
3 1761 08116800 7

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VI.

Kniha XIII.

DRUHÉ POLOLETÍ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt léta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1884.

LIBRARY
OCT 12 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH.

Strana

Ilustrace k Heydukově písni z „Lesního kvítí". Nakreslil J. Prousek.

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

XIV.

Starý Krištof Hrubý, synovec jeho Kozina i Syka upřímně se těšili z prvního úspěchu, opravdu důležitého, kterého se v zápasu svém s Lammingerem dodělali. S nimi, jak mile se veselá ta novina roznesla, radovali se po všem Chodsku a ještě více, živěji. Naději všude vzbudila před tím už zpráva o tom, že se císař ptal po Chodech; naděje ta v důvěru rostla, když došly listy advokátovy, Justovy a Psůtky postřekovského. Teď už komisse nařízena! U dvora uznávají, že jsou Chodováci v právu, že se jim křivdilo a křivdí, a ta komisse to dotvrdí, musí, neboť co Lammingerové, nebožtík i ten nynější na nich páchali, toť do nebe volající! Co černo, není možná udělati bílým!

Všichni se těšili, že se zbaví nenáviděné vrchnosti, netušíce ovšem, že trhanovský pán tou dobou, když došla veselá ta zpráva Krištofu Hrubému, několik dnů již věděl o nařízené komissí a že v tu chvíli, kdy všecko Chodsko se zaradovalo, on již na zmar té radosti pracoval. Byltě ve všem kolik skoků před svými selskými protivníky: sám práv znalý, bohatý, maje známosti u dvora i v úřadnictvu a lepší spojení s Vídní.

První úspěch samého „prokuratora" Syku překvapil. Až do té chvíle v duchu se obával moci a vlivu panského, i toho, že oni pořídí zrovna tak, jako jejich otcové. Než co jisto bylo, že u dvora nařídili komissí, že je zhola neodmrštili a to po onom nešťastném nařízení o věčném mlčení, Syka také doufal bezpečněji. Jak by se neradovali tedy ostatní, kteří neměli ani před tím takových obav jako on? A ještě jedno všem ducha dodávalo. Všude teď jako by roboty nebylo, málo kdo panského drába poslechl, a ti, kteří prve potajmu a v noci do lesů chodili, chytali a lovili nyní směle a beze všeho. Vrchnosť hrozila, hrozila i pokut vyžadovala, hajní bránili — ale co to bylo proti dřevnějším časům? Však by za čtvrtinu všeho toho páni sobě jinak houkli a zle by si to každý odskákal. Je patrno, že vrchnosť váhá, že něco cítí, ana si tak netroufá jako jindy.

Tak většinou smýšleli i rychtářové, a proto nemálo se divili, když Kozina tu tam po Jiskrovi dudákovi vzkázal, aby se všude mírnili, nebo když to sám některým řekl ústně. Klenečský rychtář Ecl, jak mu říkali Čtverák, se mu vysmál a když pak také Brychtu postřekovského varoval, divoký ten sedlák hněvivě vzkřikl:

„To tě jistě tuten prokurator. váš do hucha nahučil!" Mínil tím opatrného Syku, jenž pak povážlivě vlasatou hlavou potřásal, když s ním Kozina o těch věcech rozmlouval, dokládaje, že poslední dobou vrchnosť nějak novou notou začíná, vyžadujíc služeb a prací, jakých od jakživa na Chodsku nebylo.

„Já tě povim, hdyž tuto nejde tak, chce to jináč. To nás jen píchá ha pokouší, haby buly rvačky. Hale ničkon máme zrouna mlčit, haby na nás nemohli žalovat.“

Tak vykládal Syka jda s Kozinou vsí. Ale jen dořekl, už stanul a Kozina také. Naslouchali hluku a křiku, jenž se po vsi rozléhal. Pak když mezi ploty dále popošli, vyrozuměli, že to u Přibků, před jejichž statkem shluklo se dost lidí, velkých a malých. Nežli oba Chodové tam došli, otevřeli se prudko vrátka Přibkova dvorce a jimi chvatně vyrazil, jako když utíká, trhanovský dráb. Hned za ním vyletěl Přibkův bělavý, chundelatý Vlk, zuřivě štěkaje a na drába se sápaje — a v tom také stanul ve vrátkách Matěj Přibek jen tak, ve spodkách a lajbu hroze za drábem pravicí, ve které držel dubovou svou čekanu.

Shromáždění měli z toho patrnou radosť, to jest z panského drába, jenž jako páv do stavení přicházíval a jako by sama vrchnosť nadutě, pánovitě rozkazy z kanceláře vrchnostenské vyřizoval. Poslední dobou sláva jeho klesla velmi, — a teď utíká jako zloděj! Bylo to také k smíchu, an prchaje, oháněl se před Vlkem, zuřivě se na něj sápajícím.

Jen Matěj Přibek se nesmál; všecek podrážděn, rozhněván hleděl mlčky za panským sluhou, nevšímaje si kolem stojících, ani dcery, která přiběhla za ním. Teď teprve se obrátil, když k němu přišli Kozina se Sykou a se ptali, co se to sběhlo.

„Fi — tutoho! Přišel poroučet kerak mnilospán! Chtíl ňáký plat, nihdyž jsom ho neplatil. Že prý tuto v lejstrách shlídli! Náš táta ho neplatili co na nohy vstáli, ha dedek teký ne. Tuto si jen na mne vymyslili. Snad nemajú na voračky.*) Ha esli nezaplatím, že prý bude zle. Hele! Hale to ešče není dost! Ešče tuto, že pán poroučí, haby Manka, slyšíte, tuto má dcera, přišla do dvora len příst. I ty fraku! Já tě něco hupředu! Šak hani nedoprál. Ten paloval, vidíli ste?“

„Tuto si vopraudu na tě vymyslili,“ mínil Kozina.

„Ha níčkon zaseje to vobrátí, žes drába vyhnal, ha psa na něj vyštval,“ Syka doložil.

„Ha co jsom míl dělat? Nu — šak rozumím! Míl jsom mlčit ha jít k prokuratoroji?“ odvětil Přibek prudce, hledě s Koziny na Syku. Rozuměli, nač bije.

„My s Vlkem jsme to lepší spravjili,“ dodal úsměšně, a všichni kolem dali se do smíchu.

Jen Kozina se Sykou se nesmáli, a Kozina vzpomněl, že má druh jeho pravdu, an prve mínil, to že vrchnosť dělá všechno na schvál, aby jen drážďila a nějakou bouřku sehnala. — —

To stalo se na konec masopustu, před samými skoro ostatky. Dudák Řehůřek, Jiskra, byl teď málo doma. Pořád ho zvali, aby zahrál tu, aby zahrál tam. Starý tatík jeho slepý chodíval s ním. Sotva postačili. Na léta nebylo tak veselého masopustu. Chasa tančila jako divá a také starší, kteří na časy již nohou v tanci nezkusili, neubránili se teď. Byloť všem volněji, veseleji.

*) Ostatky masopustní.

A Jiskra Řehůřek měl ještě jinou radost. Jindy, když na dudy hrál, na všecko na světě zapomněl, a jen na tanečníky a tanečnice oči upíral, leda že se také po džbánu, a to dost často obrátil. Teď, a třeba bylo nejživěji v kole, třeba chlapci kdo ví jak zpívali a zadupavše tanečnice kolem nich vířící sebe výše pozdvihovali, teď často byl v myšlenkách jinde — a vždycky na jednom místě, na své samotě. Myslilť na svou mladou ženu, která se mu svěřila, že již nebudou tak sami, že vrána již nad chalupou poletuje. — Z toho měl dudáček nesmírnou radost. Od té chvíle ho Dorla nemusila ani napomínati — již sám domů pospíchal a netoulal se zbytečně. Teď ho doma více zas těšilo, a šprýmů se navyváděl ještě více nežli před tím. Byl už rád, že nadešly „voračky", že už bude tomu toulání a ponocování na čas konec. Zrovna to také povídal Dorle, když v úterý hned po poledni kladl dudy na rameno, maje se k odchodu.

„Ha co si tuto Brychta vzpomíl?" ptala se Dorla.

„Nu, Lomikar bude mít radosť —" odvětil Jiskra a zasmál se.

„Hale co řeknú na Houvězdě?"

„Šak hin teky přijdu, ha za tím táta s Kubem to pořídí."

Skutečně také Kub Konopíkův, vyučenec Řehůřkův, přišel pro slepého hudce, aby jej zavedl do vsi, kdež spolu za tím budou hráti, nežli se Jiskra vrátí z Postřekova. Dorla zůstala sama doma.

V tu chvíli vyprovázel Kozina starého strýce Hrubého z Dražinova, jenž z města se vraceje, na Oujezd si zašel.

„Hale tuto mi divno, že hani Just hani tuten Štraus nám nic nepše," pravil Kozina. „Mínil jsom, že posel přijde, ha to hani von, hani psaní —"

„Cesty jsú zlé, ha sněhu všude. Ešče strach nemám. Ha pak — taková komissí! Tuta není hned hotova. Páni si dajú na hdy."

„Teky jsom tak myslil. Ha pak mi ešče přišlo, esli Lomikar nedal posla chytit —"

„Tuto bych nemínil."

„Ha jak pak — předevčírom, samú noc huž, zastavíli dva chlapi Jiskru, když šel zez města. Prohledali ho — míl toral — hale ten mu nevzeli; něco jinakšího hledali. Jistě že na něj čekali."

Stařec kroutil zamyšleně hlavou, pak pravil:

„Dobře máš, chlapče. Lomikar všechno dokáže. Hdyž hukrád nám majestáty, proč by nelúpil hu cesty. Budeme tedy vopatrni."

Když pak Kozina strýce vyprovodil, zastavil se v hospodě, kde již zvučely starého Řehůřka housle a Konopíkovy dudy. Mladý sedlák vstoupiv a nezahlednuv svého kamaráda, jak se nadál, přistoupil k hudcům, když dohráli. Chasa kolem, hlučíc, toho si skoro ani nepovšimla; ale když pak Kozina pojednou ode starého dudáka rychle se obrátil a nechav plný džbán na stole, prudko ven vyšel, tu se již ptali, co se stalo. Mnozí za ním ven hledíce, oznamovali, že nejde domů, ale jako by ze vsi ven mířil. Starý dudák na jejich otázky jen to věděl, že se Kozina po jeho synovi ptal, a když on, slepý dudák, mu pověděl, že syn odešel na důtklivé pozvání Brychtovo do Postřekova, kde že se něco snad chystá, tu že Kozina hned pryč odešel.

Ten skutečně byl už ze vsi ven, kráčeje chvatnými kroky projetou cestou. Slunce svítilo, a v záři jeho leskl se umrzlý sníh. I černé lesy jako by se probraly ze svých dum a ze svého smutku, veseleji se promodrávajíce jasným vzduchem. Mladý sedlák se kolem ani neohledl. Jen ku Trhanovu a pak v tu stranu ku Postřekovu bystrý hled svůj upíral. Nějak si zacházel, ubíraje se kolem trhanovského zámku, jehož bílé zdi se jen svítily v paprscích slunečních. Na zámku i kolem panovaly hluboký klid a ticho, jako by ani nebylo úterý „o voračkách".

Kozina, minuv Trhanov, dále ku Klenči chvátal, a již se ku dědině blížil, tu, slyš! Pronikavé zvuky zaječely, pak výskot, a zase muzika velice hlučná. Již také mezi staveními osady rozlehlé po svahu dosti prudkém zahledl množství lidu, zvláště na volné prostoře, tam kde, jak dobře věděl, stálo stavení Adama Ecla, Čtveráka. Bylo tu plno lidu různého, z Klenče i z Postřekova a také některé Dražinovské bylo viděti. Shromáždění hlučné, pokřikující, smějící se, popěvující a také velice pestré. Tu mužové v kožiších nebo v pláštích, tu synkové ve vyšívaných kožíškách, ženy a děvčata v dlouhých, hnědých kožiších, beránkem podšitých, v kabátkách, majíce na hlavách šátky různých barev — a nad ně nade všechny vynikali jezdcové, jimž byla většina shromážděných průvodem.

Jezdcové ti podivní stanuli u volném půlkruhu před dřevěným stavením Ecla Čtveráka: na pravém křídle na hubené kobyle starý žid, nahrbeně sedící, maje místo otěží staré provazy, jimiž, pořád po židovsku pokřikuje, zdržoval klímajícího koně, aby se mu nesplašil, až se chodská mládež, kolem se tlačící, hlasitě smála. Vedle něho na vraném koni čert hrozně očima koulel a jazyk vyplazoval, pošklebuje se smrti na bělouši vedle sedící v sněhobílé plachtě, držící v levé ruce kosu do výše vztyčenou. Vedle smrti seděl jezdec všecek slamou obalený na koni, pokrytém povlakem rovněž takovým. Po boku slaměného jezdce nafukoval se na statném hnědáku tlustý „Babor" v červené vestě, v širokém klobouku strakatě pentlemi a cetkami ozdobeném. Krajan jeho, podobně oděný, jenže ještě tlustší, hádal se s koně s dvěma židy, rovněž na herkách sedícími jako stejnověrec jejich na pravém křídle. Před jezdci v půlkole stálo devět dudáků, s jejichž čepic různých barev, lemovaných kožešinou, vlály fábory, „pantle" i kohoutí péra.

Sotva že ustáli, již zase na pokynutí Jiskrovo novou spustili. Byla to muzika neslýchaná! Devět dudáků najednou! Všude si povídali, že to Čtverák s Brychtou spískali. Chalupy se div netřásly od pronikavých těch zvuků, a nebylo divu, že se roztancoval před dudáky i medvěd z hrachoviny, jejž chlap jakýsi, prapodivný, strakatě ustrojený na řetízku držel a obuškem chvílemi přejížděl.

Hlučící ten zástup, maškary i dudáci patrně na někoho čekali, a právě, když Kozina se již přiblížil, vyrozuměl, kdo to je, ačkoliv to již prve tušil. Otevřelyť se v prkenném peření,*) proti kterémuž zástup stál, dveře a jimi vstoupil na valbu **) shýbaje se postřekovský Brychta a za ním Čtverák, o něco mladší. Brychta nesl v rukou dlouhý a tlustý

*) Štít, lomenice.
**) Bedněná pavlač.

obušek, s jehož hořejšího konce visely staré řemeny a uzlovaté provazy, a postaviv se v otevřené místo valby, vztýčil ty obrovské důtky, opíraje se rukama o zábradlí. Ecl Čtverák, stanuv vedle, pokynul rukou dudákům, aby přestali. Shromáždění samo sebou umlklo; zraky všech byly upřeny na Brychtu ve tváři zardělého, na jeho důtky, zvláště pak na Čtveráka, jenž vážně jako kněz s kazatelny jal se ohlašovati, že stalo se dvojí neštěstí, dvojí veliký zármutek že všechny stihl a to: že dokonává všem milý pan masopust a zítra že bude pochován; před ním pak že dokonal panský karabáč, kterého tu viděti, a že, když všechny tak dlouho těšil a oblažoval, že to je křesťanskou povinností, aby ho všichni k bohdá věčnému odpočinku doprovodili a nad ním zaplakali —"

Patrně Eclovi „Čtverák" nadarmo neříkali. Řeč svou přednesl vážně a s takovým se tvářením, že zástup dole již za řeči smíchu se neubránil. Sám čert se smál a na smrti bylo viděti, jak smíchem hlavu potřásá; jeden pak z Baborů se smíchem až prohýbal.

Když se zástup poněkud utišil, ohlašoval dále Čtverák, že tedy již se vydají na cestu, a že ten karabáč je panský karabáč, proto že ho pochovají na panském místě, a tímto že ho odevzdává —

Smích, pokřiky, jásot vítaly pád obrovských dutek, jež teď Brychta dolů shodil. Dudáci spustili, medvěd pak přiskočiv, sebral důtky a donesl je, klátivě kráčeje, slaměnému jezdci na slaměném koni. Lidé se chystali k odchodu, maškary koně obraceli, dva pak chlapci přivedli přede stavení dva statné hnědáky, s nimiž stranou čekali na vůdce a strůjce všeho toho průvodu, na Brychtu a Ecla Čtveráka. V tom však nový pokřik se strhl. Byl veselý, jásavý a vítal Kozinu, jenž lidem se protlačiv a do stavení Eclova se bera, teprve nyní byl spozorován. On však, nedbaje projevu toho příznivého, vkročil do stavení a potkal zrovna Brychtu i Čtveráka, rozjařené, chechtající se. Na Brychtově tváři bylo dost a dost zřejmo, proč se mu tak rdí a od čeho se mu tak lesknou oči. Oba hlučně vítali příchozího hosta, jenž sotva se ubránil objímání Brychtovu. Venku ječely devatery dudy a hlučel zástup k odchodu přichystaný, čekající jenom své vůdce. Pojednou se ven vyhrnuli a mezi nimi Kozina, kterého skoro vlekli, an je hleděl zastaviti, mluvě do nich horlivě.

„Poslechněte přec!" volal. „Mějte rozum! —"

„Chutě poj s námi!" křičel Brychta, jeho slov nedbaje.

„Uj panenka Marija! v hlavě se vám popudílo! Což jste bláznovi? Zůstaňte!" volal Kozina důtklivě, zastavuje Brychtu, který již nohu do třemene kladl.

„Nech mne, Kozino! vidíš hinle — panský zámek — hin půdeme —"

„Hejtu!" doložil Čtverák a dal se do smíchu. „K Lomikaroji hejtu —" A všichni, kteří kolem stáli, dali se do hlasitého chechtotu i výskání.

„Pro boha věčného — Čtveráku! Tuto se nesmí stát — haspoň ty měj rozum — habys nelitoval — zastav je! Zastavte, lidičky!" křičel už Kozina.

Ječivá hudba, pronikavé výkřiky střízlivých i podnapilých utlumily jeho hlas, daleko zvučíce čistým, mrazivým vzduchem. V něm nad

pestrým zástupem, jenž se již dal na pochod a Kozinu s sebou jako prudká voda strhl, vynikala zvláště smrť v bělostné plachtě, držíc zhoubnou, vztyčenou kosu, blýštící se v paprscích zimního slunce. — —

XV.

Marie Lammingerovna stála v roztomilém kožíšku, potaženém tmavozeleným aksamitem, jako na cestu již přichystána, ve své komnatě, upírajíc oči na sousední dveře. A právě se otevřely. Její matka v drahocenné šubě vstoupila.

„Tak už pojedeme!“ zvolala dcera.

„Ještě ne. Musíme na otce počkati.“

Stín přelétl slečninu tvář.

„Což pojede s námi?“

„Ano, vzkázal. Již se strojí.“

„Že se tak pojednou rozhodl. Nikdy s námi —“

„Nemůže se správce dočekati. Myslí snad, že ho cestou, nebo ve městě potká.“

V tom slečna obrátila kvapně hlavu.

„Slyšíte, matinko?“

„Ano, hlomoz, křik —“

„Dudy — a jak strašlivě ječí, to je barbarská hudba!“

Tu starý Petr vstoupil do komnaty, a slečna v tom okamžiku jakoby na hluk a dudy zapomněla, kvapně se otázala:

„Už je zapřaženo? —“

„Je Milosti — ale — sotva bude možná vyjeti — aspoň v tu chvíli ne —“

Hluk se blížil, dudy zněly hlasněji.

„To jsou oni, Milosti,“ pravil úzkostně Petr a vztáhl pravici.

„Kdo?“

„Sedláci. Jdou od Klenče, už zdaleka bylo je slyšeti. Ovšem — však to je nějaký ryk. — A maškary mají hrozné. Kdo ví, co je — jiná leta jezdili ve středu, pochovávat masopust a zůstávali ve svých vsích —“

„A kam jdou?“ ptala se svobodná paní.

„Ha — už jsou tu — snad — snad — k nám —“ odvětil starý komorník, bázlivě naslouchaje.

Druhé vedlejší dveře se otevřely a v nich objevila se přibledlá, pihovatá tvář Lammingerova.

„Pojďte sem, tady je lépe uvidíte.“

Starý Petr sebou škubl, slečna odskočila od okna, ku kterému se postavila, a chutě chvátala do pokoje otcova. Matka volněji a ne tak plna dychtivosti, kráčela za ní. Jen starý komorník zůstal v komnatě. Pozorně naslouchal a mumlal:

„V tom něco je — v tom něco je —“

Přes pokoj dále v pánově komnatě stály u okna dámy a za nimi sám Lamminger. Hleděli upřeně ven na cestu, kterou se blížil Brychtův a Čtveráků podivný průvod. Napřed výrostkové, chlapci malí i velcí, všichni silně výskající, za nimi medvěd se svým průvodčím, dudáci, pak

maškary na koních, za těmi Brychta a Čtverák koňmo, sedláci, chlapci, ženské — dlouhý, pestrý to průvod.

Slečna zapomněla na jízdu.

„Ah — čert — jak ošklivý — a také smrť — ti Bavoři a židé!“ a vesele se zasmála. Ani matka se úsměvu neubránila; také Lammingerova tvář se vyjasnila. V očích mu svitlo jako škodolibým, pohrdlivým úsměvem.

„To všechno na vrub toho processu,“ pravil manželce své. „Jak ti bláznové již napřed jásají!“

„Aj pane otče! vidíte-li toho slaměného jezdce!“ zvolala živě slečna. „Co to drží?“

„Ano, ano,“ dodala matka, „také ho vidím. Co to je? A všichni se po zámku obracejí —“

Jek, výskání a křik ozvaly se zrovna před samým zámkem, div že se okna netřásla.

„Uh,“ zvolala slečna, rukama si rychle kryjíc růžová ouška. Chmura zastínila Lammingerovu tvář, a mezi obočím prohloubila se kolmo vráska.

„Je to čeládka nezvedená!“ zahučel. „Zrovna pod okny — to naschvál —“

„A zastavují se — Co chtí pro bůh!“ zvolala paní upírajíc zrak na svého muže. Ten však toho nedbaje, jakoby neslyšel, upřeně hleděl na shromáždění stanuvší před zámkem vedle nevelkého rybníčka. Dva Chodové vystoupivše, několika pádnými úhozy svých mohutných čakan vysekali kus ledu u břehu, kdež stanul „slaměný“ jezdec, vysoko proti zámku povznášeje obrovské důtky. Lid kolem se rozestoupil a proti slaměnému jezdci stanuli čert a smrť.

„Co je to, prosím vás — všichni tak pojednou utichli,“ ptala se svobodná paní všecka znepokojena.

Lamminger se usmál svým ledovým, zlověstným úsměvem. „Všecko vám vysvětlím, má milá. To jsou důtky, co drží ten živý vích slámy — to jest, to mám být asi já. A proto ztichli, protože čert nebo smrť — ano smrť — hle jak rukou hází — něco mluví — a vidíte — dobře hádám — už ty důtky odevzdává smrti a čertu — to jsem já, nž mne mají — a pláčou na posměch — a teď — hahaha —“

Paní slabě vykřikla, když tam venku v ten okamžik čert a smrť hodili panský karabáč do rybníka, až voda vysoko vystříkla. Ale snad se ještě více lekla manželova hrozného smíchu. Znala ho příliš dobře a poděsilo ji také, že tvář jeho v tu chvíli zbledla.

Na okamžik zavládlo komnatou trapné ticho; z venku však zaječely devatery dudy a jásot zástupu.

„Už mne utopili!“ promluvil teď Lamminger ledově, od zástupu očí neodvraceje. Temný zvuk jeho slov prozrazoval však vnitřní bouři.

„Teď mi hrají,“ mlavil dále, pořád na zástup zrak svůj jako ostříž upíraje. Manželka i dcera hleděly naň s úzkostí neodvažujíce se ani hlesnouti.

„Aj — známe se — Brychta — a tu Ecl — vida — však je poznáme všechny. Jak že! Také Kozina! Jak by ne! Ale přece jsem tě měl za chytřejšího — tím chceš vyhráti?! Ha již dost — selská

roto — Rozežeňte je!“ zkřikl a prudko se obrátil, jakoby chtěl odkvapiti. Manželka ho pojala za ruku, prosíc, aby zůstal, že toho lidu je mnoho.

„Samá sběř!“

„Ale jsou rozvášněni —“

„Opilí jsou. Fenami, sám, je rozeženu —“

V tom Petr, starý komorník, všecek ustrašený vstoupil, že z kanceláře prosí o rozkaz, co činiti.

A tu se již Lamminger opanoval.

„Přijdu sám dolů.“

„Již se strojí k odchodu,“ kvapně ohlašovala slečna; matka její bezděky si vydechla.

Lamminger se zase k oknu obrátil. Průvod skutečně se bral teď hluče dále.

„Nevracejí se. To jdou do Oujezda,“ pravila paní.

„Ovšem, když si je Kozina pozval!“ odvětil manžel tónem zase již klidnějším. Ale v očích mu divně zasvitlo.

Přešel několikráte komnatou, pak opět se k oknu postavil a ven vyhlížel. Maškarní průvod již zacházel cestou k nedalekému Oujezdu; pokřikování však, výskot i dudy bylo dosud, ač stlumeněji, slyšeti. Dámám bylo tu nevolno, trapno a raději by byly odešly. Neodvážily se však vytrhnouti Lammingera, k oknu pořád ještě obráceného, z myšlének a pozorování. Konečně se sám obrátil. Zahlednuv manželku a dceru, na něž patrně zapomněl, oznámil jim, že zůstane doma, že již s nimi nepojede. Dámy po té události neměly ovšem také chuti vydati se procházkou do města, lekajíce se, aby snad cestou nepotkaly rozkvašené sedláky.

Lamminger nevzdal se jízdy arci pro žádnou takovou obavu, ale proto, že měl novou práci. Sestoupiv do kanceláře, poručil, aby ihned napsána byla zpráva o tom, co se dnes událo, do Vídně i do Prahy, zároveň také nařídil, vyslati ještě v tu chvíli obsílku do Postřekova, Klenče i Oujezda pro rychtáře a do Oujezda také pro Kozinu, aby se příštího dne na zámek trhanovský dostavili.

Zatím manželka jeho těšila svou dceru, kteráž, když do svého pokoje vstoupila, dala se do pláče.

„Ani toho nám není přáno,“, zalkala slečna, plna lítosti i hněvu. „Mezi takovými divochy nás tu nechá —“ a hebounkým krajkovým facalitem zakryla si tvář, nedbajíc těšivých slov mateře své, kteráž jako ona dosud na cestu připravena nad ní ve křesle sedící se skláněla. Pojednou však paní umlkla, a také dceruška pozvedla hlavu.

„To byl koňský dusot,“ pravila matka, „někdo kvapně přijel — snad posel, kterého otec očekává.“

Přešla pokojem až ku dveřím, vedoucím do komnaty Lammingerovy.

„Slyším hovor — někdo tam je. Zavolám Petra, kdo to přijel. Posel-li —“

Než však zazvonila, vstoupil sám Lamminger, nesa v ruce nějaké rozevřené psaní.

„Už je to tu!“ promluvil neobyčejně živě. Paní jeho byla až překvapena. Oči mu zářily a na lících proskočily mu zardělé skvrny. Toho pohnutí!

„Posel přijel.“

„Správec?“

„Nikoliv — ten se cestou roznemohl. Ouřední posel. Je po všem, je rozhodnuto. Jsou odmrštěni, komisse neuznala —“

„Vyhrál jste tedy!“

„Úplně. Nuže, dnes si zahráli naposled na svobodníky — A ještě *to* nebudou míti zadarmo.“

„Oni ještě nic nevědí?“

„Nevědí — ani tušení nemají. Jen samou jistotu, haha — to bude překvapení! Aj, dceruško, tys ještě zasmušená?“ Přistoupiv, vzal ji za bradu. „Již se jich nemusíte báti, těch chámů. Teď až bude všecko vyrovnáno, přání tvoje vyplním. Pojedeme do Prahy.“

„Bude to dlouho ještě trvati?“

„Mohlo by to býti co nejdříve — ale ve Vídni se zmýlili,“ vysvětloval, k manželce se obrátiv. „Ti lidé tam nevědí, co venku je. Tam pořád ještě mají chodský hrad. Nařizujíť tu —“ a Lamminger na ouřední přípis prsty na plocho udeřil — „aby rozsudek komisse dvorské ohlášen byl Chodům na jich hradu v Domažlicích — haha! — Bývalo — ano — ale ať tam jdou páni do té rozvaliny — a jak by těm Chodovákům hřebínek narostl! Tím se to zdrží — pro jistotu třeba to ohlásit, že tady, na našem zámku uslyší, jak znamenitě vyhráli.“

Paní Lammingerová z Albenreuthu žasla. Jakou to má manžel radost! Tak sdílným, tak vzrušeným nikdy nebyl!

Dráb panský, když po té večer, navrátiv se z Oujezda, oznamoval, jak myslil, novinu hroznou, ani svému zraku nechtěl věřiti, že pána tak málo dojala. On, dráb, tentokráte s bázní vstupoval do komnaty páně, obávaje se, že bouřku, která se najisto strhne, s části on a to hned na místě odnese.

„Všecko se to, Milosti,“ oznamoval, „veselilo, byli jako diví. Tancovali, výskali — a nejvíce Brychta postřekovský. Jen vstoupím — račtež, Milosti, odpustit — co jsem měl dělat — dali se do hrozného smíchu — však co jsem jenom slyšel — a tohle teď je pořád — abych ani z ratejny nevylezl — sotva mezi ně vyjdu, už jako na výra —“

Napomenut byv, k jádru svého poselství se vrátil.

„Smáli se mi — ale horší je, Milosti — sotva oznámím rozkaz, aby zítra přišli sem na zámek, strhli křik, a Brychta vyskočil jako šelma a křičel: „My máme svůj zámek a jiného neznáme! My máme své právo v Domažlicích na hradě!“

A tu se dráb začal pánovi svému diviti. Tady čekal počátek bouřky, a hle, on jen kývnul hlavou, a „dále“ povídá.

„A pak — Milosti — postavil se přede mne Čtverák, to jako Ecl z Klenče, a křičí na mne: Jdi a řekni svému pánu, že nás nemá co volat. Roboty ať si ukládá komu chce — my mu nejsme ničím povinni. Milosti, to řekl — a pak se dal do smíchu a povídá: „Či se nám chce poděkovat za dnešek? Nebo mu je karabáče líto? Už je po-

chován — žádná pomoc!“ A tu se dali do smíchu a do křiku, a jako vosy se kolem mne sypali.“

Dráb úžasem oněměl. Pán ještě nic! Žádná bouřka. Jen se nějak podivně usmívá.

„A co Kozina?“ ptal se pojednou.

„Milosti, toho jsem tam neviděl.“

A tu teprve se začal pán diviti.

„Není možná!“ zvolal. „Přehlédl jsi ho.“

„S odpuštěním, Milosti — ne — vždyť jsem s ním mluvil.“

„A kde?“

„Doma, totiž u něho — chtěl jsem to vyřídit, jak mi V. Milost ráčila rozkázat, a tak jsem šel k němu do statku, je-li tam, a byl.“

„A co říkal?“

„Seděl s ženou u stolu — ona se tuze lekla — viděl jsem to — on vstal a povídá, co chci. Povídám, že má přijít na zámek k V. M. a tu on: „A proč, co tam?“ Zrovna, jak to povídám, nic víc. Já řku, že nevím, a tu on, že když neví proč, to že nepůjde. Trnu nad tou řečí, stojím, čekám, že si to snad rozmyslí, a tu zase on, mám-li ještě něco. To jsem neviděl, jak ti lidé teď —“

„Dost!“

Tím ho Lamminger přerušil. Neusmíval se jako prve, nýbrž se zamračil.

Dráb však pořád ještě úžasem trnul, že pán zůstal tak klidným, a z toho podivení nevyšel po celý večer.

XVI.

Bylo v úterý o „voračkách“, všecken Újezd i všecko Chodsko oddávaly se hlučnému veselí. Jen Kozina byl mrzut. Ten průvod na posměch trhanovskému pánu spořádaný mu všecku veselost zaplašil. Tušilť, že nic dobrého z něho nemůže pojíti. Jak jsou všichni lehkovážni! Jak si teď vyvádějí, a zdaliž tím všemu, oč tak těžko pracují a se namahají, neublíží?

Mysl jeho ani příštích prvních dnů se nevyjasnila. Dráb více nepřišel, aby pověděl, proč má na zámek přijíti, a tak se tam Kozina nedostavil, jakož i rychtářové obeslaní. Divno dost! Nikdo je ze zámku po druhé nevyzýval, ani ku slyšení, ani ku pokutě za tuto neposlušnost, nikdo se o tom již ani nezmínil, jakož i o tom průvodu, pro který že na zámek byli voláni, na jisto tušili. Teprve, když za několik dnů po těchto událostech došlo rychtáře Syky z města psaní, vyjasnilo se Kozinovo zamyšlené líce. List z Vídně přicházel od prokuratora Strausa, jenž oznamoval, že komisse jednání své již začala, a že dle všeho je najisto se nadíti dobrého konce. Podobného znění list s přípiskem Justovým obdržel také dražinovský starý Hrubý. Ovšem byla obě psaní staršího data a došla později nežli obyčejně, zajisté pro necesty a vánice, jež všecko spojení, tehdy bez toho dosti chatrné, velice stěžovaly. Za to na zámek trhanovský přijelo poslední dobou několik jízdných, rychlých poslů, a zase jich několik odtud vyjelo: a všichni jedním směrem — k Vídni. —

Hančí Kozinová se teď vstávajíc, lehajíc modlila, aby pán bůh již to všecko skrátil a k dobrým koncům přivedl. Prosila tak k vůli svému muži. Ona nejlépe mu rozuměla, ona nejlépe pozorovala, jak není svůj, jak málo čeho si všímá, jak mysl jeho je všecka upjata k tomu nešťastnému soudu. Dobře pozorovala, jak pokoje nemá, jako by se nemohl čehosi dočekati, jak často se zamyslil a jak často teď hejtu chodil, ani ne už tak na samotu k dudákovi, jako k Sykovi, mámě i ku starému strýci dražinovskému, k těm, kteří nejvíce o ten soud stáli. Ani domácnosti sobě již tak bedlivě nevšímal, i na ni, ano i na děti zapomínal. A ty bývaly mu nejmilejší! Lítostně vzpomínala na ty chvíle, jak s ní sedával, jak pěkně rozmlouvali, o tom a onom, nejvíce však o dětech, jak často si s nimi laškoval — a teď! Jak by se nemodlila, aby bůh to všecko již ukrátil a šťastně skončil!

Tak plynul den za dnem a týdny již minuly. Slunce počalo tepleji svítit, a na dolinách tál sníh. Již ukázaly se šedavé dosud trávníky, již cesty počaly schnouti a na březích, na výsluní křísila se travička. Pavel přinesl už Hanálce kočičky mládnoucích vrb a ze sadu husí kvítka a petrklíče. Tu jednoho dne podvečer vrátil se Kozina domů nějak všecek rozrušen.

Hančí z hluboka vydechla, když uslyšela novinu, kterou přinášel. Syka dostal z Plzně od úřadu oznámení, že krajský hejtman přijede na trhanovský zámek ohlásit obyvatelům chodských vesnic, jak ve Vídni rozhodli o jejich stížnostech. Pozejtří tam měli přijíti! Jak dlouhý byl ten den před tím dnem rozhodným i ta noc před ním! Hančí sama dobře nespala. Nejčasněji na nohou byla stará Kozinová. Déle nežli jindy klečela na lavici u okna modlíc se — a když syn pak odcházel, vyprovodila ho s Hančí až přede vrata, přejíc na hlas, aby se vrátil s veselou a šťastnou novinou. Hleděla upřeně za ním, an šel pro Syku se stavit, pomýšlejíc, že by hned šla do Tranova za ním, kdyby se slušelo ženské mezi chlapy. Stará selka byla veselá; vždyť syn odcházel s důvěrou, spoléhaje na dobré právo a spravedlnost a na zprávy z Vídně, jež o tom svědčily, že to vzácné koření zcela nevyhynulo, souhlasně ujišťujíce, že Lamminger nikterak nezvítězí.

„Ešče dnes budeme svobodni!“ pravila stará selka, vracejíc se s nevěstou do statku.

„Haby pán bůh dal!“ odtušila Hančí, tajíc povzdech, ohlas to jakéhosi neveselého tušení, jež jí nedalo, aby tak důvěrně těšila se na mužův návrat. (Pokračování.)

Ze sbírky básní: „Jak táhla mračna“.

Od

Jar. Vrchlického.

Jitro.

Jitro rozhrnulo a se na svět smálo,
na řece ve stříbrných jiskrách hrálo
a mládí úsměv tkalo skalám v čela
a jeho píseň z hnízda pěnkav zněla
i z bučení, s nímž stádo táhlo k vodě.
Vše bylo v klidu, tichu, jasu, shodě
a bílý oblak podobu měl člunu,
s nímž přijelo, když noc ve hvězdnou runu
se ztajila, by jemu ustoupila.
Teď zavál vítr a v něm dula síla
a svěžest, odvaha a probuzení.
U cesty polní kvítí střáslo snění,
zaplálo jasem okno v každé chatce
a skot i mravenec zas do své práce
se pustili a rybák na udici
jenž lovil, prutem škub a míhající
se rybku držel, jež se perlou bleskla.
Kdes v úžlabině kukačka si steskla.
Kouř chat byl zlatý. Hloh plál na rozcestí
a svět byl mladost, láska, ples a štěstí.

Otázky na jaře.

Proč láska mocněj probouzí se jarem,
a stoupá v srdce jak v strom míza živná?
proč na jaře krev prudším hraje varem?
proč pták i květ je srdci báseň divná?

Či život jen polibků žhoucím nachem
svůj značí všady pochod vítězící?
Proč ňadra dívčí chví se v zmatku plachém,
rty mlčí v tom, když chtějí všecko říci?

Proč modla štěstí rozvalena v kusy
se tyčí v srdci zas, kde spala dlouho,
proč vůle podlehá, jak děcko musí,
kam ty jí kyneš, nesmrtelná touho?

Proč ku objetí se zas ruka vzpíná?
O lásko, tys všech tajů rozluštění,
ve vichru tvém se chvějem jako třtina,
být otrokem tvým, sladké vítězení!

Vzdalující se bouři.

Ve mraků plášti bouře divá
jen unikej dál za hory!
Na sněti bezpečně se kývá
zas hnizdo, vítězně pták zpívá
a šumí stromy obory.
Jak spasena se směje niva,
jen unikej dál za hory!

Jdi vyzuřit se do skal tesů,
ryj v piščitou a pustou pláň,
zuř v močálech a šeři lesů,
na stepích odkvětlého vřesu,
však pole rolníka jak dlaň
chraň všady! V šíleném svém plesu
ryj v piščitou a pustou pláň!

Ať dále tady jasmín dýše,
ať klidně zraje ovoce,
ať žitné pole, slunce číše
když rozlita v něm, v klasů pýše
jen oddychne si hluboce!
Ať cvrček dál v něm zpívá tiše,
ať klidně zraje ovoce!

Ať v zlatých stínech, v šeři chladné
nám život hudba je a sen;
svit hvězd ať mírem v srdce padne,
a v besídkách, kde šero vládne,
ret k rtu se sklání nerušen;
Ať v dlani květ nám neuvadne
a život hudba je a sen!

Zvony a skřivani.

Den jarní samá vůně
a svěží tráva mez
a ve azuru lůně
skřivánčí ples
tak mocně, čaruplně mi sahá v duši dnes!

Nad městem v zlaté páře
to jásá, tónů svět,
a samý svit a záře,
vstříc slunci let,
a skřivánci v svém plesu se chtějí překřičet!

V tom rozhoupaly zvony
se na stu zvonicích
a dumné, žalné tóny
v ten padly smích,
jak poslední stín zimy by smavý přelet jih.

A zvony a ti ptáci
boj vedli pospolu,
teď ptačí zpěv se ztrácí
ve zvonů hlaholu,
teď zvony přemoženy jsou v ptačím šveholu.

A opět zápas nový!
zvon duši má i pták,
a mystickými slovy
půl zář, půl mrak,
to letí nářek, jásot, smích, duma do oblak!

Teď rázem všecko ztichlo
i zvonů dozněl ret,
jen v osení to vzdychlo,
skřivanů let
kam zapad. — Ticho. Mušku jen slyšíš zabzučet!

A člověk, v jarní krásu
jenž stopen kráčí kol,
zří v dvojici těch hlasů
svůj ples i bol,
let výš a tíhu k zemi a dvojí žití pól.

A když ta dozní vřava
a ztichne vášní vír
a unavená hlava
si hledá mír,
z hvězd splývá hudba k němu ze sta tisíců lyr!

Tu všecko liché vření
a zášti klam a jed
jak mušky zabzučení
jak sen, jak let,
a velká náruč lásky je celý, krásný svět!

Píseň o štěstí.

Sám nevím, co to bylo,
a není slova, věř,
jež by to vyslovilo,
jak s větví se to lilo,
a v trávě zaperlilo
stráň dýchala tím a keř.

My spolu šli jsme lesem
přes měkký, pružný mech,
a dál kvetoucím vřesem,
stín číhal za každým tesem,
tys děla: Máj v srdci nesem!
já: Máš ho na ústech!

A nad námi to tihlo
jak šípků bílý květ,
a v trávě se cos mihlo,
až oko slzou jihlo
a v srdci perutě zdvihlo
a začlo ptáče pět.

Ó zpívej, rajský ptáku,
tu krátkou, sladkou zvěst!
ó štěstí, slza jsi v zraku,
svit slunný na oblaku,
v tvé písni i puklému vraku
se ztopit — sladko jest!

U moře, když jsem je viděl po letech.

Ó buďte zdrávy v slunce jase,
vy velké vody zářící,
v nichž tisíc zvuků potírá se
a hřímá divou vichřicí,
v nichž tisíc jisker hoří, blýská
a tisíc proudů vře a tryská
v tvář hvězdám, slunci, měsíci!

Zas po letech, o valné vody,
nad vámi stojím zdrcený
a nedůvěřiv křídlem ody
se nese, celý zlacený
můj zpěv v dny dávné minulosti,
jež jak vy na dně trosky hostí
a mnohý sen již ztracený!

Let, velké vody, málo tomu
neznámých krajů cizinec
jsem patřil v příval vašich hromů
a vichrům stavil vzdornou plec,
a písní, jež se žalem chvěla
a k hvězdám doletěti chtěla,
jsem rozbíjel svou úzkou klec.

Já u vás hledal hvězdu lásky
a mír štvanému jelenu,
a pohled v božství beze masky
mi sršel v moři plamenů,
když zaplály jste v západ zlatý,
já hledal náhradu v své ztráty
a v pal svůj svěžest pramenů.

Má píseň plachá, polekaná
Maenada, břečťan ve vlase
z orgie svojí zburcována
tu stála v těžkém zápase,
jak paian její žalmem chmúrným
by život přetrh, bezazurným
plout majíc nebem chvěla se!

A nyní láskou sobě vrácen
se dívám, moře, veselý
na příval vln, jenž sluncem zlacen
se halí v purpur zatmělý,
teď s ňader milované ženy
v tvou dálku patřím roztoužený,
jak snil jsem, proude vzkypělý!

Teď klidně jako v život patřím
ve vln a světla záplavu,
s tvým dechem ducha svého bratřím,
co budoucnosti v mlhavu
se tajilo, teď k rtům se chýlí,
a vědom vlastní svojí síly
všem zmijím šlapu na hlavu;

Co s hrdým okem moje píseň
s vlající větrem kadeří
v tvých přívalů se noří tříseň,
z dna tvého k hvězdám zamčří,
a že tvé vlny kouzelněji
než ňadra ženy mé se chvějí,
ó velké moře — nevěří!

Idylla hřbitovní.

Na nízkou lávku na hřbitově starém
jsme usedli; svět celý smál se jarem,
kde jaká hruška stříbrný šat měla
a jabloň jemným růměncem se rděla,
keř hnul se, střemcha s něho jak dešť vonný
se sypala na hroby, na záhony,
na zeď a kříže, na pomníků desky
a květů byly plny všecky stezky.
Jak tráva voněla! Jak dýchal pažit!
Mně život báj byl, kterou znova zažit
jsem přál si celou, ale po tvém boku!
A ruku v ruce tak a oko v oku
jsme seděli zde dlouho, zřeli v lada,
jak zvolna šero na krajinu padá
a zvolna se nám srdce otvírala.
A všecky malé starosti a malá
vše přání, stesky, co dnes a co včera,
ta nepatrná, všední vlákna sterá,
z nichž spřádá se ten dlouhý život celý,
jak měšťáci vše jsme si pověděli.

V samotě.

Zde vůči nebi v šeru starých stromů
pojď, duše, na slovo: Co říkáš tomu,
že tebe živil jsem jen trudem, strachem,
že hořký dal jsem tobě píti kalich,
a v středu malých
jsem vlík tě prachem?

Přec jiné byly touhy tvoje v mládí!
Ty ale víš, že touha, oř, jen pádí
a splnění se na berlách mdle vláčí,
že s mlékem matky marnou naděj pijem,
že v smíchu sijem
a žneme v pláči.

Nuž vlečme dál to pouto těžké trýzně!
Ty, dcero samoty, bez cizí přízně
si rajských květů natrháš již sama
i život když, jenž idyllou chtěl býti,
se náhle sřítí
nám v těžké drama.

S básněmi Longfellowa.

(Své ženě.)

Měj lásky plnou číš,
bys mohla v žalu, štěstí
vždy výš
se jak ta píseň vznésti!

Měj sílu a měj klid
i když se den ti krátí,
jak svit,
jenž tyto stránky zlatí.

Měj soucit v klam i ston
a v plavbu žitím vratkou
jak on
měj moudrost věštců sladkou!

Nechť vášní nezmořen
ti v taktu život splývá
jak sen,
jenž v jeho verších zpívá.

A pak ta bouř a vír
vždy dotknou se tě zticha
jak mír,
jenž z jeho knihy dýchá!

Růžové listí.

Nedávno jsem knihu maně
starých veršů otevřel,
z žlutých stránek v moje dlaně
chumáč žlutých listů sjel.

Listy růže — druhdy svěží
sladké jako dívčí dech,
bůh ví, leta již tu leží
v básníkových zlatých snech.

Teď jsou bez barvy ty listy,
jenom dávný hádám nach;
velké skvrny na nich místy,
slzí rmut jim purpur splách?

Kdo je dal sem? — Mezi kvítím
poslední snad spí svůj sen?
zapomněl snad? zmoudřel žitím
a je bláh a spokojen?

Nevím; avšak v chvíli oné,
kdy sem tyto listy dal,
básníka sny prožil vonné,
milován byl, miloval!

A mé srdce náhle cítí
cos jak úctu k listům těm,
musím ze země je vzíti,
skoro se jich tknouti rtem.

Velikou a krašší básní
plá mi knihy každý list,
dva kde jednou byli šťastni
po letech dál počnu číst.

Karel Rafael Ungar.

Lístek z dějin našeho národního probuzení.

Sepsal

Alois Mattuška.

(Pokračování.)

iž od smrti znamenitého dějepisce, jesuity Bohuslava Balbína († 1668), jenž zůstavil po sobě v rukopise důležité pro literární historii českou dílo „Bohemia docta", přemnozí mužové učení vřele přáli sobě, aby dílo toto ku prospěchu a podpoře vědeckých bádání tiskem na veřejnost se dostalo. Když pak přání ono čím dále nalehavěji a obecněji se ohlašovalo, umínil si Ungar, že podnikne vydání tohoto „skvělého pomníku české učenosti". „Bohemia docta" dělí se na tři díly: předmětem části prvé jest pražská universita a české školy, části druhé mužové učení, kteří se v dějinách českého národa proslavili, v třetí pak části vyčteny jsou rukopisy v různých knihovnách se nalezající.

Horlivosti Ungarově podařilo se, že již roku 1776 mohl první díl, pojednávající o pražské universitě Carolinské a starých školách českých, jakož i listinách, které pomáhají k vypsání dějin university, vydati s názvem „Bohuslai Balbini e S. J. Bohemia docta, opus posthumum editum, notisque illustratum ab Raph. Ungar: Pars I. De Carolina Universitate Pragensi, et vetustis Bohemiae scholis". Ungar pracoval na základě rukopisu Balbínova, doplňuje, poznámkami opatřuje i opravuje dílo, nicméně snaže se, aby souvislosť spisu Balbínova zůstala neporušena. Jak upřímná a nezištná byla snaha vydavatele „Učené Čechie", dokládá Ungar sám ve své předmluvě k dílu I. slovy závěrečnými: „Vrcholem přání našeho

jest, aby kniha tato a cokoliv námahy a práce k vydání jejímu jsme věnovali, k ozdobě vlasti a vzrostu literatury připadlo". Ostatně zřejmým svědectvím nezištnosti Ungarovy jest, že při veřejných disputacích se svými žáky 500 exemplářů dílu prvního rozdal.

„Učené Čechii" dostalo se uvítání vřelého. Gelasius Dobner ochotně, nejsa o to ani Ungarem požádán, nabídl mu k doplnění druhého dílu veškeren obsáhlý material, jejž si byl ku prácem svým během času sebral. Jiného souhlasného projevu dostalo se Ungarovi od arcibiskupa Josefa Carampy, kterýž slovy nad míru přívětivými Ungara vyzýval, aby se stejnou pílí, jakou dílu prvnímu věnoval, ve vydávání „Uč. Čechie" pokračoval.

Ungar, šťastným výsledkem své práce povzbuzen, s horlivostí ještě větší dal se do upravování druhého dílu. Nad jiné výmluvněji charakterisují jeho vlastní slova náladu, v jaké k dílu 2. přikročoval: „Uveřejniv čásť prvou „Učené Čechie" širokými, jak se říká, křídly do výše se vznáším, abych čásť druhou poznámkami opatřoval, doplňoval a četnými místy z jiných autorů vylepšil; pomůcky tu a tam shledávám, čtu, vybírám, vybrané spojuji, spojené stránkami svými opatřuji." Že podniknutí Ungarovo veliké přízni v kruzích učených se těšilo, toho důkazem jsou jména spisovatelů, kteří mu při díle druhém pomáhali. Byli to Fr. Pelcel, Fr. Pubička, Václav Heller, kanovník u sv. Štěpána, Karel Charuel a Samuel Mende, praefektové univ. bibliotheky, Václav Mayer, kanovník strahovský, a Adolf Šrámek, custos knihovny strahovské (oba pozdější opatové strahovští).

Avšak brzo počal se obzor Ungarova štěstí kaliti. Právě když se chystal práci svoji censuře královské předložiti, zachvácen byl prudkou zimnicí, kteráž jej na lůžko upoutala, a ježto nemoc jeho den ke dni vzrůstala, byla veškera jeho další činnost zastavena. Ba, ducha jeho začala se již zmocňovati beznadějnost. Přemýšlel „ne tak o zpracování vlastenských dějin, jako aby se odtud odstěhoval". Tři měsíce uplynuly, když nemocí onou seslaben „zla konec ne jiný, než samu smrt tušil".

Avšak posléze nemoc minula. Opět vracela se Ungarovi chuť ku práci a předešlá veselost mysli, ale brzy stihla ho rána nová. Tentokráte šíp literární zaryl se mu hluboko do srdce. V knihkupectví Hrabově objevil se pojednou druhý a třetí díl Balbínovy „Učené Čechie" roku 1777, jež k tisku připravil, životopisem Balbína opatřil a vydal Augustián Kandidus a Sta Theresia, knihovník konventu pražského u sv. Václava na Novém Městě. V předmluvě praví mezi jiným, že teprve po mnohém kolísání a váhání, z lásky k věcem literárním, této drsné práce se podjal, kteráž i hlavy, v literárních národních památkách nejvycvičenější, nesčetnými nesnadnostmi opletla, a že za účelem tím rozličné staré i nové literární památky, které buď jinde darmo se hledají, buď zřídka jen se nalezají, odevšad snesl, zvláště pak z knihovny svého kláštera různé literární poznatky čerpal, jež k vylepšení a rozmnožení „Učené Čechie" nejlépe se hodily. A proti vší kritice zlé již předem se ohražuje, jako by tušil bouři, která se brzo na hlavu jeho snese, pravě dále: „Censury zlomyslných kritiků věku moderního se neděsím, aniž na hlasy dbám těch, kteří sloh překrucovati a rozličnými barvami malovati jsou uvykli, nýbrž

spíše směji se nejapným, křivým a utrhačným o mně i spisech mých úsudkům a veškeru bezprávnost velikomyslným opovržením odsuzuji. Jestliže však naopak někdo mírně i učeně toto mé vydání posoudí, je poopraví a lepšími věcmi opatří, ten ode mne nikoli nenávisti, nýbrž chvály očekávej.“ Slova tato zřejmě svědčí, že Kandidus očekával tuhý boj se strany Ungara, do jehož pole vydáním svým vkročil.

Edice Kandidova dala podnět k boji, jenž ihned se rozzuřil, když se o ní Ungar dověděl. Zdrcující téměř zpráva tato tak jej překvapila, že jí zprvu ani věřiti nechtěl. Nemohl ani pochopiti, kterak by se mohl někdo odvážiti na provedení úkolu, k němuž vydáním prvního dílu Balbína právo si zjednal, a hle, nyní již celé dílo na veřejnosti! I poslal vyzvědače k samému typografu, aby od něho pravdy se dověděl a když tento přinesl potvrzující zprávu, a Ungar dověděl se též, kterak jej Kandidus v předmluvě uráží, pravě, že musil spěchati se svým vydáním, jelikož traktát Balbínův o vysokých školách pražských před rokem tak nedostatečně vydán byl, že strach jest, aby ostatek práce Balbínovy v témž vydání podobně nevypadal, zahořel ohnivý Ungar hněvem a žádostí pomsty. „Popudila mne zpráva tato, pro Bůh! popudila mne!“ sám se přiznává Ungar. S rozhořčením ohražuje se proti tomu, že v někom myšlenka vzniknouti mohla, jakoby snad Ungar od dalšího vydávání „Uč. Č.“ upustiti mínil, jelikož po vydání části první ani rok ještě neuplynul a části druhé od něho vyžadovati nemožno bylo pro nemoc všem dosti známou. Nemůže dále pochopiti, kterak osoba duchovní, přerušivši všechny zákony lásky a humanity, na žeň cizí přiletěti se nestyděla. I přichystal se k prudkému útoku na Kandida. Učinil to následujícího roku 1778 tím, že vydal nyní sám důkladně propracovaný druhý díl „Učené Č.“ pod názvem „De viris doctis et litterariis, qui apud nos nati, aut educati omnigena eruditione claruerunt et scriptis ac vulgatis libris sese et Patriam non parvum illustraverunt,“ a v tomto díle otiskl celou předmluvu i poznámky z Kandidovy edice, aby je tu vzal do prádla. Kandida, jehož posměšně nazývá „Commentatorem“ (Učené Čechie), snaží se představiti jako člověka neučeného a postaviti jej na pranýř svými kritickými úvahami, doplňky a satyrickými poznámkami. Zejména životopis Balbínův doplňuje a opatřuje jinými dopisy učenců. Aby pak porážka Kandidova byla ještě úplnější, nazývá práci jeho plagiatem: „Kdož by sobě pomyslil v době tak osvícené, že vyskytne se člověk, jenž by neslýchaným podvodem celé stránky do slova opsati chtěl? a z jakých knih? které téměř všem učencům známy jsou, v jich téměř klíně se nalézají,“ a vyjmenovav spisy, jichž Kandidus k účelu tomu užil, praví: „Ať nežiju! jestliže neřku periody periodám, nýbrž slova slovům samým tak podobná nalezneš, že by vejce vejci podobnější býti nemohlo.“

Rozumí se, že Kandidus naproti útoku tak silnému nemohl zachovati mysl lhostejnou a že nespokojil se jen „vysokomyslným opovržením“. Podrážděn urážkami, namnoze nezaslouženými, jimiž jej Ungar zasypal, uchopil se proti němu zbraně nehrubě kalé. Že Ungar ve II. díle svém otiskl Kandidovu předmluvu a poznámky, toho chopil se Kandidus, udávaje to za patisk, a podal na Ungara žalobu k úřadu.

Rozšiřoval také mezi známými svými lístky proti Ungarovi namířené, jakož i všude vyprávěl, kterak prý Ungar od vys. gubernia pořádnou důtku obdržel. Ale v nejapných nástrahách, jež Kandidus odpůrci svému chystal, uvízl na konec žalobce sám. Jak s žalobou svojí pochodil, poznáváme ze slov královského kapitána Menšího Města pražského, jenž v soukromém hovoru Ungarovi sdělil, že „vlastně P. Kandidus sám toho se dopustil, co ve svém listě obžalovacím Ungarovi za vinu přikládá, a dle toho Rafaelovo vydání Balbinovy Učené Čechie vlastně za pravé a Kandidovo za patisk pokládati se má. — Ačkoliv pravda jest, že P. Rafael v pokračování svého díla zároveň poznámky P. Kandida otiskl, tož toto protipoložení za příčinou opravení chyb, kterých P. Kandidus se tam dopustil a P. Rafael zlepšiti si umínil, jest potřebným a proto je za žádný patisk pokládati nelze". Zároveň dal kr. hejtman měst. Ungarovi věděti, že P. Kandidus se svou neodůvodněnou žalobou byl odmrštěn a že se mu kromě toho dostalo „za příčinou falešně zdvižených obvinění vážné důtky". Takovým způsobem ukončil se první oddíl boje literárního pro „Učenou Čechii", z něhož Ungar vyšel jako vítěz.

Nepříjemnosti, které Ungarovi spor tento spůsobil, byly mu oslazovány na jiných místech čestnými projevy uznalosti, jakýchž dostalo se mu zejména plnou měrou od Eugena knížete z Vrbny a Freudenthalu, kterýž s neobyčejnou laskavostí uvítal vydané dva díly Ungarovy „Učené Čechie" a vyzýval ho ústně i v dopisech, aby co nejdříve hleděl třetí díl vydati. Pozval také Ungara na prázdniny do Hořovic, dovoliv mu, aby znamenité knihovny knížecí ke svým prácem volně užíval. Dobu, kterou Ungar ztrávil ve středu této blahosklonné knížecí rodiny, pokládal za nejkrásnější svého života. Pro vždy utkvěla mu v mysli příjemná vzpomínka na rozkošné chvíle, kdy při stole v domě knížecím řečí ušlechtilou se bavil a kdy se synem knížete, Rudolfem,*) mladíkem, který všecku učenost, uhlazenost a lásku k vlasti po otci zdědil, tu rozmanitými pokusy fysickými**), tu zkoumáním starých peněz, tu jiným bádáním se zabýval.

Zatím sbíral Ungar dále pilně material k dílu třetímu, jsa v tom podporován od mužů znamenitých, jako byl tehdá Josef Zlobický, Samuel Mende, Leopold Mayer a J. Karmašek. Již chystal se Ungar tento poslední díl na světlo vydati, když tu nová stihla ho rána. Boj, který zdál se býti porážkou Kandidovou ukončen, z nenadání vzplanul ještě s větším žárem, neboť vyvstal proti Ungarovi nepřítel mnohem nebezpečnější a silnější. Poraženého Kandida ujal se totiž Josef Dobrovský, tehdá muž teprve 25letý, vystoupiv na kolbiště proti Unga-

*) Rudolf hrabě Vrbna, Bornův žák, narozen 1761, zvelebil velice průmysl a hutnictví v Čechách. Stal se čestným presidentem učené spol. české pro své zásluhy o české dějepisectví. Zemřel dne 30. ledna 1823. — Gelasius Dobner rodu tohoto šlechtice nemalou chválu vzdává, pravě, že dům jeho podobá se koni trojskému, z něhož tolik v míru i ve válce slavných mužů vyšlo.

**) Ungar náležel do počtu horlivých příznivců experimentalní fysiky v Praze. Známo jest (viz Adám. Dobu poroby a vzkříš. str. 108. Pozn.), že experimentoval ohromnou elektrikou, spojenou s baterií 50 lahví, která prý jiskřila až do vzdálenosti 18 palců.

rovi, jakožto obhájce slabšího a — dle jeho zdání — nespravedlivě odbytého Kandida.

Že Dobrovský vmíchal se do záležitosti, která již na dobro odbytou se zdála, lze vysvětliti povahou jeho, která již zřetelně jevila se v časopise jím vydávaném „Böhmische Literatur“, kde ostře vyjížděl si proti spisům a knihám, o nichž úvahy podával. Maje pak posouditi Ungarovu „Učenou Čechii“, přichystal si na ni ostré péro a hodně hluboký kalamář. S jakou prudkostí Dobrovský do boje toho se vydával, vysvítá z této události, které bychom nevěřili, kdyby se k ní Dobrovský sám nepřiznával. Napsal totiž Ungarovi anonymní dopis a poslal jej do fortny u sv. Norberta po zvláštním poslu, který, sotva že jej fortníkovi odevzdal, na útěk se dal, aby od Ungara spatřen nebyl. V dopise tom odsuzoval pisatel práci Ungarovu urážlivými a satyrickými výrazy, jako „noty bez textu“, „prázdná slova . . . beze smyslu“ a p. Když pak Ungar, dověděv se o původci anonymního dopisu, dopsal jemu do Měšic, kde tehdá Dobrovský s rodinou hraběcí meškal, tázaje se ho, zdali on ten list psal, odpověděl mu Dobrovský následovně: „Kdo by pisatelem listu bezejmenného, ondyno Vám zaslaného, byl? Nemáte-li nic proti tomu: já jsem to, níže podepsaný. A proč bych jím nesměl býti? Vy jste mi arci nic neudělal, já Vám však, jak doufám, také nic. Vždyť knihu, která ve všech knihkupectvích se prodává, posouditi bude snad dovoleno!“ A knihu tu také posoudil pak veřejně v časopise „Böhmische Literatur“, jehož byl redaktorem, jakož i v „Prager Intelligenzblattu“, oznamuje, že uveřejní ještě opravy a dodatky k Ungarově vydání. Ale Ungar myslil, že by bylo nejlépe, kdyby mu Dobrovský ty opravy a dodatky jednoduše poslal a on jich pro třetí díl „Učené Čechie“ — s veřejným uznáním pomoci Dobrovským poskytnuté — užil. I psal v tom smyslu Dobrovskému lichotivý přípis. Končil pak list, ve kterém vyvracel výtky Intelligenzblattu, slovy: „Úcta, kterou k Vám chovám, pohnula mě na všecko zevrubně odpověděti, abych Vás přesvědčil, že o Vaši vzácnou přízeň se připraviti nechci, nýbrž jí nabýti a utvrditi si přeji.“ Avšak Dobrovský žádosti Ungarově nevyhověl a pohrdnuv přátelstvím od Ungara nabízeným, tohoto na smrt pohněval.

Nespokojiv se kritikou v časopise „Böhmische Literatur“ a v „Intelligenzblattu“, Dobrovský udeřil na Ungara celým spisem (43 str.) nadepsaným „Corrigenda in Bohemia docta Balbini juxta editionem P. Raphaelis Ungar, Canonici Praemonstratensis ss. Theologiae doctoris“. Ve spise tom uvádí mezery, jichž Ungar u Balbína nedoplnil, a chyby, jichž při doplňování se dopustil. Dále kárá nedokonalou známost Ungarovu v jazyce českém, jež důkladné práci a dostatečnému proniknutí úkolu vadila, ba pronáší se rozhodně, že Ungar, jakožto rozený Němec do takové práce ani dáti se neměl. Úvahu svoji opatřil mostem, namířeným na Ungarovu bezohlednost proti Kandidovi:

„Cyzy Práce nikda nehaněg, netup,
Nehyzď, nedrbej, nešklab, ze cti nelup;
Ale mášli k čemu od Boha dar syc,
Nestyď se za to, vydej, znášli co víc.

Ssymon Lomnický z Budče.

Abychom poznali, jak Dobrovský sám úkol svého spisu pojímal, položíme tu krátký výňatek z jeho předmluvy: „Ačkoli bych se báti měl, že snad v odměnu za práci svoji spíše nenávisti než chvály si utržím, přece pobídkami přátel osmělen jsa, strach jsem odložil a na zápasiště, kde s obludami chyb zápasiti jest, jsem sestoupil. Chyby pronásleduji, nikoli osoby. Prospěti chci, ne škoditi.“ Dobrovský tepá zejmena Ungarův pravopis, chvále Kandida, který v té příčině prý od Ungara znamenitě se liší. Jak pohrdlivě Ungarův spis odbýval, ukazuje nejlépe věta, kterou náhle ukončuje svoji kritiku: „Sed jam me ingrati hujus operis taedet pigetque“.

Ungar, jsa tímto novým útokem nadmíru popuzen, obrátil proti Josefu Dobrovskému dohotovený již třetí díl „Učené Čechie“, který vydal roku 1780 a věnoval svému příznivci Eugenu knížeti z Vrbny a Freudenthalu. Vysmívá se tu Dobrovskému, že mu chyby tak bedlivě vytýká, jako prý paedagog úlohy svého žáka vyčisťuje. Dobrovský chápe se v pravdě někdy maličkostí věru nepatrných a vytýká i takové poklesky, které jen omylem do textu se dostaly, neboť na jiných četných místech spatřujeme je správně psány. Tak na př. opravuje: místo „Helmodus“ čti „Helmo*l*dus“, ale kdo dále Ungarův způsob psaní téhož jmeno zkoumá, shledává, že jinde v knize napsáno správně „Helmoldus“; dále vytýká psaní „Przezina“ místo „*B*rzezina“, ale na str. 233. Ungarova díla, kde jest životopis Březinův, čísti lze správné „M. Laurentius Brzezina“. Nebo dále, že slova „Paulus Eberus“ tvoří dohromady jedno slovo a že tedy nesluší je oddělovati čárkou, jako to Ungar činí. Jediný však pohled na str. 379 a na větu „Vide Paulum Eberum in calendariis“ byl by Dobrovského přesvědčil, že se čárka mezi obě slova jen omylem vloudila a t. p.

Dále dovolává se Ungar slov přítele svého Chládka, jimiž — „dobře znalým jsa onoho druhu lidí, s nimiž míru míti nelze, ač si toho žádáme, a kteří spíše z nenávisti než z lásky knihy, jichž sami nesepsali, pronásledují a zubem pesským ohlodávají, —“ při vydání spisu svého v oboru theologie pastorální, proti všem toho způsobu opravovatelům předmluvou se ohradil.

V předmluvě té praví Chládek: „Pakli by někdo beze vší příčiny a mne z pouhé nenávisti potupovati a zlehčovati chtěl, neb při napravování svém příliš špičatých, drsnatých a důtklivých slov užíval, jakož učinil před rokem přeučený a mně velmi vzácný pán (Dobrovský), vydavatel spisu německého „Böhmische Literatur auf das Jahr 1779“, kterýž, ač se sám nesčíslných mrzkých omylů dopustil, chtěje však přece omyly jiných napraviti, užíval toho a tomu podobného spůsobu mluvení: „Was läszt sich wohl von solchen Leuten erwarten, die da schreiben können“, „der selige Kříž (tröst ihn Czech!)“ „der unverschämte Mensch“. A opět v spisu proti P. Rafaelovi Ungarovi: Corrigenda in Bohemia docta Balbini etc. takto mluví: E lutulento rivo, Hamerschmidium intelligo, mentiuntur Annales Strahovienses, non possunt ergo hi duo nisi ab ignorantissimo confundi etc. potom pak, nemoha více odpověděti, vyhlásil protivníka svého za zlobivého pomlouvače, einen boshaften Verläumder, veřejně, právě podle pravidla apoštolského 1. Kor. XIII., 4. násled., tenť pravím, ať ví, že ani odpovědi nedostane, byť on nevím jak křičel,

psal, utrhal; neb v takové připadnosti povinen jest jedenkaždý rozšafný a moudrý muž příkladem Kristovým 1. Petr II. 23. raději mlčeti, zvláště pak my kněží a slauhové Páně, kteřížto jiným za příklad tichosti a trpělivosti vystaveni jsme, nežli znovu řeči a odpory množiti."

Mimo Chládka zastával se Ungara též Dobner a stěžoval si v listě k Monseovi, že Dobrovský neprávem uráží autoritu Ungarovu. Naproti tomu odvětil Monse Dobnerovi dne 28. prosince 1779 takto: „Dobrovský nespravedlivě se podezřívá, jelikož ani slovem osoby Rafaelovy se nedotýká. Avšak věc není tak zlá a tak nenapravitelná, aby zničením přítele toliko napraviti se měla. Já Dobrovského práce, zvláště o zlomku evangelia sv. Marka, velice rád čtu a ani živější jeho sloh zatratiti nemohu; kam by došla věda, kdyby horlivější nadání mladých mužů pro domnělé křivdy se potlačovalo! Půjčuji, že žádný nemusí se urážeti anebo právem dobytá sláva jeho nespravedlivými výtkami v pochybnost se uváděti; zdali to Dobrovskému za vinu dáti lze, nevidím. neznaje zvláštních Vám v Praze povědomých okolností. Ale monarchii a nadvládu diktatorskou republika literární nesnese.*) Jsou-li snad „Corrigenda" Dobrovského tak hrozný zločin? Rafael odpoví; správně-li, nabude vítězství a z něho pochvaly; nesprávně-li, křiky a povyky nic nepomohou."

Ungar nespokojil se obranou ve třetím díle „Učené Čechie", nýbrž učinil mimo to řadu prudkých nájezdů na Dobrovského, kteréž svědčí o neobyčejné jeho rozkvašenosti. Vydal ostrou revisi Dobrovského literárního oznamovatele**) ve spůsobě dopisů, brožurku 70 str., nesoucí název „Revision der böhmischen Literatur auf das J. 1779 in Briefen". Na titulním listě jest obrázek, jak učitel tresce žáka a pod tím nalezá se podpis: „Scripta est lex, ne quis impune sit petulans". Ve spise tom rozebírá se anatomicky list Dobrovského „Böhmische Literatur" spůsobem, jejž Ungar sám v úvodu takto udává: „Půjdeme od kusu ke kusu, od stránky ke stránce. Vaše slova budou se od mých písmem švabachovým rozeznávati." Ungar snaží se dokázati, že Dobrovského Corrigenda nejen neúplná jsou, nýbrž i chybnou jsou recensí a že v nich, vyjímaje dosti správný seznam tiskových chyb (!), mnohé Dobrovského úštěpky (!) a nepravdy se vyskytují. A posměšně praví, že měl spis tento spíše pod názvem „Mala fides Dobrowskii in corrigenda Bohemia docta" býti vydán. Rovněž posměšně radí Dobrovskému, aby cenu 15 kr. na svém spisu slevil na 2, 3, 4 krejcary, neboť když prý on spis jeho ve své recensi otiskl, nikdo prý mu knihy této neodkoupí, leda jako nepotřebný papír za dva krejcary. (Dokonč.)

*) Dobrovský, jak známo, vystoupil hned od začátku jako literární demokrat a nad míru rázně i ku podivu směle vypjal čelo své proti autoritě, kterou jenom za překážku ve všem pokroku považoval.

**) Dobrovského literarní časopis „Böhmische Literatur" měl mnoho nepřátel pro smělý a ostrý spůsob své kritiky; Ungar na jednom místě vyčítá mu zlé výrazy, jimiž obdařil universitní kancelář, rektora, děkany, direktory fakult a professory, právnickou fakultu, prof. Chládka, prof. Šimka a j., a že byl nazýván „cerberus ille Bohemus, qui tota personat urbe, latratu suo patrias terrere Camenas audet". Příčinu obvyklého vítězství Dobrovského udává Hanuš slovy: „Co do slovanských záležitostí pobyl D. vždy na vrchu vítězství proti svým odpůrcům slovansky ani dobře neznajícím."

Jan Neruda.

Slavnostní list k padesátiletým jeho narozeninám.

Napsal

Fr. Chalupa.

Na devátý červenec roku letošního připadá významný den památní, připadají padesátileté narozeniny — Jana Nerudy. S radostí užíváme té příležitosti, abychom se poohledli po literární jeho činnosti; musíme arci přestati na hlavních jejích rysech, neboť při podrobnějším ohledání vzrostla by nám práce na velkou knihu ....

Jan Neruda narodil se 9. července 1834 v Praze na Malé Straně, a jak sám podotekl, jest od r. 1854 literárně a od r. 1856 journalisticky činným. První jeho básně vyšly tiskem v Lumíru Mikovcově a v Poutníku od Otavy ...

Při vypisování jeho zásluh literárních, kdybychom měli začíti tou, které si nejvíce vážíme, věru bychom přišli do nemalých rozpaků, vždyť jsou nám všecky stejně drahé, stejně milé, stejně cenné.

Začněme s básněmi ... Hřbitovní kvítí, Knihy veršů (a druhé, rozmnožené jich vydání), Kosmické písně, Ballady a romance, Prosté motivy, Zpěvy páteční — jsou názvy sbírek, které zlatým písmem zapsaly jméno Nerudovo v rejstřík nejlepších, nejpůvodnějších a nejsamostatnějších, ryze českých básníků. Podávati bližší zprávy o těchto sbírkách, čtenáři asi na nás nežádají, vždyť znají dopodrobna všechny jednotlivé básně a mnohé dojemné i rázné dovedou citovati při každé vhodné chvíli. Lyrice a epice zůstal Neruda věren od prvopočátku až podnes. Vždyť mu to ani jinak nedalo; praví sám:

„Mně osud řekl: Českým pěvcem buď,
pěj jen, co sluší nešťastnému lidu,
stesk zoufalý a žhavou jeho bídu,
tvá píseň lásky žhavostí svou rmuť,
buď krutě zimná v nejparnějším letě,
tvůj lid má hojit, tobě srdce drát ....

Škoda, věčná škoda, že nesetrval Neruda i na dráze dramatického tvoření. Jeho práce veseloherní, napsané v druhé polovici let padesátých, zejména Prodaná láska a Ženich z hladu patřily k nejlepším tohoto druhu pracím; připovídaly tehdáž velmi mnoho a průběhem času nic na své ceně neztratily. Nerudova tragedie Francesca di Rimini, kus, který vnitřním svým zbudováním a formální stránkou nový směr jevil v tehdejším tvoření dramatickém, nedošla uznání jednak proto, že herectvo bylo nepokročilé, jednak také proto, že kritika proti mla-

dému spisovateli byla předpojatá a z různých ohledů literárních mu nepřála.

Za velikého dramatika, kterým by zajisté Neruda býval, dostalo se české literatuře výtečného feuilletonisty — tvůrce a nedostiženého mistra českého feuilletonu.

Velkou, krásnou vlastností Nerudovou jest, že má vždy pevnou snahu, soustřeďovati a seskupovati síly literární k společnému působení a k společným podnikům, kterážto snaha vždy podporována byla opravdovým zdarem. Druhou, velice pěknou a významnou vlastností jest, že ke kormidlu české lodi literární dostavil se a dostaví vždy, kdykoliv toho vážná a nutná potřeba. Neruda v kritických okamžicích vstupoval vždy ochotně a odhodlaně do popředí, často velmi málo vděčného a málo slibujícího, — vstupoval s vědomím, že povinen jest duševní svou hřivnu dáti zvážiti vedle hřiven jiných a sice na všeobecný prospěch. On to byl, jenž v době nově probouzející se literatury v posledních létech padesátých statečným pérem hájil zásady své i svých druhů a železnou rukou vytrvale vedl časopis „Obrazy života“, vědom jsa si, že jen tak lze odstraniti všechnu zastaralost a neplodnou ztrnulost v názorech některých, toho času rozhodujících osob, že jen tak zvítěziti možno a potříti onu chabou literární jalovost chudé produkce, které se snad v domýšlivosti snilo cosi o klassicismu. V boji tom byl Neruda jenom částečným vítězem. Po pěti létech druhá strana zase vítězila a tu Neruda ujal se na novo redakce Rodinné kroniky. Nastala brzo zase bída v české literatuře, časopisecký podnik zanikal za podnikem, až konečně opět Neruda s nezapomenutelným Hálkem vzchopil se r. 1865 a tu založili Květy, které v druhém pololetí byly illustrovány. Květy, časopis výborný i v textové i v obrázkové části, nesnesly konkurence a zanikly r. 1872. Proto Neruda ihned založil nový časopis — Lumír.

Založení a první vedení všech tuto vytčených časopisů znamenalo pro svou dobu vždy buď obrat k lepšímu, nebo rychlý krok ku předu, věstilo, že sestupují se starší pracovníci kolem jednoho společného díla a ve středu jejich že ohlašují se nové, opravdově nadané hlavy. — Tuto stránku reformatorskou a organisatorskou mají také nově Nerudou založené „Poetické besedy“, jichž dvojí účel Nerudou vytčen tak: „Předně, aby prospěly samé básnické té produkci české, jížto nakladatelstvo naše sotva již stačí. Pak aby českému básnictví klestily cestu a získaly obliby v národních kruzích nejširších, což hlavně má býti docíleno výpravným obsahem“. Dosud vydané svazky „Poetických besed“ vydávají jasné svědectví, že myšlenka byla velmi dobrá, potřebná, jejím uskutečněním že obohacena byla trvale česká poesie. Do tohoto oddělení přiřaďujeme také myšlenku Nerudovu vydávati „Divadelní táčky“ — memoiry a zápisky osob, kteréž jakýmkoliv způsobem stýkaly se s divadlem — jichž vyšel dosud sešit prvý. Má své kouzlo tato memoirová divadelní literatura a zejména pro nás, kteří do Národního Divadla museli jsme putovati po křížové cestě. I nadějeme se, že ve vydávání Divadelních táček bude pokračováno. První díl i tím jest nám velice milý, že na něm znáti stopy soudu, a vidčti škrty i přípisky duchaplného Nerudova pera. Byl tedy v řadě literární nejenom, co osud mu

„— dále řekl: „Prostý voják buď!
Co přední stráž stůj v stálé pracné tísni,
nepřátel slina oko tvoje třísni
a kámen zloby v tvoji bouchej hruď.
Cíť s sebou vše, co národ tvůj kde bolem hněte“ . . .

bylť on zajisté i vůdcem pro mnohé a vůdcem výborným!

Co mám říci o jeho cestách a o jeho cestopisech. O prvých, že málo kdo z Čechův tolik procestoval jako Neruda, a o druhých, že jsou nejlepšími v tom oboru, co v české literatuře máme. Neruda učinil cestopis zajímavým pro nejširší kruhy, nepoškodiv v ničem uměleckou formu, a toho docílil pravdivostí v líčení, které odpovídá věrně skutečnosti, zábavným vypravováním, v němž humor i vážnost jdou ruku v ruce. Jak bystře dovedl Neruda pozorovati, s jakou věrností dovedl věc vylíčiti, jak lehounce a zase ryze umělecky, — toho nejlepšími doklady jsou jeho Pařížské obrázky, Různí lidé a Obrazy z ciziny.

Co reformatora pozdraviti můžeme Nerudu také na poli prosy výpravné, v beletristice. Jeho „arabeska“ v literatuře měla kouzlo novosti a mnohé přilákala, přivedla k nápodobení; mnozí ve vlastním slohu po boku Nerudově šťastně vynikli a podali díla dobrá. Vedle Arabesek, které v souborném vydání vyšly již podruhé, zbývá promluviti o Malostranských povídkách. Praha — ono krásné město, jehož sto věží opěvali udivení a unešení cizinci, před jehož velebou skláněli kolena svá, může býti hrdo, že z něho vyšel tak veliký muž — umělec. V té příčině pyšnější může býti Malá strana, ona svého času zapomenutá a zanedbaná část měst pražských. Neruda o rodišti svém pověděl nám mnoho, velmi mnoho; líčil osoby, děje, stavby, památky, myšlénky, přítomného ducha i minulého, jak se jevil v podáních, pověstech a tradicích, — ovšem onou svojí formou lehkou, ale pravdou pravdoucí. —

A také o nádherný chrám, jenž postaven české Muse dramatické — o Národní divadlo — dobyl sobě Neruda záslub velikých. Od prvních dnů své literární činnosti až do dnešního dne neunavně stopoval vývoj českého dramatického umění, je štěpil, vedl, řídil, ceně, co zasluhovalo ocenění, káraje, co potupiti bylo potřebno. Sám dramatický spisovatel, v beletristických svých pracích pro divadlo budil interes a úctu k němu. Jakožto theoretik, kritik a recensent snad u nás neměl sobě rovného; háje myšlenku, aby divadlu ponechán byl volný rozvoj především prostřednictvím vynikajících literatur cizích, vždy domáhal se pravé, ryzí českosti v uměleckém tvoření. Působil vydatně, jak na spisovatelstvo, tak na herectvo. Duševní svojí hřivnou v tomto způsobu přispěl Neruda k zbudování tohoto stánku daleko více, nežli jinak oslavovaní dárcové mnoha tisíc.

Láska i důvěra českého spisovatelstva postavila jej v čelo podniku, jenž významným bude památníkem v dějinách české literatury, v čelo díla Národ sobě. Účelu svému vyhovělo svrchovanou měrou.

Toť ve stručném nástinu činnost Nerudova, toť práce tvůrčí síly! Neruda praví sám:

„Snad osud lecjaký má ještě sen:
však stál jsem vždy, kde svaté stálo právo,
a v mysli mé i v prsou všechno zdrávo —
nechť nový cíl dá tedy nový den,
zas začniž znovu osud, jakby od dítěte,
jinými do mne, mnou do jiných prát —
nechť čímkoli jsem ještě v božím světě,
čím budu kdy, tím budu také rád.

A my na další cestu provázíme jej nejvroucnějším přáním všeho štěstí, dobra a blaha.

S příchodem vlašťovek.

Půl roku umíral, půl roku prchat cítil
ze srdce naději a život ze všech žil;
za nocí bouřných, bezesných a trapných chvil
po stéblu tapal marně, jehož by se chytil
na svahu propasti, kam nezvratně se řítil.
A čekal jara. Čekal svěží zeleň luk,
na vůni jehličí a na slavičí tluk,
na první bledulku a paprsk slunné záře.
Líp jistě bude pak; ty bledé vpadlé tváře
se opět zbarví v nach, a bolest přestane.
S příchodem vlašťovek prý jistě povstane . . .

Dnes čas ten přišel. Oknem otevřeným
šum jara kouzelný mu hlavu ovanul;
a jak by sílu vdechnul údům zuboženým,
zveď na loži se, kde dlel roku půl,
s námahou vstal, a opřen v pevnou hůl
se vlekl do zahrady, roven stínu zcela.
Zde lávka, jakby uchystaná, pod hruší.
Poklesl na ni. — Jitra zář se chvěla,
fialky voněly, pěnice v houští pěla,
roj včel se zachytil na větev moruši,
a bzučel z dáli mu, jak hudba slavnostní.
Tam v houští při plotě jasmínu větev sní,
plá růže v záhonu, macoška snuje dumy,
a zkouší motýl, zlíhlý dnes, zda létat umí.
„Ó vůně, kráso, radosti a sílo života!“ . . .

V tom jeden záchvat dusivý — tak přišel z náhla —
pak tíže obrovská, jak dusná bouř by táhla
tím vzduchem kol, a na něj jakby zhouba sáhla —
a cítil v ráz, že proň víc nezkvetá
než hlohu snět na vínek kol uvadlých skrání,
keř jeden kaliny, jenž nad rovy se sklání
jako to bolestné a vřelé vzpomínání . . .

O. Bystřina.

Návštěva u římské dámy.

Obrázek ze starého Říma.

Podává

Jan Šmaha.

Měl jsem vlastně říci u římské dominy, neboť r. 100 po Kr., kdy se návštěva má stala, neznali ovšem Římané francouzských dam. Domina překládá se slovem „paní". Než pojem slova „domina" jest širší; honosilať se názvem tím i čtrnáctiletá dceruška římského boháče.

Byl jsem tedy návštěvou u jedné dominy v Římě a chci sděliti laskavému čtenáři vše, co jsem tam viděl a slyšel. Snad mi nebude vykládáno za indiskretnost a negalantnost, povím-li pravdu, jen čistou pravdu, byť se to snad nesrovnávalo se zásadou: „De mortuis nil nisi bene."

Abych jmenoval všecky vchody a místa, jež dům římský měl, nevidím potřeby, poněvadž čtenář, očekávaje něco zajímavějšího, nedbal by mých výkladův o vestibulu, jauni, celle, ostiu a jak se to vše jmenuje, a raději pospíší se mnou do pokojů na levé straně prvního peristylu, kde jest ložnice a strojírna naší dominy.

Bylo to časně ráno jednoho dne r. 100, když jsem se do domu římského přítele svého, jehož jmeno budiž zamlčeno, dostal. Dlužno mi říci „dostal", neboť domácí pán — mimochodem zmíněno vdovec — dlel na venkově, a dcera jeho, již krátce dominou nazývati budu, by mne zajisté nepředpustila tak časně z rána. Ba, kdybych se byl tak časně ohlásil, byl by mne zajisté již vrátný odbyl, že prý domina ještě spí nebo že jest nemocna. Známe ty výmluvy nynějších dam, které jsou již tuze stary; dominám římským odporučuje ten prostředek již básník Ovidius, pravě, že lépe jest, když myslíme, že dáma spí, ana se zatím strojí a zdobí. Po vykonané pak ozdobě stojí prý před námi jako dílo umělecké. Z pravidla onoho jsou vyjmuti jen kupci, hadači a listonoši, kteří mají i časně ráno volný vstup.

Tážete se, jak mi tedy možno bylo, tak záhy do domu vejíti. Promiňte mi odpověď. Přiznávám se, že jsem jednal proti vší slušnosti, ale již se tak stalo. Podotýkám jen, že domina o mé přítomnosti pražádného tušení neměla, já však, sám nejsa nepozorován, tím více viděl a slyšel.

Domina právě vstala. V ložnici její vykonává otrokyně práci, kterou paní lusknutím prstů naznačila. Jaká to práce byla, zamlčím; kdo by mermomocí chtěl věděti, čeho páni a paní římské vstavše z lože lusknutím prstů žádali, nechť si přečte Martialův epigram XIV., 119, III., 82, V., 15. Než vizme dominu. Je to vskutku ona, spanilá naše Římanka? Soudil bych rozhodně, že nikoli, ale totožnost dosvědčuji

úklony a zděšené tváře otrokyň, jichž celé hejno již hodinu zde stálo a strachy umíralo, v jaké míře dnes asi bude velitelka. Tu bezděky mi na mysl připadá Lucian, jenž asi takto o paních římských se pronáší: „Kdyby někdo tyto dámy v tom okamžiku viděti mohl, kdy z ranního lůžka svého vstávají, myslil by, že zří kočkodana anebo paviána, s nímž setkati se pokládáme v obyčejném životě za špatné znamení. Proto se také v tu dobu tak pečlivě uzavírají, že oku mužskému vysliditi jich nelze. Po té vstoupí do kruhu ochotných komorných, které o závod se přičiňují, aby zhynulé vnady obličeje panina z mrtvých vzkřísily. Spánek z očí čistou, pramenitou vodou si vymyti a pak ruče a vesele do práce hospodyni patřící se dáti, jaká to nevkusná, starosvětská domněnka! Ne, především dlužno rozličnými masťmi a prášky se natříti a krášlicími vodičkami se namazati.“

Hejno otrokyň — jak řečeno — očekávalo ji, a když divícímu se čtenáři řeknu, že asi dvě stě otrokyň paní ke službě bylo, nikterak nenadsazuji. Každá ovšem měla na starosti jiný díl panina těla: jedna vrásky vyhlazovala, druhá obličej malovala, jiná tělo zdobila, jiná zase na péči měla tu ozdobu, opět jiná onen šat — a vše šlo jako na drátkách, neboť při sebe menším nedopatření následovalo hned přísné pokárání a potrestání.

Když domina do strojírny vstoupila, nastala nejprve práce pro líčitelky. Omalují domině tváře na bílo a červeno a obarví její obočí. To vše domina nazývá po způsobu ostatních římských dam „kosmetikou“. Byl to modní výraz řecký, právě jako u nás dosti často slýchati jest francouzské jméno, jen aby se jím nějaká praobyčejná věc vznešeněji označila. Otrokyně samy sluly „cosmetae“. Že kosmetika velmi důležitou měla úlohu, ba že i částí byla umění lékařského, svědčí díla dvou lékařův, Archigena, tělesného lékaře Kleopatřina, a Kritona, tělesného lékaře Plotiny, manželky císaře Trajana, kteřížto oba díla o kosmetice napsali a panovnicím svým věnovali.

Když ovšem Římanky řeckou kosmetiku měly, rozumí se, že i líčitelka byla Řekyně, ne-li skutečně, tedy aspoň dle jména, a rovněž krabičky s líčidlem, jestliže nebyly opatřeny nápisem řeckým, neměly pro dominy ceny pražádné — asi tak jako pražský švihák neobejde se beze jména továrny pařížské v klobouku, poctivě v Praze zhotoveném.

Řekyní z italských rodičů zrozenou je také služka, která nyní přistupuje ku své paní, držíc v ruce pánvici s vlažným mlékem oslím, aby houbou smyla s obličeje panina — chlebovou kůru. Chlebovou kůru? A jak se jí chléb dostal na obličej?

Před spaním naše domina obložila si obličej těstem chlebovým v oslí mléko namočeným, kteréž do rána stvrdlo a sádrovému nátěru se podobá. Oslím pak mlékem utírá otrokyně paninu tvář, ježto prý ono velice pleť osvěžuje, jakož o tom zmínka u Plinia. Mnohé ženy — jak tam čteme — až sedmdesátkráte za den tímto mlékem se myly, a jakási Poppaea, vodila prý s sebou na cestách velká stáda oslic, aby se koupati mohla ve vanách oslím mlékem naplněných.

Neměly však římské dominy jen tohoto jediného prostředku; některé totiž mazaly si na noc obličej tukovitou mastí, která dle vynálezkyně, zmíněné Poppaey, Poppaejskou se nazývala. Pohled na ta-

kovou paní z rána nebyl ovšem tuze vábný; římský satirik Juvenal dí, že její obličej jest „ošklivý na pohled a směšný a mnohým chlebem bubří nebo tuk Poppaejský vydychuje . . . Teprve, když konečně odhalí obličej a sádrovou kůru sundává, — začneme ji poznávati.“

Starší paní, jíž obličej hyzdily vrásky, měla na noc o jednu práci více. Zalepovalať je těstem z mouky bobové, zvaným lomentum. I tento nátěr měl ovšem vznešenější název řecký: „Kataplasma“.

Když domina naše jest umyta, otrokyně přináší rozličná mýdla a tekutiny, jimiž obličej se uhlazuje. Po té jiná zase služka přistupuje a natírá paní bílým a červeným líčidlem. I žilky na spáncích jemně modří obarvuje. Když jest konečně paní, jak se sluší a patří, pomalována, otrokyně ukládá všecka ta líčidla do skříňky, kteráž řeckým jménem „Narthekia“ se honosí a tvoří velmi drahocennou část dámské toiletty. Jest totiž obyčejně ze slonové kosti nebo z křišťálu zhotovena.

Při líčení ovšem ani brv nepominuto. Hned po natření obličeje vycvičená otrokyně hbitě přistupuje, v pravici majíc štětičku, v levici jemnou čerň (stimmi nebo stibium, též fuligo zvanou), a čeho příroda skoupá odepřela, dává nádobka stibiem naplněná — a za chvilku stojí zde dáma s krásným, kulatým obočím, jež na hoření části nosu se sbíhajíc, očím čarovného lesku dodává.

Pak přicházejí na řadu zuby, kterých však dáma naše nemá — ale ovšem míti musí, děj se co děj. Několik sice zadních zubů má, ale ty jsou už hezky vyžrány. Aby aspoň o ty nepřišla, žvýká lentišek z ostrova Chiu. Dříví tohoto stromu zabraňuje prý vyžírání zubův, a proto bývala z něho i šťourátka zhotovena. — Avšak — přeřekl jsem se, milý čtenáři: naše domina má zuby všecky, jenže nikoli své vlastní, nýbrž padělané. A proč by nemohla míti zubů padělaných, když i její předkové je měli? Neboť dle nejstarších zákonů římských t. zv. dvanáctideskových, nesměli na mrtvolách zlata nechati, vyjma jen — když nebožtík padělané zuby zasazeny měl ve zlatě. Když tedy zuby ve zlatě zasazované byly již před pěti sty lety v obyčeji, proč bych já, myslí si vším právem domina, umělými zuby nemohla nahraditi, co mi zlá příroda tak brzy odňala! A již otrokyně v ústa vkládá zuby bílé jak alabastr. Zasazením zubů jest obličej dámy hotov.

Že o vlasy římská dáma důkladně pečovala, z toho již souditi lze, že i páni římští vlasů svých vždy pečlivě dbali a je buď v podobu vlnovitou upravovali aneb i v kadeře si je páliti dávali. Naše domina hodlá jíti na procházku, a tu dlužno, má-li býti předmětem podivu i závisti družek svých, aby příčeska její byla krásna. Vlasy češe jí nyní služka v copy hřebenem ze slonové kosti. A krátce na to strmí na hlavě ohromná bouda. Jak se tam dostala? Mnohá čtenářka snad ví, jak z málo vlasů velký cop na hlavě se vyskytne, mnohá však — a jsem přesvědčen, že většina — to neví, a proto stůj zde řádné vysvětlení. Nedaleko paláce naší dominy jest krám a na tom krámě nápis, ovšem latinský, jejž tu podám česky: „Zde se prodávají umělé vlasy, pravé rusé vlasy přímo z Germanie, vlásenky a pod.“ A od tamtud pochází ona vlasová věž naší slečny. Příroda se k ní v té příčině laskavěji zachovala než v příčině zubů, neboť má již od narození vlasy rusé, což patří k modě. Jedna její přítelkyně jí těch rusých vlasů

velmi závidí, neboť majíc vlasy jak uhel černé, mnoho platí za masti z Germanie, které jí barví kadeře na zlatožluto.

Nato — abych se k vypravování vrátil — protknuty vlasy krásnou stříbrnou jehlicí, as osm palců dlouhou, jejíž tlustý konec ozdoben je pěkným skupením, představujícím Venuši a Amora, jenž drží v ruce kulaté zrcádko. Nyní hlava hotova. Naší domině to věru sluší, a jaká vůně vane z jejích vlasů, vždyť vsákly do sebe nejdrahocennější olej nardový a voňavek — bozi sami vědí, jak mnoho! Dělá-li to naše slečinka každodenně — a o tom není pochyby — jaký div, že „dámy římské promrhají“ — jak Lucian dí — „v takových mastích celé jmění svých mužův a že zavánějí vlasy svými jako veškera šťastná Arabie!“

Avšak zrcadel, tak nutných při krášlení hlavy, Římanky neměly? Ba měly, ale upřímně líto jest mi otrokyně, která je držeti musela. Chudák, po celou tu dobu stojí po boku své rozmarné velitelky a úzkostlivě střeží pohledy její, aby brzo tam brzo onam zrcadlo obrátila, a paní v něm pohodlně zhlížeti se mohla. Ještě dobře, že tehdá sklo známo nebylo a takové zrcádko snadno poškoditi se nemohlo — kdyby se tak přece stalo, veta by bylo po nebožáku otrokyni! Zrcádko to byla silná stříbrná vyleštěná deska, na krásné pozlacené rukověti. Okraj samými drahokamy jen se třpytil. Po straně zrcádka připevněny byly dvě houby, aby dech, lesklou plochu náhodou zakalivší, okamžitě setřely. Co takové zrcádko bohaté Římanky stálo, lehko si pomysliti, zvíme-li, že i v chudších domácnostech drahocenná zrcádka byla v obyčeji. Aspoň praví Seneka: „Za naší doby nedostačí věno, jež senat dceři Scipionově dal, na zrcadlo pro panenku nějakého propuštěnce.“ Proto lze si představiti úzkostlivou péči otrokyně, by zrcadlo nijak nebylo poškozeno. Ostatně snad nedržela vždycky ona zrcádko při česání, neboť té cti dostalo se as někdy také milánu naší slečny — ač ovšem na to přísahati nemohu, ale soudím tak ze slov básníka Ovidia: „A nepovažuj hanbou — třeba to i hanba byla, líbiti se to však bude — urozenou zrcadlo podržeti rukou.“

Pak přišly na řadu nehty. Obyčejně čistily a řezaly se nehty při koupání, ale když nebylo ke koupání času jako dnes — neboť domina měla, jak praveno, vycházku na mysli — vykonána ona část úpravy damské při ranní toilettě. Ovšem že k tomu byla jiná otrokyně určena, která v úloze té dobře se vyznala. Dostávaloť se za oněch dob nehtům větší péče než za našich. Dámy římské nesnesly zajisté pro horké podnebí tak snadno rukaviček, které u nás leckdy zakryjí mnohou vadu. A i to známo jest, že obyvatelé jižní řeč svou, mnohem živější, také živými posunky rukou provázejí. Ruka musela býti při tom ovšem krásna a dle Propertia a Luciana pokládala se krásnou ruka podlouhlá, jež měla kotníky zaokrouhlené a prsty ke špičce se úžící. Proto též velmi k tomu se prohlédalo, aby nehty řádně byly ořezány a čisty, a aby nikde záděr nebylo. Moda pak s sebou nesla, že slušnější Římané a Římanky nikdy sobě sami nehtů neořezávali, nýbrž měli k tomu zvláště vycvičené otroky. Kdo byl chudší a neměl otroka, zašel aspoň k nějakému holiči a tam nehty dal si ořezati. Zvláštností jen bylo, když někdo sám nehty nožíkem si ořezával. Naše domina tedy měla k účelu

tomu vlastní otrokyni, která jí právě nyní nehty ořezala a pak hubkou ve vinný ocet namočenou potřela.

Sotva tak se stalo, objevili se dva hošíci v šatě vykasaném, přinášejíce velitelce své snídaní. Jeden nesl stříbrný samovar s vařící vodou, druhému visel na ruce košíček s krásnými fíky, v ruce pak měl džbáneček s chijským vínem. Domina snědla nejprve několik fíkův, a pak vypila několik koflíků t. zv. caldy, t. j. vína, smíšeného s horkou vodou. Než ještě nebyla se snídaní hotova, když tu vešel dlouhovousý stařec, jenž vypadal jako nějaký světem pohrdající filosof. Mělť jen krátký, řecký pláštík, pod nímž jednoduchá košile bez rukávů sotva kolena zakrývala. Na nohou připevněny měl pomocí řeménků prasprosté dřevěnky. Byl to skutečně filosof, domácí filosof, jaký v domě bohatého Římana nikdy scházeti nesměl. Slečna uvítala ho velmi přívětivě, tázajíc se, co příčinou tak časné návštěvy jeho. „Má velitelko," vece holohlavý mudřec, „přání tvé bylo mi vždy rozkazem. Proto již včera večer, když jsi toho tak velice žádala, ačkoli — odpusť — ta Elefantis, ta žena necudná, která ještě necudnější knihy píše —" „A co mi to, přísný mravokárce, tady kázati chceš? Nemám času ani chuti, abych to poslouchala. Mluv, co přinášíš!" „Nezazlívej, že jsem mínění svému tak prudce a nerozvážlivě průchod dal, chci ti jen, drahá paní má, oznámiti, že povídky oné spisovatelky jsou právě rozebrány, a že tedy nějaký čas na ně čekati třeba." „Věděla jsem, že si tak pospíšíš s těmi hezkými povídkami! Ostatně ti kladu ještě jednou na srdce, abys mi je co nejdříve zaopatřil — musím je čísti. Vždyť mé přítelkyně o nich stále mluví a je chválí, a já musím mlčeti, poněvadž jsem jich nečtla. Jak pravím, chci je čísti, ať se to s řeckou tvojí moudrostí srovnává čili nic. Blaze žij!" To bylo našemu dlouhovousáči znamením k odchodu.

A již zase přistupuje jiná služka a obouvá paní bílé střevíce z velejemné kůže, zv. aluta. Mezitím chvátá sem druhá a táže se, jaký šat domina si přeje vzíti dnes na procházku. A sotva že slečna vůli svou projevila, již letí služka pro určený šat, kdežto zatím domina do rukou béře noviny, aby se podívala, co jest nového. Jsou to „Acta diurna populi Romani," tedy na česko „Denník národa římského". Bylo v těch aktech všecko. Processy a zprávy úřední domina ze zvyku vynechává, ale místní zprávy, hlavně svatby, ji velice zajímají, a ty musí přečísti důkladně každý den, kdyby pospíchala někam sebe více.

Poněvadž Římané tehdá neznali ještě tiskáren, nebyl to časopis tištěný, nýbrž jen opis psaného obecného originalu, od otroků zhotovený a slečně doručený. Čeho se domina v novinách dočetla, nevím; zdálo se sice, jakoby otvírala ústa, chtíc o nějaké zajímavé zprávě promluviti, ale v tom přikvapila již otrokyně se šaty.

Vzhledem k šatstvu podotýkám, že bohaté Římanky nepotřebovaly krejčích; vydržovaly si k tomu účelu v domě otrokyně, kteréž dle toho, čím se zaměstnávaly, svá jména měly; tak byly quasillariae, které předly, jiné tkaly, jiné zase šaty šily (sarcinatrices), jiné zaměstnávaly se vyšíváním, a vestiplicae konečně skládaly roucha do zvláštních lisů (prelum). A od těch právě přinesla otrokyně žádaný šat, všecka udýchána — neboť otrokyně ty bydlely v nejzazší části domu a služka nesměla se ani minutu opozditi; jinak byla by zle zakusila hněv přísné velitelky.

Domina obléká si přinešený šat. Roucho jedno, zastupující as naši košili, měla již na sobě, když z ložnice sem se odebrala. Roucho to nazývalo se „tunica interior"; z jemné bavlny jsouc utkáno, bylo pod prsoma vykasáno a páskou (cingulum) staženo. Otrokyně odjímá domině tuto pásku a místo ní dává jí prsní obvinek, t. zv. strophium anebo mamillare, kterýž ten účel měl, aby u slabých dam prsa vyzdvihl, u silných velkosť zmírnil. Na tuto dolní tuniku oblékala se tunika vlastní čili t. zv. stola. Bylo to hedvábné, zlatými nitěmi protkané roucho, delší než sama nositelka jeho; krátké jeho rukávy zakrývaly jen horní čásť ramen. Na to podkasala ještě otrokyně jednoduchým opaskem stolu tak, že jen špička nohy byla viditelna.

Přichází otrokyně se skřínkou, v níž jsou šperky paniny. Skřínka bývá po každém vyjmutí neb uložení šperků od dominy zapečetěna, a otrokyně ukazuje teď především, že pečeť jest neporušena. Pak otvírá skřínku, z níž rozlévá se drahocenná záře. Jsou tam dvě šňůry perel na krk, náušnice (v každé z nich tři perly), prsteny s krásně zpracovanými drahokamy. A to všecko má svůj rodokmen. Ty šňůry perel zdobily prý hrdlo Kleopatřino, a ty perly v náušnicích i ty prsteny pocházejí prý z pokladův, nevím již které královny asijské. Přepych a nádhera dostoupily u Římanů takové míry, že skvosty, mající samy sebou cenu ohromnou, pro ně byly bezcenny, jestliže nějakým vznešeným původem se nehonosily. Ovšem že takové šperky s rodokmenem ponejvíce vymyšleným mnohonásobně dražší byly než pravá jejich hodnota obnášela. Ostatně, ty perly Kleopatřiny měly zajisté již o sobě cenu velikou, vždyť známo, že královna Kleopatra nezdobila se jen obyčejnými skvosty, vždyť to táž hrdá žena, která v každém uchu nosila perlu, jejíž cena obnášela více než celé království. Co se týče náušnic, Seneka mravokárce praví: „Perly objevují se mi před očima, ale ne snad jedna v každém uchu, o nikoli! vždyť uši našich dam jsou dnes v nošení břemen vycvičeny — dvě stojí v řadě, a nad ně ještě třetí přijde. Dvě perly vedle sebe a třetí nad nimi tvoří dnes jedinou náušnici." Týmž právě přepychem skvějí se uši naší dominy. A jak by měla nositi jen po jedné perle v uchu, když každá otrokyně nosí po jedné, třebas ne skutečné, přec aspoň ve zlatě nápodobené! (Takové říkalo se kapka, řecky stalagma). — Po perlách navléká si domina náramky zlaté s krásnými rosettami a květinovými ozdobami a pak 16 prstenů, na každý prst, mimo prostřední, dva. Ale nemá snad jen těchto 16 prstenů, nýbrž nejméně 32, neboť otrokyně — ježto podzim jest — úctyplně se táže, má-li vyňati letní či zimní garnituru. Ba věru, Římané byli v přepychu a pohodlí daleko vynalezavější než my; nosiliť v zimě těžší, v letě lehčí prsteny.

Domina jest se strojením hotova. Ovšem schází ještě palla, kteráž brávala se na vycházky, jsouc vlastním oděvem okrasným. Palla mohla se i přes hlavu přehoditi, tak že pak celá osoba byla zahalena. Avšak obyčejně palla nošena tak, že buď obě ramena zakrývala — nebo jen levé. Naše slečna oblékla si ji velmi elegantně tak, že nepokryvši pravého ramene jeden konec pod pravé paždí hodila, kdežto druhý přes levé rámě přehozen, celou ruku levou zakrýval. Hlavní věcí při tom ovšem bylo, aby palla činila elegantní záhyby.

Ustrojení dokončeno tedy šťastně o devíti hodinách. Domina neměla arci malých dámských hodinek jako naše dámy, nýbrž byla v té příčině úplně odvislá od hocha, který u hodin vodních stál a na starosti měl, každou hodinu oznamovati.

„Již devět hodin?“ praví domina, „toť mám již nejvyšší čas; jsou-li canusinati venku pohotově?“ „Vše již paní svou očekává,“ odpovídá pokorně otrokyně. I ubírá se domina řadou otrokyň, které tu stojí, ruce majíce na prsou skříženy, s očima pokorně sklopenýma. Venku již čeká šest Kappadoků s nosítky. Bylať nosítka od doby Caesarovy velmi oblíbena; zprvu jen dámy jich užívaly, později pak také mužové, neboť římské zákony nedovolovaly, aby někdo jezdil na voze vyjma při vítězoslavných a náboženských průvodech. Takováto nosítka skládala se ze dvou tyčí k nošení a z obyčejného dřevěného nebo kostěného podstavce, na němž byla žíněnka a poduška pod hlavu. Nad nosítky pak rozepjat byl baldachýn, na ochranu jednak proti slunečním paprskům a prachu, jednak proti očím zvědavým. Než známe ženy: tváří se, jakoby nerady zvědavým pohledům za terč sloužily, zatím však po tom jen jen touží, aby svým zjevem pozornost na se upoutaly. I naše slečna v nosítkách tak si usedla, aby se všech stran byla viděna. Po straně již pohotově stálo šest nosítkonošů, obrovských Kappadokův, kteří pro červený oblek svůj z Canossy v Apulii „canusinati“ se nazývali. Dle množství jich soudilo se též o bohatství pánově. Největší počet nosičův u jedněch nosítek byl osm — nosítka taková slula „octophoros“ — nejméně byli dva. Pro Římany, kteří si nemohli vlastních nosítek poříditi, byly na více místech stanice nosičův (castra lecticariorum), kde nosiče i s nosítky bylo lze najati.

Když si domina usedla, podala jí otrokyně — hádejte, laskavé čtenářky, co? Neuhodnete, vždyť vám to ani napadnouti nemůže, a až to uslyšíte, mnohá z vás tuším ustrne, a mráz jí projede tělem. Otrokyně podává paní své — malého, krotkého hada, ovšem neškodného, jenž nazýván byl obyčejně epidaurským drakem. A jak to hádě paní svou zná! Sotva ruku vztáhla, již mrštně vyšinulo se z klínu otrokyně a přijímalo radostně polibky a lichocení velitelky své. Po té strčila paní miláčka svého pod tuniku na ňadra, aby tam působil příjemný chlad. Pak zaluskla dvěma prsty pravé ruky, a v témž okamžiku nosiči zastrčili pozlacené tyče, vyzdvihli stejnoměrně nosítka za slonové nohy a již hrdě nesou paní, kam jim poručeno. Krásný je pohled na ty ramenaté muže, kteří hrdě zevlujícím lidem kráčejí, napomínajíce drsným hlasem, aby se nosítkům vyhnul. Ovšem, jak to vždycky bývá, pomlouvačné jazyky závistníků, vidouce tolik nádhery a bohatství, šeptají si při tom mnohdy, co Martial (XII., 58) na jednom místě praví: „Služkomilem jmenuje tebe paní, nosítkonosičů milenkou jest — ona sama.“ Před nosítky kráčejí dva silní „praecursores“, běhouni s vykasanou tunikou. Po pravé straně nosidel jde otrokyně s vějířem z peří pávího zhotoveným, po levé pak ruce jiná služka nese slunečník na indickém bambusu, aby tvář paninu před slunečními paprsky chránila. Vzadu nesou dva otroci podnožky, aby je k nosidlům buď v pravo neb v levo postavili, když by velitelce zlíbilo se vystoupiti. — Viděli jsme dosti; nebudeme se dále trmáceti za nosítky šumnými ulicemi světovládného města.

San Jago.

Povídka od **K. M. Čapka.**

I.

ýborně, Pedro, ah, — dobře, dobře, — jen se drž! A jak vysoko nad metou! Budete sbírat, chlapíci, hahaha!“ smál se osmahlý mužík z plna hrdla, očima sleduje Pedrův míč ve vzdušné výšce; když pak viděl, že věštba jeho došla vyplnění a protivníci Pedrovi, marně lapajíce po míči a druh druhu překážejíce, v jednom klubku po zemi se válejí, dosáhl výbuch veselosti jeho takového stupně, jakého jen plíce lidské schopny jsou, rozhodil rukama a smíchy překonán, vrhl se v celé délce své k nohám štíhlého licentiata, který jediný snad nesdílel s ostatním davem diváků všeobecnou veselost.

Stál dosti blízko u vojenského cvičiště, na němž se hra odbývala z obzvláštní dobré vůle plukovníkovy, který vzhledem k zítřejšímu slavnému dni, svátku sv. Jakuba, cvičiště ku hře propůjčil. Stál osamocen; snad ostatní držela uctivost k mladému theologu v patřičné dálce, aneb nezvyklost vídati podobné hosty při zábavách lidu; díval se na hru zanícen, s hlavou lehce nakloněnou. Na snědé líci střídal se úsměv s opovržením a trpkým hněvem a teď, když protivníci Pedrovi utrpěli tak citelnou porážku, spočinulo oko jeho jako s lítostí na postavě jich vůdce. Náhle trhl sebou prudce a obrátil se skoro celým tělem na zad, ještě však rychlejším pohybem odvrátil hlavu zpět. Bylť se ocitl naproti celému davu Cordobských krásek, v nejbujnější veselosti tonoucích, a proto rychlý jeho odvrat. Domníval se, že zaslechl ve zvonivém smíchu hlas jemu nad jiné povědomý a — milý.

Směšné to počínání mladého a sličného licentiata vzbudilo u dívek za ním stojících, novou vlnu smíchu, v níž ale nyní scházel milý onen hlas. Mladík si umínil, že se přesvědčí, klamal-li se dříve. Když bylo vše opět hrou zaujato, obrátil tvář jen zpola ke skupení krasavic, temné oko jeho zahořelo, a i tvář snědá zrůměnila se hlubokým uspokojením, — Anunciata byla přítomna. K vůli ní byl přišel dívat se hře v míč a vyhledal si stanovisko blízko u oněch dívek, na nichž poznal, že jsou z jeho rodiště, vsi neb městečka, jak chcete, nedaleko Cordoby.

Dříve ji nespatřil a teď záslechl její smích. Annunciata byla jeho sestřenice a milenka a on — theolog. Miloval ji, jako každý Španěl miluje, ohnivě od svého dětství, s žárem nezměněným po celý čas, co v Cordobě na akademii chodil, a ještě teď, kdy mysl jeho násilně obraceli k věcem nadzemským. A Anunciata? Ta chvěla se každým pomyšlením na něj a když v rozvášnění z ohnivého oka vytryskla jí slza, byla to slza vzdoru. Byla v takovém okamžiku dvojnásob krásna. Byla lepého a vysokého vzrůstu, útlých boků i nádherných tvarů — učiněna

báseň; měřilať postava její, abychom užili akademického výrazu — „osm hlav“. A hlavinka? Prosím, vzrušte fantasii svou na stupeň nejžárnější a představte si tvář nejpřesnějšího rysu, velikých mandlovitých očí, ohnivé zornice, v níž Anunciata všechen vzdor své povahy soustřeďovala a která někdy až démonem se zableskla, nejmenších úst, malých až po krajní tu mez, za níž úměrnost přestává; konečně řekněme s největším básníkem španělským, pleť její měla barvu „rozžhaveného sněhu“.

Stará matička našeho reka, nad míru bigotní, zaslíbila Jaga, ještě než na svět přišel, stavu duchovnímu a učinila tím výjimku, neboť stav kněžský ve Španělích má ve svých řadách jen potomky vznešených rodin; tím úsilněji lpěla stará vdova na svém úmyslu. A tak stál tu rek náš, v ňadru plno myšlenek, v boji proti sobě. Po přání své matičky měl již zítra za sebou zavříti svět, plný rozkoše a bujarého života, a přec tak vřele miloval a byl milován. Blízko něho dlela zbožňovaná bytost, před ním prostíral se rozproudění rej národní hry, v níž sám druhdy tak vynikal! Oh! ještě cítí sílu v páži, pružnost v bedrách; jakby tančil míč po větrech!

Nový úspěch Pedrův vzbudil opět novou bouři pochvaly, a přinesl protivníkům jeho čety zas dávku hlučného výsměchu. Vůdce jich sám byl výborným hráčem, ale trpěl neobratností své čety.

„Co myslíš, páteříčku?“ ozval se horlivý Pedrův obdivovatel, onen osmahlý, hubený mužík, zvoník u sv. Jaga v Cordobě a zároveň otec spanilé Anunciaty. „Co myslíš, Jago, rozmilý licentiate, který bys tak rád z té černé kůže vylítl, co říkáš Pedrovi? Oko v hrsti, páže z ocele, pěsť pružina! Všichni jste proti němu „tohle“! a při tom naznačil svými prsty neskonalou drobnost slávy všech mladíků okolo Cordoby proti Pedrově, jehož pověsť byla jaksi slávou zvoníkovou, jak později zvíme.

„Vzácný Marillo,“ odpověděl mu velebníček, v němž se hrdost hnula, „nevím, co vás pohnulo k tomu, domýšleti se, jako bych rád vylítl z černé kůže, jak se zalíbilo katolickému zvoníku duchovní oděv nazvati, ale to vám pravím, že kdyby té kůže nebylo, ukázal bych Vám i Pedrovi, jak se ve Španělích hraje „majas“!“

„Svatý Kubo z Compostelly,“ čertil se osmahlík, svou sítí na kučeravé černé hlavě potřásaje, „obyvatelé nejkatoličtějšího království, slyšte, jak se tento černý brouk rouhá Pedrovi, miláčkovi celé Cordoby, po němž se nejvznešenější dámy fantí, kterého však dostane jenom jedna a to moje dcera!“

Někteří kolem stojící pokoušeli se o vtip vzhledem ku vznešenému postavení na věži u sv. Jaga, ale drobný zvoník nedal se másti a pronikavým hláskem dále se sápal, vida, že matador hry míčové, o němž byla řeč, Pedro, proudem hry veden, k našemu skupení se blížil.

„Pedro,“ řičel, „Pedro, pojď honem, jakýs ladro za kněze převlečený trhá tu tvou dobrou pověsť; pojď, vraž mu svůj míč do úst!“

Pedro právě skončil vítězně partii a na znamení toho vymrštil svůj míč přesně kolmo do výše, skoro do nedozírna, a vztýčiv dva prsty rovně vzhůru, skloniv tuří šíj, zachytil v ně zcela bezpečně padající míč.

Řev nadšeného diváctva odměnil jej za tento obratný kousek; Pedro jindy nedbal chvástavých slov svého nastávajícího tchána, ale teď, po takovém míčovém bravurním kousku cítil potřebu ukázati se divákům. Pružnou nohou a elegantním pohybem beder pokročil jako pravý caballero v před, až se ocitl u mladého licentiata, o němž předobře věděl, že jest jeho sokem. S chladnou zdvořilostí se pokloniv, učinil tázavý, přepjatě elegantní pohyb rukou, zatím co okázale v druhé cigarettu kroutil. Všecky zraky kolemstojících spočívaly na tomto zajímavém skupení. Neméně chladně, s mdlým úsměvem odpovídal Jago na němou otázku:

„Buďte bez starosti, pane, nejsem převlečeným zlodějem a také se v nejmenším nestarám o vaši dobrou pověsť, sice bych měl mnoho starostí," — jeho zbledlá tvář náhle zrůměněla —, „pravil jsem toliko ctěnému Marillovi, vznešenému zvoníku u sv. Jakuba, kdybych nebyl zde v této klerice, že bych s vámi zkusil několik náběhů před metou."

„Řekl: ‚ukázal bych Pedrovi, jak má hrát,' milý zeti," vmísil se Marillo, rozhlížeje se, jaký účinek „milý zeť" na posluchače učinil.

„Pane," odpovídal Pedro, každé slovo takořka illustruje pohybem, což pravé španělské švihäky tak zvláště karakterisuje, „naskytuje se vám příležitost, abyste dokázal, co jste tak chlubně tvrdil; překáži-li vám klerika, snadná pomoc — svlečte ji!"

Jago sebou trhl a zasvítil očima.

„Nemám-li slova vaše považovat za urážku," doložil Pedro a v celé své výšce se vypjal.

Kolem stojící vtěsnali se v malebné směsici do úzkého kruhu kolem těchto tří typických postav. Na poslední Pedrova slova zavládlo úplné ticho, jen netrpělivé volání vzdálených diváků bylo slyšeti. Jago, který již dříve, jako Pedro, úkradím několik pohledů na Anunciatu byl vrhl, ve mžiku i teď plamenným zrakem na ni popatřil a vida jen nepatrný pohyb jejích krásných rtů, jenž běloskvoucí zuby jen málo obnažil, rozhodl se okamžitě. Plaše jenom pohledl na množství kolem shromážděné, již reptající, sáhl rychle ke krku a roztrhl kleriku, nedbaje, kde jaký knoflík, celý bled. Marillo pokřižovav se, uskočil. Mezi kolem stojícími vzletěl na chvíli hlas obdivu či úžasu, neboť z kleriky vyloupl se sličný kaballero v malebném obleku z okolí Cordobského. Jest jasno, že Jago nepřišel proto, aby se hře jen díval. Krátký kabátec z tmavomodrého sametu sáhal mu sotva do polou zad, spodky též látky, spjaty černým pásem, po kolena; jen síť na vlasy a klobouček s ohnutou střechou scházely.

Pedro zahodil cigarettu, kynul mu rukou, a oba ubírali se na cvičiště. Před duší Jagovou mihl se obraz chudé světničky s ubiděnou, dobrotivou matičkou, ohledl se však po Anunciatě a pod jejím v pravdě démonickým pohledem zatočila se mu hlava i kráčel jako oběť za Pedrem.

„Slyšte, Pedro, budete unaven," řekl tiše.

„Vyrovnáme se, neboť už bude dávno, co jste hrál poslední partii a ostatně —" tu učinil mimický posuněk, který měl vyjadřovati nesmírné opovržení.

Obě strany, které zatím, co Pedro s Jagem jednal, odpočívaly a nejblíže stojící diváky hlasitými nadávkami bavily, na něž jazyk Calde-

ronův neméně než Petőfiho jest bohat, vzchopily se a obklíčily své matadory.

Jago obrátil se k Fernandovi, vůdčímu tlupy Pedrově protivné, svému příteli, který mu byl, jak se zdálo, zapůjčil i šat, v němž se teď Jago objevil.

„Jedná se, pánové, jen o nás dva, mne Pedra de Calanchas a tamto velebného pána Jaga; příjmení jeho neznám!“ pravil Pedro ku hráčům s nejelegantnější úklonou, která byla hlavně pro diváky vypočtěna a otočiv se na podpatku volného střevíce a vyhledav si pramalý míč, postavil se těsně k metě, trámci to na dvou vysokých tenkých tyčích na příč položenému. Proti němu s druhé strany postavil se Jago s míčem v levé a s proutěnou palestrou na pravé navlečenou.

Rozdílný byl vzhled obou. Pedro překrásně rostlý, ač trochu obhroublý, nesl pyšně na mohutné šiji typickou hlavu, víc podélnou, maurického rázu s bronzovými, nehnutými svaly; jeho skvoucí oko, jako kdyby se nikdy za víčkem neskrývalo. Bylo při něm navzdor dělané eleganci něco hrubého a odporného, což na povolání jeho, „vzdělavatele“ a obchodníka s býky k zápasům, upomínalo.

Jago byl jako z jiného světa, mladík velmi krásný, štíhlý, útlý a přece jadrný; směď jeho tváře byla ruměncem zvýšena. Počínal si nesměle jako dítě a přece se byl tolika odvážil. Přeletl zrakem daleký kruh diváků, dílem stojících, dílem ležících v nejrůznějších a nejmalebnějších polohách, jichž postavy se určitě proti záři zapadajícího slunce odrážely, a vzdechl si trhavě z hluboka, — vzpomnělť si na matku. Po levé straně zahledl vlající šátek; znal jej dobře. „Alea jacta est,“ pomyslil licentiat. Což bude-li poražen? Jeho čin bude pak dvojnásob směšným a k tomu Pedro! Tento zahledl, jak Anunciata kývnutím licentiata povzbudila.

„Ajaj, také známosti s Anunciatou! Zdá se mi, že budu muset své nastávající ženě mnoho z hlavy vyháněť,“ řekl posměšným hlasem, špatně však tlumil svůj vztek přetvářkou. „Nuž počněme!“

Jago přemohl své pohnutí a napřáhl levou ruku. Hluboké ticho nastalo. Lehkým hnutím ruky mrštil míčem přímo k metě a přehodil ji tak, že se zdálo, jakoby se míč přes trámec byl překulil. Byl to mistrovský kousek jisté ruky. Pedro se sklopenou hlavou, hledě do písku, stavěl se, jakoby Jaga ani nepozoroval. V okamžiku však, kdy měla malá ta kule dopadnout, zachytil ji svou palestrou a již letěla přímo do výše silou, jakou by nikdo nebyl v tom nepatrném pohybu hledal. Ale v témž okamžiku přehoupl se jeho vlastní míč s nemenší jistotou přes metu a mžikem konal touž větrnou cestu vymrštěn palestrou Jagovou. Tento s hlavou na zad mocně skloněnou, silně vrývaje paty do písku, rychle po zpátku běžel, nespouštěje při tom s očí svůj míč, Pedrem na zpět hozený. Nyní jednalo se o to, míč s hroznou rychlostí dopadající zachytiti palestrou a jej, aniž by se ho jinak dotekl, co možno prudkou ranou odraziti. Ve hře o dvou nesmí míč po celou partii na zem dopadnouti; stane-li se tak aneb umdlí-li jeden hráč, jest skončena. Jago stanul jako přikován, vztýčil ruku rovně, jakoby věděl, že míč zcela jistě na palestru mu vletěti musí, bleskurychle opsal touto mocný půlkruh na zad a míč letěl v nízké parabole

se zvučným bzučením nazpět. Pedro očekával svůj míč zcela jinak. Bylo na něm viděti mistra této národní hry, který zná zákony vržené hmoty lépe než mnohý professor v Salamance a čas dopadu pouhým okem odhaduje. Učiniv tři neb čtyry kroky stranou, stál tiše, jakoby mu po míči, který rovně k němu letěl, nic nebylo. Ovšem sledoval bystrým zrakem jeho sotva znatelný stín po sypkém písku. V tom naklonil lehce hlavu a zachytil jej temenem. Míč do hezké výšky poskočil, ale v tom udeřila naň zase palestra. Tento Pedrův kousek uvítán byl jásotem mužů, kýváním šátků žen. Celé množství, nad nímž vznášely se v hasnoucí záři slunce oblaky dýmu z cigaret, které div že i nemluvňata v ústech neměla, rozvlnilo se, rozjařilo, dýchalo uspokojením. Byl také v pravdě zajímavý pohled na oba zápasníky. Každý sval těla jejich chytal a odrážel míč, obě nohy budily za sebou kotouče prachu, klobouk a síť Pedrova dávno válely se v prachu. On sám prováděl nejpodivnější obraty těla; byla to spíše gymnastická produkce a zdálo se, že jen náhodou míč odrážel. Brzy zachytil jej hlavou, brzy tou neb onou nohou, jen rukou ne — to jest proti pravidlu; tu otočil se na podpatku, zas metl kotrmelec, skočil proti míči do vzduchu. Zvoník Marilla řval obdivem a válel se nadšením pro svého zetě. Avšak nejen on, i jiní horkokrevní byli by nejraději rozkoší z kůže vyletěli. Tlumený jek a jadrné udeření do sousedova boku jsou jen slabým výrazem andalúského nadšení. Jinak počínal si zase Jago. Každé hnutí jeho již samo sebou bylo elegantní a výborně slušel mu ten malebný kroj pro úhledný pohyb jako stvořený. Óh gracie! Tento vrchol veškerého pojmu španělského o umění! Vždyť Španěl, ovšem prostý, má právě takový požitek z torera graciesně býka zabíjejícího, jako z virtuosa, jenž elegantně smyčec vede a příliš falešně nehraje, a z kněze, který rychle a obratně mši slouží.

Záhy měl Jago na své straně veškeré slabší pokolení diváků, a co hlavně váží, sešedivělé „croupiery“ staroslavné hry míčové. Pedro podobal se rozpustilému clownovi, Jago dokonalému virtuosu; Pedro byl polličinel, Jago seladon. Tento nebyl k poznání — tak se změnil nesmělý licentiat; vlastně licentiatem již nebyl, neboť dnešním výstupem vyloučil se sám z posvátného stavu; urazil jím církev a odcizil si také matku, která se k němu asi již více znáti nebude. Na to však Jago nepomyslil v zápalu hry, ani neslyšel povzbuzujícího volání diváků; všechna činnost rozohněného mozku soustředila se jen v míči a v palestře. Mimovolně sestupovali diváci na cvičiště a obkličili oba hráče; marné byly výstrahy a napomínání. Annunciata přiblížila se až ku Jagovi a očima se vpila zrovna v jeho rozpálenou tvář. Jago ji neviděl. Právě rozehnal se k prudkému úderu a — nevím, stalo-li se tak náhodou či uměním — oba míče setkaly se ve vzduchu. Oba zápasníci šťastně svoje míče zachytili rukou, což je v tomto ovšem velmi řídkém případě nejen dovoleno, nýbrž přikázáno. Tu se bodří Cordobané více neznali. Očekávání zítřejšího svátku a slavnosti, jakož i ohnivé Nevadské naladilo milé jircháře k výstřednostem radosti a uznání.

„Výborně, Jago, výborně hochu!“ rozléhalo se po pláni již soumrakem pokryté, což dodávalo malebným skupinám ještě dobrodružnějšího rázu. Pedra bodla chvála Jagovi volaná, i chtěl nějakým

brillantním obratem nestálou přízeň obecenstva k sobě obrátiti. Běžel ku předu, bůh ví co v úmyslu maje, s očima na protivníka svého vytřeštěnýma. Jago stál s nohama lehce rozkročenýma, bystře hledě na Pedra; dráhu svého míče jenom tušil. Ujal jej svou palestrou, zatočil jím dvakrát kolem hlavy a již letěl sviště vzduchem přímo k Pedrovi. Ten řítil se proti míči, náhle však převrátil se na znak, nohama vzhůru! Míč byl ho udeřil zrovna doprostřed rozlícené tváře. Oblak prachu jej zakryl. Vítězoslavný hluk a křik, jenž nastal, přivedl Jaga k paměti. Něco takového se nestalo, co se snad „majas“ hraje. Pedro, kterého před půlhodinou vynášeli jako reka národní hry, jejž nazývali chloubou Cordoby, byl zapomenut. —

„Můj Jago,“ ozval se sladký, altový hlas po boku nešťastného licentiata a jemná ruka s vějířem položila se na rameno jeho, „můj vítězi!“

„Anunciato, nezapomínej, že jsem kněz, že již zítra —“ jektal Jago.

„Hahaha!“ zasmál se černooký diblík, „o příštích toreros půjde arcibiskup toledský v plném ornátě potýkat se s býkem!“ A foukla mu dým z cigaretty plnými ústy do tváře.

Jago pohledl na svého krásného démona, jehož obličej k němu tak byl skloněn, že se její dlouhé řasy rozohněných tváří jeho dotýkaly. „Kéž bych tě mohla tak zlíbat, jak bych si přála,“ zašeptala vášnivá dívka.

„Ach, jsem na věky tvůj, — jen kdyby Pedra nebylo!“ mumlal Jago beze smyslů.

„Kdyby Pedra nebylo,“ šeptla Anunciata a oči se jí v temnu zaleskly.

Tak hovořili spolu prostřed soumraku, prostřed prachu, prostřed hlučného potlesku velikého tlumu lidí, z nichž nikdo nevěděl už, proč jásá a komu tak šíleně slávu provolává.

„Ve jménu všech ďáblů,“ zasyčel za milujícími jedovatý hlas a drobná postava Marillova vynořila se ze tmy. Z počátku nebyl slova mocen.

„Já to vždycky tušil, že ten čistý páter za mými zády —“ syčel mezi zuby, „ale tvé štěstí, že tě chrání zákaz pod klatbou, jinak bych za sebe nestál!“

Navzdor svému rozechvění nemohl Jago potlačit úsměv. Chtěl něco odvětiti, avšak Marilla, přistoupiv těsně k němu, tajuplně prohodil: „Jago, jen ve tvém prospěchu, — Anunciata jest Pedrovi zasnoubena; nedělal by mnoho okolků, a víš, ruku má jistou!“

Na to uchvátil Anunciatu za ruku a chtěl bez pochyby rychlým ustoupením s jeviště učinit výstupu konec; šlo mu hlavně o Pedra, „milého a bohatého zetě“. Ale sličná dcera vyrvala mu náhle svou ruku a vrhla se vášnivě mladému theologu kolem krku. Dlouhé vteřiny uplynuly v palčivém polibku, za komické zlosti zvoníkovy.

V krátké chvíli zbyla na rozsáhlém cvičišti pouze Jagova klerika, poslední stopa po jeho duchovním povolání.

II.

Nevím, je-li Vám všem znám spůsob, jakým se do nedávna na velkých katedrálách i značnějších zvonicích ve Španělsku vyzvánělo. Ještě i teď na některých věžích zvony nejsou zavěšeny uvnitř v kobce, ale jen v obloucích okenních, z velké části volně do vzduchu vyčnívajíce. Jsou to praví obři mezi zvony a tímto podivným umístěním měla se patrně ukázat velikost těchto hlasných pobadačů k pobožnosti. I v Cordobě na kostele sv. Jakuba nalezá se stejnojmenný obrovský zvon, jehož mohutné srdce tluče jen ve slavné dni svatému z Compostelly zasvěcené. K rozdráždění toho kovového netvora jest zapotřebí veliké neohroženosti a chladné krve; úřad slavnostního zvoníka jest tedy čestný a svěřuje se vždy mladíku váženému, velmi obratnému a srdnatému. Nebo při zvonění letí tento na provaze se zvonem z věže nad střechy a zase do vnitř věže . . .

Marilla, aby zamezil další setkání se Jaga s Anunciatou, vzal tuto s sebou na věž. Nalézali se oba ve zvonici.

Širokou okenicí linulo se klidně měsíčné světlo s kouzelným, modravým přísvitem jižní noci letní. Dárkyni této chladné záře bylo viděti právě vycházeti nad Quadalquivirem, lunu velikou, jasnou a nádhernou, v nesčetných liniích na vodách široké řeky se obrážející.

„Jako hostie nad zlatým kalichem,“ poznamenal poëtický zvoník, leza po žebříce; v jedné ruce měl hrnec s olejem, v druhé kleště, jimiž utáhne šrouby sv. Kubovi, jak nazýval svůj zamilovaný zvon i jeho patrona v nebi, oba stejně důvěrně, — snad mu byly týmž pojmem.

Jatě *) zdála se luna jinakou, pohlížela totiž na ni skrze chvějící se slzu a viděla cosi jako tisíc zlatých mušek. Ležela polou tělem v okenici; hlavu, již bez závoje, měla položenu na sepjatých rukou, však skoro až k lokti skleslou. Z pletenice modravých vlasů plála stříbrná rukojeť jehlice v oblíbeném tvaru hezké, tenké dýky, jak ji Andalusanky často nosí. Však také každý švihák ví, co značí prudký pohyb ruky ku hlavě u rozlícené dívky.

Z hloubky, z té bizzarně osvětlené spousty budov slohu maurického, zkaženého novějšími přístavky, dorážel sem slabý hukot castanětt, cinkání pandera a někdy jásavý hlas při kytaře. Celá Cordoba patrně tančila fandango neb bollero. Však toho dbala Jata, jindy divá tanečnice, málo. Srdce jí tlouklo bouřlivěji než pandero a myšlenky vířily prudčeji než bollero. Zrovna nad ní v okennici ladil otec Marilla zvon a každým poklepáním na zvučný kov přejel Jatu zimničný mráz.

„Zejtra, Kubíku, tě podrbe Pedro, můj zeť,“ hovořil Marilla zpola ze zvyku, zpola z úmyslu a suchým kotníkem zostra naň poklepávaje, vyluzoval zvučnou odpověď.

„A slavný to chlapík — Pedro,“ mluvil dále, „jen ta dnešní historie s tím Jagem! — Páteříček — breviář a ne míč aneb docela — děvče. Však uvidíme zítra!“ A zaskřípal šroubem.

*) Zkrác. Anunciata.

„Jsem na věky tvým — jen kdyby Pedra nebylo!“ hučelo Jatě v uších. Kapka oleje spadla jí na nahou ruku; zdálo se jí, že je to krev. Zachvěla se.

„Zítra slavné zasnoubení a v týdnu svatba“, švitořil mluvný Marilla; „pak bych věžnictví nechal, kdyby jen Kuby nebylo,“ řekl něžně a objal svůj zvon, aby zvenčí zavěsil nový, konopný provaz.

Ten dotkl se Annunciaty. Jakoby ji had byl uštknul.

„Kdyby Pedra nebylo,“ hlodalo jí stále na mysli. Zdola někdo zajásal, zde to znělo jako ston umírajícího. Hlava jí sklesla docela; bylo jí, jako kdyby se byla břitká jehlice ve vlasech vztýčila a do hlavy zabodla.

Ležela tak dlouho, Marilly již dávno ve zvonici nebylo. Bollero, castanětty i jásot umlkly, lampiony pohasly, měsíc dávno se vznesl nad Cordobu a snul paprsky svoje k tajemnému dílu noci. Příboj myšlének dívčiných rozbíjel se stále o Pedra a Jaga . . . . Pojednou vzchopila se štíhlá její postava, vyhoupla se na okennici, Jata udržela se divem rovnováhy v té závratné výši, rukou chopila se provazu, druhou namáhavě vypletla z vlasů svou pěknou, tenkou dýku, jako šíleně pohledla na okamžik do měsíce a rázem přeřízla, vztýčivši se na špičkách, tři neb čtyři prameny provazu. Nůž byl břitký, nebylo řezu na pohled znáti. Plaše seskočila pak Jata a odběhla.

Na druhý den zaskvělo se jitro veškerou nádherou jižního slunce a rozlilo skvostnou zář po náměstí před kostelem sv. Jaga. Nadchlo starožitnou budovu kouzlem průhledné, vzdušné krásy a hemžícímu se množství propůjčilo pestrosti, jakou možno viděti jen při slavnostech oněch dvou jižních národů s vřelým srdcem a vzrušenou myslí, Španělů a Vlachů.

U paty majestátní věže stála oddělená tlupa, Pedro a soudruzi. Pedro byl snad nejhrdějším Andalúsanem; po včerejší porážce nebylo ani stopy. S nevýslovnou nonchalancí nesl na jednom rameni krátký pláštík, ruku maje zastrčenu za širokým pásem s rudým podkladem, cintou. Krátký kabátec z černého sametu s mohutnými knoflíky stříbrnými obkládal těsně mohutnou hruď; vše bylo na něm ladné, pyšné, jen charé čelo jevilo zasmušilost. Dnes měl výminečně místo sítě červený šátek na hlavě a u pasu dva dlouhé fábory téže barvy, jakožto zvoník vyvolený. Družina jeho hlučně se bavila, provázejíc hlasitým smíchem své tvrdé vtipy a bujné poznámky o venkovských kráskách, které snad až příliš okázalou pozornost štíhlým bandevillerům*) věnovaly.

V tlumu nejblíže stojících charronů**) nastal vlnivý pohyb a škádlivý smích. Otylými postavami prodralo se asi dvacet mladých mužů, vesměs slavnostně oděných; v čele jich Jago i přítel jeho Fernando, zabráni v rozmluvu, jež patrně měla obveseliti zasmušilého vítěze včerejšího. Jago kráčel se svěšenou hlavou, málo všímaje si žertů soudruhů svých, až stanul před sokem svým v lásce a obratnosti. Tento

*) Bandevilleros, toreros, zápasníci s býky.
**) Charro, sedlák, venkovan.

pozoroval ho již, jakmile se byl objevil, okem planoucím a povržlivě skřiveným rtem. Teď vyhrnul se celou svou hřmotnou postavou, jakoby Jagovi zameziti chtěl přístup do chrámu, a zhruba zakašlal. Tvář jeho zbrunatněla. Přívrženci obou těchto hlavních osob oněměli; pozorovali, jak Pedro pohrává hořící cigarettou v ruce, jakoby ji licentiatu ve tvář hoditi chtěl, po jakéž urážce obyčejně — teče krev.

Ticha však použil jeden ze soudruhů Pedrových a prodrav se pod mohutnými lokty jeho, postavil se před Jagem s jakýms objemným, poprášeným, černým cárem v ruce a prohodil s úsměškem:

„Pátere, velebníčku, včera jste tuším cosi zapomněl za městem, a já věděl, že budete rád, když vám to donesu. Hleďte vaše klerika, nahledal jste se jí asi! Co by říkal náš milý svatý, kdybyste přišel k němu jako nějaký kaballero, nepoznal by vás. Hrome, a váš patron!" a rozestřel poblácenou, rozedranou kleriku přímo před nosem Jagovým. Hlučný, třeštivý smích provázel tento nemotorný výsměšek. Fernando v prudkém pohybu chtěl se na hance vrhnouti, ale zsinalý Jago zadržel ho křečovitě za ruku a druhou chopiv povržený svůj šat kněžský, vytrhl jej vtipálkovi. Pedro zapomněl na svůj záměr, vstrčil obě ruce za pás a kolébaje se v kolenou smál se z plných prsou; nalézalť vtip svého soudruha rozkošným.

„Pablo Puerto!" promluvil pohaněný sípavě hlasem strhaným, „máte pravdu. Ale nevěděl jsem, že, není-li v aréně býků k porážení, zabýváte se sbíráním veteše. Aby však nebylo vaše namáhání marným, — jakousi maličkost!" doložil, sáhnuv do kapsy u vesty, jediné to v celém obleku od Fernanda vypůjčeném.

Jago měl teď smíšky na své straně, ale hned nastal opak: nešťastný licentiat, marně hledal v jediné své kapse, — nenalezl ani haléře.

„Vidím, že svatá církev špatně obmyslila svého sluhu," vmísil se tu Pedro, vyňav svůj objemný měšec ze spod pasu; „mohu-li tedy posloužiti!"

Tlupa kolem se chechtala, smích nakazil všecky a brzy smálo se celé náměstí, aniž vědělo čemu.

„Abys však přece nezůstal bez odměny —" vzkřikl Fernando a hnal se po Pavlovi; ale byl zase Jagem zadržen. Tu v prostřed hluku a smíchu, v nějž se již mísily rozpustilé výkřiky rozjařené veselosti, octnul se mezi oběma přátely mohutný sedlák s objemným břichem a vece hlubokým hlasem v ozdobné mluvě andaluské:

„Sotva se to, milý Pedro, srovnává s vaší důstojností, jakožto vyvoleného zvoníka, v den sváteční, před chrámem baviti poctivý lid neslušnými šprýmy s duchovním oděvem, místo co byste se měl modlitbou připravovati. Já na vašem místě bych se styděl!"

„Pravdu má, pravdu," ozvalo se několik hlasů po různu.

„Pěkný zvoník, zkažená mládež!" voláno z druhé strany.

„Není hoden na věž vylézti," byl konečný úsudek všech.

„Měl byste tuhle Jaga odprosit, ten má více práva z vás úsměšky si tropit, jak včerejšek dokázal," ozval se opět důtklivý hlas obrovitého charrona. Pedro rděl se, chvěl a bledl.

„Ať žije matador Jago!" ozvalo se z nejbližších řad a hned na to opakovalo slova ta několik set hrdel.

Mohutnému kárci Pedrově zalichotil tento projev souhlasu vrtkavého lidu i postoupil v před a pokynul k mlčení; patrně docíliti chtěl nových triumfů.

„Ticho, Blas z Fuenty chce mluvit, poslechněte!“

Charro vstrčil ruce za pás, rozkročil se nohama, co mu stačily, a spustil po kazatelsku:

„Poctiví lidé, milí a ctihodní mistři cechu jirchářského! Já jsem hrd, vy jste hrdi, celá Cordoba i celá Andalusie jest hrda na to, jak tuhle statečný Jago, včera, na cvičišti, při hře míčové, a všichni jste to viděli, tamhle Pedrovi — kterého jsme všichni považovali za mistra, jenž ale na míč ani podívati se neumí, poněvadž je šilhavý — jářku Pedrovi ukázal, jak se béře palestra do ruky a udeřil jej míčem do tváře. Dobře, ale dnes na svátek sv. Jakuba z Compostelly pohanil Pedro našeho milého vítěze ve spolku se svými přátely a ztropil si smích z oděvu duchovního, jak jste všichni viděli. Proto, když urazil nejen Jaga, ale i mne i vás i celou Andalusii, proto chceme zadostiučinění, proto ať postoupí svůj čestný úřad uraženému Jagovi!“

Tato důrazná a umělá řeč neminula se s očekávaným výsledkem. Nastal ohlušující ryk a jen z posunků proti Pedrovi, který stál jako z kamene, dalo se souditi na souhlas s řečí Blasovou.

Ihned našli se dva ochotní, kteří přikročivše k Pedrovi úžasem a zlostí bezdechému, fábory od pásu mu odepínati začali. Ten hněvné oči upíraje o Jaga, chvíli konání jejich trpěl, avšak náhle prudkým pohybem odstrčil oba přeochotné a odepjav sám fábory, metl jimi ve tvář svého soka.

Jago nechal sebou nakládati, jak komu libo. Volně připjal mu Fernando stuhy za pochvalného skřeku množství. Až přítelova slova: „Vždyť vypadáš, jako bys se bál!“ přivedla ho k paměti.

„Na věž, na věž!“ pobízel hlučně dav. Nový zvoník na nikoho ani nepohlednuv, pádil do dveří zvonice. Sotva zmizel, přirazil proud lidstva právě ku dveřím chrámu, tak že stateční charroni s tíží udrželi se v hromadě. Náhle prorazil bouřnou směsicí hlasů pronikavý skřek a těm, kteří se obrátili, objevila se dívka prostovlasá, v neupraveném šatě, tlačenicí se deroucí, s děsivě úzkostlivým výrazem ve tváři.

„Spaste ho! Za ním, ať nezvoní!“ křičela zatínajíc pěsť do dlouhých, překrásných vlasů. Tíseň lidu byla jí zbavila závoje. Vlna lidí zpět se odrážející povalila ji na kolena. „Zahyne, roztříští se!“ zaječela do stisknutých zubů nevýslovnou směsí vzteku a hrůzné bolesti. Marně pokoušela se povstati. Padla do mdlob.

Fernando, jakmile ji shledl, byl ve mžiku u ní, hledě ji vzkřísit. Zvědavci obklopili je v těsný kruh, snášejíce ústrky se všech stran. Rozličné domněnky pronášely se, voláno po vodě.

V tom zazněl táhle dunivý hlas sv. Jakuba, vše kleslo na kolena a zmlklo. Veškeré hlavy zvedly se vzhůru. Mohutný zvon obrátil svůj jícen na náměstí, těžký jeho jazyk zahlaholil jasnou, potom odklopil se do zvonice, Jago za ním jako pták.

Vždy jasnou venku a temnou ve věži. Vše klečí na zemi a pozoruje obratného zvoníka.

Pojednou však jako ranou — zařvalo celé množství, — všechno vzhůru — utíká — kolem věže široký prázdný kruh, jakoby vymetl, — jen Jata stojí vzpřímena na špičkách, rukama vzhůru míříc, úsilně napjata, až tenka, jako vzhůru vyletět. Celý zjev její je příšerně nepřirozený. Tu za všeobecného ticha — jen strašný zvon doznívál, — třesklo cosi těžkého na dláždění a fábory zašustěly nad mrtvým Jagem, licenciatem.

* * *

Na prahu věžních dveří chrámu sv. Jakuba v Cordobě sedává šílená. Strhaný obličej svědčí o dávné kráse, nádherný vlas, jako mléko bílý, zakrývá celou postavu. Hubené ruce zabývají se objemným cárem, na němž nemožno barvu rozeznati. Stařena zašívá pozorně trhlinu za trhlinou a když je hotova, zadívá se na jisté místo před sebou na dlouho. Na to, jakoby se vzpamatovala, zachvěje se, rázem vše rozpáře a šije znova.

Jmenuje se Jata.

Přes Gotthard k jihu.

Z potulek po Švýcarsku. Napsal **Eug. M. Rutte.**

(Pokračování.)

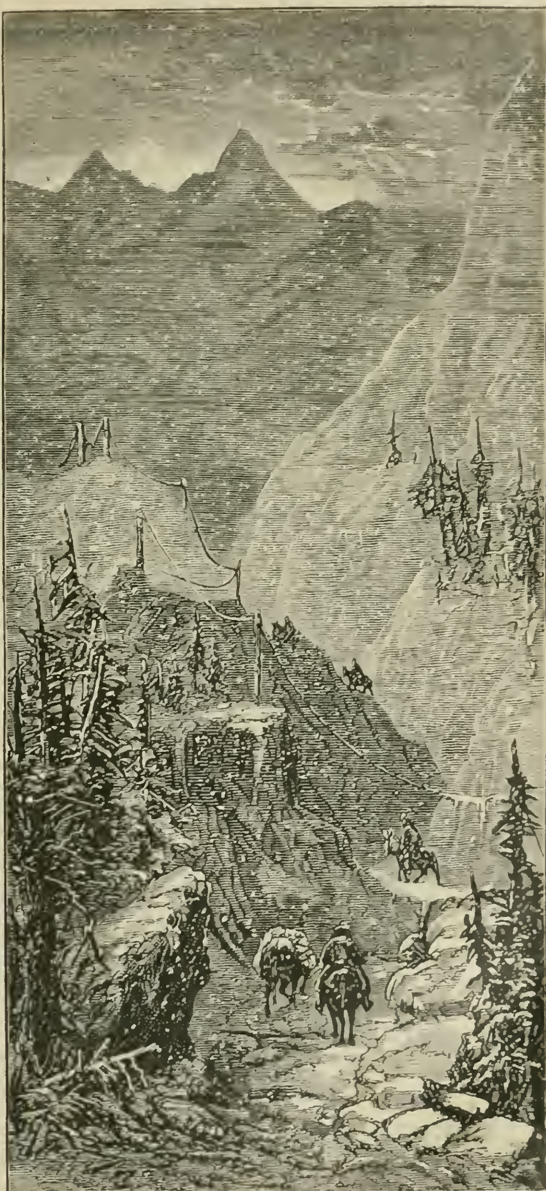
V saisoně turistické bývalo tam neobyčejně živo. Noclehu nebylo lze dostati, nebyl-li dřív objednán, povozy rozjížděly se na vše strany a hluk i nepořádek rušil idyllu krásného údolí. Hospenthal i Andermatt nalézaly se v rejstříku každého švýcarského turisty — kdežto nyní, co zahájena jízda po dráze sv. gotthardské, bude tu asi smutno a prázdno.

Hned za Hospenthalem silnice se dělí; jedna příkře stoupá, směr svůj zhusta měníc, k výšině Furce, na jejímž sněžném temenu vystavěný hotel jeví se na pohled jako malá kostka z dětských hraček, druhá pak týmž způsobem stéká sv. Gotthard.

Nám, touto cestou se ubírajícím, jest slézti nejprve příkrý svah, za kterýmž serpentina silnice pozvolna stoupá. Za nedlouho zříme Hospenthal už hluboko pod sebou, a zátočky silnice, vždy v ostrém úhlu směr svůj měnící, zdají se nám býti klikatinou, kterou blesk v chudé pastviny vryl. Vysoko pak nad sebou vidíme kontury klikatin těch, vždy menší a užší, patníky okraje silnice vroubící zdají se nám býti cimbuřím mnohonásobných hradeb veliké jakési tvrze, chránící patu i vršek, jejž pracně stéci máme. Vetturini, sjíždějíce po příkrých zátočkách, popohánějí koně táhlým „Hiip“! provázejíce povzbuzení to zasvištěním biče ve vzduchu a třeskným zaprásknutím, naproti nám pak bleskorychle sjíždí pošta s pěti čipernými koníky, kteří ostražitě a bezpečně každý, sebe ostřejší záhyb hravě překonávají.

Cesta stává se opuštěnější, smutnější, stráně počínají býti holy, krajina očividně pustne. Tu i tam ještě zakrnělá borovička, sotva se udržující na příkrém svahu, nebo kamenná chýž pastýřská, pobořená,

spuchřelá a tak šedá a omšená, že sotva rozeznáváme ji od šedých balvanů, mezi nimiž jest ukryta. Žlutá pampeliška, jejíž květ ve slunečním jasu zlatě se třpytící přívětivě oživoval chudošatou floru, nás již opustila, i šírolistý devětsil a chomáčkovitá ostřice, až konečně zmizí nám z obzoru i krásný, červený květ alpské růže s tmavozelenými větvičkami, kterýž dosavad ve skulinách holého kamení oko vábil; po chvíli po květeně vůbec nikde ani potuchy. Nikde nejeví se stopa lidského obydlí, nikde nehlaholí veselá píseň. Před krátkou dobou ještě uzřeli jsme někde mezi černošedými kozami, po různu rozptýlenými a chudou travinu spásajícími, pastýřského jinocha, snědého a drsného, jako skalisko, o něž se opíral, kterýž upřeně do neurčita před sebe zíral, tak němě a melancholicky, jako dojímavé okolí jeho — ale nyní nevidíme již ani živého tvora a marně napínáme zrak i sluch, toužíce po hlase zpěvavých opeřenců. Jediné vrabčík věrně s námi se nese k výšinám studeným; poskakuje tiše mezi kamením a zobe hmyz, jenž líně se plazí po vápenité cestě. Někdy tiše zahrčí voda nevědouc, kterým směrem by se dáti měla.

Průsmyk sv. Gottharda v zimě

otálejíc a nerozhodnuta od kamene ku kameni bloudíc, po chvilce zanáší k nám vítr zmírající tón zvonců dobytčat, daleko pod námi kdesi se pasoucích, nebo výskot, o němž nevíme, odkud přichází a kam se nese! Není to již pouhá samota, jest to sklíčující opuštěnost. Křídlatý dravec občas zašustí vzduchem, zmizí v kroužívém letu za lbí vysmahlé skály a — zase ticho a mrtvo. Zaduje vítr, zasténá v přervaných rázech, kvílení jeho zmírá mezi kamením a opět rozhostí se kolem nás hrobové ticho. —

Je nám teskno a pustota krajiny, v šedé stíny večera se halící, unavuje oko, jež opět a opět utkvívá na bělavé oné serpentině, která jako jasná stuha vine se labyrintem skal, podél bílých patníků a vybledlých telegrafních tyčí, vedouc tu pod skalou, z níž voda se prýští, tu zase přes můstky prachem suchým zanešené, a po té opět stoupajíc neúmorně od vršku k vršku.

Četné kříže zpola ztrouchnivělé, s nápisy deštěm vybledlými, připomínají místa neštěstí, lavinami spůsobených. Opouštíme nebezpečné kouty a po chůzi několikahodinné pozdravujeme kamenný, šedý dům „Cantoniera di Rodont", který nám zasmušile hledí vstříc, chráněn jsa velkými žulovými balvany proti lavinám a stržím sněhovým. Těšíme se, že uzříme opět lidské obydlí a nějakou živou bytost, než trpce jsme se sklamali, kantoniera jest uzavřena a nám nezbývá než putovati dále ve chmurných pustinách.

Jdeme po mostě, vedoucím přes řeku Reusu, kteráž vzavši původ svůj v jezeře Lago di Lucendro, ukrytém v prostranné skalnaté, obrovskou baštou obemknuté údolině, dává se na pochod k severnímu svahu hor před tváří chmurného Sasso di San Gottardo a vážného Monte Prosa. Za nedlouho jsme uprostřed skalnaté, široké pustiny, sněhovými bouřemi a lavinami pověstné.

Tu i onde vyskytují se již jazyky sněhové, dlouhými špicemi svými mezi šedým kamením až k silnici dosahující, jinde opět vyhýbáme se nánosu zřícené laviny, několik metrů vysokému. Dojmy se střídají a já bloudím samoten po několik hodin, jako Kain, v kamenité poušti živého tvora nepotkávaje.

Tu z nenadání, když vršku dostupuji, ženou se mi naproti dva překrásní bernardinští psi, a dlouhými skoky ke mně se přiblíživše, vesele mě obskakují, huňaté hlavy do klína mi kladou a vedou si jak staří známí. V průvodu jich lezu po žulových troskách, po pustých skupinách balvanů a sřícenin skalních, krátě si stálé zátočky silnice směrem rovným a minuv posléze tři jezírka, z části ještě zamrzlá a sněhem pokrytá (Lago grande, Lago scuro a Lago sella), dostupuji temena pasu sv. Gottharda.

Neforemné a šedivé zdivo hospice vyhlédá z šedých balvanů. Leží ve výši 2114 metrů nad hladinou moře.

Jako ostatní průsmyky alpské, neposkytuje pas sv. Gottharda a vrch jeho žádného pěkného rozhledu. Dosti pěkná kotlina, jíž silnice se vine, uzavřena je na všech stranách věncem roztrhaných, zubatých temen hor, jež jako polozbořené hradby ostře podoby své na obloze nebeské rýsují. Nevidíme přes ně a když prohledneme některou mezerou mezi jednotlivými vršky hor Fibbia, Monte Prosa, Winterhorn,

Hospic sv. Gottharda.

Schipsius, Stella, Pizzo Lucendro at., zříme nanejvýš ještě vršky Alp kantonů Uri a Tessin; ostatně jest obzor, vyjímaje nejbližší okolí, úplně uzavřen, že marně ohlížíme se po nějakém zeleném údolí nebo zalesněném svahu.

Dosavad jedinými společníky jsou mi krásní bernardíni, jinak všude kolem pusto a mrtvo, po člověku ani stopy. Však nikoli; z hospice zaznívá melancholický tón táhlé melodie flétnou vyluzovaný, avšak živý zvuk ten tvoří jen smutnější, dojemnější kontrast k mrtvé němotě přírody; holé lbi vážných olbřímů alpských jsou jedinými posluchači, avšak jsou posluchačstvem nevděčným, chladným a zamlklým.

Stoupám k zasmušilému Albergo di San Gottardo, dřívější doganě, jenž vystavěn jest podle silnice, a mířím k protějšímu, novějšímu hotelu „de la Prosa", vedle něhož malý, tmavohnědý a kamenný hospic pro nemajetné cestovatele jest zbudován. Až zde u vchodu nevelkého hotelu po dlouhé době objevuje se mi zase lidská bytost, vlastně dvě, a bytosti tyto snědé a opálené válejí se v modrých svých halenách a tmavočervených čepicích na blízku vábného hnojiště. Mlčky mě pozdravují chraptivým „buon jorno, signore," ale dále si mne nevšímají a věnují pozornost psům je obskakujícím, aniž uznávají mě za hodna, aby k vůli mně vyrušili se z pohodlné polohy. Vnějškem svým hrubě nevábí a proto neosloviv je, ubírám se raději do hostince.

Tu zjevuje se mi bytost už poněkud příjemnější, od hlavy k patě bílá; poznal jsem v ní kuchaře, ale nerozuměje vlaštině jeho, ani s ním hovor nerozpřádám. Konečně uklonila se mi bytost ženská, která pak, jsouc jako prý všecky Evy dosti švitorna, baví mě celý večer vypravováním novin gotthardských i událostí minulých, při čemž arci také ostražitost a rozumnost psů veliké chvály dochází. Mrzí mě pouze, že neumí tak vařiti jako vypravovati; žaludkové poměry mé zůstávají neurovnány, neboť olejové řízky vlašské kuchyně jsou věcí hroznou a mně nezbývá, — se zřením k tomu, že hotel teprve od několika dní jest opět pro cizince zařízen — než z Kolumbových apparátků vysrkovati kuře budoucnosti, zapíjeti grogem a pohlížeti zamženým oknem na krásné dva huňaté průvodce své, kteří zkoušejí na sobě svou sílu a sáhodlouhými skoky po dvoře se prohánějí. —

Naproti hotelu za silnicí jest sloupení kolny pro vozy, pošta i telegrafní stanice spolu s telefonem. Vše dosavad jest uzavřeno, neboť sníh sotva slezl a otevření dráhy učinilo již opatření taková více méně zbytečnými. Vždyť byl jsem teprv asi desátý cizinec turista a po mně sotva jich mnoho v nehostinná ta místa přišlo. Býval tu jindy pestrý život, zvláště když o polednách s obou stran povozy temene pasu dojížděly, mosaika řečí odrážela se od šedých skal, a hovor, kvap i smích opuštěnou samotou se nesl; nyní asi málokdy kolo vozu vytlačí rýhy ve vápenitém prachu a zejména v dobách lavin bude se noha lidská stříci nebezpečných míst těch, když lze za několik centesimů ve 20—30 minutách pohodlnějším způsobem cestu vykonati.

O původu hospice sv. Gottharda víme málo určitého. Klášter Dissentis v Rhaetii, který by nám byl mohl podati zprávy nejlepší, zašel v plamenech a s ním i bohatý archiv, v němž mnoho listin a zvěstí o hospici sv. Gottharda uloženo bylo, a tak nezbývá, než zprávy o pů-

vodu jeho hledati v podání lidu a spokojiti se s chudičkými zvěstmi, jež o něm se zachovaly. Dle nich vystavěl Azzo Visconti asi kolem r. 1330 kapli na hranicích milánského panství svého ku cti sv. Gottharda. V době koncilia basilejského (1431) byla tu pro zastávku praelatů, přes Alpy se ubírajících, zřízena prebenda, jež přičiněním Bedřicha Borromea, arcibiskupa milánského, dostala se ve správu a ochranu řádu Oblatů. Avšak podniku tomu se nedařilo, od r. 1648—1682 klášteru nedbáno a nenavštěvováno, až konečně zašel. Teprve r. 1683 za přispění arcibiskupa Bedřicha Visconti zřízen tu spolupůsobením kantonu Uri hospic kapucínský, jenž těšil se přízni a podpoře všeobecné, osvědčiv se ústavem velmi humáním. Kdokoli mimo hospic se ubíral, zdarma tu byl nasycen a pohostěn.

Avšak neštěstí za neštěstím stíhalo lidumilný ústav. Byltě hospic zasypán a zničen lavinou dne 4. dubna 1775 a když pak znovu byl vystaven, zničili jej opět Francouzové, kteří tu táborem leželi a dříví z hospice za palivo užívali.

Poněvadž výšina gotthardská k území Airola náleží, měla tato obec největší péči o to, aby ústav udržela. Ale když návštěva nesmírně se vzmáhala a tím obecní pokladnu na dno vyprázdnila, žádala obec airolská kantonální správu tessinskou za podporu, kteréž se jí také dostalo. Když posléze za vrchního dohledu kantonu tessinského a za správy řádu kapucínů podniku se nedařilo, bylo řízení ústavu svěřeno občanu airolskému Felixovi Lombardinu, jenž všecek život věnoval lásce k bližnímu, nežádaje za působení své nižádné odměny. Vedl toliko podrobný seznam hotových vydajů za poskytnutí noclehů, tepla, světla i šatů, za kteréžto vydaje dostalo se mu skrovné toliko náhrady. Když pak vydaje tyto stoupaly a velikých sum dosahovaly, bylo mu povoleno sbírati po Švýcarsku příspěvky, aby blahodárný ústav se udržel. Až do otevření dráhy gotthardské ubíralo se ročně přes 60.000 lidí pustinami gotthardskými a od 1. října r. 1879 do 31. září 1880 bylo tam na 18.024 osob zdarma častováno, ubytováno a dílem i ošaceno.

Nyní jest správcem hospice — a spolu i majitelem hotelu Prosa — syn Lombardiho.

V letě jest přechod průsmykem Gotthardským dosti snadný a bezpečný, ale hůře bývá v době, kdy zima bílým hávem stráně i silnici vysoko pokrývá. Když zimní bouře udeří spolu s mrazem veškerý život ohrožujíc, jest pouť krajinami těmito odvážnou hrou, k níž třeba nadlidské odvahy a statečnosti, ba stává se mnohdy i smrtonosnou; již mnohý odvážlivec sněhový hrob tu našel. Mlhy zahalí náhle výšiny, vítr prudkými nárazy rozprašuje vetchá skaliska, zmíraje v melancholickém dozvuku v postranních roklích, sníh počne se hustě sypati a vítr roznáší jej v hrozné chumelici, a mísí s ledovými jehlami spadajícími z mrazných mlh. Šat sebe pevnější a teplejší nechrání nešťastníka před mrazem, ledové jehlice zabodávají se v ruce i obličej a vnikají se vzduchem do rozehřátých, těžce pracujících plic chodce k smrti unaveného. V hrozné futeři a děsné bouři zaniká hlas zvonců a rolniček povozů, namáhavě jedoucích, a domácí vozkové nasazujíce svůj vlastní život snaží se, aby zboží i lidi pod střechu ochranného domku dopravili. Tam, kde sníh na několik sáhů vysoko se nanesl, třeba nadlidského

namáhání, aby přechod sněhovým tím valem byl proklestěn. Kdo tu cantoniery dojde, může se za šťastna pokládati.

Zboží a zavazadla rychle se v bezpečné místo odvlekou, koně udychtění a k smrti zemdlení uvedou se do stájí a cestující, s nichž zledovatělý a zasněžený šat stěží svlekli, při sklence horkého grogu zahřívají unavené a skřehlé údy, a baví se, vypravujíce si na vzájem nehody, jež jiné nešťastníky nejednou tam stihly.

Sněhu zatím napadlo tolik, že dosahuje k oknům hořeního patra a cesta jest uzavřena, cestující zasypáni. Venku burácejí „guxety“ dále a na cestu další nelze ani pomysliti. Tu časně z rána s obou stran dají se na pochod „rutneři“, vlašsky „rotori“ zvaní, aby sníh, pokud by možno bylo, vyházeli a zasněžené karavaně další cestu schůdnou učinili. Vypravují se v tlupách o desíti i dvanácti; jsou otužilí, nebezpečenství zvyklí, opatrní a obětovní. Napřed dlouhé spřežení koní nebo volů vleče saně k účelu tomu zřízené, jež odvažují se do hrozné spousty sněhu, označujíce cestu, kterouž na to tlupa rutnerů prohazuje. Bedlivě střehou se míst, kteréž lavinami zvláště bývají ohroženy a když nová bouře se blíží, rychle ustupují a ukrývají se v některé cantonieře neb vesničce. Když pak po nesčetných svízelech dospějí k hospici, kam snad již rutneři se strany protější sněhem se prodrali, vítají je s jásotem cestující, z nichž mnozí i několik neděl z místa hnouti se nemohli. Mnohá sklenka vyprazdňuje se po přestálém nebezpečí, načež cestující vtěsnávají se po dvou do malých sáněk a dlouhá řada lehkých korb letí šipkou v údolí po spoustách sněhových, vyhýbajíc se zasněženým zátočkám silnice a směrem svým je přetínajíc.

Jeli cesta na sv. Gotthard se strany severní zajímava, jelikož tu přechod bujné květeny v kamenitou poušť jest náhlý a zjevem svým nový, nepostrádá ani pouť od hospice k Airolu veškerého půvabu, ba naopak oběma oněmi kontrasty překvapuje nás ještě náhleji a cesta jest příjemnější, byť i obtížnější, neboť tu sestupujeme s míst nehostinných znenáhla k utěšeným, lahodným nivám airolským, jež k tomu ukazují, že jsme nedaleko smavého ráje italského. Ubíráme-li se od hospice k údolí Tičina, k jeho příkrým horským stěnám a k vodopádům přes ně spadajícím, užijeme rozkošného cestování alpského v míře hojné.

Silnice, zpočátku mírně se sklánějící, přivádí nás náhle k místu sráznému, k samému kraji veliké kotliny, děsné svým zevnějškem i svou minulostí — „k údolí chvění“ — Val Tremola. Zdá se nám býti holou nemožností sestoupiti na dno jeho, a přec dostaneme se tam snáze, než na první pohled se zdá, po silnici, která v nesčíslných, bleskupodobných zátočkách dolů spadá. Jako jícen ohromného dravého tvora zeje na nás propasť Val Tremola; příkrý svah Fibbie a skoro kolmý sráz alpy di Sorescia šklebí se jako dvě čelisti strašného žraloka, jimž silniční pilíře, jako sanice ostrých zubů, příšerné dodávají tvářnosti. Přimyslete si mlhavé cáry na těchto čelistech i zubech zavěšené, přítmí hlubokého jícnu a dunění lavin, hlas fantastického toho netvora, a máte vchod do Danteova pekla, nad nímž nadepsáno: „Zanechte naděje, vy, kteří vstupujete.“ Do smutného, tajemného soumraku propasti této, táhnoucí se až 3000′ od hospice dolů, vniká jen na krátko světlý paprslek sluneční, a vnikne-li, nemá co by potěšil: žádná květinka ni zelený lístek nekloní

Val Tremola.

se mu přívětivě vstříc, jen holé kamení, hrubé balvany a sníh, v úžlabinách skoro po celý rok ležící, chladně přijímají žhavé jeho polibky.

V prvních dnech červnových sestupuji po sanguinické klikatině silnice gotthardské a ubírám se tedy „údolím chvění“ v dobu, kdy je ohrožují laviny spadající s hrozným bouřným hlomozem s příkrých strání do údolí. Poučen jsa, že laviny každoročně týmiž drahami spadají, kráčím sice jistě a bezpečně, však namáhavě. Krátím si cestu aspoň tím, že přímým směrem zátočky přetínám a příkrým svahem mezi sřícenými balvany a drsným kamením se prodírám, než běda! roztřesené údy bolí a brní, ve skrčených, klesavých kolenech hlodá pocit, jako když chirurg pilou nohy amputuje, a chvějí se mi, jakobych zobrazoval truchlivou píseň „Až mi bude osmdesát let!“

Čím níže sestupuji, tím hroznější a příkřejší zdají se mi býti výšiny, s nichž jsem slezl. Již nabažil jsem se tremola kolenou a chutě usedám si v poštovní povoz, mimo mne náhodou jedoucí. Bohužel, nejsem slepým pasažérem ani v obyčejném smyslu slova toho, neboť předobře znamenám, kterak poštovní vůz rychle ujíždí a zátočky míjí. Vidím hluboko pod sebou mnoho delších a delších čar, směr svůj v opáčný náhle zaměňujících, jež povoz můj v rychlé jízdě lehce překonává. Dřívější tremolo kolenou zaměňuje se tremolem osrdí, jež krátí mi dech, kdy bleskorychle sjíždějící povoz poštovní, jakoby se v propasť sříti chtěl, na samém pokraji hlubokého srázu směr mění. „Údolí chvění“ jest věru i údolím třesení — kolenou i osrdí.

Pět koníků k vozu poštovnímu připřažených, vesele řehtá, kdežto duše cestujících strachem se tetelí. Koníci, graubündenského plemene, jsou zavalití, pružní a svižní, a po srázné silnici a smělých zátočkách uhánějí s dokonalou jistotou. Vozkovi poštovnímu věru netřeba oprati je říditi a bičem poháněti, neboť oni sami v určitém, dobře vyměřeném oblouku po četných, rychle po sobě následujících ostrých zátočkách klusají a my záhy pozbýváme prvotní bázně a spoléháme už úplně na jejich zkušenosť i ostražitosť. Chvěli-li jsme se dříve při každém záhybu, obávajíce se, že se svou archou dolů se sřítíme, pozorujeme nyní bez obavy, s jakou elegancí naše babylonská věž zavazadel u pokraje srázu směr svůj náhle mění a pociťujeme jakousi dětinskou radost a náhlou srdnatost — vždyť víme, že není žádného nebezpečí. Potkáváme sice stádo, které žene švýcarský handlíř na trh kamsi do Lugana neb Locarna, a pozorujeme, ovšem již nikoli s bázní, ale přece s jakousi napjatostí, kterak polekané stádo rychle ujíždějícímu povozu v cestu se staví, na samém pokraji srázné zátočky koním mezi nohy se plete — koně takovým zjevům uvyklí, berou se klidně svou cestou, a na povel zůstávají státi, kdykoli třeba pitomé stádo zaplašiti a odehnati.

Pustá krajina provází nás ještě neustále až k ochrannému domu sv. Antonia, jejž kolossální balvan chrání před zlobou lavin. Pozorujíce, kterak neschůdny jsou krajiny gotthardské, žasneme nad hannibalovským pochodem ruského generala Suvarova, jenž tam s 25.000 muži a 5000 koní francouzske vojsko r. 1799 porazil. Stará žulová stezka římská, po níž se ubíral, místy vyzírá z šedého vyprahlého kamení a nápis na skále blízko hospice, téměř již zaniklý, dosud připomíná den 27. září, den vítězství jeho.

Granátníci ruského vojska, spojence Rakušanů, nebyli s to, aby zatlačili Francouze z mlžného údolí tohoto, o něž skoro pět měsíců bojovali. Suvarov kázal tu vykopati jámu a prohlásil ji za hrob svůj, „ustoupí-li děti jeho“. Mužná slova tato roznítila znovu srdnatost jejich a v boji na život i na smrt zahnali vojsko francouzské.

Po nových a nových zátočkách dojedeme konečně dna údolí „Val Tremola“, kde mnoho životů lidských za své již vzalo. Lavina přede dnem se sřítivší zasypala úplně silnici po jedné straně, a jedeme tedy po straně druhé, části silnice pro případ takový vždy otevřené. Kostry koz na výšiny tyto zabloudivších a vybledlé kosti a lebky jejich, ze žlabin kamení smutně vyčuhující, ukazují, že oživené krajiny jsou blízky. Úzká průrva údolí se šíří, tu a tam zelená se chudá travina, zakrnělá borovice nebo modřín trpaslík, mezi sporou pastvinou pojednou přicházíme k rokli bujně zelené, na jejímž dně pramení přítoky Tičina, první pioneři jedlí k nám se blíží a za nimi vidíme tlupy statných borovic; krajina se rozevírá, modřejší nebe na nás se usmívá a konečně po náhlé zatáčce silnice, pohlížíme už na údolí, v pravo Val Bedretto, v levo dole pod námi Val Leventina, v jehož středu, při jižním otvoru velikého tunelu dřímá jako nemluvně v klíně matčině Airolo, dítě novější doby.

(Pokračování.)

Z básní Gustava Dörfla.

Hodiny.

Ticho vůkol — s nocí tmavou,
sen se snáší v každý skryt;
jenom nad tou mojí hlavou
nesnáší se k syré stěně,
kde, ó stroji hodinový,
ty tak . . . ty tak . . .
ty tak volně, odměřeně
rušíš spánku noční klid.

Na bývalé prchlé štěstí,
na tajemný nitra cit,
sladký kdys, teď bez bolesti,
zpomínám si tiše, snivě —
však, ó stroji hodinový,
ty tak . . . ty tak . . .
ty tak smutně, zádumčivě
rušíš srdce mého klid.

Na naději myslím mnohou,
na hvězd různých různý třpyt —
však teď leží u mých nohou
jako střepy na pěšině,

a ty stroji hodinový,
  ty tak . . . ty tak . . .
ty tak příliš nehostinně
voláš mne v ten její klid!

Když se večer z říše klasů
vracím domů krásou zpit,
nepomýšlím na běh času
v radostí neb trudů hejně:
ty jen, stroji hodinový,
  ty tak . . . ty tak . . .
ty tak pořád, pořád stejně
měříš tu ten pustý klid.

A když pak se zcela, zcela
zatemní mých očí vid,
a mně mladost odumřelá
ve snu líbá rety spráhlé —
zatím, stroji hodinový,
  ty tak . . . ty tak . . .
ty tak vážně, ty tak táhle
skutečnosti měříš klid.

A já vím, až přijde ke mně
smrť mi víčka zatlačit,
že ti budu tiše, němě
naslouchat, jak z žití boje,
ó můj stroji hodinový,
  ty tak . . . ty tak . . .
ty tak sladce srdce moje
ukolébáš v hrobu klid!

Noční hosté.

Když oči moje spánek míjí,
jenž do snů říše nevýzkumné
každinké mysli jiný klene most,
já nejsem sám! . . . vždyť potom u mne
se shromažďuje s poesií
  má nejmilejší společnost.

I přijde mladík snivých hledů,
jenž z hlubin duše perly loví,
než při tom pláče, že to škeble jsou —
ó buď mi vitán! . . . vždyť já slovy
sám také podat nedovedu,
  co všechno jímá duši mou!

A za ní kráčí se žaltářem
muž bledých lící, který v božství
nalezá těchu na svůj srdce žal —
ach, toho zase v lidstva množství
smrt učinila samotářem,
  že matku příliš miloval.

Pak přichází i chudá vdova,
jež lká a pláče u kolébky,
že sotva vidí na nit nešťastnou, . . .
a šije . . . hladí vlásek hebký . . .
pak zase píchá . . . houpá znova . . .
  až venku hvězdy pohasnou.

Tam s nachýlenou vchází hlavou
bojovník chorý, jemuž v patách
jen odpor chodil, neštěstí a strast —
vždyť jako druhdy v kazematách,
tak dosud prací obětavou
  zas doma trpí pro svou vlast.

A zastavují u mne také
ti, jejichž srdce pravdou dýší,
to vším, co vskutku velké, krásné jest,
a bolem letí k nebes výši,
by zachytili na nějaké
  se z její zářných světlých hvězd . . .

Z Lermontova.

* * *

á nechci, aby svět měl znát,
co tajného mým nitrem proudí,
zač trpěl jsem, co měl jsem rád, —
to svědomí a bůh nechť soudí.

Jim zodpovídá se můj cit,
jen u nich soucitná je ruka,
a jenom ten smí hřích můj mstít,
kdo znal můj žal a moje muka.

Smích nevědomců, hlupců smích
mou čistou duši nezakalí,
nechť hřímá moře v bouřích zlých,
ten skalný útes nepovalí.

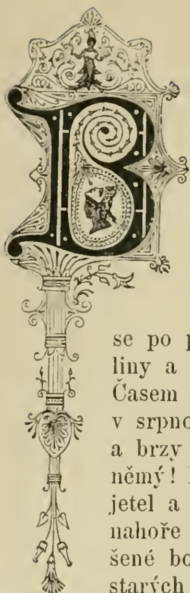
On hrdě vznáší k mrakům štít,
a žije v dvojích živlů šumu,
a mimo bouř a blesků kmit
nesvěří nikomu svou dumu.

Přel. *V. A. Jung.*

Toto.

Napsal **G. D'Annunzio.**

Z ital. přel. B. Frida.

yl jako medvěd, který vyběhl do kraje z hlubokých, dubových lesů. Tvář měl vždy špinavou, vlasy černé, ježaté, oči malé, kulaté, žlutavé, které nevydržely dívati se ani minutu na jedno místo. V letě toulal se po polích a kradl se stromů ovoce, sbíral v plotech maliny a házel kamením po ještěrkách, když hřály se na slunci. Časem vyrazil ze sebe krátký, drsný skřek, jako pes když v srpnové poledne je uvázán na řetěze a chce se utrhnout, a brzy zase zakňučel jako dítě v plenkách. Ubohý Toto, byl němý! Pásal dříve stáda svého pána na polích, kde kvetl růžový jetel a boby, při tom pískal na svou píšťalu, díval se, jak nahoře táhnou mráčky, anebo jak letí divoké kachny vyplašené bouří. Jednou večer, když zlý scirocco zmítal korunami starých dubů a celý kraj ztrácel se v závojích fijalových par, přišel Moro ještě s dvěma, vzali mu strakatou kozu a když křičel, uřízli mu jazyk a Moro pravil: „Jdi, holomku, a žaluj!"

Toto vrátil se domů, potáceje se, spínaje bolestí ruce, a krev valila se mu proudem z úst. Uzdravil se skoro zázračně; ale na Mora nezapomněl a když jednou viděl, jak ho vojáci vedou spoutaného, udeřil ho kamenem do zad a utíkal s hlasitým smíchem.

Brzy na to zanechal svoji starou matku v žluté chatrči pod starým dubem a začal se toulati světem; byl bos, roztrhaný, špinavý, hladový, a hochům sloužil za terč smíchu. Tím způsobem stal se zlým: někdy ležel na slunci a bavil se tím, že ubíjel zvolna ještěrku, kterou chytil v polích. Když jej hoši zlobili, bručel jako divoký kanec, doráží-li na něho smečka psů. Konečně se vzchopil a jednomu z nich notně vybouchal; od té doby nechali ho na pokoji.

* * *

Jediná Ninní mu přála, jeho dobrá, jeho hezká Ninní, suché to dítě s očima tak velikýma, že vedle nich všecko se ztrácelo; tvář měla notně pihovatou a na čele chumáč bledých vlasů.

Viděli se poprvé zde v loubí u sv. Rocha: Ninní seděla schoulena v koutě a pojídala krajíc chleba; Toto, který neměl ničeho, stál vedle ní a díval se hltavě, jak jí chutná.

„Chceš kousek?" tázala se dívka slabým hláskem svým a pozvedla k němu své veliké oči, jasné jako zářijová obloha. „Mám zde ještě jeden!"

Toto přiblížil se k ní s úsměvem a vzal od ní kousek, který mu nabízela. Jedli oba mlčky; třikrát nebo čtyřikráte pohledli na sebe a usmáli se.

„Odkud jsi?“ šeptala Ninní.

On jí dal posuňkem na jevo, že nemůže mluviti. Otevřel při tom rty a dívka spatřila ústa znetvořená surovostí lupičů. Ninní se odvrátila a zachvěla se hrůzou. Toto dotkl se lehce její ruky a měl při tom oči plné slz, jakoby jí říci chtěl: „Neodvracej se: neutíkej ode mne jako ti ostatní; měj se mnou slitování! . . .“ Při tom však vydral se mu z hrdla zvuk tak podivný, že ubohá Ninní se opět zachvěla.

„S bohem,“ šeptala utíkajíc.

Brzy na to shledali se opět a byli jako bratr a sestra.

Sedali spolu na slunci. Toto položil svoji velikou, huňatou hlavu na její klín a mhouřil rozkoší oči, jako kocour, když mu odhrnovala vlasy s čela a vyprávěla mu svoji nejmilejší pohádku:

„Byl jednou jeden král, a ten měl tři dcery; ta nejmladší se jmenovala Hvězdička a měla zlaté vlasy a diamantové oči a když šla po ulici, lidé se zastavovali a říkali: To je Madonna! a padali na kolena. Jednoho dne, když trhala v zahradě květiny, spatřila na stromě krásného, zeleného papouška . . .“

Toto ukolébán tímto líbezným hláskem, zavíral oči, až usnul, blouzně o krásné Hvězdičce; Ninní vyprávěla vždy pomaleji, až přestala. A slunce ozařovalo ty otrhané děti bohatým světlem svým.

* * *

Tak strávili spolu mnoho dní; dělili se o almužnu, vyspali se na kamení, toulali se po vinicích, kde se rděly zlaté hrozny, až jim často některý sedlák nemilosrdně vybouchal.

Toto zdál se úplně šťastným: někdy vysadil si dívku na ramena a utíkal s ní, jakoby mu hlavu zapálil, přes příkopy i keře, až celý uřícen se zastavil někde pod stromem, nebo někde v rákosí a dal se do hlasitého smíchu. Ninní ulekaná smála se s ním; ale jestliže její oči náhodou utkvěly na jeho znetvořených ústech, ve smíchu ještě ohyzdnějších, cítila ihned, jak jí běží zima po těle.

Často si toho ubožák všiml a býval pak smuten po celý den. Jak sladký byl ten říjen! Tmavé hory obrážely se v určitých rysech na jasném nebi; kraj byl celý zelený a nad ním vznášela se lehounká fijalová pára, která výše přecházela v čistě modrou oblohu. Ninní spala na seně, majíc otevřená ústa; a Toto seděl vedle ní skrčený a díval se na ni. Několik kroků dále byl plot ze suchého proutí a dvě staré olivy s děravými kmeny. S této strany byla nejhezčí vyhlídka na nebe: přes ten nízký plot a skrze šedivé listí oliv.

Ubohý Toto myslil, myslil, bůh ví nač. Snad na ošklivého Mora? Snad na žlutavou chatrč pod dubem, kde jeho stará matička předouc marně jej očekává?

Kdo ví?

Vůně sena ho jaksi opojovala: cítil, jakoby měl v krvi mravence, trhl sebou každou chvíli, když krev mu více stoupala do hlavy. V jeho duši vystupovaly krásné obrazy, krásné sny, a mizely hned jeden za druhým. Viděli jste někdy hořeti strniště? Krátká stébla, sotva že se jich dotkne plamen, zalesknou se ohněm, pak hned sešediví, skroutí se a zbude z nich jen popel, když oko na nich ještě světlo hledá.

Ninní dýchala, klidně s hlavou poněkud na zad nachýlenou. Toto vzal stéblo a šimral ji na hrdle; ona s očima ještě zavřenýma zaháněla domnělou mouchu. Toto uhnul se stranou a smál se zacpávaje si ústa rukou, aby neslyšela jeho smích; pak vyskočil, běžel natrhat trochu bělavých květin, které rostly na blízku, rozházel je kolem ní a naklonil se ještě víc, ještě více, ještě více, jako okouzlen; přivřel oči a políbil ji na ústa. Dívka vykřikla, vzbudila se, ale vidouc Toto, který stál stranou s očima ještě zavřenýma, celý zardělý, dala se do smíchu.

„Ty blázne!“ pravila hláskem, který zněl jako mandolina.

Pak odpočívali na seně ještě hezkou chvíli.

* * *

Jednou v neděli v listopadu, zrovna o polednách seděli zase v loubí u sv. Rocha. Na modrém nebi svítilo slunce a ozařovalo domy bledým, slabým světlem. S nedalekých věží zněly slavně zvony a z okolních ulic ozýval se zmatený hlomoz jako z ohromného oulu. Byli sami; s jedné strany táhla se pustá ulička, s druhé zorané pole. Toto díval se na břečťan, který se plazil na pobořené zdi.

„Teď přijde zima,“ pravila Ninní zamyšleně, dívajíc se na své bosé nožky a na své rozedrané šaty, na nichž nebylo již možno rozeznati barvu. „Přijde sníh a všecko bude bílé; my nemáme ani domu, ani ohně . . . Ty také již nemáš matku?“

Toto sklopil hlavu; za chvíli ji živě pozvedl: oči mu zářily, když ukazoval na daleký obzor.

„Máš ji? Proč k ní nejdeš? Čeká tě?“

Toto přikývl a pak ukazoval zase něco jiného.

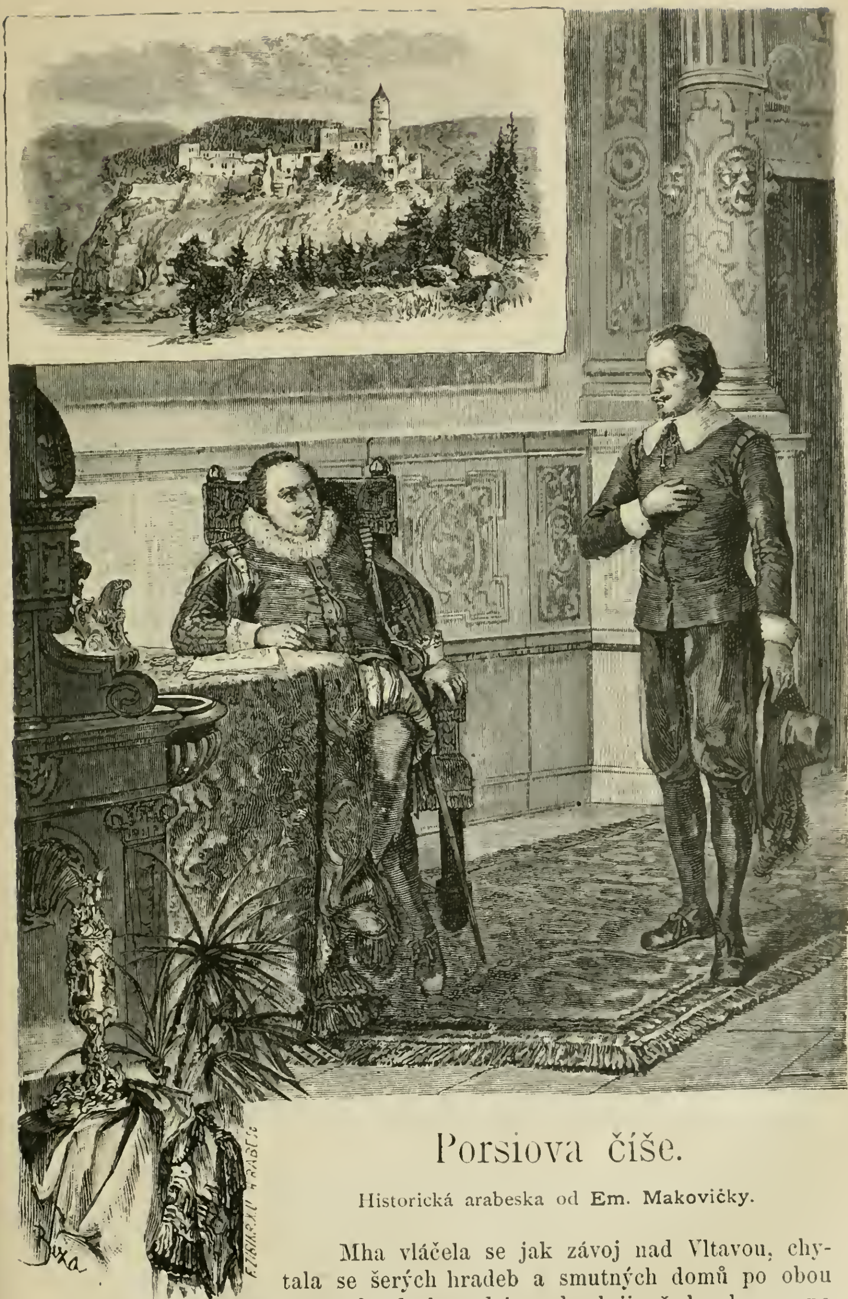
Chtěl asi říci: „Pojď se mnou k nám; je to dole za horami, tam nalezneš oheň, mléko i chleba.“

* * *

Zdvihli se a šli. Zastavili se u tak mnohých dveří, a přece často měli hlad, často spali pod širým nebem, pod vozem, nebo u dveří některého chléva. Ninní trpěla velice mnoho, zbledla za ten čas, oči ztratily svůj lesk, rty svoji červeň — za to její malé nožky byly naběhlé a skrvácené. Toto, kdykoli se na ni podíval, trpěl více nežli ona; oblekl jí také svou děravou kazajku a chvílemi nesl ji na zádech.

Jednou večer, když urazili několik mil, nenalezli žádného domu; sněhu leželo množství, od severu vál studený vítr a zaháněl jim do tváří vždy větší chumáče. Ninní chvěla se zimnicí, až jí zuby cvakaly, držela se na jeho zádech vší silou a její slabé stenání bodalo ubohého Toto jako dýky.

Kráčel dále, ač síly jej opouštěly — vždyť cítil, jak jí buší srdce. Pak necítil již ničeho; suché její ručky držely ho kolem krku a byly studené a tuhé jako led, hlava její klesla. Toto vykřikl jakoby mu srdce pukalo; pak sevřel těsně v náručí to bezvládné tělo a brodil se hlubokým úvalem, v samých závějích, v skučící vichřici jako hladový vlk; šel dále, až i jemu stuhly údy, až i jemu stydla v těle krev. Pak vysílen klesl, drže mrtvou dívku v náručí. Za malou chvíli zasypal je sníh.

Porsiova číše.

Historická arabeska od **Em. Makovičky.**

Mha vláčela se jak závoj nad Vltavou, chytala se šerých hradeb a smutných domů po obou stranách, dech podzimu hnal ji před sebou a po celý den zdálo se, že si jitro ruce podávalo s večerem a že slunce nemohlo se rozplameniti pro nekonečné vlhko. Mohutné oblouky kamen-

ného mostu pražského ztrácely se v oblacích. Lidé v obrysech nerozeznatelných míjeli po něm, podobajíce se fantastickým výtvorům kouzel a snů. —

Kroky řídly, šero měnilo se téměř ve tmu, když pod vysokým dřevěným křížem, jenž uprostřed mostu stářím nakloněn hnil a na jehož černá ramena věsily se mraky jak perutě, potkaly se dvě postavy zajímavé a různé: mnich čistě, ba ve svém spůsobu vybraně oděný, ale pokorně skloněný a žebrák chování šlechtického, vztýčený hrdě jak jedle.

„Adame!“

„Bohuslave!“

Na líci mnichově spočíval klid jako nad hrobkou a zraky jeho mírně zářily tichou resignací.

Tvář žebrákova navzdor stínům večera prozrazovala jakousi žádost velikých, nedostižných věcí a zároveň sebevědomí neskonalého, nezaslouženého utrpení. Zbytky starého důstojnického kabátu přiléhaly mu těsně k mohutné hrudi. Vous jeho silně prokvetal jíním. On sám zdál se býti duchem této jeseně, která kolem něho rozkládala své mlhavé tkanivo, svou truchlivou šeď.

„Jsi mým hostem dnes v celi mé!“ pravil mnich, jímaje žebráka za rameno. „Pojď se mnou!“

Žebrák váhal. Ohlížel se, jakoby chtěl zmizeti v okolním soumraku, a vztáhl odmítavě ruce jako bojovník, který byv raněn, sice klesá, ale přece nežádá sobě žádné milosti v čestném boji.

„Nech mne, Bohuslave! Jdi sám ke svému lesklému klekátku, kde tě uvítá světlo lampy, teplo krbu, kde máš klid, kde se osušíš, pomodlíš, usneš a zapomeneš . . . jdi sám, Balbíne, a nech mne stínům, bídě a hrobům . . .“

Vztáhl ruku k městům a dodal:

„Jako ten lid!“

„Jako ten lid!“ opakoval mnich truchlivě: „Ruka boží je těžká a dopadne-li, zůstavuje vichřici popele.“

„A popel ten napadal všady,“ dí žebrák. „I zde je,“ pravil dále ukazuje na své srdce. „I zde!“ dodal, sahaje k čistému čelu, vysoce klenutému, hladkému jak mramor, do stínu obromného švédského klobouku, za nímž kývala se dvě veliká ošumělá pera.

„Pojď se mnou, pane Adame, vypravuj mi příběh svého života . . . Kolikráte jsem tě stihal po chmurných ulicích pražských, kolikrát blížil jsem se, abych tě oslovil v davu uličníků . . . tys prchal přede mnou . . . a já jsem tvůj přítel! Ač mladší tebe, chci býti rádcem tvým a možno-li i spásou tvojí; pojď se mnou, nešťastný pane Adame, poslední pravá labuti, dědici růže!“

Hlas Balbínův měl neodolatelnou moc. Adam ze Švamberka se obrátil a dal se vésti Balbínem ke Starému městu . . .

Kde jsou ty doby, na které vzpomínal si jako ve snách vzdychaje, kde jsou ty doby, kdy v leposti, síle a bohatství se zlatou družinou mladých panošů těkával v okolí Ronšperku a opět jindy skoumával hloubku třeboňských rybníků a stihal divokrásná hejna kachen, podobných v dálce a v jasu slunečním plovoucím smaragdům a rubínům! Kdy letěl koňmo na Orlík neb Zvíkov a s příkrých strání nad řekou

šumící zíral ke blankytu nebes nebo ztrácel se ve tmavém klíně hvozdů a propastí ke hrůze svých soudruhů, hledaje stopy posledních v Čechách medvědů! Kdy povykem jeho mladých přátel chvěl se hrad Rožmberk, trčící na skále, mohutná kolébka kamenných růží . . . kdy Šumava vítala ho svým hlubokým stínem a svým spokojeným majestatním šuměním . . . kdy hnědé lesy kolem Liběјovic zvučely písněmi děvčat, jež myslivci sezvali a vylákali z okolních, ve stínech stromů ukrytých vesnic, luzné ty zjevy bujarého života, ve vlajících šatech a s dlouhými vrkoči, jež tančily za smíchu a žertů mezi chvějnými kmeny a posluhovaly hodující družině lovecké, rozložené na mechu, který se podobal měkkým klikatinám tajemného zeleného písma, zvoucího k odpočinku a rozkoši . . .

Vyprávěl tak pan Adam Balbínovi osudy své. A brzo ocitli se u kolleje.

Vyprávěl dále pan Adam, jak nastala mu doba studií. Přivedli mužíka v ošumělém taláru, elegické dvouverší věčně louskajícího; přistrojili koně a vozy, dali zbraně a zlato, přivedli panoše a knechty a poslali jej do ciziny, aby okusil moudrosti mistrů na cizích universitách, cizích půtek a lovů, úsměvů a pohledů cizích žen.

Nechtěl vypráděti o svém těkání po cizině, o svých dobrodružstvích ve školních síních, ve zbrani i v hedbávných šatech, zmínil se Balbínovi jen o paní de Voeux, kterou poznal na svých potulkách v Nizozemí a jež tanula jako osamělý obraz v kalných oblacích jeho upomínek, odtržená od svého okolí... byl již stár a jeho paměť umírala... ona se přec mezi vypravováním jiných věcí zaleskla v jeho myšlenkách, ona, jež kouzlem svého hlasu, oka a vlasu zajala ho a získala pro Krista, jak sama se chlubila, z plna hrdla při tom se smějíc — ta polomniška a polosvětačka, záletnice a kajícnice v jedné osobě; ona byla příčinou, že odřekl se kalicha a Luthera, zapřel víru otce svého a přijal víru Balbínovu.

„Čehož nikdy litovati nebudeš!“ podotekl Balbín, když pan Adam ve svém vypravování sem dospěl; právě vstupovali do klenutého Balbínova pokojíku v kolleji. Bylo zde, jak pan Adam předvídal, teplo, světlo, čisto a pokojno. Malý krucifix ze stříbra zářil nad krásně vyřezávaným klekátkem, jak hvězda severní . . .

Pan Petr ze Švamberka, vladař domu, kterýž se zaplétal ve vzpouru stavů proti Ferdinandovi II., neschvaloval mladšímu svému bratrovi nikterak změnu víry, nýbrž vinil ho v dopise přísném, že svléká své přesvědčení jako podkoní pláště . . . Co by však nebyl tehdy udělal k vůli milované ženě pan Adam, v jehož upomínkách ztrácely se a bledly zasmušilé rysy našich chladných hor, bohaté pověstmi o nezdolném hrdinství našich předků . . .

A najednou láska krásné paní Isabely chladla . . . úsměvy její stávaly se roztržitými, pohyby plachými, rty studenými; ale v podivuhodné shodě i srdce páně Adamovo tlouklo vždy klidněji . . .

„Milá paní,“ řekl jí jednou, „máš vzrůst andělů a skvosty králů, vládneš nad životem sluhů a služebnic, máš paláce, vozy a koně, poklady, milence, nosítka z vonného dříví, lví klece a domky ptačí, plné pestrého reje a zpěvu.“

„A co mi schází?“ tázala se.

„Duše,“ řekl jí, a slovo to ozvalo se v ústech tak lehkovážného člověka, jakým tehdy byl, tak náhle, že se zdálo, jakoby byl promluvil duch jeho předků. „Duše ti schází: tvé bílé tělo jest jako prázdná nádoba alabastrová. Tvými údy pohybují bytosti cizí a žert na tvých rtech a oheň ve tvých očích rozněcují moci, bydlící mimo tebe v povětří.“

Pohodila hlavou.

„Zajisté,“ pravila, „buď pohybuje mnou Bůh anebo ďábel . . .“

„Zasmála se,“ končil pan Adam tuto scénu svého života. „A propustila mne velmi milostivě, a na rozloučenou dala mi křížek, který odcházeje, připjal jsem si na prsa . . . zde jest . . . ach ne, zapomněl jsem, že je tomu týden, co jsem si jej vyměnil . . .“

Těmito slovy upomenut, nabídnul Balbín hostu svému kalich vína a stříbrný talíř jemného pečiva. — —

Když duch předků promluvil v páně Adamově hrudi a on opustil hru své první lásky, počaly táhnouti myslí jeho pověsti o bohatýrech z rodu Labutě a z rodu Růže. Tím častěji pak pohlížel ke hvězdám za noci bezmračné a hluboce zamýšlel se nad jejich pohádkou, když mihotaly se jako hrabí zářivá, jež Bůh obrovskou mocí vyhodil z hrací číše, když určoval osudy světa. A ony letí, míhají se, krouží okolo sebe a určují každý náš pohyb, každý tep našeho srdce, každé zachvění naší duše. A čím déle hleděl pan Adam v mámivý třpyt světel polonočních, tím více zdálo se mu, že se shlukují v planoucí písmena, slova, jejichž smysl mu kanul v duši jak hojivý, jak opojný balsám: býti slavným, slavným, slavným! Ano, řekl: chci býti ozdobou lidu svého. A s tím pevným předsevzetím vracel se k horám své vlasti.

Mezi tím roznášely se pobuřující zprávy z Čech, kde převrhoval se kalich neskonalé trpkosti, kde ze chmur náboženské nesnášelivosti rodila se válka třiceti let. V tom zemřel starší Švamberk, Petr, vladař domu; smetlo jej obecné ono rozechvění, úžasné ono kolísání duší, zmítaných fanatismem uprostřed bouře zbraní . . . Tehdy valem hynuli lidé mečem i morem, a buřiči utíkali se do hrobu, prve nežli vztýčeno popraviště . . .

Pan Adam stal se tedy svobodným — i spěchal, aby ovládl jako dědic labutě a růže celý ten náš krásou bohatý český jih, ty žulové krajiny, plné lesů a vlhka, k nimž nyní lnul toužebně jako ke kolébce blaženého mládí. Ale vychovatel zdržoval kroky jeho mířící k domovu, a s ním spojila se lehká churavost, která vrhla pana Adama v Lipsku na několik dní na lože. „Hučí válka,“ říkával bakalář Jakub vždy poeticky naladěný, sedávaje u lůžka svého žáka a podávaje mu léku po malé stříbrné lžičce: „K čemu se míchati v bouři? Počkáme, až zaletí vichrové. Pak půjdeme do sadu sbírat napadlého k zemi ovoce!“

A přemluvil konečně pana Adama, že počkali v Lipsku, i když navrátilo se mladistvé zdraví. A když konečně blížili se k pomezí, potkali zástupy zničených, ochuzených a zlomených, jejichž rtové překypovali zoufalstvím a krvavými povídkami. „Zde je mé místo!“ zvolal v duchu pan Adam, vmísil se mezi ně, dodával jim naděje, síly, útěchy, ale oni, vidouce na jeho prsou křížek paní de Voeux, odvrátili se

od něho s hrůzou, s výčitkami, ba i s kletbami, a tehdy poznal poprvé, že svět je jiným, nežli si jej myslíme . . .

Přišel do Čech. Statky Švamberků byly skonfiskovány. Vychovatel bakalář odešel od něho. Byl náhle sám, chud, bez moci, bez přátel, bez slitovníků, ba takměř bez přístřeší a na Bílé Hoře tál sníh poprvé od té doby, co zakouřila se krví, tál sníh a pučelo trní.

A přece mu zbývalo tolik naděje! Byl katolík a proti císaři ničím se neprovinil; ba, jedva přišel, vstoupil jako voják do služeb císařských.

Anna Maximiliána, švagrová jeho, prchajíc, svěřila veliký poklad ve jmenu svém a jeho hraběti Heřmanu Černínovi, komisaři při bavorské armádě, který přísahal chovati jej věrně a odevzdati v čas příhodný; byl to pramen bohatství, ze kterého měla se rozlíti na novo moc a záře Švamberků po této zemi. Ale časové byli zlí, vojna vojnu stíhala a nevytrpěla pana Adama v ulicích pražských . . . Začal svou krvavou pouť v důstojnickém bandalýru. V bitvě vynikal jak lev, ale ve chvíli drancování stával opodál s hlavou skloněnou a když ucho jeho rozdíral křik a smrtelný chropot starců a zoufalé volání o pomoc hanobených žen, hledíval v oheň a dým zasmušile, hněvivě, málomocně, zoufale . . . byl v proudu a proud ho bez moci unášel, žold ho živil a bez něho hleděla mu ve tvář potupa bídy.

Když stišila se vlna války na okamžik, spěchal do Prahy, hlásit se o svůj podíl, o své bez vlastní viny zabavené dědictví. Jizvy na čele a křížek paní de Voeux na hrdle jeho přimlouvaly se za něho. V hradě pražském se k němu klonili, ale za to strážce Švamberského pokladu, bývalý pan komissař při bavorské armádě, neviděl ho, neznal ho a žlutá vychrtlá jeho tvář, opuchlé oči a rezavý knír ráčily se s ošklivostí odvraceti od jednoduchého kabátce páně Adamova. Pan Adam žádal od něho jedenácte beden, které kdysi sám pan hrabě překřtil jménem jedenácti apoštolů, dodávaje s ďábelskou ironií: „Jen Jidáš schází!“

Ale Jidáš nescházel.

„Nevím, co chceš?!“

„Bohatství labutě a růže, hřivny, čalouny báječné, drahocenná roucha, šperky a klenoty . . . podívej se, milosti, visí se mne cáry, mé tělo je bez košile, mrznu a stydím se.“

„Nechápu . . . nechápu a nerozumím . . . tys blázen . . . kdo slyšel kdy cosi podobného!“

Byly z toho soudy. Černín zapíral. Byl usvědčen. Tvrdil pak, že mu vše vojáci pobrali drancem. Opět dokázalo se, že lže. Chtěl se děliti, ale pan Adam postavil si hlavu — buď vše anebo nic — a dopsal do Vídně a ve Vídni ujali se ho . . .

Listinu mocnou maje v ruce, spěchal na hrad, prodral se skrze stráže knechtů, ale listina mu vypadla z třesoucí se pěsti, když ocitl se u knížete z Lichtensteina a viděl, jak sobě pan místodržící hraje s úžasně krásnou konvicí a s neméně krásným nalévadlem, zářivým a těžkým, ozdobeným znakem bývalých pánů z růže, jejichž stínové zdály se vznášeti nad rozchváceným jejich pokladem rodinným a chvěti se hněvem málomocným pod pozlaceným stropem . . .

A kníže místodržitel ťukal prstenem o drahocenné nádoby a ony zvučely jak hudba nebeská. Skvostný koberec splýval z mramorového stolu na zem přes kolena knížete a ve stínu pod stolem tratily se zlaté a stříbrné jeho třásně. I tento koberec byl panu Adamovi příliš známý...

„Nic neplatí šedivá listina, pane Švamberku, všecko jest meč, modlitba a Bůh!"

Kníže pronesl tato slova hlasem ledovým. Pan Adam hájil směle své právo. Kníže pozbýval své chladnosti. Slovy vášnivými ozývala se nádherná komnata, v níž stál pan Adam jako strašidlo ve svých hadrech, ve své ošumělosti, v nečistotě bídy!

Konečně obrátil kníže.

„Albrecht Jan Smiřický, svobodný pán ze Smiřic, buřič, míval rádcem svých zločinů hofmistra svého Dominika Porsia, kterýž za dobré služby, odboji prokázané, darem obdržel skvostnou číši. O číši té slyšel jsem věci báječné, o kráse její pověsť jde jediná. Znám paní jednu mocnou, která chce ji míti, touží po ní, jako já toužím zalíbiti se té paní. Ba, číše ta znepokojuje nás ve snu. Chceme ji míti, musíme ji míti. Sám úřad můj netěší mne; byl bych hotov směniti vše za číši Porsiovu a za sladký dík z úst vzácné paní... Pátrej a přines: dostaneš, co tvým podílem na zabaveném dědictví Švamberků, a dostaneš i Černínův poklad... Do té doby jsem já strážcem tvých šperků a skvostů, a ochráním je bezpečně."

Adam ze Švamberku mlčel, pohlížel k němu váhavě, nedůvěřivě. Návrh knížete zdál se mu jen ukrutným posměškem.

Ale místodržitel ujišťoval ho, že je návrh ten opravdový, ba stvrdil i slib svůj přísahou.

Těžká úloha! Neboť Porsius zmizel jak sen a jeho číše s ním; ale v celém tom podniku bylo něco lákavého pro vojenského dobrodruha. Ostatně tonoucí i vodního stínu se chytá.

Pan Adam odešel a jeho životem opět bylo mlčení, nuzota, žold válečný.

Konečně našel stopu. Mušketýr jakýsi ze služeb knížete Lichtenšteina v učazené hospůdce Menšího města vyzradil mu, že Porsius měl v Praze milenku, pannu Margaretu, a té že mnoho zlata utíkaje zanechal. Naznačil dům vedle Tří kalichů v osadě sv. Jiljí. Pan Adam šel a našel.

V malé, ale nádherně upravené světničce našel ji. Když otevřel dveře, ovanula ho vůně a oslepil lesk. Seděla na stoličce uměle vyřezávané, čtouc v útlé knížce a bohatý její vlas splýval zpod malého biretku, vyšívaného zlatem. Líbezný ruměnec zdobil její tvář, jevící půvabné rozpaky; otáčela se k němu napolo v řasách svého světlého, hladkého, měnivého roucha, k velikému jeho překvapení jakoby ho znala, jakoby ho čekala, asi tak, jako zakletá princezna zná svého králevice, ač viděli se co na světě ponejprv.

Měla vše, čeho si srdce žádá: tekuté zlato vlasů, kvetoucí rubín rtů, žhavé hvězdy zraků, padlý sníh na polo obnažených ramenech a vítala ho jako vítá dívka milence svého...

Pozvala jej s prahu dveří, kde dosud stál, do své komnatky a zavřela za ním. Bojuje sám s sebou, klesl ve křeslo, kde ona sama seděla dříve; bezděky bloudil očima po zlacených květech na stropě a po umělém štuku, jímž byly okrášleny stěny, a oko jeho vrátilo se ke vlastní jeho osobě a sběhlo po vlastních jeho šatech . . . chudoba drala se mezi něj a tyto stěny, a nekonečný stesk dral se mezi něj a tuto podobu ženy tak skvělou. Co byla paní de Voeux proti její kráse? Bydlila zde v tom svém sličném útulku jako kouzelnice v lesklé pavučině svých kouzel. Stála před ním jako vyplnění jeho snu nejkrásnějšího. Bezděky zpomněl si na ony jasné noci, kdy hvězdy k němu mluvívaly vyzývavě: býti slavným, slavným, slavným . . . a hle, teď ona jevila se mu jako stělesnění vší slávy a chtít býti slavným znamenalo milovati ji a býti od ní milovánu!

„Jsem Adam ze Švamberka, paní má!“

„Pověst tvého utrpení sem vešla před tebou; znám smutný osud tvůj.“

„A znáš-li, víš, oč asi přicházím.“

„Kdo chud je, opuštěn, bez přátel, bez lásky a těká po zemi jako bludný duch — ten co by hledati chtěl leč světlo, odpočinek a duši útrpnou?“

Rty chvěly se panu Adamovi. „A našel bych to zde?“ Pak mlčel tázavě, i ona mlčela, ruměnec ustupoval s tváře její. On neměl důvěry ve štěstí tak veliké a její rozčilení vzrůstalo vždy více. Stála před ním a chýlila se k němu. Jaký div, že číše Porsiova bledla v jeho myšlénkách a ztrácela se, jako když neviditelná ruka duchů dále a dále ji odnáší.

Ale nechtěl se jen tak vzdáti, hrdý pan Švamberk. Volal mocí své vůle myšlénku jej opouštějící, vztáhl bezděky ruku po skříni naproti, kdež snadno mohl se ukrývati klíč k jeho blažené budoucnosti, k nové slávě jeho rodu . . . byl dotud mlád a mohl za zlaté řetězy svých pokladů k sobě přitáhnouti ženu hodnou, hrdou a čistou, mohl i po čase rozpomenouti se na klesající ten lid, a s hradů svých nové světlo rozlíti na temný, spustošený český jih.

Ale v tom uvrhla se Margareta k jeho nohám, birétek shodila a vodopád vlasů jejích, dotud držaný zlatými jehlicemi v umělých vlnách, rozproudil se po jeho kolenou . . .

„Chýlím se k tobě, jako uschlá ratolesť hrdého kmene. Znej celý osud můj. Jsem z krve Kaplířů, pomísené s krví jedné jejich poddané. Jsem dcera kratochvíle panské. Můj otec je Albrecht Kaplíř, syn onoho, jenž vykrvácel na popravišti, stár jak patriarcha. Nyní jsem katoličkou jako ty, jsem mrtva mezi živými a jím chleba milosti. Lépe by bylo, kdybych byla umřela jako pan Albrecht, otec můj, mezi záclonami postele, aneb jako pan Kašpar, můj děd, katem mezi rychtáři. A teď vidím jednoho z řady bývalé. Kéž smiluje se nade mnou opuštěnou! Ó, buď mým ochráncem, spoj kroky své s mými! Půjdu, kam ty půjdeš. Miluji tě od pověsti tvého utrpení. Mám peníze ve skříni a zlato v truhlici: jsi-li syt těkání, zůstaň, a to, co mi zanechali, stačí pro nás. I kníže Lichtenstein slitoval se nad bídou mojí. Budeme

míti klid. Plat beru místo almužny a on bude pramenem tvého odpočinutí."

„A Porsius?" tázal se vyčítavě.

„O nevěř, co mluví jazykové lidští. Byla jsem sirotek a dítě, když dály se ony hrozné věci, tehdy jen na bibli lehávala jsem a s bázní myslila na muže. Bylť pan Porsius ochráncem mým a otec můj jednal se mnou skrze něho; snad chtěl mne Porsius kdys učiniti ženou svojí — což vím? Ale chceš býti horší, než nepřátelé mého děda a otce?"

Vinula se u jeho nohou tak pokorně krásná, oddaně čarovná, její hvězdné oči zářily tak z hluboka a tak do hluboka pronikaly jeho duši, že zapomněl zcela na Porsiovu číši. Nepozoroval, že co mluvila, pronášela s namáháním, že odříkávala slova jak naučená z paměti.

Co mu krátkou řečí naznačila, překvapilo jej jak zázračná pověst, náhle ve skutek se proměňující, okolí prosáklé vonným přepychem unášelo srdce jeho, a on, nakažen dobou tehdejší obecné zkázy, podrobil se moci náhody a vládě okolností . . .

Sám se později divil, jak náhle se to vše zběhlo. Stal se milencem Margaretiným, stal se jejím stínem. Ona vyznala se v zábavě lásky: každé její hnutí lákalo, každý vzdech opájel, každý pohled rozněcoval a síť jejích úsměvů vždy těsněji se stahovala kol jeho ubohé hlavy, kol jeho ubohého srdce. Stal se jejím manželem. Jakýsi pan Jetřich Špetl z Janovic vystrojil jim hody svatební. Přišli mnozí ke stolu, jichž neznal pan Adam, panáčkové, jakoby je byl cukrář právě vyňal z pece, šustili klobouky a oděvem, blýskali kordisky a límce jejich trčely jak vykrájené štíty kol jejich vyzáblých hrdel; žádný z nich nemluvil českým jazykem, žádný z nich hrubě nevšímal si pana Adama, jen pohrdlivě měřili ho svými pohledy, za to však zraky vínem roznícené otáčeli po paní Margaretě; jen jeden po česku představil se jako zástupce Jeho Milosti knížecí a přál jeho jménem šťastnému lovci k tak vzácné kořisti, a kolem jeho rtů hrál posměšek . . .

Paní Margareta dosti měla rozumu, že záhy odstranila se od stolu.

A tak odstoupila od pana Adama vyzáblá bída na dobro. Zasedl ke kvasu jako dítě chudoby, vychované v bídě, jež najednou zvedli z prachu silnice a přivedli ke stolu boháčovu, ke zlatým mísám. Veliké jeho oči pohlcují vše, co vidí, a ono se neptá, od koho co je. Svou pýchu, své mladické sny, svou dychtivosť slávy, ba i lásku k lidu svému pochoval v náručí Margaretině; ochablost doby zmocnila se i jeho, onen zoufalý klid, který tehdy byl všudy kolem, padl i v srdce jeho a vlastní jeho bytost, otřesená nouzí a lidskou proněvěrou, podrytá válečnými strastmi, pokažená přes všecku opatrnost surovostí věku, opouštěla ho na dobro v její komnatce, kde žil jako ve snách, jen své lásce, a kde vše mu bylo přístupno, jenom ne skříně s Porsiovou číší. Ale on se po ní neptal, on netoužil po této číši. Spokojoval se zlatem její krásy, pokladem její laskavé péče.

Její dlaně byly jak nevyčerpatelná studna a mošnička její zvonila vždy kovovým zvukem. Nestaral se, kde bere peníze. Chodila za něho k císařské komoře, přicházela vždy zářící a on nikdy nevěděl, přinesla-li něco a kolik. Svěřil jí lodičku své domácnosti úplně a nestaral se o nic . . . o nic.

A ona vynikala nejen krásou, ale i duchem. Měla ve skříních vzácné rukopisy české, knihy hebrejské, řecké, latinské; její vychování i řeč její oslňovala; byl jako žáčkem vedle ní a celé hodiny poslouchával ji mlčky.

Ale náhle jako bleskem roztrhl se šalebný závoj, který jej opřádal.

Již po nějaký čas byla Margareta nějak nepokojna. Vyprávěla, že paní Mandaléna Kaplířová ze Sulevic je v Praze hospodou, že ze dvou synů jejích Oldřich umřel a druhý Kašpar Zdeněk hledá službu mušketýrskou u císaře, že s nimi na jedné ze svých pochůzek mluvila, a že ji to netěší. A jednou, když Margareta z domu odešla, vstoupila osoba bledá, hubená, očí vpadlých a tváří sešlých, jak plachá vidina z krajin duchů zoufalých, kroku nuceně hrdého, ale sehnuté šíje, v rouchu nuzném, mnohokráte sedraném a zase spraveném; každý pohyb jevil žebračku a šlechtičku, která ukrývá vzdor a lže pokoru . . . truchlivá troska rodiny hynoucí, rozmetené osudem a stížené kletbou. Vypukla v pláč podivný a potřásala hlavou.

„Paní Margareta mešká se synem mým teď jediným na hradě, aby pomáhala prositi o list průvodní do Vídně. On vrátil se a přijal víru katolickou; i já slovem k nepřátelům našim přidala jsem se, věrna však zůstávajíc Pánu svému ve hlubině srdce. A paní Margaretě ustupuje s cesty stráž knechtů ve bráně hradu nad visutým mostem. Jaké to časy! Obracíme se k hanbě o přímluvu, prosíme ji, aby svými poduškami pokryla ostré kameny, po kterých jdeme, lichotíme se k potupě a hříchu a za ochrankyně i za družky volíme dcery poklesků, nic nedbajíce, že dech jejich štíty naše, co lesku na nich zbylo, hnusným rezem rozežírá“ —

„Dost, paní vznešená, dost!“ prosil pan Adam.

„Nikdy nemůže býti dosti nářků, jichž nahromaděno jest nad oblaka! Vždy jsem ji nenáviděla a přece jsem se k ní sehnula a líbala ji v pokoře . . . snad není moudré, není dobré, co mluvím, ale proč ona, nevěsta schytralému Porsiovi ustanovená, jejíž děd hlavu složil na prknech, proč ona se usmívala, když my plakali, kvetla, když my hynuli, a nalezla milosti před očima soudců, když my jsme prchali do vyhnanství? O vím, že byla špehýřkou mezi námi a do jejího klína pršelo zlato z kořisti, odňaté jiným. A vím, když chtěli míti pokoj od tebe, abys nesáhal po starém pokladu své rodiny, nadehnali ti její krásu a ty's v jejím úlisném objetí zapomněl se nad právem pánů Švamberků a Rožmberků . . . duchové předků tvých obletují tebe hrozivě, když spíš po jejím boku! . . . Což mohu já, která hynu, co syn můj, který je churav? . . . Ale ty můžeš se hlásiti o své právo, můžeš vymoci, aby ti vrátili tvé šperky, tvé zlato . . . tisíce exulantů hyne a mezi nimi tvoji příbuzní a oni hodni jsou tvého slitování . . .“

Pohodila na stůl nějaké listy — obsahující, jak pan Adam po odchodu jejím seznal, vylíčení posledních okamžiků starého pana Kaplíře — a odešla. Ale ještě za dveřmi bylo slyšeti její hlas, volající k němu:

„Slitování . . . pokání a slitování!“

Pan Adam zůstal na polo šílen.

Ale když Margareta večer přišla, mlčel, přemáhal se, připravoval se, říkaje si v duchu přes tu chvíli: „Vím, co učiním.“ A ona neli-

chotila se k němu jak obyčejně, bylať unavena a zamyšlena. Něco kvasilo se mezi oběma. V tu chvíli chladl poměr mezi nimi.

Druhého dne po noci bezsenné pravil k ní: „Jaký to divný čas, kdy lidé chodí ke zpovědi a v srdci nosí Luthera, mají papeže na rtech, odlesk monstrance v očích a ve hrudi kalich a bibli!“

Žena jeho hověla si, ačkoli byl bílý den, na loži potaženém vzácnou kožešinou. Ke slovům jeho jedva pozvedla sličnou hlavu.

„Jakž bylo tobě, Mareto, když jsi vedle oltáře stojíc, odpřísahala se víry evangelické?“

„Jakže mi bylo?“ odpovídala, spustivši hlavu, přimhouřivši oči, natahujíc se ve svém volném rouše. „Asi tak, jako tobě!“

„A mně bylo k zoufání. Dětství mé protivilo se v mých upomínkách; bylo mi, jakobych slyšel vzdechy své nebožky matky a hněvivý vzkřik mrtvého otce; byl jsem bled, třásl jsem se a zajíkal, a byl bych málem utekl.“

Skrčila se jako kočka.

„Slyš, Marho, spomeneš-li si někdy na svého děda, jak mu bylo, když vystupoval na popraviště, ač mohl se vykoupiti od smrti, kdyby se byl odřekl svého evangelia?“

Svinula se do svých rouch a odvrátila oblíčej.

„Víš-li, že v noci před popravou tvůj děd měl sen o dvou andělích, kteří stáli před ním a bílou pěknou rouškou otírali mu líce svraštělé stářím.“

Mareta hrála si svými vlasy a cinkala svými naušnicemi.

„A když šel, zamotal se pro své stáří, den hořel jasný a on prosil, aby jej podpírali, aby nepadl a hlavu nesrazil a lidé aby neřekli, že maje na smrt jíti pro víru, sobě zoufá.“

Rozpřáhla své polonahé ruce proti němu, v očích měla slzy a příliš, příliš spoléhala se na svou uchvacující krásu.

„Šel těžce světa na divadlo, hlasitě se modlil, těžce klekl a dva kněží víry jeho mu pomáhali, aby neklesło to bídné, jak třtina vetché tělo; prosil, aby kat ihned ťal, jakmile klekne, neboť nemohl klečeti dlouho . . .“

Mareta chvěla se jako křečí.

„A kat váhal, kat váhal, hořel den, hučelo množství, hlava vedle hlavy, a hrčely bubny jako jednotvárný zvuků vodopád a Kaplíř ze Sulevic nemohl povznésti tu starou, ubohou, šedivou hlavu, která třem mocnářům sloužila, odkvetla v bojích, modlitbách a soudech, ve které sídlil duch již již odlétající nad hvězdy, duch ve své víře stálý jak obr.“

Mareta roztrhla si bílé kmentové roucho noční na prsou.

„Kat váhal, kat blednul. kat chvěl se; rychtář hlasitě volali, aby už zvedl tu nešťastnou hlavu, a křikem překřikovali hukot lidí a třesk bubnů, jež duněly jak šílené a praskaly od paliček, posedlých ďáblem, a kněz mu domlouval: Urozený pane, když jsi duši pánu Kristu poručil, již i tu šedivou hlavu vesele pánu Bohu obětuj, a ji vzhůru k nebi pozdvihni!“

Mareta vztyčila se na polo . . . hrozná ve své kráse jak pardál.

„Odpověděl . . .“

„Jižť je dosti,“ křičela: „Chci, abys mlčel!“

„Odpověděl: Ve jméno boží, a jakž mohl hlavu pozdvihl řka: Pane Ježíši, v ruce tvé poroučím ducha svého . . .“

„A byl kacíř, byl kacíř!“

„Budiž, byl kacíř, ale byl tvůj děd, starý, slabý a šedivý jak mléko.“

„Nechci nic více slyšeti!“ zvolala, zastřela si uši vlasem a bílý kment šustil na sladkém jejím těle.

„Slyš, Marho,“ pravil pan Adam náhle, stanuv před ní: „Dej mi Porsiovu číši!“

„Zde je tvá číše Porsiova,“ pravila, ukazujíc na rubín svých rtů, skrze který cenily se perly jejích zubů.

„Z té číše opíjel jsem se až příliš dlouho a teď jsem syt; ale chci číši Porsiovu.“

„Jsi blázen . . . vím, kdo z tebe mluví . . . Kaplířka, které jsem včera posloužila věrně!“

„Mareto, ty mi dáš Porsiovu číš!“

„Kdybych ti ji dala, byla bych mrtva a ty též!“

„Ne, Mareto, odpustím ti, čím jsi se provinila proti mně. Spoléhám na císaře, který se mne ujímá, který je spravedliv, a ony hrozné, krvavé doby už mizí daleko za námi; slyšíš, Mareto, odpustím ti a odejdeme odtud, poklady mého rodu budou poklady tvými, a obnoví-li se lesk rodu mého, bude to i tvojí slávou, záře obmyje tebe a budeš čista . . . čista . . .“

Nevěřila, ale byla pohnuta; bála se moci úkladů a síly lží, ale ženství její promluvilo. Plakala, vlasem utírala si oči, sklonila se k němu, líbala mu ruce a nohy a prosila opět a opět: „Můžeš mi odpustiti? . . . Můžeš mi někdy odpustiti, čím jsem ti ukřivdila?“

„Dej mi Porsiovu číši!“

Vstala, přistoupila ke skřínce, smačkla tajné péro, vyňala číši, postavila ji na stůl, bílým prostěradlem přikrytý, a ke dnu bílému přidala den zlatý. Adam upřel zamračené zraky na podivný ten skvost.

Po stole jakoby se rozlézal chomáč padajících drobných figurek, zlatých to ďáblů, kteří tvořili podstavec nádoby, z vrcholu chomáče toho vynikali ještěři svými pitvornými a skroucenými těly, hlavy jejich srostlé a svinuté tvořily pupek číše, z tlam obrácených vzhůru vystupoval zlatý oheň a kouř a svíjel se ve sloupec. Nahoře ze sloupce toho rozvíjela se dutina úzká, podlouhlá; kol té dutiny poháru vznášel se ve plochém reliefu věnec bojovných andělů, nad nimiž byla oblaka, posetá bohatou drobotinou z hvězdiček opálu, jaspisu, karneolu i skleněného topasu, a z oblak vyrůstala hladká koruna číše, jež při pití dotýkala se rtů . . . Číš byla uzavřena víčkem, dobře držícím, a nad ním vznášel se archanděl Michael, vytvořený v drobné stojaté postavě, jakoby odpočíval, o meč se opíraje a štít maje spuštěný k boku, a k jeho nohám vinula se oblaka andělů ženského pohlaví, jichž roucha zlatá srůstala a spojovala se v rozkošnou dolní obrubu víka . . .

„Slyš, Adame, odnes to jeho knížecí milosti a chce-li, nech dá ti poklad tvůj . . . vrátíš-li se do večera, uvítám tě na kolenou, nepořídíš-li, nevracej se ke mně — a já pak se usmrtím!“

Adam uchopil se číše, pokryl ji šatem a spěchal na hrad. —

Na stupních hradu uvítalo jej deset halaparten, proti němu nastavených, ale vítězně pozvedl svou číši, a moc tohoto skvostu účinkovala: ruce žoldnéřů klesly a on bez překážky protlačil se skrze ně. Nadzvedl bohatý koberec, za kterým bylo slyšeti knížete, jak pokašlává.

„Zde jsem, tvé milosti sluha věrný."

„A císařův!" odpovídala jeho milost.

„A nesu číši Porsiovu."

Kníže vstal mrzutě a prohlížel dar přinešený nevrle; jeho oko vidělo již tolik kořisti, že bylo otupeno a přesyceno.

„Kdo dal panu Švamberkovi tu číši!?"

„Má žena."

„Ah, paní Margareta . . . její krása je nade všecky poklady! Ona-li tě posílá?"

„Ano, ona!"

„A kdo řekl, že to je číše Porsiova, ta, kterou hledáme?"

„Ona to řekla!"

„A kdo to dosvědčí?

„Ona to dosvědčí!"

„Ona, ona, pořád jen ona! A kdo jest ona? Vnučka rebellova, udavačka, živa naší almužnou, osoba bez pověsti, beze cti . . . jejíž slovo nemá váhy před soudem."

„Zde, pane, jest číš . . ."

„A co je na té číši, co je na ní, pravím? Zlato zarudlé, drahokamy ze skla a umění bez ceny . . . to není číše, kterou hledáme . . . toto je nic . . . nic . . . méně než nic!"

Zraky obou mužů planuly . . . hádali se prudce . . . z úst páně Švamberkových splynula smělá nadávka.

Kníže nanejvýš rozvzteklen uchopil číši a a co síly měl, udeřil jí po hlavě pana Adama, který se neuhnul.

Bylo, jako když se zableskne. Víčko zvoníc kutálelo se po koberci. Z obličeje pana Adama řinul se celý potok krve. Omámen ranou strašlivou dal se na útěk. Tu zpomněl si, že by aspoň té krásné číše bylo škoda. Vrátil se. Opět uvítalo jej deset halaparten na mramorových schodech; tenkráte nemohl rozlíti po nich vodopád zlatého lesku, nemohl okouzliti zraky žoldnéřů světlem kořisti, tenkráte neuměl proraziti zeď deseti krunýřů. Hroty zablyštěly se mu na prsou, a když nedbal, bili a kopali ho, srazili jej se stupňů. Potácel se dolů po starých zámeckých schodech, pádil pak jako šílený k mostu a po mostě kamenném s divokými skřeky. Od té doby rozneslo se o něm, že se zbláznil. Lidé se mu vyhýbali. K paní Margaretě se nevrátil. Stal se zase a navždy pobudou, žebrákem . . .

* * *

A dnes, kdy má za sebou leta pohrdání, sníh na vlase, šíj skloněnou, ve tváři známky blížícího se hrobu, kdy života svého zpovědí si ulevil, kdy u teplého krbu při vonné večeři pocítil stisknutí ruky přátelské, kdy směl své srdce položiti mezi své rty a číš ducha svého, přetékající pěnou utrpení, nahnouti ke sluchu kněze, který proti předpisům svého řádu tajně jej uvedl sem a lože své mu nabízel: tu zazářil

naposled jak padající hvězda, po·ch pojednání Rankeova a Raume-
na prahu ráje, za kterým ozývá se·ku mohla býti sepsána celá kniha. —
nalézá se krajina věčného klidu a ·ovějších zjevech v otázce této a na
A věděl, že po tomto mžiku · a smrt Don Carlose, až dosud
byl na to připraven, nechtěl jinak, ánů a tragedií. —
že věděl, že vše to jest jen svatá c· dějiny Filipa II. a syna jeho Don
všedních dnů v prachu, v blátě, v z·na, Adama z Dietrichsteina,
Marné bylo by nabízeti mu pe· z Dietrichsteina narodil se roku
by je na klekátko vedle třpytivé so·ulova (na Moravě), zakladatelem
vezmi a směň tuto smeť a vrať nám·m byl za nejznamenitějšího diplo-
srdenství!" Marné bylo by nabízeti mu· důležitých jednání o smlouvu
byla mu dotud družkou tak věrnou a o·ncích 1555. Kdežto oba jeho
zradě, odstoupiti od ní na pokraji smrti·i ku protestantismu, zůstal
rovati mu, kdyby byl řekl, že přijde doba, si ho vážil a ještě jako
svých kouti meče, dýky, palice, mučidla, kd· poslal ho 1563 se syny
vraždy a praporem zhouby . . . dvoru Filipa II. a císař
m u dvora Filipova.
jeho Anna stala se
budoucí královnou
· bedlivě všímal
· podával. —
· Maximilia-
· pravdo-
chvále
ony

Na stupních hradu uvítalo jej
stavených, ale vítězně pozvedl svou
kovala: ruce žoldnéřů klesly a on
Nadzvedl bohatý koberec, za kterým
„Zde jsem, tvé milosti sluha
„A císařův!“ odpovídala jeho
„A nesu číši Porsiovu.“
Kníže vstal mrzutě a prob
vidělo již tolik kořisti, že bylo o
„Kdo dal panu Švamberkov
„Má žena.“
„Ah, paní Margareta . .
tě posílá?“
„Ano, ona!“
„A kdo řekl, že to
„Ona to řekla!“
„A kdo to dosvě
„Ona to dosvěd
„Ona, ona,
udavačka, živa
nemá váhy př
„Zde
„A
kamy
totc

...rlos.

...ín Rezek.

...8 v 11 hodin v noci korunní princ ...eň jediný syn krále Filipa II. byl ...zatčen a uvězněn, zpráva o tom roz... celé Evropě a spůsobila neobyčejnou ...ily se strany; jedna skutek otcův hájila, ...Podle toho také Don Carlos líčen buď jako ...bo zase jako nevinná obět ukrutnosti a fana...

...úhlavní nepřítel Filipův, princ Oranienský, ...val ho před světem a vyhlásil za vražedníka ...a. R. 1583 dějepisec Florentinský Giambattista ... rozhodně zase tvrdil, že král syna zavříti musil ...nezbednost, a on že pak zemřel smrtí přirozenou. — ...e v mučednictví Carlosovo věřeno ve Francii. Roz...m dějepisci proti Filipovi: 1. de Thou, jenž tvrdil, že ...má od benátského šlechtice Pietra Giustinianiho, který právě ...chvíli mezi Filipem II. a Don Carlosem v Kastilii se zdržoval; ...Mathieu; 3. memoirista Brantôme, frivolní a lehkovážný ..., který při dvoře Isabelly španělské, macechy Carlosovy, žil a ve ...ých Vies des hommes illustres étrangers pravdu se lží tak smíchal, že on vlastně položil základ k romantickému pojímání nešťastného prince; nebo na základě Brantôme-ových sdělení abbé Saint-Réal zpracoval jakýsi historický román (Don Carlos, nouvelle historique), jehožto obsah a básnické pojímání sloužilo pak za základ k četným tragediím, jichž hrdinou byl Don Carlos. Nejznámější z těchto tragedií jsou Montalbanova, Campistronova, Lefévrova, Schillerova, Alfieriho a Russellova.

Prvním kritickým zkoumatelem života Don Carlosova, jeho poměru k otci a jeho smrti byl jesuita Famianus Strada, kterýž psal v 17. století.

Rozumí se samo sebou, že nezůstalo se státi při tom, co buď přátelé neb protivníci Carlosovi sepsali, buď Strada s dosti velkou přesností dokazoval. Poněvadž uvěznění a smrt Carlosova v úzkém byla spojení s četnými a důležitými otázkami politickými, namaháno se ze všech stran velmi o dopátrání pravdy, pracováno s velkou chutí v archivech všech zemí a vydáno mnoho studií a prací k osudné události této se vztahujících.

Nemíním dotýkati se blíže všech těchto spisů jako jsou: Llorentova historie inkvisice ve Španělsku, De Castrova historie protestantů španělských, Lafuentovo a Prescottovo (také do češtiny přeložené) líčení dějin za Filipa II., obširná práce o Don Carlosovi a Filipovi II.,

již 1863 vydal Mouy, ani starších pojednání Rankeova a Raumerova, poněvadž by pak místo článku mohla býti sepsána celá kniha. — Zůstanu státi při nejdůležitějších novějších zjevech v otázce této a na jich základě vyložím život, utrpení a smrt Don Carlose, až dosud hlavně toliko proslulého hrdiny románů a tragedií. —

Nejznamenitějším nálezem pro dějiny Filipa II. a syna jeho Don Carlose jsou relace rakouského pána, Adama z Dietrichsteina, z rodu původně korutanského. Adam z Dietrichsteina narodil se roku 1527 a stal se, když 1575 nabyl Mikulova (na Moravě), zakladatelem moravské linie rodu svého. On pokládán byl za nejznamenitějšího diplomata doby své a zúčastnil se zejména důležitých jednání o smlouvu Pasovskou 1552 a náboženský mír v Němcích 1555. Kdežto oba jeho starší bratří Sigmund Jiří a Karel přilnuli ku protestantismu, zůstal Adam katolíkem. Maximilián II. velmi si ho vážil a ještě jako kralevič svěřoval mu důležitá jednání. Tak poslal ho 1563 se syny svými Rudolfem a Arnoštem do Španěl ke dvoru Filipa II. a císař Ferdinand I. jmenoval ho zároveň svým vyslancem u dvora Filipova. Maximilianovi velmi o to šlo, aby nejstarší dcera jeho Anna stala se manželkou korunního prince Don Carlose a tudy budoucí královnou španělskou. Dietrichsteinovi uloženo z této příčiny, aby bedlivě všímal si v Madridě korunního prince a časté zprávy o něm podával. — Dietrichstein činil tak velmi svědomitě a posýlal zprávy své Maximilianovi do Vídně a do Prahy velmi často; jeví se v nich veliká pravdomluvnost, poctivost a nehledanost autorova; nic se nepřidává ku chvále aneb ku haně. Dojem všech těchto relací jest rozhodně dobrý a ony také jsou nejhlavnějším fundamentem všeho novějšího zkoumání o Don Carlosovi. Vada Dietrichsteinova hlavně v tom se jeví, že krále Filipa II. úskočné, chytré a vyhybavé politice naprosto nerozuměl, že bral často slova jeho tak dlouho za minci bernou, až se pozdě přesvědčil, že skutky jinak ukazují. — Relace Dietrichsteinovy v tajném státním archivu vídeňském nalezl a uveřejnil M. Koch. Bohužel, že jich vydání není tak přesné, jak by býti mělo.

Druhou znamenitou knihou o Carlosovi jest spis slavného dějepisce belgického Ludvíka Prospera Gacharda. Gachard od vlády belgické dvakráte byl vyslán do Španěl, pracoval zde v předních knihovnách a archivech, zejména v Simancasu, prozkoumal relace vyslanců benátských, florentinských, francouzských, měl v rukou papíry Granvellovy, jakož i korrespondence krále Filipa II. s papežem; on excerpoval pro sebe také svrchu vzpomenuté relace Dietrichsteinovy dříve ještě než je vydal Matyáš Koch. Po tak důkladných přípravách vydal pak v Bruselu r. 1863 spis svůj Don Carlos et Philippe II., kterýž již r. 1867 dočekal se druhého vydání. Ve spise tom prozkoumáno jest kriticky všecko, co psáno o Filipovi II. a Don Carlosovi od r. 1568 až na naše časy a pak podán na základě nového, všem předchůdcům neznámého materialu životopis Don Carlosův s přesností úsudku a jasností slohu obdivuhodnou. — Zdá se, že spisem Gachardovým všechno bádání v tomto směru jest ukončeno. Aspoň od té doby nepokročeno dále, než všecky spisy po Gachardovi vyšlé jsou jenom výtahem anebo kritickým rozborem práce jeho; při čemž však na větším díle nepovšimnuto

zůstalo, že Gachard relacím Dietrichsteinovým ani nepřisoudil té důležitosti ani jich neužil v té míře, jak ony toho bez odporu zasluhují.

Zvláštní stanovisko k celé literatuře a k těmto dvěma hlavním spisům o Don Carlosovi zaujal Adolf Schmidt (Epochen und Katastrophen v Berlíně 1874). On totiž využil materialu a prací tuto podaných ku sepsání historie, kteráž postupuje sice jiným způsobem než známá nám tragoedie téhož obsahu, ale na konec jeví se také býti velikolepým dramatem, jako kus Schillerův. Schmidtova naprostá apologie Don Carlose jest dílo tak duchaplné jako vše ostatní, co od téhož spisovatele známe, ale duchaplnosti té jest obětována na několika místech — historická kritika! — V tom však jest vzácným přídatkem k dosavadnímu badání, kde resultaty Gachardovy doplňuje a přesněji vymezuje.

Po těchto slovech úvodních vyložíme, jakým byl historický Don Carlos na rozdíl od Carlose básnického, aneb jednostranně se stran přátelské nebo nepřátelské líčeného. —

II.

Král Filip II. španělský, byl čtyřikrát ženat. Prvně oženil se jsa 16letý se sestřenicí svou Marií infantkou portugalskou o 5 měsíců mladší, nežli byl on sám. Oddavky slaveny v Salamance 12. listopadu 1543 a dvůr mladých manželů přeložen pak do Valladolidu. Tam 8. července 1545 Marie porodila syna, který po dědovi svém Karlovi V. nazván též Karlem. — Matka za 4 dni po porodu následkem neopatrného jednání lékařů zemřela. — Don Carlos, první syn Filipův, zdál se býti již od kolebky nejšťastnějším stvořením tohoto světa. — Děd jeho Karel V. vládl Španělskem, Nizozemskem, velkou částí Italie, nově nalezenými zeměmi v Americe a byl císařem římským národnosti německé: to všechno mělo přejíti z Karla V. na Filipa II. a z něho na nejstaršího syna Don Carlose. A muž ten, který jednou vládnouti měl říši, v níž „slunce nezapadalo“, byl v prvních letech po narození svém — němým. První slovo pronesl teprv, když již byl pět let stár a to bylo *„no“* (ne). S velkou obtíží učil se mluviti, a teprv v 21. roku, když podrobil se nějaké operaci, mluvil s menší obtíží než před tím. První leta věku svého strávil v městě Alcala de Henares v Nové Castilii, pod dozorem tet svých donn Marie a Juany. První z nich stala se potom chotí krále českouherského Maximiliana II., druhá stala se chotí don Juana, prince portugalského, ale za rok ovdověvši, vrátila se do Španěl a dohlížela zase na vychování Don Carlosovo. V 7. roce dostal hofmistra Don Antonia de Rojas a brzo na to r. 1555 přidělen mu za učitele výtečný Honorato Juan, muž, jehož Don Carlos po celý život měl ve vděčné paměti. Od prvních počátků samostatnosti Don Carlos byl svéhlavý, prudký a neskrotitelný povahou. Liboval si v různých nemravech a zlozvycích; prudké výbuchy vášní jeho byly i nebezpečny jeho okolí a při tom byl hrdý až k domýšlivé zpupnosti. Musil-li jakožto hoch býti přítomen rozmluvám otce nebo děda svého s hlavou obnaženou, byl uražen tím, poněvadž samolibá hrdost jeho byla ponižována. Vedle těchto stinných stránek povahy měl zase jiné, dobré. Byl útrpným ke všem těm, jimž dle zdání jeho dělo se bezpráví, byl dobro-

činným a štědrým do posledního krejcaru. Když peněz neměl, rozdával skvosty a šaty, pověždy říkávaje: Kdo by měl rozdávati, když ne knížata? Při tom byl neobyčejně nebojácný a odhodlaný k činům. — Jednou dostal darem malého hada a ten štípl ho do prstu; nerozmýšleje se, ukousl on mu za to — hlavu.

Nade všecky vlastnosti duševní vynikala jeho přímost a otevřenost; papežský nuntius pravil o něm, že „nosí srdce na jazyku." Proto také veřejně a nepřikrytě dával na jevo libost nebo nelibost k osobám i činům veřejným, ať by to bylo rádo vídáno čili nic. Učitele svého Honorata Juana miloval nade všecko až do smrti své, za to však záhy nenáviděl mistry ve přetvářce, vévodu Albu, knížete Eboliho a kardinala Espinosu, ač oni byli předními a oblíbenými rádci jeho otce. — Jako byl protivníkem přetvářky, tak nenáviděl jakýchkoli frásí a poklon a všechen zbytečný formalismus. Při divokosti a neústupnosti jeho mnohým lidem fráse se u něho proplatily. Charakteristický toho příklad jest následující. R. 1567 koupil don Carlos nějaké věci pro ozdobu pokojů svých a vypůjčil si na to od bankéře Grienaldiho 20.000 tolarů. Bankéř odevzdávaje princovi peníze, připojil ze zdvořilosti, že veškeré jmění jeho jest mu k disposici. Don Carlos odvětil: když jest tomu tak, tož žádám ještě 100.000 dukátů. Polekaný bankéř vymlouval se, že jich nemá a že nabídnutí své učinil z pouhé zdvořilosti. Princ však řekl mu, že nikdo nemá práva planými zdvořilostmi mu lichotiti, za 24 hodin aby přinesl peníze, sic že bude zle. S těžkem mohl princ býti upokojen — ale Grienaldi musil příštího dne za trest vyplatiti aspoň ještě 60.000 dukátů.

Miloval vojenství a rozprávky válečné. Jména všech důstojníků, s nimiž se stýkal, znal nazpamět, toužil jen po výbojích, mohutné říši a silné vládě. Záhy byl vážným a jen o vážných věcech mluviti chtěl; zábavy a hračky dětské neměly proň půvabu. S otcem svým viděl se ve mladých letech dosti pořídku. Roku 1554 Filip II. z politických ohledů uzavřel sňatek s královnou anglickou Marií, ač ona o 11 let byla starší jeho. Filip tudy zdržoval se v Nizozemsku a Anglii, kdež prováděna s velkým úsilím katolická protireformace. O svém synovi dozvídal se toliko z listů Honoratových, které po celý ten čas byly rozhodně příznivy a s pochvalou líčeny v nich pokroky Carlosovy.

Mezitím co Filip II. zdržoval se mimo Španěly, starý císař německý i král španělský Karel V. pojal úmysl vzdáti se vladařství svého. Roku 1555 a 1556 odevzdal země Nizozemské i Burgund Filipovi II., brzo na to zřekl se také i Španělska, takže i zde Filip II. v samostatné panství se uvázal. Toliko v říši německé nenásledoval po svém otci; tu volbou kurfiřtů německých Ferdinand I., král česko-uherský, dosáhl císařství. —

Karel V. vzdav se panování, odstěhoval se do Španěl do kláštera San Yustu v horách estramadurských, kdež v zátiší strávil zbytek života svého. Když v září 1556 přistál u břehů španělských, mladý don Carlos v nepřítomnosti otcově a jakožto jeho zástupce, vítal děda svého, jehož sláva válečnická mnohem více imponovala hochovi než chladná diplomacie Filipa II. — Ve Valladolidu děd se vnukem tehdáž 11tiletým pobyli pak 14 dní. Karel V. byl energií, ctižádostí a schopnostmi pro

vojenství u vnuka svého nadšen, neboť právě této vlastnosti postrádal naprosto u syna svého Filipa II. Benátský vyslanec Badoaro zachoval nám v relacích svých zprávy o rozmluvách mezi dědem a vnukem. Týkaly se všechny vojenských událostí za Karla V. Když on jedenkráte vypravoval, jak zradou Morice saského byl překvapen, jsa bez peněz a bez vojska, a aby ušel nebezpečí, že upadne do rukou nepřátel, musil prchnouti, vyvstal don Carlos prudce a pravil: „To jest všecko hezké, ale já bych byl neutíkal.“ A s hrdostí opakoval tato slova několikráte. Don Carlos děda svého pro slávu jeho vojenskou tak si zamiloval, že zval ho „otcem“ svým a teď, když od něho o vojenství slyšel, dokonce nechtěl o jiných věcech býti poučován, jen po slávě vojenské a dobyvatelské dychtil, o ní snil a se svými soudruhy se vyrážel. Mladíci za společníky mu přidaní musili již tehdáž přísahati, že v příštích polních taženích budou jeho soudruhy a společníky. — Ve Španělích následkem toho brzo všeobecným bylo mínění, že don Carlos bude „druhým Karlem V.“ Ba Juan Cordero neváhal 1558 napsati a o něco později i vytisknouti, že don Carlos podle všech příznaků povahy jeho, až doroste, Karla V. a Filipa II. daleko předčí.

Děd, jak se samo sebou rozumí, byl nadšen sílou, zmužilostí a vtipností vnuka svého, jenom obával se jeho přílišné divokosti, bezuzdnosti a bezohlednosti. A proto toužil po větší přísnosti, než jaké se mu dostávalo od Honorata Juana a od tety Juany, jež hochovi ve všem nadržovala. — Filip II. určil tedy don Carlosovi za hofmistra dona Garcia de Toledo, bratra vévody Alby; hoch podle všeho přijal jej s nechutí, poněvadž Albu také neměl rád, a od této chvíle množily se pak žaloby na neposlušnost, tvrdohlavost a neústupnost jeho v hojné míře. Zejména jal se neposlouchati Honorata Juana a Ciceronův spis de officiis, z něhož čísti měl, stranou zahodil, žádaje čísti nějaké knihy vojenské.

Poněvadž příliš rostl a při tom byl těla slabého, vykládána tato tvrdohlavost a popudlivost z konstituce tělesné, i raděno ku změně pobytu a hoch měl býti poslán do San Yustu ku dědovi, neboť vědělo se, že ten mu imponoval a tudy se dalo očekávati, že ho také nejsnažším spůsobem skrotí.

Ale Karel V. odmítl návštěvu divokého vnuka: trpěl velice pakostnicí, a v nemoci své i ve klidu posledních dní neměl od nikoho býti vytrhován. Snesl u sebe přítomnost jen některého počtu (asi 50), nejdůvěrnějších sluhů svých. Větší část dní svých trávil pracemi v zahradě, rozpravami přírodnickými a mechanickými, pozorováním obrazů Tizianových, jež sebou přivezl, a čtením theologických spisů. Jen někdy zabloudila mysl jeho do zašlých dob světského panování a tu vyhledával sobě memoiry proslulého Cominesa, někdy rádce a důvěrníka krále francouzského Ludvíka XI.

Comines vylíčil státnické umění a politiku pána svého bezohledně, ale při tom tak věrně a duchaplně, že jeho kniha jest nejznamenitějším pramenem pro dějiny oné doby.*) — Karel V. přemýšlel tu o maximě

*) Dle těchto memoirů sepsán také Walterem Scottem roman: Quentin Durward; nám nejnověji známo jest také ve výborném překladu Fridově

Ludvíka XI.: qui nescit dissimulare, nescit regnare, jíž také často užíval, ale na konec Moricem saským i v tomto ohledu přelstěn byl a musil vzdáti se ideí, pro něž po celý život pracoval.

V tiché samotě pobytu klášterního, zde i tam toliko některými návštěvami z okolí přerušovaného, Karel V. sice dokonce nepřestal užívati titulu císařského a starati se, pokud to šlo, i o politiku, ale vyhýbal se všemu, co by mu spůsobovalo nepohodlí. Proto také obě sestry jeho, ovdovělá královna francouzská Eleonora, a ovdovělá královna českouherská (po Ludvíkovi II.) Marie, kteréž s ním do Španěl se odebraly, v San Yustu nebydlely než ve Valladolidu, a jen zřídka kdy směly se odvážiti ku návštěvě. Z téže příčiny nechtěl u sebe míti ani návštěvou don Carlose, poněvadž přibytí většího počtu služebnictva a dvořanstva s ním, jakož i vlastní princův divoký život byl mu protimyslný a mohl rušiti klid domácí. — Jiného „mladého divocha“ přece měl císař u sebe, poněvadž ten srdci jeho velmi blízkým byl. Byltʼ to nemanželský syn jeho, splozený v Řezně s Barborou Blombergovou, jménem Gerónimo, později znám jakožto proslulý hrdina: Don Juan de Austria.

Známo jest a nyní také historicky zajištěno, že Karel V. po smrti milované sestry své Eleonory francouzské (v únoru 1558) sám také velice ochuravěl a cítě blížiti se konec života svého, dal si po úradě se zpovědníkem vystrojiti pohřeb, aby viděl své vlastní exequie*). „Kaple klášterní byla černě obestřena tak, že ani záře na sta voskovic mrákoty zapuditi nemohla. Mnichové v řeholním rouchu a veškeren císařský dvůr ve hluboký smutek oděný obstoupili veliký katafalk uprostřed kaple, též černě povlečený. Na to vykonávaly se obřady za mrtvé a mezi truchlivým zpěvem mnichův vystupovaly modlitby za vyšlou duši, aby ve příbytky blahoslavených přijata byla. Zarmoucení svědkové byli k slzám pohnuti, majíce obraz pánovy smrti na oči vystavený, aneb snad byli útrpností pojati nad tímto politování hodným důkazem jeho slabosti. Karel sám stál v černý plášť zakuklený s rozžatou svící mezi dvořany, dívaje se na své vlastní exequie; na konec pak té smutné ceremonie podal svíci svou knězi do rukou na znamení, že svou duši Všemohoucímu poroučí.“ — Zdaž při této pochmůrné události nezdá se nám, že v Karlovi V. při těžké chorobě tělesné ukázalo se také něco z povahy nešťastné matky jeho Johanky Šílené?

Buďsi tomu jak buď, tolik jisto jest, že Karel V. vlastní exequie vykonal někdy koncem srpna a sice teprv potom, když velmi se rozčilil a zachmuřil duch jeho exequiemi, jež konati dal za rodiče a za manželku svou Isabellu, jíž byl nade všecko miloval. Brzo potom (30. srpna

---

i Delavignovo drama Ludvík XI. místy velmi věrně dle knihy Cominesovy pracované. — Ostatně Karel V. užíval vydání Cominesa velmi neúplného (z r. 1523), nynější Dupontovo (v Paříži 1840—1847. 3 svazky) jest daleko lepší a správnější.

*) O životě Karla V. v San Yustu jest několik velmi zajímavých a podrobných spisů: Stirling, The cloister life of the emperor Charles the fifth (dva toho německé překlady); Mignet, Charles-Quint, son abdication, son sejour et sa mort au monastère de Yuste: a konečně Gachard vydal „Lettres inédites“ o životě a smrti Karla V. v San Yustě. — Přehledně a jasně vypravuje též o tom Prescott.

r. 1558) sám se těžce roznemohl; vedle modliteb poslední útěchou byly mu obrazy Tizianovy, jež dával sobě jeden za druhým přinášeti a díval se do nich tak, že předrážděním nervů zhoršil nemoc svou. — Karel V. vždy za to modlíval se, aby umřel vládna rozumem, vždy třásl se strachem, aby nezdědil na konec života šílenství ubohé matky své!

A modlitba ta byla také vyslyšána. Karel za zdravého rozumu sepsal kodicill ku závěti své, učinil také vedlejší pořízení o nemanželském synovi svém don Juanovi, a dne 20. září 1558 bez zápasu skonal.

Hrozná jsou slova v kodicillu jeho, jimiž zaklíná syna svého Filipa II., aby stíhal a trestal každého kacíře ve své říši bez výminky, bez shovívavosti a bez milosrdenství, a radí mu, aby šířil svatou inkvisici, jakožto nejlepší k tomuto svatému skutku prostředek: „tak budete míti mé požehnání, a Hospodin dá Vám prospěch ve všem počínání.“ — Známo jest, že zrní toto padlo na půdu až příliš úrodnou.

Smrtí Karlovou zbaven byl mladý don Carlos jakéhokoliv strachu. Děd byl mrtev, otec v Anglicku, hoch v rukou tety své, nenáviděného hofmistra a milovaného učitele, dokonce se oddával svým snům o budoucí slávě, výstředné jednostrannosti, studoval vojenství, poslouchal jenom, kdy chtěl a co chtěl; paedagogické prostředky nedostačovaly napraviti hocha, který co do snah a tužeb duševních byl záhy nad svá leta metle odrostl.

Žaloby toho druhu psány za otcem do Anglie. Filip II. beztoho v „otevřeném“ Carlosovi nechtěl spatřovati vlastní krev svou, a žalobami se ještě ochladila láska otcovská. Brzo přibylo nesnází jiných.

Brantôme, který brzo po těchto událostech prince osobně seznal, měl za to a také napsal, že z don Carlose jen prý co se trochu „otrká“ a „očistec“ mládí bude míti za sebou, bude velký kníže, vojevůdce a státník. Nebožtík císař Karel V., když se prvně s vnukem svým ve Valladolidě sešel, vtipnými a moudrými otázkami a odpověďmi hocha tak byl překvapen, že si přál, aby on do všech sezení státní rady býval brán, to že bude pro ducha jeho školou nejlepší. — Don Carlos rozumí se, věděl o tomto výroku děda svého, i měl záhy za to, že by příslušelo mu nějaké účastenství ve správě státní, ale zatím byl úzkoprsými předpisy vychováván podle vůle otcovy jako na těle i na duchu slabý hoch. — Syn trpce na otce si stěžoval, otec zase na syna, jehož neznal, leč ze zpráv hofmistrových.

I nelze popírati, že v rozdílu povah Filipovy i Carlosovy hlavní sluší hledati zdroj příští nepřirozené mezi otcem a synem nenávisti, jakož i budoucí katastrofy.

Jest dosti známo, že kritická doba naše i také v dějepisectví zavládla a rozděluje světlo i stíny o osobách a událostech starých mnohem spravedlivěji. Kritika také té „modě“ jednostranné konec učinila, jakoby Filip II. byl býval „největší ohavou“ před Hospodinem; ale ovšem ku chvále a apologii skutků jeho panovnických chce-li nestrannou býti, těžko mohla by se odhodlati. — Lepším byl než jeho pověst, hlásaná zejména v zemích nekatolických, ale horším také byl, než by ho chtěli míti ti, kdož nevidí a viděti nechtí, že jeho system vládní a ukrutnost ve věcech politiky i víry Španělsko přivedla na mizinu.

Rozdíly mezi otcem a dorůstajícím synem byly co do duševních vlastností v podstatě tyto:

Filip miloval jako kdys francouzský Ludvík XI. zásadu: qui nescit dissimulare, nescit regnare; přetvářka a zakrývání vlastních účelů byly podstatné stránky vlády jeho a k výslovnému rozkazu musili také i od výkonných orgánů býti zachovávány. Carlos naproti tomu milovníkem byl „otevřenosti a pravdy".

Filip byl v sobě uzavřený, pokojný, chladný; Carlos dle slov nuntiových srdce na jazyku nosil, byl divoký a horkokrevný.

Filip žil šetrně, tiše a pokud možno samotářsky, Carlos rozdával plnýma rukama, miloval společnost a toužil po boji i skutcích válečných.

Filipova mistrnost jevila se v intrikách a zápletkách diplomatických, jež osnoval v zasmušilém Escurialu; Carlos o diplomatii nerad slyšel: on také chtěl rozšířiti říši, ale zřejmým bojem v otevřeném poli.

(Pokračování.)

Obláčky.

Novela **Christiana Elstera.**

Z norského přeložil Václav Petrů.

I.

yls kdy svědkem některé z prudkých bouří, které na podzim k pobřeží norskému od moře se přihánějí a po fjordech úzkými údolími záhubně burácejí? — Tehdáž zavládá tma tak čirá a neproniknutelná, že málem pochybuješ, podaří-li se kdy novému dni zahnati ji na útěk. Slovo déšť poskytuje slabý toliko obrázek divokého, třeskutého přívalu, jenž mocí vichoru od moře se valí. Krůpěje perou o tabule oken, hlučíce a řvouce jako živí tvorové, kteří před neviditelným stihatelem brzy v úpěnlivé zoufalosti o záštitu prosí, brzy s lomozem na stěny a okna buší, jakoby si chtěli dráhu sami proklestiti. Déšť se lije třepotem k zemi, až je vše kol kolem v páru zahaleno. Hrozivé burácení z dálky oznamuje, že se blíží nový příval a nežli se poohlédneš, jest už zde, s řevem šelmy krvežíznivé se skalní stěny se vrhaje, v šíleném reji po horách a dolinách se žena, až konečně jako hrom burácející na severu zaniká. Při takové slotě se zdá, že stromy i domy sténají a se třesou, v komnatách hovor přestává, druh tlačí se úzkostí ke druhu i bývá slyšeti toliko tiché vzdechy: „Jaký to nečas! Bůh budiž milostiv ubožákům venku na moři!"

Otevrou-li se vrata, valí se proud po síni; je slyšeti, jak se dvéře po všem domě s hukotem otvírají a zase zavírají. Vítr mete po schodech a chodbách až vzhůru na půdu. S těží dovedeš dvéře, mocnou pravicí bouře uchvácené, zavříti, i zdá se ti, jakobys byl smečkou divé

roty vojenské oblehán, jež hrozí vniknouti do pokojného příbytku, nesouc záhubu.

Ráno na to vypadají pole, jakoby je byl vítr zametl, nedaleko domův pak podávají rozdrobené cihly, skácené stromy nebo zbořené střechy svědectví o prudkosti bouře. Všecky cesty se proměnily v řečiště, mosty vypadají, jakoby se měly příští chvíli sesouti. Dny následující zastaneme nejednou v zálivě cizí plavce nebo se tam prohánějí zbytky lodí rozkotané.

V takový večer bylo na dveře naše zaklepáno. Otec šel sám otevřít a já se bral za ním — neboť se mi zdálo, že nemůže temnota a bouře nic dobrého přinášeti; skoro jsem se divil, že chce otec otevříti. V ruce měl svítilnu a že nám hnal déšť přímo do očí, nerozeznával jsem z počátku nic než vlhkou, lesknoucí se půdu. Brzy však vystoupilo na odiv dvé brunatných, hrubých obličejův mužských s velikými „širáky"; trochu dále za nimi vynořovala se malá nejasná postava.

„Přeje si někdo mluviti se mnou?" tázal se otec.

„Ovšem," odvětil drsný hlas.

„Pojďte dále, sice nám vnikne liják až do síně."

Dvé nesmírných bot námořnických vstoupilo přes práh, po nich ještě jeden pár a na konec postava menší, všecka do kožichu zahalená. Dvéře byly opět závorou uzavřeny a cizinci do kuchyně odvedeni.

„Jsi ty to?" tázal se otec jednoho z mužův. „Pro Bůh, co děláte venku při takové psotě!"

„Ba, rozkoš to právě není žádná," odvětil oslovený zkrátka.

Věděl jsem, že slouží u kupce, bydlícího na pobřeží mořském, dobrého přítele otcova.

„Kdo pak je to zde?" pokračoval otec, táhna malou bytost ke světlu, aby lépe viděl.

„Elina!" zvolal všecek jsa bled a pátravě hledě na oba muže.

Mlčeli. Pak jsem slyšel jednoho šeptati: „Stalo se veliké neštěstí!"

Otec nepromluvil a kráčel, veda malou bytosť za ruku, k pokoji, z jehož dveří právě chvátala polekaná moje matka.

„Pojď i ty s sebou!" pravil, hledě na mne, kterýž jsem tu stál zděšen a jako u vidění, nevěda, co vše to vlastně znamená. Matka jala se neprodleně mladou dívku z mokrých šatův svlékati. Kdo však popíše mé podivení, když z tmavého obalu nejněžnější dívčinka s tvářemi větrem zardělými a velikýma modrýma očima se vyklovala.

Bylo mi, jakoby ji sem byla vichřice tajuplným spůsobem zavála, i pozoroval jsem ji dlouho, nemoha s ní ani očí spustiti. Rusá kadeř, v níž skvěly se dosud krůpěje dešťové, spadala jí přes čelo, a dívčinka pohlížela rozumně jiskrnými zraky na cizí lidi, rukavice si svlékajíc a rozcuchané vlasy uhlazujíc. Na sobě měla červené nabírané šaty, kolem těla šátek ovinutý a boty s vysokými holeněmi.

„Kdo pak tě sem posýlá v takovém povětří, milé dítě?" tázala se matka, mokrý šátek s ní snímajíc a malé červené ručky její v rukou svých ohřívajíc.

„Tatínek a maminka nepřišli!" odvětila dívka, „a tu mínila Sára, že bude nejlépe, aby mne dovedli sem."

„Nepřišli,“ opakovala si matka. Dívka patrně ani netušila, co vlastně slovo to znamená. Slýchala často, že lidé z moře nepřišli, nepochybně užil někdo výrazu toho, mluvě o jejích rodičích a dítě jej opakovalo mechanicky.

„Nedala bys lidem těm něco k napití?“ řekl otec, jenž na okamžik z komnaty byl odešel a nyní právě se vrátil. Tvář jeho byla bledá a hlas jeho zněl suše a chraptivě. Hospodyně odešla z komnaty a rodiče významně na sebe pohledli.

Brzy po té seděla malá dívka pohodlně u kamen, pijíc thé z velikého modrého koflíku, matka pak na ní vyzvídala, měla-li dnes veliký strach.

„Je-li Jan doma, není žádné nebezpečí,“ pravilo děvčátko.

„Vítr nekácel,“ dokládalo moudře s výrazem nad míru vážným v útlých tvářinkách. Bylo na bíle dni, že máme před sebou hotového plavce, třeba byla malá bytosť na pohled tak nepatrna.

Celý večer byla ticha, ale ne právě smutna. Teprve když ji matka ukládala na lože, dala se do pláče; zdálo se, jakoby byla najednou porozuměla, co to znamená, že rodiče z cesty do kostela, z níž se vrátil toliko zkácený člun, domů „nepřišli“.

Takto setkal jsem se poprvé s Elinou Holtovou a podnes se pamatuji, kdykoliv nastane podobný nečas, na onen večer tak jasně, jakoby se to bylo včera stalo; obě tváře brunatné vynořují se opět z temnoty, přinášejíce zprávu o velikém neštěstí — a přivádějí malou rusou dívku s modrýma očima a moudrou řečí k nám.

II.

Nedaleko domu našeho, trochu blíže k moři, bydlel Elinin strýc. Vše, co jsem tehdáž o něm věděl, bylo, že vedl obchod v rybách.

Elina měla u tohoto strýce přebývati a poněvadž byl neženat, zůstala zatím u nás.

Brzy potom byl jsem poslán do města do školy a když jsem se vrátil na prázdniny, bydlela již u strýce. Ale docházela k nám často, protože měla býti ještě pod vrchním dozorem mé matky. Nevšímal jsem si jí příliš a ona spatřovala na mně vždy „městské nezpůsoby“, což mou ctižádost svrchovaně uráželo. Ostatně zůstala v mé paměti co dítě nevázané, divoké, s okem vzdorovitým, ale jasným, zvyklá potulovati se bez klobouku po přírodě a navštěvovati okolní dvorce selské. To se nezdálo býti po chuti mé matky, aspoň mluvívala velmi ráda před Elinou o „tiché způsobnosti“ a stěžovala si často do „selských zlozvykův“ dívčiných. Já tomu arci nerozuměl, nejsa tehdáž ovšem pozorovatelem bystrým.

Teprve když jsem se po několika letech jako student navrátil, abych si odpočinul na vavřínech, nastal mezi námi poměr důvěrnější. Z počátku záležel styk můj s dívkou teprve nedávno biřmovanou jen v tom, že jsme se navzájem škádlili, někdy i na smrť si ublížili; znenáhla byl však jakýsi mír uzavřen i začal jsem s ní sdělovati vše, co jsem důležitějšího kde shledal a zažil.

Přicházeje tehdáž přímo ze studovny, pokládal jsem vědu za jediný důležitý předmět na světě. S opovržením patřil jsem na klopoty života vezdejšího a vznášel se duchem vysoko nad poměry pozemskými. Maje měrou přirozenou za nedůstojno sebe hovořiti o věcech, které ku vědě se netáhly, pokoušel jsem se i Elininu mysl k ní povzbuditi.

Ale bytosti tak prosaické, nevědecké, jako tato dívka, nebylo snad pod sluncem! Jsouc pravý opak mé povahy, kterýž jsem se řídil zásadami určitými, jednala vždy, jak ji právě napadlo, bez vážného rozmyslu. S pýchou řekl jsem sobě, že jsem povolán probouzeti v ní základní myšlénky životní, ale ani pro toto thema neměla Elina smyslu.

Jednoho dne mluvil jsem o výsledcích, jichž jsem se dodělal z novějšího zkoumání prakalu na dně mořském, i upozornil jsem ji na Řeka Anaximandra, po jehož náhledu svět vznikl tím, že osvěcovalo slunce tekutý povrch zemský, tak že tedy první člověk byl rybou.

„To je ošklivé,“ bylo vše, co uměla odpověděti.

„Opice byla přirozenou měrou nejbližším praotcem člověka,“ vysvětloval jsem dále.

„Ano, abys věděl, o tom jsem již také přemýšlela,“ zvolala a já jsem ji v duchu již odprošoval za pohrdlivé mínění, které jsem dotud o ní měl — „to jest, od té doby, co jsi opět zde,“ doložila.

Ano, postrádala skutečně všeho myšlení logického a vší vážnosti vědecké.

„Knihám nevěřím,“ pravila naivně, nechtíc se dáti poučiti. „Věci své jsem si jista a — —“

„Pošetilé jest vésti takové řeči!“ zvolal jsem podrážděn takovou zatvrzelostí i pokoušel jsem se vysvětliti jí, jak dalece byl v právu mudrc řecký, jenž propověděl, že není nic absolutně pravda, co člověk pronáší.

„Pak neměl ani ústa otevříti,“ odvětila, plácajíc do prádla, k sušení po trávníku rozloženého, tak rázně, až mi stříkala voda do tváří.

Hovořil jsem o lásce: mužíček a ženuška jsou dvě poloviční individuality; spřízněné duše lnou jedna ke druhé, tvoříce takto celek. Prudký, zvučný chechtot zazněl mi v odvět.

„Tys hlupák!“ pravila krátce.

„Ale, Elino drahá,“ počal jsem uražen.

„Ano, jsi hlupák.“

„Jak tedy se domníváš, že láska vzniká?“

„Ty to nevíš?

Přichází, pílí,
přiletá chvílí —
tak zní moje zvěsť,
že jen láska jest.
Kdo lásku cítí,
srdce mu nítí —
tak zní moje zvěsť,
že jen láska jest.“

„Bůh uchovej, jaké to zpíváš písničky?“

„Není-li pravda? — Umím ostatně ještě jinou:

„Přichází jak listí na jaře,
přichází jak slzy a úsměv —“

„Ne, to je píseň hloupá,“ končila, jako když utne.

S povzdechem jsem opouštěl pole čistého myšlení, pokonšeje se vzbuditi zálibu její v otázkách bližších: politice a socialismu. Zde se mi nedařilo o nic lépe. Politikou se nezabývá žádný člověk poctivý, tvrdila. Na nejvýše starý učitel a bývalý poddůstojník Jon Sjursen Grönwald, jenž byl pro pijáctví propuštěn a potom neměl lepšího zaměstnání. Co se týče otázky dělnické a spolkův střídmosti, jsou prý to všecko věci, jež sobě vymyslili měšťáci, aby nabyli příležitosti míti veliké řeči a odbývati slavnosti, jsou-li v náladě veselé a lidumilné. Jak nevědomou, jak nade všecko ponětí nevědomou byla Elina!

Ostatně jsem věděl dosti dobře, odkud to vše má. Vždyť znala toliko názory jediného člověka — svého ujce. Jaký pak div, že je přijímala za své. Holt byl muž veliký, rusý, as čtyřicetiletý. Mluvil málo a co řekl, považoval jsem za velmi nepatrné. Z pravidla vět svých nedokončoval, doplňuje, co scházelo, jen výhrůžnými slovy „Jak se líbí?“ jakoby si chtěl vyprositi, aby se nikdo po pokračování netázal. Na mne tenkráte činil dojem, jakoby knihami povrhoval, jakoby měl učence za blázny a politikáře za ničemníky. Když jsem vykládal theorii, že je „slunce hořícím plynem,“ chechtal se hlasitě a posměšně, což mne k tomu přivedlo, že jsem ho prohlašoval za člověka, nemajícího naprosto smyslu pro vyšší vědu. Elina nechtěla o tom také slyšeti, útrpně hlavou kroutíc, že něčemu podobnému věřím.

„Ale, drahá Elinko, novější výzkumy nás poučují —“

„Víš-li pak, o čem mne moje výzkumy nejnovější poučují?“ skočila mi do řeči.

„Tvoje?“

„Že mám botky bez podešvů,“ pokračovala, na jedné noze stojíc a šklebící se botku mi ukazujíc.

Jednou mi však strýc její velice imponoval. Měl, mimochodem řečeno, oči modré jako hladina vodní s vyzývavým pohledem, jenž jakoby se tázal: „Rozumíš-li pak, jak se vede obchod? Chceš do toho mluviti, žlutozobáku, lidem zkušeným?“

Jednoho dne jsme byli oba na moři zachváceni prudkou bouří — v hrubé hazuce se širákem na hlavě seděl Holt ve člunu, i přiznával jsem se, že jsem dosud tak statečného plavce neviděl. Bystrozraku jeho neušla ani jediná nebezpečná vlna záchvatná — tak asi se blýskávaly oči starých králův námořských, kteří Normandii dobyli a Ameriku objevili. Na zemi vypadával vždy tak po šosácku.

Vysvětliti jsem si nemohl, proč byl prosaický ten člověk zvláště zamilován do Wanka, muže v okolí jako „vlastence“ známého, jenž hrál na počátku opposice selské úlohu poněkud smutnou a nyní žil jako advokát bez zaměstnání. Byl nadšeným obhájcem práv a svobody lidské a despoty utrácel bez milosrdenství. Při tom byl v jednání svém dobrosrdečný až k neuvěření. Holt pohrdal sice idealisty, ale přes to bylo vídati horlivého reformatora večer jak večer v Holtově komnatě kouřícího z dlouhé dýmky, při čemž se blýskal politickou svou výmluv-

ností před němým posluchačem. Vypravovalo se také, jak věrným přítelem a ochráncem se mu Holt při rozmanitých příležitostech osvědčil.

Za to nebyl poměr mezi Holtem a neteří jeho tak výborný. Nemluvili spolu více, než-li bylo třeba, a při rozmluvě vystříhali se, aby jeden na druhého se nepodíval. Přes to jsem nepochyboval, že se Elina od něho naučila pohrdati mými zamilovanými knihami. Důkazem naivnosti její v té příčině budiž následující případ, jenž se mi zdál tehdáž nad míru směšným.

Jednoho dne přišla Elina velmi pozdě k matce mé, kamž se v určitý čas s prací dostavovala. Byla bledá a přepadlá a z jaké příčiny? Jindy obyčejně večer nad knihami usínala; avšak tlustý svazek, jejž byla včera nalezla doma v koutě, dovedl ji výminečně tou měrou upoutati, že četla až do bílého dne. Byl to román Eugena Sue.

„Nešťastnice,“ pravila matka, „totě kniha nemravná.“

„Ba, hezké to nebylo. Nikdy bych nebyla uvěřila, že se mohou na světě sběhnouti věci tak podivné.“

„Vždyť jest to vymyšleno, dítě drahé!“

„Vymyšleno? Což není všecko pravda?“ ptala se Elina udivena.

„Je to román.“

„Ach! Vymyšleno že to je všecko? Pak tedy na tom nic nezáleží a já věřila každému slovíčku i byla bych málem plakala! Co si všecko lidé vymyslí! Jen vymyšleno!“

Tím vzala chuť ke čtení, s těží probuzená, tentokráte za své; neboť nemohla pochopiti, jak se mohou někomu líbiti věci vymyšlené. Tím více ji však zajímalo, kde běželo o skutečný osud lidí. Znala životopis sedláků a rybářů po celém okolí a byla vždy hotova přispěti nuzným dle sil svých na pomoc. Nikdo neuměl nad ni lépe člun říditi a ceny ryb věděla vždy z paměti. Když se v zimě lovci sledí vraceli s bohatou kořistí, bylo ji vždy viděti na mostě, kde jí pohled na třpytné zboží způsoboval radostnou náladu.

„Nyní se bude míti každý přes zimu dobře,“ říkávala, jiskříc očima. „Jak krásný je život!“ — v tomto výroku spočívala všecka filosofie jejího života.

Vraceje se na universitu, sestavil jsem jí v duchu následující vysvědčení: „Jsi svěží a červená, mně však nesympathtická. Jazyk máš ostrý a vůli neoblomnou. Nezapírám, že se na tobě — ale velmi po řídku — objevuje jakási roztomilost a jarost. Ale tolik jest jisto: Vychování tvé jest zanedbáno a náhledy tvé jsou nedospělé.“

(Pokračování.)

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

III.

Přestěhoval jsem se k Bogdanovým a umluvil s nimi řadu větších výletů. Ale paní Caesarina zatím trochu ochuravěla a smluvené výlety musily se odložit; a ježto choroba naší velitelky — lehké zastuzení — několikadenního ošetřování vyžadovala a já při tom arci zcela zbytečným jsem byl, vzal jsem si od svých hostitelů dovolenou na samostatný výlet do proslulé Bajdarské doliny. Bogdanov nabízel mi své koně, já však jsem ochoty jeho nepoužil, chtěje seznati, jak se na Krymu jezdí „tatarskou poštou."

Odebral jsem se tedy na policii a tato dosvědčila mi s uznánihodnou laskavostí černě na bílém, že nemá nic proti tomu, abych z města zase s pánem bohem „vyjéchal", a na toto svědectví vydal mi újezdní úřad tak zvanou „podorožňu" čili poštovský pas, kterýmž se „Jménem Jeho Veličenstva... samovládce veškeré Rusi" nařizuje, aby se mi na všech poštovských stanicích mezi Jaltou, Sevastopolem a Bachčisarajem, sem i tam, za tu a tu cenu bez průtahu a v každý čas vydali čtyři koně a jeden vůz. S tímto firmanem v ruce objednal jsem si poštovskou ekypáž na pátou hodinu ranní.

Bože, zase jednou poštovsky!

Předtuchou, jaká blaženost mne očekává, byl jsem všecek rozčilen a spaní mé bylo nepokojné. Již ve tři hodiny zrána uznal jsem za dobré opustit dům a prodlíti na nejbližších kopcích až do šesti hodin, neboť že se pošta dříve nedostaví, věděl jsem s největší jistotou. Jitro bylo zpočátku krásné, ale na západních hřbetech Jaily vznášela se velmi podezřelá mlha, a když se konečně o půl sedmé poštovský povoz dostavil, nebylo již pochybnosti, v jakém počasí pojedu.

„To bude asi radostné cestování!" vzdychám z hlubokosti svých těžkostí, vida trnoucím zrakem, jakou to ekypáž na mne osud dopustil. Žádal jsem včera poštovského úředníka, který sám a sám celou poštu tehda obstarával, aby mi dal nějaký kočárek nebo vůbec nějaký pohodlný povoz, a zaplatil jsem jako v roztržitosti dvojnásobné povozné: úředník usmál se vlídně této mé „roztomilé roztržitosti" a slíbil povoz co nejlepší. Slíbil — a teď čekají na mne zakulacené necky na čtyřech hrubých kolesech — pověstná „tělega" — s přepjatými vzadu dvěma provazy, na nichž upevněn slaměný polštář. Sedadlo! Čtyři koňské kostry se svislými hlavami vedle sebe u voje, postillon učiněný trhan ze skal — věru, bylo mi hanba jeti v tom povozu přes město. Kočí směje se mým rozpakům. „Ani general nedostane lepší ekypáže,"

ujišťuje, „nemá-li s sebou své vlastní. Ale za to pojedeme jako čtyřicet mladých draků!“

A jedeme jako padesát: koně letí městem s nataženými krky, „tělega“ řinčí, jakoby se každou chvíli chtěla rozsypat, a já držím zaťaté zuby, abych si jazyk nepřekousl. Štěstí, že je neděle a že lidé ve villách ještě v ložnicích se povalují, sice by mne někdo uhranul. Tu a tam objevuje se v otevřeném okně nevyspalá dáma, hlavu jako stračí hnízdo, plnou peří, prostá ramena a rozhalená prsa — ta ještě ani neprohledla! Minuli jsme nábřeží a podjíždíme do hor. A již leze na mne z těch krutých skal hrůza deštivé sloty. Do zad svítí mi ještě ranní slunce a moře na levo pod námi je veselé, ale na pravo hrozí v horách šedá, vlhkem páchnoucí mlha, nad hlavou visí těžké mraky, a silnice vede zrovna do nich.

V brzce zmizelo i slunce a mrtvé, mokré ticho rozložilo se nad břehem. Jak smutně vypadají proti jindy Livadie, Orianda a všechny ostatní letohrady a sady! Těšil jsem se na jejich ranní vzezření — selhalo mi. Začíná pršet: se shora, se strany; škoda že nemůže pršet také zdola! Kočí mne upozorňuje: „Pane, mně se zdá, že zmokneme!“ — „Mně také, ale jen dělej, ať jsme už na stanici!“ . . . . . Je skoro tma, a moře změnilo barvu do špinavého šediva, déšť padá vždy hustší a silnější, deštník nic nepomáhá; je zima, halím se do pláště, s klobouku řine se mi na kolena celý vodopád, nohy mám už ve vodě — škoda, že nemá tělega, jako skutečné necky, na dně otvor se zátkou, abych mohl tu povodeň vypustit! Nemyslím nic a necítím nic, než studené mokro a náramný vztek. Zatím prší vždy více a více, a v lesnatých skalách je slyšet, kterak již burácí nabubřelé bystřiny. Již jsem nucen odhodit plášť, poněvadž je naskrz promočený a těžký jak olovo, a jamile pohnu nohama, vyžvachtne mi z botek spousta vody.

Konečně stanice! Jeli jsme výtečně: přes půl druhé zeměpisné míle za hodinu — v horách! Kočí odevzdal mne a jede už zase nazpět. Zaklínám poštovského: „Máte nějaký krytý vůz? Trojnásobně vám zaplatím!“ — „Kdybyste mi dal million a rubl, nemohu vám ničím jiným posloužit, než tělegou,“ odpovídá chladně poštovský. Otevírám třesoucí se rukou kufr — victoria, do prádla mi nenateklo! Převleknuv se ležím v čekárně na pohovce, chvěju se zimou a kouřím k tomu papirosy. Asi za půl hodiny táže se poštovský: „Pane, kdy mám dát zapřáhat?“ — „Až přestane pršet,“ odpovídám. — „To abyste tu raději zůstal,“ namítá on, „neboť když zde začne ráno pršet, prší celý den.“ — „Je zde nějaká hospoda, anebo dostanu snad u vás za peníze a dobré slovo jíst a pít?“ tážu se zase já. „Tento salónek je vám k službám, ale jiného nic; stanice je na samotě,“ zní odpověď. „Tak tedy pojedu hned zase dále.“

Zapřaženo! Koně klušou, zvonec na voji cinká a déšť ochabuje. Konečně roztrhly se mraky a slunce zase pálí. Nepotrvá to asi dlouho, ale snad přece oschnu z druhého zmoknutí! . . . Zde, několik verst za Alupkou, mění se pojednou obraz pobřeží. Silnice kroutí se ustavičně v boku hor nad mořem, ale člověku zdá se, že vjíždí do jiného světa, do chaotické rozervanosti skalnaté krajiny, do úžasného nepořádku zemské revoluce. Celé prostranství, od hřebenu hor až dolů k moři

je pokryto ohromnými bachranatými skalami a útesy velikosti až děsivé. Od hřebene Jajly odervaly se nepochybně tyto skály a nahromadily se prodlením věků jedna nad druhou, dole od moře až nahoru ke kolmým štítům. A na těchto úžasných horských rozvalinách je vidět tu a tam rozvaliny cyklopických staveb a starých řeckých pevností, a mezi nimi rozmetané oasy bujného rostlinstva. — Za půl druhé hodiny cesty, místy splavem s hor zatopené a rychle vzrostlými dešťovými bystřinami rozcuchané, dorazili jsme zase k stanici. Kikinejz nazývá se ta stanice, budiž její jméno velebeno! Neboť tam dostal jsem polokrytou bryčku.

A opět změnila se krajina; žel jen, že s krajinou také povětrnost. Pobřeží je sice stále divoce romantické, ale již zase veselé, malebné a rozkošně porostlé. Od hřebenů Jaily spadají šikmé a kolmé holé skalní štíty, ale od silnice dolů k moři je samá, ovšem divoká zahrada i divoká réva, morušové a obrovské ořechové stromy pokrývají tyto krásné a podivuhodnou zelení obestřené svahy, místy prorvané strašnými roklemi a propastmi, v nichž rozpoutané bystřiny hluboká koryta vyryly spoustám vod, jež každá bouře do těchto hlubin metá a chrlí. Na samém kraji těchto prohlubní stáčí se silnice a vine co fantastický had vždy výše a výše, jakoby k nebesům vedla a ne k Bajdarům.

Již jedeme v samých oblacích. Pod námi hučí déšť na moři a v propastech, a nás promáčí těžký oblak. V tom přivalil se na nás jiný mrak, dýcháme samou vodu a nevidíme ani na pět kroků; mraky se spojily a již spadají co ukrutný liják k zemi. Užíváme deště u sama pramene. Je to vody: nad námi voda, kolem nás voda a pod námi voda; moře tam dole ani nepočítám. — Oblak se vypršel a již svítí zase slunce mile a vřele. Jedeme klikatou cestou podlé úžasných skal, černých, rudých a žlutých; kdykoliv za některou zatáčíme, vždy děsím se, že nás tam uvítá číhající březí oblak, a málo kdy zůstává obava má nesplněna. Projeli jsme již asi dvacíti takovými oblaky a dešti, a nyní vbíháme do tmavého tunelu; ta tma jest mi desetkrát milejší, než to smutné šero oblaků! Jsme zase na slunci, a jasným, teplým vzduchem hlaholí vesele zvonec na voji. Teď se konečně vzduch docela vyčistil. Chyba lávky! Patřím dolů k moři s naší už skoro nebeské výše, a hle: od moře valí se roklemi, skalami a porostlými svahy nesmírná spousta páry vzhůru k nám a za námi. Už jsme nedaleko nejvyššího hřebene jailských hor; jakmile nás ty páry dohoní, zarazí se, ochladí a okamžitě bude strašný liják. „Tomu dešti už musíme ujet!“ volá rozzlobený kočí a řeže do koní, že jim chlupy ze hřbetů lítají a oni co pekelní draci funíce a supíce vzhůru po silnici letí, až jim jiskry a kameny od podkov odskakují. Ale již předlítlo nás první, nejlehčí křídlo bílých výparů a protahuje se umírněným letem skrze řídké stromoví posledních sklonů, již valí se nám v patách vzhůru také hlavní voj oblaků, my uháníme ještě rychleji, ale oblaky předhonily nás už kratší, poněvadž přímou cestou; dále nemohou: hřbet Jaily je zarazil, přicházejí zdola nové, mraky houštnou, začínají se srážet — v tom objevila se blizounko před námi, na samém hřebeni skal, jako koruna jailských hor, krásná brána na žulových koryntských sloupech. „Bajdarská brána!“ volá vítězoslavně vozka. V tom strhl se liják, ale v tomtéž okamžiku vjeli jsme do bajdarské brány, přesmekli se přes nejvyšší ostří

hor, déšť a oblaky zůstaly za námi, za horami, a před námi rozkládá se v nejkrásnější sluneční záři božské údolí, staroslavná „Bajdarská dolina“, éden Krymu, chlouba přírody a pýcha tatarských pěvců. Nebe modré jako lazur, nad celým velikým údolím ani obláčku.

Z největší sekatury horské nepohody ocítil jsem se na prahu velkolepého údolí, nad nímž nejčistší nebe se klenulo a slunce beze skvrny zářilo; ulekán děsivými skalami a šerednými oblaky stanul jsem na okraji veselé něžnosti a měkké velkoleposti, zase v novém světě a světle, a všechna nevole, kteráž mne cestou až k zoufalství doháněla, zmizela jako čarovným prutem zažehnána, a na její místo nastoupila dětinská zrovna radost. — —

Nedaleko bajdarské brány stojí na pravo, tam kde silnice dolů do údolí se sklání, poštovská stanice, neveliká to budova s povýšeným toliko přízemkem a malým nádvořím v pozadí. Kočí zastavil, odpřáhl a přijav zpropitné chystal se na zpáteční cestu; já pak sestoupiv chtěl jsem venku posečkat, až by čerstvé koně vyvedli. Avšak tu objevil se na prahu stanice poštovský a pozdraviv nedbale pravil:

„Musíte, pane, nějakou chvíli se pozdržet; nemáme dosti koní a než z vesnice přijdou, bylo by vám tu nudno. Vejděte tedy do čekárny a popijte čaje se společností, kteráž zde vyčkává, až by se zvířata její nakrmila. Teskno vám mezi ní nebude.“

Vlídné toto pozvání znamenalo, že budu musit aspoň hodinu čekat, než nějaké koně seženou. „Nemilá to věc,“ pomyslil jsem si, „ale kdož ví, nebude-li ta nucená zastávka příjemnou? V krajinách, kde cestovatelé a cizí výletníci se potloukají, bývá skoro každé setkání s nějakou společností zábavné, — vejděme tedy!“

Čekárna u bajdarské brány nelišila se téměř ničím od ostatních, jež jsem byl dosud spatřil, leda tím, že byla prostornější a veselejší, než jiné. U velkého zakulaceného stolu sedělo na staromodní, černou lesklou koží potažené pohovce a takovýchtéž židlích několik dam a pánů kolem velikého mosazného samovaru, ve kterémž vařící voda kloktala. Pili čaj z různých sklenic nebo ploských, postříbřených pohárů, a pochutnávali si na pikantních zákuskách, jež dámy z hlubokých cestovních kabel vybíraly a na malé talířky z pergaménového papíru opatrně kladly. Někteří přecházeli již semo tamo a kouřili papirosy, všichni pak očividně se bavili. Důstojník jakýsi od donských kozáků vypravoval dámám u stolu něco tak veselého, že se tyto hlasitě smály. Poznal jsem ho okamžitě: byl to poručík Taras Grodnenko, s nímž jsem cestou na Krym se byl seznámil a před týdnem námořní pevnost v Kerči prohlížel. Poručík povšiml si mne také ihned a představil mne bez okolků svým společníkům obojího pohlaví. Byliť to: policejní major Nil Feodorovič Graždanskij, kterýž k mimořádné službě z Kijeva do Jalty povolán byl a na malou inspekční cestu po okolí jižního břehu se ubíral, dále dva Francouzové, jakýsi německý bursian s dvěma dcerami, Ital jakýsi z Benátek, druhdy nadporučík v rakouské armádě, potom uprchlík a důstojník ve sboru generala Fadějeva a nyní statkář na Kavkaze, továrník Spiridonov z Tuly s paní a dcerou, dokonalými to Ruskami a jakýsi entomolog ze Sibíře s ohromnou plechovou krabicí na brouky. Vesměs lidé, jak se zdálo, veselí a rozmarní.

Vzali mne mezi sebe, ke stolu, podali čaje a zákusek, a když byli vyslechli krátkou mou zprávu, odkud přicházím a kam se ubírám, pověděli mi navzájem, kam oni — většinou — míří, že totiž podnikají výlet bajdarskou dolinou do krajiny starověkých „pešćer“ čili měst ve skalách a nabídli mi, nezáleží-li mi na původním programu, abych k nim se připojil a nějaký den strasti a slasti krymské pouti s nimi sdílel. Seznav rozmarnou tu družinu, jejíž neposlední předností byly mladé dámy, zavrhl jsem odhodlaně svůj výletní plán přijal učiněné mi nabídnutí.

„Jenom dostanu-li zde krotkého jízdného koně!“ prohodil jsem mezi řečí starostlivě.

„Dostanete,“ ujišťoval Grodnenko, „a to koně, na němž každý dovede jezdit, ať se tomu učil nebo ne. A kdybyste nedostal, sjedete si vozmo do dolů Bajdarů, my kavalkadou kolem vás, a tam vypůjčíte si krotkého velblouda.“

Tím bylo jednání, co se mé osoby týkalo, ukončeno a společnost pokračovala v dřívější své zábavě, ze kteréž mým příchodem na chvíli byla vyrušena. Vypravovaly se staré i nové anekdoty, všelijaká cestovní dobrodružství a nejnovější klepy z Jalty, Gurzufu a Sudaku, a každému vypravování dostávalo se tím zvláštní živosti, že je posluchači stále vtipnými poznámkami přerušovali. Posléz ujal se slova bývalý rakouský důstojník z Benátek, pozdější statkář na Kavkaze a dokazoval, že jest jižní břeh krymský krásnější, než kterákoliv krajina jeho vlasti a že zase horské a pralesní partie na Kavkaze mnohem velkolepější, mohutnější a jemu tudíž milejší jsou, než co krymská příroda poskytuje. V tom odporovala mu asi dvacítiletá slečna Helena Braumüllerova, starší dcera německého bankéře tvrdíc, že nad Italii nic není půvabnějšího, než leda pobřeží rýnské nebo libě malebná údolí Schwarzwaldu a vinila naturalisovaného „Kavkazčíka“ z nevlastenectví, protože prý pravý Ital nad svou vlast nic krasšího nezná a neuznává. Ital odpovídal vtipně ale ohnivě a z toho vznikla mezi oběma komická hádka, kterouž jsme my posluchači stálým potleskem doprovázeli. Ale pojednou, když slečna Helena v největším proudu řeči byla, ozval se zvenčí zvláštní hluk jakýsi s rachocením vozu a dusotem koňských kopyt, a než jsme k oknům přiskočili, zařinčel kolem stanice lehký kočár s dvěma hnědými, zapěněnými koni, kteří jako spřežení draků velkým obloukem do nezahraženého nádvoří vletěli a tam teprvé u samé zdi se zastavili. V tu chvíli přiletělo také na dlouhých hubených koních několik Tatarů, kteří jako luňáci za kočárem se přihnali, patrně v úmyslu nepřátelském, neboť hulákali, jakoby jim kořisť již již z drápů unikala anebo teprve do nich padala. Okny, jež na silnici a stranou do nádvoří vedla, spatřila společnosť v přiletěvším kočáře dámu s vlajícím bílým závojem, jež mladé, vedle ní sedící děvčátko úzkostlivě držela, jakoby se bála, aby při některém nárazu ven nevyletělo.

Následoval krátký zmatený povyk a pak ozval se mocný, vřavu přehlušující výkřik:

„Nedotýkejte se mne, sice vás jako psy postřílím!“ Byl to hlas ženský, k zoufalosti podrážděný, ohromující. Hluk se poněkud utišil a když zase znovu propukal, okřikl jej hrubý, jako z rozštípeného pozounu vřeštící hlas pana poštovského:

„Tiše, knížata! Zde konám já právo! Ani se mi nehýbejte!“

„Poštovský nadal Tatarům „knížat“, teď nastane asi řež!“ pravil v čekárně poněkud starostlivě Taras Grodnenko.

„Nic se nestane!“ odpověděl úsečně policejní major. „Tataři nemají ještě kuráž a koušou se jenom do pysků; ale dlouho se jim už asi „knížat“ nebude přezdívat!“

Než se o tom další rozprávka mohla zavésti, otevřel poštovský zvenčí dvéře a uvedl do čekárny dámu v bohatém letním obleku a malé, asi devítileté děvče. Policejní major obrátil se rychle a spatřiv odestřenou tvář příchozí dámy pravil přitlumeným hlasem nám, kteří jsme nejblíže u něho stáli:

„Bývalá kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová!“

Není lze vypsati, jaký dojem tato slova na mne učinila: lekl jsem se, jakoby byl vedle hrom udeřil. Pak ustoupil jsem ještě více do pozadí, abych zcela nepozorován příchozí prohlednouti si mohl, a upjal jsem na ni udivený svůj zrak.

Ano, byla to ona. „Při sám bůh,“ pravil jsem sám sobě, jako když jsem ji byl před více než třemi lety poprvé spatřil, „jaká to krásná žena!“ ... Uplynulá tři léta, neveselá snad a trudná, nezůstala sice bez účinku na její tvář a hlavu, avšak celkem objevil se týž obraz, který tehda tak velice mne oslnil . . . Neobyčejně bohatý, černý a lesklý vlas, temné oči, zářící vlhkým smyslným leskem, pleť bílá se žlutým, jako kreolským nádechem, poprsí plné, bujné a krásné . . . Salomonida Platonovna byla ve tváři i v očích poněkud změněna, avšak podstatu změny té nemohl jsem vystihnouti; sestárnutí to nebylo, neboť pleť její byla hladká jako dříve, prosta všeliké i nejmenší vrásky nebo skvrny, a při tom obestřena svěžím broskvovým pelem, kterýž jí dodával vzezření delikatní zralosti. Jako druhdy jevila podivná ta žena i nyní při vší očividné energii jakousi pohodlnost a pohyby její byly, jakkoliv graciosní, přece jen nedbalé. Ani veliké rozčilení, ve kterémž se asi nalezala, tuto zvláštnost v držení těla a pohybech nezměnilo. Vůbec bylo všechno, jako druhdy, a přece viděl či spíše cítil jsem patrný rozdíl a dospěl jsem posléz k přesvědčení, že se na té obdivuhodné ženě jenom výraz tváře pozměnil, zejmena že se hled její přiostřil a rty její že pohyblivěji hrály než před třemi lety, kdy ještě jako z mramoru klidné bývaly a jen chvilkami v lehký, okouzlující úsměv se stahovaly.

Salomonida Platonovna byla ovšem velice rozechvěna, ale ovládala se přece měrou takovou, že pohyby svými, očima ani slovy žádné jiné vnitřni pohnutí, žádný jiný pocit nevyzrazovala, než toliko uraženou hrdost. Vstoupivši do čekárny přehledla kvapně naši společnost a chtěla se odebrati na pravo, kdež v rohu prázdná, zakulacená pohovka stála a před ní malý stolek s namalovanou šachovnicí; avšak poštovský zadržel ji a pravil:

„Račte poshovět, madame! Zde jest náčelník služby bezpečnosti v okolí jeho veličenstva císaře, major Graždanskij, tomu bude třeba věc přednésti.“

Major postoupil do popředí a ukloniv se zlehka otázal se dvorně:

„Přihodilo se vám něco, madame, co by mého zakročení vyžadovalo?“

„Zajisté!“ odpověděla důstojně ale měkce oslovená. „Když jsem prve do Bajdar přijela a tam koně napojit kázala, obstoupilo pojednou povoz můj několik jízdných Tatarů, z nichž jeden — jest prý to ombaša čili představený — mně ohlašoval, že prý mají od policie v Jaltě nařízeno, aby mne, pojedu-li skrz, zajali a do Jalty doprovodili. Mých námitek, že jest to mýlka jakási, ombaša nechtěl dbáti dokládaje, že má od úřadu mou věrnou podobiznu. Vidouc, že všechna řeč nic by nezpomohla, dala jsem vozkovi svému znamení, aby hleděl ujeti a týž vyčkav příhodný okamžik práskl do koní a hnal je divým letem po silnici vzhůru sem ku stanici. Ale Tataři pustili se s pokřikem za námi a hnali nás jako štvanou zvěř až sem, kdež se mi zajisté dostane ochrany.“

„Každým spůsobem,“ doložil major, „avšak musíme si vyslechnouti ombašu. He, pane poštovský, přiveďte mi ho!“

Ombaša, hubený osmahlý Tatar s ostříhanou hlavou a dlouhými černými kníry, oblečený ve žlutavé široké šaravary a ošumělou hedbávnou kamizolu neurčité tmavé barvy se zlatými portami, mačkaje v rukách mohutnou černou beranici, vešel a stanul na dva kroky od dveří.

„Jsi ty ombaša z Bajdar?“ tázal se úsečně major.

„Jsem!“ zněla krátká odpověď.

„Proč chtěli jste zatknout a stíhali jste pak tuto dámu?“

„Bylo nám nařízeno!“

„Kdo vám to nařídil?“

„Pristav, tam od vás, z Jalty.“

„Ale vždyť vy tuto dámu ani neznáte . . .“

„Neznáme,“ opakoval Tatar, „pravda, neznáme, ale pristav přinesl mi její obraz, a ten mi postačil. Zde jest!“ Při těchto slovech sáhl Tatar za ňadra, vyňal z kapsy fotografii kabinetního formátu a podal ji náčelníku policie. Tento pohleděv na ni, zakýval hlavou a pravil:

„Jsi bez viny, ombašo; ale stala se přece mýlka. Až tato dáma zase skrze Bajdary pojede, pozdravte ji slušně a posložte jí, bude-li čeho potřebovat. Obraz tento ti už nevrátím, ale napíšu na jeho zadní stranu zákaz, aby dáma, kterouž představuje, nikde nebyla zadržována nebo obtěžována . . . A ještě něco, ombašo! Kdy pak jsi dostal ten rozkaz a obraz?“

„Před týdnem,“ odpověděl zase krátce Tatar.

„Ah tak tedy!“ zvolal major a obrátiv se k nám doložil se smíchem: „Zde máte, pánové a dámy, nový příklad neodvolané stráže. Dali rozkaz, a když se stal neplatným, zapomněli jej odvolat. Madame,“ pravil pak Salomonidě, „stala jste se tentokráte obětí úředního nedopatření; omluvte to laskavě mimořádnými okolnostmi a noste k uvarování se podobných případů, dokud na Krymu budete, stále při sobě tuto fotografii, na kterouž ihned napíšu rozkaz, aby vám všude dopřáno bylo volného průchodu.“

„A nemám práva, žádati za vysvětlení toho všeho?“ tázala se jaksi vyčítavě Salomonida Platonovna.

„Zde nikoliv, madame,“ odtušil major Graždanskij; „avšak je-li vám ještě něco z té aféry nejasno, v Jaltě na policii vám všechno z úřadní povinnosti ochotně bude vysvětleno.“

„Leč bude mi snad dovolena otázka a podána k ní již zde odpověď, smím-li se považovati za plnoprávnou, státní občanku?“ pravila Salomonida spíše velitelsky, než tázavě.

„Nikdo nemá práva přistoupiti k vám jinak, madame, než s respektem, jakýž přísluší vznešenosti a kráse,“ odpověděl galantně major, poklonil se a odstoupil.

„Díky!“ zvolala Salomonida a obrátivši se k ostatním dodala: „Vy pak, pánové a dámy, dovolíte zajisté, abych zde maličko si oddychla, než se mi koně utiší.“

„Prosíme! Jste nám vítána! Jsme velice poctěni!“ odpověděno jí zároveň s několika stran, a Salomonida nevšímajíc si nadále nikoho, usadila se s malým děvčetem do pohovky v rohu na pravo a jala se rovnati oděv své mladé chráněnky. V tutéž chvíli povstaly od hlavního stolu — na pokynutí svých matinek — slečny Helena Braumüllerova a Iréna Spiridonova a vzavše jedna dvě číšky čaje a druhá dva talířky zákusek přistoupily k Salomonidě a prosily, aby madame čest jim prokázala.

„Děkuju vám, slečny,“ odvětila Salomonida a povstavši nahnula se přes stolek, políbila obě dívky na čela a doložila: „Nezapomenu nikdy na vaši laskavost!“

V následující čtvrt hodině seznámily se dámy naší společnosti se Salomonidou a pánové začali rokovat o další cestě; i stalo se téměř zároveň, že Salomonida se zvedla pravíc, že jest již možno i na čase, aby svou cestou dále jela, a „maršálek výpravy“, poručík Taras Grodnenko pány i dámy vyzval, aby na pochod se připravili. Salomonida odejela a dámy naše odstoupily do vedlejšího pokoje, aby na další jízdu toilettu si upravily. Pánové upravili se na cestu dílem v čekárně, dílem v konírně a než další půl hodiny minulo, odrazili jsme od stanice dolů k Bajdarům.

Opomenul jsem dosud popsati, aspoň co do vzezření společnost, kteráž mne za svého člena byla přijala. Byla to družina velmi pestrá, dle úmluvy rozmarně vypravená, a když nás tatarští průvodcové — však nikoli jestřábi, kteří prve za Salomonidou se přihnali, nýbrž švarní, od společnosti již někde v Kerči najatí junáci — v karavanu seřadili, tvořili jsme dohromady tlupu neobyčejně malebnou: čtyři velbloudi, na nichž dámy jako ve křeslech pohodlně seděly, pět koní, asi toliktéž mezků a po stranách čtyři jízdní Tataři jakožto tělesná garda. Oblek měl každý dle svého vkusu a pohodlí sestavený. Dámám našim zalíbilo se ustrojiti se polou po evropsku, polou po tatarsku: na nožkách měly pohodlné žluté tatarské střevíčky, na hlavách slaměné švýcarské širáky, volné šíje, hedbávné sukně a červené tatarské kamizoly, hojně ověšené kovovými tretkami, korály, mušlemi atd. Mužští byli učiněné maškary: ten měl široké turecké šaravary a lehké safianové střevíce, onen úzké jezdecké střevíce s příslušnými botami; ten ovázal si hlavu jako Mameluk, jiný zase měl na nízkém klobouku ohromný bílý závoj; ten připjal si po husarsku k ramenoum obrácený kožíšek, onen měl z bílého plátna široký plášť atd. A všechno bez ustání kouřilo.

Takto klusali jsme za veselých řečí a často hlučného smíchu po široké silnici zvolna dolů do Bajdarské doliny; avšak čím dále jsme

jeli, tím roztržitější stávala se zábava, neboť jeden po druhém ztápěli jsme zraky své do obrazu té znamenité partie.

Bajdarská dolina je rozsáhlá, přes dvě míle dlouhá a přes míli široká kotlina, mající podobu nepravidelného oválu a kolkolem obstoupená horami, kteréž sem, do vnitř doliny, svou hezčí tvář obrátily, asi jako škeble je uvnitř spanilejší, než zevnitř. Hory kolem tohoto údolí lze právem nazvati věncem, neboť každá samostatně vystupujíc, mají vesměs tvary okrouhlé a splývají jedna do druhé, jakoby prodlením věkův byly srostly. A porostlé jsou tak hojně a měkce, že bys je přirovnati mohl k obrovským zeleným růžím, kdyby takových bylo; na úpatích jsou obloženy hustými divokými hájky, kteréž tvoří rozhraní mezi nimi a plochými luhy roviny. Velikost a majestátnost tohoto ověnčení horami propůjčuje Bajdarské dolině onu přísnou a přec tak lahodnou krásu, pro kterouž nabyla světového jména. Obzvláště malebné a imposantní jsou u bajdarské brány, kudy od jižního břehu se přijíždí, dvě sesterské hory, jako hrby velblouda vedle sebe postavené, nádherným pláštěm listnatého lesa přioděné a velikostí svou i útvarem tak imposantní, že cestující bezděky stále se po nich ohlíží, dokud v lůně doliny mešká. Dolina sama je tak utěšeně sličná, že s bezděčnou naivností jsem pátral, kde asi stojí onen strom poznání dobrého a zlého, pod nímž Eva byla svedena . . . Při povšechném rozhledu vidíte v dolině jenom veselé luhy, skupiny a nepravidelně se rozbíhající řady stromů, hájky a zahrady a uprostřed prvního profilu tatarskou vesnici, jež stydlivě za stromy se ukrývá; teprve když na temena jednotlivých vrchů vystoupíte, objevíte jedenáct menších vesniček, kteréž vesměs mohutným stromovím obklopeny, rozsety jsou údolím, nad nímž vyčnívají koruny obrovských ořechových stromů a nejkrásnějších dubů, jež na Krymu lze nalézti. Až do odchodu valné části Tatarů po krymské válce a na počátku let šedesátých měla Bajdarská dolina v těchto dvanácti vesničkách hojně tatarského obyvatelstva; nyní jsou všechny skoro opuštěny a také sady jejich zdivočely a spustly. Jen hlavní vesnice, Bajdary, jest zalidněna, a ploty obehnaná políčka kolem ní svědčí, že obyvatelé pěstují orbu. Povětrnost v dolině byla obdivuhodna: kolkolem za horami zlá slota, a zde uchylují se Tataři před slunečním jarem do stínu stromů; chvilkami je slyšet, kterak za obrubou kotliny v horách hrom rachotí, zde pak šveholí a dovádí ve větvích ptactvo bezstarostně a vesele, jako za májového jitra, a v horách cukrují divoké hrdličky. S boků horského věnce přelévají se do kotliny kalné dešťové bystřiny, zaplavují sady a luhy s kupami sena, ba zaplavily místy i silnici, takže tu a tam jako rybníkem klusáme.

(Pokračování.)

Václav Beneš Třebízský,

přední pěstitel české povídky historické, spisovatel výtečný a naskrze originální, povaha vzácné ryzosti a ušlechtilosti, vzorný kněz-vlastenec, zemřel v noci na 20. června t. r. v Marianských lázních, stár jsa teprve 35 let, v plné síle a jarosti tvůrčího svého ducha. Smrtí jeho utrpěla naše literatura ztrátu, již těžko bude nahraditi; jedna z nejkrásnějších postav zmizela z ruchu života českého — ale jméno Václava Beneše Třebízského a hojné zlaté plody jeho ducha zůstanou navždy písmem nejskvělejším zapsány v našich dějinách literárních a ve hlubině srdcí českých!

Za Vácslavem Benešem Třebízským.

Pohrobní vzpomínka od **Josefa Brauna.**

Strážný genij české vlasti zapisuje do kroniky utrpení národa našeho noc ze dne 19. na 20. červen roku 1884 rukou chvějící se, s tváří žalostně skloněnou: té noci vyrvala nám krutá Morana z šiku bojovníků stálých nejstálejšího, z řady synů věrných nejvěrnějšího a z hloučku miláčků této vlasti nejdražšího . . . . . Hlava níže poklesá pod tíhou hrozného pomyšlení, hruď chvěje se a srdce staví tluk, ruka chábne a psáti se zpěčuje, kdy ret šeptá zdrcující, ba neuvěřitelnou zvěst, že noci té osudné po první hodině ranní v Marianských Lázních velkého ducha svého vypustil — Vácslav Beneš-Třebízský.

Vácslav Beneš-Třebízský! Jděte po žírných krajích všeho dědictví svatovácslavského, vkročte do řídkých těch paláců, kde ještě sláva této vlasti a láska k jejímu jazyku neustydly pod mramorovými náhrobky, s kolčími přílbami a starými českými jmeny křestnými i rodovými, zastavte se u přívětivého prahu hostinného měštěnína, a vejděte pak do kterékoli, třeba i zapomenuté české dědiny, „kde větry, které k nám přilétávají z ciziny, o kalence ani nezavadí,“ zaklepejte pod některou

z doškových, mechem porostlých střech, a vejděte v „nízkou jizbici s přihnědlým dřevěným stropem, na nějž poráželi trámy, když odcházel z Čech poslední Švejda“, kde všecko i ten hospodář s panímámou tak po staru: vyslovte to jméno a všude, všude vám řeknou, že to dávný, dobrý a drahý jejich známý . . .

Oni ho nikdy neviděli, ale jeho tvář se vší určitostí a do posledního tahu vykreslena kmitala se nad řádky spisův jeho, románův i tklivých povídek: prvým, když unaveni šumem a hlukem života chýlili se v samotu komnaty, oněm, když snažná péče o starosti vezdejší dopřála klidu a pokoje duševního pro myšlenky vznešené, a těmto posledním, když po holých, bělostným kmentem ošacených polich a ladách rozložili se temní a chaří stínové dlouhých zimních večerů, když v komíně zaúpěla Meluzina nářkem mateřím, a když u krbu teplem dýšícího dozněly dychtivé druži pohádky babiččiny, či řeči schýleného výměnkáře-dědečka, pamětníka roboty a starých, zapomenutých časův. Ano, těmto všem zachvěje se srdce a zamlží se zrak nad skonem drahocenného, nezapomenutelného p o v í d k á ř e, jehož „říkání“ dovedlo rozjiskřiti hasnoucí oko starého, rozehřáti krev a někdy i sevříti bezděčně pěsť mladého, a sáhnouti hluboko, hluboko až do té duše a toho srdce všech, kdož je četli a poslouchali . . .

Žel, tisíckráte žel, že Morana kosí nám na záhoně vždy květy nejkrásnější a ještě — n e j s l i b n ě j š í, že jakoby bleskem z čista jasna podetíná v sadu našem štěpy nejmohutnější, od nichž ještě, ještě více zlatých plodů jsme čekali, že béře nám muže nejdražší a nejznamenitější v květu let, v květu síly a v květu — práce. A Vácslav Beneš Třebízský byl jedním z nich.

Jemu, narozenému v prosté dědince na Slansku, v Třebízi, roku 1849, letošním sedmadvacátým únorem přelétl nad šlechetnou hlavou teprv pětatřicátý rok — a jeho srdce, jež nikdy nepoznalo jiné lásky než k této rodné zemi, dotlouklo, jeho zrak, jenž tolik vyčísti dovedl ze starých, rozpadávajících se trosek dávného hradu jako mezi řádky zpráchnivělé kroniky či z vrásek ustarané tváře robotníkovy, pohasl a jeho ruka, jejíž péro tolika tisícům bylo potěchou, zledověla na vždy, ach, tak neodvolatelně na vždy . . .

Až bude příští jeho životopisec zkoumavou rukou rozebírati běhy jeho života: dojista nejdéle zdrží se při věku, který biografům skytává u jiných mužů obyčejně jen málo látky k suché, dvou či třířádkové poznámce. Jest to nejrannější m l á d í jeho. Školáček, s velikou brašnou — výrobkem otcovým — na zádech, v níž kromě abecedy s kohoutkem a později slabikáře býval uložen obligátní, pomazaný krajíc „na poledne“, školáček plavých vlasů, velkých modrých očí a — dobrých nohou, stačících skrovnou silou vážiti každodenně dvakráte pěkný kousek cesty z Třebíze do školy kvilické, školáček, který již tehdy, jak potomně sám se vyjádřil, při těchto „přespolních“ cestách svých vážně pohlížíval do dálky, na horské, v modré páře tratící se velikány jako na strážce tohoto kraje před cizinskou nohou, a jehož prý tak divně a nevypověditelně dojímal článek čítanky o tom, jak mladistvý dědic české koruny z rodu nedomácího podává neohroženému, zjizvenému hrdinovi Janu Jiskrovi z Brandýsa z vděčnosti své za rány a krev

pro něho prolitou — — několik penízků . . . školáček ten, v zimě domů přišed se samým večerem, posilniv se, odpočinuv, a úlohy si napsav, usedá do koutka ke krbu jako úkropek, a s očima jiskřícíma a dechem zatajeným poslouchá, co sousedům na táčky přišlým vypráví otec, prostý řemeslník, či dědoušek, matčin otec, Martin Šaroch — — oba staré, české slávy ctitelé nejnadšenější, vesničtí „rozumáři“, písmáci, kteří znají namnoze doslova všecko „říkání“ a kroniky od Hájka a Letopisů Trojanských až do poslední knížečky, vydané péčí Václava Matěje Krameria či jiného přítele „vlastenského čtení a rozjímání“ . . . A znají oba tito mužové i jiné věci: umějí vypravovati prapodivné historie o smečenské orlici, o hazmburském zajíci, o Radobylu a co kde ještě po kraji obestřeno kouzlem pověsti či pohádky; vědí na vlas, na které ze zdejších živností byl který usedlík do třetího kolena, vypravují o jejich ctnostech i nectnostech, z nichž neposlední bývala „tvrdá hlava“, o tom, na kterém že dvorci byla zlá „vrchnosť“ — pan správce, poklasný, šafář a dráb — tuhá šatlava a těžká robota, ba vzpomínají živě, kde a z které usedlosti kdo táhnul se študenty „osmačtyřicátníky“ na Prahu, „když ta rebelie byla“ a pamatují, kdo z nich a čím to odstonal . . . .

Hle, toto všecko padalo do úrodné, snivé duše dětské zralým semenem. Jaký div, že co děcko, co chlapec viděl a slyšel, toho že ani mladík nezapomenul. A tak vidíme studenta, prošedšího dříve „hlavní“ slanskou školou a nižším tamnějším gymnasiem otců Piaristů, absolvovavšího pak týmž řádem řízené vyšší gymnasium v Praze na Novém Městě a vstoupivšího do studia theologie pražské university, když nemoc upoutala jej ku klidnému zátiší venkovskému, psáti román — historický, jednající v časech, kdy v naší zemi v hájích a po ladech ctili ještě slovanská božstva a kdy nejedna ruka směle se pozdvihla, aby roztříštila nová, divná „boží muka“ na drahách rukou věrozvěstů tam zasazená. První práce tato vyšla i tiskem u Pl. Mathona v Brně a nesla název „Pod skalami“; k čemuž mimochodem dodáváme, že loni, koncem srpna pisateli těchto řádků ukazoval ji autor pečlivě skorrigovánu, řka, že postará se o její druhé vydání. Dojde-li k tomu opravdu, nevíme.

A tato práce byla prvním článkem dlouhého, v pravdě zlatého řetězu, první z celé řady knih, z nichž všemu národu našemu trysklo uvědomění zářné minulosti a víra v lepší — budoucnost.

Do podrobna vyznačiti a vyjmenovati, kdy, kde a co napsal Beneš Třebízský, padá mimo rámec naší vzpomínky: toliko připomínáme, že za čas o málo delší než jedno desítiletí napsal daleko přes půl sta povídek a románů.

Tituly, jakéž sebrání jejich dáti chtěl, nejlépe vyznačují jejich obsah. Jsouť to: I. Pod doškovými střechami, II. V červáncích kalicha, III. V záři kalicha a konečně IV. Pobělohorské elegie.

Jsou to dvě hvězdy, jichž paprsky probleskují za každým řádkem těchto spisů: láska k našim dědinám, jevící se v hlubokém pojmutí slastí i strastí jejich usedlíků „pod doškovými střechami“, a láska k minulosti všeho národa, zvučno jásající nad jeho sílou i mravní velikostí za „červánků i záři kalicha“ a temně lkající nad jeho neštěstím a pádem — „elegiemi pobělohorskými“.

Láska ona vodila jej po odlehlých vsích, kde zadumal se nad starými lomenicemi statků, znamenanými z dávných let kalichem, nad tichými hřbitovy, kde z rozvalených zapadlých hrobů vstávali před ním robotníci s ujařmenými šíjemi, z časů, „kdy národ náš musil prodělati všecky „štace“ cesty „křížové“, nad poli, stráněmi a údolinami, kde z jara všecko jeden květ, jedna píseň a jedno Boží požehnání, hlásající perné přičinění mozolných rukou těch, mezi nimiž prožil mládí své a ves život svůj a jejichž žal i radost byly i jemu hořem a plesáním. Však to také vyjádřil těmito prostými, nehledanými slovy: „Vy milé, vy prosté české dědinky! Kdo pak by *vás* neměl rád a kdo pak by o tom lidu pod *vašimi* krovy rád nevypravoval a ještě raději neslýchal?“

Láska pak k minulosti všeho národa, s onou těsně sdružená, takže těžko je na mnoze rozlišiti, nadchnula ho nad každou zříceninou hradní, nad spustlými zemanskými i vladyckými tvrzemi, kde krom polozasypaného příkopu, některé jizbice goticky sklenuté a nápisu pod omítkou „z bible a často tu a tam s průzevem“ nic bývalou slávu již nepřipomínalo, nad křivolakými řádky „Zapomenutých pamětí“ neznámého autora i nad farními archivy, o nichž sám tak charakteristicky, tklivě byl napsal: I staré, práchnivějící archivy s celými spoustami fascikulů, zaprášené, s veškerou tou tíhou stopadesáti nebo dvou set let (někde i více) mají svou historii. Jen třeba jí rozuměti, neštítiti se plesniviny a rukou smělou sáhnouti po nejrozmanitějších aktech, v nichž tři čtyři řádky rozvinou před očima událost ne každodenní.

A nechť psal Beneš cokoli, ať líčil otrlého, bradatého Božího bojovníka, klonícího se za vřavy nepřátelské klidně a neohroženě nad svou houfnicí, nebo děvušku u teplého krbu, kdy Podlesím zavanuly ledové noční větry, čtoucí hospodáři-otci i chase z kroniky o králi pacholátku, jehož vyvezli za hranice, kde hlad trpěl a v nuzných šatkách choditi musil, ať mluvil o časech, kdy z rudého kalicha na černém praporu zašlehly blesky pomsty vítězné nad uraženým zákonem Páně, či o dnech, kdy v sluch řídkého nadšence zněla slova zkušených: „A pro Boha, kde máte tedy ten „národ?“ Jsouli tím národem skotáci, voláci a sedláci, tož dej ti, ty milý národe, Pán Bůh dobrou noc!“ on činil to formou naskrze původní, naskrze originelní a naskrze svou.

Čtenář béře do ruky jeho knihu za knihou, práci za prací a je okouzlen v pravém toho slova smyslu prazvláštní líčbou, originelní charakteristikou, nejvíce pak oním vskutku nevypověditelným tónem jeho mluvy. Toto divné kouzlo dá se jen cítiti, ale nikterak pojmenovati. Tomu, kdo s láskou a porozuměním přečetl jen jediný třeba jeho spis, nevymizí z paměti nikdy. Čtenáři pak cizího národa, jenž nezná žilobití národa našeho do posledního záchvěvu, zůstane kouzlo to věčně cizím a nesrozumitelným; proto tušíme, že nepřeháníme, díme-li, že Václav Beneš Třebízský byl nejčeštějším spisovatelem našich dnů. A právě proto ztráta jeho nám tak přetěžka a nenahraditelna. Tím ovšem nechceme tvrditi, že by nebylo a že snad ani nebude spisovatele jeho oboru, jenž by literarní hodnotou spisů svých jemu na

roveň či snad i nad něho postaven býti nemohl: my chceme jen říci, že sotva kdo hned tak dovedl nám státi se druhým — Benešem.

Ona kouzelná, nevyslovitelná moc, kterou k nám dýší jeho veškery spisy, ba která vyznačuje mezi sty jinými i jedinou jen větu, jeho pérem psanou, spočívala zajisté v nejvnitrnější jeho útrobě a vzrůstala s ním až na naše dny hned od těch čas, kdy jako dítě poslouchával řeči a výklady otcovy a dědouška svého, „písmáka“ Martina Šarocha. Proto také, jak už řečeno, nedá se vysloviti ani definovati. My však, kdybychom měli aspoň větným opsáním blíže ji vyznačiti, řekli bychom, že je něco příbuzného s tím, co nás ovane, pohledneme-li na gotické klenby omšených a zubem času rozhlodaných velkolepých svědků dávné české slávy, či na pamětní, nedbale ve zdech veských hřbitovů zasazené a na mnoze maltou k nepoznání ohozené desky s vypuklými rytíři v brnění, s dvojnásobným okružím, kolem jichž krajů latině či češtinou šestnáctého století napsáno, kdy tento nebožtík zrozen, v které turecké vojně byl, či které záduší nadal; anebo slyšíme-li sténati vichr v podkroví spustlého hradu, na jehož zvetšelém pavlánu díváme se v zimavý, podzimní večer do ztemnělého kraje, kde v teskné dumné melodii doznívá klekání, a snad dokonce přijde-li nám do rukou kniha v pergameně vázaná, s kovanými rohy a mosazných spon, jiż svým zevnějškem hlásající o těžkých svých úkrytech i utrpeních, která tu tam in margine vepsána, k čemuž nějaký stařík karatel podotkl: „Tohle všecko naprav milý Pán Bůh sám!“

A jakož českému duchu, tak byl Beneš Třebízský věren i české půdě; a zašel-li si někdy přec jinam pro látku, bylo to vždy do země slovanských našich pobratimů. Tak napsal „Příšery“, jejichž děj odehrává se na půdě Dalmacie, „Martina Puškara“, kdež líčen boj kozáctva ukrajinského po smrti Bohdana Chmelnického, a román o dceři Přemysla Otakara, Dagmaře, jež jako bílá hvězda smírným svitem zazářila nad mohylami nešťastných našich bratří polabských.

Chtějíce psáti skromnou pohrobní vzpomínku na Beneše-spisovatele, byli bychom těmito řádky u konce.

Ale jakož byl neskonale drahý svému národu co spisovatel, tak milován, ctěn a vážen byl jako kněz a — člověk. Jen jděte tam, kde působil, a ptejte se na „pátera Třebízského“, neboť pravým jeho jmenem hrubě jej ani nejmenovali, a neuslyšíte než výrazy lásky i úcty zároveň. Ke kaplance Klecanské spěchal kde kdo potřeboval úlevy, potěchy i pomoci — ba i ta mládež zdravá, červenolící, veselá a bujará chodila tam, jak pisatel řádků těchto sám se přesvědčil, za nedělních odpolední, ne snad aby si posteskla a požalovala ctihodnému velebníčkovi, ale aby se na týden zásobila — čtením . . . .

A Třebízského-kazatele znali po všem kraji: sebraná jeho „Kázání“ ve třech svazcích dosvědčují to nejlépe.

Když v letošní zimě rozlehla se poplašná zvěsť, že sklíčen těžkou prsní nemocí, byli již mnozí, kteří netušili drahému tomu životu. Ale za nějaký čas bylo lépe, takže ctihodný kněz pisateli řádků těchto sám o sobě dával zprávy potěšující. Ale v knihách Božích soudů bylo již psáno jinak: dne 20. června z Marianských lázní, kamž se byl za

zotavením svým krátce před tím odebral, rozletěla se do širého světa zdrcující zpráva, že Vácslava Beneše Třebízského v tomto světě již není.

Čí srdce nesvírá se bolestí, když slyší, jaké byly poslední okamžiky jeho vědomí. Schránka tělesná chýlila se k zmaru, z něhož není obrody; ale duch, ten veliký duch v lásce k vlasti a lidu jejímu šeptal sinavými rty: „Umru — umru — a jsem tak mlád a mám tolik krásných věcí v hlavě, jež chci českému lidu napsati! Ach, nedejte mně umříti!“

Může-liž býti na rtech umírajících slov vznešenějších a také — — tragičtějších? — — — — — — — — — — — —

Dne 24. června, v úterý, pochován byl na hřbitově Vyšehradském. — — Dřímej tam, dřímej v pokoji pod tou drahou půdou, kterou jsi víc než sebe miloval po boku těch, které národ také tak, jako Tebe miloval, vedle kněze-vlastence, Ehrenbergra, jemuž jsi sám psal tklivý nekrolog, a vedle nezapomenutelné tvůrkyně „Babičky“. Tito dva byli Ti duchem příbuzni obzvláště .... Zemřel Jsi v květu let, chudým vesnickým kaplanem, jenž neměl při skonu svém ani drahých, upřímných prsou krevního přítele, kamž by hlavu svou položil: jako když neuprosný blesk zžehne osamotnělou hrušeň v širém poli, zlaté ovoce nesoucí — ale odcházíš do těch neznámých, nepoznaných krajů, hořce, přehořce oplakáván milliony věrných srdcí, a dokud v tomto drahém dědictví patrona Tvého nevyhyne láska k jazyku a slávě našich otců, dotud jmeno Tvé vyslovovati se bude — s požehnáním! ....

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Julius Zeyer. *Poesie.* (Nové bibliotéky spisů veršem i prosou číslo II. V Praze 1884. Nakladatel Jos. R. Vilímek.)

Nová kniha Zeyerových básní předvádí nám výraznou jeho individualitu v plném, oslňujícím světle. Smělá, horující fantasie, překvapující hojnost svěžích a originalních obrazů, kolorit vůbec sytý a šťavnatý, sdružený s harmonickými liniemi souměrné stavby a s neobyčejnou mnohdy plastikou, skrystalisovaly se v jeho pracích v komposice velikých rysů a vzácné krásy. Vášnivý až do hlubin duše, pro vše hrdé a mužné zanícený, ale také až ke kapriciosní výlučnosti umíněný romantik, vždy jen za svou myšlenkou bezohledně vpřed kráčející, takřka hravě překonal všecky překážky, které v cestu se mu stavěly, a v české veřejnosti uměl si dobyti vřelé přízně a trvalého uznání. Zapříti se nedá, že Zeyer vdechl romantismu nový žár a nový život v době, kdy krok za krokem, ale bezpečně strhuje k sobě všechny mysli proud realistický. Příčiny tohoto úkazu nezříme ovšem v bizarrnosti a někdy až barokní fantastičnosti některých jeho výtvorů, ale v tom, že při všem zůstal umělcem samostatným, svého cíle vědomým, a že kouzlem skutečné krásy je obestříti dovedl. Mohutná jeho tvůrčí síla, plná vervy a zvlášť vyvinutého smyslu pro myšlenkovou nádheru, spojená s některými měkčími a prostšími tóny mollovými působí na nás v „Poesiích“ neméně příznivě.

Nejznamenitější prací sbírky a její skutečným vrcholem jest bez odporu „Zpěv o pomstě za Igora“. Olga, vdova po knížeti Kyjevském, děsným spůsobem vykonává pomstu svou na jeho zhoubcích, Drevanech. Postava to hrdá, barbarsky gigantická, kterou básník takřka jako vytesal do bílého kararského mramoru. Pokud se týče výrazu, síly kresby a provedení, druží se tato báseň k nejlepšímu, co v poesii toho druhu vůbec lze nalézti. Některé jednotlivosti jsou krásy úchvatné. Divoký žal osiřelé kněžny, popis drevanské lodi, plavba do Korostěnu a líčení Olginy pomsty od svržení lodi do propasti až po vyvrácení Korostěnu jsou podány s řídkou plastikou a velkolepostí. Psychologický převrat v mysli Olgy ku konci básně ovšem dá se opodstatniti toliko v duši tak hluboce náružívé, jakou kněžna jest.

Ve všem důsledný, přísný, v sobě soustředěný tento bohatýrský zpěv jest jako ulitý z bronzu. Nikde žádné trhliny, žádného odbočení — a chmurný jeho děj dodává mu nezvyklé, příšerné nádhery. Vedle něho jest dramatisovaná „Blanka“ pouze rozkošnou romancí. Vykreslen tu lahodný typ vášnivé a milující dívky, jíž prochvívá ušlechtilý oheň jasného sicilského slunce. Stejnou měrou poutavy jsou též osoby vedlejší, rytířský král René, dobrotivá jeho choť i statný Palaméd. Věk patnáctý se svou čistou, zářící poesií jeví se zde v nejplnějším lesku a celek možno postaviti vedle nejkrásnějších proverbů Alfreda de Musset. Ovzduším španělským jest napojen „Ramondo Lullo“, jehož láska ku

krásné Ambrosii de Castello vylíčena pěkně a ohnivě. Zručným vpletením v děj známé báje o Ahasverovi nabyla báseň neočekávaného obratu, jímž z apotheosy lásky stala se apotheosou pokání. Duch doby pochopen výborně a živá, veskrze vhodná barvitost činí toto dílko v naší literatuře zjevem velice zajímavým.

„Různé básně“ obsahují zpěvy lyrické i výpravné. Z prvých hluboký dojem v duši zanechá elegie „Bílému domu v staré zahradě“, z epických pokládáme za nejkrásnější „Helenu“. K ní druží se orientalním koloritem kypící báseň „Co slza zmůže“ a energický, v pravdě mužný zpěv „Srdce Pikangovo“. V dobách větších lidí a větších charakterů by tato báseň rázem rozletla se po celých Čechách a zněla by z každých úst. Dojemná „Legenda o Donatellovi“ honosí se krásnou pointou, rovněž tak básně „Buddha před zrozením“, „Kadydža a zjev“, „Sen v zimní noci“ a „Potlesk“. Balladické motivy norské vynikají charakteristickým provedením a věrným, případným koloritem, jenž vedle ostře vystupující plastiky a pyšné, nespoutané fantasie, bohaté nejrozkošnějšími detailly i smělým vzletem, náleží k největším přednostem Zeyerovy poesie.

Jen rhythmus někdy nepříjemně se kolísá a v celku rovněž rým Zeyerovi nesvědčí, ač v některých pracích, což zajímavo, stránka formalní jest úplně bezúhonna. S příkrým a sžíravým pessimismem básně „Kořící se Slavii“ nesouhlasíme: upírati však básníkovi právo, aby jej vyslovil, aneb kárati jej proto z nevlastenectví, máme za neoprávněné. Výkřik podobný státi se může jen z duše hluboce raněné a rodný svůj domov vřele milující. *Fr. Kvapil.*

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

VI.

Vrchlického veselohra „*Noc na Karlštejně*“ zablýskla se na repertoiru Národního divadla co klenot ceny nemalé a trvalé. Zvláště druhý akt je znamenitý, v postavách velice originální a v provedení jímavě poëtický.

Se zřetele divadelního zvlášť vytknouti dlužno *vděčnost rolí* v novém kuse. Postava císaře Karla tak samorostlá, tak žádnému staršímu na divadle vzoru neohlídaná a v tak ušlechtilých rysech vyvedená, musí býti vítána herci lepomluvnému a obdařenému pro úlohy velké representace. Pan *Seifert* ujal se jí velmi umně a s ní zároveň vyrostl o dvě hlavy nad sama sebe. Tak jak slyšeli jsme jej říkati veliký monolog přede scénou poznávací a mnohá choulostivá místa při této, tak namnoze vždy věrně v zápětí za obraty basníkovými s barvou hlasu a citu, tím krokem a tou cestou, myslíme, že jedině lze dostati se znenáhla na vrchol hereckého umění. Taková potěšná místa hereckého výkonu budí v nás přesvědčení, že časem také na českém jevišti dostane

se k platnosti ryzí zlato jedině správné a krásné — *přirozené* deklamace.

Třeba nám ovšem doufati, že se k cíli dostaneme jistěji a rychleji, nežli bylo lze jinde. Máme vzory a máme přesně vyznačenou cestu . . . Několikrát bylo mi už zavaditi o předmět poukazováním na vývin deklamace u jiných národů, najmě Francouzů. V předposledním listě pověděl jsem slovo o významu Monvelově v historii francouzského divadla. Předpokládám zájem pro tu věc a chci načrtnouti krátce, jak asi bylo před ním a jak ze své doby a svých předchůdců vyrostl. Regnier píše ve své „Étude sur la déclamation dramatique“: *)

„Od původu divadla až podnes zahostily se na něm dva systémy deklamace; jeden předpisuje pravdivost, druhý radí ku zpěvnosti.

Podle prvního má se herec především podříditi pravdivosti děje a jen na druhém místě pomýšleti také na libozvučný prones veršů; tak odporučuje Diderot ve svém listě mladé herečce slečně Jodinové: „Seč budete, hleďte přiblížiti se přirozenosti. O dvih i spád veršů se nestarejte.“

Druhý naopak přikazuje, podříditi přirozenost i pravdivost dramatickou hudebnosti básně. Obhájci směru toho praví: „Nač by se psaly pěkné verše, kdyby směl herec porušiti jich počet i libozvuk a odříkávati je jako prózu?“

Stranníci dramatické živosti pak odpovídají: „Nač byla by pravdivost děje, kdyby ji herec zpíváním rušil? Autor-li správně myslil, smí herec licho mluvit?“

Jest otázka, které soustavě dáti přednost? Má-li jedna vylučovati druhou, odpovídám, že nepřísluší žádné. Myslím, že není dovoleno rozlučovati dvé věcí, jež mají zůstati nerozlučny: umění, jak říkati verše a jak je hráti; umění, kterak má poeticky mluviti vášeň, a umění, kterak má si ona počínati.

A zatím ode dvou set let oba systémy střídavě převládaly na scéně. Podle vlivů literárně oblíbeného vkusu, podle hodnoty neb skvělých poklesků oněch artistů, kteří je prováděli. Co se obecenstva dotýče, zdá se, že si libovalo v obou. Brzo mělo zpívavou deklamaci v oblibě, brzo ji zavrhovalo; uznati však sluší, že každá změna jeho choutek měla vždy za příčinu přepínání, jehož se herci ve směru jednom či druhém dopouštěli.

Za mého mládí bylo nejlepší pochvalou, pověděti o tragédovi: „on mluví!“ — — — —

Molière ve svých *„Précieuses ridicules“* radí hercům, aby recitovali tak, jak se mluví.

Ve Francii začali odehrávati tragédie tónem zpívavým; bylo to v povaze samých kusů. Z klassiků nejvíce Corneille přispěl k vyumělkování tohoto deklamačního vkusu.

Také malíři mají jistou dovednost, která sice se příčí pravdivosti, ale líbí se a sluje u nich *chic*-em; mnoho lidí ji považuje za vlastní

*) Temps 1884.

umění. V umění dramatickém je tím chic-em ono zpívání v přednesu; pomocí pěkného hlasu, libozvučně odměřeného zdvihání a klesání veršů, budí herec jakousi illusi, vyvolává jakési zdání krásy i na špatném verši, ač ovšem dodati dlužno, že jimi ubírá pravé veršům dobrým.

Přednes manýrovaný, deklamační, plný sice přecházek hlasových a důrazů, ale prázdných, povrchních, zdánlivých, jest laciná umělůstka pro herce prostřední, jejíž pomocí vyhýbají se vlastním nesnadnostem svého umění, aby dosáhli onoho hlučného potlesku, který na divadle často tak pramálo znamená. Konvence na divadle má takou moc, že zastiňuje nezřídka umění pravé, a třeba úsilí velikého umělce, aby vytrhl obecenstvo z nadvlády vkusu, na který si bylo navyklo. Hned Molière sám se o to pokoušel, ač bez úspěchu. Nikdy jej nepovažovali za tragéda. Jakoby v rozporu se samým sebou vypadal veliký herec ve hře tragické; nebudil pohnutí a chvění, ale smích; „hlas jeho byl prostřední, křečovitý kašel nutil jej přerývati fráze, bušil slova, aby přednes získal na objemu, a jeho postava, nezvyklá obrážeti hnutí jiná než hrdinná, upomínala divákům na neštěstí postavy z veseloher. Sotva však

. . . que d' un de coup ses fatales mains
La Parque l' eût tranché du nombre des humaines,

objevil se *Baron*, jeho žák „nadaný přírodou oněmi vlastnostmi tělesnými, které dobývají srdcí“, a jal se prováděti vzácné jeho zásady: správný, zvučný přednes, nepromíšený přetvářkou a násilím, zvítězil konečně nad routinou; poznáno, že může tragická hra býti pravdivá, ač ne sprostá, vášnivá ač ne nadulá. Tak učil Molière, ač obecenstvo neporozumělo až jeho žáku.

Zdálo se, že revoluce provedena.

„Avšak,“ praví d' Alainvalle*) „většina herců jsou *duše slaboučké* a nenavykají si po velkých vzorech, které chtějí nápodobit, než obyčejně jejich chyby.“ Přihodilo se to i škole, kterou učinil *Baron*. O něm řekl La Bruyère: „Tomuto velkému herci jen ještě schází, aby se naučil mluviti ústy.“ Po něm všickni herci začali mluvit nosem; chyba ujala se rychle, nikoli však přednosti; nosování se ještě udrželo, ale přirozenost s *Baronem* se z divadla zas vytratila; Beaubourg, slečna Duclos-ova, jeho následovníci a po nich všickni slaboučcí dali se rychle opět ovládnouti zpívavostí a stalo se — zvláštní případ v historii divadla — že týž Baron po třicítiletém odloučení od divadla znovu objevil se na scéně, dosud svěží, ač šedesát sedm roků stár, a úsilovně ujal se reformy, aby jí znovu pomohl slaviti vítězství.

Tou dobou vystoupila *Adrienna Lecouvreur-ova*. „Znala mluvu přírody,“ řekl o ní Voltaire, „byla okrasou svého umění, změnila jeho zákony.“ Voltaire se sice mýlil, avšak ne-li právě změnila, tož aspoň zákonů dbala a snažila se lepším dopomáhati k úctě jménem svým.

Od té doby považována za herečku z největších, jaké se kdy na divadle ukázaly, ba za nový vzor přirozené, dokonalé deklamace. Třicet let před ní zahájil onen spůsob ovšem Baron na rozdíl od ostatních,

*) D' Alainvale: Lettre sur Baron et Mlle Lecouvreur.

kterým šlo jen o zvučnost veršů, jež deklamovali pádně a emfaticky. Před Baronem bývalo prý ještě hůře, kdy herci tolik se namahali, že odříkávali prudce a zvučně proudy slov o patnácti a dvaceti verších jediným dechem, bez odpočinku, až plíce praskaly, což prý se opravdu přihodilo Mondory-mu v úloze Héroda v Tristanově „Marianne“ a slavnému Montfloury-mu, jako Orestu v Racinově „Andromaque“.

Období dobré deklamace netrvalo však dlouho. *Lecouvreurka* zemřela a deklamace o táhlých a nudných ariích nabyla opět vrchu, jak svědčí Voltaire ve své „epištole na slečnu Claironovu“. Nedá se tvrditi najisto, že i Quinault-Dufresne-ova i Mlle. Gaussinova, umělkyně jinak znamenité, byly by nepodlehly proudu, dávajíce se jím unášeti.

Nadešel konečně okamžik, kdy oba způsoby vynikly zároveň a zosobnily se dvěma proslavenými tragédkami, *Dumesnilovou* a *Claironovou.* O prvnější napsal La Harpe:

Tout jusqu' à l' art chez elle a de la vérité. *)

a Dorat o druhé:

Accents, geste, silence, elle a tout combiné.
Le spectateur admire et n' est pas entrainé. **)

Gibbon prý sice ve svých *Mémoires* vynáší „dokonalé umění *Claironovy* naproti nezřízeným přemrštěnostem *Dumesnilové*, kteréž její ctitelé slaví co pravou mluvu přírody a vášně“. Avšak naproti úsudku Gibbonovu třeba položiti výrok jeho krajana Garricka.

Veliký tento tragéd na otázku, které z herců uznává za nejvíce nadané, prý odpověděl: Lekaina, Carlina i Prévilla. Z hereček jmenoval Dumesnilovu vedle jiných, o Claironově se nezmíniv a byv upozorněn, aby ji nevynechával, odvětil: *„Ta je až příliš herečkou.“* Však úsudky Doratův i Garrickův o slečně Claironově platí jenom do chvíle, kdy poslechnuvši rady Marmontelovy, provedla změnu na svém spůsobu a pochopila, že i tragičnost může býti přirozenou. Historie jejího obrácení je tak zajímava a tak těsně přiléhá k věci, že nemeškáme zde ji připojiti.

Marmontel vypravuje:

„Byl jsem dlouho v neustálém rozporu se slečnou *Claironovou* pro její spůsob deklamace tragických veršů. Nacházel jsem na její hře příliš ohně a lesku a nedosti ohebnosti i rozmanitosti; její síla, nedostatečně mírněná, měla do sebe více vytržení, ale málo procítěnosti. Snažil jsem se šetrně jí to vyložiti. — Řekl jsem jí: „Jste nadána všemi prostředky, jakými lze vyniknouti ve vašem umění; a ačkoliv jste již velikou herečkou, bylo by vám snadno ještě se povznésti nad samu sebe, kdybyste oněmi prostředky spíše šetřila, jimiž mrháte. Namítáte mi svoje úspěchy; namítáte důminky a hlasy svojich přátel; autoritu páně Voltairovu, který sám svoje verše emfaticky předčítá, předpokládaje, že tragický verš vymáhá na deklamaci týž velebný ráz, jako na slohu; a já nemohu naproti tomu postaviti než jediný neodola-

*) Vše je na ní pradivo, i umění.
**) Přízvuk, hnutí, klid, vše sobě upravila.
Divák se sice obdivuje, není však unešen.

telný pocit, jenž mi praví, že může býti jako sloh i deklamace ušlechtilou, velebnou, tragickou a přece prostou; že, aby výraz byl živý a hluboko pronikavý, chce býti stupňován, odstiňován, chce míti obraty nepředvídané a náhlé, jakých se zříká, jsa přepínán a nucen.“ Stěžovala si někdy netrpělivě, že jí nedávám pokoje, poněvadž nedbá v tragice tónu důvěrného, komického. „Nikoliv, slečno,“ odvětil jsem, „neupadnete do něho nikdy,“ není vám od přírody dán; ani když ke mně mluvíte, ho nemáte; zvuk vašeho hlasu, vzhled obličeje, výřečnost, posuny, postoje, vše na vás má ráz ušlechtilý. Odhodlejte se jen zůstati hrdou na tuto krásnou přirozenost; směle vám ručím, že pak i vaše tragika ještě vyroste.“

Jiné rady nabyly vrchu a nechtěje zbytečně se vnucovati, ustal jsem, ale tu vidím, kterak se náhle herečka sama sebou obrátila na můj náhled. Hrála Roxanu v malém divadle Versaillesském. Přišel jsem prohlédnout její toaletu a poprvé nacházím ji oblečenu jako sultánku, bez obručové suknice, s obnaženými rameny a v opravdovém oděvu orientálním; činím jí proto poklonu a ona odpovídá: „Budete se mnou spokojen. Byla jsem v Bordeaux, kdež mají malou síň, nezbývalo než se přispůsobiti. Přišlo mi na mysl, abych se uskrovnila ve hře a pokusila se o tu prostou deklamaci, jaké jste se tolik na mne dožadoval. Domohla se tam největšího úspěchu. Chci se o ni pokusiti také na tomto divadélku. Poslechněte si mne. Jestli prorazí také zde, pak s bohem stará deklamace!“

Skutek překonal její i moje očekávání. Ne už herečku, ale samu Roxanu mněl divák viděti a slyšeti. Podiv, illuse, unešení byly neobyčejné. Všickni se tázali: kde jsme? co se děje? Nikdy podobného neslýcháno. Po divadle spěchám k ní, chtěje s ní promluviti o dosaženém úspěchu.

„Zdaliž neuznáváte, že jsem nyní zničena? Třeba do všech rolí správných kostumů; pravdivost deklamace vymáhá i správnost obleků; od té chvíle je celá moje garderoba převržena; ztrácím v ní deset tisíc dukátů na šatech; ale oběť je přinešena; za osm dní uhlídáte mne zde hráti Elektru, přirozeně jako jsem hrála Roxanu.“

Až po dobu, do níž spadá anekdota, vypravovaná Marmontelem, bylo nejmenší starostí i spisovatelů i herců, všímati si lokální barvy. *Cid, Britannicus, Esthera, Venceslas, Sirotek Čínský* sehrávaly se mezi dekoracemi, jež sotva se od sebe lišily, a bez ohledu na čas, okolí, ba na zem, kam děj položen. Podobně bylo s oblekem herců, nikomu nenapadlo, zařizovati se s ohledem na správnost; všecky kusy ze starověku hrály se v obleku zvaném à la romaine. Byla to konvence obecně přijatá a nikdo se nemrzel viděti Thesea, neb Hippolyta pokrytého pudrovanou vlásenkou. Jakmile však slečna *Claironova*, podavši se radám Marmontelovým, jala se dbáti o přirozený přednes, poznáno ihned, jak nesmyslnou jest ona konvence. Hnutí pravdy mělo takovou sílu, že postačil jediný důkaz, aby pochopilo obecenstvo lichost tradice a slečna *Claironova* aby uhodla, že divák okusiv jedenkráte upřímného tónu, bude žádati, aby jen postupovala vždy dále na cestě, kterou se dala. S řídkým bystrozrakem, s rozhledem pozoruhodným pochopila, že jako jsou poklesky posunkové, jichž třeba se vystříhati,

jsou i poklesky oblekové, jichž dopustiti se není radno; že osoba na divadle pozbývá význačnosti, půvabu i krásy, není-li oděv její v ladné shodě s postavením, s jejím hmotným i mravním poměrem. V zápětí toho poznatku bylo obětovati nádhernou šatnu, neboť tato šatna byla na úkor illusi na divadle hledané, a ona se vskutku odhodlala ji obětovati. —

Nové obleky, jaké počala pak voliti, arci sotva by byly došly milosti na očích našich. Co však škodí? Zásluhou slečny *Claironovy* nebyly nějaké nálezy v oboru archaeologie, nýbrž krok, jímž nastoupila dráhu, po níž ji následovali všickni její nástupníci. Prohřešila-li se u provedení, cit aspoň, který ji vedl, byl správný, a od jejího pokusu počíná se reforma kostumování a scénování.

Bezprostřední, hlučný úspěch následoval jejím novotám. Marmontelovi dostála ve slově. Osm dní po uvedené rozmluvě s ním hrála Elektru bez moderní tehdy obroučkové suknice, v oděvu otrokyně, prostovlasá a s okovy na loktích. Marmontel píše: „Byla obdivuhodná; úloha, kterou jí Voltaire dával mluviti tónem žalostně táhlým, jednotvárným, mluvena přirozeněji, nabývala krásy jemu samému netušené a tehdy se stalo, že uslyšev ji hráti na svém divadle ve Ferney unešen a tona ve slzách, zvolal památná slova: *„Nikoli! nikoli já; ona, ona je tvůrkyní této role!“*

Ten úsudek Voltairův je zajímavý. Jsa rozhodným přívržencem zpívavé deklamace, měl Voltaire štěstí spatřiti úspěch svého díla provozeného spůsobem jeho názoru odporujícím, napřed Mlle. *Dumesnilovou*, jež co Méropa nešla než po svém pudu a své vášni, pak *Claironovou*, která zradila jeho školu, a *Lekainem*, jenž se stal velikým svou jednoduchostí.

Jako slečna Claironova, také *Lekain* snažil se přiměřiti hlas rozlohám síně divadelní, aby stále mohl jej ovládati; soudil, že onen výraz, jenž pohne a dojme, nepochází z plic, ale z duše a vypravuje se o něm, kterak přišed prohlednouti postup stavby divadla Odeonu a zočiv prostranství hlediště, zvolal: „V tak ohromné lodi je tragédie ztracena!“

Úspěch *Lekainův* byl ohromný, jak současné zprávy o něm vypravějí. Nedomohl se ho však bez bojů a odporu. Již Talma vypravuje o něm ve svých *„Reflexions sur Lekain“*, kterak mu bylo bojovati proti „milovníkům starého prozpěvování, kteří nenacházeli při něm té rozvláčné usedavé deklamace, toho zdvihavého a padavého přednesu, jenž ze samé úcty pro caesuru a rým, nutil verše upadati v pravidelné kadence —“ a nemohli mu proto přijíti na jméno, dále ovšem nemálo bylo mu přemáhati nedostatky fysické: Lekain byl zjevu nápadně škaredého.

Madame Vigée-Lebrunova, umělkyně cituplná, vypravuje: „V jistých úlohách škaredost jeho, ač neobyčejná, úplně zmizela. Oblek rytířský například tak pozměňoval strohý, odporný výraz nepravidelné jeho tváře, že když hrál Tankreda, byl na podívanou. V úloze Orosmana však, v níž jsem ho viděla jedinkrát, seděla jsem poblíž jeviště a turban jej tak hyzdil, že mne pojal údiv, kterak ušlechtilým a pěkným spůsobem dovedl mi nahnati strachu.“

Paní Vigée-Lebrunova byla malířkou a pojímala „krásu“ ohyzdného zevnějšku v „některých úlohách“ se zřetele plastiky. Jiní, literárnější svědkové však tvrdí, že ona ohyzdnost tratila se ve všech, a že mu nikdy nebránila podivnou mocí působiti na shromážděné. A jaké bylo kouzlo, jímž působil? Nejlépe, poslechnouti jeho samého; vykládaje, v čem záleží nadání herecké, kdysi pravil: „Hlavní částí hereckého nadání je duše; druhou je vzdělání; třetí pravdivost a vřelost přednesu a čtvrtou úhlednost těla.“

Lekain zemřel neočekávaně dne 8. února 1778. V listě zachovaném v archivu Comédie francouzské praví o něm Monvel, že byl „z největších tragédů, jaké kdy svět spatřil“ a dále přiznává: „já v něm ztrácím vzor, na němž jsem denně odkrýval nové krásy.“ Vypravuje se ještě, že v důvěrné rozmluvě Monvel prý zvolal: „Ach, kdybych jen měl prostředky, jako on, však by obecenstvo nemuselo tolik litovati jeho ztráty.“

Uprázdněné místo po něm, jakož i jeho význam, měly se přirozeně dostati na Monvela, ač se hlásil o ně sok dosti nebezpečný, *Larive.* Právě ony Monvelem tolik želané zevnější prostředky připadly *Larive-ovi* hojným údělem. Byl velké, krásně rostlé postavy, měl mocný hlas, podivuhodně ohebný a značně obsáhlý. Na neštěstí ho zneužíval: záleželo mu více na tom, aby lahodil sluchu, než aby upoutal ducha; na škodu básníkovy myšlenky snažil se, aby mnohem více vynikla zvučnost slova, než aby zachycen byl smysl. Jeho libůstkou bylo přecházeti náhle, střemhlav z oktávy hlasu do oktávy z žádné příčiny jiné, než aby samolibě ukázal bohatost jeho. Chtěl tuto svoji duchaprázdnou methodu dokonce i odporučovati učňům a vydal v tom smyslu zvláštní *Cours de déclamation* a měl hlavně namířeno proti macešsky nadanému Monvelovi. Leč obecenstvo rozhodně se postavilo proti němu, zdravý vkus, umělecká pravda byla již na tolik nabyla vrchu, že pouhý, lesklý povrch nemohl na trvalo oslepiti. Nějaký umný ferina napsal tehdy pod Larive-ovu podobiznu vtipný distichon:

Lekain, le grand Lekain a passé l'Acheron,
Mais il n'a pas laissé ses talents sur *la rive!**“

Zvítězil *Monvel*, o jehož významu v rozvoji divadelního umění francouzského jsme už v některém předešlém listě pojednali. Stůjtež zde ještě některé karakterické drobnůstky.

Napoleon vykládaje kdysi myšlenky své o dramatickém umění, pravil podle paní Remusatovy**):

„Nedávno teprv vysvětleno mi rozuzlení v Corneillově dramatu *Cinna*. Zprvu považoval jsem je toliko za prostředek k dosažení politického pátého aktu a skutečně není pouhá dobrotivost, nezakládá-li se na úmyslech politických, než ctností velmi ubohou, tak že náhlé

*) Lekain, veliký Lekain přeplul Acherontem,
leč nezanechal *na břehu* svoje nadání.

Vtip je slovní. Jméno *Larive* zní překladem *břeh.*

**) Memoiry.

změknutí a zlaskavění Augustovo nezdálo se mi býti důstojným zakončením pěkné tragédie. Avšak jednou viděl jsem hráti *Monvela* a tu spadla rouška, jež mi zahalovala tajemství velikého pojetí; ono „buďme přátely, Cinno!“ pronesl Monvel tak trefně a úlisně, že jsem poznal ihned vypočítanou přetvářku tyranovu, která se mi prve co výplyv citlivosti zdála býti tak dětinskou. Ten verš potřebí vždy říkati tak, aby ze všech, kdo jej slyší, jediný Cinna mu neporozuměl.“

Po svědectví jiných vrstevníků vkládal Monvel do uvedených slov něco jiného nežli faleš, jak soudil Napoleon, předpojatý právě onou dobou proti spiklencům a vévodovi d'Enghienskému a nemaje na očích než co si právě viděti přál. Přece však dokazuje anekdota pronikavou sílu hry a výřečnosti *Monvelovy* v úloze Augusta, z něhož učinil, jak očití svědkové praví, postavu nevyrovnaně mohutnou. Talma, který po jeho boku hrál Cinnu, zůstal kdysi jako ztrnulý, bez hlasu a myšlenky: „Prosím obecenstvo za odpuštění,“ pravil zpamatovav se, „také mne omráčil obdiv nad uměním občana Monvela.“

Tu anekdotu vypravuje Legouvé, jenž prý ji slyšel od p. Bouilly-ho, svého poručníka, který byl neobyčejnému představení přítomen.

Přece tedy dovedl *Monvel*, ač se mu jako při prvém výstupu a více ještě nedostávalo i silného hlasu, i prostředků obsáhlých, ač neměl ani vzhledu, ani postavy a žádných z těch vlastností, jež podle Grimma samy zastupují talent, přece dovedl nahraditi tyto nedostatky a z neocenitelné svojí zkušenosti vyčerpati pomůcky, jakých žádné mládí, žádná lepost, žádný oheň neposkytuje jiným.

Jeho tajemstvím bylo, že slabosti hlasu odpomáhal důrazem a smyslností, že dovedl upotřebiti předního v hereckém umění pravidla, jež zní, že se nikdy nemá žádati na hlase a byť byl sebe slabší, více, nežli seč jest. Na divadle leží síla v důraze, nikoli ve zvučnosti a myšlenka dobře vyjádřená bude míti vždy větší účin než lesklý hlas. Výkřiků má se užívati jen zřídka, jsouť vrcholním projevem vášní, třeba s nimi skoupiti. Což křičíce nepřiznáváme ve skutku, že jsme se octli na nejvyšším stupínku zloby, nenávisti či bolu a že nejsme už schopni cítiti ještě nad to? Naproti tomu přemáhati se, jest probouzeti domněnku, že bychom byli ještě s mnohem více než vyjadřujeme, že nepřekročeny ještě meze našich sil. Nevydávati se zcela, znamená zdvojnásobovati účin. Takové bylo přesvědčení Monvelovo, užitím této a jiných ještě pravd, jež byly jeho tajemstvím, povedlo se mu zvítěziti nad nespravedlnostmi přírody a státi se, čím jej nazval Chénier: „prvním tragickým hercem v Evropě“; hercem jistě podle chuti a rozumu Molièrova i Shakespearova, neboť žádný z obou velikých mistrů divadla nebyl by mu mohl vyčítati, Molière „způsob ďáblem posedlého“ a Shakespeare „přeherodesování Heroda“. Monvel přiznával se předkem ke škole prostoty a pravdivosti, jako tragéd nikdy v situacích tragických nevyl, nikdy verše nezpíval, aby šly k citu a byly dojemnými; oba způsoby, jež se dosud zachovávají mezi vrstevníky, vždy odsuzoval.

Po Monvelovi přišel *Talma*, žák Lekainův a Monvelův, jenž stojí už jaksi v naší moderní době divadelní. O té promluvíme snad příležitostně v jiném listu.

Polská literatura.

Píše *Fr. Kvapil.*

Literární ruch v Polsku za minulý rok potvrdil znova již častěji opětované mínění, že v době přítomné básnictví polské největších úspěchů dobývá si v novellistice. Román, povídka, novella, arabeska i pouhá drobná feuiletonní črta nalezly tam schopných vzdělavatelů, jejichž řada každým rokem se šíří a rovněž každým tím novým jednotlivcem nové půdy si dobývá. Známkou charakteristickou tohoto novějšího hnutí v literárním světě polském jest až na nepatrné výminky realismus, nevykročující z mezí střízlivé objektivnosti a zároveň nehroužící se v kal hrubého naturalismu, jenž domnělým hledáním přirozených dokumentů tu a tam vyhladiti usiluje každou stopu skutečné krásy. Někdy ozve se ještě kdes opozděná struna romantická, ale jestliže v čem, tedy zejmena v novellistice polské romantismus nejprve pozbyl půdy. Z velikého množství prací, které lonského roku v Polsku na literárním trhu se objevily a živou na mnoze pozornost vzbudily, zmíniti se chceme alespoň o některých. V kruhu spisovatelek přibylo o jedno jméno dobrého zvuku víc. *Novelly* od *Hajoty*, vydané ve Varšavě, obsahují v skutku některé práce zralé a umělecky souměrné. Spisovatelka ovšem nedospěla k plnému sebevědomému tvoření rázem. Ve starších její novellách pozorovati lze ještě jistou myšlenkovou nevyspělost, hlavně pokud se týče zásad, sympatií a úsudků, co do stránky umělecké pak značný počet vad různého druhu. Tak již v první její novelle větších rozměrů, vydané před několika lety s názvem „*Narcisy Evičky*", převládá chorobná sentimentalnost, k níž přidružila se i melancholie. V jiné práci, „*Pro slávu*", možno zříti již pokrok aspoň co se týče kresby karakterů, nicméně zakončení jest nepříliš šťastné. Poměrně ještě slabší jest povídka „Bez pětilistý". Také v novellách právě vyšlých nedostihují všecky práce tam umístěné stejné umělecké výše. Nejlepšími bez odporu jsou: „*Vějíř*", „*Naše lampa*" a „*Zvonek*". Vynikající jejich předností je zdařilá analyse psychologická a bezohledná objektivnost. Platí to zvlášť o „*Vějíři*", který co do pojetí, vypracování a rozuzlení činí zadost i nejpřísnějším požadavkům. Líčena tu ženština silné a neobyčejné duše, která místo aby jiné činila šťastnými, stává se jich zhoubným démonem. Je to dívka teprv devatenáctiletá, krásná, která všemi prostředky koketerie hledí na sebe upoutati mladého, ušlechtilého muže, aby ho mohla odpuditi, když byl k ní zahořel šílenou láskou. A proč tak činí? — Proto, že též ona kdysi milovala, ale její milenec pro bohatství oženil se s jinou. Mstí se tedy zbraní, kterou ji příroda obdařila, na celém pokolení mužů. Eugen, sám vyžilý a umírající, vypravuje o tom jedinému svému příteli odevzdávaje mu též jedinou památku na ukrutnou Kláru, vějíř. Pojat a rozrušen tím, co slyšel, ubírá se tento s vějířem v ruce ke své nevěstě, s kterou za několik dní má přistoupiti k oltáři. Chce jí vypravovati smutné osudy Eugenovy, ale v tom ona jej přeruší a vzkřikne: „Můj vějíř!" — Překvapující tento obrat jest korunou komposice a při tom logickým výsledkem všeho, co u vypravování předcházelo. Přítel Eugenův dívku opouští, když byl takto mimoděk poznal její tvrdou duši. A Klára? — Ani ne po dvou letech vstupuje ve sňatek

s milionářem a svět ji nazývá šťastnou. Patrno, pokud přihlížíme k ethické stránce novelly, zakončení toto docela uspokojiti nemůže. Avšak jinak v podání jeví se vzácná finessa, dialogy jsou výborné, intriga nevšední, sloh jadrný a plný elegance. Jiného druhu jest „*Naše lampa*“. Žena schudlého, šlechetného muže, nemajíc dosti morální síly, aby snášeti dovedla tísnící je nedostatek, a stále jen blouzníc o bohatství a přepychu, prchá od něho s naskytnuvším se bohatým milencem. Čin ten vzhledem k životním jejich poměrům a ke stavu její duše, z nich vyplývajícímu, jest, jak spisovatelka jej předvádí, zcela přirozeným a logicky nutným. Osamotnělý manžel, když byl těžkou chorobou ztratil ostatek svého jmění a zakusil nejtrpčích útrap hmotných i duševních, po mnohých letech je kdysi přítomen dražbě, kdež náhodou na prodej vystavena lampa — jejich lampa, při níž ztrávil a prosnil první sladké a šťastné večery s milovanou ženou. Dojmy a obrazy, jež mu ve vzpomínkách při tom pohledu před oči vystupují, poutajíce jej křečovitě k tomuto symbolu zářnější minulosti, kresleny velmi dojemně a s vervou takměř dramatickou. „*Zvonek*“ zaráží nás tragikou ještě drastičtější. Vypravuje se tu o nemoci ženy domovníkovy, nad jejíž ložem umístěný domovní zvonek neustále dráždí její chorobné nervy a urychluje její smrt. Mimovolně vzpomínáme při tom na některé práce Richepinovy, v nichž rovněž trpká pravda životní předvedena s touž nemilosrdnou věrností. Lahodnějšího rázu jest již obrázek „*V čas*“. Ovšem i ten za formou humoristickou ukrývá obsah bolestný, ironický. Uvádí se nám tu pan Teodozy a panna Růžena, oba staří a již nade hrob naklonění. Již od mladosti se měli k sobě, ale pro nedostatek energie na obou stranách k bližšímu styku to jaksi nedošlo. Nemohli skorem ani bez sebe se obejíti, zatím však uplynula dlouhá řada let a příležitost k vyznání posud se nenaskytla. Sestárli, ve světě je obkličujícím pocítili se cizinci, osiřeli. Tím více sobě přivykli, navštěvují se každý den v určitou dobu, při čemž vědí už napřed, co který řekne, co druhý na to odpoví, vše jde u nich jako na hodinovém stroji, který řídí ustálený, železný zvyk. Ale ten stroj vzájemných jejich návštěv a hovorů se kdysi porouchal — Pan Teodozy ochuravěl. Aby takovýmto neočekávaným nehodám předešli, odhodlají se oba po mnoha komických scénách ke sňatku. Ale nežli se uskutečnil, přesvědčili se, že nemohou se odříci svých vlastních obyčejů, že jim nelze činiti si vzájemných ústupků, skamenělý egoismus zastaralých zvyků jim stanul v cestě. Rozhněvali se na sebe, a — smířivše se, zůstali svobodni. „Jak je to dobře, slečno Růženo, že jsme se vzpamatovali v čas!“ volá na to pan Teodozy. Leč tento výkřik radosti jest zároveň velmi trpkou satirou jejich sestaralých duší. Celek je podán zručně, pravý to obrázek staré hollandské školy. „*Lázeňské črty*“, předvádějící rozmanité obrázky ze života zlaté mládeže, vynikají dobrou charakteristikou, vervou a humorem, který mění se mnohdy v lahodnou ironii. Slabší jest již „*Adámkův den dušiček*“, který hřeší zbytečným sentimentalismem, aniž by ve čtenáři hlubší dojem spůsobiti mohl. Dlužno vyznati, že v pracích Hajotiných znáti čím dále tím hlubší vnikání do lidského srdce i ducha, jakož i bystrý pozorovatelský talent, všímající si vhodných detailů. Čím dál, tím více autorka k realismu se kloní. Vzácná je objektivnost, kterou kreslí charaktery

a předvádí situace. Ze všech ve sbírce podaných prací skutečnou novelou bychom nazvati mohli ovšem jenom „Vějíř“, ostatní jsou pouhé obrázky a kresby.

Žofie Rudnická napsala opět novou povídku s názvem „*Láska a vůle*“. Jako v dřívějších, tak i v této práci neprozrazuje talent autorky mnoho originalnosti, avšak i zde jest jistý milý půvab, který čtenáře k sobě poutá. Její postavy jsou z pravidla šlechetné povahy, ač jakási rozvleklost vypravování nedopřává jim vyniknouti ostře a výrazně. Nekoluje v nich dosti teplé lidské krve, zdají se býti spíš vytvořeny lekturou, nežli přímým studiem života. Ale přec místem zaleskne se několik pěkných rysů, několik obrázků, načrtaných přirozeně a s jistým srdečným kouzlem. Tak zde na příklad rozkošně jest podáno setkání se vesnického hocha s krásnou Evičkou. Bohužel příliš podrobné a zdlouhavé líčení jejich děckého života činí dojem poněkud unavující a mdlý — zabíráť celou první polovici povídky. Jednotlivé charaktery šťastně jsou zachyceny. Zvlášť Evička a její milenec Jiří Drozd mnoho mají svěžesti a vnady. Také Joaša, tichá, Jiříka vřele milující, ale vždy hotová obětovati svou lásku pro jeho štěstí, nepostrádá našich sympatií. Arthur jest již více konvencionelním. Hybnou ideou povídky jest láska a vůle, jak již nadpis prozrazuje. Cit a povaha zápasí s osudem, světem a jeho předsudky. Tyto vítězí, avšak čas rány opět hojí. Eva stala se ženou Arthurovou a je šťastna. Joaša dočkala se svého Jiříka, a ten, poznav šlechetnou její duši, rovněž upřímně si ji zamiloval. Poněkud zbytečné jest bohaté dědictví, jehož se na konec Jiříkovi dostává. Člověk jako on, plný síly a odvahy, který již od dětinství uvykl vybojovati si každou skyvu chleba, nepotřeboval by tak šablonovité odplaty. Zakončení jest jinak harmonické a zanechává ve čtenáři uspokojení.

Novinkou jest též „*Cizinec*“ od *Žofie Urbanowské*. Předmětem vypravování jest láska mladé Polky k Němci z Východních Prus, kterého z celé duše chce nenávidět, zříc v něm urputného nepřítele své domoviny. Setkali se kdesi ve Slezsku v lázních a od prvního seznámení se začali vzájemný zápas. Ale šotek jakýsi vše narafičil tak, že panna Baruška je nevyhnutelně nucena přijímati co nejčastěji od nepřítele různé drobné společenské služby, ač se proti tomu vzpírá a vůli má je odmítnouti. Čím dál tím více chmur jeví se na její alabastrovém čílku, čím dál tím rychleji bije při tom její srdečko Konečně začíná táti ledový příkrov její duše, sama přichází k vědomí, že nenávist proměnila se v přízeň — jak — nedovede si ani vysvětliti. Přece však v rozhodném okamžiku se vzmuží a jeho lásku zamítá, odolavši luznému přeludu štěstí, jež byl Herman von Walden před ní čarovnými barvami vykreslil. Tu však stalo se něco neobyčejného, čím náhle sesula se celá ta hrdá budova její zásad, úmyslů, odříkání. Nápadník, kterým pohrdla, učinil pokus zbaviti se života — a zapomínajíc na všecko předešlé, chvátá panna Baruška k jeho loži, vyznává, že jej miluje a s ním že volí jíti všude, a byť ji za to i kletba stihla. — Již z tohoto, ovšem až příliš stručného obsahu zřejmě vysvítá, že morální spor, který milence od sebe loučil, tímto způsobem nikterak nebyl rozluštěn. Autorka jednoduše zadrhnutý uzel povídky přeťala. Ale zatím již zapleten druhý a ještě horší — vychází na jevo tajemství,

že otec Hermanův padl před lety rukou otce Baruščina. Tímto nevkusným dramatem rodinným setřen úplně příznivý dojem předcházejícího vypravování. Také sentimentalní uvedení na scénu známého umělce Dawisona, ničím nemotivované, nelze nazvati případným. Tyto tři vskutku povážlivé vady hledí spisovatelka nahraditi výbornou charakteristikou uvedených osob, některými pěknými situacemi, množstvím vážných a původních myšlenek, jakož i místy opravdivým humorem. A čtenář přisvědčí, že se jí podařilo — nejlepší důkaz skutečného talentu, který již prvním vystoupením postavil se v řadu těch, od nichž v budoucnosti dá se očekávati velmi mnoho. (Pokrač.)

Ruské divadlo.

Píše *J. J. Toužimský.*

I.

(Nová dramata saisony 1882—1883: Ostrovského „Krasavec — Mužčina“ — a „Bez viny vinovatyje“. — Suvorina a Burenina „Medea“ a její poměr k starším spracováním báje „Medei. — P. A. Gnědiče „Na chutorě“. — Severina „Supružeskoje sčastje“. — Aleksějeva „Sovremennyj ljud“. — Špažinskij „Gdě ljubov tam napastj“ a „Kručina“. — Alexandrova „Nadja Muranova“ a Pailleron v ruském rouše. — Nevěžina „Na zybkoj počvě“. — N. Potěchina „Mučenniki ljubvi“. — Turgeněva „Stepnoj korolj Lir“. — Rozvoj ruských divadel.)

Novým divadelním pořádkem, zavedeným v předešlé saisoně od nové divadelní správy, v jejíž čele jest známý dramaturg A. A. Potěchin, obmezeno bylo poněkud uvádění novinek na jeviště. Přestalo totiž právo beneficiantů dávat provozovati novinky ke svým příjmům, s nimiž leckterá novinka pochybné ceny dostávala se na jeviště, a ustanoveno za zásadu, že každé nové drama držeti se má tři neděle na repertoiru a pak teprve že možno předvésti jiné. S novým dramatem že nemá střídati se jiná novinka, nýbrž dramata starších osvědčených spisovatelů domácích i cizích, jako Gribojedova, Gogola, Turgeněva, Ostrovského aj., neb Shakespeara, Moliera aj. Vzdor tomu bylo novinek poměrně dosti. Dramatická produkce ruská byla značná, avšak co do výše a ceny celkem jen prostřední, neb i ještě nižší. Úkaz to, jenž jeví se ostatně i v Paříži a horším ještě spůsobem na jevištích německých.

V první řadě byl to opět miláček ruského divadelního obecenstva, Ostrovskij, který tentokráte šestatřicátou již divadelní saisonu obdařil novými plody. Avšak pozorovati, že se vyčerpává. Ač každý jeho nový kus jest událostí, přece nedostihují nové jeho práce oné výše jako jeho starší, jejichž vrcholem jest „Bouře“ z r. 1859. Jeho předností jest, že nelíčil jen povahy, ale že předváděl ruské typy ze života, v nějž hluboko vnikl. Přednosti té stále mu ubývá. Přes to však jsou díla jeho charakteristická pro saisonu a vůbec vývoj divadelní.

A. N. Ostrovskij, jenž slavil v této saisoně (30. března star. kal. 1883) své šedesátileté narozeniny, předstoupil s dvěma novými dramaty. V prvním z nich užil svého oblíbeného thematu, poměru mezi šlechetnou sice, avšak zaslepenou a smyslně zaujatou ženštinou a mravně sešlým švihákem. Obou těchto činitelů užil již v různých směrech a okolnostech, aby za těch neb oněch podmínek dovedl děj k závěrku, že

srdce šlechetné ženy jest schopno, přinésti vše i to nejdražší v oběť na oltář lásky. Avšak ať poměry vyvinuly se jakkoliv, výsledek byl týž, že posléze vzpřímilo se hrdé sebevědomí v prsou ženy, že nastoupila jistá zoufalá energie, kteráž násilně rozluštila zápletku a že tíhou mravní převahy zdrcený lehkomyslník nebo bídník octnul se před ní jako zbědovaný sprosťák neb povrhel. Thematu toho užil zejmena v dramatech „Srdce není kámen“, „Poslední prostředek“ a nyní, ač s nejmenším poměrně zdarem, v čtyřaktovém dramatu *„Krasavec mužčina“* — krásný muž, či lépe „Švihák“, jež v lednu poprvé v Petrohradě bylo provozováno.

Děj jest tento: Apollon Evgenjevič Okajemov, od přírody obdařený pěkným zevnějškem, avšak také všemi chtíči, jimž stůj co stůj chce hověti, není v hloubi duše špatný člověk; nitro jeho chovalo dobré stránky vedle špatných, jež čekaly jen na vývin v tom neb onom směru. V osudné společnosti vyvinuly se u něho stránky špatné. Již jako jinoch cítil se všeho schopen, jen když to vedlo ku pramenu vší rozkoše, k penězům. Neučil se mnoho a neobral si žádné praktické povolání a znal než jediný prostředek k domáhání se bohatství, těžení ze své mužné krásy na útraty bohatých ženštin. Započal soustavný obchod se svou osobou.

Co dříve se s ním dělo, když byl všechny možné vzdělavací ústavy navštěvoval a žádný nedokončil, až do jeho příchodu do města Brachimova, zastřel spisovatel průhledným závojem. Skvěl se nějaký čas na obzoru, udržoval všeliké něžné poměry, hrál a hýřil, dluhy jeho rostly, až náhle dostavil se úpadek; žil ve sháňkách po penězích ode dne ke dni, až posléze se zaprodal; jakýsi vyděrač, spoléhaje na jeho zevnějšek a štěstí s ženštinami, půjčil mu obnos, aby mohl ulovit bohatou nevěstu. Obnos ten i s nesmírnými úroky byl zaručen falešnými od něho vystavenými směnkami, kteréž pro případ neplacení nehrozily mu jen protestem, ale i odsouzením a cestou na Sibiř. V Brachimově vystoupil za vydlužené peníze v plném lesku a ulovil také srdce spanilé a neobyčejně bohaté dívky, Soje, s nížto se oženil. Soja byla sirotek a vychována pod vlivem své tety. Ta náležela k rodině, kde každý ženský člen měl velice vyvinutý smysl pro mužné krásy, a stala se takto mimoděk pomocnicí Okajemova. Okajemov byl u cíle, zaplatil své dluhy, což bylo vždy první, když vůbec mohl, a žil vesele a bezstarostně dále. Soja, sentimentálně a naivně vychované děvče, neměla potuchy o praktickém životě; její muž po šest let choval se k ní přátelsky a vroucně a ona, zbožňujíc ho, neptala se po ničem než po jeho lásce. Na zradu ani ve snu nepomyslila. Co stalo se za šest let, sice se neudává, ale patrně byly to nové pletky, různá dobrodružství a kratochvíle; vše arci po tichu, v hlavních městech, kam Okajemov dojížděl za „obchodními záležitostmi“.

Na počátku kusu vidíme ho po návratu z jedné takové cesty. Situace dospěla opětně tak daleko, že nejen ztráveno měl veškeré jmění své choti, ale znovu se zaprodal, tentokráte za 50.000 r. Avšak kterak dále? Možnosti polapit novou bohatou nevěstu jest zbaven. Francouzský švihák à la Monsieur Alphonse dal by se nepochybně vydržovat od některé bohaté příznivkyně. Okajemov rozhodl se přerušiti manželský

sňatek. Aby však měl právo znovu se ženit, bylo k rozvodu zapotřebí viny jeho manželky, od svědků dokázané. Soja jest však poctivá, dobrá žena. Okajemov rozhodne se ji přemluvit, aby takový případ předstírala. Zápletka se zauzluje. Okajemov počíná útok tím, že zahrává si na kajicného a zoufalého: vyjevuje ženě, že promrhal její statek, že jest bídák. Soja chová se však klidně, těší ho, chce s ním snášeti chudobu, pracovati. On však nedá se utěšit, nezbývá mu než sebevražda. Byl by sice ještě prostředek, ale . . . Soja vskočí mu do řeči, jest odhodlána ke všemu. Okajemov vyhýbačně jí vykládá, kterak jest neschopen z vlastního jí nahraditi, oč ji připravil. A přece chce býti „poctivým mužem". K tomu cíli musí použíti příležitosti, jež se mu naskytá. Jistá stará paní slíbila mu půl milionu, bude-li jí náležeti. Soja žasne. Okajemov vykládá jí theorii praktického života, že nemravnost jest jen relativní pojem a že sama nejednala mravně, když k vůli jeho pěknému zevnějšku si ho zakoupila. Soja bojuje proti takovýmto „důvodům rozumovým"; on však sáhne opět k sentimentálnosti, pohne ji k slzám a ona svolí, aby ho zachránila. Nový ještě a hlavní boj rozpřádá se, aby svolila, by zdála se vinnicí. Odpírá všem důvodům, posléze dá se i tu pohnouti z lásky k němu, aby nebyl zničen. Hra se provede, avšak když mu přinesla největší oběť, své čestné jméno a dobrou pověsť, odmítne ji chladně, bez lásky. „Byla jsi příliš přirozena, kdo ví?" vytýká jí. Proti jejímu rozhorlení mluví, že ona jest nyní v jeho moci, že nechce od ní býti povrhován, aby tedy klesla k jeho nízkosti a šla k bohatému starému muži. Soja vyskočí a zuří jako podrážděná tigřice, avšak klesá opět, jest blízka šílenství. Rozluštění v posledním aktu jest po takovýchto až tragických konfliktech dosti nepřirozené. Okajemov sám chytí se v pasti a okáže se nevinnost Sojina. Soja obdrží zatím pomoc, avšak neroztrhne na vždy pásku, jež ji poutala šest let s Okajemovem, nýbrž nechá mu naději; koupí jeho osudnou směnku a vrátí mu ji se slovy, aby snažil se minulost napravit, by před ní mohl pak předstoupit, hoden její lásky a úcty.

Jednotlivé výjevy svědčí sice o genialnosti básníkově, charaktery jsou líčeny dovedně, nicméně realism Ostrovského ve snižování lidskosti šel příliš daleko, či lépe pobluzuje. (Pokračování.)

Umělecká výstava na Žofíně.

Napsal *Karel B. Mádl.*

(Dokončení.)

Ženíškův cyklus pohádky byl původně jen kreslen a to s onou bezpečností, jistotou a pružností, jakou u tohoto umělce vídati jsme uvykli, a nynější majitel jeho, O. Miethke, hodlal jej v reprodukci vydati. Dříve však požádal umělce, aby karton maloval. Tím original beze sporu získal, reprodukce však téměř naprosto nemožnou se stala. Ženíšek jen zcela lehkým nádechem barvy přešel celou kresbu a zcela správně a důvodně jednal, když veškerý důraz na celkový dojem kladl, barevných detailů se vystříhaje.

Jako komposice *„Zvířátek a Petrovských“* z jedné scény ke druhé nenáhlým přechodem a postupem vyrůstá, tak i celkový ton barvy. Počínaje jasným večerem, jde umělec barvou vždy hlouběji, až ve středním obraze, vrcholu celku, ve hvězdnaté noci se octnul, odkud pak svítáním ku jasnému dnu na konci přichází.

Přes některé menší chyby, jež zejména v nedostatečném studiu zvířat se jeví, a naprostý nedostatek některého formalně ladného elementu, který by drastičnost tváří a pohybu aspoň místy mírnil, zůstávají *„Zvířátka a Petrovští“*, čím jsme je označili: nejlepší prací Ženíškovou a vrcholem letošní výstavy.

Dva obory vynikají ve dnešním umění a každá výstava, ač bývá — přesně vzato — po většině jen jakousi náhodnou schůzkou děl uměleckých, svým seznamem znova dokládá, že číselně nade všechny vyniká dnes genre a krajina. V tomto vždy znovu opětovaném faktu obsažen též všeobecný směr umění moderního, jemuž pravidlem příroda jest stálou učitelkou. Umělec názory současnými vychováván, přirozeně obrací zrak svůj na ruch a činnost okolí, jež mu je nejbližší, poněvadž přestalo již poetické bloudění dějinami a pověstí, a cítě se členem společnosti, v níž vyrostl, a znaje ji, zkouší jednotlivé momenty neb aspoň postavy její zobraziti. Oproti věku minulému, kdy lid a jeho život pro každého výše postaveného byl předmětem všeho půvabu prostým, kolem něhož chodil takořka nevidom, učinila naše doba pokrok jistě veliký a nejpatrnější jest právě v genru moderním. Genre středoevropský, za vedení Německa, upadl však v jistou jednostrannost. Proň existuje jen nižší třída občanská, eleganci salonů, modernímu kroji dam a hlavně mužů věnuje málo pozornosti. Jistě neprávem a genre francouzský, který hlavně v posledních letech se zálibou beře látku svou ze života vyšších tříd, naznačuje dosti jasně příčinu, proč jest tento směr u nás zanedbáván. Stesky na nemalebnost elegantního kroje našich dnů, byť bychom s tímto veskrze nesouhlasili, jsou přece jen větším dílem bezpodstatné, aspoň právě Francouzi ve svých pracích dokazují opak. Také *„Před vystoupením“*, kde *Luisa Max Eulerová* nás uvádí v boudoir mladé umělkyně, jež v plné toiletě k odchodu do sálu koncertního jsouc připravena, rukavičky navléká, dostatečně nás o tom přesvědčí.

Za to četněji jest oblíben tak zvaný genre historický. Že neprávem tento titul přikládá se každému obrazu, jehož postavy oděny jsou v šat věků minulých, ukázali jsme již jinde a právem náleží v tento obor na žofínské výstavě jen obrazy historické, jež jsme před Seifertovým dílem uvedli. Které nyní vyčteme, navzdor historickému kroji, jsou jen prosté genry.

„Překažený únos“ Karla Javůrka patří ku slabším pracím tohoto umělce. Nepovznášeje se v myšlence a komposici nad přežilá akademická pravidla, nemá ani síly ve výrazu tváří nebo pohybu, ani ve kresbě a barvě.

V obou obrázcích *Adolfa Liebschera, „Válečná kořisť“* a *„Heřman z Bubna“* vyžaduje zručná technika uznání, a neméně svítivá barva a smysl koloristický, porušený zde jen nepřirozeným fialovým tonem nebes a pozadí. Stejného uznání nelze vzdáti myšlence, komposici a kresbě obou těchto obrazů. *Ferdinand Tonner* vládne štětcem i barvou

nad svůj věk znamenitě a jeho *„Přepadený"* silou ponuré nálady jest nejvýše pozoruhodný; třeba jen tyto dobré a při mladém umělci velmi slibné vlastnosti opravdovým studiem přírody, pečlivostí a správností kresby ještě doplniti. *„Loučení"* polského zemana v boj odjíždějícího s chotí od *Dam. Krajewského* jest ze všech dosud jmenovaných genrů nejlepší. Aniž by svojí jinak ladnou a vyrovnanou barvou v řadu koloristických děl se stavěl, vymahá si pochvaly opravdovostí pojmutí a jemného citu, jakož i svědomitostí v provedení.

Genrista nejsnáze mýlí se ve velikosti plochy obrazné. Rozměr obrazu a velikost postav nemůže nikdy býti uměleckému dílu lhostejnou, neboť — to přece samozřejmo — ne každý drobnější obrázek přenesen ve přirozenou snad velikost uchová svoje vlastnosti bez úhony. Zvolený výjev sám již podmiňuje velikost plochy obrazné a tato zase navzájem spůsob komposice.

Vizme na př. *„Poslední přání"* od *J. Valentiniho*, kde umírajícímu cikánu — otci či dědu — chlapec poslednikráte housle hude. Látka stejně vděčná, jako zajímavá a odmyslíme-li si některé neshody se skutečností dosti dobře provedená. Mnoho-li by však obraz byl získal, kdyby nebyl umělec připadnul na myšlenku, malovati postavy svoje ve přirozené velikosti, pro kterou nemá omluvy ve velikosti látky, významu děje, ano kdy vlastní jeho ovládání prostředků nedostačuje pro tento rozměr? Méně již vadí přirozená velikost mladého dělníka při ústřicové *„Snídaní"* od *A. Struyse*, poněvadž ostré pojmutí osobnosti a zručná technika jeho s rozměrem se shoduje. V podobném poměru jako Struys stojí ku formátu *Jos. Flüggen* svojí sytou a hlubokou v barvě *„Hojnou kořistí"* a *Jos. Klír „Malou Dolinkou"*. Toto dílo, prozrazující bystré oko a hlavně v postavě komediantského děvčátka, i dobrý smysl pro barvu a slušnou kresbu, považujeme pro mladého umělce za velmi pozoruhodné a litujeme, že pozadí a předměty před akrobatskou boudou s touže pílí a svědomitostí neprovedl jako Dolinku. Ležící na zemi pudlík jest úplně nepochopen, čehož sobě umělec jistě nebyl vědom, sice by byl nevystoupil ještě s „Terzettem" zvířat stejnou vadou trpících. Psychologickou stránkou dobrý jest obraz Pražana *Zikm. Rudla „V klášterním dvoře"*, trpí však příliš sběžnou jakousi neurčitostí. *J. Knöchl* vystavil dvě malé studie za jeho pobytu v Římě vzniklé, které však sám dojista považuje jen za zboží trhové.

Vlašské nejnovější umění s veškerým úsilím vrhlo se na techniku, a v péči o jemné a podrobné provedení závodí s italskou plastikou genre, s velikou zálibou pro drobné obrázky volíc výjevy z veselého života žoldáků 17. stol. jako *Edv. Gelli* svoji *„Chabou obranu"*, ne bez jemného humoru podanou, která dobře v Praze může sloužiti ukázkou tohoto směru, jehož stoupenci libují si malovati vše tak čisté a nové, jakoby právě nářadí bylo vydrhnuto nebo šat od krejčího přinesen. *Domenico Skutecki* podržel pro sebe jen lepší stránky a propracoval se na stupeň zajímavé virtuosity. Dnešní život benátský skytá mu stále nové výjevy, jež zachycuje svěže malebným spůsobem v prostých, ale milých obrázcích jako v *„Kočující dílně malířské"*. Uhlazenou a pružnou při tom technikou jest mu do jisté míry *K. Kronberger* příbuzen; kdežto však Skutecki miluje jas a žár dne, libuje si

Mnichovan nejčastěji ve výjevech nočních, jež s neodolatelným humorem líčí, přidávaje k tomu některý efekt světelný. Jestli však zmíněný obraz Skuteckého pro tohoto umělce náleží k běžnějším, karakterisuje *„Telegram k narozeninám“* Kronbergra velmi případně. Hlavy hollandských rybářek, smějících se kotěti, které mladému dovolenci na záda vylezlo a jeho harmonikový koncert přerušilo, jsou dobře pochopeny, jako celý výjev nejen ostře a vtipně je zachycen, ale také v komposici většinu genrů na Žofíně předstihuje. V barvě však nestojí zde *O. Kirberg* na stejné výši.

K. Probsta starý pán ve kroji 17. věku, pohřížený u okna v *„Zajímavé čtení“*, prozrazuje dosti zřetelně hollandské vzory umělcovy, ale Probstovy figury vždy stojí za jeho interieury, bohaté nářadím, vkusné v uspořádání a syté šťavnatou barvou. Že by však paprsky slunce týmž oknem dvěma různými směry procházely, jest prohřešením se proti přírodě. *„Štvanice“* lovců v rudých fracích minulého věku jest pro *W. Camphausena* prací rozhodně slabou, v ní málo kdo by poznal původce „Velikého kurfürsta“. I na malém obrázku *„Usnulá stráž“* od *B. Lybaerta,* jenž jest více studií osmanského vojína nežli opravdovým genrem, nalezneme dobré vlastnosti francouzsko-belgické moderní malby a podobně na druhém *„Pod hradbami jerusalemskými“* od *A. de Virendta*: zdravý realismus v pojmutí, uspořádání a barvě a vysoce vyvinutou techniku.

Osm *„Strašáků“ J. Schwaigra* dosvědčuje, že umělec nadaný i v předmětu zcela heterogením, jakým jsou tyto slamou vycpané hadry a rozbité hrnce, nalezne pole bizarnímu svému humoru a originelnímu pojímání přiměřené a vděčné.

Litujeme, že mnohý drobnější obrázek, který by snad dobré pozornosti zasluhoval, jsme nuceni pominouti mlčením; visí pravidlem tak vysoko, že nemožno blíže a bezpečněji jej posouditi.

Podobizna jest jen nečetně zastoupena a z tohoto oboru jen málo zasluhuje zmínky. Předem portrait od *Lva Lercha*, v každém vzhledě nejlepší práce toho druhu. Hlava starého pána u stolu sedícího jest znamenitě pochopena co do karakteristiky a síly výrazu a neméně dobře kreslena. Určitě a účinně obráží se jasná její silhueta, zvýšena ještě světlem efektně vedeným, od černého šatu a tmavého pozadí — oblíbený dnes motiv a jistě tím oprávněný, že pak veškerý zájem jedině na hlavu a tvář se soustřeďuje. Virtuosní technikou druží se k ostatním pracím téhož umělce, o nichž později promluvíme. Barevně zcela opáčně provádí *F. Šafařovic* svoji podobiznu dámy. Také tento umělec dovede zachytiti karakter osoby, hlavně kresbou, ale jeho celek jest v barvách lokálních, jasných a málo hlubokých podán, více ploše než do hloubky modelován bez žádoucí svěžesti pleti. Dvě mužské podobizny *Hedviky Senftové* nejsou více nežli omalované fotografie a rovně její podobizna dámy. Není přece nikterak celý význam podobizny správnou a přesnou podobou vyčerpán. Celá osobnost, karakter její musí býti zachycen ve výrazu tváře, uložením těla a pohybem okončin. Těchto vlastností na dobré podobizně nutně vyžadovati musíme; že není snadno je zmoci, svědčí nejlépe výrok Ingresův „Le portrait c'est la pierre du touche

de la peinture“ (Podobizna jest zkušebním kamenem umění malířského) a je známo, že jen v pravdě velicí mistři byli dokonalými portretisty.

Výše nežli práce H. Senftové stojí podobizna dámy od *Adrieny Pöttingerové,* vykazující místy v pojmutí a technice jistotu mužné ruky. Chybné však jest dojista, že stinné části obličeje jsou teplou hnědí, na rukou pak chladnou šedí provedeny. *H. Kundmüllera* vlastní poprsí vyniká živým pojmutím, efektním vedením světla a dobrou technikou.

Daleko četnější nežli podobizny jsou ve výstavě *studie.*

Ku genru přiléhá studie těsněji nežli ku podobizně, ač mezi oběma stojí. Studie v přesném slova smyslu, tedy více méně podrobná příprava jednotlivé hlavy nebo postavy pro větší komposici, zůstává i nadál v atelieru, ale zhusta se stává, že některá hlava svoji formalní nebo duševní krásou či výrazností nutká umělce provésti ji dokonaleji, vytvořiti z ní samostatný obraz. Na výstavních, ať tak díme, studiích vyžadujeme tedy totéž, jako na studii atelierové, zajímavost hlavy nebo celého pohybu, k tomu však přistupuje ještě požadavek technického provedení, ať již umělec při své „studii“ řeší některý problém barevný a světelný čili nic. Malými příměty umělec rád studii svoji hledí přenésti na pole genru a není tudíž vždy snadno mezi oběma určitou a přesnou mez vytýčiti.

V předu všech domácích a valné většiny cizích umělců stojí studie *Lva Lercha.* *„Čínská hudebnice“* a *„Na cestě do kostela“*, první postava mladé dívčiny tváře příliš evropské, druhá stařeny v chudičkém šatě, jsou malovány v přirozené velikosti a hlavně poslední překvapuje hloubkou karakteristiky, obě pak zručností kresby a vskutku obdivuhodným ovládáním techniky. „Čínská hudebnice“ stojíc v polostínu uzavřené komnaty, zajímá vedle vytčených vlastností i zevními přídavky tak, že nevzniká v nás tak citelně přání po uskrovnění se ve formátu, jako při „Cestě do kostela“, kde všechna zevní zajímavost odpadá a pouhé poprsí by bylo zájem výhodně sestředilo. Mnoho-li by byl Lerch v tom případě vyzískal, patrno nejlépe na třetí jeho studii *„Hollandské dívky rybářské“,* které ještě měkký, mistrně vržený polostín zvláštní vnady dodává. Se stejnou mistrností jako štětcem, zachází zde umělec pastelem a ve všech třech obrazích šeděstříbrný ton základní dodává pracím těm značného klidu a rázu umírněnosti. Výše nežli uvedené shora obrazy *A. Liebschera* stavíme jeho *„Květinářku“,* dámu v moderním, světle fialovém šatě na jasné půdě, kterýž problém umělec i v pastelu, nepřipouštějícím valné určitosti v obrysu, šťastně zmohl. Sběžnost ve studiu přírody i zde jest patrna v kresbě a modelaci ruky a do tváře přímo zaříznutého vrženého stínu. Efektu toho, po jehož nutné oprávněnosti ze skutečnosti marně pátráme, mohl se Liebscher vystříhati, i bez něho by „Květinářka“, místy (na šatě) vskutku mistrně technicky provedená, svoji cenu podržela. *G. Maxe „Ifigenie“* jest jistě starší práce, potulující se po obchodech uměleckých, aniž by nalezla milovníka. Právem, neboť i od umělce, daleko menšího významu, nežli jakým je Max, vyžadujeme více, nežli hlavu podobně manýrovanou a nedbale provedenou. Ladný profil a měkkost obličeje *„Tachovanky“* od *Fr. Rumplera* pojí se s jemnou barvou a její dobře vycítěnou sestavou v pěkný celek. Že *V. Schubert* při dobré vůli dovede vytvořiti

práci opravdu pozoruhodnou, nejlepším důkazem jest jeho studijní poprsí dámy, které daleko M. Stuartku předstihuje. V podobném poměru stojí hlava děvčete *H. z Rottkych* ku genru téže umělkyně, který jest tak slabý myšlenkou a provedením, že jsme o něm ani zmínky neučinili. Mezi studie náleží *„Loutnista“ Jana Skramlíka,* jehož rázovitou hlavu a poprsí dovedl podati silným a obratným štětcem; ruce a nohy jsou však tak slabé a zběžné v každém ohledu, že by lépe bylo, kdyby byl umělec na pouhé poprsí se omezil.

Krajinářství vždy nejvýrazněji dokládá způsob, jakým člověk na přírodu pohlíží, jaké pocity a proudy duševní jej ovládají, v něm nalezáme nejen obraz kraje, ale také do jisté míry obraz doby. Umění středověké neznalo krajinářství, neboť synové onoho věku pohlíželi na přírodu jako málo průsvitným závojem, renaissance italská nevytvořila samostatnou malbu krajiny jen jako pozadí jí užívajíc, neboť ani její oko dosud nepostřehlo veškerých jejích krás, až teprve mistři holandští způsobem skvělým uvedli ji v umění. Zvýšený srozum pro přírodu, pochopení jejích vnad a jejího individuelního rázu náleží teprve 17. věku a není bezvýznamno, že zvýšená láska ku vlasti, k rodné půdě vyvolala *van der Veldeho, Hobbemu,* nebo *Ruysdaela.* Základní rys malířství holandského byl realismus a ten byl také podstatnou vlastností jeho krajinářství. Na tomto podkladě vyrostla zmíněná jména velikých vzorů a na něm též po době manyrismu a konvencionelnosti domahá se moderní krajinářství ztracené výše. Zapomenuta jest krajina heroická, jen jednotlivá jména jako nebožtíka B. Prellera vyskytují se v dějinách moderního umění. Jedině syn tohoto geniálního původce krajin Odyssey sleduje dosud dráhu otcem nastoupenou a ohlas této snahy vidíme na Žofíně, kde *„Achilles vláčí mrtvolu Hektorovu“.* V levém pozadí vynikají žlutorudé srázy trojské Akropole a plochým krajem podél nízkého řetězu pahrbků valí klikatý Skamandr svoje vlny. Kamením a hložím vleče cvalem zlatá biga světlého Achilla zsinalou mrtvolu hrdinného obrance Ilia. Kraj komponován velikými rysy, proud světla široce zaplavuje skály trojské; ale umělec na tomto díle nenalezl náležité shody mezi krajinou a stafáží, jaké na obrazích Lorrainových neb staršího Prellera se obdivujeme, obě nesrůstají žádanou měrou a figury v pravo krajem letící jsou nedostatečně pojmuty.

Zanikla též romantická krajina, jakou Schwind a B. Lessing vypěstovali z nálady současné doby, a jen ohlas její vyznívá v cyklu Ženíškově. Bratří *Achenbachové, Ondřej* i *Osvald*, v Němcích první vypověděli válku vší stylisaci, všemu idealismu v krajině a technickým jejím provedením předběhli ostatní o celá desítiletí. Z první doby *Ondřeje Achenbacha* zabloudil do Prahy obraz roku 1837. malovaný, *„Stroskotání lodi na břehu mořském“.* Rozsochaté ostrovy vnikají do rozbouřených vln a na hrotitých skaliskách leží vrak. Jestli již v tomto díle nalezneme určitě vytčený směr realistického pojímání, přece schází mu ještě ona virtuosnost štětce, s jakou týž umělec v pozdních svých letech obdiv náš vzbuzuje. Nemnohý ze současníků dovede jako Ond. Achenbach zachytiti vysoko spěněné vlny zmítaného moře, jimiž v temnu propukávající bouře *„Parník se blíží“* ke břehu. Zobrazení nálady přírodních zjevů, po výtce vzrušujících, je nejlepší stránkou umění

Achenbachova a také tohoto obrazu, a touž vlastností poutá *„Partie na břehu mořském“*, kde za oblačného zasmušilého večera luna nad vlny moře vynikla. Libuje-li si Ondřej ve kraji severním, v náladě šedých mračen, bouře a rozháraných vod, bratr jeho *Osvald Achenbach* cestuje po slunné Italii a maluje za jasného odpůldne nebo kouzelného večera kraj vlašský. Méně vyhledává volnou přírodu, ale zastavuje se před unášející panoramou města nebo před malebným koutkem v jeho zdech. *„San Pietro in Vincolo u Říma“* náleží sem. V jasný večer tyčí se plné zdě domů italských a kostela v barvách živých, teplých a průzračných a četná pestrá stafáž oživuje piazzetu. Také na tomto obraze postřehneme oblíbený Osvaldův technický kousek, jímž maltu zdě trhanou plochou barvy zobrazuje.

Bratřím Achenbachům stojí na pražské výstavě cenou nejblíže svými dvěma obrazy *Jos. van Luppen.* Jako vždy, volil umělec i tenkráte partie, kde zeleň převládá. Útvar kraje zajímá jej méně, klid a mír přírody ve formě i barvě nejvíce ho poutá a rád vyhledává místa, kde svěží zelení jas nebe prokmitá, pak dovede v ně vložiti půvab a vnadu se vzácnou mistrností jako v *„Partii u Sart-dez-Spa“*. Podobný směr sleduje *H. Pohle* v *„Lesním potoku“*, ale s menší určitostí formy, která v zadní průlině lesa v nejasnost přechází.

Moderní krajinářství štěpí se již zcela určitě na dva směry. Impressionismus francouzský získává co den více zastanců mezi krajináři, kdežto na poli genru dosud zmoci se nemůže. Ovšem impressionismus v krajině jest i laiku přístupnějším, aspoň nepůsobí naň docela cize. V něm zaniká forma tak dalece, že se malíři skoro vedlejší zdá, barva dominuje, a to barva, v jaké skutečně přírodu vidíme. Zeleň travin a listů maluje světlým tonem, který zvyšuje ještě tím, že černým stínům válku vypověděl a širokou technikou maluje více barevné plochy nežli formy. I na výstavě pražské tento rozkol ve krajinářství jeví se dosti zřetelně, ač většina krajin obvyklým realismem jest provedena.

Nutno zde vysloviti, že čeští krajináři letos s cizími dobře nemohou závoditi, aniž bychom tím šmahem vše chtěli odsuzovati. Nalezneme i mezi nimi několik dobrých, ba pozoruhodných prací, ale celkem až příliš patrno, že jim dobrá škola schází. Tak *L. Stephan* jeví se v *„Partii od Starnberského jezera“*, kde nedosti vyslovený cit podrobnou technikou hledí nahraditi. Úmornou podrobností při známém provedení ztrácí *B. Havránek* celek s oka. Z mladších našich krajinářů, a sice nejlepší, *K. Liebscher* vystavil jen jediný akvarel *„Sta Maria dei Miracoli v Benátkách“*, kde sice jeví svoje dobré vlastnosti, ale ne tou silou, jakou opravdu může.

Letos pozorujeme na Žofíně řadu krajin, jež buď jsou jen kolorované fotografie jako *K. Millera „Mont Blanc“*, partie jinak dosti malebná, anebo celé pláně, veduty, bez zrnka komposice, či jakéhokoli půvabu. Na *„Rozhledu od Maria Plainu“* od *J. Mayburgera* nelze nalézti ničeho zajímavého, podobně na *Rozhledu po Hegavě* od *P. F. Peterse* nebo *W. Wexa „Vrch Panna“* a k nim druží se také i *Hlaváček* svým *„Večerem na Kahlenbergu“*. Krajiny obou sester *Piepenhagenových* zabíhají zase jak pojmutím, tak barvou až ke konvencionelnímu.

Směr výše vytčený zrací se, ovšem ne vždy stejnou silou a měrou, ve krajinách, jež letos pravidlem k nejlepším po Achenbachových a Luppenových náleží. *František Blaskowicz* jest tu nejstřízlivější v pojmutí i barvě, ale technikou vládne opravdově. Poetičtější jest již *V. Oppenhoorth* a *K. Heinisch.* Máme-li aspoň úhrnně na konec o četných krajinách se vysloviti, tož v první řadě nutno doznati, že až na ony vedutní výjimky všem lepším krajinám jest společný smysl malebný, ale snad až příliš střízlivé oko, jakým umělec útvar kraje a zejména barvu pojímá. Proto tak pořídku nalezneme zde obraz krajiny, který by nás vzdušností, pelem a svěžestí barvy upoutal a jest pozoruhodno, že jeden z oněch, jež i touto vlastností vynikají, vyšel z ruky dámské. Míníme *„Opuštěný hřbitov v Goisernu“* od *O. Wisinger-Florianové.*

Ze *zvěře* netřeba více nežli tří obrazů zpomenouti: *B. Adam* výborným způsobem podal v temnu stáje *„Oslici s oslátkem“*, jemu po boku stojí *Ed. de Prâtere* se svým *„Kozlem“;* pak mistrovským dílem jsou *„Koně v bouři na pustě“* od *Jul. Blaase.*

Jestli na žofínské výstavě nalezáme letos méně *zátiší* nežli obyčejně, není mnoho co litovati; býváť tento obor malby nejen v Praze ale i jinde nejslabší částí výstavy. Malířů zátiší jest pořídku, za to vystupují tím četněji na kolbiště malířky. První, zdá se, považují zátiší za obor příliš podřízený a malicherný, druhé domnívajíce se, že veškerá jeho podstata v přepilné jeho kopii a úzkostlivém nápodobení detailu plodů přírody záleží, cítí se především k němu povolány. Obé jest nesprávné, neboť pohled na výtvary holandských mistrů poučí nás nejen o opaku prvního, ale také dosvědčí, že těžiště zátiší slušno ještě jinde hledati nežli v nevolném nápodobení přírody. Snad i s takovým zátiším bychom ob čas dovedli se shodnouti, kdyby aspoň svěžestí barvy, dovednou technikou odškodňovalo, ale kde všechen pel a dech přírody setřen a jen otrocká kresba, hladký stín a suchá barva zbyla jako na drobných zátiších *Kamily Friedländerovy* („Ananas“, „v kuchyni“), tam zpomínáme si, že zátiší také sluje „nature morte“ (mrtvá příroda). Ještě nejlépe pracovníkům rázu zmíněné umělkyně svědčí malovati nádobí a nářadí, jako *B. Mikešová* učinila, kde aspoň minutiesní provedení k obdivu vyzývá. Dnes maluje u nás zátiší nejlépe Jan Skramlík a litujeme, že jimi není zastoupen, na tomto poli pohybuje se nepoměrně jistěji a bezpečněji než v genru, kde mnohému ještě musí se přiučiti.

Dobrou cestou kráčí *Klára Lobedanova*, která silným štětcem a sytou barvou maluje ovoce vkusně urovnané, neboť i zdánlivý nelad nevylučuje komposici vkusem podmíněnou. *Anna Petersová* zůstala i ve svém *„Podzimním kvítí“* důslednou ve známém uspořádání a pestré, poněkud tvrdé barvě.

Plastika bývá pravidlem pastorkem na uměleckých výstavách a letos na Žofíně více než kdy jindy, počtem i jakostí. O „Kristu na kříži“ od *V. Schützingera* nemožno více říci, nežli že jest pečlivou prací, kterou ale ikonografie krucifixu v žádném ohledu není obohacena: *T. Seidana* poprsí *P. a Sta Clara* mělo zůstati v některém koutku dílny a téhož umělce *„Pražský student z r. 1647“* jest sice nepoměrně lepší hlavy plamenného kazatele vídeňského, ale více nic.

Tím končíme sběžný přehled poslední žofínské výstavy. Očekávali jsme, že již letos umístěna bude v místnostech „Rudolfina“, zatím dostalo se nám slibu a odkazu na rok příští. Jakkoli letošní výstava pražská, dík předcházející mezinárodní mnichovské, není z nejslabších, přece by jako první v nových a účelných místnostech „uměleckého domu“ nezahajovala nové pořadí dosti důstojně. Očekáváme, že správa v čas se postará, aby na přes rok uměnímilovnému obecenstvu pražskému poskytla požitku daleko vyššího a příležitost jest nejlepší spojiti s výstavou výroční tentokráte také historickou. Bývá dobrým zvykem při otevření budovy podobného rázu a účelu jako jest „Rudolfinum“, podati v historickém přehledu vývin domácího moderního umění. Okamžik, kdy akademie výtvarných umění, stálé středisko domácí produkce, do nového sídla přechází, jest zajisté nejpříhodnější a přímo k tomu vybízí, aby v historické výstavě jaksi složeny byly účty z dosavadního jejího působení. Mezi členy jednoty přátel umění, kteří tak blízce stojí ku pražské akademii, slosuje se každým rokem jistý počet uměleckých děl, valnou většinou práce odchovanců a profesorů akademie, a nebylo by příliš obtížno od nich je na některý čas ku historické výstavě vypůjčiti. Sbírky domácí i venkovské, kde obrazy českých umělců se nacházejí, jako vždy jiným, tak i pražské historické výstavě by příspěvků neodepřely.

V době, kdy domácí naše umění pokročilo spůsobem obdivuhodným, jest přímo přikázáno v instruktivním přehledu ukázati, jakými cestami se umění české bralo, nežli dnešní výše dospělo. *)

Úmrtí.

Jan Arnošt Smoleř, přední buditel a vůdce Srbů lužických, nar. dne 3. března 1816 v Łuću v Horní Lužici, zemřel dne 13. června t. r. v Budyšíně. Zesnulý dobyl si horlivým vlasteneckým působením a zejmena pilnou činností literární nesmrtelných zásluh o svůj ubohý národ. Přineseme v některém z následujících sešitů pojednání o národním obrození lužických Srbů s obšírnější úvahou o významu a působení Smoleřově. Věčná čest budiž jeho památce !

Opravy.

Na str. 31. ř. 20. shora čtl *janui* místo *jauni.*
„ „ 34. „ 17. „ „ *málo známo bylo* místo *známo nebylo.*
„ „ 37. „ 11. „ „ *aby někdo uvnitř Říma jezdil* místo *aby někdo jezdil.*

---

*) Prostřed května přibylo do žofínské výstavy několik nových děl. Však vzdáleni jsouce Prahy, nemohli jsme je v tento posudek ani dodatečně zahrnouti. *K. B. M.*

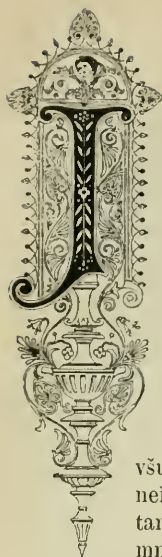

Illustrace k písni „Růžinko má“. Nakreslil Jar. Věšín. Ryl J. Patočka.

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

Jitro bylo překrásné. Pod vyjasněnými nebesy, vysoko nad brunatnými rolemi i zeleným osením rozléhal se zpěv skřivanův. Slunce zářilo a v jeho teplých paprscích vyhříval se starý Přibek, otec Matějův, sedě, dosud ještě v kožichu, za stavením na sadě. Kolem i všude po vsi ticho. Mužští skoro všichni odešli a všichni na ten nešťastný trhanovský zámek, z něhož tolik útisků a útrap jim i jejich otcům vzešlo. Dnes snad bude jinak. Tak všude bylo slyšeti. Jen Matěj, na cestu se vydávaje, nic neříkal. Starý otec jeho od rána pořád myslil na to, jak tam asi pořídí, s jakou přijdou. Všichni důvěřovali, přemnozí šli skoro na jisto — o by bůh dal — či ta hvězda, ta kometa pro tuto svítila?

Zvedl zamyšlenou hlavu. Přicházelať Manka ze stavení, hopkujíc, skoro jako v tanci, jako čiperné ptáče. Několik slov s dědem promluvila, pak zase kvapila dále za statek na výšinu, aby se podívala na krajinu; však jen jedním směrem hledí ku trhanovskému zámku, kam otec odešel a s ním Pocínovští, kteří se u nich prve stavili. Před chvilkou se děda ptala, jak dlouho to jednání na zámku asi potrvá, kdy mužští se vrátí; teď už je, dětina, vyhlížela — a již zase, žádného stání nemajíc, kvapila sadem, kolem zamyšleného děda, do stavení, všecko pěkně uklidit, uchystat. Přijde starý Šerlovský, a jak jí syn jeho dnes ráno, nežli na zámek s ostatními odešel, několika slovy napověděl, přijde říci o slovo. Dnes se má státi nevěstou, a po žních — bože — už by byla jeho ženou! A již stála, práci pustivši, všecka zamyšlena, čela jasného, a rty její se bezděky usmívaly. To bylo z těch pěkných myšlének, mysl vyjasňujících jako ty zlaté paprsky jarního slunce, v nichž její dlouhé, plavé vlasy zazářily.

V tu chvíli mladá Lammingerovna chvátala ze zámecké zahrady do své komnaty. Krásně se jí procházelo cestičkami, drobným pískem vysypanými, mezi křovím tu tam již mladistvě zeleným, pode stromy, jejichž haluze byly plny puků — než klid kolem vládnoucí hluční hosté počali rušiti. Šum, hovor ozýval se venku přede zdí zahradní, přede branou zámeckou i kolem. Temné ty hlasy jako bzukot čmeláků, stávaly se jasnějšími, hlučnějšími. Slečna se až zalekla, když mezi křovím vyhlédla. Všude bílý, šerkový župan, všude samý černý širák. Proto ze zahrady pospíchala.

Chodováků kolem plno, mladí, starší, i mužové vráskovití, ale samý to statný lid, jiskrných zraků, výrazných tváří, tmavých, dlouhých vlasů, až na ramena spadajících. Jsou tu z celého Chodska, hojně sem

přišli na oznámení krajského hejtmana. Vždyť každý by rád uslyšel na své vlastní uši rozhodnutí z Vídně, tu veselou novinu. Stojí ve skupinách tu větších, tu menších, dle věku, známosti i vesnic. Nejvíce jich tu ovšem z Klenče, Postřekova a z Oujezda — než i vzdálenější Kýčov, Lhota i Pocínovice vyslaly většinu svých mužů. Nejčetnější a nejhlučnější skupina je tam na kraji lípové aleje, kolem Brychty postřekovského a Ecla, Čtveráka, o jejichž průvodu „o voračkách“ tolik bylo slyšeti. Ještě teď se všichni nahlas smáli, když Čtverák sám jim o tom vypravoval svým veselým, vtipným způsobem.

V samých vratech na kraji nádvoří zámeckého stál bělovlasý vážný Krištof Hrubý se svým synovcem Kozinou, a s několika staršími sedláky. Všichni zamlčevše se, hleděli do vnitř, v tu stranu ku kanceláři, kam byl Syka odešel vyjednávat. Lamminger chtěl, aby rozhodnutí se přečetlo v kanceláři a správce, jenž ozdravěv před několika dny se navrátil, přišel určit ty z Chodů, kteří by měli odebrati se na kancelář. Proti tomu se však všichni ozvali.

„Nač jste nás volali?“ zkřikli. „Všichni jsme žalovali, všichni bychom rádi slyšili.“

Teď šum a hluk kolem zámku rázem tichl, až i v nejzadnějších skupinách rázem umlkl. Ve vratech objevil se vlasatý Syka a zamávav čakanou, aby se utišili, volal daleko zvučným hlasem:

„Pan krajský hejtman to huďáli — chutě pote, hin do dvora —“

A jako by vítr rázem zadul, jako by bystřina zadržovaná náhle byla spuštěna, Chodováci rázem opouštěli svá stanoviště a proudem valili se klenutou branou do dvora, všem v čele Brychta postřekovský, jehož hlas i v tom šumu a hluku bylo dobře rozeznati. Za chvilku bylo nádvoří panské plno, bělajíc se od bílých šerkových županů chodských. Muž vedle muže, těžký širák vedle širáku, tu tam jen některá čapka — tu tam zablesknutí kované čekany. V čele proti oknu kancelářskému ve prvním patře stáli rychtářové, Kozina, a něco dále za ním Matěj Přibek, vynikaje nade všechny jako dub ze širého lesa.

Zraky všech upřely se na horu ku kanceláři, odkudž očekávali tak důležitou novinu. Většina na jisto veselou, neboť Lamminger ničím nezvrátil ujišťování vídeňského advokáta i Justovo, nedav do hlasu ani slůvka z rozhodnutí dvorského, o kterém už věděl dlouho. Čekalť, až přijde z Vídně povolení, aby listina byla Chodům ohlásena ne na bývalém jejich hradu v Domažlicích, nýbrž na jeho zámku trhanovském.

Ze shromážděných bylo málo těch, kterým by pochybnost skličovala mysl, a ti ještě se ani neodvážili mínění své z plna dáti na jevo, jak byli krajané jejich rozjařeni a důvěry plni. Tak Sykovi, „prokuratorovi“ se v hlavě nesrovnávalo, že ani Štraus, ani krajané ve Vídni nedali jim žádné zprávy o tom rozhodnutí. Tu jej však sám Kozina z toho vyváděl, připomínaje mu, jak mnohem rychlejší dopravu a spojení mají úřadové a páni.

Však teď se přesvědčí. Co nevidět. Osudná chvilka! Hluk na dvoře přestal, hlasný však šumot, směs stlumených hlasů odrážely se ode zdí panského sídla. Mnozí již umlkli — a teď — hle! Sluha otevřel na hoře v kanceláři okno, jedno, druhé — v tom na pravo ukázal se pán v kadeřavé, dlouhé vlásence, v černém kabátu, s jakýmsi lejstrem v ruce,

za ním přistoupil jiný a na pravo se vedle něho postavil. Je také v takové vlásence, ale kabát třpytí se mu zlatým vyšíváním. Totě sám krajský hejtman Hora. Široký se mihly, Chodové na znamení úcty před císařským úřadníkem obnažili své hlavy. V tu chvíli také objevil se ve druhém okně Lamminger. Matěj Přibek a jistě také mnohý jiný si toho všiml, jak se zle usmál, an šedivé oči své upřel na ten valný dav Chodův, kteří ho všichni, všichni nenáviděli.

Nastalo ticho. Hejtman kynuv rukou, oznamoval, že přináší rozhodnutí o stížnostech, jež podali, a že mluví ve jmenu J. M. císařské, protož ať uctivě a tiše vyslechnou, co se jim oznámí, a rovněž ať se tak chovají. Pak se obrátil ku svému sekretáři, který rozbaliv listinu, měl se ku čtení. Kozina cítil, že mu srdce živěji zabušilo. Všichni kolem jako by tajili dech, sotva kdo mrkl okem.

Hlas úřadníkův se ozval. Listina obsahovala zprávu o žalobě Chodův, o komissí nařízené, vše, co bylo již známo, a co netrpělivou palčivou zvědavost naslouchajících neukojovalo. Teď však přijde vlastní rozhodnutí — ano teď! — Jakoby jiskra shromážděním proletěla, — každý sebou trhl.

„Chodové privilegií a práv svých již dávno pozbyli, a poněvadž jim l. 1668 perpetuum silentium, t. j. věčné mlčení co nejpřísněji bylo nařízeno, a poněvadž nic toho nedbajíce, sobě troufali o svrchu jmenovaná privilegia a práva žádati poznovu, zasloužili pro toto svévolné a smělé jednání své přísné pokuty a trestu. Nicméně že jim bude odpuštěno, s tím však výslovným vymíněním, že se více nebudou tajně scházeti a puntovati, aniž jakýchkoliv petic, stížností, neboli žalob k vůli domnělým právům podávati nebo posýlati."

An úřadník četl, panovalo hluboké ticho, možná-li říci, čím dále tím hlubší, dusnější. Shromáždění bylo ohromeno. Jen tu a tam prudce se obrátil soused po sousedu — ale mlčky; jen zraky plny úžasu setkávaly se. Čím větší byla naděje, tím krutější bylo sklamání. Hned ani slov pro ně neměli. Totě nemožná! Něco takového aby jim poslali! Úřadník dočetl výhrůžné místo a na okamžik se zamlčel. Ve shromáždění ještě děsivé ticho, až tu slyš ze sklamaných, uražených, pobouřených prsou mocně tichem tím zahřmělo:

„Tuto není prauda!"

První před bouří vichru zadutí. A již křik, divý hlahol sklamaných, pobouřených Chodů zahučel nádvořím. Ta slova to řekla! Ryk ten byl i odpovědí krajskému hejtmanu i souhlasem tomu, jenž ta slova vykřikl. Byl to Kozina. Tam vystoupil z houfu, zrovna proti oknu. Hlava jeho zdvižena, zanícený zrak směle na hejtmana upírá a mluví. Jak to jen postřehli, tichli všichni až za řeči zmlkli úplně.

„To není prauda, tuto nemůže být!" volal Kozina. „Hdyby tuto, co jste čtáli, prauda bulo, že nemáme žádných práv ha majestatů, tak by tuto buli sám císař pán našim ve Vídni řekli. Proč by buli císař pán práli, že se nám stane po právu, proč by buli nařídili tu komissí, hdyž huž naše práva nic neplatila?"

Lamminger jakoby zmije ho uštkla trhl sebou a z okna ven se nachýlil, ale ihned zase ucouvl, nebo strašlivý křik shromážděných dole ho zarazil.

„Prauda! Prauda!“ znělo z té bouřlivé spousty mohutných, rozhněvaných hlasů nejzřetelněji.

„Ha naši by nám teky něco psali!“ volal Ecl obraceje se do lidu. Chvíli to trvalo, nežli hluk se poněkud utišil, a nežli se dostal hejtman krajský ku slovu.

„Kdo z vás podal žalobu?“ volal z okna do shromáždění.

„My všichni! Já! Já! Každý! My všichni!“ zněla jednomyslná, bouřlivá odpověď zástupu, jehož klid dřevnější byl ten tam. Živý ruch jím vládl, jako když jezero se bouřlivě vlní. Již tu tam sráželi se ve hloučky a kupy kolem nejprudších. Než hejtman přece ještě jednou slova se domohl. Varoval je a napomínal, aby se již upokojili, že tím vším sobě nepomohou, jako že si již uškodili tím, co svému pánu, panu z Albenreuthu vyvedli, pytlačíce v jeho lesích, robot nekonajíce, platů neplatíce, sluhy jeho bijíce, ano že se tak zapomněli, že i jej, pána urozeného, způsobem na nejvýše hanebným potupili.

Hrubý smích několika hrdel dole byl hejtmanovi odpovědí. On však zmásti se nedada, volal hlasem povýšeným:

„Tak daleko to došlo, že pán váš není jist mezi vámi a že musil žádati o vojsko na svou ochranu!“

Divý ryk přerušil na novo jeho řeč.

„Na nás?! Hde je? Hde je to vojsko?“

„Vojsko na nás! Střílet do nás!“ odpovídal ze dvora zuřivý hlahol. „Vojsko na nás! Ten ras!“ A již zableskla se nad vlnami rozjitřeného zástupu čekana, jedna, druhá, a již celý houf, a hrozivě se mihaly nad hlavami proti panskému oknu. To však bylo již prázdno. Lamminger zmizel.

„Ve jmenu J. M. Císařské!“ křičel hejtman. Musil však volání to opakovati a ještě chvíli čekati, nežli slovo jeho proniklo.

„Vojsko bylo již na vás povoleno, ale vaši vyslanci ve Vídni prosili u dvora —“

„Hdo jim dal plnú moc?“ zkřikl Ecl, Čtverák.

„Podepsali žádost vašeho prokuratora —“

„Ten šelma! My jsme se ho neprosili. Jistě bul podplacen!“

„Podplacen! Podplacen!“ křičeli ve shromáždění.

„Čiňte, jak chcete, ale já vám moudře radím! Poslechněte, udělejte, co musíte. Je dále nařízeno, abyste v mé přítomnosti slíbili a přisahali poddanost a člověčenství své milostivé vrchnosti, panu z Albenreuthu. Jen tak vám bude odpuštěno —“

Nedomluvil; nemohl. Příval divokých hlasů i smělého úřadníka teď zarazil.

„My máme ešče majestaty!“ křičel dole Ecl, Čtverák, hejtmanovi do okna. Dav Chodův už už bouřlivě se zmítal.

„Nebudeme přísahat! Nebudeme! Nemusíme!“ znělo pronikavě v té bouři.

Ale teď ještě silněji zahřmělo: „Na Lomikara!“

To byl Matěje Přibka hlas; a již všecken dvůr třásl se pokřikem: „Na něj! Na Lomikara! Zabte ho! Humlaťte ho!“ a les čekan mihal se ve výši hrozivě.

Hejtman chtěl ještě jednou promluviti. Sekretář jeho, strachem trna, hleděl naň úzkostně, a pokorně ho prosil, aby sebe a jeho v šanc nevydával. Tu také přistoupil ze zadu Lamminger jako duch, ssinalý, a žádal hejtmana, aby těch rebelů nechal. Ale dole patrně Lammingera zahledli, an se u okna kmitl; řev hlasů divočeji zaburácel a v tom také Matěj Přibek, Brychta postřekovský, mladý Šerlovský a mnoho jiných hnalo se s napřaženými čekanami ku dveřím, aby se vedrali do vnitř. Ale dříve nežli oni, stanuli na jejich schodech Kozina a před ním ještě jeho strýc, Krištof Hrubý, rychtář dražinovský. Stařec ten nehnal se po dveřích, ale postavil se na jejich obranu na schod, jako jeho synovec, Kozina, jenž výše stanul. Výrazná tvář starého Choda byla zardělá, oči mu planuly. Klobouku neměl a volně povívaly mu k ramenům dlouhé, sněhobílé vlasy. Rozhodná chvíle dodala mu síly a pružnosti. Vzpřímil se jako „chlapec“ a svíraje v pravici čekanu, hleděl pevně vstříc ženoucímu se ku dveřím houfu.

„Hani krok dále!“ zkřikl. Hlas i všecken vážný zjev starého Choda zarazil samého Matěje Přibka i všecken zástup za ním.

„Co chcete?“ volal stařec. „Mordovat? Jste-li Chodováci či mordíři? Tak byste chtíli svá práva?“

A v tom také Kozina zvolal:

„Lidičky boží! pamatujte se. Ešče není všemu konec! Dyk přezvíme, je-li tuto prauda, co nám čtáli. Hin ve Vídni nám tuto poví —“

„Ha ešče máme appelací!“ zkřikl Syka „prokurator“, jenž v ten okamžik vyskočiv na schod, stanul vedle Koziny. Napřažené čekany klesly. A již přihrnuli se také mírnější, rozvážnější; přemnohé přesvědčila také slova Kozinova i Sykova.

„Šak hdyby tu Hrubého ha Koziny nebulo, Lomikar by huž níčkon nedýchal!“ křičel Brychta, obklopen jsa krajany, jemu domlouvajícími, aby se pamatoval.

„Ha bul by níčkon svatý pokoj!“ jakýs hlas dodal.

Matěj Přibek, bled, všecek na své mírné a opatrné sousedy rozezlen, upřel na ně oči hněvem sršící a stahuje do šíře koutky svých úst, pravil:

„Nu, rád huvidím, kerak se vám Lomikar vodmění!“ —

* * *

Hlučíce, křičíce, na nejvýše podráždění, jako roj včel vyrazili Chodové ze zámeckého dvora. Směs prudkých hlasů zvučela ještě dlouho před panským sídlem, kamž zuřivé a hrozné kletby posýlali na hlavu Lammingerovu, nezapomínajíce také na prokuratora Štrausa, který, jak všichni byli přesvědčeni, dal se na jejich škodu uplatit. Chvíli ještě bouřlivě rokovali, návrh jeden za druhým pronášen, a každý z nich prudký až vášnivý —

Pak ještě rokováno i když valný zástup v hloučky se rozdělil, jež různými stranami se do svých dědin rozcházely. Rokováno i proklínáno, neboť s každým tím hloučkem šly hněv a nenávist ku vrchnosti — šly a rostly pak a množily se po vsích, po všech končinách trpko sklamaného Chodska. —

Na trhanovském zámku bouře dohučela. Na nádvoří, na chodbách všude hluboké ticho, vrata, všecky dveře na venek zavřeny. Starý komorník Petr teprve v tuto chvíli k sobě přicházel, umíraje úzkostí až do úplného odchodu rozzuřených sedláků.

Páni dnes tuze pozdě ke stolu zasedli; a nechutnalo valně žádnému ani jim ani jich hostem, panu hejtmanu krajskému a jeho sekretáři. Pan hejtman vyslovil svůj obdiv nad statečností svobodné paní, že za těch poměrů nepokojných tu se slečnou mešká. Paní Lammingerová však na to plnou pravdu nepověděla, manžela svého se strachujíc. Ten za ni odvětil:

„Nechtěla mně věřiti, jaký to zlý lid, jak odvážlivý. Chtěl-li jsem o vojsko žádati, prosila, abych tak nečinil. Co jsem v tom ohledu učinil, bylo všecko bez její vůle — žel, že vysoká vláda žádosti mé neráčila vyhověti. Dnes jste sám, pane hejtmane, viděl, že jsem ve svých zprávách a žádostech pravdivě líčil. My tu nejsme životem jisti. Paní svou i dceru musím odvézti — a já-li tu nezůstanu, jaké pak bude hospodářství? Když teď si takových zpupností dovolili a tolik škod mi nadělali, což po tom, kdyby mne tu nebylo? A zůstanu-li, kdož mi ručí za to, že se opět shledám se svou rodinou!? Myslím, že vysoká vláda je povinna, aby mne vzala v ochranu. Vojska je tu nevyhnutelně třeba. Doufám, že ráčíte se mnou souhlasiti. Běžíť tu také o příklad a následky. Budou-li ti tu míti zvůli, jak bude jinde? Nebudou-li se pak také jinde bouřiti? Teď by oddělení stačilo, pak by třeba několik regimentů mělo dost práce. Jako přede třinácti lety!“

„Myslil jsem před tím, že by mírným jednáním dalo se více dociliti,“ odvětil hejtman Hora. „Dnes však bylo to přílišné a vážnost, autorita vládní nemůže dopustiti, aby něco takového se opakovalo.“

„Po mém bylo by nejlépe, kdyby se jim hlava vzala — ti nejhorší štváči —“

„Ráčíte-li je znáti?“

„Především je ten Just z Domažlic — ale ještě horší ten sedlák z Oujezda, Kozina, který si dnes troufal tak drze odpověděti.“

„Znám jej z Vašnostiných zpráv. Věru, velice smělý muž — a jak hbitě mluvil — a ne bez rozumu —“

„Právě tím je ze všech nejnebezpečnější. Dar řeči má. Bude-li chtíti — a jistě bude — rozpálí všechny na novo. Ten kdyby seděl v chládku, brzo by ta bouřka jejich vyvřela.“

„Snad se dneškem vybouřili,“ mínil krajský hejtman. „Nemyslím, že by měli ještě nyní tolik smělosti a odvahy, když slyšeli císařské rozhodnutí. Kdyby však se jen dost málo hnuli, sám se budu v Praze přimlouvati, aby sem vojsko poslali.“

„To už co nevidět budou tu kordy a palaše řinčeti,“ odvětil s úsměvem Lamminger, nalévaje hosti svému do skleněného, zelenavého kalíšku zlatého vína. „Nu, pak sem sotva přijdou s čertem a se smrtí utápět panský karabáč — a pak také je snad přejdou všechny smělé a výmluvné oraci —“

Všichni u stolu rozuměli, co tím myslí, a poznali, co nejvíce urazilo a popudilo pana z Albenreuthu, jemuž při pouhé na to vzpomínce chladné oči tak divně zasvítily. —

XVII.

Manka Přibkova doma všecko pěkně uklidila, uchystala, aby, až hosté přijdou, bylo všecko jak náleží. Těšila se, pozpěvovala si zrovna nějakou veselou si notujíc, vyběhla přede dvorec, když venku se strhl pokřik, že již sedláci jdou z Trhanova. Šli, a také její otec — sám však. Než ani to ji hned nezarazilo. Připadloť jí, že na námluvy musí Pocínovští přijíti sami, jako z nenadání. Ale když na otcovu tvář pohledla a když jeho oči na ní utkvěly, pichlo ji a zlé tušení jako černý mrak zachmuřilo rozradostněnou její mysl, plnou blahého se těšení. Matěj Přibek byl velice podrážděn. Dcera se ho neodvážila ani zeptati, a když pak starý otec se ho otázal, jak pořídili, odbyl ho zkrátka a za chvíli pak odešel někam do polí, aby snad nemusil slyšeti a mluviti o tom, co se dnes událo na trhanovském zámku. Když to Manka v sousedství přezvěděla, div že se nedala do pláče. Námluvy zmařeny!

To jistě dnes už nepřijdou. Dědeček, jak o všem uslyšel, arci na její námluvy a vdavky ani nevzpomněl, ale sedě u hrubého špalku, stolu, maje ruce sepjaty, starou hlavou pokyvoval a polonahlas si opakoval:

„Ta chometa! Ta chometa!“

Za tím vnučka jeho na sadě, sama jsouc, pláči se již neubránila. Však nebyly to slze jenom zármutku, nýbrž i hněvu. Nebyla by to ani Matěje Přibkova dcera, kdyby s hněvem nevzpomněla na toho, jenž všeho sváru, všeho zármutku příčinou — na trhanovského pána, jehož hlavě zle tu žehnala. Jen na chvilku se potěšila, a to, když mladý Šerlovský se z nenadání zjevil. Přiběhl jen jako na skok, aby jí vysvětlil, proč nepřišli, jak jí byl oznámil, aby jí pověděl, co se dnes stalo. Oči statnému chlapci se jen jiskřily a nozdry rovného jeho nosu se šířily, an vzpomínal na ošemetnost Lammingerovu i na to, jak Kozina s Hrubým a Sykou jim zabránili obořiti se na toho katana panského.

Pak teprve zas na sebe a na svou zmařenou radost vzpomněl.

„Tepřiva za zámkem jsom si vzpomíl, že jsme chtíli k vám. Hale táta náš nemíli hani pomyšlení. „Vodložíme tuto,“ práli. „Jaké by to bulo chčestí, dnes, když je tulik zlosti —“

Manka mlčíc, klopila hlavu. Chlapec ji v tom pojal za ruku, potřásl jí a srdečně promluvil:

„Dívčí moje zlatá — tu rukú dáním, jsi má před pánem bohem. Co nebulo dnes, bude zejtra. Tys mi súděna ha budeme živi kerak zrnka v klásku.“

Bezděky pochýlila mladou hlavu na jeho prsa a rozjařený jonák přižehnul milou dívčí ku svému srdci. To byly jejich námluvy venku na sadě, kde jarní slunce budilo květy a stromy, kde jim v tu chvíli štěstí a všeho zapomenutí hudl skřivan veselou píseň plnou blaha a libé naděje. —

* * *

Jarní práce na polích a lukách byly odbyty. Tentokráte vše snáze a pohodlněji chodilo, poněvadž každý jenom svému poli, své louce sloužil nemarně nejkrásnější dny, jako jindy — do loňska ještě —

bývalo, na panském. Na všem Chodsku jakoby roboty přestaly, jakoby dávná svoboda, vybojována, po dlouhém věku opět se navrátila. Nikdo vzkazů panských správců a vyhrůžek nedbal. Všude jakoby zapomněli, co jim pan krajský hejtman na trhanovském zámku přečetl. Nezapomněli, nedbali však, protože tomu nevěřili.

Dost bylo všude práce, a přece přemnozí hospodáři, zvláště starší a rychtářové, často z domu, přes pole, odcházeli — obyčejně za soumraku, z večera. Kam, neřekli, hospodyně však věděly, že jdou se někam radit o tom Lomikarovi a co dále. Žádný však tak často statek svůj neopouštěl jako mladý Kozina. Někdy dosti dlouho se omeškal a pozdě se vracel, nejčastěji v noci a jednou také až k ránu. Hanči tušila, proč odchází — kam však, to jí nepověděl. Matka jeho na vejmluvě ta to jistě věděla, té však otázati se netroufala, majíc na paměti, jak ji tenkráte odbyla, když ji požádala, aby Janovi domluvila. Mladá hospodyně mlčela. Soužila se však, a již také na její mladém, pěkném líci to bylo znáti, ano bledlo a hublo. Trápila se, že Jan si ani jí ani dětí tak nevšímá, že všecken jako u vyjevení a zamyšlen jenom tím nešťastným procesem mysl zabývá. Než přece se ještě jednou radostí zarděla — a to když jednou v neděli odpoledne s dětmi se obírala. Jindy také muž k nim zasedl a dlouho se u nich omeškal — teď seděl v koutě u stolu, jako vždycky poslední dobou, hlavu o ruku opíraje, zadumán, přemýšleje.

Jak by si pomyslila, že hlavu pozvedl, že na ni, oči upírá a ji pozoruje! Div že se nelekla, an pojednou od stolu vstanuv, k nim do koutka přišel. Zarděla se až, když jí do tváře pohleděl a starostně promluvil:

„Hanči, tys chorlava. Co je tě, že chudneš? — Snad máš trolení v húdech? —“

„Mít? Nemám, nic mi není —“

„Jdi radší k babce —“

„Ta teky není všeho mocna — ha tutoho tepřiva ne. Dyk víš!“

A již se mladé žínce oči zakalily.

Hladil jí vlasy.

„Hanči — vím, že tě súžím — hale huž není pomoci. Nedá mi to, huž to vod boha súděno; votočit huž nemůžeme, ha dá pán bůh, že vyhrajeme, dyk je právo naše! Pak zasejc bude dobře, he ešče lepší, než bývalo.“

A již v tu chvíli opravdu bylo. Sehnul se k dětem, zůstal u nich, byl jejich. A Hanči se zas usmívala. Kolem se jí zase všecko vyjasnilo, jako když zlaté, jarní sluníčko po zimě vysvítí. —

Za to příštího dne se lekla.

Podvečer, když právě byla doma samojediná, vstoupil do světnice jakýsi mužík podivný, oháněje se holí, aby zahnal starého Vlka zuřivě naň dorážejícího. Mužík ten byl nevelký, hubený, ve tmavém, městském oděvu, v černých punčochách a v zaprášených střevících s velikými přeskami. Lícní kosti měl vysedly, nos zatuplý a černé oči schytrale sem tam těkaly, jakoby všemu na kloub chtěly přijíti.

Hanči se ho lekla, a zvláště jeho pohled se jí nelíbil. Ptal se po sedlákovi. Odvětila, že odešel. Na jeho otázku, kam, řekla, že neví.

„Přijde-li domů teď, řekni mu selka, že tu někdo z Domažlic, aby přišel k Sykovi, ale na jisto!“

Po té odešel. Kozinová mladá za ním ven vyšla, z pozdalečí ho pozorujíc, zastaví-li se také někde jinde, a půjde-li, jak udal. Nikde se nezastavil a bral se jistě, jako by se tu znal ode dávna, zrovna směrem ku rychtářovi.

Co chce? To jistě k vůli tomu nešťastnému soudu. Není-li to ten štváč, ten Just? — Ano, jistě. Z Vídně se vrátil, a již by rád zase na novo —

Hančí čekala na muže netrpělivě. Již jí také připadlo, aby mu, až se vrátí, zatajila, jakou tu měli návštěvu. Kdyby se i k tomu odhodlala, nic by jí to platno nebývalo. Kozina se domů nevracel. — Za to nový host skoro samou noc mladou selku navštívil. Dorla Řehůřkova, Jiskry, dudáka žena. Přišla si postesknout na muže. Už bez mála čtrnácte dnů je pryč a zprávy o něm ani za mák. Když odcházel, povídal, že přijde teprve za týden a snad i o něco později, aby si Dorla z toho nic nedělala. Že jde s nějakým důležitým poselstvím do Prahy. S jakým a ke komu, to že živou mocí nechtěl říci, a neřekl, ani ne vlastnímu tátovi. Peněz nechal Dorle dost, aby měla na živobytí a také jí od Syků i odjinud posýlali.

Mladá žena dudákova ve svém stavu zvláště lekavá i úzkostná divné si připouštěla myšlénky a proto si přišla ku bývalé družce postesknout a také se pozeptat, neví-li snad ona něco o Jiskrovi, jenž bez toho odešel na vyzvání Kozinovo. Jinému že by prý v tento čas ani na krok se nehnul. Hančí však nemohla Dorle nic potěšného říci, poněvadž ani nevěděla, že je Jiskra již tak dlouho na cestách. Dokládajíc, že Kozina se jí o tom ani nezmínil, sama si ještě posteskla, že je jako zaprodaná, že aby jen ustavičně strachy trnula o muže, který ten soud s pány bez toho zle odskáče.

Když Dorla odešla, mladá hospodyně neulehla, ač se již valně připozdilo. Nechtělo se jí spáti. Čekala na muže. Tak dlouho nejde! Jistě se cestou dověděl o tom Domažlickém, a teď tam u Syků rokují. — Děti spaly i čeládka. Po všem statku klid a ticho. Jen hospodyně všecka jako na trní vyhlížela ven do šera nočního. Již se obrátila, již brala plínu, chtíc odejíti, a přesvědčiti se, jsou-li chlapi s tím měšťákem u rychtářů; v tom Janovy kroky se ozvaly.

Divil se, že Hančí ještě nespí. Řekla, že mu má něco vyříditi.

„Huž vím,“ odvětil.

„To bul ten trakslíř zez města?“

„Jau, Just. Vrátil se zez Vídně.“

„Ha co chtil? Snad habyste zasejc šli do Vídně?“

„Uj, kerak jsi vtiperna. Nu, co škodí, chtil, hale pozdě — My jsme tuto huž sámi huďáli ha dávno.“

Hanči žasla.

„Huž tomu mnoho dní. Žádný vo tutom novém poselství nic neví. Šli přes Babory do Vídně, haby jich cestú nelapili.“

„Pro tutos po nocich se túlal!“

„Níčkon tě to huž můžu říct. Huž jsú ve Vídni ha jistě buli hu dvora. Nu, dnes jsme slyšili, kterak pan Lomikar s námi hantiroval,

ha tutomu našemu prokuratoroji čistě zaplatil, haby nás nechal, hdyž jsme huž skoro buli na zelené lúce — Šelma! Ha ten zloděj vídeňský našince hin za nos vodil, haby míli strpení, že taková věc de pomalu. Jen peníze brál —“

„Ha tuten Just teky —“

„Snad. Snad je teky šelma. Nevěříme mu. Nu co škodí, půdeme bez něho. Hale to dnes míl dobře, haby nihdež nic pánoji neďáli. Ha že tuto bula veliká chyba tuty rvačky s drábem ha tuty voračky. Tuto že nám hu dvora hublížilo. Dyk to krajský hejtman teký práli. Nu, níčkon jsú všude tiše; haby teky jen vydržili —“

„Ha co dělá Jiskra hin v Praze?“ tázala se Hančí, vzpomněvši sobě pojednou na Dorlu.

„V Praze? Jiskra? Nebul hin hani není. Je ve Vídni, ha čekáme ho každý den, każdú hodinu.“

Kozina nemusil ani ženě vykládati, že Jiskra lhal, aby zatajil pravou cestu. Teď jí jenom ještě pověděl, že dudák šel na jeho žádost s novou deputací zacházkou do Vídně, odkud však se měl rovnou cestou navrátiti. Chodové zacházeli sobě k vůli Lammingerovi, aby o cestě jejich nezvěděv, nedělal jim překážky, neb aby je snad do konce nezastavil. Jiskra pak měl úkol, aby co nejrychleji přinesl novinu o tom, jak byla deputací přijata. Na psané poselství, která jich před tím velmi pozdě docházela nebo cestou se ztrácela, nechtěli více spolehati. Za to dudák a to takový veselý a chytrý, jako byl Jiskra Řehůřek, ten byl na cestách jistější.

Kozina se chystal, že půjde lehnout. Hančí ho však ještě zdržela otázkou, kam se ten černý, ten Just poděl, dokládajíc, jak se jí nelíbil a že se ho skoro bála.

„Prál, že půjde preč, že se na čas ztratí, haž tuten náš súd bude hu konce. Bojí se Lomikara.“

„Vopravdu?“

„Snad. Ha bude lepší, hdyž tak hudělá. Hdyby ho chytli, ten by, haby se spasil, nic za zuby nehudržíl — Slyšíš, Hančí!“ zvolal pojednou mladý sedlák a přistoupil kvapně k oknu. Měsíc svítil a v zásvitu jeho jakoby se stín venku mihl. A zabušení na vrata ozvalo se poznovu tichem nočním.

Kozina vyšed kvapně ven, vrátil se za okamžik s hostem, kterého když mladá selka spatřila, stlumeně vykřikla.

„Jiskra!“

„Jau, Jiskra, Hančí, hale hladov kerak vlk — máš-li tu kus chleba — Jdu celý den ha celú noc,“ mluvil dudáček, sklesnuv na lavici, na niž spustil dudy. Unavené nohy vztáhl před se a z hluboka vydechl.

„To jsom tě peloval — kerak vítr,“ pravil ku Kozinovi. „Hale ty bys rád — Dobře — všecko dobře. Naši buli hu dvora ha dobře pořídili. Ešče není hamen, jak tuto čtáli na tranovském zámku. Císař to všecko poslali do Prahy — haby hin tuto ečše jednú prozkúmali.“

„Uj!“ zvolal Kozina a máchl radostně rukou. A již sypaly se jeho otázky, na které Jiskra zpočátku ani neodpovídal, pojídaje hltavě chléb s máslem a pije mléko. Čím dále tím více počal hovořiti. Byly

to podrobnosti o cestě, o deputaci, o jejich přijetí, o namahavé a rychlé chůzi zpáteční — hlavní věc však předem pověděl: že process není u konce, že stížnosti Chodů odkázány k novému vyšetření a soudu do Prahy.

Kozina byl by do rána vyseděl a rozmlouval. Až sama Hanči upozornila, že je Jiskra unaven a že mu třeba odpočinku. Mladý hospodář mu nabídl lože. Dudák však chvatně odmítl.

„Půdu dym, rád bych zas Dorlu vidíl.“ A rád slyšel, co mu Hanči řekla, že je zdráva, že tu byla u nich z večera.

„Tak ešče ta vrána hu nás nebula,“ pravil vesele. „Huž jsom se cestú těšil, že sednu k hejčedlu —“

„Nu teky se toho dočkáš.“

Vzav dudy na rameno a podav přátelům ruku, vyšel kvapně z Kozinova statku. Měsíc se chýlil k západu, na východě bělavý pruh ohlašoval nastávající den. Bylo chladno, studený, ranní větřík povíval. Jiskra však nedbal. Chutě, jako by nových sil nabral, kráčel ku své samotě. Ves, a všecko kolem ještě pohrouženo v hlubokém klidu. Hle, rodná chalupa jeho tam na pokraji tmavého lesa! Již ji zas má, již v ní zůstane. Jak se mu po ní tam v tom velikém městě a všude stýskalo! Dorla spí. Ta vykřikne, až zaťuká, až na ni zavolá. Jiskra se na okamžik zastavil. Co to? Mýlil se. Kráčí orosenou cestičkou dále — již je skoro u samé chalupy — a zase! Totě pláč! Křik! Ale dětský pláč a křik! To tam v chalupě, v jeho chalupě, opravdu! Skočil, div že mu dudy nesletěly — v tom však vyběhla žena ze stavení ku studánce za chalupou, nesouc v ruce džbán. Byla to Dorlina matka. Zahlédnuvši zetě, zvolala:

„Chutě poj! Máš chlapce!“

Nebylo ho třeba vybízeti. Unavení dlouhé, namahavé cesty bylo to tam. Jako by se byl ve svatojanské rose vykoupal, osvěžen, čerstev, rozradován doběhl ku chalupě, a tak byl veselou novinou dojat, že sotva našel petlici u dveří, vedoucích do světnice, kdež jej žádaný prvorozenec vítal prvním svým pláčem. —

XVIII.

Jak to Hanči Dorle přála, že se jí muž domů vrátil! Slyšelať před tím její stesk a srdečně ji litovala. — A hle, teď pojednou, z nenadání ji stihl podobný zármutek! Kozina jí odejde! Nešťastného toho soudu!

Již se připravuje a chystá na ten odchod, již určuje a ustanovuje, co a jak v hospodářství. A ta stará — matka jeho, ta jako by šel někam hejtú. Ještě ji těší, že to pro něj česť, že za několik dnů, za týden, za dva, že se vrátí, a to že již poslední cesta.

Poslední cesta! O by bůh dal!

Jiskra dobré a správné noviny přinesl. Přišloť jemu v zápětí skrze krajský ouřad plzeňský ohlášení z Vídně, že žaloby Chodův odevzdány jsou k appelačnímu soudu, a zároveň nařízení, aby Chodové kromě vyslané již deputace poslali sedm schopných a řádných mužů, důvěrníků k témuž soudu do Prahy ku konečnému té pře rozhodnutí!

O proč mezi ně také Kozinu volili! Hanči v duchu stýskala. O proč také on to přijímal!

A jak ochotně to učinil! Do Vídně nechtěl, do Prahy však rád, tam že netřeba uměti německy, tam že může mluviti „po našinsku“ a tak spíše se brániti a něčeho vymoci. Jak ho Jiskrova zpráva a to úřední oznámení potěšily! Jeho, jako všechny na Chodsku, kdež každý teď snadno uvěřil, že to, co jim bylo hlášeno na trhanovském zámku, bylo nepravé, umluvené, a že měl Kozina pravdu, když se tam krajskému hejtmanovi ozval. Tam již bylo všeho konec, a ještě tresty hrozili! Proto tak páni pospíchali, žádajíce hned přísahu poddanství a člověčenství. A teď všecko znovu k appelačnímu soudu! Co asi Lomikar říká? Jistě se raduje, že tak zle vyzrál na sedláky. Nuže, teď se to již na dobro rozhodne. Ti poslové přinesou z Prahy, dá bůh, jiné rozhodnutí. Všude se na jejich cestu těšili, jejímu výsledku s důvěrou vstříc patřili.

Kozina byl klidný, v duchu potěšen, pln dobrých nadějí. Jen ten den před odjezdem zmáhal se ho nepokoj. Dopoledne ještě byl u starého strýce dražinovského, nastávajícího společníka svého. Odpoledne meškal doma. Hanči chystala mu vše na cestu, zamlklá, smutná. Nic, ani ta calta jí nešla od rukou, často zapomínala, pletla se. Z večera odešel Kozina ještě na skok ku Sykovi a s ním odebral se k Matěji Přibkovi.

Zastali ho, an sedě u špalku jedl. Sousedé přisedli k němu na židle, a rozvážný Syka začal řeč o nastávající cestě do Prahy. Podotekl, že tentokráte to snad jinak dopadne.

„Hasi jako ve Vídni,“ vpadl mu Přibek do řeči. Promluvil úsečně, ne bez úsměšku.

„Bulo by to tenkráte teký jinakší, hale ty rvačky, ha voračky,“ Kozina odvětil.

„Tak?“ mínil Přibek. „Nínčkon jsme vás poslechli ha buli jsme kerak myšky, hani jsme se nehnuli. Huvidíme —“

„Šak pro tuto k tobě deme, prosit, habyste ešče vydržili ha tuten čas mlčili, ha čekali,“ mluvil Kozina. „Slib nám to, Matěji!“

„Hm, na mne dete — já jsom ten — nu, nehnu se, dají-li mi pokoj. Huvidím, co vy zmůžete. Hale to povídám, esli páni začnú — bit se nedám! Jinak, jak jsom prál, tu rukú dáním — Počkáme, haž s jakú se vrátíte. Mnoho chčestí!“ a podal mužům ruku.

„Přibek te slovo,“ pravil Kozina, když se Sykou ze dvorce Matějova odcházel. „Nínčkon jsom husedlý (spokojen)!“

Večer zasedl mezi svými. Byl se ženou a s dětmi. Také stará matka k nim přišla a dlouho u nich pobyla. Když odešla, i když děti usnuly, zůstali mladí manželé ještě chvíli za stolem. Měsíc jim svítil v tu chvíli upřímného rozhovoru.

Hanči pak dlouho nemohla usnouti a pořád se modlila. Procitnutí nebylo také líbezné. Jak oči otevřela, vzpomněla, že muž jí odejde. Bůh sám ví, že jí bylo tak úzko. Jen na týden, na čtrnácte dnů odejde — nic se mu nemůže státi — a přece! — Když vstala, byl již vzhůru a někde venku. Procházel chlévem, u koní se zastavil, všecko ještě jednou si prohlédl, pak vyšel ven za statek, na sad.

Bylo červnové, ranné jitro. Za horami z růžového lože mladý den vstával.

Tráva a květy leskly se rosou, svěžím vzduchem ptačí zpěv hlaholil. Mladý sedlák bezděky stanuv, rozhlížel se rodnou, horskou krajinou. Na levo na Dubové hůrce zastkvívaly se v ranní záplavě vrcholy dubového háje, tu přímo v před modral se veliký, tmavý les Dmout, *) tam Zelenov, před ním Havlovice, u samého pak lesa Hamry, za Dmoutem promodrával se hřbet táhlého Oseku, kol do kola chlumy, vrchy a hory plné rozlehlých, volných lesů, někdy majetek Chodováků. —

Zrak hospodářův kolem se otáčel, až na posled spočinul na vlnícím se lánu obilí za statkem, a povzdech zachvěl se z prsou statného muže. Když pak do stavení se navrátil, vážný a zamyšlen, byla již matka u nich a také děti se vzbudily. V ten okamžik ucítil teprve živě bol rozloučení. V ten okamžik zapomněl na veliký zápas, na účel, proč odchází — teď jenom u dětí bylo jeho srdce. Napomínal Pavlíka, aby byl hodný, hladil Hanálčiny zlaté vlásky, s úsměvem odpovídaje na jich dětinné otázky o cestě i o Praze, o které tolik poslední dobou slyšeli.

V tom Syka vstoupil na cestu již připraven.

Nebylo zbytí. Hančí šla a přinesla muži nejlepší župan, do kterého se převlékl. Šeltě před pány. Byl to „ženící župan“, s jehož jedné dírky visel dlouhý, pěkný fábor rudé barvy, milá památka na svatbu, dar to Hančí, když byla nevěstou. **)

Již vstávali ode stolu, v tom bělovlasý strýc draženovský vstoupil, na cestu jsa připraven. Zašel sem, aby se rozloučil.

„Jsom starý čouk, ha hdo ví, kerak bude. Chtíl jsom tě sestro, ha tebe Hančí, ha tvy děti ešče jednú vidět. Buďte tu s pánem bohem!“

Hančí se dala do pláče. Stará Kozinová mlčky podala bratrovi ruku, upírajíc na jeho tvář zakalený zrak. Rty se jí chvěly. Pak už jí slze vytryskly, když syn přistoupiv, jí s bohem dával. Svěcenou vodou ho pokropila, křížem ho požehnala. Pak Hančí ho zrosila svými slzami. Těšil ji usmívaje se, že neodchází na vždy. Když však se ku dětem sehnul a naposled je líbal, umlkl pohnutím.

Když mužové ven vycházeli, přiběhl také Jiskra Řehůřek, aby se rozžehnal se svým druhem věrným a nyní také s kmotrem svého Hiříčka. Vyprovodil Jana se ženskými a s dětmi před statek, kam už připravený vůz byl ze dvorce vyjel. Tu také sousedé čekali, aby ruku podali a na cestu požehnali svým zastancům.

Ti teď vyjeli. Kozina stále se ohlížel i pak, když neviděl už plačící ženy své a dětí, ohlížel se tak dlouho, dokud viděl své rozmilé Houvězdo. Netušil, že vidí je naposled. Průvodcové jeho byli také zamyšleni a z počátku nemluvili. Vydaliť se na vážnou cestu, která rozhodne o všem. Teprve v Domažlicích se rozhovořili, kdež na ně již čekali ostatní zvolení důvěrníci: Jiří Peč z Chodova, Němec z Medákova, prudký Brychta z Postřekova a veselý Adam Ecl, Čtverák,

*) Nyní Ermaut. Starší a zajisté správnější Dmout. Viz T. Bílka: Dějiny konfiskací II. 1055.

**) Pentli tu nosí ženatý muž i po svatbě ustavičně „dokud je kus kabátu“.

z Klenče. Všech sedm usedlo na vůz a bez meškání vydali se na cestu do Prahy.

Kus za městem dojížděl je panský komorní vůz, tažený čtyřmi vraníky v pěkném, bohatém řemení. Za vozem tím jel druhý, v němž zajisté seděla panská čeleď. Čtyři sluhové jeli pozadu na koních. Když se kočáry blížily, vstal Kozina, aby se lépe podíval, kdo to v nich. V tom odhrnula se záslona předního kočáru a okénkem vyhlédla pihovatá tvář hlavy v allonžové paruce.

Oči mladého sedláka setkaly se s chladným a přece bodavým pohledem Lammingerovým. Kozina vydržel. Pánova hlava zmizela. Záslona se však opět odhrnula a v okénku zahlédli Chodové sličnou tvářičku mladší jeho dcery.

„Nu veze-li dost zlata s sebú!“ prohodil Peč z Chodova.

„Radši haby cestú zlomil vaz!“ mínil Brychta, upíraje jiskrné, tmavé oči své chmurně jako všichni za panskými, unikajícími vozy, rovněž do Prahy směřujícími. — (Pokračování.)

Brda, pohoří středočeské.

Nástin orograficko-geologický.

Sepsal Prof. Dr. Jan Krejčí.

Úvod.

třední Čechy, totiž okolí Pražské a souvislá s ním krajina od Polabí u Brandejsa až k Plzenci nad Úslavou a na šíř od Dobříše až k Zbirovu a Rokycanům, mají svůj zvláštní osobitý ráz, jímž se liší ode všech jiných krajin českých. Neb zcela jinak vytvařuje se na jihu od Prahy za Jesenicemi krabatina širokého žulového površí středočeského (od Hradešína u Škvorce přes Jílové, Knín, Milín, Žinkov), plna okrouhlých kopců a vrchů, s rozkouskovanými háji a lesy, mezi nimiž se hemží malé dědiny, s porůznými, skromnými obcemi městskými; a taktéž zcela jinak se jeví úrodné, od Polabí u Brandejsa a Nymburku v mírných tarasech k severu vystupující polní pláně opukové, se spořejšími, avšak většími a výstavnějšími dědinami, jež ověnčeny jsou ovocnými sady a na vyšších tarasech rozsáhlejšími bory a doubravami.

Ten zvláštní ráz krajin středočeských záleží v hojných, táhlých hřbetech a hřebenech skalních, kteréž vesměs od severovýchodu k jihozápadu se prostírají, a jsouce jen porůznu v jednotlivé kopce rozptýleny, čím dále k jihozápadu tím výše (od 300 až přes 800 m.) vystupují a tím souvislejší a rozsáhlejší lesy nesou. Dědiny a města jsou zde rozptýleny hlavně v údolích podle řek a potoků, vyšší hřebeny zaujímá výhradně les. Nade všechny lesní hřbety vyniká ze-

jmena dlouhý lesní hřeben u Mníšku a Dobříše, k němuž se na jihozápadu připojují ještě vyšši hřebeny nad Příbramí a Rožmitálem; i zdají se býti tyto hřebeny na první pohled jako jádrem nebo osou celého tohoto horstva, ač, jak při podrobnějším popisu shledáme, jsou vlastně jen vynikajícím jeho zevnějším okrajem na jižní straně celé horské soustavy. —

Kdybychom se povznesli ve větrném míči do výše 1000 m., přehledli bychom celou tu horskou soustavu od Prahy až k Rožmitálu a Plzenci, i poznali bychom, že vlastním jádrem jejím jest vysočina mezi Prahou a Zdicemi, která od Prahy co jednotvárná, mírně zvlněná, avšak hlubokými roklemi rozrytá polní pláň (360 m.) ke krajině Karlotýnské vstoupá, odkud na jihozápad ve vlnitější a poněkud i lesnatější vysočinu přechází, jež skalnaté údolí Berounky mezi Tetínem a Zadní Třebání prostupuje.

Délka té vysočiny od Michel u Prahy až k Libomyšli u Zdic obnáší asi 37 kilometrů (5 zeměpisných mil), a šířka od Loděnic až do Řevnic asi 10 kilometrů ($1^1/_3$ míle).

Kolkolem té vysočiny táhnou se úvalní krajiny od Jinonic a Řeporyj u Prahy přes Loděnice, Beroun až do Zdic a odtud nazpět přes Všeradice, Řevnice, Zbraslav a Chuchle až ku Praze, a teprve ve vzdálenějším pozadí vystupují za širokými úvaly ony táhlé hřbety a hřebeny, jevíce se z výše vytknuté v podobě dlouhého elliptického valu, jenž celou jihozápadní část středních Čech zaujímá.

Od starodávna slul nejvyšší díl tohoto horského, hustým lesem zarostlého valu mezi Zbraslaví a Příbramí „Brda“, staroslovanský to název lesnatého horstva vůbec, a odtud slula celá krajina pod tím pohořím „Podbrdský kraj“; i jesti vůči znamenité a mohutné individualnosti toho pohoří zajisté přiměřeno, abychom tento význačný název uvedli opět v jeho staré právo.

Poznání geologického významu horské soustavy Brdské náleží ovšem dobám novým, totiž posléze uplynulému půlstoletí, anať geologie ve své vědecké podstatě náleží k nejmladším vědám přírodním; a právě vědecké poznání těch hor souvisí s jedním z největších pokroků v geologii, totiž se zevrubným poznáním skalního slohu a dávného organického tvorstva oné doby, kteráž se nyní v geologiích uvádí pod jmenem: Útvar silurský.

Ještě v první třetině našeho století pohlíželi zeměpytci ze školy Wernerovské s jakousi resignací na spousty skal a hor, i nemohouce postihnouti vedoucího zákona v jejich slohu a nemajíce jasného ponětí o převratech a příčinách jejich, obmezovali se v zkoumání pouhých jednotlivostí, i obdivovali se přírodě co hotovému celku, jehož původ a vznik jest zahalen neproniknutelnou rouškou.

Sám velebásník německý, Goethe, jenž svým jasně vznešeným důmyslem v jiných oborech přírodního poznání tak skvěle se osvědčil, pronáší se v II. díle svého nesmrtelného Fausta v tom smyslu:

Ty spousto skal! mlčíc velebně stůj,
neptám se, kdy a jak byl původ tvůj. *)

*) Gebirgesmasse bleib mir edel stumm,
ich frage nicht woher und nicht warum. *Goethe, Faust II.*

Je-li však horstvo, jež může na nejzáhadnější otázky geologické odpověděti, jest to naše horstvo Brdské, o jehož skalách a kamenech nejenom obrazně, nýbrž v přímém slova smyslu tvrditi lze:

Hic saxa loquuntur!

Byl to veleduch jiného druhu, vznešený francouzský geolog a palaeontolog, Joachim Barrande, kterýž nás naučil kamenné litery našich Brdských skal znáti a v skalních knihách tajnosti slohu a původu jejich vypátrati.

Procež nelze zajisté důstojněji zahájiti tuto rozpravu o Brdských horách, než upomínkou na slavného tohoto učence, kterýž duševní a hmotné síly své ve velkolepé míře proskoumání těchto hor věnoval a tuto činnost svou odkazem veškerých svých sbírek a své vědecké knihovny Museu českému nejušlechtilejším způsobem dovršil.*)

Odkaz tento, neocenitelné hodnoty, řadí se veledůstojně k onomu základnímu věnu, jímž první praesident Musea, hrabě Kašpar Sternberg, položil základ přírodním sbírkám a přírodovědecké bibliothece našeho vlasteneckého ústavu.

Oba tito, duchem a srdcem vznešení mužové, položili celý výtěžek svého, ve vědeckém zkoumání naší domácí přírody bohatě plodného života na oltář vlasteneckého chrámu, přírodní vědě zasvěceného; a jakož hrabě Sternberg věnování původních dokladů k svému slavnému dílu o pravěké Floře naše Museum na dlouhou dobu k důstojnosti hlavního střediště pro studium kamenouhelného bylinstva povznesl, tak v míře ještě znamenitější povýšil Barrande svým odkazem naše Museum na přední místo pro studium palaeozoické Fauny.

Neb krajiny Brdské staly se pracemi Barrandovými klassickou půdou pro každého geologa, jenž starými palaeozoickými útvary se zabývá, a Museum naše, v němž vědecké poklady Barrandem shromážděné uloženy jsou, jest od nynějška nejhlavnějším ohniskem pro osvětlení všech oněch útvarů.

Vznešené pojmutí vědy a jejích účelů, jež Barrande projevil, zřídiv tak mohútný vědecký pomník uprostřed svého výzkumného pole; důstojná nezištnost, jíž vlasti naší veškeré své poklady odkázal na důkaz své úcty a svých díků k zemi, kteráž mu tak bohatou kořist vědeckou poskytla, staví tohoto muže vysoko nad všechny současné přírodozkumce; i pohlížíme k němu vzhůru co ke knížeti duševnímu, co k posvátnému vůdci v přírodozkumu, v němž se nesoběcká, všelidská snaha novověké vědy co nejskvěleji projevila.

Velkolepost odkazu Barrandova bude teprve po vystavení jeho sbírek v novém musejním domě každému patrná; aby však již teď přátelé našeho domácího přírodozkumu nabyli aspoň jakéhosi určitějšího ponětí o významu toho odkazu, budiž zde v stručném obrysu naznačena vědecká jeho činnost na výzkumním poli českém.

Joachim Barrande (nar. na rodinném statku u města Saugues v Dépt. Haut-Loire dne 11. srpna 1799) přesídlil se s vypuzenou krá-

---

*) Viz Časopis Českého Museum 1884, v němž slavnostní řeč o Barrandovi jest otištěna, již jsem měl při valné hromadě společnosti českého Museum, a z níž následující stati jsou vyňaty.

lovskou rodinou francouzskou r. 1831 z Edinburku na zámek Buštěhrad a pak na Hradčany v Praze, jsa v ten čas učitelem přírodních věd prince Jindřicha (Henri, Comte de Chambord). Současně s Barrandem náležel k dvořenínstvu také slavný mathematik a fysik Cauchy, kterýž své znamenité dílo o světle (Sur la lumière) za svého pobytu v Praze v kr. české společnosti nauk uveřejnil. Prostřednictvím hraběte Kašpara Sternberga byl Barrande záhy uveden ve společenský kruh našich domácích učenců, kteří v nově zřízeném Museum českém působili, s Zippem, K. Preslem, a zejména též s Palackým, kterýž tenkráte po nějaký čas prince Jindřicha v německém jazyku cvičil.

Jsa důkladně vzdělán v přírodních vědách a zejmena povzbuzen znamenitými výzkumy, jež v těch dobách anglický geolog Sir Roderick Murchison v oboru tak zvaných přechodních hor v Anglii podnikal a jež pozornost veškerého učeného světa vzbuzovaly, poznal Barrande záhy po svém příchodu do Čech, že i v naší vlasti nachází se zcela obdobný sled skalních vrstev, jako u spodu anglického přechodního útvaru, ba že naleziště česká co do počtu a znamenitostí skamenělin anglický útvar ještě převyšují.

První oznámení výsledků Murchisonových (v Proceedings of the geol. soc. London 1831—1834) bylo Barrandovi částečně již za jeho pobytu v Anglii a ve Skotsku známo, a když pak Murchison r. 1835 (ve Philosophical Magazin) pro spodní oddělení anglických přechodních hor, dle latinského jmena knížetství Wales (Siluria), nový název „silurská soustava" ohlásil, neváhal i Barrande v kruhu svých Pražských vědeckých přátel i pro české přechodní hory přijmouti název, prácemi jeho nyní tak proslavený: „Systême silurien du centre de la Bohème".

Roku 1833 vzdal se Barrande svého vychovatelského místa u francouzského dvora a věnoval se po nějaký čas inženýrství, jež si původně co „ancien élève de l' école Polytechnique" (jak se sám na svých velkých dílech podepisoval) co své povolání byl vytknul.

Podnět k tomu zavdalo obmýšlené prodloužení koňské železnice Pražsko-Lánské, kteráž dle Berounky měla býti vedena až do uhelné pánve u Radnic a dále až do Plzně. Barrande změřil trať té dráhy a odkryl při té příležitosti velezajímavé naleziště nejstarší Fauny silurské v břidličných skalách u Skrej a Tejřovic. První skameněliny českého Siluru nalezl však Barrande (jak mi sám vypravoval) v rokli u Zlíchova pod nynějším Hergetovým lomem, kdež na procházce zdvihl úlomek trilobita z rodu Dalmanites a několik Orthocerů.

Tyto a jiné nálezy a nepochybně i malá sbírka z přechodních skal českých, od hraběte Kašpara Sternberga a prof. Zippe v českém Museum založená, byly Barrandovi pohnútkou k zevrubnějším studiím v neznámém takřka oboru těchto českých skamenělin a jejich rozdělení ve vrstvách skalních i povzbuzovaly tyto předběžné práce, následkem vždy nově přirůstajících nalezišť, v něm zponenáhla ten úmysl, aby veškeré přechodní hory české v geologicko-palaeontologickém ohledu důkladně proskoumal a výsledky toho výzkumu ve zvláštním samostatném spisu uveřejnil.

Když pak r. 1839 Murchison své hlavní dílo: „The Silurian System“ vydal, v němž zevrubný popis anglického Siluru ponejprve v souvislosti jest obsažen, odhodlal se Barrande k uskutečnění onoho svého úmyslu, i provedl jej zejmena od r. 1840 až do svého úmrtí r. 1883, tedy během 43 let, s tak podivuhodnou důkladností a vytrvalostí, že tomu podniku v oboru geologických výzkumů v tomto století provedených nic po bok stavěti se nemůže. —

Krajina, již Barrande za účelem svých studií prozkoumal, zaujímá asi 140□ mil, i byla to tehdy se stanoviska novější geologie a palaeontologie pravá „terra incognita“.

Ovšem byl již dříve prof. F. X. Zippe, vysoce zasloužilý tvůrce mineralogických sbírek českého Musea, z příčiny doplnění těchto sbírek, celou českou zem ve všech směrech „križom kražom“ prochodil, a výsledky svých cest již r. 1831 ve zvláštním pojednání: „Přehled útvarů horských v Čechách“ uveřejnil; také byl všechny od něho sebrané kameny ve sbírkách musejních uložil a hranice rozličných útvarů na Kreibichových mapách 16 krajů českých naznačil, tak že tyto listy o 30 let později co vydatná, ba co jediná starší pomůcka při geologickém mapování Čech od říšského geologického ústavu mohla býti použita; avšak o sledu vrstevních stupňů v jednotlivých útvarech, o geotektonických poměrech a o palaeontologických pokladech jejich neměl tenkráte nižádný z domácích zeměznalců jasného ponětí.

Toto zvláštní zanedbání stratigrafické a palaeontologické geologie, jež až k prvnímu uveřejnění prací Barrandových r. 1846 zasahovalo, dá se vysvětliti jedině mohútným působením mineraloga a krystallografa Mohsa na našeho domorodého zeměznalce Zippe a na jeho žáky, k nimž i já náležel.

Pronikavým, avšak jednostranným důvtipem vyhledával Mohs všude na skalních plochách důkazy pro současný původ skalních hmot, co obdobu složních ploch krystallových skupenin mineralů, a jeho vývody vrcholily konečně v podivínském domyslu, dle něhož celá země není nic než velká krystallová koule. S pohrdlivým sebevědomím pohlíželi Mohsiané na lopotné stratigrafické a palaeontologické práce novověkých geologů, anyť dle jejich mínění všechny tyto práce jen místní cenu měly, avšak konečného výsledku povšechné geologie, totiž poznání slohu kůry zemské minouti se musily, čehož prý jen cestou Mohsem naznačenou dosíci lze. Sám důmyslný kustos musejní Corda, kterýž vedle Barranda první důkladnějším spůsobem s českými trilobity se zabýval, octnul se v mámivých tenatech Mohsových domyslů, i tvrdil proto ve svém Prodromu monografie o českých trilobitech ještě r. 1847, že Fauna českých přechodních hor jest pouze výjevem místním, dle níž ani poměrné stáří, ani vrstevní sled toho útvaru nelze ustanoviti.

Všechny tyto a podobné chmurné domysly geologické rozptýlily se jako mlha před vědeckým světlem slunečním, jež rozšířil Barrande svým výzkumem po celém Siluru českém.

Od r. 1840 věnoval Barrande všechen svůj prázdný čas, kterýž mu zbyl při správě Chambordských statků mezi tím mu svěřené, vědeckému sbírání, vyobrazování a popisování českých silurských skamenělin, jichž nesmírné množství nahromadil.

Žil střídavě v Praze a v Paříži, jsa stále ve vědeckém spojení s prvními badateli v oboru palaeozoické Fauny v Anglii, Francii, v Němcích, v sev. Americe a Rusích.

V letních měsících r. 1840—1846 procestoval pěšky celý okres českého Siluru; vynašel si sám hlavní naleziště skamenělin a prozkoumal ve skalách samých rozdělení jich dle jednotlivých vrstevních stupňů; při té příležitosti zřídil a vycvičil si velkým nákladem celý sbor skalníků, kteří po dlouhá leta v jeho službách pracovali a netušené bohatství naší silurské Fauny zponenáhla odkryli. Z dublett, jež dělníci jeho pod rukou prodávali, povstaly vedle jeho velkolepé sbírky skamenělin, i bohaté sbírky, jež opat Zeidler na Strahově a pražský sládek Šáry byli si založili, a velká část sebraných skamenělin přišla tou cestou i do ciziny. Neb když králové staví, má lid všeho druhu výživu.

Nabyv takto všeobecného rozhledu a nesmírné vědecké zásoby, jal se Barrande vykonávati nejpodrobnější studie palaeontologické, probíraje druh po druhu, a pokračoval v té práci s podivuhodnou svěžestí a vytrvalostí jak duševní tak i tělesní, až do své smrti (5. října 1883), jež ho co věrného služebníka svého pána, Jindřicha Bourbonského, ve Frohsdorfu zesnulého, krátce po obřadech pohřebních, k našemu nevyslovitelnému žalu náhle zastihla. —

Výzkumům svým a jich uveřejnění věnoval Barrande celé své jmění a všechny své příjmy, a naklonil i hraběte Chamborda k značné subvenci; vydaltě na výplatu svých sběratelů, kreslířů a rytců, jakož i na tisk svého díla zajisté na sta tisíce zlatých.

Čím štědřeji hmotné prostředky své vědě věnoval, tím skromnější byly potřeby jeho vlastní. Byt jeho na Malé straně v Praze v Chotkově ulici (č. 419) v třetím poschodí, byl nejenom prost jakékoliv úhledné úpravy, nýbrž postrádal i všeho pohodlí obyčejného. Byltě naplněn od podlahy až k stropům samými skříněmi a bedničkami plnými kamení, a také všechny stoly a sedadla byly jimi pokryty. Zde studoval a skromňounce žil u prostřed svých knih a kamenů se svou českou hospodyní, jíž jakož i svým dělníkům k vůli, aby s nimi důvěrněji mohl se domluviti, naučil se českému jazyku.

Měltě vůbec zvláštní náklonnost nejenom k českým krajinám, nýbrž i k českému lidu. Nejznamenitější důkaz své náklonnosti podal ovšem svým odkazem, však i v díle svém samém projevil svou oblibu v jazyku českém, vyvoliv pro nové rody mušlí, kde se mu názvů latinských neb řeckých nedostávalo, i jmen českých, i obhájil je statečně proti námitkám cizokrajních palaeontologů, anať jsou, jak praví Barrande, krátká, zvučná, snadno vyslovitelná, a nad to naznačují zvláštní barvitost místní.

Dle toho nazývá Barrande jednu z řady nejstarších českých mušlí Bábinku, k níž se pak řadí ve vyšších vrstvách Maminka a Pantata, Dceruška a Synek, Panenka, Sestra, Tetinka, Spanilá, Milá a Tenká, Sluha a Služka, Královna a Vévoda, Sláva a Vlasta, Šárka a Zdimír. —

Výsledky svých obrovských prací ohlásil Barrande nejdříve v malém spisu: Notice préliminaire sur le systême Silurien et les

Trilobites de Bohême, v Lipsku 1846, kdežto ponejprve obdoba českých přechodních hor s anglickým Kambriem a Silurem před vědeckým areopagem byla prohlášena a jednotlivé vrstevní stupně (étage) českého Siluru dle palaeontologických jejich znaků s uvedením nejvýznamnějších trilobitů byly vytknuty.

Šest let později (1852) vyšel první díl jeho hlavního spisu: Système silurien du centre de la Bohême, jenž zbudil žasnoucí obdiv všech geologů.

V klassicky jasném a stručném úvodu geologickém (esquise gêologique) nastínil Barrande plastický obraz vrstevního slohu naší české silurské pánve, jak v ohledu palaeontologickém tak i v ohledu petrografickém.

Další obsah toho prvního dílu jest vzorná monografie českých trilobitů s atlasem obrazů všech druhů těchto nejstarších korejšů, kterėžto obrazy co do vědecké správnosti, ba mikroskopické zevrubnosti vše převýšily, co do té doby v palaeontologické literatuře známo bylo.

Od r. 1851 až do r. 1881 vyšlo i s tímto prvním dílem 22 dílů hlavního jeho spisu stejné dokonalosti a zevrubnosti, obsahujících dílem text, dílem tabule s obrazy, a sice s 5114 stránkami textu a s 1078 tabulemi obrazů. Cena krámská celého toho díla obnáší 1575 franků. Však navzdor této značné ceně rozdal Barrande toto své dílo nejenom všem hlavním vědeckým ústavům a bibliothekám celého učeného světa zdarma, nýbrž podělil jím i přemnohé osoby jak v Čechách, tak i mimo Čechy. —

Palaeontologický obsah tohoto obrovského díla naznačuje následující přehled:

I. Ryby	rodů	4	druhů	6
II. Korejši a sice				
1. Trilobiti . . .	„	42	„	356
2. Phyllopody . . .	„	4	„	20
3. Ostrakody . . .	„	17	„	52
4. Eurypteridy . .	„	2	„	10
5. Cirrhipedy . . .	„	2	„	14
6. Neurčité . . .	„	1	„	2
III. Měkkejši a sice				
1. Cefalopody . . .	„	20	„	1127
2. Pteropody . . .	„	7	„	69
3. Brachiopody . .	„	26	„	640
4. Acefaly	„	58	„	1269
Úhrnem	rodů	183,	druhů	3565.

Pohříchu nestačil ani dlouhý život Barranda, ač dosáhl věku 84 let, k dokončení velkého podniku, jejž si co cíl svého života byl vytknul. Neb v pozůstalosti jeho zbyly ještě Gasteropody, Krinoidy, Bryozoy a Korály, pro něž však, zejmena pro první dvě jmenované třídy největší díl textu i tabulí k tisku již připravené zanechal. Počet druhů ještě neuveřejněných páčiti lze nejméně na 1500, tak že Barrandem ustanoveno jest více než 5000 rozličných tvarů v české

silurské pánvi, počet to, jakýmž nižádný jiný okres silurský se nehonosí.

Velkolepým těmto publikacím odpovídají ovšem stejně velkolepé sbírky palaeontologické, jež Barrande zanechal, obsahujíce vyobrazené originaly a nesčetnou zásobu dublett, jakož i velké řady cizozemských skamenělin.

A všechny tyto sbírky jediné svého druhu, vědecké hodnoty neocenitelné, jakož i celou k nim příslušnou bibliotheku věnoval Barrande našemu Museu, kdež vystavena bude na příště a přístupna veškerým domácím a cizím učencům a zkoumatelům co povznášející pomník nejšlechetnější oddanosti k vědě.

Tklivá a pro naše vlastenecké Museum nanejvýše čestná jest starostlivost, jíž Barrande ve svém závětu dokončení svého díla ujistil. Mimo sbírky a bibliotheku odkázal totiž Barrande našemu Museu také ještě všechny své hotové tabule, tištěné texty a rukopisy, a nad to ještě 10.000 zl. r. m. s tím závazkem, aby české Museum poslední díly jeho spisu vydalo.

K redakcí textu těch pohrobních dílů ustanovil dva v Praze žijící palaeontology, a sice Dr. Waagena, professora geologie na německé technice, svými pracemi o indické palaeontologii proslulého, pro Gasteropody, Krinoidy a pro dílo o tak zvaných koloniích; našemu pak mladému učenci Dr. Otomarovi Novákovi, mému assistentovi při geologii na universitě české, jehož sám co nejschopnějšího domácího Siluristu a k pokračování dalších palaeontologických výzkumů v českém Siluru co zvláště způsobilého byl uznal, svěřil spracování Bryozoů a korálů.

Co vykonavatele své závěti jmenoval svého bratra Josefa Barranda, ruského plukovníka na výslužbě, ctihodného a přívětivého kmeta, jenž po smrti svého bratra ihned do Prahy zavítal, avšak mrtvicí byv raněn, k bolesti naší skonal, a pak šlechetnou, vysoce vzdělanou dámu Alinu Girardeau, bývalou vychovatelku v domě Bellot.

Hmotnou část vydání pozůstalých spisů má dle závěti jeho obstarati kommisse, jejíž členové jsou dle jeho žádosti:

Prof. Dr. Jan Krejčí, Prof. Dr. Ant. Frič, Prof. Dr. rytíř Karel Kořistka, Dr. Stanislav Prachenský a Dr. Emil Bellot. —

S posvátnou úctou a s hlubokým pocitem díků bude pro všechny časy od geologů všech zemí a všech národů vyslovováno jmeno: Joachim Barrande; i buděť to jmeno, proslavené šlechetnou činností jeho vědeckou na našem poli domácím, přecházeti s obdivem a láskou z úst do úst rodáků půdy české, pokud její silurské skalní vrstvy od lidských tvorů budou obývány.

Vrstevní rozčlenění českého Siluru dle Barranda.

Krajiny české, jež Barrande k soustavě silurské počítá, obsahují nejenom křemitou soustavu hor Brdských a zaujaté od ní úvaly břidličné a vysočinu vápennou, jež Zippe vřaďoval do tak zvaného útvaru přechod-

ního, nýbrž i celé rozsáhlé prostranství tvrdých polokrystallických břidlic s vloženými do nich skalami buližníkovými a porfyrovými, kteréž se prostírají mezi žulou středočeskou a rulou a svorem v severozápadním Plzensku, a druhdy k prahorám, co obor tak zvaných břidlic prahorních (Urthonschiefer) se přidružovaly.

Dle povahy kamenné hmoty, jakož i dle vrstevného složení dá se souditi, že největší díl skalních vrstev sem příslušných usazen byl na dně velkého mořského chobotu, kterýž v dobách oněch prvohorních od severovýchodu hluboko vnikal do prahorní pevniny české, a sice přes nynější polohu Prahy a Plzně až k patě Šumavy u Klatov a Domažlic.

Barrande první poznal, že ve sledu těch skalních vrstev panuje určitý sled a pořádek. Vodítko v zdánlivém labyrintu bylo mu rozdělení skamenělých zbytků oné Fauny nejstarší, jíž ve vrstvách těch skal objevil, i rozeznává v tom ohledu osm vrstevních stupňů (etáží).

Nejspodnější dva stupně, jež poznamenává písmeny *A*, *B* nemají zřetelných stop otisků organických, a proto je naznačuje co stupně bezživotné (azoické).

Náležejí k němu staré polokrystallické břidlice Jílovské a Plzeňské, bezprostředně na rule neb svoru uložené, porůznu buližníkem a porfyrem prostoupené. Také slepencové vrstvy Třemošenských hor okolo Příbrami Barrande sem přidružuje.

Teprve v třetím vrstevním stupni, v břidlicích u Jinec a Skrej, kdežto na slepencích jsou uloženy, objevují se první známky nejstarší Fauny a sice hned v množství značném a v ústrojnosti ku podivu vysoko vyvinuté. Barrande poznamenává je co pásmo první čili primordalní Fauny, co vrstevní stupeň *C*.

Nad tímto pásmem následuje mohutná řada vrstev křemitých a břidličných, jejichž tvrdší křemitá hmota vytvořuje hřebeny hor Brdských. Souvrství toto jest sídlem druhé Fauny, naznačené souhrnnou známkou *D*. Mohutné toto souvrství rozčleňuje Barrande v patero podřízených vrstevnic, jež se nejenom dle skamenělin, nýbrž i dle kamení snadno od sebe rozeznávají.

Vedlejší tyto vrstevnice jsou:

d_1, obsahujíc droby a slepence Cerhovského vrchu u Třenic a Krušné hory u Nového Jáchymova, pak břidlice a zelenokameny se seménkovou rudou železnou u Komárova a tmavé břidlice tenkolupenné, jaké se objevují u Kváně a Sv. Dobrotivé, porůznu s peckami tvrdými, jako u Oseku blíže Rokycan;

d_2, obsahujíc droby křemencové (Pražský dlažební kámen), jako u dvorce Drabova blíže Berouna;

d_3, obsahujíc černé tenkolupenné břidlice, jako u Vinice a Trubína blíže Berouna;

d_4, obsahujíc hrubší břidlice tmavé drobové, zejmena význačné u Zahořan blíže Berouna;

d_5, obsahujíc břidlice měkké žlutohnědé, jako u Králova Dvora a křemencové droby na vrchu Kosově, blíže téhož místa.

Kdežto tvrdší křemencové vrstvy (d_2) vynikají v podobě dlouhých táhlých hřbetů, jsou v měkčích břidlicích (d_3, d_4, d_5) u paty jejich

vybrázděny široké úvaly, jež kolkolem vyšší a následující vápenná vrstevní pásma objímají, v nichž obsažena jest Fauna třetí.

Z vápenných vrstev těch se skládá ona orograficky zřetelně vystupující vysočina mezi Zdicemi a Prahou, jejíž obvod obsahuje v sobě oddělení vyššího Siluru, kdežto předcházející stupně zaujímají v sobě oddělení spodního Siluru.

Ve vyšším Siluru rozeznává Barrande následující vrstevní stupně:

Stupeň *E*, s podřízenými pásmy e_1 ze zelenokamenu a vápnitých břidlic s pérovitými otisky (Graptolithy) složené, jako u Chuchle; pak e_2, obsahující tmavošedý vápenec často smolný a proto smrdutý, jako u Budňan blíže Karlšteina.

Stupeň *F* s podřízenými pásmy f_1 s tmavým smolným vápencem jako u Lochkova, pak f_2 s bílým, krystallicky zrnitým vápencem, jako u Koněprus a Mněňan, nebo s rudým mramorem jako u Slivence.

Stupeň *G* dělí se v podřízená pásma:

g_1, obsahujíc vápenec šedý peckovitý, jako u Bráníka;

g_2 obsahujíc úzké břidličné pásmo, místem plné jehlovitých otisků (tentakulitů), jako v Dalejích u Hlubočep;

g_3, obsahujíc vápenec k onomu v g_1 podobný, zejmena u Hlubočep.

Stupeň *H*, nejvyšší ze všech osmi stupňů, skládá se z břidlic; Barrande jej dělí ve tři vedlejší stupně a sice:

h_1 břidlice hlinité s posledními otisky zvířat, zvláště u Srbska nad Berounkou;

h_2 břidlice střídavě s tenkými vrstvami křemence, jako u Holína: a konečně

h_3 břidlice měkké, jimiž se Silur ukončuje, jako zejmena u Hostína, blíže sv. Ivana. — (Pokračování.)

Obláčky.

Novela Christiana Elstera.

Z norského přeložil Václav Petrů.

(Pokračování.)

III.

Minulo mnoho času, nežli jsme se opět uviděli. Elina dospěla dvaceti let a já hodlal rok na to vykonati státní zkoušku lékařskou. Nyní jsem již nerozmlouval ani o základních myšlenkách životních ani o pramatce naší opici; škádlení také přestalo. Elina dle všeho mnoho nečetla, avšak nyní knihami nepohrdala, učinivši patrně nemalé pokroky, pokud se týče „tiché spůsobnosti."

Když jsem někdy za dlouhých večerů zimních předčítal lidem domácím, dostavila se vždy také Elina a k nemalému podivení mému dávala pokaždé na jevo rostoucí zálibu. Zprvu o tom nemluvila, dojímalo-li ji něco, jsouc vůbec velmi mlčenliva. Při místech tklivých volávala velmi netrpělivě: „Dále, dále!" nebo byli-li jsme dokonce sami doma: „Nechtěl bys to přeskočiti?" Jen jedenkráte jsem ji slyšel prohoditi potichu: „To je to hezounké!" a mně bylo, jakoby prozíral z hlasu jejího v tom okamžiku vnitřní svět, mnohem krásnější, daleko velebnější nad báseň, která jí výkřik ten vyloudila.

Nejprve jsem byl toho domnění, že poetickým místům nerozumí, brzy však jsem zpozoroval, že si všecko ještě jednou pro sebe četla, nebo lépe, že všecko, co četla, o samotě ještě jednou prožila. Jí splývala dosud báseň s pravdou, ale spůsobem jiným než tehdáž, když do sebe hltala Eugena Sue.

Byl bys věru myslil, že zná osobně lidi, o nichž se v knihách mluvilo; tak úsilovně a svědomitě se snažila dodělati se o nich zevrubného úsudku. Nic jí nebylo tak proti mysli, jako když jsem začal promlouvati o básnické kráse některé povahy, která se jí zdála opovržlivou. Nenáviděla Viléma Meistra, „protože v celé knize není ani jediného skutečného člověka," povrhovala Hamletem a co se Werthera týče, byla toho mínění, že by byly vzaly jeho „strasti" za své, kdyby se byl řádně chápal práce. Nebylo moci na světě, která by ji byla donutila čísti ještě jednou tato díla, jako neobcovala nikdy s lidmi, jež poznala jako špatné a zlomyslné. Za to vzbuzovala tím více její soucit „Markétka" a skoro ještě více „Klárka".

Ach, jak živě se rozpomínám dosud na rozkošné ty dni zimní s vlhkým vzduchem a cestami ledem pokrytými, s poli holými, stromy tmavými a mořem černým, po němž se obláčky dále nesly! Jakou rozkoš jsem cítil v komnatě jasně osvětlené, kdež jsem ji s netrpělivostí očekával! Jak půvabně vypadala, když konečně vstoupila svěží a zářící v prostém, červeném šatě a s bílým límečkem okolo krásného krku!

Slyším dosud veselé její nápady nebo ji vidím, ana s lícemi zardělými a pootevřenýma rtoma vedle mne sedí a čtoucího mne poslouchá. Veliké tiché oči její zdály se takořka ssáti celý nový svět, který se v pestrých obrazech před ní rozvinoval, a často jediný pohyb, pohled prozrazoval bezděčně onu touhu po lásce a náklonnosti, onen něžný smysl pro krásu a onu věrnost srdce, jež malá bytost její skrývala.

Ano, pomním-li večerův těchto a procházek dalekých, kdež jsme oba všecko, co jsme přečetli, znovu tak horlivě pospolu prožili, jako bychom se pohybovali v zemi poesie — ó, pak se mi zdají nejvelebnější básně, jež mne kdy v nadšení unesly, mdlými a bledými vedle nádherných barev, jež může poskytnouti život skutečný!

A přede mnou stojí opět postava, tisíckrát sličnější, než ji kdy který básník spatřil a opěval, postava, jakouž poznati samo již je štěstím velikým, nehynoucím.

Dlouhého trvání život ten neměl.

Zima se chýlila ke konci; tichým vzduchem zachvívala již předtucha jara a zpěvu ptačího. Jemné bílé obláčky pluly nahoře oblohou a vlny, ledu i sněhu prosté, dorážely ku břehu s tichým bubláním. Oba jsme kráčeli němě; Elina byla ku podivu roztržita, odpovídajíc na poznámky moje chladně a lhostejně. Nedbal jsem toho; nitro mé plnil svět myšlének, neurčitých tužeb a nadějí. Šeptaly si o věcech nejpodivnějších, tak tiše, tak důvěrně, a zlaté obrazy se vznášely jako obláčky nahoře na stanu nebeském sem a tam laškujíce.

Vše, co jsem cítil a sobě myslil, splývalo v jediném slovíčku a vyklouzlo bezděčně mým rtům. Byl to Elinin výrok ode dávna zamilovaný:

„Jak krásný jest život!“

„Mohl by býti krásným!“ pravila hlasem jednotvárným.

Ubírajíce se domů, zastavili jsme se chvilku na návrší, pohlížejíce dolů na fjord a údolí, chladně a zimně před námi se prostírající. Obraz ten jevil se mi tak krásným jako nikdy před tím, právě tak krásným jako obestřená, na západě do zlatova se lesknoucí obloha večerní.

„Celek je tmavý a těžký,“ pravila Elina.

Hleděl jsem na ni s podivením, ukazuje na západ: „Tam všecko svítí a září — —“

„Ano, mimo nás — daleko,“ přerušila mne rychle.

Nyní jsem teprve viděl, jak mrzuta, jak smutna dnes byla. Přihodilo se jí asi něco bolestného; jakžby jinak mohla nazývati malý tento svět, obsahující vše, co milovala a znala, „tmavým a těžkým“!

Před zahradou ujcovou mi podala na rozloučenou ruku.

„A přec není hezké býti od sebe vzdálenu“ — pravil jsem, podav se vlastní touze po neznámé rozkoši, po neznámé říši, jíž není nikdy tam, kde se nalézáme.

„Svět, o němž jsme četli, jest přece jen krásný!“ řekla ona. „Ale vše to nalezá se také mimo úzkou naši vlasť — stalo se to odtud daleko, daleko.“

Opět se obracely zraky její po zářném nebi a na tváři její se objevil výraz bolu, touhy, jehož jsem na ní dosud neznamenal.

Bylo mi nemožno loučiti se s ní v okamžení tom. Jakýsi hlas mi šeptal o velikém, velikém štěstí, jež by navždy vzalo za své, kdybych ho neuměl v letu zachvátiti. Ruce mi pojednou stuhly, vše se mi zdálo býti mlhou zahaleno, půda začala se pode mnou točiti. Vždyť jsem věděl, co jí chci říci; proč jsem se tak strachoval? Nebylo to nic jiného, než co jsem si vždy za její přítomnosti myslíval — konečně mi to vyklouzlo z úst: „Svět je krásný jen proto, že ty, Elino, krásným jej shledáváš — —“

Obrátila se rychle a pozorovala mne pohledem tak pátravým, tak udiveným, jakobych k ní byl mluvil řečí zhola nesrozumitelnou. „Kam to myslíš?“ vyzvídalo jasné pronikavé oko, ale jen na okamžik, zkrátka jako mihnutí dýky — pak se otáčely zraky její opět po třpytných obláčkách, jichž purpurový žár ve tváři její se odrážel.

Kráčeje samoten dále, pozoroval jsem, že jsem sobě přes všecku různosť naši a přes učení mé, že jen příbuzné duše k sobě lnou, osvojil zamilovaný výrok její — s malou toliko proměnou: „Krásno jest žíti s tebou!“ Ano, miloval jsem ji a kolísal se úzkostlivě mezi strachem a nadějí, touhou a nepokojem.

Od toho dne se styky naše změnily. Nahledli jsme oba, že jsme si byli cizími. Společné čtení a procházení přestalo. V přítomnosti její cítil jsem se ku podivu zaražen, a po vší její bytosti prostíralo se cosi tak prosaického, že jsem skoro ani nevěřil, že je to táž dívka, jež mne přiváděla ještě nedávno důvěrou svojí a svým nadšením pro vše šlechetné a vznešené u vytržení. Čas onen zdál se býti nekonečně daleko za námi. Neodvažoval jsem se ani krásných dnův připomínati; neboť mi bylo, jakobych byl nucen potkati se s pátravým tím zrakem, z něhož na mne tehdáž zasvítil pohled tak vyčítavý a přísný.

Pobyt s ní zdál se mi nyní trápením. Přemítal jsem stále, co se vlastně mezi námi stalo, i domníval jsem se, že se zase vše narovná. Neboť jsem nechtěl popřáti sluchu vnitřnímu hlasu, že byly rozkošné dni zimní klamem a že navždy zmizely. Tak minulo jaro a léto a hádanka se nerozluštila.

Když jsem se měl vrátiti na universitu, ustoupilo zádumčivé hloubání zmalátnělé nechuti ku práci a nelásce ku světu, v níž se mi zdálo, že mi není možné od Eliny se odloučiti. Pouze jediný hled jejích věrných očí, úsměv jako za staré zlaté doby byl by mne naplnil novou chutí ku práci a novou odvahou!

Čeho jsem si přál, mělo se státi skutkem.

Podnět zavdalo nepatrné mastičkářství; odtud snad příčina, že mi první hrdinský skutek lékařský nikdy nevymizel z paměti. Ve vsi za horami pošramotil se chlapec tou měrou, že měl života na mále, a rychlé pomoci bylo potřebí. Okresní lékař, muž starý, chorobný, nemohl se za počasí bouřlivého na dalekou cestu vydati a když se ke mně jakožto k „budoucímu doktorovi“ obrátili, byl jsem ovšem ihned hotov učiniti vše, abych nebohého zachránil.

Prudká jízda na koni po vysočině v noci a mlze, plavba po plachetní lodici, kde člověk ví, že každé zavanutí větru může smrt způsobiti; v dálce příbuzní nemocného, na zavolaného úzkostně čekající — vše to musí snílka k životu skutečnému probuditi. Již, když jsem ob-

vazek přičiňoval, zdálo se mi, že jest nejlepším lékem pro mne přece jen práce, a když jsem konečně nemocného s pokojnou myslí opouštěl, prochvěl opět vánek života a naděje mýma prsoma.

S citem slastiplným jsem pozdravoval přívětivá světla svého rodiště, lesk svůj daleko temnotou metající; chvátal jsem, rychle plášť odhodiv, do teplounké komnaty, kam se i Elina s ujcem svým k lidem našim přidružila. Všichni mne vítali vypravujíce, že jim přinesl jistý venkovan zprávu o mém odchodu a proto prý sešli se všickni, aby mne uvítali. Brzy jsme seděli pohodlně kolem stolu, na němž slavnostně kynula káva a co v kamnech a kotli o závod bručelo, a drahé, staré tváře na mne laskavě se usmívaly, vkrádal se mi do srdce cit radosti, blaha, jemuž jsem se nemohl déle uzamknouti. Dnes bylo také s Elinou vše jako dříve. —

Hlas její zněl s bývalou důvěrností, oči její hleděly na mne laskavě a když mi konečně děkovala, že jsem šel — tu se mi zdála býti práce samou rozkoší a radostí i nemohl jsem se dočkati ani okamžiku, až zahájím boj, který se mi jevil nedávno nevýslovně nesnadným.

IV.

Studia a s nimi i městský můj život se skončily. Vánoce byly za dveřmi a já vstoupil do saní, které mne měly dovézti domů.

Byl zimní den, tichý a pokojný, jak si jej můžeme jen představiti, pokrývá-li sníh stromoví a domy skvoucí bělostí.

Malé jedle proměnila kouzelnice zima v bílé kužele; co byly dolní větvice pohříženy pod krovem sněžným, po polích a po nivách se prostírajícím, visely snítky horní mdle dolů.

Listnaté mlází se sklánělo pokorně stranou, klidně dovolujíc, aby měkké vrcholy ve sněhu mizely. Velké kmeny pak, jež vichru odhodlaně vzdorovaly, byly všecky posety blyštivými krystalky, podobajíce se mohutným ledovým květinám, jakoby z nesmírných okenních tabul vytrženy a sem ven do přírody postaveny.

Jak krásný pohled poskytovala ta útulná říše snéžná! Pole a ploty, domy a stromy byly bílé, s nebe padaly pomalu veliké bílé vločky sněhové, jakoby se jen s těží loučily s bílými oblaky, tam nahoře vzduchem plovoucími. Celičká krajina se podobala jedinému domu k vánocům ozdobenému. Byly tu měkké postele a hluboké, teplé koby a chodby, plné skvoucích světel sněhových.

Bylo krásno a já sám byl takovou radostí nadšen, že se mi všecko jevilo ještě krásnějším.

Vždyť jsem chvátal domů, k ní —

„Život jest krásný, když nás sníh měkkou náručí objímá," vypravovaly jedle venku na vřesovišti.

„Život jest krásný," opakoval zajíc, uháněje jako vítr. „Život jest krásný," šeptaly vločky sněhové, na měkkém loži po cestě si odpočívajíce. I vrabčáci se těšili na vánoce, kdy jim sedlák poskytne z velikých snopův; zpívali všickni tutéž píseň a já kýval — vždyť jsme sobě rozuměli.

Tak to šlo po celou cestu, co jsem ujížděl kolem velikých dvorcův východního Norska. Nyní jsem již přejel sněžné pláně hor pohraničních i vezl se rychle dolů po návrší, od otčiny mne ještě dělícím. Nikdy jsem nevítal těch nízkých, jedlemi vroubených zálivův, těch burácejících bystřin horských a malých vísek na pobřeží západním s takovým jásotem! Vždyť přinášelo všecko zvěst od ní. A přece vtlačil se náhlý nepokoj v radostné očekávání, jímž se mi stávala až dosud cesta nekonečně zdlouhavou. Nemohl jsem nezvaných těch myšlenek zažehnati — motýlové naděje úzkostně skládali křídla.

Celé dni šeptalo vše kolem: „Krásno jest žíti," a já sám to psal té, k níž všecko mé bytí toužebně pospíchalo. Směle jsem připojil, co jsem onoho dne vybásnil: „S tebou, s tebou!" A nyní — —

Zdálo se mi, jakoby koník příliš rychle uháněl, jakobych měl rozhodnutí osudu svého, jehož jsem si tak netrpělivě přál, na delší dobu odložiti.

„Teď rozsvěcují lidé bohatí světla," ozval se najednou dětský hlas.

Ohlédl jsem se. Před malou, šedou chatkou, těsně u silnice, stála žena s chlapečkem, ohlédajíc se po světlech, která se počala kolem do kola rozžehovati. Bylť štědrý večer!

Kolik tisíc lidí asi stálo nyní ve tmavé komnatě, neznajíce jiných světel vánočních mimo hvězdy tam nahoře na nebesích! Mne dojímala myšlenka tato dnes nad obyčej. Či jsem se obával, že budu sám takovým ubožákem?

Přibližoval jsem se k domu otcovskému. Zda mešká dnes u mých rodičův, zda stojí na schodech a hledí ven po tom, jehož očekává? Zdálo se mi, že ji vidím, jak se jí vločky sněhové na dlouhé brvy zavěšují.

Co čtou asi v jasných očkách?

Saně se hnaly vraty. Světla se míhala sem a tam — mně bylo úzko u srdce. Znamenali, že již přijíždím; jak rád bych byl nepozorován stav věcí prohlédl! —

Dvéře se otevřely. Za otcem se objevila též matka se starou hospodyní a čeládkou.

„Není tedy zde," myslil jsem sobě.

„Dále, dále, buď nám vítán, čtveráku," volal otec radostně, táhna mne rychle síní do komnat, tonoucích v moři světel.

Ani nevím, jak jsem se zbavil zimních bot a ostatního obleku cestovního. Vzezření komnat slavnostně ozdobených, spůsob, jímž byly dnes květiny, ano i židle a stoly seřaděny, promlouval ke mně jasně: „Dnes tu byla!"

Jsa rozčilen, mluvil jsem mnoho a nahlas i stavěl jsem se, jako bych byl v nejlepší náladě na světě. Šel jsem se ohřát ke kamnům, ačkoliv mi nebylo ještě nikdy tak horko.

Konečně se otevřely dvéře, rusá hlavinka, modrá páska, bílý šátek a malá ručka bělostnou manšetkou obemknutá objevila se nejasně mým zrakům. Snad jsem k ní pospíchal, skoro to už ani nevím. Když mi podala šálek thé, vyprázdnil jsem napřed jeden, pak druhý tak rychle, až jsem se v krku spálil. Pohleděti na ni odvážil jsem se teprve, když mi s něžným úsměvem třetí šálek podávala. Tvář její byla přívětivá,

jasná; ostatně se pohybovala s obvyklým klidem, jakoby se nic nebylo sběhlo, co ji rozčiluje.

Pomalu jsem nabýval i já vlády nad sebou, nemoha však očí od líbezného zjevu odvrátiti.

Nikdy jsem neviděl nic krásnějšího!

Svit lampy padal plným proudem na rusý její vlas a svěží líce. Hluboké oči jiskřily dnes zvláštním leskem a po všem zjevu jejím prostírala se jemná ženskost, zdobící vysokou statnou postavu netušeným půvabem.

Mne se zmocňoval čím dále tím více cit beznadějnosti. Nebylo možná, aby mne potkalo štěstí tak nevýslovné státi se jí na světě nejmilejším. Bylo-li by to však přece možno, ó pak — Poněvadž býváme v bídě a nouzi více nebo méně katolickými křesťany, slíbil jsem toho večera ochrancům lásky zajisté nejednu voskovici.

Později se dostavil také Holt. Dnes bych byl nejraději neviděl žádného cizince, ze všech pak mi byl Holt nejméně milým. Nepřeli jsme se sice spolu nikdy, ale praktické jeho nazírání na svět a způsob jeho pochybovati o všem, co nemá ruky a nohy, pokaždé mne rozmrzely — což teprve dnes večer!

Když mi přál k odbyté zkoušce štěstí, zdálo se mi, že pohledem proti tomu protestuje; nepochybně pokládal vše za pouhý výmysl i zůstavil si právo zkoušeti listiny, nežli novině té uvěří.

Mně bylo pořád tíže kolem srdce, rodiče však byli v nejkrásnější náladě na světě; Elina přicházela a odcházela, bděla nad pořádkem v jídle a žertovala s matkou. Poměr k ujci se dle všeho valně nezlepšil, aspoň spolu ani nemluvili.

Na chvilku jsem se přidružil k oběma pánům, usadivším se s dýmkou v komnatě vedlejší. Zprvu se rozmlouvalo o rozmanitých plemenech dobytka. Otec si objednal skotskou krávu a Holt mínil, že je to špekulace pošetilá. Pak se jednalo o dobrotě nového druhu kolomazi, jíž obdržel otec jakožto přítel všech novot.

„Cizozemský humbug," mínil Holt zkrátka.

Když se promluvilo ještě o jisté při, v níž dle Holtova náhledu obě strany „přeháněly, až se práší," počal hovor o politice zahraniční. Měl jsem za povinnost také do věci promluviti; když jsem byl hotov, prodlel na mně Holt pátravým zrakem a pravil na konec:

„Už ti vyrostly vousy?" As od pěti let jsem se honosil touto ozdobou.

Jakkoli jsem se na toho člověka durdil, přece se mi vždycky zdálo, jakobych mu činil křivdu, nazývaje ho strašným šosákem; to však nepřispělo ničím k zapuzení mé nevole. (Pokračování.)

Přes Gotthard k jihu.

Z potulek po Švýcarsku. Napsal Eug. M. Rutte.

(Pokračování.)

Na Goeschenen i Airolo štěstí stejně se usmálo. Jako Goeschenen, bylo i Airolo nepatrnou vesničkou, jejíž jméno znělo i domorodcům tessinským dosti cize; avšak od otevření dráhy gotthardské slýcháme jméno to již po celém vzdělaném světě. Za dob dřívějších několik málo chudičkých obyvatelů v této ne příliš vábné samotě žilo na jaře a v letě z cestujících, přes sv. gotthardský pas se ubírajících, v zimě pak téměř hlady umíralo. Jako z Goeschenen, tak z Airola střežena bezpečnost silnice a v dobách závějí, bouří a sněhových spoust ubírali se „rutneři“ airolští, aby lavinami zanesenou silnici sjízdnou učinili, a na pasu s „rutnery“ goeschenenskými ruce si stiskli. Týž osud pojil německé Goeschenen a vlašské Airolo, sv. gotthardský tunel pak přiblížil je těsně k sobě a rázem učinil je body na mapě Švýcarska důležitými, z čehož jim oběma vzešli dnové lepší. Na místě bídných chatrčí vznikaly výstavnější budovy, pracující lid rozložil se tu táborem, smích zvonil a peníze cinkaly.

Co se týče podnebí, je věru s podivením, kterak hned za Airolem, v nejbližším již okolí řeky Liviny, květena jižní nabývá převahy nad florou severní; zříme nejprv jedlé kaštany, později smokvoně a za několik hodin volně rostoucí, bujné révy. Asi před hodinou byli jsme před tunelem uprostřed sněhu, zde září již slunko tepleji, oliva mísí šedé listí s tmavozeleným jehličím severu a jedeme-li několik hodin dále, ovívají nás už vonné dechy květných citrýnů, oranží a granátů, pod smavým nebem italským.

Však i v příčině národnostní jest tu náhlý obrat. Před tunelem v Goeschenen většinou vše jest ještě německé, v Airolu nerozumí nám již skoro nikdo, vytáhneme-li stavidla své neotesané, protože na právnické fakultě české dosavad nezkoušené němčiny. V ulicích samé vlašské nápisy, osteria, birraria atd., po ulicích proháněji se lionové boulevardů airolských, chlapi snědí, divocí, propuštění to pracovníci při stavbě dráhy, jimž z daleka se vyhneš, a přes ulici z okna do okna nadávají si služky květnatě v italském idiomu. Večer pak uslyšíš zpěvy, nikoliv milostné s průvodem mandoliny, nýbrž pijácké písně v hospodách s průvodem rozbitých lahví a ran do hlavy.

Dnes sotva rok uplynul od památného dne, kdy byla dráha svatogotthardská otevřena, a věru již stěží znamenati stopy onoho veselého života, jejž tam žilo na sta přelétavých pracovníků; dnes jsou už opuštěny četné osterie a birrarie, v nichž nemalými doušky svlažovány tisíce vyprahlých hrdel a domorodec tamnější vzpomíná již jenom a to

bezpochyby s povzdechem oněch tučných dnů, kdy jej kapsa příjemně tížila. Jakkoliv Airolo jest v kantonu tessinském, vystupuje všude živel italský. Již budovy samy jsou jakousi směsí švýcarské i vlašské výstavnosti a nedbale řadí se podél silnice, kteráž jest vlastně náměstím airolským. Pískovcové kamenné plotny, jež uprostřed ulice dva široké pásy tvoří a povozům jaksi za koleje slouží, již samy sebou připomínají nám vlašské ulice.

Ulice v Airolu.

Typ italský pomíšen tu s typem germanským; ale vyjímaje krásné oko menších děvčátek, neuzříme sličného neb aspoň hezkého obličeje.

Jest právě svatvečer a proto podíváme se na obecenstvo do kostela. Jako většina italských chrámů v kantonu tessinském, jest kostel airolský jednoduše vystaven; s věže štíhlé hlaholí několik zvonů zvuky tmavějšími i jasnějšími, které však nemile sluchu našeho se dotýkají. Nejsou jako u nás sladěny v intervalech, uchu lahodných, nebo v konsonujících mnohozvucích, nýbrž původní ladění, nejčastěji v tonech ve škále po sobě následujících, ba mnohdy jen v půltonech provedené, dává současným hlaholem několika zvonů vznikati souzvukům i zlozvukům, jež rychle po sobě následují a sluch stále dráždí. Zejména když po sobě následuje několik rychlých úhozů v sekundách na několika stupních, chvěje se sluchový bubínek rozkoší nesmírnou. K tomu zdá se mi, že zvoníci zvony nerozhupují, nýbrž jen srdcem o zvon tlukou, poněvadž pak

i v tomto kovovém srdci italská krev proudí, následují rázy dosti rychle za sebou a nepravidelné rány tyto podobají se spíše poplachu než slavnostnímu vyzvánění. Vnitřek kostela jest sice jednoduchý, však úprava jeho jest italsky křiklavá. Nad hlavním oltářem od velké zlacené koruny splývá na obě strany veliký, ohnivě červený baldachýn — stereotypní okrasa všech kostelů vlašských — pod nímž vykukují buclatí andělíčkové, s případnou náladou tváře nadýmajíce a do slavnostních trub soudný den hlásajíce. Pestrost barev na rozvěšených obrazech, kytice květin na oltářích a křiklavá roucha kněze i pánů ministrantů líbí se nemálo asi četným zbožným babičkám, jež s živou mimikou a gestikulací odpovídají předzpěvujícímu knězi.

Nevím, jakou to ceremonii vykonávají, — jsou to snad nešpory, ale vše zdá se mi býti obrazem fešácké pobožnosti; jeviť zpěv kněze i lidu, neméně pak průvod varhanový, makavou podobnost s jedním otřepaným valčíkem Straussovým. Tančil-li David modlitbu svou, umírají-li primadonny italských oper v tanečních rytmech, proč by švýcarští Italové nemohli se modliti nějakou donizettovskou kalamajkou šlechetného stylu „bumtadratta“.

Hybné této melodie, která svádí podešve k valčíkovým neb aspoň mazurkovým choreogramům, pohřešuji při výjevu, který se mi naskytuje při východu z kostela.

Průvod, na první pohled poněkud záhadný, ubírá se ulicí. Napřed kráčí postava od hlavy k patě modře oděná, volná bluza, bílým třepením vroubená, spadá jí až do polovice širokých spodků a postava ta nese kříž pestrými cáry ovinutý; podle ní kráčejí dva muži v červenobílých komžích a velkých límcích barvy bílé, nesouce svítilny; dále jeví se řada figur v modrých halenách, za nimi pestré roucho kněze a jeho služebníků, pak bílá rakev, kteronž nesou neméně fantasticky ustrojení mládenci v bělomodrých pruhovaných komžích. Kdyby průvod neuzavíraly černě oděné dámy, kteréž majíce hlavy v černých závojích zahaleny v rukách rozžaté svíce a kahánky nesou, svědčila by průvodu toma nějaká svižná polka, kteráž by celý průvod i s márami v mimovolný taneční pokus zvrátila. Projev radosti (vztahující se k nevinnosti zemřelého), kterýž u nás při pohřbu dětském tu a tam dosud jest v obyčeji a zejmena červeným ornátem kněze a jeho ministrantů, pak nějakou veselou polkou hudebního sboru se ohlašuje, jest věru trochu slabým přirovnáním k tomuto komediantskému pohřbu italskému.

Průvod zašel, na ulicích prázdno. Však na pískovcových kolejích hrdě vyšlapuje si chlapisko, pravý typ tessinského dandy-ho z neurozených vrstev. Hnědě sametová kazajka, jemně rýhované, nahoře velmi široké, dole úzké spodky s velikými šedočernými kostkami, modrá mašle na krku, paví péro za „uměleckým“ kloboukem a krátká dýmka — toť věrný obrázek jeho. Chlapík sebevědomě cvaká si podkůvkami na pískovci a ruce maje nedbale zastrčeny v širokých — tuším že prázdných — kapsách, myslí si asi, že náleží mu celý svět a ještě pět vesnic.

Zdvořile se tohoto pána táži, kde je „albergo della Posta“, však on činí se nevěda a kráčí dál, vyplazuje na mě jazyky rozbitých podešví; náhle zželelo se mu asi dotčených prázdných kapes a již chápe se mého vaku, aby mě dovedl, kam touha má se nese. Ba snížil i thermo-

metr své hrdosti a poučuje mě, že ony malé sáňky, tamo u pošty na dvoře uložené, ještě před několika dny přes gotthardský pas jezdily a že vyhazování sněhu, jenž skoro tři čtvrtě roku na sv. Gotthardě leží, vyžaduje ročně nákladu asi 80.000 franků. Uváděje mě do alberga, chválí nadšeně výtečnou mou vlašskou výřečnost, za kteroužto královskou lež, hluboce jsa dojat, 50 centesimů v otevřenou jeho dlaň ukládám.

Hotelierka či paní poštmistrová uvádí mne v jídelnu. V malé místnosti nedbale a svůdně hoví si v lehké pohovce krásná markýza francouzská, uvíjejíc jemnými prstíky outlých kloubů kanárčích kytici alpských růží a modrých gentian. Společník její — každý coul šlechtic — zívá aristokraticky a neodvracuje zraku od zajímavé asi četby. Uprostřed místnosti sedí intelligentní muž v plné síle života a krásná jeho hlava italského typu a výrazná tvář svědčí o tom, že máme před sebou umělce. Zasedám k němu a při výborném veltlinském jazyky naše se rozvazují a brzy se poznáváme. Jest Bavorák a majitel světoznámé mnichovské kovolijny, kteráž čítá Bavarii a studni města Cincinati k nejvelkolepějším svým dílům. Cestoval dvakráte kolem světa, má smysl pro vše krásno a zajímá ho tedy i česká hudba a novější skladatelé naši; k žádosti jeho zpívám, doprovázeje se harmoniem, některé české národní písně a úryvky z Prodané nevěsty. Jakkoliv nejsem zpěvák, věcem těm nerozumím a ukrutně chraptivému také-barytonu se těším, dojímají ho mocně originelní zvuky naše, jest jimi nadšen a zamlouvá si opisy některých skladeb. I druzí hosté živě interessují se o neznámé jim zvuky a tak bavíme se hudbou a zpěvem po celý večer; markýza trápí nás kalamajkou na harmonium a průvodce její zpívá francouzské písně neméně krásně a dojímavě. Ale společník můj oblíbil si české písně tou měrou, že ač z cest již vrátiti se chtěl, nabízí se mi za průvodce na další pouti mé — budu-li mu někdy české melodie zpívati. Přijímám návrh ovšem velmi rád a ukládám se na lůžko s hrdým sebevědomím, že kostrbatý můj hlas dozpíval se úspěchu, o jakémž se mi nikdy nezdálo. Nazejtří z rána probouzí mne ze sladkého snu táhlý a plný ton, opakující se v krátkých přestávkách s novou a novou barvitostí. Jest to alpský roh pastýře, svolávajícího stáda občanů airolských.

Z každého téměř stavení vykračují si vážně čtvernožci, krávy, kozy, ovce, zastavují se na prahu, snivě pohlížejí v ranní slunko, místo zívání klátí spokojeně ocasem, pak nějakým tím tónem, jejž bečením neb mektáním nazýváme, loučí se s teplým chlévem a klinkajíce zvonci na krku upevněnými, ubírají se volným krokem, bez dohledu a bez průvodu k salašníkovi, jenž spáče rohem svým budí, a konají s ním další obchůzku, podporujíce jej vydatně ušlechtilým hlasem svým. Zvonce a rolničky se množí a s nimi i harmonie a pestrost zvuků, konečně pak táhne statný skot a brav hlavní ulicí, aby se odebral na šťavnaté pastviny airolské.

Jest tedy i mně jíti (pěkný obrat, — pravda-li? Avšak není jedním z nejlepších, kdo sám sebe za blázna míti nedovede — praví Goethe); vykročuji tedy z alberga a opouštím Airolo, abych dále podél Ticina putoval. Jako prve Reusa, provází nás nyní Ticino po cestě další. Prodíraje se temnými houštinami, hučí ve vyprahlých kotlinách a žene se junáckým krokem rozkošným údolím Leventinským, hlavní to průrvou

Dazio Grande.

kantonu tessinského, „rivierou“ jmenovanou. V partii této, asi 90 kilometrů dlouhé, projdeme na jaře všemi pásmy: počavše sněhem a zvětralým, vší vegetace prostým temenem gotthardským, dojdeme až k cypřišovým a vavřínovým hájům jezer italských. Jsme tu na prahu ráje italského, kde vážný sever jako drsný, statný bohatýr objímá líbeznou, vášnivou krásku z jihu. Vysoká horstva, těsně k jezeru přistupujíce, zvedají sněžné vazy své ku klenbě azurového nebe, kdežto pata jejich ukládá se v stinné háje cypřišové a koupá se v modrých vlnách; v bělostný vlas temen jejich vplétá se nachový květ alpské růže, kol paty vine se réva, a granát střásá na ni lístky ohnivých květů svých. Ve vlažném vzduchu jižním, nasyceném tisícerou vůní, mírní se chladný dech severu a prosycuje navzájem jižní vzduch onen zdravou svěžestí a sytou plností.

Veškero údolí jest bohato krajinářskými zvláštnostmi; malíři třeba jen zraků pozvednouti a nalezne na sta vděčných motivů. Úzké, hluboké propasti, fantastické rozsedliny, půvabné kotliny, svěží, skvělé pažity, nesčetné vodopády poutají oko v každé části riviery.

Četné tunely rychle po sobě následují. Aby nám kouř lokomotivy do vagonů nevnikal, vytahujeme skleněné tabule, kdykoli do tunelu vjíždíme, a hned je zase spouštíme, jakmile vyjedeme. Úkol ten připadá každému, kdo chytře u okna místo ulovil, a každý věru rád se mu podrobuje, ač tahání řemenů a s ním spojené zavírání a otevírání oken, opakujíc se jako na povel a skoro v jednom tempu u všech dveří a oken zároveň, jest trochu komické; každý zajisté chrání jednak co nejúzkostlivěji drahocenné plíce své od kouře, jednak zase o to péči má, aby co nejrychleji zachytil zrakem obrázek, jenž ovšem v okamžiku opět uniká.

Údolí airolské zdálo se nám býti zcela uzavřenou kotlinou, avšak na jižní straně nalezla trať přece místečko, kudy by se prodrati mohla. A tak unáší nás vlak krásnou roklí Stalvedro, jejíž rozsedlá, divoce roztrhaná skaliska troskám velikánského hradu se podobají. Když vyjedeme z tunelu, rozkládá se před námi zajímavé údolí Piottské.

Půvabně jest tu na slunných stráních rozloženo několik menších vesniček, jichž kostelíky jakoby byly z jedné formičky vyšly. Táž věž štíhlá, čtyrhranná, prostá všech okras, tytéž dva otvory podle sebe blízko nevysoké střechy, tytéž zvony v otvorech a špinavá šedost omítky na celé budově. Tento jednotvárný model provází nás po celé další cestě až k Italii, kdež bezpochyby stejně se objevuje.

Po dlouhé době vidíme zase poprvé role vzdělávané; latě na lučinách a polích vzepřené, nesoucí zase několik jiných latěk vodorovně k nim připevněných, poučují nás, že jsme v krajině, kde žito i ječmen pilně se pěstuje a že tu ve žních, kdy vše ozývá se veselým zpěvem a smíchem neunavných ženců, navěšují na ony latě obilí, aby dobře vyschlo.

Silnice i trať dráhy, tu blízko sebe, tam zas od sebe vzdáleny, vinou se stále v sousedství Ticina, podél štíhlých modřínů a rozložitých habrů. Krajina vůbec má tu ráz jiný. Po způsobu tessinských obyvatelů, kteří zahrádky své a vinice ohrazují plotem zrnité, kamenné břidlice, jež jako slída dá se štípati na větší nebo menší plochy, jest

Tržiště ve Faidu.

silnice místo prostými pískovcovými úhelníky, vroubena deskami kamene onoho zvýší 3—4′; však na okrasu tu žárlila mladší sestra její a tak nyní i trať dráhy, nádraží její a zahrádky hlídačů ozdobeny jsou deskami, jež v záři sluneční čistě a bíle se lesknou.

Blízko Fiessa údolí se uzavírá, stěny jeho k sobě se blíží a tvoří pověstnou průrvu Dazio grande, jež jest nejdivnějším a v údobách svých nejfantastičtějším pasem švýcarských údolí. Bizarními formami svými jest velikolepější než Schölleny a pohled na holé, strmé skály, bouřící Ticino, odvážně stavěné mosty a opuštěnou kapličku, jež jakoby byla zabloudila v pustou samotu tuto — jest překvapující a nezapomenutelný. Trať vede přes most, s něhož celistvý obraz nám se jeví, zmizí na krátko v tunelu, opět netušeně objevuje se v místech, kdež se slunné výšiny zvědavě nazírá do rokle této malá osada Freggio, a zase zavrtává se do veliké hory točitým tunelem, prvním to na jižní straně dráhy.

Jako před tunelem gotthardským, jest i na této straně hojnost ochranných prostředků proti řítícím se lavinám a spoustám sřínů sněhových.

Trať vede tu místy, jež vydány jsou návalům sněhu, zejména v době jarní, a proto úbočí a stráně po obou stranách kolejí chráněny jsou proutěnými plůtky, podezdívkami a kamennými zděmi, aby zachycovaly svezlý sníh, drobící se kamení a vyvrácené balvany dolů se valící. Místy vypadá takové ochranné opatření velmi pěkně. Není v tom jednotvárnosti, naopak pletivo, pomocí kolíků silně přitáhnuté, tvoří dosti zajímavé obrazce; tu sešněrovalo skalnaté úbočí mřížovím pevného proutí a zachytlo do oka neklidný balvan, tam svah hory pásá rovnoběžnými čarami, onde šikmými pruhy zdá se jakoby alpská luka v třásně skládalo, jinde zase malými, k sobě složenými oblouky tvoří moderní borduru na lemu zeleného svahu, jíž crčivé stružky jsou jasným třepením.

A opět jedeme tunelem — k vůli variaci. Povšimneme si rozvalin a kamení z tunelu vyneseného a — poněvadž málo tu místa — do výše narovnaného, za nedlouhou dobu pak jedeme serpentinou točitého tunelu u vesničky Prato, přes četné mosty a viadukty a znova zavrtáváme se několikráte ve směrech vždy opáčných do útrob horských, tak že jsme úplně pozbyli vědomí, s které strany jsme přijeli a kterou dále ubírati se budeme.

Nic netušíce, sestupujeme takto rychle s tlumu horstva a stanouce na nižším ještě stupni, zříme před sebou jiný svět, vykouzlený proutkem čarodějovým. Jest to Faido a jeho údolí. (Dokonč.)

Kozák Volod v „činu".

Z »Ukrajinských črt"

Edv. Jelínka.

aše prevoschoditelstvo, vysokoblahorodý gospodine načalníku Archipe Nikiforoviči B., odpusťte mi laskavě, že si dovolím vaši újezdní kancelář vylíčiti tak, jak se mi učinila nezapomenutelnou. Útěchou vám může býti okolnost, že to, co povím o ní já, pověděло o ní již sto lidí a že úsudek můj (ovšem velice skromný) přivlastňovati si může směle ještě mnoho jiných podobných kanceláří, roztroušených tak štědře po svaté Rusi. Ostatně jsem přesvědčen, že vás mé vypravování pranic nepřekvapí; pověděli vám to samé ve formě mnohem skvostnější nejslavnější ruští spisovatelé počínaje Gogolem, Turgeněvem až k Saltykovu. A což Někrasov? Vidím, jak se ušklíbáte. Ale nezapomínejte, vaše prevoschoditelstvo, že právě tito mužové nejvíce milovali svatou Rus, a nemějte mi za zlé, že jsem se raději dal v podruží Gogolům, Turgeněvům a Ščedrinům, nežli — Vám. Ostatně mám za to, že ruská vaše vlast tolik má krásných stránek, že věru netřeba ozařovati falešným bengalem stránky temné neb zastírati je nějakou oponou. Povězte sám, či byste' neodhodil knížku, která by vynášela do nebes to vaše činovnictvo, ty vaše „činy"?! Usmál byste se a kdybyste i mlčel, řekl byste si v duchu zajisté, že spisovatel za to něco chce . . .

Já nechci ničeho, nejméně si však přeji, abyste mi někdy vytýkali, že jsem se k vám nedůstojně lísal . . .

Ať o vás a vaší kanceláři přemítám jakýmkoli způsobem, ať to kroutím na kterou koli stranu, vždy se mé vzpomínky shrnují v jednom nezměnitelném celkovém úsudku, že ta vaše kancelář ve mně zůstavila vzpomínky pro vás naprosto nelichotivé. Co výhradně vaší osoby se týče, nehněvám se, ač musím upřímně vyznati, že mi bylo prašeredně, když jste mne tehdáž odbýval jako . . . víte, pamatujete se? Byl jsem plný žluči! . . . Ale Vy jste starý, široký pán, na prsou vašich leží tíha četných řádů a byl jste mrzut (Bůh ví, co vám tenkráte vaše podnes krásná a roztomilá Darija Fedorovna vyvedla) — jakž bych se tedy mohl na vás hněvati, když jsem se drze osmělil po stupních pokory dotříti se až k „vlastnoruční" vašemu prevoschoditelstvu postěžovat si na podřízeného velikána s ročním platem as 300 rublů a poprosit uctivě, aby žádost má bez dalšího tahání byla vyřízena.

Jde o vás pověsť, že držíte své úřadnictvo v „kordu". Hlouposti! Berou vzjatky*), jako jiní, snad ještě lépe než jiní. Víte, ten drobný,

*) Vzjatky = podplacení.

hubený, vždy shrbený činovníček, kterého jste si „vrazil“ do stínu k tomu maličkému stolku při dveřích, který vám vždy sekal tak hluboké poklony a každé mrknutí vaše honil, jen aby mu žádná stopa třebas nejmenšího přání vašeho neušla a který vám zajisté již tolik papíru poškrabal, že byste jím celý svůj újezd mohl polepiti, ten miláček váš, ta drobotina nepatrná a pokorná nad pomyšlení — také bral vzjatky. Ale ani na něho nehněval jsem se. Má pět dětí a 300 rublů důchodů! A pak . . . vzal ode mne padesát kopejek, ale učinil mi za ně aspoň tolik, že mi řekl, v kterou hodinu vás najisto najdu.

Ale ten váš pomoščnik, neb jaký mu titul náleží, to bylo kvítko! Měl psací stolek při samém okně na nejlepším místě, pod nohama medvědí houni a vždy málo času. Pokaždé jsem mu přišel nevhod a jednoho dne dal mi přímo na srozuměnou, že nemá na starosti jen můj mizerný pašport; ale při tom si z pravidla šťáral v zubech a hrabal se v aktech „jen tak“. Podráždil jsem toho pána proti sobě asi tím, že jsem dal pokorně podivení své na jevo, když při jedné příležitosti byl jsem svědkem, kterak neměl času (šťáraje si v zubech) netoliko pro mne, ale pro jednoho kozáčka z daleké vsi, kterého jsem již proto měl rád, že byl tahán za nos jako já a že byl — kozáčkem. Řeknete, že to je přísná úřadní figura, že nebere vzjatky. To to! Bral také! Podložil jsem mu pod piják (dle odporučené methody) dva ruble a — měl již čas. Pak šlo všechno elektrikou. Měli jste tam kdesi v rohu ještě dva úřadnické krtky, protivné figury, ponížené a úlisné k vyšším, naduté a s patra pohlížející k nižším. Že také za nic nestáli, vím dojista.

Mohl bych ještě dodati, že nemají ve vaší kanceláři způsobu a že nechají slušnou stranu při dveřích bez odpovědi třebas hodinu státi, stolici jí nepodavše . . .

Ale abych vám, vaše prevoschoditelstvo, dokázal, že jsem spravedliv, ochotně odkryju před zrakem svých čtenářů také perlu, kterou popřálo mi nebe spatřiti tam, kde jsem se jí nejméně nadál — právě ve vaší kanceláři.

Touto perlou byl kozák Gricek, jeden z těch mnohých kozáků, bez nichž se neobejde snad žádná ruská policejní neb újezdní kancelář. On zastává úkol policajta, úřadního vykonavatele a mnohdy i zároveň úřadního sluhy. Otevírá velkým pánům dveře (nepředejde-li ho činovník), svléká kožichy (nepředejde-li ho činovník), volá na izvoščíka, chce-li pan náčelník někam se odebrati (nepředejde-li ho činovník), odnáší za ostatní mrzutost (neodnese-li ji některý podřízený činovník), vyvádí strany, roznáší rozkazy ústně i písemně a celkem je dosti důležitou figurou. V hlavě má někdy víc než některý činovník, aspoň zdravý poctivý rozum; zlý bývá zřídka, často dobrodušný, ano i ochotný a úslužný. Ale již k věci.

Přijel jsem do K. a pašport byl jsem nucen dáti do ochrany kanceláře Archipa Nikiforoviče. Chci pak odjeti. Sháním se po pašportu. Schází načalnikův podpis — nemohou ho vydat. Přicházím po druhé — pan načalnik „pojechal“ na komissi. Přicházím zas — už po čtvrté — pan načalnik má u sebe hosta, jenerala. Přicházím po šesté — pan načalnik je mrzut — činovník se bojí k němu dojíti. Přicházím po sedmé — podřízený úřadník nemá času. Přicházím po

osmé — pašport je podepsán, ale schází ještě pečeť úřadní. Pečeť si vzal jeden úředník na nějakou komissi. Přicházím po desáté — je ruský svátek a v kanceláři se neúřaduje . . . jen před úřadní budovou při vratech na hrubé lavici sedí kozák a oznamuje mi, že dnes „nic není.“ Dávám se s ním do rozmluvy. On zná mé nesnáze, on pochopuje, jak je to nemilé, když člověk z Ukrajinského městečka spěchá a — nemůže! On věří, že mám na pilno, že mne jinde na jisto v určitou lhůtu s povozem očekávají, on jediný mne lituje a chlácholí. Sám přemýšlí, jak by mi pomohl . . .

Nevím, čím bych ten další den nekonečné nudy v K. ubil. Přisednul jsem si tedy ke kozákovi na lavici a dělal to co on — proměňoval papirosové svitky jeden po druhém v dým a popel. Slunce nás peklo a nikdo, ani psi kolem běhající, si nás z hruba nevšímali. Jen chvílemi jsme byli vyrušováni. Stávalo se totiž, že šel mimo nás nějaký důstojník a tu ovšem kozák Gricek musil vždy státi jako svíčka. A jelikož byl Gricek nevelmi sdílný — nebylo mezi námi mnoho řeči. Politoval mne, trpce se usmál, jakoby chtěl říci, že ty „pány“ zná a — mlčel. Přemýšlel ještě jednou, jak by mi pomohl — ale nedomyslil se přes nejlepší vůli ničeho. Tak jsme seděli hodnou chvíli.

Pojednou objevil se nedaleko nás shrbený, neveselý muž. Z pod beranice vyhlížel mu chumáč šedivých vlasů, zastírající téměř úplně jeho svraštělé čelo. Oči jeho hleděly před sebe klidně, ale bez potěšení a radosti. Životního lesku v nich již nebylo; zdálo se, jakoby ten muž žil na světě jen tak, bez chuti, bez cíle . . . .

Šel kolem nás.

Gricek ho pozdravil: „Dobrý den, Volode!“

Volod se zastavil a pozvednul hlavu, ale nepromluvil.

Gricek rychle svinul papiros, sám jej naslinil a podal darem Volodovi. Ještě mu zapálil. Volod pokynem sivé hlavy poděkoval a šel klidně dále. Chůzi měl bídnou. Shrbené jeho tělo kryl jakýsi starý vojenský plášť, vzadu sponou sepnutý; ale dva kovové knoflíky na té sponě leskly se jako kterémukoli nováčkovi. Pak mihal se ještě chvíli před námi; pozorovali jsme, jak pouští z úst sporé kotouče modravého dýmu, pokašlávaje při tom, až posléze za rohem zmizel.

„Kdo byl ten muž?“ táži se Gricka.

„To byl kozák Volod,“ odpověděl přichmuřeným hlasem Gricek, jenž v zamyšlení stále ještě pohlížel v tu stranu, kde Volod zmizel.

„A kdo je ten Volod?“

„Nic!“

„Kterak nic?“

„Ničím již není kozák Volod. Dostává od cara baťušky 22 kopejek na den, nic nedělá a nijak nežije.“

„A čím byl?“

„Byl takovým kozákem jako já; sloužil v činu horlivě i čestně.“

„A co vyvedl, že již neslouží?“

„Nevyvedl nic zlého, nechtěl povědít jednou, kde byl mimo službu.“

„A to mu škodilo?“

„To ho zabilo!“

„A proč to nechtěl povědít?“

„Nesměl . . . . byl kozákem . . . .“

„Vypravuj mi tu historii, Gricku!“

„Je to historie dlouhá, nezasmějete se jí.“

„Jen vypravuj!“

Ale Grickovi se jaksi nechtělo. Rukou si přetíral čelo, jakoby chtěl s něho setříti neveselé vzpomínky, odmítal a konečně mne chtěl odbýti, „že to již staré“.

Ale konečně k mému naléhání svolil.

Svinuli jsme si ještě oba po jednom papirosu a Gricek uvolil se „mluviti“. Hned v prvním okamžiku jsem se přesvědčil, že Volod Grickovi není duší lhostejnou. Inu ovšem — vždyť byli ze stejné družiny.

„Před desíti lety,“ začal Gricek, „sloužil zde v činu na mém místě Volod. Tenkráte byla arci horší služba, nebyloť druhé pošty a nebylo železnice. Volod seděl více na koni, nežli v činu, neb v košarách a vozil úkazy i raporty do měst a vsí, kdykoli se komu z pánů zlíbilo: za dne, v noci, za sloty i psoty. Tenkráte byl načalnikem Aleksandr Matvějevič K., gospodin dobrý a čestný, ale ženu měl nevěrnou. Hezká byla — to pravda. V činu měl pomocníky nehodné, spíše chytré než poctivé S nimi se všemi měl býti Volod za dobré — i s načalnikem i s načalnikovou ba i s posledním písařem. Pomilujte! To není maličkost býti na všechny strany. Ale Volod byl tehdáž mlád a zmohl vše. Jezdil jako blesk — sám nikdy nepadl, jen koně pod ním. Měli ho všickni rádi, i ti ničemové. Načalnik ho jmenoval „můj kozáčku“ a také načalniková zjevně mu přála. O svátcích sedával v načalnikově kuchyni, jsa paniným hostem. Strkala mu také chutné pirožky do kapsy . . . . nó . . . nó . . . . vždyť nevypadal tenkráte tak nuzně, jako dnes . . . .“

Gricek se zadumal, pustil prudce několik kotoučů modravého dýmu z úst a teprve po chvíli, mávnuv rukou, pokračoval.

„Bylo tak Volodovi dobře dlouhý čas, ale ne věčně. Dělával, co komu libo, a ani čerta na sebe nepohněval. V tu samou dobu oblíbil si jakous dívčinu, ne selskou, nýbrž měštku . . . .“

A znovu se kozák zadumal.

„Tu jednoho dne, hned po Krista Vzkříšení,“ pokračoval přitlumeným hlasem, „přijela sem z města gubernská komise — samí velcí páni. Načalnik je uvítal slavně, počastoval čajem a po té vedl do činu na inspekci. Páni prohlíželi knihy, chválili činovníky a obdivovali se pořádku. Teprve když prohlíželi újezdní pokladnu, shledali schodek osmi tisíc stříbrných rublů. Oj! Nemalé zděšení. Hned pečetili, psali protokoly, vyslýchali každého činovníka zvláště a když přišlo i na kozáka, na něhož se zrzavý Fedor Konstantinovič odvolával, že v noci hlídá kanceláře, ukázalo se — že není přítomen . . . . Všechno hledání bylo marné, vrátila se s nepořízenou i zvláštní kozácká piketa, vyslaná na výzvědy. Teprv po poledním vracel se Volod do činu podnapilý . . . . Bylo to poprvé, kdy viděli ho lidé v takovém stavu. Na všechny otázky odpovídal výskáním a dobrodušným úsměvem — jako člověk spitý. Ale ale . . . . bylo to poslední veselí na tváři Volodově . . . .

Toho dne dali mu již pokoj. Zavřeli ho do sklípku a před dveře postavili stráž. Před tím učinili na něm prohlídku — našli všeho všudy dvanáct grivní v jeho torebce.

Do rána spamatoval se Volod úplně. Tvář jeho zalil oheň studu, v prsou vzbouřil se kozácký hněv. Ale kozák jatý je spoutaným otrokem bez víry a vůle, jako každý jiný „něščastnyj čelověk“. Přivedli ho pak před zelený stůl a ptali se jen, kde se tu noc toulal.

Volod sklopil hlavu a po krátkém rozmyslu pevně prohlásil, že to říci nemůže.

Domlouvali mu hodně se všech stran, sám načalník ho nutil, aby mluvil, ale komise nezvěděla více, nežli že Volod obdržev den před tím pět rublů od zrzavého Fedora Konstantinoviče, učinil si dobrý den. Řekli mu pak, že v tu noc se ztratilo osm tisíc rublů z újezdní pokladny, před jejimiž dveřmi spával. Odpověděl na to, že o penězích ničeho neví, že si jen učinil „dobrý den“. Ale komise s výpovědí takovou nikterak nebyla spokojena, tím méně, jelikož nebylo nikoho, kdož by mohl býti stíhán podezřením kromě Voloda. Ani později nedozvěděl se nikdo, kde se tu noc Volod zdržoval a proč záhadu tuto tak tvrdošíjně zatajuje. Ujišťoval jen, že o penězích ztracených ani zdání neměl a že jest nevinen. Úředním pátráním zjištěno jen tolik, že Volod přišel časně z rána toho dne úplně střízliv do jedné krčmy při městské mezi a že tam se teprv spil, arci spíše snahou krčmářovou, než vůli a vinou vlastní. Byltě ten krčmář žid daleko široko pověstný tím, že z jeho pelechu nikdo střízliv nevycházel.

Po několika dnech odvezli Voloda do gubernijního města, kdež ho „slušal“ zvláštní soud. Ale ani tam nezměnil své výpovědi, zapřísáhaje se, že nemůže říci, kde se tu noc zdržoval. Ti, kdož ho znali, říkali tehdáž, že jako uhel černé vlasy Volodovy během jediného téhodne sesivěly.

Ačkoliv na Volodovi lpělo jen podezření (arci velmi roznícené záhadným zamlčením okolnosti, která by jej byla snad okamžitě před celým světem obhájila) odsouzen byl na základě vzdorovitého zamlčování a následkem výpovědí Fedora Konstantinoviče ke „katoržným robotám na úpatí Urálu“ — na deset let.

Volod ani pak neučinil ničeho, aby podezření se sebe svrhnul. Každý ho sice litoval, mnohý vrtěl hlavou, ale nikdo nebyl s to nevinnost jeho dokázati. A tak se stalo, že jej skutečně na Urál odvezli.

Minulo několik let a již o prvních svátcích na ubožáka nikdo si nevzpomínal. Na jeho místo přišel jiný kozák a také jinak nejedno se změnilo. Pomyslete si, Fedor Konstantinovič byl pro zvláštní své schopnosti vyznamenán řádem a nadto jako výborný činovník, se zvláštním funkčním příspěvkem přesazen do království polského nedaleko Varšavy. Potřebovali tam tehdáž „dobrých“ činovníků a to víte o „dobré“ činovníky, tak „dobré“ jako Fedor Konstantinovič, je všady veliká nouze. Tam však nepřálo Fedoru Konstantinovičovi valně štěstí. Nesloužil v „koruně“ ani celá dvě leta a již podána o něm zpráva do Varšavy, že provádí všeliké partiky. Dlouho se to vleklo, ale konečně to přece prasklo. Přišla komise, zjistila odcizení větší částky peněz a jelikož tehdáž nebylo po ruce Voloda, zůstalo podezření na Fedoru

Konstantinoviči. Hle! Tak objevil se Fedor Konstantinovič před zeleným stolem a také on byl „slušán“ zvláštním soudem. Popsali mnoho archů papíru, až konečně obžalovaný, vida nezbytí, k vině se přiznal. Tehdáž zpomněl si jakýs dobrý člověk na kozáka úpícího na úpatí Uralu a přiměl soud, aby záhadnou tuto záležitost znovu vzal na přetřes. Čiperný sudí, zbádav důkladně akta týkající se ztráty osmi tisíců rublů před několika lety a porovnávaje s tím nové okolnosti, duchaplně udeřil na Fedora Konstantinoviče. Málomyslně a beznadějně přiznal se tento, že oněch 8000 rublů odcizil on a že tehdáž dal Volodovi několik rublů jen proto na přilepšenou, aby tu noc dlel mimo úřadní budovu. Věděl, že Volod rád chodíval kamsi a že místo to úzkostlivě zatajoval .... Byla to jakás tajná láska, o níž nikdo nesměl zvěděti ....

Událost tato způsobila u soudu nemalé rozčilení. Ruský sudí ve Varšavě, úřadník vzorný, ujal se nešťastného kozáka velmi důrazně. Telegrafické dráty mezi Varšavou, Kijevem a Urálem v době neobyčejně krátké zjistily i prohlásily nevinnost Volodovu.

Ale bylo již pozdě. Kozák zlomen na těle, sklamán ve svých tužbách i nadějích, vrátil se ve stavu nad míru žalostném do milé kozačiny. Kdož jej znali před tím a viděli ho nyní — nepoznali ho! Kozák veselý, hovorný, obratný a přívětivý proměnil se v člověka vzezření ponurého, plachých zraků, plného trpkosti na zmodralých rtech a nedůvěry v očích. Veselé jiskry žárných zraků, popěvky a milé úsměvy — vše to pohřbil ve stříbrných dolech Urálu a zalil spoustami tichých slzí. Dostal pak na přímluvu dobrých lidí od cara baťušky 22 kopejk denní milosti — ale to nejsou již ty pravé paprsky, které život lidský ohřívají a ozařují.

Vrátil se tedy Volod ke svým rodným dědinám, rozhledl se po nich, ale nenašel v nich než truchlivou hluš. Hned první noci po svém návratu zašel k jednomu stavení, zaklepal tam na okénko, jak činíval, než jej na Urál odvedli, ale tenkráte vyřítili se na něho jen zuřiví psi. Jen jeden pes ho ještě poznal, svíjel se u jeho nohou, kroutil ohonem a lízal jeho ruku. Okénko však se neotevřelo. Šel tedy Volod za město k místu, kde v noci hvězdy padají. Za nízkou zdí bylo plno, plničko kupek — mohylek a v jednom koutku chata hrobníkova. Zaklepal na hrobníka. Zde se okénko otevřelo.

„Co chceš?“ ozval se starcův hlas.

„Mášli zde Prysu ...?“ vece Volod.

„Mám ... ale už jen prach a popel ... dali mi ji brzo po tom, když Voloda na Urál odvezli.“

A okénko se zase zavřelo.

Viděli pak kozáci a kozačky s východem slunce do města chvátající, že na hřbitově klečel muž jakýs v zadumání.

A tak teď žije a nežije Volod náš.“

Gricek umlknul. Zatím dohořely nám oběma papirosy. Dříve však, než jsme si zapálili nové, oslovil jsem Gricka ještě jednou.

„Ale pověz, proč nemluvil Volod před právem, kde tu noc byl?“

„Ej arci!“ odpověděl s trpkým úsměvem Gricek, „vyčítají to Volodovi, že nemluvil ... ale byl takový kozák ... Gospodine ... dívčina jeho byla z městek a měla zlého baťku, který chystal dceři

své ne kozáka prostého z činu, nýbrž Bůh ví koho. Řekla to Volodovi a ten věděl, že by zlý baťka dceru svou ukrutně bil i soužil, kdyby o tom zvěděl, že Volodovi okénko otvírá a kozáka líbá. Mlčel tedy raději, obětoval sama sebe a šel na Urál. A kdož ví, zda lépe neučinil? Sám Hospodin ví, co by ten zlý baťka byl vymyslil na Voloda i dceru svou, aby roztrhnul svazek jejich na vždy . . . Ba . . . dobře učinil . . .“

Gricek sklopil hlavu hluboce na prsa. Také já se zadumal.

Náhle pocítil jsem na své ruce ruku Grickovu. Protrhnul jsem se z myšlenek.

Volod se právě vracel touž cestou, kterou as před hodinou z města vycházel. Zase mu vyhlížel z pod beranice ten chumáč šedivých vlasů, hlavu měl svislou, tělo shrbené, tvář neveselou. Nespustil jsem s kozáka oko.

A zase zastavil se u Gricka, jenž na rychlo svinul papiros, a přijal od něho s klidným pokynem hlavy malý ten dar.

Bezděky sáhnul jsem do kapsy. Vyňav z ní nedotknutou stovku Burinových papirosů, podával jsem ji Volodovi.

Hospodine milostivý! Byl věru děsný na něho pohled. Zdálo se mi, jako by mne chtěl pohledem svým prokláti. Trhnul sebou, stáhnul jakýmsi příšerným úšklebkem ústa, zašeptal posupné jakési slovo a smýkal se bídně dále, dále, až zase zrakům mým zmizel.

Pohlednul jsem tázavě na Gricka.

„Myslel, že jste činovníkem — od činovníka nikdy ničeho nepřijímá.“

Po chvíli oslovil mne Gricek znova: „Chtěl jste mu dáti stovku papirosů!“

„Chtěl.“

„Dobře, dejte mi je, podám mu každý den, když kolem půjde, jeden; z mých rukou je přijme . . . nejsou mu činovnické . . .“

Souhlasil jsem milerád. Však jsem jist, že z té stovky papirosů nezbloudil ani jediný do jiných úst. — — —

Tak dočekali jsme se s Grickem večerních červánků. Nebesa zatáhly ohnivé pruhy a slunce již dávno zapadlo za stepi. Větérek vanoucí Ukrajinou šeptal píseň kozácké volnosti. Gricek z hluboka povzdechnul.

„Proč vzdycháš, Gricku?“

„E . . .“ vece nevesele můj kozák, „není potěšení sloužiti pánům v činu!“

„Ovšem,“ přisvědčil jsem v plném souhlasu.

„A pak . . .“

„A pak? . . .“

„Kdo ví, co na mne někdy upletou . . .“

Druhého dne dostal jsem šťastně pašport. Sám Gricek měl radosť. Opatruj ho mezi nimi Hospodin!

Básníci francouzští.

Překlady **J. Vrchlického.**

III.

Henri Cazalis.

Illuse.

Za tisíc let kdo bude znát
motivy tvojí opery?
ples, lásku, trud, pláč, shon a chvat
nic, přeludy a chimery!

Jitřní.

Jsem tmavá noc, ty budiž dnem,
můj stín tvé světlo vzývá plaše,
ó spojme se! ať paprskem
jak jitřenka vzplá láska naše!

Má duše žhne a k smrti nyje,
jsem poušť, buď voda průhledná
a v zeleň naše láska skryje
nás oasa jak bezedná!

Velkonoční večer.

Ve plachém křiku prchajíce
v hlubokém stínu soumraku
Aleluja! tam vlašťovice
v rej krouží výše v oblaku.

Výš, výš a výš tam tančí světy!
Hle měsíc v ohni vychází —
Aleluja! v rej hvězdné čety
a blankyt — ten jest bez hrází!

A duše moje blázen taky
ven prchá, chvátá bez těla,
tam mezi ptáky, mezi mraky
do noci tančit letěla!

Hrob.

Z duše svojí udělal jsem nebe plné světla,
aby hvězda jediná tam v modru čistém zkvětla.

Z duše svojí udělal jsem tůň, kde zlato svítí,
jediná by gazella tam mohla chodit píti.

Z duše svojí udělal jsem hrob, o lásko moje,
živá kde spát budeš věčně bez proměn a boje!

Polibky.

Mé polibky se na včely změní —
jak na květy jich roj se slít
na ňadra — růže, jimž rovno není,
na oči, z nichž chci slzy tvé pít!

A sletnou se na tvoje rety
a v letní noci lunou zářící
ti vdechnou vzdechy mé, vzlety a vzněty
ti krásou tvou šílení slavící.

Na těla tvého palác bílý
co vlaštovky slétnou v jitra svit,
tam složí křídla jak zpilí,
neb mrtví tam budou snít.

Benátské interieur.

Za hlavou ve vlasech ramena sepjata,
by ostřej vynikla jí ňader poupata,
na tmavém brokátu ve snění rozložena
v své kráse netknuté dlí nahá, smavá žena.
Tak byla modelem před chvílí Titianu.
Hle, její milenec sed k pohovce na stranu,
to chmúrný, pyšný jest a vážný patricij.
A ona ukláni ve smíchu k němu šij.
Pod jasným azurem lze oknem dolů zříti,
ve vodě zelené, kde celý kanál svítí,
jak obraz paláců červánkem se zardívá.
U nohou šlechtice chrt černý odpočívá.
A vážný patricij, jenž stíhá žárným okem
klid bílé linie, která se vlní bokem,
poslouchá z daleka, jak hudba notou ladnou
jde v rhytmus souzvučný s tou nahou krásou vnadnou.

Přírodě.

Ó sfingo, Přírodo! Kdo moh tě stvořiti?
ty choutky krvavé rci kdo vlil v ňadra tvoje?
jen, bys je shltila, ty rodíš děti svoje,
i my jsme pastvou ti, zdaž tebe nasytí?

Co tobě náš je křik a zimnice a vzdech?
ty klidna, bez hnutí, již čelo hnědé věkem,
rozkládáš věčností se tiše před člověkem,
vždy na svých nohou krev a úsměv na ústech.

Něha noční.

Má myšlenka jest jasná a plna vůně dřímá,
jest jako šťastná jizba, kde milou mou sen jímá.

Jak velký květ a bílý, který v noc vůni dýchá,
se nebes nad rybníkem již zvedá luna tichá.

Má myšlenka se jasna a šťastna pohroužila
do vůně sandelu, jež z ňader tvých mi zbyla.

Smutek věcí.

I truchlil kámen na dub vzpomínaje,
jenž na slunci rost volný v mocném vzruchu,
do krajiny zřel se skaliska kraje
a šuměl, smál se v jara třpytném vzduchu.

A truchlil dub o zvěři přemýšleje,
již viděl běhat v stínech tmavých lesů,
o jelenech, jichž vídal hlučné reje,
až k obloze zněl jásot jejich plesů.

A truchlila zvěř sníc o křídlech ptáků,
o vzletu orla, který v blankyt moha
se povznésti pil plné světlo z mraků —
a člověk truchlil maje v mysli boha.

Perská fantasie.

Hle, nebe v plášti bohatém
a modrém jako blázen skryto
jak derviš stržen záchvatem
se točí stále bohem zpito.

A v květů tísni opilá
svou vlastní krásou země taky
jak bajadera spanilá
se vzduchem točí mezi mraky.

Má myšlenko, též toč se v kruh
v rej stejným, odměřeným krokem
v sen zkolebána jako bůh
plyň v rhytmu melodickým tokem!

Lotos.

Květ zářný lotosu své pojmi do duše,
on obraz světa tvoří,
tak bílé srdce má a jako Venuše
se z povrchu vod noří.

Nám v božské práci své ukázat chtějíce
své duše krásu celou
jej bozi pozvedli z vod tmavých směsice
jak nahou ženu skvělou.

Svůj kalich bělostný, list velký rozstírá
nad velikými zdroji,
azuru polibkům se denně otvírá,
ty paprsky jej kojí.

A hvězdy nebeské a luna mihavá
skrz husté palmy v tiši
mu lijí do srdce, když noc jde mlhavá,
vzduch vonný klidných říší.

Tak spí ta květina nad prohlubinou sníc,
proč nevědouc, jak děcko,
se vznesla, aby zas tam klesla, v ono nic,
kam navrací se všecko.

V noci.

Hle, nekonečna dech zem kolébá a žene
a něhám půlnoci den ustoup. Milujme se!
Své hlídá tajemství si nebe ohvězděné
a koráb veliký bez hluku dál se nese.

Víc nechci přemýšlet; kdo v myšlenky jest zříceu,
ten jako námořník ví při každičkém kroku,
vždy ať je noc neb den, že číhá děsný jícen,
že věčnost strašlivá vždy po jeho jest boku.

Ty uspat záchvaty a hrůzy, bouře, vznčty,
jež mučí srdce nám, jen láska, láska zmůže.
Ó milujme se jen! své duše a své rety
v čas, kdy jest svěží vzduch, teď spojme blíž a úže!

Vzdor.

Ó jestli nechtěl jsi, by člověk nezkojen
nad kusým dílem tvým se neptal po příčině,
měls nechat, v nicotě by dál svůj dřímal sen
neb líp mu sklonit vaz, by jak zvěř chodil v stíně.

Tu z bázně před vzdorem jsi měl se chrániti
sny příliš vznešené do bídné hlavy klásti,
měls oslepit víc zrak, by nemoh patřiti
snad příliš dřív než ty až ke dnu do propasti.

Leč neučiniv tak se nediv, v duších vzdor
že stále klíčí nám, jenž milujem a sníme,
že s tvojím stvořením teď přicházíme v spor
a líp vše stvořiti než ty se domýšlíme.

Proč neukončíš svět? Rci, proč jej nezdrtíš?
což nemoh vědět jsi, že ničemným se stane?
Hle, chaos, kam jen zřím, proč klidně ty jen spíš?
či stáří s nudou též do tvojí duše kane?

Já lásky hladov jsa a práva, dobra jen
se divím, v duši mé když ideal se vznořil,
jenž věčí myšlenkou byl, čistší než tvůj sen. —
Ó proč mne za soudce snů svých jsi, bože, stvořil!

Modlitba antická.

Kéž Osiris by, nebes dobrý král,
jenž řídí souzvuk hvězd a píseň jejich,
ten jestřáb světa v žhavý spár mne vzal
a unášel mne vzduchu na peřejích.

Nad stín a bouři lidskou v svatý klid
mou duši povznes do prázdného mračna,
ji nechal kroužit a bez konce pít
to zlaté ticho, po kterém jest lačna.

Orientálské myšlenky.

Jak jemný rytec umělý
se sloní tmavý eben snoubí,
tak bůh plášť noci setmělý
stříbrným květem luny vroubí.

Jak sultán tančit nechává
si otrokyně bez závoje,
tak bůh v nebesa mlhavá
si pouští večer hvězdné roje.

A jako hudbou starý král
myšlenek chmurných plaší davy,
bůh do noci sta sluncí slal,
by probouzela chaos tmavý.

Tu z tváře věčna prchá stín,
vše chví se, vztyčí, křičí, zpívá,
a mžik, a ruky jeho kyn
a v ňadra ticha všecko splývá.

Návrat z Kalvarie.

Kdo říci smí, že vesmír smutek měl
  při svaté smrti Krista?
Pod blankytem, jenž v amethyst se skvěl
  zem spala jakby čista;

A tvory, jenž jsou ženy z ulic všech,
  zas na rozcestích znova
pro chodce měly na bezectných rtech
  tvá, svatá lásko, slova . . .

Adam a Eva.

Již Eva s Adamem ráj luzný opustili.
Pod nebem zchmuřeným, jež blesk jen trhá chvílí,
se svými jezery a pláněmi kol země —
Na smutné pouště ty jak dívali se němě
a deštěm, vichřicí se chvěli bičováni.
Smrt, housle v rukou svých, před nimi spěla plání,
o lásce písničku jim hrála a se smála,
že nyní celá zem jí kořistí se stala.

Astrolog.

Čte v hvězdách astrolog — smrt náhle k němu skočí
a lebku ohyzdnou a prázdnou mu před oči
ve smíchu nastaví, řkouc k němu: Nebe též
jak lebka duté jest, nuž co tam čísti chceš?

Cikán v měsíci.

To cikánský je příběh šedý:
Na housle každé noci tiše
v měsíci hraje cigán bledý
tak jemně, sotva že jen dýše.

To hudba něžná, žalující —
a v lesů tklivém utišení
ji slyší pouze milující,
když utají svá políbení.

Pojď, duše má, jest vhodná chvíle,
les v měsíci se začal ztmívat,
pojď poslouchat, zda v luně bílé
dnes budou ony housle zpívat.

Melancholie večera.

Když milenec jí vhod víc není,
tu Titanie za hamak
si zvolí měsíce srp, v snění
se houpá na něm, do oblak,

Že všecky ryby kouzlem jaty
zří z hlubin vodních v soumraku,
by uviděly ten vlas zlatý
jak splývá dolů s hamaku,

A nebe amethystem plane
tak v záři té jsouc spanilé,
že rybám smutek v srdce skane
a pusto jim jak v mohyle.

Mrtví.

Pod klenbou nesmírnou, kam po obrovských stoupí
se schodech točitých, jež velké drží sloupy,
na trůnech kamenných tam staří mrtví dleli
a těžká víčka svá v sen uzavřená měli,

na ztuhlých kolenou své ztuhlé ruce obě.
Tak tichem haleni v té spočívali kobě.
A rudý, spouštěje tam světla sporé svity,
se měsíc chvílemi v tmách zjevil obrovitý,
a mrtví čekali v svůj spánek pohrouženi
na soudu hodinu, svou vírou potěšeni.
Zde prorok Mohamet, zde byl Mojžíš, hlavu
nad jiné vzášeli kol prorokové z davu
a svatí pastýři, a jiní vládci mnozí,
ku kterým na horách dřív mluvívali bozi.
V tom náhle měsíc shas a prostorem cos táhlo
jak tisíc vichrů by do lyry bouře sáhlo;
zrak Mojžíš otevřel a v poušti, jež se tměla,
zřel náhle před sebou se lesknout archanděla,
byl děsný, veliký a Mojžíš slova slyšel:
Již boha není víc, čas Nicoty již přišel:
nuž probuď mrtvé své, jež nemohˇs zachrániti!
— Mlč! Mojžíš vykřikl, a nech je dále sníti!

Výpomoc.

Podzimní studie od **Fr. Procházky**.

ruchlivý listopadový den. Obloha jednotvárně kalná visí skoro plošše nad mokrou zemí a obrys její mění se v mlhách, jež po horách se válí, že se zdá, jakoby se celá ta šedá spousta nad námi pomalu přes krajinu přesouvala. V rozbředlých polích a lukách lesknou se kalužiny vody a stromy zdají se ve svých obnažených, zrosených větvích chvěti zimou.

Hluboký klid tíží jako nedobrý sen celou přírodu. Jest to ticho mdloby a nudy.

I vesnici v údolí, věnčenou uvadlým pásem zahrad, zachvátila tato dusivá tíže. Kouř tu a tam z komínu vystupující zvedá se těžce vzhůru a klesá brzy k zemi, vleka se po ní jako zedraný závoj. Ni popěvek, ni jiný hlas nerozvlňuje vlhký vzduch; i rachot koles jedoucího vozu dusí se v hlubokém blátě a temný, jednotvárný hukot mláticího stroje kdesi uprostřed vsi zní jako odporná ukolébavka chůvy, jež násilím chce uspati mrzuté děcko.

Několik dětí vyhledlo z chatrče s udivenou, zklamanou tváří a zavřely zase dvéře zamodralými ručkami. Starý pes, jenž venku zůstal, škrabal na dveře a jektal zuby v klapotu tak rychlém, jako byl onen mláticího stroje.

Blátem na návsi bředl vysoký muž ve starém vojenském plášti, maje kolem krku otočený červený šál, brašnu po straně a v ruce mohutný deštník se záplatami, jehož konec byl již ubroušen až k samé látce. Stanul v oblaku prachu, jenž z otevřeného mlatu vycházel a jako šedivý povlak na bláto usedal, a přiloživ obě dlaně k ústům, volal cosi do ohlušujícího hukotu stroje.

Ten zastavil pojednou běh svůj a spůsobil tak na první okamžik jakési omračující ticho. Před mlat vystoupilo více postav, umouněných prachem. Muž s brašnou vytáhl otřené pouzdro z náprsní kapsy, nasadil zvolna okuláry a přeobracev více dopisů v kabeli své, četl na jednom z nich s důrazem: „Anna Menasová!"

Vyschlá, nachýlená stařena natáhla kostnatou ruku, v níž se dopis vůčihledě zatřásl.

„Víte, kmotře," pravila rozpačitě otálejícímu poslovi, „až půjdete podruhé okolo, zastavte se u mne; nyní nemám peněz."

Posel kývl hlavou a odešel. Stařena otáčela psaní jako bez rady na všechny strany.

„Ukažte, teto," oslovil ji hoch, jenž byl ku stroji snopy přinášel a rozvazoval, „já vám to přečtu!"

Dostav svolení, roztrhl s pýchou obálku a nepřihlížeje k obsahu, z něhož málo zvěděl, dal si hlavně pozor na plynné čtení před tolika posluchači. Stařena držela v ruce jeden konec listu a v rostoucím dojmu z toho, co slyšela, přibližovala jej bezvolně k uslábléinu zraku, jakoby ještě více chtěla vyzvěděti z těch mihajících se různých znamének. V listě dával jí syn z Vídně neblahou zprávu, že jest již měsíc propuštěn z práce, že vše, co měl, i peřiny nucen byl zastaviti a nyní celá rodina počíná trpěti zimou a hladem — obyčejnou nemocí chudiny.

Hospodář a ostatní mlatci pohlíželi chvíli s tichou útrpností na stařenu, jíž svíjel se v rukou dopis neobratně skládaný, až i do bláta upadl. Hlas hospodářův, jako železná nutnost života, jež přese všechny dojmy vždy zase žene v obvyklou všední kolej, uvedl mlatce na předešlá místa a rachot stroje začal znovu.

I stařena probrala se po chvíli ze své ztrnulosti a přistoupila ke stroji. Oblak štiplavého prachu zahalil zase všechny, usedaje jako saze na zpocená těla, a postíral vlas, obočí i řasy šedivou pokrývkou. Střídavě, v pravidelných mezerách zdvihaly se vyschlé ruce stařeniny s klikou do výše a za klikou jevila se v mlze prachové vrásčitá tvář s výrazem tupého žalu. Na dráze prvních dvou slzí usedl prach a poznamenal jich běh.

Jednotvárný hluk a pohyb osamotnil a soustředil myšlenky její. Ač se zdánlivě dívala na pomračenou pustou náves se starou chatrnou kapličkou a malým rybníkem, na němž tiše ploval houfec husí, zaletěla myšlenkami daleko od tohoto obrazu. Po prvé ve svém životě přemýšlela o bídném osudu chudiny, jenž se v jejím životě obrazil.

Co má chuďas na světě?

Již jako nemluvně opustí ho rodičové jdoucí po práci. Osamotní uzamčeno. Rozpláče-li se, musí se samo utišiti. Potřebuje-li obsluhy, musí sečkati, až je po práci — v poledne nebo večer. První hračky musí si nalézti samo — žvatlání jeho nikoho nemívá za svědka, aby

ho potěšilo, a první kroky činí nepozorováno, zakupujíc je ranami. Šťastné ještě, netrpí-li hladu, neboť již v tom věku ukazuje se mu tento nepřítel, s nímž po celý život má zápasiti.

Sotva že nejmenší práci nastoupiti může, již plahočí se — zase vzdálen rodičů — v domě bohatšího, až projde strastiplnou drahou učenníka, aby zkoušel tvrdost dálné ciziny. Sňatkem jen otvírá bránu té bídy potomkům svým a zmnoží vlastní břímě pohledem na strasti dětí.

Co měla z toho, sirá matka, že vychovala syna? Pro cizinu ho vychovala. Neví již ani dobře, kolik let tomu, co ji opustil, aby šel hledat ve světě výživy. Ví jen, že ho víc nespatří, ani snachy své, již nepoznala, ani vnoučat — nemáť chudina peněz na daleké návštěvy. Snad je sem někdy pošlou postrkem, až tam sestárnou a budou neschopni práce. Zatím nenajdou již ani jejího rovu. Má syna i vnoučata a přece stojí ve světě samotna jako ta stará bezlistá hruše na pláni, vydaná mrazivému dechu podzimních větrů. —

Stařena sklonila hlavu a nával žalu přetrhl nit jejích myšlenek.

Dutě nesl se mlatem hukot stroje a přecházel časem ve zvonivý ton, když šel hřídel na prázdno — jakoby sípěl hladem.

Ty zvuky řezaly se stařeně do duše.

Bylo jí, jakoby stroj kovovým chladným hlasem opakoval ustavičně osudná slova: měsíc bez práce — měsíc bez práce — a když změnil hlas, mněla zaslýchati z něho pláč vnoučat a vzdechy synovy.

Pohledla k nebi. Bylo tak zamračené, jakoby se navždy uzavíralo lidským prosbám — tak nehybné a neproměnné, jako zatvrzelé srdce. Mrak kavek zavěsil se na olšinách kol rybníčka a vyplašil odtud vrabce, kteří se živili odletujícím ze mlatu zrním. Na zápraží domu číhal přikrčen kocour a na střeše miliskoval se párek holubů. Žádný jiný nebyl by otvorem mlatu spatřil více a proto těžko uhádnouti, v čem že tam stařena nalezla útěchy.

„Snad mu bůh pomůže,“ šeptala, zapomínajíc opět svého okolí; „ano, zajisté pomůže. I já mu přispěju!“

Tvář stařenky se tím předsevzetím zjasnila. „Přispěti mu“ byla myšlenka, jež zvítězila nad neplodným žalem a posílila ji. Zůstala jen otázka: jak? Pomoci třeba rychle a není z čeho. Kdyby to bylo aspoň v letě, kdy dalo se vydělati na panském až čtyřicet krejcarů denně, ale nyní má ke stravě za denní práci jen desítník. Kdy sežene po této částce jen trochu obstojnou sumu? Nový mrak starostí rozplašil se však znovu. Dá mu, co má. I z toho pozná dobrou její vůli a Bůh mu to požehná. Vždyť jest to vdovin groš — jest to zbytek starých jejích sil, jejž mu tam pošle ku podpoře, nedbajíc, že jich u ní samé již po skrovnu.

Když podvečer práce se skončila, dostali mlatci po velkém kusu chleba místo večeře a po desítníku. Ještě nikdy nevšimla si stařena, že to tak malý peníz. Ba věru, sotva že jej bylo cítiti v té mozolné dlani, jež zaň po celý den těžkou práci konala, a slabý zrak sotva rozeznal ten otřený bělavý plíšek. Než cena peníze stoupá těžkým dobytím jeho. Opatrně jako poklad zavázala jej do cípu šátku, aby se neztratil, a ubírala se domů. Tam měla již základ chystané podpory — snad devět nebo deset stříbrňáčků, jež zbyly jí z úspory od poslední

nemoci po zaplacení nájmu. Tenkráte měla bez mála celých pět zlatých pohromadě — kéž by to mohla říci nyní! Vzpomněla cestou na vnoučata, jež snad nyní trpí hladem, a dívala se s lítostí na kus chleba, jejž nesla v ruce. Jakou by jim spůsobila radost, kdyby jim ho mohla rozděliti! Světnička její zdála se jí dnes pustší a studenější než jindy.

Připadlo jí, jak by bylo veselo, kdyby se tak nyní ta malá tlupa vyhrnula přes prah jí vstříc. Nejstarší uviděl ji nejdříve oknem, kde byl seděl za hustým keřem staré myrty a resedy, a otevřel nejdříve dveře. Ostatní běží křičíce za ním a věsí se jí na ruce i na šat. „Co nám nesete, babičko?“ táže se jeden přes druhého. A i ten nejmladší košiláček, jehož na prahu porazili, natahuje ze země ruce a žvatlá: „babičko — babičko!“ Řekla by že nic, ale oni se smějou a nevěří — babička ráda žertuje s nimi a jistě něco uschovala. Vskutku byl chléb pod zástěrou a babička smějíc se, rozdělává oheň, aby jim z něho uvařila polévku. Budou-li tiši a hodni, slibuje, že jim pak poví nejkrásnější pohádky. —

Snění to tak ji zaujalo, že zapomněla, kde se nalezá, až ji chlad z otevřených dveří táhnoucí vzpamatoval. Dřevěné staré hodiny zahrčely a odbíjely nespočetné množství hodin, ukazujíce jedenáctou. Šly jen proto, aby babičce nebylo smutno. Kocour Mourek probudil se na peci ze spaní a skočil na stůl, kdež se protáhl a začal přísti. Stařena pohladila ho s povzdechem a uložila denní výdělek k ostatním penězům.

Chtěla si zatopiti, ale nebylo dříví. Také bylo třeba uvařiti z chleba polévku; bylť pro ni již tvrdým. Na štěstí skončena dnes práce o něco dříve — může ještě dospěti do lesa na trochu chrastí. Vzala provaz a dala se, pokud bláto dovolovalo, rychle k lesu.

Blížil se soumrak. Obloha zakalila se ještě více a studený vítr severní fičel holou plání rozvlhlé nivy, doléhaje ostře na tělo stařeny. Snad jí chtěl vyčítati, že jde na krádež. A šla skutečně, třeba si toho nepřipustila; neboť les byl majetkem jiného. — Ale namluvte rybákovi na břehu mořském, že nemá práva k rybám v něm. Podobné právo všech k lesu utkvělo hluboko v chudém lidu, živeno stálou potřebou.

Když stanula pod tichou klenbou lesa, na hebkém, málo jen vlhkém mechu, zapomněla opět, proč sem přišla; bylať právě uprostřed pohádky, kterou vnoučatům chtěla vypravovati. Ruka s provazem jí sklesla a unavené tělo opřelo se o strom. Bylo tak milé ticho v tom lese a přece tak podivné smutno, že se až nad tím člověk pozastavil. Ani ptáček neposkočil si po větvích, ani brouk nehnul se po šerém mechu. Všude pusto — zamlklo, jen dvě větve skřípají o sebe kdesi ve výši a to tak smutně, jako když větřík rozviklaným nápisním štítem bije o náhrobní kříž . . . Nebylo to ono letní ticho, podobné snění. Spíše zdál se les tajiti dech jako pronásledovaný v úkrytu. Stromy stály v pochmurné zaraženosti a zdály se těžkomyslny, zamyšleny jako stařenka uprostřed nich. Vítr, který jim hučel na hoře v korunách, zdál se stísněným šepotem, mluvícím k ní:

„Neviděla jsi, staroušku, zimu? Táhne prý již sem! Vítr viděl její vlas, podobný tvému. Ukazuje nám i její dech! Neviděla jsi zimu?“

Stařena sáhla si na hlavu. Na jaké dětinství již připadá! Brzy snad se dá do hovoru se stromy! Ale to je tím, že chtěla dětem

vypráněti pohádky, a v ustarané mdlé hlavě plete se již všechno dohromady.

Rozvázala provaz a jala se sbírati oklestky. Zdálo se jí, že zase má vnoučata okolo sebe. Hladila je. Sedli si na mech a poslouchali ten podivný stenavý šumot na hoře:

„I my nemáme dítek,“ lkalo to jako souzvukem mnoha hlasů: „vnoučátka odlétla nám do teplých krajin — daleko — daleko za živobytím a my jsme osiřeli. Tam prý hřeje ustavičně slunce — vypravují nám z jara — a obloha je tam stále krásná, jasná jako na jaře naše podléštky. Ah, po nás již sahá zima! — “

„A kdo je ta zima?“ zněl jakýs tenký hlásek, načež strhl se smích hrzo hluboký, hrzo hvízdavý, ale již nepřetržitý. I stařeně stáhly se rtové k úsměvu a zdálo se jí, že hladí dětskou hlavičku a ukazuje jí malinkou hloupou jedli, která se skrývala v houšti studem za svou otázku.

Opět otřela si stařenka čelo. Bylo jí skorem úzko z toho dětinství. Ne nadarmo říká se, že staří lidé stávají se zase dětmi. Proto jsou těmto nejmilejšími společníky a matou jim hlavy opravdovým vypravováním báchorek. Šedivé stáří s dětinnou myslí šperkuje nemožnost zlacenými obrazy své zkušenosti a klame důvěřivé mládí, jehož fantasie ničemu se nediví — — —

Samou touhou po vnoučatech zapomněla stařena i na dnešní nedobrou novinu i na to, že dítky ty snad právě trpí hladem! Zasmušila se opět a svázala si nasbírané chrastí v ranec. Již byla s tímto břemenem až na kraji lesa a vítr počal se do ní zapírati, když přihodila se jí nehoda. —

Náš polesný je společník, jakých málo. Vzdělaný a veselý. Každé slovo vtip a každý čin čtveráctví. S panem farářem a správcem hrává ob den v hospodě bulku a když tu při sklenici ležáku a v oblaku kouře ze své dřevěné dýmky s vyřezaným jelenem dá se do povídání, rozléhá se celá hospoda smíchem. Čtverák od kosti! Poslyšte jen, co dělá babkám, které stihne v lese na klestí: Přikrade se pěkně za ně a tesákem jako břitva ostrým přeřeže jim provaz. Máte viděti švandu! Každá babka bez výminky padne na nos ha, ha, ha a kluše pak s prázdnem i bez provazu domů. Pan správce, obíraje jednou holoubě, přišel svým důvtipem na to, že ten pád jest následkem setrvačnosti, neboť babka nahýbá se tělem ku předu, aby držela váhou jeho břemenu rovnováhu. Rychlým říznutím zruší se rovnováha a síla i břemeno padnou každá na jednu stranu — — Co se tenkráte tomu ti páni nasmáli! —

Náhodou zdržel se dnes pan polesný déle v lese. Pozoroval totiž včera, že mu ani řízky, ani vejce na kyselo nechutnaly, a přece by se pro ně, jak se říká, ubil. Za tou příčinou mínil delší pochůzkou napraviti pokaženou chuť. — Tu spatřil stařenu, ana sbírá klestí. Radostí byl by se nahlas zasmál a tak si vtip pokazil. Schoval se rychle za strom a nechal ji bez vyrušení sebrati chrastí v ranec a nésti až na kraj lesa. Nůž měl již připravený a plíže se po mechu za babkou.

plesal v pomyšlení, jaký dojem způsobí večer v hostinci vyšperkováním dnešní příhody.

Říznutí povedlo se skvěle — bylť provaz již chatrný — a babka padla, jak se dalo čekati, zrovna na nos do rozbředlé prsti. Chvíli ležela jako omráčena, načež pozvedla se, stírajíc bláto s obličeje, zvolna ze země. Pan polesný se smál, ale vtip nepodařil se mu přece úplně, neboť babka ani nespílala, ani nebědovala, ani neprosila. Tupě dívala se na ležící břímě a na provaz, zatím na více kusů přeřezaný. Ani tah se nehnul v jejím obličeji, jen studený vítr pohrával rozčechranými šedinami, jichž část slepila se blátem. Zdálo se, že se jí to vše ani nedotklo. Odvrátila se po chvíli a s hlavou svěšenou, tisknouc uzáblé ruce k prsům, bředla v rostoucí již tmě blátem k domovu. Byla by málem přešla i své obydlí. Tak byla zamyšlena. Otevřela skřípající dvéře a usedla ve studené jizbě na lože. Chrčení a cvakot starých hodin a předení kocoura, jenž na klín jí skočil, byly jedinými zvuky po dlouhý čas v temné světnici. Pak přihlásil se nepochybně hlad, neboť stařena roznítila kahanec a sňavši s police chléb, počala jísti. — Teprve nyní vyhrkly jí slzy a lily se jako zadržený ručej v proudu po svraštělých tvářích. A při tom ani slova — ani vzdechu —

Všimli jste si někdy, že chudina právě jako děti, může jísti i při největším zármutku? Turgeněv se o tom zmínil skvělou „básní v prose“. Bohužel není každému dáno tak vypráveti. Povím vám prostě podobný příklad: Chudý chalupník, jenž živil rodinu svou rozvážením železného nádobí na trakaři, shledal při návratu svém u večer z chaloupky své jen dohořívající trosky. Žena očekávala ho s večeří, již uvařila při zbytcích toho ohně. A muž ten, postav chvíli jako vražený do země, usedl na očazený trám a dal se do jídla. Jedl — díval se mlčky na čoudící trosky a svou rodinu a po tvářích řinuly se mu právě takové dva ručeje slzí.

Více, než mnohé jiné výjevy hoře, dojaly mě ty slzy němého žalu — mezi jídlem.

Po trpkém žalu dobře se spí. Stařena usnula záhy a měla krásný sen. Zdálo se jí, že k ní přišla na návštěvu vnoučata a ona jim rozdávala plnou hrstí desítníky bílé jako mléko a veliké jako dlaň. Vedle toho rozdávala jim i kávu a koláčky s mákem a bůh ví co všechno. Ještě když se probudila, usmívala se, jakoby to vše bylo pravdou.

Den se zatím rozbřeskl. Byl podoben předešlému jako bratr bratru, jen o mlhu byl ještě bohatším. Ta mlha, jež tísní dech a vlhčí šat, jež zavírá obzor až na několik kroků — toť vrchol, k němuž dospěti může nevlídnost listopadového dne a nuda venkova. Záře svítilny za hluboké noci má více zajímavosti. Jest slyšeti podál známé hlasy a neviděti lidí — z různých stran odpovídá si štěkot psů, pokřik husí a bekot ovcí a někdy zalehne návsí praskot biče, rachot vozu a cinkání malých zvonků.

Stroj hučel již zase jednotvárným svým hlasem a prach, klesaje k zemi, zápasil s houštkou mlhy o přednost.

„Teta Anna“ byla zase v práci a pravidelný chod stroje pohřížil ji do snů o vnoučatech. Byla již o tom pevně přesvědčena, že jim Bůh

pomůže, neboť její pomoc nestačila vytrhnout je z bídy. Také těšila se tím, že tam ve Vídni jest lid bohatý, který snad nenechá dítky umříti hladem. Vždyť jí vyprávěl syn, když se poprvé z cesty vrátil, jaký to rozdíl zde a tam. Tam rolník denně jí maso — zde jen o boží hod; tam víno má stále — zde je zná jen z pověsti. Nám vysmívají se, že žijem jen ze zemčat — to že jest naše vinobraní.

Do té doby, než dojde její podpora, bude snad již syn zase v práci a výpomocí její jen vyplatí ze zástavy nutné potřeby. Snad že vyplatí dětem peřinky, aby netrpěly zimou, či koupí jim teplé punčošky?

Možná, že i pamlsek nějaký neb hračku jim opatří. Vždyť v takovém městě je na výběr věcí, že to ani člověk z vesnice netuší.

Přinese jim to a řekne: „Hle, dětičky, co vám posílá vaše babička, za kterou se každý den modlíte. Jen se podívejte, jak je to pěkné, jak vás má ráda. Kdybychom byli u ní, viděli byste, jak by vás chovala a pohádky vám vyprávěla!“

A děti hledí, diví se a vyptávají dále na babičku a očka jim září. — — —

Blahem se chvělo srdce stařeny. Zapomněla na všechny útrapy a svět se jí vyjasnil. Ó, kdyby již měla ty peníze pohromadě! Jak dlouho to ještě potrvá, než bude moci těšiti se, že výpomoc její jest již na cestě — že ji už dostali! — —

Bezvolně začala rychleji otáčeti klikou, jakoby čas ten uspíšiti chtěla. Večer uložila druhý desítník k předešlým a byla ještě s to přinésti si z lesa palivo. Oheň vesele zapraskal v kachlových kamnech a rozehřál staré tělo. Myslila na doby, kdy sedával po večerech u ní syn jako malý hoch — bylo to skoro nedávno.

Má-li pak již práci a co dělají dítky? Bezmála vykypěla jí v tom zadumání polévka. Odstavila ji. Nyní teprve vzpomněla, že nemá soli. Na rozměnění některého z těch desítníků nebylo ani pomyšlení — ty patří vnoučátkům a ani za celý svět by na ně nesáhla. Půjde k sousedce vypůjčit si krušec. Tam však byla nevlídně přijata.

„Vím, vy šetříte na syna, na toho ničemu,“ pravila jí sousedka beze všech ohledů. „Řekněte mi, prosím vás, co vám poslal ten hodný synáček ku podpoře, když se mu vedlo dobře, když měl tolik peněz, že, jak sám psal, mohl o svatbě padesát zlatých dáti jen za nábytek do domácnosti? Nic! Nepamatoval, že má stařičkou matku, která se bídně živí, která ho těžko vychovala — a vy jste právě tehda stonala! Má nyní bídu se svou rodinou? Kdo pak ji z chudých jak živ nezakusil? Mohl pamatovati v čas aspoň na sebe a uschovati peníze, když neměl toho srdce, aby vás z nich podpořil. Či jsou rodiče jen k tomu, aby dali za děti poslední dech a aby je tyto do bláta hodily? Nepůjčím ani prášku — měla bych hřích, kdybych vás podporovala v tom, abyste sama sebe zkracovala pro takového nevděčného syna, jenž vzpomínati dovede jen tehdá, když je mu zle!“ —

Za tohoto, patrně již déle připravovaného a neočekávaně vybuchnuvšího kázání svěsila teta Anna hlavu a oči zarosily se jí slzou.

„Co vám učinil můj syn, kmotra?“ tázala se pološeptem; „vždyť mi nemusíte půjčiti ničeho, je to vaše vůle — ale, ale neměla jste mi také způsobiti bolest!“

Zticha vyšla ze dveří a vrátila se do své světničky. Za několik minut na to neslo jí sousedčino děcko krušec soli.

Den plynul za dnem smutně a zdlouha, jak hodiny bezesné noci. Dvakráte padl i sníh jako na zkoušku, jak bude dole, ale zmizel chvatem; jen nové bláto zbylo po bílém hostu jako těžká hlava po poháru.

V jizbu stařenčinu zatoulalo se přes to nevlídné nebe a pochmurnou zemi jakési malé tiché štěstí. Nebylo divu — vždyť připravovala radost vnoučatům!

Snad přes stokráte denně přepočítávala stříbrňáčky, skládala je, přerovnávala, přeschovávala. Počítala, mnoho-li dostalo by se každému dítěti, co by se koupiti dalo za to a za ono, co by bylo nejprospěšnější a co dětem nejmilejší. V těch myšlenkách uléhala a vstávala. Věděla napřed, co řekne které z nich, slýchala je, jak vyslovují žvatlavě její jméno a jak se za ni modlí.

Konečně přišla neděle. Toužebně očekávaný den, kdy suma dosáhla výše půl druha zlatého. Třesouc se radostí, oblekla sváteční sukni, přehodila přes hlavu vlněný, od molů provrtaný šátek a zašla ke kupci. Tam koupila arch papíru, pero a inkoust do staré polo uražené lahvičky, jež zbyla ještě ze školních let synových, a nesla pozorně koupené věci k mistru Dloužíčkovi.

Mistr Dloužíček jmenoval se vlastně Dlouhý, že však byl zcela malé postavy, přezděli mu lidé, aby nezrušili ani zvuk příjmění, ani pravdu věci: Dloužíček. Ostatně bylo také podstatné mínění, že se mu jména toho dostalo pro vášeň, jakou zdrobňoval každé jméno, které se jen trochu dalo. Tak říkal k. p. lidem z vybrané své zdvořilosti: strejčínku, tetinko, bratříčku, ano i ku věcem byl tak něžným, že jim říkal: kravička, chlebíček, vodička, obilíčko, atd. Ač malý, nebyl to muž nijak nepatrný. Záhy osiřev, nahradil si nedostatek vychování vlastní snahou. Jako pasák naučil se čísti na tištěné písničce, již znal z paměti, a psáti naučil se rovněž sám, jako krejčovský chasník dle psané modlitební knihy. Pilností a šetrností nabyl chalupy a kusu pole, zčeteností a rozumem pak obecné vážnosti a titulu „radního". O všem na světě dovedl mluviti — vždy sebevědomě, ač ne vždy správně; tak k. p. tvrdil, že Řím stojí na jehlách a v Amsterodamu že jsou věžní hodiny na každé boudě. Pochybeno bylo též, že věřil slepě všemu tištěnému, ať to byl román, humoreska, nebo anekdota, na kteréž poslední měl jen proto svrchu, že nepovídaly, co se stalo dále, přestavše v nejlepším. Ze samé úcty ku knihám uschoval pečlivě každý potištěný papír, ať to byla třeba obálka ze suchých švestek. Svým neobyčejně důstojným chováním a vybroušeným mravem dovedl imponovati všemu okolí i manželce své, která ač o polovic větší a nepoměrně hřmotnější (žena vůbec statečná v bojích po sousedství) byla před svým učeným manželem jako beránek.

Když teta Anna vešla, četl právě mistr Dloužíček ve starém kalendáři, neboť neděle byla mu dnem zasvěceným čtení a jedině čtení. Povstal se zdvořilým úsměvem a sňav okuláry, jichž jedno sklo bylo puklé, podal jí na přivítanou svou malou měkkou ruku. Teta Anna zakoktala cosi v rozpacích, neboť s panem mistrem nedalo se tak bez obalu mlu-

viti jako s každým jiným a pak přicházela k němu s prosbou, což vždy je pobudka k nesmělosti. Mistr Dloužíček uhodl však okamžitě z přinesených předmětů účel její návštěvy a přispěl jí ihned ve své nevyrovnané ochotě.

„Přejete si, tetinko, abych vám napsal psaní k synáčkovi? Nu vidíte ha, ha, co vše já vím. Člověk, který mnoho četl, pozná a uhodne již na první pohled mnohou věc. Jen si sedněte, tetinko — prosím — jen bez okolků,“ pokračoval s onou zdvořilostí, jež ho činila tak oblíbeným, ba neodolatelným. „Hned jsem vám k službám!“

Tvář tety Anny zářila vděčností.

„Kdy vám to nahradím, pane mistře,“ šeptala, hledíc uctivě k jeho přípravám.

„Ah nemluvte jen takto a nepokořujte mne (pan mistr rád nápodobil mluvu kněh, ač ne vždy správně. Známo bylo také, že umí celé kapitoly románů z paměti) — vždyť jsme si všichni, abych tak řekl, bratři. Jest to zásada, milá tetinko, a to jest, abych tak řekl, hloubka životní a pravidlo povahy mravní, jelikož každý chová v sobě vymoženost, aby bližnímu prospěl, jak velí zákon boží.“

Utřel si vážně ruce o bílou zástěru, aby nezapotil papír, a rozvinul tento pozorně před sebou na stole. Na to protřel cípem zástěry své okuláry a změnil několikráte polohu svou vzhledem ke světlu jako malíř, když připravuje modell.

Úplně uspokojen s přípravou, jež naplnila tetu Annu hlubokou úctou k němu, vytáhl z náprsí pod zástěrou modrý kapesní šátek složený do dvanácterky a rozvinuv jej, upotřebil ho slavnostně, načež jej s toutéž vážností a pozorností zase složil a na patřičné místo uložil.

Nato uchopil pan mistr péro, zaskřípal jím několikráte o kartáč, ležící na stole, a stahuje křečovitě levou část obličeje, vedl po papíru odvážnou rukou veliké N. Nožičku nahoře stočil pěkně do kolečka asi trojnásobného, že vypadala jako čerstvý svinutý klobásek. Pak se podíval na písmeno se všech stran a nalezl v něm úplné zalíbení.

Rychleji šlo již další, polo švabachem, polo latinkou psané:

„Nejmilejší Lojzíčku.“

U octlo se až v pravém rohu nahoře, což je tak zarazilo, že ze strachu, aby nepřepadlo, smáčklo se jako čerstvě pečená houska.

„A víte — víte, pane mistře — nehoršete se na mne, hloupou osobu,“ omlouvala se úzkostlivě teta Anna, vidouc, že se beze všech dotazů chystá k dalšímu psaní, „víte, co mu chci psáti?“

Pan mistr sebou škubl a přimhouřil oči.

„Milá osobo“ (osobo říkal, když chtěl svým jemným způsobem někoho pokárati) „milá osobo — já a nevěděti takové maličkosti! Prosím vás, zač pak bych to ještě stál? Vy jste, drahá matko, tolik psaní ani zrakem svým nespatřila, anto já jsem jich napsal. A zvláště každý nad nimi žasl a kroutil hlavou!“

„Ale já — já mu chci poslati také peníze!“

„Ty se přiloží,“ děl mistr s onou parlamentární suchostí, jakou se metají neodvratné střely.

„A prosím vás, pane mistře — mohou — mohou se tam přiložiti? Nevšimne si — nevezme jich nikdo — aby snad — víte —. Psaní se může ztratiti — nemůže?“

Pan mistr se zasmál tak srdečně, že se i stařenka musila dáti do smíchu a začervenala se za svou nevědomost.

„Má zlatá,“ mluvil pomalu mistr Dloužíček, klepaje jí se shovívavou dobrotivostí na rameno a odvraceje se z pola v sebevědomí své duševní převahy. „Kdybychom měli oba jen krejcárek z každé zlatky — ba jelikož z každého statisíce, co se jich ve psaní posílá po světě a nesmí se ztratiti ani tohle“ ukazoval nehet. „Vždyť je tu štát pro to, aby bděl nad ostříháním zákona a ručil kreditem za všechno! Miliony se posílají, duše drahá, ve psaní a nesmí se z nich ztratiti ani grešle. Proč bychom si, řekněte mi jen,“ rozhorlil se mistr, „platili štát, který nás stojí do roka takové sumy, kdýž by nám neměl ani na to dáti pozor, aby se nám ze psaní nic neztratilo?“

„Nezlobte se, prosím vás — nehoršete se, pane mistře, na mne, hloupou osobu a nezkušenou“ —

„Nu neškodí, neškodí,“ usmíval se shovívavě Dloužíček, „jenom mne již, milá tetinko, nevytrhujte z myšlének. Mohla by se, abych tak řekl, nahoditi chybička. Je to jako v krejčovině. Člověk by mohl přišíti nohavici místo rukávu!“

Teta Anna již více ani necekla, ba i dech zatajila a sledovala s obdivem mistra, jehož pero škrtalo po papíře s takovou velebností a jistotou, že na něm mohla nechati oči. Kam se hnulo, tam za ním i písmenko a jaké, abyste viděli! Tu se kloní, tam rozkročuje — tu dvě zapadají do sebe, jak by se objímala a zase utíkají od sebe jako dva rozpustilci. Celkem zdálo se to stařence tak pěkně složeno, iako by to namaloval. Nezdržela se, aby to nepověděla.

„Můj bože — vy to, pane mistře, zrovna tisknete!“

Mistr se usmál a nic se nad tím vytrhnutím nepohoršil. Otočil stránkou sem i tam, aby se o tom sám přesvědčil a třel pero na kartáči. Na stránce bylo již sedm řádek a poslední byla pro nedostatek místa tak smačknuta, jakoby na ní ležel metrický cent. Mistr naškrabal na ni nůžkami se zdi vápna a klepal na druhou stranu prstem. Aby věděl, jak dále, přečetl si ještě stránku celou polohlasně a pokračoval se svraštělým čelem a zaťatými zuby na druhé. Pero jakoby mu nyní utíkalo z ruky a poskakovalo po cestě; tak rychle šlo to ku předu. Stařenka sotva zdržela se nad tím radostného smíchu. Jaký to dovedný člověk, ten mistr! Pero mu hraje v ruce jako rozenému písaři a nepotřebuje se ani slovem optati, co má psáti. Po druhé stránce se mistr Dloužíček malinko zastavil a četl vše zase znovu. Po třetí stránce opakoval manevr s kapesním šátkem a dokončil posléze i čtvrtou stránku mohutným škrtnutím pera, načež odložil slavnostně nástroj a z hluboka oddychl.

Teta Anna vstávala rozčilením ze židle, když mistr pro větší důraz si odkašlav, začal čísti:

„Nejmilejší Lojzíčku!

Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!!!

Já tě na stokrát pozdravuju a líbám můj nejmilejší synáčku a ženušku tvou také a dětičky také pozdravuju a líbám.“

Stařena otřela si dlaní oči a kývala hlavou. „Zrovna, jako byste mi to z mysli vzal“ —

Mistr se usmál sebevědomě, jakoby říci chtěl: jen počkej teprve dále! a pokračoval:

„Doufám v Pána Boha, že jsi zdráv i tvá ženuška a dětičky; jakkolivěk i mně Pán Bůh zdraví popřává a modlím se za vás každý den.“ —

Stařena opět kývala hlavou. Na druhé stránce změnil se nápadně sloh. Bylo patrno, že mistr uhodil na nějakou známou kapitolu z románu.

„Milý můj synáčku! Srdce mateřské jest studnice nejhlubšího a nejčistšího citu. Spíše všechny prameny vyschnou, než lásku takovou vyvážíš a žádný kal nevděku dětí nestačí zachmuřiti její zřídlo svaté, jelikož zůstane čisto. Avšak jsem tě zajisté vychovala krví svého srdce mateřského a ničeho nelitovala. Utrhovala jsem ústům svým, jen abys ty byl nasycen. Abych tak řekla, ústům jsem utrhovala, jen abych tebe nasytila a tebe od nedostatku uchránila. Ty zajisté víš, kde nejvřelejší srdce bije pro tebe a rozpíná se náruč vždy otevřená k objetí, jakož náruč mateřská. Jak bych tebe mohla odmítnouti, když se ke mně obracíš. Ať cokoliv nás rozdělilo a tebe do světa vyhnalo z domu otcovského — a mateřského — vše jest zapomenuto. Tvá matka zachovala ti svou lásku celou a nezměněnou — mé srdce bije jako vždy bilo a i tvá ženuška a dítky najdou ve mně svoji matku dobrou a laskavou“ —

Měl ještě vlastně přijíti konec kapitoly, kde matka vyzývá prohřešilého syna, jenž se zatím v cizině oženil a bídou byl stižen, k rychlému návratu, ale na to bohužel neměl již mistr místa. Mohlo se jen do rohu připsati: Tvá věrná matka Anna a silné škrtnutí perem.

Hluboký vzdech svědčil o lítosti písaře, že to již dále nešlo.

Stařenka se při čtení rozplakala.

„Božínku,“ vzlykala, „jak vy umíte sáhnouti do srdce, pane mistře; kdyby i člověk chtěl, nemohl by to tak pověděti“. Avšak nedosti na tom, i mistr sám byl svou umělostí tak dojat, že oslzel a vytřel si oči cípem zástěry. Ještě dvakráte přečetl to sám pro sebe, aby toho užil.

Zatím vzpomněla si teta Anna na něco.

„Ale zapomněl jste, pane mistře, napsati tam, že posýlám ty peníze!“

Dloužíček se zarazil.

„Nic neškodí,“ řekl po chvilce. „Dosti na tom, když peníze dostane, ať již píšete o tom, neb ne. Však on se, synáček, domyslí, že mu jich neposlal někdo cizí a pak by to snad vypadalo, jakobyste tím nějak chtěla chlubiti!“

„Ne, to ne,“ lekla se stařena. „Dobře, že jste to tam nenapsal. Ale přidati by se snad mohlo, že mu nemohu poslati více.“

Pan mistr podíval se zkoumavě na okraj listu, ale ten nezdál se mu dostatečným. Ostatně by tam byl raději dopsal onu kapitolu, kdyby to bývalo šlo.

„I to je zbytečno,“ rozhodl posléze. „Víť synáček zajisté nejlépe, že kdybyste, tak řečeno, mohla, dala byste za něho i život.“

„To je pravda,“ přisvědčila teta Anna upřímně. „Zaplať vám to Bůh, pane mistře!“

„Dej to Bůh,“ poděkoval Dloužíček a vložil psaní do obálky.

Stařenka vysázela na stůl patnácte desetníků.

„Synáček bude míti radost,“ těšil ji mistr s úsměvem — „ale do psaní ty peníze takto nemůžeme dáti.“

„Proč?“ ulekla se stařena. „Mohly by se ztratiti?“

„Již jsem vám náležitě podotkl, milá osobo, že se nic nesmí na poště ztratiti. Jde tu, abych tak řekl, o dvojí záležitost. Předně by mohly protrhnouti papír svou tíží a vypadnouti, za druhé jest možná, že by psaní šlo na váhu a synáček musil dopláceti!“

„A nemá snad ani do úst!“ trnula stařena.

Mistr šel vážně ku prádelníku a vytáhnuv z pod prádla malou krabičku, v níž druhdy byly lékařské prášky, s nápisem „dvakráte denně na lžíci vody,“ vyňal z této své pokladny papírový zlatý. Odpočítal si se stolu deset stříbrňáčků a vložil zlatku se zbylými pěti do psaní.

„Tak se na to musí,“ liboval si vítězně. Teta Anna se smála jako dítě. Psaní nyní zapečetěno, napsána adressa dle přineseného starého dopisu a nalepena známka, již mistr náhodou již přes rok měl zaobalenu v několika papírech za zrcadlem. Teta Anna vzdalovala se za nekonečného opakování díků. Mistr Dloužíček, ač hleděl zachovati svůj důstojný klid, zářil v pravém smyslu slova a po jejím odchodu zašeptal: „Však se tak, na příklad, málo které psaní povede.“

Teta Anna dala se nyní přímo k městečku. Úmysl její byl jíti především na velkou, aby se pomodlila za syna a vnoučata, a pak na poštu.

Den ten byl na pozdní listopad až ku podivu sličný. Přirovnal bych jej k úsměvu staroušků, když se rozpomínají na krásné mladé dny, plné bouří a ohně, plné ideálů a světobornýcb snů, a nyní vidí, jak nepatrnou byla celá ta síla — nyní, když údy zvolna tuhnou — když chlad se zvolna rozestírá nad vyhasínajícím žárem. Snad že to tanulo na mysli lidu, když dal takovým dnům název „babího léta“.

Sluníčko hrálo tak mile a lahodně, jako když z jara svým zlatým klíčem zemi otvírá. I jakýs nezkušený skřivánek dal se tím svésti a vyletěl si s jásotem do modré výšiny. Ani dost malý vánek nezdvihal se od lesů, aby ochladil vroucnost tohoto polibku na rozloučenou a otřásal hustým tkanivem lesklých pavučin, jež opřádaly stromy a stará strniště s přižloutlým chrustavcem. I tráva podél ušlapané stezky jakoby se byla více zazelenala a nad ní poletoval žlutý motýl, jenž byl tak

šťasten, že ušel živ všem redakcím. Teta Anna byla tak blažena jako tento motýl, jehož život byl vyměřen na jediný den. Bylo jí, jakoby opět omladla, jakoby jakýs neobyčejný, veliký svátek pro ni dnes nastal. Každé chvíle tiskla si ruku k ňadrům, kdež se drahocenný dopis ukrýval, zda se snad neztratil, a časem jej i vyňala, aby naň popatřila a představila si, jaký dojem učiní na syna, až jej dostane. Zda uhodne hned, odkud jest? Pozná, že jsou tam peníze? V jakém stavu ho asi zastihne? Snad v nejvyšši nouzi, kdy mu přijde jako pomoc právě v čas od Boha seslaná.

Již v polovici cesty pohřížila se úplně v modlitbu a vytrvala v ní klečíc přes celou mši.

S nevýslovným pocitem zastavila se po mši u poštovní schránky a zvolna s povzdechem spustila list do otvoru. Postála ještě chvíli, načež s volným srdcem jako ptáče vracela se domů.

Pan poštmistr pokuřoval odpoledne dle svého zvyku mezi prací z dlouhého čibuku. Byl to již starší muž lysé hlavy a přísných, skoro zamračených rysů. Říkával rád o sobě, že sešedivěl ve službě a v poctivosti; a věru, kdyby měl vlasy, nikdo by se neodvážil ani v nejmenším bráti v pochybnost pravdu tohoto výroku. Poctivost muže toho stala se až pověstnou a dávána všude za příklad. Vyhrál-li v kartech, (on nikdy nehrál o více než o krejcar), vrátil svědomitě po hře výhru tomu, kdo prohrál. Jeho příkladu následovala časem většina spoluhráčů, takže pravidelně vyhrál jen praktikant u obecního úřadu, jemuž třístový důchod nedovoloval této novoty. Důchodní, jenž to těžce nesl, utěšoval se, říkaje, že mladé lidi sluší podporovati. — Předal-li se někdo na poště o krejcar, vyběhl za ním poštmistr až na náměstí, nebo mu jej poslal při příležitosti po posličkovi do jeho vsi a vyptal se v neděli po mši, jestli ho dostal. Za to žádal neúprosně přísnou poctivost i na jiných; rozčilil-li se, stalo se to jen v případě, když se v jeho okolí udála nějaká nepoctivost: tu býval tak bezohledným, jak jen mohl býti muž jeho charakteru.

Také dnes ocítil se v takovém rozčilení. Povstal najednou prudce ze židle a udeřil zlostně nějakým psaním o stůl.

„Ah, lidé, lidé!“ žaloval starý muž v trpkém úsměvu, přecházeje rozčilen po síni. „Jaký prorok musil by ještě sestoupiti s nebe a hřímati vám do hříšné duše, abyste úplně upustili od podvodu, od proněvěry — od šidby. A jaké to šidby! Kdo viděl kdy hloupějšího, drzejšího podvodu?“

A znovu udeřil poštmistr o stůl psaním, v němž zazvonily peníze. Na to se chvíli zamyslil, ale stále se ještě usmíval oním trpkým bolestným úsměvem. Konečně roztrhl s přísnou tváří psaní a přehlednuv jen letem načmáraný nápis:

„Nejmilejší Lojzíčku!“ vyňal papírový zlatý a pět desetníků. Jakási zvědavost pohnula ho ještě, aby přečetl kousek listu, ale sotva zhlédl pozdrav na začátku, zahodil zlostně psaní do kouta. „I s jménem božím jdou ti lidé k podvodu,“ šeptal si, „toť ta jejich pobožnost.“ Zapálil si zase vyhaslý čibuk a mocný dým z tohoto svědčil o trvajícím rozčilení.

Nepozoroval ani, že zasklenými dveřmi, vedoucími z bytu do výpravny, vklouzl sem jeho malý synáček. Čiperný klučina šukal po výpravně, překládal stará akta, zastavil hodiny, poškádlil kanára, nasypal si písek z posýpěte do kapes a do vlasů a na konec sbíral všechny ostřižky po zemi.

Smačkané psaní v koutě upoutalo jeho pozornost. S hrdostí jal se je nahlas slabikovati.

Poštmistr vytrhl se tím ze svého zamyšlení a poslouchal chvíli. V prvním okamžiku všímal si jen slabik synových, sleduje jeho pokrok, pak sledoval i smysl listu. Náhle povstal a vytrhl synkovi psaní. Na přísném obličeji jeho bylo znáti nové rozčilení. Se svraštělým čelem pročítal list znovu a znovu a jal se přecházeti výpravnou. Synek se v této nudné chvíli vytratil, nestaraje se ani v nejmenším o to, že otec jeho nalézal se právě v nejkrutějším boji duševním, jaký kdy podstoupil ve svém životě. Staré zkostnatělé zásady jeho zdály se bortiti, což mělo naň nemenší účinek, než jakoby klidné městečko právě bylo zemětřesení zastihlo.

— Matka posýlá svému synu několik krejcarů — — posýlá je s takovými slovy, jakoby celé jmění podávala. V jakém asi stavu jsou oba! — Jaká to asi oběť a čekání na druhé straně. —

A jeho to stihlo, aby zmařil šlechetný skutek!

A přece jedná po právu, dle povinnosti, jako čestný muž. Jinak jednati nesmí!

Ubohý muž poznával, že může také nastati případ, kdy poctivost páše zločin, kdy spravedlnost a svědomité konání povinnosti dopouštějí se nespravedlnosti — —

Hlava se mu téměř zatočila nad tím zmatkem. „Musí vždy člověk býti poctivým?“ tázal se a zase sám se zhrozil takové otázky. „Nemůže někdy přehlédnouti něco z povinnosti, učiní-li tím dobrý skutek?“

Ne, ne, ne, ne. Neprohřešil se nikdy, aniž to učiní na stará léta. Ale což není také prohřešením v tomto případě, když oloupí syna o podporu matčinu? Tam se může prohřešiti proti vznešené, ale přece mrtvé zásadě, zde proti živému, trpícímu člověku. Co je z obou horším? Snad to bylo z nedopatření, že nevyplatila psaní, snad z nevědomosti. Vždyť se šlechetným úmyslem nemůže se vázati nepoctivost — —

Menší opatrnost — menší svědomitost — s jeho strany a peníze by došly — žádný by si nevšiml — stát by proto neschudl — učinil by takořka dobrý skutek — —

„Ne, ne, ne — to nemůže býti!“

Poštmistr klesl celý zemdlen do své židle a zadíval se na skonfiskované peníze. V duševním rozbouření svém neslyšel, že služební hodina již dávno odbila a manželka jeho nesměle několikráte ho volala.

Konečně přišla mu spasná myšlenka. Pln radosti vyskočil a vytáhl ze stolku svoji tobolku. Třesoucí rukou vyňal dva papírové zlaté a vložil je do listu, jejž skoro uctivě narovnal a uhladil. Napsal novou adressu a vyplatil list jakožto peněžní zásylku.

Na to se zářícím obličejem donesl skonfiskované peníze do zvláštní, pro ně určené přihrádky.

Paní poštmistrová, nalévajíc právě čaj v nedobré náladě, že muž dlouho nejde, byla celá zmatena, když tento náhle z výpravny vyběhl a objav ji, několikráte ji políbil.

„Co pak se ti tak radostného přihodilo?“ otázala se po chvíli s úsměvem.

„Ani bys neřekla,“ smál se poštmistr, mna si vesele ruce.

„Nuže?“

„Hledal jsem střed mezi spravedlností a ukrutností. Nalezl jsem, že to oběť!“

„Ne, jaké podivínství! Nepřeješ si více cukru?“

Z cyklu „César“.

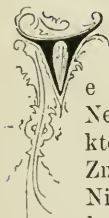

ak bouře dokonavši dílo zhouby
se ztrácí v dáli temným rachocením
a posud zachvívá se mladé doubí
i tráva pozvedá se jako s chvěním,
stlučena přívalem — tak třesoucí se, rosná, —
kraj lesa roztříštěná leží sosna:
tak po krvavé bitvy díle denním
klid přivolával hlas válečné trouby;
za horou časem posud rachot děla
dolétal s ozvěnou, až hasnul v dáli
jakoby hory hrůzou šepotaly
o vraždě, kterou země zkrvavěla.
A kam až slunce záře v dáli spěla,
kam oko po obzoru dolétalo,
vše množství mrtvol bídných pokrývalo,
z nichž ranění se s křikem pozvedali
bídnější těch, co věčným snem již spali;
kol osad několik ve ohni plálo —
Kde lidstva genius v té době hrůzy?
Zda na Césara rozjasněném čele
či v očích jeho, zářících tak směle,
jakoby Apollo ved v Olymp Musy,
an k lichotným děl slovům generálů:
„My zvítězili velkolepě, skvěle!“?
Ne! Zmizel jako před zrakem Medusy,
zakryv si v smutku líce mraku stínem
nad ním — jenž mněl, že Joviše je synem. —
Však César hrdě cválal na bojišti —
přes mrtvoly, jak padlé duby v klestu.
Tu steny steré stavily mu cestu:
zde nosiči se vrací, opět kvapí —
zde oko v tuhnoucím se oku stápí —

a noha chví se v krve tratolišti.
Zdravotní sbor — —
Hle! právě ubožáku
odejmul lékař obě nohy, ruce —
a on tu slyšel v nevýslovné muce,
že k životu má přece ještě čáku —
V tu chvíli César, vítěz všemohoucí,
přistoupil k němu vlídně, sleza s koně
a otázal se trupu blahosklonně:
„Co přeješ si? já každou prosbu tvoji
vyplním hrdinovi v takém boji.“
Tu vojín, zoufalství žár v oku žhoucí,
na sestru vzpomínaje, sladkou milku,
na třesoucí se matky hlavu šedou,
děl: „Přání mé? Mne zab, bych nežil chvilku.“
A s hrůzou César zahalil tvář bledou —

Otakar Červinka.

Popelář.

Ve tmě vyrost z mládí sirotkem jsa záhy.
Nepoznal v svém nitru nikdy lásky vláhy,
která z prsou matek v hruď a srdce kane.
Znal jen hlad a zimu, rány, bídu mnohou.
Nikdy paprsk nepad v srdce zanedbané,
kolem sebe zřel jen smích a pohrdání,
lásky nepocítil, nemaje ni zdání,
na světě že lidé milovati mohou.

Chudý duchem, srdcem, sílu měl jen v pěsti,
nechápal svou bídu, aniž cizích štěstí.
Sotva vyrost z dětství posetého hložím,
stal se popelářem. V tmě a děsném žáru
téměř zapomněl, že na tom světě božím
touží lidé, září slunce, šumí lesy . . .
V podzemní své chodbě sotva povšimne si,
kterak popel padá do vetchých mu cárů.

Druhů úsměšky vždy úsměškem zas splácel,
s prázdným kolečkem když pod kotle se vracel —
do výklenků zděných, plných vřelé škváry,
kam se s roštů za ním stále jiskry točí.
Zde nic neslyšel než v kotlích hukot páry,
a tak zvykl přítmí, které tady vládlo,
že když vyšel ven a světlo v tvář mu padlo,
jakby bleskem raněn, vždycky přivřel oči.

Nadtopič kdys starý za ním do tmy přišel.
Počal vyprávět, co sám byl v škole slyšel,
a co v knihách četl: O lidstvu a světu,
o svobodě, vlasti, o národa právu . . -
Leč náš popelář, tah bolestný kol retu,
vytřeštil naň hled, pak, jakby kol cos létlo,
rukou máchl, a jakby náhle uzřel světlo,
přivřev obě oči, tupě svěsil hlavu. — —

Ó ty nešťastný! Co lidstvu všemu skvostem
a co hvězdou hoří i v tom srdci prostém:
Jiskra poznání neb aspoň touha po ní —
o to's oloupen . . . Ó bído, kterak děsíš!
Zda kdo zastaví a zda se k tobě skloní?
Ubohý, ty's hrozným společnosti hříchem!
Slep a hluch jsa v duši, objat tmou a tichem,
lidstvu, jež chce výš spět, ty se k patám věsíš!

Dokud také bídy v lidstvu obraz jedin,
ať již s tváří děcka, ať již v rámci šedin,
dokud jediný jen člověk strádá v stínu,
jediné jen dítě po poznání práhne:
byť i lidstvo mělo křídla cherubínů,
sílu Titanů, jež bouří k nebes trónu,
jednu vůli jen ve srdcích milliónů:
Zjev ten lidstvo zas svou tíži s výše stáhne.

M. A. Šimáček.

Lipany.

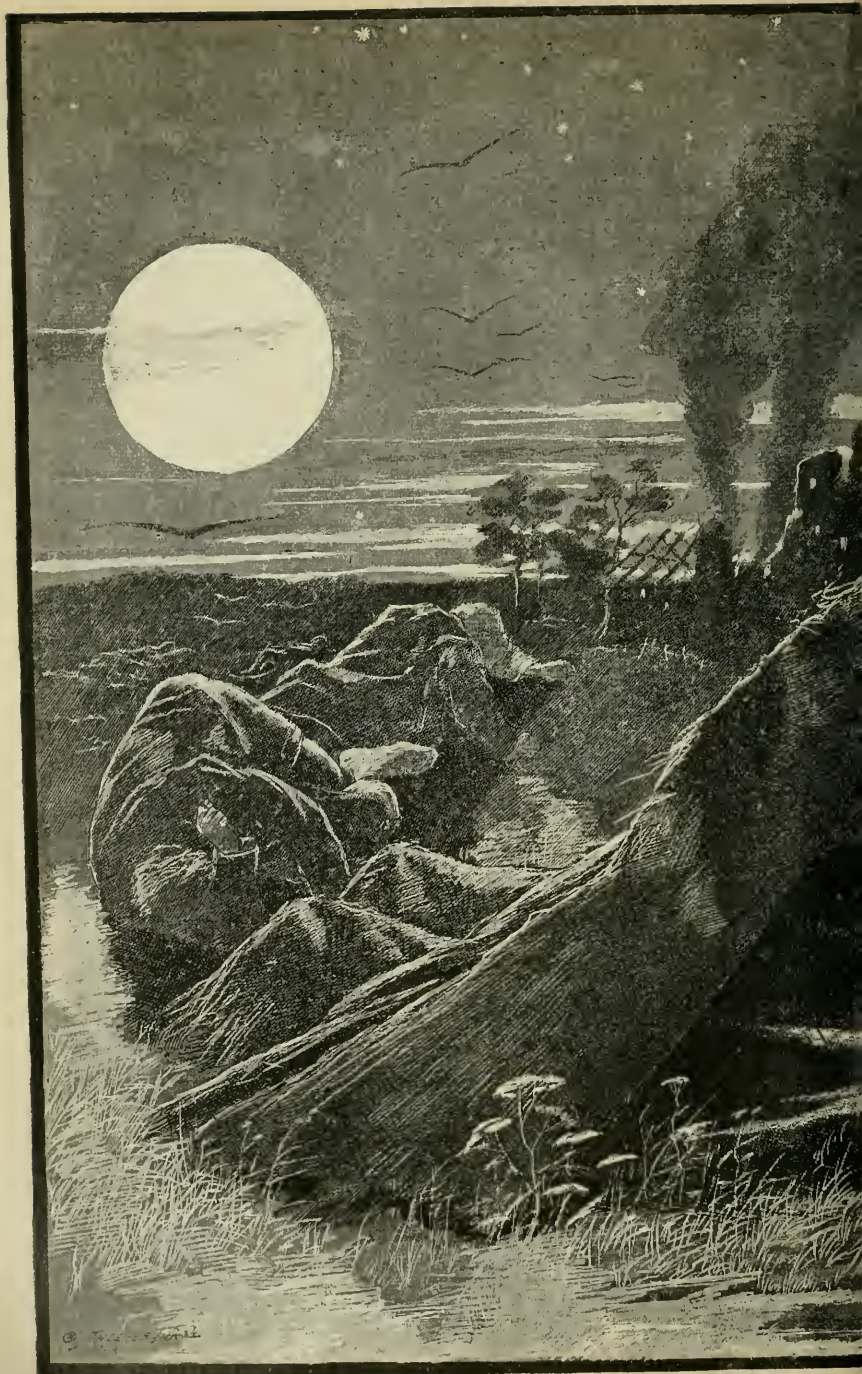
K cyklu vyobrazení od **Fel. Jenneveina.**

III.

Zapadlo slunce, jež po celý den ozařovalo strašlivý boj bratrů proti bratrům; shaslo v rudé záplavě a s ním zapadlo do proudů krve navždy slunce moci a slávy táborské.

Vzešel měsíc nad krvavé bojiště lipanské a pohlížel truchlivě na poslední výjevy úžasné tragedie: vítězný meč panský drtil tu v nelítostném vraždění poslední davy božích bojovníků. Rozptýlené zbytky Táborů i Sirotků klesali po marném, zoufalém odporu.

Viděti v šeru nočním po rozlehlých polích příšerné chumáče bojujících; viděti hromady mrtvol a padlých koní, pokácené a rozbité vozy; slyšeti výkřiky vzteku a bolesti, smrtelný chropot umírajících. A na místě jednom, kde hluk boje již dozněl nadobro, ostřibřují míhavé svity měsíční pokleslý prapor kalicha a pod ním mrtvolu muže, jenž náležel mezi nejpřednější svého věku. Prokop Veliký! Jméno to zaznívalo jako

Lipany. Cyklus vy

'el. Jenneveina. III.

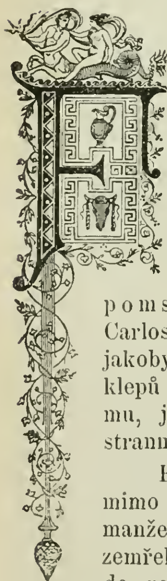
hrom pomsty v uši nepřátel, při zvuku jeho třásli se národové a připomínali si vítězství, jimž rovných nebylo v dějinách. A ten muž neobyčejný, ten slavný vůdce národa nepřemoženého leží zde v krvi a prachu, bídný trup, zapomenutý a ztracený v té spoustě mrtvol.

O posledních okamžicích Prokopových nedostalo se na potomky zpráv bezpečných. Nevíme, je-li pravda, co vypravuje nedosti spolehlivý Eneáš Sylvius, že Prokop padl v hrdinném boji uprostřed nejhustšího davu nepřátel rukou Viléma Kostky z Postupic, někdejšího svého přítele. Víme jen, že zapadl s tisíci bratří v ohromném tom hrobě Lipanském a že pádem jeho klesla na dlouhé věky volnost lidu českého a skončila se nejslavnější doba českých dějin — velkolepá bouře táborská.

Don Carlos.

Napsal **Antonín Rezek.**

(Pokračování.)

Filip přísně bděl nad poddanými a nedopřával jim naprosto politického vývoje; Carlos chtěl i šlechtě i městům poskytnouti jistého vlivu politického.

Filip byl velmi pobožným; ale nauka lásky křesťanské u něho převládána byla krvežíznivostí a pomstychtivostí, čímž stal se z něho náboženský fanatik. Carlos byl také přísně katolicky vychován, a všecky pověsti, jakoby se byl klonil ku protestantismu, sluší odkázati do říše klepů a bájí; než přílišná politická moc kněžstva nelíbila se mu, jakož i také nechuť měl proti inkvisici a jejímu jednostrannému tyranství.

Filip II. z posledních jedenácti let života svého osm strávil mimo Španěly. Zejména nyní 5 let byl stále pryč, jakožto manžel Marie anglické; a ani když ona 17. listopadu 1558 zemřela a Filip podruhé vdovcem se stal, nemohl navrátiti se do rodné země pro zapletené válečné poměry s Francií. Následkem toho nemohl naprosto pozorovati syna svého z blízka, aby uviděl, na čem zakládá se jeho domnělá i skutečná neposlušnost, aby viděl, že vychovávání jeho hlavně proto s nezdarem se potkává, že děje se dle methody, které princ, duševními schopnostmi hojně nadaný, záhy odrostl; aby viděl, že všecko donucování nespokojenost a horkokrevnost jen ještě popouzí ku většímu a nešetrnějšímu neposlušenství. Filip o svém synovi věděl jen to, co mu psal hofmistr don Garcia de Toledo, a byť uznati nutno, že v listech jeho asi mnoho bylo obsaženo pravdy, tož muž ten přece posuzoval prince jednostranně, když všecko, co nebylo na něm podle instrukce a předpisu, hned za chybu a hřích trestuhodný vyhlašoval. Princ vzdaloval se dle listů Garciových vyučování, obcoval prý tajně s veselými mladíky, „ovoce snah paedagogických“ na

něm nespozorováno. Filip pojal z toho veliký strach, že syn jeho nebude takovým horlivcem u víře, i nařídil 1559, aby společnost, s níž infant obcuje, přísně byla střežena. Jakou nedůvěru (pojatou hlavně z toho, že z dáli viděl a to dle úsudků jednostranných) měl k synovi již tehdáž ve věcech náboženství, z toho viděti, že téhož roku psal papeži, kterak pořádek v poměrech náboženských v Nizozemsku on sám rychle a důkladně hodlá provésti, poněvadž od infanta, syna jeho, nelze očekávati, že by tu péči měl v tom, jaké potřebí jest a jak žádá toho úcta k bohoslužbě. Zároveň pak znovu nařizoval, aby s největší přísností inkvisice dokročila proti kacířům. V tom krále uposlechnuto.

V nejbližším okolí císaře Karla V., kterýž přece celý život bojoval proti luteranismu, nalezli se kněži, kteří stali se horlivými přívrženci mnicha Wittemberského: byli to zejména dva kanovníci, jeden ze Sevilly, druhý ze Salamanky. Časem kolem nich utvořila se větší společnost, kteráž dle všeho, co o ní víme, byla nakloněna ku protestantismu. Veliký inquisitor Ferdinand Valdès, arcibiskup Sevillský, dal společnost tu zatknouti. Náleželo k ní 5 pánů a 4 dámy z nejpřednější šlechty a více jiných osob obojího pohlaví. Dne 21. května 1559 vykonáno nad nimi autodafé na náměstí Valladolidském. Infant don Carlos byl mu přítomen od počátku až do konce. Celé to hrozné divadlo trvalo 12 hodin. Dva odsouzení za živa upáleni, 14 jiných, poněvadž napřed bludy své odvolali, uškrceno a pak upálena mrtvá těla, 16 život darován, to jest, oni prohlášeni za bezectné, zbaveni titulu a statků a na doživotí uvězněni. — Don Carlos při této příležitosti musil přísahati, že jakožto kníže katolický veškeré moci své užije k obraně, zachování a rozšíření katolické víry, že odpadlíky a kacíře bude pronásledovati a svatý soud inkvisiční podporovati ve stíhání a trestání nevěřících, bez výminky a bez ohledu na osobu, neb osoby jakékoliv.

Mínilo-li se tímto způsobem působiti na náboženskou mysl princovu, bylo to počínání docela pochybené, neboť jest jasno, že princově mysli „žalostný pohled na inkvisiční soud kromě nevůle a ošklivosti žádného jiného pocitu nezůstavil“. Nevíme ovšem dobře, v čem se vlastně nechuť jeho proti moci kněžské jevila, ale tolik jest jisto, že týkala se hlavně politického vlivu a ne náboženství. Nicméně princ byl stále ve větším podezření, a docela neoprávněném, že jest ne zcela pravověrným. Kardinál Pacheco v listě psaném papeži toliko tím se těšil, že král Filip II. žádného kacíře, a byť to byl jeho vlastní syn, neušetří.

Zatím válka s Francií byla ukončena mírem v Câteau-Cambrésis (3. dubna 1559). Filip po dlouholetém vzdálení chvátal domů do Španěl, zůstaviv vládu v Nizozemsku místodržitelské radě, v jejímž čele stála sestra jeho (nevlastní) Markéta z Parmy. Dne 8. září přistál u břehů španělských, 14. září slavil nádherný vjezd do Valladolidu. Syna postihl tehdáž zimnicí nemocného. Příjezd králův měl býti oslaven nějakou imposantní slavností. I uspořádáno druhé veliké autodafé, při čemž došlo na ostatek těch, kteří jakožto usvědčeni aneb podezřelí z kacířství v květnu 1559 byli zatčeni. Autodafé odbýváno 8. října opět na náměstí Valladolidském. Celý dvůr i s králem a infantem byli přítomni. Když velký inquisitor Valdès, před králem stoje, zvolal:

Domine adjuva nos, král povstal a tasiv meč přísahal býti pomocen svatému soudu inkvisice ze všech sil svých. Potom předvedeno 18 odsouzenců. Tři z nich, don Carlos de Sessa, dominikán Domingo de Rojas a Pedro Cazalla, za živa byli upáleni, 9 napřed uškrceno a pak spáleno, 6 ku doživotnímu vězení odsouzeno. Když don Carlos de Sessa, šlechtic vzácný, s královskou rodinou příbuzný, šel ku hranici kolem tribuny královské, zvolal ku Filipovi, jak může dopustiti, aby on vydán byl na smrt v plamenech, Filip ledově odpověděl: „A kdyby můj vlastní syn byl takovým hříšníkem jako ty, já sám snesl bych dříví ku jeho upálení“.

Jak bylo infantovi při těchto slovech, nevíme; ale jisto jest, že Filip brzo na to při podobné příležitosti zase veřejně vyznal, že i vlastního syna neštítil by se obětovati. Když totiž byl prošen o milost pro několik šlechticů z kacířství podezřelých, odepřel ji a odvětil prosícím: „Právě šlechtická krev, je-li znečistěna, musí ohněm očistiti se; a kdyby moje vlastní krev v synovi mém se znečistila, já sám bych prvním byl, kdo by ho hodil na hranici“.

Filip se nepřikrytě vyznal, že v trestání neznal by milosrdenství: a osud syna jeho don Carlose byl tím vlastně již zpola rozhodnut. — Nebo krev otcova byla v synovi znečistěna podle smyslu Filipova: infant věrným byl a zůstal víře sděděné s velkou horoucností, ale v pojímání náboženství různil se od otce rozhodně. — V celé pak ostatní povaze ukázala se při návratu Filipově hluboká propast mezi synem a otcem co do cítění a myšlení.

Filip považoval se netoliko za otce ale také za pána nad synem svým právě tak jako nad každým jiným poddaným. Don Carlos však poukazoval k tomu, že již jest 15 let stár, tedy v letech, kdy otec jeho byl již místodržitelem španělské říše, tedy mužem samostatné činnosti, a dovoloval si upomínati, že i jemu od dětství slibováno bylo místodržitelství v Nizozemsku, i žádal, aby se slibu tomu dosti stalo. Filip s velkou nedůvěrou pozoroval tuto žádost synovu po činnosti veřejné a poněvadž se obával, soudě z vlastností jeho, že směr i spůsob vladaření synova byl by odporný jeho zásadám, umínil si ctižádost tuto ze syna vypuditi a přísnou kázní provésti to, co za jeho nepřítomnosti se nestalo: aby don Carlos změnil povahu svou a ve všem podřídil se otci; aby neměl na příště ani jiné vůle, ani myšlenky, ani ctižádosti a touhy po samostatnosti, nýbrž žil ve vědomí úplné odvislosti od svrchované vůle otcovy. — Filip byl odhodlán syna svého všeho účastenství při záležitostech státních vzdalovati a ačkoliv on blížil se ku plnoletosti, obmeziti ho v každém směru jako dítě nezvedené, které v pozdních letech musí se vychovávati. Odňal mu zamilované služebnictvo a dal mu jiné ze špehů a slídičů složené; vyměřil peněžitý důchod jeho na minimum, a když syn nad tím bouřil se ve vědomí své samostatnosti, trestal ho jako hříšníka, který proviňuje se proti vůli otcovské.

Že Carlosova nevole nad tímto počínáním šla častěji přes meze slušné, dá se lehko mysliti při horkokrevné povaze a vrozené pýše jeho. — Zejména služebnictvo otcem jemu oktroyované zakoušelo hrozně nenávist jeho a vášnivý vztek, že nakládá se s ním jako s dítětem. —

Carlos, nemoha na otci, mstil se aspoň na rádcích jeho všemožným způsobem. Než z počátku doufal infant, že poručníkování otcovského brzo se zbaví. Vždyť ujednáno bylo mírem v Câteau-Cambrésis, že Alžběta, dcera Jindřicha II. krále francouzského, má se státi chotí infantovou, kdežto Filip II., podruhé ovdovělý, ucházel se o ruku nové královny anglické Alžběty. Don Carlos jen o několik snad neděl starší než nevěsta mu zaslíbená, úplně vžil se v myšlenku, že brzo se ožení a tím nabude neodvislosti a samostatnosti, a nepochybně i také nějakého místodržitelství, nejspíše v Nizozemsku. — Ale v této naději byl trpce sklamán.

Při jednání o mír v Câteau-Cambrésis ukázala se diplomatická velikost Filipova v míře nejskvělejší; než při provádění článků uzavřených nastaly nesnáze. Předně Alžběta anglická po čtyři měsíce vyhybala se určitému svolení ke sňatku s Filipem II., z čehož Feria, vyslanec španělský v Londýně, dobře a správně dovodil, že vlastně si ho vzíti nechce. Následkem toho sešlo se svatební smlouvy mezi don Carlosem a princeznou Alžbětou francouzskou uzavřené, a místo jména don Carlosova postaveno jméno Filipovo: nevěstu synovi připravovanou vzal si otec sám. — Již 24. června 1559 slavena v Paříži per procurationem svatba, při čemž vévoda Alba zastupoval Filipa II. Jakmile se pak král doma usadil, přivezena mu zasnoubená nevěsta do Španěl. Dne 31. ledna 1560 slaven osobní sňatek ve Quadalajaře a 12. února nová královna, ve Španělích Isabellou (Isabel de la Paz) jmenovaná, vjela slavně do Toleda. Ona byla 15tiletá, manžel její 33tiletý; rozdíl ve stáří nebyl tu ovšem tak přes příliš nápadný. — Don Carlos zuřil proti otci, že připravil ho o touženou samostatnost a o nevěstu. Bolest jeho tím byla větší, když uviděl macechu svou, kteráž původně jemu byla souzena. Isabella byla jemná, dobrá duše, která k manželi svému Filipovi II. zachovávala povinnou úctu a věrnost, a k don Carlosovi chovala se vlídně, upřímně, přátelsky jako sestra. Don Carlos byl krásou a laskavostí její nadšen. Ona snažila se protivy mezi otcem a synem vyrovnati, ona don Carlose, který všeho vážného zaměstnání zúmysla vzdálen byl, hleděla rozveseliti, vášně jeho ukrotiti, všelijak jinak zaměstnati, aby zapomněl na příkoří otce svého. — Za takových okolností mezi oběma mladými lidmi poměry se staly záhy důvěrnými. Z této okolnosti pozdější spisovatelé zapředli milostný román mezi synem a nevlastní matkou. Brantôme dal vypravováním svým k němu podnět, Lecluse, de Thou a jiní rozpřádali jej dále, až abbé de Saint-Real již dlouhou historii ví a vypravuje o vzájemné jich obou lásce s mnohými podrobnostmi, které tak živě líčí, jakoby všecko to sám byl viděl. — Zhřešilo se tím však netoliko proti historické pravdě, ale také proti dobré pověsti a cti obou domnělých hrdin zamilovaného románu. — Isabella byla nakloněna don Carlosovi soucitem a útrpností: byltě tělesně velmi macešsky od přírody nadán a život jeho, ač byl korunním princem největší říše ve světě, bídně se vlekl bez činů a bez lásky otcovské! Don Carlos nepochybně miloval nevlastní matku svou; vždyť byl mladým mužem, který měl potřebu někomu se vysloviti o citech, přáních a záměrech svých: matky vlastní nepoznal, a otec o nich nechtěl věděti! — Bylotě mu tudy zvláštním potěšením, že u Isabelly

nalezl pro sebe soucitu, sympatií a že směl a mohl jí důvěřovati. To jest všechno, co o poměru mezi Carlosem a Isabellou se dokázati dá a jdeme-li ještě dále, možno i to za pravdu míti, co de Thou vypravuje, že infant, jda od královny, často trpce si stěžoval, kterak otec ho o ni oloupil. Tomu možno věřiti, poněvadž výrok takový — byl-li učiněn — byl pravdivý a přirozený; ale souditi z něho a z jiných povídaček o zamilovaných pletkách a hříšném poměru mezi don Carlosem a Isabellou, jest počínání docela nehistorické.

Ale i tento nevinný poměr soucitu a náklonnosti přátelské byl nedůvěřivému a žárlivému králi protimyslným a stal se novou pobudkou ku přísnosti a bezohlednosti proti synovi. Dokonce tím nevyvracuje se přísnost Filipova, vidíme-li, že současně don Carlos od otce dostal řád zlatého rouna, a že mu bylo jakožto korunnímu princi holdováno od stavů kastilských. Toť byly ceremonie povrchní, pro oklamání světa spořádané, a snad poněkud též záplatou za odňatou nevěstu; jinak poměr mezi otcem a synem v ničemž se nepolepšil. Jen Carlos z holdovací slavnosti měl dětinskou radost, a doufal, věřil, že otec se — obrátil. Sám choval se s neobyčejnou zdvořilostí a přítulností, ale brzo viděti bylo, že všechno je marno. — Otec chtěl míti syna ve všem sobě podobného a své vůli neodvolatelně poddaného a syn zase i když chtěl zachovati k otci poslušenství synovské, dokonce nechtěl potlačiti jiné přesvědčení své. I při slavnosti holdovací ukázal nepřikrytým způsobem vévodovi Albovi nepřízeň svou, což otci jistě po chuti nebylo.

Brzo potom, když dvůr přestěhoval se do Madridu, don Carlos se povážlivě rozstonal střídavou zimnicí. Lékaři radili změnu vzduchu. Dlouho s tím odkládáno, až konečně král sám rozhodl se na podzim r. 1561, že syna pošle do města Alcaly de Henares. Byla tam toho času proslulá universita, založená slavným kardinálem Ximenesem. Též nádherný palác arcibiskupů Toledských poskytoval dosti místa k ubytování prince a jeho družiny. Alcala pokládána za město zvláště zdravé a svěží; reminiscencí historických dosti mělo. Zde žila nešťastná Johanna, choť Filipa Krásného, zde narodil se 10. března 1503 Ferdinand, potomní král českouherský a zakladatel rakouské linie habsburské. — Sem tedy dopraven don Carlos v říjnu 1561 a za společníky přidáni mu svrchuvzpomenutý Gerônimo čili Don Juan d' Austria, nemanželský syn Karla V. a Alexandr Farnese, syn Markety Parmské *) toho času vladařky španělské v Nizozemsku. Oba mladí muži byli téhož skoro stáří jako don Carlos, co do zevnějšku byli štědřeji nadáni přírodou než infant, ale v duševních vlastnostech zase princ předčil je přímostí a samostatností v úsudcích. — Všichni tři byli dobrými soudruhy, a zvláště mezi infantem a don Juanem nastal záhy poměr velmi intimní. — Vše si spolu sdělovali, vše spolu kritisovali. Zaručená jedna anekdota charakterisuje způsob jich rozmluvy. Jednou don Carlos

*) Markéta Parmská byla též nemanželskou dcerou Karla V. Matka její pocházela z Audenardu ve Flandersku a slula Markéta van Gynst. — Dcera uznána záhy od Karla V. za vlastní a vychována v Brusselu u sestry císařovy a provdána 1538 za Octavia Farnesa, vévodu z Parmy a Piacenzy. — Markéta Parmská známa jest dobře v historii z odboje stavův nizozemských proti Filipovi II.

narážeje na nemanželský původ Juanův řekl mu, že měl lepší matku nežli on, ale don Juan krátce na to odvětil: za to měl jsem já lepšího otce nežly ty!

V Alcale pozdravil se infant tělesně docela, a zanášel se mnoho studiemi historickými a státovědeckými; rozpravy jeho s tamějšími učiteli o otázkách z těchto předmětů vzbuzují obdiv. Filipovi II. však se sotva líbily. — Tak jako don Carlos nenáviděl hofmistra svého dona Garcia de Toledo, miloval mladého syna jeho a byl k němu velmi upřímný. Mladík užil této okolnosti, aby se infanta vyptal o budoucích plánech jeho a zejména, kterou z princezen evropských by nejraději pojal za manželku. Šestnáctiletý don Carlos odvětil k tomu, že nejraději by pojal za choť Marii Stuartku,*) poněvadž jest panovnicí mocnou, a on by jakožto muž její mohl v Nizozemsku pak něčím více býti než pouhým místodržitelem svého otce, od něhož beztoho tak brzo velkých panství nemůže se nadíti, poněvadž on ještě sám mladý jest; mimo to Marie Stuartka prý jest krásná, dobrá katolička, ale při tom paní moudrá a svých práv bdělá. Marie Stuartka totiž vrátivši se 1561 do Škotska zůstala sama sice věrna víře katolické se vší rozhodností, ale reformaci církevní v zemi již provedenou uznala a že respektovati bude slíbila: tento skutek shledával don Carlos moudrým býti a dokonce schvaloval i to, že Marie Stuartka nevzdala se nároku svého na trůn anglický a přes všecky protesty psala se královnou škotskou i anglickou!

Rozmluva tato brzo všeobecně byla známa. Filip II. zhrozil se toho, že syn pomýšlí na sňatek, jímž by nabyl moci politické a byl něčím více než pouhým otcovým místodržitelem a zvláště dojat byl tím, že syn jeho moudrým shledává býti počínání Stuartčino, kteráž jakožto katolička v zemi své slíbila trpěti a šetřiti kacířů. Následkem toho dozrál záměr: synovi v každém sňatku, jímž by samostatného postavení neb nějaké neodvislosti nabyl, překážeti, a pro „blaho křesťanství“ syna in puncto sňatku na žádné straně nezaslibovati. Tak zní slova Filipovy tajné depeše ze dne 10. března 1562.

O několik neděl později osudným spůsobem don Carlos blízek byl smrti a tou okolností stalo se sblížení s pohněvaným otcem. — Infant udržoval milostný poměr s dcerou zámeckého správce v Alcale. Scházelť se s ní častěji v zahradě zámecké, a aby nebyl pozorován, přicházel tam obyčejně po postranních, tmavých schodech. Záhy vědělo se o liaisoně princově; mnozí z dvořanů byli tomu rádi, doufajíce, že rozmluvami s dívkou infant stane se vážnějším a zanechá své divokosti. Jiného mínění byl však hofmistr don Garcia. On dal dvéře u temných postranních schodů zatarasiti, aby don Carlos tudy nemohl choditi. — Nadarmo snažil se infant pomocí některých dvorních kavalírů je otevříti. Svého poměru však proto zanechati nemínil; 19. dubna 1562 žádal dcerušku správcovu, aby ho očekávala pod večer u vchodu do zahrady. Po obědě zbavil se pak všech svých hlídačů a sluhy, rychlým krokem pádil ku zahradě, několika skoky octl se přes schody nahoře, než

*) Kteráž r. 1560 ovdověla a r. 1561 do Škotska se navrátila, aby tam vlády se ujala.

v tom při posledním kroku šlápl vedle a sřítil se s výšky po hlavě dolů. — Na výkřik jeho přiběhl hofmistr s několika sluhy a infant bez vědomí ležící odnesen do pokoje. Z počátku zdála se rána na hlavě býti nepatrnou, ale později dostavila se horečka, princ šílené řeči mluvil; dle obecného soudu lékařů mozek byl poškozen, nemoc nezhojitelná a smrt blízká. — Filip II., zpraven byv o nemoci syna svého, hned odebral se s vévodou Albou a knížetem Ebolim do Alcaly. Ostatní členové státní rady a úředníci dvorní brzo přijeli tam za nimi. Nařízeno všeobecné modlení a processí, a Filip II. zároveň dal již nařízení, aby sestavila se instrukce pro ceremoniel — pohřební. Potom ještě pokus učiněn trepanováním lebky, při čemž ukázalo se, že ona poškozena není. — Avšak nemocnému neulevilo se. I saženo ku poslednímu prostředku. Královna Isabella a princezna donna Juana celou noc klečely před zázračným obrazem Panny Marie, jejž do paláce daly přinésti, a zatím poručil vévoda Alba, aby z rakve vyňaty byly kosti Fra Diega, který asi před 100 lety ve františkánském klášteře v Alcale zemřel a pro svůj život pobožný za svatého od lidu jmín byl. Ve slavném processí kosti přineseny do pokoje, ve kterém infant ležel v posledním tažení; položeny ku posteli jeho a on dotýkal se jich. Současně lékaři nařídili pustiti žilou krev a vsadili nemocnému baňky. Za nějakou chvíli infantovi se ulehčilo, usnul. — Ve spaní zdálo se mu, jak později vyprávěl, že frater Diego přišel k němu s křížem v ruce, zelenou ratolestí ovinutým, a pravil mu, že tentokráte nezemře. Ze spaní probudil se občerstven; krise byla zlomena, nemocný zvolna sice ale pravidelně se pozdravoval. — Dne 14. června vstal z postele a když za dva dni na to Filip II. přijel do Alcaly, otec se synem objali se srdečně a pospolu šli poděkovati se bohu za šťastné skončení nemoci. Král, princ i lid byli přesvědčeni, že uzdravení stalo se působením kostí Diegových; — don Carlos také neustále otce prosil, aby s papežem římským bylo jednáno o prohlášení Diega za svatého. I stalo se tak; ale don Carlos se toho více nedočkal. Než tělesný lékař princův doktor Olivarez horšil se velmi, že jenom kostem Diegovým a ne také jeho práci vzdává se chvála; dle jeho zdání princ zachráněn byl stejnou měrou uměním lékařským jako modlitbami.

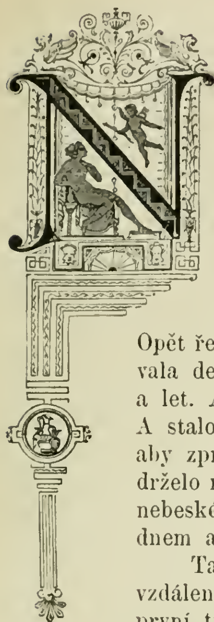
(Pokračování.)

Starší a novější názory o původu světa.

Napsal Dr. **A. Seydler**.

»Člověk není zrozen, by problemy světa řešil, nýbrž by vyhledal, kde problem začíná.«
Goethe.

I.

a počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země pak byla nesličná a pustá; a tma byla nad propastí; a Duch Boží vznášel se nad vodami. I řekl Bůh: Buď světlo. I bylo světlo .... Řekl také Bůh: Buď obloha uprostřed vod, a děl vody od vod. I učinil Bůh oblohu; a oddělil vody, které jsou nad oblohou ... Opět řekl Bůh: Buďte světla na obloze nebeské, aby oddělovala den od noci a byla na znamení a rozměření časů, dnů a let. A aby svítila na obloze nebeské a osvěcovala zemi. A stalo se tak. I učinil Bůh dvě světla veliká; světlo větší, aby zprávu drželo nade dnem; a světlo menší, aby zprávu drželo nad nocí; též i hvězdy. A postavil je Bůh na obloze nebeské, aby osvěcovala zemi. A aby zprávu držela nade dnem a nocí, a oddělovala světlo ode tmy ....“

Tato prostá slova, jichž původ se tají v šeré věků vzdálenosti, rozněcují dosud v milionech mladistvých hlav první tušení o problemech, jež nám klade obklopující nás vesmír, tento dle domněnek jedněch ladný a lepotvárný kosmos, dle domněnek druhých nehorázný shluk a roj vířivých bezduchých částic. Názor, jejž byl splodil theologický duch hebrejského národa, obrozený v duchu křesťanstva, zvítězil nad mythickými a metafysickými názory vzdělanějších národů starověkých, stal se panujícím v celém středověku, zasahá hluboko do nových i nejnovějších dob a posud jest platným v širokých vrstvách člověčenstva.

Příčinu, pro kterou názor ten ve své bezprostřední příkrosti (neboť k pozvolným přechodům, jež vedou až i do tábora odpůrců, nelze nám přihlížeti, anyť se obmezovaly na úzký kruh některých myslitelů) tak dlouho při vládě se udržel, dlužno hledati nejen v mocném postavení církve, hlavní pěstounky jeho, nýbrž v celém středověkém názoru světovém, jehož byl mosaický mythus přirozeným doplňkem a zaokrouhlením. Názor ten nebyl vypěstován pouze církví; vtělilоť se v něm všechno starověké i středověké vědění lidské, pro něž Aristoteles nemenší byl autoritou nežli sama bible.

V aristotelické (středověké) budově světové zaujímá země střed všehomíra; nad ní klene se obloha, světlá říše hvězd, sídlo blažených. Uprostřed nich trůní Bůh, všemohoucí vládce, ředitel a pořadatel všeho. Tam nahoře vše dobré, krásné, jasné; zde pod měsícem, ve světě ze čtyř živlů složeném, vládne tma a zármutek. Avšak: jakkoli bídným jest toto slzavé údolí, z něhož v úzkostech pozvedáme zraky své k nebesům, onoť zůstává středem světa; pro zemi, pro blaho člově-

čenstva vše uspořádáno, jemu na prospěch vše stvořeno, a když hříchem smrť a bída vládu svoji zahájila, tu milosrdnost Boží ujímá se zdrceného člověka a pozvedá jej vykoupením z prachu.

Ještě více nežli země středem všehomíra, jest zde člověk středem všeho tvorstva, osou, kolem níž se všechen světa ruch otáčí. K vůli němu vše zařízeno: tu na prospěch, tu na zkoušku, tu na pokoření, tu na potrestání, tu na odpuštění a povznešení. Onť pružinou přírody, této božské mašinerie, jemu k užitku, na odiv i na hrůzu zosnované. Blesk nehřmí oblohou, skála se nedrtí, kometa nestkví na obloze proto, že odvěké zákony přírody tomu chtějí, nýbrž proto, aby hrůzou chvěl se, k zemi klesl a pokání činil zpupný smrtelník.

Tento ethický čili praktický anthropomorfismus jest duší středověkého názoru světového; jako chorál pod klenutím gothického velechrámu zaznívá v nesmrtelné básni pěvce florentinského, pochmúrně, velebně a přísně.

Názoru tomu neběží o poznání světa, nýbrž v první řadě o poznání účelu světa. K čemu vše to zde zařízeno, jaký jest cíl položený naší pouti vezdejší, k jehož dosažení zajisté vše má napomáhati? Tak táže se středověký člověk, a odpověď mu podává theologie. Vykoupení, blahobyt duchovní — tak zní tato odpověď; majíce víru v tento konečný cíl, můžeme lhostejně pohlížeti na ustrojení, zařízení všehomíra, ano nemusíme ani takové pevné zařízení předpokládati. Odtud víra v zázraky, ve všemohoucnost modlitby; Bůh stvořený k obrazu lidskému (jak bible naivně obráceným výrokem přiznává) zná pouze motivy, starost o provedení Všemohoucího netíží, a člověka spolehajícího v tuto všemohoucnost též ne. Přesný pojem příčiny a zákonitosti nemůže vzniknouti na této půdě, příznivé jen pojmu účelnosti; vystíhnutí motivů, toť jedině přiměřená a důstojná úloha vědy-theologie.

Jaká jiná představa o vzniku všehomíra mohla se udržeti v tomto kruhu myšlenkovém, nežli představa stvoření? —

Středověk chýlil se ku konci; renaissance umění a věd zvolna, nepozorovaně podrývala vládnoucí názor, an tu z lůna církve vyvstal muž, jenž rázem odňal jemu zbývající ještě půdu. Kanovník frauenberský Mikuláš Koperník vyšinul zemi z dosavadního klidu, uvedl ji v pohyb a do středu všehomíra umístil „svítilnu světa na královský prestol". Dosah hypothesy Koperníkovy (neb tehdy myšlenka jeho vyšší platnosti neměla) dlužno hledati hlavně v nesmírném tomto významu kulturním, v úplném převrácení dosavadních představ o postavení a důležitosti země i člověka ve všemmíru; v astronomickém ohledu, t. j. k účelu vyložení a předpovědění pohybů těles nebeských, neměla, jak již často bylo vyloženo, na ten čas větší ceny nežli hypothesa Ptolemaeova. Jaký však ohromný převrat v našich názorech, převrat zasahující k samým kořenům ideí, jež lidstvo tehdy co nejdražší skvost chovalo! Jaká to mohutná perspektiva objevila se náhle před zrakem člověka, jehož zpupná pýcha pokořena, jehož oprávněná hrdost povznešena pohledem na chladnou velkolepost nové budovy světové.

„Náhlým nezměrným rozšířením prostorů světových zmizela malebnost všehomíra. Není snad vznešenějšího pohledu a nic nepůsobí snad mocněji na cit, jako velkolepé nebes klenutí, za kterým hledá

zbožná víra leskem ozářený trůn Boha. Tento čarovný obraz mizí před novější astronomií a hvězdnatý nebes koberec mění se v poušť, v níž méně jest oas nežli v truchlivé Sahaře. Soustava nebes ztratila dnešního dne svou esthetickou jednotu a astronomický názor světový úplně se oddělil od básnického, Porovnejme jen Dante-ovu Božskou komedii s Klopstockovou Messiadou. Dante-ova budova nebeská jest souvislým, úplně zaokrouhleným obrazem, jenž postavami a životem překypuje. Klopstock chtěl obrazem světovým, kresleným ve smyslu novější astronomie, uspokojiti současně rozum i obraznost, a uvádí zatím oba ve spor. Kdežto jest jevištěm malá Palestina, vidíme, kterak se duchové vznášejí uprostřed slunci. Obraz ten jeví nesmírné prázdné prostory a jen tu a tam v rohu pozorujeme malou mizící postavu. Náboženské básnění ztratilo svůj přirozený základ kosmografický, jenž byl dříve při líčení idei náboženských půvabem zvláštní názornosti působil". (Apelt.)

Tento rozklad dosavádního názoru světového, jenž pozvolna, však neodvratně během několika století se dokončil alespoň v kruzích vzdělanějších, nutně se musel dotýkati též oné podstatné části jeho, která se vztahuje k představám našim o původu budovy světové, v níž nyní tak podřízené a málo důležité zaujímáme místo. Vznikla myšlenka jak jiskra, zakmitla, opět se objevila, jasněji a jasněji, čerpala sílu ze spřízněných kruhů myšlenkových, zašlehla konečně mohutným plamenem a osvětluje nyní četné dráhy, vinoucí se rozsáhlými nivami novověké vědy. Myšlenky té jmeno: rozvoj, evoluce — jmeno novověké, neb pojem sám jest mnohem starší. Ano: creatio — evolutio, toť ona hesla, zaznívající jedno z tábora pravověrců, hájících podání biblické, druhé z tábora smělých myslitelů, podrobujících soudu rozumu svého všechno dění v přírodě.

Stopovati ve všech směrech rozvoj myšlenky rozvoje (patrno, že duch lidský sám schyluje šíji pod jařmo tohoto velkolepého pomyslu), bylo by vděčnou a záslužnou úlohou pro kulturního historika; zde obmezím se pouze na upotřebení téhož pojmu pro vytčený úkol, tj. pro vylíčení názorů o původu světa. Jako jednotlivá bylinka, jednotlivý organ žijících tvorů, jednotlivá hláska mluvy lidské — rovněž tak prý ohromné to veškerenstvo úkazů spoutaných rozmanitými páskami věkovitých zákonů, onen vesmír, v němž země naše co krůpěj rosná se ztrácí, podroben základnímu zákonu evoluce: též i on vyvíjel se tak, že z každého stavu předcházejícího nutně vyplýval stav okamžitý a z toho opět stav budoucí.

Ukázal jsem shora, kterak souvisel názor o stvoření světa se středověkým ethickým anthropomorfismem. Jakmile byly zdokonalené vědomosti o světu ukázaly zpupnost domněnky, že středem veškerenstva jest člověk, jakmile následkem oněch vědomostí vždy jasněji vysvitla nepatrnost, ano bezvýznamnost člověka a jeho malicherných tužeb i motivů v osnově světové: rozkládal se víc a více onen názor, nepochopitelnost účelů božských stávala se vždy patrnější, a na místo blednoucího pojmu účelnosti vstoupil do popředí zdánlivě jasnější pojem příčiny.

Nový názor světový, jenž děje přírodní vyložiti se snaží ze stanoviska příčiny, jest v ohledu tom dokonalejší názoru staršího na zá-

kladním pojmu účelnosti zbudovaného, že vyžadoval větší zkušenosti, hlubší fond vědecký, přesnější vytříbení pojmů. Avšak tyto okolnosti, které vskutku a jedině tvoří pravou vymoženost ducha lidského na dráze jeho od jednoho názoru k druhému, považovány jsou osudným nedopatřením za pouhý prostředek k cíli; místo co by se byl spokojil s nabytými vědomostmi, duch lidský opět ctižádostivě chtěl sobě zahráti na Tvůrce světa, a neporozuměv jeho účelům, chtěl rozuměti jeho příčinám. Osvědčilť se opět starý výrok filosofův: všech věcí člověk jest mírou. Ano, loket, jímž měříme vše vůkol sebe, i celý vesmír, vzat jest z našich představ, vytvořen naší obrazností, a na místo středověkého anthropomorfismu praktického nastupuje v novější době theoretický anthropomorfismus, jenž dle měřítka lidského ducha příčiny dějů přírodních osnuje a nekonečnost dějů těch metafysickým svazkem příčinnosti propletá. Vyváznuv z pout theologie upadá duch lidský v osidla metafysiky.

Dokladem pro to, co zde stručně jen naznačeno býti mohlo, jsou novější názory o původu světa. Zdravý, avšak bezobsažný pojem evoluce zvědavosti lidské nedostačuje: musí jej vyplniti — čím? věděním zajisté ne, tam kde každé vědění jest nedostižným. Zbývá tudíž lesklá vidina hypothesy, pro kterou z arsenalu rezavých zbraní metafysických chutě vybírá duch lidský blýsknavý meč kausalnosti, a na pyšně vystrojeném oři hotové soustavy do boje se bere, by v mlhavých dálkách předsvětových událostí vydobyl své královně říši. Leč nastojte,

Ach nastala bída na bohatýra,
veliké hoře padlo na Volžanína,
ne hrušák, dobrý to kůň k zemi padá,
a pod mládcem žlutý sypký písek k zemi se hrne,
ne meč ostrý z ruky vypadává,
a slizký ouhoř se vymykuje . . . .

Lid ovšem nevidí bohatýra v prach klesajícího; viděl pouze slavnou výpravu a slyšel chlubná slova, jásá a o vítězství nepochybuje . . . .

II.

Nežli přikročíme k výkladu moderních kosmogonií, nebude zbytečno, rozhledneme-li se po tom kosmosu, jehož vznik jest předmětem našich úvah. A tu se nám především jeví naše slunečná soustava co nepatrná část všehomíra,*) tak že podstatný jest rozdíl v tom, mluvíme-li o vzniku jejím čili o vzniku veškerenstva. Můžeme si pak o soustavě té následující obraz utvořiti.

Vezměme kuličku 14 millimetrů v průměru mající, tedy zvíci malé třešně, jakožto model slunce; čtyry zrníčka, ztěží viditelná, zná-

*) A. Comte navrhuje ve svém Cours de philosophie positive, abychom rozeznávali mezi světem (monde) a všemmírem (univers) užívajíce prvního slova jen pro soustavu slunečnou, vědeckému bádání našemu jedině u větší míře přístupnou. Návrh jeho zasluhuje povšimnutí.

zorňují nám Merkura, Venuši, Zemi a Marse; následuje prašný roj neviditelných o sobě tělísek, obraz to asteroid, načež dvě tělíska zvíci tří a dvou makových zrnek zastupují Jupitera a Saturna, dvě tělíska menší makových zrnek Urana a Neptuna.

První čtyry zrníčka položme do vzdálenosti 0·6, 1·1, 1·5, 2·3 metrů od slunce, poslední čtyry do vzdálenosti 7·8, 14·2, 28·6, 44·9 metrů. Opišme těmito vzdálenostmi kružnice kolem slunce a máme přibližný a dosti věrný obraz dráh oběžnic kolem slunce. Roviny těchto drah jsou k sobě nakloněny, tj. vedeme-li středem slunce jistou základní rovinu, zvedají se dráhy částečně nad ni, částečně klesají pod ni. Dostačí však vésti rovnoběžně s dráhou země po obou stranách slunce ve vzdálenosti půl druhého metru od něho dvě roviny, a můžeme býti bezpečni, že žádná z uvedených osmi (hlavních) oběžnic v běhu svém z prostoru oběma rovinama omezeného nevystoupí. Lze tudíž umístiti provedený námi model sluneční soustavy v kruhovém sále, majícím pouze 3 metry výšky, za to však slušný průměr 90 metrů. Úplný by ovšem model ten nebyl; museli bychom v (přibližně kruhový) pohyb uvésti ještě onen roj asteroid-prášků, z nichž některé by na podlahu neb strop sálu narážely. Několik podobných prášků museli bychom přiděliti některým oběžnicím co jich družice; konečně bychom snad spatřili v širé prázdnotě sálu tu a tam ztěží viditelný mlhavý obláček, jenž by co obraz komety volně plul ku stěnám neb o strop se rozrážel.

A jak bychom si měli počínati, kdybychom v stejných rozměrech chtěli v sestrojení modelu pokračovati tak, aby týž obsáhnul nejen slunečnou soustavu, nýbrž i ostatní vesmír? Na to nemáme odpovědi; exaktní data, dle nichž bychom rozdělení stálic zobraziti mohli, naprosto nám chybí, víme toliko, že bychom kuličku, zvíci snad vlašského ořechu, znázorňující nejbližší stálici, museli umístiti do vzdálenosti as 400 kilometrů od slunce (a asi 270 kilom. pod podlahou našeho sálu) tedy do vzdálenosti, jakou mají Praha z jedné, a Frankfurt, Krakov, Pešť neb ústí Odry z druhé strany, bychom skutečnosti poněkud se přiblížili. Možná také, že ještě dále. Mysleme si nyní, že se model náš stále zvětšuje, až se všechny rozměry jeho stanou stotisíc-milionkrát většími, a máme před sebou místo obrazu — skutečnost. Toť onen svět, k němuž chceme přiložiti pojmové měřítko evoluce . . . .

Podivno na první pohled, když však blíže k věci přihledneme, zajisté pochopitelno jest, že myšlenka evoluce světa z chaotické prahmoty (myšlenka, jejíž zárodky můžeme ostatně stopovati v kosmogonických snech starověkých filosofů) nevznikla nejprve v hlavě exaktního badatele, nýbrž u mystika první třídy, u pověstného Swedenborga. V trojsvazkovém spise: Principia rerum naturalium (1734), jenž klidně odpočíval v lůně akademických a universitních bibliothek, až teprve novější doba se postarala o jeho z mrtvých vstání (1845), jest jedna kapitola věnována „všeobecnému chaosu Slunce a planet, a rozčlenění jeho v oběžnice i družice“. Vzdělána tu ve všech podrobnostech, ovšem též beze všech vědeckých, tj. ze zkušenosti vzatých základů zvláštní theorie vírů, podobající se známé theorii Descartesově, podrobněji však vypracovaná zejmena v ohledu tom, že se (ovšem v duchu jakési swedenborgsky mystické a obyčejnému rozumu lidskému nevystižitelné mecha-

niky) vykládá z onoho víření vznik naší sluneční soustavy. Chtěl tomu osud, aby nauka o evoluci světa z chaotické prahmoty vznikla z neméně chaotických prvků myšlenkových.

Idea, vzniknuvší v hlavě švédského mystika, byla záhy obnovena způsobem vědečtějším ve spise T. Wrighta (1750): An original theory or new hypothesis of the universe. Nyrèn poukazuje k tomu, že ze všech jednotlivých částí soustavy Kantovy, jak ji vykládá Struve (Etudes d'astronomie stellaire), každá se vyskytuje ve Wrightově bohužel velmi vzácném nyní spisu, zejmena věta, že planety oddělovaly se od sluneční prahmoty ve tvaru prstenů.

Budiž tomu jakkoli, tolik jest jisto, že názory Swedenborgovy a Wrightovy nedošly uznání a povšimnutí. Totéž platí, obmezíme-li se na nejbližší dobu po jeho uveřejnění, o slavném (neb aspoň v novější době přes příliš slaveném) spisu královeckého filosofa: Naturgeschichte und Theorie des Himmels, oder Versuch von der Verfassung und dem mechanischen Ursprunge des ganzen Weltgebäudes nach Newtonischen Grundsätzen abgehandelt (1755). Teprve když v první polovici našeho století sláva Laplaceovy domněnky po celém světě se rozletla a mnohem větší popularity nabyla, nežli daleko důležitější positivní výsledky hlubokých studií francouzského mathematika, teprve tu začali Němci všímati sobě nauky Kantovy — a ejhle, ukázalo se, že všechny základní rysy Laplaceovy hypothesy v Kantově spisu (prý) se již vyskytují, ano že kosmogonie Kantova mnohem jest obsáhlejší, vztahujíc se k celému všemumíru a nikoli jen k nepatrné části jeho, k sluneční soustavě naší. Rozumí se, že nález takový stal se zdrojem všelikého vychloubání; slavilť tu „deduktivní duch německého národa" triumfy, objeviv „na základě mnohem menšího materialu pozorování pomocí úsudků o kausalných vztazích v přírodě" pravdy, ku kterým induktivní neb mathematická methoda jiných národů mnohem později dospěla.

Že jásot ten nebyl zcela místným, dokazují již uvedená dříve dvě jmena, zejmena uvážíme-li, že Kant ve svém spise Wrighta cituje. Jest patrno, že nebylo zapotřebí fenomenalní hloubky ducha Kantova, aby myšlenka evoluce světa z prahmoty byla nejen pronešena, nýbrž i do jisté míry propracována. Kdyby dostačilo pronešení mlhavé, nezřídka směšnými důvody podpírané myšlenky ku vzdělání vědy, mohli bychom ze starověkých spisovatelů podobných výroků nasbírati množství a vésti na jejich základě důkaz, na jak vysokém stupni se ta která věda tehdy nalezala. Ni Filolaos ni Aristarchos, nýbrž Koperník jest tvůrcem moderního názoru o soustavě sluneční, a rovněž bude tvůrcem vědecké kosmogonie ten, kdo pro svůj názor uvede řadu nezvratných neb alespoň důrazně na váhu padajících důvodů. Že v samých prvotinách literarních takého myslitele, jakým byl Kant, nalezneme duchaplné a hluboké myšlenky, o tom nelze pochybovati; čtoucím však jeho Naturgeschichte des Himmels zdá se nám, že by v tomto směru Kant nikdy si byl nevydobyl velkých vavřínů.

Jaký rozdíl mezi svrchovanou klidností a obezřelostí Newtonovou z jedné, těkavostí a (budiž mi prominuto slovo to, poněvadž jiného výrazu vskutku nenalezám) lehkověrností Kantovou z druhé strany! Po celou řadu let odkládá Newton výpočty, jimiž stanul na samém prahu ob-

jevení světového zákona gravitace, odkládá je a mlčí proto, poněvadž mezi číslem vypočítaným pomocí jeho theorie a číslem pozorovaným, místo očekávaného souhlasu, jenž měl správnost celé theorie zpečetit, objevil se rozdíl, obnášející as sedminu celé hodnoty. Teprve když opravením jednoho data, jehož byl v osnově své theorie upotřebil (rozměrů země, přijatých dříve dle nesprávných měření) plný onen souhlas nastal, důvěřuje ve svou theorii a vystupuje s ní na veřejnost!

Jak rychle proti tomu jest Kant hotov se svými důvody, a jak se mu sebe chatrnější zdají býti nezvratnými!

V předmluvě praví (a nezapomínejme, že tak praví v době, kdy již positivní vědění naše o úkazech přírodních, zejmena o pohybu a mechanických podmínkách jeho valně bylo pokročilo): „Zdá se mi, že můžeme v jistém smyslu beze zpupnosti říci: dejte mi hmotu a vytvořím z ní svět, tj. dejte mi hmotu, a ukáži, kterak z ní svět vzniknouti má. Neboť je-li dána hmota, obdařená přitažlivostí podstatně jí příslušnou, není nesnadno, ony příčiny určiti, které mohly k zařízení světové soustavy ve velkém přispěti. Víme, co k tomu náleží, aby těleso obdrželo tvar kulovitý; chápeme, čeho zapotřebí, aby volně se vznášející koule kruhový pohyb podnikly kolem středu, ku kterému jsou taženy. Postavení kruhů k sobě, souhlas ve směru, výstřednost, vše to může býti uvedeno na nejjednodušší a mechanické příčiny . . .“ A na jiném místě:

„Když byla hmota centralného tělesa tak vzrostla, že rychlost, s jakou částice z velkých vzdáleností přitahuje, slabými stupni odpuzování, jímž tyto vzájemně si překážejí, stranou odchýlená, v postranní pohyby se změní, které centralné těleso následkem odstředivosti (!) v kruhu mohou obepnouti: tu vznikají velké víry částic, z nichž každá pro sebe křivé čáry následkem skládání síly přitažlivé a síly*) stranou odchýlené opisuje“.

Sám Klein, jenž ve spise „Entwickelungsgeschichte des Kosmos“ Laplaceovu hypothesu prohlašuje za „opravení a vzdělání kosmogonie Kantovy“, ačkoli jest nepochybné, že Laplace o Kantově spisu naprosto ničeho nevěděl, přiznává v poznámce, že jsou úvahy velkého filosofa o mechanice vzniku soustavy sluneční částečně velmi chybné a neoprávněné, dokládaje:

„Kdybychom s pytevním nožíkem kritiky přikročili ku podobným výkladům tázajíce se všude po důvodech, nezbylo by z nich mnoho. Všeobecný přírodopis nebes nebyl patrně Kantovým polem, jehož jmeno v jiném oboru mělo zářiti leskem nehynoucím“.

Budiž ostatně připomenuto, že Kant sám výslovně a na několika místech názor svůj prohlašuje za pouhou hypothesu, a málo by se mu asi zavděčili novověcí jeho přívrženci, vydávajíce vše za výsledek deduktivních výkonů myšlenkových. Rovněž nebudeme se diviti, že ve spise psaném ve třicátém roce života, a to v oboru, k němuž patrně Kant neměl povolání, **) nejeví se ona obezřelost a břitkost ducha, která jej později učinila zakladatelem kriticismu.

*) V originalu stojí nepřeložitelné slovo Umwendungskraft.

**) Nejlepším toho dokladem jest spis dříve ještě vydaný: Gedanken von der wahren Schätzung der lebendigen Kräfte (1747), ve kterém se Kant velmi

Nepochybíme tudíž, když rozeznávajíce mezi Kantovou domněnkou o vzniku všehomíra a Laplaceovou domněnkou o vzniku sluneční soustavy (rozdíl, jehož se velmi často a zejmena v populárních spisech náležitě nešetří) prozatím o první pomlčíme, a ke druhé se obrátíme, kteráž vyšedši z ducha nad jiné k podobným úvahám povolaného, v nejdokonalejším tvaru před nás předstupuje. (Pokračování.)

---

divným způsobem mísí v dávný spor přivrženců Descartesových a Leibnitzových o pravém měření sil (zda-li se síly měří součinem hmotnosti se čtvercem téže rychlosti). Spor ten byl ostatně již r. 1743 rozřešen d' Alembertem, jenž o něm dokázal, že se zakládá na pouhém nedorozumění, a že obojí způsob měření má svou oprávněnost (v určitém smyslu). Kant lpí zde na velmi naivním názoru metafysickém o síle, názoru, jenž nás překvapí i tehdy, uvážíme-li, že v oné době názory mechanické nenalezaly se ještě na výši moderního positivismu, nýbrž z mlhavé atmosféry metafysiky teprve pozvolna vystupovaly.

Připomeňme sobě, že hmota v pohyb uvedená tím samým již vládne jistou energií, tj. má schopnost vykonati jistou práci, překonati jistý odpor, dále že tato energie tím větší jest, čím větší hmotnost pohybujícího se tělesa, a čím větší jest rychlost jeho, tak že hmotností a rychlostí úplně jest určena. Původní Leibnitzem zavedený název pro tuto energii jest živá síla (vis viva). Když jsme si byli jasný pojem o této energii, měřené součinem hmotnosti a čtverce rychlosti, utvořili, zajisté s ustrnutím zaslechneme, kterak Kant rozeznává mezi „mrtvou a živou silou“ stupně, na kterých síla není ani úplně mrtva, ani úplně živa, a kterak osnuje zvláštní theorii „vivifikace“ síly, ano i pokusy na její potvrzení provádí. Kule vnikne prý hlouběji do terče, byla-li vystřelena ve vzdálenosti několika kroků, nežli bezprostředně před ním!

Avšak i pozdější, zralejší práce Kantovy v oboru tom naprosto nelze přirovnati k epochalným spisům jeho v oboru filosofie. Metafysická logika jeho vtěsnala ve spisu „Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft (1786) též mechanické pojmy v úzký rámec jeho kategorií, a nelze říci, že by spis ten v nějakém důležitějším ohledu byl prospěl pokroku přírodních věd. Působení Kantovy filosofie v ohledu tom bylo, jak Dühring trefně připomíná, více indirektní, a jevilo se spíše v těch stránkách theorie poznání, které pro přírodní vědy jsou důležitými. V tomto nepřímém, však mocném vlivu jeho filosofie spočívá zásluha Kantova o přírodní vědy, nikoli v bezprostředním působení na poli tom, jež mu bylo přece jen cizím (zejmena uvážíme-li, na jak vysokém již stupni se tehdy alespoň mechanika a spřízněné s ní přírodní vědy nalezaly).

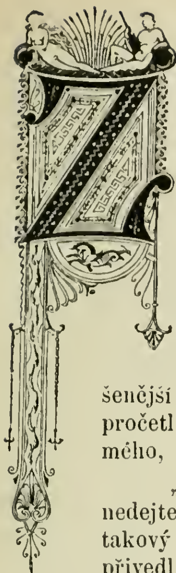

Karel Rafael Ungar.

Lístek z dějin našeho národního probuzení.

Sepsal
Alois Mattuška.

(Dokončení.)

ajímavý jest dopis, jejž Ungar ve své revisi uveřejňuje pravě žertem, že obdržel dopis ten od svého bratra, by jej „našemu velkému“ Dobrovskému odevzdal. Položíme jej zde téměř celý, poněvadž charakterisuje jednak poměr Dobrovského k některým jiným vlastencům, jednak líčí poněkud dobu tehdejší.

„Nevyrovnatelný, nade všecka pojmenování vznešenější pane! — Postačilo, že jsem Vaši „Böhmische Literatur“ pročetl, a ihned pomyslil jsem sobě: to jest muž dle srdce mého, to jest pravý Čech, to jest opravdu silný duch!“

„Pravý Čecha synu! jen pokračujte, jak jste začal, ničím nedejte se odstrašiti, nedejte se mýliti. Kdybych já byl na takový spůsob úřad svůj začal, byl bych to jistě mnohem dále přivedl. Avšak já jsem byl příliš mlád, příliš horkokrevný, příliš zaujatý pro povznešení naší národnosti: a tak zabředl jsem v mrzutosti. Můj spis „Pravá methoda, za jedno půldne z českého idiota pravého učence vytvořiti“ byl potlačen dříve, než mohl uzříti lis, poněvadž jsem v něm nad slunce jasněji dokázal, že jen ty Čechy z kruhu ignorantů vyjmouti lze, *kteří glagolsky čísti dovedou* (!). — Jaká útěcha, jaká rozkoš, jaká naděje pro mne, když tu najednou mezi Čechy tak veliký reformator, tak žertovný učenec (!), tak horlivý učitel povstal, jenž zásady mé podporovati se zdá. Vy učený stav v Čechách tak přirozenými barvami líčíte, že každý ihned poznati musí špatný jeho směr. Vy uvádíte Čechy (kteří nejsou s námi a při nás) v posměch; dotýkáte se všech nejnovějších zřízení studijních a oprav školských nejjemnější satyrou. Vy jste snížil všecky učence, zvláště stavu duchovního — *a tak zdviháte se hned ze začátku k hodnosti diktatora v české literatuře.* — A skutečně oplýváte všemi vlastnostmi, jichž k důstojnosti tak vysoké jest potřebí. Váš rozhodný, až dosud také trochu zlomyslný a satyricky-kousavý ton právem Vám zjednává přednost před mnohými jinými ubohými autoritami, které mezi Čechy se skrývají: že brzo všichni své pyšné hlavy pod Vaši vládu skloniti budou přinuceni. Jak hezky vyjíždíte si hned ve předmluvě na I. str. proti tomuto kruhu učenců. Tu jim ukazujete, těm Bornům, Voigtům, Pelclům, Vokounům, Vydrům a jak se všichni jmenují, co oni jsou, co učinili a co opět Vy — *Dobrovský* jste a konáte. Oni zabývali se pouze literaturou dob minulých! Vy však zabýváte se novou a to ve všeobecném obsahu. Polyhistor, jako jste vy, musí býti pánem nad celým učeným světem českým. Vy musíte svými kritickými důtkami všechny pod své jho přivésti. Vždy zůstanete týmž kritikem, vše přehlížejícím, vše rozhodujícím, vše podmaňujícím — týmž literárním hrdinou a bojovným

Musagetem. — Nemíníte se podvoliti žádnému přátelství nebo spojení s těmi tak zvanými „učenci českými“, neboť oni proti Vám nepěkné skupení tvoří a jen bídná stvoření představují, jež Vaší důvěry a pozornosti nezasluhují. Unikáte pokoji a svornosti, vyhledávaje hádek a nesvárů. Sasové, Prusové, Rakušané, Uhři, Angličané, Francouzové atd. chválí své učence veřejně a při všech příležitostech. Avšak Vy, mnohem rozumnější, mnohem vznešenější, nechválíte žádného učence českého, poněvadž mimo Vás žádného pravého není, a poněvadž Vy mnohem patriotičtěji smýšlíte než jiní učenci ostatních národností. Vy nenecháváte nikoho bez trestu. P. Voigtovi dáváte přednost před ostatními a to z pravého vlastenectví pro starý český pravopis. Pana Maxm. Šimka napadáte jako špatného grammatika, nepravého Čecha a kladete jej, vedle Rosy, Pola a překladatelů latinských školních knih, mezi mistry — kováře slov. — Žertovná a zcela zvláštní jest myšlenka, kterou věnujete zemřelému rektoru arc. semináře. „Zesnulý Kříž (potěš ho Čech!)“ atd. Bravo! Bravo! Nebyl dále ničím, než poctivým, pilným a tak trochu učeným mužem. Nuže, nechť ho potěší Čech na onom světě, když on ho na tomto světě tak velice hájil. Jaký to velikolepý vtip! Než nic neškodí. Nos poma natamus. Avšak zcela originalním jste Vy, když při každé příležitosti a v každé maličkosti P. Ungara napadáte, jemu bez ohledu a zdvořilosti vše řeknete, jak Vám co do úst přijde. Musí býti odstrašen hrubostmi, jinak by mu mohlo napadnouti, aby se stal Vaším sokem v české literatuře! Všechny chyby, i nejmenší tiskové omyly musí se tepati, ostře tepati! Již jste v tom několik dovedných zkoušek učinil, musíte je však ještě mocněji opakovati. Jeho hlava musí býti skloněna a on Vás musí jako svého příslušného censora uznati, nechť to stojí cokoliv. — Tak musí Rafael, musí Adaukt, tak musí Egid — — tak musí všichni ti mnichové (chceme je krátce dohromady pojmouti), před Vámi se třásti a chvěti. Jsou to bez toho slabé hlavy, české hlavy, při kterých o velikých, důležitých vynálezech ani řeči býti nemůže. Což učinily všecky tyto malé hlavy české v přirovnání k Vaší veliké české hlavě? Každé slovo Vaše je zlaté. Vše u Vás jest novým nálezem a originalní. Vy dovedete celé Čechy ve všech vědách vyučovati, všechny dosud domýšlivé učence napravovati, jim otázky předkládati, jichž mimo vás nikdo zodpověděti neumí. Tak daleko jste to v několika letech přivedl, neboť dle všech okolností jste ještě příliš mlád — tak daleko jste to v několika studijních svých letech, tak daleko jste to mezi samými nevědomými idioty přivedl? Tak jste se stal vzorem neobyčejné učenosti a to, což při velikých učencích zvláštností jest, s tak velikou spokojeností se sebou samým a přesvědčeností o svých vlastních velikých zásluhách. Bojoval jste dosud jako Herakles s netvory bludů, tiskových chyb. Přivedl jste vše kolem sebe v úzkost a bázeň, poněvadž nemáte ve zvyku někoho šetřiti. Jste ve všech vědách stejně dokonalým, neboť všechny druhy učenců poučujete a jim chyby vytýkáte. Vy však jste chyb všech, ani nejmenší chyby tiskové nevyjímaje, úplně prost. Slovem, Vy jste Fenomen v Čechách.“

Nežli uražený Dobrovský dospěl k obraně, vydal Ungar r. 1780 druhý svazek své „Revision der böhm. Lit. auf das Jahr 1779“ (71—133),

v níž obsaženo 10 ještě trhavějších dopisů na „pana magistra“ (Dobrovského). Zde vysmívá se zejmena pravopisným odchylkám Dobrovského.

Přikládá také dopis pověstného Maxm. Šimka, prof. české řeči ve Vídni, jejž prý psal nejnověji jednomu českému učenci s doložením, aby také Dobrovskému známým učiněn byl. Dobrovský totiž, jak známo, odsuzoval vším právem Šimkův i nohsledův jeho pravopis, pobloužené brusičství a vynalézání potvorných slov. Šimek, rozezlen zvláště výrokem jeho: „Tento mor (nesprávné tvoření nových slov) nakazil všecky, kteří v české řeči něco pracují; překladatelé latinských školních knih i malých čítacích, pan Pol, P. Max Šimek, jsou mistry v kování slov,“ vyjíždí si ostře na Dobrovského, hájí se příkladem Rosovým a dodává posměšně: „že také v Čechách české spisy tištěny jsou, ve kterých nalezají se výrazy, jimž my v Rakousích nerozumíme. Na př. v předmluvě ku Příhodám Vratislava z Mitrovic, kdož rozuměl by, že slovy „skrze kněze Bilausse“ P. Kandidus jest označen? právě tak, jako kdybych já měl jej v nějakém německém díle „P. Weizs „nazývati; anebo kdyby se vydavatel P. Pelcl na titulním listě „Kožissek“ jmenovati měl a t. d.“

Nato vystoupil Dobrovský se svou obranou. Vydal roku 1780 spis „Antwort auf die Revision etc.“ 30 stránek obsahující, jejž počíná těmito slovy: „Povinnost a nutnost vyžadují toho, abych raději dříve a méně nežli pozdě a mnoho odpověděl. Ty kusy, na něž nyní odpověděti nemohu, jsou větší důležitosti, než abych neměl očekávati příznivější doby a příležitosti. Pak objeví se vše v docela jiném světle; neboť jednou musí se zřejmým státi, co v naší literatuře epochu činí. V odpovědi své chci především i jen zdání, že jsem nezdvořilým, pilně se vystříhati, neboť vím, že rozumné, učené publikum straně méně zdvořilé nerado souhlas svůj dává. — Magister Dobrovský.“ Ve spise tom naráží Dobrovský na rozličné pomocníky, kteří Ungarovi při sepsání revise přispěli.*) Vybírá pak ze spisu odpůrcova seznam nepěkných predikatů, kterých se mu od Ungara dostalo, aby ukázal, jak neslušnou zbraní prý spisovatel proti němu bojuje. Kdo prý by tu nepodlehl? On že alespoň se vzdává, neboť takto zápasiti že nemá ani práva ani chuti. Jen to prý jest mu divným a toho nemůže pochopiti, že on, nejnectnější kluk(!) — tak prý ho Ungar líčí — kdysi od samého Ungara žádán byl o pomoc k „Učené Čechii.“ Na důkaz toho odvolává se na dopis Ungarův před vydáním Corrigend mu zaslaný, který prý má ještě v rukou. Uvádí také — „nikoli z pýchy, neboť smýšlím o sobě tak

*) Na tuto narážku odpovídá Ungar: „Nebylo vám třeba vyšetřovati, jaké účastenství pan Ungar a jaké ten či onen při revisi měl, jakož i já nechci zkoumati, jaké účastenství ten neb onen měl na Vaší Literatuře a na Vaší odpovědi. Jestliže jsou Vám, jak mne ujišťujete, všichni ti mužové, kteří na revisi radou i skutkem se súčastnili, známi, tedy vězte také, že jsou to také důstojní a zasloužilí mužové, kteří jen chtěli, abych Vás na cestu dobrou přivedl, Vaše chyby stíhal, hodně příkře stíhal, abyste v tomto přehnaném způsobu psaní celou tu krásu svých spisů jako v zrcadle viděti mohl a z toho uzavříti mohl, jak velice jsou učenci naši uraženi výrazy, kterýmiž Jste kancelář universitní, rektora a děkany (22), rektora a direktory fakult a professory (89), právnickou fakultu (148), muže, kteří k rozkazu arcibiskupovu Index vydali (9), professora Chládka (4), professora Ungara (165 a 256), překladatele lat. knih školních, prof. Šimka, pana Prokopa, pana Pola obdařil.“

skromně, že neváhám vyznati, že jsem v oboru literárním málo, velmi málo učinil" — pochvalné úsudky některých učenců a znamenitých mužů o jeho několika spisech. „Papežský nuntius ve Vídni projevil v jednom dopise svém na pana Dobnera svoji spokojenost s vydáním Evangelia sv. Marka a připojeným k němu kritickým pojednáním. S „Českou Literaturou" jest zajisté pan ***, veliký literat německý, spokojen, ježto v jednom psaní ze dne 21. pros. 1779 na pana ** píše: „Ty tři kusy Čes. Lit. právě jsem obdržel a mnohému jsem se z nich přiučil." Pan K. G. U., doktor práv a filosofie, jenž rozličnými spisy se proslavil, píše v listě ze dne 26. list. 1779 panu ** následovně: „Spisovatel České Lit. právem stěžuje si na špatný stav českého jazyka." Pan prof. M. píše dne 15. září 1779 panu ** takto: „Pan Dobrovský prokazuje zajisté důležitou službu své vlasti." Originaly psaní těchto mohu komukoli ukázati, neboť můj přítel pan ** ochoten jest každému je předložiti." Tak hájí se Dobrovský a ještě ku konci uvádí jedno svědectví: „Pan professor Pittrof, jemuž přece žádného stranictví přisouditi nelze, doporučuje v 3. díle své Pastýřské theologie „Českou Literaturu". Nezdá se tedy, že by universitní páni professoři mnou sníženi nebo uraženi byli." — Po takovémto úvodním boji následuje věcná i formalní kritika Ungarovy revise.

Mimo to uveřejnil Dobrovský v 9. čísle listu „Intelligenzblatt" (roč. 1780) prohlášení, jímž poukazuje k tomu, že jej autor revise obvinil „z trestuhodného podniknutí a prohřešení se proti úctě ku svým představeným" a dodává: „Poněvadž pak Jeho Exc. pan hrabě Nostic, jenž sice dalek jest všech sporů učených, o čest domu svého a těch, jimž vyučování svých pánů synův svěřil, starostliv jest; a moji představení, jichž úřad a povinnost vyžaduje toho, aby trestuhodné věci poddaných svých kárali, ode mne nežádali pražádného ospravedlnění, tu ukládá mi záchrana mé cti nemilou povinnost spisovatele revise, ať on jest kdokoliv, za zlovolného utrhače veřejně vyhlásiti."

Proti Dobrovského obraně vydal Ungar třetí díl své revise, nadepsaný „Beschluss der Revision der böhm. Literatur" roku 1780. Obsahuje str. 137—239. Ungar tu předem obrací se proti Dobrovského vyhlášce v „Intelligenzbl.", pravě mezi jiným: „Jest ten kalumniant, jenž toliko uvádí, co jste řekl? Jest ten kalumniant, jenž Vaše neslušná, satyrická místa v doslovném znění uvádí a jenž praví, ježto přece čísti umí, že se mu zdají býti neslušnými, který však také, když se jiným tak nezdá, s tím jest spokojen? Nuže nechť rozhodne učené, nestranné obecenstvo, zdali jsem já zlomyslný utrhač, nebo zdali pan Dobrovský je zlomyslný překrucovač."

Ale již chýlil se boj ku konci; neboť jakkoliv ukončení Ungarovy revise neustalo v ostré palbě proti Dobrovskému, přece lze v ní pozorovati náhlý obrat, zcela jiný dech, který z ní zavanul. Byla toho příčinou již sama odpověď Dobrovského, kdež tento ducha svého mladistvého prudký žár potlačiv a vyvoliv vážný i mírný způsob boje, nečekávaným tímto obratem (bylať to na povahu Dobrovského skutečně věc překvapující) Ungara téměř zahanbil a ve zmatek uvedl. Byla to šťastná (leč upřímná) taktika Dobrovského, jíž dobyl nad Ungarem moralního vítězství; neboť tento v závěrku své revise nemá nic pilnějšího

na práci, nežli jak by příkrý tou své revise před veřejností omluvil, vysvětlil a vinu na Dobrovského svalil. Zdá se, že tu již Ungar, ač zjevně nepřátelských zbraní ještě neodložil, první zánět lásky k Dobrovskému v srdci svém pocítil. Spatřujeme v životě často, jak právě lidé (zejmena lidé ducha vyššího), kteří proti sobě s úmysly protivnými vystupují, ucítivše tuhý odpor jeden druhého, nejprve síle jeho se obdivují, a pak — seznavše i dobrotu jeho — klesají sobě v náruč upřímného přátelství, jež bývá pak nejednou základem k velikým společným činům.

Oba dosavadní protivníci dali se teď na cestu smíru. Zejmena Dobrovský pilně vyhledával smíření s Ungarem, jehož si velice vážiti počal. Proto také v kritice své na třetí díl „Učené Čechie", již uveřejnil ve své „Böhmische Literatur 1780", mírně si počíná. Za krátko pak vzešlo mezi oběma úplné přátelství. Z té příčiny také Dobrovský roku 1786 uveřejnil práci Ungarovu „Allgemeine böhm. Bibliothek" ve svém vědeckém listě „Lit. Magazin".

Ke shodě Ungara s Dobrovským pracovala ještě jiná okolnost. Oba totiž jati byli ideami Josefinského směru, což zřejmě vystoupilo na jevo, když oba octli se ve středu svobodných zednářů.

Císař Josef II. podporoval tyto společnosti, jež v Rakousku rychle a hojně se rozšířily. Ve Vídni založil a zorganisoval loži zednářskou Hynek Born. Byla to společnost vědecká, v níž nalézali se nejpřednější státníci a učenci: abbé Mich. Dénis, kapelník Jos. Haydn, hr. Fr. Dietrichstein, Blumauer a j. v. a do níž vstoupil po r. 1780 také strahovský opat Josef Mayer. V Praze založena byla první lože již roku 1749, a roku 1776 byly tu čtyři lože, k nimž počítaly se téměř všechny vynikající osobnosti tehdejší. Nejpověstnější lože byla tehdá tak zvaná „Pravda a jednota u tří korunovaných sloupů", jejímž mistrem byl hrabě Josef Canal. Za účel jednoty uvádějí základní pravidla českého zákonníku zednářského, který sepsal Cornova, druhý starší jmenované lože pražské: „Dobročinnost jest hlavní účel masonství (zednářství); — mason vyhlazuje tělesné i duševní zlo v společnosti lidské; — nevlídník a člověk zlého srdce nebude přijat do lože, kteráž jest bratrskou, demokratickou republikou; — bratří jsou povinni vědy horlivě pěstovati, mecenáše s učenci sbližovati; jsou zavázáni láskou a nezrušitelným přátelstvím ku bratřím; — jsou povinni bližního milovati a veškeré ústavy dobročinné podporovati; — lože nemíní dělati z bratří učence, ale chce úsilně odklízeti pověry a škodlivé předsudky, osvětu v lidu šířiti, učence a literaturu podporovati a j.

V této loži dali se také najíti brzo Dobrovský s Ungarem, který pak roku 1782 zastával při ní úřad efora. Pražské lože zednářův založily sirotčinec u sv. Jana Křtitele, jemuž císařovna Marie Teresie velikou péči věnovala. O zachování a udržení sirotčince tohoto nemalou má Ungar zásluhu.

Zednáři měli také brzy převahu v učené společnosti, když hrabě Lažanský, přívrženec jejich, za presidenta společnosti zvolen byl. Pelcl píše o tom Dobrovskému dne 24. června 1789: „Víte již, že jsme hraběte Lažanského za presidenta zvolili. Dostal většinu hlasů, totiž

ode všech zednářů. Ungar radostí sotva se znal. Nyní mají tedy zednáři ve společnosti převahu."

Kromě Dobrovského obcovali s Ungarem přátelsky i mnozí jiní učenci a spisovatelé, zejmena Pelcl, Gel. Dobner, Ad. Voigt, Fr. Procházka, Fr. Pubička, z mladších Kramerius, na jehož vlastenecké probuzení Ungar nemálo působil, a K. J. Tham, jenž k poctě K. R. Ungara obrátil svůj spis „Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům", roku 1783 (Tham byl tehdá teprve 20letý mladík), připsav jej Ungarovi a zásluhy jeho o cís. knihovnu velice v něm vychvaluje.

Neméně lichotivě vyslovil se o národních zásluhách Ungarových Nejedlý v předmluvě ku překladu Iliady: „. . . s dychtivostí jste v zříceninách ostatků naší české slávy hledal a je z prachu vytrhnuv, množství vlastenců k následování probudil. Již mnozí malomyslní nad tím slzeli, že učenost a moudrost našich předků, že ozdoba mateřského jazyka na věky zahynuly, že starožitná sláva nás nikdy více neosvítí — a hle, Vy jste přišel a Vaší prací slunce i moudrosti i slávy vznešených předků naše krajiny vyjasnilo, aby starobylé símě v dobrou zemi vseté nové ovoce neslo."

Poslední spis Ungarův vyšel roku 1786. Ungar měl v úmyslu sestaviti systematický seznam všech v české řeči až dotud tištěných knih i prohlížel pilně mimo císařskou bibliotheku také soukromé knihovny, zvláště knížete Fürstenberga, Zlobického ve Vídni, Ribaye, kazatele českých osad v Činkotě v Uhrách, knihovnu strahovskou, nahlédaje též do kralovéhradeckého a pražského Indexu zapovězených knih. Tím mínil vydati dílo s názvem „Allgemeine böhmische Bibliothek", které by sloužilo ku přehledu celé české literatury a ze které by každý literát český mohl radu čerpati i se poučiti, kde tu neb onu zvláště vzácnou knihu českou, již po dlouhá leta třebas nadarmo hledal, nalézti lze. Bohužel že dílo toto zastavilo se (z příčin neznámých) po prvním oddělení, jež vydáno bylo dne 11. ledna 1786 s tímto obsahem: I. Bible (15—62 str.) celkem 21 českých biblí II. Nové zákony (63—136 str.) celkem 41 knih. III. Jednotlivé díly Starého zákona ve 20 českých vydáních. Aby tento seznam přístupným stal se také knihovníkům cizozemským, připojil ku každému názvu knihy stručný jeho překlad německý. Český titul tištěn jest touž orthografií, kterou psána jest dotyčná kniha. Spisy důležitější opatřeny jsou literárními a historickými poznámkami. Knihy pak, které Ungar nalezl v knihovnách privatních, poznamenal hvězdičkou a připojil jméno majitele. Mimo to připojil ku všem uvedeným knihám běžnou cenu, aby dle nich mohli sobě milovníci knih spisy buď vyměňovati nebo kupovati.

Ideje zednářské a směr doby josefinské vůbec pohnuly Ungara, že odhodlal se vstoupiti do řady světského kněžstva. Roku 1788 opustil s přivolením konsistoře pražské řád premonstratský, přijal opět křestní jméno své „Karel" na místě dosavádního klášterního „Rafael" za jediné své jméno, a žil pak jakožto čestný kanovník kapituly Staroboleslavské.

Zatím Ungar zastával již mnohé čestné hodnosti na universitě pražské. Zvolen byl za děkana fakulty filosofické po třikráte: prvně dne 2. října 1786, po druhé 1. září 1787 a po třetí dne 1. září 1788.

Za rektora pak a vicekancléře university, jakož i za praesesa akad. senatu byl installován na rok 1790 dne 26. srpna. Roku 1792 obdržel titul c. k. rady a (s působnosti c. k. direktora) po více let vroucně žádaný úřad repraesentanta pražské filosofické fakulty. Na základě dvorního dekretu ze dne 20. dubna 1792 byl přidělen pražskému studijnímu konsessu co referent v záležitostech bibliothečních.

Avšak již počal stárnoucí Karel Ungar trpěti prudší bolesti v nohou, jež působila mu pakostnice, přichytivši se ho ve studených místnostech bibliothečních. Rok po smrti svého nejlepšího přítele Jiljího Chládka, kterýž skonal dne 29. ledna 1806, ve stáří 63 let, odebral se na věčnost i Karel Ungar, podlehnuv silnému podagru a chiragru, dne 14. července 1807 ve stáří 64 let. Poněvadž nebyl již členem řádu premonstratského, pochován v obecném pohřebišti na Volšanech. Při zdi tamnějšího kostelíčka v pravo vedle vchodu nalézáme jednoduchý, ze železa litý pomník s tímto nápisem:

Carolo Ungar: Augustissimo A Consiliis Et a bibliotheca: De literis, patria, Humanitate, Immortaliter merito: Amici posuere. Obiit prid. Id. Quinctil. MDCCCVII.

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Dorazili jsme do Bajdar a maršálek výpravy učinil návrh, abychom pro dnešek už dále nejeli, nýbrž zbývající část dne pěšky po okolí se potloukali a pak někde v zahradě po cikánsku přenocovali. Ježto nikdo nic lepšího nevěděl, přijat návrh ten jednohlasně a zvířata naše uvázána k žebřinám a žlabům v otevřené kůlně vesnické hospody. Avšak nocleh, bylo nám řečeno, že musíme si vyhledat jinde, poněvadž krčma ani vhodné místnosti k tomu nemá ani vlastní zahrady. — „Nic neškodí,“ pravil Taras Grodnenko, „průvodcové naši zůstanou u zvířat a my půjdeme. Však se někde zachytíme. Kdyby však déšť přišel, k čemuž se arci nepodobá, prosedíme noc pod kůlnou u svých velbloudů, mezků a koní . . . .“ Vypravili jsme se tedy na obchůzku a bloudili, vesele rozmlouvajíce, údolím semo tamo. Asi za hodinu — slunce ještě ostře pálilo — našli jsme na palouku Tatara, jenž ve stínu svého velblouda odpočíval a s olympickým klidem čibuk kouřil. Pozdravili jsme, on poděkoval; otázali se, je-li zdráv on i jeho ženy, on ujistil nás, že je všechno v pravé míře, a když jsme ho o radu žádali, kde a jak bychom přenocovali, nabídl se, že nám propůjčí svou

ohraženou zahradu, v té že nám rozdělá velký oheň a pro dámy že postaví velký, se všech stran uzavřený stan. Když uslyšel, že společnost sama tři složené stany s sebou si veze, odpověděl, že tedy postaví ty tři a ještě čtvrtý pro případ potřeby. Nabídnutí přijato a Tatar odejel ihned nazpět do vesnice, aby čeho potřebí zařídil. My pak bloudili jsme dále, a když slunce za hory se klonilo, usedli jsme v Tatarově zahradě kolem mohutného ohně a začali konat přípravy k večeři. Tatar přinesl obrovský samovar, ovoce, surové jehněčí maso, rožeň, pánev a tak dále a slíbil, že ženy jeho pošlou mísu výborné rejžové kaše a sladké zavařeniny do čaje.

Když jsme tak kolem vesele plápolajícího ohně se byli rozložili a zdlouhavý poněkud postup kuchařské práce našich dam sledovali, rozpomenul se továrník Spiridonov opětně — ačkoliv mu to byl policejní major již dvakráte zapověděl — výjevu, kterýž se na stanici u bajdarské brány před našima očima byl odehrál a nemoha zvědavost svou ukrotit, pravil Graždanskému:

„Nile Feodoroviči, vy nejste přec byrokrat obyčejného druhu, jako u nás bývají, lidé úzkoprsí, upjatí a výluční; vás považuji za illuminata, za člověka nové školy, který má o poměru mezi úřadem a obecenstvem náhledy abych tak řekl — francouzské . . . . proč pak jste tedy takový tajemnůstkář, proč neobjasníte raději věc upřímným sdělením, než aby dobrodružné domněnky vznikaly a falešné pověsti se šířily? My na příklad byli jsme svědky toho, co se dnes událo s bývalou, jak jste pravil, kněžnou Salomonidou Platonovnou . . . co si máme o tom všem myslit? Necháte-li nás na plano přemýšlet, nedopadne asi závěrka příznivě pro slavnou policii, jejímž jste vy tu hlavárem! Vydali jste — o tom nemůže být sporu — na kněžnu zatykač; ten byl pak zrušen . . . a proč? Pro přílišný důvtip slavné policie sotva asi! Avšak zapomněli jste podřízeným úřadům oznámit, že zatykač už neplatí, a tak stalo se, co vám nepochybně pořádnou mrzutost spůsobí, neboť Salomonida Platonovna nezdá se mi býti z těch, kteréž se mlčky nechají políčkovat. Věc se roznese a co řekne svět? Že jste vyvedli dva hloupé kousky!“

„Nenadsazujte, milý příteli,“ odpovídal s klidným úsměvem Graždanskij; „ačkoliv nám nesmí býti lhostejno, jak o nás veřejnost smýšlí, jsou přece případy, že s resignací snésti musíme, aby se veřejný vtip o nás brousil. Leč případ s kněžnou Salomonidou není toho spůsobu. Nechtěl jsem prve o tom mluvit, poněvadž ani mně samému věc není docela jasna . . . avšak než-li bych dopustil, aby se kdož ví jaké bludné závěrky činily, povím, co sám jen vím. Úředním tajemstvím to již býti nemůže, tedy slyšte!

Salomonida Platonovna, vdova po generalu knížeti Sachalinovi, stala se o něco více než před třemi lety podezřelou, že kula s četnými nihilisty tajné pikle a byla proto odsouzena, aby sama, na čestné slovo, do Sibíře se odebrala, tam dle libosti sídlo si zvolila, úřadům o tom zprávu podala a bez výslovného povolení ústřední vlády hranice evropského Ruska nepřekročila. Salomonida odcestovala skutečně, jak jí bylo uloženo, do Kary ve východní Sibíři a zahájila tam život v každém ohledu vzorný, učinivši se dobrovolně učitelkou dcer vypovězenců, jejichž ženy a rodiny samy doma zůstati nechtěly, jakož i dcer tam-

nějších úřadníků a dozorců. Přátelé její činili sice všelijaké pokusy, aby jí dovolení k návratu vymohli, avšak bez úspěchu, tak že se pomalu na proslulou druhdy kněžnu zapomnělo. Tu však dostala vláda před nedávnem výstrahu, že chystají nihilisté na císaře a následníka trůnu v Livadii nebezpečný attentat, a skoro současně došla zpráva, že Salomonida Platonovna ze Sibíře uprchla a — jak policie v Taganrogu ze zachyceného jakéhosi listu seznala — na jižní břeh krymský odplula a v Jaltě na břeh chce vystoupit. Rozumí se téměř samo sebou, že policie mezi oběma jí ohlášenými fakty vnitřní jakousi souvislost shledala a následkem toho na kněžnu zatykač vydala. Učiněna pak proti zamýšlenému attentatu rozsáhlá opatření, a já byl jsem, jak víte, povolán, abych zde rozšířenou službu bezpečnosti řídil. Abych to ostatní krátce pověděl: přišli jsme skutečně spiknutí na stopu, zmařili attentat a zjistili také svými důvěrníky, že Salomonida Platonovna v okolí Jalty se zdržuje. Leč tu přišel najednou z kabinetní kanceláře z Livadie rozkaz, že se nemá kněžna ani stíhat ani jakkoli obtěžovat, ježto prý dostala od Jeho veličenstva dovolení, aby své vyhnanství, než snad úplně bude amnestována, ztrávila na Krymu nebo kdekoli v guberniích taurické a chersonské. Nedorozumění se vyjasnilo, a proti Salomonidě Platonovně nezbylo žádné příčiny, obzvláště od té chvíle, co se jí dostalo carské milosti. Možná, že se kněžna dosti brzy zase v plné slávě do Moskvy a Petrohradu vrátí. Chápete již? Myslím, že to na ukojení vaší zvědavosti postačí.“

„Nyní teprve nic nechápeme,“ odpověděl továrník Spiridonov, „a zvědavost naše jest nyní dvojnásob napjata.“

„Nile Feodoroviči,“ ujal se slova Taras Grodnenko, „na této nápovědi nemůžete přece přestati. Kdo A řekl, musí říci také B. Nyní jest nám věc ještě záhadnější, než dříve, a poněvadž jsme do tajemství už částečně zasvěceni, máme právo žádat, aby nám bylo objasněno všechno.“

„Ne tak, milý příteli,“ odmlouvala továrníkova paní; „Nil Feodorovič není nám povinen nic více vypravovat. A také není to všechno asi již úředním tajemstvím. Leč právě proto myslím, že bude pan major tak laskav a vypoví nám celou historii od začátku a zevrubně, když ho totiž náležitě poprosíme. Nuže tedy, mé dámy, spojte se se mnou a prosme spojenými silami!“

Na toto polou vážně a polou žertovně pronešené vyzvání vztáhly všechny dámy sepjaté ruce k majorovi a tento, vida nezbytí, přerušil prosebnou tuto scénu významným pokrčením rameny a posuňkem, jako když člověk proti svému lepšímu přesvědčení na milost a nemilost se vzdává, a promluvil:

„Vidím, že bych útokům vašim, krásné dámy i vy, neurvalí pánové, marně vzdoroval; podrobuji se tedy vašemu přání a povím vše, co sám jen jsem zvěděl. Leč vyprošuju si aspoň na nějakých čtrnácte dní vaši diskretnost, pánové i dámy, poněvadž věc snad přece není ještě tak vyspělá, aby bez rozpakův dáti se mohla na veřejnost. Slibujete? Dobrá! Nuž tedy slyšte dále.“

„Jak jsem již připomenul, vedla Salomonida Platonovna na Sibíři skoro tři leta život vzorný a poněvadž jen na čestné slovo vypovězena byla a ve vlastním domku bydlela, žila téměř beze všeho dozoru, ba

ředitel věznic a plukovník posádky zvali ji do svých rodin a zábav, kdež Salomonida ovšem záhy první místo zaujala a středem společnosti se stala. Leč navzdor tomu zatoužila třetím rokem — když byla s dovolením úřadův celou řadu sibířských měst a trestnických osad vystřídala — po domově anebo zrodil se jí snad nějaký plán v hlavě . . . zkrátka kněžna Salomonida odcestovala — úředně se tomu říká „uprchla“, avšak nyní netroufám si už ani názvu toho užiti — jednoho krásného rána do Evropy, provázena jakousi paní Agrippinou Kostromskou, také dámou ze vznešené společnosti, kteráž pro úkladnou vraždu otrávením na 10 let do Sibíře byla vypovězena, a jedním starším nihilistou, bývalým státním radou, jemuž se bylo zastesklo po ustřicích a mořských vlašťovkách . . . Abych vám věc úplně objasnil, připomínám, že Salomonida opatřila nejen sobě, nýbrž i svým průvodčím falešné cestovní listy čili „pasporty“ — což prý v Sibíři ještě snáze provésti se dá, než zde, máme-li totiž tolik peněz na vyhazov, jako Salomonida Platonovna, jejíž jmění, jak asi víte, milliony rublů obnáší. Paní Agrippinu a excellencí pana Butěněva vyhledala si Salomonida na rozličných místech, — byl tedy všude jenom jediný falešný průvodní list vyhotoven! Pravím „falešný“ — výraz ten není zcela správný . . . mělo by se říkat „nezákonně vydaný“, avšak co je nám po tom! Tedy Salomonida, Agrippina a monsieur Butěněv cestovali jako veliké panstvo — rychle sice, ale pohodlně — stále na jihozápad, až se konečně dostali do Kazaně. Tam postavil opatrný gospodin Butěněv svoje dvě „svěřenky“ nejdříve pod ochranu svaté Hermandady, seznámiv je při šampaňském, lososu a čínských slukách s některými a náhodou nejčilejšími policejními úředníky, a když pak všichni dosti bezpečnými se zdáli, uvedl je mezi členy tak zvaného „výkonného výboru“, kdež se Salomonida Platonovna rychle spřátelila s ženou presidenta výkonného revolučního výboru . . . jméno vám nepovím, poněvadž je dosud ještě tak mocným, že by mi krk mohl zakroutit! Výtečná tato panička vyjevila již při třetí rozmluvě Salomonidě, že se chystají attentaty na cara a sice že má býti proveden nejbližší útok v Livadii. Následujícího dne již přihlásila se Salomonida u presidenta, že přistupuje k velké organisaci „Národní vůle“ a nabídla značnou sumu peněz pro agitační účely. Považte si: krásná dáma, kněžna, uprchlice ze Sibíře a milionářka — který pak revoluční výbor nepřijal by ji s otevřenou náručí? A takž přijal ji ochotně i ústřední výbor kazaňský, nemaje ovšem ani tušení . . . však nesmím předbíhat! Salomonida Pltonovna uslyševši, že chystají nihilisté na cara v Livadii attentat, umínila si ihned — o tom nemůže být nyní již ani nejmenší pochybnosti — že provede mistrovský kus na ochranu našeho vladaře, jehož bůh celé století ještě zachovati račiž... v obyčejné mluvě se tomu říká, že provede zradu na nihilistech, aby se rehabilitovala. Leč v tomto případě je zrada ctností a já nepochybuju ani dost málo, že by každý z nás tuto přítomných tak se byl zachoval!“

„Salomonida Platonovna umínila si tedy ihned, že pojede jakožto nihilistka a důvěrnice výkonného výboru do Livadie; aby však přílišným účastenstvím se zamýšleným attentatem snad podezření nevzbudila, vyžádala si officielní — rozumějme: revoluční — poslání do Varšavy, a odejela zatím na Krym. Než ale vlnám Azovského moře se svěřila,

zastavila se v Taganrogu a vyhledala si tam jednoho z nejlepších agentů ústředního revolučního výboru, jehož my jenom „par renommé“ známe, ale nikoliv dle jména nebo osobně. Agent tento jest prý muž zámožný a má hezkou, mladou paničku. S touto seznámila a spřátelila se rychle Salomonida Platonovna a poněvadž se byla prokázala, že jest důvěrnicí výkonného výboru, dověděla se od mladé, nezkušené nihilistky rozličné zajímavé a pro ni užitečné podrobnosti o zamýšlených podnicích terroristů. Ba prostomyslná ta panička vyzvěděla kněžně z manželových šifrovaných zápisek i den, kdy attentat v Livadii proveden býti měl, ačkoliv se datum zamýšleného útoku vždy chová v nejpřísnější tajnosti, tak že o něm vědí pouze předseda výkonného výboru a hlavní jednatel dotyčného kraje. Osoby, kteréž útok provésti mají, dostávají konečný rozkaz teprve dva, nejvýše tři dni napřed, tak že i ony samy, co se týče dne, až do poslední takřka chvíle bývají v nejistotě, ač není-li k attentatu určena nějaká zvláštní, mimořádná příležitost, slavnost atd., v kterémžto případě arci den i hodina všem súčastněným osobám samy sebou již napřed jsou známy .... Salomonida Platonovna vyzvěděla tedy toto pro ni nad míru důležité tajemství a vidouc, že lhůta je už krátká, odplula ještě téhož večera na malé plachetní lodi, kteráž soukromý majetek jistého kupce byla a jenom z obzvláštní protekce někdy nějakého cestujícího na palubu přijímala, do Feodosie. Policie v Taganrogu dověděla se konečně o přítomnosti naší sibiřské uprchlice, ale trochu pozdě již, neboť když ji stíhat začala, aby se jí zmocnila, unášely už Salomonidu Platonovnu východním větrem naduté plachty ku břehům našeho poloostrova.“

„A nedala ji policie nějakým parníkem stíhat?“ otázala se s živým účastenstvím choť tulského továrníka.

„Nikoliv, má drahá,“ odpověděl Graždanskij; „předně nemá policie žádných parníků pro svou potřebu a za druhé je na moři velmi těžko někoho stíhat, obzvláště nevíme-li, na které lodi pluje a kterým nejbližším směrem! Ostatně zjistila si policie všechno tak pozdě, že už byla Salomonida nepochybně ve Feodosii, a nezbylo jí tudíž nic jiného, než telegrafovati policejním úřadům na Krym, že byla naše uprchlice v Taganrogu viděna a že toho a toho dne dle doslechu na Krym odplula. To se také, jak už víte, stalo. Ale v tu samou dobu asi telegrafovala již také Salomonida z Feodosie do Jalty jednomu ze spiklenců, že toho a toho večera na cizí plachetní lodi připluje a ve člunu ze širého moře ku břehu dopraviti se dá, tam aby ji na jistém, blíže označeném místě očekával.“

„A tuto depeši jste zachytili?“ vpadla majorovi do řeči slečna Helena.

„Nezachytili, drahá slečno, nezachytili,“ odvětil s úsměvem Graždanskij; „bylať sepsána dle zvláštního klíče z obyčejných nezávadných slov, jejichž pravý smysl jenom člověk zasvěcený rozebrati mohl. Telegrafní úředník nevyrozuměl sice, co „Ivan Petrovič“ — tak byla depeše podepsána — adressatovi telegrafuje, ale to stává se častěji, a co je konečně telegrafnímu úředníkovi po tom? Zkrátka, telegrafista netuše nic podezřelého, zaslal depeši, kam náležela.“

„Jak jste se tedy dověděli, co Salomonida vlastně telegrafovala?“ tázala se opět slečna Helena.

„To, milá slečno, pověděla pak kněžna na příslušných místech sama, a rozborem původního telegramu, který — jak víte — na úřadě zůstává, zjistili jsme, arciže jenom pomocí klíče, jejž nám kněžna sdělila, dodatečně úplnou pravdivost jejích udání,“ odtušil major a pokračoval: „Salomonida Platonovna připlula tedy skutečně, jak byla oznámila, na jakémsi podloudnickém parníku a dala se dvěma plavci v lehkém člunu dopraviti ku břehu, avšak nikoli k „carskému přístavišti,“ nýbrž dále na sever, kde do moře trčící velký balvan malinkou zátočku tvoří. Muž nebo pán, jemuž byla telegram zaslala, přišel jí skutečně vstříc a uvedl ji . . . kam, netřeba vám prozatím vědět. Jest to také zcela lhostejné! Policie o tom, rozumí se, pranic nevěděla, ale náčelník místní policie Žulkovskij — já jsem v tu dobu konal inspekci v Sevastopoli — maje z Taganrogu aviso, že naše uprchlice na Krym odplula, dal svým lidem nedosti opatrný rozkaz, aby každou jen poněkud podezřelou cizí dámu pozorovali a pilně stopovali, což nám několik nepříjemných mýlek způsobilo. Avšak navzdor tomu nezavadila naše výborná policie ani prstem o pravý svůj předmět a Salomonida Platonovna byla — jak víte — zadržána teprve dnes, v Bajdarech, když už zase má patent nedotknutelnosti.“

„Ale jak pak si ten zase opatřila?“ tázal se netrpělivě p. Spiridonov. „Vypravujete nám — arci s neobyčejnou a uznání hodnou laskavostí — od Adama a Evy, co všechno kněžna Salomonida vyvedla, ale k tomu vlastnímu nemůžete se jaksi dostat. A na tom nám přece nejvíce záleží!“

„Nemýlím-li se,“ odtušil usmívaje se Graždanskij, „záleželo vám prve na tom, co jsem nyní vypravoval; teď, když to už víte, záleží vám ovšem na věcech dalších. Pochopuji, a prosím jen o malinké strpení: večeře jest, jak vidím, hotova, a jehněčí pečené voní mi tak svůdně do lačného chřípí, že nejsem schopen jiné myšlenky, než na její chuť zajisté rozkošnou, pročež prosím, aby zbytek mého vypravování odložen byl k desertu.“

Tato slova a ještě více znamenitá vskutku vůně pečené jehněčiny spůsobily takový obrat ve smýšlení a náladě celé společnosti, že návrh pana policejního majora takřka s jásotem přijat byl a všichni na Salomonidu a celé to hamižné spiknutí rázem zapomněli. — Večeřeli jsme skvostně ve stínu dvou košatých fíků, jejichž zlehka se vlnícími haluzemi, jako chvějící se stříbrné šípy, na nás dolů pronikaly sporé paprsky měsíce, který tím časem již vysoko byl postoupil a oblohu zcela opanoval. — Jak čile a obratně vedly si naše dámy při „cikánském ohništi,“ . . . jak delikatně přikrajovaly nám na dřevěné ploské talíře šťavnatou pečeňku, pomáhajíce si při tom bělostnými prstíky, po nichž bohaté krůpěje žirného tuku zvolna stékaly . . . jak vesele bubnovala vařící se voda v obrovském mosazném samovaru, z jehož vysokého komínu ob čas modravé kroužky dýmu vystupovaly . . . jak jiskřil se granátový odvar požehnané čínské byliny v jasných sklenicích, jak libou vůni šířila kolem bělavá pára, vystupující z lesklého čajníku, jenž naše sklenice zásoboval . . . jak usmívaly se na nás mísy s čerstvým krymským ovocem . . . jak lákaly naše jícny rozložené kolem pšeničné chleby, tenké to a dlouhé šišky s červenou, svítivou korou, jako zardělá kožka

na rožni opatrně upečeného selátka . . . jak libě páchnuly otevřená láhev francouzského koňaku a rozšněrovaný měch kachetinského vína, jejž byly luzné ručky nějaké kavkazské krasavice pečlivě utáhly . . . jak byly naše dámy červené, jak svítily svýma velkýma očima, jak se usmívaly, vidouce náš zrovna božský apetit . . .! Jak nám to všechno chutnalo, jak bylo vše skvostné! . . . Avšak pozor, koruna večeře se blíží! Tatar a dva jeho synové nesou čestný dar harému: velikou, stříbrnou nebo postříbřenou mísu s rejžovou kaší a několik malých misek se sladkými zavařeninami. Rejžová kaše, hm! Což může tu býti zvláštního? . . . Avšak jaké bylo naše překvapení, když jsme — jen tak, abychom tatarským dámám čest proukázali — této u nás neoblíbené krmě okusili! Udiveni podívali jsme se druh na druha a oči naše tázaly se navzájem: co to? Rozplývalo se to v ústech jako hustý, zrnitý olej z francouzských oliv, páchlo to jako květ lípy, vanilky a mandlovníku, a chutnalo jako nekvašený pšeničný chléb s mlékem, ananasem a cyperským vínem . . . podivná mixtura, a přece jenom rýžová kaše! Dámy naše chtěly přisáhat, že nejedly nikdy ještě tak výborné sladké krmě a také my uznali jsme, že se tatarská tato ambrosia zcela dobře může jísti i po jehněčí pečeni a zejmena k čaji, kterýž jsme pili obyčejným ruským spůsobem, s cukrem nebo zavařenými šťávami. Kdybychom jej byli pili jako Kirgizové a Mongolové, solený jako oukrop, byla by se k němu ta kaše méně hodila . . . ale takto hodila se krmě k nápoji a nápoj hodil se k celé naší náladě.

Byli jsme výtečně rozpoloženi a když ploské číše s kachetinskou vinnou šťávou po druhé kolem obcházely, rozpomenul se pan Spiridonov na přerušené vypravování o Salomonidě Platonovně i napomenul majora Graždanského řka:

„Nuže, pane majore, zapíjime už sýr i sladké příkusky a vám nezdá se jaksi, abyste dokončil své vypravování!“

„Upřímně řečeno, pánové a dámy,“ odpověděl poněkud váhavě Graždanskij, „byl bych povděčen, kdybych nemusil dále povídat, neboť zdá se mi přece, že činím více, než je policejnímu úřadníku dovoleno . . .“

„Ale prosím vás, Nile Feodoroviči,“ vpadl mu s líčenou nevrlostí do řeči Taras Grodnenko, „jaké to máte pořád vrtochy! Věc je odbyta, úřadně vyřízena a náleží už historii; historie pak může se směle vypravovat, zvláště v kruhu důvěrných přátel. Vždyť jste snad přece nepřisáhali, že o celé té aféře nikdy nikomu nic neřeknete?“

„To nikoliv, není žádného rozkazu v tom ohledu,“ prohodil už zase volněji major, „avšak jest jakási míra mlčelivosti, která se v našem postavení sama sebou rozumí, — ale když tomu mermomocí chcete a diskretnost slibujete, budiž, dopovím svou povídku . . . Kde pak jsme přestali? . . . Ach ano! Salomonida připlula tedy do Jalty a byla mezi spiklence uvedena, to jest: jeden představil ji zcela nenápadně druhému, tento druhý zase třetímu a tak dále, bylo-li jich tu více — my to sami nevíme! Zpočátku chovali se k ní zdejší terroristé jaksi nedůvěřivě, neboť byli před třemi lety zaslechli, že táž kněžna Salomonida, byvši pozvána do důvěrné schůze IV. oddělení jednoty „Terror“, zvací lístek, jejž byl posel nedopatřením u ní zapomněl, náčelníku státní tajné policie, hraběti Daškovu doručila a tím nejen schůzi zmařila, nýbrž i některé

prý účastníky jakož i kompromittující listiny do rukou policie vydala; avšak Salomonida vysvětlila jim onen případ v ten smysl, že hrabě Daškov, konaje kdysi v jejím domě sám úřadní prohlídku, staré jakési pozvání do schůze IV. oddělení jednoty „Terror" našel, že byly na tomto lístku udány měsíc a den, tuším že středa, hodina i místnost schůze — ovšem již dávno odbyté — ale nikoliv datum, pročež hrabě, mysle, že pozvání pro nejblíže příští středu platí, toho večera s vojskem do označeného domu vtrhl, kdež náhodou zase schůze se odbývala. Ostatně není prý to všechno pravda, ujišťovala kněžna . . . je, není, kdož může vědět! Hrabě Daškov nám to nepoví, neboť ten hraje sám a nevyzrazuje si karty! Zkrátka spiklenci dali se přesvědčit, pojali k Salomonidě úplnou důvěru, kteráž vrcholu dostoupila, když jim byla kněžna předložila odporučení agenta z Taganrogu, a oslněni jejím zjevem i duchem, podrobili se již po několika hodinách jejímu, lze skoro říci: vedení! Salomonida, těžíc duchaplně z dobrých svých průvodních listů a ještě více z patrného dojmu, jejž na ty — nepochybně rozčilené — lidi učinila, dala se do všech podrobností zasvětit a nabídla se posléz, že sama při attentatu hlavní úkol převezme a doutnák zapálí, což prý se jí, elegantní dámě, spíše podaří vykonat, než mužům, kterýmž je přístup k carskému dvorci velice znesnadněn. Nihilisté vzali návrh ten v úvahu, porokovali o něm mezi sebou a buď si již, že je důvody kněžnou přednešené přesvědčily, anebo že podlehli magickému vlivu té oslňující osobnosti, anebo že snad byli rádi, že někdo jiný ten choulostivý kousek za ně chce provésti — jsem dosti zlomyslný, abych i terroristy za schopny měl takovéto slabosti — rozhodnutí jejich dopadlo v ten rozum, že se tedy kněžně Salomonidě Platonovně provedení hlavní úlohy svěřuje. Na to musili ji ovšem spiklenci i s posledními podrobnostmi a přípravami obeznámit a to když se bylo stalo, ocítila se Salomonida paní situace a u cíle, k vůli němuž byla na Krym připlula."

„Nuže, co medle učinila?" ozvalo se najednou několik tázavých hlasů, když byl major přestávku učinil, buď aby si oddychl aneb aby pozornost posluchačů ještě více napjal.

„Jen strpení, pánové a dámy," chlácholil Graždanskij své nedočkavé auditorium a zapáliv si čerstvý doutník — pan major totiž ustavičně kouřil — jal se dále vypravovat: „Salomonida Platonovna odstranivši pod jakousi záminkou své souspřežence, učinila rychle toilettu pro velkou návštěvu, najala si kočár a odejela kvapně do Livadie. Tam vyžádala si okamžitou audienci u dvorního maršálka a vyzradila mu všechno, žádajíc, aby nebezpečí rychle bylo odstraněno, ona sama pak aby odporučena byla císařské milosti. Co na to následovalo, dovedete si představit: maršálek poslal ihned jízdného kurýra dolů do Jalty a povolal mne jménem jeho veličenstva do Livadie, kamž já také s dvěma toliko muži neprodleně jsem odejel, nařídiv dříve Žulkovskému, aby se hleděl zmocnit spiklenců, jejichž — falešná — jména i obydlí v maršálkově přípisu byla udána. Za půl hodiny byl jsem u carského sídla a v tu chvíli byla mi také představena Salomonida. Dvorní maršálek byl svrchovaně rozčilen a stal se nervosním, ba i hrubým, když jsem z moci svého úřadu žádal, aby mi všechno klidně a obšírně bylo vypravováno. — „Pro boha vás prosím, majore," zvolal v jednu chvíli,

popadnuv mne za límec uniformy, „snad nechcete si tu nechat dlouhé historie vykládat, až by zámek do povětří vyletěl? Nejdříve musí se odstranit podkop — pak teprve se může klábosit!“ — Na štěstí dovedla mi Salomonida několika krátkými črtami celou situaci zhruba vyznačit, takže jsem žádosti netrpělivého pana maršálka mohl vyhověti. Šli jsme tedy nejprv, Salomonidou vedeni, a shledali jsme vše, jak byla pověděla. Podkop a vůbec všechny přípravy k attentatu byly za takovýchto okolností hravě neškodnými učiněny a odstraněny a když pak všeliké nebezpečí bylo odstraněno, zaveden v maršálkově pracovně protokol a oznámena věc carovi. Mezi tím, co maršálek u cara meškal, vykonali jsme generalní výslech kněžny, při čemž mi tato oznámila, že také první zpráva, kterouž policie o chystaném attentatu obdržela, od ní pocházela, což se také později potvrdilo a dokázalo. Na konci svého výslechu opětovala kněžna žádost, kterouž byla dříve již maršálkovi přednesla, s dodatkem, že prosí, aby jí vymožena byla soukromá audience u jeho veličenstva císaře.

Než jsme protokol ukončili, otevřely se dvéře a do kabinetu vešel prudce sám císař. Salomonida povstala a sklonila hluboce hlavu.

„Vy, madame, jste Salomonida Platonovna, vdova po generalovi knížeti Sachalinovi?“ byla první otázka carova.

„K službám, Sire,“ odpověděla pevně Salomonida a pozvedla hlavu, aby car do tváře jí pohleděti mohl.

„A jest pravda všechno, co mi právě maršálek vypravoval?“ na to zase car.

„Sire, špatně bych si posloužila, kdybych jen slovo ku pravdě přičinila.“

„Vy tedy, madame, podnikla jste různé ty věci, jenom abyste mi život zachránila?“ vyptával se dále císař.

„Abych zamezila děsný zločin a odvrátila od Ruska hroznou katastrofu, Vaše císařské veličenstvo,“ pravila vroucně, skoro s nadšením.

„A pro sebe nechtěla jste tím ničeho docílit?“ prohodil zkoumavě car a přimhouřil zlehka oči, jakoby Salomonidu ostřeji pozorovati chtěl.

„Ničeho, Vaše císařské veličenstvo!“ zvolala hlubokým, chladným hlasem kněžna.

Car byl touto energickou odpovědí patrně překvapen a dojat; avšak rychle se z dojmu toho probral a tázal se dále hlasem, jako dříve:

„Avšak mně řekl maršálek, že žádáte za to o milost!“

„Sire,“ odpověděla měkce Salomonida, „prosím toliko o milost za to, že jsem se na nějaký čas vmísila mezi nepřátele státu a společnosti, ba že jsem i formálně do jejich svazku vstoupila, ačkoliv jsem tak učinila jen proto, abych překazila děsný plán, o němž nejprv jenom náhodou jsem byla zvěděla. Styk s nepřátely státu, císaře a společnosti vyžaduje zvláštní očisty z milosti vladařské, i když učiněn byl z úmyslu nejlepšího.“

„Nu dobře,“ pravil car, ukončuje tu rozprávku. „Zejtra můžete se přihlásit o slyšení, madame, a můžete mi vše obšírněji vysvětlit...“ Ke mně pak se obrátiv, otázal se:

„Myslíte, že je nebezpečí už zcela odstraněno? Nemáte už žádné pochybnosti?“

„Vaše císařské Veličenstvo,“ odpověděl jsem pevně, „jedno veliké nebezpečí jest každým spůsobem úplně odstraněno; není-li už vůbec žádného, seznáme teprve, až budou-li a s jakým výsledkem zatčeni spiklenci, jež tuto kněžna nám udala.“

„Jsou-li zatčeni, ovšem ještě nemůžete vědět,“ doložil car jako v myšlenkách a potřev si pak čelo dlaní, pravil velitelsky: „Pojďte, ukažte mi podkop! Vy, madame, zůstaňte zde, nevíte-li už nic nového. Pan maršálek dá rozkaz, aby vás zde ubytovali!“

Salomonida byla ubytována ve dvou komnatách maršálkova bytu. — Tak teď víte už všechno,“ dokončil major své vypravování, „a doufám, že mi už dopřejete zaslouženého odpočinku.“

„Avšak finale schází dosud, vypravujte přec, jak to všechno skončilo, jak dopadla audience kněžny Salomonidy u cara, co se stalo se spiklenci a tak dále?“ naléhal zvědavě továrník Spiridonov.

„Ne, pánové a dámy, teď je už mého vypravování konec na dobro,“ odpověděl rozhodně Graždanskij, „neboť jednak nevím sám zevrubně, jak se některé věci sběhly, jednak nesmím už nic dále odhalovat, poněvadž jsou to věci diskretní. Jen tolik mohu vám ještě vyjevit, že jsme ze spiklencův ani jediného nelapili; pánové dostali nepochybně vítr a vytratili se ze svých příbytků, anebo byli někde venku a zpozorovavše co se stalo, ani se tam již nevrátili. Jenom trochu všelijakých papírů jsme zachytili, ale nevíme dosud, budou-li k jakému užitku . . . Leč nyní, vzácná společnosti, měl bych už všeho tak zrovna dosti a činím návrh, abychom se odebrali do stanů. Přeju všem dobré a sladké noci!“

Major povstal a ostatní učinili po jeho příkladu. Než uplynulo půl hodiny, zatáhly se u všech stanů „dvéře“, světla pohasla a hluboké ticho rozložilo se kolkolem. Můj soudruh v nejmenším stanu, či vlastně můj hostitel, poručík Taras Grodnenko, usnul záhy, ale mně bylo jaksi dusno pod plátěnou střechou a zrak můj toužil ještě po tichém, chladném svitu bledé luny. I vyšel jsem ven a položiv se do magického stínu oliv, dýchal jsem vzduch svěží, kořenitý a jako rosnatě vlhký, obdivuje se nočnímu půvabu bajdarské doliny, kterouž měsíc obléval čarovným svitem svých bledých paprsků. Opojen ambrou vzduchu a oslněn tím obrazem vskutku kouzelným, složil jsem hlavu do vonné trávy a snil jsem sen dlouhý, sen krásný. —

* * *

Následujícího dne byl záhy z rána odchod a než minulo poledne, byli jsme v krajině starověkých „pešcer“ čili jeskyňových osad ve skalách, příbytků to někdejších krymských troglodítů. Povětrnost byla rozkošná, cesta dobrá a krajina stále zajímavá, ký div tedy, že byla společnost naše plna humóru a veselí? Jak pestře jsme dohromady vypadali, bylo již svrchu vylíčeno. Když jsme tak husím pochodem po návrší klusali a stíny obraz naší karavany ukazovaly, měli jsme ze svých vlastních karrikatur nesmírné potěšení. Smích, škádlení a laškování ani neustávaly a zejmena dámy naše chechtaly se bez ustání jako rackové. Když prostor byl dosti široký, jeli jsme ve třech chumáčích a majíce dámy v bezpečném středu, dělali jsme s mezky a koni všelijaká cvičení, kteráž

obyčejně tím končila, že nás několik omrzelá zvířata na obecný posměch do roští nebo do prachu shodila. Tataři pak po stranách rozjížděli se daleko na pravo i na levo a provozovali všelijaké jezdecké bravúry.

Krajina se téměř krok za krokem měnila: tu vyschlé rokle uprostřed hladových skal, a na skalách tu i tam vybílená koňská kostra nebo rozehnilá mrcha tučného berana, o niž se lačný sup s hejnem dotíravých krkavců pere; zde opět hojně porostlé vrchy: na jednom sedí pohodlně bílý kozorožec s obrovskými rohy a přežvykuje nějaký tučný žvanec, co zatím jeho manželská polovice o drsný kámen vášnivě se drbe, na druhém vrchu pasou se klidně divoké kozy, na třetím toulá se několik zbloudilých kobyl a t. d. Pak přicházíme zase do údolí, jímž několik bystrých potůčků protéká: dole překrásné sady s nádherným stromovím, ovinutým divokou révou, chmelem nebo břečťanem, pěkné tabákové plantáže a tak bujné pastviny, že se zdá, jako by již mléčná šťáva z nich crčela; na vrších pak stromy a křoviny tak husté, že se až k huňaté kožešině podobají. Patrně je zde nedaleko tatarská osada, vždyť vidíme už také její předměstí: na poli tábor cikánů. Našinec musí jiti mezi orientalce, aby pochopil celou poesii cikánstva. Vidíš četnou hordu toho pronárodu a přehledni její garderobu: všichni dohromady mají několik dědičných prošpiněných cárů, děti a dorůstající mládež jsou zcela nahé, a dospělí mohli by také těch několik hadrů zahodit, neboť nestačí ani k zastření nejchoulostivějších částí těla. Zde můžeš vidět v prosté přirozenosti všechny výjevy z lidského života; děti nestarají se o to, co staří dělají, a starým nevadí přítomnost dětí v ničem. — Zde točí nad čmoudivým ohněm koňskou kýtu vousatý cikán, onde smaží příšerná babice v ploské panvi nějaké omastky, tu vytahují kluci z kotle nad ohněm na špičatou hůl nabodané kusy masa, onde břinká tlupa výrostků a holek na hrubé kytary, co zatím opodál v seně zcela nenuceně několik černých postav se peleší.

Naši karavany si tábor cikánský hrubě ani nepovšiml, a my také necítili jsme žádné touhy s ním blíže se seznámiti. Jeli jsme spíše zostřeným klusem k tak zvané karalezské dolině. Údolí toto náleží mezi nejkrásnější a nejúrodnější kotliny na severním sklonu taurického pohoří. Jsou v něm tři vesnice: Bujuk-Karalez, Juchary-Karalez a Orta-Karalez. Hned u prvního uvítalo nás hejno strašně šeredných psů, kteří s nevídanou zuřivostí se všech stran na nás doráželi; leč všichni byli jsme na tolik idealisté, že jsme jich řev považovali za tatarskou vítací hudbu. Tou tedy ryčně ohlašováni vjeli jsme pozvolna údolím až k samému středu, kdež několik tatarských murzů a velmožů sídlí.

Rusové uvedli nás, majíce skvělá doporučení, do jednoho z největších dvorců. Slyšeli jsme cestou, že právě zde nejlépe poznáme orientalské pohostinství a život bohatých Tatarů, i byli jsme tudíž všickni — rozumí se: dámy nejvíce — zvědavi a dychtivi, co uvidíme. Kozácký důstojník jel s dvěma Tatary napřed, aby nás slušně ohlásil. Když karavana naše do dvora vjížděla, stál už hospodář na prahu. Krásný muž: nos orlí, oči trochu šikmo vzhůru posmeknuté a velice jiskrné, obočí hustá, ostře vinutá, kníry lesklé a silné a pleť temně narudlá; oblečen byl všecek ve skvostné hedbávné kusy. Nařídiv sluhům, aby zvířata naše do stájí uvázali, vítal jednoho po druhém dle tatar-

ského obyčeje: vzav ruku svého hosta, přitiskl ji nejprve k srdci, pak k ústům a potom na čelo, při čemž se lehounce uklonil. Hostinská jizba, do níž jsme na to uvedeni byli, byl dosti prostranný, ale trochu nízký salónek, úpravy poměrně velmi elegantní; v rozích nádherné rostliny, podlaha perskými koberci obložená a podél stěn červené turecké divany se zlatým vyšíváním. Uprostřed jizby stál nizounký, sotva půl druhé stopy vysoký stůl, perletí a barevnými kameny pestře vykládaný, a kolem něho na zemi kruhem rozložené červené polštáře. Za malou chvíli pokryl se stůl všelijakými lahůdkami z těsta a cukru, čerstvým a nakládaným ovocem a kolossalními hrozny.

Rozsadili jsme se bez velkého pobízení, ale s báječnou nemotorností kolem stolu na zem, t. j. na polštáře, jak mohamedanský způsob žádá; neobratnost byla při tom taková, že jsme se druh na druha bez smíchu ani podívat nemohli; zejmena dámy naše nevěděly, co s nohama počíti. Však hostitel náš, neobratnosti a nespůsobnosti ani si nevšímaje, podával nám do kola, co stůl poskytoval a byl patrně blažen, že nám tak chutná. To jest: mně to nechutnalo, ale těm druhým, ač jestli si nedělali veřejné násilí. Když pak roznášeli v malinkých kalíškách černou kávu a turecké čibuky, byli jsme dojista všichni blaženi. Turecký tabák a narkotická mokka nás rozjařily: navedli jsme dámy, aby nám vyprosily dovolení, navštíviti harém. Paní fabrikantka z Tuly přednesla hostiteli naši společnou žádost, a ku podivu, Tatar nebyl překvapen.

(Pokračování.)

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Mlčí Valdemar; než s jeho tváře
soustrasť zvolna snímá závoj šerý
hněvu, odporu a nedůvěry,
propouštějíc slunné smíru záře.
Ještě rozličné ty citů směry
zápasí, tu zloby nové hnutí,
tu zas měkká útrpnost se zmáhá
a ret chvějící se dlouho váhá,
nežli věstí boje rozhodnutí:
„Mně tvá vděčnost, ujče, nenáleží.
Bez přímluv mé choti tlel bys dosud
zapomenut v Oringsborské věži.
Já tvou vinu váže a tvůj osud
byl bych, věz to, odhodlal se stěží
pokutu tak těžké zrady zkrátit,
ruce, která tolik strastí kdysi
na otčinu snesla, volnost vrátit.
Však teď patře ve tvé žalné rysy,

slyše ve tvém hlase žhavou lítost
věřím, že to pokání je pravé,
že jsi ve hlubinách věže tmavé
pohřbil zlomocnou tu dávnou bytost,
a šij zlomená, vlas tento bílý,
tváře strasti pluhem rozorané
jenom k soucitu mou duši chýlí.
Nuže, ano! Nechť se po tvém stane,
dobrá Dagmar. Zde má ruka, kmete,
podává ti plné odpuštění,
zapomnění minulosti kleté,
čest ti vrací, důstojnost a jmění.
Jdi, kam berla pastýřská ti kyne,
neb kam touhy volají tě jiné;
však než zvolíš dráhu v žití novém,
hostem odpočiň si pod mým krovem.“

V síni nádherné za dlouhým stolem
Valdemar ve sboru věrných kvasí.
Na stříbrných nohou chodí kolem
pící roh, jenž bohat na okrasy:
Z kosti slonové je celý zroben,
hojně zlatem, drahokamy zdoben.

Řezby, které obvod rohu chová,
jsou jak sloky němé epopeje,
v nížto rydlem ruka umělcova
zobrazila všecky Dánska děje
ve skupinách figur, jež se vinou
kolem číše mnohou vypuklinou.

Roh ten spodkem prohnutiny svojí
podepřeným zlatou podnosnicí
na podstavci tomto pevně stojí
vzhůru trče otvorem a špicí;
pro bezpečí stranou ku otvoru
dvé mu ještě figur s divnou zbrojí,
dvé to Vendů, slouží za podporu,
jakby o stůl vzpíral nohu dvojí.

Nižším koncem číše, špičkou rohu,
zobrazena šerá bájí doba:
Odin ční tam z kola starých bohů,
na ramenou krkavce své oba;
pod ním Skioldungů dávné plémě
řadami svých králů, hrdin věnčí
níž a níže rohu oblouk tenčí;
Ivar vítězné tu vznáší témě,

Harald se Sigurdem o korunu
zápasí a Ragnar hrdě ční
nad zobákem lodi bitevní,
vikingů to král na vodním trůnu.
Koráb Gotfridův daň Franků vleče,
Gorm tu Starý za Hildury štítem
vítězně odráží cizí meče,
Svend se mstí nad věrolomným Britem.
V rohu prohbí nad podstavcem zlatým
trosky bůžků drtě kročejemi
stoupá za symbolem spásy svatým
Kanut Velký vedle krásné Emmy.

Odtud vzhůru, kde roh ku otvoru
vyšším koncem pozvolna se šíří,
již se vinou u velebném sboru
Dánska křesťanského bohatýři:
Estrithson tu mečem v jedné mává,
v druhé nesa vzorec kathedrály,
vedle zase Haraldovi králi
z ruky visí pergameny práva
a Knut Svatý nad ním ve svatyni
rukou bondů rozjitřených klesá,
tamo Erich, prapor kříže nesa,
a výš králové se vinou jiní.
Velkého pak zříti Valdemara
na dvou rytinách, jež pnou se kruhem:
v jedné před ním Arkóna se řítí,
Volín hoří na obraze druhém.
Nejvýš obruba je obepnuta
vítězstvími bojovného Knuta.
Nad otvorem poháru se klene
sličným poukem víko postříbřené,
na němž nesou stříbrní tři lvové
dánskou korunu ve tlapách vzpjatých;
z koruny pak této křišťalové
kříž se vzpíná ryzích lesků zlatých.

Roh ten putuje po stole kruhem.
V čele tabule král zadumaný;
ujec Valdemar mu s pravé strany,
Lykke sousedem po boku druhém.
Soudruh nejmilejší, Strange švarný,
nevěrně se vzdálil, zmizel rázem,
marné dotazy, shon poslů marný,
až bond jakýs přišel s divným vzkazem:
Strange posílá ti s bohem, králi,
díky vroucí za tvou přízeň skládá,
upomínky milostivé žádá,
mrtev pro svět, v lásce k tobě stálý.

Tajemný ten vzkaz a ztráta milce
osten v nitro zachmuřené vrývá,
s tváře královského zasmušilce
vážný stín i na dvořany splývá.

Ale posléz chmůry s čela plaší,
rukou obojí roh skvostný vznáší:

„Budiž v této číši, do níž vůkol
zemřelý můj bratr vyrýt kázal
dějin obrazy, by k ní se vázal
vedle smavého i vážný úkol,
by též dobou, kdy meč v pochvě dřímá
a dlaň pohár pěnící se třímá,
kdy mok révy budí žert a ples,
předků slavný děj nám vzorem svítil
a duch k činům velikým se nítil —
buď v tom rohu pochováno dnes
vše, co navršila těžká vina
mezi vlasť a nevěrného syna,
mezi trůn a zrádných piklů strůjce,
mezi mne a nešťastného ujce.

Za vše kál se mnoholetou trýzní,
vše teď v nepaměti zapadává;
chvíle ta mu vrací dávná práva,
čest i hodnost s panovnickou přízní.

Tak buď přijat do vašeho kruhu,
přátel mých a věrných říše sluhů.
Nechať berlu posvátnou zas ujme,
nechť se modlí za otčinu drahou,
a té všichni svornou povždy snahou
síly své a vzněty obětujme!“

Stařec pohár chvějící se rukou
přijal, složil před se na tabuli,
oči slzavé se k nebi pnuly,
a ret zazněl řečí tklivozvukou:

„Sláb jest jazyk můj, by tlumočníkem
stal se citu, jenž mým srdcem zmítá,
aby vděčil za vše plným díkem,
co tvá milost nehodnému skýtá.

Nejsem hoden, číše té se tknouti,
kde mi výtkou každá ozdoba,
z níž ta každá světlá podoba
zdá se ruku proti zrádci pnouti,

zdá se volat: Vari, bídný, vari!
My jsme horlili a krev svou lili
pro čest národa, pro vlasti zdary;
ty však, potomku náš odrodilý,
k haně věčné vznešeného jmena
neváhal jsi, vášní mrzkou znícen,
lid svůj vléci nad záhuby jícen —
vari od nás, ruko poskvrněná!

Aniž ruce ty se dotknou znova
mitry zářivé. Poutnickou holí
směněna je berla biskupova
a cíl jiný stará noha volí.

Ruka, jež roh tento obklíčila
vlasti naší veškerými ději,
skvoucím pásmem historie její,
dobře na vrcholku vytýčila
nad korunou kříž ten bleskotavý —
dánské slávy zdroj a znak to pravý.

Lesk ten svatý zářil nad stožárem
našich lodí, plál nám v bojů víru,
v něm se zažíhaly čistým žárem
zbožné duše našich bohatýrů,
předkové jej zbraněmi a vesly
do vzdálených končin světa nesli
a čím více rostla jeho říše,
čím zář jeho mocněji se skvěla,
tím i dánská berla dál se střela
a lesk dánské slávy zářil výše.

Znak ten blýskal z bouře síly dánské,
jež se valila přes Baltu pěny,
smetla Svantovíta s výspy Ranské,
rozbila dav model v Retře ctěný,
všechna božstva Slovanů, jich kněze
rozplašila, přes tu oblasť širou
rozepjala říše naší meze,
pronikla ji blahou v Krista vírou.

Ale tamo na dalekém lemu
končin východních se posud věží
modla chmůrná v kole mrzkých kněží
zpupně proti bohu křesťanskému;
Jumala to čudských lesů šíří
kříži posupně se staví v cestu
na prestolu děsném, jenž se pýří
krví umučených věrozvěstů.

A Kunt, Erich, Svend a Valdemar,
našich králů sbor, již církve zdar
hájili až k poslednímu vzdechu,
kormoutí se hvězdnou nad oblastí
a hlas jejich slyšet v bouři echu:
Kde tvůj zbožný zápal, dánská vlasti?
Proč tvé rámě modloborné vázne? —
Zdvihni kladivo své hromorázné,
roztříšti ten idol slavným třeskem,
s něhož krev tvých mučenníků řine,
postup dále s božským kříže leskem,
kam ti sudba velkolepá kyne!

Vím, že v tisíceré dánské hrudi
hlas ten hřímavé kdys echo vzbudí.
Však než zaduní ty hněvy burné,
sám jak buřňák zaletnu v ty dálky
s křížem jedině a víry slovem —
zapadnu-li tam do vlny chmurné,
tím snad spíše nad mým hluchým rovem
zarachotí bouře svaté války.“

Obrážel se ve dvořanů kole
řeči biskupovy mocný dojem.
Svitlo mnohé oko pod závojem
chmurné dumy náhlém ve plápole,
a pan Lykke zabloudil až k boku
chvějící se dlaní, pod níž maně
z pochvy povypjal se čepel zbraně,
jako lačný dravec na poskoku.

Na králi zrak mnohý spočíval.
A ten oka blouznivými třpyty
do prázdna se kamsi zadíval,
v jakýs dalný obzor neurčitý,
hned, jak Čudů kmet se dotkl v řeči,
sotva slyše, zač dál stařec horlí;
a pan Lykke znovu sáhl k meči
věda již, co věstí zrak ten orlí.

Víc a víc se jiskří oko králi,
teď se vrací z neurčité dáli,
na ozdobách rohu spočívá
a řeč hlasná rtoma zachvívá:

„Již ta bouře, o níž's mluvil, kmete,
zrodila se, moje plní nitro,
Dánskem roznese ji příští jitro,
za krátko ji lodi rychloleté

přenesou přes Baltu vody valné,
ohromí tam Čudů vlasti dalné
a jich modlu vzdorovitou smete.

Na velikosť takového díla
nestačí tvá, starče, vetchá síla
ani zbožné tvoje zanícení;
nových mučenníků třeba není.
Místo tichých, vlídných věrozvěstů
promluví bůh války veliký
k davům pohanů ve smrtném chřestu
kovovými mečů jazyky.

Pomyslil jsem sobě, že již dosti
zem ta zakusila v boje víru,
že teď může slavna, v bezpečnosti
pěstovati zlaté květy míru;
ale v nitru mém hlas jiný zůstal,
ozýval se každým okamžikem,
každým jilce zachřestěním vzrůstal,
každým v dálce zaržáním a rykem,
tvoje, kmete, řeč svým vroucím znětem
zastihla jej v plném vzruchu právě
a teď volá ke všem Dánska dětem:
Znovu k boji, boji, k moci, slávě!"

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Sousedé. Maloměstská historie z minulého století od Alojsa Jiráska. — Libuše r. 1884, čís. 3. a 4. — „Maloměstská historie“ — jak skromný titul znamenité knihy! Čtenářové naši mají ji ještě v dobré paměti právě z těchto listů — netřeba tudíž šířiti se o jejím obsahu, chceme-li ukázati, co je práci této podkladem. Jest to motiv prastarý a při tom věčně nový, jest to hybná páka poloviny všeho konání lidského, jest to píseň, ve kterou vyznívá harmonie všech lidských srdcí — láska. Jiřík Březinův, jehož povaha na budoucího kněze od jakživa byla z míry veselá, ač jest „majstrem“ a takřka před vysvěcením, podléhá tomuto kouzlu, zahleděv se do milých zraků sousedčiny dcerky, Peškovy Lenorky. Matka, jejíž nejzalíbenější myšlénkou bylo, aby se mohla pyšniti synem knězem, veliké má z toho trudy, a znesnadí se proto také nadobro s Lenorčinou matkou, která z různých příčin, mezi nimiž neukojená ctižádost nebyla poslední, beztoho již dříve nemalou kyselosť k ní chovala. Kdežto však Březinová při všech svých slabostech jest celkem žena moudrá, které opravdu jde o blaho jediného dítěte, a která na vážné přímluvy zkušených mužů vzdává se dlouholeté svojí touhy, stojí Pešková buď co buď na tom, aby provedla, na čem se její vzdorná, nepovolná hlava usnesla. Jak při tom bude s jedinou dcerou, na to se pranic neohlíží, ale nutí ji proti vůli její ke sňatku s nenáviděným Martinem Jelipivovým, kterýž ani u děvčat méně světu podobných, než byla Lenorka, netěšil se nijaké oblibě. Ale Lenorka nepoddá se matce, a nemajíc opory v otci, který pro víru dávno byl se za hranice vystěhoval, utíká se ke strýci Kořínkovi, jenž se jí vážně zastává. K rozuzlení takto zapředené osnovy dějové přispějí pak valnou měrou události vnější; nastane válka, která na sebe obrátí všecku pozornost — a s cizím vojskem přijde také otec Lenorčin, který sňatek dceřin s Jiříkem rázně urychlí.

Děj, na pohled dosti jednoduchý, nabývá pestroty a zajímavosti zvláště zdařilým zabarvením historickým. Pohnutá doba na počátku panování Marie Teresie, jak jevila se v malém pohraničném městě, s věrností takřka malířskou staví se nám tu na oči. Zbožný klid za předcházející doby pokojné, který za vůdcovství klášterní vrchnosti nenese se výše než ku parádním slavnostem náboženského bratrstva, působí na nás v prvé polovici knihy jako příjemné nedělní odpůldne, strávené ve slunné jizbě na přátelské besedě. Tím mohutnějším kontrastem působí pak vzruch způsobený příchodem vojska přátelského i nepřátelského, a s tím vzruchem zevním jest v souhlasu také vzruch vnitřního děje románového, jenž se tím vhodně stupňuje. — Z kláštera však nešíří se jenom zbožnost, nepěstuje se jen pevná víra na troskách dohasínajících idejí českobratrských, odtud vzchází, jak vidíme,

v zemdlelé slabosti a strnulosti ducha národního jasný, teplý paprsek, věštící vzkříšení, ohlašující nový život v lepší budoucnosti. Kněz Bonaventura, jehož srdce nikdy neutuchlo pro milou vlast českou, pátrá v dějinách svého národa, aby odtud vybral omlazující lék pro svůj lid. Práce jeho se daří, vidíme to při prvním úspěchu jeho — českých pašijích, stopujeme to i v pozdějším šlechetném jednání jeho.

Osoby povídky nakresleny jsou rázně a vystupují před námi v živé plastičnosti a svěží barvitosti. Povahou svojí dobývá si zvláště Lenorka našich sympathií a jeví se nám opravdovou hrdinkou románovou; trpí pro volbu svého srdce, ale nepovoluje, jako jiné slabé dívky; zastává se otce proti nespravedlivým výčitkám matčiným, ale jest také ochotna prokázati se matce v nesnázi jsoucí věrnou dcerou i tehdy, když od ní snáší krutá protivenství.

Zdařile vetkána jest ve hlavní děj episodická postava patera Aemiliana, jehož svrchovaně tragický román životní působí zde velmi účinně.

Kniha psána jest, jak se na „historii" sluší, tónem klidným, skoro bychom řekli po staročesku sousedským, ale při tom z míry milým, lahodným. Spisovatel šetřil, jakož při něm jsme již zvykli, věrnosti historické, ale nezavíral proto svého oka ani krásám přírodním, jak na poetických jeho líčeních krajinářských vidíme. Vůbec působí na nás kniha Jiráskova tím jadrným, svěžím půvabem, tím tonem milé srdečnosti a dechem pravé poesie, jimiž výborný autor dávno sobě dobyl srdcí českého čtenářstva. Počítáme Sousedy k nejlepším pracím poslední doby. *F. V. Vykoukal.*

Z doby táborů. Báseň od *Antala Staška.* (Poetické besedy. Redaktor Jan Neruda. Nakladatel Ed. Valečka. Číslo XVI.)

Není to české Podkrkonoší posud známo tak, jak by právem zasluhovalo. Pod doškovými střechami starých, roubených chatrčí, v horských, od světa takřka odloučených zákoutích žije tam lid, jenž ve svých svalech i ve své duši má cosi z té žuly a z toho čediče, s nimiž jeho pluh rváti se musí téměř o každou píď štěpné, úrodnější půdy. Zvláštní jsou jeho zvyky, zvláštní jeho řeč i jeho povaha. Posud neošuměl v proudu novověkých životních šablon, v potu tváři dobývá si chleba, jak činili jeho předkové po staletí, je drsný na pohled, ale srdce má zlaté. Tolik hotových karakterů, pevných jako skála a hrdých jako horská jedle, zřídka nalezneme kde jinde. Pravý to český křemen, jehož hrany život nedovedl obrousiti, který vzdoroval všem vichřicím. A z tohoto lidu čerpal Antal Stašek nejoriginalnější postavy svých básnických prací.

Když r. 1866 v neillustrovaných „Květech" uveřejnil první svou báseň s názvem „Z horské krčmy", již tenkráte v této svěží galerii výborně zachycených typů bylo patrno, kde básníkovi hledati dlužno nejvlastnější pole další tvořivosti. Bylť rozeným realistou, jemuž nescházel ani bystrý smysl pozorovatelský, ani nezbytná, vydatná a smělá plastika. Škoda, že tehdá u nás i jinde ještě kvetoucí směr romantický odvrátil jej od tohoto čerstvého, nezkaleného zřídla — že ho dočista neutlumil, připsati třeba nevšednímu Staškovu nadání. Jak ve fragmentu básně „Václav", tak i v nejlepším doposud jeho díle, vesnickém románu

„Nedokončený obraz“ ty stránky, jimiž kreslí lid, uprostřed něhož vyrostl, jsou nejzdařilejší a svého spůsobu u nás jediné. Všude, kde opírá se o skutečnost, kde líčí ji rysy pravdivými, byť snad i poněkud nenucenými a tvrdými, roste mu pod tvůrčím kladivem nový, originalní svět, český ve všem všudy, jemuž podobného marně bychom hledali v každé jiné literatuře. Stašek by nám mohl napsati rázovitou, plnou vervy a života epopeji našeho lidu — jen na něm záležeti bude, dospěje-li k tomuto nesnadnému, avšak pyšnému cíli.

Báseň „Z doby táborů“, dílo jeho co do času poslední, jest povídka veršem. Tři mladí muži chtějí život svůj věnovati vlasti a ji spasiti, každý spůsobem jiným. První hledá bohatství, aby touto nejúčinnější moderní zbraní odrážel útoky nepřátel. Druhý zří spásu jediné v rozvoji zákonitém a přirozeném, v udržení a vzdělávání rodné půdy, třetí konečně chce státi se českým Konradem Wallenrodem. Záměry všech stroskotá osud. Jaroš, který doufal býti milionářem, jest ku konci svého života chudý kramář a hledí utlačené domovině pomoci už jen prostředky násilnými. Bartoň v namahavé práci, v trudu a znoji utratil životní síly a prodlužený jeho statek má býti prodán veřejnou dražbou. Dubský opět, který měl plány nejsmělejší, stal se okresním hejtmanem a myslí, že nového obrození dojdeme toliko v moři — germanisace. Všichni tři setkají se po letech nepřátelsky v nadšené době šumných vlasteneckých demonstrací, v době deklarace a táborů. Srážka protivných těchto snah následuje bezprostředně a z nich rovněž vyplývající tragický konflikt, intrikou Jarošovou již před tím lstivě připravovaný. Smrt usmiřuje na konec kontrasty nejpříkřejší, vítězí jediné myšlenka Bartoňova a báseň, zčeřená až do té chvíle prudkými vlnami zápasících náruživostí, končí se idyllou.

Vlastní cena práce Staškovy nezáleží tak v celkovém pojetí a provedení, jako spíše ve výborných a zcela původních jednotlivostech. Nejlepší jsou i zde ty momenty, kde básník předvádí nám věrně postavy z lidu. V tom je mistrem. S jak znamenitým humorem, ač jen několika markantními tahy, jsou podáni na příklad staří výminkáři, Žanta s Jakubem! Ještě zdařileji nakreslen Hraba Vít a vzájemné setkání se jich ve zpěvu třetím jest nejrozkošnější místo v celé básni. Neméně zajímavě líčí Stašek bouřlivou scénu ve zpěvu jedenáctém, k čemuž druží se i zpěv dvanáctý svojí novou, v skutku roztomilou řadou ckarakterních postav. Mohutnou kresbou vyniká rovněž setkání se Dubského s otcem.

Uvádíme-li z básně Staškovy to nejpěknější, nechceme tím říci, že by ostatek postrádal půvabu. Charaktery hlavních osob vylíčeny jsou přesně a důsledně, básnická řeč jeho, propletená zhusta duchaplnými sentencemi, jest plna energie a vervy. Stašek má nadšení a dovede jím uchvátiti. Kde užívá obrazů, volí z pravidla nejpřípadnější a nejsilnější. Vedle těchto předností rádi přehledneme tu a tam méně dokonalý rým, místem nepřirozený slovosled i ne dosti skoncentrovanou, ne dosti úzce srostlou komposici celku, jíž těsnější souvislost a bystřejší postup by byl dodal účinku ještě pronikavějšího.

Leč i v této formě jest nová práce Staškova zjevem interessantním, který plně zasluhuje pozornosti všeobecné. *Fr. Krapil.*

Třešně. Napsal *Ladislav Quis*. (Poetické Besedy. Redaktor Jan Neruda. Nakladatel Ed. Valečka. Číslo XV.)

Autor nazval báseň svoji případně humoristickou povídkou. Děj jednoduchý, průhledný, protkaný několika překvapujícími, neočekávanými situacemi, s lehkou, nevynucenou zápletkou hbitě postupuje v před, zanechávaje na líci čtenářově srdečný, upřímný smích. To bylo patrně básníkovým cílem a dlužno uznati, že ho dostihl téměř všude.

Památný rok čtyřicátý osmý, tato vesna politického našeho obrození i rovněž hrob její skvělých, velkolepých nadějí, ve svých jednotlivých úkazech přímo vyzývati se zdá ku spracování humoristickému. Je dosti podivno, že v básni Quisově potkáváme se s první obšírnější prací toho druhu. „Třešně“ ovšem dotýkají se toliko několika vedlejších momentů, o velký, celkový ráz básníkovi se nejednalo.

Místem vypravování jest starodávné město Dobrošín, jemuž podobných bylo tehdá v Čechách až příliš hojně. Jako všude, i tam příboj novověkých ideí poplašil bystřejší hlavy a úžasem naplnil zastance patrimonialního pořádku. U prvních vzbudil poněkud divoké myšlenky o svobodě a radikalních opravách dosavadního zřízení, u těchto zášť a věčně svěží choutky reakcionářské. Dobrošín dal především výraz svému smýšlení sestavením národní gardy, aniž by však největší část její členů novým rouchem dovedla zakrýti dřívější vkořenělé šosáctví, které i dnes ve valném počtu našich venkovských měst jest nejmocnějším činitelem. Směleji a rozhodněji počíná si však školská omladina, která pod vůdcovstvím syna pana důchodního, velitele městské gardy, učiní vpád do třešňových sadů, které před časy prý Dobrošínu náležely a jemu majitelem panství Zlejčína neprávně odňaty byly. Několika ranami, na slepo vystřelenými, poplašená armáda upadá však v zajetí pana vrchního. Někteří šťastní uprchlíci rozšiřují zatím po Dobrošíně Jobovu zvěsť, že všichni ostatní byli postříleni a vyzývají tudíž k brzké a kruté odplatě. Dobrošín je událostí tou vzhůru, garda přísahá pomstu a hotoví se k pochodu na Zlejčín. Nenadálým zakročením ještě zmužilejších manželek gardistů bylo by však s výpravy sešlo, kdyby nahodilé zajetí syna vrchního, Karla, z Prahy se vracejícího, jim nebylo dodalo zmužilosti a neposilnilo jich odvahu. Avšak bouřka a s ní sdružený lijavec ochladily znova jejich zápal a hnedle by veškeré úsilí se bylo rozpadlo v nivec, poněvadž gardisté vůči nepříteli, od něhož je dělil nepřekročitelný, rozvodněný potok, nechtěli o hladu a v mokru přenocovati. Vypraveno tedy poselství do Dobrošína pro potřebné životní prostředky. Toto setká se na cestě s Karlem, který z vězení byl vyproštěn sličnou dceruškou důchodního Lidunkou, k níž ode dávna již poutá ho něžný svazek lásky. Když jeden z poslů, větře nebezpečí, dal se na hrdinský útěk, s druhým, rozvážlivějším, odchází Karel ku svému otci, aby nedorozumění obou stran vysvětlil a možnou nehodu v čas zamezil. Podaří se mu tak úplně, neboť propuštěním svých již oplakaných dětí jsou Dobrošínští na dobro usmířeni, což korunováno ještě rozhodnutím vrchního, aby na památku slavného tohoto okamžiku každoročně mládež Dobrošínská opětovala útok svůj do třešňových panských sadů a beze všech překážek aby sladké kořisti jich zmocniti se mohla.

Toť stručnými slovy obsah básně, jejíž děj vhodně je stupňován a souměrně proveden. Kresba některých postav velmi se zdařila. Zejmena vyniká nade všecky Martin Rozum i jeho zajímavá folie, Březina. Neméně šťastně, ač jen několika rysy, podán statný mušketýr, nezkaleným humorem dýše vypravování pekařovo a městského písaře Vrány. Jím prosyceny jsou i jiné stránky básně, jako na příklad boj Dobrošínských s vlastními ženami, zajetí Karlovo, pak přerušení chystané půtky nastalou bouřkou a veselý ruch v táboře při dopravení potravních zásob. Některé obrázky z domácího života ostře charakterisují naše maloměstské poměry, celek pak, protkán na mnoze půvabným líčením kraje a přírodních výjevů, zůstavuje ve čtenáři dojem velmi uspokojivý, jehož ani zde onde vyskytující se nedostatky verše, jemuž bychom hlavně přáli žhavějšího a sytějšího koloritu, utlumiti nedovedou.

Ovšem, kdybychom přihlíželi k tomu, čím nám rok osmačtyřicátý býti mohl a čím ve skutečnosti byl, jakož i ku pravdivému stavu předcházejících karabáčnických let, musili bychom „Třešně“ pokládati za nejtrpčejší satiru, jaká kdy u nás byla napsána. Takto však bychom úplně se minuli s tím, k čemu zaměřoval sám básník, který chtěl vykresliti toliko rozmarný obrázek doby. *Fr. Krápil.*

Ruské divadlo.

Píše *J. J. Toužimský.*

(Pokrač.)

V druhém dramatu svém, rovněž čtyraktovce, obral si spisovatel, jenž tak velký účinek měl a má na vkus ruského obecenstva, za předmět bolestnou stránku společenského života, dítko lásky, jež nepoznalo otcovského domu, nepoznalo mateřské něhy a předčasně uvrženo do světa, záhy zakouší boj o život s celou jeho tíhou. V novince té *„Bez viny vinovatyje“* (bez viny provinilí) podává životní obraz dítka od rodičů svému osudu ponechaného, jež původ svůj nezavinilo a přece obmezováno jest jako provinilé v právech občanských a společenských. Novinka ta provozována byla poprvé na počátku února. Zauzlení jest poutavé: pokud Ostrovskému zdařil se obraz společenského života, nechť posoudí čtenář ze stručného náčrtu děje:

Osamocená ve světě, vzdělaná, avšak chudá dívka Ljubov Otradina, jež poctivou prací se živí, má milostný poměr se spustlým Murovem, úředníčkem, jenž slibuje jí sňatek manželský. Plodem poměru toho jest hoch Griša, jehož Murov, aby nepohodlného břemene se zbavil, odevzdati dá „na vychování“ obmezené staré paní, jež ze všeho nejraději by ho poslala do nebeského království. Murov hnedle potom zasnubuje se k vůli věnu s bohatou hloupou dívkou, družkou své milenky. Náhodou doví se Ljubov o nevěře jeho a hrdě ukáže mu dvéře. Zároveň dochází jí zpráva, že její dítko umírá. Pospíší k němu, avšak při pohledu na zmírajícího téměř hocha upadá do mdlob. Po mdlobě následuje choroba, jež měsíce poutá ji na lůžko. Po uzdravení Murov písemně jí podává zprávu, že dítko za nemoci její zemřelo. Zdrcená dívka opouští rodné město a spěchá na Krym k staré příbuzné, jíž příchod dívčin jest ra-

dostnou, ve valně pokročilém věku, události. Po několika letech rozloučí se příbuzná její se světem a Ljubov stane se dědičkou značného jejího jmění. Avšak jmění ji nepoutá, nepomýšlí na sňatek ani na klid, odhodlává se k divadlu pod jmenem Jelena Krušinina a stává se v krátce slavenou herečkou. Sedmnácte let po vypuzení Murova přichází na pohostinské hry opětně do rodného města, kde prvně poznala lásku a kde bídně byla oklamána. Zde, kde vše ji upomíná na blažené chvíle i doby zármutku, pocítí staré rány a počíná v mysli zanášeti se opět synem svým. „Což kdyby Griša tehdá nebyl zemřel?“ Otázka ta stále na ni doléhá. A Griša vskutku nezemřel. Přečkav nával nemoci, uzdravil se a byl od své vychovatelky přenechán sibířskému kupci, jenž právě tudy cestoval. Avšak hochovi dařilo se tak zle, že v útlém dětském věku kupci uprchl a opuštěn ode všech, bloudil světem, každé chvíle upadaje do konfliktu s policií, kteréž nemohl vykázati se průvodním listem. Posléze venkovské jeviště stalo se mu nejbezpečnějším ještě útulkem.

Mezi příznivci umění v rodném městě nalézá Jelena Krušinina i svého milence z dob mládí, Murova. Ovdověl zatím a domohl se jako bohatý statkář vynikajícího v obci a společnosti postavení. Murov poznává v slavené tragédce děvče, od něho kdysi, k vůli bídnému zisku oklamané a neváhá předstoupiti před ni a žádati ji znovu o ruku. S opovržením odvrací se od něho Jelena a má k němu jedinou jenom otázku: „Co stalo se s mým dítkem?“ Murov smyslí si celý román, aby ji přesvědčil o jeho smrti.

Grišu vedla dráha herecká celou říší ruskou a náhoda tomu chtěla, že té doby, co Jelena vystupovala pohostinsku ve svém rodišti, také Griša pod jmenem Grigorije Neznanova tu vystupoval. Náhoda svedla matku se synem. Neznanov, jenž pro smutný svůj osud stal se nepřítelem ženského pohlaví, ctil vynikající, šlechetné vlastnosti dobrosrdečné paní. Sblížili se, a medaillon, jejž nosil od narození na krku, pomohl k důkazu, že jest synem Jeleniným. Objímajíc syna rozplývá se matka v slzách. Tím končí kus.

Ze starších dramatických spisovatelů, s nimiž v dřívějších zprávách o ruském divadle čtenáře jsme seznamovali, vystoupili v této saisoně téměř všichni s novými kusy a k nim přidružili se i někteří noví. Z nových jsou to zejmena oba nadaní spisovatelé ruští *A. S. Suvorin* a *V. Burenin*, kteří vystoupili se společnou prací, již dlužno nazvati větší snad ještě měrou událostí na ruském jevišti, než novinky Ostrovského. Jest to čtyřaktová tragedie „*Medea*“, jež provozována byla poprvé 25. února. Tragedie velkého stylu a klassické látky zdála se téměř nemožností na ruském jevišti, nicméně setkala se s dobrým zdarem, ač obsazení jí vadilo, ana pí Strepetova Pisareva nestačila obrovské titulní úloze. Báje o Medei — divoké dceři skythického krále Aieta, jež zahořela neskrotnou láskou k vůdci výpravy argonautské, Jasonovi, a lásce té neváhala vše přinésti v oběť, spřetrhati pásky lidskosti a přírody, sprovoditi se světa otce a bratry, a posléze opuštěna od Jasona, jenž chystal se vejíti v sňatek se sličnou Glaukou, dcerou krále korinthského, zavraždila jeho nevěstu a vlastní dvě dítky ze msty na milenci a otci — báje tak mohutné dramatické síly zavdala také podnět nejednomu básníku k tragedii. Nejproslulejšího spracování došla báje ta u Euripida, naroze-

ného v den světodějné bitvy salaminské, 481 před Kristem, nejtragičtějšího, jak nazval ho Aristoteles, ze skvoucí trojice starohellenské, jenž zauzlením, působivostí i napínavostí vynikal nad oba své starší druhy, Aischyla i Sofoklea. „Medea“ jeho vedle „Faidry“ proslula také umělostí, s kterou básník líčiti dovedl pobloužení chorobného, vášní hlodaného srdce. Euripides přirozeně rozřešil záhadu, jež zdála se téměř nerozřešitelnou. Jeho „Medea“ není litice, jež by na světě konala jen špatnosti; hellénský básník nejen odůvodňuje její povahu, ale činí ji lidskou, ve skutečnosti možnou. Ne pocit odporu, ale soustrasti vane z jeho dramatu. Nechává stíhati Medeu srdcervoucím hořem, jež přesahuje vše lidské, spravedlivé a pomyslné, a odůvodňuje tím skutky její vše lidské a pomyslné přesahující. Sklamaná ze msty vraždí Glauku i nevinné dítky, jen vinného otce nechává žíti. V tom vrcholí její msta na otci, avšak není to jen msta, jest to spolu i mateřská láska, jež nechce nechat dítky na světě, s něhož sama odchází. Motivu toho užili i mnozí z novějších, na př. A. Dumas v „Monte Christu“, kde pí Villefortová otrávení svého dítka odůvodňuje, že „dobrá matka neodchází bez svého dítka“, nebo Viktor Hugo, jenž Lucreziu Borgiu šlechtí láskou mateřskou.

Ze starých spracování Ovidova „Medea“ se ztratila. Za to zachovalo se spracování L. A. Senecovo. Jako vůbec Senecova dramata, měla i jeho „Medea“ velký účinek na novější dramatickou slovesnosť, na vývin pseudoklassického dramatu v minulém věku. Ne řečtí tragikové, ale Seneca platil za předního tragického básníka a vzor. Senecova „Medea“ jest však jenom stín Euripidovy. Přednes jest řečnický místo dramatického, rozvláčný, planý, přeplněný mudroslovím a popisy. Důvod povahy Medeiny jest stoicism. Medea jest vzor zločinu, dle názoru stoického. I Euripides jakožto žák Anaxagorův byl stoik, avšak jeho znalosti lidské povahy příčilo se násilné a nepřirozené odůvodnění. Euripides líčil lidskou povahu, Seneca znázornění zásady zla, tudíž něco neskutečného.

Spracování Senecovo bylo dlouho výhradným vzorem. Na něm založili Pierre Corneille svou „Medée“, první svou tragedii a větší samostatnou práci po roztržce s kardinálem Richelieu (1635) a šedesáte let potom Longuepierre. Také Grillparzer pokusil se s touto látkou a napsal „Medeu“ jako třetí a poměrně nejzdařilejší čásť své trilogie „zlaté rouno“.

Suvorin a Burenin vzali si za vzor „Medeu“ Euripidovu; spracování jejich jest však samostatné, nepodali odvar staré látky, nýbrž dramatickou báseň půvabné svěží formy a děje původního, jak co do pojmutí, tak provedení. V prvním aktu Medea divou bouří zachvácená vystupuje na neznámý břeh, kde Jason dlel s Argonauty. Děj má mnohé závratně tragické obraty. Tak Medea ukazujíc na Glauku nevěrnému Jasonovi nechává volbu: „Tam máš mladosť, svěžesť, krásu, tam moc a důstojenství, tam trůn; a zde jsem já — ubohá, chudá, hořem usoužená, neštěstí vydaná . . ona má vše, já nic — vol tedy!“ Drama vyniká i pěkným jazykem a plynným, zvučným veršem. I verš jest proti zvyku moderní ruské dramaturgie. U obecenstva došlo drama dosti

ocenění, o čemž svědčí, že vyšlo tiskem již v druhém vydání. Náleží k nejzdařilejším této saisony. Při představení užito bylo ouvertury a hudby Cherubiniho.

Suvorin a Burenin mají zvučná již jmena literární, zvláště co literární kritikové. Jako nováček literární vystoupil P. P. Gnědič s prvotinou „Na chutoře“, čtyřaktovým dramatem z venkovského života. Gnědič jest potomek proslulého překladatele „Illiady“ a spisovatele minulého století téhož jmena. V prvotinách svých jeví mnoho humoru, řízného vtipu i dovednosti v líčení jemných odstínů lidské povahy, nicméně trpí jeho drama již základní myšlenkou. Ruští dramatikové doby nynější libují si vůbec v líčení nejstinnějších stránek společenských; avšak kde nízkosť není nic více než nízkost, kde v kaluži netřpytne se nikde perla lidskosti, kde vystupují vyžilost, kleslost a ničemnost ve formách až paradoxních jen co takové, tam přestává půvab ať dramatu, neb povídky. Na scestí tom ocitňuje se i Gnědič, aspoň částečně, se svým novým kusem. (Pokrač.)

Polská literatura.

Píše *Fr. Kvapil.*

(Pokrač.)

Sebrané spisy slovutné spisovatelky *Elizy Orzeszkové* začaly právě vycházeti ve Varšavě nákladem S. Lewentala. První dva svazky obsahují povídky: *„Poslední láska“* a *„Ze života realisty“*. Z nových její prací zaznamenáváme pověsť *„Prvotní“*, která vyznačuje se všemi přednostmi její duchaplného péra. Orzeszková umí své postavy vykresliti přímo ze života: proto též dýchají plným životním ruchem a nejsou to pouhé stíny bez barvy a krve. Všímajíc si zejmena společenských vad svých současníků, stíhá je neúprosnou logikou své myšlenkové lučavky. Avšak tato zná ušetřiti organismu zdravého, vyleptávajíc jen místa chorobná a nakažená. Její postavy jsou nové a plastické. Spisovatelka zmocňuje se i nejpalčivějších otázek socialních a dobře je luští. Každá její kniha čeká se s dychtivostí a čte se jako dílo vědecké. Ač z větší části její spisů ostře vyráží tendence, přec výtvory její mají vše, co náleží k umění. I v poslední práci autorky tyto nevšední znaky její bohaté tvořivosti shledáváme.

Stařičký *I. J. Kraszewski* až doposud ze všech polských novelistů jest nejplodnější. Ačkoliv uvěznění oslabilo nemálo tělesné jeho síly, přec duch nepocítil slabosti žádné a řada pověstí, které napsal v žaláři, začíná právě vycházeti ve varšavských týdennících.

K pověstem historickým, jimiž Kraszewski illustruje polské dějiny již od mythických dob nejdávnějších, přidružila se opět nová řada původních prací. Není to zajisté úkolem tak snadným, skupiti v jednotu rysy celé historické epochy a v úzké formě pověsti jaksi její ducha a vodící jej ideje skrystalisovati. Již spracování tak velikého materialu plniti musí každého úžasem. V pověsti *„Semko“* dospěl autor k podobiznám velkých historických postav, jakými byli Jagiełło, Witold, biskup Oleśnicki a královna Jadwiga. Děj tvoří historické meziaktí, doba bez-

královí, které nastalo po smrti Ludvíka Uherského před vstoupením na trůn Jadwigy. Hrdinou jest Semko, kníže Ziemowit mazovský, který v skutku jako by byl stvořen za bohatýra historické tragedie. A v pravdě v období tom plném zmatků, piklů, zápasů jednotlivých stran, dobrodružného ucházení se o trůn hraje Semko úlohu první. Leč když objevila se Jadwiga a později i Jagiello, pozbývá samozvaný nápadník koruny lesku a stává se pouhým statistou. Že se tak událo, není vinou spisovatele, jemuž asi hlavně o to se jednalo, aby spojiv bohatou fantasii romanciera s věrností přísného historika, podal nám co možná živý a barvitý obraz věku. To se mu zdařilo plnou měrou. Množství předvedených postav načrtnuto výrazně, všechny oživuje životní ruch a napjetí stupňuje se bez ustání až ke konci. V této příčině náleží „Semko“ k nejlepším historickým pracím Kraszewského. Méně již předností v sobě shrnuje zároveň vydaná pověst *„Matka králů“*. Jest více rázu kronikářského, nad nějž toliko zřídka se povznáší a to ještě ne příliš vysoko. Takých míst, plných vervy a dramatické živosti, jakým je v „Semkovi“ na příklad vjezd Jadwigy do Krakova, marně bychom v této pověsti hledali. Nenalezáme tu rovněž dřívější malebnosti, rozmanitosti a plastiky. Jagiełło je zde pouhým stínem, což platí též o knížeti Witoldovi, ačkoliv tento souvěkými historiky byl nazýván „největším ze současných knížat a králů“. Lépe a tahy určitějšími podána královna Sonka, bránící energicky svých mateřských práv a budoucnosti svých dětí. Avšak i ji zastiňuje postava Oleśnického, jenž jest skutečným vtělením se síly a politického věhlasu. Ostatní kontury před ním mizí. Několik zdařilých situací také zde vytknouti můžeme. Obžaloba královny z nevěry manželu, popis zajetí Jagiełłova a Świdrygiełły a j. nepostrádají účinlivosti. Avšak jsou to pouhé výminky, celek nemá potřebné jednolitosti a ovšem též ani zajímavosti. Hlavní interess kupí se kolem Sonky, snažící se, aby zajistila posloupnost ve vládě nezletilým synům svým Vladislavovi a Kazimírovi. Další rozvoj látky historické tvoří dvoudílná pověsť *„Strzemieńczyk“*, předvádějící dobu krále Vladislava. Mimo tyto práce vydal Kraszewski ještě romány *„Klášter“*, *„Bez srdce“*, *„Ve vyhnanství“*, *„Pod praporem Sobieského“*, humoristický román *„Wilczek i Wilczkowa“* z konce 18. století a pak *„Mozaiku“*, jež ze všech tu uvedených prací Kraszewského nás k sobě vábí nejvíce. Je to sbírka devíti novel a obrázků. V drobnějších výtvorech svých vždy osvědčil se Kraszewski býti mistrem, neboť má vše, čeho ku vzniku prací tohoto druhu potřebí. Umí každý svěží detail života i lidské povahy zachytiti, umí též několika črtami oživiti postavu a dáti jí vlastní individuelní ráz. Situace, zápletka povstává nezřídka již ze samé látky a spisovatel už jen hotovou věc zaokrouhluje v novelistický tvar. Některé z „Mozaik“ mají nedostižitelný půvab, ať již obírají se poměry současnými, ať sahají do časů dávnějších. Kresba vedena jest toliko v hlavních liniích, avšak čistě a pevnou rukou. Za lepší jiných pokládáme obrázky „Mostný“, „Malovaná a živá“ a „Derśniaki“. První vyniká zručnou zápletkou, v druhé jeví se poněkud hlubší charakteristika ženy sic krásné, ale bez ducha. Třetí z prací uvedených líčí nám šťastně starodávný patriarchální život v Polsku. Avšak i nad tyto tři povznáší se obrázek „Jak se dříve listy psávaly“, který z nich je nejoriginalnější

jak obsahem, tak i formou. Podkomořímu Wereszczakovi dodán list od všemohoucího Fleminga, na který má ihned vyhotoviti odpověď. Žádosť ta div nepřivádí pana podkomořího v zoufalství. Už samo přečtení listu nebylo věcí snadnou, což teprve to ostatní! Uplývají vteřiny, uplývají hodiny, nežli mu podáno křeslo, podnožka, okuláry, než rozsvíceny svíce, pro které se musilo běžeti až do popložního dvora. Pan podkomoří už začínal být upřímně netrpělivým, a tu ještě schází papír, inkoust i péro, které nutno vydlužiti si od ekonoma. A když konečně vše bylo pohromadě, po celé řadě trampot, zpocen a vysílen sedá náš hodnostář do vozu, aby panu Flemingovi přinesl odpověď sám, osobně. Vše v obrázku tom věrně dle života, vše plno humoru a zároveň i půvabu. Také ostatní drobné kresby jsou zajímavé a charakteristické.

Sewer-Maciejowski vydal povídku *„Boj o existenci"*. Je to práce tendenční, k čemuž se zná upřímně a otevřeně. Za předmět má administrativní otázku hospodářství polního v Polsku a spisovatel, kresle poměry i osobnosti přesně dle přírody, nešetří barev drastických a neskrývá vyskytnuvších se chyb. Pan Štěpán i jeho dcery jsou postavy skutečně typické. Jejich hospodaření, tužby, snahy, účty, i ten obklopující je svět je pravdivý a ryze polský. Ačkoliv pověsť nemá hlubší zápletky, neuvádí dobrodružných situací, přec poutá velice až na konec. Básník radí k parcellaci velkostatků, když by obětováním malé částky mohl se zachovati celek, a rovněž vybízí spojovati usedlosti příliš malé ve statky větší, odškodnění hledaje v průmyslu. Myšlenka to praktická a dobrá. Život ve Šťávnických lázních, jak jej podává Sewer, je pln ruchu.

Ve svět naprosto jiný uvádí nás *Sahi-Bej* svými pověstmi *„Boží kraj"* a *„Krvavý zisk"*. Autor, skrývající své pravé jméno pseudonymem, žil v Turecku delší dobu jako úředník a nabyl tudíž osobně podrobné znalosti tamnějších poměrů. Věrné, objektivní jich líčení jest jednou z největších předností obou jeho prací. Není v nich ani strannictví, ani oblíbené kdys orientalní fantastiky, každý detail vzat přímo ze skutečnosti a podán barvami povaze jeho přiměřenými. Děj pověsti *„Boží kraj"* je prostý, bez umělých zápletek, rozvíjí se klidně a přirozeně, jednotlivé postavy pak kresleny jsou jasně a výrazně. Veškerý zřetel obrátil autor k životu a jeho zajímavým podrobnostem, a v skutku v této příčině náleží jeho práce k nejlepším toho druhu. Turecké národní zvyky a obyčeje náboženské, jakož i vlastní ráz lidu podány zdařile a s vervou. Popisy přírody plny jsou barvitosti. Týmiž vlastnostmi honosí se v míře nemenší *„Krvavý zisk"*, obraz to ze života albánsko-macedonského. Výborná charakteristika vnitřních poměrů společnosti, s kterou nás autor seznamuje, pak sytý, svěží kolorit místa i doby živě budí interess čtenářův. Ideou pověsti jest nenávisť proti Turkům a touha zbaviti se jejich tvrdého jařma. Domácí však sváry hubí a ničí všecky záměry a skvělé naděje. Tu jednotliví rekovní jednotlivci vystupují, aby zjednali mír a rozptýlené síly opět shromáždili. Ti také načrtnuti jsou umělou rukou a ostrými rysy, lidé to z krve a kostí, se zápalem pro svatou věc spojující i své choutky soukromé. Několik Turků podal spisovatel con amore, méně uspokojuje svět politiků a diplomatů, jenž se zdá býti spíše karikaturou. Proud vypravo-

vání se nese zručně a lehce, dvě lásky, vpletené v děj, jsou jako dva světlé paprsky, ozařující pěkný, ale chmurný obraz. Bohatýrky Sahi-Beje zasluhují názvu tohoto v plné míře — družíť se v nich k půvabu a kráse i nadšení a silná vůle, hrdě odolávající všem těžkým ranám osudu.

(Pokračování.)

Novinky přírodovědecké.

Z hvězdářství. Hvězdné nebe jest jako kniha, jejíž tajuplný obsah odborníka i laika stejným kouzlem poutá. Učenci ostrými skly už přemnoho z ní vyčetli, ale jako při všem podnikání lidském jest toho, čeho dodělati se mají, pořád ještě mnohem více nežli toho, čeho už se dopídili. Jsou četné otázky v oboru hvězdářství, na jichžto konečné rozřešení podnes všecek důvtip zkoumatelů nestačil, a otázky ty netýkají se jen nějakých ztracených světélek v nedozírných hlubinách oblohy, nýbrž i nebeských těles poměrně nejlépe známých. Na př. *oběhy* věrného druha naší hroudy zemské, *měsíce*, ode dávna s největší pečlivostí se sledují, ale přes to nepovedlo se dosud docíliti dokonalou shodu výpočtu se skutečností. Odchylky, pravda, jsou malinké, avšak během desíti a staletí stávají se přece jen znatelnými a nutno pak na objasnění neshody vyhledati všelijaké výklady. *Delaunay* svého času vyslovil domněnku, že měsíc způsobuje příliv a odliv mořský, sdržuje tím zemi poněkud v jejím otáčení se kolem osy, což má za následek, že měsíc sám zdánlivě rychleji ku předu se dostane a dříve svůj oběh dokoná nežli astronomové pozemští vypočetli. Jakési platnosti nelze domyslu tomu nadobro upříti, ale vzhledem k rozložení pevniny a moře na zemi, které brání stejnoměrnému a souvislému valení se přílivu v opáčném směru nežli země se otáčí, jest skoro jisto, že na vysvětlení t. zv. *sekulérní akcelerace* měsíce nepostačuje.

Nejnověji upozornil *v. Oppolzer* na jinou možnou, dosti slušně odůvodněnou příčinu zrychlení měsíce. Zdá se totiž, že šíré prostory všehomíru vyplněny jsou přejemně rozptýlenou hmotou kosmickou, která ovšem musí vykonati jistý vliv na pohyby všech těles nebeských a tudy též na naši zemi a lunu. Přibíráním prášku kosmického zvětšuje se jejich obsah, čímž pohyb jejich se zdržuje, a to u země poměrně více než u měsíce, který tudy družku svou zdánlivě musí předhoniti. Přibližným počtem dá se ustanoviti, že toto zrychlení luny činí $1{\cdot}8xt^2$, při čemž x značí neznámou tloušťku vrstvičky kosmického prachu, který se v době t, totiž jednom století, na zemi usadí. Protože pak sekulérní akcelerace měsíce jest známa (činí asi 5 vteřin prostor.), možno z uvedeného výrazu snadně ustanoviti x. Obdržíme ten výsledek, že úplně postačí, když během jednoho století usadí se vrstvička kosmické hmoty 2·8 millimetru silná na zemi, aby nastalo zmíněné zdánlivé zrychlení měsíce. — Přidáme-li se k tomu náhledu, můžeme na jeho základě zase určiti hutnost prostory mezihvězdné. Tážeme se totiž: jak hustě poletuje prášek ve vševmmíru, když za sto let 2·8 millim. na zemi se ho usadí? Výpočet nám ukáže, že *hutnost prostoru světového* dle toho by obnášela $\frac{1}{3{,,}760.000{,}000.000}$ hustoty našeho pozemského vzduchu. (Astronom. Nachricht. č. 2573).

Jest pozoruhodno, že hvězdáři novější dobou věnují *fysikalním poměrům* hvězd mnohem větší pozornost nežli kdy před tím. Směr ten daly astronomii nepopiratelně ohromné výsledky spektrálního rozboru a dlužno uznati, že vymoženosti toho druhu širší obecenstvo nejvděčněji přijímá proto, že přece jakési, byť sebe zdrženlivější odpovědi dávají na otázky o tajemném vzhledu a rázu převzdálených světů. Zvláště zajímavo bylo by zvěděti, jaké poměry vládnou na hvězdách zemi nejbližších: Venuši a *Marsu*. Této poslední planetě věnuje od několika let pečlivou pozornost *E. L. Trouvelot*, jenž souhrn výsledků svých nedávno uveřejnil. Zhotovil 450 výkresů oběžnice, z nichž jmenovitě poslední jsou důležity, protože zobrazují severní polokouli Marsu mnohem méně známou nežli jest jižní. Na obou pólech objevují se bílé skvrny, snad ledové pláně, a obě hemisphaery pokryty jsou temnými a světlejšími skvrnami, kterých však na severní polokouli proti jižní jest mnohem méně. Na velikých skvrnách pevnin vystupují četné, poněkud šedější skvrny drobnější, které rok co rok takovým způsobem barvu svou mění, že Trouvelotovi zdá se, jakoby místa ta pokryta byla nějakým bylinstvem, jež podléhá měnám ročních časů. Snad jsou to lesy, jež na jaře ošatí se šťavnatým listím, které v jeseni zase ztrácejí. (Compt. rend. sv. 98, str. 788.)

Zevrubného zkoumání fysikálních poměrů dostalo se také *Vestě*, jedné z těch drobných hvězd, asteroidů, které mezi Marsem a Jupiterem kolem slunce obíhají. Hvězdáři dlouho už domnívají se, že aspoň některé z hvězd těch mají měnivé světlo, ale věc ta podnes nebyla zevrubněji ohledána. *M. Harrington* použil výhodné konstelace k tomu, aby pečlivě přirovnával jasnost Vesty k zářivosti dvou jiných hvězd, stálic, a v skutku shledal, že Vesta *měnivé světlo* k nám vysýlá. Nějakou pravidelnou periodicitu v proměnách těch nebylo možno ustanoviti, ale získány byly přece jisté výsledky, které dopouštějí úsudky o fysikálních poměrech asteroidů, jež zasluhují povšimnutí proto, že jsou to první výzkumy toho druhu. Jest zřejmo, že zářivost oběžnice závisí na tom, jakou měrou světlo od povrchu jejího se odráží, tedy na mohutnosti odrazové, t. zv. albedo, která u Vesty nejspíš může býti podobná, jako u nejbližších velikých planet Marse a Jupitera. Jelikož však jest mnohem *menší* a velikost hvězd podle náhledu o ponenáhlém chladnutí jich z původně ohnivých koulí patrně má vliv na fysikalní poměry, jest pravdě nejpodobnější, že asi rovná se *měsíci*. Na základě toho dochází Harrington k úsudku, že Vesta jest těleso v průměru přibližně 500 angl. mil, které ve své albedo podobá se měsíci a postrádá nejspíše jako on vzduchu a vody. Povrch její zdá se býti velmi nerovný, z čehož snad vysvětliti by se dala proměnlivost jejího světla. Rychlost, jakou kol osy se otáčí, jest značná, nedá se však přesně ustanoviti. Jest pravděpodobno, že ostatní asteroidy svými vlastnostmi Vestě se podobají. (Am. Journ. of Science, III., 26., str. 461.)

Vesta byla jakožto čtvrtý *asteroid* odkryta r. 1807. Do konce r. 1873 už jich bylo známo 128 a v posledním desítiletí zase přes 100 jich bylo objeveno. 27. července 1879 doplněno odkrytím „Dynamene“ druhé sto, do konce r. 1882 nalezeno jich už 231 a během r. 1883 opět další čtyři, totiž (232) *Russia*, 31. ledna, (233) *Asterope,* 11. května,

(234) *Barbara*, 12. srpna a (235) *Carolina*, 28. listopadu.*) Největší zásluhy o odkrytí asteroidů v posledních letech má *Palisa*, dříve v Pole, nyní ve Vídni.

Z velikých oběžnic, kroužících kolem slunce za pásem těchto několika set planetoidů, jeví v posledním čase obzvláště *Saturnus* zajímavé úkazy. Pořád se *mění*, jmenovitě ve své soustavě prstenů a to tak rychle, že týž pozorovatelé týmiž stroji značné proměny dovedli konstatovati. Pěkný důkaz jich m. j. poskytuje stín, jejž koule Saturnu na prsteny vrhá. Stín totiž časem nápadně se proměňuje a ze způsobu, jakým se to děje, odvodil *E. L. Trouvelot* už r. 1878, že rovina prstenů kolísá. Od té doby konaná pozorování věc tu potvrdila a nyní jest nade vši pochybnost zjištěno, že soustava kruhů Saturnových se mění. Avšak i to jest jisto, že prsteny nemohou býti pevná, souvislá tělesa, jelikož by se pak úkazy naznačené nedaly vysvětliti. Mnohem pravděpodobnější jest domněnka, že prsteny sestávají z velikého *množství tělísek*, z nichž každé *svou zvláštní* dráhu kolem Saturnu opisuje: jsou to malé *družice*, které arci dosud nepoštěstilo se od sebe odloučiti, tím méně spočítati. Ale koho to těší, ten může bez přehánění mluviti o několika stech měsíců Saturnových. Hypothesa ta, která ostatně není nová, vysvětluje také, proč dosud nechtělo se zdařiti ustanoviti dobu oběhu prstenů, a dala by se snad potvrditi přesným světloměrným pozorováním. V čas oposice totiž obrací k nám Saturnus celou polokouli osvětlenou, v čas quadratur však jen část její, což způsobuje znatelnou změnu zářivosti. Zcela totéž musí nastati u domnělých družic v prstenech a snad bude možno dobrými stroji třídu světla a zatemnění pozorovati i na nich. (Compt. rend. 98, str. 968.)

Nejkrajnější známá oběžnice naší soustavy sluneční, *Neptun*, poskytuje další důkaz toho, že i ve všemmíru zákon stálých přetvorů vládne, právě jako u nás na zemi. *M. Hall* na Jamaice pozoroval hvězdu tu za velmi příhodných okolností a shledal, že světlo její jest *proměnlivé*, brzy slabší, brzy jasnější. Pozorování jest velmi obtížné a neposkytuje mnoho momentů ku posouzení fysikalních poměrů Neptunu: možno jen domnívati se, že oběžnice ta podobně jako Jupiter a Saturnus má na svém povrchu temné pruhy a pásy, které snad na jedné polokouli se nakupí a ji zatemní více nežli druhou. Kdyby tomu tak bylo, rovnala by se doba mezi zatemněním, vyjasněním a opětným zatemněním hvězdy jejímu času oběhovému. — Hall také upozornil na to, že svit oběžnic, od Marse počínajíc až k Neptunu, jeví *sled barev duhových*. Dle něho totiž jest Mars červený, Jupiter oranžový, Saturnus zelenavý, Uranus jasně zelený a Neptun namodralý. Věc ta vyžaduje dalšího potvrzení a pak vysvětlení.

Z nejmenšího světa. Jakživo lidstvo ničeho tak se nebálo, jako v nynější době nejdrobnějších tvorů světa, bakterií, mikrokoků a jak jinak jim říkají, a nikdy také tolik času a péče nebylo vynaloženo na všestranné prozkoumání domnělých těch původců všelikých chorob a epidemií jako právě nyní. Výsledky v oboru tom takořka se stihají, ale kdo je sleduje, musí uznamenati, že často si odporují, ba

*) Dnes už jest ohlášeno číslo (237).

dokonce vzájemně se ruší, z čehož jde při nejmenším, že není podnes tuze jasno v otázkách sem spadajících. Neboť kde jest dobré světlo, mají viděti všichni stejně. To však nesmí býti nikomu příčinou, aby výzkumům těm vůbec všeho významu odepíral; naopak dlužno uznati, že jsou velmi důležity a že zajisté jest na nich trochu, snad i mnoho pravdy. Některé z nových objevů toho druhu v následujícím shrneme.

Pátrání po spolehlivém spůsobu, jak bakterie neškodnými by se učinily, nezůstalo bez výsledků. V příčině té osvědčilo se *teplo*. Shledalo se totiž, že tekutina, v níž bakterie byly pěstovány, po delším zahřívání jedovatosti své pozbyla, t. j. že stala se úplně neškodnou, kdežto před zahřátím i v nejmenším množství do krve zvířat vpravena, spůsobila jejich nákazu a smrt. *A. Chauveau* ukázal, že seslabení nakažlivosti poltivek může se libovolně stupňovati délkou zahřívání a výškou teploty. Vypěstil si hůlkovité bakterie, bacilly, které se pokládají za příčinu sněti slezinné, a vstřiknul jich trochu pod kůži morčatům, která v brzce zhynula. Po té masnou tekutinu, v níž umělý chov se děje, zahříval a postupně zkoumal nakažlivost její, kterýmiž pokusy nalezl, že při menším zvýšení teploty jest potřebí delšího zahřívání a naopak, a že tříhodinové zahřívání na $+ 47^0$ stačí, aby původně velmi vražedná tekutina pro morčata stala se úplně neškodnou. Jakou měrou teplem nakažlivost bakterií se umenšuje, vyplývá z následujícího. Morčata chladnou tekutinou očkovaná zcepeněla během 48 hodin *všechna*, když tekutina hodinu na 47^0 byla zahřáta, pošla tolikéž *všechna;* zvířata jí očkovaná, ale *po delší době*; tekutina 2 hodiny zahřátá usmrtila už jen *část* morčat, a to po *dlouhém* čase, kdežto ostatní se vyléčila; tekutina 3 hodiny zahřívaná *nezpůsobila* již ani onemocnění zvířat, tím méně ovšem tekutina ještě delší čas účinku tepla zůstavená. Avšak bakterie v této neškodné tekutině se nalezající nevyhynou docela, nýbrž zanechají tam spóry a mohou se dále množiti; ale to jest velezajímavo, že *poltivky druhé generace vší nakažlivosti pozbyly.* Nejeví tedy teplo seslabující účinek jen na zhoubné bakterie samy, nýbrž také na jejich *potomky.* Objev ten může míti velikou praktickou důležitost, protože — jak Chauveau tvrdí — neškodní potomci mohou se morčatům a j. zvířatům do krve vpraviti, což nemá vlivu na jejich zdraví, avšak chrání je proti nakažení snětí slezinnou asi tak, jako očkování chrání před neštovicemi.

Jiný prostředek k umírnění nakažlivosti bakterií objevil *L. Pasteur*, uznaně nejpřednější pracovník v tomto oboru, jenž vládou francouzskou bohatě jsa podporován, může podnikati všechny, i nejnákladnější pokusy. Jak už z předcházející zprávy vysvítá a četnými pracemi v laboratořích biologických bylo potvrzeno, jest zhoubnost poltivek v podstatě proměnitelnou, mohouc býti stupňována nebo seslabena. Jakéhosi nepřestupného vrcholu jedovatosti domůže se mikrob, když v jistém druhu zvířecím delší dobu, t. j. v potomcích svých z jednoho zvířete do druhého, třetího atd. téhož druhu přešel, aniž při přechodech těch nápadným vnějším vlivům podlehnul. Avšak toto maximum škodlivosti platí výhradně pro ten který druh zvířat a může, jak pokusy ukázaly, býti modifikováno, když mikrob z jednoho zvířete převádí se do zvířete jiného druhu. Na př. jistý mikrob, nalezající se ve slinách vzteklinou uchvácených, osvědčil se pro králíky velmi jedovatým, kdežto neškodným jest pro

vyrostlá morčata, ale naproti tomu také zhoubným pro mladičká morčata. Přenesou-li se z těchto bakterie opět na mladá morčata, přibývá jim jedovatosti, v úplné shodě s výše řečeným. Nové a neočekávané však jest, že mikrob, jenž při průchodech morčaty *vyšší* nakažlivosti pro *tento* druh zvířecí se dodělal, stejnou měrou pozbývá jedovatosti pro *králíky* tak, že látky původně otravné možno pak užiti k očkování králíků na uchránění jich před další nákazou. Něco podobného shledal Pasteur v departementu Vaucluse-ském, kde zkoumal příčiny spály vepřové. Povšimnul si totiž, že v kraji řečeném chov králíků a holubů velmi se zanedbává, protože zvířata ta často nakažlivými nemocemi bývají napadena. Pátral po původu toho a objevil podivuhodnou souvislost se spálou vepřovou. Očkuje-li se mikrobem spály holub, zhyne za 5—6 dní. Očkuje-li se krví prvního holuba holub druhý, krví tohoto holub třetí atd., přispůsobí se jim bakterie, stávajíce se čím dále jedovatějšími a to nejen pro holuby, nýbrž i pro vepře. — Avšak vpraví-li se mikrob spály vepřové do králíků, nastane účinek zcela jiný. Zvířata nejprve očkovaná onemocní a z velké části zhynou, při dalším pak procházení králíky přibývá bakteriím jedovatosti, ale *jen* pro králíky; neboť soudobně umenšuje se nakažlivost jejich pro vepře a konečně možno krve králíků pošlých upotřebiti jako látky očkovací na ochranu dobytka vepřového. Věc ta skutečně ve Francii byla provedena — mají tam tedy očkovaná prasata — a osvědčila se dle zprávy Pasteurovy co nejlépe.

Velezajímavé výzkumy o příčině a postupu ochuravění účinkem mikroorganismů učinil *E. Mečnikov* na obecné perloočce (Daphnia pulex) malém to korýši průhledného těla. Vnikne-li do ústrojí zvířátka toho jistý druh pradrobničkých hub, jakási kvasivka, a ujme-li se v něm, tedy ochuraví perloočka t. zv. kvasivkovou nemocí, která nejčastěji zkázu její má za následek. Mečnikov založil si v aquarii chov Daphnidek, očkováním pak vpravil do nich houbu a pozoroval účinky. I shledal, že v ústrojí perloočky vzešel jakýsi *boj* mezi buňkami kvasivkovými a tělísky krevními, v němž někdy tato přemohla bunice, často však i kvasivky pohubily tělíska krevní nebo způsobily jich rozpouštění. Toto pak jest hlavní příznak nemoci, která obyčejně vede k smrti hostitele, zvláště při mladých zvířátkách, kdežto starší a otužilejší pravidlem nákaze odolají a chorobu přemohou. Celkem není nemoc kvasivková u perlooček nic jiného nežli *boj mezi dvojími ústrojenci*: jednobunečnými rostlinkami, houbami, a tělísky krevními, která jeví největší podobnost s nízkými organismy. Dá se souditi, že totéž děje se v ústrojí vyšších zvířat při nemocích mikroorganismy způsobených a byl by tedy spolehlivý prostředek na uvarování se nákazy sílení tělísek krevných řádnou, vydatnou potravou a solidním životem. Oba léky ty ostatně dávno jsou uznány.

Na povrchu zemském jsou mikrobie všude. Máme bakterie na kabátu, ve vousech a dámy líčidlem si je nanesou na tváře: — jsou-li také *na dně mořském?* Na zodpovědění otázky té prozkoumal *A. Certes* vodu a bahno, které výpravy francouzské „Travailleura“ a „Talismana“ z hloubek 500—5100 metrů byly vypravily, a shledal, že i na dně mořském jisté mikroorganismy žijí. Zkoumání musila se díti se vší opatrností, aby žádné zárodky ze vzduchu do nádob

zkušebných se nedostaly; nalezeny pak hůlkovité bakterie, kůlovité mikrokokky, veliká specie vibrionů atd. Ústrojenci z vody hlubinné vždy byli menší a čilejší nežli týž ustrojenci z bahna mořského; avšak přece nemožno říci, že poměr ten jest zákonem. Bičíkovití nálevníci a rozsypavky, Diatomey, nebyly objeveny nikde než ve vodě Sargassového moře. — Pokusy těmi jest přítomnost zárodků mikroorganismů v hlubinách mořských dokázána a nastává otázka, odkud drobničtí tvorové ti mají svůj původ, zda-li snad jsou shodni s ústrojenci ve vodě povrchové a pobřežní, kteří nějakým spůsobem ke dnu sklesli, anebo zdali od nich podstatně se liší? Otázku tu na ten čas nelze rozřešiti; za to však učinil *Regnard* řadu pokusů, aby ukázal, kterak chovají se mikroorganismy za poměrů tlaku a tepla, jaké vládnou v hloubkách mořských. Účinek tlaku až 1000 atmosfér zkoumal pak také na semenech rostlin, měkkýších, korýších, rybách a p. Tlak 1000 atmosfér odpovídá hloubce mořské 10.000 metrů. Tlaku tomu dal Regnard působiti celou hodinu na kvasnice pivní. A kvasivky *nebyly jím usmrceny*, nýbrž jen uvedeny do zvláštního stavu jaksi *utajeného života*. Když byly přidány k roztoku cukernatému, potřebovaly skoro hodinu nežli se zotavily, načež ponenáhlu nastalo kvašení. Chaluhy, které po hodinu byly zůstaveny tlaku 600 atmosfér, dovedly po té na slunci rozkládati zcela normálně plyn uhličitý. Ale už po čtyrech dnech zhynuly a shnily. Semena řeřichy, na něž tlak 1000 atmosfér 10 minut byl působil, počala klíčeti až za týden. Voda plná nálevníků byla na půl hodiny vystavena tlaku 600 atmosfér. Nálevníci byli bez pohybu, jako mrtvi; ale po chvíli zase se probudili k životu. Zcela tak chovali se měkkýši; avšak *ryby* už tlakem 100—400 atmosfér byly usmrceny. Na nich tedy stav latentního života pozorován nebyl, ale při všech živočiších nižších a rostlinách, jak pokusy ukázaly, má veliký tlak, jaký v hlubinách a na dně moře panuje, za následek toliko jakýsi *spánek*, z něhož ústrojenci ti se probouzejí, když tlak se umenšuje. (Compt. rendus, sv. 98, str. 690 a 745, sv. 96, str. 553 a 612, sv. 97, str. 1163.)

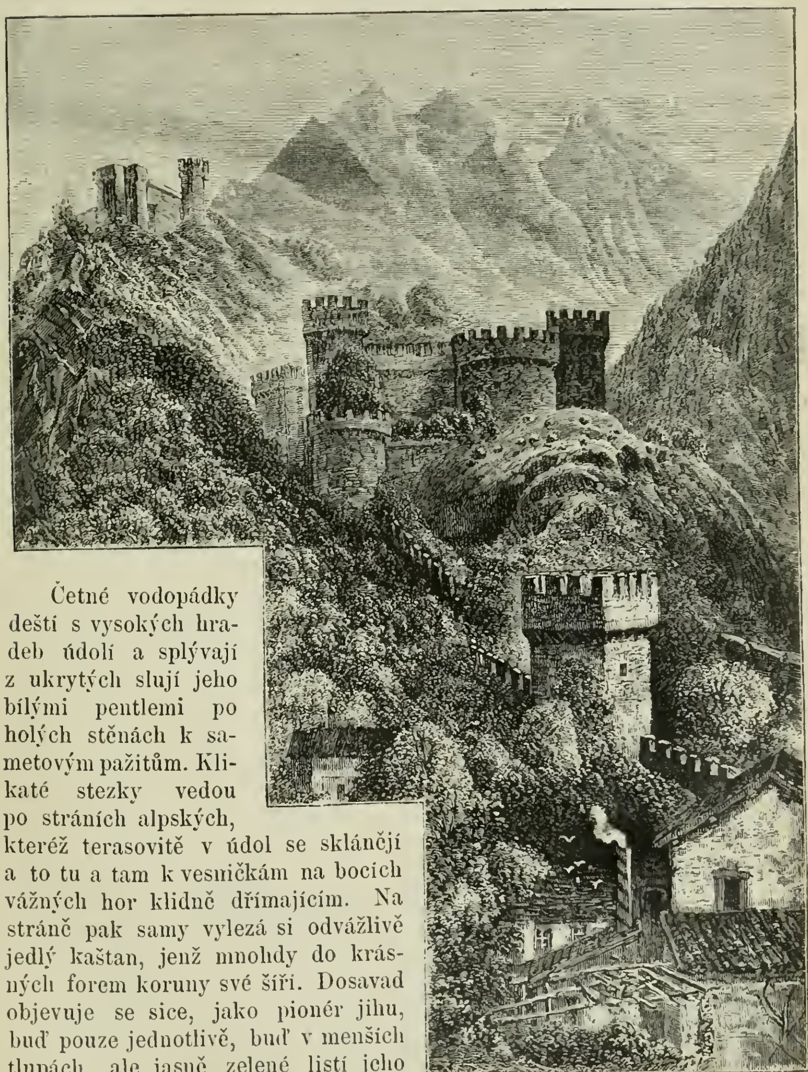
Při hnití a jiných pochodech kvašení vždy jsou přítomni jistí zástupcové nejmenšího světa, bakterie, kvasivky atd. Zajímava jest otázka, zdali drobní tvorové ti ku svému živobytí také potřebují *kyslíku*. Pokud poltivek (bakterií) se dotýče, rozlišují se podle Pasteura takové, jež kyslíku potřebují, od poltivek, jež prý bez kyslíku žíti mohou, t. zv. anaerobií. V skutku jsou jisté druhy bakterií, o nichž dokázáno, že *velmi dlouho* nedostatek kyslíku snesou, ale že by některé poltivky mohly obstáti *jen*, když kyslíku *nemají,* není nijak pravdě podobno. Z nových pokusů *Hoppe-Seylera* vyplývá, že při hnití tím více bakterií jest přítomno, čím větší přístup má kyslík. Chovají se tedy v příčině množení se zcela obdobně jako kvasnice pivní, o nichž bylo dokázáno, že jen za přítomnosti kyslíku se rozmnožují. Vůbec pokud poltivky a kvasivky mají dostatek kyslíku, nechovají se nic jinak nežli ostatní živokové: přijímají kyslík a vylučují plyn uhličitý, vodu a amoniak. Teprve když kyslíku se nedostává, užívají — populárně řečeno — své schopnosti bez něho se obejíti na čas kratší neb delší. (Zeitsch. f. phys. Chem. VIII. str. 214.)

Ref. *Bedřich Katzer.*

Přes Gotthard k jihu.

Z potulek po Švýcarsku. Napsal **Eug. M. Rutte.**

(Dokončení.)

Bellinzona.

Četné vodopádky deští s vysokých hradeb údolí a splývají z ukrytých slují jeho bílými pentlemi po holých stěnách k sametovým pažitům. Klikaté stezky vedou po stráních alpských, kteréž terasovitě v údol se sklánějí a to tu a tam k vesničkám na bocích vážných hor klidně dřímajícím. Na stráně pak samy vyleza si odvážlivě jedlý kaštan, jenž mnohdy do krásných forem koruny své šíří. Dosavad objevuje se sice, jako pionér jihu, buď pouze jednotlivě, buď v menších tlupách, ale jasně zelené listí jeho vítězí nad tmavým jehličím, lstivě prorážejí přední šiky jeho na všech stranách. Sever s Jihem utkali se v boji. Jedeme dále, snášejice se na křídlech páry rychle v krajiny nižší a tu již za vodopády Piu-

mogny a Cribiascy, dále pak za divokou roklí Biaschinskou, v níž silnice i trať na sebe se tlačí, setkáváme se s jinou válečnou hotovostí Jihu a sestoupivše v několika minutách skrze oba točité tunely u Piano Tondo a u Travi, rychle po sobě následující, s příkrých výšin ke dnu riviery, jsme uprostřed hlavního voje italského Jihu u Giornica.

Lesklé moruše společně s jedlými kaštany dobývají strání, za nimi lstivě plazí se výš a výše bujná réva, ukrývajíc se osněženým strážcům tábora Severu ve stínu kosmatých kukuřic, dole pak volně rostoucí smokvoně tvoří vůdcovský stan, kol něhož daleko široko rozložily se táborem silné kmeny révy, opírajíce se o nevysoké latě a tvoříce dlouhými rameny svými širokou, hustou krytbu velkých listů přes sebe přeložených, podobnou válečné želvě, ze štítů nad hlavami bojovníků římských složené, z níž místo břitkých kopí tu a tam trčí holé větve suchých moruší.

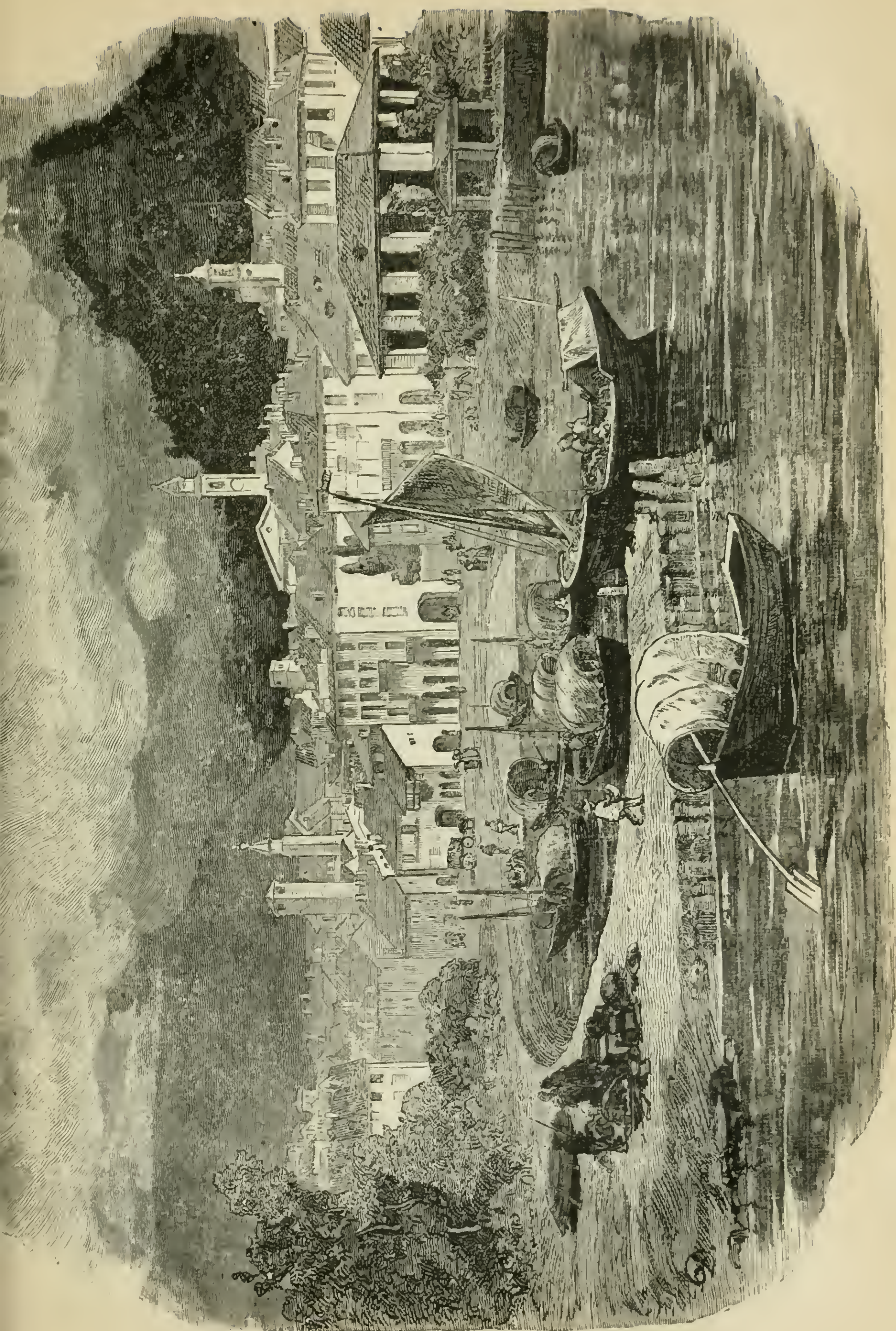
Avšak nezměnila se toliko vegetace, nýbrž i mravy alpské, zapuzeny teplými dechy italskými. Domky, stavěné ve slohu švýcarském, ustoupily italským vysokým budovám s otevřenými síněmi, v nichž pracují řemeslníci, jsouce takto z pola v domě, zpola na ulici. Ve Faidu ještě obojí živel nerozhodně zápasil, ale v Giornicu a po celé další čáře italský mrav a spůsob převládá.

Z Giornica podél pěkných vodopádů Baroglie a Cremosciny, malebně krajinu tuto okrašlujících, jedeme vedle velkých balvanů, u nichž mezi Milánskými a Švýcary r. 1478 sveden byl tuhý boj „la battaglia ai sassi grossi.“ Trať vine se podél Bodia, dlouhým mostem překročuje Ticino a jsme v Biasce, středisku riviery.

Strmá, holá skála Pizzo Magno, po níž v několika skocích Frodabach spadá, přepásána jest nahoře můstkem přes vodopád ten se klenoucím, na svahu jejím pak bělá se kaplička Santa Petronilla, k níž z Biascy vede křížová cesta. Půvabnou krajinu hyzdí široký pruh balvanů a drobnějšího kamení; jsou to zbytky po hrozné katastrofě, která dne 30. září 1512 sřícením hory veliký počet lidských životů zahubila a také domy ssutinami skalními rozkotala.

Jedeme kol Osogny a Castionu, za nímž otevírá se údolí la Mesolcina, kterým vede cesta k Bernhardinu, a zříme všude bujnou vegetaci, nejčetněji ovšem bohaté vinice, po vlašsku pěstované. Révy vinou se v bizarních tvarech kolem pňů a větví starých moruší: tu kupí se v zelený kužel, tam jako hrající si děti ruce si podávají a v kolečku točí se kolem slepé báby, onde spojily se v hustou listnatou klenbu na tenkém laťoví spočívající a tvoří tak přirozený baldachýn, pod nímž ukrývají se malé hrozny, které za nějaký čas, v době vinobraní, jako velké slzy skanou do klínu sličných sběratelek.

Za nedlouho jsme v Bellinzoně, hlavním městě kantonu Tessinu. Cimbuří, silné zdi, bašty a věže jednotlivých hradů bellinzonských zdaleka nás již poutají. Vidíme v nich kus středověku, kus rytířské romantické doby, a omšené, břečťanem porostlé, zubaté a zvětralé hradby, jež spojují malebně tři hrady, rozložené na svahu horstva a na skalnatém kopci, uprostřed údolu hrdě se zvedajícím, zdají se nám býti starým invalidou v obnošené uniformě, jenž tuto s puškou již nepo-

třebnou věrně stojí na stráži, aby chránil — ovšem bez výsledku — vstup z Italie k údolím a hřbetům gotthardským, jež civilisace a dráha gotthardská dávno již učinila světu přístupnými.

Tři zříceniny hradů oněch pojmenovány jsou po kantonech, které až na počátek tohoto století Bellinzonu ovládaly: Castello d'Uri, di Svitto e d'Unterwalden, hrad Urnský, Schwycský a Unterwaldenský. V dějinách švýcarských a italských jsou významny, any obě země v boji o nadvládu zde se utkávaly. Vévodové milanští z rodu Viscontů, jakož i nástupcové jejich Sforzové snažili se vší silou, aby důležitého místa toho se zmocnili, a přece po tři století území bellinzonské bylo v moci švýcarských urkantonů. Dnes ještě jest Bellinzona závažným strategickým bodem a třeba pancéř její dávno zrezavěl, jest rámě její dosud pevno a dovede odolati choutkám italským a výbojné moci jejich.

Za ona tři století, kdy Tessinští byli poddanými kantonální vlády urkantonské, duch jejich zmalátněl a mravnost se pokazila. Místodržitelé a komisaři, kteří obyčejně postavení svá si tu zakoupili, prodávali zase úřady a hodnosti nižší za drahý peníz tomu, kdo více podával, a nebyly tu na prodej pouze úřady a hodnosti, nýbrž i práva, čest a svoboda na trh donášena; vzorní správcové ti vydávali nad to zákony a nařízení krutá, jen aby co možná veliký počet vinníků sehnali, kteří by jim peněžité pokuty skládali, a zase naopak i lidi zlotřilé za peníze nevinnými prohlašovali. Za takových okolností vedlo se ovšem Tessinským zle, svářili se před soudem pro předmět sebe malichernější, ožebračili se anebo byli ožebračeni. Následky jsou tu dosud patrny. Jestiť tak úrodná půda tato, která dvoje žně do roka poskytuje a nejlepší vinice a role vykazuje, obydlena chudým lidem, jenž ani orby hrubě si nehledí, ani doma řemeslo neprovozuje, nýbrž většinou dorost svůj do světa za obživou vysýlá a to z údolí Maggia a Verzasca kominíky, z Brissaga prodavače sádrových figur, z údolí Blegna vyrábitele šokolády, z Centovalli facchiny. Vzdělání a blahobyt jen pomalu šíří se rivierou; přece však mizí již nízké chatrče, z jedlových kmenů ledabylo sroubené, úzké, nečisté, kteréž jsouce nad to bez komínu bývají tak začazené a zakouřené, že „by německé prase švýcarské“ — jak praví Bonstetten r. 1797 — „stydělo se takové lidské obydlí obývati“; chudoba také není už tak hrozna, že by bylo Tessinčanu denně pojídati „panau“, nad nějž jednoduššího pokrmu nelze si ani pomysliti: jeť to pouhá mouka na syrovo pramenitou vodou zadělaná.

I na další cestě provázejí nás ony syté barvy, ostřejší stíny a intensivnější osvětlení, jimiž Tessinsko jest pověstno; krajina nabývá stále forem kulatějších a z rozložitých korun stromových, pozvolněji spadajících vodopádů a ze širších údolí vyrozumíváme, že jsme nedaleko požehnaných niv a luhů italských. A vystoupíme-li v Bellinzoně na jeden ze tří hradů, vidíme, že jsme se již dostali se hřbetů hor, jež údolí Misoxské a Livinské v svém klínu chovají, a že ledovce za nimi již jen v dáli se lesknou, kdežto před sebou zříme kotlinu riviery, táhnoucí se až k modrému jezeru Lago maggiore, jež vábí nás neodolatelně a k němuž s touhou spěcháme. Cítíme, že nastává nám doba loučení s osněženými obřímy alpskými.

Hned za Bellinzonou u Giubiasca rozvětvuje se trať dráhy: po jedné spěchá vlak k Luganu, po druhé jedeme my k jezeru Lago maggiore.

Vlak unáší nás na blízku Gordoly a údolí Verzascy, z hluboké rokle tekoucí, pohledneme letmo na selské chaty mezi balvany skal a krásnými kaštany rozseté, na něž v podzimku, kdy révou zarostly a kukuřicovými plody jsou ověšeny, pěkná jest podívaná; a již opět sestupujeme s vlaku dráhy sv. Gotthardské, jsouce u cíle cesty své — v půvabném Locarnu.

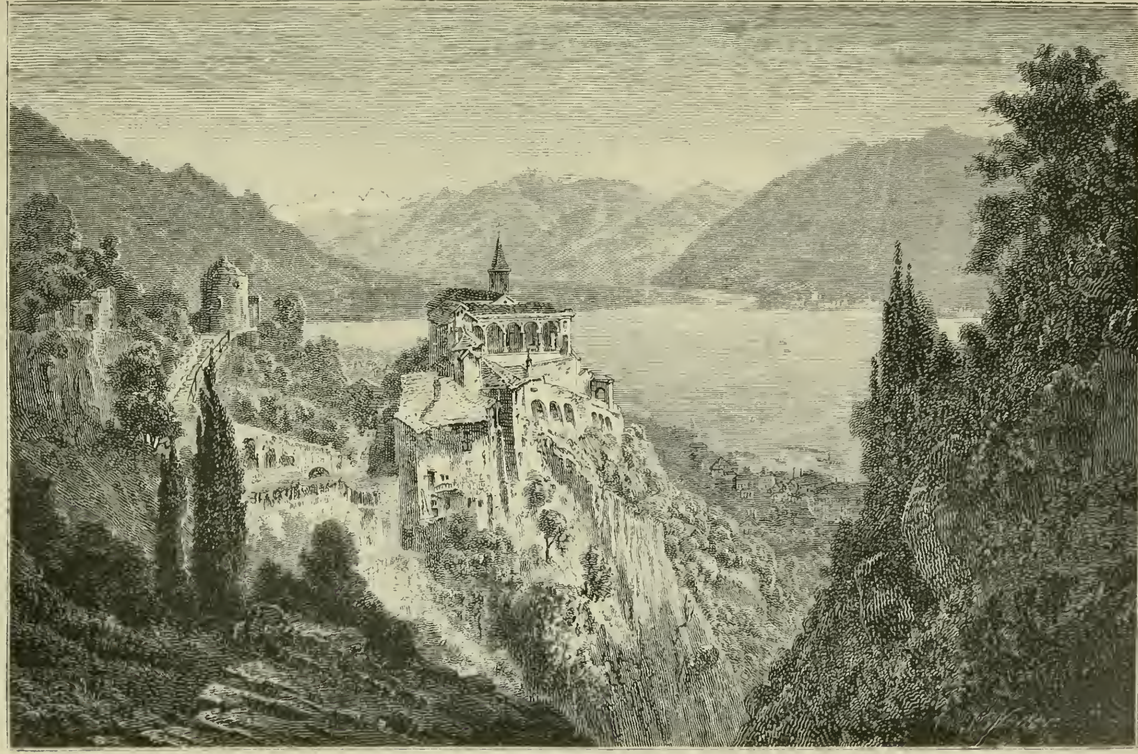
Rozkošná poloha Locarna objevuje se nám teprve, když zajdeme ku přístavišti a odtud rozhledneme se po imposantním obraze, k němuž nedovede si fantasie naše ničeho více přimysliti. Úzké uličky, utvořené vysokými budovami s arkádami, až třípatrovými, vinou se amfitheatralně po bujně zeleném příkrém svahu alp, z něhož vykvetly rozkošné villy s tisícerými druhy jižní květeny, na které oko chladného severana patřiti teprv uvyká.

Vysoko, skoro kolmo nad námi na skále, vznáší se jako orlí hnízdo malý klášter Madonna del Sasso, k němuž vede podél koryta divoké bystřiny klikatá cesta mezi vinicemi a kaštanovými sady. Skalní výstupky zvedají šedé lysiny své z tmavých, kosmatých pinií, smrků a vysokých cypřišů, stinná vavřínová loubí vedou od vyhlídky k vyhlídce a dole v zahradách překlánějí se ohnivé květy granátové přes polosbořené zdi zahradní, břečťanem porostlé, vysoké magnolie ukládají objemné bílé květy své nádherně na husté veliké listy, mandlový zápach bílými i růžovými květy bohatě obalených oleandrů zápasí s opojnou vůní květoucích citrýnův a pomerančův. U nohou našich v lesku zapadajícího slunce září modré jezero, oživené hbitými barkami, a zrcadlo jeho ztrácí se k jihu v sousedství nižších vrchů, příkře u samého břehu stojících. Oko žárem barev ohnivých oslepené, odvracuje se zpět k čarovnému obrázku, jehož pozadí tvoří vážná, přísná scenerie alpských hor, sněhových koryt firnových a vzdálených křišťálů ledovcových.

Jsme v jiné zemi, zde cit, tam rozum, zde žár, tam chlad. Jih a sever, pinie a smrk podávají si ruce, shlížejí se v sobě a k dostaveníčku zvolily útulný koutek, kus ráje Mahomedova, jenž s nebe spadl.

Jest právě výroční trh, v Locarně každých čtrnácte dnů se opakující, a ježto večer se blíží, opouštějí venkované město, ubírajíce se úzkými stezkami do hor švýcarských, nebo zavazadla svá na palubu četných lodí nesouce. Směs to velice pestrá, jelikož o výročním trhu locarnském kroje obyvatelů všelikých, zřídka navštěvovaných údolí švýcarských nebo krajin vlašských s jezerem Lago maggiore sousedících, v tomto rozkošném hnízdečku se scházejí, tvoříce ku skvostné přírodě přiměřenou šta̓fáži.

Doznívá již vřava hemžícího se lidu, krámy se zavírají, řemeslníci v arkádách pracovati přestávají, vyložené zboží se ukládá, barrikády sýra se bourají, jen žebráci a mrzáci, praví i falešní, na nichž znalec záhy odkryje falešné boule a flastry, s houževnatostí dotěrnou nastrkují červené misky své se všech stran, jako Offenbachovi bandité. Vše opouští Locarno, a jenom kolem oslíka, táhnoucího vozík se „sorbetti“, kupí se několik opozdilců a tamo u prodavače souká do sebe Italián tenkou,

Klášter Madonna del Sasso u Locarna.

dlouhou šňůru maccaron, spojující bezprostředně kotlík na ohništi a dobrý žaludek jeho, a bezstarostně pochutnává si, čekaje, až mu prodavač zakoupenou délku u samých úst uřízne.

Viděl, divil a smál jsem se ten den několika takovým italským zvláštnostem, jen po krásné Italiánce marně jsem se ohlížel. Však druhý den bylo mně ji spatřiti.

Ranní slunko vysýlalo první žhavější paprsky své k modrému zrcadlu Velikého jezera. Kráčím jednou z nečetných ulic. Náhle rozkošný zjev zastavil kroky mé. Na pozlacený, arabeskami hojně okrášlený balkón vystoupila, ba co dím vystoupila, vyplynula dívčí postava v dlouhém, volně přiléhajícím ranním hávu, světlém a bruselskými krajkami bohatě ozdobeném, hlavinku sklonila trochu zpět k labutí hrdé šíji, po níž valil se vlnivý proud bohaté kštice, a hned zase ke květnému háji před sebou na balkoně; alabastrové ručky její nachylují k vábným rtíkům korunu velkého, opojného květu rozkvětlé magnolie, a očka, ta božsky krásná, výrazná očka, jež pod hrdým, vznešeným čelem v úkrytu jemně vykroužených černých obočí jako dvě třpytné hvězdy koralům úst a perloví zoubků vévodí, pozírají k vycházejícímu slunku, jež v odvetu veškero zlato a všecek nach svůj ku spanilé dívce v paprscích vysýlá, aby ozářily ji v růžoprstou Eós, ranní rosu v kalíšcích květových líbající.

Neodvracím zrakův a . . . . . u srdce tak bolno. Nevím, náhodou-li či úmyslem, ale jisto, že listy krásného květu magnolie, její ručkou lámané, na hlavu mi prší. O Romee!

Však dosti již! Proč lhal bych dále; povím raději ryzí pravdu.

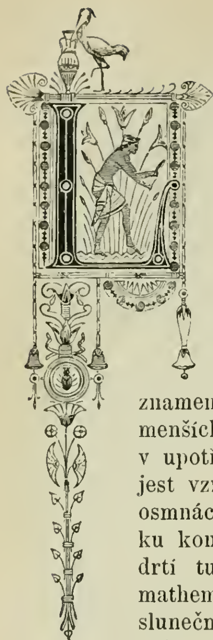
Na balkón (sit venia verbo, je to vlastně černá a špinavá pavlač, stará a polámaná) „vystupi silna děva“, rodná Heby sestra, do dvou třetin v kostumu Evině; dřevěné pantofle její důkladně cvakají, jak podešve starého husara; ve vlasech černých, nepořádně zcuchaných, má as libru peří, oči jsou — pravda — dosti slušné, tvář a šíje jako labuť (totiž ta černá); celý tento neskonale nechutný zjev šimrá se ve vlasech, rozespale pohlíží proti slunci, chvilkami si zívne, krásná ústa od ucha k uchu rozevírajíc, při čemž dá mi zříti v temnou schránku výmluvného jazyka svého, ač ovšem ihned jednou rukou, černosti té důstojnou a velikosti přiměřenou, si je přiklopuje, kdežto druhou sbírá do hrstě dolení žebírka levého boku, tělo při tom líně zpět prohýbajíc a nevyspalým hrdlem líbezně tremolujíc, na to chápe se náhle dvou peřin a třepetajíc jimi a o sebe trouc, vyhání z nich všeliká něžná zvířátka štiplavá a kousavá, jež s balkonu dolů na ubohého chodce prší.

Nejsa magnoliových květů takových nikterak žádostiv, prchám s dojmem nesmírně poetickým. —

Starší a novější názory o původu světa.

Napsal Dr. A. Seydler.

III.

Laplace jest jeden z oněch velikánů duševní práce v oboru nejvyšší abstrakce, jakých zplodila šťastná Francie na konci minulého století několik, zjednavši sobě takto v exaktních vědách primat dosud trvající. Obohativ různé části mathematických věd pracemi znamenitými, proslavil se nejvíce spisem, v němž do nejmenších podrobností vzdělal Newtonovu náuku o gravitaci v upotřebení jejím na úkazy nebeské. Mécanique céleste jest vznešeným pomníkem duševní síly a vytrvalosti století osmnáctého, jemuž něco podobného po bok postaviti nemůže ku konci se chýlící století naše. Mohutný duch Laplaceův drtí tu krok za krokem veškeré ty nesmírné obtíže, jež mathematický rozbor pohybu těles nebeských, k naší soustavě sluneční příslušných, duchu lidskému klade, jakmile běží nejen o povšechný výklad, nýbrž o podrobné prozkoumání a vysvětlení všech jednotlivých úkazů ze společného principu, ze zákona gravitace. Pět objemných svazků, naplněných výpočty a formulemi světovými, k jichž úplnému ovládnutí i sama genialnost autorova na mnoze ztěží jen stačila,*) tvoří do dnešního dne studnici, ovšem nesnadno přístupnou, z níž čerpati musí každý, kdo si chce osvojiti více nežli povrchní, zpopularisované vědomosti o soustavě sluneční.

Postaralť se ostatně sám Laplace již o to, aby výsledky mnohaletých bádání v oboru mechaniky nebeské učinil přístupnými širším kruhům, sepsav mistrné dílo své: Exposition du systéme du monde (5. vyd. 1824). Zde v prostém avšak ušlechtilém slohu, s vyloučením všeho mathematického detailu, vykládá hlavní věty o pohybu těles nebeských, jež takto každému se stávají přístupnými, kdo nečiní nároků na důkazy, spokojí se s vytčením pouhých fakt. Vznešená harmonie pohybů těch, jednoduché zákony, jež vší zdánlivou a mnohdy i skutečnou složitostí vzájemného přitahování prosvítají, velkolepá perspektiva, která se rozvírá před námi poznávajícími, že v nepřehledném tom víru možných působení a vzájemných na sebe útoků těles nebeských stálost poměrů, stabilita soustavy naší jest zaručena,**) vše to podává

*) Bylť a jest dosud jednou z úloh astronomie XIX. století, vzdělati, vytříbiti a dílem i opraviti výsledky v Mécanique céleste obsažené, úloha to nikoli snadná, vidíme-li, s jakou ať tak díme bezohledností Laplace všude ku předu kráčí, nedbaje obtíží, jež se tím při studium spisu jeho vyskytují.

**) Záruka v tom se jeví, že (dle přesných výpočtů, nikoli dle pouhého domyslu, dle snů a fantasií světatvůrců) tvar jednotlivých drah oběžnic (kolem slunce) průběhem věků se pozvolna sice mění, nikdy však neustále v témž

se zde takřka z první ruky, totiž z péra autora, jenž věnoval živobytí celé přesnému studium zákonů ovládajících vesmír. A když byl veleduch ten vyměřil soustavu slunečnou a vykázal každému jejímu členu dráhu ve všech podrobnostech i zvláštnostech, jež pouze zdokonalené umění pozorovatelské doby naší vystihnouti mohlo — tu jakby chtěl odpočinouti sobě a uvolniti trudnému napjetí rozumu, v něž se byl uvázal hledaje přísnou pravdu, popustil uzdu obrazivosti své a jal se kresliti obraz, jaký on sobě byl utvořil o pravěku soustavy naší jakož i sbírati důvody, jež měly obrazu tomu dáti ráz pravdy neb alespoň pravděpodobnosti. Aby však nikdo nesmísil přesné vymoženosti vědy s pouhými byť i sebe duchaplnějšími domysly, položil svou hypothesu o vzniku slunečné soustavy až na konec svého spisu co pouhý dodatek, tedy nikoli co integrující část jeho. Poznáváme tu okamžitě, že positivismus, jenž pravé vědě naší doby dodává přísný, však ušlechtilý svůj ráz, mnohem mocněji a úspěšněji se dovolával práva svého v duchu francouzského mathematika, nežli v duchu německého filosofa.

Při mysliteli tak exaktním, jakým byl Laplace, rozumí se samo sebou, že neoddal se libovolnému tvoření domněnek a libovolnému vyhledávání k nim důvodů sebe chatrnějších; i zde počíná si, pokud tomu předmět vůbec dovoluje, s obvyklou svou přesností, čehož jest přede vším jiným již ta okolnost dokladem patrným, že se obmezuje na jedinou nepatrnou část všehomíra, která jest poznání našemu přístupnější a jejíž historii můžeme do dalných věků nazpět stopovati, na naši soustavu planetarní.

Však přikročme již, pokud možná, vlastními slovy autorovými, k výkladu slavné jeho hypothesy o vzniku oné soustavy. Patero úkazů máme, bychom mohli vystopovati příčinu původních pohybů soustavy planetarní: pohyb všech oběžnic v témž směru (kolem slunce) a téměř také v téže rovině; pohyb družic v témž směru jako pohyb oběžnic; pohyb otáčecí různých těchto těles nebeských jakož i samého slunce v témž směru jakož i v rovinách málo rozdílných; malá výstřednost drah oběžnic i družic; konečně velká výstřednost drah vlasatic, jichž sklony jsou zcela nahodile rozděleny. *)

Jest možno povznésti se k pravé příčině těchto úkazů? Budiž její povaha jakákoli; jest-li zplodila a zařídila pohyby oběžnic a družic, musela obsáhnouti všechna tato tělesa; a vzhledem k ohromné vzdálenosti, jež je odděluje, nemohla (ona příčina) býti jiná nežli fluidum

---

směru a smyslu, tak že dráhy ty jen kolem jakýchsi průměrných poloh a tvarů co „kyvadla věčnosti“ kolísají, nikdy se od nich příliš nevzdalujíce a nerozeznávajíce. Výsledek ten ovšem získán jaksi jen přibližně; lze totiž říci (alespoň chceme-li se vyhnouti obšírnému výkladu, jenž by zde nebyl na místě), že neplatí pro věčnost, nýbrž jen pro doby nesmírné délky. Dosti však na tom, že jest tato stálost soustavy slunečné zaručena na mnoho milionů let, a právem můžeme se tázati, proč tento nezvratný výsledek přesného bádání méně jest znám, nežli Laplaceova neb i Kantova kosmogonie. Příčina tušim jest ta, že k náležitému pochopení téhož výsledku náleží přemýšlení a po případě i pilné a namahavé studium; k výkladům o „prahmotě světové“ dostačí obyčejná povídavost pokolení lidskému vrozená.

*) Laskavý čtenář nechť se vmyslí do poměrů, jež byly duševnímu zraku jeho znázorněny modelem na str. 208. a 209. popsaným.

nesmírné rozsáhlosti. Aby jim byla udělila v témž směru pohyb skoro kruhový kolem slunce, muselo fluidum to obklopovati slunce na způsob atmosféry. Uvažování pohybů planetarních vede nás tudíž k domněnce, že se následkem nesmírného tepla atmosféra slunečná původně šířila dále ještě nežli kde se nalezají nejkrajnější planety, a že se postupně súžovala až ku svým nynějším mezím.

Kterak podmínila však atmosféra oběh a otáčení planet? Kdyby tato tělesa byla do ní vnikla, její odpor byl by způsobil pád jejich k slunci; můžeme tudíž utvořiti si domněnku, že vznikla ona tělesa vždy na samých mezích atmosféry, a to zhoustnutím pásem, jež musela zanechati v rovině svého rovníku, ochlazujíc se a tudíž i houstnouc na povrchu svém. Rovněž smíme předpokládati, že družice se utvořily podobným způsobem z atmosfér oběžnic.

Místo, v němž se odstředivá síla, vznikající při otáčení jakéhosi tělesa, vyrovná tíži, tj. přítažlivosti téhož tělesa, jest tím bližší tělesu samému, čím rychlost otáčení jest větší.*) Předpokládejme, že se atmosféra rozkládá až k tomu místu, a že se potom stahuje a zhušťuje ochlazením; pohyb otáčecí stane se rychlejším a rychlejším, a hranice atmosféry přiblíží se více a více ku povrchu tělesa. Atmosféra zanechá tudíž postupně, v rovině rovníku svého tekutá pásma kruhová, která budou pokračovati v obíhavém pohybu kolem tělesa, jelikož se odstředivá síla jejich vyrovná tíži. Částice atmosféry, vzdálenější rovníka, zůstanou však při ní, poněvadž jejich odstředivá síla jest menší, tak že tíže zde převahu má.

Pásma čili prsteny takto utvořené otáčejí se z počátku v stejném směru jako centralné těleso kolem osy jeho; avšak na rozdíl od něho nemají tvar stabilní, t. j. tvar rovnovážný, ve kterém by na dlouhý čas setrvati mohly.**)

---

*) Přítažlivosti ubývá totiž s rostoucí vzdáleností od středu tělesa nebeského, odstředivé síly však přibývá, předpokládaje, že otáčení vrstev atmosférických se děje s touž úhlovou rychlostí, jako otáčení tělesa samého. Na povrchu tělesa má sice přítažlivost převahu nad sílou odstředivou, vzdalujeme-li se však od povrchu, dojdeme v jisté vzdálenosti místa, v kterém rostoucí odstředivost se vyrovná ubývající přítažlivosti. Čím větší rychlost otáčecí, tím bližší povrchu oběžnice bude místo, ve kterém tato rovnováha nastává a ve kterém již rozhodně žádná atmosféra se vyskytnouti nemůže. Pro rovník naší země obnáší vzdálenost ta asi 300 poloměrů zemských. Při tom se ovšem předpokládá, že se úhlová rychlost nemění, t. j. že zůstává v každé vzdálenosti od tělesa atmosférou obklopeného tatáž. Správnost této domněnky není však zaručena.

**) O tom, jak si máme Saturnovy prsteny a jich rovnováhu mysliti, pronáší se Laplace (Méc. cél. III. livre, VI. chap.) následovně: „Různé prsteny, jež kouli Saturnovu obkličují, jsou tudíž nepravidelná pevná (tuhá) tělesa, jichž šířka v různých bodech obvodu jejich jest nestejná, tak že jejich těžiska se neshodují s geometrickými středy jejich tvarů. Tato těžiska můžeme považovati za tolikéž družic, jež se kolem středu Saturnova pohybují ve vzdálenostech, určených nepravidelnostmi jednotlivých částí každého prstenu . . . . K zajištění rovnováhy jejich jest zapotřebí, aby jejich tvar byl nepravidelným.“ Mimo to předpokládá Laplace, že jsou prsteny pokryty něčím kapalným (mořem). Dle toho asi Laplace předpokládal, že prsteny Saturnovy stahujíce se, stuhly a tudíž více ve tvar sférických družic svinouti se nemohly. Nová doba nesdílí názor Laplaceův, soudíc, že jsou Saturnovy prsteny shluky oddělených od sebe kosmických tělísek (v. později v textu).

Sebe menší nepravidelnost (odchylka od tvaru přísně kruhového) má v zápětí rostoucí porušení této vratké rovnováhy, které pokračuje tím způsobem, že na jednom, po případě na více místech prsten se zúžuje, trhá, v těleso (neb ve více těles) tvaru sférického svinuje. Z prstenu vytvořuje se oběžnice, která nejen směr oběhu kolem centralného tělesa zachovává, nýbrž i v stejném směru kolem osy své otáčeti se musí, jelikož části od centralného tělesa nejvzdálenější s větší rychlostí obíhají nežli částice nejbližší, tudíž při sbalení v útvar kulovitý následkem této větší rychlosti oběžnici v otáčivý pohyb stejnoměrný uvádějí.

Vzniknuvší takto oběžnice jest podobně jako těleso centralné sférickou mlhovinou, která při postupném ochlazení opět může při rovníku oddělovati od sebe mlhovité prsteny, měnící se postupem času v družice (měsíce).

Jest pravdě podobné, že jsou prsteny Saturnovy podobnými pásmy, zanechanými atmosférou jeho.

Nalezají-li se konečně v pásmech, postupně zanechaných ovzduším slunečným, molekuly příliš těkavé, než aby se mohly spojiti mezi sebou neb s tělesy nebeskými; poskytnou nám nepochybně, pokračujíce v kruhovém pohybu kolem slunce, všechny úkazy světla zodiakalného, aniž by kladly patrný odpor pohybu oběžnic.

Těmito asi slovy vykládá Laplace domněnku svou, a končí následujícím způsobem: „Budiž tomu jakkoli, co se původu soustavy planetarní týče, původu, který podávám s onou nedůvěrou, jakou v nás budí vše, co není výsledkem pozorování neb počtu; tolik jest jisto, že jsou elementy téže soustavy uspořádány způsobem, jenž jí zaručuje největší stabilitu, jest-li příčiny cizí nezjeví rušivý vliv svůj.“

IV.

Po výkladu Laplaceovy theorie vraťme se ku názoru Kantovu, bychom několika slovy vytknuli podstatný rozdíl obou hypothes (rozdíl, jehož se, jak již shora podotknuto bylo, náležitě nešetří). Laplace předpokládá nesmírnou mlhovou kouli, hustší jádro (slunce) obklopující, která otáčejíc a smršťujíc se zároveň, propouští ze sebe ohromné kotouče vzdušné, jež se pozvolna v oběžnice zhušťují.

Jaký je původ ohromné té mlhoviny i hustšího jádra jejího, po tom se dále netáže, věda, že všemu dalšímu tázání ve směru tom musí býti konec. Ne tak Kant. Týž předpokládá veškeru hmotu světa v jakémsi prvotním stavu chaotickém; na různých místech utvořily se středy gravitační následkem nerovnosti molekul i co do rozdělení i co do jakosti. Ku středům těm stále proudily menší částice, vždy více a více centralné těleso zvětšujíce. Vzrůst těchto centralných těles byl nestejný; menší tělesa byla přitahována většími a na cestě své od přímého postupu odchýlena a v kruhový pohyb (?) uvedena sražením se s jinými, tak že kolem velkého centralného tělesa (slunce) zástupy menších částic v stejných směrech kolovaly, spojujíce se pozvolna ve větší tělesa, oběžnice. Kruhové dráhy stejnosměrné vznikly jakýmsi vytříbením pohybů, tj. tím, že četnými srážkami se pohyby opačného

směru pozvolna rušily, a jen souhlasné, sobě nepřekážející pohyby zůstaly. *)

Taková jest podstata Kantova názoru; seznámiv se s ní, nepřijde laskavý čtenář zajisté v pokušení, mluviti o domněnce Kant-Laplaceově. **) Rovněž nebude na rozpacích, kterému z obou zde vylíčených názorů — je-li mu již nějaká domněnka o původním stavu soustavy sluneční nevyhnutelnou potřebou — přednost dáti má. Řekněme zkrátka: Kantův názor jest naprosto neschopen podrobnějšího rozboru mathematického, poněvadž základy jeho mechanické jsou tak mlhavy a neurčity, jako předpokládaná jím prahmota.

Laplace-ův názor naproti tomu připouští bližši ohledání, můžeme dle principů mechanických, a dle pokroků moderní vědy stopovati jednotlivé myšlenky v něm obsažené a zkoumati pravdivost neb alespoň pravděpodobnost jejich. Shledáme tu ovšem, že takový podrobnější rozbor málo jest příznivým názoru onomu. Slavné jméno autorovo způsobilo, že hypothesa jeho ihned byla přijata s velkým nadšením a že se jí zmocnila zejmena literatura popularní, které byla poskytnuta vítaná příležitost ku stkvělým a slavnostním výkladům.

Když velikán duševní práce, jakým byl Laplace, na chvíli sobě odpočinul od vykonané práce, když seznav ve všech podrobnostech zařízení našeho světa, též o jeho vzniku přemýšleti se jal i myšlenky své se vší opatrností a náležitou reservou vyslovil; aneb když genialní filosof německý ostří nezkušeného ještě, mladistvého ducha svého brousil o choulostivé thema: chápeme zajisté jejich výkon, byť bychom s ním i nemohli ve všem souhlasiti. Oni měli právo tak sobě počínati, zjednali je sobě usilovnou prací a duševní hloubkou. Kterak vysvětliti však počínání těch, kteří, místo co by další prací protříbili myšlenky v zárodku toliko vyslovené, bez dalšího rozmyšlení tak jak jsou je přijímají, za neomylnou pravdu vydávají, proti námitkám od střízlivějších pronešeným hluši zůstávají a v půvabech jalové kosmogonie se kochajíce, čtenářům nesprávný a křivý názor o vymoženostech vědy vpravují?!

Zdá se, že jiného tu vysvětlení není mimo ješitnost lidskou, jež tak ráda si libuje ve velkolepých názorech a v jejich líčení, při kterém odlesk slavnostního osvětlení na vypravovatele též padá. Kočující „učenci“, kteří by při studium Laplaceovy Mécanique céleste uvázli na první stránce, píšou „Von den Umwälzungen im Weltall“, a jako obratní eskamotéři na jediné stránce vytvořují a opět ničí svět, jenž jak Fénix

*) Duchaplná tato myšlenka jest (ovšem jen v kruhu úkazů ryze mechanických) předchůdkyní darwinismu a jeho „přirozeného výběru“. V skutku učinil v novější době horlivý darwinista Du Prel ve spise „Entwickelungsgeschichte des Weltalls“ (v dřívějších vydáních s hlučnějším titulem „Der Kampf um das Dasein am Himmel“) myšlenku tu základem své, v podstatě žádné nové myšlenky neposkytující kosmogonie, ve které s větší horlivostí nežli logikou sestavil množství zvučných úvah a obšírných líčení různých stavů kosmických útvarů.

**) Ať o jiných rozdílech pomlčíme, budiž jen k tomu poukázáno, že jsou v Laplaceově theorii oběžnice rozhodně a nepopíratelně dětmi slunce, v Kantově theorii mohli bychom je (alespoň dle některých částí výkladu) považovati spíše za cizince nahodile k centralnému tělesu se přiblíživší a od něho zachycené.

z trosek svojich omlazený vstává. A širší obecenstvo hltavě se shání po překořeněné stravě — střízlivé výsledky vědy nemohou mu pak ovšem dostačiti.

Leč odvraťme se od tohoto neutěšeného divadla, a přiznejme se, že též praví učenci, mužové přesné vědy, s Laplaceovou hypothesou podrobně se zanášeli a za možný základ vědecké kosmogonie ji přijali. Avšak práce jejich byla na mnoze kritická; uvedeny a všestranně uvažovány různé námitky. Shrneme-li všechny tyto námitky v konečný výsledek, dojdeme bezpečně přesvědčení, že nelze dosud Laplace-ovu hypothesu za více pokládati nežli duchaplnou domněnku, o jejíž n e m o ž n o s t i se snad jednoho dne budeme moci přesvědčiti, ztěží však kdy o její p r a v d i v o s t i, any námitky zmíněné o sobě již dostačují, aby nás donutily k značným změnám původní hypothesy. Že poznání o nedostatcích této hypothesy tak pomalu sobě razí dráhu i v kruzích vědeckých, příčinu toho dlužno hledati jednak ve váze jmena Laplaceova, jednak v té okolnosti, že domněnka jeho jest rozvinutím idey evoluce, novověké názory ovládající. Každý výklad, jenž bezobsažnou ideu tu vyplňuje konkretním vylíčením děje, evolucí zvaného, bude nyní právě tak vítán, jako by byl svého času vítán podrobný popis děje, nazvaného stvořením.

Nežli přihledneme blíže k oněm námitkám, o nichž shora jsem se zmínil, a jež pro Laplaceovu hypothesu tak jsou osudnými, budiž poukázáno k jedné stránce její, jejíž význam a váhu nelze zneuznati, nechať se hypothesa sama jakkoli, snad až k nepoznání změní. Jest to myšlenka s p o l e č n é h o p ů v o d u soustavy sluneční, založená na stejném směru pohybu u všech oběžnic. Na základě známých mu těles nebeských*) vypočítal L a p l a c e, že lze sázeti as 4000,000000 proti jedné, že uspořádání to není věcí pouhé náhody, a právem dokládá, že málokterá historická fakta, o nichž pevně a nezvratně jsme přesvědčeni, podobnou pravděpodobností vykázati se mohou. Že tudíž nějaká, všem pohybům těm společná příčina existovati musela, o tom nelze pochybovati; jiná však jest otázka, zdali příčinou tou jest právě o n e n d ě j, jejž Laplace vylíčuje. Ostatně Laplaceovi nebyla známa celá řada fakt, která teprv později byvše objevena, i tuto na první pohled nejpříznivější pro jeho hypothesu okolnost porušují a mění. Fakty těmito zahajujeme řadu námitek, právem proti Laplaceově hypothese vyslovených.

(Dokončení.)

---

*) Počet těles těch byl v novější době valně rozmnožen zejmena objevením nepřehledné takřka, stále rostoucí řady asteroid, umístěných v šírém prostoru mezi Marsem a Jupiterem.

Z veršů Irmy Geisslovy.

Bílá růže.

Jak růži zbožňuji! tu růži běloskvoucí,
jež svítí na keři jak luna snivě vroucí,
kdy stříbří mraků houšť,
i jinou bělostnou tu růži s blahou vůní,
jež vniká paprskem v šeř myšlenkových tůní,
kdy zeje v ňadrech poušť.

Já zovu sličnější tu bledou květů krásku
než růži červenou, jež značí lidem lásku;
a čistý, vonný skvost
ač stejně planoucí jak lásky věčná síla —
ten ku příteli vznět — ta v rudých růže bílá,
mně nejvzácnější host.

Je svato přátelství, a neschopna ho duše,
jež s city mělkými zní do života hluše,
v níž nehárají sny;
toť píseň překrásná, jež zní k nám z vyšší říše,
a pro niž zemříti zde zatoužíme spíše
než zbavit jí své dny.

Jak oko blaženo, kdy tone v zřítelnici,
jež jemu rozumí, s ním v tužbách souhlasící!
je v žití šťastno dost!
Jak srdce plápolá: kéž do krušné i skvělé
tvé dráhy alespoň vždy bílé růže stele
má vroucí oddanost!

Vítězství.

Byl večer, jakých bývá nemnoho,
pln červánků i skřivánčího trilku,
šum ve stromoví — samá písnička,
v něm ještě motýl kmit se každou chvilku.

Dech sladce vonný stoupal z obilí,
mír vzácný na všem vůkol odpočíval,
— v tom flétny ston se zachvěl nad krajem,
a bolestně až do srdce se vrýval.

I vzpomněla jsem duše hudcovy,
jak asi trpí v nehostinném žití,
když jeho hře — té mluvě umění —
v noc letní jest tak hořce hlaholiti.

I zpomněla jsem duše básníka,
jak hluboká a dlouhá trpí muka,
než bolest jeho vyzní písničkou,
tak hravou, jak ta ptačí sladkozvuká . . .

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

romě „prokuratora“ Syky žádný z vyslaných Chodů nebyl v Praze, a proto žasli nemálo, když se ve královském městě ocitli. Což bylo jejich město (Domažlice) před tou spoustou domů a ulic? Co největší schůzky o svátcích a poutěch v jejich horské krajině proti tomu ustavičnému proudění lidu i za všedního dne? Nejméně se těm dojmům Kozina oddal. Divil se, žasl, ale neměl dlouhého stání a nic neupoutalo na dlouho jeho pozornost. Mělť na mysli jen záležitost, pro kterou sem přišli, přede vším pak krajany, druhou deputaci, kterou tajně byli do Vídně i s Jiskrou vyslali, a která z Vídně sem do Prahy se odebrala, aby tu s nimi sedmi stála před soudem appelačním.

Sešli se s ní záhy. Z první deputace, která se vrátila brzo po tom, když krajský hejtman přečetl v nádvoří zámku trhanovského ono osudné prohlášení, nebyl v ní nikdo, kromě Pajdara z Pocínovic. Ten a dva druhové jeho vypravovali, jak ve Vídni pořídili a že se jim kromě této appelací ještě také podařilo nalézti výborného advokáta, a to člověka urozeného, pana Tunkla z Brníčka. Ten že mluvil a smýšlel jako oni, že sám a jeho rod utrpěli za té veliké vojny třicetileté, že jim vláda také statky pobrala, takže jemu teď kromě erbu nic nezbylo. O nich Chodech že všechno věděl, o jejich minulosti, a latinskou knížku jim ukázal, kde o nich bylo psáno, jak na hranice chodili, a jaká práva měli. Když mu všecko vypověděli i o těch zachovalých privilegiích a jeho se ptali, není-liž již všecko promlčeno, dal se do smíchu pan Tunkl a ujišťoval, že taková práva nikdy nezastarají.

„Haby bul kerak tuten Straus ve Vídni,“ mínil Hrubý.

„Nu, níčkon nemůže nám huž tak škodit. Huž stojíme jednú nohú před súdem ha musíme se sami bránit,“ mínil Kozina. „Ha právo

je naše," dodal, maje nezvratné přesvědčení a důvěru v poctivost a pravost své pře.

Pana Tunkla, sešlého šlechtického advokáta, očekávali netrpělivě, neboť měl dle ujednání již tu každé chvíle býti. Byli by rádi s ním se poradili, co a jak před soudem, až před ním stanou — ale nežli pan Tunkl přijel, bylo se jim k appelací dostaviti.

Záhy z rána odebrali se všichni na Hradčany. Tu když se procházeli nádvořími hradu královského a plni úžasu kolem se rozhlíželi, stanul pojednou bělovlasý Hrubý z Dražinova a ukázav kolem čekanou, pravil:

„Tu buli naši páni — čeští králové, ha nihdo jiný nám neporúčel. To bula naše jediná vrchnosť."

„Ha jinakší nežli tu ten tranovský ras," dodal Brychta postřekovský. Pak šli do chrámu sv. Víta na mši a potom čekali před budovou naproti, v níž appelační soud svá sezení odbýval. Medakovský Němec a chodovský Peč ti nemluvili, jsouce Prahou, hradem královským a vším kolem jako omámeni. Kozina byl rozčilen napjetím a očekáváním věcí přicházejících. Mluvil málo, lesklým však zrakem těkavě kolem hleděl všecko pozoruje a čekaje netrpělivě soudce. Brychta postřekovský zarýval bodec čekany mezi dlažbu, Ecl něco veselého polo nahlas o něm propověděl; nikdo se však nesmál, a tak Čtverák nechal žertů. Snad mu do nich opravdu ani nebylo. Nejklidnější byli starý Hrubý a vlasatý Syka „prokurator", kteří vážně spolu rozmlouvali.

Chvíle za chvílí míjela. Všelijací lidé, vojáci, sluhové, premovaní lokajové přecházeli nebo tu v jedněch dveřích se ukázali, aby ve druhých zmizeli. Několik pánů v černých kabátech tuhých šosů, v černých punčochách a ve střevících s velikými přeskami přešlo kolem.

„To jsú voni," povídali si Chodové upřeně hledíce na vážné, přísné tváře oněch mužů, jež měli za přísedící soudu appelačního. Pak přihrčelo několik kočárů, sluhové seděli na kozlíku i stáli na stupadle za kočárem. Všichni kolem hluboko se ukláněli před pány z vozů vystupujícími, zvláště před jedním, o němž „prokurator" Syka přezvěděl, že to hrabě ze Šternberka, president soudu appelačního. —

Za hodnou teprve chvíli přišel sluha pro Chody, jež po širokých schodech zavedl do jakési světnice světlé, jednoduché však, skrovným jen nábytkem opatřené. Tu sedíce na dřevěných židlích chvíli zas, oni sami jen, čekali, až pak se dvéře, vedoucí do nějaké sousední komnaty, otevřely a v nich stanul vysoký hubený muž v červeném kabátě, jenž hlasně a jasně vyvolal:

„Jiří Peč, rychtář z Chodova, nech vstoupí!"

Všemi to trhlo, všichni byli překvapeni. Očekávaliť, že je všechny najednou zavolají.

„Uj!" zvolal polonahlas Syka ku Kozinovi se obraceje. „Co tuto bude?"

A když se ohledl, spatřil nějakého muže od soudu, jenž tiše k nim byl vstoupil a teď mezi nimi mlčky, s tváří zamračenou stál. Jistě je tu, aby poslouchal a je pozoroval! Za Pečem, jenž se brzo vrátil, volali Němce medakovského.

„Co tě chtíli?" ptal se Brychta rychtáře chodovského.

„Vyslýchali mě vo tutěch rvačkách ha voráčkách —“

„Dost!“ ozvalo se hlubokým, dutým hlasem. Všichni se ohledli po tom černém muži, jenž maje ukazovák své pravice zdvižený, na všechny kolem hleděl přísným okem. Za Němcem šel Jakub Brychta, po Brychtovi Čtverák z Klenče, pak starý Krištof Hrubý, a po něm sestřence jeho zavolali.

Kozina hbitě vstal a rychlým krokem, jakoby nedočkavě, bral se do soudní světnice. Tváře se mu zardívaly rozechvěním. Překročiv práh, na okamžik se zarazil neobyčejným pohledem. Proti němu zasedal soud, páni v černých oblecích, ve velikých allonžových vlásenkách, jejichž kadeře jim až na záda a na ramena splývaly. Prostřed na místě vyvýšeném president nad appelacími, Václav Vojtěch hrabě ze Šternberka, starší pán ostrých rysů, jemu na pravici na lavici panské: Max Norbert hrabě Kolovrat-Krakovský, muž ušlechtilé tváře, Ferdinand Oktavian hrabě z Vrbna a nedávno soudcem jmenovaný Jan Václav hrabě Vratislav z Mitrovic. Presidentovi na levici na lavici rytířské: Daniel Václav Mirabel z Freyhofu a František Mikuláš Asterle, rytíř z Astfeldu. Níže na lavici doktorské seděli Jan Kristian Paroubek, Gabriel Marius, Jan Michal Knecht a Petr Birelly v právích doktoři. Jim na blízku s brkem v ruce, seděl v mohutné paruce, maje okulary na nose, Kašpar Jan Kupec, sekretář český. Všichni sedíce za tmavými stoly zeleným suknem potaženými, kalamáři, pery brkovými, papíry a několika knihami pokrytými, upřeli zraky své na mladého, statného Choda, jenž tak jistě vstoupil. Zvláště jeden pán, jenž jistě nebyl soudcem, an stranou stál, pilně si ho prohlížel. Kozina si ho také všiml, netuše, že to zástupce jeho nepřítele, Lammingerův prokurator. — Výslech začal.

Páni naslouchali, hledíce na Kozinu a presidenta. Někteří však hlavy klopili, jakoby toho všeho nedbali — a jeden na lavici doktorské, Jan Kristian Paroubek, jenž trochu šilhal, hrál si s dlouhými nůžkami kancelářskými, zkoušeje palcem jejich ostří, při čemž také poněkud křivil široká ústa.

Mladý sedlák hned jak první otázky mu dali, nemálo byl překvapen i tím, že se ho na t y t o věci ptali i že o všem zevrubně věděli. Ptaliť se ho po všech výtržnostech, jež se na Chodsku udály, a jimž on sám tolik, nadarmo však bránil: na rvačky s hajnými a polesnými, na vády s panským mušketýrem a jiné. Kozina, jak odvětil, žádných svědkem nebyl, a podotekl, takové věci že se všude na všech panstvích přiházejí, to že kdyby každá vrchnost proto až do Prahy žalovala, že by J. J. M. páni soudcové pořád zasedali.

Lammingerův prokurator sebou hnul, sekretář Kupec, jenž protokol vedl, se po Kozinovi ohledl a v právích doktor Jan Paroubek hladě ostří nůžek, ústa svá více k levému uchu skřivil, až se mu tam všechny vrásky shrnuly.

Kozina však pokračoval, a vysvětlil jednání svých krajanů tím, že jsou přesvědčeni o svém právu, že slyšeli o dobrém přijetí svých poslů ve Vídni a že prokurator Straus ve svých listech ujišťoval všechny vítězstvím. An toto pravil, hrabě Kolovrat pozvedl pochýlenou hlavu a pohledl na souseda svého, hraběte Vratislava, jenž jakoby mu porozuměl, několikráte přikývl.

President však přísně Kozinovi domluvil a dodal, že Chodové dle toho všeho, co je zjištěno, jako rebellové si vedli proti své vrchnosti, a on, Kozina, jmenovitě aby si rozvážil, oč tu běží, a pokorně aby si počínal, jemu že toho zvláště třeba, jelikož nad jiné se hrubě provinil. A nyní šla otázka za otázkou stran té lípy staré mezní a bitvy pod ní, stran toho, že zapíral a zapřel privilegia v jeho statku skrytá, že zpurně mluvil a jiné řečí svou popichoval a že také měl valné účastenství v tom masopustním průvodu na posměch své vrchnosti.

Hněv pojal mladého Choda. To ke všemu týrání, to ke všemu olupování ještě tyto žaloby! Všechno to Lamminger udal a jak! Za všechno bezpráví, které jemu i všem způsobil, chce, aby ještě byli trestáni! Ani lží se neštítí!

Kozina se před pány ještě dost pamatoval. Nicméně se mu chvěl hlas vnitřním pobouřením, an mluvil na obhájenou sebe a svých krajanů. Nic nezapřel o té lípě staré, dovolávaje se práva své rodiny a starých privilegií od králů daných, jichž hájiti je každého Choda povinností.

„Naši dědkové buli svobodni, ha my chceme teky svobodu jak na tuto máme majestaty. Pro nic za nic huďáli z nás lidi robotné — Hurození pánové! Kerak by bulo Vašem Milostem, hdyby z vás huďáli najednú pro nic ha za nic sedláky! —“

Teď už se všichni ohledli po mladém Chodovi. Někteří se zamračili, někteří žasli a doktor Paroubek, nechav na okamžik nůžek, ušklíbl se a zašilhal po smělém práv chodských obhájci. —

Ti tam v předsíni divili se, že Kozinu tak dlouho drží. Teď konečně se vrátil, zardělý, se zrakem planoucím. Drobounký pot se mu leskl na čele. Usednuv vedle Syky, máchnul prudce rukou. Nepromluvil, bylo však znáti, že je všecek vzrušen. Po něm hned Syku volali, pak Pajdara pocinovského a těch několik ostatních. Žádný se však, Syku vyjma, tam tak dlouho neomeškal jako Kozina.

Všichni si oddechli, když konečně zjevil se zas onen muž v červeném kabátě a jim ohlásil, aby odešli. Když se venku na nádvoří ocitli, slunce již bylo přes poledne. Zaraženi brali se Chodové s Hradčan dolů do města. Syka první vyjádřil situaci.

„Šli jsme hájit majestatů ha níčkon habysme sebe hájili. Tu ten Lomikar to pěkně votočil ha čistě nás vymaloval!“

„Začal jsom vo našich majestatech,“ pravil starý Hrubý. „Hale kerak by hani neslyšili. Pořád jen vo tutěch voračkách —“

„Ha pro boha jsom vás prosil,“ ne bez výčitky na to Kozina podotekl, upřev zachmuřený pohled na Brychtu postřekovského a Čtveráka. Brychta odvětil mu Lammingera proklínaje.

„Ha pořád se ptáli na tuta Justova ha Štrausova psaní!“ oznamoval Němec medákovský. A tu se dorozuměli, že každého z nich se na ně vyptávali. —

Ne valně potěšeni vrátili se do své hospody. Ze všech nejvíce zaraženi byli Syka a Kozina. — —

V „soudní světnici“ hradčanské páni soudcové chystali se k odchodu. V právích doktor Petr Birelly vystoupiv už ze stolice, pravil

ku kollegovi Michalu Knechtovi, že takových sedláků, jako tito Chodové jsou, jistě není v celém českém království.

„A takového řečníka, jako ten Kozina, rovněž ne,“ dodal doktor Paroubek, přistupuje k oběma. „To by byl soudní řečník! Všimli jste si té jeho apostrofy?“ a ušklíbnuv se, zamrkal šilhavým okem po stolici rytířské a panské, kdež přísedící šlechticové skupili se kolem presidenta, hraběte ze Šternberka. Mluvili rovněž o Chodech.

„Chuďasové!“ mínil hrabě Vratislav.

„Ošizeni — Ten vídeňský prokurator je šelma,“ pravil hrabě Kolovrat. „Hory doly sliboval — Není se čemu diviti, že pak byli tak přesvědčeni.“

„Jak jsem prve pravil: o listy Strausovy požádáme hejtmana krajského, aby je nám opatřil,“ pravil president.

„Jeden z nich se také dovolával nového jejich advokáta, že ten je také o jejich právu přesvědčen,“ s úsměvem podotekl pan Asterle z Astfeldu.

„S dovolením,“ a tu doktor Paroubek ku šlechticům se obrátil. „Znám ho velmi dobře. Je to pan Blažej Tunkl z Brníčka —“ a doktor Paroubek se divně usmál.

„Ah — pan Tunkl!“ zvolal hrabě Vratislav. „Už takové processy beře!“

„A jak je vede! Žel mi váčku chodovského!“ Toto doktor Paroubek vyslovil a zamrkal tak divně, že všichni přísní pánové ve vážných allonžových vlásenkách smíchu se neubránili. —

XIX.

Pan Lamminger z Albenreuthu přijal ve svém bytu v paláci Lobkovickém ihned a velmi ochotně svého advokáta, když se mu po obědě dal ohlásiti. Svobodný pán velmi dychtivě naslouchal zprávě o dnešním pře líčení, a sotva že slovem vyrušil řeč právníkovu. Když ten pak dokončil, vstal Lamminger a rychle se rozhodnuv pravil:

„Pošlu ihned posla na panství, ať tam ta Štrausova psaní najdou a vymohou. Skrze krajské hejtmanství trvalo by to dlouho a ti chámové by je jistě ošidili. Takto je překvapíme a soud bude míti brzo podrobné zprávy o těch bouřích.“

Zástupce Lammingerův souhlasil úplně.

Za chvíli pak vyjížděl z paláce Lobkovického rychlý posel koňmo, nesa koutskému správci Košovi náhlý rozkaz páně. —

* * *

Příštího dne, v sobotu, nebyli Chodové u výslechu, poněvadž soud appelační v ten den nikdy nezasedal, jakož i v neděli a ve středu. V pondělí znovu je jednotlivě vyslýchali; všecko jednání neslo se jen k výtržnostem, které se na Chodovsku udály. V úterý, kromě nadání, byli všichni najednou před soud povoláni, a tu jim president vážně a důtklivě domlouval, že, jak se ukázalo, že se všichni hrubě provinili proti svým povinnostem poddanským, že se však zdá, že byli k tomu

svedeni a klamáni, jak se snad dokáže, a to jediné že by trest jejich zmírnilo.

„Hale naše práva, hurozený pane!“ zvolal Kozina.

Starý Hrubý vjel rukou pod lajb.

„I v tom se všichni klamete,“ president přísně odvětil. „Vaše práva někdy platila — ale víte sami, že před lety byla zrušena a za neplatná prohlášena.“

„Hale nač bula tuta komissí ve Vídni,“ bránil se Kozina, „hdyž huž neplatíla?“

„Ha my je ešče máme! Zrouna ty nejlepší!“ zvolal Hrubý a vyňav ruku z pod lajbu, vytasil se s pergameny, jež sestra jeho, matka Kozinova, zachránila.

„Ukaž!“ zvolal jeden ze přísedících. Listiny šly z rukou do rukou.

„Pravé jsou, ale platnost jejich je zrušena!“ pravil president. „Abyste se déle neklamali —“

Výkřik se ozval mezi Chody, a starý Krištof Hrubý jako mladík hbitým krokem byl u soudního stolu, kde doktor Paroubek na pokyn presidentův dlouhými nůžkami rázem přestřihl červenobílé šňůry pečetní obou listin, a již — ryc — vjely nůžky také do pergamenu.

Chodové byli ohromeni. Starý Hrubý se třásl.

Na chvilku zavládlo soudní světnicí hluboké ticho.

Členové soudu appelačního hleděli ne bez účastenství na sedláky chodské, zničením posledních privilegií ohromené a dojaté, zvláště pak na bělovlasého kmeta, vážné postavy, na Krištofa Hrubého, jemuž se slze přes vráskovité líce řinuly potůčkem. První, jenž se vzpamatoval, byl Syka.

„Slavný súde happelační!“ promluvil. „My jsme nevinni, my jsme panu Lomikaroji nic nehuďáli. Za to, proč na nás žaloval, zrušit tuta stará, královská práva —“

„Mlč!“ zvolal president. „A rozumějte již, že to není proto — Proto budete jinak souzeni a trestáni. Ty pergameny pozbyly již tenkráte platnosti, když vám bylo vydáno to perpetuum silentium, o němž dobře víte. Na to, co bývalo, nemyslete. Za to my nemůžeme. Tam u vás však pořád ještě lid nekoná svých povinností a robot. Raději pošlete domů některé z vás, my vám k tomu dáme svolení, aby řekli, jak se tu věci mají, aby vaši krajané nečekali svobodu a nedopouštěli se horších ještě věcí. Pošlete tam, ať se na nic už nespolehají, ať nic nečekají, ať pořádně vrchnosť poslouchají, sice budou za rebelly pokládáni, a co to je, to snad sami víte!“ — —

Smutní, slova nepromluvivše, vrátili se Chodové do své hospody. Starého Hrubého musil Syka cestou podporovati, jak byl stařec událostí dnešní sklíčen. Teď když byli sami, rokovali, co činiti. Všichni se v tom snášeli, jaká to chyba, že ten jejich prokurator za nimi z Vídně ještě nepřijel. Teď by rady jeho bylo nejvíce potřeba. Tři měli domů, na Chodsko, jíti, aby pověděli, co se stalo. Syka to vzal na sebe, Pajdar pocínovský a také Brychta postřekovský se přihlásil. Teď to vysvětloval, proč tak učinil:

„V Praze nezůstanu. Haby se čouk jen žlučil — všudy samé šibalství — hale dym teky nepůdu. Dym říct: Sedláci, panský karabáč nehumříl, děte ho hin na zámek políbit — ničkon bude zasejc živ, ha kerak! Nepůdu — ha víte co — půdu naproti tomuto prokuratoroji.“

„Ha my s tebú!“ zvolal Pajdar, jemuž se ten nápad zalíbil. Také Syka souhlasil. Ihned všichni tři vydali se na cestu.

Ten a příští den, středa, kterého zasedání nebylo, minul Chodům v živém napjetí a očekávání. Kozina stání neměl. Světnicí přecházel, z okna vyhlížel, na ulici vycházel, ale pokaždé neuspokojen vracel se do kouta, kde na loži starý strýc Hrubý nějak „chorlavý“ však oblečen, odpočíval. Prokurator Tunkl nepřišel. Těšili se, že do zejtřejšího dne přece se dostaví, že se s ním poradí — ale nastal čtvrtek, přišla hodina soudu, a Chodové brali se sami zase na Hradčany, do soudní světnice.

Kozina hned postřehl, že všichni nějak přísněji a zamračeněji na ně hledí. Chtěl, prve si tak umínil, poprositi, aby si směl starý strýc sednouti, že dlouhé stání ho zmahá, an sem dnes sotva došel, ale nemohl prosbu svou přednésti. Začaloť jednání bez průtahu.

President se nejprve otázal, jestli poslali domů posly. Přisvědčili, ačkoliv lhali.

„Dobře tak, ačkoliv asi pozdě. Vaši krajané nemají rozumu. Mějte vy ho. Stran těch starých práv víte jak to je. Proto buďte zas poslušni a na znamení toho vykonejte urozenému p. Lammingerovi, své zákonité vrchnosti, přísahu poslušenství a poddanství —“

„Slavný súde! To my nemůžeme!“ zvolal Kozina.

„Nemáme plnú moc!“ dodal Ecl Čtverák. „Sami nemůžeme, nesmíme!“

„Račte, hurození pánové, posečkat!“ ozval se starý Hrubý hlasem mdlým.

„Až se doma poradíte, není-li pravda?“ ironicky se president otázal. „To by tak bylo. Právě donesl rychlý posel zprávu, že Chodové jsou vzhůru ve zbrani, že purkrabí pana z Albenreuthu zajali a že bez pochyby již ho zamordovali. A tak vás pustíme domů! Chcete-li, přisahejte a dáte krajanům dobrý příklad a pomůžete tu bouřku zažehnati. Ne-li, budete sami rebellové. Odpřisáhnete-li?“

„Milostivý pane!“ zvolal starý Hrubý. „Jsem nad hrobem — dejte nám aspoň času na rozmyšlenou —“

„Není možná. Budete přisahati?“

„Nemůžeme!“ Kozina pevně odvětil. „My nic nehuďáli, naše práva platí.“

Zase ticho na okamžik. Soudcové překvapeni hleděli na mladého muže.

„A vy ostatní, souhlasíte-li s ním? Budete přisahati?“

„Nemůžeme!“ ozvalo se temně, ale vážně sedm hlasů chodských.

President kynul rukou. Muž v červeném kabátě dal Chodům znamení, aby odešli. Jakmile ven na chodbu vystoupili, spatřili deset mušketýrů císařských a důstojníka, jenž Chody zahlédnuv zvolal:

„Půjdete s námi!“ — —

V ulicích, vedoucích z Hradčan k Novoměstské radnici, zastavovali se i sbíhali lidé, aby pohledli na neobyčejný průvod. Sedm sedláků, na mnoze postav vysokých a statných, v bílých šerkových županech, v těžkých, černých širácích, kráčelo prostřed čety mušketýrské. V zadu nesl jeden z vojáků sedm těžkých, dubových čakan, Chodům odňatých na jejich hospodě, kdež se průvod na okamžik byl zastavil, aby zajatcům byly vydány jejich uzlíky. Pražané zvědavě si prohlíželi zvláštní ty „zločince", přede vším pak bělovlasého kmeta, jejž vedl pod paždí mladý Chod. Lidé si na ně ukazovali, na jejich čakany, šerky i na červené pentle, jež na bílém županu toho mladého povívaly.

Chodové teď už nemluvili. Jen prve, když z Hradčan sestupovali, ptali se rozčileně jeden druhého, dobře-li slyšel, že Chodováci jsou vzhůru. A žádný se nepřeslechl, neboť každý mohl tak říci, jako rychtář z Chodova:

„Jau — dobře jsom tuto slyšil, kerak to tuten pán vod súdu práli."

„Uj! uj! Co tuto bude!" zabědoval Hrubý.

„Te jistě Přibek!" pravil zachmuřený Kozina — a v ten okamžik připadly mu na mysl žena a děti. Pak opět a živěji, když je zavedli do průchodu novoměstské radnice a odtud za chvilku do tmavého vězení.

„Nu tak s pánem Bohem!" povzdechl si starý Hrubý, když práh neblahého místa toho překračoval. To se loučil se světlem a světem, jakoby nedoufal, že je opět uvidí. Sláb a maláten sklesl na prkenné tvrdé lože, jež bylo sedadlem i stolem, a povzdechl:

„Tuto nám za všecko súděno! — Hale co dyma, co dyma je!"

A to bylo všech nejsmutnější pomyšlení, zvláště Kozinovo.

* * *

Druhého dne odpoledne blížil se ku Praze kočár tažený spřežením statných hnědáků. Nápadný byl tím, že na kozlíku seděl kočí v kroji Chodů domažlických. Když už ku poříčské bráně dojížděl, pojednou se zastavil, a z něho vystoupili pocínovský Pajdar, Brychta z Postřekova a Syka „prokurator". K nim, u vozu stanuvším, vychyloval se z kočáru ven nějaký pán v černém obleku, zarudlých, plných lící, jež vroubila veliká vlásenka hustých kadeří až na ramena splývajících. Jak se o dvířka opíral, bylo viděti jeho bílou, masitou ruku, na jejímž prstu prostředním leskl se kámen drahého prstenu. Urozený pan Blažej Tunkl z Brníčka, jejž jmenovaní tři Chodové cestou potkali, mrkal masitými víčky, pod nimiž blýštěla se schytrale malá, černá očka, a hbitou, rychlou řečí vykládal Chodům, proč že je požádal, aby tu vystoupili, a proč že chce sám a sám vjeti do města. Mluvil tak rychle, že mu sotva stačili poslouchati a zároveň již sladce a přátelsky se usmívaje, ruku jim podával, určuje, kde by ho zítra našli.

„S bohem, lidičky, s bohem, dobře se vyspěte, s chutí povečeřte a bez starosti spěte — všecko bude dobře, bude, bude, znamenitě jsem se na ně připravil! Znám to, znám. Tak už s bohem, s bohem!"

A ještě s vozu jim pokynul pan Blažej Tunkl svou bílou, boubelatou rukou, z jejíhož prstenu šlehaly v záři sluneční jasné paprsky. —

„Jak jsom huž prál — tuten se mi nelíbí,“ pravil Syka, hledě za kočárem, volně ku bráně se blížícím.

„Ha pořád by teky peníze chtíl!“ mínil Pajdar. „Na cestu, na kočár —“

Za tím přišli ku poříčské bráně. Hluk veliký a lidu shon je tu zastavil. U prostřed toho zástupu spatřili Tunklův kočár. Vojáci ve bráně stojící jej zastavili a nyní žádali pána jeho, aby vystoupil. Nechtěl a s vozu spustil prudkou řeč, již zakončil:

„Nač mne zastavujete? Víte, kdo jsem? Urozený člověk a prokurator Blažej Tunkl z Brníčka.“

„Právě proto. Vás máme zatknouti,“ odpověděl zkrátka důstojník.

„Budete toho, pane, litovati —“ volal Tunkl všecek zardělý a chtěl se dále brániti jako křeček — ale již dva vojáci nahnuli se do vozu a vytáhli z něho váženou postavu advokátovu, jejž odvedli přímo na strážnici. Lidé se smáli, hlučeli, dotazovali se, odpovídali si a vysvětlovali ten neobyčejný výjev. A tak Syka a jeho druhové jsouce v zástupu zaslechli, jak si kolem povídali:

„To je prokurator těch domažlických sedláků, těch Chodů, co je předevčírem zavřeli na novoměstské radnici.“

„Já je viděl, jak je vedli —“

„Viděls ty jejich hole? A toho starého, co sotva nohama pletl?“ — —

Syka zatahal své druhy za šerku.

„Slyšili jste? Naši jsú zavřeni! — Do města nemůžeme.“

„Půdeme zrouna preč —“ a Pajdar se již obracel.

„Počkejte! —“ zvolal Brychta, krk natahuje. Vedle bylo slyšeti:

„Nu, což nevíte? Zavřeli je proto, že se tam na Domažlicku vzbouřili. Správce a několik úředníků vrchnostenských už zamordovali.“

Do Syky jako by udeřilo.

„Te Matěj Přibek!“ pravil Pajdarovi.

„Dobře má! Ha níčkon dym!“ pravil prudce Brychta. Oči se mu jiskřily. „Matěj má praudu. Pote, já du, ha pudu k Přibkoji.“

Syka, všecek zaražen, nic na to neřekl, a jen vážně zakroutil svou vlasatou hlavou.

Nežli se lid u poříčské brány rozešel, zmizeli odtud tři Chodové, kteří viděli, jak jejich prokuratora zatkli a slyšeli, že druhové jejich uvrženi jsou do vězení, a že všecko Chodsko se zbouřilo. —

XX.

Týden asi před tím, nežli se zatčení advokáta Blažeje Tunkla událo, vyšla mladá Kozinová za jasného, pěkného odpoledne za statek na sad, aby se tam ohlédla po kropenaté kvočně, jež ráda svá kuřátka do blízkého, hustého žita zaváděla. Malá Hanálka cupajíc za matkou hned se květy zabavila, kolem ve trávě rostoucími. Jak se mladá hospodyně po slepici rozhlížela, utkvěl její zrak bezděky v tu stranu k městu, a již smekl se na cestu odtud do vsi vedoucí.

V tu chvíli mohla by již kropenatá kvočna zrovna kolem nohou selčiných mláďata svá do nejhustšího žita zavésti. Hančí již na něco jiného myslila nežli na ni. I na Hanálku zapomněla.

Pohled na cestu vedoucí z města do tiché jejich dědiny vzbudil v ní myšlénku, jež jí všecku mysl zajala. Tudy Jan přijde! Kdyby tak zrovna nyníčko přišel, kdyby se tam mezi obilím najednou ukázal! A mohlo by býti. Týden už pryč, již skoro druhý dochází, a sám povídal, že do čtrnácti dnů bude doma. V očích mladé ženě zasvitlo, líce se jí pouhým tím pomyšlením vyjasnilo. O kdyby přišel, kdyby již tu byl! Jak smutno tu a prázdno bez něho! Všude schází, jí, dětem, hospodářství. — Přijde-li. — Ale máma a všichni sousedé, zkušení, staří sedláci všichni ji ujišťují, že přijde, že ho nemohou tam zadržeti.

Hančí stála, pořád před se v myšlénkách hledíc, na muže vzpomínajíc a nevšimla si ani hlasů a hluku, jež někde přede statkem se ozvaly — až teď vrátky děvečka k ní přiběhla všecka od sebe, bez dechu, selku volajíc, aby se šla podívat. Už jak do dvorce vstoupily, zahlédly otevřenými vraty jednotlivce do vsi se ženoucí. Jiní pak se kolem shlukovali, živě vespolek rokujíce. Nežli se Hančí zeptala, co se stalo, vyšla také stará Kozinová ze svého výměnku, a v tom vrazil z nenadání otevřenými vraty jakýsi výrostek, uhnaný, zpocený, usípaný. Poznali ho. Byl z Dražinova, ze statku strýce Hrubého, pasák. Zahlednuv hospodyni, jal se jí urvaně, pokud po divém běhu mohl, vypravovati, že dnes zrovna po poledni přijeli z Kouta páni.

Za tím sousedé, spatřivše posla, vběhli do Kozinova dvorce, aby vyslechli, co se stalo.

Výrostek dále vypravoval, že to byl správce koutský, a purkrabí, myslivci a hajní s puškami a jinak vyzbrojeni, že u nich, u Hrubých, vypáčili dveře, protože bylo zavřeno, a všecko prohledali, rub na rub zpřevraceli.

„Ha co chtíli?“ ptala se stará Kozinová.

„Ňáka lejstra, zez Vídně — já nevím —“

„Ha našli něco?“

„Něco prý vzeli —“

„Ha kam šli?“

„Já nevím — hale selka mě poslaly, že snad přijdú k vám —“

„Huž jsú tu,“ ozval se chlapec ze shromážděných u vrat.

„Vidil jsom je — dva buli na koni —“

„Ha hde že jsú?“

„Hu Syků.“

„Zloději!“ zkřikla stará selka.

„Mámo, to jistě přijdú teky k nám!“ zvolala Hančí úzkostně.

„Hať přijdú! Lejstra! — Hele — jistě tuta psaní —“ volala stará Chodka. „Kerak to humí! Hdyž chlapi nejsú dyma, přijdú si — Ha tuten Koš, co Jana div nezamordoval — Lidičky boží, pamatujte se ha nebojte se! Toť by huž každú chvíli si na nás přišli, ha nihdyž bysme nemíli pokoje. Hať teky zvědí. Hlapi, braňte se, ha nedejte nás!“ —

V tom jeden z mužských zkřikl:

„Draženovští! Sem! Sem!“ a kýval prudce rukou na tlupu mužských, kteří kolem se brali chvatným krokem. Zastavili se; ti, kteří byli ve dvorci Kozinově, mužští i ženské šli jim vstříc, a tak se sešel venku značný houf.

„Hde jsú ti zloději!“ volali Draženovští. Na zardělých tvářích, na jiskrných zracích bylo znáti, že hněv jimi lomcuje. A již začali vypravovati to, co Hrubých pasák v podstatě pověděl, jak správce Koš se svým průvodem vypáčili u Hrubých dveře a že tak dlouho hledali, až našli psaní, o něž jim běželo.

„Selka prály, že jich hasi šest bulo vod prokuratora, zez Vídně, vod tutoho Justa hi teky vod našich, hdyž buli ve Vídni.“

„Naši jsú v Praze před súdem,“ volal jiný podrážděně, „ha Lomikar tutěch lejster potřebuje — hale proti nám — Rozumíte? Proto si pro ně deme!“

„Hu Syků —“ volal někdo, v tom však se strhl pokřik:

„Matěji! Matěji! Přibku!“

Dlouhý Chod skutečně objevil se mezi staveními a bral se velikým, vážným krokem k zástupu, shromážděnému na cestě u Kozinova statku, skoro na pokraji vesnice.

„Slyšils?“ volali na něj známí domácí i Draženovští.

„Jau — vzeli vám psaní, ha teď jsú hu Syků. Co chcete?“

„Tuta lejstra — my jim jich nenecháme!“ křičeli mužští.

Vážnou, mračnou tváří Přibkovou svitl paprsek spokojenosti.

„Jau — nu šak jsom si myslil. Tury pujdú. Ženské ha děti preč!“ zvolal velitelsky. „Chlapi, chutě pro čekany ha kyjany!“

Ti z domácích mužů a synků, kteří byli jen tak ze stavení vyběhli, poslechli hned a chvátali pro zbraň, s kterou se za okamžik vrátili. Draženovští všichni byli čakanami ozbrojeni.

Hančí s Hanálkou do dvora chvátala, sháněje se po Pavlovi, aby ho měla při sobě. Byla vyděšena, s úzkostí bitku očekávajíc. Stará Kozinová zůstala ve vratech.

Správce Koš, který u Syků také dopisy Štrausovy, Justovy a první deputace z Vídně hledal, s menším však zdarem nežli v Dražinově, ovšem se divil, že hluk kolem stavení rychtářova se tak nápadně stišil. Prve, když přijeli, sběhlo se kolem lidí jako much, a teď, když s jediným psaním, veškerou to kořistí, ven vyšel, aby se domů navrátil, nespatřil skoro nikoho, kromě vyděšené selky a čeládky. Vsedl na koně, jakož i purkrabí koutský. Čtyři myslivci s puškami dlouhými šli v před, ostatní a hajní šli po boku a v zadu. Psaní z Dražinova a odtud dobře ukryl pod svým tmavomodrým kabátem.

Kolem ticho — ale níže, směrem ku městu, ku kterému mířili, ozýval se temný hluk na konci vesnice.

„Snad by na nás nečekali?“ pravil purkrabí ku Košovi. Ten se pohrdlivě usmál a pravil:

„Myslím, že nebudou takoví blázni. Vždyť vědí, co je puška —“

Ale v tom zalehl k nim strašlivý křik. Zarazili koně, myslivci se zastavili. Před nimi v cestě stál houf Chodů, oujezdských i draženovských, všichni čekanami a kyji ozbrojeni. V čele jejich Matěj Přibek s pádnou svou čekanou v ruce.

V pravo v levo mezi staveními mihalo se také dost čakan; kování jejich se na slunci jen blýskalo.

Panská čeládka stanula proti přesile, a to mužů rozzuřených. Divoký pokřik, kterým Koše a jeho družinu uvítali, starého vojáka nezarazil.

„Co chcete, sedláci?“ křičel. „Pusťte nás!“

„Lejstra! Psaní! Zloději!“ Tak vyznívalo z divého hlaholu, který se strhl odpovědí na jeho velitelské zavolání. Správce viděl, že po dobrém odtud se nedostane. Propustí ho, vydá-li psaní. Toho však učiniti nechtěl, nemohl. Měltˇ na mysli rychlý a důtklivý rozkaz pánův, aby za každou cenu a co nejrychleji opatřil ty listy z Vídně.

„Myslivci! střelte!“ poručil hlasem velikým a sám mžiknutím vytasil kord. Ale než družina pušky k líci dala, již Matěj Přibek a za ním Chodové přiskočili, a obořili se na myslivce. Rána jedna houkla — ale více dost. Koš viděl strašný ten roj, jenž překvačil zevšad na jeho družinu. Chtěl se brániti, prosekati — ale v tom Přibek a několik jiných vrhlo se vedle na purkrabího. Mžikem byl s koně — a v tom už správce Koš, spásy nevida, koně obrátil a zuřivě ho bodaje, hnal jej zpět do vsi přes těla povalených myslivců i Chodů.

Slyšel divoký křik za sebou, slyšel, jak se za ním ženou; kamení mu kolem uší svištělo jako krupobití. On však nedbaje, hnal se vesnicí zpět, míře na cestu do nedalekého Trhanova. Odtud pak jistě se do Kouta dostane. — —

Na „bojišti“ bylo zase klidněji. Přibek jako velitel tu zostra a úsečně rozkazoval. Pušky, přemoženým myslivcům odňaté, kázal odnésti; na purkrabí panském, stojícím v čele zajatých myslivců, žádal odňatá psaní. Když se purkrabí zadušoval, on že žádných nemá, dal jej prohledati. Nenašli však ani papírku.

„Co níčkon?“ ptal se jeden z Draženovských polonahlas Matěje Přibka.

„Co níčkon?“ odvětil Matěj klidně. „Tuty“ — a na myslivce ukázal — „tuty pustíme dym, hale flinty tu necháme, ha pulkrabí si necháme, haž nám dají tuta lejstra.“

Zatím se chlapci, Koše stíhající, vrátili s nepořízenou, oznamujíce, kam prchl.

„Teky dobře. Huděláme to, jak jsom prál.“

Myslivci a hajní puštěni, purkrabí pak jako rukojmí odveden do dvorce Přibkova. — —

Asi za hodinu po té vypravil tajně správce Koš z trhanovského zámku spolehlivého čeledína, jemuž svěřil uloupené dopisy a zprávu o tom, co se právě v Oujezdě stalo, a jak on sám s nebezpečenstvím života z rukou rozzuřených Chodů sotva vyvázl. Posel chvátal polními stezkami do Kouta, kdež už čekal připravený posel jízdný, a ten hned na koně vsednuv, unášel listy i přehnanou zprávu do Plzně a panu Lammingerovi do Prahy. Koš sám si toho dne do Kouta odjeti netroufal, poněvadž, jak právem se domníval, Chodové na něj číhali. — —

Hančí Kozinova meškala po všecku tu dobu ve veliké světnici, tulíc k sobě své dítky. Teď, když bouře venku minula, a na návsi se utišilo, přece se neupokojila. Na muže vzpomínala, jak vždycky

s nevolí a hněvem mluvíval o těch nepokojích a rvačkách, co se dříve na Chodsku udály. Co by nyní říkal, kdyby to viděl? Neublíží-li dnešní bitka také jim v Praze? Co z toho pojde?

Dnes večer dlouho se modlila za muže a také, aby pán bůh všecko zlé od statku a celé vesnice odvrátil. —

* * *

Až do této události na Oujezdě i všude na Chodsku často a často vzpomínali na pražské posly, jak se jim asi daří. Zpráv od nich nečekali, poněvadž se všichni na jisto nadáli, že do čtrnácti dnů bude po soudě, a že poslové sami již co nevidět se navrátí. Nyní však hlavně všude o tom rokováno, co se posléze na Újezdě s Košem a jeho družinou stalo. Ani na Újezdě, ani v žádné jiné vsi chodské, nikdež, neměli to za čin trestu hodný. Brániliť se proti násilí a žádali právem listy jim uloupené. Nicméně všude očekávali, že Lamminger, až se o tom doví, že se bude mstíti. Než jeho samého se tak na Újezdě a v Dražinově nelekali. Doufalit ve vítězství své spravedlivé věci v Praze, a pak —

Jistě panu Lomikarovi je tam zle. Nač by sháněl tutěch listů? Však mu dojde brzo jeho vláda! — Opatrnější však mínili, že ještě se přijde vymstít dříve, nežli bude v Praze rozhodnuto.

„Hať přide!“ na takou řeč Přibek odvětil. „Budem se mu bránit. Nínčkon huž tuto nebude, haby nás mlátil ha my mlčíli. Já jsom sic rukú dáním slíbil Sykoji ha Kozinoji, že budu mlčit — hale hdo začal?“

A tak Matěj Přibek zkrátka odmítl, když třetího dne přišel z Kouta Košův posel, žádat, aby purkrabí byl puštěn.

„Neseš tuta psaní, co nám hukradli?“ tázal se Přibek.

„Ta již pan správce do Prahy poslal,“ odvětil posel.

„Ha tak co chceš?“ utrhl se na něj veliký Chod.

Posel ve jménu panského správce pohrozil, že si tedy přijdou pro purkrabí — s vojskem.

Přibek se pohrdlivě usmál.

„Jen chutě!“ pravil a to byla všecka jeho řeč.

Panskému purkrabí však, jejž věznil v komoře, nijak neublížil. Odpověď, již dal správcovu poslu u přítomnosti starších Oujezdských, líbila se všude, neboť nejen v Oujezdě a Dražinově, ale po veškerém Chodsku byli velice rozjitřeni novým násilím nenáviděného Lammingera.

Přibek se hrozby nijak nelekal, nicméně byl opatrný. Návodem jeho rozesláni poslové do všech chodských vesnic, se zprávou o hrozbě Košově a s napomenutím zároveň, aby se měli na pozoru a byli připraveni, kdyby se něco strhlo, aby si mohli vespolek pomoci. V Oujezdě samém a v Dražinově ponůcky rozhojněny; i za dne několik „chlapců“ bylo na stráži na výšinách i v polích hlavně v tu stranu ku městu, odkudž se přepadnutí bylo nejspíše naditi.

Byly krásné, tvrdé časy, sluníčko mile zářilo a v žáru jeho zrálo očividně obilí krásně stojící. Než v Oujezdě nepanoval ruch v tu dobu obyčejný. Co ještě tam veselí zbylo, uprchlo nyní na dobro. Každý zvážněl, mnozí se v mysli zachmuřovali; všichni jakoby cítili, že je před bouří.

I sám Řehůřek, Jiskra, veselý dudák, zapomněl na všechny šprýmy a na všecku veselost. I jeho starost jindy by zajisté nebyla tak veliká, ale malým Jiříkem se mu rozmohla. Měl strach o něj, o ženu. A často teď také na Kozinu vzpomněl a na jeho Hančí. Což kdyby tak něco trhlo! Ženské samy doma, a hospodář — Bůh ví, co se s nimi tam v Praze děje. Už se teď Jiskra Hančí nedivil, že má o muže takový strach. Čtrnácte dnů již minulo, již i třetí týden, a již již čtvrtý nastává. — A o poslích pořád ani slechu! Což by ten process trval tak dlouho! A teď to s tím Košem! Již přešlo pět dnů od té potýčky a pořád ani hnutí. Snad ani nic nebude, snad jen na plano hrozil. Tak také těšil Jiskra šestého dne ženu i slepého otce svého, s nimiž seděl venku před chalupou. Byl teplý večer červencový. Měsíc pěkně svítil na všecken horský kraj. Dorla houpala zvolna na svém klíně Jiříčka uspávajíc ho, a ráda naslouchala těšivé řeči svého muže. Slepý staroch však mlčel a několikráte zakroutil hlavou, jakoby nevěřil.

Kolem všude ticho, jen od lesa vanul temný šumot. Pojednou se na hoře Hrádku nade vsí cosi zabělalo.

„Vidíš-li, Dorla, hin na Hrádku?"

„Hdo je to?"

„Danielovo Wolf. Hlídá."

„Haby radší tutoho nebylo potřeba," povzdechla Dorla a spatřivši, že Hiříček usnul, vstala, aby ho uložila.

„Pote huž dym —" zvala mužské a cestou do světnice vzpomněla si ještě na Hančí, co asi dělá, jak jí je zajisté smutno. — Pak ulehli a záhy usnuli. Červencová noc klenula se velebně nad šumavským krajem. Měsíc bledým tajemným svitem svým oblévaje lesnaté stráně hor, putoval tiše zvolna k západu. Všude ticho, jen štěkot psů se někdy ozval ve vsi a teď také na výšinách kolem, kde bělaly se šerky chodských stráží. Někdy na sebe zavolaly. —

Již jitřní vítr se budil, na východě nad černým lesem zbledl pruh nebes. V tu dobu vyskočil Jiskra Řehůřek z postele, a skokem byl u okna, kde někdo bušil na okenici a volal:

„Vstávejte!"

„Kdo je to? Co chceš?" tázal se Jiskra prudko nešetrného budiče.

„Jen vstávej ha pospěš. Vojsko na nás de!"

Hlas náhle umlkl a bylo slyšeti vzdalující se rychlé kroky.

„Ježíš Marija!" vykřikla Dorla na loži a chopila se dítěte.

(Pokračování.)

Probuzení.

Báseň **M. J. Lermontova.**

(Z ruštiny přel. V. A. Jung.

Snad v rozhovor již poslední
sny dávné volá život zpátky;
nuž, duchu, roušku pozvedni,
jeť k upomínkám oddech krátký.

Sen tíhne za snem, jakby stín
se skrádal v soumrak přes močály,
kdy hvězda sprchlá v mlhy klín
jen bludičkou kdes kmitá v dáli.

Já doufal, že tvé bouře vznět
pro květy vzkypří půdu strasti,
však zhynul jsi jak blesku let,
jenž dřímal, čekal — nad propastí.

A láska? Moh' jsem štěstím zvát,
kde cit a pochyby se matou,
kde stále ždát jen pýchy pád,
jíž oběť má dost není svatou?

Já sochu lásky vytvořil
a mnil, že v ní se božství skrývá,
ráz pochyb však ji rozbořil,
leč ruka proto neumdlívá.

Chci vésti v spor dum nových sbor,
nuž, chabá ruko, dláto zvedni,
buš v kámen, toho světa vzdor,
ten výtvor vůle nesevšední.

A ty, k níž silou peřejnou
mé vášně plápol kdysi šlehal,
svou odkryj tvář mi lhostejnou,
leč maskou soucitu ji nehal.

Neb cítím již v svou útěchu,
že kráse tvé se neukláním,
že smích mám z tvého posměchu,
a pohrdám tvým pohrdáním.

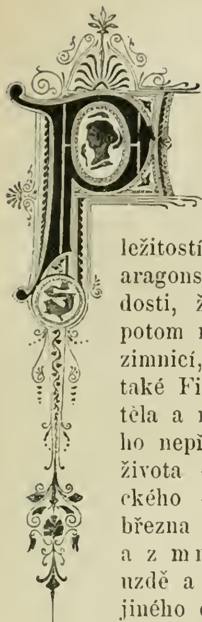
Hrobník. Nakreslil Jaroslav Věšín.

Don Carlos.

Napsal **Antonín Rezek.**

(Pokračování.)

III.

řátelství mezi otcem a synem, za nemoci Carlosovy vzniklé, netrvalo dlouho. Filip prý nevěřil ve dlouhý život syna svého, proto prý vzdaloval ho státních záležitostí a proto také nechtěl dáti mu holdovati od stavů aragonských. Než jsou to plané výmluvy a domysly. Možno dosti, že prudký pád na hlavu a zanícení mozku působilo potom na duševní stav princův; a jisto jest, že trpíval hojně zimnicí, nemocí to, která ve Španělsku jest doma a které také Filip nebýval prost. Byl při tom též Carlos slabého těla a nezhledný: než vskutku-li otec byl přesvědčen, že syn ho nepřežije, zajisté bylo by býválo lidštějším na krátký čas života dopřáti mu účastenství ve vládě a uznání nástupnického od stavů! — Filip v dopisu ku hraběti Lunovi (10. března 1562) prozradil se sám: pro vlastní prý své blaho a z mnohých jiných důvodů princ měl držán býti na uzdě a v ničem mu nebýti povolováno. — Přitom král Filip jiného dosud syna nemaje, ohlížel se po případném jiném následníkovi, a zvláště od r. 1562 s velkou horlivostí zasazoval se o to, aby Rudolf a Arnošt, synové krále česko-uherského Maximiliana, přivezeni byli do Španěl a když pak stalo se to, uzrávala v něm ponenáhlu myšlenka v Rudolfovi vychovati si nástupce trůnu. O Carlosovi roztrušovány nejpodivnější pověsti; tu praveno, že trpí občasným šílenstvím, které prý zdědil po nešťastné tetě své Johance Šílené; tam zase jiné a jiné věci vykládány o nedostatečnosti rozumu a soudnosti princovy. Otec trpěl pověsti tyto, v ničemž nebylo se vynasnaženo vyvrátiti je neb opak jich stvrditi.

Zatím Filipovy finanční nesnáze takové dospěly výše, že musil svolati stavy aragonské i katalonské, aby si vymohl nových daní a subsidií. Teď zdálo se také, že nedá se odložiti holdování pro dědice trůnu dona Carlose. Sám otec považoval věc za nezbytnou. — Ale zrovna v srpnu 1563, když Filip s Carlosem měl se vydati na cestu do Monzonu, princ dostal znovu zimnici, a to bylo pro otce vítanou záminkou, nechati syna doma a jeti sám. Pro forma sice pak na stavech aragonských žádáno, aby Carlosovi holdovali per procurationem, ale stavové odmítli žádost takovou, jakž se dalo předvídati. Zasedání stavů v Monzonu vleklo se do ledna 1564; mezitím nemoc princova dávno ulevila a přestala úplně tak, že Carlos v říjnu 1563 mohl odstěhovati se do Alcaly: ale Filip dovedl již tomu zabrániti, aby nedošlo ku holdování.

Velkým kontrastem naproti tomu bylo, jak král se choval k mladým arciknížatům Rudolfovi i Arnoštovi, když v březnu 1564 přistáli v Barce-

loně na půdě španělské. Průvodce jich pan z Ditrichšteina vypravuje, že přichystáno jim uvítání jako mocnářům korunovaným, s takovou slávou a nádherou nevídanou i neslýchanou, s tolika slavnostmi po celé cestě do vnitř země, že Dietrichštein ani slov nenachází, aby všechno to vylíčiti mohl. Filip sám sprovázel mladé příbuzné své do Valencie, odtud Kastilií do Madridu. Královna a princezna dona Juana vyjeli jim vstříc až do Orany. Do Madridu dojel průvod slavný teprv počátkem června (1564).

Mezi tím časem trávil don Carlos smutný život v Alcale ve společnosti s donem Juanem a Alexandrem Farnese. Jemu nedovoleno ani jeti k uvítání mladých arciknížat, on, mezitím co pro ně vymýšleny pocty všemožné, osamocen a zanedbán seděl v Alcale. Pro mladíka prudké povahy a hrdé mysli bylo to ovšem postavení zoufalé; nemoc zdá se, že střídavě se vracela, princ upadal v zádumčivost a jal se pomýšleti na rozloučení s tímto světem a napsal 14. května 1564 poslední vůli svou. Jediný pohled na listinu tuto dosvědčuje, že všechny a jakékoliv zprávy o porušenosti a rozumové slabosti princově jsou vymyšleny od nepřátel jeho. Celý obsah pochází od prince samého! Jeví se býti v ní pobožným, ale ne pobožnůstkářem, upřímným vyznavačem víry katolické, ale beze vší nesnášelivosti, poníženým ku královskému otci svému, ale s pominutím každého výrazu, jenž by svědčil o přítulné lásce synovské S největší pietou mluví o „učiteli" svém Honoratu Juanovi, velké odkazy činí svým sluhům a přátelům, nezapomíná také na legaty pro účele umění, věd a vyučování, s největším nadšením pamatuje ovšem na hrdiny pole válečného, po němž on sám vždy tolik toužil. — I oné dívky Alcalské, Mariany Garcedis, nezapomenuto, jejíž přízeň prince 1462 blažívala, a pro niž blízek byl smrti.

Odkázáno jí 2000 dukátů pro případ, že by do kláštera vstoupila, a 4000 dukátů v tom případě, že by se provdala.

Vyplniti poslední vůli Carlosovu potřebí nebylo, poněvadž princ neumřel. Ba naopak. Když král Filip s arciknížaty Rudolfem a Arnoštem blížil se ku Madridu, zdálo se přece býti neslušno, aby Carlos ještě déle dvora byl vzdalován a tudy on najednou prohlášen za úplně uzdraveného a povolán do Madridu. Carlos okamžitě vydal se na cestu a 10. června, zároveň s otcem a oběma arciknížaty, dospěl do hlavního města. —

Byl nyní 19 let stár a jakožto korunní princ rozsáhlých říší předmětem velké pozornosti. Teď také sešel se s ním pan Adam z Dietrichšteina, který maje sobě z domova uloženo sprostředkovati sňatek mezi dcerou Maximilianovou Annou a don Carlosem, velmi bedlivě budoucího ženicha pozoroval a s velkou horlivostí o něm zprávy do Prahy a do Vídně posýlal. Tudy jsou listy jeho velmi zajímavy. Dietrichštein dříve ještě než Carlose osobně spatřil a s ním mluviti mohl, psal králi Maximilianovi (22. dubna 1564) o don Carlosovi podle toho, co o něm slyšel od dvořanů Filipových, a tu ovšem s velkou bolestí oznamoval, že na něm není skorem nic dobrého. I vylíčil ho jako mrzáka co do těla i duše. Chová prý se jako sedmileté dítě, pořád na přeskáčku a beze vší soudnosti se na nejrůznější věci vyptává, nemá pro

nic dobrého smyslu, jen pro jídlo; tomu prý oddán jest s takovou náruživostí, že stále se přejídá a vždy více z toho slábne. Nepěstuje cviku tělesného. Co si předsevezme, chce stůj co stůj provésti a neumí prý při tom ani rozeznati, co dobré, co nedobré, co spravedlivo, co nemožno a nespravedlivo.

Nyní však sešel se s ním osobně, mluvil s ním delší dobu, měl příležitost sám ho pozorovati, a tu také zpráva (ze dne 29. června 1564) králi Maximilianovi podaná dopadla docela jinak; i co do výčtu vlastností tělesných i co do ducha. „Není divu, že mnozí jenom chyby na něm vidí, avšak neuvažuje se, že k nim od jiných dána byla příčina. Ve vychovávání počíná se s ním tak, jak se mělo činiti, když byl děckem; to hrdou a povznešenou mysl jeho uráží. Všichni sluhové, kteří při něm jsou, proti jeho vůli jsou u něho ve službách. Otec (Filip II.) k činnosti jakékoliv ho nepřipouští a zejmena věcí státních vzdaluje. To syna velice bolí. Za příčiny, proč se tak děje, uvádí se, že don Carlos rychle a mnoho dává se uchvátiti zlobou, že to co na srdci má, bezohledně, ať dotkne se kohokoliv, poví a pojal-li k někomu nechuť, tak lehko mu neodpouští. Mínění svého neustupně prý se drží a je hájí, v čemž prý mnozí nebezpečí spatřují pro ten případ, že by někdy něco nerozvážného se míněním jeho stalo a on to také provésti chtěl.“ Než dále ještě Dietrichštein odvolával a mnohem rozhodněji to, co před nedávnem byl tvrdil. Neboť dle jeho doznání „princ se prý každého velmi mnoho ptá, ale otázky jeho výborný mají smysl, co se mu odpoví, všechno dobře si pamatuje a podrží, takže právě výborná paměť jeho příčinou jest rozsáhlých vědomostí. Tím také stává se, že odpovídá někdy příliš svobodně a upřímně, což se mnohým neprozřetelností býti zdá. Jest mladík bohabojný, a velký přítel spravedlnosti a pravdy; lež jest mu nesnesitelnou a dopadnul-li někoho v ní, nenávidí ho. Miluje udatné, poctivé, ctnostné lidi, chce aby jemu dobře a věrně se sloužilo, a kdo tak činí, jest miláčkem jeho, k tomu velmi jest pohostinným.“ Nejvíce překvapen byl Dietrichštein střídmostí princovou, neboť právě o této věci slyšel zprávy docela opáčné. Dvořané ovšem, nyní v nesnázi postaveni, tvrdili, že prý teprv v posledním čase princ byl přiučen patřičné dietě. A v skutku, uvážíme-li, jak v XVI. věku na dvorech velkých pánů obžerství bylo věci obyčejnou, jak zejména nemírné pití vína a celonoční orgie byly na denním pořádku, nutno podiviti se, slyšíme-li od Dietrichšteina, že don Carlos jedl jednou denně a sice vařeného na drobno rozsekaného kapouna a k tomu pil vodu, neboť víno, dokládá zpravodaj, naprosto bylo mu protivné. Nemožno ani jinak, než mysliti si, že don Carlos od tohoto pravidla se jistě někdy uchýlil, a že jako mladý, časem veselý a vždy pohostinný muž, když pozval k sobě někoho, jedl snad více i pil také něco jiného než vodu; než i když dopustíme takovéto výminky, zůstává přece don Carlos při porovnání s tehdejším spůsobem života (ku př. při dvorech knížat německých), vzorem střídmosti. I také onen klep, že don Carlos pro nic na světě smyslu nemá, vyvrácen byl později od Dietrichšteina i od pozorovatelů jiných úplně. Že zaujat byl mladý princ pro vojenství, bylo již prve vyprávěno, že byl nad tím velmi nešťasten, když otec ho zanedbával a nedopřával mu účastenství ve věcech státních, Dietrichštein

obšírně vykládá; je viděti tudy, že musil Carlos jeviti touhu i smysl pro záležitosti státní. Mimo to víme z pozdějších relací rakouského vyslance, že Carlos mnoho četl, španělsky i latinsky a později, když Annu, dceru Maximilianovu, za manželku dosíci doufal, i také německy. Měl prý zvláštní způsob, že myšlenky své i plány pro budoucnost sobě zapisoval i také to, co od jiných dobrého slyšel a k čemu bylo mu raděno. Ano on také penězi podporoval literární práce. Ludovico Guiccardini za výtečnou historicko-statistickou práci svou o Nizozemsku dostal od něho 200 dukátů, Alonso la Loo za spis o řádu zlatého rouna 2200 realů. Miloval také výtvarné umění a zvláště sochařství. Prací z toho oboru kupoval příliš mnoho, a nešetřil při tom mezí; když neměl, dlužil se, aby neušlo mu nic, v čem nalezl zalíbení.

Dodáme-li, že Carlos mnoho ve zbrani se cvičil a se zálibou na koni jezdil, viděti, že přece měl na světě pro ledacos smysl, ovšem, jinakým spůsobem, než si otec a okolí jeho přálo. Stálým refrainem rakouských relací bylo: „don Carlos ist ein schwacher (co do těla) herr, awer hinwiederum aines mechtigen khunigs sun.“

Ba don Carlos měl „smyslů“ až příliš mnoho. Vedle těch, o nichž právě vypráváno, známe ještě jiné; byl náruživým hráčem, rád se s mladíky jinými v přestrojení toulal po ulicích a dopouštěl různých nezbedností, nad míru miloval umění herecké a pustil uzdu bujnosti a vzletu svému nejvíce, když výtečný Cisneros, který tak často hrou svou ho obveseloval, z nařízení inkvisičního soudu musil Madrid opustiti.*)

Don Carlos byl po soudu všech lidí dědicem nejmocnější, světové říše španělské. A byl také již v letech, kde se mohlo myslit na sňatek. Princ toužil po něm, poněvadž s oženěním nerozlučně spojena byla větší neodvislost, a pak nepochybně i samostatná správa některé provincie, pravdě nejpodobněji Nizozemska, kamž Carlos zvláště přijíti toužil. Filip II. však pro stále viditelnější rozdíly v povaze a názorech svých a synových, nechtěl ho oženiti, nechtěl mu samostatnosti dopřáti, poněvadž již od konce r. 1564 pevně byl odhodlán nástupnictví mu nedopřáti, nýbrž bude-li syn i na dále stavěti se na odpor tradicím politiky španělské, ho i zavříti. Na druhé však straně byl král Filip II. politikem i diplomatem přes příliš obratným, a proto nabídky ku sňatkům nezamítal hned a úplně, nýbrž dělal se, jakoby vážně o nich přemýšlel a uvažoval; přitom dal potírati přivržence svatby jedné od přivrženců svatby druhé, až ze všeho nebylo nic. Jak při tomto jednání neotcovském bylo synovi, který od brzkého sňatku očekával spásu a vysvobození, dá se lehko mysliti, a bude také blíže doloženo.

Od r. 1560—1564 známo jest pět projektů o oženění don Carlose, z nichž jen jeden jediný, sňatek totiž se vdovou po Antonínovi bourbonském, již po půl letě byl zavržen, ježto Filip II. syna svého do rodiny „kacířské“ oženiti nechtěl. Ostatní čtyři projekty všechny vážně

*) Kronikářský seznam všech zbujností Carlosových najde český čtenář ve překladu Prescottových dějin II. 87 a násl. Podotýkáme jen, že i těm lze jiný výklad dáti, ba i apologie není tak dokonce nemožnou. O obé pokusil se s různým štěstím Adolf Schmidt.

uvažovány, o všech vyjednáváno po několik let neb aspoň měsíců. Manželka Filipova Isabella podporovala stranu francouzskou, přejíc si, aby don Carlos pojal za choť sestru její Markétu de Valois, ale don Carlosovi se Markéta nelíbila a nechtěl o ní ani slyšeti. Filipovi II. se také záměr tento nelíbil, ale přece do konce roku 1565 vyjednával, jakoby nejupřímněji si sňatku toho přál.

Druhým projektem byl sňatek s Marií Stuartkou, o dvě léta starší než don Carlos. Pro ni byl princ španělský velmi zaujat; bylať proslulou kráskou a pak — po jejím boku byl by don Carlos stal se ihned samostatným, mocným pánem; snil již o spojení Škotska a Anglie se Španělskem. Marie Stuartka také horlivě starala se o sňatek tento; ale Filip II. uvažoval při tom jen otázku politicko-náboženskou: bude-li don Carlos jakožto manžel Stuartčin s to a hotov očistiti Škotsko a Anglii od „kacířství" a přivésti obě země ty zpět do lůna církve katolické?

Jakmile si Filip II. otázku tuto musil zodpovídati záporně, jakmile při tom uvažovati musil, že při povaze princově snad on sám mohl by se „nakaziti jedem kacířství", bylo rozhodnuto, že don Carlos Marii Stuartku za choť nepojme. Vyjednávání sic přetrženo nebylo, ale vedlo se tak, že Filip II. podporoval u Stuartky od té chvíle více arciknížete rakouského Karla, později dokonce i don Juana, nemanželského syna císaře Karla V., než don Carlose.

Třetím projektem byl sňatek s donnou Juanou, sestrou Filipa II., tedy vlastní tetou Carlosovou! Juana byla o deset let starší než princ španělský, byla také již vdovou po princovi portugalském; ale byla dámou velmi příjemnou, u obyvatelstva byla oblíbena, don Carlos měl ji až dosud rád jako tetku a do jisté míry i vychovatelku svou. Také Filip II. nebyl zrovna nepřítelem tohoto projektu, mysle si, že by snad Juana jediná byla s to, vésti don Carlose tak, aby jakožto panovník neodchýlil se od zásad otce svého. — Juana s velkou horlivostí pracovala o záměru svém již od r. 1556, tedy dříve než všecky ostatní projekty se vůbec vyskytly, a dovedla roku 1563 dokonce i stavy kastilské k tomu přiměti, aby se za sňatek její s princem španělským přimluvily. Ale proti tomu rozhodně se postavil don Carlos. Nechtěl míti za nevěstu a za choť tu, kterou ctil jako starou tetu a vychovatelku! Nechuť tato, třeba se velmi rozhodně jevila, nebyla by bývala rozhodnou; fakticky se také o sňatek dále jednalo, a v první polovici roku 1566 Ruy Gomez již roztrušoval, že svatba bude brzo a Carlos potom jakožto regent poslán bude do Nizozemí. Brzo však nastal obrat. Neboť hrozilo uzavření aliance mezi říší německou a Francií a ta zahájena měla býti sňatkem Anny, dcery Maximilianovy, s králem Karlem IX. francouzským. Filip II. se všech sil se vynasnažoval, aby aliance ta se neuskutečnila, a proto s největší horlivostí pustil na tu chvíli všecky ostatní plány a jal se podporovati zámysly vyslance rakouského Dietrichšteina o oženění don Carlose s Annou rakouskou. Záměru tohoto původcem byl sám císař Ferdinand I. a po jeho smrti i Maximilian II. sám. Don Carlos měl sice dosti dlouho hlavu plnou snů o Marii Stuartce, ale i sňatek s Annou rakouskou nebyl mu protimyslným, poněvadž jednak ona stářím svým nejlépe se k němu hodila

(bylať o 4 léta mladší než on) jednak že sňatkem s ní regentství v Nizozemí minouti ho nemohlo. Dietrichštein podporoval toto smýšlení; a když pak sňatek s Marií Stuartkou stal se nemožným a Carlos současně dostal od Dietrichšteina obraz sestřenky své Anny rakouské, rozhodl se hned, že jen tu a žádnou jinou, za manželku pojíti chce; ve všem prý bude otce svého poslušen, ale volba choti že jest jeho věcí, tudíž prý doufá, že král nebude ho nutiti ku choti, kterou by milovati nemohl.

Zdálo by se, že nyní všecko bylo v pořádku. Otec i syn byli téhož mínění, Maximilian přál si dceru svou provdati do Španěl a tudy mohlo se mysliti, že sňatek brzo stane se skutkem. Než to všechno se jen zdálo. Filip II. aby zadržel jednání o sňatek mezi Francií a Maximilianem, chopil se věci sám; při tom však jednání o ostatních třech projektech svatebních také znovu začal, a na všech čtyřech stranách jednaje, nepřiváděl ku konci nic, získával čas a toužený sňatek stával se illusorním. — Dvůr francouzský i rakouský po některý čas daly se klamati, ale na konec zejména Maximilian II. rozhodl se vynutiti od Filipa II. rozhodné ano neb ne, anebo vdáti svou dceru do Francie. Podobný rozkaz dostal také vyslanec francouzský v Madridě, co se týkalo Markéty z Valois. — Jest zajímavo, jak nyní Filip II. se vytočil z nesnází. Francouzskému vyslanci řekl, že jen proto zdržuje sňatek syna svého, že on jest churav a až dosud nedostatečný na rozumu. K císaři Maximilianovi pak poslal v září 1564 zvláštního posla se sdělením, že syna svého pro tělesné vlastnosti nemůže hned oženiti, nebo on prý ve vývoji tělesném velmi jest pozadu a pak prý až dosud není zralým k tomu, aby manželem se stal. Tato velmi „realní překážka“ zajisté že ospravedlňuje dosavadní chování a i tu zásadu, aby se svatbou se počkalo, až se v skutku bude moci státi.

Předně sluší k tomu doložiti, že don Carlos tehdáž nebyl ani churav ani nezdráv, ba že vypadal tělesně lépe než kdy jindy. Pak viděti jest, že Filipovi zase šlo o to, aby získal čas, a tudy u Francie užil k tomu výmluvy na duševní neschopnost syna svého, které jak dosavadní vypravování dosvědčilo, nebylo, u dvora Maximilianova pak otec vlastní neostýchal se přijíti s klepem, který v Madridě dosti mnoho se vypravoval, že totiž don Carlos není schopen oženiti se a býti otcem. Příčinu k tomu zavdal způsob života princova; on všem dobrodružstvím v ohledu mravním se vyhnul a ku paním sice choval se zdvořile, než nikdy nespouštěl se přes všecky lákavé příležitosti dále. To zdálo se mnohým býti nepochopitelno a když Carlose v této věci vtipem si dobírali, odpověděl velmi vážně, že první vášeň svou zaplatil prudkým pádem a smrtelnou nemocí, což za trest boží považuje; že si tedy předsevzal nedotknouti se ženy žádné, leč by to byla — jeho choť zasnoubená.*) To opakoval několikráte při různých příležitostech, nedbaje úsměšků a vtipů přátel i nepřátel svých. Také tudy „nemužnost“ Carlosova více za vtip než za pravdu pokládána, až když král Filip II.

*) Dietrichšteinova relace ze dne 24. listop. 1564: nachdem es ime auf der puelschaft, da er der erstlichen begert, so ywel ergangen und ers für ein straff Gottes erkhent, hab er ime fürgenommen und votirt, quod nollet cum aliqua muliere rem habere donec uxorem ducat.

sám se utekl k této věci, aby zastřel nejtajnější plány a sňatek synův opět protáhl a odložiti mohl.

Nyní císař Maximilian ovšem nařídil Dietrichšteinovi, aby se bedlivě o této věci informoval. Vyslanec rakouský na několika místech mluvil s několika osobami, konečně šel k dru. Olivarezovi, tělesnému lékaři Carlosovu, kterýž velmi rozhodně mu potvrdil, že všechny klepy o princovi roztrušované jsou nepravdivy, že jest zdráv a v mužné síle, a že hnusí se mu život prostopášné bezuzdnosti; on že své budoucí choti chce se zachovati čist a neposkvrněn. Na dvoře císařském se tyto zásady i faktický stav věci s velkou radostí přijali, ba císař Maximilian II. sám Filipovi psal, aby mu ukázal, že je lépe o synovi jeho zpraven! Filip II. byl tím zaražen, ale ne popleten. Dovedl tou měrou vždy nové a nové vynalezati příčiny, proč sňatek s Annou rakouskou odkládal, dovedl přitom s ostatními nevěstami jednati a též je při dobré vůli udržovati, že pan Adam z Dietrichšteina, když tomu všemu přišel na stopu, byl velmi rozhorlen; jednak stěžoval si do Filipa II., jednak u rádců jeho rozhodně žádal vyplnění slibu a přímou, otevřenou odpověď. Té nedostalo se mu, ale za to uslyšel z nejbližšího okolí krále tato slova: „není dobře dáti svolení, které by se dřív či později odvolati musilo.“ —

Don Carlos, který toho času častým býval hostem u Dietrichšteina a velmi horlivě se na nevěstu svou vyptával, do budoucího života, jako manžel Anny rakouské a vládce nizozemský, úplně se vžil, byl rozčilen věčným průtahem a když konečně viděl, že otec sám hlavní jest toho příčinou a zdržuje sňatek i samostatnost jeho, zmocnila se ho divoká vášeň, která vedla k osudnému konfliktu.

Filip II. dobře věděl, že syn jeho jest rozčilen, že jeho počíná nemilovati, ale ku poznání tomu, že lépe jest užíti mírných prostředků a laskavosti, nedospěl. Koncesse, které mu roku 1564 udělil jaksi v náhradu za to, že na jiné straně v ničem nebyl mu po vůli, měly velmi malou cenu, a brzo byly příčinou nových nesnází. Filip II. ku př. Carlose jmenoval členem státní rady; poněvadž však všecky důležitější politické a státní otázky vyřizovaly se v kabinetu královském v přítomnosti toliko nejdůvěrnějších rad králových, byla státní rada pouhým institutem formalním, bezvýznamným a pro don Carlose účastenství v takovéto společnosti spíše urážkou než komplimentem. Filip také téhož času rozšířil počet dvořanstva syna svého, ale jen tak, že v ničem přitom jeho se netázal, nýbrž obklíčil ho osobami, kterých don Carlos nenáviděl; nejpřednější mezi nimi byl vrchní hofmistr Ruy Gomez (kníže Eboli). Don Carlos, vida toto všecko, nepřestával býti rozčilen a v tomto stavu dopouštěl se všelijakých excessů! — Neboť otec slíbil provésti holdování princovi od stavů aragonských, a to se nestalo, otec slíbil svolení dáti ku sňatku jeho s Annou rakouskou, a také to se nestalo, nýbrž naopak přes všecky pokusy se strany císaře Maximiliana, přes všecky prosby vyslance Dietrichšteina, přes všecku usilovnost princovu Filip II. stále s tím odkládal, nepřestávaje sice vyjednávati, jakoby se měla věc brzo rozhodnouti, ale vždy nové výminky vyhledávaje, pro které chytřejší pozorovatelé ihned poznali, že z toho nebude nic. Filip II. slíbil také synovi místodržitelství v Nizozemí;

když hrabě Egmont v únoru 1565 byl v Madridě, don Carlos několikráte sešel se s ním, a s nadšením mluvil o bohatém Flandersku; ale na konec také v této věci, když i slib co nejurčitěji byl dán, zůstal nevyplněn. — Jedenadvacetiletý muž, dědic trůnu španělského, chován v největší odvislosti, střežen nenáviděnými sluhy a dáván v šanc útržkům otce nemilostivého, kdežto na druhé straně, k synům císaře Maximiliana, Rudolfovi i Arnoštovi, chováno se s největší laskavostí; Rudolf již skoro veřejně prohlašován za budoucího krále španělského, a dceruška, kterou královna Isabella 12. srpna 1565 porodila, jemu zaslíbena. —

Don Carlos splácel stejnou skoro měrou. Buď sedával celé dni doma zadumán, nebo pak oddal se divokému životu, buď si důvěrně na otce ponaříkal, anebo skutky jeho vladařské tepal ostrou satirou. Také zdá se, že toho času prvně pomýšlel na útěk ze Španěl, což však záhy prozrazeno a překaženo. Nejvíce poplachu způsobily satiry na královské rádce, kterých ovšem Carlos rovnou měrou jal se nenáviděti, a zvláště pak, když princ ukazoval tlustou knihu, na níž bylo napsáno jeho rukou: „Veliké cesty krále don Filipa“ a uvnitř stálo: „Cesta z Madridu do Parda, odtud do Escurialu, Aranjuezu, Toleda, Valladolidu, Burgosu a — do Madridu“. Byl to perný vtip na krále říše světové, který nehýbal se z místa a z několika oblíbených sídel řídil politiku ve všech směrech za stejným cílem moci neobmezené a násilného potlačování kacířství. Rozumí se, že Filip II. sešit tento také dostal do ruky a že to ke smíření se synem nepřispělo. — Ti však, kdož Carlose milovali, lekali se vášně jeho a ostrosti proti otci, poněvadž dobře věděli, že Filip opposice nesnese a že při tvrdé neohebné mysli své, když uražen byl, nezná slitování. Zejména starý učitel Carlosův Honorato Juan, krásným, jemným listem (dto 10. ledna 1566) napomínal bývalého chovance svého, aby otce ctil a miloval a nechodil po cestách jiných, nebezpečných a bludných! — Taktéž působila na něho královna Isabella, teta Juana, Herman Suarez, Luis Quijada, Rodrigo di Mendoza a všickni ti výborní lidé, kteří znali poctivou, nezkaženou povahu princovu, a báli se katastrofy! Ale což platno bylo napomínání? Don Carlos pokusil se o obrat, Filip II. slibem nějakým opět syna upokojil a pak ho opět — zklamal. A pak bylo zase na delší čas po lásce a po smíření. Zdá se, že Filip nemohl se snésti s myšlenkou, že by, dokud on sám jest živ a zdráv, někdo s ním se děliti měl o kousek vlády a že ten někdo snad by vládl jiným způsobem, než jak si tvrdý, bezohledný, sama sebe i poddané týrající král přál. Čím více pak syn tlačil na účastenství ve vládě, tím větší otec pojímal k němu nenávist; ba v roku 1565 již, dle vlastního doznání knížete Eboliho, stalo se rozhodným úmyslem Filipovým zavříti syna do nějaké věže; otáleno bylo s tím po nějaký čas jen ze strachu, aby snad se přespříliš o tom nemluvilo, a aby snad dokonce ve prospěch Carlose, celkem u lidu oblíbeného, nepovstalo nějaké povážlivé hnutí! Konečně když ke katastrofě látky nakupeno hojnost, přišla zároveň s katastrofou Nizozemskou.

Dne 5. dubna 1566 odevzdali stavové nizozemští místodržitelce Markétě gravamina proti zlořádům vlády španělské; stížnosti ty měly býti podány králi Filipovi a aby tím důrazněji mohlo se tlačiti na

jich odstranění, posláni do Španěl jménem stavů nizozemských markýz z Bergenu a hrabě Montigny. Sotva že oni dojeli do Madridu, již také přišla tam zpráva, že lid nizozemský, od protestantských kazatelů zfanatisovaný, dopustil se vandalského obrazoborství v četných kostelích katolických. Dobré rady nyní bylo potřebí. V kabinetu Filipově většina rad vyslovila se pro mírné prostředky, jimiž by způsobilo se narovnání se stavy a potrestání výtržníků. Jediný vévoda Alba mluvil pro bezohlednou přísnost a k němu přidal se, v náboženském zanícení proti kacířům, král Filip. Rozhodnuto se pro násilné a přísné prostředky k upokojení bouře nizozemské.

To vedlo k nové differenci s don Carlosem. Princ událostmi nizozemskými byl velmi zaujat. Ode dávna měl sympatie k této zemi asi tak, jako děd jeho Karel V.; nyní byla příležitost, aby došel tam ku samostatné činnosti, dobyl si tam slávy válečné a prakticky prováděl politické idee své. Možno dost — aspoň Ad. Schmidt nasvědčuje tomu — že srovnával poměry Nizozemčanů se svými vlastními, že již proto s nimi sympatisoval, poněvadž stejně trpěl jako oni. A původem téhož utrpení týž byl Filip II.

Jisto jest, že oba poslové nizozemští Bergen i Montigny mluvili také s don Carlosem; ba že s ním si potom i někteří náčelníci hnutí nizozemského, zejména Egmont, dopisovali, jest také skoro nepochybno. Z toho soudilo se na velezrádné spojení korunního prince španělského s odbojníky nizozemskými proti králi Filipovi II. Ale neprávem. Carlos takovýchto myšlenek byl velmi vzdálen. Než doufal, že nyní vhodná přišla doba, aby on, jakožto pacifikator poslán byl do Nizozemí, jakožto vladař samostatný, kterýžby dovedl pro sympatie své k zemi státi se oblíbeným a provésti narovnání. Mimo to nemohlo pak bráněno býti sňatku jeho s Annou rakouskou. Tudy Carlos s netrpělivostí a podrážděností prosil otce, aby ho poslal za vladaře do vzbouřené provincie, ba Dietrichštein dokonce i sděluje (dto 10. srpna 1566), že Carlos zapřísahal se, že nebude déle v trapném postavení pod dozorem otcovým. — Ale Filipovi, jakmile se rozhodl násilným spůsobem pokořiti odboj, dokonce nehodilo se poslati syna do Nizozemí, který byl jiného v té věci smýšlení. I rozhodl se král pro hru velmi klamnou. Tvrdil najednou, on sám že pojede do Nizozemí. Don Carlos prosil, aby otec vzal ho s sebou. K tomu svoleno. Faktický však úmysl Filipův byl, nepodnikati této cesty ani s Carlosem ani bez něho. Byl-li by jel s ním musil ho pak jako vladaře v Nizozemí zanechati, byl-li by jel bez něho, musil ho po čas nepřítomnosti své jmenovati zástupcem a místodržitelem ve Španělsku. A to obé bylo proti přesvědčení krále Filipa; nenáviděl syna ne pro dosavadní činy, ale pro jeho smýšlení; nechtěl ho oženiti, poněvadž by mu pak kousek vlády postoupiti nucen byl, a když by nepostoupil, princ, jaký byl, o své ujmě byl by se jí zmocnil s podporou přátel svých a přivrženců (Dietrichštein ze dne 2. a 8. ledna 1567). Nizozemsko bylo k tomu pro Carlose objektem zvláště vhodným.

Tudy spůsobem nejprohnanějším strojeno se zdánlivě na cestu do Nizozemska, již lodi se řídily, Carlosovi nařízeno, aby sebe i služebnictvo připravil, a zatím pod rukou bylo rozhodnuto, že nepojede ani

král ani don Carlos, nýbrž s mocí vojenskou vévoda Alba. Princ prvně v prosinci 1566 dozvěděl se, že Alba prý se strojí do vzbouřené provincie, ovšem tak, že se řeklo, kterak Alba jenom pojede napřed a král pak s princem za ním. V lednu 1567 však již o cestě králově se pochybovalo, Carlos byl celý zoufalý, měl bolest, hněval se a zuřil, že byl oklamán; nebo toť bylo patrno za okolností známých: pojede-li Alba, otec zůstane doma a syn také.

Don Carlos vášní zmítaný a v tolikeré naději sklamaný zuřil. V této náladě dopustil se pak několika výstředností proti služebnictvu svému, ba prý i proti otci; hrozil několika osobám smrtí a udílel výprasky pro maličkosti. Tak vypravovala dvorská historie, tak zveličovalo se od pozdějších historiků. Není pochyby, že Carlos, 21letý princ a budoucí dědic španělský, odstrkovaný na všech stranách, v nerozvážné popudlivosti mstil se, když na otci nemohl, za útrapy své na lidech jiných, ale nesmí se při tom nikdy zapomínati, že skoro všecky zprávy o těchto excessech vznikly teprv potom, když don Carlos byl — uvězněn, když patřilo k dobrému tonu chváliti skutek otcův a vysvětlovati jeho příčiny!

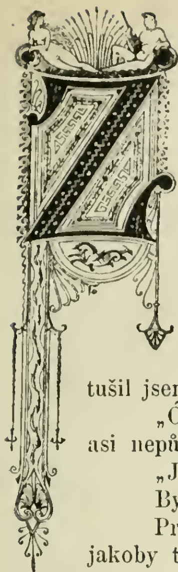
V dubnu r. 1567 bylo definitivně rozhodnuto, že Alba pojede s vojskem do Nizozemí. Obyvatelstvo španělské bylo tím znepokojeno; jako don Carlos, tak veškerá šlechta i lid krvežíznivého Albu nenáviděli. Netušeno z toho také, jak rakouský vyslanec doznává, nic dobrého. Dne 15. dubna Alba jel do Aranjuezu, aby posledně konferoval s králem a rozloučil se před odjezdem s don Carlosem. Při té příležitosti bolest a vztek princův na novo vypukl. Co se mezi nimi oběma dělo, neznámo jest a co známo, pochází ze zpráv vévody Alby, největšího protivníka Carlosova, a bylo sděleno vyslancům cizích mocností také teprv po zatčení a uvěznění don Carlosově! — Pravilo se, že tasil princ dýku proti Albovi a chtěl ho probodnouti; praví se, kterak prudce prý mu vyčítal, že neměl přijímati velitelství vojska pro Flandry určeného, nýbrž ukázati králi, že přísluší je uděliti korunnímu princovi! A tomu rádi můžeme věřiti, že Carlos takto mluvil, ba při povaze toho, kterýž „srdce na jazyku nosil“, bylo by dokonce nepochopitelno, kdyby byl smlčel Albovi, že jeho hlavně viní z nezdaru svých nadějí. I tomu možno věřiti, že tělesně slabý Carlos tasil dýku, ale že by ramenatý silák Alba jen pomocí komorníka rychle přišedšího byl se ubránil, jest patrný přídavek pozdějších dob. (Dokončení.)

Obláčky.

Novela **Christiana Elstera.**

Z norského přeložil Václav Petrů.

(Pokračování.)

anechal jsem oba pány sobě samým a vrátil se do pokoje, kde se Elina tiše s matkou mou bavila. Když jsem si k nim přisedl, pohladila mne matka po čele a otázala se, hodlám-li se v rodišti usaditi za lékaře. Jako blesk projela mnou myšlenka, že bych si snad přál, abych se odtud někde daleko, daleko viděl, i odtušil jsem roztržitě: „Ani nevím — snad půjdu někam na sever.“

„Ó nikoli,“ pravila matka čtveračivě se usmívajíc, „tam asi nepůjdeš —“

„Jsi rád lékařem?“ vyzvídala Elina honem.

Byla to první slova, jež na mne dnes po uvítání promluvila.

Proč se mne ta slova tak podivně dotýkala? Zdálo se mi, jakoby tu najednou bylo léto s květinami a teplounkým vánkem. Hlas její zněl tak ku podivu důvěrně, podobalo se, jakoby jím zachvívala utlumená něha, tajná radost a jakoby milé, upřímné oči pravily: „Jsem tvou“. Zmocnila se mne nevýslovná radost nad mým povoláním; v tom okamžiku byl bych chtěl býti vším, aby se mi jen naskytla příležitost ku práci a boji, odvaze a zisku; mocně a vábivě kynula mi sebe menší činnost a přede mnou se otvírala dráha skvělá.

„Mně jest to povoláním nejmilejším,“ dal jsem jí v odvět. Lehký stín přeletěl přes její líce — již se mi zdálo, že jsem city a myšlenky své příliš vyzradil.

Matka mne přitáhla k sobě na pohovku a když Elina odešla z komnaty, pohlížela na mne s neobyčejnou něhou; pak začala rozhovor o starostech a radostech života rodinného. Mluvila, mnoho-li peněz jest k hospodaření zapotřebí a konečně mi poskytovala užitečné pokyny vzhledem ku vychování dítek. Naslouchal jsem roztržitě, mysle sobě, že tyto mateřské rady vyvolala odbytá moje zkouška.

U stolu se sběhla také událost nápadná. Zcela proti obyčeji svému otec, povstav způsobem slavnostním, zaťukal na sklenici a měl řeč velmi květnatou. Počal tím, že slavíme slavnost mnohonásobnou. Že jsou vánoce — (o tom nebylo možno pochybovati), že jsem odbyl zkoušku (Holt tomu dosud nevěřil) — a že doufá, že „se dnes třpytí nahoře na nebesích hvězda, která bude většině přítomných hvězdou štěstí.“

Poněvadž se při tom přímo na Holta obrátil, myslil jsem zprvu, že naráží na nějaký šťastný podnik obchodní; ale když začal promlouvati, jaké povinnosti má hospodyně a jakou úlohu otec rodiny, pomátl jsem se opět, domýšleje se, že má asi Holt v úmyslu oženiti se. Konečně si otec se mnou ťukl, jsa neobyčejně pohnut, a radoval se patrně královsky z vlastní řeči. Matka zářila, Elina se všecka červenala, já byl pomaten — pouze Holt zachoval obvyklý klid, ale byl nápadně bled.

Sklenice vesele ťukaly, otec přál všem „veselé svátky“ a „mnoho zdaru“. Když chtěl Holt s přípitkem k Elině přistoupiti, spatřil jsem, jak se najednou zastavil, nemoha sklenici pozdvihnouti, a také ona se zarazila a posadila se, aniž si s ním ťukla. Konečně nadešlo poslední jednání večera.

Přišla čeleď, přejíc pánům veselé svátky, načež zase opustila komnatu. Za nedlouho vstal také Holt. Otec a já jsme ho doprovázeli ke schodům, kde s díky přijal pozvání na den následující.

Když jsem se do bytu vrátil, nebylo tu nikoho — však nikoli, Elina stála ve dveřích. Opět na mne pohlédla vřele, slibně, oním pohledem, který mne před tím do takového zmatku uvedl. — Ó, jak bohatý, jak krásný je svět! byl bych hlasitě vykřikl. Nyní jsem najednou zvěděl, že jsem celý večer štěstí své prospal. Tajuplné řeči matčiny, astrologický přípitek otcův a nyní Elinin výraz, jak tu stála — jakoby na někoho čekala. — Ano, něco se jistě přihodilo. Naplňoval mne pošetilý cit radosti, štěstí nejzářivějšího, překypujícího. Co jsem jí řekl, nevím, myslím, že bylo vše páté přes deváté, bez souvislosti. Konečně jsem se odvážil podati jí ruku a zeptati se, „je-li to skutečná pravda.“

„Vždyť to víš velmi dobře,“ pravila smějíc se; když jsem malou chvějící se ručku její v ruce své cítil, byl jsem věci své jist i divil jsem se víc a více, že je to skutečně možno.

V domě bylo ticho, tiše rozlévaly lampy své mírné světlo a tiše jsme seděli podle sebe. Pohlížel jsem do dvou hlubokých, láskyplných očí a cítil jsem, jak se kučery její dotýkaly mého čela. Konečně jsme se dali do řeči.

Slova přicházela jako sněžné vločky, venku k vlastní rozkoši polétající, krásná a pošetilá slovíčka, jež mluviti a slyšeti svrchovaným jest v životě štěstím.

Dověděl jsem se, že se rodičům ze všeho vyznala, neboť „bez jejich dovolení by tomu nebyla ani chtěla.“ Slíbili jí sice, že budou mlčeti, ale jak jsme viděli, nebylo jim to možno.

„Ujci jsem neřekla nic, nyní to však ví,“ doložila.

Pak zalétal hovor dále k dobám minulým. Co památného jsme tu zažili! Mluvili jsme o bývalém škádlení i svěřila se mi, že jsem se jí zdál tenkráte až hrůza domýšlivým; také já se přiznal, že se mi zdála velmi nevědomou, i smáli jsme se oba. Vypravoval jsem, jak se potom všecko změnilo, jak se ve mně při čtení básně, již za hezkou uznávala, vždy upomínka na ni probouzela, jak jsem pak mysle na ni dospěl k poznání krásy a roztomilosti, kterou jsem dříve zcela přehlédal.

„Ano, celé údolí otcovské jsem sobě od té doby teprve zamiloval a ono skrývalo pro mne nádheru celého světa.“

Elina zas mínila, že věděla teprve od návštěvy onoho nemocného, kterak mne má ráda. Tu prý ji naplnila myšlenka na nebezpečí, jemuž jsem se vydal v šanc, nevýslovnou úzkostí, bylo prý jí, jakoby měla vše ztratiti, co jí činí život drahým. Pak byla roznícena hrdou důvěrou, rozkoší a radostí i seběhla honem dolů, aby mi dala kolem jedoucímu s bohem. Neodvážila prý se ke mně přistoupiti; když pak mne vracejícího se opět spatřila, věděla již, „jak to s ní jest.“

A já vypravoval, jak jsem žil v městě, jak snadno a hravě mi šla práce, kdykoli jsem si na ni vzpomněl. Bůh jest mi svědkem, že jsem jí mluvil pravdu, když jsem ji řekl: nikdy bych se nebyl nadál, jakou velebu v sobě může chovati život, dokud mi ji nezjevila naše láska!

Strachu a pochybnosti mé se smála, opakujíc mnohokráte: „Blázinku!“

Když jsem ji doprovázel domů, zastavili jsme se přede dveřmi Holtovými, na témž místě, kde se poprvé v srdci mém láska s celou mocí probudila.

Upamatoval jsem ji na to, jak tehdáž řekla, že je krajina „tmavá a těžká!“

„Zdá se mi to dosud,“ pravila a doložila pomalu: „Tys patřil do jisté míry také k dalekému světu zevnímu.“

Hleděl jsem na ni tázavě.

„Tehdáž jsem nebyla totiž, co se citův mých týče, v jistotě — zatím však se domnívám — ne, nevím přec dobře, jak bych to vysvětlila. — Choďme ještě chvilku.“

Vtiskl jsem si do paměti mnoho velebných dojmův krásné přírody domácí, které mi nikdy z duše nevymizí, ale večer tento zachoval se v mé paměti nejjasněji. Nebe lehounce pomračené s hvězdami mdle se třpytícími a líbezným přítmím, příjemný vzduch, jako stvořený ku snění a blouznění. Když Elina konečně v domě zmizela, nemohl jsem se od okolí, pojednou mi tak milého, ani odtrhnouti. Po takové příhodě myslí člověk, že všady objevuje nové krásy, a bývá naplněn zvláštní touhou, přispěti také něčím ku štěstí jiných.

Pospíchal jsem známými cestami, pozdravuje každý strom, každý kámen jako staré milé známé. Kýval jsem na domy, vzpomínal si na vše dobré a krásné, co jsem slyšel o jejich obyvatelích; přál jsem všemu světu veselé svátky.

Vstoupil jsem také do chatky, před jejímiž dveřmi jsem, přijížděje, uviděl chudou matku s dítětem. Dobří lidé se asi zvláštnímu chování mému dosti podivili! Žena si bezpochyby myslila, že chci domácí její poměry prozkoumati, a já cítil toliko nezkrotnou touhu, vystavěti jim právě tak veliký a nádherný zámek, jaký jsem sám obýval, a pečovati o to, aby nikdy již nestáli o štědrém večeru před tmavými okny a neříkali: „Nyní rozžehují vznešení lidé světla.“

Také „ku vlastenci“ mne to nutilo nahoru, když jsem spatřil světlo v jeho komnatě. Přecházel sem a tam, pokuřuje z dlouhé dýmky. Na stole hořelo jediné světlo. Návštěva moje vzbudila u něho patrně veliké podivení; myslil si nepochybně, že se přihodilo nějaké neštěstí. Když jsem ho požádal, aby mi dovolil vykouřiti u něho dýmku, vyhledával honem různé trosky dýmek a položil hrst tabáku na stůl.

„Je to velmi hezké, že jste mne dnes navštívil,“ počal.

„Obával jsem se, že vám bude smutno — býti tak samotnu o štědrý večer,“ pravil jsem rozpačitě.

„Nu ano,“ odvětil, procházeje se dále, „vidíte, hospodyně mne při takové příležitosti vždycky pozve — ta dobrá dušinka! Ostatně jste užil slova „samotnu“: muž má nejlepší společnost se svými ideami. Zabývám se svými myšlénkami. Svět se stává malým — jakže to povídá

básník? Nu, já to zapomněl. Jsou však doby, příčiny, kde i muž ideální jakousi touhu po —"

„Ano, máte pravdu, někdy se cítí člověk velice osamocen — nu, o vánocích mají i vrabci slavnost" . . .

Odkašlal si několikráte; přistoupiv pak najednou ke mně, pravil: „Děkuji vám opravdu tisíckráte, že jste navštívil muže poměrně osamělého. — Jindy bývám u Holtů, ale dnes, vždyť víte —"

Ano, svatvečer strávili jediní jeho přátelé u nás. I pravil jsem k sobě, že nesmí muž ten napříště zůstati samotným. S radostnou tváří posadil se v rohu pohovky, hovořil pilně o všelijakých věcech a kouřil jako Vulkan. Když jsme se loučili, děkoval ještě jednou, že jsem „navštívil muže poměrně osamělého."

Působilo mi nevýslovnou radost, procházeti se mezi budovami dvorce našeho a pozorovati veliké snopy a otýpky, jež tu byly nahromaděny. I do stáje jsem nahlédl dveřmi, nemohl jsem však po tmě ničeho rozeznati: slyšel jsem toliko, jak si koně na obroku pochutnávají.

Konečně jsem si vyhledal svou komůrku a hleděl oknem do jasné zimní noci. Staré milé upomínky z dob dětských probouzely se opět, splývajíce v jedno se všemi blízkými i dalekými dojmy v srdci mém. Ano, co jsem snil a viděl, to vše se stkvělo a zářilo v říši čarovné, do níž jsem dnešního dne slavil vjezd.

V.

Tak tedy věz, jak jsem se stal nejbohatším mužem na světě a jak jsem objevil, že se živobytí rovná tichým klidným obláčkům, prohřátým teplými zlatými paprsky nevyčerpatelného světla.

Budu vypravovati, jak se počaly obláčky pohybovati a tvaru i barvy nabývati.

Dříve jsem si dovedl poměr mezi Elinou a Holtem, byť byl sebe podivnějším, snadno vysvětliti. Bylť mi Holt protivným, i rozumělo se samo sebou, že je Elina stejného se mnou náhledu. Ale po zasnoubení jsme se sblížili s Holtem poněkud více a čím lépe jsem ho poznával, tím více jsem se divil, že není mezi oběma zhola žádné náklonnosti.

Elina mi vypravovala, že se jí strýc tázal hned o štědrém večeru, je-li zasnoubena. Když na to prostě přisvědčila, nestalo se o tom dále zmínky, ale viděla prý na něm, že se hněvá.

Na otázku, co by mohl proti tomu namítati, dala mi v odvět: „Nevím; domnívám se však, že mu není nic vhod, cokoli podnikám."

Bylo to časně z rána; chtěl jsem Elinu doprovoditi do kostela. Odešla z komnaty vyhledat si něco. Hned po ní přišel Holt. S obvyklým klidem kráčel přímo ke mně a pohlédnuv na mne laskavě a podávaje mi ruku, pravil: „Přeji ti mnoho štěstí!"

Děkoval jsem mu a lapaje po slovech, řekl jsem konečně: „Máte něco proti tomu, pane Holte?"

„Nikoli: co mně po tom, jste-li jedné mysli?" odvětil, hledě oknem ven. „O tobě vím jen, že jsi se choval vždy jako člověk hodný a pořádný. Přeji vám ze srdce vše dobré."

Byl jsem překvapen a dojat; žádná chvála mne dosud nenaplnila takovou hrdostí — bylo mi, jakoby se mi dostalo čestného diplomu, před nímž se musí každý ukloniti. Jak jsem litoval způsobu, jímž jsem soudil dosud o muži, jenž se mi rázem objevil ve světle docela jiném!

A přece měl v celé své bytosti něco, co mne zdržovalo odhaliti mu celé své srdce. Dosud se mi nikdy nepodařilo zapřísti s ním hovor a ani dnes se mi nevedlo lépe. Oba jsme si tedy oddechli, když se Elina v klobouce a plášti vrátila.

„Co by ti mohl také vytýkati?“ mínila Elina, když jsem jí venku slova ujcova opakoval.

„Nevím, čeho by si na mně mohl přáti.“

„Já také ne,“ dí Elina. „Neříkává mi nikdy, není-li mu něco vhod.“ —

„Snad ho rmoutí, vzpomene-li si, že tě ztratí?“

„Že mne ztratí? Holt?“ smála se trpce. „Ó, proto by si dojista nesáhl na život!“

V drsné té řeči se jevil bol i hněv. Nahlížel jsem, že je mezi nimi neshoda daleko větší, nežli jsem se nadál. Ale dni další míjely klidně, utajovaná zášť se nevynořovala na hladinu a pomalu jsme se s Holtem víc a více sbližovali.

Zprvu se obmezoval styk náš na „dobrý den“ a „s bohem!“ Do pokojův přicházel velmi zřídka mimo k jídlu; zdálo se mi, jakoby mu bylo obtížné promluviti na mne slovo byť nejlhostejnější. Nikdy se nedotekl látky, která jeho samotného zajímala; vypravoval jako zdvořilý hostitel, jenž se snaží jen hosta svého jak nejlépe možno pobaviti. Zdálo se, že mu není ve vlastním domě jaksi volno, jakoby ho tu něco tísnilo; oddychoval si patrně lehčeji, kdykoli si mohl nacpati krátkou dýmku a odebrati se do písárny. Konečně se mi rozbřesklo, že ho musím navštíviti tam, chci-li podivína toho řádně poznati.

Jednoho dne jsem se tedy odebral do skladišť hned u přístavu ležících a zastal jsem Holta zaměstnaného mezi tunami, bednami, pytli žita a mouky, svitky lan a balíky koží. Vzduch byl naplněn podivnou směsicí zápachů, pocházející ze slanečkův, naložených bachní, dehtu, tuku rybího, petroleje a dříví. Člověk slabých čiv by tu arci nebyl vydržel. V podlaze byly veliké trhliny, jimiž bylo viděti hluboko dolů na zelené moře. Přede dveřmi se navinovaly do výše provazy a s půdy se ozývaly rány, jimiž se dům zachvíval. Kolem do kola běhali lidé horlivě pracujíce a ve chvatu tom pramálo se ohledajíce po pohodlí svých bližních. Z krámu, tvořícího část skladiště, hlaholil k nám zvučný hovor kupujících venkovanů.

Zde byl Holt ve svém živlu jako druhdy na moři. Celek uměl říditi způsobem zvláštním, klidným, ale přísným, jenž mu velmi dobře slušel. V okolí tomto mi opět napadlo, jak sličným mužem jest, i seznal jsem zároveň vynikající jeho vzdělanost, jíž na něm jindy nebylo znamenati.

Když jsem k němu vstoupil, pozoroval mne tázavě, maje patrně za to, že mne sem přivádí nějaká určitá záležitost. Brzy postoupil výraz pátravý místo nedůvěře; jen nerad porozuměl a vyhověl přání,

aby mne všady provedl a dovolil mi seznámiti se s tímto druhem obchodu. Na mé otázky odpovídal sice dobromyslně, ale z odpovědí těch vyzíralo, kterak se diví, že neví každý člověk sám ze sebe, nač ty věci jsou. Bylť patrně na dobro zapomněl, že se jako hoch také musil učiti. Zatím shledal brzy, jak mne každá věc, kterou mi ukazoval, zajímá: vykládal mi čím dále tím horlivěji vše, co s obchodem tím souvisí a vedl mne konečně do písárny, aby mi ukázal, jakým spůsobem se vedou knihy.

Po mém rozumu nebylo nad tuto písárnu nic nepříjemnějšího. Mezi oběma okny stál zelený zaprášený pult, plný skvrn inkoustových, a nad ním visely na šňůře jízdní plány a účty. Mimo stolek kuřácký a několik židlí nalezala se v komnatě jen ještě stará tvrdá pohovka a dvě dřevěná plivátka. Po stěně se prostírala mapa.

Vedle písárny se nalézala Holtova ložnice; zde stála také skříňka na knihy. Chtěje zvěděti, co asi Holt čítá, prohledl jsem si zběžně knihy tyto: vedle několika ročníkův hospodářského časopisu spatřil jsem rozličná díla prostonárodně vědecká a pak překlady cizích knih dějepisných.

Když mi ukazoval knihy obchodní, bylo mi nápadno, že má Holt po okolí tolik pohledávek. Říkalo se o něm, že je ku svým dlužníkům velmi shovívavým, a přívětivý, přímý spůsob, jak s rolníky obcoval, zjednal mu mnoho důvěry a vážnosti. Jsa s otázkami u konce a nenalézaje látky k dalšímu hovoru, loučil jsem se, vzdávaje vřelé díky za vysvětlení.

Zdálo se, že Holt pomalu nahlíží, že mne sem nepřivedla pouhá zvědavost, nýbrž skutečná záliba v těchto věcech. Zaplašil tedy dřívější nedůvěru a byl sdílnějším, než by se byl kdo nadál.

Navštěvoval jsem ho tedy často na sýpce nebo v písárně a pronesl jsem někdy náhled, od mínění jeho se různící. Pak mne pozoroval zase nedůvěřivě, ostatně si zprvu mých poznámek téměř ani nevšímal. Ale jakmile se později pustil jednou do hovoru, opakovával se tento čím dále tím častěji. Navštívil-li jsem Elinu, neodcházel hned jako dříve, nýbrž stávalo se, že s námi strávil celý večer, poslouchaje řeči mé se stejnou pozorností jako výklady mého praktického otce.

Měl-li zprvu Holt něco proti zasnoubení, tož se zdálo, že nyní mínění své změnil. Doma mu bylo patrně volněji a v chování jeho k Elině nastala také změna. V její přítomnosti byl arci pořád ještě zdrženlivým, nebo lépe řečeno rozpačitým. Rozmlouval-li s ní, zněl hlas jeho měkce, oči jeho se na ni upíraly tak vřele, tak úpěnlivě, jakoby ji chtěl odprositi za bezpráví nějaké a tichým svým spůsobem jí domlouvati, aby zapomněla, co se stalo. Ale Elina toho neznamenala a brzy jsem poznal, že nezapomněla minulosti, jež oba dělila.

Delší dobu jsem pomýšlel na to usaditi se v otčině jako lékař.

Úmysl ten zdál se z počátku líbiti také mé nevěstě; mluvívala s radostí, že „nyní nebudou ani chudí postrádati pomoci lékařské.“

Ale později náhled svůj změnila a říkala zkrátka: „To není nic pro tebe.“ —

Po okolí měl lékař vyhlídky tak špatné, že se zatím o úmyslu tom nestala ani zmínka.

Jednoho dne zavolal si mne otec na rozmluvu. Rozhovořiv se, že by nic proti tomu nenamítal, kdybych se k jinému povolání obrátil, otázal se mne, nemám-li chuti státi se kupcem.

Žádal jsem za podrobnější vysvětlení; oznamoval mi, že byl u něho Holt a že ho požádal, aby se mne zeptal, chtěl-li bych vstoupiti k němu do obchodu. Budoucnost lékařská je prý vždy nejistá, zasnoubení na dlouhé lokte dle jeho rozumu nemravem, i učinil prý jsem na něho dojem, že bych se k povolání jeho dobře hodil.

Rozumí se, že prý by mne to stálo času a namáhání, než bych se vpravil do nového postavení, i musil bych otčinu na několik let opustiti. Otec skončil svůj výklad poznámkou, že byl šlechetným tím návrhem na nejvýše překvapen.

„Stal bych se pak jeho knihvedoucím nebo něčím podobným?“ tázal jsem se.

„Ne, jeho společníkem,“ odvětil otec k mému podivení. Věděl jsem, že je obchod Holtův velmi výnosný, Holt věděl zajisté také, že vládne otec můj kapitálem jen malým. A přece se mi ta myšlenka nelíbila. Proti činnosti praktické jsem neměl co do věci čeho namítati, miloval jsem však povolání, jež jsem si sám vyvolil, a celé to uspořádání příčilo se mé touze po neodvislosti. Nemohl jsem však Holtovy velkomyslnosti neuznati i uzavřel jsem promluviti o věci s Elinou. Zastal jsem ji sedící u okna a horlivě prací nějakou se obírající. Za řeči mé šila pilně, ani jednou očí nepozdvihnouc, jakoby ani neslyšela, co vypravuji. Pouze bledost její byla mi nápadna a když jsem vypravování své dokončil, zněl hlas její divně, jakoby zastřen.

„Máš chuť návrh přijmouti?“

„Práce bych se nelekal,“ odvětil jsem, abych v ní nezbudil domněnku, jakoby mi bylo zaměstnání takové proti mysli.

„Ano, ale já o tom nechci ani slyšeti,“ zvolala prudce, ustavši od práce a rychle sem a tam přecházejíc. „Nevím, proč se on“ — neřekla skoro nikdy strýc — „míchá do našich záležitostí. Snad se mu zdá, že jsem příliš dlouho v jeho domě. Chce se vykoupiti. Ale jak se může domnívati, že bych chtěla . . . chtěla . . . Ach, jak budu blažena, až budu míti dům tento hodně daleko za zády!“

S údivem jsem patřil na rozdurděnou její tvář. „Jak tě může rozčilovati návrh tak velikomyslný — — —“

„Velikomyslný!“ opakovala, upřevši na mne chladný a hněvivý pohled. „Snad je to jednáni krásné, velikomyslné. Povídám ti však, že od něho nic nepřijímám, mohu-li bez toho obstáti . . . Jsem mu již přes příliš zavázána.“

Blížily se kroky. Holt vešel. Elina sáhla opět po práci a když mne byl Holt pozdravil, nastala přestávka.

Konečně vzhlédla k němu Elina a pravila: „Jak slyším, nabídl's Hendrikovi u sebe místo?“ Tvář její byla opětně zsinalá a oči podivně zakaleny.

„Ano — chtěl jsem —,“ počal Holt zmateně.

Nenechala ho však domluviti.

„Znamená to, že bys nejraději viděl, kdybych neprodleně dům tvůj opustila?“

Poprvé jsem viděl Holta, jak docela přichází z míry. Na tvářích mu vzplanula náhlá červenost; oči nabyly výrazu tak bolestného, že se mi zdál býti najednou zcela jiným. Jistota jeho byla ta tam, vypadal zaražen, nevěda si rady, jakoby byl při zlém činu přistižen.

Pomalu ustupovala červenost obyčejné bledosti a tvář byla jako dříve vážna a klidna. Pomalu kráčel komnatou a opřev se o kamna, pravil klidně: „S návrhem nespojuji úmysl žádný. Nechce-li jej Hendrik přijati, také dobře.“

„Pak mám za nejmoudřejší, abychom se toho již nikdy více nedotýkali,“ pravila Elina, rychle z pokoje odcházejíc.

Zůstal jsem tu, cítě, že je mi nevolno a že nevím co počíti. Bylo mi, jako bych se přiznával, kterak smýšlím o návrhu tak pohrdlivě zamítnutém.

„Ne, ne, měl jsem si to lépe rozmysliti,“ prohodil Holt zkrátka, nacpávaje si dýmku; ani jí však nezapáliv, strčil ji zase do kapsy a zůstavil mne samotna.

Když se Elina vrátila, tázal jsem se jí přímo, proč se na strýce tak nesmířitelně hněvá.

„Jak to mohu věděti?“ odvětila. „Co jsem povyrostla, bylo tomu vždy tak. Nemluvme o tom,“ doložila netrpělivě.

Doma vypravoval jsem otci, jak se věc skončila.

„Hm,“ pravil, „divná věc. Elina jest děvče dobré, výtečné, jež má srdce na pravém místě a v malíku více rozumu než mnohá v hlavě. Snad je strýci příliš podobna.“

„Snad má přece něco proti ní?“

„Ano, kdož ví. Holt náleží k lidem, kteří o takových věcech nikdy nemluví. Když byla malá, pečoval o ni tklivě. Potom však — —“

„Nuže!“

„Ano, Bůh ví, jak se to stalo, ponenáhlu vyvinul se poměr nynější. Abych pověděl pravdu, změnu bylo dříve na něm znamenati.“

„Holt je podivín,“ pravila matka, když se později za její přítomnosti opět o té věci mluvilo. „Mrzívá se na věci, jichž nemůže pochopiti a —“

„Elina se nevyvinovala podle jeho hlavy — tak to posuzuji já. Ostatně nemá drahé to dítě na sobě nijaké viny a myšlénku, že by se jí rád zbavil, lze jí snadno odpustiti, považíme-li, jak se k ní choval.“

(Pokračování.)

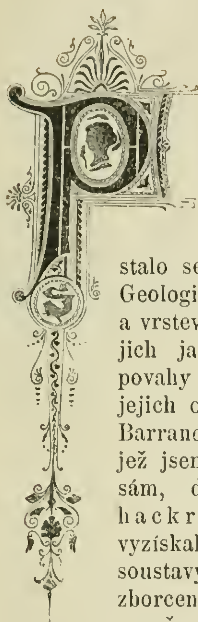
Brda, pohoří středočeské.

Nástin orograficko-geologický.

Sepsal Prof. Dr. Jan Krejčí.

(Pokračování.)

Orografické rozčlenění Brdské soustavy hor.

Pojednání tohoto jest předním účelem horopisné vylíčení Brdských hor a krajin s nimi souvislých, pročež nepouštím se zde do rozebrání Fauny silurské a jejího rozdělení po jednotlivých vrstevních pásmech; toť stalo se na základě prací Barrandových na místě jiném, v mé Geologii. Zde v tomto popisu chci však použíti petrografické a vrstevní povahy jednotlivých našich silurských stupňů, abych jich jako hlavního vodítka použil při výkladu orografické povahy hor našich Brdských a abych ukázal, jak všechny jejich obrysy podmíněny jsou sledem vrstevních stupňů, od Barranda ustanovených; ze svých pak geologických zkušeností, jež jsem na mnohonásobných obcházkách našeho Siluru, dílem sám, dílem ve společnosti s báňským inženýrem Helmhackrem a s hutním ředitelem Karlem Feistmantlem vyzískal, chci připojiti popis velezajímavých převratů vrstevní soustavy, povstalých pozdějším vystupováním, zvrášténím a zborcením skalních vrstev na počátku doby prvohorní vodorovně z vody usazených, anyť těmito převraty krajiny naše nabyly teprve nynější své podoby. Zejmena byla to loňská obcházka po západní polovině českého Siluru, již jsem společně s p. Karlem Feistmantlem podnikl, na níž jsme vlastní hřebeny Brdské blíže prozkoumali a sledy skalních vrstev na průřezech tomuto pojednání připojených ustanovili. —

Žádný z českých útvarů a málokterý z evropských, neobjevuje tak nápadnou závislosť svých zevnějších obrysů, svých hor a údolí od vnitřního svého slohu skalního, jako český útvar silurský, a tak budiž toto pojednání považováno jako pokus, vylíčiti orografický ráz nejzajímavější z českých krajin na základě geotektonickém. —

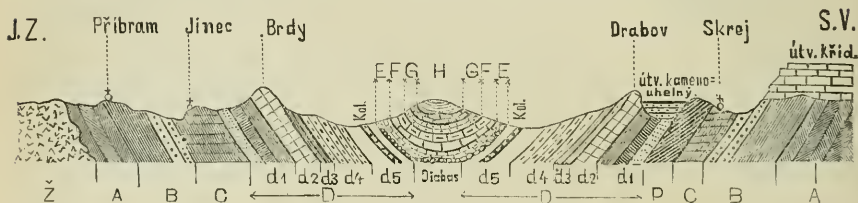
V onom, nyní ve všech všeobecných geologiích proslaveném ideálním profilu českého Siluru, jejž Barrande v popředí velkého díla klade, jeví se český Silur co velkolepá pánev skalních vrstev, v osm vytčených stupňů rozčleněných, kterážto pánev od jihozápadu k severozápadu, od Domažlic přes Plzeň až za Prahu se prostírá. (Viz. obr. na str. 302.)

Tato idealní jednoduchost a pravidelnost skalního slohu objevuje se však ve skutečnosti jen ve vlastním sledu oněch osmi vrstevních stupňů, kdežto co do rozsáhlosti a úklonu vrstev panují zvláštní místní úchylky od oné idealní pravidelnosti, způsobené poznenáhlým ustupováním

starého silurského moře ze svého českého chobotu, a pak poznenáhlým vyzdvihováním, borcením a přetrhováním vrstev původně vodorovně a souvisle na dně mořském usazených.

Co do rozsáhlosti našich vrstevních stupňů silurských panuje především to pravidlo, že čím mladší vrstevní stupeň jest, tím menší prostor zaujímá. Dle toho dá se krok po kroku vystopovati, jak za starosilurské doby chobot mořský stále ve směru severovýchodním ze středních Čech ustupoval, a stále se úžil, až konečně v té době, když vápenné stupně vyššího Siluru se usazovaly, onen chobot jen neširoký pruh mezi Zdicemi a Prahou zaujímal.

Toto ustupování silurského moře mělo svou příčinu částečně snad ve všeobecném snižování se hladiny mořské (následkem vtáhnutí se vody

Barrandův ideální průřez skrze silurskou soustavu českou. Ž. Žula.. A, B, C, D, E, F, G, H vrstevní stupně českého Siluru. d_1, d_2, d_3, d_4, d_5 podřízenév rstevní stupně Brdských křemenců a břidlic. Kol. Kolonie.

do vnitra zemského), zajisté však v mnohem větší míře ve vyzdvihování usazených vrstev skalních z vodorovné jejich původní polohy do záhybů zborcených, s plochami rozmanitě nakloněnými.

Hlavní podnět k tomuto vystupování silurských skal zavdalo zborcení a svraštění povrchní kůry zemské, kteréž dle mínění čelních nynějších geologů děje se zponenáhla následkem hustnutí a tudíž stahování se jádra zemského. Zborcením a svraštěním kůry zemské povstaly pukliny, kteréž v rozličných dobách měly rozličné směry, a hluboko do vnitra zeměkoule zasahují. Voda z povrchu zemského do těch puklin a trhlin vniklá a v hlubinách vnitrozemským horkem na vysoký stupeň tepla rozehřatá, způsobuje v těch hlubinách proměnu pevné skalní hmoty ve hmotu těstovitou, žhoucí vodou a parou proniknutou, nebo podle hloubky a jiných okolností i v tekutou ohnivou lávu rozpuštěnou, kteráž pak následkem tlaku, stažením zeměkoule a také žhoucími parami způsobeného, skulinami a trhlinami kůry zemské na povrch země vyniká. Dle hloubky, z které tyto vyvřelé (plutonické) hmoty pocházejí, jest hmota jejich ovšem rozličná; i zdá se, že kamení alkalicko-hlinité (živcovité) má původ svůj v menších hlubinách, než kamení magnesnaté (augitické a amfibolické).

Jedno z nejmohutnějších vyvření se zvraštěním a rozpukáním silurského útvaru souvislé bylo vyvření ohromných spoust žuly, která vyvalivši se z nesmírných skulin a trhlin pevné kůry zemské a sice v podobě a povaze nejspíše nynějším vulkanickým trachytům neb fonolithům podobné, ovšem teprve během nesčítaných věků, znenáhlou krystallickou proměnou nynější své žulové podoby nabyla.

Studium žuly středočeské, v širokém pásmu na východní straně našeho Siluru od Klatov přes Milín a Jílové až ke Škvorci blíže Úval, vedlo mne k tomu určitému přesvědčení, že žula tato jest původu vyvřelého (eruptivního), a že hlavní doba jejího vystoupení padá do doby, když se břidličné a křemenné vrstvy Brdské (D) usazovaly, anať tato žula u Mnichovic ohromné kry tohoto vrstevního stupně v sobě obsahuje. Taktéž vede studium té žuly k odůvodněné domněnce, že hmota její teprve pozdějším jakýmsi nabobtnáním co do rozsahu svého rostla a se roztahovala (nejspíše následkem zponenáhlé krystallisace), čemuž nasvědčuje převalení žuly přes břidlice zejmena u Kamenného Přívozu nad Sázavou patrné, pak zvláště také rozsáhlé kry a ostrovy azoického břidličného kamení (B), kteréž nad žulou středočeskou (u Čerčan, Neveklova, Vys. Chlumce a j.) jsou roztroušeny a do ní vhnětený a stěsnány a kteréž nyní zjevné o tom dávají svědectví, že staré azoické břidlice (B) před vystoupením žuly mnohem dále na východ od Siluru sahaly, než nyní.

Mimo žulu vystoupil na počátku doby silurské z hlubin zemských podél puklin skalních také porfyr, co do hmoty k žule podobný, ač jiným slohem a poměrem živce a křemene vyznačený, jehož vyvření padá zajisté do počátku usazování se vrstev Brdských (D); a pak zelenokamen (Diabas), jehož hmota, anať jest augitická, nepochybně z větších hloubek vyvřela než žula a porfyr. Prostúpujeť zelenokamen nejenom staré slepence Třemošenské u Příbrami, nýbrž i pásmo železných rud (d_1) pod Brdskými hřebeny a graptolithové břidlice a vápence vysočiny hornosilurské. Kovová hmota, jak Příbramských olověných a stříbrných, tak i železných rud ve vrstvách středního Siluru uložená, pochází nejspíše vesměs z této eruptivní zelenokamenné (augito-živcové) hmoty, z níž byla zponenáhlým vyluhováním vyloučena, ač vlastní původ její hledati lze v hlubokém, těžkými kovy a magnesnatým kamením naplněném jádru zemském.

Styky vyvřelých hmot s vrstvami silurskými, z mořských vod usazenými, nasvědčují tomu, že tyto hmoty měly aspoň místní účastenství ve vyzdvižení a zborcení vrstev, ač hlavní změny povrchu zemského, druhdy rovnějšího, přičísti sluší onomu výše vytknutému zvráštění kůry zemské, ztažením vnitra zemského způsobenému.

Velkolepé proměny ve slohu starých vrstevních skal musily se díti hned po vytvoření oněch spodních břidličných pásem u spodu českého Siluru, jež Barrande naznačuje co stupně A a B. Břidlice tyto zaujímají prostor asi 200□ mil, a sice v délce 20 mil od Domažlic až k Labskému Kostelci a v šířce 10 mil od Žlutic (Luditz) až k Rožmitálu.

Střed toho prostoru od Plzence přes Beroun až k Polabí u Brandejsa zaujímá střední a vyšší Silur (od stupně D až do H).

Panující směr starých oněch břidlic jest sice jako v Brdských vrstvách (D) celkem severovýchodní, avšak zvláštní mnohonásobné záhyby jejich vrstevní, podle nichž se slepencové, křemenné a břidličné vrstvy středního Siluru (D) nikterak neřídí, nýbrž na nichž tyto vrstvy v odchýleném uložení spočívají, oddělují v geotektonickém ohledu naše staré břidlice (A, B) určitě od vrstevní řady středního a vyššího Siluru,

takže teprv počínajíc od slepenců Třemošenských u Příbrami až do vrstev vápenných u Berouna, panuje onen souhlasný sled vrstevní soustavy, kterýž svým celkovým slohem jeví se co samostatná, teprve po vyzdvižení starých břidlic utvořená pánev. Jisté borcení a ohybání starých břidličných vrstev (A, B) stalo se tedy již před usazením vrstev vyšších (D až do H) a sice jak se zdá hlavně při vyvření starší žuly a starších porfyrů, s nimiž jsou v mnohonásobném styku, ač také pozdější převraty v těchto starých břidlicích své stopy zanechaly.

Již krajinná povaha staro-břidličných vrstev liší se nápadně od táhlých hřbetů a hřebenů středosilurských a hlásá rozdílnost obou těchto útvarů; jeví se totiž celkem co mírně zvlněná jednotvárná vysočina, v níž jen porfyrový hřbet táhnoucí se z Křivoklátských lesů do Zbirovských, a pak buližníkové útesy podél severní strany Brdských hřebenů, jakož i některé osamotnělé žulové shluky (jako severně od Královic, pak u vesnice Tis mezi Žihly a Lubencem, u Stěnovic jižně od Plzně, u Merklína a Stoda) větší rozmanitost v plastice krajinové způsobují.

Staré naše břidlice u spodu Siluru jsou obdobou mohútného pásma břidlic a křemitého kamení, kteréž u jezera Huronského v sev. Americe mezi rulami tak zvanými Laurentinskými a mezi vlastním Silurem co samostatný člen severoamerického horstva vystupuje a od amerických geologů co zvláštní útvar, pod jmenem H u r o n se uvádí.

Také v anglickém hrabství Wales, ve Skotsku a Irsku nachází se obdoba našich starých azoických břidlic. Angličtí geologové (zejmena Sedgwick, po něm Lyell a nověji Geikie), připojují však k starým azoickým břidlicím i pásmo primordialní Fauny (Barrandův stupeň C), a vyznačují je dle krajiny severowaleské, Kambrie zvané, co zvláštní samostatný útvar K a m b r i a n (Cambrian) zvaný.

První a hlavní skoumatel anglického Siluru, Murchison, nesouhlasil však s tímto odloučením pásma nejstarší Fauny od Siluru, a taktéž Barrande pro český Silur od svého původního rozčlenění jeho neodstoupil a to jak míním, plným právem.

Neboť první naše Fauna silurská nachází se již v pravidelném sledu oněch vrstev, jež druhou a třetí Faunu silurskou obsahují, a kteréž v odchylném uložení spočívají na starých azoických břidlicích.

Ze stanoviska geotektonického lze jedině onu odchylku od Barrandova původního rozčlenění českého Siluru připustiti, dle níž se počítají do řady souhlasně uložených vrstevních pásem jeho i slepence Třemošenské, jež Barrande ještě k azoickému stupni (B) připojuje, naproti čemuž se však vlastní azoické břidlice a spojené s nimi skály buližníkové a jiné od vlastního Siluru odloučí a k předsilurskému Huronu připojí.

Horský sloh naší silurské pánve a pocházející od toho krajinná podoba její tuto odchýlku rozhodně odůvodňuje, jelikož s horskými hřbety Třemošenských slepenců počíná pravidelný sled skalních hřebenů, jejž jsem již zpředu vytknul co hlavní ráz naší Brdské soustavy hor, an tento ráz tak nápadně od krajinného rázu starých azoických břidlic se liší.

Dle toho zůstanou tři Fauny silurské, jak je Barrande rozeznával, v českém Siluru společně zaujaty, při čemž každé z těch Faun vyhražen jest zvláštní význačný orografický obor, takže první Fauna provází slepence Třemošenských hor, kdežto druhá Fauna vyznačuje křemence a břidlice hřebenů a údolí Brdských, třetí pak Fauna své sídlo má ve vápenných vrstvách určitě ohraničené vysočiny mezi Zdicemi a Prahou.

V tom postupu následují tedy po sobě následující orografické náčrty celé soustavy Brdských našich hor, v nichž souhlasně s palaeontologicko-geologickou povahou vrstevních stupňů jejich rozeznávati lze tři zvláštní horské skupeniny, jež naznačuji následujícími názvy:

I. Hory Třemošenské.

II. Brda a Brdatka.

III. Vápenná vysočina Pražsko-Berounská.

K popisu těchto horských skupenin a jejich podřízených členů připojí se pak přehled horských puklin, od nichž podoba a sloh Brdských hor našich pochází, jakož i souvislý s tím přehled údolí a hydrografických poměrů, čímž nejvhodněji se doplní a vyjasní orografický obraz naší horské soustavy Brdské, kteráž nejenom co do geologické znamenitosti, nýbrž i co do krajinné rozmanitosti a půvabnosti zajisté přední místo v českém horstvu zaujímá.

I. Hory Třemošenské.

Jmeno těch hor vzato jest od vynikajícího lesního hřbetu, kterýž severozápadně nad Příbramí mezi Obecnicemi a Bohutínem nad celou krajinou Příbramskou panuje. Hřbet ten sluje Třemošna a výška jeho nad mořem obnáší 777 metrů (2528 rak. stop) a asi 300 m. nad Litavkou u Příbrami.

S názvy Třemošná, Třemešná, Třemošnice setkáváme se několikráte v Čechách; znamenají obyčejně lesní horní polohu, nebo osadu v takové poloze založenou.

V geologicko-orografickém smyslu náleží k těmto horám soustava velkých lesnatých hřbetů, kteréž z krajiny Příbramské a Rožmitálské až k Rokycanům a Holoubkovu široce se rozkládají a pak v užším pruhu od Hluboše až k Mníšku se prostírají. *) Svou výškou, kteráž přesahuje místy až 800 metrů (přes 2500 st.) vynikají tyto hory značně nad své okolí, nad žuly na jižní a nad silurské břidlice a křemence na severní straně, i viděti je jak s výšin středních Čech v okolí Pražském, tak i až ze Šumavy co vysokou šedozelenou obrubu na vzdáleném obzoru.

Jedouce po silnici z Mníšku přes Dobříš k Milínu, spatřujeme je co jednotvárný táhlý lesní hřeben na pravo, a jedouce po železnici ze Zdic do Rokycan, spatřujeme je co široký horský labyrint na levo, na pohled neschůdný a zajisté málo kterému z denních cestovatelů známý.

Ba málo který cestovatel, který po západní železné dráze spěchá

*) Nutnou pomůckou, co do stopování popisů následujících, jest nová mapa generálního štábu, na niž zde poukazuji.

k Šumavě, má tušení, že v těchto horách, uprostřed Čech, jeví se zcela podobné půvaby horské lesní přírody jako v Šumavě. Neb co do rozsáhlosti a souvislosti lesů, řadí se tato horská krajina přede všemi jinými našimi krajinami vskutku k samé Šumavě. Stýkají se zde velké hvozdy Rožmitálské, Zbirovsko-Mirošovské, Hlubošské, Dobříšské a Hořovické v rozměře více než 100.000 jiter nebo 10 □ mil a pokrývají takřka nepřetržitě všechny hřebeny i hřbety, jakož i boky horské i způsobují v údolích, v roklích, na vrcholech a úbočích pohledy krajinné, tak půvabné, rozmanité a velkolepé, jako v kterémkoliv jiném vyšším horstvu českém.

Přední geologickou zvláštností Třemošenských hor jest kamení, z něhož se skalní vrstvy jeho skládají. Kamení to záleží totiž hlavně ze křemenných oblásků, k nimž se porůznu i oválené kusy buližníku a jiného tvrdého kamení z pásma azoických břidlic přiměšují; oblásky ty od velikosti lidské hlavy až do vlašského a lískového ořechu, jsou tmelem křemenným nebo písčitokřemenným pevně slepené; jsou to t. zv. slepence (konglomeraty). S těmito slepenci střídá se křemitá droba v tlustých vrstvách uložená, totiž starý křemitý pískovec s křemitým neb hlinitým tmelem, a porůznu leží mezi nimi i drobová břidlice černošedě, žlutě, hnědě i rudě zbarvená. Ve směru severovýchodním, totiž od Příbrami k Mníšku umenšuje se velikost oblásků, až konečně kolem Kytína u Mníšku slepenec jen drobou neb křemitým pískovcem jest zastoupen.

Jak droby a slepence, tak jsou i pod nimi uložené staré azoické břidlice (huronské) prostoupeny četnými mohútnými žilami zelenokamenu augitového (Diabasu). Zelenokamen ten objevuje se na povrchu ve dvou souběžných pruzích, od jihu k severu běžících. Jeden pruh počíná mezi Bohutínem a Tisovem, a táhne se přes Březovou Horu až k Drahlínu pod velký hřeben „ve Slonovci" zvaný; druhý pruh začíná u Hatě a jde okolo Svaté Hory až k východní straně hory Květné severně za Příbramí. S těmito zelenokameny souvisí bohaté rudní žíly Příbramské, o nichž níželi bude ještě jednáno.

Mohútnost slepencových vrstev jest značná, avšak daleko ne tak, jak se na první pohled zdá. Páčím ji dle výšky jižní stráně hory Třemošny nad Kozičínem, kde slepenec na břidlicích spočívá, a kdežto ta slepencová stráň od paty až k vrcholu má výšku asi 200 metrů s ohledem na severozápadní úklon vrstev průměrně asi 30 stupňů obnášející, na 170 metrů anebo s ohledem na nejvyšší vrcholy slepencových hor, jež až na 300 metrů nad svou břidličnou patu vystupují, nanejvýše na 200 metrů.

Obláskové čili slepencové vrstvy těchto hor ukazují patrně k tomu, že původ jich hledati sluší v mohútných dávnověkých řekách, jež zde po rychlém toku v nějaké tišině vodní své nánosy usazovaly; neb oblásky nemohou se vytvořiti na dně mořském, nýbrž jen válením a okulacením na dně bystrých řek.

Nad to neukazuje ani nejmenší stopa nějakého mořského tvora na mořský původ zdejších vrstev, nýbrž teprve dále k severovýchodu, v okolí Jinec, vkládá se mezi slepencové vrstvy pásmo břidlic, s hmotou poněkud zelenokamennému tufu podobnou, v níž se objevují nejstarší trilobity, co první známky mořského života.

Zdá se dle toho, že se slepence Třemošenské usadily před ústím nebo v deltě mohútného nějakého pravěkého veletoku, kteréž teprve později částečně pod hladinu mořskou bylo sníženo.

Slepencové vrstvy Třemošenské neleží v jednostejné souvislosti na starých břidlicích předsilurských, nýbrž jsou pozdějšími převraty jak ve směru podélném od jihozápadu k severovýchodu, tak i v příčném od jihovýchodu k severozápadu a od jihu k severu rozlámány a vyzdviženy, ba částečně i zcela zrušeny a odplaveny. Příčina toho jest patrně jakýsi tlak, vycházející od jihozápadu, totiž od sousední žuly, jejíž provalení z mohútných puklin zemských v době silurské několikráte se opakovalo, načež částečně následkem pozdější její krystallisace a nastalého z toho roztažení hmoty její, hlavně však zborcením povrchních vrstev zemských, všeobecným smrštěním zeměkoule v té době způsobeným, zponenáhla ony změny a poměry v uložení vrstevním se způsobily, v nichž se nyní celá zdejší skladba horská nachází.

Výsledek převratů vrstevního slohu, jimž byly Třemošenské slepence podrobeny, jest nejenom vytvoření několika řad horských hřbetů, nýbrž zvláště také ten, že nezaujímají nad starými předsilurskými břidlicemi prostor souvislý, nýbrž že rozděleny jsou ve tři pásma od jihozápadu k severovýchodu protažená, jež podložené a na den vycházející pruhy oněch starých břidlic od sebe dělí.

Tato pásma jsou:

1. Slepencové kopce u Dubence,

2. Třemšín s pásmem slepencových vrchů Příbramských.

3. Velké lesní hřebeny Třemošenské mezi Příbramí a Rokycany.

Tato pásma jsou co do rozsáhlosti a tudíž i co do orografického významu velmi nestejná, avšak mají stejnou hmotu a dle toho i stejný původ.

I. Slepencové kopce u Dubence.

Průřez skrze slepenec a azoické břidlice u Dubence. Ž. Žula B. azoické břidlice. L. Lydit čili buližník. Di Diabas. S. slepenec. P. porfyr.

Pruh slepenců, jejž tyto kopce zaujímají, jest nejmenší z těch tří uvedených slepencových pásem; i nachází se vtěsnán co pruh asi 12 kilometrů dlouhý a 1—2 km. široký, mezi žulovými vrchy u pramenů potoka Kocáby blíže Dubence a mezi starou azoickou břidlicí, kteráž silnici od Mníšku přes Dobříš provází, a mezi táhlými silurskými hřbety Dobříšských lesů a vršinatou krabotinou žulovou u Knína a Višňové polní pláň, asi 400 m. nad moře povýšenou, vytvořuje. Na hranicích žulové krajiny, kteréž se od Knína k Chramišti, Drhovu,

Višňové a Bytíži táhnou, vyniká zvláště příkrými boky porfyrové, lesem pokryté pověrší Kozohorské, přes 500 m. vystupující, a též celá kopcovitá krajina žulová vyniká asi o 100 m. výše nežli břidličná pláň.

Směr těch břidlic, vesměs prostoupených příčným nepravým lupenatým slohem (clivage), jde celkem k severovýchodu jako vrstvy silurské, s úklonem severozápadním, velmi měnivým, avšak objevují se značné místní úchylky, tak že vlastně vrstevní plochy jsou jak podél dle směru, tak i na příč dle úklonu silně zborceny. V takovém vrstevním záhybu břidlic, namířeném od jihu k severu, objevuje se v malé rokli u silnice mezi Dobříší a Lhotkou, asi 8 metrů mocné lože tmavých slepenců, z tvrdé jakési felsitické hmoty složených, s oblásky až co hlava velkými a s tmelem též felsitickým. Lože těch slepenců, lomem na štěrk otevřené, kloní se pod úhlem 45° k západu a jest tenkolupennou tmavou břidlicí objato.

Něco zcela podobného viděti v rokli u Modřan blíže Prahy, i zdá se, že již také v té době, když staré azoické břidlice se tvořily, na přiměřených místech obláskové nánosy se usazovaly.

Zcela něco jiného, jak do hmoty, tak i do uložení jsou slepence Dubenecké. Objevují se podél hranic žulových hor Višňovských, co pokrývka břidlic a sice v podobě rozsypaného štěrku, kterýž od Budína přes polnosti u Ouběnic a Ostrova až k Dubenci se prostírá, a jen v některých úvozech, jsa porfyrovými neb žulovými žilami proražen, co pevná skalní vrstva se jeví, kdežto na povrchu jest ta vrstva v štěrk rozpadlá.

Teprve u Dubence vystupuje pod lesnatým vrchem, zvaným „na Drahách", z felsitového porfyru složeným, hrubý slepenec v značnějších skalách na den. Slepenec ten obsahuje křemenné, bílé a šedé oblásky, podobné Třemošenským, co vejce velké i větší s tmelem křemitým, a jest silnou žilou felsitového porfyru prostoupen. Směr jde k severovýchodu s úklonem asi 30°. Příkré rozsedliny jej prostupují v rozličných směrech, zejmena k severozápadu, podle čehož se i směr porfyrové žíly řídí.

Vystoupíme-li výše v jižním směru na lesnatý vrch, viděti v pasekách a v polích na nich sdělaných samou křemitou, štěrkovou půdu, patrně z rozsypaných slepenců povstalou a teprve dále v lese počnou se objevovati balvany šedé hrubozrné žuly, kteráž odtud souvisí s velkou žulovou krajinou středočeskou. Pod vrcholem na „starých horách" zvaném (536 m.) nachází se stará šachta a kolem ní haldy kamení; bylť zde dolováno na zlato v křemenných žilách, jež žulu prostupují. Malý potůček, k pramenům Kocáby příslušný, kterýž má zde svůj původ a k Dubenci odtéká, jest provázen hromádkami písku drnem zarostlými, známka to, že zde v starých dobách zlato se pralo čili rýžovalo.

Pod Dubencem za dědinou Skalkou odbočuje se od Milínské silnice na pravo jiná silnice, vedoucí do Příbrami, kteráž táhnouc se vzhůru na příč přes staré azoické břidlice, již u Dubna druhé pásmo Příbramských slepenců dostihuje. Hlavní Milínská silnice jde však od Dubence podél hranic mezi žulou a slepencem Dubeneckým k dvoru Bytíži, kdež ten slepenec se vytrácí, načež staré břidlice bezprostředně k žule přiléhají, a sice dle čáry od Bytíže přes Háje, Jerusalem, Lešetice a dále

krajinou mezi Březnicí a Rožmitálem. Silnice z Dubence do Milína přestupuje hraničnou šedou žulu mohutnými žilami červené porfyrové žuly prostoupenou (na svrchní pilíře Palackého mostu v Praze použitou), kteráž zde na vrcholu „u Svatého Ivana" k značné výšce (593 m.) se zdvihá. Příční okresní silnice z Příbrami do Kamýka nad Vltavou táhne se zde skrze lesy do povltavské žulové krabotiny. Milínská silnice jde též přes samou žulovou půdu od Bytíže až do Milína, načež se od ní odbočuje z Milína silnice též po žulové půdě vedoucí na Lazsko a Tochovice, a dále pak na Březnici, odkud konečně jinou zase silnicí přes Bubovice, Vacikov a Hvožďany dostihnouti můžeme u Rožželova jižní patu Třemšína.

V topografickém ohledu náleží krajina slepenců Dubenských do hejtmanství Příbramského a zaujímá části bývalého panství Milín (Ouběnice, Dubenec, Druhlice), jakož i část panství Dobříš (Bytíž, Skalka, Drasov, Višňov, Dlouhá Lhota, Ostrov).

2. Třemšín a slepencové pásmo vrchů Příbramských.

Průřez skrze Třemšín a Štěrbinu u Rožmitálu. Ž. žula B. azoické břidlice. S. slepenec. Di. Diorit.

S horou Třemšín u Rožmitálu počíná zajímavé oddělené pásmo slepenců Příbramských, kteréž jsouc uloženo na starých břidlicích, po obou stranách toho pásma se objevujících, ve směru severovýchodním od Rožmitalu v délce 37 kilom. (5 mil) a v šířce 3—4 kilom. až k Dobříši se prostírá. Velká rozsedlina skalní, v dolech Příbramských odkrytá (tak zvaná jílová rozsedlina, Lettenkluft), provází toto pásmo na severní jeho straně a naznačuje mohutný zlom skalní soustavy vrstev, podle něhož souvislý druhdy příkrov slepenců byl od Třemošenských vrstev odtržen, takže po odplavení rozrušeného kamení toto osamotnělé pásmo slepenců co zbytek rozsáhlejšího uložení se objevuje.

Největší výšku má toto slepencové pásmo na svém jihozápadním konci, na Třemšíně, 825 m.; ve svém pokračování k severovýchodu dosahují vrcholy kopců jeho mezi Bohutínem a Střebskem 600 m., na Svaté Hoře u Příbrami 580 m., na Kamení u Rosovic 485 m., na Číhadle mezi dvorem Trnovým a Dobříší již jen 420 m.

Souvislost toho pásma jest na jihozápadním konci, kdež vrcholy nejvýše vystupují, přetržena dvěma mohutnými příčnými úvaly, k severozápadu směřujícími, v nichž pod slepencovými vrstvami jak staré předsilurské břidlice, tak i žula na den vychází. Jeden ten úval dělí Třemšín od tak zvaného hřebene Štěrbiny; druhý úval jest naznačen počátkem potoka Vlčavy, kterýž pod velkými lesními hřebeny slepencovými nad Rožmitálem počíná a u Rožmitálu samého až do podložených

starých břidlic a do žul se zarývá. Město Rožmitál leží uprostřed tohoto širokého úvalu. Teprve u Vranovic, na východní straně Rožmitálského úvalu počíná souvislé pásmo slepenců Příbramských co nižší řada kopců.

Hora Třemšín vyniká co jižní konec mohutného lesního hřbetu od jihu k severu protaženého, asi 4 kilom. dlouhého; skalnaté její temeno 825 m. (2609 stop) vysoké, sklání se příkře k jihu a západu; po hřbetu samém jde však širokým průsekem rovná cesta přes Kobylí Hlavu (790 m.) a Hřebence (786 m.) až na severní konec, kde na skalní podloze stojí zbytky zbořeného hradu, nazvaného Henkšt (759 m.). Na Třemšíně samém rozkládají se velké kamenné valy a příkopy z doby předhistorické, půvabným stromovím (lípami) zdobené a po upravených chodnících všude schůdné. Na nejjižnějším kraji valu stojí kaple „Proměny Spasitele“ s pěkným nápisem: Bohu úcta, vlasti sláva. Rozkošná a velkolepá otvírá se vyhlídka s vrchole toho, poblíže na široké, arcibiskupské, vzorně spořádané jehličí (jedlové a smrkové) hvozdy Rožmitálské, v nichž porůznu světlejší zeleň bukových porostů vyniká; k nim se připojují rozsáhlé lesy okolních panství (Březnice, Tochovice, Starý Smolivec, Lnář, Spálená Poříč), a přes ty lesy na jih a jihozápad těká zrak po žulových vrchovinách, na nichž se četné rybníky lesknou, až k dalné Šumavě, kdežto na severu lesní hřebeny Třemošenské bližší obzor lemují.

Od Rožmitálu lze přes ves Hutě, kde v předešlém století, pokud dříví mělo malou cenu, sklo se vyrábělo, vozmo jeti po pěkné lesní cestě až na Třemšín, do hradiště samého; zemězpytnému zkoumateli, kterýž chce sloh té hory poznati, nastávají však obtížnější cesty po úbočí a úpatí horském, při čemž v některé lesni tišině vyplaší laň neb jelena, nebo i tetřeva. Na takové obchůzce viděti u paty hřebene Třemšínského, že slepencové jeho vrstvy všude kolkolem spočívají na starých břidlicích v odchýlném uložení, an směr těch břidlic jest severovýchodní, směr slepencových vrstev zde však severozápadní.

Na severní straně za vrcholem Henkšt zvaným, zdvihá se z těch břidlic nad lesy „v Teslinách“ v severovýchodním směru úhledný kostrbatý buližníkový hřbet „na Skalách“ zvaný, kterýž svým nižším východním koncem zabíhá přes silnici Padrťskou, až za ves Bukovou, kdež se pod stráněmi vysokých lesních hřebenů ukrývá, jež náležejí již k soustavě slepenců Třemošenských.

Ještě vyšší staro-břidličné hory s buližníkovými útesy obstupují Třemšín pozdáli na západní straně za lesním úvalem ve hvozdech Spáleno-Poříčských, kdež „na Morásku“ dosahují výšku 797 m.; na jihu však sklání se vrchol Třemšínu náhle dolů k Rožželovu a k parní pile v Mejtě do otevřené žulové krajiny, vysýlaje výběžek slepencový jen k jihozápadu „na Vrchy“ (708 m.) v Smoliveckých lesích. U paty Třemšína objevuje se zde u Rožželova stará břidlice a dále na jih k Hvožďanům již šedá žula, kteráž se dá stopovati i na jihovýchodní a východní patě Třemšína, kolem silnice Rožmitálské až do lesů na Třemešném vrchu (694 m.), kdežto slepenec bezprostředně na ní spočívá, a dále podél silnice až k myslivně u Trepáka a u vsi Voltuše; v lesích však na vyšším úbočí Třemšína viděti i zde vycházeti na den

starou břidlici, kteráž nad Hutěmi všude patu slepencového hřebenu zaujímá.

Kolmá výška vrchole Třemšína nad břidlicemi u Rožželova obnáší 225 metrů. K ustanovení mohútnosti a slohu slepenců jest zapotřebí vyhledati na den vycházející skály jejich. Toť možno však jen na nejpříkřejším boku Třemšína; a tak vstoupáme tedy odhodlaně vzhůru od Rožželova, zpočátku pouhým smrkovým lesem, pod nímž skály jsou ukryty, až výše v druhé třetině boku horského, kde buky k jehličí se přiměšují a na světlých místech keře chebdí bujní, dostihneme haldy ostrohranných slepencových kamenů, z nichž na tak zvané „Spálovské skále“ vyniká útes bílého slepence křemenného, s jednotlivými černými buližníkovými valouny. Zde změřiti lze úklon vrstev, jenž obnáší asi 40 stupňů k severovýchodu, kdežto směr jde, dle 10. hodiny hornické k severozápadu. S ohledem na ten úklon obnášela by mocnost slepencových vrstev na Třemšíně asi 150 metrů.

Tentýž směr a úklon slepencových vrstev viděti i v příkopu pod valem na vrcholu Třemšína, kdežto dále na hřebenu, jak se zdá, směr vrstev více k severu a konečně k severovýchodu se obrací.

U studánky Roubenky v hustém lese blíže vrcholu můžeme pak po namahavém stoupání a lezení si odpočinouti a své geologické dojmy v souvislý celek srovnati. Dle těchto dojmů jest Třemšín osamotnělý slepencový hřeben, na starých břidlicích předsilurských odchylně uložený a sice v opáčném směru proti panujícímu (severovýchodnímu) směru slepenců Třemošenských. Vyzdvižení a odtržení tohoto mohútného hřbetu patrně souviselo s vyvřením žuly, kteráž v úvalu na východní straně od Hvožďan až k Voltuši dá se stopovati.

Úval ten jest celý bujným jehličím lesem vyplněn. Jižní jeho konec, kterýž se u Vacikova do nižší žulové krajiny otvírá, jest zaujat oborou s pěkným loveckým zámkem Březnického hraběte (Palfy). Zde vynikají, jak se zdá z břidlic, útesy pevného zelenokamenu (Dioritu). Východní boky toho úvalu náležejí však k mohútnému hřebenu slepencovému, kterýž jako vrstvy hřebene Třemšínského k severozápadu směřuje a kolkolem na svém úpatí starými břidlicemi v odchýlném uložení jest obrouben. Délka toho hřbetu obnáší 6 kilom. (od Volenic k Voltuši), průměrná nadmořská výška 700 m.

Hřbet ten slove Hraničný Hřeben, anať jde po něm hranice mezi lesy Rožmitálskými a Březnickými. Nejvyšší vrchol zdvihá se na severním konci a slove Štěrbina (751 m.).

Výstup od myslivny „Trepák“ vede nás starým lesem bukovým a smrkovým na Štěrbinu. Vynikající jedno skupení skalní, na něž vedou schody, slove „Kočičí Hrádek“, odkud rozkošná vyhlídka se otvírá na okolí.

Pevné křemité slepence barvy světlé strmí na skalách, jejichž sloh ukazuje jako na Třemšíně směr severozápadní (hod. 9), úklon však příkrý 70—80^0 k severovýchodu. U paty blíže vsi Voltuše změřil jsem tentýž směr s úklonem 40^0. Rozsedliny dle směru severního a východního prostupují skalní vrstvy, i naznačují převraty, kterýmiž způsobeno bylo nynější uložení zdejších skal.

Pásmo starých předsilurských břidlic, na nichž slepence Hraničného Hřebene spočívají, rozšiřuje se podél žulových hranic u Pročevil, Piňovic, Skuhrova a vsi Osly (u ní žulový kopec Chlumec 534 m.) a odtud pruhem asi 2—3 kilom. širokým k severovýchodu, přes Holý vrch u Modřovic, mezi Střebskem a Lazskem přes Kamennou k Brodu u Příbrami.

Příčný výběžek těch břidlic vyplňuje pod hlinitým nánosem mělký úval Rožmitálský okolo kopce Hradce (555 m.) u Piňovic, pak kolem kopce Žitce (550 m.) u Nesvačil, až za Rožmitál k patě slepencových hřebenů pod vesnicemi Žalany a Nepomuky. Břidlice jsou silně zborceny, jak dle směru tak i dle úklonu a padají, jak se zdá, pod žulu. U Rožmitálu změřil jsem směr jejich k severu, úklon pod 50° k západu a rozsedliny v nich dle směru silurského k severovýchodu (hod. 3.), s úklonem jihozáp. 70°; u Voltuše ve směru východním (hod. 6.) a úklonem severním (15°), kdežto rozsedliny ukazovaly směr severní a úklon severní (65°).

Břidlice jsou žilami porfyru a dioritu prostoupeny, zvláště blíže žuly; na kopci Hradci vyniká z drobnozrné drobové břidlice žíla křemenná kolmo dle směru severovýchodního (hod. 3.).

Pruh žuly souvislé, rozšířené jižně za Piňovicemi do krajiny Březnické, vniká do té břidlice ve směru k Rožmitálu, i objevuje se v jednotlivých skalkách a balvanech všude v nejhlubší údolní rýze podél potoka Vlčavy; viděti žulu u paty Hradce a podél potoka u opuštěného hamru, až do Rožmitálu samého, kde v hluboce vybrázděném korytu potočním a kolem dolejšího rybníka malé skalky její vynikají, kdežto půl města a starý zámek na břidlici stojí, kteráž přes hořejší rybník k starému Rožmitálu se prostírá. Žulu viděti pod starou břidlicí v polích severně od Rožmitálu, pak u Voltuše, u Věšína a zejmena mezi Hodomyšlí a Sedlicemi, i jest patrně všude v neveliké hloubce pod starou břidlicí rozšířena.

Celá ta krajina úvalní kolem Rožmitálu v průměru 540 m. vysoká (kdežto žulová krajina u Březnice má nadm. výšku 460 m.), jest polní, na mnoze hlinou pokrytá plocha, kolkolem níž na západ a sever věnec velkých a vysokých hvozdů slepencových se rozkládá, kdežto na jih hájemi zdobené kopce žulové nižší krajinu Březnickou zakrývají. Na východě za Vranovicemi vystupují opět kopce slepencové, a jimi počíná onen souvislý dlouhý a úzký pruh slepenců, kterýž přes Příbram a Svatou Horu až k Dobříši se táhne.

Podél severní strany toho slepencového pruhu vede silnice k Rožmitálu přes Bohutín do Příbrami, překročujíc za Vranovicemi rozhraní Vlčavy a Litavky; v levo na sever vystupují dlouhé táhlé hřebeny soustavy Třemošenské, jejichž patu úzké pásmo starých břidlic provází, na mnoze hlinou a sesypaným kamením slepencovým pokryté, avšak u Laz, Kozičína a blíže Příbrami zřetelně na den vystupující.

Zejmena zřetelně viděti je břidlice a jejich odchýlný sloh k slepencům na pravém břehu Litavky, pod Trhovými Dušníky. Jsouce místem, jako u mostu pod Příbramí a u Trhových Dušníků prostoupeny zelenokamenem, táhnou se ty břidlice mezi slepenci dále v úzkém pruhu k Pičínu, kde z nich vyniká lože buližníku a dále u Bukové shluk

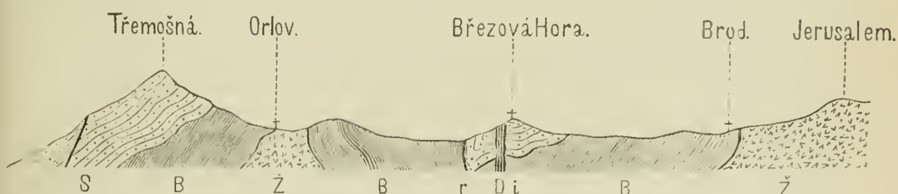
zelenokamenu, a odtud jdou dále kolem Vackovského a Sychrovského rybníka, skrze lesy Dobříšské až ke dvoru Trnovému a k myslivně Brodec, kde se to pásmo (jsouc i zde zelenokamenem prostoupeno) s břidliční plání okolí Dobříšského spojuje.

Na druhé, totiž na jižní straně slepencového pruhu táhne se taktéž úzké pásmo břidlic, mezi tím pruhem a mezi žulou středočeskou z Rožmitálské krajiny u Nesvačil kolem vrchu Žitce na Střebsko, Žežice, k Brodu, Háji až k Dubenci a k Dobříšské břidličné pláni.

Na kopci Žitec u Nesvačil, viděti hrubé slepence (zvláště ve výmolu pod rybníkem) dle směru východního a úklonu severního (25°) v odchylném uložení na břidlicích, jež jsou zde i jinde jako u Modřovic a Střebska prostoupeny zelenokamenem.

Pásmo těch břidlic jest nad kopcovitou krajinu žulovitou u Tochovic a Lazska povýšeno (daleko viditelný farní kostel v Střebsku 558 m., břidličný vrch záp. od nádraží Milínského 599 m., vrch nad Háji 602 m.) a otvírá se proto odtud rozsáhlá vyhlídka k jihu přes žulové kopce, kteréž teprve od Slivic (kostel 575 m.) k lesům svatého Ivana nad Bytíží do též výšky se vyzdvihují.

Mezi oběma břidličnými pásmy táhne se k severovýchodu nepřetržitě řada vyšších slepencových vrcholů, jež skládají lesnaté površí mezi Vranovicemi a Svatou Horou u Příbrami.

Průřez skrze Třemošnu a Březovou Horu u Příbrami. Ž. žula. B. azoické břidlice. S. Slepenec. Di. Diabas. r. Rozsedlina jílová (Lettenkluft).

Vrchol v lese Kosov má výšku 621 m., vrcholy nad Vysokou 624 m., vrch Vojna 622 m., Svatá Hora 580.

Dolováním jest sloh těchto slepenců na mnohých místech odkryt i jeví se celkem co úzká, k severovýchodu protažená pánev, na severní straně jílovou rozsedlinou od břidlic oddělená a sice tak, že vrstvy slepencové od té rozsedliny příkře k jihovýchodu se kloní a na protější straně opět mírněji s úklonem severozápadním vystupují. Zelenokamenné mohútné žíly prostupují ty slepence od jihu k severu, zejmena viděti je na povrchu na vrchu Vojně, u Žezic, Hatě a Bohutína.

Jak bylo již podotknuto, provázejí bohaté rudní žíly Příbramské (hlavně se stříbrnatým Galenitem) tyto zelenokameny, jež patrně hmotu rudní, pozdějším vyluhováním změněnou, z hlubin země vynesly, pročež zde, zvláště v oboru mohútných zelenokamenných žil, jest rudní dolování nejživější. Doluje se nyní v 17 šachtách, jejichž vysoké stavby a dýmavé komíny celou krajinu oživují. Nejživější činnost havířská jest však sestředěna na Březové Hoře (527 m.), hustým skupením domů a rozsáhlými haldami kamení pokryté, kde v důlu Vojtěšském a Marian-

ském hloubka 1000 m. jest již překročena. Město Příbram (509 m.) rozkládá se u východní paty Březové Hory, v údolí a na stráních nad Litavkou; na jihu od něho vyniká daleko viditelné výstavné poutnické sídlo Svaté Hory (580 m.) se svými kostelními báněmi, a k němu řadí se zponenáhla se snižující lesní hřbety a kopce ve směru severovýchodním, vesměs ze slepenců a zrnitě křemenné droby složené, zejmena Pichce 569 m. sev. od Dubna, Velký Chlum (479 m.) u Suchodolu, jehož vrchol a jižní boky však již přináleží k břidličnému pruhu Dobříšskému, pak holé kopce u Kotenčic a Rosovic (Kamení 485 m.), až se konečně ten slepencový pruh na lesním kopci (385 m.) mezi dvorem Trnovým a Dobříší ukončí a s plání břidličnou splyne.

Popsaný pruh slepenců Příbramských, ač jen na svém jihozápadním konci na Třemšíně má horskou povahu a ve svém pokračování k nižší krabotině středočeské se přidružuje, má předce svou zvláštní geologickou a dle toho i orografickou individualitu, jíž nad své okolí vyniká. Zejmena pamětihodný jest sloh jeho k úzké pánvi podobný, na Třemšíně a Hraničném Hřebeně příčně ukončený, a mohútnou rozsedlinou podél severní strany ohraničený, jíž se onen velkolepý horský převrat naznačuje, kterýž způsobil odtržení toho pruhu od souvislých rozsáhlejších vrstev soustavy Třemošenské.

(Pokračování.)

Dvě antické scény.*)

Básně **Jar. Vrchlického.**

I.

Lynkeus a Hypermnestra.

(Svatební komnata Hypermnestry. Pod hermou hořící lampa. Hypermnestra v dumy pohroužena. Z venku zaznívají vždy slaběji a slaběji sloky svatebního paianu.)

Sbor.

Io! Hymenee! vlasů pestré stužky
už rozvažte, i pás; ať na podušky
už sprchnou květy liliových těl!
Ó neplačte už, družky,
spíš záviďte; už čas, by polibek
na údů nahý vděk
jak nedočkavý motýl odletěl!

(Vejde Danaos.)

Danaos.

Doznívá hymna. Na ulicích šero.
Ty stále v dumách pohroužena, dcero?
Jen okamžik a z hodovníků síně
se ozvou kroky, v krátce na tvém klíně

*) Ukázka z nové knihy básní „Perspektivy“, kterážto vyjde nákladem J. Otta.

se octne hlava barbara a zrádce.
Nuž bozi s tebou. Budu mluvit krátce.
Věz, naše spása ve tvých rukou leží.
Jeť vášeň oř, jenž těká bez otěží,
jej sotva ruka muže zdrží v cvalu.
Leč dnes máš ty, ó dítě věčných žalů,
ty vonný květe nedotknutý posud,
jej zadržet! svou něžnou rukou osud
máš zvrátit z kolejí! Nuž slyš, co pravím:
Až Egypťané rovní vlkům dravým
v tu vrazí síň a přivedou ti muže,
pak víš, co dělat, bílá moje růže.
Ne sklopit oči modré v zmatku plachém,
ne chvěti se, ne v tváři vzplanout nachem,
ne vztáhnout ruku k jeho obejmutí,
ne za ním kráčet, když tě v lože nutí,
leč tuto ocel mocné paže ranou
mu vrazit v šíj!

Sbor.

Ó naposled ať skanou
na ňadra tvoje růže z našich dlaní,
kéž Afrodita chrání
tvá ňadra, z kterých rajské vůně vanou,
z nichž celé nebe k šťastnému se sklání.

Danaos.

Dřív musíš zapomenout, že jsi žena;
on přijde, v každý mžik buď připravena!
nůž ostrý jest, já hodinu ho brousil.
Ó být já zde, já vraždil bych a rdousil,
až horká krev by ku blankytu stříkla!

Sbor.

Tak mladičká! Hleď, bys polibkům zvykla,
bys odložila bázeň, jež se třese.
Buď jak to ptáče v lese,
jež v hnízdě neptá se, co ráno bude.
Jdi, Hymen s tebou! naše písně chudé
jsou, labutě, ve moři tvého blaha.

Danaos.

Ty nesmíš dát se překvapiti nahá;
jak vejde, chytni nůž; jak tkne se tebe,
bij! nejlíp do vazu!

Sbor.

Tak sladký nektar nenalívá Hebe
v Olympu siních, jejž ty budeš píti
s miláčka rtů. Sem kvítí, kvítí, kvítí!

Danaos.

Již musím jít, pochodně chodbou svítí.
Tvé druhé sestry poučil jsem všecky.
Jen silná buď! Ten úsměv zapuď dětský!
Tys poslední, v niž svoji naděj kladu
i rodu svého bytí, zdar i vládu.
Tvé sestry sotva dovedou meč tasit
a ránu zasadit. Hleď světlo zhasit,
jak přijde k tobě, a bij po tmě! Kroky
již slyším zníti, paianu již sloky
zní mrouce v dáli. Dobrou noc, mé dítě!

Sbor.

Chtěl s tebou tak bych snít až do úsvitě!

(Danaos odejde. Hypermnestra bez hnutí stojí v myšlenkách. Za chvíli vejde Lynkeus. Jak se přibliží k Hypermnestře, chce tato s nožem vrhnouti se na něho. On v čas to spozoruje, vyrve jí nůž, odhodí jej a táhne ji k loži.)

Lynkeus.

To nečekal jsem ovšem, holubičko!
Já hledal plný prs a hladké líčko,
a našel ostrý nůž a útok divý.
Je láskou to? Já nebyl lásky chtivý,
když tento práh jsem přešel, ale nyní
plám divou vášní — ký to lomoz v síni?

(Venku hluk a dupot, výkřiky raněných a vzdechy umírajících.)

Hlasy z venku.

Ó běda! běda! krev! ó běda! zráda!

Lynkeus.

Kdo učil vraždit tě? tak milá, mladá!
kdo učil líbat tě, byl mistr větší.
Však jaký křik a shon?

(Vyskočí. Hypermnestra stáhne jej k sobě.)

Hypermnestra.

Ty nebezpečí
se neboj víc, tys zachráněn, můj drahý!

Lynkeus.

Ty miluješ mne, poznal jsem to záhy!

Hypermnestra.

Ty odpouštíš mně? Můž' to pravdou býti?

Lynkeus.

Zas nový zvuk. Pochodně venku svítí
a kroků chvat se mísí s vzdechy, lkáním.

Hypermnestra.

Tvým polibkům již nadarmo se bráním.

Lynkeus.

Co mně strojeno, stihlo bratry moje.

Hypermnestra.

Tvé rty jsou plamen, cítím z nich dech boje!
Mně líbí se kentauří tvoje síla.
Chceš opravdu, abych tvou ženou byla?

Lynkeus.

A ňadra tvá jsou jako hrozny sladká!

Hypermnestra.

Ať obklopí nás noc, všech tvorů matka.

Hlasy z venku.

Ó smilování! Hrůzo! zráda! vražda!

Lynkeus.

Tys má a hračkou jest mi půtka každá,
ať přijdou! třeba otec tvůj, tys moje!

Danaos (na prahu.)

Vše skončeno a dobře. Konec boje!
My zvítězili, lstí jsme došli k spáse.

(Lynkeus zvedne ze země nůž a blíží se k Danaovi.)

Hypermnestra.

Ó zadrž! zadrž!

(Lynkeus probodne jej ze zadu.)

Lynkeus.

A my láskou zase!

II.

Hippodameia.

Pelops.

Ó třikrát neblahý ten den a chvíle proklatá,
kdy Olympie před lety jsem bušil na vrata!
ký otrávil bůh moji krev, můj mozek žárem zpráh',
že Oinomaa překročil jsem zatracený práh?
Což nebyl rádcem upřímným ten šedý hlasatel,
ni věnec lebek příšerných, jejž na valech jsem zřel?
což nestačil mne varovat tvůj hrůzoděsný zjev,
krev na dvoře, krev na chodbách a na veřejích krev?

Těch třináct lebek bezmasých dost cenilo svůj chrup
a šel jsem přec a zápasil a vyhrál mrzký lup;
již, Eirinie, potřásej teď háďaty svých kštic
a mojich dědů popeli, se zvedni z popelnic!
Což, Zeve, otče všévládný, mne zapřel's, Tantale,
a chystáš pro mne muky snad jak tvoje schytralé?
Ó třikrát neblahý ten den, ó běda, běda mi,
pláč, kletba, lání, zoufalství zní mými kobkami
a fatum pěstí železnou mi buší na vrata —
ty ženo, krutá lítice, buď třikrát proklatá!

Hippodameia.

Ó matko moje Steropo, ty slyšíš jeho lání,
ó Héro věčná, jejíž hněv se vzbouří v mocném plání,
když vidíš, lože manželské jak przní barbar divý,
jenž myslí, jeho ženy vlas že koňů jeho hřívy!
Jsou bozi věční, hlasy jich se v naše snahy kladou,
čím skončiti chceš žití běh, když počal jsi ho zradou?
Od otce mého vyrvals mne, jak plachou holubici,
lstí, zradou, vraždou získals mne, nač skřek ten žalující?
Krev zasil jsi a žneš teď krev a z krve vždy krev bude,
až celá země do kola i nebe vzplane rudé.
Kdo volal tě, kdo říkal ti: V ten zápas vejdi kletý?
Já stála klidná na voze a nehnula jsem rety,
já ani uzdou nehnula, když vítěz jsi se vracel,
v té chvíli, co se s vozu v prach můj mrtvý otec skácel;
vlas jeho šedý do kola byl horkou krví zbrocen,
od jízdy prudké kouřil se mu vlhký spánek spocen.
Nad jeho teplou mrtvolou tys neměl péče jiné,
než pozorovat kadeř mou, jak k mým se bokům vine,
než strhnout, divý barbare, mi s ňader závoj řízy,
s těch ňader, kterým Helia byl posud paprsk cizí.

Pelops.

Jen pokračuj v své žalobě, však cudnost stranou nech,
můž' lépe o ní vyprávět hor Gerastických mech,
sluj na břehu, kde moře hřmí a bije v čela skal,
kde podlý zrádce Myrtilus tě nahou zulíbal.
Za cenu svojí cudnosti jsem vyhrál, ale tak
přec nebyl raněn slepotou můj rozum a můj zrak,
já přišel v čas — a moře ví, kde hrob je Myrtilla,
to stranou nech, v té smutné hře jsi sázku ztratila!

Hippodameia.

Já čistá stála před tebou, nach v tváři, v oku slzy,
však jinou mít a přijít k nám ty byl jsi dosti drzý.
Ó ranil kýs bůh neznámý mne jedovatou střelou,
že v srdce tvoje pohřbila jsem svoji mladost celou!

Já byla slepá v chvíli té! O klamná Afrodito,
že nepohřbilas raději mne ořů pod kopyto.
Já tobě byla ochotna dát celé, celé žití,
tys vzal je — však mých retů číš ti nestačila k pití.
Můj nestačil ti bájný vlas, ni topas v mojím oku,
ni hrdý klenoucí se prs, ni bílý mramor boků,
ni ruka oře krotící a něžně laškující,
ni temné moje obočí, ni stříbro mojich lící,
ni prudké moje objetí, vždy svěží, roztoužené.
A nyní myslíš, barbare, že někdy zapomene
má láska tebou zrazená, co učinils mi v chvíli,
když dcery tvé a synové mých prsů mléko pili?
Jeť láska ženy bez hrází, však větší její záští.
Ó celý byť ses utajil ve mračen sivém plášti,
bys v moře skočil ke dnu, až kde tritonů sbor dřímá,
neb skočil v sopky chrlící chřtán, nejvíce když dýmá,
byť Tantal, otec, Zev, tvůj děd, tě v ochranu svou vzali —
věz, proti záští, kletbě mé je celý Olymp malý!

Pelops.

Muž v boji kráčí životem, pot jeho kryje skráň
a jizvy prsa, vrásky líc a mozol jeho dlaň,
on proti lidem bojuje a proti podnebí,
čím v boji větší, tím též víc má lásky potřebí.
A jestli k prsům přivine si ženu na chvíli,
toť dumy jeho krvavé v zář hvězdnou zbloudily;
když vplete ženu v život svůj jak růži do vlasu,
toť jenom sladká vteřina ve bouří zápasu,
pak zase shon a zase ruch a zase boj a chvat;
dle lásky žití mužovo, věř, nelze počítat,
dle lásky toto ceniti je zpozdilost a klam,
teď zřím, že lépe, životem když kráčí sám a sám.

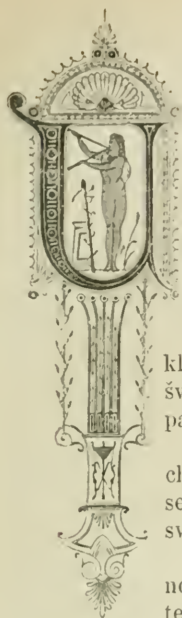
Hippodameia.

Muž v boji kráčí životem a chlubí se jen činy —
však já ti dala dcery tvé a já ti dala syny;
že jiná ještě musila mé místo vyplniti,
je vina má, já nemohla na tvojich ňadrech sníti.
Proč otce mého bledý stín se stále ke mně klonil,
proč siný přelud Myrtilla mne břehem moře honil?
Až běda! jednou musila jsem odkrýt zradu tvoji.
Ty ještě chvíš se? Náhodou já koupala se v zdroji
a přišla na tvou nevěru — to ostatní víš všecko;
teď nediv se, že zabila jsem Chrysippa, tvé děcko.
Co Atreus, co Thyestes, jich ruku moje vedla!
Ó chvíle děsná, ve proudech když sokyni jsem zhledla,
když musila jsem vyznati, že krásnější je, běda!
tu teprvé jsem viděla, že moje tvář již bledá,

že vpadlý, vyhaslý můj zrak, a — hrůzo! — že v mém vlase
jak zmije v slunci stříbrná nit šedá proplétá se,
že hlouběj vpadly prsy mé, když pily z nich tvé děti,
že schází lesk již údům mým a jemný nach mé pleti,
že sestárla jsem — ona však že věčně nesmrtelná!
To moje záští, kletba má, to vzpomínka má želná,
že nemohu ji zničiti, ji pošlapati v prachu,
jí srdce vyrvat z těla ven a rudé v krve nachu
je hodit lačným supům hor a vlkům na Taygetu,
že stárnu já, že umru též — a ona věčně v květu!
Teď půjdu svými za syny, jdu do vyhnanství ráda,
zde sídlí krev a zbabělost a vražda jen a zráda;
jdi dále k nymfě svojí zas a líbej její líce,
však Chrysippos, tvůj miláček, již neobživne více!
Jdu, však ty rode Atreův, svou nechám kletbu tady
a vzejde hrozné osení msty, nevěry a zrady.
Klam, padoušství, msta, zoufání, to bude tvoje věno
a v krvi zhyne hanebně, co Atrea má jméno!
Já klnu matkám, v rozkoši jež k prsům kladou dítě,
já klnu pannám rdícím se své lásky na úsvitě,
já klnu dětem hrajícím si na pobřeží moře,
buď kmetů úděl zoufalství a mužů úděl hoře!
Zřím hrozný rod tvůj, Pelopse, o vládu v krutém sporu,
jak povraždí se děti tvé v svém přepychu a vzdoru,
jak bratr jíst dá bratrovi vlastního syna údy,
jak otec s vlastní dcerou svou z té zatracené půdy
ve bouřné noci divoké, ve dalném Sikyoně
si zplodí vraha — mstitele! A dál jak v kletby stoně
týmž mečem, kterým vražděno, se vykoná msta krutá.
Ó děti, bídné děti mé, již budoucností tknuta
zřím bídu vaši, prokletí, krev Atreova domu,
již věků duní chodbami jak moře hlas a hromu!
Ó Artemido, Hekato, při porodu mých dětí
proč nerozmáčklas lebku jim? proč prvním při početí
v mém lůně neotrávilas ty proudné žití šťávy,
kterými klíčí zárodek a člověk v osud tmavý?
Teď vydány jsou kletbě mé a příští děsné muce,
krev Oinomaa, Myrtilla má každé na své ruce,
krev prolitou u rodných bran, než ty psooká zrádo,
jsi vybouřila z ňader mých lvic pomsty lačné stádo!
Teď vzbudils je, teď hlasně řvou a chtějí krev jen píti
a vlastní krví dětí svých je nelze nasytiti.
Jdu, velká láskou byla jsem, však hněv můj neskonalý
hřmí v nebe — proti němu jest i celý Olymp malý!

Poslední polarisace.

Novella od **Bož. Kunětické.**

Řepníku stál adjunkt Holý a nedaleko něho rozhlížel se kolem asistent Mak. Byl velký, hubený, zajímavý blondýn, s cvikrem na orličím nose a s vlasem do obličeje scuchaným. Měl ruku neobyčejně bílou, jemnou a oči choré, začervenalé a nevelké. Kulatý slovanský klobouk opíral se mu o levé ucho, ale neseděl na hlavě švihácky. Zdál se býti na ní přikován, přibit a to vypadalo náramně ztrnule.

Výraz tváře asistentovy byl pochmurný, ale přirozeně chladný. Jeho ruce klátily se komicky a každý pohyb sehnuté postavy byl hranatý, necivilisovaný, ohromný ve svém výkonu a nepatrný ve svém účelu.

Asistent Mak zahájil teprve před týdnem svou činnost v cukrovaru, firmě „Pech & Vogel“ patřícímu a spřáteloval se pozvolna s novým svým působištěm, hovícím si v kotlině pěkných lesnatých hor, z nichž každá, jakoby zvláště přírodou ustanovena byla nad ním bdíti, jej chrániti a ve spolku s ostatními tvořiti ku prosaickému smutnému svému chráněnci gloriolu ušlechtilé poesie. Vysoký, červený komín s hromosvodem na vrchním otvoru a čtyřmi korouhvičkami kolem něho, chrlil husté černé kotouče dýmu a lesy šelestíce a s nimi laškujíce, zabavovaly je rychle ve svém vonném klínu, aby azur nebes, pyšně přes ně se klenoucí, nebyl potřísněn jejich kalem. Ač se dýmové ty kotouče tu a tam vymaňovaly z hustých svěžích korun lesních, objevovaly se nad nimi již pouze jako malý, neškodný, šedý obláček, jenž zvolna, paprsky slunečními zulíbán, kolíbal se výš a výše a rozptyloval se dříve, než-li se mohl státi nejapnou skvrnou na posvátné hladině nebeského jezera, v němž za jasných nocí milliardy hvězdných vil se cudně koupaly, laškovaly a holdovaly nejčistší panenské nevinnosti.

Nedaleko řepníku, těsně u hlavního vchodu továrny, stál jednopatrový dům, obydlený řiditelem a jeho rodinou v prvním patře, kdežto přízemí proměněno bylo v kanceláře administrace a v bureau samých chefů, kteří ob čas buď ten aneb onen osobně se dostavovali ku přehlížení knih i účtů a ku prozkoumání činnosti technického personálu.

Firma „Pech & Vogel“ byla firma křesťansko-židovská, ale křesťanské jméno Pech zvučelo v ní jasněji a solidněji pro obchodní domácí i zahraničný svět. Nebyla to firma milionářů, ale zámožných průmyslníků. Cukrovar byl jejich jediným obapolným majetkem, z něhož čerpali slušné dávky blahobytu pro svoje rodiny.

Bylo to v říjnu a kampaň valila se plným proudem rozsáhlými prostorami cukrovaru. Zde hrčela v malých vozíkách, které na dvoře

po úzkých kolejích, s nákladem řepy anebo řízků, čile sem tam pojížděly, hučela komínem, šuměla parou, vřískala sterými kohoutky, dusila horkem, ubíjela, vysilovala, ničila a zase tvořila. Té sladkosti z krvavého potu lidského! —

Adjunkt sebou pohnul a zadíval se na komín.

„No, no, aby tam toho Terku —! Tolik procent uhlí hází komínem pánu bohu do oken; že ne, pane Maku? Podívejte se na kouř, jakoby z jícnu pekla vycházel!“

Asistent Mak se ohlédnul a zakýval prudce hlavou.

„Terka je topič?“ ptal se.

„A ožrala chlap! — Skočte tam, Krejzo, že ho uctivě prosím, aby trochu uhlím šetřil, tak. — Nu, jak se Vám u nás líbí, pane Maku?“

„Jsem poměrně dosti spokojen. Ostatně cukrovar od cukrovaru se nikdy mnoho neliší. Jsou všecky děti jednoho tatíka průmyslu.“

„A, vy zaváníte ještě poesií —“

„Jest to jediné úhledné kvítko na pustém materialismu mého povolání. Vždyť tu prósa přímo straší.“

Adjunkt narovnal si cvikr, který se stal obligátním příslušenstvím každého technického úředníka, a podíval se úkosem na Maka.

„Upřímně řečeno, kollego, firma by vás slyšet nesměla. Vogel stal by se nad vašimi náhledy nervósním. Jeho nejsolidnější zásada zní: Nejčistší prosa jest nejlepším lékem praktického života. Poesie chodí v hadrech a prósa hoví si v hedbávných poduškách. Co tomu říkáte?“

„Že jsem pravdivější filosofie posud neslyšel. Chef Vogel je jistě znamenitý muž.“

„O, výtečný obchodník! Ale divím se, že mu přisvědčujete. Nu, ostatně, slyšel jsem, že máte nejlepší vysvědčení —“

„Snažil jsem se býti poctivým úředníkem a horlivost moje nezůstala bez výsledku.“

„Ale pak jste musel zapříti sama sebe.“

„Ba ne. Za jasných nocí, v klidu a tichu vracel jsem se k lepší stránce své bytosti. V laboratoři nechal jsem vždycky vše, co ve mně dýchalo pedantstvím obchodnickým a vrhal jsem se do svého pokojíka s myslí lehkou, svěží, mile rozrušenou. Žiju život dvojí.“

„Jen abyste to dlouho vydržel. Potřebujeme zpropadeně mnoho sil a odvahy k životu jednomu.“

Nedaleko na silnici zahrčela kola, a mžikem zastavila se u hlavního vchodu továrny lehká kalesa s jedním bujným, lesklým ponym, jenž řehtaje a vysoko ušlechtilou hlavou pohazuje, násilně hleděl vyrvati úzdu z dvou malých, krásných ruček. Z kalesy zaznělo utlumené štěbetání, prorývané radostnými výkřiky a zas káravým tónem domluvy a výčitky.

Na kozlíku seděla štíhlá, vysoká dívčinka sotva sedmnáctiletá, s tváří uřícenou, prudkým letem začervenalou, a krotila nezbedného pony, napomínajíc při tom hlasem vážné matrony několik kučeravých dívčích hlaviček v kalese, které proplétaly se jedna druhou jako roj včel. Očka svítila jim nekonečným blahem a nejmenší z těch drobných krasotinek, dupajíc nožkama, vztahovala prosebně ručky ke kočímu, seskočivšímu ze zadního sedadla, aby jí pomohl z kočáru.

Konečně byl pony uchlácholen, dívka uvázala úzdu a lehounce jako chmýří seskočila s kozlíku. Za ní snesl zavalitý kočí děti jedno po druhém — nebylo jich ani konce. Sotva jedno zatleskalo ručkama na zemi, volalo plačtivě druhé nahoře. Bylo jich šest, ovšem roztomilou krotitelku koníka k nim nepočítaje. Tvářička jako tvářička, rtíky jako rtíky, vlas jako vlas. Děti byly k nerozeznání jedno od druhého, k nerozeznání i od dívky, kdyby nebylo její svěží, prudce již se vyvinující postavy.

Dívka narovnala dětem kloboučky, i hedbávné šátky na krku, pošeptala jim nějaké mravoučné kázání a sama podrobivši svou jednoduchou toilletu přísnému, několikanásobnému pohledu a uvázavši si uvolněné stužky od klobouku pod kulatou bradou, dala rozkaz k pochodu. V tom okamžiku objevil se ve dveřích kanceláře chef Pech, křesťanská polovice firmy.

Jeho obličej, pečlivě oholený, byl vpadlý, svraštěný a cosi jako velký duševní boj kreslilo v jeho výraz nepokoj a úzkost. Postava jeho vysoká a neohebná držela se z příma a byla jednoduše v ošumělý kancelářský šat oděna. Spatřiv celý roj zlatokadeřavých děvčátek vyjasnil bledé čelo.

„I vy! — Hortensie, jaký to nápad!“ zvolal, nikoliv nemile překvapen.

Dívka vytrhla ruku dětem a letem přiskočivši k němu, vystoupla na úzkou špičku svých drobných nožek a podávala mu ústa k políbení.

„Je tak krásně,“ omlouvala se prosebně, „jako z jara a tys nám nikdy továrnu za kampaně neukázal! Nehněvej se, papá! Paní Dörflerová nás dovolila, nu — a zde jsme.“

„Přicházíte však opravdu v nečas, mám tisíce starostí.“

„Ah, bah! My jsme taky tvá starost. Máme jít k paní řiditelové?“

„Však už vám jde naproti —“

„Adelko, Marto, Emo! Pojďte přec! Polibte tatínkovi ruku. Vavřinče, zůstaňte u koně — pojedeme zase hned zpátky, jen co si továrnu prohlédnu. Tak a teď rychle!“

Široký průjezd domu pohltil všecky ty malé, roztomilé víly. —

Asistent Mak se ohledl tázavě po adjunktovi.

Holý vzal ho pod paží a vedl jej volným krokem k hlučící továrně.

„To je panstvo Pechovo. Dcera Hortensie, děvče jako broskve, a ostatní jsou její sestřičky, kterými obdařila chefa jeho nebožka paní. Zemřela před rokem a postoupila své místo vážné hospodyni, paní Dörflerové, která ostatně je už scvrklá jako vymačkaný řízek.“

„Pan Pech má velkou rodinu —“

„— a malý kapitál, kollego, malý, že se snad už ani sfiltrovati nedá. Co vydělá, spotřebuje jeho domácnost a čeho nespotřebuje ona, to pohltí dávní věřitelé. Je to smutné. Slečna Hortensie bude hledat ženicha se zavázanýma očima. A je přece děvče, oh!“ adjunkt lusknul si prsty s chutí.

„A co pan Pech?“ ptal se Mak po chvilce.

„Myslíte jeho karakter? Ryzí jako zlato, kterého nemá. Podívejte se kolem sebe! Každý dělník zde jest jeho přítelem. V oku neuvidíte

slzu a v srdci zášť. My úředníci nejsme zkráceni v nejmenším, požíváme jeho úcty i důvěry, dopřává nám úplné volnosti a kdyby nebylo plačtivé tváře jeho společníka číslo druhé, vyhlásil bych firmu za nejlepší pod sluncem. Ale ten straší."

„Co ten?"

„Ach! Obsluhuje svou Rebeku, snáší jí hvězdy s nebe a v H . . . ské synagoze vždycky o dlouhý den volá k Jehovu o potomka. Rebeka však, jakoby se jí to ani netýkalo."

Za této řeči prošli varní síň a kráčeli vzhůru po kamenných úzkých schodech k laboratoři, která kolem do kola skleněnou stěnou od ostatních místností byla oddělena.

„Půjdete dál?" tázal se Mak, do vnitř vstupuje.

„Třeba. Havelka je u difuseru."

„A já jsem omeškal polarisaci."

„Však to dohoníte. Kterým okem polarisujete?"

„Levým, ale občas mě silně bolí."

„Míval jste velké rozdíly s Prahou?"

„Nikdy! Obyčejně jsem kolísal mezi udáním obou přísežných a dle mého čísla se prodávalo."

„To vám gratuluji. Divím se, že jste nepostoupil."

„Nebylo žádné adjunktské místo vypsáno."

„Havelka touží k západu, nejspíš do Francie a chtěl by odejet třeba hned."

„Tak? Nu, uvidíme. Nespěchám."

„Máte snad sám nějaký kapitál?"

„Dosti značný."

Holý sprásknul ruce udiven.

„A proč se trmácíte?"

„Nejsem uvyklý zahálet a co dělat jiného? Ostatně nevěděl jsem ještě před měsícem, po uzavření smlouvy zde, že se stanu dědicem svého bratra a konečně miluji chemii."

„Šťastný, závidění hodný člověče! Pak se nedivím, že si můžete uchovat kvítko zlaté poesie."

„To se penězi vykoupiti nedá —"

Dvéře se zlehka pootevřely a ubledlý obličej laborantky objevil se mezi nimi.

„Pan adjunkt má jít ven. Ve vápence došlo vápno."

„Už jdu. Servus, příteli! Vždyť se dnes ještě uhlídáme."

Mak zamyšlen odvažoval melasu na chemických vážkách. V jeho hlavě opravdu hučelo. Myšlenkami bloudil u Pecha a soudně uvažoval, co mu byl právě Holý o něm vyprávěl. Nebylo to veselé. Pozoroval sám s interesem chefa za jeho návštěvy zde a nemohlo mu tudíž ujíti křečovité rozechvění jeho mysli, zrcadlící se na zsinalém obličeji, v očích zarudlých, nejistém a chvějícím se hlase. Poměry jeho patrně kolísaly na základech velmi pochybných a měla-li nastati jakási neblahá katastrofa, nebyla zajisté daleka. Ale co Vogel? Mohl se na to klidně dívati?

Právě uzavíral stiltrovanou šťávu cukrovou do polarimetru, když těsně za ním ozval se lahodný hlas dívčí, tak jasný jako zvonek stříbrný a tak jímavý jako šveholení skřivánka.

„Jakou to kouzelnou hru budete provozovat v tom černém, tmavém koutě?“ tázala se mladá, rozkošná dívčinka, upírajíc velké temnomodré, hluboké a nevyzpytatelné oko na jeho rychle se měnící tvář.

Mak pln rozpaků vstal nemotorně a ukláněl se dle vzoru předpotopního.

„Nenechte se vyrušovati,“ pokračovala dívka vesele dále, „a hlavně — nelekejte se mne! Pan ředitel prováděl mě po cukrovaru, když z nenadání byl volán k tatínkovi a mně nezbývalo než vrhnouti se do laboratoře. Jak pozoruji, přicházím i zde nevhod, ale prosím, omluvte mě a za trest seznamte mě poněkud s tajemstvím této tmavé, tak příšerně osvětlené svatyně. Račte býti asistent Mak, o němž mi pan ředitel jakožto o novince technického personálu vypravoval?“

„Prosím, slečno.“

„Nuže tedy! A já — avšak vždyť beztoho už víte, že musím nutně býti Hortensií Pechovou, která se občas v cukrovaru objevuje jako zlý skřítek. Hodláte polarisovat?“

„Ano, slečno, dovolíte-li —“

„Ach, zajisté! Nedbejte mne! Jsem pryč, docela pryč a dívám se na vás z nekonečné dálky. Tak vám přece nepřekážím?“

Mak se usmál a zahleděl se hluboko do čarovných očí dívčiných, v něž tisíce bájí své taje napsalo a tisíce hvězd paprsky své zapředlo. Byly to oči! Tak tmavé a tak modré. Člověk by v nich utonul a blažen splynul s tou krásnou duší, která jimi s dětinnou přímostí hleděla. Makovi se zatočila hlava. Rukou chvějící připravil si polarimetr a již k němu přikládal oko, když jej v tom Hortensie zadržela.

„Počkejte! Dovolte, abych to sama zkusila.“

Mak spíše s čistého sobectví a blahého vědomí, že přiloží ona svoje očko v to místo, na kterém tak často jeho oko se namáhalo a vysilovalo, než z galantnosti, popustil jí své místo.

Zatleskala rukama, rozhodila temný šedý šat a zahleděla se do polarimetru. Mak byl sehnut nad ní.

Pozoroval její zlatý hebký vlas, úbělový krk, pod kterým zvědavě z pod límečku vykukovala kůstka kulatá, všetečná, její pravidelně se pohybující živůtek, její ruce v klíně složené a nožku malou, ach tak malou!

„Ale já nic nevidím! Pranic, ujišťuju vás,“ obrátila se k němu náhle udiveně.

Mak se zarděl a Hortensie mimovolně sklopila oči.

„Račte teď — ano, teď,“ zašeptal po chvíli trapného mlčení assistent, „kolečko u vnitř polarimetru je zbarvené; oboje pole musí býti stejná, úplně stejná.“

Dívka zase zadívala se do polarimetru.

„Jakou ráčíte mít barvu?“

„Tak skoro temnomodrou.“

„Nuže?“

„Nejsou stejná. Jeden pol je světlejší.“

„A teď?“

„Ještě ne.“

„Teď?“

„Ano — teď — Avšak, pro bůh, venku prší!“

Bylo po polarisování. Venku pršelo! Hortensie vyskočila zděšena ze svého vědeckého stanoviska a omráčena dívala se širokým oknem na oblohu, která hněviva, nevlídna, kolem do kola zamračena, chrlila spoustu vody na udivený svět, který se ještě před chvílí v jejím jasném zrcadle samolibě zhlížel.

Hortensie sepjala v ustrnutí ruce.

„Co teď?“ tázala se málomyslně.

„Zajisté nic jiného, než děkovati milostivému nebi, že nám zde slečnu zadrží,“ namáhal se Mak, ale frasí touto probleskovala skutečná srdečnost.

Slečna si vzdychla. Nescházelo mnoho a rozkošné koutky jejích úst by se byly stáhly k moldánkám.

Mak pásl se v pravém slova smyslu na její beznadějnosti. Nemohl utajiti úsměv.

„O! vy!“ zvolala dívka polo hněvivě, polo udobřena a klepla jej přes ruku. „Neviděl jste naši kalesu se všech stran otevřenou jako milosrdenství boží? A vy se můžete smát? Víte, co znamená tento neblahý déšť? Nemilost paní Dörflerové, nespokojenost tatínkovu, pláč sester, nocleh v továrně, spojený s nepříjemnostmi pro paní řiditelovou, rýmu pro ponyho, mrzutost pro Vavřince a konečně velký, hrozný účet, podepsaný všemi postiženými pro nepředloženou, neposlušnou Hortensii. Není to k pláči?“

Mak mlčel. Byl by poslouchal krásnou mučennici nepříznivých okolností věčně.

Hortensie sklonila hlavu a opakovala prve pronešené a z hloubi duše, starostí obtížené, zaznívající „Co teď?“

Asistent, chopiv ji prudce za ruku, políbil ji několikráte až cukrová ručka pod polibky těmi zčervenala.

„Zůstaňte u nás,“ prosil a hlas jeho se chvěl.

Ponořila pohled svůj v jeho. Pro bůh, co tam měla psáno, že tak zářil a tak se smál!? Po chvilce mu vyvinula ruku a kynouc mu ne nelaskavě, zmizela za blízkými roberty.

Teprve za hodnou chvíli vzpamatoval se Mak a toho vinu ještě měla laborantka, přinášející novou melasu k polarisování. Kde byla jeho svědomitost, jeho pilnost a důkladnost, s kterými úřad svůj zastával. Rozrušen, v nitru nespokojen a v srdci neutišen, vrhl se na židli k polarimetru. Sejmuv cvikr, přiložil rozpálené oko k němu. Vstříc mu zasvítilo kolečko temné, modré. V hlavě mu zavířilo. Chtěl barvu změniti, ale neměl síly. Kolečko se zdálo smáti, laškovati a vábiti tak, že Mak, hltavě zahleděl se do něho. Co všecko viděla v něm rozohněná jeho fantasie? Těžko uhodnout.

Náhle vše zmizelo. Před okem naskákala mu barevná, sem tam se míhající kola. Přivřel oko, nespomohlo to. Zavřel je docela a otevřel opět. Daleko před ním kmitalo se cosi jako světlý nepatrný a sem tam poskakující bod.

Uplynula trapná minuta, v níž laboratořem ozývalo se toliko prudké, násilné oddychování asistentovo. Každý vzdech jakoby vycházel z duše

trýzní naplněné. Syčel, jakoby protáhl se hrdlem staženým a prsoma zúženýma. Najednou Mak zalomil rukama a zašeptal zoufale:

„Nemohu již více polarisovat."

Levé oko bylo nejasné, úplně sesláblé a v polarimetru nerozeznal jím ničeho více. Po tváři skanula mu slza a na čele stály mu bohaté krůpěje studeného potu.

Blízko u laboratoře povídal adjunkt Holý druhému adjunktovi:

„Chef patrně dostal špatné zprávy. Je churav a slečna Hortensie má co dělati, aby u něho zamezila nával krve k mozku. Povážlivá nemoc je při jeho povaze vždycky možná. Je otrokem své cti a bezpochyby nějaký finanční nepřítel chce mu po ní hodit blátem. Bude ji asi zle bránit."

„Kdo vám o tom vyprávěl?"

„Administrace."

* * *

Noc byla svěží jako sličná dáma po koupeli. Nebe setřáslo se sebe svůj slzavý šerý závoj a v kráse nové okouzlující objevilo se zemi, obdivem se chvějící. Byla hodina po půl noci.

Vůkolní horstvo zdálo se temeny svými dotýkati oblohy a na vrcholích snících lesů plály hvězdy. Komín dýmal neustále, a volně vzhůru se nesoucí kouř občas zaslonil škodolibě mámivý nebes jas. Cukrovar nespal. Oddychoval horečně, bouřil, sténal a hučel, jakoby protivil se vášnivě velkým zákonům přírody.

Ozářen plynovými světly, podobal se v té noci velebné hýřící nevěstce, ztrácející se ve spoustě bezcenných drahokamů a žlutavých cetek. Pod tím svatým skvostným nebem vypadal tak chudě a vyžile! A přece sesíleným svým hukotem vypovídal vůkolnímu tichu a klidu vzdorovitě válku. Červ! —

Asistent Mak přecházel dlouhými kroky po svém skrovném příbytku. Nemohl usnouti. V kamnech mu dávno oheň uhasl, ve světnici neútulné, skoro pusté, počínalo býti chladno, lůžko bylo nedotknuté, avšak to všecko Mak nepozoroval.

Širokým, nezakrytým oknem dívalo se k němu nebe, vířil hluk z nádvoří a pod ním otřásala se podlaha hukotem strojů. Otevřel si okno, aby byl nebi blíž. Jeho obličej byl bledý, rty stažené, ruce svislé. Nemohl utkvěti na jediné myšlence, úsudku a úvaze, anižby nebyl stržen v chaos pocitů, jež pod velením jména „Hortensie" otřásaly jeho srdcem jeho duší.

Vyhledl oknem. V jakém úzkém prostoru jevil se mu zde svět! Vypadalo to zrovna tak, jakoby za těmi tmavými vrchy nebylo více žádného života, žádné trýzně, muk duševních, vznešeného snažení lidstva, prozkoumati záhadu své bytnosti a dovlíci se bohu blíž, žádné přítomnosti, minulosti ani budoucnosti. Jakoby za nimi zela jakási hrozná prohlubeň beznadějné nekonečnosti. Miloval ty vrchy. Zakrývaly mu to, co nejvíce úžilo jeho srdce. Vědomí samoty a opuštěnosti.

Bylo tomu dávno co jeden z veských, tak poeticky snivých hřbitůvků otřásl se bouřlivým jeho vzlykem, když zahlaholil smuteční pochod

jakožto truchlá ukolébavka jeho matce k věčnému snu. Bylo tomu dávno, tak dávno, že upomínka na onen den v jeho srdci zkameněla. Pak zemřel mu otec, bohatý statkář, rozumný ekonom a přičinlivý hospodář. Tenkráte už studoval. Smrtí otcovou stal se dědicem asi dvaceti a více tisíc a nenadálou smrtí svého svobodného bratra, který po otci za šest let zemřel, rozmnoživ pečlivě svůj kapitál, stal se majetníkem velmi slušného jmění. Tenkráte přemýšlel co počíti. Ekonomii rozuměl velmi málo a mohl býti z něho jen špatný hospodář, kdyby se byl statku otcova ujal — bál se účtů, jež by jednou měl skládati ze životní své činnosti. Mimo to zdála se jej malá, úzká a blátivá jeho rodná víska dusiti. Byl v ní tak sám! Cizinec s duší pochmůrnou a myslí zamlženou! Po dlouhé debattě sám se sebou i se svým srdcem, prodal výhodně statek a uloživ kapitál, jenž tížil jeho volnost jako železný okov a vázal operutěný let jeho tužeb, pospíchal za svým povoláním.

Miloval je, třeba to bahno kolem něho vzbuzovalo jeho hnus. Pozoroval okolí své zcela objektivně. Někdy vytryskl na povrch jeho srdce soucit, jindy zášť. Soucit k lidu, zášť k tyranům. Nejpoctivějším jsa demokratem, toužil sám státi se jednou řiditelem a vládnouti neobmezeně uhněteným lidem. Nevěřil, že by jeho duch, jeho cudnost, jeho samostatnost, jeho hrdost se v něm ještě jednou neozvala. Jen chtíti! Jen mrtvolu tu násilně vzkřísit! — —

Nedaleko zaskřípal vozík. Mak sebou pohnul a protřel si oko. Pálilo jej. Zakryl-li si pravé rukou, viděl levým velmi málo. Bylo vysílené, kalné a ostřejšího pohledu neschopné. To spůsobila dnešní polarisace! To kolečko smavé, čarovným proutkem jeho fantasie dotknuté. A byl mu tak blízko — tak — Asistent Mak posud nikdy nemiloval. Byl nemotorný, nespolečenský, zajíkavý a červenající se při každém slůvku nejapnou rozpačitostí, nepotřeboval dívek a nevyhledával je. Hledal cosi. Dnes spatřil to jako zážeh démantový zablesknouti se v oku dcery Pechovy! Svítil v něm jas a ten jas upomínal na světici.

Byla veselá, půvabná, dobrá, s duší ušlechtilou, čelem nedotknutým, byla srdečná, upřímná — Mak musel Hortensii milovat!

Vánek zašelestil krajinou a rozehnal kouř, jenž právě licoměrně jako had ploužil se vzhůru, aby oblohu zakalil. Mak se usmál: vždyť tolik lesklých hvězd kývalo jeho lásce dolů „Mnoho štěstí!“

Ale to oko, to oko! Stalo se úplně neschopným polarisování. A pravé? Jakoby levou rukou měl kresliti. Nebyl na ně uvyklý. Což bude-li nucen opustiti svůj úřad? — —

Zachvěl se. Těsně podél zdi pod oknem mihnul se bělavý šat dívčí. V mdlém žlutavém světle protější lucerny objevila se zlatokadeřavá hlava, s vlasy volně rozpuštěnými a daleko po pás sáhajícími. Útlá noha v bílé punčošce letem kmitla se kolem. Hortensie! Nebylo pochybnosti. Avšak co venku v tu hodinu!? Chef byl churav, snad — Nepřemýšlel dále. Vyrazil rozčilen ze dveří a několika skoky octnul se na dvoře. Hortensie právě zahybala k varní síni. Okamžikem octnul se jí po boku. Zastavila se. Tvář její byla ubledlá, rty pootevřené a suché, oko vytřeštěné, ruka křečovitě sevřena.

„Pro milosrdenství boží, slečno, co se děje,“ oslovil ji Mak, sám v největší míře rozrušen.

Zavrávorala. V továrně bylo živo, ale nejbližší jejich okolí bylo pusté. Mak zachytil ji ve svou náruč.

„Stalo se něco?“ tázal se v neblahé předtuše.

„Oh, slitujte se! Nechte mě a leťte, leťte za ním — Tatínek zmizel z lůžka, musí být zde! — Obávala jsem se nemoci a sdílela jsem s ním ložnici. Usnula jsem — nešťastná — a když jsem se probudila, zahledla jsem jej oknem ubírati se sem do továrny. Běžte, já nemohu, chvěju se úzkostí na všech údech — oh, jděte, jděte již!“

Mak šetrně posadiv ji na blízké dřevěné schody a nerozmýšleje se dlouho, v kterou stranu obrátiti se má, zamířil přímo k laboratoři.

Cukrovar hýřivě žil život noční. Nebylo v něm útulno — děsil. Stroje leskly se příšerně a matná záře plynu kreslila mezi nimi dlouhé pitvorné stíny. Polonazí lidé pohybovali se sem tam s horečně rozpálenou lící.

V laboratoři bylo šero. Velkým oknem vnikal do ní bílý pruh měsíce, plynoucího majestátně po hladině nebeské a pomáhal plynu rušiti temno, již jen v nejzazších koutech jejích se vyskytující. Dvéře do ní byly pootevřeny. Mak přiložil obličej až ku skleněným tabulkám, jež laboratoř oddělovaly od ostatní místnosti.

U stolu s praeparaty chemickými kreslil se vysoký stín mužské postavy. Byl to společník křesťansko-židovské firmy „Pech & Vogel“.

Setřev si krůpěje studeného potu s čela a dodav si náležitého klidu, vstoupil Mak pevně do laboratoře.

Pech sebou uleknut otřásl a rychle postavil lahvičku, již v ruce držel.

„Kdo zde?“ tázal se tiše.

„Karel Mak, Vašnosti, asistent.“

„Proč nespite? Dozor má Holý.“

„Nemohu usnouti. Zanedbal jsem dnes několik polarisací a jdu se přesvědčit, zdali bych to nemohl teď napraviti.“

„V noci! — Nejste snad zdráv?“

„Hlavní faktor polarisace mně vypověděl služby. Levé oko pozbylo své ostrosti.“

„Ach! Co počnete?“

„Nevím.“

„Zkuste přede mnou polarisovat.“

„Trvalo by to poněkud dlouho. Ve varní síni zastihl jsem slečnu Hortensii. Tuším, že vás hledá.“

Zase sebou chef otřásl. Bledý ztrhaný obličej, ku světlu obrácený, změnil výraz. Jakoby do číše jedu nakapal nejčistšího medu.

„Nerozumná,“ pravil hlasem nejistým. „Potřeboval jsem trochu etheru k jakémusi experimentu, nenašel jsem jej.“

„Mohu snad posloužit?“

„Bylo by to už zbytečné. Jsem unaven, počkám až do rána,“ a hlasem docela změněným dodal: „Byl jsem poněkud churav. Teď jsem zase schopen soudné myšlenky. Pro tak nepatrnou částku opustil jsem pokoj a polekal své děvče. Ovšem když ani ta kapka není pohotově, těžko brániti se nutnosti. Avšak, dobrou noc, pane asistente! Přál bych vám, abyste zase našel jiskru svého oka. Vaše polarisace byly nadmíru správné, výtečné! Dobrou noc.“

Těžký, nestejný jeho krok pozvolna zanikl v továrním ruchu.

Mak si z hluboka oddychl. Rozhledl se kolem s uspokojením. Byl rád, že zde jest opravdu sám. U jeho nohou ležel pomačkaný list. Zvedl jej. Přikročiv k jasnějšímu pruhu světla, četl namahavě:

Milý Pechu!

Pozejtří jedu se svou paní do Italie. Doufám, že chtěje se vystříci nemilých následků, nezapomeneš na směnku jednou již prodlouženou a za čtyři dni splatnou, na 50.000 zl. znějící. Peníze pošli do Florencie, hotel . . . . *

Oddaný Vogel.

Mak roztrhal list na drobné kousky a přiskočil ke stolu, na němž stála posud lahvička, kterou tam postavil před chvílí Pech.

Nahnuv se ku světlu s nápisem, vykřikl přidušeně. Lahvičku zdobil nápis:

CNK
Kyanid draselnatý
(Cyankali)

* * *

Ráno učinil Mak chefovi návštěvu. Zastihl jej u psacího stolku pohříženého v myšlenky.

Přivítal ho roztržitě.

„Nuže? Vaše oko? Přinášíte výpověď?“

„Ne, vašnosti, přináším vám návrh, ba prosbu.“

„Ah! — Co dále?“

„Stal jsem se k polarisaci neschopným.“

„Lituji.“

„Proto však přece nemíním opustiti povolání technického úředníka. Byl bych zadal již dříve o místo adjunkta v některém cukrovaru, avšak chyběla mi víceletá praxe a pak bylo konkursů poskrovnu. Adjunkt Havelka chce do Francie a záleží mu na tom pramálo asi, odjede-li dnes, anebo zítra, jen když za sebe dostane náhradníka. Nabízím vašnosti padesát tisíc kauce —“

„Jakže?“

Spolumajitel cukrovaru vyskočil z pohodlné lenošky. Ruka jeho se zimničnou horlivostí sáhla do náprsní kapsy a odtud svezla se do kapes ostatních, jakoby něco hledala. Pak se podíval ostře na asistenta. Stál zde klidně a z jeho ušlechtilého obličeje zírala vážnost.

Dlouho, dlouho pohlíželi nepohnutě druh druhu do očí.

Po uplynutí několika minut přiblížil se Pech zvolna k mladému muži a podal mu ruku.

„O oněch padesát tisíc,“ pravil zcela jasně, „okradl mne při loňské kampani — pak mi je půjčil. Směnka je za tři dni splatná a neupokojí-li oněmi padesáti tisíci svou choť během druhých tří dnů ve Florencii pod modrým nebem italským, přestanu býti jeho společníkem a jsem brzy na mizině. Mám dítky a ty dítky mám rád. Děkuji vám, pane adjunkte. Čestným svým slovem vám ručím, že peníze máte u mne dobře schované

i tenkráte, když pomohu si jimi z okamžité trýzně. Doufám, že jsem vaši šlechetnost dobře pochopil."

Mak stiskl mu vřele pravici. Bylo mu tak volno! — —

A konec této prosté historie — musím jej doložiti?

Když po třetí zafičel ostrý vítr podzimní krajem, aby ohlásil příjezd bílé královny severu, unášel si Mak mladou svou ženušku Hortensii na Rus, kde dostal konečně místo řiditele cukrovaru.

Mignon.

Napsal **Jos. D. Konrád.**

Bylo krásné srpnové dopoledne roku 1878, když loď „Memfis", která nás plnou parou unášela z Terstu, zakotvila v Gruži, přístavu to dubrovnickém. Vystoupilo nás několik přátel mezi jiným vojskem rozličného druhu na břeh a dopřáno nám po dvoudenní nepřetržité plavbě několika hodin odpočinku. Odpoledne měli jsme se vydati na pochod do Trebinje a odtud zejtra rozejíti se na rozličná stanoviska, kamž nás povinnosti naše vojenské volaly. Povstání bylo totiž v plném plamenu.

Občerstvivše se poněkud v jedné gružské vinárně, odešli jsme ihned do Dubrovníka, asi čtvrt hodiny vzdáleného, prohlednout si toto město. Mezi přátely, s kterými jsem se už dříve v Čechách znal, anebo které jsem teprve na cestě poznal, naznačím jenom jednoho, k němuž mě nejvíce poutá upomínka. Byl to malíř, nyní záložní poručík pluku, ku kterémuž jsem i já přidělen byl, Emanuel Orlovský, mladík svými neobyčejnými zvláštnostmi nad míru zajímavý, ale dobrák největší. Seznámili jsme se ve Vídni, a stejný osudný účel, který nás do Hercegoviny poháněl, učinil nás v několika těchto dnech nejupřímnějšími přátely.

Prošli jsme město několikráte kříž křížem. Dubrovník má zvláštní svůj jižní, či spíše východní ráz, zcela jiný, nežli všechna ostatní města jak severo-, tak i jihodalmatská. Zejména se strany jihovýchodní ve mnohém ohledu živě nám připomíná polohou svojí nádherný Cařihrad, ovšem že ve zmenšeném vydání.

Ulice dubrovnické oživeny byly velmi rozmanitou směsicí. Vedle obyčejného srbského, dalmatinského a tureckého kroje, pak zvláštního kroje, který se v okolí tohoto města nosí a jenž jmenovitě ženám velmi půvabně sluší, převládá tu již naše moda velkoměstská. Jednu zvláštní modu jsme tu pozorovali u mladých dam. Dámy tyto — které se honosí namnoze pletí nemálo jemnou a bílou a bývají dosti hezké — nenosí totiž na procházkách kloboukův a mají jakožto okrasu čerstvé karafiáty za ušima zastrčené. Moda to skutečně velmi pěkná, která se

ujala i u mužských. Potkali jsme několik švihákův a vojáků, jimž se za ušima rděly pyšně karafiáty.

Několik těch hodin dopoledních, které nám k odpočinku byly vyměřeny, uplynulo velmi rychle; nebylo nám tedy příliš příjemno, když jsme se museli po polednách, právě v největším vedru, vydati na další pochod. Šlo nejprve několik menších oddílův vojska; já s několika přátely jsem se přidal k posledním řadám.

Silnice, směrem ku Trebinji vedoucí, jest velice nákladná a vine se ve všelikých oklikách neustále výš a výše po vysokých kopcích; teprve u Driena, asi půl třetí hodiny od Dubrovníka vzdáleného, opět klesá k řece Trebinčici.

Z Dubrovníku doprovázelo nás valný kus cesty množství žen, nabízejících nám na parné této pouti víno, chléb a čerstvé fíky k občerstvení. Asi půl hodiny od Dubrovníku byli jsme mile dojati zvláštním půvabným zjevem. Ve stínu vysoké, štíhlé cypřiše u hradby silniční stálo, o tuto se opírajíc, mladistvé děvčátko, těkající zrakem zamyšleně po modravé hladině kouzelného moře adriatického. U nohou mělo košík s fíky a velkou láhev s vínem.

Zastavili jsme se u něho a se zalíbením pozorovali lahodný ten obrázek. Snědý dětský obličej vyzíral z temnohnědé záplavy hustých vlasů, jež částečně jen pokryty byly strakatým, světlým šátkem, složeným tím způsobem, jak jej nosí Vlašky, zejména Florentinky, a jenž jim roztomile sluší. Od pasu splývala volně modravá, leč praním už valně vybledlá, hrubá sukénka, a prsa pokrývala rozhalená košilka, z pod níž vyhlížela růžová ňadra jako dvé malých oranžův.

Děvčátko pohlíželo stále na blankytnou Adrii, jakoby nás nepozorovalo, nevšímajíc si ani zvědavých našich pohledův. Bylo příliš nevinné, proto ještě nepoznalo studu. Nevědělo ani ještě, že přestává býti dítětem a že dětinské srdéčko jeho snad v brzku už podlehne oněm velkým změnám, jimiž teprve buď ve sladkém blahu anebo bolesti pozná, že jest pannou.

„Rozkošné to dítě!“ pravil kdosi z nás. „Orlovský, měl bys tu zajisté vděčnou látku k pěknému obrázku.“

Přistoupili jsme blíže, abychom koupili něco z malého výběru. Teprve nyní se k nám děcko obrátilo.

„Kolik je ti let?“ ptal se někdo lámanou chorvatštinou.

„Patnáct!“ zněla odpověď.

„A jak ti říkají?“ tázal se jiný.

„Katica.“

„Katica —? Hezké to jméno,“ podotknul kdosi.

„To není Katica — to je Mignon!“ vyrazil ze sebe prudce Orlovský a přistoupil těsně k děvčeti.

„Odkud jsi?“ vyzvídal na něm. Vyznal se z nás nejlépe v jazyku chorvatském, pročež jsme mu všechnu další rozpravu s děckem úplně přenechali.

„Ze Starého Dubrovníku,“ odpovídalo děvčátko.

„A čím je tvůj otec?“ ptal se dále.

„Nemám otce,“ pravila dívka, jakoby se divila takové otázce.

„Umřel —?“

„Neumřel — neměla jsem žádného.“

„A tvoje matka?“

„Neměla jsem matky —“

„Ty že's neměla matky?“ divil se Orlovský.

„Našli mě maličkou na pustém skalnatém ostrůvku Katici u Castell Lastvy — a proto mi tak říkají.“

„Ty se nejmenuješ Katica, ty's Mignon! Až přijdeš domů, nenech si jinak říkati leč Mignon, rozumíš?“

„Ano,“ pravilo děvčátko a jaksi zvědavě pohledlo na mluvčího. Ale pak bylo viděti, že jest mu lhostejné, jmenuje-li se tak či onak.

„A jak jsi přišla do Starého Dubrovníka? U koho tam jsi?“ vyptával se přítel dále.

„Dali mě tam ku staré Marici, která prodává víno, olivový olej a sýr,“ zněla odpověď.

„Jest stará Marica hodna?“

Děvčátko opět pohledělo na Orlovského, jakoby té otázce nerozumělo. Proto neodpovědělo.

„Směje se na tebe stará Marica anebo tě bije?“ opravoval přítel svou otázku.

„Nesměje se a někdy mě, když málo prodám, bije,“ odpovídalo děcko.

„Prodáváš každého dne?“

„Ano.“

„A vždy na této silnici?“

„Někdy.“

„A co jídáš?“

„Já? — Nic!“ odpovídalo děvčátko nanejvýš naivně.

Zdála by se snad někomu odpověď tato směšnou, ale nemůže býti skutečně trefnější a opravdovější od toho, kterýž nikdy nesnídá, neobědvá ani nevečeří, který sytí lačnost svou jenom tím, co mu kdy náhoda poskytne právě tak, jako božímu ptákovi. Naše Mignon odpovídala, jak jí srdce pravilo, aniž se rozmýšlela, má-li odpověď její smyslu čili nic. A odpovídala dobře. Několik neúhledných fíkův, jež se nehodily více ku prodeji, anebo kousek sýra či kukuřičného chleba stačily sice, aby žila a rostla, nedostačovaly však, aby se najedla.

Ubohé dítě! Tak nešťastné, tak v nejkrásnějším věku dětském trpce zkoušené, a přece tak čisté a nevinné jako kvítek, jenž vyrostl samoten na vábném břehu mořském, vzdoruje bouři i větru a zůstává stále stejně čistým a vonným. Mignon připadala mi jako ta štíhlá, zadumaná cypřiš, v jejímž stínu stála. Cypřiš ta snášela klidně žár sluneční a neuvadla; ohýbala hluboko korunu svou, když sem bóra zavála divokou bouři, ale nezlomila se, zůstala stejna, nezměněna.

Orlovský byl poslední odpovědí dívčí hluboce dojat. Přistoupil těsně k ní a objal ji jednou rukou kolem obnaženého krku. Nevzdorovala, nepřišlo jí zajisté ani na mysl, že už přestala býti děckem. Hleděla s důvěrou dosud nezklamanou do jeho obličeje. Ostatně nepoznala snad ještě, nehledala snad dosud v nikom důvěry, pročež nemohla býti také zklamána.

Orlovský se jal k ní mluviti tichým, jemným hlasem.

„Slyš, Mignon,“ pravil, „v mém domovu jest vše tak krásné, jako tady, ano, ještě krásnější! Není tam staré Marice, která by tě bila a u kteréž bys snášeti musila hlad. Jsou tam dobří lidé, kteří by se na tebe smáli, s tebou laskavě rozprávěli, nalezla by's tam svého otce i dobrou matku. Neprodávala bys fíků a vína na silnici, starala bys se jenom, aby květiny v příjemném sadě měly dostatek vláhy, aby broskve a jabloně měly pilnou, milou ošetřovatelku a aby dům náš měl svého šťastného skřítka. — Mignon, chtěla bys jíti se mnou do mé vlasti? Byla bys tam spokojena a šťastna!“

Děvčátko rozhlédlo se po široké hladině mořské a z hluboka vzdychlo. Možná, že to byl prvý jeho povzdech. Snad se mu v duši ozvala touha po něčem lepším toho, co dosud znalo. Pak přikývlo mlčky hlavou.

Zrakem Orlovského tím okamžikem zasvitl paprsek tichého štěstí.

„Hleď, za čtvrt, nejdéle za půl léta přijdu nazpět, a pak si tě vezmu s sebou. Neříkej o tom staré Marici ničeho a buď hodná, jakous byla až dosud. A nyní s bohem!“

„S bohem,“ zašeptala dívka hlasem sotva slyšitelným, načež snivě upřela krásné oči do hustých, zachmuřených větví cypřišových.

Ubírali jsme se rychlým krokem dále, abychom brzy ostatní vojsko dohonili. Rozprávka otáčela se téměř výhradně kolem podivného děvčete a někteří žertovali, že jsou upomínky Orlovského opět o jedno zajímavé dobrodružství bohatší.

„Věru,“ odpovídal tento zamyšleně, „to děcko mi nechce z mysli. Je to kus ryzího zlata, na cestu pohozený. Nikdo si ho nevšímá, nikdo ho nezvedne. Jest to však nejspíše jediným jeho štěstím. Kdyby jej někdo zvedl, zbyla by z něho snad v krátce jen povržená, hluchá truska, a zlato bylo by to tam.“

Každý z nás v mysli slovům těmto přisvědčil.

Pachtili jsme se namáhavou cestou dále. Parno bylo nesmírné a pochod proto tím obtížnější. Vojáci unaveni a přemoženi mdlobou klesali na silnici, a počet takových marodérů stále se množil. Nic nepomáhaly nadávky, klení a hrozby velitelův.

Na Drieně troubeno ku krátkému odpočinku. Nastala rvačka o špinavou vodu, kterou z cisterny zdejší vážili. Není opravdu hezký pohled na osláblé, pochodem zmořené a vedrem zmalátnělé vojsko. Skutečně mnohem horší než na raněné.

Obrátili jsme se ještě jednou k moři, abychom se pokochali pohledem na ně. Několik okamžikův, několik pouze krokův a zmizí nám pojednou s očí jako mlhavý, báječný fantom. Nebylo divu, že nám hlavou probíhaly rozličné zasmušilé myšlenky. Ptal se jistě mnohý z nás v duchu sám sebe, zdali mu bude dopřáno spatřiti opět tuto luznou modř nádherné Adrie. A jestli že, kdy to asi bude? —

Orlovský jediný nevšímal si příliš svého okolí. Skrčen ve chládku několika velikých kamenův, kreslil do svých zápisek obrázek rozkošného dítěte, kteréž mu byla divná hra osudu dnes na oči přivedla. Kreslil svoji Mignon. I my všichni jsme uvykli hned tomuto zvláštnímu jménu, a nepřišlo nám ani na mysl, abychom děvčátko pojmenovali někdy Katicou.

S večerem dostihli jsme Trebinje a druhého dne ráno rozešli jsme se na několik stran, každý ku svému pluku anebo praporu. Já s Orlovským jsme šli přes Bileč směrem ku Gacku. Měli jsme ještě dvou- anebo třídenní cestu před sebou.

Orlovský byl po veškeré cestě stále zadumanějším a málomluvnějším. Neměl myšlenek svých pro nic jiného leč pro onu mladou starodubrovnickou dívku. Pravil mi, že nalezl v ní svůj ideal. Zdávalo se mu prý o bytosti takové částokráte a on pevně věřil, že jednou ve skutečnosti ji nalezne.

Byl jsem s Orlovským téměř vždycky pohromadě. Povstání, právě nejvíce rozkvašené, příliš nás z počátku zaměstnávalo. Těšili jsme se, že snad brzo vyproštěni budeme z těchto nepříjemných pout vojenských, ale naděje naše čím dále, tím více bledla. Jakoby si nás osud schvalně byl vybral za terč svých škodolibých žertův, svého výsměchu. —

Orlovský zabýval se po všechen téměř čas zvláštní prací. Kreslil totiž a maloval vždy a všude, kamkoliv přišel, obraz Mignonin. Bylo to jedinou jeho zábavou. Na všech místech, kamkoliv kdy přišel, zanechával po sobě tuto památku. Nebylo stěny, uhlazenějšího dřeva anebo plochého kamene, na němž by se neskvěl obraz podivného toho děvčátka. Orlovský nosil k tomu účelu vždy barvy a křídy s sebou. Byla to zvláštní jeho nemoc. Znali ji všickni, s kterýmiž se kdy setkal a povídali si o ní i ti, kteří přicházeli na bývalá jeho stanoviska. Vypravovalo se o něm, že i v zimě při pochodech v okamžicích krátkého odpočinku ryl obrázek ten do sněhu. Déšť obrazy ty sice splakoval už tu a tam s rozličných kamenův a stěn, ale v mysli jeho stávaly se pořád zřejmějšími a živějšími. Nebylo dne, ba nebylo hodiny, ve kteréž by Orlovský byl neposvětil myšlenky své spanilému dítěti, k němuž se táhly veškery jeho sladké tužby a zlaté sny, ač někdy bolestné, přece vždycky poutavě krásné.

* * *

Uplynula prvá zima, proběhlo léto, ano uprchla i zima druhá a druhé jaro vítalo nás v cizině. Osud nechtěl nám dlouho ve knize své ukázati stránku lepší, utěšenější, až přece konečně přiblížil se dlouho očekávaný okamžik našeho návratu do vlasti, kdy už jsme téměř přestávali v něj doufati.

Za horkého červencového dne vydali jsme se na zpáteční cestu s pocity zajisté velmi příjemnými. Člověk ve světlých okamžicích svého života nad míru snadno zapomíná na to, co kdy vytrpěl, co jej zlého potkalo. I s námi dělo se nejinak. Návrat náš byl alfou i omegou veškerého našeho myšlení. Byla to veselá cesta, když jsme opět dostihli Trebinje a touže cestou jako přede dvěma léty pospíchali k Dubrovníku. Ovšem, tenkráte bylo hlučněji, bylo nás přátel a známých přes třicet, nyní počet ten zřídl na osm. Mnozí už dřív se dočkali návratu, mnozí tleli již pod těžkou, kamenitou prstí v nehostinné zemi.

Poněvadž cesta z Trebinje do Dubrovníka nebyla ještě tehdy pro povozy dostatečně sjízdnou, jeli jsme částečně na koních, částečně jsme šli pěšky. Vegetace čím blíže k moři, tím vítala nás utěšenější. Stráně

a skaliska po stranách silnice, nejvíce bujnou šalvějí porostlá, vypařovala v dnešním vedru vůni až opojnou. Veškeren vzduch okolní byl jí nasycen.

Rychle jsme míjeli kuly, v nevelkých vzdálenostech od Trebinje až ku Drienu podél cesty ještě za vlády turecké vystavené, a spatřili jsme již poslední, nad tímto místem se zvedající. Ještě malá zatáčka, ještě čtvrt hodinky a budeme tam i uvidíme opět čarovné siné moře.

Krásný, vznešený okamžik! Uvítali jsme tu modravou pláň zajisté neméně radostně, než plavci Kolumbovi uvítali touženou pevninu. Ode Driena jest nádherný pohled na moře. Toto v dáli jako průsvitnými parami zamlženo, splývá takořka s obzorem, a přece dělí je od tohoto uzounká světlá páska, jeden to z nejzajímavějších klamův optických. Tuto lahodnou vzdušnou modř s onou světlou páskou oko každého pozorovatele nad míru rádo obhlédá. Jest to obraz, který se sice rychle a snadno vštěpuje v mysl a paměť člověka, kterou však nedovede nakresliti ani sebe umělejší malíř. Není mnoho míst na pobřeží dalmatském, kteráž by poskytovala pohled tak vzácný jako ode Driena. My jsme jej velebili a vítali jako umdlená karavana po dlouhé chůzi pouští s jásotem vítá šťavnatou oasu, nemohouce zrakův svých ani nasytiti.

Odpočinuvše tu asi půl hodiny, dali jsme se po svážné nyní silnici chutě k Dubrovníku. Každé chvíle jsme potkali některou ženu anebo dívku buď z tohoto města anebo z okolí, nabízející nám víno, chléb a p. ku koupi. I kroj a všechny spůsoby zdejší působily na nás už mnohem příjemněji.

Přecházejíce rozličné okliky, jimiž cesta po srázných kopcích vedla, blížili jsme se s veselým hovorem rychle městu. Jediný Orlovský, který až ku Drienu byl v rozmaru nejlepším, umlkával víc a více a tvář jeho znenáhla se zasmušovala. Věděli jsme, co jest toho příčinou, protož se náhlé této změny jeho nikdo ani slovem nedotýkal. Tušili jsme, že jenom s bolestným srdcem opouští místo, kde se zrodily v mysli jeho nejluznější sny, že těžce se rozloučí s onou cypřiší, jež už v nevelíké vzdálenosti vyčnívala zádumčivě z houští olivového a fíkového a pod níž přede dvěma, pro nás velmi dlouhými léty, nalezl svoji Mignon.

Ještě několik málo kročejův a byli jsme nanejvýš překvapeni. Pouze Orlovský nezdál se býti překvapen, jakoby tušil obrázek, který nás očekával. Ve stínu cypřišovém, jako tehdy, stála Mignon, majíc košík s fíky a nádobu s vínem u nohou. Jenom obličej její měl výraz dospělejší, leč i truchlivější a bolestnější, a k prsům tulilo se jí malé děťátko — —

Hleděla opět zasmušilým zrakem snivě na nepřehledný, vábný azur mořský, nevšímajíc si vůkol ničeho jiného.

Zastavili jsme se najednou u dívky.

„Mignon!“ zavolal Orlovský tichým hlasem a ona, obrátivši se, upřela temné oko na něho. Pozorovali jsme, že i ona ho ihned poznávala, leč nepohnula ani brvou, nepronesla ani slůvka.

Pohlíželi na sebe několik okamžikův.

„Čí jest to dítě?“ ptal se Orlovský hlasem zajíkavým. Nemohl patrně utajiti, jak těžce mu otázka tato přešla přese rty.

„Moje,“ odpovídala Mignon klidně.

„Tys provdána?“

„Nejsem —“ odpověděla tak naivně, jakoby se divila takové otázce.

„Ta dívka jest matkou a přece ještě tak nevinna, jako to malé děcko, jež chová v náručí,“ pravil mi tiše jeden z druhův.

„A kdo jest otcem tvého dítěte?“ tázal se Orlovský dále.

„Jakýs plavec. Přišel k nám, ku staré Marici —“

„A —?“

„A odešel zas. Neviděla jsem ho od té doby.“

„A Marica?“

„Bije mne více než dříve.“

„Ty's milovala onoho plavce?“

„Nevím, co jest milovat — Nepoznala jsem, neviděla jsem ho téměř ani —“

„Pamatuješ-li se, co jsem ti pravil, když jsem tudy poprvé kráčel?“

„Čekala jsem na vás půl leta, celý rok, a vy jste se nevracel.“

Orlovský byl bled jako stěna. Stál chvíli bez hnutí, pak se obrátil rychle k nám.

„Půjdeme!“ pravil.

A nepohlednuv více na dívku, kvapil dále.

„S bohem!“ volala tato za námi hlasem tichým, téměř úpěnlivým.

Ohledl jsem se ještě. Mignon nehleděla tentokráte do hustých větví zachmuřené cypřiše, patřila za námi, a z oka jí kanula veliká slza za slzou — — —

Orlovský spěchal, jakoby byl poháněn. Snažil se býti stále napřed. Viděl jsem, že pláče —

Do Dubrovníku jsme přišli odpoledne a ještě téhož dne vstoupili jsme v Gruži na loď „Danubio“, která před večerem odplula do Terstu.

Lahodný nátěr cesty naší zmizel docela. Jakási zádumčivost zmocňovala se nás všech a svrhnouti ji se sebe nebylo nám lze. Loď se zastavovala u každého většího města dalmatského, ale vždy plula brzo dále.

Po třídenní plavbě přistáli jsme v Terstu a následujícího dne odjeli do Vídně. Zde jsem se s Orlovským rozloučil. Ubíral se do svého domova na Moravu, já jsem odjížděl do Čech. Slíbili jsme si, že si budeme navzájem dopisovati a také jsme v první době vyměnili několik listův, ale brzo, jak obyčejně bývá, přestal i tento jediný náš styk a Orlovský zmizel mi úplně s obzoru. —

Od té doby jsem nezaslechl o svém podivném příteli téměř ničeho, ale často mě přece myšlenky k němu zaváděly. Asi přede dvěma léty psal mi jeden přítel mezi jiným i následující: „O Orlovském vím jenom tolik, že byl před nedávnem professorem kdesi na Moravě. O prázdninách prý cestoval do jižní Dalmacie. Táhla ho tam zajisté jeho láska. Hledal svoji Mignon s nadějí, že ji nalezne, avšak štěstí mu nepřálo. Vrátil se prý nešťastnějším nežli byl dříve. Ubohý ten dobrý člověk nenalezá nikde pokoje.“

A před rokem psal mi opět jiný: „Doslechl jsem, že Orlovský letos v Meranu zemřel. Je-li to pravda čili nic, nevím. Není-li, tož bude zajisté ještě dlouho živ,“ žertoval.

Konečně před krátkým časem mi psal prvý přítel mimo jiné: „Orlovský se konečně přece spřátelil se smutným svým osudem. Ovšem

na zalíbené svoje zaměstnání nemůže dosud zapomenouti a zajisté nikdy nezapomene. Maluje stále svoji dubrovnickou dívku, leč nikoliv už jakožto Mignon, nýbrž jako Madonnu s děťátkem. Na poslední výstavě umělecké dostalo se mu za obraz ten čestné ceny. Byl jsem též na výstavě a obdivoval se krásné jeho Madonně, jež poutala všeobecnou pozornost. Neviděl jsem dosud Madonny podobné, jenom Murillova má s ní něco příbuzného. Vyslovena naděje, že Orlovský brzo se objeví s jinými pozoruhodnými svými pracemi. Já však pochybuji, že se veřejnost dočká některého nového díla jeho; mimo Madonnu není prý jiného obrazu schopen.“

Rodnou vsí.

Jas po letech mě války běh
zanesl v okruh známých střech;
než ret můj truchlivě se ptá:
Zda ty's to, milá vísko má?

Kam obrací se smutný hled,
zří šlépěj hrůz a zkázy sled,
a hnízdo zlatých dětských dum,
má rodná chata — troud a rum.

Jen tuto chatu, rodnou ves
jsem širým světem v srdci nes' —
mí drazí dávno mrtvi již
a teď i rodná klesla chýš.

Kde na útulný, starý štít
rod vlašťovčí svůj lepil byt
a štěbetal k mým dětským hrám,
tam zčernalý se kloní trám.

Kde z milé jizby matky líc
okénkem zářila mi vstříc,
teď nořím teskně pohled svůj
ve šklebný otvor, pustou sluj.

A prázdno, pusto jako tam
i v srdci vlastním navždy mám:
vše, co mi draho, mileno,
v tom černém rumu pohřbeno.

Leč na kůň! Dále! Polnic jek
mne hlasně volá v boje vztek,
snad zas tam najdu v dešti střel,
co drahého jsem v žití měl.

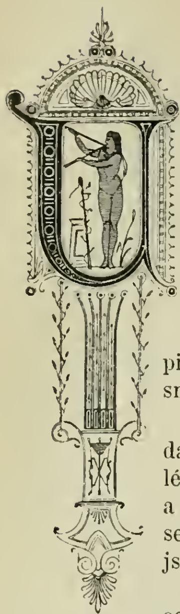
J. D.

Rodnou vsí. Nakreslil H. Schüllinger.

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Usmívaje se rozmarně a mžouraje potutelně očima odpověděl měkkou ruštinou:

„Když si toho moji přátelé přejí, stane se jim po vůli. Ale dříve proukážou mi ještě milost a vypijou číši vína. Já sám vína nepiju, ale hosté moji nesmějí ho postrádat.“

Rozumí se, že jsme souhlasili. Přinesli víno, rozdali stříbrné ploské koflíky, vlastně misky, a začali nalévat, červené a bílé, každému dle chuti. Víno bylo staré a vzácné, teklo jako olej a hřálo jako oheň. Rozjiskřily se nám oči, naduly se žíly a napjala se kůže; štěbetali jsme jako vrabci a hostitel měl z nás vždy větší radost.

Veselili jsme se vespolek a každý vypravoval, kde co rozmarného věděl. Taras Grodnenko byl zrovna v proudu vypravování, když hostitel znovu přistoupil a nás souborem oslovil:

„Přejí si, vzácní hosté moji, povečeřet — rozumí se, až později — zde v komnatě anebo venku v zahradě, pod stromy nebo pod verandou?“

„V zahradě, v zahradě!“ zvolali všichni skoro najednou a paní Spiridonová doložila:

„A když už v zahradě, myslím, že také pod stromy, souhlasíte, pánové?“

Rozumí se, že všichni souhlasili, a Tatar ukloniv se, odešel. Ještě několiv slov proneseno tu i tam v té příčině a společnost vrátila se ku své, Tatarovou otázkou přerušené zábavě.

„Vy jste, poručíku, začal právě něco vypravovat,“ připomenul Grodnenkovi továrník Spiridonov.

„Vím, vím,“ odpověděl hladě si čelo poručík, „ale kde pak jsem jenom přestal?“

„Chtěl jste právě vypravovat jakousi veselou příhodu ze života generala Timaševa . . .“ napomáhal poručíkově paměti bankéř Braumüller.

„Pravda, pravda,“ upamatoval se Taras Grodnenko, „nuž tedy poslechněte. Když pluk náš — já byl jsem tehdáž praporščikem — ve Varšavě byl posádkou, panoval tam skoro neobmezeně náš rozmilý pan Timašev jakožto všemohoucí náčelník policie a velitel četnictva. Jaký to děsný byrokrat a nedostižný furiant, prve jsme si již vypravovali, a Petrohradští zakusili toho plnou měrou, když pan Timašev potom nedopatřením prozřetelnosti ministrem vnitra, náčelníkem III. oddělení a nejvyšším velitelem žandarmerie, tedy jaksi místocísařem se stal. Za mého pobytu ve Varšavě nebyl ovšem ještě tak velikým zví-

řetem, ale přece již v hlavním městě carstva polského první, nejmocnější a také nejvíce nenáviděnou osobností. Jakožto náčelník policie procházel tedy pan Timašev velmi často, bez cíle a plánu, varšavskými ulicemi, aby život a ruch v městě pozoroval. Na těchto potulkách provázel ho vždy silný, hranatý kozák, loudaje se asi padesát kroků za ním a zevluje na všechny strany po děvčatech. Jeho úkolem bylo vlastně, dávati pozor, aby se jeho excellenci nic nestalo, ale prosím vás, co pak se může státi tak velkému pánu za dne na veřejné ulici? Avšak přece, jak ihned uvidíme. Jednou přicházel mu v ústrety mladý Polák jakýsi; muž ten přiblíživ se zcela nenápadně, přikročil těsně k jeho excellenci a než by se byl kdo mohl nadíti, vyťal mu rychle na pravou a levou tvář po rázném políčku, že dvojí to mlasknutí na sto kroků prý se rozlehlo, a náčelník policie jako omráčen stanul, nemoha dlouho se vzpamatovat; mladý Polák šel pak klidně svou cestou dále, jakoby se nic nebylo přihodilo, a nezrychliv také ani dost málo své kroky. Než se pan Timašev z leknutí probral, byl útočník chvilku již za rohem a ten tam. Zuřivě osopil se nyní náčelník policie na kozáka, kterýž tím časem zvolna se byl přiblížil a flegmaticky před potupenou excellencí stanul: „Proklatý mezku, proč pak jsi toho chlapa nechytil, když jsi přec viděl, jak mne napadl?“ . . . Nemotorný — anebo prohnaný — kozák zamysliv se na okamžik, odpověděl jako s velikým podivením: „Ale což pak neměl ten člověk k tomu práva? Bůh ví, excellencí, já jsem myslel, že je to nějaký váš — představený!“

Hlučný smích rozlehl se kolem a společnost zapila vesele poručíkovu anekdotu. Když pak byly umlkly rozmarné a kousavé poznámky, jež tu a tam k ní byly učiněny, ujal se slova pan Spiridonov a pravil:

„Také já mohu něco o generalu Timaševu vypravovat. Timašev byl druhdy také místoguvernérem v kraji, kdež na svět jsem přišel a kdež dosud mám nevelký statek, i stalo se jednou, že Timašev konaje inspekční cestu po své provincii také k nám do Silomina zavítal. Tu pak vrhla se mu v nejbližší vesnici k nohám stará selka jakási. Místoguvernér zvedl ji vlastníma rukama se země a tázal se laskavě: „Co pak ti schází, matuško?“ — „Ach, sudar,“ zalkala selka, „můj muž, můj muž! Již přes půl leta mne nemiluje!“ — „Cože,“ zvolal udiven Timašev, „kde pak je ten ničema? Je přítomen —? Tak, to's ty? Pojď mi sem, darebo! Co pak jsi slíbil této ctihodné ženštině před oltářem — co? Že ji budeš milovat až do smrti — že ne? Nuž a proč pak ji tedy nemiluješ, ty křivopřísežníku, ty rouhači, ty bezbožníku? Proč pak už ji nemiluješ, co?“ — „Ach, pane můj dobrý,“ zalkal žalostně sedlák, „vždyť já ji ctím a šetřím; nikdy není bita a nikdy neslyší ode mne špatného slova; starám se věrně, aby měla všechno, čeho si jen žena našeho stavu žádati může. Nemůže si naříkat, že ji nemiluju; což pak jsem s ní netančil teprv nedávno o svatbě našeho vnuka? Co pak chce ještě — při našem stáří?“ — „Jakže, cože?“ zařval zase místoguvernér, „to všechno ještě nestačí! A ježto se přiznáváš, že jenom to a nic více za svou manželskou povinnost uznáváš, nařizuji po právu . . . .“ Zkrátka a dobře, starý sedlák dostal pětadvacet ran spařenou metlou. Toť přece vzor a ideal úřadní péče, co, moje dámy?“

„Jen jestli to pomohlo?“ prohodila slečna Helena a začervenala se.

„To, krásná slečno, nevím,“ odtušil Spiridonov, „neboť zapomněl jsem se potom u staruchy pozeptat.“

Taras Grodnenko chtěl ještě něco o Timaševu vypravovat, ale nemohl již, neboť v tu chvíli vešel do komnaty Tatar, hospodář, a mačkaje zlatem vyšívanou čapku rozpačitě v rukou, pravil:

„Vzácná společnost odpustí mi snad nezdvořilost, ku kteréž okolnostmi jsem donucen.“

„Co pak se stalo?“ — „Čeho si žádáte?“ — „Co máme učinit...“ tázalo se mnoho hlasů najednou.

„Abych dlouhých řečí nedělal,“ odpověděl Tatar, dodávaje si odvahy, „řeknu zkrátka, že musím vzácnou společnost prosit, aby se odebrala do zahrady, poněvadž by její přítomnost zde vadila...“

„Komu pak?“ zvolal jaksi popuzen továrník Spiridonov.

„Odpusťte, pánové a dámy,“ omlouval se, ale již statečněji hostitel, „právě přijel jízdný posel, nesa zprávu, že přijede za chvíli.... hm, kdybych směl říci kdo!.... že přijede za chvíli host vznešený a mocný, před nímž můj dům v základech se chvěje... urozená dáma, kteréž já i má rodina s nadšením děláme otroky... Nebuďtež, pánové a dámy, uraženi... jste mi hosty opravdu vzácnými, avšak nyní přichází osobnost, před kterouž byste zajisté ochotně stranou ustoupili, kdybyste jejího jména znali...“

„U čerta!“ zvolal poněkud prudce Taras Grodnenko, „jaká to as veliká dáma může být? Pověz, příteli, její jméno, ať ti nečiníme déle rozpakův!“

„Nežádejte toho ode mne!“ prosil Tatar, „dáma ona zdržuje se tu přísně na zapřenou. Nikdo jí nezná a nemá také poznat.“

„Před námi, brachu, nepotřebuješ míti žádných tajností,“ promluvil na to major Graždanskij; „jsem náčelník rozšířené policejní služby v Jaltě a konám právě z úřadní povinnosti, jak asi už známo ti bude, cestu po kraji. Mám tudíž právo žádat o jméno tvého tajemného hosta.“

„Nařizujete mi z moci úřadní, abych je řekl?“ tázal se důrazně Tatar.

„Tak jest,“ odpověděl úsečně Graždanskij, „z moci úřadní!“

„Pak ovšem přestává všechno tajemství... Nuž tedy slyšte: dáma, která sem za chvíli přijede, jest.... na vaši zodpovědnost, pane majore, to vyzrazuji... princezna Kateřina Dolgoruká.“

„Je-li možná!“ zvolal, svrchovaně překvapen, policejní major a sáhl si významně na hlavu, jakoby byl nějakou velikou hloupost vyvedl. „To jsem tomu dal!... Hm, nemilá věc, to mělo skutečně zůstat tajemstvím... Avšak stalo se už, a mně nezbývá, než odvolati se na vaši diskretnost, pánové a dámy, a žádati, aby se o tom co možná nejméně mluvilo...“

„Buďte bez starosti,“ vpadl mu do řeči pan Spiridonov, „o takových věcech není vůbec radno mnoho mluvit...“

„Nuže dobrá,“ pravil s lehčí už zase myslí major, „však nesmíme zapomenouti na žádost našeho milého hostitele. Princezna může tu býti každou chvíli... odebeřme se tedy do zahrady.“

Celá společnost povstala a držíc se, následkem nezvyklého sezení, sotva na nohou, chystala se k odchodu.

„Srdečné díky, pánové a dámy," ukláněl se radostně Tatar, „za laskavou ochotu. Budu pamětliv, abych se vám za ni odsloužil . . . Kdybyste si snad, aspoň dámy, přáli, princeznu uvidět, vystupte v zahradě na dřevěný, révou a chmelem obrostlý pavlan — skrze listí můžete ji nepozorováni přes zeď uvidět . . ."

„Děkujeme, podíváme se," volaly dámy ještě mezi dveřmi, a spěchaly ven do zahrady. Než pak několik minut uplynulo, seděli jsme všichni na vysokém pavlanu, jehož stěny proti odpolednímu slunci tvořily chmel a réva po řídké drátěné mříži vzhůru se plazící. — Čekali jsme asi čtvrt hodiny, než jsme zaslechli dusot četných koňských kopyt, jenž po silnici rychle se blížil, a ještě nějakou chvíli, než jsme zočili kavalkádu, od níž dusot ten pocházel. Napřed klusal jezdec v kroji kozáckém a za ním jela, uprostřed dvou vousatých Čerkesů, na hnědé anglické klisně dáma ve světlých jezdeckých šatech s nízkým, mušelínem ovinutým korkovým kloboukem, velká, imposantní to postava, lepých údů, mladá patrně, pružná a silná, ale — bohužel hustým bílým závojem tak zastřená, že ani jediného rysu její tváře nebylo lze spatřiti. Za dámou — patrně princeznou — klusali ještě jeden myslivec v obleku donských kozáků a mladý, za jockeye přistrojený mouřenín.

„Tu dámu jsme již viděli," zvolala poněkud překvapena, slečna Helena. „Ale kde pak jen honem?"

„Už vím," vpadla jí do řeči mladší sestra, „v Jaltě! podle mouřenína ji poznávám — jest to „gruzínská carevna!"

„Ano, tak jest," doložila paní Spiridonová; „nikdo jiný, než ona."

„Ale jak pak „gruzínská carevna," durdil se továrník, „když je to princezna Kateřina Dolgoruká! Což pak jste, dámy, neslyšely?"

„Můj milý," pravila s vážně-komickou tváří jeho choť, „tomu ty nerozumíš! „Gruzínskou carevnou" nazvaly ji dámy v Jaltě, kdež nikdo se nemohl dopídit, kdoby ona byla, ačkoliv tam dosti často přijížděla."

„Tak tedy," prohodil spokojeně továrník, „teď tomu rozumím!"

„Ale prosím vás, pánové a dámy," ozval se poněkud nesměle Francouz, „k čemu to tajemnůstkářství, proč pak se princezna tak zastírá a zapírá?"

„Ano, toť nyní hlavní otázka," doložila slečna Helena a obrátivši se na Graždanského, pravila: „Prosím vás, pane majore, proč pak jste prve řekl, že měl příchod princezny Dolgoruké zůstati tajemstvím, a proč doložil k tomu pan Spiridonov, že není o takových věcech radno mnoho mluviti?"

„Vy to nevíte, krásná slečno?" tázal se s podivením major, „to mne skutečně překvapuje. Optejte se potom laskavě paní Spiridonové."

„Milostivá paní, prosím . . ."

„Má milá slečno, to je vlastně věc choulostivá . . . jak pak bych vám to jenom řekla? . . . No víte, kněžna Dolgoruká je důvěrná přítelkyně našeho císaře . . ."

„Ah, nic více?" prohodila důvtipně slečna Helena. „Princezna je nepochybně velmi krásná a nechce, aby na ni lidé mnoho zevlovali, proto přidržuje se místního mohamedánského spůsobu a nosí tvář stále

zastřenou; přísné incognito pak zachovává nepochybně proto, aby nebyla obtěžována lidmi, kteříž by skrze ni nějaké protekce chtěli dosíci . . . Nu tak, hádanka je rozřešena!“

„A sice velmi obratně,“ doložil Spiridonov. „Ale když se již věci vyhnouti nemůžeme a o kněžně mluviti musíme, buďte tak dobrý, Nile Feodoroviči, a povězte nám přec, kde a jak seznámil se car s princeznou?“

„Ušetřte mne, příteli, takovýmito otázkami, buďte tak dobrý! Nahlednete přec, že vám já podobných věcí vypravovati nemohu! Mně nesluší se ani, takovýchto řečí poslouchat, a zavděčili byste se mi velice, kdybyste o něčem jiném promluvili,“ odpověděl vážně, avšak beze všeho důrazu, jen tak zrovna z povinnosti major Graždanskij.

„Oho, pane majore!“ zvolal polou vážně, polou žertovně poručík Taras Grodnenko. „Soudíte zcela mylně. Zrovna takovéto řeči, kterých přec ani zabrániti ani potlačiti nelze, měly by se mluvit jenom před policejními orgány, neboť pak byl by i obsah i tón jejich pod úřadní dohlídkou a ony samy staly by se tím neškodnými. Pročež musíte již dovolit, nechtěje sám společnosti věc vysvětlit, abych já k otázce slečny Heleny obšírněji odpověděl, — rozumí se, bude-li to pánům a dámám vhod!“

„Vyprovujte, vypravujte, žádáme o to!“ zvolaly dámy skoro jednohlasně a poručík opřev pravou ruku o rukojeť palaše, začal vypravovat.

„Bude vám snad známo, že jsem byl poslední dobou přidělen k palácové službě u malého dvora, to jest u dvora jeho výsosti následníka trůnu, a domyslíte se zajisté, že se zrovna tam nejvíce ví a mluví o poměru, kterýž se bez našeho přičinění stal předmětem naší rozprávky. Myslím tudíž, že nebude asi daleko od pravdy, čeho jsem se tam doslechl . . . .“

„Na počátku let šedesátých slíbil car, že navštíví slavnost, kteráž se — nevím již ani za jakou příčinou — pořádala v petrohradském Kateřinském ústavě, prvním to a nejvznešenějším vychovávacím ústavě naší residence, kdež princezna Kateřina Dolgoruká tehdá ještě byla chovankou. Car přišel skutečně s celou rodinou a spatřil poprvé svou nynější přítelkyni. Na vnímavé srdce našeho hosudara učinila neobyčejně krásná princezna, kteráž tehda sotva šestnácte let čítala, svým obdivuhodným, lepým vzrůstem a svou spanilou, dokonale pravidelnou a jemnou tváří, kteráž dechem růžového mládí obestřena, neskonale půvabnou se jevila, ihned dojem velmi mocný, hluboký a trvalý. Car promluviv tu a tam několik slov s ostatními chovankami, přistoupil ovšem také k princezně Katince a položil jí několik, za podobných okolností již obvyklých otázek. Princezna byla tak ostýchavá, že valnou chvíli potrvalo, než byla s to nějak souvisle odpovědět. Avšak zeměpán vyznamenal ji delší rozmluvou a dověděl se, když byla princezna trochu smělosti nabyla, že své rodiče záhy ztratila, od svých příbuzných do císařského ústavu dána byla a že se nyní po ukončeném vychování odstěhuje ku svému staršímu bratrovi, kterýž měl tehda palác na Anglickém nábřeží.“

„V domě tohoto bratra scházel se car, zpočátku dosti zřídka, brzy však častěji a posléz skoro den co den s mladou kněžnou, kteráž byla tím časem Kateřinský ústav opustila. Tolikéž vídali lidé, také prý

den co den, jeho veličenstvo, kterak se s mladou svou přítelkyní na nábřeží procházel, a petrohradská vyšší společnost, kteráž pikantní maličkosti s neobyčejnou chutí a horlivostí roznáší, udělala si z těchto zajisté nevinných císařských procházek neobyčejně zajímavou látku večerních rozprav. Car spozoroval to, a procházky s princeznou přeloženy na Inženýrské nábřeží na Fontance. Avšak slídivé zraky zvědavých lidí následovaly cara a jeho přítelkyni i tam, a u mramorových krbů s římsami ze zlatého bronzu spřádaly se večer v nediskretních palácích vždy smělejší a dobrodružnější domněnky. Leč car o tom nevěděl anebo toho nedbal, a procházky začaly se nyní střídat s vyjížďkami na něvské ostrovy a do okolí Petrohradu. Princezna šla obyčejně pěšky napřed a císařův povoz přijel brzy za ní. Večer pak vídal car svou přítelkyni, kteráž byla tím časem také svou dívčí ostýchavost zvolna přemohla, opět v domě jejího bratra, do něhož car v pozdnějších hodinách, místo hlavním vchodem, postranními vraty, z ulice Galejní vcházel. Císařovně nemohl ovšem tento přátelský poměr zůstati dlouho tajemstvím, a ona ho také neschvalovala. Také nepřijala kněžnu Kateřinu za skutečnou, službu konající „dvorní slečnu"; princezna obdržela sice titul dvorní slečny, avšak nikoliv také obvyklý brillantový císařovnin monogram, odznak to skutečných dvorních slečen, kterýž císařovna sama a výhradně udílí."

„Dosud býval car v lásce zpravidla velmi nestálým; avšak jeho náklonnost ku kněžně zdá se nezvratnou. Jí zasvětil celé srdce své, v ní soustředil všechnu lásku, kteréž jen schopen byl. A přece okouzlila ho tak a upoutala na se jenom krása mladé kněžny, neboť neobyčejnými dary ducha princezna nikterak nevyniká. Uvedli ji ke dvoru, avšak nemine snad žádná slavnost a žádný ples, aby kněžna nesplakala a císaři si nepostěžovala. Nic nespomáhá často, že general Riljejev, hlavní osoba u dvora a důvěrník rodiny Dolgorukých, kavalíry důtklivě upozorňuje, že „Madame la Princesse" na ten a onen tanec není ještě zadána — dědicové nejvznešenějších jmen odpovídají s politováním, že se již na všechny tance zadali, a přece týká se vyzvání jenom jich, neboť tanečníků méně vznešených má kněžna vždy hojnost. Jenom hrdá nejvyšší aristokracie vzdaluje se jí . . . Princezna pořádá malé, utěšené společnosti večerní, leč i tam bývá velmi těžko dostati osobnosti, kteréž by tam nejraději byly viděny. Nově jmenovaní dvorní hodnostáři dělají ovšem kněžně povinnou jaksi návštěvu, avšak tím bývá také obyčejně všechno odbyto. Než prázdny proto přece salóny na anglickém nábřeží nebývají. Naopak: přichází tam zajímavých osobností značné množství; lidé, kteří skrze protekci rozkošné hostitelky něčeho dosáhnouti chtějí, nějaký čestný úřad, nebo výnosné místo, nějakou koncessi a t. d., dostavují se k jejímu krbu a holdujíce její kráse a jejímu vkusu docilují často, čeho by jinak nikdy snad nebyli docílili. — Proč vlastně sloupové naší vysoké aristokracie k princezně tak zdrženlivě, ba velkopansky se chovají, nikterak nenahlížím; proto, že jest přítelkyní carovou, opovrhovat jí přece nemohou, neboť to bylo by urážkou veličenstva; co do rodu pak není princezna Kateřina o nic horší, než oni — vždyť stoupá její rodokmen nazpět až ku sv. Vladimíru a Rurikovi, zakladateli ruské říše, a tudíž také k ruským velikým knížatům . . ."

Poručík chtěl patrně ještě něco doložit, avšak rozpomenul se nepochybně, že by nebylo slušno další úvahy činit, ustal.

„Velmi zajímavé, velmi pikantní," liboval si Francouz a tiskna poručíkovi ruku, doložil: „Děkujeme vám od srdce, pane; leč povaha toho poměru nezdá se mi ještě dosti jasnou . . ."

„Nu ale teď, pánové, myslím, že je těch řečí dosti!" ozval se nevrle major Gražďanskij. „Nezapomínejte, o kom tu stále, aspoň nepřímo mluvíte! Je pravda, jsme tu společnost uzavřená a v každém ohledu honetní, leč i té položeny jsou jisté meze. Protož prosím, abyste si zase nějaký jiný předmět obrali."

„A to nebude asi těžké," zvolal rozmarně Spiridonov, „neboť vidím k nemalé radosti svého vytráveného žaludku, že nám přinášejí večeři!"

A tak tomu i bylo. Mezi tím pak, co Tatar s dvěma ruskými služkami pod stromy stůl pokrýval a k večeři strojil, pozorovali jsme s pavlanu, rozhrnuvše si na několika místech šťavnaté listoví, malebný západ slunce a zvláštní proměnu, jež se při tom s celou krajinou děla: pole, hora, sad i les planuly v magickém osvětlení, jakoby s jedné strany nachem, s druhé fialovou záplavou a s třetí oranžovou září byly polity. Celý kraj pak zahalovala zvolna bělavá, do růžova opalisující mlha. Slunce kleslo, velkolepá hra barev brzy přestala a rychle dopadající temnota soumraku zahájila zápas s bledým svitem vysoko již vystouplého půlměsíce.

Zasedli jsme kolem stolu ku kouřícím mísám a zvonivým pohárům. Tatar-hospodář pečlivě nám přisluhoval.

„Jak pak, bratře náš milý, kněžna již služeb tvých nepotřebuje?" otázal se náš cestovní maršálek, Taras Grodnenko úslužného hostitele.

„Nepotřebuje," pane, odpověděl tento. „Ji mají na starosti nyní mé ženy."

„Vy jste ji tedy uvedl do harému?" vyzvídala paní továrnice.

„Tak jest, vzácná paní," na to zase Tatar. „Kdyby velectěné dámy tuto neměly společnost svých známých a přátel, byl bych je také poprosil, aby přijaly službu mých žen."

„A není dovoleno zvědět, kolik ženušek máte?"

„Jenom tři, vzácná paní; s nimi pak starají se o pohodlí a zábavu princezny moje tři, již povyrostlé dcery."

„Zdá se, že kněžna není u vás dnes poprvé?" prohodil tázavě major.

„Není, pane. Kněžna jest už naší známou, a mohu s pýchou doložit, že také naší přítelkyní."

„Aj totě zajímavá historie," pokračoval major. „Velice byste se mi zavděčil, kdybyste nám tak vypravoval, jak jste se s princeznou seznámili. Totě není snad jen nějaká známost ledabylá!"

„Ba že není," přisvědčil Tatar; „můj dům je šťasten a požehnán, že smí hostit dámu tak vznešenou. Ptáte se, jak jsme se s kněžnou seznámili? Zcela maně, beze všeho přičinění, co nás se týče. Není to žádné tajemství — proč bych vám to nepověděl, když už vůbec víte, že jest to princezna Dolgoruká. Kněžna jela jednou se svou družinou kolem, asi jako dnes přijela; bylo nesmírné vedro a jí zachtělo se ob-

čerstvení a odpočinku; jezdec jeden z její družiny vjel do nádvoří a tázal se, jsme-li ochotni, jeho velitelku uhostit. Rozumí se, že jsem byl s největší radostí ochoten. Zajeli tedy všichni k nám, a kněžně zalíbilo se u mne tak, že dále již ani nejela, nýbrž hned tuto noc ve společnosti mých žen přespala. Pak přijela ještě jednou, a když jsem ji po třetí před prahem vítal, pomáhala kněžna s kočáru malému děvčátku .... Pravila, že jest to opuštěné dítě neznámé matky, kteréž mezi cizími lidmi smutné mládí tráví, že se jí toho dítěte zželelo, že si je sama do vychování vyžádala a že jest odhodlána, státi se mu matkou. Avšak než do Petrohradu se vrátí, že potřebuje pro ně dobrého útulku a tu že by prosila mne a mé ženy, zdali bychom tomu andílkovi na několik neděl nechtěli býti pěstouny? Nepotřebuji zajisté ani zvlášť připomínat, že jsme i této žádosti vznešené kněžny ochotně vyhověli a takž zůstalo děvčátko u nás ..."

„A kněžna přijela je dnes navštívit?" vpadl mu otázkou do řeči major.

„Tak jest, ale nezastala ho již."

„Jak to, děvče vám uteklo? Nebo bylo ukradeno?" tázalo se několik hlasů zároveň.

„Ani to, ani ono," odpověděl Tatar, „a přece zmizelo. Spůsobem zcela řádným ... ale vlastně přec trochu tajemným. Přijela vám sem, nevím jakou podivnou náhodou, jiná, také vznešená a krásná dáma, vyžádala si také u nás pohostinství a bavila se s mými ženskými výborně. Ale pojednou spatřila ono děvčátko a zvolala: „Odkud jste vzali to dítě?" — „Dostali jsme je od jisté vznešené dámy na čas do ošetřování. Jest prý to dítě opuštěné a ona dáma chce si je vzíti za své," odpověděl jsem. — „Milý příteli," na to zase ona dáma, „zde stala se nějaká mýlka! Ale kdo pak jest ona dáma? Musíte mi to říci, neboť mám na to dítě jakési právo a toho nemohu se vzdáti, nevědouc, kdo po mne nastoupí!" Přemýšlel jsem chvíli, ale vida před sebou dámu patrně vznešenou a mocnou, pravil jsem upřímně: „Kněžna Kateřina Dolgoruká ..." „Dolgo—ruká!" zvolala svrchovaně překvapena dáma. „Totě podivná, přepodivná náhoda! ... Milý příteli, to dítě vzala jsem si již dříve já za vlastní a chtěla jsem s ním co nejdříve již někam do města odejet, abych je dala jako svou vlastní dceru vychovat. V tom namanula se asi kněžna, a nepoctiví pěstouni, chtíce více peněz vyzískat, zapřeli mne asi a prodali dítě kněžně. Abyste však se přesvědčil, že dítě mne zná a již za svou skoro matku považuje, zavolejte je!" — Přivedli jsme holčičku a tato prohlásila skutečně dámu za svou „matinku;" ale ... přítulně se k ní to děvče příliš nechovalo. Nu, pomyslil jsem si, totě zcela přirozeno, vždyť není to její pravá a vlastní „matinka!" Až jí více přivykne a její dobré srdce pozná, bude se k ní také více tulit. Ostatně, na tom nic nezáleží, jen když bude dítě dobře vychováno a obstaráno! — „Vidíte, milý příteli," pravila mi zase dáma, „že dítě mně vlastně již náleží! Budu vás tedy prosit, abyste mi je vydali. Kdyby však kněžně Kateřině Dolgoruké nějak zvláště na tom záleželo, aby se o n a stala jeho vychovatelkou — nevím sice, proč by to bylo, ale dejme tomu — nechť se jen u mne přihlásí a pojednáme o tom společně. Možná, že se dohodneme. Nemám zajisté jiného úmyslu, než aby

dítě pečlivě vychováno bylo, a může-li mu princezna lepší snad budoucnost zabezpečit, než já, aneb má-li nějaký jiný vážný důvod, já jí zbytečných překážek činit nebudu. Leč prozatím musím na svém právu setrvat.“ — Na to já, pohladiv si kníry, jsem odpověděl: „Madame, nemohu a nechci vám odporovat; možná, ba já věřím, že máte na to dítě starší právo, ale uznáte přece, že musím nejdříve vědět, kdo se tu o své právo hlásí! Od koho jsem to dítě dostal, vím a vy to již víte také . . . .“ „To jest, vy chcete, abych vám pověděla, kdo jsem a abych na to také podala průkazy,“ vpadla mi do řeči dáma a doložila: „Nuže vězte tedy, že jsem Salomonida Platonovna kněžna Sachalinová, a vizte můj průvodní list.“ — Dokument byl v pořádku a poněvadž kněžna Sachalinová oznámila, což ostatně také z průvodního listu bylo vidno, že nyní v Jaltě sídlí, jako kněžna Dolgoruká, vydal jsem jí děvčátko. Šťastné dítě! Dvě kněžny se o ně, abych tak řekl, tahají . . .“

„Nu a co tomu řekla prve kněžna Dolgoruká, když uslyšela, že je dítě pryč?“ pravila paní Spiridonová.

„Byla velice překvapena,“ odtušil Tatar, „obzvláště když uslyšela jméno kněžny Sachalinové; avšak nezlobila se a nečiní nám žádných výčitek. Naopak říká, že jsme jednali zcela správně, že jsme dítě vydat musili, že se s kněžnou Sachalinovou o tom ještě domluví a tak dále. Ale milé jí to zrovna není, jak pozoruji . . . než jaká pomoc! Vždyť uznává sama, že jsme jinak ani jednat nemohli.“

„Nelamte si tím hlavu, kněžna Dolgoruká postará se již, aby věc nevybočila z pořádku,“ připomenul, jakoby Tatara upokojiti chtěl, čehož ostatně nebylo ani potřebí, major Graždanskij; „avšak dovolte nyní laskavý hostiteli náš, otázku: kam nás uložíte? Mně se zdá, že budete nyní v úzkých, ježto jste nedopustil, abychom postavili své stany . . .“

„Moudrý hospodář nikdy nepřichází do rozpaků,“ odvětil s úsměvem Tatar. „Vaše stany stojí už v menší zahradě, kdež jsou úplně za větrem a přec na volném vzduchu. Kněžna projevila přání, aby její lidé v domě, jí na blízku nocovali a dala vás prosit, . . .

„Abychom přenocovali venku,“ dopověděl náš maršálek. „Jak pak by ne! Vždyť jsme přece řekli, že by nám bylo milejší, spáti pod stany!“

„Pamatoval jsem si to a vyřídil jsem tudíž po chvílí kněžně, ani se vás neoptav, že jí s radostí místo postupujete, a ona vzkazuje vám za to své díky, tož díky prý „neznámé cestující dámy“. Odpouštíte mi přec, že jsem tak samovolně za vás rozhodl?“

„Odpouštíme, příteli, hospodáři, odpouštíme a děkujeme zároveň za postavení stanů,“ vece Taras Grodnenko. „Myslím, že budeme spáti jako v ráji a že se nám bude všem zdáti o krásné princezně Katince . . .“

„Tiše!“ zvolal přísně policejní major. „Aktivní důstojník, a tak lehkovážný! Což kdyby vás slyšela?“

„Usmála by se zajisté a řekla by: „To je přec junák, na toho činí přítomnost mladé, krásné dámy patřičný dojem!“ . . . avšak, aby starostlivý pan major byl upokojen, mlčím už a navrhuji, abychom si před spaním ještě něco pikatního a nezávadného pověděli?“

„Jenom co povídat?“ tázala se kormutlivě slečna Helena.

„Parbleu!“ zvolal Francouz, praštiv se dlaní do čela. „Vzpomínám si teprve, že jsme si odpoledne vyžádali vstup do harému a že jsme na to zapomněli!“

„Nezapomněli, pane drahý,“ odporoval Grodnenko; „ale když přijela ta princezna . . .“

„Ostatně, kdyby ani princezna nebyla přijela,“ zasmál se za námi Tatar, „mezi moje ženské byste se přece nebyli dostali . . .“

„Jak to, vždyť jste přec slíbil!“ namítl Spiridonov.

„Ano slíbil, ale kdyby nebyla kněžna přijela, byl bych vás tak zpil, že byste se nebyl nikdo mohl ani na nohy postavit — nu a v takovém stavu nebyli byste se přec chtěli mým dámám představit?“

„Takovou jsi tedy, šibale, na nás líčil nástrahu?“ zasmál se tulský pan továrník. „Toť zasluhoval bys, abychom ti celý sklep vypili a přec pevně na nohách zůstali.“

„To nebylo by možné!“ dovolil si Tatar pochybovat. „Ale panstvo nezviklá se jistě, přinesu-li ještě koš tmavých láhví . . .“

„Přines, brachu! Vypijeme je na zdraví tvého krásného hosta! To je přec dovoleno, pane majore, co?“

„Pan Spiridonov přichází do ohně,“ pravil vesele major, „dnes ještě něco uvidíme!“

„Ale pane poručíku,“ oslovila Tarasa Grodnenka slečna Helena, „udělal jste nám naději a laskominu na nějaké pikantní vypravování . . . nezapomínejte přec!“

„Ano, slečno krásná, ono se vám lehce říká: „Nezapomínejte přec,“ ale co honem vypravovat, aby se k rozpoložení našemu a k okolnostem hodilo?“

„Třebas, když o harému již mluvíme, nějaké harémové historky,“ navrhla rozmarně slečna Helena a zastřela si tvář vějířem.

„Sacrebleu, demoiselle!“ zvolal Francouz, „žil jsem tři leta v Cařihradě a mohu už něco vypravovat. Jestli by společnosti bylo libo —“

„Rozumí se, rozumí!“ zaznělo z několika úst a Francouz zatočiv si kníry, jal se vypravovat:

„Život mohamedánských žen a dívek v harému jest, pánové a dámy, jak mi z hodnověrného pramene bylo vypravováno, velice umořující a nudný. Pomyslete si: stále jsou uzavřeny a vyjdou-li si do bazáru, jsou úplně zastřeny a kleštěnec s důtkami provází je, aby žádný muž k nim nemohl se přiblížit! Žádné styky s mužským pohlavím, žádné známosti — jenom věčně stejná nuda uzavřených voňavých komnat! Můžeme si pomyslit, jak v takovém harému, obzvláště je-li velký, bují klepy a všeho druhu intriky; však nedosti na tom: mnohá unavená koketa vznešenějšího harému přemýšlí ustavičně také o tom, jak by si — přese všechnu ostražitost svých hlídačů a přese všechnu přísnou kázeň a zuřivou žárlivost svého pána a manžela, nějaké milostné dobrodružství sosnovala, a mohu vás ujistit, že už leckterý „ďaur“ . . . ale nebezpečné je to vždycky, a mnohý křesťanský záletník svou mlsnotu zle odpykal. Abych vám hned příklad uvedl: měl jsem v Cařihradě přítele a rodáka, jmenoval se Berthault a byl kavalír od hlavy až k patě. Tento přítel můj zamiloval se do jedné takové zastřené krasavice, kteráž mu nesčíslnými malými koketeriemi dala právo domnívati se, že jest

také milován. Den co den stál v určitou dobu na rohu dvou ulic, aby ji uviděl, až kolem pojede a aby nějakým významným pohledem nebo lehkým pokynutím ruky za svou věrnost byl odměněn. My, přátelé jeho, kterýmž on s blaženou tváří o svém milostném poměru s nejmladší „kadunou“ Mahomeda Ismaila paše vypravoval, varovali jsme ho, ale marně. Jednou vyletělo z okna kočáru, když zbožňovaná turecká krasavice kolem jela, malinké psaníčko k jeho nohám a zanícený mladík viděl, že je vymrštila krásná, zlatými kroužky bohatě ozdobená ručka jeho zbožňované dámy. Lístek obsahoval pozvání, aby přišel můj přítel podvečer na osamělý konec jednoho hřbitova. Domlouvali jsme mu v kavárně, aby pozvání neuposlechl aneb aby aspoň dovolil, aby ho někdo z nás tajně doprovodil. Opovrhl naší radou a šel, přijav toliko průvod jednoho z našinců. Sotva že byli oba na hřbitov vešli, přistoupil k nim jakýsi bohatě oděný černý sluha a požádal je, aby ho následovali. Samými odlehlými uličkami přišli k jakési brance, kterouž sluha otevřel a pokynuv Berthaultovi, aby vešel, dal jeho průvodci rukou znamení, aby zůstal venku. Kolkolem bylo naprosté ticho. Průvodci našeho dobrodružného přítele zdálo prý se, že oči černochovy večerní temnotou škodolibě svítily, jako zrak divoké šelmy, i zapřisáhal, maje zlé jakési tušení, Berthaulta, aby se vrátil. „Co pak ti napadá?“ odpověděl tento; „jest už pozdě! Ostatně čeho se mám báti při věci tak chytře navlečené?“ Branka se za ním zavřela a přítele Berthaulta nespatřili jsme nikdy více. Francouzská kolonie cařihradská i vyslanectvo naše napjaly všechny síly, aby ubohého Berthaulta vyprostily — ale vše bylo marné. Ani úřadní ani soukromé pátrání nezjistilo nic; byl prý za hranice vyvežen, pravilo se nám tu a tam, avšak kam, nikdo nevěděl. Byla to nejspíše lež a přítel náš zahynul rukou vražednou.“

„Hu!“ zvolala slečna Helena, „totě příšerné milostné dobrodružství!“

„Chcete-li, povím vám ještě jedno,“ odpověděl Francouz, „avšak připomínám napřed, že záletník tenkráte šťastně vyvázl.“

„Nuž tedy, vypravujte!“ zvolaly dámy.

„Ale krátce a rychle,“ komandoval Taras Grodnenko, „neboť připozdilo se a bude čas, abychom se odebrali do stanů. Ráno bude potřebí časně vstát, neboť máme dalekou cestu.“

„Budu tedy zcela stručně vypravovat,“ slíbil Francouz a začal. „Bohatý Turek let prostředních, jakýsi Selim bej, obýval jeden z nejúhlednějších paláců cařihradských a vzal si do domu, po smrti své první ženy, jakožto vychovatelku svých dvou dětí, mladou Angličanku, slečnu Forsterovu. Na to zasnoubil se opět s krásnou, ale vášnivou paní, kteráž si ho záhy, jak říkáme, zcela osedlala. Jmenovala se Hurrem Hanum a prosila několikráte vychovatelku, když tato do města vycházela, aby jí rozličná psaníčka obstarala. Avšak slečna Forsterova byla dáma opatrná a nechtěla dělat prostřednici takovéto nebezpečné tajné korrespondence. Tím větší bylo tudíž její podivení, když jednou večer favoritka řečené bejovy ženy, jménem Adévié, se slzami v očích do její komnaty vrazila a po krátkém úvodu zalkala: „Řekněte, prosím vás, tomu anglickému pašovi, aby sem dnes večer nepřicházel!“ — „Jakému anglickému pašovi?“ tázala se udivená vychovatelka. — „Tomu krás-

nému, velkému Angličanovi se zlatým vousem. On sem dnes v noci přijde, neboť poslali mu provaz a klíč; ale zejtra otočí mu ten provaz kolem krku, ostřihají mu do hola hlavu, že bude hladká jako jeho obličej, pak obleknou ho do ženských šatů a vyvedou ho za město do hor, kdež ho jako psa ještě sbijou." — Angličanka byla celá bez sebe; myšlenka, že by její krajan na posměch celého harému takto byl zohaven a ztýrán, pobouřila ji v hlubinách duše. I jala se přemítat, jak by pobloudilého rodáka zachránila, ale nic jí nenapadalo. Konečně, když už čas kvapil, rozhodla se ke kroku zrovna zoufalému: vyžádala si rozmluvu s bejem, pověděla tomuto, co ředitel harému na Angličana líčí, a prosila úpěnlivě, aby jejímu svedenému krajanu odpustil a sám ku pomoci přispěl. Bej zuřil zpočátku a opakoval několikráte, ten pes že musí zemřiti! ale konečně dal se přece obměkčit a pravil po krátkém přemýšlení: „Dobrá tedy! Nechci, aby vaše důvěra v mou velkodušnost byla sklamána! Ten mladý muž nebude večeřet s mou ženou, nýbrž se mnou! To bude pro něho také trest a snad dosti citelný. Nestane se mu nic, buďte pokojna. Ať se vrátí, odkud přišel; avšak doufám, že po lekci, kterouž mu dám, na příště za ženami jiných mužů nepoleze!"

Druhého dne pak poslal bej slečně Forsterově tobolku plnou dukátů „za to, že od jeho harému odvrátila neslýchaný skandál." Za několik dní pak dostala slečna z Londýna list plný díkův od zachráněného Angličana."

„No, to skončilo opravdu příznivě," zvolal zívaje major Graždanskij; „ale teď, myslím, že máme toho povídání a poslouchání už tak zrovna dosti, a že bude dobře, uposlechneme-li pokynutí pana cestovního maršálka. Pozoruji, že musím dnes opět dáti dobrý příklad — nuž tedy vstávám a přeji všem sladké noci!"

Zvedli jsme se, ten rychleji, onen váhavěji, a když byl Tatar s velikou svítilnou se dostavil, následovali jsme ho do druhé zahrady a ulehli v stanech dle téhož pořádku, jako minulého večera.

IV.

Následujícího dne konala naše společnost cestu k Čatyr-dagu. Dopoledne ani odpoledne neudálo se nic zvláštního. Cesta byla skoro táž, jako včera, ale jízda již o něco nudnější; teprve před samým večerem, na předposlední stanici, upoutaly nás zase mocněji krajina i jízda. — „Zejtra chceme s temene Čatyrdagu vidět východ slunce, nuže tedy vzhůru, ať do tmy k jeho úpatí dorazíme!" napomínali průvodčí. Ano, na cestu, ale čert aby to všechno srovnal, co s sebou vléci musíme: víno, čaj, chléb, samovar, cukr, sklenice atd.; to všechno se musí složit do kožených měchů tak, aby se předně nic nerozbilo a za druhé, aby se měchy jako přesýpací váčky koním přes hřbety mohly zavěsit. Nebude-li příznivé počasí, musíme se v horách o den nebo o dva dni déle zdržet — potřebí tudíž hojně spíže naložit.

„Jeďme, jeďme!" pobízejí Tataři. „Ale za dlouho-liž neujedeme tři neb čtyři versty?" odmlouváme zase my. „Ujedeme brzy, ale slunce už zapadá, a Tataři pod Čatyr-dagem uléhají záhy ku spaní. Nedostaneme noclehu!" Tento důvod rozhodl. Vyjeli jsme tedy při slunce západu

a dýchali s nesmírnou rozkoší večerní vůni sadů, jimiž cesta až na místo vede. Ještě za soumraku viděli jsme do malebné vesničky Korbekly u podnoží velebné hory. Témě Čatyr-dagu skví se ještě odleskem purpurových červánků, boky jeho oblévá nádherná temně fialová mlha, ale dole, ve hvozdech a rozsedlinách už je čirá tma. Vzduch čistý, obloha jasná, nikde ani obláčku. Jsme šťastni: jitro bude krásné! Ale jaký dnes nocleh? . . . „Žádné starosti,“ domlouvají průvodčí, „budete spát jako bohatýři!“

Hafani v tatarském dvorci odštěkovali si svou povinnost, unavené kobyly naše vpustili koňáci do malé ohrady mezi ostatní, nás pak uváděl po krátkém, dosti chladném uvítání hospodář do ložnice. Nejprve vystoupili jsme asi deset stupňů vzhůru, pak prolézali jsme, jeden za druhým, čtverhrannou nevelikou děrou do jakési malé jizby a odtud zase podobnou děrou do jiné, rozsáhlejší komnaty. Ani slova nemluvíce, rozhlížíme se všichni, kde to jsme a jak asi spát budeme? Jizba je dosti přívětivá a úpravná: celá podlaha je pokryta tlustou bílou plstí; podél stěn vine se na stopu vysoký divan, nad nímž krásně vyšívané ručníky jsou rozvěšeny. Na široké římse tam v rohu leží hromada skvostných, zlatem a stříbrem vyšívaných šatů, a hned vedle na hrubém trámu od krovu stojí prasprosté, začazené a promaštěné hliněné hrnce. Jediné malé okno s dřevěnou mříží, a naproti oknu kolossalní ohniště, na němž by Homérův cyklop pohodlně večeři si mohl péci.

„Čistá komnata, co?“ táže se hospodář. „Hnedle vám přinesou kávu, a pak můžete si lehnout, pánové tam a dámy sem. Ve tři hodiny vás vzbudím a pak pojedete vzhůru!“

Odešel. My pak odbývali jsme válečnou poradu stran opatření na noc; hlavní otázkou bylo: má někdo zůstat na stráži? Namítal jsem skromně, že jest se nám báti toliko jednoho nepřítele: hmyzu, a před tím že nás žádná stráž neuchrání. Ale než se o návrhu a mé námitce rozhodlo, přišla hospodyně s černou kávou. Neobyčejný zjev: hospodyně sama, a s nezastřenou tváří! Nebesa, jaká to žena! Vlasy jako čarodějnice, oči jako tlustí svatojanští červi v hroudě, tvář jako obrovský suchý fík, tesáky přes spodní ret přerostlé, prsa jako vyždímané žoky a ruce jako přelámané habrové hole — proč také tato furie nešetří mohamedánského obyčeje? — Káva byla hustá, ale silná a chutná, a přece srkali jsme ji zrovna se strachem, jakoby byla ta jedibaba nějaká Circe, kteráž nás očarovaným lektvarem v prasata chce proměnit. Taková šereda a Circe!

Za chvíli přišla baba opět, naházela na divan hromadu žíněnek a polštářů a zavěsila na různých místech otypky dymiánu. „K čemu, matko, to koření?“ táže se jeden ze společnosti. „To jen tak,“ odpovídá s úsměvem babice, „aby vám tu trochu zavonělo.“ Ustlala nám pohodlně, a všichni těšili se na milý odpočinek; jenom mne trápila zlá předtucha . . . „Nelehnu na divan; v plaid zaobalen vyčkám na zemi svého osudu!“ Shasli světlo a již také usnuli — šťastní lidé! Nu, však také usnu. Sdřímnul jsem. Ale v tom probudilo mne pekelné zrovna pálení, jako kdybych se na ohnivém loži válel; jako střela vyskočil jsem, škrtám sirkou, dělám světlo. Vzácné podívání: plstěná pokrývka podlahy, prve ještě bílá, je skoro celá hnědá; miliardy blech hemží se po ní, a kdož

ví, co ještě jiného hmyzu. Kam se před nimi uteku? tážu se zoufale, a dobrý genius mi šepce: „Na ohniště!“ Sedím tedy na ohništi a čekám, kdy asi moji soudruzi „z mrtvých vstanou“. Čekám už půl hodiny — ne, ti mají tlustou kůži! Konečně: začal sebou vrtět jeden, druhý, třetí a čtvrtý; jeden vzpřímil se a spatřiv — rozespalý — mne na ohništi při světle sedícího, vykřikl leknutím, a v tu chvíli byli všichni vzhůru. Co se dělo dále, netřeba vypravovat; jen tolik sluší ještě známo učinit, že jsme kouříce na ohništi vyseděli do tří hodin.

Ve tři hodiny přišel Tatar hospodář a přinesl už kávu; nedivil se pranic tomu, že nás našel na ohništi, — snad si pomyslil, že jest u nás takový obyčej. Vypili jsme, zaplatili, poděkovali se a vylezli ven na dvůr. Měsíc libě ještě svítil a průvodcové naši sedlali koně. Za chvíli vyjeli jsme ze vrat, a již klušeme vzhůru na Čatyr-dag. „Seďte pokojně a nechte koně jíti, jak sami chtějí,“ napomínají průvodčí. Rozervaná, kamenitá cesta, zlá cesta! Pod námi na pravo lesnatá propasť a nad námi do nedohledné výše, a kam jen oko patří, temný bukový prales. Měsíc maluje na cestu, na každý balvan a na každou mýtinku příšerné křivokláty, a kulichové ještě houkají. Znenáhla se rozednívá, rosa se sráží a vzduch stává se mrazivým. Zde vyplašili jsme jelena, tam zase uhání před námi párek srnců: nyní jsme v hlubokém hvozdu, kde přes cestu stromy spletené mají haluze, a hned na to jedeme přes úzký skalní hřbet, pod nímž se hluboké údolí rozkládá.

Urazivše asi hodinu cesty, jedeme do krásné mýtiny, bujně porostlé vysokou měkkou travou. Posvátné ranní ticho ruší jen temný dusot podkov, a tu i tam rozléhá se v hlubinách lesů říhání jelena. Však z nenadání zařvala nám vstříc tichá dříve mýtina, až uši zaléhaly, a tisícerou ozvěnou rozštěkaly se lesy a skály, jako by na každém skalním hrbolu seděl nějaký cerberus: celé stádo velkých ovčáckých psů, s rozšklebenými tlamami a sježenou srstí vyřítilo se na nás a zastoupilo nám cestu. Koníci naši zastavili se klidně, jakoby tomu výjevu už dávno byli uvykli, a jali se štípat vonnou trávu. Přišli ovčáci a zahnali psy; nás pak sehnali průvodčí s koní. „Nechcete-li odsud koním na šíjích ležet a toliko hřívy se držet, musíte už pěšky nahoru,“ oznamuje přední vůdce, a již jsme zase na junáckých nohách. Ovčáci nabízejí se, že nám nadojí mléka, ale my pěkně děkujeme a pijeme víno. Po krátkém odpočinku putujeme pak dále, ba neputujeme: lezeme a drápeme se mezi navalenými balvany, trním, roštím a zakrsalým jalovčím vždy obtížněji vzhůru, neboť nás ti oslové vedou cestou nejkratší a zajisté také nejhorší. Div divoucí, že naše dámy tu cestu předržely; vedly si velmi statečně, skoro lépe než my muži.

Podoba rostlin je už všecka změněná; ještě jedna pláň potěšila nás skvostným kobercem trávy, protkané modrými nezabudkami a libezným alpským kvítím, a pak už jen odumírající hloží. Propoceni až na veskrz, ocitili jsme se asi za hodinu na závratném okraji vápenné skály, přes pět tisíc stop nad hladinou mořskou. Témě Čatyr-dagu je pusté a nevlídné, samé zvětralé kamení, žádné už rostlinstvo.

Ale ten rozhled odsud po celém téměř Krymu je tak velkolepý, že člověka až zrovna poráží. Kolmo pod námi, tak kolmo, že můžeš svalit kámen dolů do korun buků, v hloubce dvou tisíc stop od nás.

rozkládají se v čarokrásném střídání luhy a lesy; modré sbalené obláčky dýmu poletují nad tím božským parkem a stáda ovcí pohybují se na lučinách jako oživené hromádky písku. Z malebně zarostlých údolíček tam dole, hluboko, tři tisíce stop pod našima nohama, vyhlédají přívětivé tatarské vesničky a kolem nich vinou a stáčejí se krajem potůčky, jako modrá lesklá háďata, bystře k moři uhánějíce. Ranní mlha zastírá nám ještě obraz dalších krajin; jen boky a podnoží Čatyr-dagu jsou jasné, ty velebné boky, to nádherné podnoží! Svalili jsme na neobydlené straně hory, jak všichni cestující dělají, veliký kámen dolů, natahujíce krky, abychom jej viděli dopadnouti; však toho jsme neuzřeli: slyšeli jsme toliko, jak od úskalí k úskalí poskakuje, v propasti rachotí a burácí. Tím hřmotem poděšeno, vyletovalo ze svých hnizd a doupat rozličné skalní ptactvo, k nemalé radosti naší také královský orel, jenž nedaleko od nás jako hnědý obláček na chvilku ve vzduchu se zavěsil. Tím časem zarděl se východ silnou purpurovou září — slunce není daleko!

Jakoby před králem dne horizont cestu vykuřoval, vystupovaly na samém východě lehýnké obláčky, napřed bělavé a když výše vystoupily, rudé jak plameny; potom zbledly a utkvěly v lesku jasně zářícího zlata. Zatím rděla se na těch místech obloha vždy více a více, již podobá se celý východ nesmírné výhni, v níž i kouř se spaluje, a ta skoro strašně nádherná záplava plane, rozdmychuje a rozpaluje se vrostoucím záchvatu, jakoby zde místo východu slunce vyšlehnouti měl požár světa. Jako přimrazeni stojíme na vrcholu obrovské hory, v němém úžasu zrak ztopivše do toho přenádherného, celou duši oslňujícího mlhového obrazu. Pravím mlhového, neboť jen mlze děkujeme za tak neobyčejné divadlo. Čím více se obraz východu slunce rozvíjí, tím více roste náš úžas až do čirého vyjevení. Jako před zázrakem, v nějž jsme nikdy nevěřili, ochromeny klesají myšlenky, je schvácen všechen cit a smysl náš . . . . Zatím dovršil se takřka plasticky obraz východu: perspektiva je taková, že jasně vidíš prázdný prostor mezi žhavou oblohou a zaníceným okrajem země — nic neschází, než aby touto branou skutečně vyjelo ohnivé spřežení Phoeba Apollona. V tom vyšlehl z výhně, jako nejjemnější bledý blesk, vzhůru paprsek neskonalého jasu, a v kratinkém jeho zásvitu zachvěl se patrně éther; za ním vyšlehl druhý paprsek a v nedostižné rychlosti třetí, čtvrtý a tisící, již žene se štěrbinou mezi nebem a zemí do výše obrovský proud bílého světla, záře, před níž bledne zánět oblohy i žár obláčků. A sotva že se v tom lesku zbarvil segment oblohy, vynořil se z ohnivé záplavy ve zdrcující kráse bílý žhavý hřeben slunce, a majestátným letem povznášela se nad obzor obrovská planoucí jeho koule. Velkolepý, posvátný okamžik! Mně zdálo se, že všechna příroda kolem se klaní králi světla. Jako omráčené potácely se nazpět mlhy, silou paprsků roztrhané, a mátožné sloupy jejich vrávorajíce prchaly do lesů a roklí.

Slunce rozhrnulo závoj, jenž nám další kraje zastíral, a jakoby se před ní opona byla zdvihla, objevila se zrakům našim přirozená mapa skoro celého Krymu. Zvláštní pocit rozechvěl při tomto divadle hlubiny mého nitra: bylo mi, jakobych se sám v etherický obláček rozplýval a se zbytky rozprchlé mlhy od temene Čatyr-dagu k bezkonečným výšinám se vznášel. Teprve neskonalá jasnost a zřetelnost obrazu, několik

tisíc stop pod námi rozloženého, vrátila opojeným smyslům klid a střízlivost. Klidně již, ale s neochabující rozkoší prohlížíme si to panorama neskonale zajímavé: tam na levo blýští se Azovské moře, jako jezero z roztavených smaragdů, před ním černá se Kerčský poloostrůvek, a v průlivu Kerč-jenikalském mísí se do zelených proudů azovských jasný lazur Černého moře, kteréž tím časem barvu oblohy zcela na se vzalo, tak že ani není lze rozeznati čáru, kde na obzoru s oblohou splývá; níže na jih vidíme do samých hřebenů velkolepých hor jailských, ačkoliv tyto celkem tutéž, ba místy ještě větší výšku mají, než Čatyrdag; vidíme celé řady a skupiny nádherných údolí, husté výšiny u Sevastopolu, ba i sevastopolský přístav s troskami bývalých slavných jeho tvrzí; na severní straně přehlížíme nesmírné prostranství zelených lesů, vidíme stříbrolesklé říčky Balbek, Kaču, Almu a Salgir skoro od samých pramenů až tam, kde v hlubinách sadů se ztrácejí; v malebné směsici míhají se před zrakem naším na stráních tatarské vesničky s plochými střechami, v rovinách dvorce a domky sadařů; za nimi vyčnívá kopule hlavního chrámu v Simferopoli, a pátráme-li níže, uvidíme také bílé řady městských domů; ještě dále na sever rozkládá se pak žlutá vlnitá rovina stepí, kteráž pozvolna se súžuje, až konečně v Perekopskou převlaku vybíhajíc, Krym s Ruskem spojuje. Pak smeká se zrak nazpět na doubravy a bukové lesy, kudy jsme ještě dnes při měsíčku klusali, a na ohromnou vysočinu vápencových skal, přes něž jsme tak pracně lezli. A nad celým tím plastickým obrazem rozkládá se kouzelný půvab letního jitra: každá krůpěj rosy je diamant a každý ptáček veselý zpěvák; na horách se začíná kouřit a z lesů dýše vonná ambra.

Z nadšeného obdivování vyburcovala nás konečně neúprosná skutečnost: zimou jektaly zuby a třásly se nohy, a žaludek hladem už — jak Římané říkali — štěkal. Tataři zahaleni do ovčích kožichů leželi na břiších a rozpařili se zatím tak, že ani nechtěli vstávat. Tři láhve „očištěné“ vodky nás stálo, než jsme jim dokázali, že je vlastně hřích na tak znamenitém místě a za jitra tak krásného ležet v kožichu na břiše. A jiné tři lahvičky stálo, než jsme sami sobě dokázali, že jsme ještě nezkřehli na rampouchy. Za chvilku plápolal pak již velký oheň a v samovaru začala bubnovat voda na čaj . . . Kolem ohně rozloženi, nabývali jsme pozvolna zase starého rozmaru. Ale ta tam byla již všechna poesie: s nevýslovnou rozkoší trhal jsem s obrovského špejlu studený rostbeef a soudruzi moji bavili se týmž spůsobem, jen že bez špejlů. Na svět jsme se již ani neohlíželi — co jest nám Hekuba, když ve sklenicích čaj tak libě páchne, a „vodka“ uvnitř tak libě hřeje! . . . Pojedli jsme, popili, dali krásné vyhlídce „s bohem“ a chutě lezli jsme zase s vrchu dolů.

Asi za půl hodiny byli jsme na mýtině u svých koní. Ovčáci nedali pokoje: musili jsme vypit krajáč ovčího mléka, abychom prý nedostali zimnici. Štěstí, že jsme měli s sebou Tatary, ten krajáč byl by nás dozajista zmařil. — „Na koně!“ velel na to vůdce, a v malé chvilce hrnula se karavana za ním ku předu. „Kam to jedeme?“ ptáme se vidouce, že zatáčí zcela jinam, než kudy jsme byli přijeli.

„K jeskyním!“ odpovídá vůdce velitelsky. „Dávejte pozor na cestu, ale nechtějte býti moudřejší, než koně!“ — Nechali jsme tedy koním

úplnou volnost, na cestu však jsme pozor dávat nemohli, poněvadž cesty vůbec nebylo, ale ovšem musili jsme dávat pozor na nohy, abychom si jich o kameny nesuráželi. Strašná jízda! Všude samá šedá skála a samý odervaný balvan; pak přicházely zase kulaté, stromovím zarostlé prohlubně, jako jícny vyhaslých sopek, jimž z daleka se musíš vyhýbat, a za nimi opět tak ostrá skaliska, že jsme při prvním pohledu na ně s koní skákali. Dorazili jsme ke druhé skále, pod níž se jakási díra černala. Vůdce zastavil koně a ukazuje na díru, pravil:

„Vchod do jeskyně Bimbaš; lezte, prosím, za mnou!“

Zapáliv smolnou větev a schouliv se jako ježek, zmizel Tatar v černé díře. My po čtyřech za ním. Sotva že jsme se otvorem protáhli, cítíme pod sebou samé lidské hnáty a lebky; ale vůdce volá — nesmíme ukázati žádnou slabost! Plazíme se tedy dále za světlem; abychom překřičeli šeredné chrastění starých kostí, klejeme; z hnátů dostali jsme se zase do slizského studeného bláta, pak opět do kostí a konečně do jeskyně. Bimbaš je rozsáhlá, asi čtyřicet stop vysoká sluj, s jejíhož stropu obrovské krápníky visí, tak veliké, že namnoze až padesát stop objemu mají; na špice některých těchto vápenných rampouchů nabodala jakási nezbedná ruka lidské lebky — hnusné to podívání! Zem pokrývá vysoká vrstva kostí, pohled ještě šerednější. Za to jsou odlesk světla v jeskyni a mihání barev vskutku velkolepé! Jak se dostala sem ta spousta lidských kostí? Pověsti jsou o tom rozličné; obyčejně se vypravuje toto: „V čas války Rusů proti Tatarům utekli se do této jeskyně obyvatelé nedaleké vesnice, aby se skryli před zlobou kozáků; ale kozáci vypátravše jejich skrýš, zapálili u vchodu veliký oheň a všichni ti lidé uvnitř se zadusili.“ Jiní vypravují zase, že se zde ukryli Janovští, a Tataři že je ohněm udusili. — Z Bimbaše vede úzký otvor do jiné jeskyně, jejíhož konce prý ještě nikdo nedošel. My jsme se o to ovšem ani nepokusili.

Plni bláta a špíny vylezli jsme zase na boží světlo, a Tatar vedl nás k jiné jeskyni, kteráž se nazývá Suuk-koba čili „chladná jeskyně“. Otvor do ní je široký, ale zase křovím zarostlý. Suuk-koba je vlastně skupení čtyř krápníkových jeskyň; poslední jeskyně končí hlubokou prohlubní s vodou. Hlavní sluj je přes 50 stop vysoká, ale krápníky jsou zde mnohem menší, než v Bimbaši čili v „jeskyni tisíce lebek“. Půda je tam nerovná a ustavičně blátivá. Ohledání těchto jeskyň málo nás potěšilo.

Tím časem pokročil den a my spěchajíce dále, spustili jsme se nejkratší cestou dolů. (Pokračování.)

Umělec a obecenstvo.

Příspěvek k ocenění Bedřicha Smetany.*)

Píše O. Hostinský.

Smetana svou „Prodanou nevěstou“ nabyl popularnosti u nás přímo neslýchané; sté představení této zpěvohry stalo se ovací, která velikolepostí svou a srdečností i cizincům nad míru imponovala, celý národ ctí a navždy ctíti bude Smetanu jakožto „tvůrce české hudby národní“ s přesvědčeností tak jednomyslnou, že skromný pokus u příležitosti šedesátých narozenin jeho veřejně učiněný, bráti v pochybnost jeho právo na „prestol české hudby“, minul se veškerého účinku, a v šumných vlnách nadšení — a brzo na to i bolu! — zanikl jako kámen do hlubokého moře hozený.

S druhé strany pak dlužno říci, že valná většina děl Smetanových nedošla dosud pravého porozumění, že celému uměleckému směru jeho upírána oprávněnost esthetická tak houževnatě a tak dlouho, až v obecenstvu konečně zakořenil se mocný předsudek a odpor proti oněm idealům, jimž kořil se náš největší hudebník. A mnohem více ještě: také nejlacinější sice, ale zároveň i nejjedovatější zbraň tasena na Smetanu, vytýkalo se mu „cizáctví“, i obžalován před celým národem jako Sokrates, že svádí a kazí mládež, náš dorost umělecký, an učí ji klaněti se bohům novým, cizím. Zákony arci nedovolovaly, aby otráven byl jedním douškem smrtelným, jako onen mudrc řecký — za to do číše života jeho lidé i osud o závod míchali hojnost pelyňku nejhořčího.

* * *

Stojíme před záhadou věru vážnou; na tom, jak si ji vysvětlíme, závisí pravé ocenění Smetanových zásluh uměleckých a tím i místo, jež mu vykážeme v dějinách hudby naší, závisí však zároveň i všechna důvěra v ony idealy, za nimiž mistr náš neustupně kráčel, všechna důvěra v onu budoucnost, pro niž neunavně pracoval. Kde hledati máme příčinu, ať nedím vinu této veliké nesrovnalosti mezi láskou a slávou, jíž zasypána bývá jedna polovice umělecké činnosti jeho, a úctyplnou sice, ale chladnou, téměř odmítavou reservou, s níž valná část obecenstva podnes přijímá druhou? Jak vyložíme si, že týž umělec od týchže lidí zároveň bývá uznáván za otce národního směru v hudbě české i odsuzován co pěstitel umění nepravého, nám cizího, z příčin esthetických i národních záhubného?

Odpověď nejbližší byla by ovšem tato: Smetanova díla sama jsou

---

*) Stať tuto považuj a posuzuj laskavý čtenáři jako úryvek z většího spisu o mistru Smetanovi.

nestejné hodnoty umělecké a nestejného směru, v nich a ne jinde sluší hledati pravou příčinu oné různosti úsudků. V tom vězí zrnko pravdy. Arci jen potud, pokud mistr náš, daleký veškeré šablony, každou skladbou svou podati hleděl zjev docela individualní, určitý, a tudíž sloh i prostředky umělecké přispůsoboval požadavkům jednotlivého případu. Tím vznikla ona rozkošná rozmanitost tvoření, která jednak charakterisuje zkušeného, moudrého umělce pravým duchem moderním proniknutého, jednak mnohostranností poskytnutých podnětů uměleckých působení jeho činí desateronásobně plodným.

O věci té bude nám jednati zevrubněji při úvaze o jednotlivých skladbách Smetanových, zejmena o jeho zpěvohrách. Zde alespoň tolik možno konstatovati již napřed — ač je-li toho vůbec zapotřebí — že v rozmanitosti té nejeví se nikterak slepé hledání něčeho nového na zdař bůh, nýbrž jasně uvědomělý cíl a hluboce promyšlený plán. Cíl ten a plán arci neodhaluje se každému hned při prvním, povrchním pohledu na skladby Smetanovy; jaký div tedy, že ti, kdož, zvyklí jsouce v umění spatřovati především šablonu, a nechápajíce, proč umělec, jenž jedním dílem došel tak skvělého úspěchu, jako Smetana „Prodanou nevěstou“, při dalším tvoření svém raději nové a opět nové cesty sobě hledá a klestí, nežli by sám sebe opakoval, třeba s výsledkem již zaručeným, praví sobě prostě: on v principu zavrhuje vlastní dílo svoje, odvrací od něho svou tvář a zapírá ho celou svou činností další. Pak ovšem již proto zaujati jsou proti všem jeho pozdějším skladbám, které se onomu prvnímu dílu nepodobají, že dílo to z hloubi srdce milují a — zde však již počíná křivda původci jeho činěná — neklamné, všeobecně platné měřítko v něm spatřují při posuzování nejrůznějších zjevů uměleckých: cokoliv s měřítkem tím se neshoduje, bývá ortelováno.

Úvaha zvláštní přesvědčí nás, že směr a sloh jednotlivých skladeb Smetanových právě tak, jako onen umělecký ideal, jemuž mistr náš celou činnost svou zasvětil, mají plné své právo, že o nějakém bludném zcestí nikterak nelze mluviti. Snad skladby jeho nestojí na stejné výši i když nehledíme k otázkám principielním, ku směru a slohu? Pochybnost taková zajisté nejednomu již se namanula: ten však nechť uváží, zda-li u hudebníka tak intelligentního a opravdivého, jenž zajisté netvořil „invita Minerva“, jenž řídil se výhradně vlastní inspirací svou i tam, kde vyskytla se nějaká příležitost zevnější, jako při „Libuši“, z prvopočátku, jak známo, pro slavnost korunovační určené, nebo při pochodu na oslavu jubilea Shakespearova, zdali u Smetany, jenž nikdy nekladl váhu na kvantitu produkce a kromě toho byl přísným autokritikem, možno předpokládati, že střídavě skládal na př. zpěvohry dobré a špatné, nebo dle známého terminu kritického „zdařilé“ a „slabé“? Všechny jeho zpěvohry, od první až do poslední, pokud hudby se týče, vysoko povznášejí se nad hladinu všednosti — každá z nich arci svým spůsobem zjevuje nám umění tvůrcovo, nelze je tudíž mezi sebou porovnávati za tím účelem, aby se stanovila jakási stupnice hodnoty.

* * *

Smetanovi „Braniboři v Čechách“ byli snad nejskvělejší premièrou celé naší operní literatury; nadšení, které vzbudila tato první zpěvohra

skladatele, širším kruhům tenkráte jen málo známého, nelze vypsati, a také zevnější úspěch divadelní osvědčil se trvalým pro celou saisonu. Poslední však dramatické dílo mistra našeho, „Čertova stěna“, od valné části obecenstva přijato bylo chladněji, než kterékoliv předcházející, a správa divadelní sama tak málo ji ocenila, že po několika nehrubě podařených, zejmena herecky a scenicky nedostatečných představeních, položila ji ad akta a na opakování její v divadle Národním, jak se zdá, dosud ani ve snu se nepomýšlí. Na první pohled mohlo by to snad považováno býti za znamení jakéhosi ubývání tvůrčí síly a svěžesti, za důkaz umělecké dekadence mistrovy — ano, umělecká dekadence, toť ono heslo, jež mnohému zajisté leželo na jazyku, jež nejednou více méně zaobaleně bylo i vyřknuto! Před více nežli desíti lety psáno o Smetanovi, že „před desítiletím“ — tedy na začátku let šedesátých, když psal „Branibory“ a brzo na to „Prodanou nevěstu“ — byl „v plné mužné síle své,“ a naznačeno tím dosti makavě, že to, co následovalo po „Prodané nevěstě“, náleží již době úpadku jeho, že od něho nelze již očekávati činů velkých, vážných. Arci, tenkráte znám byl jen ještě „Dalibor“, mistrovo to dítě bolesti, zneuznané hned při svém narození, zkušenost zdála se tudíž býti při straně onoho posuzovatele — ale jen v očích těch, kdož dali se oklamati křivým ortelem nad „Daliborem“ proneseným, kdož neznali Smetanu a nevěděli, proč se na několik let odmlčel a co tvoří. Tenkráte již (až do r. 1872) pracoval na své „Libuši“, arci po létech teprve provedené, po té pak následovaly (1874) „Dvě vdovy“, téhož roku „Vyšehradem“ a „Vltavou“ zahájen symfonický cyklus „Vlast“, 1876 objevila se na repertoiru „Hubička“, 1877 povstalo kvartetto „Z mého života“, 1878 dáváno „Tajemství“ a 1882 „Čertova stěna“. Nuže, povšimněmež si jen ještě toho, že asi deset let po „Prodané nevěstě“ vznikla obě díla po této zpěvohře nejpopularnější: „Hubička“ v oboru dramatickém, „Vlast“ v symfonickém — a ejhle, máme před sebou bilanci oné doby úpadku a ochabování „mužné síly“ mistrovy!

* * *

Jedna věc sama o sobě již stačí, aby nás přesvědčila, že jest přímo rouháním se duchu Smetanovu, mluví-li někdo o dekadenci po „Prodané nevěstě“: ani osudné ohluchnutí mistrovo nedovedlo podetnouti kořeny jeho fantasie, nedovedlo ublížiti její bohatosti a svěžesti. Všechno, co psáno je po „Vyšehradu“ a „Vltavě“, povstalo za úplné hluchoty; i není-liž proto již jediná „Hubička“, nebo kterákoliv z pozdějších symfonických básní cyklu „Vlasti“ dokonalým, nezvratným důkazem nedotknuté duševní mladosti a jarosti i tvůrčí síly ničím neztenčené? Kdo takovým způsobem přestál katastrofu pro hudebníka nejhroznější, jako Smetana, o tom věru nelze říci, že ho zastihla stárnoucího, ochabujícího, upadajícího.

O vlivu hluchoty na činnost skladatelskou panují ostatně mezi obecenstvem náhledy docela křivé. Jak často lidé, a mezi nimi i hudební dilettanti, vyslovují své podivení nad tím, že někdo, jenž nadobro pozbyl sluchu, vůbec může ještě komponovati! Ten arci, kdo neskládá duchem, nýbrž prsty na klávesnici na zdař Bůh experimentujícími, od-

kázán jest ku stálé kontrole smyslu. Pravý umělec však ony dojmy a vidiny hudební, jichž nabyl sluchem, v paměti chová tak živé a určité, že zcela dobře obejíti se může bez oné kontroly zvuků slyšitelných. Tak, jako pouhým němým čtením dovede si znázorniti skladbu cizí, třeba harmonicky bohatou a polyfonní, jest si vědom i účinku každého akkordu, každé dissonance, každého kontrapunktu, jenž vynořil se z hloubi vlastní jeho fantasie. Noty hudebníku jsou tím, čím písmo obyčejné nám všem; každý vzdělaný člověk umí své myšlenky svěřovati papíru, aniž by si při tom hlasitě slabikoval, co píše. Tak i skladatel své hudební myšlenky ustaluje písmem notovým, aniž by takt za taktem musil slyšeti: v jeho nitru zní to a zvučí, jako by hráli dokonalí virtuosové a zpívali idealní pěvci. Sedá-li pak ob čas ku klavíru, chce především slyšeti co vytvořil, ne však dozvěděti se teprve, jest-li to dobré a správné; nástroj ten, jenž ostatně pro skladby orchestralní a vokalní jest pouhým surrogatem, arci mnohou službu koná skladateli, již nikterak netřeba zneuznávati, ale nezbytnou pomůckou, nebo docela podmínkou tvoření hudebního, jak leckdo si představuje, není.

Nemá tedy ohluchnutí pražádného vlivu na skladatele hudebního? Zajisté že má; ale účinek nesmíme hledati tam, kde jej spatřuje obecné mínění. Je známo, že mnozí také v Beethovenových skladbách domnívají se nalezati zřejmé stopy hluchoty jeho, i vytýkají se tu zejmena příkřejší dissonance a smělejší přerývání formy jakožto přirozené následky nedostatku sluchu. Oboje spočívá na omylu. Beethoven především neohluchnul náhle; po dlouhou řadu let ubývalo mu neustále sluchu, ale ani v poslední době života jeho nezmizela ještě poslední stopa; on špatně slyšel, čím dále tím hůř, ale tak naprosto hluchým, jako Smetana, nebyl. Když objevily se první znaky hrozícího neštěstí, tajil to úzkostlivě před jinými, a okolí jeho ještě ničehož ani netušilo. Po mnohá leta mohl ještě účastniti se každého hovoru, hrál veřejně, zkoušel a dirigoval — jenom v nejhlubším, nejtajnějším nitru svém připravoval se s hrůzou na neštěstí, jež volným krokem se blížilo. O náladě té, ale zároveň o velikosti ducha, v níž pohromu tu z rukou osudu přijímal, svědčí známá jeho závět: kdo ji četl, zajisté nepřestane na obdivu, jímž dosud holdoval velikému umělci, ten neskonale musí ctíti a milovati také člověka Beethovena. V situaci takové skládal svou „Eroicu“, v níž vyskytuje se jedna z nejsmělejších dissonancí, které vůbec byly napsány — pověstné ono místo v první větě, jež Ries, Beethovenův žák, při zkoušce považoval za chybu, začež od rozhorleného mistra utržil titul „osla“. O pět let později nabízeno mu místo kapelnické od krále westfalského, a Beethoven zanášel se myšlenkou přijmouti je — on ještě slyšel. Teprve na sklonku života zhoršilo se zdraví sluchu jeho tou měrou, že veřejné vystupování jeho netoliko co pianisty, ale i co dirigenta stalo se nemožným. Avšak ani harmonické příkrosti a jakási nevázanost formalní, jež ovšem nalezáme v posledních jeho skladbách častěji než v dřívějších, neplynuly přímo z hluchoty: kdo s plným sebevědomím zákonodárce umění směl na výtku něčeho, co prý je „zakázáno“, odpověděti: „Nuže, já to dovoluji“, patrně neměl zapotřebí, aby harmonickou zkušenost svou podrobil zkoušce sluchu, a co se týče formy, tať více týká se souborného představování, názoru, než vnímání smyslového, je

tudíž pro skladatele ještě mnohem méně závislou na skutečném zvuku, než tvary harmonické. Není to tedy přímo nedostatek fysického sluchu, co posledním skladbám jeho dodává zvláštního rázu, nýbrž jím spůsobená, velká, podstatná změna v hlubinách duše, změna cítění a snažení, nálady, letory, ba celé povahy. Hluchý hudebník obrací se mnohem více ještě, než slyšící, do svého nitra a mnohem hloub se do něho ponořuje — pak arci v nejjasnějším světle jeví se buď hodnota buď nicota tohoto nitra, a v takové zkoušce ohněm dokonale obstáti může jen pravý genius. Beethoven probojoval kruté, zoufalé boje v duši své, ale neutonul v zasmušilé beznadějnosti, a čarokrásné, neslýchaně lahodné a utěšené adagio zapěl uprostřed vášnivých proudů oné Deváté, jíž hluchý, osamělý, nepochopený, v spravedlivém hněvu od světa se odvracející mistr zakončil nadšeným hymnem — Na radost!

* * *

Obrátil jsem pozornost čtenářovu k osudu Beethovenovu, poněvadž parallela se Smetanou je příliš blízká, než abychom se s ní nesetkávali všude, kde o hluchotě našeho mistra se mluví. Skutečně nejinak nežli s Beethovenem, má se to se Smetanou, přes to, že poslední ohluchnul náhle a úplně. Kdo slyší symfonickou báseň „Z českých luhů a hájů“ nebo „Šárku“, nebo „Hubičku“, zajisté nepoznává ani nejmenší stopy děsné katastrofy, která ji předcházela: táž je svěžest a plynnost hudebních tvarů, táž jistota celé osnovy umělecké, jaká bývala, a tou zůstala i mistrova bezprostřední, zcela přirozená a přese všechnu neodolatelnost svou uhlazená, jemná komika. Mezi skladbami jmenovanými a „Vyšehradem“, „Vltavou“, „Prodanou nevěstou“ nebo „Libuší“ nezeje ona propast, která laikovi tak snadno zdá se býti nezbytným následkem úplné ztráty sluchu. Ovšem jen velký ušlechtilý duch a nejryzejší nadšení umělecké přes propast tu klenouti mohly bezpečný, skalopevný most. Do jisté míry však Smetanovi ještě více musíme se diviti než Beethovenovi: jeho naivně objektivní mysl, která zvyklá byla odevzdávati se dokonale poetickému podnětu, z něhož tvořila, ať v hudbě dramatické, ať v programní, zůstala naprosto nedotknuta, ačkoliv náhlost jeho ohluchnutí v osudném spojení se všelikým jiným utrpením na člověka tak velice útlé, jemné organisace tělesné i duševní snesla se jako hromová rána z jasného blankytu nebeského. Jen tam, kde vlastní svůj život se vším blahem a žalem svým učinil podkladem tvoření hudebního, ve smyčcovém kvartettu „Z mého života“, jeví se odlesk onoho bolného ruchu, jejž v útrobách mistrových vzbudilo jeho ohluchnutí — arci odlesk to povznešený do výšin idealu, zářící krásou svrchovanou. A jako by se tím byl nadobro vyprostil, vymanil z nevýslovného trudu svého, opět obrátil se k divadlu a daroval nám rozkošné „Tajemství“ — skutečné to tajemství, jak umělec tak těžce zraněný na místě nejcitlivějším zachovati si může celou svou jarost a veselost téměř mladickou!

Nad „Čertovou stěnou“ vznášely se první chmury. Ne snad, že by Smetana do této zpěvoherní partitury byl vnášel osobní svou zasmušilost — ale práce stávala se mu nenáhle obtížnější a on musil sbírati veškeré síly své, aby skladba neměla na sobě stopy této prac-

nosti. A to podařilo se mu podivuhodně. Zpěvohra ta chová v sobě mnohý hudební skvost, komikou svou a humorem staví se po bok nejlepšímu, co mistr náš napsal; ale úzkostlivá snaha, zabezpečiti jí nenucenost a přirozenost děl svých dřívějších, vedla ho na některých místech skoro až příliš daleko, k jakési zdrženlivé jednoduchosti a průhlednosti, jíž tou měrou sotva nalezáme v jeho dřívějších zpěvohrách. Chmury ony, jiż stěžovaly mu práci a v hloubi duše ho skličovaly, nevystupovaly z jeho hluchoty — s tou již byl umělecky účtoval v kvartettu svém, byl s ní vyrovnán a smířen, snášel ji bez reptání, ba s nelíčeným humorem. Avšak jiný ještě mnohem příšernější démon ukazoval se mu v mlhavé dáli: choroba duševní! Strach před novou touto pohromou nenáhle vzrůstal a s ním i první příznaky nemoci samotné: paměť ho opouštěla, duch jeho jindy tak pružný a jasný, klesal v těžkomyslnost. Druhé smyčcové kvartetto, jež v období tom povstalo, jeví nám mistra, jak nám ho ukazují poslední jeho podobizny: táž tvář inteligentní, nám nade vše milá, čelo však zastíněno je temným, těžkým mrakem. Umění jeho zde ještě jednou — naposled! — vidíme skrze průhlednou roušku, ale je to přece jen rouška, a to barvy neveselé, černé. V posledním díle Smetanově, v Polonézu, shledáváme již pouhé trosky uměleckého veleducha . . . . (Dokončení.)

Dr. Miroslav Tyrš,

slovutný učenec a spisovatel český, professor české university, zakladatel a tvůrce českého sokolstva, muž velkého ducha a zlatého srdce, ideál poctivce a českého vlastence,

zahynul nešťastnou náhodou, nepochybně dne 9. srpna, nedaleko městečka Oetzu v Tyrolsku.

Nad jeho ztrátou lká genius české vlasti! Národ český zachová mu nehynoucí paměť!

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

VIII.

Chci ještě zběžně dokončiti přehled rozvoje francouzské deklamace až na dobu naši.

Monvelův vliv byl patrný na herce současné i na potomní, jimž byl učitelem.

Největším z nich byl Talma. Monvel ukázal, co zmůže důmysl proti nedokonalostem nadání, a Talmovi připadlo postaviti na odiv, kam dospěti lze s krásnými dary přírody, jsou-li ovládány důmyslem.

Talma)* byl středního vzrůstu, měl velikou hlavu, mohutný krk, ušlechtilou a výraznou tvář; ramena měl suchá, silná, nohy poněkud prohnuté, opíral se skoro vždycky jen o jedinou; druhá z pravidla jaksi nervósně se chvěla, jakoby tím odpovídala nějakému pohnutí vnitřnímu. Jeho napodobitelé hltavě se zmocnili tohoto zlozvyku, což pak arci dopadlo hloupě. Rysy pěkného zevnějšku jeho, když nebyly vzrušeny tragickou vášní, mívaly něco poetického, něco rozmyslně opravdového do sebe; měl žlutavou pleť, oko hluboce modré; Chateaubriand praví, že měla Charlotta Corday-ova zřenice srnčí, které však se šířily a stahovaly jako tygří nebo lví; *Talmovy* byly podobné, někdy šel z nich až strach; hlas měl neobyčejně důrazný a zvučný. Po prvních jeho slovech vstoupil vám tragický tón do duše.

Celkem byla význakem Talmova nadání myšlenka podivuhodně hluboká, zplatněna prostředky neobyčejného bohatství a síly.

„Když poprvé vystupoval," vypravuje Lemercier, „dával se unésti svým zápalem, a bohaté dary jeho poskytovaly mu zdroj nevyčerpatelný. Spouštěl se do velikého hlučení hlasem a v pohyby nezřízené." — Všickni přátelé hned postřehli chybu. „— Čím méně křiku, tím větší může býti effekt," napsal Gabriel Legouvé, „proč pak se Talma i Damas neřídí podle druha svého Monvela, který onu pravdu tak skvěle dokázal svým Oedipem?"

Talma zužitkoval radu i příklad. Lemercier pokračuje: „Dovedl si zapověditi nucené posuny a nafouklý přednes . . . Mnohému se přiučil od druha Monvela, který byl nejrozumnějším hercem, a brzo nebylo lze mezi oběma tragickými mluvci rozeznati žáka od učitele, tak obdivuhodně oba spolu závodili."

Tyto zásady, jež Talma sdělil po Monvelovi a které pěkně vylíčil ve svých *Refléxions sur l'art théatral*, jež jsou úvodem k jeho *Upo-*

*) Podle Régniera.

mínkám na Lekaina, vyjádřil také krátce v jednom listě k Mme. de Staël-ové z r. 1809. Zde úryvek:

„V posledním psaní zapomněl jsem, madame, poděkovati vám za poznámku, kterou jste o mně učinila; kdybych se neobával, že list nedojde v čas, dovolil bych si promluviti trochu o sobě. Byl jsem vychován v Anglii a odtud soudili, že se snažím zaváděti způsoby anglických herců na divadle našem. Byl jsem příliš mlád, abych byl mohl navštěvovati divadlo a věnovati přílišnou pozornost umění, pro něž jsem se tehdy neviděl ještě povolána. Nějaký pud, nějaké vnuknutí mne vedlo, abych si hleděl v deklamaci tonu přirozeného a přec zušlechtěného, čas a zkušenost mne přesvědčily, *že veliké účinky na scéně, ono hluboké pohnutí, jež divák odnáší s sebou a nemůže zapomenouti, nelze vyvolati než slovem tak prostým a pravdivým, jako je přirozenost sama.* Účinky vyvolané jiným způsobem mohou do jisté míry také spokojiti, leč ony nehýbají duší a nevtiskují se v upomínku poslouchajících.“

Prostota a pravdivost jsou pravidlem, jež ukládal Talma, oním zákonem, jehož zachovávání přičítal, že stal se tak velikým a mocným a že zasloužil sobě následujícího uznání Napoleonova:

„Nemohu dosti vynachváliti jednoduchost a přirozenost forem, do jakých jste přivedl tragedii: osobnosti důstojnější, ať povzneseny rodem či nadáním, ať zaujaty opravdovostí chvíle, mohou ovšem mluviti hlasem větším, vyšším, řeč jejich však nesmí býti ani méně pravdiva, ani méně přirozena.“

Kritik Martainville napsal o něm: „Po deklamačnosti a všem podobném není v jeho přednesu ani stopy, *on umí tragedii mluviti* a stává se tak mocí svého umění vzorem jednoduchosti.“

Mluviti tragedii! Nejvyšší pochvala, jakou možno vzdáti herci a po jaké toliko měli by všickni toužiti. Také Rousseau cítil pravdu, napsav ve svých myšlenkách o Gluckově *Alcestě*, že v hudbě smí půvab melodický časem převažovati pravdivý výraz vášně, čehož ale v deklamaci mluvené se dobře vystříhati dlužno: „hudebnost hlasu, praví, je pak více nápadná nežli příjemná.“

Téhož náhledu byl Monvel, maje divadelní prozpěv u veliké nenávisti. Tuto svoji nechuť přenesl na Talmu a také na mladou tragédku, svoji žačku, slečnu *Maillardovu*, již předčasná smrt urvala divadlu ve chvíli, kdy počínala dobývati si půdy a kdy se rozpoutával boj mezi ní a slečnami *Georges-ovou a Duchesnois-ovou*, jež byly skvělými koryfejkami zpívané a emfatické deklamace.

Jak krátce jen bylo jí působiti a třeba jen malé místečko zaujímá v dějinách dramatických, přece zasluhuje slečna *Maillardova*, aby bylo zmíněno její jméno. První její výstupy slibovaly velikou tragédku. S jistotou umělců odborných, jež stejné zaměstnání naučilo trefně odhadovati schopnosti i na nedokonalém žvatlání prvních pokusů, poznali v brzku herci, kteří byli ve vůkolí slečny *Maillardovy*, jakou má zásluhu a dokazovali jí své uznání zcela nedvojsmyslně. Sláva herecká mívá svůj počátek z pravidla za kulisami; tato uznalost odborníků sice bývá pobídkou vzácnou, avšak budívá i naděje, které zřídka se v brzku vyplňují a dlouho bývá čekati, nežli přízeň obecenstva vlídnou před-

pověď potvrdí. Slečna Maillardova na neštěstí zemřela dříve, než se mohla osvědčiti a nežli dobyla sobě onoho vynikajícího místa, které jí herci francouzští přisuzovali.

Jestli však zemřela příliš časně pro svoji slávu, přece žila dlouho dost, aby přičinila slávy svému mistru; na ní bylo se obdivovati Monvelovi a Monvelovi patřila chvála, kterou vzdávali jí.

Geoffroy o ní praví: „Má pravou vřelost, správný, přirozený, vyrovnaný přednes; vyjadřuje se a líčí s nemalým uměním a má čistý, zvučný hlas; chování má živé a volné, bez příměsku nucenosti neb násilí; ani se neusmívá ani nepláče; není suchopárná, ani mdlá, ani nesnesitelně zdlouhavá. Nechci říci, že by byla bez chyby, není jich prosta, ale těchto nemá; její chybičky nejsou na neštěstí v módě.“

Za několik měsíců po té viděl ji Geoffroy v *Iphigenii v Aulidě*; hrála Eriphilu; nabyl o ní ještě lepšího mínění, než na poprvé: „... Ta není plačtivá! ... Má arci chybičky, leč kolik chyb omlouvá ta živá, opravdivá procítěnost, ten hotový, přirozený, pravdivý názvuk, ten odhodlaný, svobodný výraz, jakým se vyznačuje přednes její. Toť jsou vlastnosti vynikající, jež poutají, pohnou a dotýkají.“

„Po velmi šťastných počátcích slečna Maillardova se opět uchýlila od divadla, že považována za ztracenu. Co se však objevila znovu, vzbudila velmi málo pozornosti; nebylo příležitosti zablýskati se, avšak náhoda jí prospěla nepředvídanou přízní. Jejímu spůsobu mluviti tragédii vadí, že se nesrovnává se spůsobem ostatních účinkujících; její přirozenost, prostota, nenucenost, určitost nikterak se nehodí k manýrám a prostředkům, jimiž se oni u nás obecenstvu zamlouvají.“

Tu se obrací Geoffroy proti oněm *modním pokleskům*, které jej uváděly v zoufalství a jež takto popsal:

„My sobě potrpíme na výkřiky, mňoukání a omdlévání; na jednotvárnost hodně nemotornou a unavující; na hodně zpívané a táhlé žalmodování; na přednes pořádně nabubřelý a řvavý.“

Dámy Volnais-ova i Bourgoinova dobře věděly, proti komu namířen sarkasm. Régnier vypravuje, že za svého mládí dobře se pamatuje na obě herečky a že se Geoffroy-ův výsměch dobře na ně hodil.

Po slečně Maillardově vystoupily dvě sokyně. Dámy *Georges-ova* a *Duchesnoisova*. Obě závodily spolu, jak se tehdy říkalo, o tragické žezlo a celý dešť brošurek provázel toto zápolení. Podle uznání znalců ostatně mělo připadnouti Duchesnoisové. Co do zevnějšku ne tak bohatě nadána jako Mlle. Georges-ova, jež nazvána kýmsi „nejkrásnějším tvorem, jaký kdy viděn na jevišti,“ vykoupila si Duchesnoisova svoje nedostatky velmi sdílnou citlivostí a nadmíru půvabným hlasem. Nějaká duchaplná dáma vyřkla o obou sokyních, že „jedna už pro svou krásu dobře hraje a druhou zas že dobrá hra činí krásnou.“ Leč boj o žezlo prý skončil přelomením, jak praví současný kritik. V rukou každé zůstalo po kuse a obě dovolávaly se pro sebe každá větší částky. Nestranné obecenstvo však prý uznávalo, že se oběma nějakého kusu nedostává.

Mladou Duchesnoisovou dostal do rukou výtečný mistr Gabriel Legouvé, o němž už byla svrchu řeč, a poznav u ní literární poroz-

umění rolím, naučil ji, kterak zacházeti se svým tak neskonale ohebným a dojemným hlasem.

V brzku však pozbyla znamenité rady a ponechána vlastnímu vnuknutí, stala se, čím byla už za dob Geoffroy-ových, tragédkou, která unavovala křikem a přemršťováním.

Tak historie dramatická učí dosti jasně, že nelze talentu vyspěti do patrné výše zcela o sobě, bez návodu a bez tradic.

Slečně *Georges-ově* dostalo se štěstí, že za ni položili slovo Viktor Hugo a Alexandr Dumas, osvědčujíce „v pamětech“ i předmluvách své uznání za službu, jakou jim dáma za prvních dob romantismu prokázala. „Hlavu měla slečna Georgesova nad míru tragickou a notná tělnatost nijak nebyla na závadu ani ušlechtilosti ani pružnosti zjevu; leč tyto přednosti vrozené kazila nezřízeným křiklounstvím, její emfatická neb důvěrná, přemršťovaná neb zpívaná řeč daleko se nepodobala hotovému, přesnému slohu oné výtečné umělkyně, která bývala její učitelkou, slečny *Rancourtové*, jež na počátku století dovedla si mezi Monvelem a Talmou dobýti místa tolik vynikajícího“ — praví Régnier. Mlle. Rancourtové věnoval obzvláštní pozornost Samson, věhlasný učitel dramatický. Vytýkal jí sice některé nedostatky, avšak cenil vysoce její mnohostrannost i dovednost a velmi si vážil jejího nadání. Často se dovolával jejího přednášecího spůsobu a upomínka na ni asi nemálo přispěla na vychování veliké tragédky našeho věku, slavné Rachelky, jejíž talent že mu bylo vzdělávati, pokládal si Samson za štěstí i zásluhu. Také učení Monvelovo, jež na konservatoři hlásal Talma, osvojiv a přispůsobiv si je co herec komik prvního řádu, uměl Samson zužitkovati na prospěch vychování Rachelky, kteráž tak octla se na cestě jedině pravé.

Několik dní po prvním výstupu mladé svojí žákyně, představil ji Samson slečně Marsově. „Připomínáte mi slečnu Maillardovu,“ pravila jí slavná herečka, nevědouc jakou by jí měla učiniti větší poklonu.“ *) Rachelka byla z rodu oněch velikých umělců, kteří dovedou vyjádřiti tragickou vášeň, aniž by jim bylo třeba utíkati se do úsilného křiku nebo zpívané řeči. Jsou ještě pamětníci působivosti a úchvatnosti její přirozené deklamace ve Francii.

Tak se tedy představuje stupnice *rozvoje francouzské deklamace* historickým pořadem skvělých jmén: *Baron, Lecouvreurova, Dumesnilova, Claironova, Lekain, Monvel, Talma* a *Rachelka.*

Všickni byli se shlukli pod prapor Molièrův, jenž hlásal, deklamovati že znamená *mluviti.* Bylo třeba přemáhati soky, osvědčiti převahu nadání i umění nad hýčkanými miláčky, jakož za svých dob byli Mondory, Beauchateau, Beaubourg, Duclosova, Larive, Duchesnoisova a ostatní, kteří hlásali melodisování řeči, kteří se spokojovali s lichým a nepronikavým úspěchem přednesu vyumělkovaného.

---

*) Tato anekdota, již vypravuje Regnier, není obsažena v Samsonových Memoirech, stojí tam však místo podobné: „Rachelka byla přednášečkou prvního řádu a od prvního výstupu směla býti považována vzorem; i slečna Marsova, chovanka Monvelova, slavná přirozeným a správným přednesem, činila po prvním poslechnutí co výtečný soudce veliké poklony Rachelce: „Tak by se měla mluviti tragédie,“ pravila, „tak tomu rozuměl můj otec.“

Tak dospěla *deklamace francouzská* onoho stupně dokonalosti, který dnes budí obdiv a jehož základní známkou i podstatnou direktivou je *přirozenost.*

Česká literatura.

Mladý svět. Verše *Aloisa Škampy.* (Nové bibliotéky spisů veršem i prosou číslo VI. V Praze 1884. Nakladatel Jos. R. Vilímek.)

V nové sbírce Škampových básní nalézáme dosti stránek, které nám připomínají nejlepší místa „Maleb a písní", svým jednotným rázem i uměleckou prohloubeností bez odporu zdařilejších. Ačkoliv „Mladým světem" chtěl básník nejspíše podati věrný a pestrý obraz svého vlastního nitra, čímž podstatně od první publikace své se odchýlil, přec mimoděk dostavuje se v mysli čtenářově srovnávání, které nevypadne právě na prospěch poslední. Leč i v té, kdekoliv zůstal věren svému eminentně popisnému nadání, podal práce krásné a vkusně zaokrouhlené. Škampa jest básníkem jemných a snivých nálad, které v duši jeho umí probuditi nejsnáze krásy přírodní v nejrozmanitějších svojich obdobách. Tiché lesní samoty, slunné, kvetoucí pláně, červánkové západy i stezky uprostřed šumně vlnícího se osení, zperleného vlahým deštěm, jsou jeho nejoblíbenější motivy. V tom že z nich několika črtami dovede podati lahodný, do detailu propracovaný obrázek, záleží jeho umění. Někdy přimyslí k nim autor půvabný profil mladé, blouznivé hlavičky, jindy opět dýchne k nám z nich žár dvou ohnivých, hlubokých očí. Čeho však nejvíce si ceníme, jest pečlivá, v pravdě umělecká stavba těchto vybraných kousků, v nichž myšlenka s myšlenkou pevně se váže, až zmohutněna vyznívá harmonicky v nejsilnějším akkordě posledním. Pravda, nebývá tak vždycky a práce tohoto druhu jsou v „Mladém světě" dosti řídkým hostem. K nejzdařilejším čítáme v něm pěkné, oduševněné přírodní črty „V mlze", „Idyla stezky", „Růže", „V letní noci", „Očarován" a „Samotám lesním". Méně daří se Škampovi v milostných reflexích, z nichž hlubším dojmem na čtenáře působí snad jediná „Útěcha vzdálených", k níž připojiti chceme ještě jemně cítěnou píseň „Upomínka" a druhou polovici básně „Zraněným srdcím". Za to v několika kresbách měl ruku šťastnější. Týká se to jmenovitě roztomilého obrázku „Lesní růže" a několika skizz z alba, z nichž nejvíce se nám líbí kresby „Domácí slečna", „Tatínkův poklad" a zvláště „Madonna". Cit Škampův jest více povahy hravé a těkavé, nedostává se mu posud žáru i nezbytné hloubky. Proto nás jeho erotika nejčastěji zůstavuje chladnými, někdy též, jako v básni „Truchlivý odjezd", svým nepříliš delikátním obsahem přímo odpor v nás budí. Bedlivější autokritikou sbírka značně by byla získala, zejmena neradi se v ní setkáváme s některými ohlasy básníků jiných. *Fr. Kvapil.*

1878. Episody z bosenského povstání. Napsal Jindřich Leminger. — Nákladem Šolcovým v Kutné Hoře. —

Literární nováček, málo známý skrovné části čtoucího obecenstva, poprvé vystupuje se samostatnou prací. Za našich dnů je to čin odvážný, neboť u nás dle prvého vystoupení rádo se soudívá na celou dráhu budoucí, a rádo se také hned pro celou budoucnost odsuzuje.

A na druhé straně je to čin, jak se zdá, tak snadný, že se ho bez rozpaků odvažují, zvláště v dobách posledních mnozí mladí umělci, kteří by rádi rázem a bez námahy dobyli sobě vítězného vavřínu, třeba jinak byli dosud ani nezkusili, jsou-li perutě jejich ducha dosti pevny k letu závodnému.

Spisovatel této knihy jest také nováčkem; ku kterému druhu však jej přičteme? Jde mu jen o to, aby se ozdobil matnou blýskavkou pochybné slávy spisovatelské, či jsou úmysly jeho vážné, opravdové, síly dostatečné? Kniha jeho jest nám odpovědí nejpřístojnější. Jsou tu obsaženy vesměs jen drobné črty, — pouhé kameny, z nichž mistr stavěl by umělou budovu, shledáváme zde jen feuilletonistické obrázky, — ale spatřujeme v nich upřímnou snahu a poctivou píli, aby čtenářstvu podáno bylo něco řádného. Než to by nikterak nestačilo, kdyby vedle toho nebylo přirozeného talentu.

Zdá se nám, že Leminger talent má, dokazuje nám to způsob, jakým si látku vybírá, míra, jakou ji probírá, přesvědčujeme se o tom na dobrém jeho oku pozorovatelském, na vnímavé duši a na mysli dojmům poetickým zcela otevřené. Válka sama je hrozna — episody z ní byly by zajisté většinou téhož rázu; také tato kniha nás o tom poučuje — jen že spisovatel ve hrůzách těch nikdy po vojensku se nebrodil, o nich zbytečně se nešířil. Invence i koncepce některých statí není nová, ale počet takovýchto kusů není veliký, a nedostatek v této příčině nahrazován jest věrností a plastikou statí jiných. — Z té stránky by nás tedy kniha celkem uspokojila — méně uspokojuje nás po stránce formální, a to jak ve velikém, tak v malém. Stavba větná jest tu až příliš jednoduchá — tak že umělejší periodu zřídka jen nalezneme; a z těch kratičkých vět nezbytně vyniká jednotvárnost. Upřímně pak pohoršili jsme se na tom, že kniha hemží se četnými chybami gramatickými a syntaktickými, jichž uvarovati se nebylo právě těžko; příkladů jmenovati netřeba. — Bude-li Leminger v belletrii dále pracovati, ať zvolí si látku přiměřenou, ne jednotvárnou, jakouž sujety vojenské lehko se stávají — především ať četbou dobrých novellistů našich novějších vytříbí svůj styl a také jinak pomůže peru svému ku potřebné hybnosti a zároveň korrektní obratnosti. Nedostatek těchto věcí jest na ten čas největší vadou spisovatelovou. *F. V. Vykoukal.*

Dvě německé revue „Auf der Höhe“ a „Von Pol zu Pol“ všímají sobě pilně české literatury. „Auf der Höhe“ vychází v měsíčních sešitech o 10 arších (předplatné na $^1/_4$ leta 6 mark) v Lipsku redakcí Leopolda Sacher-Masocha. „Von Pol zu Pol“ vydává se v měsíčních sešitech o 6 arších (po 50 kr.) v Lublani nákladem A. Brehmera. Obě tyto revue vytkly sobě za hlavní úkol seznamovati obecenstvo německé z literárním ruchem ostatních národů a přinášejí tedy vedle německých prací původních většinou překlady z jiných evropských literatur. Písemnictví české je v obou měsíčnících četně zastoupeno překlady básní i krásné prosy, jakož i literárními posudky a zprávami. Český tento oddíl pěstují hlavně K. Müller, Fr. Bauer a Jos. Penížek.

Slovenská literatura.

Suchá ratolest. Román Svetozára Hurbana Vajanského. Vyšel ve II. svazku *Besed a Dum*, které básník vydává v Turč. sv. Martině. (Cena 1.20 kr. Roku 1884.) Vajanský stojí na té straně literární, jejímž zářivým vzorem je Iv. Turgeněv Na straně těch spisovatelů, jejichž snaha směřuje sice k výtvorům dokonale uměleckým, ale kteří při tom zamítají doktrinu, jakoby umění samo sobě bylo účelem. Ponejprv dokázal to v prvním svazku *Besed a dum*, v románovém příběhu *„Letiace tiene"*, podruhé dokazuje to v románě *„Suchá ratolesť"*. Kniha ta čte se s bázní a třesením, a nebylo slyšeti posud jediného čtenáře, který by o ní hovořil chladně. Neníť jí pouhé umění účelem. Předmět *Suché ratolesti* jest ostatně i thematům Turgeněvovým velice blízek — Vajanský odporučuje v ní zbědovaný lid svůj soudu evropské spravedlnosti, jako Turgeněv evropské pozornosti odporučil mužika. Vajanský usekává, utíná rozhorleně suchou ratolest od zdravého kmene národa svého — zhýralé, zmaďarisované zemanstvo — a hází ji do ohně, jak zasluhuje. Tak Turgeněv zavrhl vysoké kruhy ruské. —

Suchá ratolesť v pozadí svém je zoufalou apostrofou na evropské humanisty, na ty humanisty, kteří sestupují se ve spolky, jakmile jedinému křesťanu v Pekingu stala se křivda, jakmile sesype se první tabule v okně ruského žida — ale výkřik v prach povaleného, ubitého národa nedoléhá k jejich uchu!

Jinými slovy řečeno, Vajanský opět v *Suché ratolesti* obírá se životem nynějším slovenského kmene a řeší otázku, má-li a může-li přes to národ slovenský míti jakou budoucnost. Rozbor děje se přísně, nepřevládá zelus nad důvodem; nicméně básník dočerpává se naděje.

„Skoro počne se práce" — tak končí román — „počneme pěstovati věc slovenskou od kořene. Nech čert bere staré, práchnivé kláty! Otcové naši za starých časů nesli na svých ramenech tíž i půvab vývinu. Jich potomci ztrnuli, zhloupli, odrodili se a — hynou. — Z *nás* vypučet musí nové výhonky. A tento process nikdo nezastaví."

„Těžké časy, těžké časy."

„Kdo dělá těžké časy? Das ist der Herrn eigner Geist. Ani nezvíš a již převalí proud historie tyto časy. Nic netrvá věčně, *ale boj proti rozumu a přírodě je vždycky krátkým nemocným úkazem.*"

Naše přesvědčení je po této knize, že Slovákům dorůstá ve Vajanském klassik. Básníkem je ovšem Vajanský dávno od paty do hlavy. Na básníka korunoval jej dávno let i vzlet obraznosti jeho, bohatě vnímavá a citlivá duše, cit pro přírodu, pro lid a pro všechno dobré i krásné.

I druhé podmínky dobrého spisovatele zaopatřil si Vajanský dávno: znalost literatur a znalost světa. Vzdělal se na vzorech především ruských, na Gončarovu, Gogolovi, Dostojevském a Turgeněvu, na Gogolovi a Gončarovu asi nejvíce (i v suché ratolesti Ondřej zdá se upomínati na Zachara v Oblomovu) a hned z prvních řádek ovane nás vzduch čerstvý, pravdivý a srdečně upřímný slovanského slova. Kde

vzal dar pozorování, znalost lidí a poměrů světa, o nichž se všude vyslovuje rád a silným výrazem, toť věc básníkova. Sluší jen svědectví dáti, že kdo čte Vajanského, pozná Slováka i člověka do nejtajnějších hlubin, se všemi ctnostmi i hříchy. Vším pak svým bohatstvím Vajanský vládne jako dobrý hospodář. V tom pak vězí záruka klassicismu příštího.

Přistupuje-li k těmto darům práce, ohnivá, zanícená práce s bázní a sebekritikou uměleckou, pak není divu, že tvoří Vajanský román, povznešený nad denní brak, nad modu.

Abych dvou věcí nezapomněl: jen velcí duchové a velcí básníci jsou schopni humoru. Velcí básníci bývají zároveň mistry svého jazyka. Vajanský humor má a daru jazyka (— třebas s lítostí vyznáváme, že slovenčina čím dále více znešvařuje se germanismy, ba občas přijímá tvar i vazbu, která se příčí všem jazykům slovanským —) užívá s opravdovým mistrovstvím.

Suchá ratolesť je zdárné dílo umělecké, tak můžeme skončiti. Nad to je knihou, nad kterou plakati budou citupIná srdce děv a žen slovenských, nad kterou povznášeti se budou ohnivé duše mladíků, nad kterou pěsť zatínati budou mužové, když cit spravedlnosti v nich zkypí při bezpráví do nebe volajícím, nad kterou hluboce se zamyslí kmetové a ty hlavy v bojích ššedivělé, které národ vésti mají svým věhlasem k oné budoucnosti, kterou jim už básník zbudoval. *Jan Herben.*

Ruské divadlo.

Píše *J. J. Toužimský.*

(Pokrač. a dokonč.)

Chutorem zovou Rusové osadu neb statek, dvůr. V zátiší na statku takovém žije pí. Tokmakova, před několika desítiletími sličná a mladá, s rozkvetající svou dcerou, Ljoljí, jež neví, chová či nechová-li lásku k svému sousedu, mladému smírčímu soudci, Zubcovu. Důležitou vedlejší osobou jest student Čelibanov, učitel desítiletého Vaně Tokmakova. Čelibanov jest do jisté míry filosof, na polo cynik, na polo racionalist, příkrý ve svých útocích, positivní prosaický duch, jemuž spisovatel věnoval všechnu svou péči, tak že Čelibanov má vždy poslední slovo a smích posluchačů na své straně. Hlavní osobou jest dále Sonja, dcera bohatého sousedního statkáře Tjapunina, jenž pro přílišné zaměstnání hospodářstvím, nechal dceru vyrůsti jako strom v lese. Nicméně jest Sonja chladně vypočítavou a frivolně smyslnou. Měla nejprve zamilované pletky se Zubcovem, avšak ten unikl ještě včas léčkám. Sonja miliskuje pak se studentem. Tak byly rozestaveny figurky na šachovnici, když v idyllu tu zasáhl jiný soused, statkář Kotomin. Býval již milovníkem Tokmakovy v dobách mládí a pí. Tokmaková vzplanula opět k němu láskou. Kotomin zamiloval se však do Ljolje a prosil matku o ruku. Tokmaková zaražena zprvu, svolila posléze, aby nezadala si. Rozmluvu vyslechl student a zpravil o ní za tepla Zubcova. Týž jest desperatní. Sonja, nyní též v tajemství zasvěcena, těší ho slovy, aby jako dříve opět k ní se navrátil. Ve chvíli, kdy Sonja nenadále vchází,

vtiskne mu polibek na čelo. Ljolja chová se proto chladně k Zubcovu a miliskuje s Kotominem.

Posléze mezi oběma dojde k definitivnímu prohlášení, jemuž Sonja nepozorovaně jest přítomna. „Nečiním si žádné přeludy“ — počíná Kotomin. „Nejsem již mlád, nemohu tedy spoléhati ani na lásku ani na věrnost mladé ženy. Proto považuji manželský sňatek za obchod a přál bych si, aby obě strany byly spokojeny. Svoboda svědomí jest mé heslo: každý z nás ať činí a nechá druhého činit, co mu libo; a nadejde-li chvíle, kde se jinak rozmyslíte, kdy jinému byste zadati chtěla srdce — nečiňte si násilí, nebudu ničeho namítati.“ Lolja jest rozhorlena, pouhým obchodem má býti její manželství a ona hozena prvnímu, kdo se namane. Odmítne nabídku naprosto.

Kotomin soptí; tak pěknou příležitost má si nechat ujíti pouze proto, že jest „příliš poctivý, příliš delikátní“. Ve chvíli, kdy chce odcházet, volá ho jemný dívčí hlas zpět. Ohlédne se a spatří Sonji v nejsvůdnější poloze na pohovce. „Slyšela jsem vše,“ mluví k němu. „Chcete uzavřít obchod a potřebujete k tomu mladou, hezkou bohatou nevěstu. Nuže, pohleď přec: bohatá jsem — to víte; mladá — také; hezká — snad rovněž. Ne?“ Kotomin musí přisvědčit. „Nuže, vizte! Byla bych snad hledaným ohnivákem. Jelikož také potřebuji muže, jenž by mi dal úplnou volnost, jenž by mne kryl k vůli zevnějšku a k tomu byl, abych svobodně a bezstarostně plnými doušky mohla užívati života — což dle vašich slov se shoduje s našimi zásadami — byl byste mým ideálem. Hledali jsme se a nalezli — vezmete si mne.“ Nyní opět Kotomin byl zaražen, zdá se mu to příliš povážlivé. Tu však něžná dívka sama se s ním kompromittuje, chtěj nechtěj musí státi se jejím manželem s podmínkou, že před svatbou jí vydá záruku na úplnou volnost. Nyní Ljolja nahlídne, že Zubcovu činila křivdu a z obou stanou se manželé. Student skřípaje zuby odchází.

Toť děj dramatu, jež, byť i požadavkům našim a názorům neodpovídalo, nicméně jest charakteristické pro nynější směr a vkus dramatické produkce ruské.

Jiná dramatická prvotina jest, „Supruženskoje ščastje“ — manželské štěstí — tříaktová veselohra od *Severina*. Severin jest pseudonym spisovatelky ruské, od níž na veřejnosti objevilo se hojně již novel a románů. Děj odehrává se v kanceláři pro rozvody manželské, kteréž jsou specialitou advokáta Vilenského. V úřadovně jeho stíhá se řada výjevů mezi manželi, ježto svému štěstí chtějí učiniti konec. V tom vyvíjí se humoristické zauzlení. Drama došlo ohlasu.

Dramatickou prvotinou jest též pětiaktovka *A. Alekséjeva*: „Sovremennyj ljud“ — současníci. Za jmenem Alekséjeva skrývá se spisovatelka a divadelní umělkyně pí. *Anna Alekséjevna Brenko*. Pí. Brenková byla delší dobu ve svazku Malého divadla moskevského a založila pak i řídila divadlo Puškinské, jež později přešlo do jiných rukou. V kuse svém předvedla na jevišti sice jen prostý výjev z obyčejného života, ale v líčení jest dosti šťastna. Hlavní osoby jsou vlastně jenom dvě: Filin a Zinuška, tato zastupuje dobrý, onen zlý živel. Bohatý kupec a lichvář Švabrin má manželku, syna studenta, dceru Lidii a domácího učitele, křtěného žida Filina. V domě Švabriných uhoštěny

jsou krom toho dvě sestry, slečny šlechtického původu a přítelkyně Lidie. Jedna z obou, Zinuška, zamilována jest do bohatého statkáře Choroševa, druhá, Saša, do syna Švabrina. Manželka Švabrinova udržuje nedovolený poměr s Filinem, s nímžto i dcera Lidie má poměr takový, že Švabrin proti své vůli nucen jest dáti ji Filinovi za ženu. Zinuška béře si Choroševa, mladý Švabrin Sašu. Vše to odehrává se v prvních dvou aktech. Ve třech následujících vede se zápas o lihovarnický závod Choroševa. Přes to že vynáší 60.000 ročně, jest Chorošev směnečně zadlužen u Švabrina. Filin chtěje dostati závod do svých rukou přemlouvá Švabrina, aby mu vydal směnky od Choroševa, že ujistí ho za ně směnkou na sebe. Spolčuje se zároveň s dvěma pomocníky Choroševa a s advokátem Krivonoscovem. Podvrací úvěr a šíří pověsť, že Chorošev jest blízek úpadku; směnky nemohou býti splaceny a Filin zmocní se výnosného závodu. Tu však zemře starý Švabrin a dle odkazu dříve vyhotoveného připadne všechno jeho jmění synovi, jenž za ženu má Sašu, sestru Zinuščinu. S jměním připadly mu i směnky Filinovy. Filin rve si vlasy a mladý Švabrin odevzdává ztraceným již Choroševým závod. Toť stručně obsah kusu, jenž protkán jest poutavými episodami.

Špažinský, čtenářům „Květů" již z dřívějších rozhledů v ruské dramatické produkci známý, vystoupil s dvěma novými dramaty. Prvním pětiaktovým „Gdě ljubov, tam i napasť" — kde láska, tam i neštěstí — zahájena byla saisona v Moskvě. Osnovu kusu tvoří milostné poměry Marka Silantjeva, pomocníka v obchodě svého příbuzného. Jest to ruský Don Juan, jenž klame dívky, což se mu celkem dobře daří, a zničené pak opouští. Jeho obětí stala se i Felicita Danilovna, ta vyprostí pak z jeho spárů mladou vdovu, k nížto, podrážděn jejím odporem, zahořel vášní a úkladně chtěl se jí zmocniti. Děj končí smrtí Felicity a kajícným monologem Silantjeva nad její mrtvolou. Snaha po realismu za každou cenu a byť i surovém a další snaha po původnosti a novosti v látce tak přes příliš spracované, jako jsou spády Don Juanovské, jsou citelné vady dramatu.

Podobného druhu jest i druhé drama Špažinského „Kručina" — zármutek. Děj jest rozložen rovněž na pět aktů; látka v mnohém upomíná na velkolepý román Dostojevského, „Vina a smír", jen že Dostojevský i v povrženém kalu dovedl nalézti démant lidskosti, ale Špažinský toho nedovedl. Hlavními osobami dramatu jsou starý Nedychljajev, jenž po dlouhém odříkání a mnohém vydírání dodělal se bohatství. Mladá jeho a nevěrná žena. Student Rubežnikov, jehož Nedychljajev postihne v důvěrném rozhovoru se svou choti a tasí na něho nůž. Mladá žena hrozí manželi soudem, aby z něho vynutila 50.000 za mlčení. S penězi těmi chce odejíti s Rubežnikovem, který však odmítne nečestnou nabídku. Dále padlá dříve, avšak nyní spořádaná dívka Poleňka, jež zachrání Nedychljajeva. Drama dodělalo se dosti značného úspěchu.

V. Aleksandrov, pseudonym to *Krylova,* vystoupil s velkou prací před obecenstvo. Jest to pětiaktové drama, jež cenou bylo poctěno. Provozováno bylo poprvé v Petrohradě v listopadu pod jmenem: „Neko dvoru" a potom v lednu 1883 v Moskvě pod jmenem „Nadja Muranova".

Aleksandrov není nováčkem, naopak zdomácněl na jevišti, zná dobře jeho prostředky a požadavky. Hrdinkou dramatu jest dívka Nadja Muranova, učitelka na ženském gymnasiu. Jest rovněž tak čestná, nezištná, ideálně založená povaha, jako jest naopak otec její, schudlý šlechtic, povaha nízká, mravně sešlá. Nadja stala se předmětem obdivu, když v představení, pořádaném ve prospěch chudé mládeže školní, objevila se na jevišti. Vyšší společnost guberniálního města počíná se o ni interesovati. Bohatá Bělojarská chce ji uvésti do vyšších kruhů, státi se její dobroditelkou. Nadja však nemá v úmyslu kořiti se penězům a zámožnosti, ostává chladnou a popouzí proti sobě Bělojarskou. Odmítá, aby ji Bělojarská představila bohatci Žuraninu, jenž ku příjezdu ministra uspořádati chce divadelní představení. Svrchovanou měrou popouzí Žuranina, jenž jest obchodník a zanáší se spolu výnosnou lichvou, proti sobě tím, že zakládá společně s Kamenským, ideálně založenou povahou, manželem to řiditelky gymnasia, záložnu pro chudé řemeslníky a měšťany. Vyšší společnost městská, jížto Nadja se nechtěla pokořit, počíná proti dívce boj, viní ji z nepoctivých skutků a nečestnosti. Sám otec její podává k tomu příčiny. Přijal pro Nadju peníze od zamilovaného pokladního plukovníka a prohrál je v karty. Pověst dívčina tím trpí. Případ ten přichází až do rady gymnasialní. Nepřátelé její, Žuranin a Bělojarská, jež tu mají slovo, horlí proti Nadje a naléhají, aby byla zbavena učitelského úřadu. Vřele, avšak marně ujímá se jí řiditelka ústavu. Vyšší společnost zvítězila, dívka byla zbavena úřadu učitelského. V těžkém tom postavení nabízí jí starý generál, Pružanov, ruku. Dívka byla by sice zachráněna, povznesla by se tím i nad vyšší společnost, mohla by též blahodárně působiti dále, leč ona ruku tu odmítá. V duši své miluje ideálního Kamenského; zlomena opouští na vždy město a odjíždí do Moskvy. Toť náčrtek děje dramatu, jež vzdor jednotlivým slabostem náleží k nejlepším Aleksandrova.

Více ještě než prácemi původními, zanáší se Aleksandrov předěláváním cizích zvláště francouzských kusů pro ruské jeviště. V kusech ze života chce ruské obecenstvo vidčti život ruský a proto dává se jim když ne typy, aspoň nátěr ruský. Lokalisují se a porušťují. Příkladem toho jest Pailleronova veselohra „Le monde ou l' on s' ennuie“ v ruském rouše, známá též na českém jevišti pod jmenem „Svět nudy“. U nás jsou jen slova česká, ostatní vše jest francouzské. Pro jeviště petrohradské a moskevské přepracoval Aleksandrov veselohru tu v ten spůsob, že děj místo v Paříži odehrává se v Petrhofu, místo podprefekta vidíme tu vícegubernatora, místo Francouzů Rusy. I vetkané vtipy platí společnosti ruské. Drama provozovalo se s dobrým úspěchem pod jmenem „Obščestvo dlja poočrenija skuki“ — společnost pro povzbuzení dlouhé chvíle.

Na samém počátku saisony objevilo se na jevišti moskevském čtyřaktové drama P. M. *Nevěžina* „Na zybkoj počvě“ — na pochybné půdě. I tento kus trpí jako tak mnohé jiné plody dramatické slovesnosti ruské nedostatkem umění. Jednotlivý případ vytržený ze života a uvedený v několika aktech na jeviště, není daleko ještě dramatem. Vidíme před sebou kus mravní pathologie, případ, jenž sám o sobě ničeho nedokazuje a ničeho nevyvrací, vidíme průběh nemoci, aniž po-

známe její původ neb její odůvodnění. Kusy ty nechávají též diváka chladným, bez interessu. Nevěžin předvádí nám hospodáře, jenž více než polmi a lukami zanáší se lichvou, skrblíka, jejž k šílenství dohání, má-li vydati na něco groš, a byť to bylo i na syna. Lakomec má ženu a syna. Syn pro skoupost otcovu sešel se studií a toulá se po lesích, pije vodku a vede život otrapy. Jinoch ten zamiluje se do Matreši, dceři jiného hospodáře, jež miluje i jeho. Lichvář, aby zbyl se syna, posýlá ho „na polepšenou“ k příteli, úřadníku ve výslužbě a chce tomu, aby vzal si dceru jeho Taisu. K vůli matce, aby otec ji netýral pro něho, odříká se Matreše a jde k úřadníku. Jinoch z pochybné půdy doma ocituje se i zde na půdě pochybné. Taisa zamiluje se do něho a snad by ji byl pojal za manželku, kdyby otec nebyl ji měl k tomu, aby přetvářkou se s ním pohněvala a kdyby nebyla objevila se Matreša, jež pohrdlivě se směje smutnému hrdinovi kusu beze stopy vlastní vůle. Z přetvářky stane se pravda, jinoch opouští Taisu a prosí Matreši za odpuštění. Zatím objevuje se písař smírčího soudce u matky Matrešiny, uchází se o ruku dcery a slibuje uhraditi 500 rublů, jež rodina ta zaplatit má na úrok z dluhu otci hrdiny dramatu. Mladík, chtěje předejíti písaře, prosí svou matku, aby je vzala otci, že bez toho k němu přijdou. Matka tak učiní, avšak krádež vychází na jevo. Nastává bouře, kteráž utišuje se náhle tím, že Matreša přináší je zpět a lakomec vidí své peníze. Matreša odpouští jinochu a ten přísahá, že započne pracovitý život. Tím končí kus, jehož hrdinou jest povaha tak všední, že v obecném životě nad podobnou na nejvýš bychom jen soustrastně pokrčili rameny.

Nikolaj A. *Potěchin*, známý jako starší bratr jeho Alekséj spisovatel dramatický, spracoval pro jeviště povídku Markovičovu „Zapomenutou věc“. Spracování jest volné, povídka dala mu látku k pětiaktové truchlohře „Mučeniki ljubvi“ — mučedníci lásky. Mučedníkem jest mladá vdova, provdaná dříve za starého muže, s nímž měla syna Espera. Chtěla se provdati za svého svůdce, husarského důstojníka, jehož poměr k mladé ženě byl příčinou náhlé smrti starého manžela, avšak svůdce ji oklamal: připraviv ji o mnoho tisíc, pojal za choť millionářku. Esper, jako mladistvý Hamlet mstil smrt otcovu, byl živou výtkou matce a zastřelil posléze svůdce v souboji, od něhož sám na smrt byl raněn. Umírá v posledním aktu před podobiznou otcovou.

Podobného druhu jest pětiaktová truchlohra „Stepnyj korolj Lir,“ jižto dle známé novelly Turgeněva „Stepní král Lear“, spracoval pro jeviště *Kislinský,* člen ruského dramatického divadla v Moskvě. Osnova, povahy, odůvodnění, průběh děje a na mnoze i dialogy vzaty hotově z Turgeněva. První akt hraje na statku Burcevy, jížto starý Charlov vyjevuje svůj úmysl, rozděliti za života jmění svým dcerám; druhý akt předvádí samo rozdělení, v třetím aktu naříká Charlov na břehu potoka ode všech opuštěn, ve čtvrtém vyhnán od svých dcer, přichází v kruté nepohodě na statek k Burcevě a v pátém boří vlastní svůj dům a spadnuv se střechy zmírá. I zde okázalo se, že sebe lepší novella nemusí býti ještě dobrým dramatem.

Ruská divadla od nastoupení cara Alexandra III. těší se značnějšímu než kdy dříve rozvoji. Ruská divadla vyvinula se z dvorních a byla

monopolem dvoru. Teprve nový car povolav Vsevoložského za generálního ředitele divadel, učinil přítrž monopolu. Na ruskou produkci, jak činoherní tak operní, klade se největší váha, kdežto dosud mimo ruskou kvetla i divadelní produkce francouzská, německá a italská opera, jež nyní postaveny do druhé neb až třetí řady. Zrušením monopolu divadelního vznikla mnohá soukromá divadla, z nichž pozoruhodna jsou zvláště divadla pro lid, ruské divadlo v Petrohradě a Skomoroch (šašek) v Moskvě. Zejmena Moskva těší se značným pokrokům. Skomoroch, jenž úřadně se zove „divadlem pro národní představení", zřízen byl od známého divadelního umělce M. V. *Lentovského*, z bývalého cirku na Vozdvižensku. Zde provozují se výpravné kusy hlavně z národního a slovanského života a dějin. Ruské dramatické divadlo moskevské bylo úplně přestaveno a znovuzřízeno dle plánů architekta Čičagova. Ze staré budovy zbylo jen průčelí, vycházející do příčné ulice Gazetné. Divadlo to, jako malé moskevské divadlo, určeno jest pro veselohru a tragedii ruskou. V celém divadle zavedeno bylo elektrické osvětlení dle tří soustav, jest to tudíž první ruské divadlo s elektrickým osvětlením. Osvětlování děje se pomocí dvou parních strojů, každý o 12ti koňských silách; centrální osvětlení hlediště se stropu, osvětlení foyerů a podjezdů provedeno dle soustavy Siemens-Halskovy světlem žárovým, osvětlení postranních stěn hlediště, jeviště a šaten provedeno lampami Edisonovými, světlem obloukovým, pro osvětlení rampy zaveden vynález Rusa Čikoleva. Jest to patentovaná na Rusi soustava Čikoleva, záležející v odrazu světelném; světlo, vycházející z určitého pramene, stejnoměrně rozptyluje se pomocí důmyslně zařízených zrcadlových strojů na značné prostranství, zachovávajíc všude stejnou sílu. Reguluje se z určené k tomu síně za kulisami, kdež nalézá se celá řada klíčů, jimiž osvětlování se sesiluje neb oslabuje, přenáší s jednoho stroje na druhý ap. — Mimo uvedená znovuzřízeno bylo v Moskvě i divadlo Solodovnikovo.

Novinky přírodovědecké.

O dně oceanů. Šíré oceany, které větší část povrchu země pokrývají, jsou v přítomnosti tvořiteli usazených hornin příštích dob geologických. Proto a z mnohých příčin jiných jest propátrání dna mořského věcí stejně významnou jako zajímavou a nákladné výpravy Angličanů a Francouzů na zkoumání ta zasluhují nejplnějšího uznání. Výpravy ty docílily celou řadu znamenitých výsledků o rázu dna mořského, z nichž hlavní *A. Renard* ve výročním shromáždění belgické akademie kriticky shrnul. Z dosavadních výzkumů jde na jevo, že *poblíž pólův* a tam, kde hustota vody mořské není tuze značná, tvoří se na dně mořském usazeniny, v nichž převládají *křemenné štítky* rozsypavek a radiolarií. Dále, že ve *středních pásmech* oceanů, v nichž hloubka nepřesahuje 2500 sáhův, usazuje se *vápenité bahno*, utvořené hlavně ze zbytků foraminifer. Ilen globigerinový ukládá se ve větších hloubkách. Konečně, že v *hlubinách* největších, na 3000 sáhů, kde usazování látek vůbec může býti jen nepatrné, pokryty jsou rozsáhlé kraje *červeným jílem*, jenž nejspíše jest výplodem rozrušení skalního koryta oceanu.

Ale ne dosti na tom; známe také, jak daleko do moře pobřežní usazeniny zasahují; mnoho brázd a mnoho hřbetů jest známo, které na mapách dna mořského spolehlivě jsou zanešeny, proudy jsou zevrubně prostudovány, poměry tepelné jsou ustanoveny atd. Souhrn všech vědomostí těch dá svého času najisto dokonalý obraz oné ohromné části země, kterou spousty vody povrchnímu pozorování skrývají, a zajisté dopustí závěry náramného dosahu. Poněkud už to naznačují vývody, které z rázu dna oceánů možno učiniti pro geologii.

Usazeniny mořské jsou velmi rozmanitého rázu. Útržky a splavky z pevnin ukládají se podél břehů, od nichž nejvýše na několik set kilometrů dovnitř moře zasahují. Usazeniny šírého oceanu mají povšechné vlastnosti výše naznačené, ale v jednotlivostech velmi se liší. Usazeniny tyto nad ony pobřežní značně převládají; na zemi naopak jest hornin, jichžto původ dlužno hledati v mělkých mořích, více nežli sedimentů pelagických, ze kterýchž ostatně usazeniny obdobné těm, jež v přítomnosti dno šírých oceanů pokrývají, ve skladbě pevniny nemají valného významu. Z toho bylo by souditi, že nynější souše nikdy nebývaly pokryty hlubokým mořem, nýbrž že od samého počátku dob geologických bývaly mělčinami. Kdyby snad úsudek ten byl tuze smělý, tolik možno připustiti, že povstání hlubokých pánví mořem vyplněných spadá do velmi dávných dob, čili jinými slovy, že *celkové hrubé obrysy kontinentův a oceánů jsou vyznačeny už od věků.* Důkazů pro to poskytly výzkumy dna mořského dosti. Bylyť nalezeny na některých místech zuby a jiné ostatky živočichů z části dávno vymřelých. Mnohé potaženy byly povlakem manganovým slabounkým až 2 cm. silným, což nejlépe ukazuje, že od pradávna postupně až na naše časy v týchž pánvích mořských zbytky ústrojné se ukládají, že tedy koryta oceanů v podstatě nezměněna trvají už velmi dlouho. Konečně objevují se v pelagických usazeninách (usaz. šírého moře) velmi hojně zrna meteoritová, mimozemská, jichžto hromadění na dně oceánů vyžaduje náramně dlouhého času. Vše to nasvědčuje dávnému trvání a *stálosti prohlubenin mořských.*

K tomu připojují se vývody jiné. Okolnost, že usazeniny šírých oceánů liší se značně od sebe podle toho, jsou-li blíže polů nebo rovníku, ukazuje jasně, že horniny velmi rozdílného rázu mohou býti přece jen současné. Dále může sloužiti faktum, že na mnohých místech dna mořského usazování látek děje se nesmírně pomalu, k vysvětlení nedostatku některých vrstev. Tou dobou totiž, když jinde sedimenty se tvořily, na těch místech bylo ukládání hmot téměř rovno nulle. Prozpytování dna oceánů dalo také pojem o zdlouhavosti, jakou usazeniny povstávají. Uvede-li se výsledek ten do vztahu s ohromnou mocností sedimentérních vrstev pozemských, shledá se, že by vrstvy ty ku svému vytvoření za okolností nyní vládnoucích potřebovaly nepoměrně dlouhého času. Záhadě té odpomůže se přijetím hypothese, že v mládí země děly se v kůře její silné pohyby, které rozlívaly moře z jeho koryta a podporovaly rychlejší vznik sedimentů podél nových, stále měnivých břehů. (Bull. de l'Ac. royale de Belgique, ser. 3., sv. 6., str. 932.)

O zvířeně hlubin mořských. Další pěkný důkaz významu propátrání oceánů vůbec a důležitosti výzkumů těch ku posouzení někdejších poměrů na zemi zvlášť, poskytují výsledky nabyté studováním vědeckého

materialu, jejž poslední výpravy z hlubin mořských vynesly. Zvláště „Talisman“ byl v té příčině šťastným. O plavbě jeho učinil si *P. Fischer* úkolem, ustanoviti *ráz fauny* mořské mírného, *subtropického pásma* a určiti spolehlivě, čím a pokud od zvířeny moří severních, arktických, se liší. Řešení úkolu toho bylo umožněno právě tím, že „Talisman“ od severu k jihu projel 30 stupňů šířkových a že mnohokrát vyhodil sítě k lovu do rozmanitých hloubek. Z pokladů živých, tím nabytých, bylo stanoveno především, že *zvířena povrchová* od mořské *fauny hlubinné ohromně se liší*, tak sice, že druhy jsou docela rozdílné, spolu vůbec nespřízněné, ačkoli jsou současné. Mají se k sobě tak, jako by dvěma různým dobám příslušely a zajisté kdyby zkameněly, prohlásili by je palaeontologové aspoň za obyvatele od sebe dokonale oddělených pánví mořských. Ale kdežto *hlubinná* zvířena *v atlantickém oceáně* od povrchové tak značně se rozchází, jeví velikou podobnost, ba totožnost s faunou moří *arktických.* Fischer spokojil se přirovnáváním měkkýšů a ustanovil na jisto, že hlubinná fauna na břehu Sahary, Senegalu a ostrovů Zeleného mysu zahrnuje jistý počet měkkýšů, kteří v severních mořích jsou obyčejní. Na př. jisté vřetenovky (Fusus berniciensis a Fusus islandicus), jež jsou obyčejny u Finska, severního Ruska, pak u Islandu a j. objevují se v hloubce až 2000 m. v zálivu Gascogneském, u břehů Marokka a Sahary. Veliký mlž Lima excavata (zejovka), dosud známý výhradně od Skandinavie, nalezen byl k největšímu úžasu ve hloubkách jižně od Capu Bojadóru na záp. pobřeží Sahary. Mlž ten podle nálezů anglické výzkumné lodi „Challengera“ mohl by se vyskytovati i v Patagonii; zkamenělý jest na Sicilii. Některé hřebenatky (Pecten vitreus, P. septemradiatus), jež obyčejně objevují se u Finska, Islandu a Grónska, vyloveny byly až u Marokka a u Capu Bojadóru atd., atd. Na všech těchto *arktických druzích* bylo shledáno, že čím *blíže k rovníku,* tím *hlubší vrstvy vodní* k pobytu svému vyhledávají. Vřetenovka zmíněná žije u Finska ve hloubce 50—80 sáhův, u Bojadóru až ve hloubce 1918 metrů. Jiné druhy, které u Skandinavie ve hloubce 20—250 sáhů se vyskytují, vyloveny byly u Sahary z hloubek přes 2000 m. Ještě jiné, jež u Norvéžska v hloubce 200 sáhů přebývají, žijí u Senegalu až v hlubině 3200 metrů atd. Z toho bylo by souditi, že *teplota* vody pro živoky mořské jest rozhodující, že totiž, stěhujíce se ze severních moří k rovníku, stále hledí se udržeti ve vodě *stejně teplé,* nebo spíše studené. Podotknouti dlužno, že tito přistěhovalci severní neskládají *jedině* hlubinnou faunu subtropického oceánu atlantického, nýbrž že připojují se k nim hojní druhové jiní, již podnes na severu nebyli nalezeni. Avšak druhy ty také sotva jsou význačny jen pro subtropické pásmo. Jest pravdě podobno, že i v tropickém se nalézají, což zjistí budoucí výzkumy, tak jako bylo zjištěno, že největší část druhů, jež pokládaly se za výhradní majetek Středozemního moře, vyskytují se také v atlantickém oceánu. Zdá se vůbec, že jakmile geologickými převraty přerušeno bylo někdejší spojení Středozemního moře s Indickým oceánem, ono ponenáhlu obydleno bylo vystěhovalci z atlantického oceánu. (Compt. rend., 97, str. 1497.)

Zvučící písek. Na mnohých místech severního pobřeží Německa vydává křemitý písek při každém kroku ostrý, síplavý skřek, pro který

pověstným se stal zvláště písek Kolbergský. Zjev ten dříve již vzbudil pozornost geognostů a nejnověji podal *G. Berendt* své náhledy o něm, založené na hojných pozorováních, učiněných na pobřeží pruském. Šoupavé, pomalé kroky vyluzují z písku hlasitější zvuky nežli kvapná, lehká chůze. Možno tedy pohybem noh říditi zpěv písku a stupňovati hlas jeho tak vysoko, až pronikavý, písklavý skřek jest k neposlouchání a přemáhá úplně hučení přílivu. Ale neděje se tak vždy; často písek, který jednou křičí až radost, už den po té jest naprosto němý. Berendt brzy poznal, že nejsnadněji, třeba ne vždy, písek dá se rozzvučiti, když po bouři nebo po přílivu čerstvě obnažen, účinkem slunce a větru kvapně uschl, při čemž na povrchu vytvořila se slabá vrstvička písku setmeleného. Ale i po zrušení a zničení toho povlaku zvučívá písek, pročež Berendt domnívá se, že příčinou toho jest slabounká vrstvička solná, která při procezení vody mořské na každém zrnu pískovém se sráží. Úkaz zpívavého písku jest tím sotva uspokojivě vysvětlen; ale aspoň bylo zjištěno to, že zvučení není zvláštní vlastnost písků některých privilegovaných krajů, ale že závisí na fysikalních poměrech a může nastati všude, kde ty jsou příznivy. (Zeitsch. d. d. geol. Gesellschaft, sv. 35, str. 864).

Z archivů země. Matka země také má svůj archiv autentických listin o událostech věků dávno uplynulých. Psány jsou na listy skalní slušně čitelným písmem, jehož literami jsou *zkameněliny.* A ty vypravují někdy věci prapodivuhodné. Kdo by nežasnul, dovídaje se, že pěkná údolí, v nichž nyní největším a snad nejhroznějším tvorem jest vzduchuchtivý měšťák, před dlouhými tisíciletími bývala obývána ohromnými potvorami, z jichžto pouhých nákresů jde strach. Řada jich zase byla rozmnožena o jednoho člena, jenž nalezen byl v jurském útvaru Skalního pohoří (Rocky-Mountains) v Sev. Americe. *O. C. Marsh*, jenž tři exempláry studoval, nazval jej *Diplodocus* a popisuje jej jako ještěra 40—50 stop dlouhého, se slabým chrupem. Byl to patrně býložravec, který živil se toliko rostlinami měkkými, šťavnatými. Z polohy nosních otvorů pak lze souditi, že hlavním bydlištěm jeho byla voda.

Jiného velikána předvěkého nalezli v uhelných vrstvách u Commentry v Allierském departementu ve Francii. Jest to hmyz ohromně veliký, podobný pakobylkám (Phasmidae), pročež *Brogniartem* byl nazván *Titanophasma.* Křídla jemu nejspíš příslušná mají však síťovité žilkování, čímž liší se pakobylky kamenouhelné doby od nyní žijících. Exemplárů jest z Commentry, bohatého naleziště na hmyzy, známo několik, sotva všechny téhož druhu, ale vesměs *ohromné.* Zajisté mají některé tělo *půl metru* dlouhé a měří s roztaženými křídly dobře *70 centim.* — Byly ty zašlé časy požehnané! Jen si představme, že by nám ovzduší oživovali hmyzové, velicí aspoň jako krkavci nebo sovy! (Compt. rend., 98, str. 832.) Ref. *Bedřich Katzer.*

Pokračování článku o literatuře polské odkládáme pro nedostatek místa do příštího sešitu.

Primasova hlava.

Obrázek Starohorský od **Josefa Brauna.**

I.

Obloha za zahradou „Lipoltovského“ dvora, před nedávnem ještě primatoru Hor Kuten. Janu Šultysovi z Felsdorfu patřícího, nyní však pustého a právu JCM. propadlého, zarděla se ohnivě rudou záplavou slunce, jež právě kamsi za Vysokou zapadalo. Poslední tyto paprsky rudě ozlatily šedivou hlavu

muže, který z nízkého domku, stojícího několik jen kroků od Kolínské brány, nedaleko městského příkopu, vyšel a v hlubokém zamyšlení na dřevěnou lávku u zápraží se posadil.

Byl milý letní podvečer. Okolní zahrady vydechovaly silnější vůni, která jakoby se vznášela spolu s lehýnkou clonou par nad vrcholky stromů. Od Ptáku a z nedalekých couků ozývaly se kovové zvuky taghašplů, jimiž anklopéři horní chase konec dolové práce oznamovali. Brzy začaly se trousiti jednotlivé postavy havířů upracovaných a unavených a nyní domů k rodinám spěchajících.

Kolem starce přešlo už valně lidí, do Kolínské brány i z ní se ubírajících. Ale dnes — nadiv jeho obvyklé hovornosti, s kterou obyčejně leckterého známého sem na lavičku před svůj domek vábil — jedva že opětoval krátký hornický pozdrav. Líc jeho byla vážná, vrásčité čelo zachmuřeno a sivý zrak zpod šedivého obočí jakoby mimoděk každou chvíli zaletěl ku staré kovárně a dvoru „Lipoltovskému", jehož vysoká hřebenatá střecha a zvetšelé, na mnoze rozpukané zdi v paprscích zapadajícího slunce krvavě se zaskvívaly.

Hle, teď se tam zadíval opět — — — A jakoby tím přílišným svitem oči starochovy oslzely; ale jinak byl by soudil ten, kdo by byl postřehl nevypsatelný, bolestný výraz, jenž v toto okamžení po ustaralé tváři jeho se rozhostil. Stařec, přikloniv šij, skryl hlavu do dlaní. Však nedlouho tak dumal. Někdo zaklepal mu na rameno.

Pozdvihnuv hlavu, uzřel berličku belhavé babky, v ošumělou rouchu zahalené a na pravici nesoucí veliký košík. Bylať právě Kolínskou branou z města vyšla a u starocha se zastavila.

„Co tu zas, Stachu, dumáš jako kazatel?" oslovila jej po krátkém pozdravu. „Nedivím se, že tě chasa havéřská v těchto časech pohnutých má více než za predykanta — To tě zas jistě nějaké litery pomátly — ale jen si dej pozor, aby i na ně nedošlo. Páni mají teď divné myšlení — už se i o svůj herbář počínám strachovati —"

A po těch slovech usadila se hovorná stařena, sousedka z nedalekého domku, vedle Stacha. Ale tomu nějak se do řeči nechtělo. Kývnuv nedbale hlavou, poposadil se poněkud dále.

„Hosté před domem, radost v domě," hovořila dále mrštným jazykem. „A ty ji také máš — když už v ničem jiném, tož aspoň v Nastázce.*) Však tu dnes jen k vůli ní se zastavuji. Ale," dodala živěji, „ty tu všecek za umlknulce sedíš! Snad ti někdo, Bůh nedej, udělal! Však vím z Jádra, co staří doctores radí: Spal černého psa na prach a vsyp ten prach na rouchu, omočenou v med a tuk, a tu rouchu přikládej pak na prsy a na šíji. Při tom pak nutno odříkávati — —"

„Eh," vyrušil stařenu Stach, mávnuv pravicí, „dnes mi netřeba tvé moudrosti. Rád bych měl, Rybínko, dnes pokoj — rozumíš? Dnes — v takový den!"

A starochův zrak mimoděk pozvedl se opět v tu stranu, kde nad „Lipoltovským" dvorcem zlatě rudá zář pomalu dohasínala.

„Už vidím, že s tebou, sousede Stachu, nebude dnes nic. A co

*) Staroč. jm. Anastasie.

to pořád v té záři nad spustlým dvorcem vyhlížíš? Co tam vidíš? Nic než jakoby obyčejné červánky —“

„Ba — krev, krev — —“

A starý Stach, hluboce povzdechnuv, prudce poškubl šedivý svůj vous nad hořením rtem.

„Nadivno sluchu!“ žasla Rybínka. „Tu o krvi mluvíš a před chvílí jsi prál, jakoby dnes velký svátek byl.“

Sivé zraky starcovy zajiskřily.

„Sousedo,“ zahorlil prudce, „není-liž svátkem velikým člověku ctnému, když mu otce či máteř do hrobu ukládají? Není-liž den takový slzami posvěcen a hlubokým duše hnutím znamenán?! A nejináče tomu, když mateři dítě pochovávají .... Však víš také, co je láska mateří. A já tu dumám nad matkou, druhdy znamenitou na všem, což moc, sláva i štěstí pozemské se zove; a dnešní den ze všech bídných nejbídnější, protože dnešního slunce západem jí pochovají dvacet a sedm synů jejích z věrných nejvěrnějších, ze stálých nejstálejších a ze šlechetných nejšlechetnějších. Víš, kdo ta matka nešťastná? Země naše! A kdo ti synové? Ti, mezi nimiž i hospodář odtamtud a kmotr mého jediného dítěte —!“

Hlas starcův se chvěl a jeho ruka bezděky mávla v tu stranu, kde stál dvorec „Lipoltovský“.

Stařena nyní sama se zamlklla.

„Oh, že jsem ani nevzpomněla,“ prála po chvíli, „ovšem, dnes ta justifikací. Mají to Šultysovic zoufalý den! Ubohá paní! Bůh dej věčnou slávu krvi nevinně prolité! A nám těžké dny teprve nastanou. Těch osm kumpanií Sasovských soldatů, kteří tu ondy do Prahy z Chrudimi táhli, hned po této exekucí sem do Hor Kuten přibude prý na Salvu guardii. Té rány přehrozné pro město a všecky sousedy! Už se o tom lecos proslýchá, jakože to prý trestem býti má, že starši obecní na processí, panem mincmistrem a sedlickým opatem po způsobu římského religionu připravované, jíti se zpečovali. Dočkáme se tu divných a sumou přetěžkých věcí. A na konec i víru otců našich žádati od nás budou — —“

„Však o jazyk, hrdla a statky naše již usilují,“ přerušil Rybínku Stach, „a div by byl, kdyby i toho nežádali.“

Oba umlkli. Sousedka zdvihla se, jakoby chtěla odejíti. Ale po krátkém přemýšlení usednula znova.

„Stachu, jsi tu tak sám, a kdo ví, kdy bych měla zas takové příležitosti,“ počala změněným hlasem. „Mám s tebou cosi promluviti — nosím to v hlavě i v srdci už delší čas a dnes konečně vyjevím, řekni si už cokoli. Znával jsi mého nebožtíka až tuze dobře; však jste spolu za dlouhý čas, dokud jsi ty ještě ku práci schopen byl, na jednom couku havéřovali. Byli jste vždycky dobři. Víš, že mi zanechal domek — pro syna. Mluvil jsi před chvílí o lásce mateří — která pak matka by třeba vlastní krví svou nechtěla vykoupiti blaho svého dítěte? Nemohla bych očí svých v smrti pokojně zavříti, bych viděti měla, že Aleš neobrátil. Je pravda, zvlčil v tom světě a mně samé se odcizil, takže se ani nedivím, že všickni, kde kdo, naň zanevřeli. Pevná však jest víra i naděje moje, že kdyby se za pořádnou ženu dostal, zas by

se napravil. A tvoje Nastázka cti a chvály hodné děvče — a počíná už dospívati —"

Pichlavá očka staré ženy pohledla tázavě na starocha. Ten zachmuřil se ještě více.

Chvíli mlčel, ale pak pevným hlasem zahovořil: „Milá ty brachu, řeknu ti po staru: Pravdu sobě mluvme, dobří spolu buďme. Znej, aniž mi toho ve zlé vykládej, že tvého syna nikdy se srdcem upřímným bych zetěm svým nazvati nemohl. Vím, co jsou lidské jazyky, a za málo bych to byl vážil, když mluvili o tom, kterak se mezi šnorchary, pak mezi rybníkáře a konečně k drábům vojanským Valonům dal a jim za Kolínem pomáhal šacovati a vybíjeti. Však víš sama — poněvadž je kostkář a člověk nevypitvaný*), nechtí ho nikde při dolech ani za hašpléře.**) Jsi poctivá žena a milá má sousedka. Lituju tebe, že jsi se na stará kolena takových radostí na jediném dítěti dožila. Vím, co to je: mám taky jediné — —"

Stařec se na chvílí zamlčel.

„Však jsi pravil," děla po chvíli Rybínka zaraženě, „něco obzvláště —"

„Ano, i to s tebou sdělím, milá sousedo," odvětil starý. „Jdu ti kdysi tamto okolo Lipoltovského dvora s některými z havéřského tovaryšstva. „Jaká tu učiněná spoušť!" dím k druhům. „Všecko jakoby po ubohém nešťastném pánu volalo — každá ta puklina ve zdi, každá z těch děr ve střeše! „Však dobře se mu stalo," ozve se za námi, „tomu lakomci chamčivému! Už je na čase, aby ho kat pod bradou polehtal. A s ním všecky jemu rovné, ohavné rebellisty." Ohlednem se a koho vidíme jako tvého synka. A tvářil a šklebil se nic jinak, než jakoby nějaký vojanský pardion byl. A kdybych, milá matko, všecko mu odpustil, těchle slov mu neodpustím aniž mohu."

Stach umlkl. Rybínka povstala s hlubokým povzdechem a s očima zarosenýma. Za několik okamžiků odešla.

„Ubohá ženo!" vyklouzlo starci bezděky přese rty. „Tak bývá všudy, kde matky od maličkosti dětem nadržují."

Zatím byl se rozhostil první soumrak; s ním i chlad se dostavil. Stařec, lehce oděný, vešel za chvíli do domku.

Před nedalekým domkem sousedky Rybínové stál tou dobou muž v kožených, ošumělých pludrksásech a v obnošeném, namnoze stopami rozlitých tekutin poskvrněném kabátci. Vida stařenu se blížiti, spěchal jí několika kroky nedočkavě vstříc.

„Konečně! že se ti už uráčilo! Jakobys nevěděla, že mám hladový a žíznivý žaludek, který nutno posíliti! Či už tvá stará paměť i na mne zapomíná?" zněl ostře a vyčítavě vysmolený, drsný hlas.

Pošinuv baret k levému uchu a přejev mimoděk dlaní hrubý, vášněmi zbrázděný a šrámem na levé skráni znamenaný obličej, spustil znova: „Cos tam s tím starým plesnivcem tak dlouhou dobu proseděla?! O čem jste klábosili? Je jako predykant a v bludech ještě zatvrzelejší než predykant! Oč, sázím, žes pro samé jiné mluvení zapomněla mu říci, jak by se mi líbila jeho holubička?"

*) t, j. pijan. **) Pacholci, kteří rumpály točili.

„Ba že řekla,“ odvětila stařena v tichém rozhorlení. „Ale nechce o tobě ani slyšeti.“

V temných zracích mladého muže zaplál divoký blesk.

„Však počkej, ty starý jestřábe,“ promluvil hněvivě, „tvá holubička bude přece mou! O to se postarám, třebas ji držel ve svých spárech ještě pevněji a třebas ona i jinému stála na slibech! Uvidíte, nízká sprostoto, kdo jsem *já*!“

A zaťav pěsť, zahrozil jí prudce v tu stranu, kde stál domek souseda Stacha. — — — — — — — — — — — —

V ten čas seděl již starý havéř za hrubým dubovým stolem své světnice, maje před sebou rozevřenu tlustou jakous knihu, do níž co chvíli se zahleděl. Byl to starý zákon. Olejový kahanec, rozlévající matné světlo po nizounké jizbici, a na stole podál bible postavený, příkře odlišoval vážnou starcovu tvář od pěkných líček mladé dívky, jejíž velké modré oči upjatě spočívaly na ústech otcových. Vykládati bibli Nastázce bylo Stachovi nejmilejším zaměstnáním; dnes z večera sáhl po ní obzvláště horlivě. Chtěl výkladem se zabaviti a zaplašiti divné chmury, jež se mu v mysli rozhostily. Vykládal nyní právě průpovědi Ježíše Sirachovce. Ovšem nebylo posluchače pozornějšího, vnímavějšího a vděčnějšího nad Nastázku. Byla otce svého jediným dítětem a také jediným potěšením a zálibou. Matka, letos o svatém duše tomu právě osmnáct let, davši jí život zemřela. Což těžká to byla rána pro otce, prací rukou svých tehda se živícího! Ale Stach, nedbaje obtíží a starostí přetěžkých, právě k vůli jedináčkovi novorozeňátku umínil sobě, že podruhé ženiti se nebude. Přišla „vzkázání“ osob ctných i zámožných odtud i odjinud a sliby o „obvěnění“ na kolik pěkných kop, ale Stach jako skála. „K oltáři božímu vstoupil jsem poprvé v pětatřicátém roce věku svého,“ dával vždy stejnou odpověď, „a podruhé to neučiním, abych Boha nepokoušel.“ Zkusil mnoho trpkých chvil, než to dítě do dneška dochoval. Ale za to teď, kdy v sličnou pannu dospěla, byla Nastázka otci, jenž těžkou prací dolovou živiti se již nemohl, zdatnou oporou. Oko každého, i cizího člověka, spočinulo vždycky na ní se zalíbením, — ať už ve všední den, kdy doma v plátěné kytlici, kasance i harasce, od jedné práce do druhé se zpěvem na rtech spěchávala, či když v modré tykytové sukni a ve svátečním „mocheyrovém“, kunou zdobeném živůtku za neděle ku Všem Svatým na nešpory se ubírala. —

Z města zazníval sem dutý ozvuk orloje první hodinu hlásícího, když starý Stach uzavíral mosazné spony své bible.

Nastázka jen s tíží tlumila náhlý nepokoj.

„Musím se ještě na dvorek podívati,“ promluvila, „na drůbež dohlednouti a dvířka od zahrádky uzavříti.“

„Dnes na to nějak spěcháš,“ promluvil starý. „Však na to času ještě dosti.“

A odmlčev se, po chvíli dodal: „Chtěl jsem se tebe na něco zeptati. Mním, že otci svému i tentokráte zjevíš jen pravdu pravdivou. Nastázko, ruku na srdce: tluče-li již také pro někoho jiného než pro starého otce?“

Úměrná líčka panny Nastázky zahořela temným ruměncem. Modré její oči v překvapení plaše se sklopily.

Mlčela.

„Nu, což nemluvíš a se zardíváš? Boha a mne ničím tajna činiti nesmíš,“ mluvil Stach laskavě. „Dospělá jsi dost a volba tvá-li pravá, ničím jiným než požehnáním svým ji provodím. Mluv tedy, zdali opravdu —“

Nastázka nesměle kývla hlavou.

„A kdo by byl — —? Rci jen!“ vyzvídal otec dále s netajeným podivem.

„Kosířův Vála —“ a dívka po těchto tichých slovech zarděla se ještě více.

Stach mlčel a vážná jeho líc ani nejmenší známkou neprozradila dcerce, jaký dojem, zda libý či naopak, vyjevené tajemství jejího srdečka naň učinilo. V duchu byl však staroch opravdu potěšen. Kosířové dobrý rod, na cti zachovalý, starý krom domku a kouska pole pod Kuklíkem má prý z lepších časů dochovanou leckterou pěknou kopu dobrého horského rázu. A syn jeho Valentin, pokud on, Stach ví, také řádný mládenec.

„Hm, tedy Kosířovic Valentin!“ mluvil po chvíli zvolna a klidně. „A ejhle, panenka se ani nepochlubila,“ dodal s úsměvem. „A máš-li ho před Bohem i před lidmi opravdu ráda?“

„Do skonání!“ vyklouzlo Nastázce ze rtů a jakoby v plachém studu, vyběhla ven, do síně, a otevřevši dubové dvéře vyšla na malý dvorek.

Chladný noční vzduch mile ovlažil její rozpálené tváře. Na jasném, bezmrakém nebi třpytily se nesčetné hvězdy mihotavým leskem. Měsíc, v první čtvrti se nalezající, vypadal na pošeřelé klenbě nebes jako zlatý srp. Bylo ticho, jakoby kolkolem byl vymřel všecken život.

Avšak ne, slyš, podál na zahrádce, zapraskalo ve větvích a za mžik vstoupila tam i dívka. Mladý jakýs muž jí vyšel vstříc. Nastázku to nepřekvapilo. Ba, zdálo se, jakoby to byla čekala. Nebránila se, když mladý muž, toužebně ji objav, vroucně ji políbil.

„Zítra, Nastázko, zítra konečně —“ promluvil polohlasitě.

„Co zítra?“

„Zastaví se u vás, jen jakoby náhodou, můj otec a promluví s tvým —“ a nové polibky pokrývaly dívčinu líc i šíj.

„Však můj otec také ví — Dnes jsem mu musila pověděti —“

„Budu tě tu čekati zas pozejtří.“

A již za několik okamžiků vkročila Nastázka do světnice.

„Všecko bezpečno; můžeme klidně se uložiti,“ promluvila s ticha. Stavěla se klidnou. Ale dosud bušilo jí srdéčko v prudkém záchvatu.

Že mohl někdo cizí krátkou její rozmluvu s Válou vyslechnouti, ani jí nenapadlo.

II.

„Už se pomalu vyplní, jak ta bába povídala: Čím dál, tím hůř. Už skorem ani do chrámu Páně vejíti moci nebudeme. I toho místa

božího neušetří páni novotami svými, proti řádu i právu zaváděnými. Kde toho dříve bývalo, aby kněží naši po spůsobu římského religia ornáty na sebe brali! A teď to častěji a častěji!“

V ta slova zahorlil muž v prostém barchanovém kabátci a v harasových poctivicích, o něco mladší než Stach, jenž s tímto hostem nenadálým už s dobrou půlhodinu za stolem své jizbice sedě, o běžných denních záležitostech promlouval.

Na stole bylo lze viděti skrovnou sousedskou poctu: pecen domácího chleba se solí a džbán bílého popeněžního.

Soused Kosíř, z domku za „Lipoltovským“ dvorem, šel dnes do města a zastavil se u milého přítele svého jen náhodou. Však se už dlouho neviděli.

Mluvili o tom i onom: prv o hrůzovládě pana mincmistra Viléma z Vřesovic, pak o spuštěných dolech a konečně o potlačování evangelia a věrných zákonu Páně.

Ku Kosířově poznámce o zavádění ornátů do služeb božích, dosud neobvyklém a nevídaném, starý Stach horlivě přitakoval.

„A víš-li, že včera o tom ve schůzi rady rokováno?“ mluvil dále Kosíř. „Páni šepmistři a konšelé vyslali zároveň některé ze středu svého k děkanu Jeremiášovi s žádostí důtklivou, aby novot těch a takových zanechal. A slyš, co dal děkan za odvět*): „Při svém ustanovení hnedle jsem se toho obával, poněvadž však mám to poručeno, činiti tak musím, nebo, kdybych toho odepřel, mohl bych též v domnění upadnouti, že jsem — skalvinčl.“ A aby poselství tak docela s prázdnou od sebe odejíti nenechal, vzkázal pánům obecním, aby jej při tom užívání ornátu nechali na pokoji na tak dlouho, „dokud od JMC. jisté vyměření o ceremoniích a řádech církevních, o jakých usnešení s knížetem Saským se stalo, prohlášeno nebude.“ To bylo všecko.“

„Smutná útěcha,“ povzdechl Stach. „Tak už všecko od nějakého času v obci této i zemi naší k horšímu se schyluje. Věř, Kosíři: mně ty všecky věci v království tomto teď napořád zběhlé tak tuze dojímají, že, nebýt toho dítěte, takměř ani živu býti bych nechtěl. Utrápilo by mne to. Kdo se také může tomuto navštívení přetěžkému a přehroznému klidně dívati! A podobá se, že bude hůře a hůře — —“

Otevřeným, na dvorek vedoucím okénkem zalehl sem, do jizbice, zvučný milý zpěv dívčího hrdélka.

Kosíř pohledl na Stacha tázavě.

„To Nastázka. Zpívá mi ta holčice od rána do večera —“

„Kde na ústech zpěv, tam v srdci dobrota. Můžeš z ní míti radost,“ obracel Kosíř a dodal významně se usmívaje: „A proto dej pozor, aby jejího tu pobytu nebylo na mále.“

„Nu, co dělati — po vůli Boží. Kdyby přišel hoch zachovalého rodu a ctných vlastností, k němuž by i Nastázka srdce příklonila, pro blaho toho dítěte bych neodepřel.“

„A což kdyby, ty milý Stachu, byl to takhle můj syn? Nač jednati starosvaty na to, co po sousedsku, okem vůči, sjednáno býti

*) Vskutku do slova pronešeno. (Mem. akt. arch. k.)

může? Řeknu upřímně: můj Vála přichází do let, kdy nutno ohlednouti se po věrné družce života. A prosil mne pro Bůh, abych prý za Nastázku poprosil. Že prý jináče nedá a byť ho to život státi mělo. Ostatně jsou prý s Nastázkou na slibech — —"

Ustaraná tvář Stachova rozjasnila se úsměvem příjemného překvapení. Takto, jako nyní, již dlouho starochovi nebylo. Jaký divný obrat: z řeči o mincmistrovi, o spuštěných dolech a útisku evangelia pojednou — námluvy!

Stach chvíli mlčel, ale pak, vida dychtivý pohled Kosířův, promluvil: „V takových věcech třeba náležité rozvahy. Nemni proto, že pravím ne. Neučinil bych to tím spíše, čím více jsem se přesvědčil, že Nastáza celou duší svou Valentinovi se přiklonila. Ale dočkej času jako husa klasu. Teď smutný čas pro obec naši i pro veškerou vlasť: hříchem bych si pokládal strojiti svatební veselí. Do příštího léta, Bůh dá, že jinak bude. Zatím zde pravice má, že nikterak těm mladým v odpory, až čas přijde, stavěti se nebudu."

Oba dva mužové potřásli si pravicemi. Ve staré Stachově hrudi rozhostil se záchvěv blaha dosud nepoznaného. Aby tu tak nebožka matka také byla! Kolikrát se v životě na tuto chvíli těšil, kolikrát si v životě řekl, že se jí sotva asi dočká a dočká-li, že snad bude zakalena ať už tím neb oním, jako bylo zakaleno všecko to řídké štěstí, jež byl kdy poznal. A hle, teď přišla z nenadání, a nebylo v tyto okamžiky ničeho, co by ji kalilo.

Staroch chvějící se rukou do obou číšek nalil ze džbánu bílého popeněžního.

„Na zdraví a štěstí nás obou i dítek našich!" děl blaženě se usmívaje a přiťuknul číšku svou k číši hostově.

V týž okamžik ozval se venku, před okny hluk.

Stach, postaviv vyprázdněnou číšku na stůl, chvatně pokročil k oknu. Za ním i Kosíř.

Venku, právě před velikou fortnou Kolínské brány objevil se početný dav lidí všeho stáří i zaměstnání. Byli tu discipulové a mendíci, jež právě teď, v pozdní odpoledne, byli kantores ze školy pustili, i vážní hospodáři z nedalekého sousedstva.

Bylo viděti, jak nad fortní vrata přistavovali veliký řebřík, po němž jakýs muž, jako kovář ve tváři začouzený, nahoru vystupoval. V jedné ruce držel kladivo a cosi z železných tyček prstu ztloušť ukovaného, na způsob košíku podobného a dlouhým, železným držadlem opatřeného.

Za chvilku rozlehly se v hlahol davu rány kladiva, jež divný ten „koš" železný do zdi právě nad fortnou zarážel.

Stach udiveně pohledl na Kosíře.

„Co by bylo? Nic nevím — však také nikam do města mezi lidi za celý čas nevyjdu —"

„Slyšel jsem o tom dnes ve městě. Víš, že včera provedena v Praze na rynku Staroměstském ta nešťastná exekucí, při níž mečem na hrdle ztrestán i náš primas — —"

„Šultys z Felsdorfu!" vskočil chvatně Stach do řeči. „Kmotr mého dítěte!"

„A soudci JMC. stanovili, že hlava nešťastného primasa tuto na Kolínské bráně do koše pověšena býti má. Pro výstrahu prý nám i budoucím! A s dnešním večerem prý katovi holomci hlavu přivezou. Zítra prý ji tam císařský rychtář se svými biřici uloží. Což divu tedy, že tyto přípravy —“

„Ó té hanby kleté rodu Šultysovskému i veškeré obci naší!“

Hlas starého Stacha chvěl se hlubokým pohnutím a v jeho líci po úsměvu již ani památky.

Kosíř až sám se podivil tomu mocnému účinu, jaký slova jeho měla. —

Stach, doklopýtav židle, těžce na ni dopadl. Pak, zakryv si tvář dlaněmi, žalobně zahovořil: „A hlava jeho má se dívati do oken mně, jenž sám jediný věděl jsem nejlépe, jakým věrným vlasti své i zákona Páně byl milovníkem, mně, jemuž dítě jediné při křtu na rukou držel?! O, raději ve věčné exilium odejdu, než bych jednou jedinkrát pohledl na sinavé tahy, v nichž čítával jsem takou horlivost posvátnou k věcem obecným!“

„Těžkými, pravda, kříži navštěvuje Pán tuto naši zemi,“ povzdechl Kosíř, maje se k odchodu.

„Těžkými až nezaslouženými,“ hovořil Stach. „Je pravda, že jsme zhřešili; ale trestové tito až příliš krutí jsou. A zoufám-li si, pak nechť je mi Bůh milostiv pro tolikero útiskův a slz nesčetných vdov a sirotkův a pro tolikero krve nevinně prolité.“

Za chvíli vytratil se soused Kosíř ze světnice. Krátce po té vešla Nastázka. Vidouc otce nadobyčej zachmuřeného a pohnutého, postrašena se ptala:

„Co se stalo? Čím starý Kosíř tebe zarmoutil? A co znamená to lermo venku?“

A chtěla přistoupiti k oknu. Stařec však jí zastoupil cestu.

„Pouhý pouliční sběh! Nějaký snad nevypitvanec, kterého městský rychtář do šatlavy béře! Slyš: zítra ráno s prvním kuropěním ať jsi na nohou. Teprve teď jsem si vzpomněl, že mi tetka vzkázala, abych tě na zítřek tam poslal. Budou bíliti a máš jí tedy pomoci. Můžeš tam býti až do samotného večera. A hleď si už teď napřed všecko zaříditi, aby i zítra tu byl pořádek a abych já sám nemusil býti o hladu.“

Svižným poskokem odběhla dívka ze světnice.

Starý Stach opět osamotněl. Přistoupil opět k oknu ku bráně vedoucímu a oko jeho zvedlo se nad fortnu, kdež zaražen byl prázdný „koš“ velikosti takové, aby v něm jedna lidská hlava pohodlné místo měla. Rty starcovy zachvěly se čímsi jako těžkou obžalobou či spíše kletbou — na ty, kdož toho všeho původem a příčinou.

* * *

Nazejtří odpůldne seděl Stach pod košatou jabloní své malé zahrádky, bezprostředně s městským hradebním příkopem sousedící. Bylo tu za toho červnového parna milé posezení. Starý co chvíli přejel si levicí zruměněnou tvář i zarudlé čelo, po němž valil se pot v bohatých krůpějích. V pravici držel jakousi knihu většího formátu. Byla to bezpochyby biblí.

Ale staroch četl jen málo. Každou chvíli místo do velikých, zřetelných liter zadíval se dolů na zelený trávník v hlubokém zamyšlení. Byl tu dnes od božího rána sám a sám; Nastázka s časným jitrem byla odešla na Kolmark. Tak trpkých a hořkých dnů, jako byl ten dnešní, zažil v celém životě svém dosud málo, ač pravé štěstí nikdy na delší čas nad střechou jeho domku neusedlo.

Ráno, mohlo býti tak ku třinácté hodině, uslyšel před domkem svým notné lermo.

Aniž se nadál, někdo ze sousedstva zaklepal mu na okno. Přihlédl blíže a poznal divou tvář Rybínova Alše.

„Stachu, pojď se taky podívat," ozval se drsný hlas za oknem s divným úšklebkem, „pospěš, ať uvidíš, jak povýší toho tvého rebellského direktora. Však už mu včera dodirektovali! Teď tu bude ten tvůj mučedlník strašit báby a děti a snad i tvou Nastázku!"

Stach nanejvýš pobouřen, pozvedl mimoděk pěsť; ale v mžiku byl jizlivec ten tam.

Staroch vzal biblí, a vyšel na zahradu. Slyšel tu divoký hluk, jednotlivé výkřiky lidí ze všech koutů Vojnovské čtvrtě i z Čechu se sem sběhších, rozeznával i rozkazy rychtářovy, ba, doslechl i zřetelně, kterak rychtář JMC všemu lidu nakazuje, aby tu hlavu rebella právu hrdlem propadlého na pokoji tu nechal a kdo prý by postižen byl, že by ji odstraniti chtěl, ten z města vypovědín bude.

Stach nejdříve ležel v trávníku. Pak, když houf od brány se rozcházel, usedl na dřevěnou lavičku pod košatou jabloň. Kdyby byl povstal a se do zadu ohlédl, byl by uviděl to, k vůli čemu zvědavci až z dalekých ulic, veškeré práce zanechavše, na podívanou až sem spěchali — hlavu primatora král. hor. města Hor Kuten, někdys jednoho ze třiceti direktorův, Jáchyma Šultyse z Felsdorfu. Ale k tomuto pohledu nebyl by se starý ani za celý svět odhodlal.

Od božího rána ničeho nepožil. Však také dnes na jídlo ani nevzpomněl.

Právě chtěl se z dřevěného sedátka zdvihnouti a do světnice odejíti, když otevřela se dvířka nízkého dřevěného plotu a do zahrádky vešel statný mladý muž, jenž sejmuv baret, uctivě pozdravil.

Na tváři Stachově objevilo se opravdové překvapení. Nebylť příchozí nikdo jiný, než mladý Kosíř.

„Vzácný host," promluvil Stach, pozdrav opětovav, a slabě se pousmál. „Co pak tě k nám, Valentine, zavedlo? Však pojď se posadit sem ke mně na lavičku do stínu."

„Jdu s prosbou svého otce," děl mladý muž, „dá tebe prositi, nemášli — —" A zamlčev se, opatrně se ohlédnul.

„I jen mluv bez obalu — kdo by nás tady poslouchal!?" dodával hospodář odvahy.

„— — abysi nám laskavě zapůjčil tu tlačenou *) a nedávno vydanou knížku o Antikristu — — Otec mnoho o ní slyšel. Rád by ji četl. Zpomněl na tebe, pane sousede, a poněvadž ví, že hezký počet

*) Tištěnou.

knížek všelijakých ve svém libráři máš, myslí, že i tu by bylo lze u tebe nalézti."

Stach kývnul hlavou.

„Ba že bylo," odpověděl, „mám ji. Ale právě před týdnem půjčil jsem ji jednomu z havéřského tovaryšstva. Pro potěchu i pro poučení! Ale byl-lis, ty synku, také ráno u brány?" ptal se pojednou dychtivě.

„Byl," zněla odpověď. „Co tu bylo divných, pravdivých i nepravdivých řečí o Šultysovi! Ale v tom všichni věrohodní lidé za jedno se srovnávali, že o Šultysovi z Prahy slyšáno jest, kterak, když se ho soudcové v posled otazovali, zná-li to v svém svědomí, že je spravedlivě k smrti odsouzen, odpověděl, že, „cokoliv v tom direktorství jest činil, všecko jeho mínění bylo, aby cti i slávy boží, svobody v náboženství a svobody této vlasti naší české zastával. A poněvadž pro to dobré mínění má zemříti, že se v tom Pánu Bohu poroučí a rád zemře". Pamatoval jsem si to do slova. Byli zase jiní, kteří slyšeti se dali, že nebožtík nebyl takým, jakým se mnohým z nás býti vidí. Byl prý na šarapatku opatrn, ba někdo tam tu opatrnost mamonem nazval a těžce louznil, že starý jsa na šenku, malé míry dával, k čemuž kdosi vedle dodal prudčeji, že světské cti a slávy, totiž titulu a listu erbovního chtivý byl, pak — —"

„Dosti již!" děl Stach zasmušile. „Až v hlubé duši odpoří se mi to poslouchati, co odpovědníci víry naší i nepřátelé osoby jeho pod mrtvou hlavou jeho mluviti se odvážili! Ó by jazyky zdřevěněly všem těm, kdož co křivého o něm vymyslili a řekli, ó by byl Bůh zázrak učinil a ta sinavá hlava v tom koši rázem zkřikla, že v hrdlo lhou! Který pak člověk, ty hochu, jenž prací rukou svých a věrným plněním zákona Páně i svědomí svého nad ostatní vynikl, neměl nepřátel a závistníků!? A mezi námi, od mistra Jana svaté paměti v Konstancii upáleného počínaje, až do tohoto primasa konče, obzvláště — —"

Starý horlil víc a více; až do tváři krev se mu nahrnula.

„Ale to ti pravím," děl hlasem povýšeným, „tato hlava nešťastného muže všem nám na potupu sem pověšená, nesmí tu dočekati roku a dne — ba, co dím, ani tré dnův tam vydržeti nesmí! Oh, že vetché údy mé tak staroba již sklíčila, že její sejmutí pro mne tak těžkým úkolem! — —"

„Však už rychtář předem vyhlásil, že na to vypovězení z města, ne-li co horšího, vysazeno jest — —"

„Oh, což vypovězení — oprotiv hanbě takové na památce muže nešťastného, jenž dceř mou při křtu na rukou držel! Ó bych mladého syna měl, jenž za otce svého i jemu k vůli úkol ten vykonati by se nehrozil — —!"

Mladému muži po těchto slovech Stachových podivně v očích se zajiskřilo. Po krátkém přemýšlení náhle vstal.

„Již jsi řekl. Stane se ještě dnes. Zákonu Páně, památce jeho pokojné, tobě a Nastázce k vůli — — Je-li dnes mimo dům, a přijde-li za tmy, tož, že sinavou, zkrvavenou hlavu kmotra svého vůbec neuvidí, zde pravice má — —"

Hlas Valentinův svědčil o pevném odhodlání. Starý s podivením zahleděl se do mladé, mužné tváře. Čelo jeho se rozjasnilo.

„Dobře-lis uvážil a pochopil, k čemu se dobrou volí zavazuješ?“

„Docela. A kdyby mne to i život státi mělo! Nestázka nesmí *ji* uviděti!“

„Ale první čtvrt již u konce a nastal úplněk! A což také ti mušketýři, jimž od nedávna opatrování bran svěřeno. Máš-li vedle odvahy i opatrnosti dosti? A jak s řebříkem — —“

„Nech mne, pane sousede, jednati; budu se o vše starati již od této chvíle. A do pozdní noci času dost, abych vše promyslil, obstaral. Že úplněk, pravda, ale může býti větrno a mračivo. O mušketýry už nejmenší starost; té chase vojanské ve fortní světnici tak pohodlný ložument, že za všecek noční čas ven ani nevykročí. Co je také jim, žoldákům, po bezpečí města? A právě dnes, kdy rychtář, „aby tu hlavu kletou také do opatrování svého vzali,“ některý pěkný dvougrošák jim strčil, budou v strážnici se veseliti, popíjeti, v kostky hráti a se hadrovati až do únavy konečné. Jsou všicci ti drábové na jedno brdo!“

„Ale nebezpečí přece jen z míry veliké — —“

„Však takové přece ne, abych je podstoupiti se hrozil.“

A mladý muž hotovil se k odchodu.

„Na šťastnou shledanou!“ zdravil staroch, doprovodiv jej až ku dveřím síňce.

Škoda, že mu nenapadlo, hlavu náhle na zad obrátiti. Byl by viděl mezi dřevěnými plaňkami kmitnouti se zvědavou hlavu jakéhosi člověka, jenž v městském, na polo zasypaném a trávníkem zarostlém příkopě, právě v bezprostřední blízkosti Stachovic zahrádky po celé odpůldne líně se převaloval. Starý havéř byl by také po jediném pohledu poznal, že to Aleš, sousedky Rybínové syn. — —

III.

Stach, uzavřev okenice, právě rozžehal kahanec, když Nastázka vkročila do světnice.

„Toť jsi tam sobě pobyla! Ode tmy do tmy!“ vítal ji otec s úsměvem.

„Zdraví a všeho dobrého na Pánu Bohu tobě žádají,“ vyřizovala pozdrav dle obvyklého způsobu Nastázka. „A co tady nového? Přichází mi, jakobych kdo ví jak dlouho byla vzdálena. U tety není novin odjakživa. Žijí s nikým nic — jako o samotě.“

„Všecko po starém, dítě. Co by se tu medle za těch několik málo hodin jediného dne mohlo také změniti! Však už odlož ten svrchní šat. Rád bych něco teplého povečeřel.“

S chutí dala se Nastázka do kuchyňské práce. — —

Již byli dávno povečeřeli, obvyklá hodina, kdy obyčejně na lůžko se ukládali, také již přešla a Stachovi dosud ani nenapadlo, aby byl Nastázce nakázal, aby šatky ložní odestlala.

A ona právě dnes čekala na tu chvíli horlivěji než kdy jindy! Kolikrát byla za ten dnešní den se potěšila pomyšlením, že z večera, kdy, jako každého dne před spaním, půjde na dvorek ohlédnout se, všecko-li bezpečno, najde na zahrádce — Válu. Však ještě ani nevěděla, co byl otec její starému Kosířovi odpověděl. Neměla odvahy na to se

ptáti. A pak — otec hned by byl uhodl, odkud vítr věje. Ó on jí jistě poví, jak jeho otec pořídil, neboť tento zajisté jej tím tajna neučinil.

A teď, kdy již svrchovaný čas, otec otálí a ji zdržuje! Sám Pán Bůh ví, co ho dnes zmehlo! A ani s ní nehovoří, ani bibli nevykládá — jen tu s hlavou do dlaní skloněnou o čemsi dumá a přemýšlí, neslyše a nevidě . . . .

Nepokoj dívčin rostl. Hnouti se z jizbice nemohla, aby neuvalila na sebe podezření. — Oh, jak asi tam venku, na zahrádce, opatrně ukryt v listové houští, Valentin netrpělivě očekává! Jak každý okamžik teskní! Jak touží a snad se i — hněvá, že danému slibu nedostála. A což kdyby odešel? Kdyby čekati nechtěl či nemohl!? O, však jej Nastázka dobře zná, že zůstane a kdyby i do rána čekati měl! Ale což za to ona může, že právě dnes otec jakoby o spánku nevěděl?

Chvíle míjela za chvílí. A Nastázce bylo pořád trapněji. Snad už bude brzo půlnoc!

Konečně!

Otec, zdvihnuv se od stolu a ruce v zadu přeloživ, jal se přecházeti po jizbici.

Ale trvalo ještě přece hezkou dobu nežli řekl: „Jdi ven se pohlednout, pak odestel obě lůžka a ulehni. Já ještě spat nepůjdu. Tak mi pojednou nějak divně — jakoby z ouřku . . .“

Ó by byla Nastázka pohledla otci lépe do tváře, aby uznamenala, jak nějak náhle pobledla, ó by byla jej za ruku vzala a ji k vlastnímu jeho srdci přiložila, aby cítila, jak to v té staré hrudi buší mocněji a mocněji . . . A proč? Byla by sama netušila.

Avšak — což jí teď bylo! Skokem srnky octla se na síni a odtud ve mžiku na dvorci.

Venku bylo překrásně. Měsíc svítil jako rybí oko a všecko kolkolem, protější bašty a hradební zdě, i stromy na zahrádce zahaloval divným, tajemným pološerem.

Cosi jako bázeň a úzkost zachvělo dívčinou — ale ve mžiku potlačila podivný, neurčitý ten pocit, otvírajíc dveře u zahrádky. Však on tu čeká, on tu je, on tu musí býti!

Učinila dva, tři kroky v před. A vskutku, hle, již jeho postava přehoupla se po obvyklé cestě z městského, rumem na té straně vyplněného příkopu přes plot zahrádky. Ale což seděl v příkopě? Proč nečekal tuto? Ještě ani tyto otázky nedomyslila a již cizí muž, dvěma dlouhými skoky u ní se octnuv, hrdlo jí sevřel, až slabě zasténala . . . . Oh, pro Bůh, místo Valentina nějaký člověk zlý, lapka a zákeřník! Zoufalost projela všemi údy i hrudí ubohé Nastázky. Obrovskou silou jala se brániti. Chtěla vykřiknouti, ale levice bídníkova svírala její hrdlo k nevydechnutí, co zatím pravice jeho hleděla ruce její upoutati a neškodnými učiniti. Byl to hrozný boj. Několikráte klopýtli, ba zavrávorali . . . Dívka statečně odpírala — bylo až na div té zoufalé síle její. Kolkolem bylo hrobové ticho. Bylo jen slyšeti prudký, rozvášněný dech vetřelého zákeřníka a ob chvíli slabé zasténání z hrdla dívčina se přes moc vydravší . . . . Již cítila, jak se jí krev do spánků žene, jak sil jí valem ubývá, jak mdlí a chábne . . . . Bože na nebesích, již je ztracena, již není pochyby, že ten lotr nad ní zvítězí! Ještě naposled

sebrala své síly, ještě jednou v zoufalém návalu se mu brání — ale marně, hle, kterak ten hříšník divokou silou k zemi ji stiská, aby ji porazil — A kolem tak hluboké, posvátné ticho, ani větřík se nehne, a jen měsíc se dolů na ten zoufalý zápas ctnosti s hříchem, mladičké dívky s rozvášněným zuřivcem tak klidně dívá . . . V tom, slyš — příšerný nevypsatelný skřek ozval se noční hluší několik kroků zdáli a jakýs noční pták, dravec, ve hřmotném přeletu zakroužil jim zrovna nad hlavou. Zločinec, jakoby voláním pekla zaražen, ustál na okamžik a — pustiv svou oběť a mrštiv jí prudce o zem, skočil ku plotu, aby v okamžiku zmizel směrem k fortně. Dívka, jakoby omámena, mimoděk obrátila hlavu v tu stranu, kde byl zmizel.

„Hu, kmotře můj! Toť hlava — —“ zasténala slabě, pošeptmo a — kácela se bez vědomí do trávy.

Zatím muž, jenž byl dívku před posledním okamžikem svého vítězství opustil, seděl tiše schoulen na nasypaném rumu hradebního příkopu, krče se opatrně do stínu, jejž sem stromy Stachovic zahrádky vrhaly.

„Málem bych pro holubičku na jestřába zapomněl!“ šeptal tiše pro sebe. „Však jsi to, ty krkavče, dobře oznámil!“ A pohledl vzhůru nad fortnu, kde v železném koši tměly se strhané rysy sinavé hlavy s pokrváceným vousem, od níž před malou chvílí jakýs dravec odletěl, splašen jsa nepatrným hlukem, který byl spůsobil muž, jenž se teď opatrně a tiše směrem k fortně plížil. V obou rukou pracně držel dlouhý žebřík právě v prostřed délky jeho, snaže se v rovnováze jej udržeti, aby, naraziv některým koncem o zem, zbytečně hluk nepůsobil. Kráčel co možno chvatně, pokud jen těžké to břemeno dovolovalo.

A hle, již se k fortně přiblížil. A teď kolkolem opatrně se rozhlédá. Nikde ani hlásku, ani nejmenší známky po životě sebe nepatrnějším. Člověk zlý u plotu Stachovic zahrádky zatajil dech.

Muž u brány chvatně vztýčil žebřík a vzepřel jeho hořejší konec zrovna u železného koše, v němž spočívala — primasova hlava. A hle, ještě jednou se ohlédnuv a nikde ničeho podezřelého neuznamenav, vkročil na první příčel žebříku. Ten slabě zapraskal. Ale odvážný muž vstupoval výš a výše.

V týž okamžik rozlehlo se noční tiší prudké zahvizdnutí.

Ó, mladému muži, právě v polovici výšky žebříku se nacházejícímu, zdálo se, jakoby přímo z pekla bylo vysláno! Ale již otevřela se rázem postranní fortnička a v posupném ryku přihrnulo se k žebříku několik žoldnéřů.

„Dolů! Psino psí!“ řvali jeden přes druhého, hromobitně klejíce v cizím, snad německém jazyku.

A již za malou chvíli poutali mladého, zoufale bránícího se muže, jenž nebyl nikdo jiný než Kosířův Valentin.

„Hajdy! Do brány! Pod právo! Lapko, jenž hlavu rebella nočně chtěl ujmouti!“ velely drsné hlasy pánovitě a mladý, těžce spoutaný muž, než do malé fortničky vešel, jakoby náhodou ohledl se směrem ku plotu Stachovic zahrádky. Špehéř dávno byl odtamtud zmizel. Za to týčila se tam ve stínu stromů jiná postava — starého Stacha.

„Valentine! Hochu nešťastný! Tedy nezdařeno!“ zahovořil temně pro sebe, vida dobře v záři měsíce, kterak, obklopivše Valentina, žoldnéři s ním do branky vcházejí.

Vyběhlť před chvílí ven, na dvorek, podívat se, kde že ta holčice tak dlouho prodlívá. Pro těžké zamyšlení teprv teď si toho byl povšimnul. Ale v tom, jak ven vyběhl, rozlehlo se prudké zapisknutí, takže o Nastázku nic se nestaraje, rozběhl se ku plotu. Však tušil a krev mu v žilách stydla, když spatřiv Valentina na žebříku, hned potom žoldnéře z branky se vyřititi uviděl.

„Nastázko, dítě mé, kde jsi, kde jsi — tvému ženichovi dílo se nezdařilo!“ volal v hrozném vzrušení, ohlížeje se po zahradě. A teprve teď všiml si, že jeho dceř tamto stranou leží v trávníku.

Skokem byl u ní. Z hrdla starcova vydral se bezděčný výkřik, když poznal, že je Nastázka bez vědomí. V okamžiku odnášel ji do jizby a položiv ji na lůžko, v horečném kvapu odestlané, odběhl a vrátiv se s plenou ve studené vodě omočenou, třel jí skráně dívčiny.

Namáhání nebylo marno. Již za malou chvíli otevřely se modré oči Nastázčiny, jež, rukou bledá svá líčka si přejevši, udiveně kolem se rozhlížela.

„Kde to jsem?“ přešlo jí z ticha přese rty. „Byla jsem přec v zahradě — —“

„U svého otce, dceruško má,“ děl staroch chvějícím se hlasem. „Ale jen rci pro Bůh, co a jak se stalo, že jsem tebe všecku za mrtvou na trávnice našel?! — —“

„Omdlela jsem jediným pohledem, tatíčku,“ děla Nastázka, na loži se posadivši. „Hu, jak mnou dosud mráz přebíhá, na to-li pomyslím! Víš-li pak, že na naší bráně visí hlava nebožtíka kmotra mého —? Či snad mne to jen divný sen a přelud měsíčního svitu šálil?“

„A proč jsi tak dlouho na zahrádce prodlévala? Co tě tam ze dvorku přivedlo?“ naléhal otec a hlas jeho zněl měkce, ba prosebně, svědče o veliké lásce, jakou tlouklo staré jeho srdce jedinému dítěti.

Nastázka mávla rukou.

„Tatíčku, prosím, teď neptej se. Zítra, ve dne, na to času dost. Ale ta hlava, ta sinavá, hrozná hlava!“

A Nastázka zakryla si oči dlaněma, jakoby ji opravdu opět před sebou viděla.

„Nešťastná hlava primasova!“ zabouřil prudce staroch. „Při sám Bůh, ona tam nesmí rána se dočkati! Už k vůli tobě ne!“

A oči jeho zasvitily podivným bleskem.

Za okamžik vyšel ven, před domek. Kolkolem hluboké ticho. Jasná zář měsíce zakalila na chvíli matnému světlu kahance uvyklé, staré jeho oči. Ani si nevšimnul, že kdosi, slyše otvírati domovní dveře, bleskorychle uskočil do hlubokého stínu nedalekého sousedního domku. Rychlým, ale tichým krokem pokročil ku bráně. Tam, podél zdi ležel žebřík, jejž tu byli strážní žoldnéři bezstarostně zanechali.

„Bláhovci!“ zabručel Stach do vousů. „Chasa surová a hloupá!“

A vešel zpět do domku.

Zatím byl ten, jenž před Stachem před domek vycházejícím střelhbitě se ukryl, rozběhl se k malé fortničce, kdež zticha zaklepal.

„Zdá se, že tato dlouhá vějička přece chytne, jak jsem si byl napřed vypočetl," pravil ztlumeně a s úšklebkem, ukazuje na žebřík muži, jenž se byl v pootevřených dveřích branky objevil. „Uši na vrch, a písknu-li dvakráte, ven —"

A v mžiku byl již ve starém úkrytu u sousedního domku.

Tou dobou přecházel Stach prudce po světnici.

„Řebřík tam," mluvil zticha pro sebe, „a kdo by z nich mohl pomysliti, že právě teď, za chvíli, kdy jednoho chytli, druhý bude míti odvahy — —"

Netrvalo dlouho a již, obrátiv se ku dceři, která po velikém rozruchu dosud všecka umdlena na loži odpočívala, zahovořil: „Nastázko, teď na chvíli odejdu. Přijdu co nevidět, a pak ti teprv povím, kde jsem byl. Ale to ti pravím: Ať se venku děje co děje, ty ani přes prah mi nevycházej! Rozuměla-lis?"

Děvče kývlo hlavou.

„Tedy jmenem Páně," zašeptal stařec pro sebe v pevném odhodlání.

Vyšel ven a tiše kráčel ku fortně. Teprve nyní pozdvihl zraky ku primasově hlavě. Pohled ten zachvěl odhodlaným starochem ve hloubi duše. „Oh, tedy tak jsme se zase shledali, ty milý Šultysi!" šeptal zticha pro sebe a rychlostí i odvahou zdvojnásobenou sáhl po žebříku, jejž silou mladíka vztýčil a nad fortnou vzepřel. Cítil, jak se mu krev vhání do spánků úsilněji a úsilněji, jak mu srdce tluče prudčeji a prudčeji. Však také již za okamžik ucítí ve vlastních rukou schladlou lebku, v níž planul kdysi bystrý zkum i horlivost pro dobro víry, obce i země . . .

Ani se neohlednuv vystoupil na žebřík.

Hle, jak ručím krokem vystupuje nahoru, již již bude u vrchu — v tom — blesky boží! — pisknutí jednou, dvakráte, a — stařec div dolů nespadl úžasem a leknutím.

Vyhrnuloť se ven z branky žoldnéřů dvakráte tolik nežli jich tu bylo poprvé. Ba, ještě jich přibývá. A všichni ti obklopují dole žebřík s klením a potupnými nadávkami. Stachovi dělaly se až mžitky před očima. A hle, teď ta sběř vojanská stichla, jako by kdosi z pánů mezi ně vstoupil.

A slyš, opravdu promluvil teď sám rychtář JMC. Stach znal ho dobře po hlase.

„Člověče škůdný," znělo to přísně a velitelsky z důli, z davu ku Stachově sluchu, „ať jsi ty kdokoli, stavu a náboženství jakéhokoli, pod právo moje touto hodinou propadáš! Protož buď povolen a jakož tobě mocí úřadu svého káži, slez dolů a právu mému odevzdej se pokojně. Chtěl jsi, jak tebe usvědčujeme, ujíti z držení Jeho Milosti hlavu rebella, jenž s jinými v království tomto neřádně se puntoval —"

„A jakož před smrtí samotnou vyznal, že všecko ku dobrému víry své a blahu a svobodě vlasti jest činil," zazněl pevný hlas odvážlivce shora.

Mezi žoldnéři a chasou rychtářovou, jenž dnes, na ponejprv, sobě nelenil a noční dobou zašed se podívati, dobře-li vojáci hlavu sobě svěřenou střehou, přišel právě v čas, povstal divoký hluk.

„Však slez již, člověče spurný,“ nakazoval rychtář hlasem podrážděným, „od hlavy primasa, hrdlem, ctí i statkem propadlého!“

„Jemuž bychom ty ani já rozvázati řeménky u obuvi hodni nebyli!“

„Odvážlivče! To rebell ohavný a —“

„— památku jeho budu uctívati do posledního dechu svého — Jako že u hlavy jeho jsem!“

Houfem ozvalo se již hlasité klení a reptání.

„Shoďte ho!“ zařval kterýsi žoldnéř a než se kdo nadál, přiskočil muž, jenž sem byl před chvílí ze stinného úkrytu přiběhl, vrazil prudce do žebříku a — nešťastný, na něco podobného nepřipravený stařec s hrozným vzkřekem letěl přes hlavy biřičů a žoldnéřů mimo zábradlí fortního můstku na hlinný, mechem řídko porostlý val.

Ryčný hlahol ozval se ze všech hrdel. Nikdo ovšem původce nepozoroval a po něm nepátral. Všickni za jeden muž přiskočili k zábradlí. Několik jich na rozkaz rychtářův ihned přelézalo.

Zatím bídný činu původce dvěma opatrnými skoky, nepozorován octl se u dveří Stachova domku.

Touž dobou Nastázka, dosud na loži odpočívajíc, marně si hlavu lámala, kam otec tak pozdní dobou měl naměřeno. Pojednou vrzly dveře a dívčina zděšeně vyskočila. Někdo chvatně vešel a v sešrámovaném, zpustlém jeho obličeji poznala Rybínova Aleše.

Jediným skokem vrhl se po dívce. Ta však uskočila za stůl. Některou tak chvíli dařilo se jí kolem stolu mu unikati. Když však střelhbitě na stůl vskočiv, ji za ruku popadl, nebylo zachránění.

„Co chceš ode mne?“ vzkřikla hrozným hlasem, zoufale se mu bráníc.

„Nic, panenko, nežli tvůj pentlík,“ zasmál se divoce Aleš. „Rychle! Vzdej se po dobrém, nebo běda tobě, půjde-li po zlém!“

Dívčina na smrt zbledla. Zoufalost dodávala jí síly. Ale chabla mnohem dříve, než před některou hodinou, když na zahradě se byla bránila. Již ten lotr divoce zajásal, již očima zasvítil — když tu rozletěly se dveře dosud pootevřené, poněvadž on sám ve vášnivém záchvatu zavříti je zapomněl, a ve dveřích stál sám rychtář JMC. pan Jan z Tulechova.

Aleš stanul ohromen. Nebylť se nadál, že v tak malé chvíli bude vyrušen.

„Teď jsi prozatím mých lidí,“ děl zamračeně užaslému lotrasu, „zítra tě odevzdám právu městského rychtáře — a třeba bych svědčil proti tobě sám jediný. Všiml jsem si dobře, čí to byla ruka, jež po žebříku sáhla! Tys nebyl povolán trestati a trestu práva jsi cestu zatarasil!“

Však sotva že rychtář domluvil, ozval se jizbicí srdcervoucí výkřik — a Nastázka klečela u otce na smrt bledého, jejž právě dva biřiči rychtářovi na odestlané lůže byli položili.

„Jsi dosud táž, dcero má?“ ptal se chvějícím hlasem, zavadiv pohledem o zbledlou, zločinnou tvář Rybínova Aleše.

„Přísahám, otče můj!“ děla dívka, pozdvihnuvši dvé prstů k nebesům. „Příchod váš mne zachránil.“

„Nemohl bych pokojně umříti.“

Hlas, jakým staroch tato slova pronesl a pláč dívčin, jenž se jizbou nyní rozlehl, zachvěl, zdálo se, i otuženým ledvím pana z Tulechova. S čelem ještě zamračenějším pohledl na Aleše.

„O půhon více,“ děl k němu. „A ty, dcerko, hleď, aby otec brzo ozdravěl. Bude se mu na soud stavěti!“

IV.

Prudký, zimavý vítr podzimní bouřlivě opíral se o lomenici převozníkovy chaloupky na břehu Labe, za král. městem Kolínem stojící a pod právo tohoto města náležející.

Řeka temně hučela, valíc se plným proudem mezi břehy, na nichž tráva i stromy docela již byly pobledly a požloutly.

Bylo v předvečer svátku patrona země české, svatého Václava. Jakýs muž vyšel před chalupu, bedlivě prohlížeje, odkud vítr táhne. Opíral se o hůl. Kulhal.

A když se vrátil, pravil k převozníkovi, jeho ženě a mladému muži, jenž u okénka po boku dívky stoje, do pustého šera večerního ven se byl zahleděl: „Tedy ve jmenu Božím! Zítra se už hneme. Smutná, přetrpká cesta — z vlasti své! O bych se byl kdy nadál, že ji kdy jako psanec vážiti budu!“

Hlas starcův zněl nevypověditelně trpce. Byl to soused z Čechovského předměstí z Hor Kuten, Stach. Valentin, jenž z města na druhý den vypovězen byv, zde bezpečného úkrytu u lidí jedné víry a dobrého srdce byl došel, postaral se, aby těžce nemocí sklíčený Stach potají v noci sem byl přenesen a tak aby právu horskému unikl. Dozvědělť se o skutku Stachově sám pan mincmistr, přísnější a bezohlednější než rychtář, a těšil se již, jak toho starého plesnivce potrestá „na strach“ ostatním něčím více nežli vypověděním z města. Tomu Valentin předešel. Zde za pomoci kolínského lazebníka, jenž sem často docházel, Stach vyléčen. Zlámalť si ondy pravou nohu. Na osud svůj nežehral. Byl spokojen, že při konání povinnosti, jakouž vůči popravenému primasovi a kmotru Nastázčinu míti se domýšlel, jen s tím to odnesl.

„Mohl jsem se snadno zabíti,“ počal zas dnes, „co byste si, děti, beze mne tak počali? Však což vidím — smutek vám oběma usedá na líce. Děj se již vůle Páně! Do zimy budeme za hranicemi. Však se, Bůh dá, zase do vlasti vrátíme — já také v cizině kosti složiti nechci. Co smutíš, Nastázko? Je ti snad líto, že nemáš na cestu žádného šatu choděcího, ani vinutého, ani ložního? Však jim to, těm krkavcům lačným, již to ku právu Jeho Milosti ujali, ponechej beze stesku. Buď ráda, že jsem jim unikl j á.“

Stařec se odmlčel. Jemu samému nebylo volno. Jakoby mu ty větry, jež venku s řekou o závod šuměly a hučely, na hruď usedaly.

„A což ty, Válo! Buď rád, že nás Bůh nechá pospolu. Však se jednou k rodičům svým vrátíš přece. A děkuj se mnou Bohu, že tobě i mně Nastázka zachráněna. A říkejte si co říkejte, já vám znova opa-

kuji, že to, co ji zachránilo před poskvrnou a záhubou, byla — primasova hlava.“

A přitisknuv Nastázku ku svým prsoum, vroucně na čele ji zulíbal.

„Hlavo nešťastná!“ zahovořil temně, „kdo tebe nyní vysvobodi?! Nebude ruky, která by pro tebe v nebezpečí se vydala. Přijdou sněhy a napadnóu na tebe, draví ptáci vyklovóu oči tvé a zbytek větry roznesou . . . . Skorem to jako se slávou země naší — — — —“

* * *

Stařec řekl pravdu. Nebylo již nikoho, kdo by pro hlavu primasovu jen prstu vztáhl. Příklad z mladého Kosíře a Stacha byl výstrahou. A když sněhy, deště, větry a paprsky sluneční roznesly prach z tělesného pozůstatku nešťastného muže, čněl nad branou kolínskou železný „koš“ jako výmluvná upomínka. A teprve l. P. 1729, tedy po stu a osmi letech, po dlouhých a důtklivých supplikacích při samém panovníku a komoře král. č. dáno radě král. hor. města Hor Kuten nejvyšší a nejmilostivější svolení, že i on sňat býti může „tak aby město toto žádné poskvrny i újmy na cti a pověsti své nadále netrpělo“.

Don Carlos.

Napsal **Antonín Rezek.**

(Dokončení)

IV.

Budiž tomu tak či onak, jisto jest, že tato rozhodnost don Carlosovi na chvíli pomohla. Filip ulekl se silné vůle synovy, a poněvadž při nejistém výpadku událostí nizozemských neměl v tu chvíli zmužilosti zbaviti se dědice, jehož nenáviděl a od něhož byl nenáviděn, obrátil a dle rady prý zpovědníka svého, hleděl uchlácholiti syna i narovnati se s ním. Krátce po ostrém jeho hovoru s Albou, jmenoval Filip syna svého presidentem vojenské a státní rady, zvýšil roční příjem jeho na 100 tisíc dukátů, slíbil jeti s ním do Nizozemí již v květnu, slíbil svolati stavy arragonské a dáti mu holdovati jako nástupci a slíbil konečně i do pořádku přivésti záležitost svatby jeho. —

Don Carlos jakoby byl s nebe spadl. Neměl ku tolika darům ani ku dárci příliš velkou důvěru, ale se zápalem velkým oddal se činnosti nové; jako předseda státní a vojenské rady počínal si skromně a taktuplně, byl velmi svědomitý a pln dobré snahy. Vidělo se, na které straně dosud byla příčina nedobrého mezi otcem a synem poměru. Nyní zdálo se býti všecko v nejlepším pořádku. Dietrichštein jako vždy tak teď upřímně se radoval a psal domů, jak princ se výborně chová, jak jest sice zlostný, netrpělivý a tvrdohlavý, ale při tom plný jiných dobrých vlastností; jak znamenitě se chová v státní radě, a že podle všeho mnohem více z něho bude než až posud se domníváno.

Ale šťastný tento stav netrval déle než asi měsíc. Již ve druhé polovici května král ukázal zase pravé zámysly své: cesta do Nizozemí odložena do srpna, a svatba s Annou rakouskou neměla se dříve odbýti, až by přišlo k osobní schůzi mezi Filipem II. i císařem Maximilianem II., o svolání stavů arragonských nebylo ani slechu a — usnešení, učiněná ve státní a vojenské radě za předsednictví don Carlose, se z nařízení otce jeho krále Filipa II. neprováděla. Není pochyby, že ledacos se snad provésti nedalo, ale podle souhlasných svědectví o umírněnosti a přičinlivosti princově ve shromážděních těch dá se souditi, že ledacos co tam uzavřeno, se opět provésti mohlo a dalo. Ale král nechtěl tomu, nebo brzo se ukázalo, že principy otcovy a synovy rozcházejí se, — a syn vůle vlastní míti nesměl. Po uvěznění Carlosově ovšem potom roztroušeno docela jednostranně, že princ tvrdohlavostí, neustupností a nepodajností svou prý sám všecko pokazil, chtěje prý, aby se vše dle něho řídilo! A na straně otcově nebylo neustupnosti a nepo-

dajnosti, když netrpělo se nic, co v úplném nebylo souhlase s principy jeho politiky? — Obžalobu, že princ jako president státní rady poškozoval interessy královy, lehko lze vyřknouti, ale měl-li by se provésti důkaz úplný, musili bychom po ruce míti zprávy stran obou a pak ještě neškodilo by zeptati se, škodil-li vskutku princ interessům královým, jestli při tom také hrozilo nebezpečí interessům říše, čili nebyly-li právě názory jeho v této věci správnější než otcovy?

Úplný obrat a nezdržení slibů synovi učiněných vykládáno si všelijak v okolí Filipově a později po katastrofě nebylo o důvody nouze. Že se sňatkem odkládáno, toho za hlavní příčinu opět udávána neschopnost Carlosova k manželskému životu, a nic nespomohlo, že Carlos aby vyvrátil tuto domněnku, učinil i kroky, o nichž nemožno vypravovati.*) Neboť sotva že kroky tyto se staly, hned zase byly zde doklady o nemravném a výstředním jeho životě, o jeho rozmařilosti a mrhavosti, o neuctivosti k damám, zejména dvorním, které prý on napadal na ulici a nešetrně k nim se choval. Patrně tu jednotlivé případy, jichž asi nebylo mnoho, se generalisovaly. In puncto neuctivosti ke dvorním damám mohou zpravodajové pravdu míti, jenže zůstává nepodotknuto, jaké že dvorní dámy to byly? Jeť známo, že dvůr pobožného a přísného Filipa II. nebyl právě nezkažený. Král měl přes tu chvíli nějakou milenku, kteráž na venek cudnost svou stavíc na odiv, ve skutečnosti byla ctností falešnou a prodajnou.

Ženy tyto měly velký vliv na krále Filipa II., don Carlos za to měl, že záhubný pro něho, a proto dvorním damám tohoto druhu byl nepřítelem rozhodným i veřejným. Na ulicích i náměstích choval se k nim ne jak si přály, nýbrž jak toho dle zdání jeho zasluhovaly. „Nejvíce nenáviděl kněžnu Eboli, mistryni v cizoložství, kteráž současně byla manželkou Ruy Gomezovou, maitressou královou a milenkou Antonio Perezovou!“

Na druhé straně známo jest hlavně z relací vyslance francouzského, že don Carlos k nevlastní matce Isabelle choval se s největší uctivostí, ji nade všecko ctil a čím více rozcházel se s otcem, že tím více sbližoval se s ní, nacházeje u ní útěchy a úlevy v bolesti své. Ona také velký vliv měla na něho a on prý na slovo byl jí ve všem poslušen.

Filip II. nyní cestou svou kráčel dále. V červnu již zase mluveno, že cestu do Nizozemí znovu bude potřebí odložiti, a když pak 20. srpna došla zpráva, že Alba vtrhl do Bruselu a vojsko jeho po celé zemi jest dislokováno, padla rouška přetvářky a cesta do vzbouřené provincie odložena — do příštího jara! Carlos tentokráte po posledním zklamání nepustil tak divoce úzdu vášni své, nýbrž odhodlal se prchnouti a vyvésti se tím z moci otcovy. Cílem útěku mělo býti buď Portugalsko nebo Italie, odsud pak buď Nizozemsko a nebo dvůr císaře Maximiliana II. Než on neuměl věc potají zaříditi a tudy otec dozvěděl se o tom: nyní byla příležitost zmocniti se syna; ale Filip neučinil tak hned. Třásl se před následky kroku takového a dokud nebylo bezpečných zpráv o úplném Albově vítězství v Nizozemí,

*) Dietrichšteinova zpráva ze dne 5. června 1567, str. 190.

Filip netroufal si učiniti rozhodnutí. Tudy prozatím vše zůstalo při starém, jenom že Carlos obklíčen četnými strážci, aby každý krok jeho mohl býti otci oznámen, aby útěk učiněn byl nemožným.

Konečně 19. září ráno došly do Madridu zprávy, že šťastně zatknuti a uvězněni byli Egmont a Horn. Hned také v Madridě zatčen jeden z komorníků krále Filipa, rodilý Nizozemčan, a hned také zatčen hrabě Montigny, posel stavů nizozemských, který proti své vůli byl až dosud ve Španělsku zdržován. Dietrichštein prostoduše k tomu dodává (rel. ze dne 26. září 1567): „Hoc rerum statu v pravý čas zemřel markýz z Bergama“, soudruh hraběte Montignyho! Co stane se se zatknutými, nemohlo býti nikoho tajno, kdo znal Filipa a vévodu Albu; zvláště však nebylo tajno don Carlose, kterýž nyní počal také tušiti, co hrozí jemu samému.

Než on byl odhodlán raději zemříti než se dáti zatknouti; zařídil se v bytu svém tak, aby byl bezpečen před náhlým přepadnutím a neulehl jinak ku spaní, leč v odění a se zbraní. —

Násilným pokořením a četnými popravami v Nizozemsku, jež se daly očekávati, naděje don Carlosovy na samostatné vladaření, naděje na sňatek a na větší neodvislost i samostatnost na vždy byly pochovány; ba nejen to, nyní Carlos věděl, že není jist, aby svoboda jeho ještě více nebyla zúžena, poněvadž po zprávách z Nizozemí došlých otec úplně obrátil! Dal nyní synovi bez ohledu pociťovati nenávist svou!

Jen jednou ještě přátelsky se sblížili. Ve druhé polovici října roku 1567 sesazen dosavadní velitel loďstva španělského don Garcia a na jeho místo jmenován byl nemanželský syn Karlův: don Juan d'Austria. Z tohoto skutku měl Carlos neskonalou radost; byl důvěrným přítelem Juanovým, se vším se mu svěřoval, oba si rozuměli a Carlos doufal, že pro přípravy své k útěku ze Španěl v novém veliteli loďstva nalezne výtečného soudruha, přítele a spojence. A v radosti své zapomněl všech příkoří a chvátal do Escurialu, kdež padna před otcem svým na kolena, políbil mu ruku a vzdal dík za povýšení don Juanovo. To byla předposlední přátelská schůzka otce se synem.

Carlos nyní strojil se k útěku a vyzýval v četných dopisech své věrné, aby ho následovali a nebo aspoň podporovali. Někteří slíbili mu to, jiní, na předním místě admiral kastilský, předložili dopisy princovy králi Filipovi. Potom sháněl Carlos potřebné peníze, vyslav dva komorníky své do Valladolidu, Burgosu a Sevilly, aby zjednali mu u tamnějších kupců půjčku asi 600.000 dukátů.

V té věci špatně se mu povedlo, ale útěk proto neměl býti odložen. V rychlosti sepsal ještě dopisy ku králi, papeži, císaři, všem ostatním mocnářům křesťanským, grandům říše španělské, představeným nejvyšších úřadů, magistratům předních měst kastilských a cizokrajným provinciím království španělského. V nich pravil: „don Carlos opouští Španěly, poněvadž nemůže déle snésti příkoří otcových; Filip II. že zdržuje schválně sňatek, aby zmařil nástupnictví jeho (a po případě jeho dědiců) na trůn španělský.“ Z toho viděti, že vždy ještě bylo narovnání možné, kdyby, jak Dietrichštein. ještě v prosinci dokládá, třiadvacítiletému princovi byl dal král svolení k ženitbě a k nějaké samostatné činnosti! V zemích romanských byl to bez toho neslýchaný případ,

že korunní princ přes dvacet let starý nebyl ještě ženat! Filip II. ženil se v 16 letech, a sám nyní pro synovce svého, krále Šebestiana portugalského, tehdáž 13letého, s největší horlivostí sháněl nevěstu! — O tom všem don Carlos dobře věděl a zvláště nad tím se trápil, že pro budoucnost mladičkého Šebestiana tolik se pracuje.

Zajímavé bylo, že v dopisech (které ovšem teprv po dokonaném útěku se měly adresatům dostati do rukou) pro grandy španělské sliboval nápravu řádů státních a sice především zrušení hlavních absolutistických zařízení, kterými otec jeho zlomil moc šlechty! Městům pak hlavně odstranění tísnících dávek a daní.

Když to všecko bylo hotovo, pozval si don Carlos k sobě (23. prosince 1567) don Juana, velitele loďstva španělského. Byl pevně přesvědčen, že dobrý přítel jemu bude nápomocen.

Záměr byl hotov tak dalece, že Carlos umínil si prchnouti do Cartageny, tam s pomocí Juanovou sednouti na připravenou loď a prchnouti především do Italie. „Nejdražší přítel, jehož na světě měl,“ a jenž četnými dary býval obsypáván od prince korunního, dostavil se k rozmluvě 23. prosince. Vyslechl všechno, co mu Carlos zdělil, neslíbil ničehož, ale také neodřekl, a vyžádal si 24 hodiny na rozmyšlenou. Druhého dne ráno však kvapně odebral se do Escurialu a vyzradil vše — králi Filipovi II.; don Carlosovi omluvil se, že ke schůzi druhé přijíti nemůže, poněvadž byl od krále na rychlo — povolán v záležitostech úřadních!

Teď bylo vše ztraceno; Carlos ovšem zrady se nenadál a strojil přípravy dále. Dne 27. prosince šel ještě ku zpovědi. Přitom řekl, že ku jisté osobě nepřekonatelnou má nenávist, následkem čehož zpovědník zdráhal se uděliti mu rozhřešení. Když Carlos však přes to chtěl je míti, zpovědník svolal na poradu celý klášter. Mniši rozhodně odepřeli rozhřešení i nyní, dokud by princ nepřiznal se, koho nenávidí a neslíbil zanechati vášně této. A tu dle jeděch Carlos prý přiznal se, že osoba, již nenávidí, jest vysoce postavená, dle jiných však přímo opatovi řekl, že jest to sám otec jeho, král Filip II. — Potom žádal, aby směl přijímati velebnou svátost, a když mu nemůže býti udělena absoluce, aby mu tedy kněží dali přijímati hostii nesvěcenou! Mniši žádost tuto naprosto odmítli, nechtějíce dopustiti se sacrilegia. Rozumí se samo sebou, že celá věc hned byla králi sdělena a úmysl rozhodnouti osud synův, stal se neodvratným. Mohlo se tak státi ještě nyní dvojím způsobem: buď ústupkem a nebo trestáním. Filip rozhodnut byl již delší dobu pro trest a připravil všecko ku bezodkladnému vyřízení. Zejména ta okolnost, že Carlos žádal přijímati hostii nesvěcenou, byla Filipovi novým velmi zřejmým dokladem, že korunní princ následníkem jeho býti nesmí, poněvadž u něho nelze předzvídati, že by prováděl církevní politiku s takovou přísností, jak Filip II. to míti chtěl, jak ve Španělsku jakožto přední dogma státní moudrosti bylo od něho zavedeno.

Počátkem ledna 1568 povolal tudy král do Escurialu nejdůvěrnější rádce své. Přišli Ruy Gomez, kardinal Espinosa, vévoda Feria, převor don Antonio z Toleda a doktor práv Martin de Velasco. Porady konány za předsednictví Filipa II. Dne 11. ledna byl osud princův rozhodnut

v ten smysl, že bude zatknut a doživotně uvězněn. Neboť téhož dne skončily porady v Escurialu a král nařídil ve všech kostelích madridských i okolních modlitby, aby Bůh k důležitému předsevzetí seslal králi pomoc svou!

Filip II. 15. ledna opustil Escurial a odebral se do Parda. Tam přijel také 16. ledna don Carlos; s otcem sice nemluvil, ale delší čas s don Juanem a převorem toledským don Antoniem. Od obou dozvěděl se, že král velmi byl rozzloben, uslyšev, že syn jeho žádal přijímati hostii nesvěcenou. — I o této rozmluvě Filip II. byl zpraven, a odebral se hned potom 17. ledna do Madridu, jakoby jel navštívit choť svou královnu Isabellu. Don Carlos zvěděv o tom, hned také dal se u královny ohlásiti a sešel se tu naposledy s otcem, zdánlivě v nejlepším přátelství. Syn choval se dvorně i úslužně, otec přívětivě. Téže noci na to měl pak Carlos schůzi s don Juanem, dvě hodiny trvající. Vyjevil mu, že na příští noc má již objednané koně k útěku, žádal ho, aby mu vydal potřebné papíry, aby v Cartageně mohl vstoupiti na připravenou loď a ujeti. Ale don Juan hleděl se vymluviti a vytočiti z toho, což nejlépe učinil tím, že odložil definitivní dohodnutí na příští den (18. ledna) o 1. hodině polední. Carlos spokojiv se tím, propustil „nejlepšího přítele“, kterýž ihned běžel a oznámil všecko králi.

„Postaven byv mezi všemohoucího velitele a bezmocného přítele a nevěda jaký osud připravuje se pro don Carlose, stal se on největším zrádcem jeho.“

Také vypravuje se, ovšem teprv z doby po uvěznění Carlosově, že oné noci, 17. ledna, princ měl již jakés podezření a žádal tudíž don Juana, aby pověděl, oč poslední čas s králem v Escurialu jednal? A když prý odpovědi Juanovy mu nedostačovaly, tasil dýku, chtěje přítele zrádného zabíti. Ale don Juan také tasil meč, vznikl hluk a sběhlé služebnictvo prý upokojilo rozvaděné mladé pány. Dietrichštein událost tuto (v relaci dto 21. ledna 1568) také vypravuje, ale tak, že je viděti, kterak teprv po princově uvěznění se v kruzích Filipových jakožto hlavní příčina vyličovala, pro kterou Carlos zatčen býti musil. Z toho ovšem s opatrností dalo by se souditi, že pověst ta utvořila se později, když se sháněly motivy, jimiž před světem skutek otcův měl se hájiti.

V tomto mínění potvrzuje nás i to, že na konec don Carlos s don Juanem dobře se rozešli, a Juan že na určito slíbil příštího dne o 1. hodině přijíti zase. Ovšem nepřišel, nýbrž 18. ledna ráno poslal přátelský list omluvný s novou lhůtou odkladnou; jest prý churav a proto žádá, aby sešli se teprv ve středu 21. ledna o 1. hodině s poledne. Od této chvíle teprv bezpečně víme, že Carlos měl podezření, kteréž nepochybně tím více bylo zvětšeno, když vrchní poštmistr Raymund Taxis koně, na noc nejbližší objednané, poslati odepřel s výmluvou, že k disposici žádných nemá, a králi také hned o tom sdělení učinil. Naděje Carlosovy, že by 18. ledna v noci mohl prchnouti, rozplynuly se v nivec, neměl koní, neměl nutných rozkazů pro lodě Cartagenské. Rozčilen a unaven na místě útěku 18. ledna večer ulehl a tvrdě brzo usnul. Vždy ještě doufal, že povede se mu útěk, ne-li hned, tedy o něco později; netušil ovšem, že Filip II. o každém

jeho skutku byv zpraven, rozhodl se neotáleti více, a téže noci, kdy syn měl prchnouti, vykonati skutek rozhodný.

V 11 hodin večer sešli se u krále Filipa: Ruy Gomez, vévoda Feria, převor don Antonio a Ludvík Quijada. Král mluvil k nim, „jak nikdy ještě žádný člověk nemluvil“ a pak vedeni Feriou, jenž nesl svíci rozžatou, šli ke komnatám princovým. Průvodu súčastnili se ještě 4 komorníci, z nichž dva nesli kladiva a hřebíky, pak důstojník se 12 muži tělesné stráže. Král sám pod oděvem měl brnění, na hlavě helmu a opásán byl kordem. V předsíni princově komorníkům ve službě (Lermovi a Rodrigovi de Mendoza) zakázáno, aby nikoho nyní nevpouštěli do vnitř komnat. — Carlos dříve již dal si udělati zvláštní zámek ke dveřím své ložnice, aby byl jist před nočním přepadením; ale mechanik Foix již odpůldne bez vědomí princova a z nařízení králova zřídil věc tak, že zámek dal se od každého otevříti.

Tudy celá společnost bez překážky vešla do ložnice princovy a zmocnila se především všech zbraní jeho. Carlos probudiv se zvolal: kdo tu? Odpověděno mu: Státní rada. On marně hledaje zbraň zahlédl v tom krále Filipa II. i vrhl se k němu s otázkou: Vaše Veličenstvo chce mne zabíti? Král odpověděl mu, aby zachoval se tiše a pokojně, že brzo uvidí, co se stane k jeho dobru a blahu. Pak poručil, aby zabednila se všecka okna, tak aby nikdy více nedala se otevříti, vynesena z pokoje veškerá zbraň a zabaveny papíry i peníze princovy. Carlos vida se v zajetí, div si nezoufal: vrhl se otci k nohám, a prosil o smrt, a když král neodpověděl mu, chtěl sám usmrtiti se a jen že zachycen byl, aby neuvrhl se do plamenů v krbu hořících. „Zabíti sama sebe bylo by skutkem šílence,“ řekl mu chladně Filip a don Carlos k posledku ještě odpověděl: „Nejsem šílený, ale na pokraji zoufalství nad počínáním, jehož se mi od Vašeho Veličenstva dostává“. Plakal pak a prosil znovu raději o smrt než o vězení, vinil otce jeho z tyranství, ale vše bylo marno. Filip, dav potřebné rozkazy strážcům, opustil vězení synovo se slovy: „Na příště zachovám se k tobě ne jako otec ale jako král.“ —

Skonfiskované papíry Filip vzal sebou; byl velmi spokojen, že je nalezl všecky. Kromě něho a nejbližších rádců nikdo více jich neviděl. Byly mezi nimi ony listy, které po útěku princově měly dodány býti mocnářům evropským a stavům španělským a pak vlastní rukou psaný list, v němž na jedné straně byl seznam osob, které princ miloval, na druhé, které nenáviděl a chtěl až do smrti pronásledovati. Mezi těmito na prvním místě stál Filip II. sám, hned po něm kníže Eboli a jeho choť, Espinosa, Alba a ostatní důvěrníci královi. Mezi osobami milovanými na předním místě byla královna Isabella a za ní hned „drahý a zvláště milovaný“ strýc don Juan!

V.

Co se potom dálo, jest skoro obecně známo. Don Carlos za krátký čas převezen do vězení tužšího ve věži, kdež neměl ani dostatek světla ani jiného pohodlí. Střežen byl jako zločinec. Nikdo nesměl s ním mluviti, nikdo ho navštíviti, — jídlo podávalo se mu zvláštním otvorem!

Nejrůznější pověsti obíhaly o příčinách trestu v královské rodině na jediném synovi vykonaného. Jedni tvrdili, že otce zabiti chtěl, jiní že kul velezrádu a pomýšlel povzbuditi povstání ve spojení s Nizozemčany, jiní opět — že byl kacířem! — Král Filip II. sám všem takovýmto řečem opíral se; on chtěl, aby syn jeho byl toliko za šílence považován; a poněvadž věděl, že šílenství se prokázati nedá, zavřel syna do tuhého vězení a šílenství se pak při tomto stavu věci dostavovalo. — Celkem však los Carlosův budil velkou útrpnost. Královna Isabella a sestra Filipova Juana proplakaly několik dní, až jim to král zapověděl; don Juan, vida nyní, do čeho připravil soudruha a přítele svého, jal se nositi ostentativně šat černý na znamení smutku. I to Filip zapověděl. Na dvorech evropských, všude bez rozdílu i v Římě, vykládáno, že, byť i don Carlos něčeho se byl dopustil, tož trest jest příliš krutý. A nejvíce bouře způsobily zprávy o události Madridské na dvoře císaře Maximiliana II. Ten jednoduše zprávám Filipovým o šílenství don Carlosově nevěřil, manželka jeho Marie a dcera Anna, zaslíbená nevěsta Carlosova, roznemohly se. Maximilian již již byl odhodlán jeti na rychlo do Madridu a na své oči přesvědčiti se, jak věci se mají; chtěl způsobiti mezi otcem a synem takové narovnání, s nímž by obě strany prý byly spokojeny. Patrno tudy, že vysvětloval si zatknutí Carlosovo pro difference mezi otcem a synem a ne pro — šílenství. Než Filip II. zapověděl si příjezd Maximiliánův; dal věděti mu, že na dráze s Carlosem nastoupené bude zcela bezohledně podle okolností a potřeb časových pokračovati dále.

Zpráv, rozprávek a klepů na dvorech cizích Filip také neobával se. Hůře bylo, že ve Španělsku šlechta i lid veřejně mluvili proti králi a pro don Carlose. Filip bál se opustiti Madrid, bál se revoluce. Ani v paláci svém nebyl jist, nikde ani u choti ani u sestry neobešel si bez — trpkých výčitek. A neklidu tomu že nebude konce, dokud don Carlos živ bude, bylo patrno. Musil tudy umříti. Napřed tak, že zapovězeno o něm mluviti, a pak — napomáháno přírodě, aby se tak dlouho netrápil. Mladý muž, slabé konstituce, ve hrozném duševním stavu, musil nutně hynouti bez světla, beze vzduchu, bez pohybu, bez zaměstnání. Aby však hynul rychle, o to se postaráno. Přísně byl střežen a nedopouštěna mu zvůle ani v nejmenším. Ale v jedné věci jevila se povolnost. Když nastala horka a Carlos poněkud zase byl trápen zimnicí, dodáno mu tolik ledu a sněhu, mnoho-li chtěl, on rozlil rozpuštěnou z něho vodu po zemi a brouzdal se v ní; jindy zase obložil si lože své ledem a sněhem a v tom spal. Jest sice známo, že podobné věci ve Španělsku dosti zhusta se dějí, ale pro Carlose s prospěchem býti nemohly.

Někdy don Carlos delší čas nejedl; Filip byl klidným, slyše to; „však on bude jísti, až hlad ho dožene," říkával. — Jindy zase přál si jísti více, a ačkoliv, dokud byl na svobodě, že se někdy přejídá mu jako hrozné crimen bylo ve zlé vykládáno, nyní i v tom vyhověno jeho přání, poněvadž zdravotní stav princův rušil se tím právě tak, jako umrtvovala se duše trapným, jednotvárným vězením.

Následky se dostavovaly. Carlos slábnul a hynul. Podivuhodný klid někdy zavládnul duší jeho. Ze zpráv Dietrichšteinových z konce dubna víme, že princ modlil se i zpovídal a s úplnou resignací myslil na

smrt. Zpovědník jeho byl pevně přesvědčen, že don Carlos, až bude z vězení propuštěn, ukáže se ve svých velkých přednostech a cnostech a zanechá příkrostí; nebo prý ve vězení má příležitost přemýšleti a poznávati sebe lépe. Ale princ z vězení propuštěn nebyl.

Dne 17. července rozstonal se povážlivě, nikdo však neví nač a jaký průběh nemoc měla; 24. července byl již mrtev! Tajemnůstkářství za jeho nemoci, úplná nepovědomost toho, jak se s princem nakládalo, byly příčinou, že tvrdilo se a veřejně se mluvilo — o otrávení. Nám zdá se, že jedu ani nebylo potřebí, že postačilo „napomáhati přírodě". Ovšem nápadný a téměř obdiv vzbuzující jest důkaz Schmidtův, že don Carlos umřel právě v takovou chvíli, kdy toho Filip nejvíce potřeboval!

Když mrtev byl, vykonávány exequie, nařizován smutek a konáno vůbec všecko, co slušelo se i patřilo, aby zadosti učiněno bylo veřejnému mínění. — „Koruny však ve pokrytectví a přetvářce dobyl si Filip II. tím, že postaviti dal náhrobek s nápisem nešťastnému synovi, v němž žádá, aby zachována mu byla věčná paměť, pro nevyrovnatelnou jeho duševní velikost, dobročinnost a pravdomluvnost!"

Za tři měsíce po smrti princově zemřela také choť Filipova Isabella, kdysi nevěsta zaslíbená don Carlosovi. Vypravování, jako by bývala otrávena Filipem, jest rovněž známo jako nedokázáno. Brzo po její smrti r. 1570, král Filip II. oženil se po čtvrté — s Annou, dcerou císaře Maximiliana II., opět nevěstou kdysi zaslíbenou nešťastnému synu svému — don Carlosovi.

* * *

Co možná krátce a stručně vylíčili jsme tuto život don Carlose, jak dle stavu a pokroku moderní historiografie se býti jeví. Není a nezůstane beze stínů obraz jeho, celkem však pokrokem lidského zkoumání dostává se mu satisfakce. Padl za oběť ne pro „blbost a neschopnost", ale pro jiné zásady a panovnické vlastnosti, jakými honosil se otec jeho. Jak tedy na skutek dokonaný, na tělesné i duševní umrtvení jediného syna pohlížeti sluší se stanoviska mravního, nepotřebí šíře vykládati.

Umělec a obecenstvo.

Příspěvek k ocenění Bedřicha Smetany.*)

Píše **O. Hostinský.**

(Dokončení.)

echť s jakéhokoliv hlediska patříme na činnost Smetanovu — vždy nalezáme ho na vzácné výši umělecké, nikdy nepozorujeme, že by si byl v nejmenším zadal skladbou jeho jména nedůstojnou. Doba úpadku sice dostavila se; ale přišla, když se již valně připozdívalo, když mistr náš v podvečer plodného života svého s uspokojením mohl zpět pohlížeti na dokonané dílo. Viděli jsme, že až do „Čertovy stěny“ nikterak nelze mluviti o ubývání tvůrčí síly; vždyť i ještě tato poslední zpěvohra mistrova nevšední hodnotou svou vymáhá úctu naši a vděčnost, nezasluhuje, aby kdokoliv pokrčil nad ní ramenem — nejméně ten, jenž snášelivým se osvědčuje naproti hudebním mělčinám repertoiru cizího. Nelze-li však roztřiďovati Smetanovy skladby na dobré a špatné, pak věru vysvětlíme si shora již dotčenou onu křiklavou nestejnost jejich úspěchů jedině tím, že obecenstvo ne všem porozumělo stejnou měrou. Vždyť osud nesmrtelného tvůrce „Libuše“ nebyl jiný, než osud každého velkého muže. Není možno, aby naprosto byl nepoznán a nepojat, aby ani jediná jiskra jeho genia nezasvitla vrstevníkům: tito pak, namnoze ovšem spíše tušíce než vidouce velikou jeho převahu duševní, velebí ho a vynášejí a s nadšením hlásají jeho slávu. Avšak rovněž tak nemožno jest, aby velkého muže ihned, ve všem pochopili a dokonale ocenili všichni jeho současníci: proti tomu, co přináší nového, v prvním okamžiku nepřístupného, vzpírají se mysli starými tradicemi podjaté, i bývá proto zneuznáván, kaceřován, pronásledován.

Tím však ještě nejsme u konce. Neporozumí-li obecenstvo některému uměleckému dílu, jinak třeba sebe cennějšímu, na kom spočívá vina? Věc není tak jednoduchá, jakou býti se zdá na první pohled. Umělec praví obecenstvu: „Podávám, co mohu nejlepšího, vy však mi nerozumíte!“ Obecenstvo zase hájí se proti umělci: „Chceš-li, abychom ti rozuměli, přispůsob se naší vnímavosti!“ Komu dáme za pravdu?

Při tu rozhodnouti může jen umělecké dílo samo. Je-li opravdu cenné, vzešlo-li z ryzí snahy jen k idealním cílům směřující a vyjadřuje-li skutečně to, co tvůrce jeho vyjádřiti chtěl — pak nezbývá nám, než přidati se k umělci. Dílo takové arci v prvním okamžiku získá si jen malý kroužek přátel; ale snad zítra již bude jich více, a těm, kteří odvracejí se od něho, poněvadž smysl jeho zdá se jim býti knihou sedmi pečeťmi uzavřenou, právem řekneme s Goethovým Faustem:

„Zavřín tvůj cit i smysl tvůj,
již žáku vstaň a bez prodlení
hruď zemskou v zoři ponořuj!“ *(Kolár.)*

Kdo nerozumíš, přičiň se všemožně, abys časem porozuměl — jiné pomoci není! Marné je všechno vymlouvání: důvody, jimiž doráží se na individualitu uměleckou, aby se vzdušné výše své sestoupila v dolinu obecného vkusu, koncem konců jsou přece jen pouhými sofismaty. Slyšme je.

* * *

„Pro koho tvoří umělec, ne-li pro obecenstvo? I nemine-liž se dílo jeho s účelem svým, není-li přiměřeno chápavosti posluchače, čtenáře, diváka, ku kterému přece je odkázáno? Kdo nám chce něco říci, nechť mluví tak, abychom mu dokonale porozuměli.“ Zajisté umělec tvoří pro posluchače, čtenáře, diváka — ale je tím, pro něhož tvoří, právě pan A., divadelní abonent, na němž dnes náhodou je řada, nebo paní B., která si koupila vstupenku do koncertu z dobročinnosti, nebo slečna C., jíž knëhkupec poslal knihu nových básní na ukázku, nebo pan Č, který navštívil uměleckou výstavu, aby ve společnosti nemusil se přiznati, že ji neviděl? Může, ba smí hudebník, básník, výtvarník na zřeteli míti výhradně ono obecenstvo, jež náhoda svádí před jeho dílo? To, co obecenstvem nazýváme, je součet živlů nejrůznějších. Jsou v něm zastoupeni přátelé umění vzdělaní, věci znalí, avšak i laikové, kteří nemají hrubě ani smyslu pro umění, ani stopy vkusu, největší pak je počet těch, kteří domnívají se, že věci rozumí, poněvadž sami v tom či onom oboru jsou dilettanty.

Nešťastný dilettantismus! Zasluhoval by zvláštní kapitolu, ne-li zvláštní knihu — zde můžeme mu věnovati jen několik málo slov, především arci, pokud hudby se týče. Obecné mínění, že ten, jenž hraje klavír nebo zpívá, již proto, že hraje a zpívá, rozumí hudbě, že je „znalcem“ povolaným souditi každou skladbu a každého skladatele, osudným je pro umění hudební, zejmena v naší době, kdy takořka není rodiny bez klavíru. Neobracím se nikterak ze zásady proti tomu, aby hudba pěstována byla i v soukromí — ba spatřuji v tom přímo nezbytnou podmínku zdaru umění našeho: ale spůsob, jakým se pěstuje, bohužel není pravým, a nepřispívá tudíž k povznešení vkusu tou měrou, aby se tím zvýšila soudnost obecenstva ve věcech vážného umění. Jen uvažme: uměti z not hráti nebo zpívati není v oboru hudby ničím jiným, nežli uměti čísti psané nebo tištěné verše a hlasitě je přednášeti v oboru poesie. Toto poslední dovede zajisté každý vzdělaný člověk, aniž by proto již byl povolaným soudcem v záležitostech básnictví dramatického. A podobně ten, kdo zná hráti na klavír nebo zpívati, umí teprve „hlasitě čísti“ hudbu, nic více. Ba ani tenkráte, když velmi zručně hraje a třeba i dobře přednáší, nestojí výš než ten, kdo živě a s přirozeným citem umí předčítati básně nebo prosu. K tomu, aby hudbě rozuměl a tudíž práva nabyl, ji posuzovati, zapotřebí je více. Nejen prsty mají se cvičiti při vyučování, nýbrž zároveň má se i tříbiti vkus, má se buditi smysl pro organismus uměleckého díla, pro jemnosti výrazu a slohu. Nelekej se nikdo, že každého, kdo chce mluviti o hudbě, ptáti se budu po vysvědčení z theorie hudební, snad dokonce z onoho kontrapunktu, před nímž laik pociťuje jakousi posvátnou hrůzu a málem křížem se znamená. Studia podobná arci nikomu nebudou na škodu,

a bylo by přáti si, aby nebyla tak příliš vzácným zjevem mezi legiemi těch, kteří tak nebo onak zabývají se hudbou; co však žádám na každém učiteli, bez výminky, ve jmenu žáka každého, opět bez výminky, jest: aby pro čistě technickou stránku hudby nezanedbával stránku její uměleckou, aby neustále k ní obracel pozornost učňovu a smysl jeho pro ni všemožně budil a pěstoval. A nyní vzpomeňme si, jak mechanicky děje se vyučování se strany valné většiny učitelů hudby a jaká jest to literatura hudební, do níž zasvěcují se žáci ve věku nejútlejším, nejvnímavějším! Vyučováním takovým nanejvýš technika snad pokračuje, ale cit a vkus umělecký soustavně se kazí a ničí. A ten, kdo vyrostl v ovzduší nicotných mělkých skladeb salonních, a z dobré starší hudby zná pouhé drobty, obyčejně pathetickou sonatu Beethovenovu, a nějakou mazurku Chopinovu, jež arci nehraje s jiným pocitem, nežli „Pluie de perles“ nebo „Prière d'une vièrge“, ten stojí pak co soudce před dílem skladatele, jenž Bacha, Mozarta, Beethovena chová v srdci jako poklad nejdražší — zdaliž mohou si tito dva porozuměti? O tom konečně, že většina učitelů považuje za svou povinnost, tvořiti jakýsi kordon proti všemu pokroku v hudbě a šířiti nechuť k oněm moderním zjevům uměleckým, které namnoze rozhodují také o směru našich domácích skladatelů, nechci se zde ani šířiti.

* * *

Nejlepším ukazatelem vkusu bývá repertoire divadelní. Víme, jak ten u nás kolísal! Kdysi hlavním magnetem bývaly hry Shakespearovy a o několik let později fraška vévodila Musám českým; kdysi Gluckův „Orfeus a Eurydika“ nebo Smetanovi „Braniboři“ dovedli opanovati celou saisonu a za nedlouho vážná opera tonula v moři operett nejhoršího druhu. Od této smutné doby arci sluší zaznamenati jakýsi pokrok k lepšímu; avšak i nyní ještě nemalá část navštěvovatelů Národního divadla — ač jsem-li dobře zpraven — v repertoiru jeho spíše pohřešuje Offenbacha, Strausse a Suppé, nežli Glucka, Mozarta a Beethovena! Jsou to úkazy dvojnásobně žalostné, právě nyní, když máme před sebou výsledky první operní saisony Národního divadla, jehož otevření bylo poslední nadějí těch, kterým jde především jiným o zušlechtění vkusu uměleckého. Účinkujeť nejenom obecenstvo vkusem svým na hodnotu repertoiru, nýbrž také repertoire hodnotou svou na vkus obecenstva; poměr jejich jest vzájemný. Divadlo může si své obecenstvo vychovávati — jaké volání, taká ozvěna. Avšak zdá se skoro, že v kruzích rozhodujících nepociťuje se ani potřeba nějaké nápravy. Činohra pěstuje Shakespeara — o klassické zpěvohře dosud není ani stopy! „Carmen“ předešla „Figarovu svatbu“, „Aida“ „Dona Juana“ — směr eklektický rozhodně převládá v cizím repertoiru našem. Či domnívá se snad někdo do opravdy, že tím, čím Shakespeare je dramatickému básnictví, Meyerbeer nebo Verdi mohou býti dramatické hudbě?*)

*) Že podobné absurdní názory nejsou věcí zhola nemožnou, viděti z klassického výroku, jenž objevil se nedávno v jednom českém listě: praví se doslovně o Verdim, že „tento geniální mistr vlaský v pokročilé době tvoření

Dosti již o divadle; nejednou beztoho se k němu ještě vrátíme. Prozatím musil jsem se dotknouti některých poměrů přítomných, poněvadž zde jedině možno nasaditi páku na jich zlepšení. Neboť poukazovati k minulosti třeba nedaleké, bývá počínáním zcela marným; řekne se prostě: „tempi passati“ — a věc je odbyta. Doufám, že čtenář porozuměl slovům mým. Zajisté nikterak nechci ubližovati a křivditi obecenstvu — vždyť obracím se k němu spisem, jenž vzniknul jedině z té pevné, nezvratné naděje, že brzo nadejde doba, v níž nejširší kruhy naše úplně porozumějí a přisvědčí snahám Smetanovým. Ba z toho, co shora řečeno o soukromém vyučování hudbě a o repertoiru zpěvoherním, zcela zřejmě tuším plyne, že obecenstvo u věci té spíše považuji za oběť, oloupenou o nejčistší, nejvyšší požitky umělecké, nežli za vinníka.

* * *

V tom alespoň přisvědčí mi bohdá každý, kdo neštítí se pravdy: obecenstvo je příliš pestré a různé, příliš proměnlivé ve svých nárocích a přáních, nežli aby mohlo se státi bezpečným vůdcem umělci, jenž na zřeteli má též pokolení příští, jichž esthetické stanovisko a měřítko snad právě jeho přičiněním bude vyšší, přísnější. Kdo baží po popularnosti okamžité, vzdává se nároků svých na vděčnost dob budoucích; a kdo tuto chce si pojistiti, nesmí dobré přesvědčení své zapírati vůči přítomnosti. Či nebyl by to vlastně krutý egoismus se strany obecenstva, kdyby na umělci žádalo, aby za cenu oné pomíjející popularnosti obětoval to, co jest mu nejdražším, nejsvětějším: myšlenku, že jméno a dílo jeho úcty docházeti bude ještě v daleké budoucnosti, snad i po stoletích, aby porušil povinnosti, jež ukládá mu genius jeho naproti umění?

Než, vraťme se k oné otázce: pro koho tvoří umělec? Především sám pro sebe! Mocný, neodolatelný pud, uskutečňovati ony idealy, jež vznikly v jeho fantasii, zobrazovati ony vidiny, jež staví se před jeho vnitřní oko, vyjadřovati to, co dme se v prsou jeho při pohledu na svět zevnější, vede ho ku tvoření; a onen posluchač nebo divák, jehož arci předpokládá každé umělecké dílo, není nikdo jiný, než opět — on sám, v druhé pak řadě ten, jenž podobně jako on dovede pohlížeti na dílo jeho. Toť „obecenstvo“ umělcovo; patrně v přemnohých případech jen malá část onoho obecenstva, jež navštěvuje divadla, koncerty, gallerie — ale část, na které tvůrci díla nejvíce záleží, která je mu duchem příbuzna, „jeho obec“, ze které budoucnost teprve učiniti má „velké obecenstvo“. A předkládá-li umělec širším kruhům dílo některé, jehož směr a sloh tyto kruhy uznávají za „příliš vysoký a učený“ — mají-liž právo stěžovati si na toho, který jim vlastně činí velkou poklonu, an je považuje za schopné porozuměti něčemu vyššímu? O potřebu okamžiku, o uměleckou zábavu stanovisku velkého obecenstva přiměřenou, beztoho není nouze; pečujeť o ni valná řada umělců na

svého „Aidou“ hravě rozluštil, čeho již dávno před ním Mozart dosíci se vynasnažil, totiž umělecky sloučiti v jedno všecky „tři“ spůsoby slohu hudebního v jediný, velkolepý, celým světem pochopitelný styl světový“. Ubohý Mozart, on pouze se „snažil“, a šťastný Verdi to „hravě rozluštil“!

mnoze i nevšedně nadaných, ba snad i řada pro zdar pravého umění příliš valná, poněvadž nalezá se v ní mnohý, jenž hřeší tím proti vlastnímu povolání svému. Proč tedy má snášeti trpké výtky muž, jenž nedbaje okamžité pochvaly a hmotného zisku, kráčí cestou, jež poseta je sice trním, vede však dle nejlepšího přesvědčení jeho k výšinám umění, ke cti a slávě jemu a celému národu? Nevymáhá snaha taková největší úctu, a to nejen onu chladnou zdvořilost, která praví: ustupte mu z cesty, nekladťe mu překážky, nýbrž i plnou důvěru, která dí: následujme ho?

* * *

Někdy arci i pravý umělec opouští své idealní stanovisko a hledí přispůsobiti se obecenstvu přítomnému, má-li totiž k tomu zvláštní, vážné důvody. Že zde není řeči o prospěchu osobním, hmotném, netřeba dokládati: umělec chce pouze v obecenstvu nabýti pevné půdy, aby je tím bezpečněji mohl připraviti a získati pro umělecké záměry své, on panujícímu vkusu činí jisté koncesse, jen aby je pak nenáhle zase bral nazpět a tak obecenstvo nepozorovaně, takořka proti jeho vůli, povznášel na vyšší stanovisko esthetické.

Tak činil i Smetana. Jednal dle plánu moudrého, hluboce promyšleného, a to s obětavým sebezapřením, jež plynulo jedině z jeho ryzí lásky k umění národnímu. Arci ne vždy měl za to vděk! Po „Prodané nevěstě" skoro každý krok jeho v před a do výše od většiny obecenstva vykládán byl za couvnutí a klesnutí; neboť obecenstvo tak rychle stoupati nemohlo, jako stoupaly Smetanovy zpěvohry co do slohu hudebního. Zkušenosti takové nabyl mistr náš i svým „Tajemstvím", které, jak známo, u porovnání s „Hubičkou" přijato bylo dosti chladně. Nemohu si odepříti, uvésti na tomto místě výňatek z listu, jímž odpověděl mi zvěčnělý mistr dne 9. ledna 1879, z Jabkenic na dopis můj, jednající právě o „Tajemství":

„V podobných pracích je to nad míru těžká úloha pro českého komponistu, vyhovět jak svému vlastnímu přesvědčení, tak požadavkům obecenstva . . . . . Poznal jsem, jak málo vzdělané — hudebně vzdělané — naše obecenstvo jest, vzdor všem hudebním ústavům, koncertům, operám, divadlům, kterým ve velké hojnosti se v takovém městě, jako Praha, od mládí svého již těší. — A jelikož mně na tom záleží, aby každé moje dílo se udrželo na repertoiru, a tak sloh český i pro naše ostatní skladatele, kteří dosud ještě málo v národním slohu se pokusili, se upevnil, musím své choutky při komponování zapřít, takořka sama sebe zapřít, a psát v dualismu, který mně vlastně se protiví." *)

Mám k těmto tklivým slovům přičiniti ještě nějaké poznámky? Mám poukazovati k tomu, jak skromně Smetana idealní snahy své nazývá pouhými „choutkami?" Či mám teprve dovozovati, že, měl-li vůbec kdo právo posouditi hudební vzdělání našeho obecenstva, byl to zajisté on přede všemi? Že trpká ovšem výtka, kterou zde mistr náš s bolestným povzdechem činí veřejnosti naší, stokráte vyvážena je křivými

*) Slova v tisku prokládaná v originalu jsou podškrtnuta.

úsudky, jež pronášely se a dosud pronášejí o některých jeho skladbách nejgenialnějších, a zneuznáním, jehož kdysi docházely jeho vážné snahy netoliko umělecké, nýbrž i vlastenecké? Nebo mám dokonce omlouvati a ospravedlňovati se, že jsem onen mistrův soukromý výrok, jenž arci leckomu nebude po chuti, uveřejnil v době, kdy bez odporu nejpřednějším interessem našeho umění hudebního jest, abychom konečně pravé stanovisko zaujali vůči Smetanovi a jeho dílům, a za tím účelem veškerou nedůtklivou citlivost obětovali pravdě?

* * *

To, co v dějinách věčně věků se opakuje, co také našemu Smetanovi se přihodilo, že totiž velký umělec nebývá hned z počátku pochopován a namnoze teprve dlouho po smrti své dochází pravého uznání a ocenění, jest nezbytnou podmínkou všeho pokroku v umění. Kam dospělo by umění, kdyby přední jeho zástupci vždy řídili se jenom vnímavostí obecenstva, kdyby nikdy nepřekročili meze panujícího právě vkusu — a to snad ještě „průměrného“, stojícího hluboko pod vkusem nepatrné, opravdu umělecky vzdělané a umělecky cítící menšiny? Zdaliž mohlo by obohacovati se novými prostředky, vyvíjeti se novými směry, povznášeti se k novým tvarům slohovým — slovem: pokračovati? A mohla-ly by se učiniti platnou tvůrčí individualita s celým svým zvláštním názorem světovým, bez níž nelze si představiti žádného velkého, epochalního díla?

Umělec vysoko nad obecenstvem stojí nadáním svým i věděním. Neužívá-li duševní převahy své k ničemu jinému, nežli k tomu, aby zavděčil se velkému zástupu, pak neprospívá umění, neboť ani o krok nepřivádí je dále. Snaží-li se však, aby svými výtvory pokud možná uskutečňoval idealy své, aby v nich názorům svým zjednával výraz co možná nejdokonalejší, pak věru nejenom umění tím získá, nýbrž i samo obecenstvo. Toť zajisté některými, třeba docela zevnějšími stránkami přilákáno, blíže seznamuje se s díly jeho, zvyká jim, studuje je, nabývá neobmezené důvěry k jejich tvůrci, až konečně samo ociťuje se na onom povýšeném stanovisku esthetickém, na němž kdysi stál umělec, současníky svými nepochopený. Tak povznáší se nenáhle obecný vkus, šíří se a vzmáhá pravé umělecké vzdělání, roste, ať tak dím, duševní blahobyt celého národa: neboť dojmy a myšlenky, city a názory, jež kdysi bývaly výhradním majetkem vyvolených jednotlivců, osamělé trůnících ve výšinách ducha lidského, stávají se nyní statkem obecným, každému přístupným. Toť význam oněch mužů, kteří odchylujíce se z drah vyšlapaných, kráčejí cestou svou, toť požehnání, jež spočívá na jejich utrpení a strádání.

Proto neporozumění vyšším intencím uměleckým, nedoceňování vnitřní hodnoty děl vynikajících a zneuznávání jich původců s vyššího stanoviska historického jeví se nám býti nezbytnou fásí rozvoje umění předcházející dokonalé porozumění, ocenění, uznání. A jedinou snahou naší může býti urychlení tohoto přirozeného postupu. Proti tomu však dlužno horliti bez ustání, a zvláště v našem případě vzhledem k Smetanovi, aby se přímo za smrtelný hřích nekladlo umělci, že v oboru svém stojí výše, než obecenstvo!

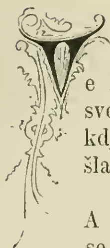
Básníci francouzští.

Překlady **J. Vrchlického.**

IV.

Josè Maria de Heredia.

Pohřby.

Ve Fokidě, nad kterou vysočiny
své zvedá Pytho skalná v blesků změti,
když bojovníci spěli do podsvětí,
šla s nimi Hellas v ten šer nehostinný.

A v nocích jasných slyšela jich stíny
se nad Archipel zářný povznášeti,
se srázných předhoří a moře pěti
u hrobů jejich tam u Salaminy.

Já natáhnu se kmet — a to mi líto! —
mé tělo bude v rakev úzkou vbito
a kněze, svíčky i zem zaplatí.

A snil jsem přece osud onen slavný,
do slunce klesnout jako praděd dávný
v žen, reků slzách, v sladké závrati.

Honba.

Hle božská čtyřspřež již se letem řítí,
ku výši nebe stoupá, jejím dechem
se vlní zlato klasů rychlým spěchem,
zem ve svých žilách vříti oheň cítí.

A světlo prosakujíc listů sítí
ve stínu, kde se zdroje smějí vzdechem,
se míhá nad vrcholy, větrů echem
se kolébá a ve hrách luzných třpytí.

Toť zářná hodina, kdy hustou travou
se žene v cvalu s psů divokých vřavou
ve křiku, ryku, v krvi, lání, děsu,

A v dešti šípů s lukem nataženým
a v změti vlasů s prsem obnaženým
nezdolná Artemida, úžas lesů!

Váza.

Sloň ryta jesti tak umělou dlaní,
že snadno rozeznáš Kolchidské lesy,
s Jasonem Medeu a jejich plesy
a zlaté rouno zářící v tom plání.

Nil vedle, řek zdroj věčný, v usmívání
tlum bachantek, jimž leto žhoucí kdesi
vznik dalo, kterak z chmele věnce věsí
na čelo býka právě v odpřahání.

Nad nimi srážka reků v mečů třpytu,
a mrtvý bohatýr pak na svém štítu
a matky v pláči, kmeti, příšery;

A konečně co ucha boky v kruhy,
na kraj kladouce plný prs a tuhý,
se v bezdnu vázy zpijí Chimery.

Bachanale.

Gang poděšen je děsným křikem, láním,
z jha divocí se tygři vyprostili
a skáčí kol jak sami též by spilí
a s bachantkami řádí vinobraním.

A réva divým nehtů pod škubáním
svá zrna na stehna a boky chýlí
u rysů žíhovaných, kde prs bílý
plá v směsi leopardů a bok za ním.

Na těle žen se potvory kol svíjí
a s vytím, které končí v dlouhé štkání,
krev rudou čenichají tigři, rysi.

Leč bůh, jenž hrami těmito se spijí,
je thyrsem pobádá a v objímání
ku bílým ženám řvoucí Fauny mísí.

Život mrtvých.

— Armandu Silvestrovi —

Až postaví kdys kříž na naše těla
a zem nás oba spící v závoj skryje,
tvé tělo promění se na lilije
a z mého vzroste růže zkrvavělá.

A božská smrt, o níž tvá píseň pěla,
nechť mlčení a zapomnění sije,
nás ukolébá v sladké melodie,
až nové hvězdy vzplanou nám kol čela.

My v slunce vstoupíme, kde život hoří,
tam duše naše bratrsky se vnoří
ve blahu věčných žárů spasené.

Co zatím sláva básníku a druhu
na zemi spletouc nesmrtelnost v duhu,
nás počte v stíny lyrou sbratřené!

V.

Armand Renaud.

Otázky a odpovědi.

Chceš vědět odkud přicházím? — Jdu z dáli.
Kdy vyšel jsem? — Byl den neb hvězdy plály.

Chceš vědět kdo jsem? — Co chceš mohu býti:
král, orel, šašek, osel; nejsem stálý.

Co dělám? — Veselou tvář nebo smutnou,
dle toho, zda mi výprask či pít dali.

Ký poklad mám? — Víc nežli jiní mají:
beze strun lyru, z mědě grošík malý.

Kam pílím, ptáš se? — Snad by lépe bylo,
by vlastní moje rty se po tom ptaly.

Žij, snílku, dále, nechtěj pravdu zvědět,
noc úplná nám osudu dno halí.

Mudrc.

Sfinx na pustině žhoucí,
mudrc, jejž město hostí,
podstavec nehynoucí
si tvoří — z lhostejnosti.

Flétna a buben.

Šel z hloubky toho děs
kdo stvořil první den,
a jeho hudby směs
buben a flétna jen.

Buď chvíle zářivá
zášť, láska, čin a sen,
je život protiva
bubnu a flétny jen.

Kejklíři na trzích
i dvorních pěvců sten
v historkách tají svých
buben a flétnu jen.

Ten kdo jest.

Křídlo do větru se ztratí,
v hluku ztichne lyry znění,
jiskry velký požár schvátí
a v noc zmizí naše snění.

Svět je veliká pasť myší,
výčitka tam rozkoš zdrtí,
tam se láska v prachu ztiší
a tam vina vede k smrti.

Čas, kruh ohromný, se valí
kolem osy jedné dále,
tvar je v změně neustálý,
bůh jen trvá neskonale.

Palmy.

Jak šťastny palmy! Láska jejich
od neznámého milovníka
vždy vzduchu vonných na peřejích
ku překvapené milce vniká.

Nic skutečného nepromění
žár idealných jejich vzletů,
polibků mají opojení
ó sladké palmy! — beze retů.

Vír.

(Ze snů po hašiši.)

Ah, nemám v světa šíru
na špičce palce stání,
ve víru, víru, víru
list svadlý v bouře vlání;
jak ve skonání chvíli
zem, prostor, moře pílí
v směs před zrakem se chýlí
a ze všeho jde zář,
do kruhu jde to v děsu,
vždy víc a víc se třesu
bez radosti a plesu
a pot mou skrápí tvář.

Ve mnohou skalní díru,
kam voda vniká chladná,
ve víru, víru, víru,
ač rána na mně žádná,
se točím v les a řeku,
do dravé zvěře vzteku,
přes pustiny se vleku,
přes moře, hroty skal,
skrz vojsko v divém skoku,
na trzích do otroků,
v sopky, kde láva v toku,
já vždy se točím dál.

Jak hvězdy u vesmíru
tím stejným letem spějí
ve víru, víru, víru
nad zemí v divém reji;
v nočním se modru koupám,
před měsícem se houpám,
před Saturna až stoupám
se mihna jeden hvizd;
přes kozorožce srazí
mne let v tůň beze hrází
a dál v noc věčnou vchází
v rej věčný jako list!

Svatyně.

Jas nekonečný z diamantu plane,
ač v rudě vždy se tají nevšímané.

Když náhodou jej, najde horník smělý,
tma v skřínce zase bytem se mu stane.

Strom pučí jen a zrno statně klíčí
jen tenkrát, v zemi když je zakopané.

Od námořníka očí v hloubi dále
spí perle na dně v sítí zamotané.

V paláci, jehož zdi jsou jaspisové,
bdí vladař východu, strach z něho vane.

Žár nejvřelejší modlitby má za skříň,
jen poutníkovo srdce rozkochané.

Má každá krása bát se veřejnosti
neb svadne hned, list po listu s ní skane.

Chceš zůstat čist a hrdý? Na svou duši,
spusť, snílku, víko těžce okované!

VI.

Bouilhet Louis.

Bukolická.

Jak zralé obilí
kol smavé hvězdy plavé
když večer pokryly
hlubiny nebes tmavé,

Do práce vychází
noc, tato žnečka hnědá,
jde temnem bez hrází,
srp luny v ruce zvedá.

Jde; nebem hvězdnou pýř
žne rychle, bez ustání
až na pláň v dál i šíř
se klasy — světlo sklání.

Ač rychlá v díle svém,
přec dlouhá jsou ta lada;
na dřímající zem
pot její rosou padá.

V tmy pytel sesbírá
pak všecky hvězdné snopy,
jež kraje vesmíra
svou hvězdnou září stopí.

A modrý den když jest,
jde, seč jí stačí noha,
vysypat spoustu hvězd
do věčné sýpky Boha.

Píseň.

O jděte až do Číny,
přineste z toho kraje
mi papír z jemné třtiny,
jež samým stříbrem hraje.

A kalamář pak dále
buď z cedrového stromu
a krev jahody zralé
za inkoust budiž k tomu.

A z lůna pouští, ptence
kde pouze hlásek tiká,
z lianů vemte věnce
mi pírko kolibříka.

Bych osušil pak listy,
na luky, nivy spějte,
motýlů prášek čistý,
na dopis nasypejte.

Snad potom v chvíli blahé
napíšu věrnou rukou,
to jmeno sladké, drahé,
jímž hynu lásky mukou.

A. R.

Já Kristus nejsem, bledá Majdaleno,
bys utřela mé nohy vlasem svým;
jak ty já bloudím, pochybnost mé věno,
jdu, cestou ztracenou se tratím v dým.

Slov nemám balsám, by v něm duch se koupal,
jímž hojil on kdys bolný srdcí vzdech,
když davem obklopen na hory vstoupal
neb mluvil s ním na tichých jezerech.

Tak čistý, jak on, nemám vínek jasu,
jenž plavý vlas by moh ti zlatem tkát,
ni klíče nemám já u svého pasu,
jímž mohl bych ti nebe zotvírat.

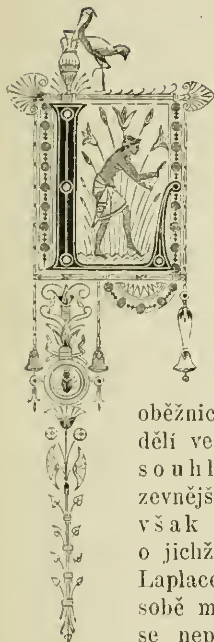
Jsem z posledních v té poušti plné stínu,
pod stan můj sedlo neštěstí — však spěš,
jak Ježíš též jsem odpustil ti vinu
a zítra otevru ti hruď, když chceš.

Starší a novější názory o původu světa.

Napsal Dr. A. Seydler

(Dokončení.)

V.

aplace domníval se, že měsíce Uranovy mají pohyb téhož směru, jako ostatní tělesa naší soustavy; důkladnější pozorování těchto obtížných pro astronoma objektů poučilo nás v novější době, že to byl omyl, že pohyb měsíců těch, a rovněž pohyb, měsíců později objeveného Neptuna má směr opačný.*) Z pohybu toho soudí se, že též směr rotace obou těchto oběžnic jest opačný, takže se tímto způsobem soustava naše dělí ve dvé části: část vnitřní, jejíž členy vesměs mají souhlasný pohyb (od západu přes jih na východ) a část zevnější, jejíž členy mají též souhlasný pohyb opačného však směru. Okolnost ta velmi komplikuje poměry, o jichž výklad nám běží a znesnadňuje výkladu, na základě Laplaceovy hypothesy zosnovanému, úkol jeho. Neboť kterak sobě máme mysliti, že by původní hmota mlhová, otáčející se nepochybně v témž směru, jako nynější zbytek její, slunce, první mlhové prsteny byla odloučila od sebe tak, že tyto přijaly pohyb směru opačného?

Pádnější námitky objeví se nám, zkoumáme-li základní myšlenku Laplaceovy hypothesy, totiž vylučování prstenovitých útvarů v rovníku následkem smršťování s ochlazením spojeného a následkem vzrůstající tím odstředivé síly, která konečně zjednala sobě převahu nad silou gravitační. Na otázku, zda-li vzrůstající síla odstředivá může vůbec nabýti převahy nad silou gravitační a nad jinými možnými ještě silami, lze odpověď dáti jen tehdy, známe-li zevrubně mechanické poměry prahmoty, z které se ony prstence měly odtrhovati. Rozumí se samo sebou, že vědomostí takých nikdy nebudeme moci

*) Pohyb měsíců Uranových děje se vlastně skoro kolmo ku rovině ekliptiky, avšak s překloněním roviny dráhy jejich takovým, že promítnutý na rovinu ekliptiky pohyb jest opačný. Při měsících Neptunových jeví se toto překlonění drah jejich, jež podmiňuje opačný směr pohybu, ve větší ještě míře, sklon drah těch jest tudíž (absolutně) menší, avšak přece ještě dosti značný.

nabýti; zbývá tudíž jen cesta nových hypothes, kterými hledíme milou „prahmotu“ upraviti tak, aby úkolu svému úplně vyhověla. A budiž ihned podotknuto, že jest to cesta velmi trnitá; dost možná, že již touto cestou by se mohlo docíliti výsledku opačného, nežli k jakému chtějí dospěti stoupenci Laplace-ova názoru, kdyby se totiž objevilo, že žádná hypothesa o zařízení prahmoty (o poměrech hustoty atd.) námi přijatá odloučení prstenců neumožňuje. V skutku velmi jednoduché a tudíž jaksi pravdě nejpodobnější hypothesy k tomuto výsledku poukazují. Předpokládejme na př. mlhovinu tvaru kulového, a ve všech částech její stejnou hustotu, a stejnoměrné smršťování při postupném ochlazení. Mysleme si, že se zkrátil poloměr celé hmoty v jisté době na polovinu délky původní. Jednoduchý výpočet poučuje nás, že vzroste následkem toho gravitace čili tíže, na částice povrchové působící, na čtyrnásobnou původní hodnotu, kdežto se stane odstředivá síla jen dvakráte větší nežli původně. V případě tom není tudíž pravda, že by následkem smrštění nabyla odstředivá síla převahy nad gravitací, naopak původně se vyskytující převaha této druhé síly vždy víc a více se upevní. O nějakém oddělování kruhovitých částí následkem odstředivosti nemůže býti řeči. Namítne se nám, že domněnka stejné ve všech částech hustoty a sférického tvaru jest libovolná. Připouštíme, avšak patrně to není důvod proti našemu skeptickému stanovisku, nýbrž proti Laplace-ovu názoru. Nechť týž dříve, nežli takové postupné oddělování hmotných částí, odstředivostí způsobené, jakožto skutečný děj hlásá, prozkoumá možnost jeho. Stejná všude hustota jest ovšem velmi pravdě nepodobnou; mnohem spíše lze předpokládati, že hustoty od povrchu ku středu přibývá; tím se však právě převaha gravitace nad odstředivou silou více ještě utvrzuje, jak zdravý rozum bez podrobných výpočtů již ukazuje. V nejnovější době provedl Faye*) podobný výpočet, voliv zvláštní, dosti všeobecný zákon přibývání hustoty od povrchu ku středu tělesa nebeského, a výsledek shrnuje ve slovech: „Následuje z toho, že slunce takto zařízené, a našim moderním názorům mnohem více nežli názorům Laplace-ovým přizpůsobené, nikdy by nejmenší částici hmoty své nepustilo, stahujíc se tak, aby dospělo k nynějšímu stavu svému.“

K podobnému výsledku dospěl Babinet, uživ t. zv. zákona ploch a vypočítav pomocí něho dobu, kterou by hmota slunce k otáčení svému potřebovala, kdyby se rozprostírala (co koule stejnoměrné hustoty) jednou až ku zemi, podruhé až k Neptunu. V prvním případě nalezl jakožto dobu oběhu 3181, v druhém případě přes 2800000 let. Jak nepatrná tu rychlost otáčení, jak nepatrná tudíž i síla odstředivá! Odtržení povrchových částí od centralného tělesa jest naprosto nemožné při tak volném pohybu, při kterém jest (v prvějším případě) gravitace 56-krát větší odstředivé síly. Avšak kdyby se byla z nepochopitelné nám příčiny část hmoty sluneční co zárodek země odtrhnula od celku: proč urychlila náhle svůj oběh tak, že k němu místo tří tisíců potřebovala pouze jeden rok?

Pravda, že Faye hledí též (v druhém pojednání) zachrániti La-

*) Comptes Rendus, sv. 90. r. 1880.

place-ovu hypothesu tím, že ji přizpůsobuje názoru Kantovu, předpokládaje, místo souvislé hmoty smršťující se, shluk menších těles kolem centrálného tělesa vířících, a ve shluku tom, jehož soubor tvoří jakousi mlhovinu (nébuleuse), jisté uspořádání hustoty, při kterém průměrná rychlost oběhu od povrchu až do jisté vzdálenosti od středu přibývá, načež opět až ku středu ubývá. Aniž by jasně vysvitalo, proč a jakým způsobem se mohou nyní prsteny mlhovité od jádra oddělovati, vykládá se, kterak následkem onoho poměru rychlostí na různých místech, zevnější odtržené prsteny stáhnuvší se, způsobí rotaci opačného směru při vzniklých oběžnicích (Neptunu a Uranu), kdežto vnitřní prsteny podmiňují rotaci směru pravidelného při oběžnicích ostatních.

Osvědčuje se zde opět známé pravidlo, že kritika bývá snadnější nežli autokritika. Faye se chce hypothesou svou vyhnouti ještě jedné námitce, o které jsem dosud pomlčel, předpokládaje pouze dvě sporné síly v prahmotě k vytvoření naší planetarné soustavy určené, totiž gravitaci a odstředivou sílu. Máme však v souvislé hmotě*) ještě jiné síly, zejmena soudrživost čili kohesi nejmenších částic, která odtrhnutí částic těch od sebe znesnadňuje. Kdyby na př. země naše pouze gravitací, tj. vzájemnou tíží všech částic její stmelena byla, stačila by otáčecí rychlost sedmnáctkráte větší, nežli jakou nyní země skutečně má, aby se rozlítla na atomy; rychlost v skutku k tomu potřebná jest, nevíme sice o mnoho-li, rozhodně však o velmi mnoho větší, následkem toho, že jednotlivé části země k sobě lnou. Pouze předměty volně na povrchu jejím se nalézající, zvířata, lidé, vznesly by se při uvedené rychlosti do výše a kroužily by kolem ní co bezděčné družice její.

U domnělé prahmoty ovšem menší bezpochyby se předpokládá soudrživost částic, aneb, jak z předcházejícího vidíme, docela žádná. Avšak tu spatřujeme právě jen novou libovůli, nutnost nové hypothesy; o tom, co vskutku s takovou prahmotou se stane, může nás poučiti jen známost faktických poměrů její fysikalních, kterou si nikdy nebudeme moci zaopatřiti. Ona soudrživost jest novou překážkou proti vytvoření se prstenů, a odstraníme-li ji po návodu Faye-ově, kterak sobě máme pak mysleti ochlazování a následující z toho smrštění nesouvislé hmoty? Právě tak mohli bychom tvrditi, že shluk těles, tvořících soustavu naši, pozvolným ochlazováním musí smrštiti se na menší objem, tj. že velosy elliptických drah oběžnic, o jejichž neproměnnosti nás mechanika nebeská poučuje, ochlazením slunce a oběžnic se zkracují!

Faye poukazuje ve svém článku ještě k jiné námitce, kterou klade jeden z nejnovějších objevů astronomických. Z Laplace-ovy theorie následuje, že musí býti rotační doba každé oběžnice menší, nežli doba oběhu nejbližší jí družice. Obrovský dalekohled ve Washingtonu ukázal nám však při Marsu dvě nepatrná tělíska, dva měsíčky en miniature, z nichž bližší Fobos, mající průměr asi 9 kilometrů, ne plných 8 hodin k oběhu kolem Marse potřebuje, a tudíž více než třikráte rychleji obíhá, nežli vládce jeho se otáčí. Okolnost ta umožňuje obyvatelům

*) Otázky atomismu se při tom nedotýkáme, držíce se při zavedení pojmu souvislosti zkušenosti dané bezprostředním názorem.

Marsovým (ač-li jací existují), neobyčejné divadlo měsíce na západě vycházejícího a na východě zapadajícího.

Ku zcela jiné stránce celé otázky obrací pozornost naši řada důkladných pojednání *) Ritterových, jednajících o výšce atmosféry a o ustrojení těles nebeských v stavu plynném. Ritter dospívá úvahami stojícími na půdě novověkých vymožeností fysikalních k následující větě: „Pro každé těleso plynné vyskytuje se hořejší hranice objemová, t. j., největší ještě možný objem, při jehož překročení by se těleso takové rozptýlilo do nekonečného prostoru.“ Uvádí se zde tudíž nová síla na jeviště světové, rozpínavost plynů. Rozpínavost ta působí ovšem proti gravitaci a kohesi i podporuje tudíž sílu odstředivou, tak že si tím zdánlivě Laplace-ova theorie zjednává spojence. Ano, spojence však velmi nebezpečného; neb kdo jí za to ručí, že při přijatých rozměrech mlhové prahmoty (přesahující rozměry dráhy Neptunovy) nejsou ony nejkrajnější vůbec možné rozměry překročeny? Potom by nastalo však ne pouhé oddělování prstenovitých, souvislých však hmot, nýbrž úplné rozptýlení, tj. uniknutí hmoty do nekonečného prostoru. **) Není tu čirá, prostě přiznaná nevědomost daleko lepší, nežli domnělé vědění, které ve všem všude naráží na spory, neb alespoň na pochybnosti velmi podstatné?

Okolností, která poměrně snad nejvíce ve prospěch Laplace-ovy theorie mluví, jsou prsteny Saturnovy, což ostatně pochopitelno, uvážíme-li, že jimi Laplace ku své hypothese byl přiveden, spatřuje v nich zbytek dříve panujících v soustavě naší poměrů. Avšak i v ohledu tom mnohé omyly lze zaznamenati. Laplace domníval se, že prsteny ty jsou tuhé, majíce při tom průřez elliptický; novější rozbor ukázal, že možnost rovnováhy takovéto hmoty souvislé jest velmi obmezena (Tisserand), a že dle všeho musíme spíše považovati kruhy Saturnovy za shluk malých těles kosmických, jež současně kolem Saturna co družice jeho obíhají ***) (Maxwell, Hirn). Přivrženec Laplace-ovy hypothesy může ovšem předpokládati, že se kruh mlhovitý nesvinul v jedinou velkou kouli, nýbrž rozpadnul v množství malých tělísek, aneb může modifikovati hypothesu onu dle způsobu Faye-ova.

Velkým triumfem pro popularisující přivržence a hlasatele Laplace-ova názoru byl pokus, jejž v první polovici tohoto století provedl Plateau, a jenž soustavu Saturna a prstenů jeho v skutku pěkně napodobuje. Smísíme-li vodu s lihem v určitém množství, můžeme při dostatečné opatrnosti docíliti, že směs má stejnou hustotu s olejem, který,

*) V posledních ročnících Wiedemannových Annalen der Physik und Chemie.

**) Pravda, že Zöllner v znamenitém (a v jistém ohledu též pověstném) spise: Über die Natur der Kometen, rozptýlení takové za všeobecnou vlastnost všech hmot (tedy ne jen plynů) prohlašuje. Soudě na základě toho, že by svět od věčnosti trvající dávno již byl se rozptýlil, t. j. v nynějším tvaru možným nebyl, dospívá k zvláštnímu názoru o prostoru, s jehož výkladem se zde meškati nemůžeme.

***) Zajímavo, že podobný názor vyslovil brzo po objevení kruhů Roberval. — Množící se počet asteroid v prostoru mezi Marsem a Jupiterem (kolem slunce) kroužících poskytnul by snad z daleka též pohled kruhu, velmi ovšem řídkého čili průzračného.

když do ní vlejeme, přijme na sebe tvar zcela pravidelné koule. Prostrčíme-li koulí tou drát tak aby procházel středem jejím, a otáčíme-li jej,*) uvedeme i kouli samu v otáčivý pohyb, následkem kterého se splöští tím více, čím větší jest rychlost otáčecí. Při dostatečné rychlosti můžeme toho docíliti, že se buď veškerá hmota od drátu neb část její od ostatní hmoty ve tvaru prstenu odtrhne, který otáčeje se kolem středu svého (následkem setrvačnosti) buď tvar svůj podrží, pokud rychlost jeho se nezmenší (následkem tření) tak, aby opět k původnímu tvaru se vrátil, buď byl-li jen poněkud nepravidelný, ve tvar koule od drátu neb od zbytku oddělené se svine.

O analogii zde se vyskytující referují s velikou zálibou všechny novější spisy o Laplace-ově hypothese jednající; před očima našima vznikají tu, pomocí „experimentalní astronomie“ malé modely kosmických útvarů atd. Zdá se, že nikdo z horlivých těchto zastanců novověké kosmogonie nečetl původních prací Plateau-ových; jinak nebyl by mohl smlčeti, kterak Plateau, jsa sobě oné analogie právě jen co pouhé analogie vědom, rozhodně proti tomu protestuje, aby se z ní úsudky kosmických poměrů se týkající činily. V pojednání, jednajícím o zmíněném prve, pokusu **), praví: „Nesmíme však v tomto pokusu spatřovati více nežli pouhou hříčku vědeckou; neboť okolnosti, které výsledek podmiňují, nemají patrně žádné podobnosti s těmi, které způsobily konfiguraci Saturnovy soustavy.“ Rovněž varuje ve svém výtečném spise: Statique des liquides, před nedopatřením, v něž by upadali ti, kdož by z jeho pokusů souditi chtěli na kosmické poměry. Síly, které v jednom a v druhém případě k platnosti přicházejí, jsou zcela rozdílné: tu povrchové napjetí jen v nejmenších vzdálenostech působivé, tam gravitace vztahující se do největších vzdáleností. I netvoří tudíž Plateau-ův pokus doklad pro platnost domněnky Laplace-ovy, nýbrž spíše doklad pro důležité, bohužel však málo uznané pravidlo, že máme sobě při rozšíření vědomostí svých pomocí pouhé analogie na předměty ku bezprostřednímu bádání nepřístupné s největší opatrností počínati.

Velkolepé výzkumy obou Herschelů a jiných astronomů v oboru astronomie, zejmena objevení četných mlhovin a různých tvarů „přechodních“ až k stálicím podobného rázu a složení, jako je slunce naše — tyto a podobné výsledky uvádějí se zhusta ve prospěch hypothesy nebularní (tento společný název lze zvoliti pro každou domněnku, jejíž východištěm jest mlhavá „prahmota“). Velmi případné bylo prohlížení a porovnání oněch předmětů nebeských přirovnáno s procházkou v lese, kde nejrozmanitější tvary vegetace současně před oči se nám staví, z kterých však můžeme, vybírajíce jedince v postupných dobách vzrůstu se nalezající, utvořiti si obraz o časovém rozvoji jednotlivých stromů a tudíž i celého lesa. Tak i na obloze pozorujeme mlhoviny v původním prastavu, jiné, které se byly již svinuly v tvar přibližně sférický, další ještě pravidelněji okrouhlé, v jichž středu již objevuje se žhoucí jádro — budoucí stálice.

---

*) Rozumí se, že skutečné provedení tohoto nesnadného pokusu vyžaduje velkou péči; hořejší popis má naznačiti jen základní myšlenku jeho.

**) V. Poggendorff Annalen der Physik, Ergänzungsband II.

Nelze upříti, že zde jakousi analogii spatřujeme; nesmíme jí však slepě důvěřovati. Vstupujíce do „zahrady světa“, nesmíme se domnívati, že tolik máme vůči předmětům v ní se nalezajícím zkušeností, mnoho-li jich máme, vstupujíce do lesa, vůči stromům a rostlinám jeho. Nezkušené děcko také by as sotva po jediné procházce v lese odhalilo tajemství jeho; a čím jsme vůči všemumíru ne-li nezkušená děcka? Obrazivost naše přijala v sebe nejprve názory nebularní hypothesou podmíněné a vzdělané; nyní pak naplněna těmito názory upravuje dle nich obraz všehomíra, a vkládá představy názorem tím vzbuzené ve skutečnost. Či kdyby některá nová hypothesa tvrdila, že se tělesa některá ze stavu žhoucích koulí přeměňují v rozptýlené útvary mlhové, nemohla by se stejným právem jako hypothesa nebularní odvolati na různé předměty oblohy, které „současně v různých postupných stavech rozvoje se nalezajíce ve svém souboru poskytují obraz vzrůstu čili vývoje každého jedince o sobě?“ Nebularní hypothesa musí se nejprve sama sebou osvědčiti a pak teprve lze jí upotřebiti na výklad zjevů, jež nám poskytuje hvězdnatá obloha; opačný postup jest neoprávněný, aneb alespoň nevede bezpečně k cíli.

VI.

Z toho, co až posud bylo uvedeno, vychází tuším s jasností dostatečnou na jevo, že vyžaduje Laplace-ova kosmogonie podstatných změn, aby nabyla povahy pouhé, poněkud jen pravděpodobné hypothesy (aniž posud jest patrno, jakého druhu změny ty býti a v jakém směru se provésti mají); že ji však nikdy nebudeme moci vřaditi do soustavy přísných vět nebo-li pouček vědeckých. A platí-li to o kosmogonii tak důmyslně zosnované, vyšlé z péra nad jiné povolaného, nebudeme zajisté v pochybnostech ohledně soudu, jenž stihnouti musí jiné kosmogonie, na př. Kantovu. Jsou ony spíše dojemnými doklady neúmorné touhy ducha lidského po vědění, která ho nese do nevystižných dálí a klame vidinami vlastní jeho obrazivosti.

Ostatně nelze tvrditi, že by se velkolepá výprava kosmogonická novější doby byla skončila beze všeho prospěchu pro nás. Dvojí poznání jsme si odnesli z výpravy té, věty to obsahuplné byť i jednoduché. Předně nelze pochybovati o tom, že jsou všechna tělesa sluneční soustavy *) společného původu, čili (abychom se přesněji vyjádřili, poněvadž vlastně o „původu“ oněch těles mluviti nemůžeme), že bylo uspořádání jejich v souvislou soustavu podmíněno jakýmsi neznámým nám ovšem, ale poměrně jednoduchým zákonem.

Druhou větu mohli bychom ve mluvě darwinismu nazvati principem výběru pohybů, a Kantovi přísluší zásluha, že první k ní poukázal a jí upotřebil. Zcela všeobecně mohli bychom ji vysloviti takto: kdykoli v chaotické směsi pohybujících se hmot překážky proti pohybu se vyskytují, vytříbí se poznenáhla veškerý pohyb tak, aby odpor proti pohybu byl co nejmenší. **)

*) Vlasatice nepočítáme k tělesům této soustavy.

**) Dlužno připomenouti, že princip ten jest velmi všeobecný, a že může tudíž posloužiti k objasnění mnohých úkazů mechanických. Proč jeví kapaliny

Vyjma tyto dvě věty (z nichž pouze první ku kosmogonii samé se táhne, kdežto druhá toliko pomocnou poučkou jest) nemůžeme žádný bezpečný výsledek zaznamenati. Vše ostatní jest pouhou domněnkou, pouhým tušením.

A příčina nezdaru? Ta tuším jest patrná. Není prostě možno, z nedostatečných dat empirických souditi nazpět o době nesmírně ať nedíme nekonečně vzdálené. Nejen že se každá indukce o sobě tím více oslabuje, čím více ustupujeme do dáli; zároveň trhá se řetěz souvislých úsudků, kterým chceme minulost připoutati k přítomnosti, a my ocitujeme se v okeanu nekonečnosti — bez vodítka, bez opory.

Mluvě o představách chaotické prahmoty, z které prý svět se zrodil, připomíná E. Budde*) trefně: „Připustiti chaos, neznamená nic jiného nežli přiznati se, že jsme překročili hranice, při kterých ještě určité představy existují. K tomu však dospějeme — podnikneme-li — jak staří i novější učinili — pokus, vzdělati kosmogonii, aniž bychom si byli jasně vědomi požadavků, v úkolu tom obsažených. Soudíme induktivně zpět po dobu konečnou, pokoušíme se proniknouti dále a dále, konečně myšlenka se otupí a obrazivost sobě zůstavená přehoupne se do mlhava, připouští chaos, a rozum musí vzdáti se úmyslu, by ve všeobecné mlhavosti něco určitého rozeznával. Že chaos, v absolutném toho slova smyslu, nikdy neexistoval, netřeba dokazovati; tvarem světa v jakémkoli, byť i sebe vzdálenějším okamžiku byl nynější tvar jeho předurčen; nutné zákony jeho vždy existovaly; považujeme-li svět v nynější době rozvoje jeho za kosmos (ladný celek), nesmíme zapomenouti, jak velký podíl na názvu tom má vlastní naše schopnost, rozvíjeti vůči němu svou činnost myšlením a požitkem . . . .“

Výsledek, jehož jsme se předchozími úvahami dodělali, bude se mnohému zdáti příliš pessimistickým; odpovídá však skutečnému stavu věci, a jest novým článečkem v soustavě zdravého positivismu, jehož chladné vanutí osvěžuje, sílí a čistí víc a a více všechny vědy. I jest zajímavo, pozorujeme-li, kterak rozvoj kosmogonie, jak jsme jej zde v stručných rysech byli seznali, novým jest dokladem jedné z nejhlubších myšlenek vyslovených tvůrcem moderního positivismu Augustem Comtem.

Týž rozeznává totiž v rozvoji každé stránky ducha lidského tři doby: theologickou, metafysickou a positivní. V mnohých věcech (a u mnohých lidí) posud jest rozhodujícím názor doby prvé: v jiných věcech jeví se postup k názoru druhému, a jen ve velmi malém kruhu ideí (zejmena v oboru t. zv. exaktních věd, a tu zase zvláště ve vědě pro svou jednoduchost nejdokonalejší, v mathematice) vyšinul se duch lidský na stanovisko positivní. Na stanovisku tom rozhoduje jen

---

(a jak nás moderní meteorologie poučuje, též plyny) tak velkou tendenci k vířivým pohybům? Při postupném pohybu snadno a brzo narážejí částice kapaliny na překážky, ze směru původního je vyšinující, nejvíce pak samy sobě překážejí, nemají-li vesměs stejnou rychlost: při vířivém (přibližně kruhovém) pohybu vyhýbají se jedna druhé a kroužíce ve vykázané jednou dráze méně jsou ohroženy překážkami nežli v přímém postupu.

*) E. Budde: Zur Kosmologie der Gegenwart: 1872.

zkušenost a cokoli z ní s plnou silou přesvědčivosti (čili dle zákonů logiky) odvoditi můžeme.

Na první pohled poznáváme, že biblická (tudíž i středověká) kosmogonie větším dílem do doby theologické, moderní Kantova neb Laplace-ova, původní neb modifikovaná kosmogonie větším dílem do doby metafysické náleží. První jest ovládaná pojmem účelnosti, druhá pojmem příčinnosti, pojmem to po výtce metafysickým, byť i v něm se tajilo positivní jádro, poznání totiž vzájemné, nám však nepochopitelné souvislosti dějů přírodních. Oba názory sestrojují svět a priori; první vbásniv se do ducha všemohoucího světa tvůrce, přibrav ku pomoci, by s větším důrazem vystoupiti mohl, nadlidská zjevení, hlásá a rozebírá účely božské, k jichž dosažení svět, tak jak jest, musel býti zařízen; druhý, stvořiv sobě v duchu nejprv hmotu povolnou, všem dalším požadavkům vyhovující, snadnou má práci s vytvořením nynějšího světa, nestaraje se o spory, jež vzrůstají následkem skutečných vlastností skutečné hmoty, oné fiktivní hmotě málo jen podobné.

Positivismus zříká se s klidnou resignací všech pokusů, na nynějším stupni našich vědomostí řešiti problem původu světa. Pojem příčiny jest mu tak cizím, jako pojem účelu; znáť on jen vzájemnou souvislost úkazů a ví, že oba ony pojmy jsou jen způsoby nazírání, ať tak díme klamy, duševní perspektivou podmíněné.*) Pojem příčiny jen proto poněkud jest povýšen nad pojem účelu, poněvadž v něm leží (jak shora již bylo vytknuto) uznání oné pevné souvislosti dějů přírodních, kterou positivismus za základ vědění našeho považuje, aniž by se proto domníval, že sestupuje v hlubiny tajemné dílny přírody.

Snad podaří se nám časem, na základě oné souvislosti a pomocí přesných výkonů logických částečně alespoň naznačiti postup těch dějů, jež od jakéhosi dřívějšího stavu vedly k nynějšímu uspořádání světa; snad podaří se též, posunouti onen dřívější „začáteční“ stav mnohem dále do minulosti, nežli nyní se nám zdá. Splní-li se však kdy tyto naděje, či řekněme raději tyto tužby naše, splní se zajisté jen na základě studií mnohem obsáhlejších, po dlouhodobém co nejpečlivějším rozboru skutečných, t. j. našemu pozorování přístupných vlastností hmoty a po všestranné i nejvýš obezřelé dedukci rozmanitých, z vlastností těch plynoucích úkazů a dějů.

Střízlivé, z vědecké resignace plynoucí úvahy tyto, jež nám positivismus předkládá, neudusí ovšem nikdy vroucí, duchu lidskému vrozenou touhu po rozřešení hádanky světa, a nezamezí snahy předčasné za ukojením touhy té se nesoucí; zabrání však bezpečně tomu, bychom výtvory obrazivosti své nepovažovali za výsledek exaktního bádání, bychom ne-

*) Věda, která pokročila nejvíce ve směru positivném, mathematika, nejlepším jest toho dokladem. Když jsme byli řešili nějaký problem, čas obsahující (určili na př. závislost jistých veličin na čase), můžeme z daného stavu těch veličin v jistém okamžiku souditi na hledaný stav týchž veličin v jiném buď budoucím, neb minulém okamžiku. Daný stav mohli bychom tudíž považovati stejným právem za příčinu hledaného stavu budoucího, neb za účel, za cíl, k němuž směřoval hledaný stav minulý, kdyby bezvýznamnost těchto dvou pojmů v našem případě nebila přímo do očí.

složili po prvních pokusech ruce v klín a nehověli sobě v metafysické mythologii právě tak bezmyšlenkovitě a trpně, jak trpně se celá tisíciletí uspávati nechala mythologií theologickou.

Jest-li kde, platí v otázce po původu světa posud slovo Laplace-ovo: Ce que nous connaissons est peu de chose, mais ce que nous ignorons est immense.

Obláčky.

Novela **Christiana Elstera.**

Z norského přeložil Václav Petrů.

(Pokračování.)

VI.

Holt se od této doby již nikdy po jídle v pokojích nezdržel. Mluvě s Elinou, byl přívětivým a přec ho obestírala jakási trudnomyslnost, beznadějná skleslost mysli, jež budila mimoděk soustrasť. Po některém čase jsem ho počal zase v obchodu jeho navštěvovati. Vítal mne vždy laskavě, byl však ještě mlčelivějším než dříve a hovor náš se jen zřídka rozproudil. Shledal jsem, že čítá také rád věci s povoláním jeho se nestýkající, hlavně pak rozpravy dějepisné a přírodovědecké spisovatelův, vycházejících z názorů, které znal ještě ze školy. Miloval jmenovitě spisovatele, kteří pohrdajíce slohem květnatým, vynikali řečí prostou a úsudkem praktickým. Mezi knihami jeho nenalezl jsem ani jedné z oboru písemnictví krásného. Po jeho náhledu byli básníci a lidé, mající zalíbení v poesii, dětinnějšími, než se na odrostlé sluší. Snad byla tato nedostatečná vnímavost pro jednu část písemnictví příčinou, že Elina duševní vzdělání ujcovo tak zhola podceňovala.

Když jsem příležitostně poznamenal, jak sečtělým strýc její vlastně jest, odvětila zkrátka: „Tak, toho jsem dosud nikdy neznamenala."

Také o advokátovi Vankovi mluvívala s nelibostí. Vlastence toho neměla vůbec ráda a soudila o něm velmi přísně a trpce.

Je prý to zbabělostí prodlévati zde, má-li schopnosti působiti ve větším oboru. Kdyby se mu skutečně jednalo o idee jeho, byl by vytrval na bojišti. Návštěvy jeho u Holta prý postrádají také důvodův šlechetnějších.

„Neboť Vank jest muž vzdělaný," pravila, „jehož povolání Holtovo nezajímá. Proč tedy přichází večer jak večer? Tropí si z Holta šašky," při tom se jí leskly oči hrozivě. „Pravím ti však, k tomu že Holt není."

Tehdy jsem ji slyšel ponejprv a naposledy mluviti ve prospěch strýcův: bylo viděti, že umí přece cenu jeho jako člověka uznati a že nesnese, aby mu jiní ubližovali, byť se s ním sama nedobře snášela.

Marně jsem se pokoušel promluviti něco na obranu vlastencovu; o Holtově vzdělanosti nechtěla ani slyšeti a také jí nešlo do hlavy, že by zaměstnání jeho mohlo u lidí vzdělaných vzbuzovati zalíbení.

Všecka činnost ujcova byla jí nyní ku podivu cizí i život v údolí, jímž se dříve tolik zabývala. Rozpomínal jsem se na doby, kdy přijímala dole u mostu náklad ryb a kdy téměř jako on sám na jeho sýpkách a v jeho knihách se vyznala. Tehdáž jsem nebyl s to pochopiti, jak může myslící člověk takovým všedním a malicherným věcem se věnovati. Jak zcela jinak tomu bylo nyní! Skromná tato činnost nabyla pro mne důležitosti, o níž jsem před léty neměl ani tušení.

Očím Elininým byl však nyní celý ten malý svět uzamčen. Když jsem jí o něm vypravoval, nudilo ji to. Zdálo se, že nemá vůbec chuti se skutečností se obírati, chtějíc jen čísti a příběhy poslouchati.

Nějaký čas jsme čítali jako dříve a na procházkách jsme rozmlouvali o tom, co jsme přečetli. Najednou však se zdálo, jakoby ani knihy nebyly s to myšlenky její upoutati. Buď byla při čtení roztržita nebo se objevil na tváři její výraz tak tázavý a nepokojně tklivý, jakoby očekávala, že se každou chvíli něco zvláštního přihodí. Pak vypadala zase jako zklamaná a rozmrzelá. Zdálo se, jakoby se zříkala naděje, nebo se vzdávala illuse dlouho a pečlivě chované.

Nejednou jsem si umínil promluviti s ní o tom, ale tu zmizel pokaždé pátravý onen pohled i pravil jsem sobě, že bylo všechno pouhou domněnkou. Vždyť byla Elina v celku beze změny, snad jen trochu více zamyšlena a zadumána, nežli bývala jindy. Hlavně byl-li Holt přítomen, zdálo se mi, že znamenám tento výraz v očích jejích. Pak jsem si myslíval, že spozorovala asi také trudnomyslnost jeho a že lituje tvrdých slov, jichž tehdáž proti němu užila. Snad očekává od něho laskavé slovíčko, aby ho odprosila. Poznával jsem čím dále tím zřetelněji, že i ona poměrem tím nepřirozeným trpí a po smíření touží. Jednoho dne jsem potkal advokáta Vanka na ulici. Byl mrzut, ale jako vždycky hovorný.

„Měl jste přece jen pravdu v tom, co jste mi o štědrém večeru pravil,“ počal. „Člověk osamotní ven a ven v takovém koutečku jako ten starý konservativní šosák. Jak víte, navštěvoval jsem Holta vždycky, je to člověk hodný, počestný,“ dokládal na omluvenou. „Ale co se stal nevlídníkem, nahání mi jen samé starosti.“

„Nevlídníkem?“

„Ano, což to nepozorujete?“

„Nevím — —“

„Věřím, věřím, že jste si změny té nepovšiml. Jen kdo muže toho zná důkladně, pozná, co se v něm děje. Vidíte, nenáleží ku hovořícím členům společnosti, nýbrž ke kouřícím, k lidem, kteří umí velmi dobře poslouchati. Stane-li se člověk takový roztržitým anebo dokonce zapomene-li si dýmku nacpati, je to známka povážlivá.“

„Ano, znamenal jsem již — —“

„Zvláštní člověk, ten Holt,“ skočil mi do řeči vlastenec. „Co tomu říkáte, že se pod rozvážlivým jeho zevnějškem skrývá horlivý zastance svobody? Ano, divíte se tomu. Ale není to tak divné. Není politikem — o podobných věcech mluví nerad. Ale vřelé, svobodo-

myslné slovo bývá mu přece vítáno a uvnitř své duše jest horlivým vlastencem. Usmívá se, mluvím-li k němu o politice, jakoby to vše bylo nesmyslem; někdy také říkává polo sarkasticky: „Ano, měli se tebe zeptati,“ nebo: „U všech všudy, kdybys ty byl členem vlády, jinak by se bylo stalo.“ Ale přes to vše souhlasí s mými názory, ač to nedává zřejmě na jevo. Nyní je po všem, nepromluví ani slovíčka více, neusmívá se a jak praveno, nikdy již nekouří.“

Dospěli jsme našeho dvorce a já vyzval vlastence, aby strávil chvilku v mém pokojíku. Dal si říci, vyhledal si neprodleně největší dýmku a posadil se pohodlně do lenošky.

„Abychom se na dřívější řeč vrátili“ — počal znovu — „všecka tato trudnomyslnost pochází z poměru k Elině — odpusťte, já zapomněl — vyť jste — hm —“

Žádal jsem, aby se vyslovil jasněji.

„Dovolíte? Nu dobrá. Přes to přese všecko jest zřítelnicí jeho oka. Neženat — osamocen — někdy život bídný, věřte mi. A Elinu miloval jako dceru. Podle mého soudu bude to pro něho strašná rána, až ji ztratí.“

Najednou jsem se stal pozorným.

„Myslíte opvavdu, že — že —“ zarazil jsem se myšlenkou, že chtěl Holt sám rozloučení uspíšiti.

„Znám ho již dávno,“ pokračoval Vank, „i mohu vám říci, že počal oživovati teprve, když se k němu Elina dostala. Ta měkkost, dětinnost — neznamenal jste, jak bývá měkkým? — to vše mu přinesla ona. Čtu vám ve tváři, že pochybujete a se divíte. Máte za to, jako mnozí jiní a i Elina sama, že ji nemůže vystáti. Rozumím, ubezpečuji vás však, že vím, jak ji má rád. Měl jste viděti, jak pilně se ohlížel, je-li vše v domě zařízeno, jak ona si přeje.

Nikdy se jí netáže, ale zpozoruje-li někde, že si Elina něčeho přeje, vyplňuje to zhurta, po tyransku, jakoby mu něco bylo napadlo, proti čemuž není námitky. Nežli však zví, je-li s tím Elina spokojena, bývá rozčilením všecek nemocen. Ano, je s podivením viděti, jak se poctivý ten muž utíká ke lsti a jak mne nabádá, abych zkoumal, došlo-li také jejího uznání, co zařídil.

Má celý sklad věcí, kterých si příležitostně žádala a jež neprodleně objednal, nemaje však odvahy, jí je nabídnouti. Tak je tu ještě bedna knih z doby, ve které ji počalo baviti čtení.

Viděl jste již malý člun dole v kolně? Pokud se o něm pracovalo, nehnul se odtud. Tak půvabné loďky plachtové není na celém pobřeží, jsem však přesvědčen, že ji Elina ani neviděla, nebo aspoň neví, že je člun pro ni ustanoven.

Když se kdysi roznemohla, bylo teprve viděti, jakou lásku k ní chová. Nevím, kdy jídal a spával v tu dobu, a z domu neodcházel, leda šel-li pro lékaře. Vypadal jako smrtonoš. A měl jste ho viděti, když krise minula. Nikdy jsem neviděl zjev radosti — jak to mám říci — tak dojemně nevinné. O Elině však ani nemluvil. Když jsem ho navštívil, dal přinésti láhev vína. Jinak není člověka střízlivějšího, neumí ani jeden druh vína od druhého rozeznati. Ale v ten den pozo-

roval láhev znalecky a měl radost z barvy a vůně vína, ba i ze známky a papíru, jímž byla láhev obalena.

A tak to bylo se vším, čeho se hled jeho dotekl: svět se mu zdál novým; bylo ku podivu, jak toho dne slunce jasně svítilo a jak krásnou modrou barvou se fjord skvěl. Vzduch byl tak líbezný a lehký, pažit tak svěží, a když prohledával Holt skladiště, mínil, že dělníci ještě nikdy tak dobře a horlivě nepracovali, jako za jeho nepřítomnosti. Za to se jim zvláště odměním, pravil. Tak jsem ho neviděl nikdy, nikdy. Když pak se Elina pozdravila, byl zase jako dříve. Někdy sice trochu komickým, jako když se začal nositi podle nejnovějšího střihu.

Můžete si představiti, jak jsem se podivil, spatřiv ho jednoho dne v elegantním tom obleku. Když jsem ho velikýma očima prohlížel, byl všecek rozpačit a stavěl se, jakoby se nebylo zhola nic přihodilo. Já však si vzpomněl, jak Elina kdysi pravila, že nemá ráda, strojí-li se lidé příliš starosvětsky. Pokus arci dlouho netrval; moderní oblek mu neslušel a on to cítil asi sám.

A nyní se vás táži ještě jednou: pochybujete dále o tom, že Holt neteř svou opravdu miluje?"

Musil jsem dáti vlastenci za pravdu a přiznati se, že jsem sám u sebe věc tu vždycky pokládal za pravdě podobnou. Pouze to mi zůstávalo hádankou, proč city své tak utajuje.

„Ano, zvláštní jest," pravil Vank, „že nejen pravé smýšlení ukrývá, nýbrž také se chová, jakoby vůbec nerad viděl, že se Elina v domě jeho zdržuje. Častokráte si umínil poslati ji někam do města nebo do ciziny. A proč? Když jsem se ho tázal po příčině, odvětil vyhýbavě, že lépe jí tak bude nežli v nudné jeho společnosti zhloupěti. Čili jinými slovy: co mohu býti já, muž obstarožný, neveselý, bez zvláštního vzdělání duševního mladé dívce jako Elina? A zná ji. Ví, kdyby tušila, jak nesnadné by mu bylo loučení, že by si uložila za povinnost v malém tom domě bydleti a zemříti. Nechce, aby se cítila na něm závislou a proto si jí hrubě ani nevšímá."

Výklad ten se mi zdál poněkud hledaným, nebyl jsem však s to nalézti lepší. Uzavření, samotářští lidé mohou se konečně ze samé úzkosti, aby citův svých neprozradili, rozstonati. A snad se Holt tak choval jen proto, že byl neschopným s někým se sdíleti?

„Jsem přesvědčen," vedl Vank svou dále, „že se bude k vám jakožto snoubenci Eliny vždy chovati s největší přívětivostí."

To se nedalo popírati.

„Spolu pak se také určitě naději, že vynaloží seč bude, abyste nevěstě své zřídil co nejdříve vlastní domov."

Důkazy toho jsem měl po ruce, nechtěl jsem se však o nich hostovi zmíniti.

„A přes to vám povídám, že s úzkostí smrtelnou očekával, že se Elina jednoho dne zasnoubí. Ano, vše to vám není jasné. Mně se to zdá býti vznešené."

Odmlčel jsem se a vlastenec počal blouzniti o velikých svých ideách. Že pak jsem se němě oddával svým myšlenkám, radoval se řečník upřímně z pozorného posluchače a poroučeje se, lichotil mi, že mne všeobecné blaho lidstva zajímá.

VII.

Elina mne vyzvala, abych s ní vyšel na procházku — bylo tomu již dávno, co jsme spolu podnikli poslední výlet.

Sníh zapudil povětrnost mlhovitou, pak přišel mráz a pokryl cesty ledem. Traviny a stromoví byly posety hustým jíním a při každém kroku ozýval se šelest jakoby se pod nohami sklo lámalo.

Malé rybníky se potáhly čistým ledem, tak průhledným, že bylo viděti na dně sítí a křeménky. Doteklo-li se slunce na chvilku polí jinovatkou zastřených, zdálo se, jakoby se tisíce zářících očí z křovisk a travin usmívalo vzhůru na světlo nebeské. Takové dni bývají časem na konec zimy. Vzbuzují podzimní náladu a tuchu, jakoby nastávala nová zima, nikoli pak jaro a léto.

Mlčky jsme se ubírali podle sebe na břeh. Najednou vzhledla ke mně Elina a pravila prudce: „Chtěla jsem ti již dávno něco říci: nevidím to ráda, že Holta tak často navštěvuješ.“

Začervenala se jako krev a oči jí svítily zvláštním rozčilením.

„Co máš proti tomu?“

„Povím ti to. Co jsem řekla o návštěvách Vankových, to platí i o návštěvách tvých. Máte Holta k lepšímu, jinak nepochopuji, co u něho chcete.“

„Jsi v tom docela na omylu; nepochopuji, jak se můžeš domnívati, že by byl Holt mužem, jenž dá s sebou žertovati. Naopak tropívá si někdy způsobem velmi dobromyslným šašky z Vanka.“

Hleděla zamyšlena před sebe.

„Já však jsem přesvědčena, že se u něho nudíš. Navštěvuješ ho jen, abys mu prokazoval pozornost?“

„Docela ne. Strýc tvůj není člověk nudný.“

Zastavila se a hleděla mi pátravě do očí.

„Přestal bys na tom tráviti život jako Holt v těsném komptoiru nebo jako lékař v těsném okrsku?“

„Ano, přestal,“ odvětil jsem upřímně, „raději však na tom druhém.“

Obličej její nabyl zase výrazu hloubavého. „Čítáme o tak mnohých velikánech — měl bys usilovati o něco většího —“ Zajikla se.

„Co myslíš, Elino?“

„Na tvém místě bych si přála přijíti daleko odtud — byla bych ráda někde, kde se více děje — kde jsou jiní lidé.“

Opět ji tedy znepokojovala myšlenka, co se venku ve světě děje.

„V celku jest život všady stejný,“ mínil jsem.

„To nemyslíš opravdu,“ pravila, vytřešťujíc na mne oči.

„Ano, do jisté míry je vše stejné — ne však zevně.“

„Ano, zde však není nikoho — nevím, ani jak se vysloviti — zde není nikoho, kdo by se staral o vše veliké a krásné, čemu lidé venku ve světě žijí a oč usilují.“

„O, život se může i v poměrech sebe menších vyvinouti velikolepě a krásně. Události světa velikého nemívají cenu největší. Také to nebývají lidé nejnadanější, kteří žijí život nejkrásnější a nejbohatší.“

„Tomu nerozumím,“ pravila v myšlenky pohroužena. „Musí přec býti něco jiného, nežli proč lidé zde žijí; musí kdes býti důstojnějších

úkolů života lidského. Nikdy bych se nespokojila s působištěm menším, bylo-li by po ruce větší. — Vždy se tomu divívám, že jsi mohl sobě mne zamilovati — mne, dívku, jež se od ostatních ničím neliší."

Smál jsem se, ona však zůstala vážnou, přemýšlejíc patrně, jak by hádanku tu rozřešila.

Před námi se prostíralo údolí, mrazivě chladné, bez slunce a světla, jakoby tam byla obydlí lidská zamrzla, a paprsky sluneční vyzíraly plaše přes stěnu skalní, vypravujíce těm, kdož tu byli spánkem zimním sklíčeni, jak roztomile je venku ve světě, v němž vládnou.

Pak se vynořily zase nové myšlénky, vypravující o všem tom dobrém, krásném a pravdivém, jež se tam dole v útulných chatkách skrývalo. Co zde bylo lidí, kteří bez vynikajícího vzdělání a nadobyčejných schopností vedli přece život bohatší než tak mnohý, jehož osud obmyslil nadáním, vědomostmi a povoláním důležitým.

Oslněni velikými činy hrdinskými, nad nimiž svět trne, zapomínáme všímati si pravdy a velikosti duševní, jež v sobě může chovati sebe menší činnost života všedního. V odlehlých těch krajinách stává se mnohý skutek, daleko větší toho, o němž básníci zpívají a vypravují; zde vychází nejednou na odiv věrnost a trpělivost, láska a sebezapření, účinnost, jež by nás uchvátila nadšením, kdyby se vše to nedělo tak zticbounka. Lidé ti jsou tomu tak zvyklí, že jich to ani nedojímá, a těm, kdo to dovedou oceniti, nedostává se slov, aby to rozhlašovali.

Věděl jsem sice také, že vedle vznešeného roztahuje se tu malicherné, domýšlivé, sprosté a surové. Také mi tanulo jasně na mysli, že drobné poměry tísnívají. Vždyť tu nedospívá veliké množství dále než k boji o samobyt a nové myšlenky a idee náležejí zde k hostům nejřidším! Ale přece potkáváme se tu s myslí rytířskou a skutky hrdinskými, a také v těchto skrovných poměrech lze žíti platně, má-li jen člověk oko otevřené a vůli poctivou.

Vše to se mi míhalo nejasně mozkem i mluvil jsem o tom k Elině.

Čím více jsem se rozhorloval, tím častěji mi vyklouzlo jméno Holtovo z úst, neboť co mohlo myšlenky mé lépe odůvodňovati než-li činnost jeho! Mávla netrpělivě rukou, já se však nedal tím mýliti.

(Pokračování.)

Brda, pohoří středočeské.

Nástin orograficko-geologický.

Sepsal Prof. Dr. Jan Krejčí.

(Pokračování.)

V topografickém ohledu zasahuje pásmo Třemšínských a Příbramských slepenců do hejtmanství Blatenského a Příbramského.

U jižní paty Třemšína a Štěrbiny v hejtm. Blatenském stýkají se dominia Lnáře (majitel bar. Lilgenau), Březnice (hrabě Palffy), Tochovice (kn. Karel Schwarzenberg) a Rožmitál (kn. arcibiskup Pražský), z nichž každé má podíl na lesích zdejších. Nejrozsáhlejší prostranství na západním konci našeho Třemšínského slepencového pruhu zaujímá dominium Rožmitál, 9215 hektarů (16012 jiter), z čehož 7922 h. lesa, vzorně spravovaného.

Dále na východ řadí se k Rožmitálsku statek Staré Sedlo neb Hrádek (majitelka kn. Vilemína Schwarzenbergova), pak malý statek Vysoká (majitel hrabě Václav Kaunic) a bývalé dominium kr. horní město Příbram, jež nyní proslulé jest co střediště nejznamenitějšího dolování v Evropě a vůbec v novějších dobách i v ohledech občanských slavně se zvelebuje.

Za Příbramským majetkem rozkládá se pěkné lesní panství Hluboš (majitel kníže Öttingen), s půvabným zámkem; další pak východní konec pruhu slepenců Příbramských padá vesměs do velkého dominium Dobříšského (majitel kníže Colloredo).

3. Velké lesní hřebeny Třemošenské mezi Příbramí a Rokycany.

Pohoří toto jest nejmohútnější v celé soustavě českých Brd, anoť zaujímá na jihozápadním konci jejich prostranství asi 7☐ mil. Ohraničení jeho jde na jihu dle čáry od Bukové a Rožmitála přes Bohutín a Hluboš; na západě od Bukové přes Padrť a Skořice na Mirošov; na severu od vrchu Žďáru u Rokycan k Holoubkovu; na východě od Holoubkova přes hrad Valdek k Čenkovu u Jinec. Nejpříkřeji vystupuje to pohoří nad Příbramskou krajinou, severně od slepencových kopců, právě popsaných, a sice v podobě dlouhých, táhlých, lesem pokrytých hřebenů, jejichž průměrná výška 700 m. přesahuje.

Vystoupíme-li na jeden z těch hřebenů, na Třemošnu nebo na Brdo nad Obecnicí, spatříme před sebou na sever takřka do nedozírné dálky řadu podobných táhlých lesních hřbetů, jeden za druhým seřaděných a vesměs lesem oděných.

Celá tato spousta hor skládá se ze samých křemenných slepenců a z křemitě drobového kamení, pocházejících patrně z nánosu pravěkých,

mohútných řek, kteréž zde na dně nějakého jezera se usadily. Mocnost těch slepencových a drobových vrstev páčím na 170—200 metrů. Spodek jejich, pokud se dá souditi dle paty hory Třemošny u Příbrami a dle břehů řeky Litavy, kteráž slepence u Hluboše napříč prorývá, jest stará předsilurská břidlice v odchýlném uložení; i nepochybně souvisely druhdy tyto vrstvy s pruhem slepenců na Březové a Svaté Hoře, byvše teprva pozdějšími horskými převraty od nich odděleny.

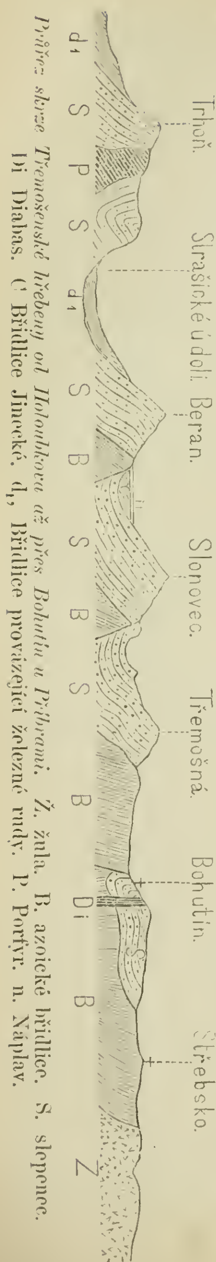
Velká rozsedlina jílová podél Březových hor v dolech odkrytá, naznačuje směr těch převratů.

Také v souvislém prostranství Třemošenských hor, výše vytknutém, jest původní vodorovné uložení a celitost slepencových a drobových vrstev jejich mnohonásobně přerušena, a sice lze si tu celou vrstevní soustavu představiti jakožto rozlámanou v podélné pruhy, od jihozápadu k severovýchodu protažené, z nichž každý na jižním svém kraji jest nad severní svůj kraj vyzdvižen. (Viz připojený průřez.) Řada horských hřbetů Třemošenské soustavy není právě nic jiného, než řada takových pozdvižených vrstevních krajů. Nad to jest ta soustava horských vrstev prostoupena napříč hlubokými údolími, od jihovýchodu k severozápadu a od jihu k severu směřujícími, jimiž taktéž mohútné pukliny a rozsedliny se naznačují. Nejmohútnější z těch údolních puklin jest údolí Litavy mezi Hluboší a Lochovicemi.

Hlavní příčina vyzdvižení a rozdrcení slepencových vrstev souvisí i zde, jak již dříve podotknuto, s vyvřením žuly středočeské, kdežto již na počátku doby silurské ty vrstvy vysoko nad hladinu mořskou povznešeny byly.

K tomu přispěly později i převraty spojené s vystoupením porfyrů a zelenokamenů, jimiž, jak se zdá, zvláště příčné pukliny byly způsobeny, kdežto podélné dle směru hřebenů souvisí nejspíše s vystoupením žuly.

Skamenělých tvorů nebylo zde nikde nalezeno, ani sladkovodních ani mořských. To ovšem nevylučuje možnost, že již v době, když zdejší slepence se usazovaly, nějakého organického tvorstva bylo; ba možnost ta jest k víře velmi podobná, anoť ve vyšším pásmu těch slepenců, na východním jejich okrají v okolí Jinec, v tufovitých břidlicích do nich vložených, náhle se objevuje skamenělé tvorstvo vysoké organisace: korejši (trilo-

Průřez skrze Třemošenské hřebeny od Holoubkova až přes Bohutín u Příbrami. Ž. žula. B. azoické břidlice. S. slepence. Di Diabas. C' Břidlice Jinecké. d_1 Břidlice provázející železné rudy. P. Porfýr. n. Náplav.

biti), ramenonohé mušle (Brachiopoda) a ploutvonohé plže (Pteropoda). Buděť o tomto výjevu na patřičném místě jednáno, zde stačí podotknouti, že vrstvy skutečně mořského původu teprve na východní straně slepenců s oněmi Jineckými břidlicemi počínají, a že jak původ tak i usazení ohromných spoust obláskového kamení, z něhož se slepenec skládá, domněnkou oprávněnou lze připočísti říční tekoucí vodě.

Druhdy až do tohoto století byla celá horská krajina Třemošenských hor pro husté lesy a pro nedostatek jízdních cest velmi neschůdná: jen na okrajích lesů v rozsáhlých pasekách a v přístupnějších údolích dýmaly skelné a železné hutě, v nichž se zdánlivě nevyčerpatelná zásoba dříví zužitkovala.

Nyní jsou lesy, ovšem u porovnání s dřívějším jejich stavem, velmi prořídlé a všade lesními cestami prostoupené; ba na příč přes hřebeny a uvnitř mezi nimi vedou výborné silnice, tak že lze i vozmo vniknouti až do nejzakrytějších druhdy zákoutí jejich.

Jelikož nám ani rozličnost kamení, ani nějaké skameněliny neposkytují vodítka v širém labyrintu zdejších hor, musíme se spokojiti s pouhým orografickým rozčleněním, jež ovšem jest výsledkem geologického slohu jejich.

V tom ohledu lze rozeznati mezi Příbramí a Rokycany pět velkých souběžných hřebenů, podélnými úvaly od sebe oddělených, jakož i příčnými hlubokými údolími přetržených. Tyto hřebeny jsou:

a) Hřeben Praha a Třemošna.
b) Hřeben Koruna, Tok a Brdo se Slonovcem.
c) Hřeben Koníček.
d) Hřeben Beran a Beranec.
e) Hřeben Žďár a Trhoň.

a) Hřeben Praha a Třemošna. Hřeben tento počíná severně nad Rožmitálem (524 m.), odkud podél vysoké, na starých břidlicích a buližníku spočívající západní paty jeho vede silnice přes Věšín (567 m.), Bukovou (582 m.) na Padrť (635 m.) a dále na Rokycany. Nad Bukovou odbočuje se od silnice na pravo dobrá lesní vozová cesta, která ve směru východním vede po úbočí toho hřbetu vysoko kolem vesnic Nepomuky a Žalany čili Nové Vsi (počeštěné to německé osady v předešlém století založené, od cvočkářů, řešetářů a p. obývané) k Vranovické myslivně a na Laz. Na hřeben sám vystoupiti lze po jednom z průseků od silnice vzhůru vedoucích, i přestoupíme nejdříve tak zv. Červený Vrch, kde staré štoly naznačují žíly železných rud, jež zde z břidlic do slepence zasahují, a brzo octneme se na vrcholu zvaném Praha (854 m. = 2700 st.), jednom z nejvyšších to bodů celého Brdského pohoří. Jen vrchol Tok zvaný, v knížecích Kolloredských lesích u Obecnice, jest o 3 m. vyšší. Na vrcholu tom, vysokým stromovím (smrčím) zarostlém, viděti slepencové balvany, avšak vyhlídka (jinak rozsáhlá až na Šumavu) jest pro hustý les zamezena. Lesní cesta vede přímo od západu k východu po hřebenu asi 5 kilom. dlouhém, (nepochybně dle směru vrstev) přes lesní polohu, nazvanou u Sv. Jana (833 m.) až na východní vrchol Tok zvaný (842 m.), jejž však musíme rozeznávati od Obecnického Toku dříve zmíněného. Velké, rozsáhlé a pěkně zachované arcibiskupské lesy, k panství Rožmitál příslušné,

pokrývají všechny vrcholy a boky. Od Toku (jehož jmeno jest myslivecký název pro místo, kde tetřevi tokají) dolů vedou severovýchodně cesty jakož i schůdné průseky po rozsáhlých lesních stráních do velkého lesního úvalu nad vesnicí Laz, za kterýmž úvalem teprve hřeben horský, zvaný Třemošna, k severovýchodu pokračuje, jehož souvislost s hlavním hřbetem sprostředkují pobočné výběžky (Brdce 835 m., Zavírka 720 m.), jež severní boky Lazského údolí zaujímají.

V údolí tom uprostřed lesů lesknou se hladiny dvou velkých, nákladných vodojemů, z nichž jeden jest vyšší, tak zvaný Pilka (Sofienteich) ve výšce 664 m., druhý o něco níže, jest tak zvaný Lazský rybník (Franz-Karlteich) ve výšce 646 m.; odtok jejich, vlastní to původ říčky Litavy, svádí se po umělých vodovodech do velkých hornických závodů u Příbrami, zejmena k mlýnům a prádlům rudním.

Z údolí od Bohutína (560 m.) vede ke každému z těch vodojemů dobrá silnice, a každá z nich se dále prodlužuje v lesní cesty, vedoucí kolem osamotnělých mysliven přes lesní hřebeny do Strašic.

V pokračování hlavního hřebenu zdvihá se na východní straně úvalu Lazského, již v obvodu lesů kolloredských, ve směru severovýchodním hřeben zvaný Třemošna (777 m. = 2457 st.), jenž vyniká zvláště nápadně nad bližším okolím Příbramským. Délka toho vesměs lesem pokrytého hřbetu mezi rybníkem Pilkou a příčným údolím u Obecnice obnáší 5 kilom. Východně za údolím Obecnickým snižuje a rozptyluje se ten hřeben v nižší holé neb polní kopce (Jalovčiny 517 m.), jež říčka Litava mezi Trhovými Dušníky a Hluboší od jihu k severu hlubokou puklinou údolní prostupuje. Zde viděti zejmena na pravém břehu Litavy velmi zřetelně odchylné uložení spodních předsilurských zborcených a zelenokamenem prostoupených břidlic (u valchy) a pak střídání se drobového a slepencového kamení Třemošenského s rudofialovými a zelenavými drobovými břidlicemi ve směru vesměs severovýchodním (hod. 3, úklon severozáp. pod 40°) ovšem s místními úchylkami. V pokračování na pravém břehu Litavy vyzdvihuje se rudoslepencový kopec, nesoucí z daleka viditelný kostel sv. Trojice (500 m.) nad Hluboší a za ním pěkný zámek a park knížete Öttingen, načež se slepenec v oboře knížecí vyzdvihne nad patou buližníkovou u Pičína na Malém Chlumu do výšky 584 m., jímž se Třemošenský pruh slepenců ukončuje.

b) Hřeben Koruna, Tok a Brdo. Velký úval na severní straně Třemošny dělí její hřeben od druhé řady vysokých lesních hřbetů. Úval ten u Obecnice široce rozevřený a k jihu jen kopcovinou Jalovčín obmezený, jest ve své nižší části oživen Litavkou; zde dýmají velké stříbrné pece Příbramské a rozkládají se široce roztroušené dědiny Obecnice (se železnými hutěmi), Podlesí a Oseč.

Z toho úvalu lze od Obecnice lesní cestou vystoupiti k myslivně Klobouček a odtud lesní pěšinou na nejvyšší vrchol Brdských hor, na horu Tok v hájenství Obecnickém, 857 m. = 2710 stop vysokou.

Hora tato náleží k řadě hřebenů slepencových, kteréž počínají nad vysoko položeným horským úvalem u Padrtě na západním konci Třemošenské soustavy severně za hřebenem Praha.

Dva velké rybníky neb vodojemy, jen hrází oddělené, pro hutní závody železářské založené, vyplňují u Padrtě dno toho úvalu; vyšší má nadmořskou výšku 639 m., nižší 635 m.; odtok jejich oživuje hluboké lesní údolí, zpočátku podélné dle SV, pak příčné dle SZ, a spěchá, k velkému podélnému údolí do Strašic. U dolejšího kraje rybníku rozkládá se úhledná ves Padrť (nyní k Zbirovskému panství příslušná), druhdy s několika železnými hamry, však již opuštěnými. Podložka rybníků Padrťských a okolí jejich jest stará předsilurská břidlice s ložemi buližníku (u panského dvora), jenž zejmena v Kolvinském lese na Palcíři (723 m.) nad Kolvínem v úhledných útesech vyniká. Kutění na kamenné uhlí v tom úvalu (u Zaběhlé) podniknuté, bylo ovšem zcela beznadějné, an zde útvar uhelný naprosto schází.

Nad Záběhlou počíná slepencový hřeben příkrým vrcholem Kočka zvaným (786 m.), s rozsáhlou vyhlídkou na celé lesní pohoří a na Třemšín. Lesní cesta vede odtud po divokých úbočích na příč přes polohu lesní dle myslivny „U tří trubek“ zvanou, kde v příčné údolní štěrbině má Padrťský potok značné vedlejší přítoky; dále se octneme na cestě vedoucí k Obecnici u vrcholu Koruna (829 m.), k němuž se řadí dále k severovýchodu zmíněný již vysoký Tok (857 m.), jehož široké boky na východní straně se kloní k horskému sedlu u tří forštů (657 metrů), přes něž vede z Obecnice na Sv. Dobrotivou a dále na Mýto výborná silnice. Nacházíme se zde uprostřed rozsáhlých hvozdů, příslušných k Zbirovu, druhdy erarních, nyní kolloredských, od dobrodruha Strousberga zlé paměti však značně spustošených.

Od sedla zmíněného (u tří forštů) zdvihá se hřeben slepencový opět v úhlednou výši i směřuje k severovýchodu přímým směrem k Čenkovu nad Litavou. Z pasek, na vrcholu toho hřebene, z ohromných balvanů složeného, vyniká vrchol Brdo (769 m.), odkud nad jižními jeho příkrými boky, nad vsí Drahlínem, „ve Slonovci“ zvanými, s velkolepými vyhlídkami na okolí Příbrami i Zbirova, jakož i na žulovou krabotinu středočeskou, dojdeme k „bílým hlinám“, kde mezi rozdrcenými vrstvami křemité droby a slepence dobývá se bílá kaolinová hlinka na zboží ohnivzdorné, patrně to přirozeně vypraný a splavený tmel kamení slepencového. Na hřebenu tom stýkají se hranice lesů Zbirovských, Hořovických a Hlubošských. Severní jeho úbočí sklání se do podélného údolí u obce Velcí, kde na den vystupuje břidlice Jinecká, naplněna nejstaršími živočišnými otisky (trilobity), v poměrech, o nichž níže bude jednáno; na východní straně však, kde poslední vynikající vrchol Klouček (680 m.) k rozptýlené vsi Paseky (dominikalní) se kloní, přetrhuje mezi Paseckým mlýnem a Čenkovem příčné hluboké údolí říčky Litavy od jihu k severu souvislost hřebene, kterýž však ihned pokračuje ve směru severovýchodním dále k myslivně, na Komorsku (674 m.). Za ní zdvihá se slepencový hřeben s vrcholy Holý vrch, Provazec (636 m.), Kuchyňka (635 m.).

Hluboký podélný úval, do slepenců zarytý, vede od Bílé Huti na pravém břehu Litavky vzhůru na ty hřbety, kdež se Hlubošské a Hořovické lesy stýkají.

Na severní pak straně provází vyšší a ostřejší hřeben, již z drobového křemence (d_2) složený, poněkud pozdálí slepencové hřbety, kteréž

odtud skrze lesy Dobřišské až ke Kytínu se táhnou, vystupujíce nápadněji jen na jednotlivých vrcholech, jako Kazatelna (524 m.), Spálený (554 m.), Točka (503 m.), na jihozápad k silnici Dobřišské poněkud mírněji skloněných, kdežto ostrý křemencový hřeben (d_2), počínající nad Litavkou s vrcholem Písek (688 m.), příkře k údolí u Hostomic a Vosova padá.

Neširoká, nerovně vystupující úvalní brázda, lesem pokrytá a příčnými výběžky prostoupená, odděluje oba hřbety od sebe, totiž plošší slepencový a ostřejší křemencový hřbet (d_2), jež oba rovnoběžně k severovýchodu směřují. Pásmo rud železných (d_1) ukrývá se zde pod křemencovými vrstvami a nepochybně leží hlouběji pod pokrývkou rozdrceného kamení i pruh břidlic Jineckých v této údolní brázdě, avšak mimo malý východ těch břidlic v lesní rokli, vedoucí od Zátorského mlýna skrze lesy Hostomické do Dobříšských lesů, není tu břidlici nikde viděti.

Délka celého slepencového hřebene, jejž jsme od západního jeho konce, od Kočky nad Padrtí stopovali, obnáší až k Litavce 3 míle, odtud až ke Kytínu 2·5 míle, kdežto šířka jest poměrně malá $^1/_2$ až $^1/_4$ míle.

c) Hřeben Koníček. Z hlubokého údolí podélného u Velcí, vedoucího k myslivně Baštině, zdvihá se v rovnoběžném směru se hřebenem předešlým (Brdo, Bílé Hlíny, Klouček) hřeben Koníček (666 m.), svým ostrým útesem zdaleka znatný i prodlužuje se k jihozápadu na skalnaté Hřebeny (717 m.), s myslivnou vysoce položenou. Celý ten hřbet nachází se uprostřed velké obory Hořovického panství, a výborná vozová cesta vede sem od Hořovic přes hory a doly až na vrchol. Silnice z Obecnice přes hřebeny vedoucí, kteráž se v lese Baštině (600 m.) ve dví dělí, táhne se zde k hradu Valdeku a Komárovu příčným údolním výmolem, jenž Hřebeny na příč dělí od jiného vrcholu, zvaného Hejlov (688 m.), po jehož západní patě druhá silničná větev (k Sv. Dobrotivé) se sklání.

Pak následuje dále v pokračování horského hřbetu na jihozápad v lesích Mirošovských vrchol Hlava (781 m.) a za příčným údolím Padrťského potoka hřeben zvaný „Skládaná Skála" a Kamenná (735 m.), odkud nižší výběžky a úboči, přes něž vede lesem silnice z Padrtě do Strašic, až na Dubinu (631 m.) nad Skořicemi se rozkládají. Od této silnice odděluje se v Padrti jedna silniční větev na Kolvín, Skořice a Mirošov přes staré břidlice a buližníky, a sice nedaleko západní hranice slepencového oboru.

V těch velkých, vysokým kmenným lesem a hustým podrostem neb mlazím pokrytých horských prostorách jest nesnadno, sloh skalních vrstev, vesměs ze slepenců a křemité droby záležejících, poznati; zdá se však, že mezi hřebenem Drahlínským (Brda a Klouček) a mezi hřebenem na Koníčku vyvinuta jest synklinalní pánev, v níž spočívá souvrství břidlic Jineckých se svou památnou nejstarší Faunou.

Hřeben, naznačený vrcholy Koníček, Hejlov, Kamenná, poukazuje na velký zlom vrstevní soustavy dle směru severovýchodního, jejichž vyzdvižený kraj právě ty hřebeny vytvořuje.

d) Hřeben Beran a Beranec. Taktéž synklinalní, ačkoliv zlomem porušenou vrstevní pánev vytvořují slepence ve velkém podélném údolí, v němž leží velké obce Dobřiv a Strašice. Potok, jenž v Padrťských rybnících a v lesích „u Tří Trubek“ vzniká, vystupuje ze svého příčného úzkého údolí lesního (k severozápadu namířeného) pod Strašicemi do velkého údolí podélného k jihozápadu běžícího, jež z obou stran vysoké slepencové chlumy obstupují. Od severovýchodu, od Sv. Dobrotivé přes Strašice zabíhá do tohoto podélného údolí pásmo droby a břidlic železonosných (d_1), však bez podložených Jineckých břidlic, naznačujíc pánev synklinalní v slepencové soustavě; na západní straně toho údolí rozkládá se pak mezi Dobřivem a Mirošovem v úvalní krajině malá pánev kamenouhelná Mirošovská, jen na východě na slepencích spočívající, na všech ostatních stranách starými břidlicemi předsilurskými a buližníkovými útesy obejmutá.

Od Rokycan vine se sem v údolí podél potoka pobočná železnice k uhelným dolům a železářským závodům a zatáčí se pak údolím Kornatického potoka v oboru starých azoických břidlic, přes Mešno, Kornatice k Šťáhlavci, kde se u Nezvěstic s dráhou císaře Fr. Josefa spojuje.

Na jižní straně Dobřivského podélného údolí počíná lesnatý hřeben slepencových vrstev, východně nad Mirošovskou uhelnou pánví, s vrcholem Záboří (557 m.), pak následuje ve směru severovýchodním vrchol Převážení (600 m.) a nad hutěmi Strašickými příkrá a hlubokými roklemi rozrytá Vlč (598 m.), zvláště nápadně nad údolím vynikající.

Podélné údolí za Strašicemi, kdež příční údolní vlna naznačuje rozhraní potočních vod, prodlužuje se ve směru severovýchodním na Těny a Kváň (Sv. Dobrotivou). Nad jižní jeho stranou vyzdvihují se lesnaté hřebeny s vrcholem Lipovsko (654 m.), Křížek (728 m.), Růžek (653 m.), Okrouhlík (602 m.), pak nad samou Kvání, nad jejímiž, v údolích a po stráních rozptýlenými dvorci starožitný kostel a klášter Sv. Dobrotivé panuje, vystupuje hřbet Beran (686 m.), dle něhož celou tuto řadu vrchů naznačuji. Jeho severovýchodní prodloužení prolomeno jest příčným údolím Červeného potoka, jenž vznikaje v lesích na Baštině, ke Komárovu dolů spěchá. V pokračování toho hřbetu strmí nad tím údolím na příkré slepencové skále v malebných rozvalinách hrad Valdek, v půvabném lesním okolí: dále se zdvihá v severovýchodním směru hřeben Beranec (660 m.), kterýž odtud v dalším pokračování téhož směru se slepencovými plošším hřbety souvisí, jež souběžně se silnicí od hradu Valdeku ke Křešínu, lesem Krejčovka (536 m.) a Koberov (516 m.) se táhne, a na výšině, z Jineckých břidlic složené, před Felbabkou (429 m.) a Křešínem pod těmito břidlicemi se ztrácí. Délka celého zde vytknutého hřebene mezi Mirošovem a Křešínem obnáší 2·5 míle.

e) Hřeben Žďár a Trhoň. Druhá řada vrchů slepencových, jež podélné údolí u Dobřiva, a sice od severní strany obstupuje, počíná nad údolím u Hrádku, severně od Mirošova, kterýmžto příčným údolím potok Padrťský, zde potok Černý nazvaný, k Rokycanům se vine, odkud pak Klabava slove.

Spousta slepenců vytvořuje zde vyvýšeninu, s příkře vyzdviženými kraji. Severní kraj složen z mohútných lavic slepenců, zdola porfyrem prostoupených a na způsob obrovských hradeb v hustém lese vynikajících, slove Žďár (627 m.), úhledný to vrch, panující nad úvalní krajinou Rokycanskou. Rozsáhlé předhistorické valy rozkládají se na vrcholu jeho od západu k východu protaženém.

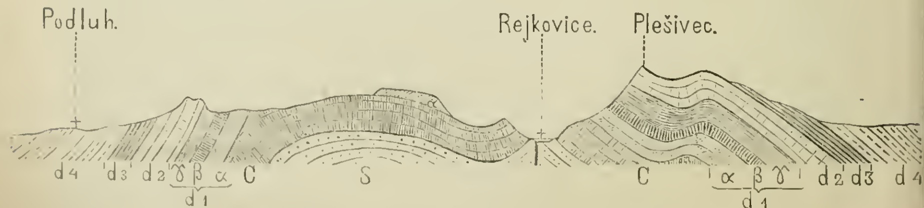
Jižní kraj té vyvýšeniny nad Hrádkem slove Hrádecký vrch (541 m.). Prohybem horským vede z Dobřiva vozová cesta kolem východní paty Žďáru do vsi Hůrek; nad tím prohybem zdvihají se východně lesem pokryté slepencové stěny Konejsovic hory (565 m.), od níž pak vybíhá na sever krátký hřeben, zvaný Dlouhé Lavky (571 m.). Tento hřeben se sklání na východ, do hlubokého příčného údolí, v němž leží ves Hůrky.

Hřeben slepencový nad Dobřivem (Konejsovic Hora) prodlužuje se pak dále ve směru severovýchodním nad podélným údolím Dobřivským; vrcholy jeho lesní slovou Bábovka (601 m.), Bílá skála (621 m.), Pískový vrch (660 m.) a Ostrý vrch (638 m.), jímž se ten hřeben záp. nade vsí Těny končí. Směr jeho drobových a křemenných vrstev jest severovýchodní (3 hod.), úklon severozápadní pod 15.

Výborná silnice vede od Strašic vzhůru přes ten hřeben a jeho lesy prohybem mezi Pískovým a Ostrým vrchem do Holoubkova a sice u východní paty jiného hřebene, kterýž za příčným údolím u Hůrek co pokračování Žďáru na severním kraji slepencových lesních výšin k severovýchodu se prostírá a nejvyšším svým vrcholem, zvaným Trhoň (622 m.), nad podélným údolím u Holoubkova panuje, jímž se dle potoka Hamerského, z rybníků Mejtských živeného, vine železnice Pražsko-Plzeňská. Údolí Holoubkovské ohraničuje na sever poslední výběžky slepencové vrstevní soustavy. Znamenité vyhlídky s vrcholů vytknutých na ohromné lesní prostory Třemošenských hor a na celou krajinu Mýtskou, Zbirovskou a Rokycanskou, jakož i půvab lesní a divoce skalní přírody, překvapí zajisté i chůdce, kterýž, byť i bez úmyslů vědeckých, do této krajiny zabloudí a náhle v krajině rázu šumavského se octne.

Krajina břidlic Jineckých.

Než se rozloučíme s horskou soustavou našich slepencových vrstev, jesti přiměřeno, zastaviti se ještě v památném oboru břidlic Jineckých, jež v sobě chovají památky nejstarší vůbec známé Fauny, totiž primordialní Fauny silurské stupně C.

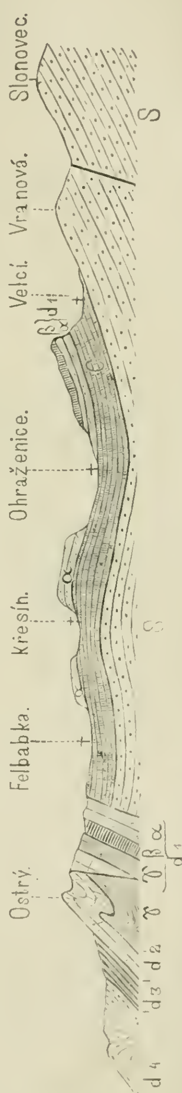

Průřez skrze Plešivec a Jinecké vrstvy. S. Slepenec. C. Břidlice Jinecké. d_1 α, β, γ pásmo slepenců a břidlic se železnými rudami. d_2 Křemence Brdské. d_3 Břidlice tmavé, tenkolupenné (Trubínské). d_4 Břidlice drobové (Zahořanské).

Břidlice tyto hnědozelené, povahy poněkud tufovité, vycházejí na den v hlubokém, od jihu k severu namířeném příčném údolí říčky Litavy mezi Čenkovem a Zeleným mlýnem na obou stranách říčky, jak na pravém u paty Plešivce, tak na levém u paty vrchu Ostrého. Na nich leží bezprostředně droby a slepence ($d_1\alpha$) v mocnosti asi 40 m., pak zvětralé zelenokameny, rudofialové a tmavé břidlice železonosné ($d_1\beta$, $d_1\gamma$) a nejvýše křemencové droby (d_2). Směr jejich jest severovýchodní (hod. 4), úklon celkem severozápadní mírný (15 až 20°), ač se dále k Rejkovicům a Jincům vrstvy jejich vlnitě zohybují. U Čenkova vychází pod nimi na den hrubý slepenec hory Komorska, na němž v pravidelném sledu leží a v úbočích lesnaté hory, pod rozsypaným slepencovým kamením se ztrácejí.

Nepochybně táhne se pásmo Jineckých břidlic prohybem lesní krajiny mezi křemencovým hřebenem vrcholů Písek a Baba (d_2), dle nichž železonosné pásmo (d_1 β) dolováním jest odkryto a mezi slepenci Hlubošských hřebenů; avšak les a rozsypané kamení všude je pokrývá, teprve v údolíčku, vedoucím pod Velkou Babou k Zátorskému mlýnu, vyskytují se v potočním kamení velké ostrohranné kusy břidlic s význačnými trilobity (Paradoxides bohemicus), jež blízkost jejich prozrazují.

Na levém břehu Litavy lemují Jinecké břidlice nižší údolní úbočí od Rejkovic až za Jinec a rozšiřují se odtud nahoru na výšinu pod křemencovým vrchem Ostrým, přes niž vede silnice do Hořovic, a objevujíce zde sloh klenby antiklinalní, jsou na severu obmezeny železonosným pásmem zelenokamenů a břidlic, jakož i příkře vyzdvižených křemenců (d_2), nad nimi uložených, jež skládají vrchol lesního hřebene mezi Felbabkou a Podluhem; na západě u Křešína a Ohraženic pokrývá je droba a slepenec se zelenokamenem železitým, a hluboké údolí, vedoucí od jižní paty slepencového Koníčku, zarývá se zde do nich.

Průřez skrze Jinecké břidlice u Velcí. S. slepenec. C. břidlice Jinecké. d_1 α, β, γ pásmo se železnými rudami. d_2 křemence Brdské. d_3 břidlice tmavé tenkolupenné. d_4 břidlice drobové.

Nejlépe viděti poměry, v nichž Jinecké břidlice jsou uloženy, podél cesty, která stoupá nad tím údolím z Jinec do vsi Velcí (tak a nikoliv Velká nazývá se zde ta ves). Nad tou vsí na stráni nad údolím v malebné horské krajině rozložené, vyniká na východu kopec zvaný Vystrkov (535 m.), kterýž od cesty u vsi (481 m.) až na vrchol složen jest z břidlic Jineckých, kdežto vrchol pokrývají slepence. Směr vrstev jest severovýchodní (hod. 4.) a úklon 25° k severozápadu.

takže rozdíl výšky obnáší 54 metrů, a zdánlivá mocnost s ohledem na slepence vrcholu asi 50 metrů a skutečná mocnost po odražení úklonu asi 45 metrů. Břidlice plná trilobitů zaujímá příkré pravé úbočí údolní, od Velcí přes dědinku Luh až do Obraženic, kdežto protější vyšší lesnaté úbočí hřebene „Koníček“ skládá se ze slepenců

Průřez skrze údolí u Velcí mezi vrchy Koníčkem a Slonovcem. S Slepenec. C. Břidlice Jinecké. $d_1 \alpha$ slepenec a droby železitého pásma. n. Náplav.

Třemošenských, jež zde synklinalní pánev vytvořují, v níž právě břidlice Jinecké jsou uloženy. Antiklinalní klenba slepencových vrstev v Koníčku prodlužuje se pod břidlicemi Jineckými k Felbabce a způsobuje v nich výše vytknutý antiklinalní sloh.

Jest zde patrno, že břidlice Jinecké leží uprostřed mezi vrstvami slepencovými, z nichž spodní přísluší k vrstvám Třemošenským, svrchní však k slepencům rudního pásma, tak zvaným Krušnohorským (d_1 α). Jak se zdá, nemají však břidlice velké rozsáhlosti, neb nikde jsme je v této krajině pod pásmem železných rud (d_1) nepozorovali, anoť toto pásmo kolem Holoubkova a Kváně spočívá bezprostředně na Třemošenských slepencích, jinde však okolo Zbirova a Berouna bezprostředně na starých azoických předsilurských břidlicích a sice na těchto v uložení odchylném.

Pamětihodno jest, že na severní straně silurské pánve v oboru azoických břidlic až za velkým Zbirovským pohořím porfyrovým objevuje se úzký pruh břidlic s toutéž primordialní Faunou, jako u Jinec, a sice kolem vsi Skreje, směrem severovýchodním přes Berounku až za Tejřovice a směrem jihovýchodním přes mlýn ve Slapech a přes Mlečice až k malé uhelné pánvi u Skoup blíže Velkých Hlohovic.

Také tyto břidlice spočívají na slepencích obdobných Třemošenským, i taktéž leží odchylně na spodních azoických břidlicích, jako slepence Třemošenské, kdežto celé pásmo zapadá pod afanity a porfyry, kteréž patrně teprve po vytvoření Fauny primordialní z hlubin země vyvřely a souvislost obou obdobných pásem (Jineckého a Skrejského) přerušily. Možno též, že u Skrej byl samostatný chobot starého silurského moře, jež teprve dále k severovýchodu v souvislou hladinu se šířilo. —

S Jineckými břidlicemi počíná sled vrstevních stupňů rozhodně mořského původu, kterýž zaujímá všechny následující vrstvy silurské.

Barrande uvádí z primordialní Fauny od Jinec a Skrej 27 trilobitů (zejména 12 druhů z rodu Paradoxides, 5 Pteropodů, 2 Brachiopody, 1 Bryozoon, 5 Echinodermat, vesměs to tvory vysoce vyvinuté organisace, jež dle descendenční theorie předpokládají v starších vrstvách

dlouhou řadu předcházejících nižších organismů, posud ovšem zcela neznámých.

V topografickém ohledu rozkládají se velké hřebeny slepencové soustavy Třemošenské v okresech Rokycanském, Zbirovském, Hořovickém, Příbramském a Dobříšském. Největší majetník v té krajině jest kníže Colloredo, kterýž přikoupiv k panství Dobříšskému bývalé erární statky Zbirov a Mirošov, vládne krajinou, kteráž co bývalé dominium spolu s Dobříšem zaujímá asi 12☐ mil. Vlastní jeho majetek v té rozsáhlé krajině obnáší na Dobříšsku 42.000 a na Zbirovsku 40.000 jiter, tedy úhrnem 82.000 jiter čili přes 8 čtverečných mil. Největší díl té půdy jest pokryt lesy. Mimo to náleží do té krajiny krásné panství Hořovické a Jinecké (majitel kníže Hanau), zaujímající co bývalé dominium asi 3☐ míle, a co bezprostřední majetek 20.600 jiter čili přes 2☐ míle, též nejvíce lesní půdy. Mimo to má podílu v té horské krajině kníže Öttingen svým panstvím Hlubošským.

II. Brda a Brdatka.

Názvem tím naznačuji ony dlouhé lesní hřebeny, z vrstev jemnozrné křemité droby (z křemence d_2) složené, jež v podobě elipsy k severovýchodu potažené a otevřené, vápennou vysočinu mezi Zdicemi a Prahou objímají, jsouce vynikajícím okrajem středosilurské pánve.

Jižní pruh hřebenů těchto od Jinec až k Zbraslavi má od starodávna název Brda; částka severního pruhu křemencových hřebenů, nad Berounem slove Brdatka, patrně tolik, co malá Brda, kterýžto název pro jeho zvláštní přiměřenost rozšiřuji na celý tento severní pruh od Kařezu pod Zbirovem přes Žebrák a Beroun.

Dle Barrandova rozčlenění silurské vrstevní soustavy přísluší tyto křemencové hřebeny do vrstevního stupně D, v němž zaujímají ne sice nejmocnější, avšak nejnápadněji vynikající vrstevní člen, takže by celý ten stupeň vhodně se mohl nazvati stupněm v užším smyslu Brdským. Celý tento vrstevní stupeň má, jak již v úvodu vyloženo, pět podřízených vrstevních pásem, a sice:

a) nejspodnější železité pásmo droby, slepenců a břidlic (d_1);
b) pásmo křemenců (d_2);
c) pásmo černých tenkolupenných břidlic (d_3):
d) pásmo drobovných břidlic (d_4) a konečně
e) pásmo měkkých břidlic a vyšší křemité droby (d_5).

Toto poslední pásmo přiléhá však tak těsně k vápenné vysočině, že v orografickém ohledu od ní odděliti se ani nedá, ač v palaeontologickém i petrografickém ohledu souhlasí s ostatními vrstevními pásmy Brdskými.

Krajina hor Brdských v užším smyslu slova zaujímá tedy vlastně jen čtyři vrstevní pásma, z nichž zejmena druhé, totiž křemencové (d_2) v podobě hřebenů skalnatých vyniká a krajině zvláštní její osobitý ráz dává, kdežto ostatní pásma, jsouce povahy převládajíc břidličné, boky horské a úvaly zaujímají.

Zevnější podoba úvalní krajiny u paty křemencových hřebenů, zvláště podmíněna jest rozšířením drobových břidlic (d_4). Vyplňujíce

dno pánve středosilurské asi 2 míle široké a 9 mil dlouhé, v menších záhybech synklinalních a antiklinalních, velkou rozsedlinou dle směru severovýchodního přelomených, stoupají tyto drobové břidlice, namnoze ornicí z nich povstalou pokryté, po obou stranách pánve vzhůru k bokům křemitých hřebenů (d_2), jež v dlouhé táhlé spolu souběžné pruhy od jihozápadu k severovýchodu se seřaďují.

Úvalní pásmo drobovými břidlicemi (d_4) naplněno zasahuje na jihozápadu jen až za Podluh a Oujezd v krajině Hořovické, kdežto křemence (d_2) nad Mrtníkem a Kařezem tu pánev uzavírají; hlubší pásmo železité (d_1). jednotlivými, nesouvislými zbytky křemencových vrstev na některých vrcholech pokryté, prostírá se však mezi slepenci Třemošenské soustavy na jihu a mezi azoickými břidlicemi, buližníky a porfyry na severu ještě dále od Kařezské hory přes Mýto, Holoubkov a Rokycany na vrch Radeč, a pak dále v krajině Rokycanské až k Plzenci nad říčkou Uslavou, kdežto vlastní celý Silur má svůj poslední jihozápadní výběžek.

Popis celé horské soustavy Brdského vrstevního stupně rovrhneme si dle toho ve tři stati, a sice:

1. v křemencové vrcholy Radče a jiných temen v krajině Rokycanské.

2. Brdské hřebeny.

3. Brdatka a jejich výběžky.

1. Křemencové vrcholy Radče a jiných temen v krajině Rokycanské. Vrcholy křemencem pokryté jsou v orografickém ohledu nejvýznačnější pro krajinu Rokycanskou, kteráž jinak hlavně břidlicemi železitého pásma jest zaujata.

K bližšímu poznání horského slohu té krajiny nutno jest, připomenouti vrstevní rozdělení tohoto železitého pásma (d_1).

Nejspodnější vrstevní pásmo (d_1 α) zaujímají droby a zvláštní kaolinickým i talkovitým tmelem vyznačené slepence, v nichž porůznu i malé mušle (Lingula) se vyskytují, co nepopíratelné důkazy mořského jejich původu.

Pak následuje pásmo ($d_1 \beta$) břidlic tenkolupenných, tmavých, rudých, fialových neb pestrých, zelenokamenným tufem nebo i krystallickým zelenokamenem (Diabasem) prostoupených a ložemi neb shluky železných rud slohu semínkového provázených, dílem červených krevelových, dílem černozelenavých silikatových (Chamoisit). Palaeontologicky vyznačeny jsou některými brachiopody (Lingula, Orthis a 2 vzácnými trilobity).

Nad pásmem železných rud rozšiřují se břidlice tmavé, křemenoslídnaté, tence lupenaté, místem s hojnými okrouhlými peckami nebo menšími a většími koulemi křemitější hmoty (zvláště u Oseku blíže Rokycan a u Mejta), často s pěkně zachovanými skamenělinami ($d_1 \gamma$). V břidlicích jsou otisky vzácnější; nejhojnčji a nejpěkněji vyskytly se v štole u Kozojed nedaleko od sv. Dobrotivé.

Mocnost celého železitého pásma d_1 jest proměnlivá, od 40 do 100 a více metrů, což zvláště od nepravidelných spoust zelenokamenu a jeho tufu závisí.

Barrande uvádí z toho souvrství 47 trilobitů, 25 Cefalopodů, 15 Pteropodů, 42 Brachiopodů a 9 listožábrých mušlí (Acephala);

vzácnější jsou Gasteropoda jakož i Cystidea, velmi vzácné Graptolithy a mořské hvězdy.

Nejvýše nad tím pásmem leží pak na některých vrcholech křemencové vrstvy (d_2), kteréž dávají krajině její orografický ráz.

Křemencové vrcholy tyto jsou seřaděny ve dvou skupinách a sice, západně od Rokycan na Stradišti a Čilině, a severovýchodně od Rokycan na pohoří Radče.

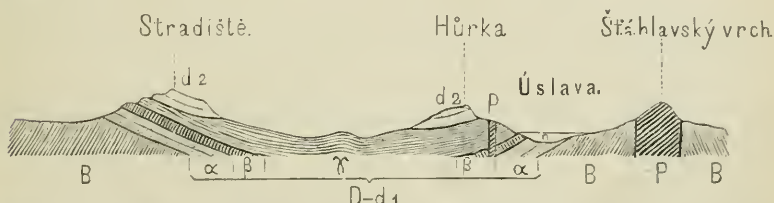
a) Stradiště a Čilina. Jak již dříve podotknuto, vybíhá nejzápadnější konec českého Siluru u Plzence až k říčce Úslavě. Vyplňujeť zde malou, asi 1 míli širokou pánev, k severovýchodu směřující a z obou stran vyššími starobřidličnými vrchy a jejich buližníky a porfyry ohraničenou. Zejmena činí se znatný na jižni straně buližníkový útes, vynikající v pěkných Šťáhlavských lesích, zvaný „na Toku" (559 m.), kterýž až k Sedlci nad Úslavou se prodlužuje, kdežto mezi ním a břidlicemi železitými u Lhoty vyniká úhledný shluk felsitového porfyru a nad samou řekou Úslavou u Sedlce strmí skála Šťáhlavského vrchu (462 m.), z téhož vyvřelého kamení složená a 162 m. nad hladinu řeky vystupující.

Severní kraj pánve naznačuje starobřidličný kopec Háj (432 m.) u Koterova a buližníkové útesy v lese na Pohodnici (497 m.) mezi Letkovem a Ejpovicemi.

Střed pánve vyplňují břidlice tenkolupenné, šedočerné, roklemi k Úslavě sbíhajícími rozryté, i zaujímají mezi Sedlcem a Plzencem na pravém břehu Úslavy příkrý skalní bok, na němž viděti břidlice tyto ve směru severovýchodním skloněné a vyjmouc malé vlnovité záhyby, v slohu pravidelně synklinalním uložené. Porůzné otisky (Orthisina moesta, Dalmanites atavus, Placoparia Zippei a j.) naznačují určitě jejich geologický horizont ($d_1\gamma$).

Středem těch břidlic táhne se slabá žíla felsitého porfyru na důkaz, že vyvření toho porfyru stalo se teprve po době, když se železité pásmo břidlic (d_1) bylo usadilo.

Blíže farního kostela Staro-Plzeneckého viděti jest, jak se směr břidličných vrstev k severozápadu zahýbá a jak se pánev silurská uzavírá, obdobně jako pánev vápenných vrstev vyššího Siluru u Hlubočep blíže Prahy.

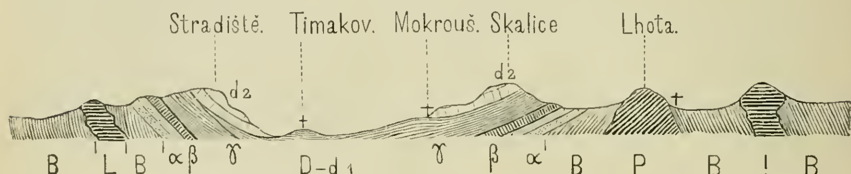

Průřez skrze Hůrku a Stradiště u Plzence. B. břidlice azoické. d_1 α droby, d_1 β železitá pásma, d_1 γ břidlice nad železnou rudou. P. porfyr. d_2 křemence Brdské. n. Náplav.

Vystoupíme-li na kopec nad Plzencem, Hůrka zvaný (429 m.), kde stojí stará opuštěná románská kaple, zdaleka viditelná, a odkud se otvírá půvabná vyhlídka na údolí Úslavy a naproti za řekou na malebně

vystupující lesnatou horu buližníkovou se sbořeným hradem Radyně (565 m.).

Octneme se uprostřed starožitných valů a příkopů, kteréž se rozkládají na skalkách křemence (d_2), k severovýchodu namířených a k severozápadu skloněných. Skalky tyto náležejí ke zbytku vrstevního pásma křemencového (d_2), jež odtud, jsouc roklí přetrženo na lesní kopec Sutici a pak na holý kopec Skalici (461 m.), mezi Mokrouší a Timákovem se táhne, dále však nepokračuje.

Průřez skrze pásmo železitých břidlic u Timakova. B. břidlice azoické. L. Lydit čili buližník. P. Porfyr. d_1 α. β, γ droby a břidlice železitého pásma. d_2 křemence Brdské.

Zcela podobný zbytek křemencového pásma (δ_2) s úklonem však protivným, plosce k jihovýchodu nachýleným, objevuje se na lesním vrcholu, Stradiště (496 m.) jmenovaným, severně naproti jmenovaným kopcům mezi Timákovem a Letkovem. (Objevují se ze skamenělin Dalmanites socialis, Orthis redux, co neomylné známky příslušnosti k d_2). Také tento zbytek křemenců leží osamotněle na břidlicích ($d_1\gamma$).

Značnější vrch křemitý zdvihá se mezi Mokrouší a Rokycany a sice co úhledný lesní hřeben, Čilina zvaný (520 m.), jehož vrchol taktéž z křemenců (d_2) jest složen, kdežto boky a patu jeho břidlice ($d_1\gamma$) zaujímá. (Viz obr. na str. 324.) V těch křemencích objevuje se jinak zde vzácný trilobit(Dalmanites socialis).

Dolováním byly pod těmito břidlicemi objeveny železné rudy, a sice blíže myslivny Chachov u Lhoty a pak na západním úpatí vrchu Stradiště, jež patrně přísluší hlubšímu železitému pásmu ($d_1\beta$).

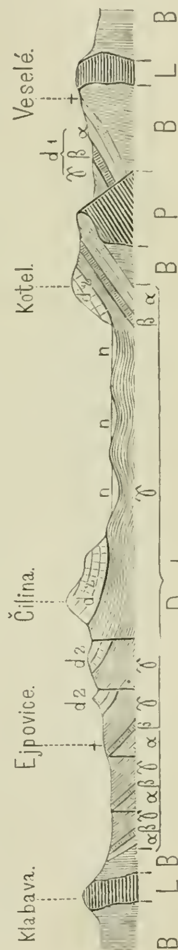
Také nejspodnější pásmo toho stupně, ze slepenců a křemité droby složené ($d_1\alpha$) vychází na den a sice dosti mohútně u jižního kraje zdejší silurské pánve, vedle starých břidlic a buližníků na hoře Kotel zvané (574 m.), přes niž vede cesta od Veselého na sever do Rokycan.

Hrubozrné droby a pevné křemité slepence (s Barytem na rozsedlinách a s charakteristickým zelenavým tmelem), jež vrchol té úhledné hory skládají, jsou tam lomem otevřeny (na stavební a dlažební kámen pro Rokycany) a objevují sloh v podobě antiklinalní klenby, kteráž na jižní straně té hory jest porfyrem proražena, kdežto na severní straně objevují se břidlice ($d_1\gamma$) s pruhem křemenců (d_2) na nich spočívajícím.

Jiný východ těchto slepencových vrstev viděti v lomech na kopci, podél silničky z Plzence do Letkova vedoucí, a sice na severním kraji silurské pánve. Vrstvy mají směr východní, úklon jižní pod 40°, a hmota jejich drobová a křemitě slepencová má tmel kaolinický, místem i zeleně glaukonitický, jakož i talkovitý; pořídku objevují se zde i otisky mušlové

(Lingula, Discina), jež svědčí o příslušnosti těch vrstev k drobovému pásmu železitému ($d_1 \alpha$). Po Jineckých břidlicích není zde nikde ani památky; nýbrž droby tyto spočívají bezprostředně na starých břidlicích s buližníkem, jež mají sloh proti drobám odchylný. Východně za Letkovem jest hranice silurská (mezi buližníkem a břidlicí $d_1 \gamma$) pokryta malou kamenouhelnou pánví s kaolinickým pískovcem, jenž se nyní zde pro účely technické vypírá. Flece uhelné u spodu té pánve uložené jsou příliš slabé a nečisté, pročež dolování na ně započaté, jest již zastaveno.

b) Pohoří Radeč. Překročivše křemencovou horu Čilinu nebo slepencový Kotel, spatříme před sebou široký úval, v němž se rozkládá slovútné město Rokycany. Potok Černý, tekoucí od Dobřiva příčným údolím mezi Žďárem a Kotlem, spojuje se u Rokycan s potokem Hamerským, odtokem to rybníka Svatoštěpánského u Mýta, jehož prameny jsou ve chlumech kolem Chesnovic a Olešné; potok ten slove od Rokycan dolů Klabavou. Potok Hamerský a údolí mezi Rokycany a Holoubkovem, jím ovlažované, naznačuje rozšíření vyšších břidlic železitého pásma ($d_1 \gamma$). Na jihu od toho údolí na obvodu silurské pánve vystupuje drobový chlum Kotel a slepencový, porfyrem prostoupený Žďár, jakož i slepencový Trhoň naproti Holoubkovu; na západě zdvihá se lesní hřbet Čiliny se svým křemencovým vrcholem (d_2) na břidlicích ($d_1 \gamma$) spočívajícím; na severu za výchozem železitých rud u Ejpovic a Oseka vyniká ze starých břidlic azoických řada z části lesnatých vrcholů buližníkových, z nichž na jednom bělá se kostel Marianský u Litohlavi; k severovýchodu pak vyniká mohútnější pohoří Radče se svými vedlejšími chlumy, jež zaujímají prostor mezi oběma silnicemi vedoucími z Mýta do Rokycan a ze Zbirova do Radnic, kdežto napříč jedna silnice vede přes to pohoří od Svejkovic a Volduchy do Radnic, a druhá od Holoubkova uprostřed skrze lesy na Skelnou Huť k západnímu úbočí Radče.

Průřez skrze hory Čilinu a Kotel u Rokycan. B Břidlice azoické L. Lydit čili buližník. d_1 α, β, γ droby. B. břidlice železitého pásma. P. Porfyr. d_2 křemenec Brdský. n. Náplav.

Břidličné dno údolní krajiny, polmi a lukami zaujaté, jímž dle potoka Hamerského vede železnice Pražsko-Plzeňská, jest pokryto na mnoze naplavenou hlinou. Sloh jeho jest mírně synklinalní pánev, u jejíhož kraje na dnu vycházejí lože železných rud (seménky a Chamoisitu) v tufech zelenokamenných ukryté a Diabasem provázené. U Ejpovic, Oseku a Hůrek jsou tyto výchozy rudní dolováním odkryty, i zásobovaly druhdy železné pece té krajiny.

Svůj zvláštní orografický ráz má celá ta krajina od pohoří Radče.

Pohoří to zaujímá vlastně poslední vynikající výběžek velkého pruhu porfyrů, kterýž, začínaje na Křivoklátsku, uprostřed mezi starými azoickými břidlicemi, skrze lesy Zbirovské, přes Drahoňův Újezd až ke Lhotě pod Radčem co široký hřbet se táhne, pod jehož křemencovými vrcholy se ukrývá. Vyvření této mohútné porfyrové hmoty stalo se patrně teprve po usazení křemencových vrstev (d_2), jelikož souvislost jejich jest porfyrem tak přerušena, že jen jednotlivé kry křemenců na temenech hor nad porfyrovými boky se zachovaly.

Mezi křemenci (d_2) na vrcholech a mezi porfyrem na úbočích vycházejí na den nebo jsou dolováním odkryty břidlice a zelenokamenné tufy se železnými rudami, jež kolem pohoří Radče na mnohých místech se dobývají. (Pokračování.)

Z „Předsvitu“

Zygmunta Krasińského.

Přeložil Fr. Kvapil.

da máš v mysli nad Alp sněhem
rozpjatý háv lazurový?
Vlašských jezer nade břehem
žulové hor alpských krovy?
Tam, kdes v dáli, pnou se předem
k nebi štíty, kryté ledem,
a k nám blíže a k nám níže
za horou jdou hory, nivy,
růže, révy, břečťan snivý,
podnož jich — ráj opravdivý!
Večer, z rána stříbrotkaná
pije vlna nebes pruh!
Ve vln třpytu, na skal štítu
jedna krása — jeden Bůh!

Vidím ještě, vidím tebe!
S harfou stojíš na mé lodi,
hloučkem hvězd již hoří nebe,
mhy Alp zlatý měsíc brodí!
Vidím ještě, vidím tebe!
Na strunách dlí tvoje dlaně,
jiskra nadšení plá z líce,
andělsky ti hoří skráně
aureolou od měsíce!

Průsvit vln, síť paprsková
zevšad halí tebe z kraje,
na blankytné půdě znova
stříbrem skvíš se jak zjev ráje!

Výjev z „Předsvitu“ Zygmunta Krasińského. Kreslil Andriolli.

Dráhou, k níž se světla řinou,
pluje zvolna loďka moje;
ó jak blaze nad hlubinou
v lazurné se nořit zdroje!
Za jezerem, za vodami
táhne se hor čeřen jasný,
my tu spolu, my tu sami —
a ten celý svět tak krásný!

Dráhou paprsků a kvítí
dál a dál má loďka plílí.
Andělé snad nepocítí,
co vše cítím já v té chvíli!
Tak jsem silný, tak jsem hrdý,
sestro — mně se zdá v tu dobu,
že již spánek míjí tvrdý,
že vlasť vstává opět z hrobu!

Dál však s námi měsíc plání
brodí stále vln těch val —
plujme, plujme bez ustání
v ticho, v jasno, v blankyt, v dál!

Vod klín světlý, hor kruh zkvetlý,
země, nebe — jeden lem!
Skutečnosti zřím teď skálu
v svět se měnit idealů,
ze stříbra v sen, ze křišťálů:
ó! dej teď mi sníti v něm!

Zdroj poesie.

Nač vyčítati básníkům
jich písní stesk a trudy —
klít číši, místo rozkoší
že útrap mok v ní rudý?!

Kdo chtěl by kamenovat cit,
že z ňader krví plyne,
kdo týrat srdce výčitkou,
že trápí se a hyne?!

Svou ptáče radost vyzpívá
i žal na stinné sněti —
jen lidské srdce zmučené
to nesmělo by pěti?!

Na výši ducha závratné
tam vichří, hřmí a blýská,
však srdce to radš vzpomíná
a tiše pozastýská.

Je v srdci poesie zdroj,
a jeho hloub je bezdná —
v ní vášní, bolů chmurné dno
i jasná výše hvězdná.

Kdo vidíš jenom z chmury dna
kříž muk a útrap čníti,
viz též, jak na něj hvězdná výš
až dolů ke dnu svítí.

Hleď, z božství toho polibku
ve všelidskou tvář Krista
jak vchází v duši klid a smír,
zář věčné krásy čistá!

Jos. Kuchař.

Nápis.

Hřbitov . . . . jeseň zádumčivá
v listí smutnou píseň zpívá,
anděl bolu vzduchem letí,
temným křídlem obzor halí.
„Tvým byl on již od početí,
jejž zde v touze svým jsme zvali.“

Na pomník zde lásky milý
smutná vrba větve chýlí,
její holou, svadlou snětí
prosvítá tam nápis malý:
„Tvým byl on již od početí,
jejž zde v touze svým jsme zvali.“

Šel jsem dále myšlenkami,
dům jsem v duchu viděl známý,
vetchý hlas jsem slyšel pěti:
„Vzal's jej matce, věčný králi —
Tvým byl on již od početí,
jejž zde v touze svým jsme zvali.“

Těcho víry, věčně živá!
Co nám bídným tehda zbývá,

naše velká předsevzetí
jeden bouřný ráz kdy svalí?
„Tvým byl on již od početí,
jejž zde v touze svým jsme zvali!“

Aug. Eug. Mužík.

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

XXI.

ěsivá ta novina vyburcovala již celý Újezd v tu časnou chvíli ranního šera.

Účinek její byl tím větší, poněvadž Oujezdští počali již věřiti, že Koutský správce jenom na plano hrozil. Teď bylo patrno, že Koš se na tuto ránu jenom připravoval, aby ji tím více cítili. Ještě štěstí, že na radu Přibkovu do poslední chvíle bedlivě ponocovali a měli ty hlídky také mimo ves. A tak Konopíkův Matěj, jenž chodil v polích, v tu stranu ku městu, zaslechl ještě za tmy jako by vojanské troubení; to mu nedalo, a šel blíž, chtěje se přesvědčiti, až v tom potkal člověka, jenž od města přicházel, a ten mu pověděl, že právě teď, v tu chvíli přitrhlo tam vojsko z nenadání, a že se chystá na další pochod.

„Chlapec“ jen do vsi doběhl a všecek uřícen a bez dechu tu novinu ohlásil, a již přichvátal z města jiný posel, kterého nějaký dobrý soused tajně na Oujezd poslal, aby se měli na pozoru, že na ně vojsko táhne. Nikdo již o pravdivosti té smutné noviny nepochyboval. Jak že tak mohli pomýšleti, že by Koš jen na plano hrozil! Toť by ani Lamminger nebyl, aby se jim za to nepomstil, že se nechtěli dát oloupiti o ta psaní! Hele — vojsko si na ně objednal a dá je vydrancovati a jim všecko pobrati, aby zkrotli!

První pomyšlení jednoho každého bylo, aby zachránil, co se dalo zachrániti. Ženské, jež tou novinou nejvíce byly poděšeny a tu tam rozvahy pozbývaly, bezděky se chápaly peřin, potravin, šatu a zásob, jež měly v malovaných truhlách. Nářek jejich a křik bylo slyšeti odevšad a všude: ve světnicích, na komorách, na dvoře i ve chlévech, kdež dobytek odvazovaly. Byla to hrozná chvíle zmatku a zděšení.

Všecka ves byla vzhůru; ve staveních, mezi nimi, na návsi, všude přebíhání, hemžení, jako když se včely rojí a všude hluk, všude křik. Tu děti ze tvrdého spánku náhle vyburcovány hlasitě pláčou, tam žena běduje, tu stařena poloslepá na prahu rukama lomí. S bědováním žen slyšeti křik a volání rozkazujících mužů, řehtot koní, řvaní dobytka, řinčení vazáků, skřipot vozů, jež chlapci nebo děvky poloustrojené na dvorce nebo před stavení vystrkují.

Hle! tam už prchají! Ti, kteří nejméně mají, nebo kteří jsou nenadálou hrůzou nejvíce zmateni, uzly v rukou, uzly na zádech. Tu klučina mečící kozy, tam výrostek krávu vede s velikým namaháním, ana se plaší a na provaze sebou škube. Průhonem vyrojilo se stádo ovcí; běží, utíkají za splašeným beranem, a nedbají křiku a klení svého ovčáka, unikajíce mu ve sloupích prachu.

„K Hamrům! Do lesa k Hamrům!“

A pokřik ten, jako dané heslo, letí veškerou vsí od stavení ku stavení, od statku ku statku. Nikdo se netáže, od koho to heslo, je-li dobře, nikdo neuvažuje, každý poslouchá, a chvátá, snaže se, aby už, už byl tam dole pod horou Hrádkem ve stínu ochranného lesa, jenž se tu černá široko daleko velikým pruhem skoro až od města, kolem Havlovic za samými Hamry a dál obloukem po hranicích, chráně cestu do nedalekých Bavor.

Ze všech nejklidnějším zůstal a nejvíce rozvahy zachoval Matěj Přibek. Na první pokřik vyskočil z lože a mžikem se ustrojil. Starý otec jeho, jenž v tu chvíli již nespal, zaběd oval na posteli nad tou novinou. Matěj však jako by neslyšel, vyšel ven budit dceru a čeládku. Manka již, na polo oblečená, z komory vycházela. Zkrátka jí pověděl, jaký to hluk a poručil jí, aby se připravila na cestu, na dědka pamatovala a jídla s sebou vzala. Nežli ostatním nařídil, přísně pasákovi poručil, aby hned co možná nejrychleji, jako kulka letěl do Dražinova s novinou, že vojsko jde, aby utekli, sedláci pak a chlapci aby přišli ozbrojeni na Houvězdo, a nebo, kdyby se tam už nemohli dostati, k Hamrům.

Pak teprve Přibek poručil pacholkovi, aby koně zapřáhl a na vůz aby něco obilí naložil a starého hospodáře, ostatní ať se o dobytek starají. To všecko odbyl za krátkou chvíli a to tak přísně a určitě, že čeládka neměla ani kdy se děsiti a klidem hospodářovým povzbuzena vykonala všecky přípravy na útěk beze všeho zmatku.

Nežli se však dali pořádně do práce, byl už Přibek ze statku, za vsí, stoje na návrší s dvěma sousedy, upíraje zraky své v před ku městu i dolů k Havlovicům. Svitalo teprve, a všecken kraj ještě odpočíval.

Ranní vítr vál zaroseným, zrajícím obilím a vydouval bílé šerky pozorujících Chodů. Všude ticho, nikde ani hlasu, ani hnutí. Po vojsku ani památky.

„Ešče jsú hin v městě, haby se na nás posilnili — Nu, zatím se můžeme teky přichystat,“ pravil Přibek, obraceje se ke vsi, odkud hluk a křik zaznívaly. „Hale někoho tu necháme, haby hlídal.“

Vrátiv se do vsi chodil velikým krokem od stavení ku stavení, volaje na lidi, aby se tak neděsili, že vojska dosud není ani viděti, aby s rozumem utíkali.

„Ha vy chlapi nehutíkejte! Se mnú! Zdržíme je, haby naši mohli hutíkat, haby je vojáci nemordovali na potkání kerak vovce. Chutě, chlapci, chutě se mnú! Hukažte, že jsme ešče praví Chodováci! Berte čakany, kyjany ha nejlepší, hdo má flintu. Chutě chlapci, chutě!“

Tak volal Matěj Přibek hlasem velikým. Tvář jeho, jindy zasmušilá a vážná, neobyčejně oživla, zářic odvahou a bojovností. Oči mu jen

hořely. Kráčel nad obyčej rychle a svižně; hromový hlas jeho přehlušoval křik a vřavu, z níž zřetelně bylo slyšeti, an volal mezi stávení zacházeje: „Chutě chlapci! Se mnú! Vemte kyjany, flinty! Chutě, Chodováci! —“

Jen u jednoho stavení se nezastavil: Bylo to u Kozinova statku, kdež, jak dobře věděl, nebylo mužských na zbyt. Nebylo, ba nedostávalo se jich. Jediný čeledín v tu chvíli hrozného chvatu a zmatku nestačil, zvláště když také hospodyně byla strachem jako přemožena. Ne o sebe, ne o statek, ale o děti. Jak se onen pokřik před chvílí strhl, zbledla jako stěna a první bylo, že skočila pro děti. Objavši Hanálku a vlekouc za ruku Pavlíka letěla ven, až ji na dvoře Janova matka zastavila. Stará selka se až rozhněvala, že je Hančí tak strašliva; ne bez odporu přiměla ji, aby se jinak na útěk připravila. Chvějíc se, ubledlá, poslechla mladá hospodyně, dětí svých ani na okamžik s oka nespouštějíc.

Vše u Kozinů dálo se teď po vůli staré. Ona samojediná nejvíce se pamatovala a nedala se tak hrůzou pomásti. Na všecko vzpomněla, co by s sebou měli vzíti — Ale kam s tím? Komu to dáti? Kde by se rukou nabrali? Hančí přichystala jídla a peřin pro děti do uzlů; ty a děti sama ponese, ale kam se podějí s veškerým dobytkem?

Hančí, všecka trnouc, k rychlému již odchodu pobízela; stará pak, chtíc co nejvíce zachrániti, váhala, pomoc ještě shánějíc. Ale jak by se dovolala sousedské lásky nyní v ten okamžik, kdy žádný si ani se svým nevěděl rady? Co naplat, nežli mnoho tu zanechat a oželeti?

Již vyváděla děvečka jen ty nejkrásnější kusy, již Hančí s dětmi u vrat stanula, v tom jimi vstoupil Jiskra Řehůřek, nesa dva veliké uzly, nejlepší svůj majetek, a veda dvě kozy. Za ním Dorla, žena jeho s děckem, vedouc za ruku slepého tchána, jenž dudy a housle unášel.

„Deme vám pomoct!“ volal Jiskra, „šak ste bez toho samy! Počkejte! Nic se necintuj, selka! Ešče je čas!“ A již odevzdav svůj náklad Dorle, pomohl čeledínovi, jenž vůz vytáhl, zapřáhnouti.

Hančí se valně uvolnilo a na hlas nenadálým pomocníkům děkovala. Hned všude bylo znáti dělné ruce dudáčkovy. Na vůz naloženy nejnutnější věci, peřiny a zásoby jídla, též něco nádobí, pak tam usadili slepého otce Jiskrova, Dorlu s nemluvnětem a Hanálku s Pavlíkem. Hančí, majíc komu spolehlivému by je svěřila, dala se do jiné práce. Dvě krávy za vůz uvázány; u těch ona zůstala. Ostatní vzal si Jiskra a stará Kozinová s děvečkou na starosť.

Vůz vyjížděl zvolna ze dvora. Vedle něho u krav Hančí, vedouc Jiskrovy kozy. Za vozem Jiskra a pomocnice jeho s dobytkem, jenž bučel a řval, odpovídajc na žalostné bečení několika uvolněných ovcí, jež vzíti nebylo možná a jež jako by tušily, že zůstanou v plen hrabivým vojákům. Vedle vozu kráčel starý Vlk, hlasno štěkaje, a po dětech na voze se ustavičně ohlížel, poskakuje k nim do výše.

Stará Kozinová neměla pro samou starost a práci kdy, aby se zármutku oddávala. Rázná mysl její přede vším o to pečovala, aby co možná nejvíce zachovali a zachránili. Ale teď, když jako štvaní z rodného statku odcházeli, když ve bráně stanula, cítila, jak se jí nitro sevřelo. Ohlédla se ještě jednou po dvorci a staveních a bezděky vztáhla

rukou výše, jako by se s nimi loučila nebo jako by jim žehnala, aby uchráněny byly od škody a zhouby.

Hluk a ryk, jenž prve na dvůr Kozinův doléhal, uvítal prchající nyní ještě hlučněji. Všude ho, všude lidí prchajících i dobytka i vozů. Cesta netrhla a místem ani nestačila. Vůz Kozinův nemohl na chvíli v tlačenici dále. Lidé na sebe křičeli, k postupu se vybízeli, psi štěkali a vyl, dobytek se plašil, koně vzpínali.

Krokem jen postupovali Kozinovi a Jiskrovi v tlačenici prchajících, až teprve na návsi se jim uvolnilo. Chodská ves tu byla jako změněná. Zdálo se, že se vrátily staré časy. Hle tu shluk mužů, chlapů starších i chlapců! A všichni ozbrojeni kyjany, čakanou a mnozí z nich také puškami dlouhými i krátkými. Dva z nich opodál stojíce, hlídají panského purkrabí, jejž na rukou spoutaného na rozkaz Přibkův sem přivedli, aby jej s sebou do lesů vzali jako rukojmí. Úředník panský byl strachem bled, čekaje každou chvíli, že se rozzuření sedláci na něj oboří.

„Šak tuto je pro tebe všecko!“ křičeli na něj.

„Ha esli nám vojsko jen došek zapálí, ty Lomikarovo sloho, budeš viset kerak krakorka*)!“

Vyděšený purkrabí sebou teprve trhl, když houf ozbrojených Chodů strhl najednou hlučný pokřik. Vítali jím vůdce, Matěje Přibka, jenž byl do svého dvorce na chvilku odběhl a nyní se vracel. Vlastně však vítali ani ne tak jeho, jako to, co nesl. Byla to žerď starodávného chodského praporu, kterou Matěj tenkráte při výslechu, když Lamminger privilegia jejich drtil, zachránil. Dlouho teď odpočívala na půdě Přibkově, lépe uložena nežli před tím; až ji nyní v tu rozhodnou chvíli snesl, obvázav ji tuhle na místě něco nalomeném. Však nenesl jen dřevo, nýbrž prapor celý. Byla to sněhobílá plachta, přivázaná k žerdi ozdobené dvěma černými šňůry. Prapor v barvách Chodských, ale beze znaku, prostý, jednoduchý — nicméně ho Chodové hlučně vítali, jelikož znamení někdejší moci a slávy.

Byla podívaná na posledního chodského praporečníka veliké postavy, an se blížil s rozvinutou zástavou vesele povívající u ranním větru.

Kozinovi jeli právě kolem a viděli ještě, jak Přibek, dav prapor jednomu z jonáků podržeti, uděloval rozkazy. Purkrabí veden směrem, kterým se brali všichni uprchlíci; jeden ze synků znovu do Dražinova chvátal, několik jich posláno před ves směrem k městu a k Havlovicům, s ostatními pak Matěj Přibek ve vsi zůstal, rovnal zmatek mezi prchajícími, naváděl pořádek, vůbec o to se staraje, aby všichni v čas pryč se dostali a pokud možná co nejvíce zachránili. Poroučel, velel, kde třeba bylo, zahřměl a zahromoval; stará, dubová čakana Přibkova rodu blýskala se mu v ruce, an jí mával, ukazuje a poroučeje. Všichni ho poslouchali na slovo, jako by byl jejich vyvoleným vůdcem.

Za vesnicí uvolnilo se proudu prchajících. Tam se také rozplynul, a jako v přečetné prameny a potůčky rozběhl. Hledalť každý nejkratší cestu, také cesta a chodníky nestačily. S výšiny Oujezdské, se stráně hory, pádku chvátali, hnali se uprchlíci. Nejlépe bylo těm, kteří jen uzly nesli: hůře se měli, kteří dobytek vedli. Tu tam kráva nebo hříbě

*) Šiška.

se utrhly a pobíhaly poplašeny sem tam, nehledíce, dupou-li trávu nebo na poli zralý klas.

Také lidé pak už na stezky nehleděli. Ty dobytek, ony chvat a spěch zavedli do hustého lánu zlatého obilí, jež rychle jako pod kosou se k zemi sklánělo zdupáno, zničeno. — —

Na východě rděly se červánky, pak zlatý, zářivý pruh tam nad lesy zašlehl, šíře se po modrojasném nebi, na němž od zoře zardělé mráčky již bledly nebo zahořely jako živé, stkvoucí se zlato. A když slunko z té záplavy světla a záře se vyhouplo, byli již Oujezdští u Hamrů, kdež je hustý les přijal ve své ochranné kobky.

Proud se tu zarazil ale neutichl, zvláště když za nedlouho přibyla posila, veliký houf Draženovských. Mužští všichni byli ozbrojeni. V lese teď panoval neobyčejný ruch. Lidé, které útěk rozvedl, shledávali se, rodiny hledali sobě příhodná místa, děti plakaly, křičely, dobytek u stromů uvázaný bučel nebo se pásl na lesním podrostu. Na kraji lesa stála řada vozů; s nich skládaly staré, neduživé, děti i všecky zásoby. V lese i na jeho pokraji ležel ještě hluboký stín. Ostatní krajina, chlumy a vrchy byly již v zátopě zlatého světla, a v něm se také zbraň zablýštěla na proti na hoře Hrádku.

To se pušky a čakany Přibkova houfu leskly v ranním slunci.

Všichni Oujezdští byli již dole v ochraně hustého lesa, jen oni tam ještě vydrželi nad opuštěnou, jako vymřelou vesnicí. Však hle! již také sestupují, chvátajíce směrem k Hamrům. To již se jistě vojsko blíží. Proto také Přibek poručil ustoupiti a také proto, aby nebyl se svým sborem zaskočen. Vedlať od města přes Havlovice cesta zrovna pod vyšinami Oujezdskými a horou Hrádkem mělkým a dosti širokým ouvalem, jenž jmenované vyšiny od Hamrů jim na proti ležících a lesů za Hamry odděloval.

Na hoře někde před Oujezdem ozvala se polnice a po ní rachot bubnů. Ranní vítr zanášel zvuky ty jasným, zářícím vzduchem až na dol. Vojska však dosud nebylo viděti. Však hle! Tam na tvrdé, vyschlé cestě, vedoucí dolem od Havlovic, jak podkovy zazvonily a zbraň se zablýštěla! Císařští jezdci, kyrysníci! Hnali se ouprkem, ale když zahlédli, že houf Chodů silnici v čas přešed, již k Hamrům opodál ležícím dochází, zarazili. Silnici však zcela neopustili.

Rozdělivše se, přejíždějí na úpatí výšin, tvoříce tak pásmo, jímž sotva by kdo od Hamrů prorazil, chtěje na horu do rodného Houvězda. Na to však asi žádný v tuto chvíli nepomyslil. Ale zraky všech mužů v Hamrech a uprchlíků na pokraji Zelenovského lesa tam se teď upřely. Na výšině oujezdské poznovu se zbraň zablýštěla. Hlídky pěšího vojska tam stály, všecken kraj i tábor uprchlíků, pokud ho bylo možná přehlédnouti, bedlivě pozorujíce.

Ostatní vojsko se utábořilo ve vsi, kterouž jen částečně bylo od Hamrů viděti. To tam asi hospodaří! Dost a dost tam ještě zbylo, a co nebude jim k potřebě, to zničí. Tak uprchlí venkované pomýšleli a hleděli úzkostně ke vsi, nevystoupí-li tam oblak dýmu, nevyšlehnou-li rudé plameny, ničící jejich přístřeší a všecken majetek. Nebe však, všude modrojasné, bez mráčku, ani nad Oujezdem se nezasmušilo kouřem požárovým.

Několik dřevěných stavení na malém návrší nad potokem u samého lesa, to byly osamělé, opuštěné Hamry. Pěkný je odtud rozhled na Čerchov a jiné velikány Českého lesa a Šumavy, i kol kolem krajinou vršinatou a hojně lesnatou.

Ozbrojeni Chodové, z Oujezda a z Dražinova, kteří místo to obsadili, jen po výšinách naproti strmících a po silnici kyrysníky opanované se rozhlíželi a každé hnutí tam pozorovali. Nic nebyli zaraženi, nic se vojska nelekali. Krev jejich byla pobouřena hněvem nad jednáním Lammingerovým.

To zase on! To on si pozval krajského hejtmana, svého důvěrného známého, aby je ztrestal a pokořil. Když ne jinak, tedy tak a byť o všechno přišli. Což mu na tom, zničí-li jejich majetek, budou-li žebráky! Jen když se mu podají a budou jeho robotníky! Teď by to chtěl, kdy u dvora sami dávají zkoumati jejich stížnosti, jež jinde na jiných panstvích ani přednésti nesmějí!

Chce je vojskem zastrašiti, aby přilezli a sami ještě prosili. O pane Lomikare! toho Chodové neučiní, a bys poručil na ně udeřiti a do nich střílet. Pak si to zodpovíš! Vojsko i prolitou krev! U dvora ještě nic nevědí o tom, co se tu děje. A proč by také císař vojsko posýlal?! Což vyvedli? Čím se provinili? Za to, že se nechtěli dát okrásti tím zlořečeným Košem? O kdyby jen ve Vídni věděli, jak se s nimi nakládá, jaké krvavé roboty a platy na nich Lomikar vymáhal proti všemu právu, proti všem majestatům, a jak je nyní chce i vojskem donutiti. Ne, ne — nedají se, a by je při tom postříleli!

V ten smysl mluvili všichni Chodové v Hamrech, shromáždění na dvorci jednoho stavení u studně s váhou a s bidlem pode starou hruší, kdež také byla do země zaražena Chodská korouhev. Všichni byli na Lammingera rozjitřeni, všichni pevně odhodláni. Nade všechny rozhodností svou Matěj Příbek vynikal. Mnoho nemluvil, ale jen hlavou pokyvoval, a teprve když došlo k úradě, co a jak, začal on. Návrhy jeho byly takové, že všichni je rádi uznali a přijali. Především hlídky o dvou, o třech jonácích, puškami ozbrojených, rozeslány celou čarou od Hamrů na horu i dolů podél lesa, aby pozorovali každé hnutí vojska. Poslové, do sousedních vesnic rozeslaní, rozběhli se tam lesními stezkami, s žádostí, aby všichni mužští ve zbrani se dostavili.

Ještě nežli se slunce rozhořelo, přichvátalo na dvacet chlapů starých i mladých ze Stráže za lesem, před polednem ještě dostavili se Tlumačovští a z Medákova, majíce cestu lesy do tábora Oujezdských nejvolnější. Záhy odpoledne přišli oklikou přes lesy Postřekovští a Klenečtí najednou nedlouho po dvacíti Chodovských, kteří měli blíž.

Matěj Příbek si vydechl.

Byloť jeho jedinou obavou, že vojsko na ně bez prodlení udeří. Takové ráně, se silou tak malou, jakou měli záhy z rána, když sem na Hamry přibyli, takové ráně odolati nebylo možná. Ale nyní, když houf Oujezdských a Draženovských rostl, když napočetli ještě dopoledne na dvě stě ozbrojených mužských, tu mizela chmura s jeho čela. Odpoledne měli již něco přes tři sta chlapů a ještě jich přibylo. Před slunce západem ještě Kýčovští dorazili a hned po té, když Příbek se staršími některými vycházel z Hamer do lesa, do tábora se podívat,

přicválalo proti němu od lesa několik jezdců, puškami a jinak dobře ozbrojených. Nejpřednější z nich byl mladý Šerlovský, ženich Mančin, jenž s koně se vyhoupnuv starým oznamoval, že ostatní, sedláci i chlapci Pocínovští se Lhotskými, všichni dobře ozbrojeni, dorazí sem ještě dnes. Dříve že nemohli, poněvadž jich poselství došlo dosti pozdě. Jen domluvil, a již stranou před Hamry trouba zahlaholila, a v tom již také mladý Chod ze stráže přibylý oznamoval, že císařský oficír chce mezi ně, promluvit se staršími.

„Uj, co by chtíl!“ pravil Přibek. „Co jinakšího, nežli habysme šli dym, ha prosili ešče, haby nám vodpustili —“

„Ha pak na robotu,“ dodal starý Brejcha postřekovský posměšně.

„Habysme s tím panem oficírem hani nemluvili,“ mínil Přibek.

Ostatní však tak odmítavě nechtěli jednati.

Usneseno, že ho sice k sobě nepustí, ale že mu půjdou sami vstříc. Všichni dobře ozbrojeni, majíce v průvodu asi dvacet „chlapců“, vešli kus před Hamry na lučinu, kdež na ně u chodské stráže čekal důstojník s trubačem.

Vyřizoval jim ve jménu krajského hejtmana Hory, aby především purkrabí vydali, pak aby se rozešli každý do své vesnice a byli své zákonité vrchnosti poslušni.

Křik Chodův nedal mu domluviti. Stěží jen slova se domohl, aby jim vyložil, co svedou proti vojsku, že nadarmo budou krev prolévati, a že všecken statek jejich je v nebezpečenství.

„S tutím nám nechoďte, pane oficír!“ zvolal Přibek, rudna ve tváři. „Šak my dobře víme, hdo vás poslali. My jsme našeho královo hale ne Lomikarovo, ha proto se nebojíme, třeba vy ste tutomu rasoji pomáhali, ha chtíli nás humlátit. Budeme se teky bránit!“

Souhlasný pokřik a hluk všeho ozbrojeného zástupu byl důstojníkovi znamením, že všichni tak myslí. Odešel s nepořízenou.

Hlavní síla Chodská zůstala v Hamrech, jež po celé odpůldne tarasili. Ostatní mužstvo, především mladší, rozešlo se na stráže, na noc sesilněné a rozhojněné. Jednotlivci, smělí a každého keře tu znalí, pouštěli se daleko v před, aby pozorovali pohyb vojska.

Nepřítel, vtrhnuv do Oujezda, odtud se ani nehnul. Jen hlídky bylo na vyšině a na Hrádku pozorovati jako za dne, a rovněž i při silnici dole přejížděly sem tam stráže kyrysnické. Letní soumrak snesl se na všecku krajinu a houstl víc a více. Na tmavomodrém nebi hvězdy zářily. Bylo vlažno a hluboké ticho. Letní nocí bylo slyšeti každý zvuk jasně a zřetelně, i dusot kyrysnických koní na tvrdé cestě, i z lesa temné bučení dobytka. Chvílemi se také ozvalo volání stráží vojanských i chodských.

V táboře chodském bylo hlučněji.

Na kraji Zelenovského lesa za Hamry leželi ve vřesu a mechu statní Chodováci v bílých šerkách, majíce čakany po boku a pušky, teď o kmeny opřené. Mužové ti tvořili druhou řadu stráží, určených hlavně les střežiti a jeho uprchlíky. Ač se nebylo v těch místech ani útoků ani přepadu nadíti, nicméně nesedřiml ze strážců ani jeden. Buď mlčky před se k vyšinám oujezdským hleděli, nebo stlumeným hlasem vespolek rozmlouvali.

Za to hloub v lese ozývaly se různé a hlučné hlasy. Odtud mezi kmeny a houštinami prorážela rudá zář ohňů, kolem nichž se uprchlíci jako u domácích krbů skupili, rodiny, příbuzní, cizí, jak kde se hodilo. Společná tíseň sblížila všecky. Za ten den nuceného v lese pobytu postaveno tu mezi stromy mnoho bud z roští a klestí, útulek to starým a dětem na noc. Jinak byla lože po různu mezi stromy připravena ze stlaní, z uchráněných pytlů obilí i peřin. U nich psi leželi nebo děti se na nich povalovaly, nebo staří, neduživí sedíce s hlavami pochylenými, zaraženi, modlitby po tichu odříkávali. Nejživěji bylo na starém prantu*), kde nejvíce ohňů hořelo a kde nejvíce hospodyň se sešlo. Vařily u ohňů prostou večeři, děti kojily nebo uspávajíce konejšily, ana větší pacholátka, netušíce, jaká teď nadešla vážná chvíle, kolem se proháněla a skotačila. Mužských tu bylo málo; bylať většina jich v Hamrech nebo na hlídce. Jen ti, kteří nebyli ve střídě, přišli se na rodinu podívat a povečeřet.

Stranou pod velikým bukem seděl u nevelkého ohně starý, bělovlasý Přibek, otec Matějův. Hlavu měl hluboko na prsa skloněnu. Zdálo se, že dříme. Ale hned hlavu vztyčil, jak vedle klestí pod nohou čísi zapraskalo. Syn, Matěj tu stanul veda si hosta, mladého Šerlovského. Stařec ho hned poznal a podával mladíkovi svadlou svou pravici.

„Hde sme se to huvidíli, chlapče!“ pravil. „Nu, šak jsom prál, že tuta chometa — Pán bůh s námi, haby to dobře skončilo! — Nu haspoň vidíš, kerak bývalo za stara, hdyž naši dědkové musili do lesů, ve dne v noci. Nu, nebulo to teky jen tak. Dobře si svá práva zaslúžili — ha nínčkon —“

„Hde je Manka?“ ptal se Matěj, přerušiv otcovu řeč.

„Šla se na krávy podívat.“

Zatím sešlo se kolem několik mužských, kteří sem pospíšili k vůli Přibkovi. Mužové zasedli se starým kolem ohně. Hovor zaveden, rozumí se, o nepříteli, zvláště o tom, že dnešního dne je nechal s pokojem a na ně neudeřil.

„Nu dobře vidíli, že jich není tulik, kerak nás,“ Přibek vysvětloval.

„Ha kolik jich hasi je?“

„Na dvě stě, ha víc nic, jak chlapci práli. Ha nás bude s Pocínovskými jednú tulik.“

Všichni tomu výkladu uvěřili. Přesvědčeni jsouce, že vojsko přičiněním Lammingerovým bez vědomí dvora na jich vydrancování a z pomsty na ně vysláno, neuvěřili by, kdyby jim někdo v tu chvíli vyložil, že krajinský hejtman má z Prahy nařízeno, aby, pokud možná, zamezil všechno krveprolití. —

Když Matěj Přibek za chvíli vstal, aby zašel opět před les mezi stráže a k Hamrům, nebylo již u ohně mladého Šerlovského. Ztratil se, aby vyhledal Manku.

Hloub v lese u travného dolu byl všechen dobytek sehnán. Děvečky a výrostkové ho hlídali a opatrovali. Manka se právě odtud na prant vracela, nesouc nádobu mléka čerstvě nadojeného; v tom ji mladý Šer-

*) Místo vymýtěné, kdež se uhlí pálívalo, staré milíře.

lovský potkal. Sama ho nejdříve v lesním šeru v mihavé záři ohňů již z daleka poznala. Postavivši nádobu chvatně na zem, obě ruce po něm vztáhla. Jako jelen, skokem, se u ní ocitl a objal ji.

„Ty huž tu!“

„Huž chvíli ha chvíli tě huž hledám. To mi, Manka, nihdyž nepřišlo, že se budeš tak po nocích túlat,“ zažertoval chlapec.

„Ha mně teky — Pánbůh s námi! Co z toho bude!“

„Co by bulo — budeme se bránit —“

„Snad byste se nedali!“ odvětilo děvče zmužile. „Hale co škody všude! Zrouna níčkou před žatvú —“

„Ha naše voradby!“ *) mínil jonák.

„Teky,“ děvče povzdechlo, než ihned dodalo:

„Hale třeba ešče nebuly. Jen hdyby z tutoho co bulo, haby ten Lomikar míl huž vodehráno. Ráda bych čekala, třeba do Hiřího rosy, ha třeba rok, jen hdyby tu ten — Hned bych s vámi na něj šla ha střílela!“ dodala rozhodně Matěje Přibkova dcera.

Tak rozmlouvajíce, za ruku se drželi a zvolna ku prantu se blížili. V tom rázem oba stanuli. Dále, jistě u prantu strhl se křik a hlahol mužských hlasů, až ozvěna jejich hlučně se nesla dřímajícím hvozdem.

„To jsú naši! Pocínovští a Lhůtští!“ zvolal Šerlovský.

Nemýlil se. Když na tábořiště přišli, zahledli houf mužů v pláštích nebo jen v šerkách, většinou puškami ozbrojených. Bylo jich aspoň padesát, samých statných. Právě oklikami, lesem na pomoc přibyvše, usazovali se kolem ohňů, vítáni jsouce radostně ostatními Chody, kteří tu právě meškali.

„Přijdu ešče k vohni!“ pravil mladý Šerlovský, když s Mankou se rozcházeje, mířil ku svým rodákům. —

V tu chvíli konejšila mladá Kozinová, sedíc na kraji prantu pod starými jedlemi, Hanálku, kterou pokřik Pocínovských a Lhotských Chodů ze spaní probudil.

Pavlík sebou na chudém loži svém ani nehnul. Také rodina dudákova, odpočívajíc vedle, opodál ohníka, pevně spala. Jen Jiskra byl někde mezi mužskými.

Hančí, houpajíc děvčátko na kolenou, popěvovala mu tichým hlasem. Ach, do pláče jí bylo při tom zpěvu. Vzpomněla, jak jindy bývalo, jak často s mužem děti ukládala, jak spolu nad nimi seděli. A teď — oni jako cikáni v pustině lesní — Ale což to! Jen kdyby on tu byl! Jak ráda by všecko snášela. Kde asi je, co dělá? Jak jistě také vzpomíná.

Vzpomíná — Kdyby tak věděla, že ve tmavém vězení! —

* * *

První noc minula v pustém lese i v napjatém na strážích ponocování. Vojsko se však ani nehnulo, a rovněž druhého dne zůstalo ve svém rozložení jako včera a jako v noci.

---

*) Oddavky.

Chodové na strážích byli tím bedlivější a ostražitější. Uprchlíkům v lese bytujícím se poněkud uvolnilo. Největší hrůza minula včera za časného jitra; obavy, jež všechny tížily, také se nesplnily. Houvězdo dosud stálo. O živobytí rovněž ještě nebylo zle. Přinesliť s sebou zásob, jež by v čas nouze na několik dnů stačily. Také v té těžké době osvědčila se sousedská láska. Uprchlíci se vespolek podporovali, a na ně na všechny zase pamatovali za lesem, Chodové ve Stráži, v Tlumačově i v Chodově, kteří uprchlíkům donášeli různé věci, nyní velice potřebné a příhodné.

Mužové se nejvíce divili, proč je vojsko nechává s pokojem. Snad je chtějí nedostatkem a hladem dohnati, aby se rozešli, aby Oujezdští se vrátili a prosili? To však nebylo tak snadno a nejeden z Chodů se tomu zasmál, míně, to že by ještě nějaký čas trvalo, nežli by jen všecken dobytek v lese snědli.

Přibek jen k opatrnosti a ku bedlivému hlídání nabádal. Patrně se nějakého přepadnutí domýšlel. Líce jeho se zase chmuřilo. Napadaloť ho, že bude dosti nesnadno, aby všichni tu vydrželi, že mnozí, zvláště ze vzdálenějších budou na domov pomýšleti. Odpoledne však mu chmura s čela zmizela, když opětně z vojenského tábora důstojník přišel vyzvat je, aby se vzdali, a když všichni starší Chodští jednomyslně to vyzvání odmítli.

Minula druhá noc a již nadešel třetí den, co v lese bytovali a ve zbrani proti vojsku stáli. Odpoledne byli v Hamrech na dvorci opodál praporce do země tu zaraženého pod starou hruší shromážděni všichni rychtáři a starší chodských vesnic, vyjma ovšem ty, kteří meškali v Praze, u appelačního soudu, jak se krajané jejich domnívali, netušíce, kam deputaci své od soudu dopomohli. Ve všech staveních i kolem nich bylo velmi živo; všude Chodové ve zbrani, všichni v živý hovor zabráni, takže si sotva povšimli bouře, jež nad lesem vyvstávala, zatahujíc černými mračny všecko nebe. Také starší a rychtářové nedbali hlasného šumění staré hrušky a prudkého vlání vzdouvajícího se praporu; rozmlouvaliť o vojsku. Matěj Přibek opíraje se o kmen sebou teď až trhl, an strážský Konopík mínil, že ti tam, a na Oujezd ukázal, proto se nehýbají, protože na pomoc čekají. Zrovna to bylo také míněním Přibkovým.

„Ha bojíš se tutoho?“ otázal se Konopíka z prudka.

„Nu, nebojím, hale hdyby jich bulo kerak kobylek —“

„Uj, uj, tu tě přijde, že je noha pán!“ a Přibek se drsně zasmál. Konopík zčervenal, ale než odpověděl, strhl se venku pokřik. Všecko se tam jen hemžilo; Chodové, kteří ve trávě leželi, vyskakovali, kteří byli ve příbytcích, vybíhali, kupíce se kolem nějakého příchozího. Cizinec to nebyl, neboť mezi šerkami chodskými nezříti žádného jiného obleku. Starší u studnice ku vrátkům se obraceli, někteří šli se ku zídce podívat — v tom výkřik se skoro všem vydral z prsou. — Brychta! Postřekovský Brychta! Vrazil do dvorce provázen jsa mnohými krajany.

„Uj, uj, tak ste se vodevzdáli*)!“ křičel mávaje čekanou. „Nu, budeme se bít —“ a podával nejbližším ruce.

*) Na vojnu dali.

„Hde jsú vostatní?“ volali na něj.

„Jdú teky.“

„Hindle jsú! Pajdar! Ha Syka!“

„Prokurator!“

„Ze z Prahy!“

Tak různé hlasy ve směsi se ozývaly, a chvíli to trvalo, nežli se ruch a pohnutí skonejšilo. Však to také bylo překvapení! Kdož by se jich nadál! Každý myslil, že jsou v Praze, a oni jakoby s nebe spadli.

Otázky se jen sypaly.

„Kerak ste se k nám dostali? Slyšili ste, co hu nás je?“

„Hde ste vo tutom slyšili?“

Poslové, vlastně Syka, pověděl, že jdou oklikou, skrze lesy a že o tom povstání až v Praze zaslechli.

„Ha hde je purkrabí Kútský?“ dodal.

Mnozí se zasmáli, a pověděli, že je za prantem v lese u stromu uvázaný a že mu je až na ten strach dobře.

„Ha vy ste ho nezabjíli?“ tázal se udivený Syka.

„Hani ste jiných nehumlátili?“ dodal Pajdar pocínovský.

Teď se zas všichni ostatní divili, jaké to řeči se o nich roznesli. Syka si vydechl, když uslyšel, že pověst lhala.

„Ha hde jsú vostatní, Kozina, Hrubý — —?“ tázali se poslů Chodové.

Zdaleka zahřímalo. Ale kdyby bylo z čista jasna tu ve dvorci udeřilo, snad by se byli Chodové tak nelekli, jako nyní, když Syka stručně pověděl, co se s nimi a s druhy stalo u soudu appelačního. Někteří jako by strnuli a hlasu pozbyli; cítiliť, že poslední naděje zmizela. Jiní vykřikli jako by poraněni, do duše uraženi bezprávím na nich i na poslích páchaným, a nejeden hlas se ozval, aby nečekali, ale na ně, na pány, šli pomstit se za to násilí. Matěj Přibek upíral zamračené své zraky na Syku, jako by číhal, co bude mluviti.

„Lidičky, pamatujte se, haby nebulo ešče hůř, než-li je!“ volal „prokurator“ Syka.

„Ha, co myslíš?“ tázalo se několik starších, kteréž zprávy o privilegiích a soudu i vězení zastrašily.

„Co myslím! Myslete teky!“ volal Syka. „Majestaty zkazili, ha práli, že je všechno marno; našince dali do harrestu ha tu před námi vojsko s dobrú zbraní ha my se špatnú, sami, bez pomoci. Nemyslete, že se bojím, hale rád bych zachoval, co ešče možná, haby nebulo hůř. Krev poteče, dnes se hubráníme, hale kerak —“

„Mlčiž ty prokuratore zlodějská! Ty Jidáši!“ zahřměl Matěj Přibek. Obrovská postava jeho krokem stanula před vlasatým, složitým „prokuratorem“, jenž k opatrnosti radil. V souhlasném pokřiku, jenž se na slova Přibkova strhl, bylo nejvíce slyšeti hlas postřekovského Brychty. Než i Syka nezůstal bez pomoci, a to vydatné. Právě nejstarší a nejváženější sousedé z Klenče, Chodova, Postřekova, Stráže, Kýčova, Tlumačova a Medákova byli při něm, po dobrém i přísně tlumíce křik bojovné strany, v níž bylo nejvíce Oujezdských, Draženovských a pak ze Lhoty a Pocínovic.

„Nechte ho!“ volal Syka. „Hdo tuto všecko huďál, nežli ty Matěji?“

„Chceš, haby tě zapálili statek, haby nás ha ženy ha děti naše mordovali?“ zvolal klenečský Buršík.

„Hať zapálí, hať nás humlátí!“ křičel Přibek, jemuž oči jen sršely. „Hale dřív se budu bránit. Ha esli mne humlátí, bude líp, nežli se votročit kerak hovado. Habyste černí chodili, baby babské ha ne Chodováci!“

Na Hamrech strhl se křik a zmatek. Chodové nesvorní vespolek se přeli, nutno-li se vzdáti a prositi o milost, či je-li podniknouti boj. Strana bojechtivá byla slabší. Jí v čele stál Přibek, jemu po boku nejvíce prudkou řečí doráželi na mírnější protivníky divoký Brychta postřekovský a mladý Šerlovský. Všichni byli tak rozvášněni, hluk hlasů bouřlivých takový, že nezaslechli ani pokřiku nejpřednějších stráží, jež tam k oujezdské výšině ukazovaly Ale teď rázem utichla bouře hlasů na Hamrech. Hromová rána zaduněla — za ní druhá, třetí — a po lesích zvučí daleký ohlas dělových výstřelů. Ano děla! Tři kusy tam stojí. Vyvezli je od Oujezda na výšinu a namířili proti Hamrům; bělavý dým vypálených ran válí se a choulí nade strání. A kolem děl plno vojska. Již ho část přímo na dol zvolna sestupuje, a na silnici hle, také jezdců přibylo. Jak se tam vojskem jen hemží! Posila jim přišla. Ani ještě zaraženi a užasli na nepřítele hleděli, přikvačil jonák zrovna bez dechu, oznamuje, že Danielovo Volf se vrátil z výzvědů. Ty kusy tam stály prve v Oujezdě na poníví,*) a s nimi přišlo mnoho nového vojska. Tak „chlapec“ ze stráže oznamoval. Novina jeho nebyla v tu chvíli již novou, pravdivou však, jak se všichni přesvědčili.

„Nu, ha chtíli byste ešče vojnu?“ zvolal Syka, ukazuje pravicí vojsko patrně k outoku se chystající.

„Habys mlčil, huž jsom prál!“ křičel Přibek. „Nic se nebojte. Hdo je pravý Chodovák za mnú!“

Mnozí ho zrazovali a zbraňovali jemu i jeho stoupencům.

„Nechte je, hať dú prosit!“ zkřikl mladý Šerlovský. „Pote k nám, hin se lepší hubráníme, nežli tu s těmi —“

„Pote! Hin do Pocínovic. Pote!“

Přibek skočil ku praporu a rázem vytrhl jej ze země.

V tu chvíli doběhl výrostek jakýsi od Hamrů do lesa na prant. Uprchlíci tam shromáždění starostně pohlíželi ku zataženému nebi, od něhož se také v lese setmělo. Prudký vítr dul haluzemi, ohlašuje bouři. Na ni se všichni chystali, jiné se nenadáli. Až tu výrostek, na nikoho se neohlížeje, sotva že prvních doběhl, jal se volati, že přišli poslové z Prahy, Syka, Pajdar a Brychta, ostatní pak že nepřišli, protože jsou v Praze zavřeni, ve vězení.

Žalostný, pronikavý výkřik zalehl lesní pustinou.

Všichni se ohlédli po Hanči Kozinově, jež zalomivši rukama, jala se bědovati. Ženské ji obklopily, konejšíce ji a těšíce.

„Hde jsú?“ volala stará Kozinová na chlapce. Neplakala, ve tváři však jakoby sežloutla. Hoch k Hamrům ukázal. A již se tam rozběhla.

---

*) Loučka u pole.

Na pokraji lesa se však rázem zastavila. Od Hamrů bral se k ní, do lesa houf mužů. V jejich čele kráčel Matěj Přibek, vedle Brychta postřekovský, a Přibkovi v pravo mladý Šerlovský z Pocínovic, nesa bílý chodský prapor, bouřlivě se nad hlavami jim třepetající. Ostatní mužští byli v Hamrech, kolem nich sem tam pobíhajíce, nebo ve skupinách k Oujezdu pohlížejíce, odkud bylo slyšeti troubení a bubnování. A v tom již z houfu Přibkova Jiskra Řehůřek vyběhl a několika skoky byl u staré selky.

„Zle je — vojska tulik, ha naši chtí prosit vo milosť —“

Stařena vykřikla úžasem.

„Ha což Přibek?“

Dudák pověděl, že se svými věrnými ustupuje a že chce do Pocínovic.

„Ha je Jan ha ti vostatní zavřití?“

Dudák pokynul hlavou a povzdechl.

„Ha vy baby budete ešče prosit?!“ vykřikla stará Kozinová a zaťatou pěstí pohrozila k Hamrům, kde již vypravovali prosebnou deputaci ku krajskému hejtmanu, jemuž přišla právě posila, tři kusy, granátníci a značné oddělení pěchoty a jízdy, vedené hrabětem Stampachem a panem Steinbachem z Königsfeldu.

Zatím Přibků houf již do lesa dorazil ku samému prantu. Hrozný zmatek tam povstal, když uslyšeli, co se děje. Strach před vojskem se tu uhostil. Ženy plačky prosili muže, ty, aby je neopouštěli, aby nechodili, ty zas, aby je tu nenechávali. Hančí všeho toho nedbala. Sedíc pode stromy u svého ohniště, tulila k sobě děti. Té noviny! Zavřen ve vězení. Ubohý! Proč chodil! Ona dobře tušila — O, on se nevrátí, dobře to ví — Děti, ubohé děti! A znovu vyřinul se jí proud slzí, jimiž Hanálku i Pavlíka skropila, k ňádrům je tisknouc.

XXIII.

Dalo se do deště, hřímalo, a vlhkým potemnělým vzduchem míhalo se pronikavé, oslňující světlo blesků. Ze šumavských hvozdů vystupovaly páry a sloupy bílého dýmu jakoby z nesčíslných požárů.

Za té nepohody ustupoval Přibkův sbor lesy a rozmoklými cestami polními, míře do Pocínovic. Houf ten nejbojovnějších, nejodhodlanějších Chodů, více než o sto mužích, byl ve dva menší rozdělen. Mezi oběma jelo několik vozů s ženami a s dětmi, jichž nechtěli mužové v lese zanechati. Všichni byli na mnoze z Oujezda. Mezi nimi také starý Přibkův otec a Manka. Když se tam na prantu syn Matěj zmínil, že by tu v lese mohl s Mankou počkati, poněvadž půjde v Pocínovicích jistě do tuha, nechtěl ani o tom slyšeti a rovněž odhodlaně jeho vnučka odmítla.

„Habych na stará kolena přece prosil?!“ pravil stařec a vylezl na vůz, na němž se nyní k Pocínovicům blížil. Vítr mu cuchal dlouhé, sněhobílé vlasy a hnal dešť do vráskovité tváře; stařec však jako by necítil. Nehýbal sebou a zasmušilý zrak před sebe upíral; myšlení jeho bylo v jiných končinách. Poněvadž mladý Šerlovský řídil vůz, na němž Manka s dědem seděla, an čeledín u dobytka v lese zůstal, vzal Matěj

Příbek zase chodský prapor. Nesl jej přes rameno, zmoklý a schlíplý. Všiml si toho prve a pomyslil, jak ráno ještě vesele vlál. A ráno ještě měli také všichni dost odvahy, až pak schlípli babsky, když ten Syka je pokropil svými novinami. Teď už asi za to mají —

Setmělo se, když Chodové s vozy se k Pocínovicům přiblížili. Dešť sice ustál, nebe se však nevyjasnilo; hustá mračna dosud visela na vršich, pnoucích se na jihozápad u samých Pocínovic, jako jejich hradba. Temena Havronice, Plápolce, Hudice a Holého vrchu nebylo viděti v šeru mračen, v něž úplně se zahalila „Panino prsa“ *) a ostatní velikáni šumavští, tvořící mohutné pozadí.

Po několikadenním napjetí, po namahavém pochodu za té sloty byly suché, teplé a zvláště pohostinné jizby pocínovské mužům i všem uprchlíkům zvláště vítány. Většina jich, sotva že něco pojedli, klesli zemdleni a rázem usnuli. Na rychtě však, u starého Šerlovského, kdež se shromáždili domácí i přespolní nejváženější, dlouho svítili.

Také několik Lhotských, kteří se před Pocínovicemi do nedaleké své vesnice odebrali, tu meškalo a teprve pozdě na noc se domů vraceli, nesouce to pevné všech rozhodnutí, že se ani Lammingerovi ani vojsku, jím, jak myslili, poslanému, nepodají.

Půlnoc již minula. Teprve v tuto chvíli šel si Matěj Příbek lehnout, když byl s mladým Šerlovským obešel všecku ves a stráže z domácích všude rozestavené. Ještě nesvitalo a již byl zase obrovský Chod na nohou burcuje mužstvo, aby vstali, zaroubit a zatarasit všechny příchody do vsi: cestu, uličky ven mezi stodolami do polí vedoucí a všechny průhony. Ještě se ani všecka ves nevzbudila, ještě všecky přípravy nebyly ukončeny, ani tu z nenadání hosté a také pomocníci přibyli. Bylo to několik sedláků z Chodova a Postřekova, promoklých a ubláceních. Divné s sebou přinášeli noviny.

Včera také byli s těmi, kteří uznávali, že všecken odpor je marný a že nic nezbývá, nežli aby se vzdali. A teď vypravovali Chodům, kteří se kolem nich shlukli, jak pan krajský hejtman za to všechno se všemi pěkně zatočil. Když přišli k němu prosit, tak uprchlíci vypravovali, a slíbili, že se pokojně rozejdou, aby jen vojsko odtáhlo a jim neubližovalo, zakřikl je a všechny dal hned zatknouti a vojáky odvésti. Ale nejen ty, ale ze všech vesnic vždycky několik dal spoutati — a odvésti.

„Kam?“ volali Chodové napjatě naslouchající.

„Do Plzně, Stříbra, Týna —“

„Ha nač do tulika míst? Což není dost harestů v Plzni?“ tázal se Šerlovský.

„Přes sedumdesát jich vodvedli!“ odvětil jeden z uprchlíků.

„Hdyž jsme tuto vidíli, vzeli sme nohy na ramena. To radši se dám zabjít, nežli sedět v harestě, haby nás hin hudlovali ha pak voběsili,“ dodal druhý. „Te čistá milost! To za tuto, že se jim hned, beze všeho podali!“

„Ninčkon by tu hasi všichni buli rádi!“ jeden z Chodů zvolal.

„Jau, ha bulo by nás čtyry sta,“ dodal Příbek. „Ha hde je níčkon vojsko?“

*) Jezerní Hora.

„V každej vsi něco, hale na Houvězdě jich kerak much. Ha jistě všudy zustanú, haby bul pokoj.“

„Ha naši v lese?“

„Nu, ženské bědovaly ha bědují. Kerak ne! Muže jim vodvedli, ve stavení vojsko. Mnoho sedláků je teky v lesích. Hutíkají, snad do Babor.“

„Ha pak sme míli zůstat ha se podát?“ zvolal Přibek. Oči mu jen zajiskřily.

To ještě byli všichni v jizbě rychtářově. Teď, když Přibek vstal, maje se k odchodu, a všichni za ním, vběhl do světnice Pocínovský jeden, oznamuje, že jak stráží chodil v tu stranu k Loučínu, že zahledl na cestě vojsko. Všichni je očekávali, všichni byli jisti, že je vojsko nepomine, a přece mnohé teď novina ta zarazila, a všechny rozechvěla.

„Ve jménu Páně!“ zkřikl starý Šerlovský.

„Pote, přátelé, chutě pote!“ Přibek vyzýval a vyšel ven. Všichni se hrnuli za ním.

V tu časnou chvíli byla již všecka ves vzhůru. Novina o vojsku rozlétla se do všech koutů. Ze všad lidé vybíhali, mužové, ženy, staří mladí, náves se jimi jen hemžila. Teď ještě mužové z rychty přibyli, ozbrojení puškami a čakanami. V čele jich Přibek nesa chodský prapor. Vlál zase vesele u ranním větru, neboť se bylo přes noc vyjasnilo a nastával krásný den.

„Vojsko huž de!“ zkřikl Přibek. „Huž dú, mužské chytat ha ženské hudlovat. Chcete-li se jim dát — Já, ha co sme z Houvězda ha zez Dražinova, my se nedáme!“

„My teky! My teky!“ vzkřikli všichni, a ve hlaholu tom také mnoho ženských hlasů zavznělo.

„Ha tak s pomocí boží, každý na svý místo!“ Poručil Přibek.

„Ženské ha děti preč, do stavení!“ volal Šerlovský. „Huchystejte se, hdyby neštěstí trhlo, habyste míli všecko na cestu, zadním průhonem do lesa, hin bude volno!“

V tom všechen hlas na návsi utichl a všichni tu zůstali jako zkameněli. Rachot bubnů k nim zalehl a teď polnice zaječela. První se Přibek vzpamatoval. Zvolav, aby tu počkali, že se podívá, chvátal k východu nyní zatarasenému. Oba Šerlovští a mnoho Pocínovských za ním. Již viděli mezi staveními a skrze stromy blýskající se zbraň a hemžící se vojsko. Prvním pohledem poznali, že ho je mnoho. Zatahovalo ves ze strany východní a obsadilo cestu. Jezdci sem tam jezdili, povely volané mocnými hlasy letěly od čety k četě a zvučely až do vsi.

Vojska řetěz rosta počal ves na dole v rovině ležící víc a více zatahovati.

Přibek sebou trhl. Hle! několik jezdců se k nim žene, již se před zataraseným vchodem na cestě zastavili, a jeden z nich počal mluviti. Co pověděl, všechno Šerlovský s Přibkem na návsi oznámili, toliko jediné zamlčevše: že se Lhotští již také vzdali na milost a nemilost.

Ale to oznámili, že se má všecka ves ihned podrobiti, a všecko zatarasení odkliditi. Mužové aby zbraň odvedli, aby vydáni byli, kteří

jsou tu cizí, jmenovitě z Oujezda Matěj Přibek, a pro jistotu a zaručení aby rychtář s dvacíti sedláky ihned do tábora vojanského přišel a prosil o milost.

„Haby nás vzeli do harestu!“ zkřikl jeden ze sedláků.

„Ha jako rebelly voběsili,“ volal jiný.

„Já nepudu!“ rychtář Šerlovský oznamoval velikým hlasem.

„Ha já teky ne!“ volali jeden po druhém; a do toho hluku přimísily se hlasy ženských, vyzývajíce muže své, aby nechodili, aby se nedali.

„Huž sme kerak v pasti, vojska všudy, kolem do kola!“

„Protlučeme se!“

„Chutě za mnú!“ volal Příbek.

Hrozný hluk a zmatek strhl se na návsi. Mnohé z žen jaly se bědovati, jiné mužům horlivě, vášnivě domlouvaly, aby se nevzdávali. Toho však nebylo třeba. Zpráva o tom, jak naloženo s krajany vzdavšími se pod Oujezdem, krutá žádost a hrozba vojenského velitele a hrozící násilí jeho rozjitřily Chody v Pocínovicích a naplnili je zoufalou odhodlaností. Raději zemříti nežli se tak podati v nová a veliká trápení!

Přibek přehlednuv prve vojsko, poznal, že není možná ho zahnati nebo aspoň se mu ubrániti. Nezbývalo než aby se probili. Proto vedl nyní muže chodské na tu stranu vesnice, kdež jak viděl bylo k lesům nejblíže a vojska nejméně. Někteří navrhovali, aby se čekalo až do tmy. Návrh ten však zavržen, protože velitel dal jen krátkou lhůtu na odpověď a po odmítavé jistě požene na ves útokem. Nebylo tedy prodlení.

„Hdo můžete, sedněte na kůň! Hintury vyrazíme!“ volal Přibek, ukazuje na stodoly vedle sebe stojící. Rozkázal tak proto, poněvadž viděl, že vojsko nejvíce je skupeno proti východům ze vsi mezi staveními a proti průhonům. Výpadu ze stodol se nenadálo, odtud je Chodové překvapí. Nežli do těchto svých dřevěných, doškových bašt vstoupili, nastalo loučení. Bylo krátké. Matěj Přibek ohlédl se po dceři. Šla mu v patách, bledá, chvějíc se, vedle starého děda svého, jenž se nedal ve stavení udržeti.

„Táto, Manka, s pánem bohem! Snad se ešče huvidíme. Ha hdyby ne — vopatruj dívčí dědka dobře — pámbů s vámi —“ Byl nějak bledý, an mohutnou svou pravici dceři a starému otci podávaje na ně hleděl.

Stařec pak vztáhl ruku a požehnal mu křížem. Ještě jednou se Přibek ohlédl, pak již zmizel v zástupu. Ještě bílý prapor jeho bylo nad hlavami viděti, teď ho sklonil, an do stodoly vstupoval — již bílá roucha zanikla v jejím šeru.

Ale Manka tam ještě hleděla — v tom ženich, jenž si byl pro koně zašel, k ní přistoupil. Plakala, teď se však rozplakala. Objal ji, vtiskl jí políbení na rty, a již chopiv se úzdy svého bělouše, vedl jej do stodoly. Tu již bylo několik koní — za nimi pak stáli pěší v hustém chomáči. Ve druhé, zrovna vedle stojící stodole bylo rovněž tak. Všichni jen čekali na znamení, až by se rozlétla vrata, vedoucí ven za humna, proti vojsku.

Slunce již vyšlo a jasné jeho světlo, vnikajíc širokými skulinami mezi trámy do stodoly, mihavými, zlatými pruhy ozařovalo její šero. Tu kmitlo se koňům po těle, po hrubém, selském sedle, tu přelétlo bílé šerky Chodů a zachvělo se tu tam na tváři. Většina jich byla bleda rozechvěním, a tu tam strachem, jenž bezděky napadá každého před krvavým bojem. Oči všech plály zimničně, srdce bušila, každý však, odevzdán již, tiskl pušku nebo kovanou, ostrou čekanu.

Opodál vrat stál Přibek sehnut a skulinami vojsko pozoroval. Teď vstal a dal znamení jezdcům, aby vsedli do sedel. Pak podal mladému Šerlovskému ruku, něco k němu tiše promluvil a jda do zadu houfem, opakoval znovu, co všem činiti, kam každý má směřovati. Po té odebral se do sousední stodoly, aby se tam ujal vůdcovství. Z oné stodoly mladý Šerlovský houf povede. Sedě nyní na koni, tiskl všecek rozechvěn nabitou bambitku a napjatě naslouchal na smluvené znamení, jež vedle dá Mančin otec. Na okamžik zavládlo stodolou hluboké ticho. Jen kůň zafrkal, nebo podkovou o humno udeřil. Zdaleka se teď troubení a bubnování ozvalo, a v tom někdo ze zástupu před stodolou na té straně do vsi vykřikl, že vojsko už táhne z druhé strany.

Výkřik ten ještě nedozněl, a vedle ve stodole ozvalo se pronikavé zapísknutí. Vrata obou stodol se rázem rozlétla, jako by obrovským fouknutím, proud oslňujícího světla vnikl do stodoly a ve světle tom mihlo se několik jezdců, jim v čele mladý Šerlovský — za nimi jako mrak ostatní Chodové. A s bílým mrakem tím mrak druhý, v čele jeho Matěj Přibek, nesa v levé bílý, vlající prapor, a v pravé vysoko nad hlavou těžkou, dubovou čakanu svého rodu.

Chodské pušky krátké, dlouhé zahoukaly, jim pak vojanské odpověděly a již obě strany na se vrazily. Strašlivý náraz. Zoufalost sílila silné rámě chodské. Čekanou, obrácenou puškou bili se jako lvi. V čele mladý Šerlovský, jenž do vln zápasu nejprudčeji se pustil, rozdávaje pěchotě rány v pravo v levo.

U plotů, u zdí a v obou stodolách, nyní do kořan otevřených, stáli vesničané, ženy a starci, trnouce, v úzkostech, v hrozném napjetí boj pozorujíce. Tu žena rukama zalomila, tam výkřik se dral ze stísněných prsou.

Starý Přibek opíraje se o svou vnučku, stál na pokraji stodoly a nic nedbal, že ho někteří před střelbou varovali. Manka bledá, chvějíc se, pozorovala každé hnutí bojujících, jako všichni, v zimničném napjetí. Viděla, jak se obě strany srazily, jak Chodové patrně nepřítele překvapivše, jej tisknou. — V divém tom chumli, kde prachem a kouřem mihaly se bílé šerky i tmavé kabáty vojanské a blesky šavlí a jiné zbraně, nebylo nic rozeznati. Strašný ryk a hlahol odtud se nesly a v křik hlasů lidských mísilo se houkání střelných ran a troubení.

Manka marně stopovala otce i ženicha.

„Manka, vidíš-li náš prapor?“ tázal se děd.

„Vidím — hin tuto bílé — hale níčkon — huž ne — ha zasejc! Ha zasejc je preč — uj panenka Marjá — huž nic nevidím — Vidíte-li vy lidičky?“ tázala se třesoucím se hlasem, úzkostný zrak na sousedky upírajíc. Hleděly, hleděly, zrak napínaly — však už nepostřehly bílé zastavy, kterou ještě prve mohli rozeznati.

V tom trouba z druhé strany zaječela a odtud, kdež před chvilkou jedno oddělení vojanské, záseky odklidivši, do vsi již vnikalo, přihnala se četa kyrysníků. Palaše nad hlavami se ve slunci jim blýskaly, země duněla. Starý Příbek sklesl na kolena a sepjav ruce, jal se boha prositi.

Vesničané, boj pozorující, vykřikli a za starým Příbkem vrhli se všichni na kolena.

Teď už to dlouho netrvalo. Chumel prořídl, pak se rozdělil a již bylo viděti, jak kyrysníci se rozjeli za těmi, kteří se probili, unikli.

„Kteří to jsou, a ujdou-li kyrysníkům!“ každý v tu chvíli pomyslil, vzpomínaje na ty, které ze svých tam měl.

Nežli se slunce rozhořelo, dověděli se toho. Bylot v tu dobu již po boji. Vojsko vtrhlo do vesnice, kterouž obsadilo a drancovalo. Venku na bojišti přecházely ženy a matky, hledajíce své muže a syny. Šťastná, která nikoho tu nenašla, neboť mohla býti jista, že se dostal do lesů. Než každou chvíli tu tam se ozval bolestný výkřik, kde ženy mezi raněnými nebo mrtvými některého ze hledaných poznali. Bojovníci leželi jednotlivě, volni, nebo pod koněm, nebo v celé skupině, jak padli.

Stará Šerlovská také hledala, nenašla však ani syna, ani muže. Div že tomu svému štěstí věřila. Ale tam! To tě nevěsta! Chvátala k ní!

Na zdupaném trávníku, kde leželo mnoho vojáků raněných a mrtvých i několik raněných Chodů, klečela Manka, hořekujíc a rukama lomíc nad mrtvolou svého otce. Matěj Přibek ležel tu v zakrváceném bílém županu, maje žerď chodského praporu křečovitě k boku přitisknutou; stuhlá pravice svírala ještě dubovou, starou čakanu. Bílá plachta praporu, jsouc roztržena, byla zdupána, krví zalita. Obrovská postava Chodova ležela rovně natažena; tvář její byla zachmuřena. Tak skonal poslední chodský praporečník. Jak se udatně bil a jak praporu svého hájil, dosvědčovali četní kolem vojáci ranění a mrtví.

Starý Příbek kleče skláněl k synovi svou bělovlasou hlavu. Slzy řinuly se starcovi s očí. Nebědoval, jenom bolestně sténal a vzdychal. Vojáci, raněné druhy odnášející, se až zastavovali nad tou skupinou, naslouchajíce nářku toho statného, zlatovlasého děvčete.

„Hou vej, hou vej, hou vej můj zlatej, dobrej táta! Panenko Marja, co pak si tu níčkon bez tebe počnem! Hele dědečku, hindle leží váš syn — Hou vej, hou vej můj zlatej táta!“ — —

Ale Matěj Příbek dceřina nářku neslyšel; a bylo mu lépe. Odešelť do jiných končin, kde nebylo panského tyranství a kdež nebylo se mu dívati, jak násilí ničí zlatou chodskou svobodu. (Pokračování.)

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.

(Pokrač.)

estoupivše s hory a jedouce podél jejího úpatí nazpět k vesničce Korbekle, setkali jsme se s třemi jezdci, z nichž jeden byl patrně pán a druzí dva jeho průvodčí.

„Kdo pak to asi bude?“ prohodil zvědavě Spiridonov.

„Nějaký Angličan, aspoň dle vzezření,“ odpověděla vedle jedoucí slečna Helena; „kdo pak jiný byl by tak pedanticky cestovně oblečen?“

„Nezdá se, slečinko, nezdá,“ odmlouval pan Spiridonov; „vždyť dává svým sluhům rusky nějaké rozkazy, a ta ruština nezní mi věru tak, jakoby z úst anglických vycházela!“

Slečna Helena chtěla svou domněnku obhájit a zvolala již také: „Dovolte, pane továrníku . . .“ když tu jezdec náš na půl koně se obrátil a všemu hádání konec učinil.

„Aj, hle!“ zajásal major Graždanskij; „totě šťastné setkání — kníže Lvickij!“ A pobídnuv koně k poklusu, stanul v tu chvíli ještě u knížete.

Lvickij pozdravil společnost naši co nejvlídněji a Graždanskij nemeškal představiti mu všechny její členy, s nimiž se kníže dosud neznal.

„Jsem velice potěšen, setkávaje se tu se společností tak vybranou,“ poklonil se Lvickij naší kavalkadě; podávaje pak mně ruku, pravil: „Že vás zde najdu, byl bych se asi nejméně nadál! V Jaltě myslí, že jste si udělal po moři výlet do Oděsy . . .“

„Jak vidíte, Jasnosti,“ odpověděl jsem, „upoutaly mne půvaby Taurického poloostrova tak, že jsem na žádný jiný kraj ani nepomyslil.“

„Vidno, že vás příroda zajímá,“ na to zase Lvickij; „máte dobře, že zůstáváte s přírodou ve stálém styku. Ona smiřuje člověka se světem, i když protivenství naň doléhají. Také já uchyluju se k ní pro posilnění a útěchu . . .“

„Neslyšel jsem, že byste měl, Jasnosti, nějaké útěchy potřebí, a síly máte, tuším, až na zbyt,“ namítl jsem vesele.

Lvickij podíval se na mne tak zvláštně, že mi smích na rtech uvázl; v jeho velkých černých očích zachvělo se cosi, jako hluboký, tajný bol, a ústy jeho zahrál trpký jakýsi úsměv.

„Nesuďte dle zdání a zevnějšku,“ napomenul mne s lehkým povzdechem, „sice byste se mohl velmi často zklamati! . . . Avšak odpusťte, nesmím zanedbati ostatních! Myslím, že tuto ve vesnici posnídáme, budu tedy míti ještě příležitost . . .!“ To pověděv, odklusal k dámám a zabral se s nimi nápadně rychle do živé rozprávky, zrovna jakoby byl chtěl násilně potlačiti nějaký nepříjemný pocit, nějakou trapnou upomínku.

Ten jeho pohled a ta zrovna melancholicky pronešená slova: „Také já uchyluju se k ní pro posilnění a útěchu . . .“ tanuly mi na mysli po celou, arci již nedlouhou cestu do Korbekly a ještě i při snídani, kterouž nám dámy naše připravily v zahradě našeho včerejšího hostitele. Kníže snídal s námi a když pak, asi po dvouhodinném pobytu, společnost naše se zvedala, aby dále putovala, přikročil Lvickij ke mně a pravil:

„Máte pevný nějaký cestovní plán, od něhož se odchýliti buď nemůžete nebo nechcete?“

„Nemám, Jasnosti,“ odtušil jsem; „náhoda svedla mne s výtečnou touto společností, kteráž mne do svého středu přijala a pozvala, abych s ní cestoval.“

„A ona jest vám, jak pozoruji, tak milá, že byste ji, ani nevím zač, neopustil?“ doložil tázavě Lvickij.

„Nezapírám, jest mi velmi milá . . .“ přisvědčil jsem, „avšak proč se tak ptáte, jasnosti?“

„Nebudu dělat žádných okolků, nýbrž povím ihned, čeho bych si přál. Slyšte: byl bych rád, kdybyste tu společnost opustil a se mnou nějaký den cestoval. Jest mi jaksi teskno, neboť se svými sluhy nesmím a nemohu ani mnoho se baviti. Nezáleží-li vám tedy ani na dosavadní společnosti ani na směru, jejž ona sleduje — pojeďte se mnou do Bachčisaraje . . . prokážete mi tím přátelskou službu!“

„Je-li tomu tak,“ odpověděl jsem ochotně, „pojedu milerád s vámi. Toužilť jsem již dávno, abych se vám nějak mohl zavděčit.“

„Děkuju vám za přátelskou ochotu!“ zvolal kníže. „A nyní, když jste se rozhodl, nastává mně povinnost, abych vás u společnosti omluvil.“

Společnost propustila mne bez zdráhání, ačkoliv všichni ze zdvořilosti ujišťovali, že mne velice budou postrádat, a když všechno již na koně a velbloudy vsedati začalo, vyšvihl jsem se na jednoho z obou reservních koní Lvického a zvolna vyjížděli jsme jeden po druhém ze vrat. Pak následovalo z obou stran několik zdvořilostí na rozloučenou a obě tlupy se rozejely.

Dlouho klusali jsme vedle sebe, rozmlouvajíce o věcech jemu i mně lhostejných; zdálo se mi ze všeho, že hledal a potřeboval Lvickij někoho, s nímž by důvěrně, ale zcela důvěrně mohl porozprávět, člověka, jemuž by mohl otevříti své srdce, přítele, jemuž by tajný bol svůj mohl svěřiti, a tím člověkem a důvěrníkem že chtěl učiniti mne. Proto — myslil jsem — požádal mne, abych s ním cestoval, proto hledí na mne přes tu chvíli tak zkoumavě, jakoby zjistiti chtěl, jsem-li muž spolehlivý a jeho důvěry hodný. Avšak proč otálí, proč nezatáčí řeč tak, abychom se k věci dostali? . . . Já bláhový! Vždyť zná mne Lvickij dosud jenom zcela povrchně . . . kterak mohl bych očekávat, že bude ihned důvěrným? Možná, že nás cesta sblíží . . . . Nezbývá prozatím nic, než oddávati se dojmům cesty a připravovati zvolna rozpoložení myslí, ve kterémž jazyk se stává hovorným a srdce sdílným. Krajina, kudy zvolna klušeme, jest k tomu velice příhodna. Barvitá svěžesť jižního pásma dávno již zmizela a místo ní nastoupila romantická melancholie skal, ssutin a starověkých památek.

Přijíždíme k truchlivému Josafatskému údolí, kteréž v tuto stranu končí beze všeho přechodu u strašné propasti, s jejíhož okraje se roze-

vírá nádherná vyhlídka do kraje. Ve vzdálenosti čtyř verst strmí tu vzhůru kuželovitá, vrchem jako seříznutá hora Tepekermen, příkrá, osamělá; již zdaleka pozoruješ, že jsou srázné její stěny jako voštiny provrtané tajemnými jeskyněmi. Královský Čatyr Dag doplňuje obraz krajiny velkolepým pozadím.

Zaměřili jsme přímo k Tepekermenu. Cesta k hoře není ani obtížná, ani zajímavá; spodní část její je bělavá, vápenitá, vrchní pak kamenitá a skalnatá. Zde pak rozkládá se památné město jeskyň čili peščer; deset až patnácte řad černých otvorů nad sebou, tak že se celá vrchní část Tepekermenu podobá obrovskému holubníku. Do polovice hory možno vyjeti vozmo, následující verstu musíš jeti koňmo nebo na mezku, a pak lze už jenom jíti pěšky nebo drápati se po čtyřech. Chůze vzhůru není sice příjemná, ale za to je velice zajímavo ohledati starobylé rozsáhlé město jeskyň. Zde najdeš jeskyně s pravidelně vytesanými okny, dveřmi a zbytky příček, jimiž velké jeskyně na několik jizeb byly rozděleny, a shledáš záhy, že jistá skupení peščer větší hromadné příbytky tvořila; skoro všude najdeš řádně vytesané schody, malé rynečky, můstky, dlouhé řady spojených mezi sebou jeskyň, jež místy zcela pravidelné uličky tvoří. Uvnitř pak sh edáš v těchto slujích tu a tam ještě celé lavice a postele, ovšem jeno l do skály vytesané. V jednom vzdáleném koutě tohoto „města“ nalezá me křesťanský chrámek se zbytkem oltáře a několika sloupy — patrně práce to pozdějších obyvatelů, kteří po kimérských trogloditech v těchto skalních děrách se zdržovali. — Skoro všecky peščery, z nichž vlastní město se skládá, vydlabány jsou po stranách, kolem hory, do srázných stěn skály; zde nalezají se také hlavní vchody a okna. Ale také na ploském vrcholu hory jsou četné jeskyně, hluboko do vnitř skály vryté; leč tyto peščery jsou z větší části travou a křovím zarostlé, tak že chodec na pozoru se míti musí, aby do některé nespadl. Za celý den neprojdeš a neprolezeš všemi jeskyněmi, co jich tu vytesáno — množství jejich je téměř nesčíslné.

Nedaleko Tepekermenu, v divoce rozervaných skalách, kteréž nad břehy říčky Kače se vypínají a u Tatarů „Kačikalen“ se nazývají, nalezáme jiné, neméně zajímavé město peščer. Cestou k těmto skalám uvidíš dva kameny přepodivných tvarů: jeden má formu nepravidelného sloupu, jenž patrně jako tříska od mateřské skály se odštěpil a na tak slabém základě spočívá, že jako šikmá věž pisanská ustavičně pádem hrozí; o něco dále stojí jiný, ještě podivnější balvan, podobný obrovské ženě, která v ohromném křesle sedí. Zdaleka je tato podobnost až překvapující a tak klamná, že bys ani neuvěřil, že jest to útvar bezděčné hry přírodní. Onomu, k sloupu podobnému kameni, říkají Tataři „Vaj-vaj-kaja“, a tento nazývají „matkou“ onoho, vypravujíce o nich obou zajímavé báchorky, namnoze velmi kratochvilné, tak rozmarné, že jich tiskem ani není lze opakovat. Nejcudnější z nich je tato:

„Před dávnými časy byla zde v horách děva tak krásná, že se všichni mladí muži po ní bláznili ale tak s tisícerou chutí na ni se dívajíce; obrovského vzrůstu, že nikdo s ní nic svésti a tudíž také nikdo za ženu ji pojati nemohl. Krasavice pak sama byla mužů velice žádostiva, avšak zůstávajíc věčnou nevěstou, sestárla konečně a krása její oprchala.

Sešly vnady její, ale neumíral osten ženidla. Nemohouc si najíti vhodného ženicha, zanevřela záští a závistí na všechny děvy, kteréž nevěstami se staly, pronásledovala je zuřivě a dělala jim, co jen mohla zlého, rušíc rozkoše lásky a kazíc jim sňatky. I byly u všech okolních děvčat veliký postrach a stálé zděšení. Konečně však vyskytla se dobrotivá čarodějka, kteréž nebohých děvčat se zželelo; vyhledala obrovskou starou pannu, omámila ji smyslnými přeludy a proměnila v kamenný balvan, jejž pak kouzelnou silou přivedla na cestu, kudy nevěsty ku sňatkům se vozily“.

Kačikalen naleză se na levém břehu jmenované říčky. Dole, jaksi pod střechou divokých skal, v malinkém úhledném údolí stojí zánovní kostelíček na místě někdejšího kláštera sv. Anastasie, a nahoře na skalách staré jeskyňové město. Strašné, klikatě rozložené a rozšklebené skály tohoto místa činí na cizince dojem mohutný, tak že dlouho váhá, než se odhodlá drápati se tam vzhůru, kde druhdy co svišťové spokojeně žili krymští troglodité. Kdo závrať dostává, ať tam ani neleze; v Čerkes Kermenu a ve starém městě Mangup-Kale najde ještě dosti pešćer, ač nikoli tak mnoho a tak zajímavých, jako zde.

Kníže Lvickij vykládal mi všechny znamenitosti míst a okolí, ale zůstával jinak vždy ještě uzavřeným a nesdílným. Hovor náš byl stále vážný a věcný, mohlo by se říci učený, a proto také unavující. Velmi často odmlčeli jsme se tedy oba úplně a trvalo pak dlouho, než řeč zase do proudu se dostala. Krajina stávala se zatím vždy dojemnější a já nepochyboval jsem, že pod jejím dojmem Lvickij brzy roztaje a nějakým zajímavým sdělením mne překvapí . . . .

Vjeli jsme do jakési rozsáhlé rokliny a vystoupili pojednou ze stínu příkrých skalních hradeb na místo temné a tajuplné, hustě porostlé majestatními duby a buky. Bílá stezka vine se tudy jako zkamenělé hádě a ztrácí se v pošmurných hlubinách tohoto romanticky truchlého údolí. Jest to tak zvaná Josafatská dolina, od staletí hřbitov židů Karaimů, kteří dosud nejraději zde, vedle mohyl otců, ukládají kosti svých zemřelých. Co jich zde už odpočívá! Nikde nenajdeš jich tolik pohromadě; život je rozptyluje, ale smrť je zase shromažďuje, tak že skoro lze tvrdit, že prodlením času celý kmen Karaimů v lůně Josafatského údolí se shromáždí. Pak řekne průvodčí cizincům: zde vizte hřbitov celého národa!

Tiše a v jakési posvátné úctě procházeli jsme tím bludištěm náhrobních kamenů a sarkofagů východního rázu, kteréž místy jako zvráceny ze země trčí a prastarými hebrejskými nápisy oznamují, že už mnohé věky nad nimi se přenesly. Všude mrtvé ticho, ani ptactvo nešveholí v haluzích dubových starců:. nikde ani živé duše, — však přece: tamto sedí shrbená postava šedivého mužíka pod rozepjatým deštníkem a vytesává do čerstvé kamenné desky v hlavách hrobu nápis a verš biblický.

„Čí tu památku zvěčňuješ, dobrý stařečku?“ Oddpovídá: „Přes půl století tesám už nápisy bratřím národa svého, a tento bude už nepochybně poslední. Můj poslední, nejstarší syn zde vedle odpočívá; chuďas, zemřel tak záhy: bylo mu teprve dvaasedmdesát let! Včera

dohotovil jsem jeho nápis a dnes začal jsem svůj vlastní. Bude to dojista poslední!“

Půl hodiny vede cesta tímto elegickým hájem mrtvých . . . Vypravovali nám, že skoro všichni po Krymu roztroušení Karaimové, vidouce, že poslední den jejich života se blíží, do této krajiny odvésti se dávají, aby zde zemřeli a v líbezném údolí Josafatském pohřbeni byli.

Nad Josafatskou dolinou strmí obrovská skála, vlastně hora, dva tisíce ruských stop vysoká a na jejím hřebenu rozkládá se stará pevnost a městečko Cufut-Kale, krymský Sion. Objeli jsme horu do druhého údolí, odkudž schůdná a sjízdná jest, abychom vzhůru se vypravili. Polozbořené zdi bývalé pevnosti a domky městečka vroubí temeno skály jako zubatá, zvětralá koruna, kteráž druhdy mocně kralovala celému okolí. Ze dvou fontánů na úpatí hory prýští se ledový skalní pramen, jenž město nahoře zásobuje; několik mezků a oslů odnáší odsud naplněné štíhlé sudy, a jiní sestupují dolů s prázdnými nádobami. Zastavili jsme se u fontánů, napojili sebe i koně, a pak vzhůru k Sionu!

* * *

Obezřele jako kočky lezou naši koníci vzhůru po skále — najali jsme k této odbočce koníky tatarské, jež průvodčí jakýsi v údolí pásl, čekaje na zdař bůh, zda-li nějaký cestující přijede. Naše anglické klisny byly už značně unaveny a krom toho připomenul Tatar zcela správně, že není radno štváti vzácné koně do skal. — K vrcholu vede jediná sekaná cesta, ale jaká! Celá hora je bílá, sluncem vysušená a zvětralá; jako šupiny odlupují se od jejího temene balvany, a při každém nárazu podkovy řítí se dolů kamení. Ale koníci stoupají vesele nahoru; odfrkujíce rozmarně, potřásají rozpustile hluboko svislými hlavami, přes něž dlouhá vlnitá hříva splývá, a očmuchávajíce každý výstupek, obkročují obratně kámen za kamenem, při čemž se nožky jejich, jako strunky, elegantně natahují a skrčují. Proti nám stoupají dolů dva mezci, bez jezdců, bez vůdců; po stranách houpají se jim prázdné lehké soudky na vodu, a na hřbetech mají upjaté balíky nějakého zboží. Kdo ustoupí asi stranou z cesty? — „Mezci,“ odpovídá Tatar; „neboť předně jsou sami, bez jezdců, a za druhé je mezek horší zvíře než kůň!“ A vskutku: mezci odstoupili stranou, jeden na pravo a druhý na levo, a čekali jako stráž, až přejedeme. Můj hřebčík byl zvláště v dobré míře: jda kolem mezka, chňapnul po jeho hlavě, uchvátil tlamou jeho ucho a zastavil se. Již čekal jsem, že z toho vznikne pranice, a chtěl jsem seskočit dolů. Avšak Tatar napomenul mne: „Nechte je, však oni si nic neudělají!“ A neudělali si nic. Hřebčík sežmouliv mezkovo uchovo, vypustil je neporušené z tlamy a uchvátil zase druhé ucho, jemuž také ani dost málo neublížil. Hřebec a mezek očuchali si potom ještě huňaté tlamy a dali se klidně do kroku, jeden nahoru a druhý dolů.

Blížíme se k vrcholu hory: tam stojí na samém okraji příkré skály, jako přilepená hnízda orlů, starožitné domky, o nichž říci lze, že nad propastí visí; zde strmí už nad hlavami našimi orvalé, ale dosud tvrdé a silné hradby pevnostní s massivními železnými vraty. Tatar

udeřil několika kameny do vrat, oznamuje takto příchod cizinců. Za chvíli zaskřípěla železná vrata, jakoby se celá pevnost v rezivých stěžejích otáčela, a vesele poskočili si koníci u cíle cesty.

Slovo Čufut-Kale znamená „židovskou pevnost“; k pevnosti pak pak přimyká malé městečko téhož jména. Židovskou nazývá se pevnost a osada, poněvadž ji od starých dob, již dávno před příchodem Tatarů na Krym, obývali a dosud obývají židé Karaimové čili Karaité, zvláštní to sekta Israelitů, kteráž toliko písmo starého zákona („Kara“) uznává, talmud pak a ostatní židovská písma zavrhuje. Starožitníci ruští mají za to, že jsou Karaimové potomci starých Chazárů, kteří židovskou víru přijali. — Kdy a kým Čufut-Kale, jež se do XIV. věku nazývalo Kirkjera, bylo vystavěno, je naprosto neznámo; snad to byla druhdy pevnost chazárská. Na starém Karaimském hřbitově dole v Josafatském údolí, nalezají se židovské nápisy z X., IX., ba i z VIII. století po Kristově narození, důkaz to, že bylo Čufut-Kale již tehda osadou židovskou.

Krym má přepodivné zvláštnosti: zde na příklad nalezáme v samém středu mohamedánské krajiny, kteráž k pravoslavné říši náleží, na temeni vysoké pusté skály pevnost, od dávných věků židy obydlenou; bojovný a výbojný lid tatarský zůstával dole v údolích, a židé, jak známo, lid zhola nebojovný, ve vysoké horské pevnosti, jako rodina skalních orlů. V tom ohledu je Čufut-Kale skutečně historickou hádankou: židé zdejší, pokud známo, nikdy a s nikým neválčili, šachr byl — jako v celém světě — i zde jejich hlavním, ne-li výhradným zaměstnáním, a přece na skále, v pevnosti!

Skála, na níž Čufut-Kale stojí, je úzký výběžek horský; na šířku přejdeš ji za minutu a na obou stranách jsou pod ní hluboká údolí. Člověk by myslel, že je někde na věži; když vítr zaduje, chytáš se staré zdi, aby tě do propasti nesmetl. Pevnost sama je už jenom bludištěm rozvalin; sessula se nikoliv střelbou, nýbrž rozkladem času, a přece nebylo by potřebí, než vyklidit ji a poopravit, aby z ní opět byla tvrz strašná. — Městečko Čufut-Kale čítá asi 200 nebo 300 většinou chatrných domků, jež těsně vedle sebe stojí, tvoříce jedinou, úzkou a křivolakou ulici. Červotoč času rozežírá jich stěny a krovy jejich jsou na spadnutí. Druhdy, ještě před třiciti lety, byl prý tu život čilý, bohatý a po orientalsku nádherný. Karaimský rabín byl zde papežem, a vkusně zařízený dům jeho vždy otevřený útulek cizincům, ba více: pravý prý hostinský palác. Rabín ten míval četný harém . . . . Nyní je Čufut-Kale velmi spoře zalidněno; většina Karaimů vystěhovala se do Bachčisaraje a okolních měst — k vůli obchodu. V městečku je ticho, jako na poušti; jen trochu polodivokých žiďat prohání se tu na božím slunci, a jako plaché srnky dívají se z úkrytu na cizince mladé židovky. Tu a tam sedí na kameni scvrklá babice, napohled asi tak stará, jako pevnost sama, a pročesává si z dlouhé chvíle řídké šedé vlasy. Poněvadž městečko tak vysoko leží a následkem toho vítr všechny jeho kouty a smetiště stále vymetává, není zde skoro žádné nečistoty. Asi uprostřed pevnosti, nedaleko staré brány, stojí památný a pozoruhodný náhrobek, malé a staré, ale vkusné mausoleum s dvojatým portikem, romantický hrob krásné dcery chána Tochtamyše, jejíž jméno

bylo Nenekedžan-chanym. Lidé v Čufut-Kale vypravují o té spanilé princezně a o její smrti celou arabskou pohádku, jejíž tresť jest tato:

Nenekedžan-chanym zamilovala se horoucně do sličného, mladého tatarského knížete, a nebylo krásnějšího zamilovaného párku na světě. On bystrý a svižný jako sokol, oči jako vejr a vlasy jako hříva Tamerlánova koně; ona něžná jako růže na stráni Čatyr-Dagu, oči jako sova a vlasy jako chvost zlatých paprsků. Ale chán nenáviděl „murzu“ a zapověděl dceři k němu lásku. Než — láska je dech přírody a zákon Mohamedův . . . děva nemohla odolat. I uprchla se svým kochanem do Čufut-Kale, aby se za jeho nepřístupnými skalami skryla před hněvem svého otce. Leč chán vypátral ji, neboť feny jeho ukázaly stopu uprchlé dcery. Nenekedžan-chanym předvídajíc, jaký bude osud její, přijde-li opět do rukou otcových, vrhla se dolů do strašné propasti. Zarmoucený otec postavil pak nešťastné dceři tento pomník a chodil plakat k němu, až mu oči vyschly a srdce žalem uvadlo. — Z náhrobních nápisů vidno, že Nenekedžan-chanym, dcera Tochtamyše chána, zemřela v ramazaně r. 841, to jest asi r. 1437 po Kristu.

Skála čufutkalská obydlena již v dobách předhistorických, kam paměť dějin už nesáhá. Nepochybným důkazem toho jsou „peščery“, zbytky města troglodítů, pod nynější pevností, v útrobách skalních. Město bylo dovnitř hory vytesáno se strany menšího údolí; nyní vchází se do těch podzemních bydlišť z pevnosti, do skály vytesanými stupni. Peščery tyto jsou zcela prosté, čtverhranné jizby, vlastně díry nestejných rozměrů, suché a dosti jasné; rozložení jejich a spojení jedněch s druhými je nerovné, dobrodružné, klikaté. Jest to bludiště, podobné poněkud vosímu hnízdu. Tak dlabali si do skal Kimérové svá mraveniště. Sestoupili jsme dvě, tři patra dolů, do lůna hory, ale tam bylo nám už teskno a Lvickij spěchal vzhůru na vzduch.

V synagoze nahoře není nic zvláštního, kromě dvou vzácných pergaménových rukopisů starého zákona ve skvostných aksamitových pouzdrech. Vedle synagogy zůstává archivář tohoto památného města, kterýž snad také službu rabína zastává. Vešli jsme do archivu: rozsáhlá pošmurná světnice, plná starých hebrejských knih a rukopisů; na dlouhých tabulích přebírali, rovnali a skládali hoši v největší tichosti listy rozervaných foliantů a prastarých rukopisů, a u prostřed jizby seděl u starého psacího stolku zjev poustevníka — stařec s dlouhým stříbrovousem. Odložil brejle, povstal a uvítal nás. Krásný kmet: vysoké čelo bez vrásek, tvář plná a kvetoucí, a k tomu nádherný bílý plnovous! Ukázav a vysvětliv nám poklady svého archivu, uvedl nás na chvilku do svého bytu. Stařec čítal už 70 let a — kdož by to v něm hledal: měl osmnáctiletou, rozkošnou žínku . . . . „Ale je po čertech žárlivý!“ pravil mi Tatar, když jsme zase do údolí sjížděli.

* * *

Vjeli jsme do Bachčisarajské rokliny. Jest to hluboká ulice v přírodě, průsmyk mezi úžasnými skalami, holými, mrtvými. Však není tu mrtvo ani pusto; zde v hlubině průsmyku je tak krásně, tak příjemno, že až srdce usedá: přes celou téměř šířku rokle rozkládá se klášterská

zahrada, bujná a zachovalá, ale prostá všech okras. Na pravo u paty skal stojí malý ruský kostelík, opodál hřbitov a několik drobných stavení; i spodní tarasy skal, pokud jsou přístupny, proměnila ruka mnichů v sad a luh. Právě hrabou tam bratří klášterníci seno. A klášter?

Popatřte na pravo vzhůru, na bílou kolmou skálu: tam ve značné výši vytesalo nesmírné úsilí v nitru skalní stěny celý „monastýr“. V krajině starobylých pečšer musil se do skály vydlabat také pečšerný klášter. Do skály vytesané schody vedou vzhůru k těm vzdušným obydlím. Na pravo od schodů je skála vydlabána v ten způsob, že tvoří dlouhou, širokou a shora krytou pavlač. Protesávajíce tuto zevnitřní chodbu, nechali mniši nedaleko jejího konce státi ohromný balvan a z toho vytesali pak, když ostatní klášter již hotov byl, chrám Matky Boží. Pohled na bachčisarajský „uspenskij monastýr“ čili klášter na nebevzetí Panny Marie je zdola nesmírně zajímavý a půvabný: ta malá okénka do skály zasazená, ty malby na stěnách přírodou zbudovaných a ten kostel ve tvrdé hoře dlátem vytesaný, jsou cizímu oku zjev tak neobyčejný a báchorkovitý, že bys v jeho skutečnost snad ani neuvěřil, kdybys sám vzhůru nevystoupil, a do síní kláštera nevešel. Na levo u vchodu jest velká, dosti jasná síň s oltářem. Zde uvítá tě mladý bratr a rozsvítí ihned svíce před svatým obrazem, dávaje tím pokynutí, abys přistoupil a se pomodlil. — Klášter tento byl zřízen v první polovici patnáctého století, v čas největší moci tatarské hordy, kdy sídlo chánů do Bachčisaraje bylo přeneseno a křesťanští Řekové krymští v každém ohledu nejtužší musili snášeti útisky. I zřídili si tehdá v ňadrech nepřístupné skály posvátný útulek, u samého středu nepřátelské síly a mohamedánského fanatismu, majíce naději, že odtud přijde jim nebes síla na pomoc proti hubitelům jich víry, jazyka a života.

„Není ani možná,“ pravil Lvickij po vykonané obchůzce klášterem, „aby takováto stará a kromobyčejná „stavba“ neměla své poesie; jen se na ni ostře zadívejte, a vsadím se, že vám mozkem ihned proskočí nějaká legenda . . . Nechcete si tu zabásnit?“

Kníže pronesl tato poslední slova pro žert, avšak viděl jsem, že mu dosud nebylo jaksi do žertu. Protož neodpověděv ani, pravil jsem mladému mnichovi, který nás doprovázel:

„Buďte tak dobrý a vypravujte nám nějakou báchorku o původu vašeho kláštera?“

„Báchorku, pane?“ otázal se udiven a patrně bolestně uražen pokorný bratr; „jest mnoho podání v lidu, ale to nejsou báchorky, nýbrž věrné stíny minulých událostí. Hlavní pak, svatá a pravdivá legenda o původu chrámu a kláštera jest tato:

. . . Za onoho času objevila se pojednou v horách potvorná zmije, kteráž lidi požírala i jejich stáda. Okolní obyvatelé, strachem a hrůzou vyděšeni, opouštěli, z hor těchto prchajíce, svá rodná bydliště a modlili se úpěnlivě k Bohorodičce, aby je zbavila té lité saně. Jednou v noci spatřili na této nepřístupné skále neobyčejně jasné světlo, a toto zjevení opakovalo se po několik nocí. Lidé nemohouce pro strašnou příkrost skály místa toho dostoupiti, vytesali vzhůru schody, a vystoupivše na místo, kde oheň plápolal, našli tam obraz Matky Boží, před nímž lampa hořela, a opodál mrtev ležel ještěr, jenž byl tolik hrůzy v lidu

způsobil. Snesli obraz dolů, ale on vrátil se sám zase na skálu, a to opakovalo se několikráte. Konečně nechali jej zde a vytesali proň chrám na jméno Nanebevzetí Panny Marie, poněvadž se bylo zjevení stalo dne 15. (27.) srpna. Obraz onen byl velice zázračný, tak že veliké úcty požíval také u bachčisarajských chánů. Když pak r. 1778 většina krymských Řeků na Azovské moře se musila vystěhovat, odnešen také zázračný obraz a nachází se nyní v Mariupoli. Ale přece je zde rok co rok dne 15. srpna slavná pouť, tak že Bachčisaraj sotva dovede uhostit ty tisíce zbožných poutníků."

Mladý Tatar, který se byl k nám dole jakožto průvodčí připojil, poslouchal pozorně, a když byl mnich skončil, prohodil naivně: „Ale proč pak se obraz vaší Bohorodičky sem zase nevrátil?"

Mnich podíval se na nás, pak kosmo na Tatara a pokrčiv jako s politováním rameny, postěžoval si lakonicky: „Tatar — pohan! Nepochopí nikdy tajemství naší víry!"

„Nedbejte ho!" pravil Lvickij, aby řeči jiného směru dodal. „A můžete-li nám nějakým občerstvením posloužit, učiňte tak za dobré slovo a slušnou odměnu!"

„S radostí vás uhostíme, pánové!" odtušil mladý mnich. „Račte jíti se mnou do refektáře!"

Refektář, do něhož jsme uvedeni byli, jest neveliká jizba se skalnými stěnami, tu a tam starobylými obrazy ověšená. Zasedli jsme k velkému javorovému stolu a očekávali věcí, kteréž by přijíti měly. Za chvilku přišel bratr kuchyňský, nesa láhev vína a mísu krásného krymského ovoce; za ním pak nesl mladý mnich misku naložených oliv a dva malé bochánky. Postavili to všechno opatrně před nás a bratr kuchař vyňav z nedaleké skříně jakousi starou černou knihu, podobnou svým zevnějškem breviáři katolického kněžstva, rozevřel ji, našel dotyčné místo a položiv na ně prst pravil:

„Zde račte čísti: ‚Razrěšenie vina i eleja', to jest, že nám dnes dovoleno požívati vína a oleje, ale masa nikoli; proto odpusťte již, že vám nic vkusnějšího nepředkládáme."

„Nic neškodí," odpověděl za sebe i za mne Lvickij; „víno je dobré, jak pozoruji, a ovoce také. To stačí nám úplně."

A skutečně bylo víno znamenité, tak lahodné a jemně hřející, že jsme na jedné láhvi nikterak přestati nemohli. Když pak od třetí zátka ke stropu vybuchla, byl Lvickij už sdílnější a pravil pojednou, ačkoli se ta poznámka k dřívější řeči ani nehodila:

„Závidím vám, mladý příteli, vaši bezstarostnost a veselou mysl."

„Myslím, že bych mohl spíše já vám, Jasnosti, závidět," odpověděl jsem ledabylo, jako bych jeho poznámku považoval za bezvýznamnou průpověď. „Jste ještě mlád, muž krásný, máte skvělé jméno a veliké bohatství . . ."

„Ale co mi schází, patrně nevíte!" přerušil mne skoro nevrle. „Každý ukazuje jenom na moje jméno a jmění; což pak jste ještě neslyšel, že může být člověk i při tom všem nešťastným až k zoufalství?"

„Ach ano, slyšel jsem a věřím tomu; avšak je-li člověk při velikém jmění zdráv, pak nemůže býti nešťastným, leč by byl . . ."

„Zamilován, chcete říci?"

„Toto! Ani mi nenapadlo!“ ohražoval jsem se. „Chtěl jsem něco říci, ale bojím se, abych vás snad neurazil.“

„Neurazíte, jen povězte bez obalu své mínění!“

„Nuže, chtěl jsem tedy říci, že bohatý člověk, je-li zdráv, ani nemůže býti nešťastným, leč by byl . . . na rozumu obmezen.“

Lvickij přimhouřil trochu oči, podíval se pátravě na mne a zvolal položiv mi ruku na rameno:

„Zamilován jste tedy ještě nebyl?“

„Už několikráte, Jasnosti!“ odpověděl jsem s humorem. „Avšak nenahlížím . . .“

„Především vyprosil jsem si už dávno, abyste mne netituloval slovem „Jasnosti“; v důvěrné rozmluvě to poklonkování velice ruší,“ vpadl mi do řeči Lvickij. „Pro své přátely jsem prostě Viktor Andrejevič, a tak, prosím, abyste mne na příště i Vy oslovoval. A nyní povězte, co že nenahlížíte?“

„Nenahlížím, proč by láska měla činit lidi zoufalými; je-li šťastná, pak blaží, a je-li nešťastná, vzdá se jí člověk rozumný . . .“

„Je vidět, že jste opravdově přec ještě nebyl zamilován,“ namítal zase Lvickij, „anebo nechcete se mnou vážně mluvit.“

„Mluvím zcela opravdově,“ na to zase já, „a vím také, že tak zvaná láska často už lidi docela o rozum připravila. Leč o všech těchto případech soudím, že dotyční lidé rozumu zrovna nazbyt neměli . . .“

„Soudíte křivě, milý příteli,“ odmlouval Lvickij; „člověk může býti pln rozumu a osvíceného ducha a přece neodolá záchvatu toho mocného pocitu, jemuž všechen živoucí svět je podroben . . . Řeknete, že jest už chorobou, zvítězí-li cit lásky čili milostná něha nad zdravým rozumem — však i tomu odporuji. Vše záleží na tom, jak hlubokým citem od přírody kdo nadán byl, jak mocného vzrušení cit ten schopen jest a jakého vzrušení se mu skutečně dostalo. Má-li kdo takovéto veliké, abych tak řekl, citové nadání, a byl-li tento cit k plné energii probuzen, může snadno na čas i sebe jasnější a zdravější rozum zastínit a krom toho trvale jakožto stejně mocný činitel vedle něho se uhájit. Nenahlížím ostatně, proč by rozum a láska měly býti odpůrci, proč by rozum lásku vylučoval a láska zase rozum? Láska a rozum mohou vždy vedle sebe ostáti, a nesmí za rozumu pozbavena považován býti, kdo lásce třeba více práva dopřává, nežli chladně uvažující rozum za dobré uznává . . .“

„Nuže, dejme tomu, Jasnosti, či — pardon: Viktore Andrejeviči,“ zvolal jsem vesele, „a nehajme zbytečně, co obrany nepotřebuje. Jako je marné proti lásce brojit, tak jest i zbytečno jí hájit . . . Avšak nemohl, či lépe nechtěl byste mi laskavě vysvětlit, proč jste naší řeči tento směr dal? . . . Nezazlíte mi snad, vyznám-li, že mám jakési podezření . . .“

„Nezazlím, Sergěji Antonoviči!“ zvolal odhodlaně Lvickij. „Ba já sám vaše podezření potvrdím. Pozoroval jste dobře: také já jsem strastí lásky zachvácen . . . mohl bych říci: více, než mi milo, avšak neřeknu, neboť podávám se tomu lahodnému bolu bez všelikého odporu . . . Byl jsem, brachu, zamilován až k šílenství, a láska má v opojení triumfovala; tu však dopadla rána, kteráž lásku mou i její úspěch zdrtila . . .

smířil jsem se s krvácejícím srdcem s neuprosnou skutečností a čas, jak se zdálo, ránu zahojil. Jenom trochu melancholie ploužilo se dosud duší mou, jakožto následek oné rány . . . tu však stala se věc, jež všechen žár mé staré lásky znovu rozdmychala a v plamen roznítila, avšak bez naděje na triumf . . .“

„Melodie tato je příliš povšechná, můj knížecí pane a příteli,“ namítal jsem co možná rozmarně, „nechtěl byste podložiti laskavě pod ni text srozumitelný a určitý? Nemám sice práva toho žádat, ale kdybyste chtěl jenom takto povšechně mluvit, nemělo by smyslu, abych do tajemství srdce vašeho vnikal —“

„Máte pravdu,“ doložil Lvickij. „Jak jste zajisté již pozoroval, cítím potřebu s někým o strasti svého srdce promluviti. Že jsem vás si k tomu obral, ačkoli jsme se dosud jen ledabylo znali, stalo se ze dvou příčin. Předně vím, že odjedete zase domů, do své vzdálené vlasti a že nebudete tudíž ani uveden do pokušení, abyste nějak zle užil mé důvěry; za druhé pak byl jste do mé záležitosti již dříve bezděky zasvěcen a zdá se, že víte mnoho, což by mně věděti bylo prospěšno. Vám celou věc svěřiti a vás se také tázati pokládám za méně choulostivé i nebezpečné, než učiniti svým důvěrníkem kteréhokoli ze svých zdejších přátel. Vás se, zkrátka řečeno, méně ostýchám a bojím.“

„A to vším právem,“ odpověděl jsem. „Avšak přes to všechno děláte příliš mnoho okolků — vy odpustíte již mé přímosti! Na mou mlčenlivost i k službám ochotnost můžete se spolehnouti — nuž tedy, prosil bych o vaše sdělení a přání.“

„Dobrá, povím vám tedy ihned všechno prostě a krátce. Slyším, že jste byl před třemi lety přítomen v Moskvě při svatbě Anatola Vasiljeviče Bogdanova a slečny Caesariny Sokolovy? Přisvědčujete! Nuž tedy, pak pamatujete se snad, že jsme se o této hostině představili jakožto snoubenci, já a kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová . . . Kýváte opět, nuže dobrá! Víte však nepochybně také . . .“

„Že byla brzy na to kněžna do Sibíře poslána . . .“

„Tak jest, a že následkem toho ovšem i s našeho sňatku sešlo i náš milostný poměr přestati musil . . . Jak jsem vám již prve řekl, smířil jsem se prodlením času s osudem a začal jsem již zapomínat. K jiné ženě jsem ovšem dosud žádné lásky nepocítil, avšak také láska má k Salomonidě pomalu vyhasla. Aspoň jsem myslil, že vyhasla . . . Ale byl to blud a klam . . . Vášeň má usnula jenom, jako plamen pod popelem . . . Tyto dni, příteli, spatřil jsem Salomonidu opět, a to, možno-li, ještě krásnější, než byla před lety! Uzřev ji, zachvěl jsem se v hlubinách duše a opět zmocnila se mne po ní nesmírná touha. Příteli — já miluju tu ženu šíleně, jako snad ještě nikdo nemiloval . . . Avšak té bídy! Ona je ve vyhnanství, zapletena do povážlivých dobrodružství, zkompromitována, pod stálým dozorem policie, podezřelá z nihilismu . . . jak možno tu pomýšleti na sňatek! . . . Zde na Rusi nikterak! . . . Jsem arci odhodlán ke všemu, a opustím vlast svou i příbuzenstvo i přátele, vzdám se všech plánů pro budoucnost a odvezu ji třeba na konec světa . . . Avšak tu nastává mi veliká otázka: zachovala také ona mně svou lásku? Je schopna a ochotna mou vášeň

opětovat? . . . Jak nabýti o tom jistoty? . . . Že zůstala ženou čestnou, nikterak nepochybuju a nedovolil bych ani jinému pochybovat . . . avšak zda-li mne miluje? . . . Toho neměl jesm ani dříve neklamnou jistotu, nyní pak vím to tím méně . . . A přece ujišťuji vás, mladý příteli, že zmařím svůj jinak nadějný život, že zpřetrhám všechny pásky, jež ku světu mne vížou, jestliže lásky té ženy nedosáhnu, že . . . . vstoupím do tohoto skalního kláštera a stanu se pokorným, kajícným řeholníkem . . . ač zbude-li mi k tomu síly. Nezbude-li, pak roztříštím svou lebku o tyto sloupy anebo vrhnu se někde do propasti! . . .“

Tvář knížete, jinak vždy klidná a na pohled chladná jako z mramoru, nabyla při těchto slovech výrazu tak blouznivě vášnivého, že mne až poděsila. Snědá pleť jeho zbarvila se do ruda, plné, šťavnaté rty jeho se jako v roztoužení rozevřely a z velkých černých očí jeho sršely blesky čirého fanatismu. Zkrátka, Lvickij učinil na mne v tu chvíli dojem člověka, kterýž se byl pojednou ocítil u vytržení, a dojem ten byl tak mocný, že jsem se bezděky zachvěl. Snad nikdy před tím neuzřel jsem ještě tak prudkého, ba vulkanického výbuchu vášně a tak zrovna ohromujícího výrazu lásky; ocítil jsem se před láskou tak velikou, hlubokou a ohnivou, že jsem před ní stanul, jako před nějakým divem.

Potrvalo nějakou chvíli, než jsem se z úžasu probral. Lvickij sklopil zatím oči a opřel hlavu o loket, jakoby se byl pojednou zamyslil — nepochybně se skutečně také zadumal a já neměl jsem ani na okamžik pochybnosti, jaký zjev a obraz asi mysl jeho upoutal. Cítil jsem, že musím odpovědět k vyznání, jež mi bylo učiněno a k tomu výbuchu lásky, kterýmž jsem byl ohromen — avšak co mu říci? Po krátkém vozmýšlení rozhodl jsem se, že setrvám při obyčejném způsobu konversace, jakobych nikterak ani nebyl překvapen.

„Viktore Andrejeviči,“ pravil jsem tedy žertovně, „jsem všecek udiven — nikdy nebyl bych si pomyslil, že dovedete tak vroucně a vytrvate milovat! Avšak jsem tím velice potěšen, neboť nemiluju nic mdlého, polovičatého a chladného. Vlastně bych se ale neměl ani divit, neboť dáma vašeho srdce jest skutečně okouzlující. Jest to jeden z nejkrásnějších a nejpůvabnějších zjevů, jakéž jsem kdy viděl — kdož by se tu nezamiloval, zvláště když mu postavení a okolnosti dávají plnou naději . . .“

„Myslíte opravdu, že mám naději?“

„Nepochybuju ani dost málo! Vždyť jste měl přece už její slovo, vždyť jste vlavtně dosud ještě snoubenci!“

„Ovšem, ovšem,“ odpověděl opět starostlivě Lvickij; „avšak což změna, jež událostmi byla způsobena? . . . Zde jest kořen a těžník mých pochybností . . .“ (Pokračování.)

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

* * *

jasným hájům azurovou bání
zlatý slunce štít se zvolna sklání,
na protější straně v siném šeru
skví se matně stříbrný srp luny
a v tu dobu plynou po jezeru
od Gurrského sídla hbité čluny.

Král i královna se loučí s místem,
kde jim plynuli ve blahu čistém
dnové líbánků. Žár bojechtivý,
který králi v ňadrech zplápolal,
choti prosbám, vzdechům odolal;
tento žár i nyní v prsou živí
an jak socha v čele loďky stoje
čelo kloní do myšlenek roje:
v dáli, kývajíc mu věncem hvězd,
skvoucí sláva k oblakům se zvedá,
vnímá hrdošumnou její zvěst, —
na skrýš lásky své se neohlédá.

Za to Dagmar často vlhkým zorem
na hrad jezerní se nazpět dívá,
který pablesků a šera sporem
v divných půvabech se pozaskvívá,
a vzdech často prchá její hrudi.
Ve srdcích dvou věrných bytostí
city její ohlas vroucí budí:
Kristina jí s tichou litostí,
stojíc vedle, na obličej bledý
upírá své krásné, něžné hledy
a hoch spanilý, v panošském kroji,
který smuten za královnou stojí,
každé její vzdechnutí jak echem
věrně provází svým družným vzdechem.

Dvořané na člunu druhém plují;
Lykke pne tam pod přilbicí hlavu
oděn těžkou ocelovou strojí;
králův ujec vedle září z davu:

neníť zahalen již hrubou žíní,
rouchem biskupským se blýská nyní,
nesa infule a berly zdobu;
ale postať sešlá roků tíhou
a tvář vetchá s četnou vrásek rýhou
již již zdá se nachýlena k hrobu.
K lodi té člun dvorních panen drnží
různý šatů šperk a lící vnadu,
plovoucí jak záhon pyšných růží.
Služebnictva prám se jeví vzadu.
Bez hovoru, zvolna čluny plynou,
tají se i děvic dvorních šepot;
v podvečerní ticho nad hladinou
zní jen vesel odměřený tepot.

Na břeh vystoupily pestré sbory,
vyhouply se statným ořům v sedla,
jely cestou, která přes pahory
bukovými háji k moři vedla.
A kde sivých kmenů mezera
objevila jezdcům naposledy
tichý úval s leskem jezera,
Dagmar stanula a smutné hledy
v půvabný ten obraz pohroužila,
v jasnou hladinu i věnec vrchů,
po nichž různobarvou světel prchu
západu dlaň červánková sila;
tam, kde podvečerní záplavou
hradu zjev nad vodou řeřavou
velikým se zaskvěl drahokamem,
tona v purpuru a zlatě samém.
Řasou zasvitla jí perla vlahá,
a rty vzdechem zachvěly se v taji:
„S bohem, s bohem, líbezný ty kraji!
S bohem, Gurre, hnízdo mého blaha!“

Jeli dále hvězdnou nocí k moři,
koráb zavezl je v Ribe dalné,
kde pak Dagmar osaměla v hoři,
an král sebrav loďstvo, vojsko valné
vypravil se mocně na pohany,
podrobit si divé čudské strany . . .

Osiřelo Gurre v lůně chlumů.
Podzim začal chladným dechem váti
po jezeře, suché listí stláti
břehem pohrouženým v tesknou dumu
a hrad opuštěný truchle snil
nad vodou, jíž mlhy závoj kryl.

Pouvadly sadů jeho květy,
sprchlé růže stezkou rozesety,
po níž nešelestí kroky žádné.
Mrtvé ticho komnatami vládne,
chodbami jen časem zdá se nésti
smutný šepot o minulém štěstí.
Jezerem se tu tam plachta bělá
leda nad rybářským člunem chudým;
věnec hvozdů kol, jež přioděla
jeseň rouchem hnědým, žlutým, rudým,
mlčí ve snu pevném; honby ruch
neleká zde snivé laně sluch.

A když bludný skald tu někdy stane
nad jezerem v zasmušilém dole,
mezi buky, jimžto ve vrchole
sporým suchým listím podzim vane,
břečtan cuchajíc ve vlase šedém:
na hrad zadívá se dumným hledem,
záchvěv tesknoty mu srdcem táhne,
rukou třesavou do harfy sáhne
a zpěv jeho širým údolem
rozlehne se mutným hlaholem:

Ó Gurre, zde truchlíš v podzimní čas
jak zašlá vnada,
kdy vráskou se mění čela jas
a stříbrem vlas,
kdy zpomíná v žalu ach! na leta mladá.

Sní v úmlku teskném tvůj prázdný hrad
jak hnízdo hluché,
když uletli pěvci z podzimních lad
a větrů chlad
mu do nitra sype jen lupení suché.

Kam děli se dnové rozkoší tvých,
kam štěstí se skrylo,
sbor ztepilých junů, děv líbezných,
kam zpěv a smích,
kam dvojice světlá, jíž rájem si bylo?

Teď královnu v Ribe objímá stesk,
an hrdý kníže
kdes daleko letí v bitevní třesk
jak živý blesk
za velikost Dánska, za oslavu kříže.

Ó nebeský králi, vítězství dej,
mír uspěš sladký!
Až skončí se slavně válečný rej,
by vrátil se, přej,
muž v náručí choti, syn v objetí matky!

Pak hrdinům dánským na ústret
mé zazní struny
a k jásotu jejich bude pět
můj šťastný ret,
jak slávou se věnčil náš panovník juný.

Leč zajdu-li opět před Gurrský hrad,
zpěv bude zníti
o čarovné síti andělských vnad,
jíž znovu jat
král zlatého míru kol rozsévá kvítí.

V. Danebrog.

V Ribském hradě pevném, v okně šeré koby
Dagmar pilnou rukou roušky jemné robí.
V díle ustala teď; mříže zdobnou spletí
za vlašťovic párkem smutný pohled letí,
které z malitkého hliněného sídla
pod římsovím k pouti rozepjaly křídla
do jižnějších krajů. Oko se jí kalí
vláhou kormutlivou. Ach, vy druzi malí,
vám je přáno letět, kam vás touha zove,
kde vám v teplé vlasti zkvete blaho nové.
Snad též uvidíte na větrné pouti
zemi, po níž touhou srdce mé se rmoutí,
zemi přespanilou v modrých vrchů věnci,
ráj mé duše dětské — Ach vy šťastní ptenci!

Takto podvečerních mráčků zlatým leskem
stíhala let jejich Dagmar s tichým steskem.
Však ne pouze tužbou po domovu vzdychá,
necítí jen choti opuštěné muka,
ale jinou také hořkou krůpěj míchá
do číše těch žalů proradná jí ruka:
Ten, jejž vyprostila z temné věžní sluje,
nyní za odměnu pro ni pouta kuje!

Dotud viděla v tom světě dobro všudy,
tušila je také na dně srdce zlého,
jak se zrnko zlaté tají v temnu rudy;
věřila, že paprsk světla nebeského

z každé hříchu sluje na čas chmury pudí —
Jaká pojala teď duši závrať vírná,
ana zděsila ji náhle v lidské hrudi
čirého zla propasť šklebná, nedozírná!
když se zjevila jí tato podlost čirá
v oné záři nebes, dlaní posvěcenou
vytyčujíc berlu církve drahocennou,
jížto kořila se vroucně její víra!

Muž ten strašný vyšel na přímluvu její
ze tmy žalářní, kde v mukách, bez nadějí
hynul mnohá leta. Vyšel s bílým vlasem,
stařec nahrbený na pokraji hrobu —
ale v srdci vetchém nesl dávnou zlobu;
vzrostla jen a stvrdla valným trýzně časem.
Zločinný cíl stejný: prestol, před ním planul,
avšak nyní v pohár dávné vášně kanul
také pomsty jed. A po čem smělec mladý
úprkem se řítil, k tomu rozvážlivě
nyní stařec míří, oklikami lstivě,
za přetvářky clonou kuje dílo zrady.

Dlouho tajila se před královny okem
jeho podstata. Jen vetché jeho čelo,
svislé kajícně, se zvolna povznášelo,
jak se týčí stéblo uhnětené krokem,
mnohý hrbol zdál se z líce vpadlé ztrácet,
v oko kalné paprsk života se vracet;
ale v jeho tazích zdály se jí vryty
stále vděčnost, lítost, šlechetné jen city.

Zatím opatrně ruka, pletich znalá,
obetkala kněžnu hustou piklů přízí,
zvolna všechny věrné od ní vzdalovala,
zevšad nahrnula kol ní tváře cizí.
A pak náhle padla s lící pletichaře
maska úlisnosti; z nenadání zřela
Dagmar ohromená, hrůzou zkamenělá
zrádci, násilníku do úšklebné tváře.
Divé rysy své jí zjevil bez ostychu,
v žalář hrad jí změniv, sluhy v její stráže —
královna teď hříčkou zločinného pychu;
Kristina jen u ní zbyla, věrný páže.

Takto dumá kněžna v roji těžkých péčí.
V tom se rozhlaholil při večera sklonu
na kostelích Ribských zbožný jazyk zvonů
a svou hudbou svatou její trýzeň léčí.

Klesla na kolena, ruce ke rtům spjala,
modlitbu ze hloubi duše zašeptala,
drahocenný křížek, poslední dar matky,
z roucha vyňala, naň rety žhavé vtiskla,
na obrázky jeho z oka slza tryskla
a tou v duši poklid navrátil se sladký.

Tichem večerním dál Ribské zvony znějí,
vlnami svých zvuků jásavých a žalných
v doby blaženější kněžnu unášejí.
Zaletá v zem jinou, do chvil dětství dalných,
v milou kobu známou, na klín roditelky,
odkud naslouchajíc blaze zvonů zvuku,
pozírala dolů k pyšných věží shluku,
nad nímž rojily se nebem zlaté včelky.
A zas děvě snivé tam se nese k uchu
milých, známých zvonů podvečerní píseň,
v srdéčku jí budíc divnou slasť i tíseň,
v duši linouc štěstí neznámého tuchu — — —

Z dum těch vyrušily Dagmar tiché zvuky.
Lehce pod prstíky útlé bílé ruky
v šerém pozadí se zdvihá clona řásná,
která kobu dělí od sousední síně,
z nížto Kristina se vynořuje krásná;
za ní v tajuplném koby polostíně,
do něhož jen kradmo pozdní paprsk vniká,
viděti je sličnou postať panošíka.

Z ticha ku královně Kristina se chvěla;
v nízkou stoličku, jak měla v obyčeji,
na polštář si sedla družně k noze její,
na ruku jí tisknouc políbení vřelá.

Dagmar sklonila se ku své důvěrnici,
jemně pohladila světlou její kštici
a ret zašeptal: „Co neseš, moje milá?“

„Žel, že smutné stále přináším ti zvěsti —“
ještě úzkostněj' hlas děva přitlumila —
„kdy zas v tyto mraky vyjde slunce štěstí?!
Jaký děsný zvrat! On, jemuž's vazby mříže
otevřela kdys, teď tebe v pouta víže,
zradou splácí milost, postrach kolem šíří,
rukou zločinnou po dánské berle míří —
ba, již dovršit se chystá černou zradu!
Již si vzdornou pevnost zřídil z toho hradu,

naplniv ji svojich přivrženců davy,
a již také z jihu v cizích vojů čele
pomocník mu táhne — S pomocí tou směle
dánskou korunu sí v čelo zbujné vstaví!

Tak si přislibuje — leč sám bohdá padne
z nenadání zbojce do své léčky zradné.

Darmo cizí zbraně ku pomoci volá,
ni hrad pevný bouři lidu neodolá.
Národu jsi všemu říše perla drahá;
širou oblastí, kam dánský hlahol sahá,
srdce nesčíslná láskou k tobě hoří.
Hrad ten s odbojníkem ocitne se brzy
jak ostrůvek v Dánů rozkaceném moři,
které odevšady zahřmí k jeho tvrzi,
vkypí ssutým valem, prolomenou branou,
vysvobodí kněžnu vřele milovanou,
zrádce ohavného u tvých nohou zdáví.
Poslyš jen, ó kněžno, jaké nese zprávy
panoš tvůj!“

Královna zrakem hochu vděčí
a blíž k sobě vlídným pokynem ho zove.

„Dobrý hochu můj,“ zašeptli její rtové,
„pro mne vydáváš se v také nebezpečí!“

Panoš, k noze její kolenem se níže,
dlaň na srdce vkládá, oko modrojasné
s oddaností vroucí ku královně dviže;
pablesk večerní, jenž v okně zvolna hasne,
svislé na ramena kadeře mu zlatí.

„Kéž bych mohl,“ vzdychá, „krev za tebe dáti!“

(Pokračování.)

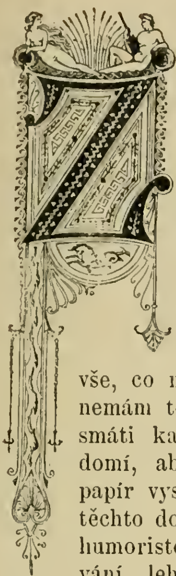

Pekelný stroj — příčina mého zasnoubení.

Črta z dalekého západu

od

Bartoše Bittnera.

Zpráva některých listů, že v Berlíně dostoupila manie hudební svého času tak úžasné výše, až obecenstvo bylo nuceno, žádati kompetentní úřady, aby hraní na klavír v určité hodiny bylo zakázáno, sdělení, o němž nemohu ovšem tvrditi, je-li zaručeno, stalo se podnětem k napsání těchto řádků.

Nejsem chicagským žurnalistou, abych myslil, že vše, co napíšu, musí vyvolati obdiv u všech Čechů amerických; nemám tolik odvahy, abych předpokládal, že obecenstvo bude se smáti každému vtipu, který se mi nepodaří, ani tolik sebevědomí, abych troufal si obratem péra celou armádu hrubostí na papír vysypati, nikoliv. Jsem naopak přesvědčen, že se mi nejen těchto dobrých vlastností nedostává, nýbrž že postrádám i jiných, humoristovi neméně nutných vloh, jako jsou: úsečnost vypravování, lehkost výrazu, štiplavost satiry a obratnost vyhnouti se obtížím líčení, a — přece píšu!

Jedině proto odvažuji se před tebe, shovívavý čtenáři, abych ti dal výstrahu smutným svým osudem, a poněvadž mi řekli někteří přátelé, že mé neštěstí je jenom k smíchu. Nuže smějte se, komu libo, a já na všeobecnou žádost budu vypravovati svou historii, věrně jak jsem ji zažil v mrtvé „citě“ dalekého západu.

Právě počala se otevírati poupata růží, když dostoupila moje nuda svého vrcholu. Ráno pohled na „Public square“ zející děsnou pustotou — na hrbolatou, sluncem do žluta vypraženou cestu, jež bůh ví kam se zatáčí — na jediný ve městě hôtel, v jehož dveřích stojí domácí jakási víla se zvonem v ruce — a konec zábavy. Děvče z hôtelu zvoní asi čtvrt hodiny a rozhlíží se pátravě na všecky strany, povšimne-li si přec některý hladový bližní úpěnlivého toho volání. A skutečně: sousedův mezek, nedaleko mlaďounké křoví okusující, pozdvihl na chvilku hlavu, střihl dvakrát ušima v před i v zad a z nenadání dává se na útěk. — Teď zavládne úplné ticho kolem, jakoby zde byla aspoň týden černá nemoc řádila. Zavřené žalusie, spuštěné záslony, zabedněné dvéře — jako by se obyvatelé všech těch úhledných, rozmanitě natřených domků byli do posledního na dalekou, dalekou cestu vydali. Mladé jaro tu v celé své luznosti, sdružení ptáci počínají ve větvích stromů a ve stínu křovin budovati sobě domov, prérie kolkolem oděla se okotěšným rouchem smaragdovým, a zde prostřed hlubokých šumících lesů — mrtvé město.

Bohužel! jen zdánlivě. Pod klidnou, nižádným ruchem nezčeřenou hladinou víří tisíce neviditelných podkopníků, kteří usilují o to, aby člověka, jenž do tohoto klidu jednou již se vpravil a jeho půvabům se odevzdal, zrovna rozumu zbavili.

Poslyšte jen: „Jeden, dva, tři — jeden, dva, tři“ — jde po škále vzhůru. Bude bezpochyby začátečnicí, poněvadž nedovede uhodit na klávesy, aby zároveň nezpívala k tomu nosovým altem své „jeden — dva — tři“. To jsou varhany, a pokud k nim nesedne učitelka, bylo by jich břinkání ještě dost snesitelným.

Ale tam v pravo — tam „dělá muziku“ jiný diblík na pianě — sluší-li dáti pěkné to jméno onomu výrobku pekel. Kdo by hledal v té úsměvné šestnáctileté brunetce s plachým okem tolik bezcitnosti a tolik rafinovanosti u vynalezání prostředků k mučení svých bližních! Těm lilijovým prstečkům bylo by zajisté lhostejno, kdyby vyluzovaly z útrob mučícího stroje melodii polozapomenuté některé písně, jako „Sister Martha“ nebo jiné, dosud málo známé, na příklad „Better late than never“. Avšak nikoliv! Ta kadeřavá hlavinka ví velmi dobře, čím dovede nevlídného souseda přivésti na pokraj zoufalství, a proto boří růžové konečky svých něžných rukou vší silou v úpící klávesy a hraje — Yankee-Doodle.

Rozumuje zajisté takto: Kdybych zkoušela své umění v motivu některé opery Wagnerovy, bude se domnívati předmět mého pronásledování, že všecky ty dissonance a divoké přechody přednáším tak, jak jsou skutečně psány, a z úcty k německému mistru bude pokládati hudbu za výbornou, třeba by utýraný sluch jeho důrazně protestoval. Ale spustím-li Yankee-Doodle co možná znešvařený, dopálím ho zcela jistě; neboť kdyby neměl o hudbě ani zdání, aspoň nápěv této písně utkvěl mu v paměti. A tak hraje Yankee-Doodle ráno i odpoledne nejméně dvakrát. Když jsem ho slyšel poprvé, upustil jsem kotlík čaje, jejž jsem chtěl právě přičiniti k ústům, a byl bych málem spadl se stolice — k nemalému zděšení přítomných právě hostů. Ale časem zvykne člověk všemu — teď už jenom sebou škubám a chvěju se po celém těle, když slyším první akkord, jako pes, ukážeme-li mu hůl, s níž jednou do nemilého styku přišel.

Tak se měly věci, když přišlo k nám „děvče z ciziny“, v klínu plno květů. Cítil jsem se dříve osamělým, teď byl jsem jím skutečně, neboť postrádal jsem nyní i té nehrubě příjemné společnosti, již mi chudé městečko v zimě poskytnouti mohlo. Ale zvolna vpravil jsem se ve svůj stav, býti po celý den osamělým, odvykal jsem hovoru a brzy stal se ze mne dokonalý lenoch. Jediným mým zaměstnáním bylo čtení Twainových humoresek a pozorování mravenců, teplým dechem jara k novému žití probuzených. Drobná ta havěť, na všech stranách ze země vylézající, upoutala neobyčejnou měrou mou pozornost, i obával jsem se některý čas, že začnu z gruntu studovati vědy přírodní. Než jak pokračovalo jaro, mravenci přestávali býti vzácnými, a brzy láteřil jsem na celý jejich rod, když některý jeho člen spletl si cestu a dostal se do mého střevíce.

Zatím dočetl jsem také Twaina, a poněvadž duch lidský cítí potřebu neustálé činnosti, ohlížel jsem se po nějakém užitečném zaměst-

nání. Mohl jsem se ovšem třeba na kostel vrhnouti — tři vyznání byla u nás četněji zastoupena — ale na neštěstí nemám pro takové věci hrubě smyslu. Po dlouhém přemítání, kam bych své síly obrátil, napadlo mi, že bych měl především pokusiti se o umlčení obou pekelných strojů, s jichž průvodem — o tom byl jsem přesvědčen — žádná práce se mi nebude dařiti. Varhany v levo, piano v pravo — rozhodl jsem se že nejdříve podniknu útok na poslední. Dobře všecko promysliv, čekal jsem pouze na vhodnou příležitost, abych uvolnil své, každým dnem rostoucí nevoli.

Když jsem byl po tři večery nadarmo číhal u plotu, který naši zahrádku od sousedovy dělil, počal jsem se obávati, že vypukne u mne zuřivé šílenství. Než na štěstí čtvrtého dne, když jsem byl opět dlouho na stráži stál, objevila se moje pianistka tak blízko, že jsem se mohl domnívati, že uslyší hlas můj, budu-li jen poněkud plíce namáhati. Odhodil jsem hořící doutník a chystal jsem si hrdlo k vychrlení nějaké zdrcující obžaloby, když mi tu rozkošné duetto zvonivého smíchu zmátlo celý koncept. Hle, nejen piano nýbrž i varhany byly zastoupeny a majitelka jejich byla bezpochyby kdesi za keřem květoucího šeříku skryta.

„Hi hi hi, hahaha“ znělo to sopránem i altem. Byl jsem na polo odzbrojen, a když přiblížily se mi obě luzné hlavičky, když spatřil jsem za těmi čarovnými rtíky řadu sněhobílých perliček, stál jsem jako u vidění. Úlohy naše se změnily — a já mohl býti rád, přejdu-li od útoku k čestné obraně. Věděl jsem ovšem napřed, že proti spojeným mocem něžné rusovlásky a ohnivé černoočky sotva obstojím, a právě toto vědomí mé slabosti činilo mne malomocným.

„Ó Mr. Trooper! hi hi hi . . . Mr. Trooper, Vy zabýváte se přírodopisem — která z nás je krásnějším plodem přírody?“ — Počal jsem se zardívati.

„Těžko rozhodnouti, miss Nelly. Úsudek o každé kráse je velmi subjektivní. Patřím-li na Vás a miss Delii, vede se mi jako onomu oslu, o němž mluví Heine, a který stál v rozpacích mezi dvěma otýpkami sena přemýšleje —“

Zpozoroval jsem, že mluvím hloupě, a proto byl jsem tomu nemálo povděčen, když přerušila můj sermon spanilá Nelly řkouc:

„Delie, nezdá se ti chladno? Mohly bychom si dojít pro šátek.“

„O jen zůstaň, přinesu je sama.“

Osaměl jsem se švarnou brunetkou. Delia se nějak dlouho nevracela a já nabýval pomalu opět odvahy. Silná vůně šeříku, růží, karafiatů a jiných dítek bohyně Flory, značné přítmí a blízkost okouzlujícího toho poupěte, od něhož mne jenom nízký spuchřelý plot odlučoval, — všecky tyto mladé krvi dosti nebezpečné okolnosti účinkovaly na nás oba tak, že jsme zvolna zapomínali na všecko kolem a neviditelnou jakousi rukou pobádáni, přicházeli jsme si blíž a blíže. Octnul jsem se u vrátek zahradních a hle! byla otevřena. Vstoupil jsem a za okamžik držel jsem v objetí tu mladou chvějící se krásu, jež nebránila se kvapným a nekonečným mým polibkům.

Nevím, jak dlouho jsme trvali v blahém tom sdružení, — ale byli jsme probuzeni ze svého opojení spůsobem nad míru prosaickým: hřmotným zakašláním a hlasitým odplivnutím.

Moje víla dala se na útěk k domovním dveřím a já vystřízlivěv pomalu z krásného snu, ubíral jsem se rovněž domů. Než jsem usnul, ulevil jsem svým citům lusknutím prstů. „Nu teď mám po starosti o zábavu,“ pravil jsem sám sobě. — —

Z jitra druhého dne, dříve než přečetl jsem první sloupec svého časopisu, dostal jsem návštěvu. Hromotluk asi sedm stop zvýší, ryšavý, zamračený, usadil se na pohovce, položil nohy na lenoch židle, žvýkal tabák a poklepával „bičíkem“, jakého se užívá ku shánění skotu, na holínky zablácených bot.

„Jsem bratr dívky, již jste včera násilně zlíbal, a ptám se Vás, chcete-li si poškozenou vzít — a to hned?“

Pro první okamžik ztratil jsem řeč, a když můj jazyk opět se stal ohebným, zpozoroval jsem, že koktám. Snažil jsem se tomu divochu vylíčiti muka, jež jsem snášel po celé dva měsíce od hudebních nástrojů obou mých sousedek, prosil jsem jej o shovění, dal jsem se před ním do úpění a málem byl bych mu i slzy ukázal, — všecko marně. Hrozný netvor opakoval jen stále: „Chcete? Ano či ne?“ A při tom svíral v mohutné dlani karabáč, který by mohl býti ozdobou některé středověké mučírny. To byl argument i mně dost pochopitelný, a proto hlesnul jsem s těžkým povzdechem: „Chci. Prosím, přijďte zítra spořádat docela tu záležitost; jsem dnes vysílen . . .“

„Well, pokládám Vás od této chvíle za snoubence své sestry. V kolik hodin mám zítra přijít?“

„Asi o deváté.“

„All right!“

S nastalým soumrakem loudal jsem se, ruce v kapsách, směrem k nádraží. Když unášel mne vlak k východu, cítil jsem opět radost z toho, že jsem člověkem. A když jsme u Clintonu přerazili Missisippi, obrátil jsem se celý nadšen k svému sousedu s otázkou, nemyslí-li také, že má stát Illinois mnohem zdravější podnebí než Iowa? —

Teď, slyším-li v sousedním domu varhany nebo piano, ucpávám si uši voskem, jako učinil blahé paměti Odysseus svým křehkým druhům, když pluli vodami, kde pěly sirény svůdné své písně. —

Vyhnanci na pomezí.

Sněhu příkrov těžký — kam se oko dívá,
země všecka mrtvých spánkem odpočívá,
nikde po životě stopy. Lada kolem,
lučiny a holé stráně nad údolem
zraku být se zdají blanou pergamenu,
na níž značí písmo nahrbených kmenů
cesty zaváté; něm šumný zdroj se vine
ledem upoután; hvozd, jako křídlo stinné,

hluch a ztrnulý se po úbočích zdvihá.
Ticho smutné . . . Hloubí mraků tlum se míhá . . .

Náhle vichr mrazný zastenal. Pláň vzhůru
bouřnou vlnou vzkypěla a v bílou chmuru
zahalil se kraj, jak den se k noci stmívá, —
země v oblak jeden s prostorem vším splývá.
Pak zas pustý klid. Než tam, kde opět zoru
otvírá se volný rozhled ku obzoru,
z prorvy skalních stěn, hle, jako ze hlubiny
noří se a vystupují divné stíny.
Dlouhým, chmurným pruhem ku předu se plíží,
rostou v postavy, jichž plece jistě tíží
břímě osudu. Jdou, k prsům klesá hlava —
u výši pták lačný dravým křídlem mává.
Nešťastný, jenž klesne! Těžce ve hlomozu
sněhem v středu jich se brodí kola vozu,
muže zříti jest a dívky, útlé děti,
jež lnou k hrudi matek svých jak ptáče k sněti.
Vítr šlehá, kvílí. Dav se k vrchu stáčí,
jemu v čele v dlouhém, řásném rouchu kráčí
zástup kněží bratrských. Hle, známé rysy!
Mile páni stavu vyššího se mísí
v prostý lid a měšťané a myslitelé,
paní vznešené. Všech oko smutkem ztmělé.
Koňmo v sedle vysokém se šinou jedni,
druzí jdou a na vůz k chorým starci bědní
údy složili; však ještě krok a — všici
nohou rozechvělou stanou na hranici,
která za nimi hned těžký balvan zvrátí
na hrob otčiny . . .
Děs duši v pouta chvátí.
Slyš! vzdech dlouhý, plný lítosti a bolu,
z ňader davu vydral se a tváří dolů
slzy kanou.

*

V chvíli té kněz bledých lící,
s čelem schýleným a kalnou zřítelnicí
sáhl zamyšleně v dlouhou, vážnou bradu
bílou dlaní svou a k svěřenému stádu
zpět se obrátil. To Amos, biskup bratří.
Jakby mluvit chtěl pln síly, zraky patří,
ale hrdlo sevřeno; vztáh před se hbitě
obě ruce jen, blíž stoupil, křečovitě
ovinul šíj muže, který, roven kmenu,
nezdolný, skráň stříbrem vlasů ověnčenu,
ve popředí kráčel.

„Pane z Žerotina,“
vzdychl hořce pak.
A k ňadrům, jako syna,
biskupa kmet vážný přitiskuje vřele,
mluvě v zanícení: „Vráska na tvém čele?
Moji dnové sečteni. Jdu psancem z vlasti,
neb tu dobrou naši při duch v žití strasti
nejtěžší teď prahne zpečetit. Vždy stála
přímo noha má, ať dlaň se otvírala
svůdně v ústrety, ať pěsť . . . oh! krve nachem
zbarvená, se pozvedla. Nuž, zda-li v plachém
kroku bludně umře Žerotín? Ó, Jene,
zdá se mi, že vidím nebe otevřené,
známý slyším hlas*): „Tak, císaři náš milý,
trůn svůj utvrdil jsi krví naší: síly,
kterak budeš z toho odpovídat Bohu,
máš-li však?“
Kéž hlavu rovněž sklonit mohu —
dnů jsem syt! Již zašla ve tmy žití zora
v světě tom a... mohylou... ční... Bílá Hora . . .!“

Knězi na prsou ret kmetův umlk temně;
z útrob zástupu, až zachvěla se země,
nářek vybuchl. V dlaň psanci hlavu kloní,
děsné myšlenky jak noční stín se honí
čelem vráščitým a slza ryje směle
runy utrpení v líce zkamenělé.

Nohou pevnou kročiv do popředí z tlumu,
jak svit slunce z mraků, těžkou vzrušil dumu
Jiří Sádovský, štít Amosův. Meč blýská
v pasu na krzně, leb kryje čapka nízká,
sobolí. Tak stoje, ku slovu se vzchopil,
plece vyvýšil a v nebes klenbu ztopil
plamný zrak:
„Ó, přijde! — pravím, vlasti moje,
přijde čas, kdy s tváří jasnou syny svoje
v lůno uvítáš ctně zbraní vítězící,
aby z útrob tvých pak na vždy pod radlicí
rostl štědrý klas v náš mír a volnost svatou.
Jdeme rozptýleni s rukou v okov spjatou,
trudný exil úděl náš. Však těch, jež hranou
běsně provázel vír bubnů, než smrt ranou
sekery k nim sešla, duše nezabude,
ani krve, která jako víno rudé
hojným zdrojem linula. Dost bohdá síly
v pážích těchto jest, by k dílu v pravé chvíli

*) Slova Jindřicha Otty z Losu, pána na Komárně, vstupujícího na popravní lešení dne 21. června 1621.

zvedly se! i meč ten, jenž se druží k boku,
dosud z ocele!“ Jas naděje v svém oku,
spravedlivé v srdci rozhořčení, zvolal
mocně tak pán ze Sloupna, a neodolal
nikdo z těch, již mlčky v smutku kolem stáli.
Hněv jim škubl rty a oči jejich vzplály,
ruka k jílci pádně svezla se, že třeskem
rozrušena tiš, vzduch protknut ostří bleskem.

Tak lev starý tlapu zdvih. Však mdle jim ruka
nazpět klesla hned; zas rvala srdce muka.
Zkláni jsou . . . zří. Neb kde ňadro hlaholící
zvukem zvonu: „Kdož jste boží bojovníci?“
Koles vlnu burnou nevrátí čas příští,
ani tětivu, jež ztuhla na lučišti,
mlat ni cep. Jen rumy všade zří a hlavy,
jejichž očí otvor, dutý tak a tmavý,
zeje mříží klece vystavené k děsu
na pranýř a vrahům, sběhlým vůkol, k plesu.
Volá srdce o pomstu; však šíje chýlí
v žalném ztrnutí. Vše vrazi uchvátili.
Hle, jak bídni jsou! Vlast zmírá bez obrany,
není, jenž by nalil balšámu jí v rány.

Zachvěli se teď jak mrazným vichrem. Tkvící
v bolu hlubokém a s duší zoufající
na zem padli mužové i ženy, kmeti,
na zem ztuhlou v led! Z jich útrob povzdech letí.
„Spáti toužím zde —“ A otců půdu drahou
vroucně líbají a smáčejí slz vláhou,
že sníh taví se, zem pod polibky jihne.
Každý prsti vzal . . . Až den spásy ho stihne
v cizí končině, pak pod hlavu ji vloží,
klidně v spánku čekat bude na soud boží.

Nyní, v těžké chvíli, požehnaná ústa
Amos otevřel; dvé dlaní k nebi vzrůstá
jako lilije květ, jeho bledé tváře
nítí červeň růží nebeských a záře
hvězd se z oka v zástup lije: „Dítky milé,“
praví otecky, „ó bratří, zrak svůj v síle
víry vzhůru zvedněte, neb aj! i nyní
svědek na nebi, jenž věci divné činí.
Zašlých dnů jsem vzpomínal a věčná léta
na mysli jsem měl, a — naděj v srdci zkvétá.
Zda-li do konce až Bůh své slitování
bídným odepře? Jest kalich v jeho dlani,
dílem jeho den i noc, On jest, jenž moře
rozdělil a dal, že z temna vzešla zoře

věrným synům Jákoba. Viz, králů králi!
Chrám tvůj v rozvalech a těla svatých dali
ptákům za pokrm — Ať hanbí se a děsí
na věky! — Kol šíje Tvé se ruka věsí,
Otče, v důvěře: Dej psancům víry manu,
plášť svůj rozestři a vezmi pod ochranu
sám teď zem tu ubohou, kde drahé hroby,
žírná údolí, stín sladký rodné koby, —
zahynouti nám ni budoucím Ty nedáš.
Duhu, míru znamení, ó Pane, zvedáš
po bouři; Tvá loďka ve vln reji plyne.
Tam, kde Polska sesterská, dej, vstříc ať kyne
přístav tichý! Pak nechť vládne vůle Tvoje.
Buď že vlasti vrátíš nás, neb bez úkoje
touhy ve vyhnanství složíme své kosti;
život věčný dášli nám, ó máme dosti . . .
život ve vlasti, jež nad námi se klene,
z které žádný nepřítel nás nevyžene."

Skončil. Citem překonaný oddech sobě,
setřel slzy krůpěj s tváří. Kol jak v hrobě.
Jen vzlyk tlumený tiš hluchou mžikem vzruší;
takto Ježíš smutnou k smrti až měl duši
v sadě Getsemanském.
Než tu mužně zvedl
bílou leb pán z Žerotína. K davu vzhledl,
Komenskému na líc polibek vtisk žhavý
a již obrátil své kroky k Vratislavi.

Amos, s oveček svých stádem, v stranu jinou . . .

Tak se rozloučili s drahou domovinou
nešťastní! — vše urváno jim, po všem veta,
k pouti těžké pod neznámou cizí střechu
od krbů svých otců vzali pro útěchu
bibli Králickou jen s Labyrintem světa.

Jan Laichter.

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

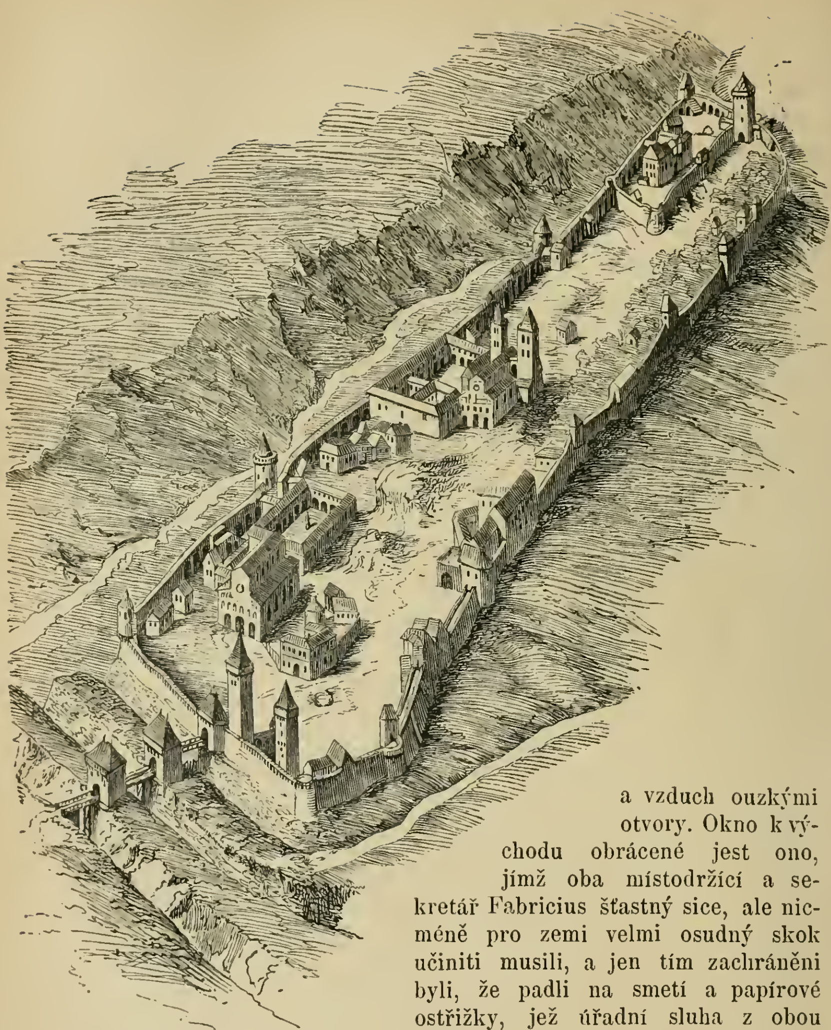
Česká literatura.

Malebné cesty po Praze. II. Královský hrad Pražský. Sepsal *Edvard Herold.* V Praze. Tiskem a nákladem dra. Ed. Grégra. S 56 dřevorytinami. — Není významnějšího a zajímavějšího místa v Čechách nad pražský hrad královský. Jest on v pravdě starožitná velkolepá klénotnice nejdražších našich památek; z dob nejdávnějších byl středem dějin českých a v jeho zdi zapsány jsou písmem nejzřetelnějším všechny blahé i neblahé osudy národa našeho.

Jsme povděčni Edv. Heroldovi, že nám podal v díle svém obšírnou, zevrubnou monografii památného hradu tohoto. Kniha jeho přijde každému vhod, kdo se poučiti chce o všech osudech a památnostech královského sídla našeho spůsobem snadno záživným a poutavým. Spisovatel, vylíčiv napřed stručně historii vystavění hradu, provádí nás ze dvora do dvora, od komnaty ke komnatě po všech místnostech až i do sklepů a na půdy, do žalářů a lidomoren, po zahradách i celém okresu hradním, vypravuje nám historii každého toho místa a všechny znamenitější události, které se na něm sběhly, seznamuje nás s uměleckými jeho památkami, s pověstmi — zkrátka se vším, co kde pozornosti zasluhuje. Způsob vypravování jest zajímavý a kde látka dovoluje, téměř novellistický, svěží a názorný, že staví se nám jednotlivé děje takořka v životní barvitosti před oči.

Podáme na ukázku výňatek z oddílu, týkajícího se královské české kanceláře. Herold především *opravuje „omyl, jenž do všech tak zv. Průvodcův a dějepisův se zahnízdil, ten totiž, že kancelář, z jejíž okna místodržitelé byli shozeni, klade se o jedno patro výše, kdežto událost ta sběhla se zde v české kanceláři.“*

Podav důkazy svého tvrzení, vypisuje památnou tu místnost takto: „Česká kancelář záleží ze dvou nestejně velkých, klenutých světnic, z nichž první velká sloužila přísedícím „soudního tribunálu“ za úřadovnu, druhá menší pak byla vlastní kanceláří. Prvnější místnost osvětlovala druhdy tři okna, z nichž obě východní při pozdějším přistavení spojovací chodby Gunz zazdil. Klenba této světnice jest stejně bohatě a krásně provedena jako v postulátní sněmovně neb Vladislavském sálu. Dveřmi, jichž veřeje v odporu s hladkou gotickou klenbou druhé jizby dorickými sloupovými pilíři jsou okrášleny a nápisem 1636 opatřeny, vstoupíme do nevelké, třemi širokými okny (na západ, jih a východ) jasně osvětlené prostory. V pravo u příčné zdi stojí stará velká, z první světnice vytápěná kachlová kamna. Levý jihovýchodní kout mezi jižním a východním oknem vyplněn jest zdí, v níž ouzké točité schody vedou do hořejšího, jakož i dolejšího patra, kteréžto schody, později zazděny, roku 1877 od zámeckého hejtmana opět objeveny a otevřeny byly. Ouzké kulaté schody s vysokými vyšlapanými stupni dostávají světlo

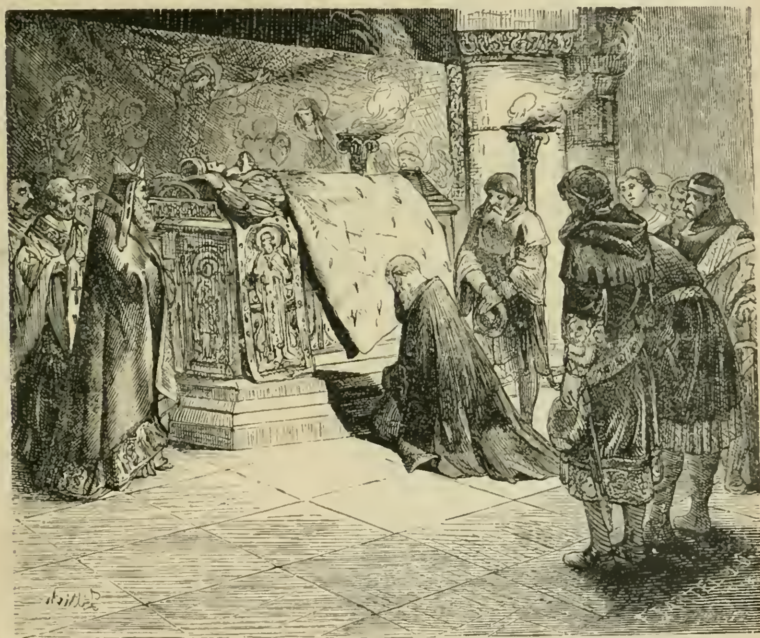
Starý hrad Pražský.

a vzduch ouzkými otvory. Okno k východu obrácené jest ono, jímž oba místodržící a sekretář Fabricius šťastný sice, ale nicméně pro zemi velmi osudný skok učiniti musili, a jen tím zachráněni byli, že padli na smetí a papírové ostřižky, jež úřadní sluha z obou kanceláří východním, do příkopu vedoucím oknem byl naházel. Tomu opírá se sice Slavata, tvrdě, že nebylo obyčejem sluhův vyhazovati papírové odpadky oknem, nýbrž že se jimi zatápělo. Tímto popíráním pozemské ochrany ve spůsobě sprostého papírového smetiště měl ale jen šťastný jeho pád v zázračném, tajemném světle se zaskvíti.“

Nato vyličuje spisovatel rozličné násilnosti a pletichy, jimiž si pánové tito „nucené své větroplavby zasloužili co nejlépe“, vypisuje spory mezi nimi a defensory, pak bouřlivé shromáždění v české kanceláři osudného dne 22. května 1618. Rozjitření stavové protestantští

vyčetli tu Slavatovi a Martinici všechny jejich úskoky a přehmaty a vzdálili na konec z kanceláře nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka a velkopřevora Lobkovice, proti nimž nehodlali ničeho podniknouti. V kanceláři zůstali z místodržících jen Martinic a Slavata. Proti těm vybuchl nyní prudký hněv stavů.

„Po malé přestávce,“ vypravuje spisovatel, „ujal se pak slova hr. Thurn a prohlásil oba, Slavatu a Martinice, podle protestace, za rušitele míru a pokoje a za odpovědníky tohoto království a tudíž mimo zákon stojící; pak obrátil se k ostatním pánům, táže se, nejsou-li tito lidé rušiteli míru, načež nastal veliký křik a všichni na potvrzení zvedali prsty ku přísaze; za tohoto křiku zavzněl silný hlas, volající:

Lid u mrtvoly královny Anny.

„Pryč s těmi šíbaly, do černé věže s nimi!“ Jiní opět volali, aby byli shozeni z okna.

Při otázce hraběte Thurna, „nejsou-li tito lidé rušiteli míru“, stáli Slavata a Martinic jako ohromeni vedle sebe, měnili rychle barvu obličeje a pohlíželi, nevědouce ještě, co se s nimi stane, ouzkostlivě na sebe. Dosavadní jejich smělost, s jakouž domnívali se, že všeho mohou se odvážiti, stojíce pod ochranou autority, počala mizeti. Tu vstoupil Oldřich Kinský ještě s některými do dveří a obrácen k oběma místodržícím, pravil k nim s divokým pohledem: „Tito králíčkové připravili mého bratra o čest a vštípili králi nenávist k němu, že musil opustit zemi; vetřeli se na jeho místo a činili nám co nejhoršího mohli“ — při slovech těchto přerušil jej hrabě Thurn, jenž náhle

Postulátní sněmovna.

Slavatu chytil za ruku, kdežto Kinský pak uchopil Martinice. Oba místodržící, nevědouce dosud, jaký s nimi pánové mají úmysl, a domnívajíce se, že je snad odvésti chtějí do Černé věže, následovali bez odmluvy a odporu k východnímu oknu, kde v tlupě stáli Vilém starší z Lobkovic, Albrecht Smiřický, Oldřich Kinský, Jan Litvín z Řičan a Pavel Kaplíř ze Sulevic. Jiní tlačili se za nimi a vrazili místodržící do prostřed stojících tam pánův. Nyní teprve spozorovali oba s hrůzou, že je chtějí vyhoditi z okna. I jali se lomiti rukama a prosili pro boha o slitování. Ale zděšené jejich zraky setkávaly se jen s pohledy plnými vášně a nenávisti, s pohledy nepřátel. Vida to, prosil Martinic o zpovědníka, načež mu odpověděno, „aby jen duši svou poručil bohu.“ Po té uchopil jej Lobkovic, Kinský, Řičanský a Kaplíř zvedli zoufale vzpouzejícího se do výšky a na podprsní zeď okna hlavou napřed a svrhli jej z okna dolů. S výkřikem: „Ježíš, Maria!“ sletěl

Martinic do hlubiny; plášť, jejž křečovitě držel, nadmul se a nechal jej volněji k zemi dopadnouti. Největším štěstím jeho ale byla tentokráte hromada papíru a smetí, na kterouž padl.

As minutu zavládlo hrobové ticho, pak ale přerušil je hrabě Thurn slovy: „Šlechetní pánové, zde máte druhého!“ a ihned byl Slavata mnohými pažemi uchopen; bránil se sice jak mohl, ale marně, zvedli jej do výše a chtěli jako Martinice shoditi dolů, on ale v smrtelné úzkosti chopil se daleko odstávající římsy u okna a nespustil se jí, až mu knoflíkem dýky přerazili kosť na ruce. Nyní teprve pustil se nešťastník římsy a padl nejprvé hlavou na římsu u okna prvního patra, kdež se odrazil a pak do příkopu, na tuž hromadu papíru. Vše tlačilo se k oknu, ale daleko vystupující římsa překážela jim, že nemohli ničeho viděti.

Zatím ozval se nový nářek. Byl to hlas tajemníka Fabricia, jenž po celou tu dobu nalezal se poblíž svého pána a teprve pak na sebe vzbudil pozornost, když oba místodržící vedeni k oknu. Tu teprve uznal za potřebí vzdáti se své trpnosti a to tím spíše, an nepochybně celou tu věc považoval za pouhé strašáky, i vtlačil se mezi pány a jal se jich napomínati, „aby považili, kde jsou a s kým to takto nakládají.“ Jeho také posměchem kořeněných řečí z počátku nikdo nedbal a ti, k nimž mluvil, obrátili se k němu s opovržením zády, bylť jim písař příliš nepatrnou a podřízenou osobou, aby na něho dbali. Když on ale tím osmělen jal se i na mladého, snadno popudlivého Albrechta Smiřického a Berbisdorfa dotírati, rozpálili se tito hněvem a tasili své dýky, chtějíce mu rozpárati břicho; vida to hrabě Šlik, prosil je, aby místo toto neposkvrňovali krví, načež ale zvolal hlasitěji: „Pošlete přece sluhu za jeho pánem!“ A tak uchopil ho Berbisdorf a Smiřický a shodili jej, an marně prosil hr. Šlika za ochranu, „jako otep slámy“ z okna. Ale shození pánové mimo vše nadání vyvázli s pouhým leknutím; pouze Slavata byl poněkud poraněn, Martinic a Fabricius zůstali beze vší pohromy.

Když to páni na hoře spozorovali, volali: „Ti zrádcové utekou, dolů za nimi, zastřelte je!“ Rozkazy tyto platily jich čeledínům, kteří na toto volání jali se v malém dvorečku sem a tam pobíhati, hledajíce marně schody ku hradební zdi neb dveře vedoucí do příkopu.

Již po shození místodržících byli se mnozí páni vzdálili, když ale spozorováno, že shození jsou na živu, opustili všichni kvapně kancelář; později slyšeny nahoru jen jednotlivé výkřiky, po nichž následovaly rány z pušek.

Nemýlíme se as, soudíme-li, že místodržící pomýšleli na útěk, žádajíce stavy, aby alespoň na hodinu z kanceláře odešli, byliť by pak měli volnou cestu a sice po točitých schodech do registratury v prvním patře. Tím také vysvětluje se, proč někteří z těch pánův stále zdržovali se u východního okna, u něhož dveře k točitým schodům se nalezají.“

Ke spisu svému nakreslil Herold také hojnou řadu pěkných vyobrazení, z nichž sem tři na ukázku klademe.

„Královský hrad Pražský“ dojde zajisté u čtenářstva stejné obliby, jaké se dostalo prvnímu dílu „Malebných cest po Praze.“

Kalendář Ústřední Matice školské na rok 1885, vydaný nákladem a ve prospěch důležitého spolku toho, odporoučí se obecenstvu českému svým účelem i bohatým obsahem, k němuž přispěli: J. K. Hraše, Eliška Krásnohorská, Karolina Světlá, J. Kalousek, Adolf Heyduk, Alois Jirásek, V. Kredba, J. Holeček, Fr. Kvapil, Oldřich S. Kostelecký, Jan M. Černý, Václ. V. Zelený, Jan Herben, J. L. Mašek, V. Beneš-Třebízský, Fr. Schwarz, Fr. Eckert, Ant. Gruda, Sofie Podlipská, Ant. Šnajdauf, Dr. Pelc, Karel Bulíř, Svatopluk Čech, Ferd. Čenský, J. L. Hrdina, V. Hübner, J. J. Kořán, Fr. Pok, Jaroslav Vrchlický a jiní. Z hojných vyobrazení uvádíme kresby od V. Brožíka, Fr. Bízy, Em. S. Mírohorského, M. Aleše, A. Liebschera, Václ. Kroupy, Fr. Chalupy, B. Wachsmanna a Ant. Gareise. Uspořádání kalendáře obstaral Václav Beneš-Šumavský za vrchní redakce Jar. Vrchlického a Svatopluka Čecha. Obyčejné vydání kalendáře toho stojí 50 kr., vydání skvostné, v plátně vázané 1 zl.

Polská literatura.

Píše *Fr. Kvapil.*

(Pokrač.)

Walery Przyborowski ku svým zdařilým pracem dřívějším připojil dvě nové pověsti. Obrázky tendenční, kterými začal literární svoji dráhu, nedošly valného úspěchu. Teprve když obrátil se k tvoření objektivnějšímu, ať již se týkalo domácího maloměstského života, ať nižších vrstev varšavských, ať konečně událostí historických, talent jeho zmužněl, vypravování stalo se zajímavým a v postavách, které předváděl, zabušilo skutečné žití. Przyborowski jest realistou v tom smyslu, že neostýchá se jednotlivé zjevy života nazvati pravým jménem a mnohé detaily podává bez ostychu tak, jak je nalezá ve skutečnosti. Onoho realismu ve vlastním slova smyslu, jenž záleží ve všestranné, podrobné, objektivní kresbě lidí a událostí věrně dle pravdy, netoliko při nižších, leč i vznešenějších stránkách lidské povahy, dostihuje zřídka. Proto i jeho dějepisné pověsti jsou spíše skizzami, které líčí ten neb onen okamžik jisté historické epochy, ten neb onen historický charakter, ne však epochu samu a její povšechný ráz. Avšak v tomto řekl bych individuelním směru jeho tvořivosti provází jej zdar úplný a pověsti „Královský sokol", „Ariáni", „Obležení Varšavy" a jiné vždy zasloužené obliby naleznou. K nim řaditi lze i novější jeho práci *„Plovce"*, k níž autor čerpal prameny ze XIV. věku. Její hrdinou jest Wicek ze Szamotul, vladař Velkopolsky, člověk to hrdý a násilný, jemuž vlastní vůle je zákonem a který před nízkým své šíje skloniti nechce. Unesl krásnou Barboru, sestřenici Florka Šerého a žije s ní beze sňatku, což dle tehdejších moralních zásad bylo věcí zcela obyčejnou. Křivda lidská ho nebolí, násilí páše bez výčitek svědomí, jen když náruživost jeho došla ukojení. Konečně podána na něho žaloba králi Lokýtkovi a ten vysílá do Poznaně syna Kazimíra, aby ujal se vlády, Wickovi nechávaje toliko vůdcovství nad vojskem. Uražen a rozzuřen pro domnělé bezpráví hledá tento spojení s křižáky, aby králi se pomstil. Tu však nastává obrat v jeho povaze. Ponížení, které utrpěl, ho mučí, a zrada,

již dopustil se na vlasti, budí konečně zatvrzelou jeho duši ostnem nečestného skutku. Tu se objeví před ním Barbora a zapřisahá jej, aby od křižáků odstoupil. Učiní tak a v nastalé bitvě rozhoduje vítězství ve prospěch králův. Stavba této pověsti jest velmi zdařile komponována, forma pak výborně přiléhá k obsahu. Různorodost povah podněcuje rychlý postup děje, který živě se rozvíjí, a dodává mu žádoucího temperamentu. Řeč je pružná, kolorit svěží a mnohdy effektní. Celek dobře je rozmyslen a napsán, z postav znamenitě vykresleni jsou zejmena Wicek ze Szamotul, Barbora, šašek Čáp a vujt Pyzdr.

Ještě zdařilejší jest druhá pověsť Przyborowského, *„Magdalena"*, kterou autor směle zasáhl do samého středu souvěkých poměrů společenských. Obsah této práce jest velmi zajímavý. Nevinná, chudá dívka zamilovala se do lehkomyslného panice, uvěřila lživým jeho slibům a klesla. Všemi opuštěna a opovržena stojí na prahu bídného, smutného života, když tu seznámil se s ní Dymitr Archangielski, prostý, ale srdečný to charakter. Poznav její mysl dobrou a ušlechtilou, věnoval jí svou lásku i svou ruku, ačkoliv se mu byla dřív upřímně ze všeho vyznala. Ve skromné jejich domácnosti zavládlo štěstí a mír. Leč Magdalena touží vrátiti se do světa počestného — chce býti ženou poctivou a blouzní o tom, aby se stala matkou. Odjíždí tedy s mužem do neznámého, dalekého kraje, do Samary, aby začala nové blaženější žití. Dymitr však má starou matku, která veškeré dni tráví čtením bible a nenávidí katolíky i Lechy. Hrozný to život pro mladou ženu, neboť stařena pohrdlivými slovy otravuje duši jejího muže a konečně ji samu i dítě, které pod srdcem nosí, proklíná. Avšak toto přichází na svět zdrávo a šťastný manžel posýlá matku do monastyra, neboť teď mu jest celým světem žena a dítě. Nicméně neštěstí číhá za dveřmi. Děcko záhy umírá a Magdalena, cítíc, že hřích matčin msti se i na potomstvu a že trvalého štěstí na světě pro ni není, vrhá se do vody. Tragický tento děj je pln dojemných scen, hrůzou a velkostí duševních útrap Magdaleny je čtenář téměř drcen. Její charakter proveden je důsledně a se skutečným mistrovstvím. Dalek toho, aby po spůsobu francouzských romancierů chtěl polosvět idealisovati, spisovatel hlavně k tomu všecku pozornost obrátil, že v pověsti své ukazuje, jak nezkaleného citu a jaké síly je třeba lidské povaze, aby z úpadku moralního povznésti se mohla.

Také známý humorista *Albert Wilczyński,* který *„Nesnázemi starého komendanta"* již před dávnem si dobyl sympatií polského čtenářstva, jako by vynahraditi si chtěl dvanáctileté mlčení, stále nové práce uveřejňuje. Z těchto alespoň některých blíže povšimnouti si chceme. K nejlepším patří bez odporu obrázek z vesnického života *„Opatrovatelé vdovce"*. Wilczyński venkov zná a umí jej malovati se zdarem. Nehledá z pravidla zvláštních, neobyčejných fabulí ani situací — stačí mu obvyklá životní příhoda a několik postav, které každému snadno v životě lze spatřiti. Ale dovede z nich utvořiti pěkný a svěží obrázek a v tom spočívá jeho umění. I v této povídce se s tím potkáváme. Krom samého vdovce, který i se svou libůstkou, pozorovati mračna, nikterak zvláštní není postavou, vše dýše v ní žitím a zdravým realismem. Hrdina obrázku, pan Boleslav, jest poctivec měkké a otevřené povahy, slabý, trochu popudlivý. Snadno stává se kořistí příbuzných, kteří sic

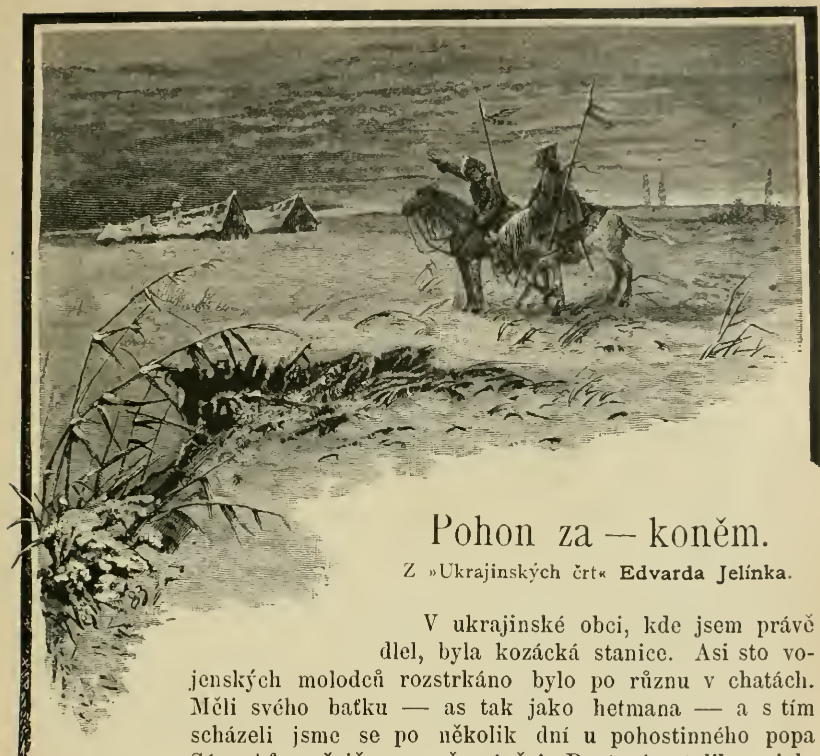
to nejlepší mu přejí, ale při tom ho přivádějí v úplné svoje podruží. Hospodaří mu, opatrují i kárají ho, a konečně chtějí jej oženiti, čemuž unikne takřka jen zázrakem. Vypravování jde v před velmi čile, jednající osoby, jako stařenka Petronela, paní Uršula a Jacenty, skromný Owsiński, Czapczyńská i panna Josefina a j. jsou dobře podány. Poměrně nejidealnější jest Rózia, ale i ta má podklad realistický.

Stejně srdečný rozmar, plynné vypravování i zdařilou charakteristiku nacházíme v jiné jeho knize, kdež umístěny jsou dvě práce: *„Meditace starého mládence“* a pak *„Příhody pana Kleofáše“*. Ovšem týká se to hlavně humoresky posléze jmenované. Zde nahromadil autor množství zajímavých okolností z denního života, na jejichž podkladě kreslená postava pana Kleofáše vyniká velmi ostře. Věčně činný tento přítel trpícího lidstva, starající se o jeho blaho na každém shromáždění a při každé slavnosti, jenž uprostřed toho všeho ruchu zapomíná i na vlastní rodinu, podán se skutečnou vervou a s pravdivým humorem. Po panu Kleofáši nejlépe načrtnuta kuchařka Kateřina, ostatní osoby jsou již rysů mdlejších. Všude plno veselých nápadů, v kteréžto věci povídka *„Meditace starého mládence“* značně ustupuje do pozadí. Tam rozvinuje se před námi duševní proces v muži, kterého mládenecká samota již notně nuditi začíná. Pan Stanislav chce se tedy oženiti. Jest člověk vzdělaný a jak se zdá rozumný, který má sto čtyřicet zlatých měsíčních příjmů. Partie tedy ne každodenní; avšak v druhé polovici vypravování kreslí jej autor tahy úplně jinými. Bez odůvodněné příčiny stal se náš rek sobělibým, fintivým, nadutým a na konec směšným. Také rozluštění zápletky tím, že poranění prstíku panny Sabiny budí v panu Stanislavovi, toho původci, soucit a pak lásku, z níž konečně vzniká sňatek obou, jest obyčejné a nepříliš vhodné. Z osob nejlépe podána panna Sabina, nejslabší je sám hrdina. (Pokrač.)

Úmrtí.

Saturnin O. Heller, výtečný architekt a spisovatel článků odborných, zemřel dne 18. září t. r. na Smíchově. Od něho pochází také nákres nynější obálky „Květů.“ Česť budiž jeho památce!

Pohon za — koněm.

Z »Ukrajinských črt« **Edvarda Jelínka.**

V ukrajinské obci, kde jsem právě dlel, byla kozácká stanice. Asi sto vojenských molodců rozstrkáno bylo po různu v chatách. Měli svého baťku — as tak jako hetmana — a s tím scházeli jsme se po několik dní u pohostinného popa Sávy Afanaševiče na večerní čaj. Povím jen tolik o nich, že Sáva Afanaševič byl dobrý pravoslavný muž, ne učený, ale dobrodušný. Vous měl překrásný, jako Kristus, a celá jeho tvář měla cosi apoštolského. Jiný byl kozákův baťka. Byl také člověkem nezlým, dobře bavil a pěkné dumky zpíval, ale měl tu vadu, že své kozáky přílišnou dobrotou nekazil. Nejednou vraceli se od přísného baťky oslyšáni.

Jednoho dne sešli jsme se jak obyčejně z večera s baťkou u popa. Bavili jsme se společně jen do čaje. Jakmile totiž Sašenka položila na stůl karty, bylo po všem. Pop i baťka dali se do karet a ačkoli mne vždy vybízeli, abych učinil „trojici“, uchyloval jsem se obyčejně k oknu, kdež na malém stolku leželo vždy několik starých a prastarých čísel moskevských novin. Čítal jsem pak ty staré noviny s neobyčejnou houževnatostí a v době, kdy pop s baťkou prohráli několik grivni, přehlédnul jsem několik tisíc moskevských inserátů. Čítání inserátů bývá někdy užitečnější, než čítání politických článků . . .

Zatím dolévala Sašenka horlivě vody do samovaru, který vesele syčel a znamenitě uspokojoval požadavky, ostatně velmi skrovné, obou mých soudruhů i moje. K tomu arci musím připomenouti, že se venku sypal sníh na step, jakoby peřinu rozpáral, a také kapitální mrazík s ostrým větříkem nezadával si pranic!

Nám bylo v jizbě teplo . . . ale venku, tam nebyly žádné žerty. Byl jsem právě ponořen do duchaplné četby třetí stovky inserátů, když náhle vběhla do komnaty Sašenka, oznamujíc, že baťku hledá jakýs kozák. Baťka nevrle zaklel: „Co zas?!“

„Ať vejde!“ vece pop.

V okamžiku překročil prah kozák Olesko. Zastaviv se ve vojenské vzdálenosti při dveřích, krátce oznámil, že jakýsi rozbojník ukradl z baťkových stájí carského koně.

To byla pěkná zpráva! Baťka zaklel ještě důkladněji, odhodil karty a vrhnuv na svá široká bedra těžký plášť, vyšel ven. Za ním zmizel také Olesko.

Za několik minut znělo celou obcí troubení. Baťka dal na rychlo svolati kozáky.

Také dobrodušný pop, nemilým přerušením oblíbené hry poněkud rozmrzen, zaklel si.

Naříkal na časté krádeže koní, páchané zejmena v poslední době po celé Ukrajině s neobyčejnou odvážností. V tom jsou ukrajinští rozbojníci praví mistři.

Ráno si hladíš v stáji koníka, těšíš se z něho a k večeru jezdí na něm již rozbojník. Hledej si je pak po stepi. Do rána ujede lotr s koníkem Bůh ví kam. Vláda sice nařídila nejbedlivější stihání takových zlodějů, ale výsledky bývají velice mizerné. „Za úkazem“ rozlítnou se kozáci na všechny strany, protnou bleskovou rychlostí všechny cesty, ale to víte, že ukrajinský rozbojník nezůstane s ukradeným koněm při poštovním sloupu státi . . .

Mezi tím, co jsme si s popem o pověstných krádežích koní na ruském jihu vyprávěli, oživnul prostor před popovými okny.

Šel jsem se na to podívat.

Baťka měl již plné ruce práce. Kolem něho sjelo se as 15 na rychlo svolaných kozáků — všickni mladí junáci. Rozdělil je na skupiny po dvou i po třech — a poslal v pohon za ukradeným koněm na všechny strany.

Dříve nežli jsem se nadál, rozjeli se a zmizeli v nočních stínech. Olesko byl také mezi nimi. Jeho koník letěl jako střela.

Po té sešli jsme se zase v teplé komnatě.

Bezděky pohlédnul jsem ven. Brrrr, nepřehledné spousty sněhu lehaly novými vrstvami na dalekou step a mrazivý větřík zafičel nevlídně.

Soustrastně pomyslil jsem na kozáky vyhnané do takové psoty, aby se zmrzlí a uchvácení bez koně domů vrátili.

Vždyť sám baťka pochyboval, že mu koně přivedou. Byl na to příliš velký nečas, cesty zasněžené, stopy nevidné. Ale byl to carský kůň! — — —

Nazejtří navštívil jsem hned z rána popa, doufaje, že dozvím se od něho, jak dopadl hon za rozbojnickou chátrou. Zastal jsem tam již také baťku, jenž ruce maje přeloženy v týlu a hlavu zadumaně sklopenou, přecházel nepříliš vesele komnatou. Pop lízal z dlouhé chvíle kousek cukru. To arci nebyla dobrá čáka.

„No, jak dopadl pohon?“ ptal jsem se zvědavě skoro ještě na prahu. —

Baťka mrzutě mávnul rukou a pop mi za něj odpověděl: „Do rána vrátili se téměř všickni kozáci, avšak s nepořízenou. Jediný Olesko se nevrátil.“

„Snad jej závěje zasypaly?“

„Škoda by bylo tak bystrého kozáka.“

A umlkli jsme z nenadání. Nudně uplývala chvíle po chvíli, až tu náhle mezi popovými okny cosi se zamihlo. Byl to kozák.

Skokem byl baťka venku a sotva jsme se mohli rozhlednouti, již vedl starešin statného Oleska beze všeho ohlášení do komnaty.

„Přivedl koně . . . . carského koně,“ zaznělo radostně komnatou a oči všechněch obráceny byly k Oleskovi.

„Vot kakoj molodec!“ zvolal pop i podal kozákovi vlastní sklenici čaje na přivítanou.

I vyprávěl nám pak Olesko s neobyčejnou živostí, jak se mu podařilo rozbojníky lupu zbaviti. To stalo se tak: Asi po desítiverstové jízdě na „věropolském šlaku“ zahlédnul hrstku rozbojníků. Rozumí se, že ve svém středu měli carského koně. Tu začal Olesko stříleti, pronásledovati a doháněti ty lotry úžasně. Po dlouhém pak stihání zabloudili rozbojníci na blízko jedné vsi a tu obávajíce se kozácké posily, pustili carského koně, rádi jsouce, že mohli zachrániti alespoň vlastní své životy. Tak se báli jediného Oleska! Ale Olesko nedal se tím uspokojiti, nýbrž pronásledoval rozbojníky ještě kus světa, dva z nich poranil a teprve k ránu, když na step mlha náhle padla, vracel se s carským koněm vítězně do dědiny.

Baťka byl spokojen. Usmál se, pochválil kozáka a za odměnu udělil mu dvoudenní — odpusk.

Stud, jenž se brání, ukryt v tvojí zvěsti;
spěch nožek, k dostaveníčku jež v tanci
se ženou, kam je volá sladké slovo,
i ňader vlnění ve sladkém rhytmu,
když dozpívaná rozkoše je píseň
a vlhké oko něhou patří v oko.

Ó sestino, tys kouzelné to oko
na zlaté síti mých básnických zvěstí,
tys kolebavá, smavá, hravá píseň
a slova jako hvězdy splítáš k tanci,
do tebe zakleta je duše rhytmu,
polibkem najde vykoupení slovo.

Ty v onyx, rubin, safir brousíš slovo,
by zaskvělo se jako láskou oko,
by v houpavém a sladkodyšném rhytmu
předčíti mohlo i slavičí zvěsti,
by jako dívka unavena v tanci
básníku v náruč celá klesla píseň.

letěl Hryně stokráte milejší ptáček, kterého musí celovati, krmiti a hladiti každou chvíli, takže času nemá na vás vzpomínati . . .“

Mohl jsem říci těm ptákům ještě více. Mohl jsem jim vyzraditi, že Olesko včera ráno před baťkou nemluvil tak pravdivě, jako ta zlatá kniha, z níž pop každého dne čítává v církvi před zlatými vraty. Mohl jsem jim svěřiti, že předevčírem za prvního temna junák s koněm, opatrně se ohlížeje, zaťukal na okénko této chaty a že se po chvíli bez koně do dědiny vracel; že za krátko na to týž junák vyjel s ostatními kozáky na „pohon“ za carským koněm, ale za vsí od soudruhů se oddělil a po dlouhé oklice stepí potají nazpět k této chatě zamířil; že v této chatě krásnou noc strávil a k ránu s dvěma koni oklikou do dědiny se vrátil; že junák ten při svých tajných pojížďkách blahořečil sněhu, jenž hustě z oblaků se chumelil a stopy kopyt mžikem zasypával . . .

Mohl jsem dodati, že tento junák nebyl nikdo jiný, nežli „statečný stihatel rozbojníků“, náš Olesko.

Ale nevyzradil jsem to tajemství Oleskovo ani stepním ptákům. Bylo mi svěřeno pod pečetí věčného mlčení; nebo kdyby přísný baťka pravdu byl zvěděl, zle by se bylo dařilo smělému molodci, který si tak vtipně pomohl k „odpusku“ a ku třem krásným nocím u své holubice.

Taková jsou časem šibalové mezi kozáky.

Zde mohu ovšem pravý sběh věci bez rozpaků vyjeviti; neboť pochybuju, že baťkovi přijdou někdy tyto řádky do ruky. A kdyby přišly, odložil by je, jako vše, co je psáno latinkou. Nerad se latinkou mučí, o které ví ostatně jen asi tolik, že není — kyrilkou. A to přece stačí.

se na to podívat.

Baťka měl již plné ruce práce. Kolem něho sjelo se as 15 na rychlo svolaných kozáků — všickni mladí junáci. Rozdělil je na skupiny po dvou i po třech — a poslal v pohon za ukradeným koněm na všechny strany.

Dříve nežli jsem se nadál, rozjeli se a zmizeli v nočních stínech. Olesko byl také mezi nimi. Jeho koník letěl jako střela.

Po té sešli jsme se zase v teplé komnatě.

Bezděky pohlédnul jsem ven. Brrrr, nepřehledné spousty sněhu lehaly novými vrstvami na dalekou step a mrazivý větřík zafičel nevlídně.

Soustrastně pomyslil jsem na kozáky vyhnané do takové psoty, aby se zmrzlí a uchvácení bez koně domů vrátili.

Vždyť sám baťka pochyboval, že mu koně přivedou. Byl na to příliš velký nečas, cesty zasněžené, stopy nevidné. Ale byl to carský kůň! — — —

Nazejtří navštívil jsem hned z rána popa, doufaje, že dozvím se od něho, jak dopadl hon za rozbojnickou chátrou. Zastal jsem tam již také baťku, jenž ruce maje přeloženy v týlu a hlavu zadumaně sklopenou, přecházel nepříliš vesele komnatou. Pop lízal z dlouhé chvíle kousek cukru. To arci nebyla dobrá čáka.

Sestiny

od

Jaroslava Vrchlického.

I.

Tu starých troubadurů sladkou píseň,
kde slovo uniká a chytá slovo,
se objímají pak co víly v tanci,
by myšlenka jak ze skal mořské oko
z nich svitla lásky čaruplnou zvěstí,
já pěju ti, milenec sladkých rhytmů.

Ó sestino, ve kouzlu tvého rhytmu,
jenž dýše vůní, jakou měla píseň,
v níž Petrarka své touhy složil zvěsti,
jíž spjato lásky okřídlené slovo,
tys růže, v kterou mladý Dante oko
pohroužil v snění, v myšlenek svých tanci.

Jak vlny vodojemu v lehkém tanci,
jež šumí v trysku a padají v rhytmu,
ty chválíš ručky, ňadra, vlas i oko
i duši její, melodickou píseň,
to stvořitele velké, tvůrčí slovo,
jež spasilo mne svojí lásky zvěstí.

Stud, jenž se brání, ukryt v tvojí zvěsti;
spěch nožek, k dostaveníčku jež v tanci
se ženou, kam je volá sladké slovo,
i ňader vlnění ve sladkém rhytmu,
když dozpívaná rozkoše je píseň
a vlhké oko něhou patří v oko.

Ó sestino, tys kouzelné to oko
na zlaté síti mých básnických zvěstí,
tys kolebavá, smavá, hravá píseň
a slova jako hvězdy splítáš k tanci,
do tebe zakleta je duše rhytmu,
polibkem najde vykoupení slovo.

Ty v onyx, rubin, safir brousíš slovo,
by zaskvělo se jako láskou oko,
by v houpavém a sladkodyšném rhytmu
předčíti mohlo i slavičí zvěsti,
by jako dívka unavena v tanci
básníku v náruč celá klesla píseň.

Však čím je *píseň* a čím sladké *slovo*,
když vlasy vlají v *tanci*, hoří *oko*
a lásky *zvěstí* ňadra dmou se v *rhytmu*?

II.

Když v safírovou rakev lehne slunce,
nad rakví vzplanou k věčné stráži hvězdy,
a jako truchlá vdova bledý měsíc
bdí v smutku sám až v konec dlouhé noci,
kdy nad vzkříšením vládce v divém plesu
sám zbledne, shasne přemožený láskou.

Ó duše má, ty živena jen láskou,
ó písní mojich zářící ty slunce!
jak vyznávám to hrdý v sladkém plesu
ty, když mi hasnou všeho štěstí hvězdy,
mi svítíš dlouhou, nekonečnou nocí
jak vlídný, klidný, konejšivý měsíc!

Jak v hoři těžkém lkal jsem mnohý měsíc,
než jako anděl draka svojí láskou
tys v srdci zdrtila mi chmury noci,
změť příšer, nad něž vyhouplo se slunce,
než rozsypalas mojím nitrem hvězdy,
než hnus a nechuť ustoupily plesu.

Sám šel jsem tmou, jen vydán vášní plesu.
V mých slzách nových vždy se shlížel měsíc,
až oči tvoje, dvé zázračné hvězdy
v svět poslané tou kouzelnicí láskou
mi vzplály, že jak Pars, jenž vítá slunce,
jsem roztáh ruce v dík, že konec noci.

Ó velké kouzlo mystické té noci,
kdy na mých ňadrech ve andělském plesu
mi vzplálo štěstí nehynoucí slunce,
kdy vášeň žárná jak v úplňku měsíc
ti zakrývajíc oči spilé láskou
v klín nahý všecky nasypala hvězdy.

Ó buďte požehnány zlaté hvězdy,
jež onou jedinou jste táhly nocí,
kdy vykoupen a vrácen žití láskou
jsem vítal štěstí jak pták hnízdo v plesu,
buď žehnán ten, jenž provázel vás, měsíc,
na dráze mléčné, nežli vyšlo slunce.

Ó čím je slunce, když duch sytý láskou
kol rozhazuje hvězdy ve svém plesu
až stráví se jak měsíc v konec noci?

III.

Spí slunce v zářném plášti tvojich vlasů,
svit luny leží na tvém bílém čele,
lesk jitra na rameni i tvé ruce,
hvězd zážehem se chlubí tvoje oči,
třpyt korálů tvá opanoval ústa,
však duše lilií dlí na tvých ňadrech.

Jak rosné perly ve narcissu ňadrech,
tak svity hrají ve tvém vonném vlasu,
dech sladký proudí jak otevřeš ústa,
jak noc když přijde, měsíc na svém čele,
a v jeden bod když velké upřeš oči,
hned v touze k tobě vztahují se ruce.

Svit slunce tvoje když ozáří ruce,
tu divým vznětem hne se srdce v ňadrech,
stín večera když stmaví tvoje oči,
tu zdá se, noc že padá s tvojich vlasů,
a ruka tvá když leží na mém čele,
po polibcích se touhou třesou ústa.

Pták rajský zpívá, otevřeš-li ústa,
jak ptáka držíš duši mou v své ruce,
v skal není skryto vráskovitém čele
co zlata nosíš v úbělových ňadrech.
Tys udělala síťku ze svých vlasů
a kdo se chytil — byly moje oči.

Jak duha v slunci mění se tvé oči,
když mlčení prst klade na tvá ústa,
když tajíš jen svou krásu v závoj vlasů,
když jak amfora spínáš k hlavě ruce,
co touha, vážka, chví se na tvých ňadrech
a motýl plamenný, stud, na tvém čele.

Věř i nejmenší vráska na tvém čele
i slzí záblesk, jež zamlží oči,
i křídlo vzdechů, když se hne ti v ňadrech,
jest hudbou; smích jen musí přes tvá ústa
se perlit, požehnání přes tvé ruce,
svět nesmí tobě skřivit ani vlasu.

Zavírám o č i, bych tě líbal v ú s t a,
a spínám r u c e, ním-li na tvých ň a d r e c h,
je sladký na mém č e l e stín tvých v l a s ů!

IV.

Jak poutník zbožný, když se chystá k pouti,
má písni vstaň a uvaž sobě k nohoum
sandaly, berlu vem a klobouk s škeblí
a kráčej pevně k velikému cíli,
viz okem smrtelným a zvěčni strunou
tu její zářnou, nesmrtelnou krásu.

Stop v slunce pero, v nočních nebes krásu,
spěj do Thule a do Ofiru poutí,
rci Apsarasům, Perim, aby strunou
ji velebily od hlavy až k nohoum,
přec nedojdeš a nedospěješ k cíli —
jeť krása její jako perla v škebli.

Ó pozoruj tu duhovitou škebli,
jak hraje v slunci barev měníc krásu!
Však plavec jí přec nedospěje k cíli,
pro ni se nevrh v moře strastnou poutí,
kde děs jej schvátil vrhna jej k svým nohoum,
co hřměla propast divou bouře strunou:

Cos vyššího mu chvělo touhy strunou
ne škebli, on chtěl perlu míti v škebli.
Tak rovněž já, když k tvým se řítím nohoum,
chci něco více nežli pouhou krásu,
po těle tvém když sladkou těkám poutí,
tvá duše k vyššímu mne vábí cíli.

Vlas, řeka zlata, ňadra, stupně k cíli
jsou ovšem, hlas tvůj sladkou zvoní strunou,
dech, přes violky když jde vánek poutí,
a perly svítí v ústek tvojich škebli,
však duše má dál spěchá, duše krásu
zří v očích, z kad se rozlívá až k nohoum.

Mech lesní za koberec tvojim nohoum
bych dal, by touhou dlouhou cestou k cíli
čas neznavil tě, nestrávil tvou krásu,
jež bude věčně znít mé písně strunou,
svůj život v tichou proměnil bych škebli,
bys perlou snít v něm v dlouhé mohla pouti.

Vpusť v ucha *škebli*, co mou zvučí *strunou*,
když dojda k *cíli* klesnu spatřiv *krásu*
po dlouhé *pouti* mrtev ke tvým *nohoum*.

V.

Je člověk strom, jenž kořenem tkví v zemi,
však svoji korunu tu vzpíná v světlo,
peň jeho drsný nese stopy blesku
a těžké rýhy starostí a vrásky,
však měkké listí šumí sladkou něhou
a v srdci pták mu zpívá, věčná láska.

Ten strom štěpila sama boží láska,
v zem vsadila jej, by miloval zemi,
sny jeho dětství kolébala něhou
a větve snahy jeho vzpjala v světlo
a ve hluboké čela jeho vrásky
myšlénky sila, aby čin vzplál v blesku.

A strom ten stojí v zlatém jitra blesku
na větve klade hnizda jemu láska,
květ vonný halí všecky jeho vrásky
a strom je blahem, požehnáním zemi
a vnořen ráno, večer, v noci v světlo
jak harfa zvučí radostí a něhou.

Stín jeho dobrotou jest a jest něhou,
kmen jeho sílou proti vichrům, blesku,
a světlušky když v krov mu padne světlo,
toť soucit božský, ku trpícím láska,
a sekyrou když podťat klesne k zemi,
tu pryskyřicí pláčí jeho vrásky.

Ó buďte požehnány hlubé vrásky,
zas vyzlacené stokrát lásky něhou!
Zdráv kořene buď, jenž se plazíš v zemi,
by koruna se smála v Zory blesku!
Buď zdráva mízo, jež jak věčná láska
protékáš větve, duše jich a světlo!

Já jsem ten strom a ty jsi jeho světlo!
Tys zlatý úsměv, který halí vrásky,
ty rozpínáš své větve, aby láska
v nich mohla jásat rozkoší a něhou!
Jen tebou stojím pevný v moři blesků,
jen v tobě kotvím jak strom v rodné zemi!

I klesám k z e m i přemožený n ě h o u,
vzplát musím v b l e s k u, by všednosti v r á s k y
mi l á s k a setřela mne nesouc v s v ě t l o!

VI.

(Rýmovaná.)

Pět chtěl bych píseň, jež by světem zněla,
sfér hudbu aby místo rýmů měla,
a rhytmem bouřné oceanu vření
tak plné vzruchu, plné sladkých chvění,
by slovo její opět, celá píseň,
od lůna země trysklo v hvězdnou tíseň.

Snad ta by stačila v mých citů tíseň,
jí nebes na prahu by Lyra zněla.
Chtěl slyšet bych tu písní věčnou píseň!
Za posluchače světů shluk by měla,
kaskady hvězdné a mlhovin chvění,
klid věčnosti a prohlubiny vření.

Jak vesmír tak má duše stejné vření,
tam citů klíčí a se ničí tíseň,
by v nejtajnějších nervů jemném chvění
jak muší křídlo chvěla se a zněla.
To její pláč, neb druhdy křídla měla,
nach ráje na nich a slavičí píseň.

Nechť život bouře, láska v něm je píseň!
Tak alkyona křídlo v proudů vření,
tak hvězdný svit v noc, jež jen stíny měla,
tak ptačí švehol v nemocného tíseň,
prvního polibku tak báseň zněla
ve prarodičů úžas, ples a chvění.

V cyklamy ňadrech rosné perly chvění
a v zkvětlých růžích slavíkova píseň,
nach úst, z nichž slova „miluju tě“ zněla,
vše není stínem radostného vření,
když ucítil jsem tvojich vlasů tíseň,
jak v sladkých poutech tělo moje měla!

Já žebrák byl — a ty jsi všecko měla,
ty plesnou naději — já strach a chvění,
ty vítězství — já nejistoty tíseň,
ty úsměv jara — já žalobnou píseň,
ty svrchovaný klid — já citů vření,
já prsty byl — a ty jsi harfou zněla.

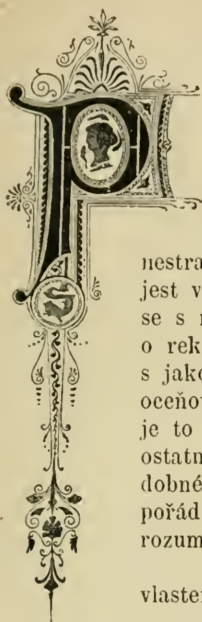
O kdybys m ě l a v srdci svém mou p í s e ň,
v níž citů t í s e ň tobě chvalou z n ě l a,
mé v ř e n í v sladkém ustálo by c h v ě n í!

Obláčky.

Novela **Christiana Elstera.**

Z norského přeložil Václav Petrů.

(Pokrač. a dokonč.)

rotože málo četl," pravil jsem vřele, „mníš, jako jsem činil dříve i já, že je Holt úzkoprsým a nepatrným. Úsudek jeho bývá nejednou nespravedlivý, avšak úplné nestrannosti dostupuje toliko vzdělanost svrchovaná. Jinak jest ve všem všudy osobností rytířskou. Mluv s lidmi, kteří se s ním ubírají v zimě na moře. Budou ti vypravovati o rekovných jeho skutcích. Dělníci pak pochválí ti pečlivost, s jakou se nuzných ujímá. Wank ti poví, že Holt umí oceňovati i ty, s nimiž se v náhledech nesrovnává. Ano, je to povaha věrná a vřelá, muž, jenž má hlubší cit než ostatní, a jenž učiní pro své miláčky oběti k víře nepodobné. Jak se choval k tobě, bylo mi vždy hádankou i mám pořád ještě za to, že to všecko spočívá na nějakém nedorozumění. Co jsem o tom mluvil s Wankem, jsem jist . . ."

Najednou jsem se odmlčel. Měl jsem raději slova vlastencova zatajiti?

„Co ti Wank o tom vypravoval?" ptala se mne ku podivu ostře.

Povídal jsem jí všecko; kdybych byl však tušil, jaký účinek budou míti moje slova, byl bych se zajisté zachoval podle nápadu prvního.

Z počátku mne pozorovala týmž hledem přísným, zkoumavým, který mne již jednou uvedl ve zmatek. Zdálo se, jakoby pochybovala o mé věrohodnosti a jakoby chtěla z nitra mého vyčíst a vyzvědčti, proč si to všecko vymýšlím. Najednou sklopila oči k zemi a naklonila hlavu. Bylo slyšeti, jak jí srdce buší; poslouchajíc s rostoucí napnutostí, prudce si oddychovala.

Když jsem skončil, pustila mou ruku a pozorovala mne s týmž výrazem zvláštním, z něhož se zdálo vyzírati: „Kdože jsi, nebo jsem při tobě něco odkryla, o čem jsem nemívala ani tušení?"

Pak jí oči podivně schladly a strnuly. Ač na mne pořád ještě upřeně hleděla, bylo mi přece, jakoby hleděla přese mne do veliké, veliké dálky nebo jakoby upírala zraky na podobiznu, jež se v nitru jejím skrývala. Mně bylo tak divně i zdála se mi býti najednou cizí, jsouc přece mou nevěstou.

Když konečně zpozorovala mé pátravé zraky, sklopila oči a vzala mne za ruku.

Přicházeli jsme k domu ujcovu, chtěla však jíti dále a znovu jsme se ubírali k moři. Jsouc ku podivu rozčilena, tulila se ke mně a nejednou položila hlavu na mé rámě. Nato se zase vytrhla a utíkala pryč, jakoby před někým prchala, a pak se vrátila s týmž strnulým pohledem. Najednou vzplanula jí na bledé líci palčivá červenost, vlhké

oči zajiskřily a leskly se tak divně, skrývala se v nich taková úzkost duševní, že jsem ji bezděčně chytil za ruku a se tázal: „Jsi churava, Elino?“

Sklonila rychle hlavu stranou. „Ne, jsem mdlá — snad — —“ a posadila se na kůpu prken vedle cesty narovnanou. Ale měla dosud týž strnulý pohled.

„Jsi tak zamyšlená, Elino. Chybil jsem, že jsem ti všecko pověděl?“

Vrtěla hlavou, hlouběji ji sklánějíc. Červenost byla zase ta tam, obličej se zdál ještě bledším než jindy. Najednou vstala.

„Mrazí mne,“ pravila, těsněji šálem se ovinujíc.

Když jsme shlédli Holtův dům, chtěla se zase vrátiti; zdálo se, jakoby se bála přestoupiti jeho práh.

Znenáhla se utišovala, ano byla i hovornější a veselejší. Chtěla, abychom navštívili místa, jež nám byla upomínkami posvátna; vypravovala o krásných hodinách, jež jsme pospolu strávili; připomněla si také najednou mnoho zábavných příběhův o vůkolních obyvatelích.

Když jsme se ubírali podle rybníka, kde se mládež bavila klouzáním, zastavila se.

„Ach bože, zde se klouzají. Dříve jsem neznávala lepší zábavy. Když prostíral v jeseni led po rybnících lesklou pokrývku a my jako děti hrajíce si a smějíce se, po něm se projížděly, tehdáž mi bývalo tak lehounko okolo srdce, jakoby na světě nebylo zármutku zhola žádného. Ach, jak dlouho zdá se tomu již býti!“

V povaze její spočívala směs trudnomyslnosti, něhy a žertovnosti, jakou jsem při ní dosud nikdy neznamenal.

Byla laskavější než kdy před tím, tulila se ke mně, jakoby hledala ochranu, častokráte opakujíc: „Tys hodný člověk — a jsi můj — viď?“

Pak byla zase roztržita a duševně jako nepřítomna; podobalo se, jakoby se oddávala myšlence, jíž odolati není s to. Netrvalo to dlouho; s prudkým pohnutím přejela si obličej, pozorovala mne s úsměvem, kývala hlavou a tázala se žertovně: „Miluješ mne opravdu, ty zlý člověče?“

Stáli jsme dole na břehu, kde bylo několik člunův.

„Nyní si odvážeme člun a poplujeme hned ven do širého světa,“ pravila usmívajíc se. „Údolu dáme na vždy s bohem a nespatříme ho již nikdy — Pojď, sedněme si, budu ti vypravovati, jak jsem si budoucí náš domov představovala. Bude to vysoký bílý dům se zelenými vraty a bude státi na kopci. Budeme míti mnoho růží a lavičku s dalekým výhledem na moře. Tam sedíce, budeme se dívati, jak slunce ve vlnách zapadá. Pak si pořídíme ještě bílou loď plachtovou. Bez výhledu na moře bych nebyla ani živa. To bude náš hrad. A tam budeme nádherně a v radostech živi jako ti dva v pohádce! Ne, budeme lidmi užitečnými. Tys lékařem a já ti pomohu ošetřovati chudé nemocné.“

Najednou se všecka zasmušila. „Jaká to strast, ta chudoba kolem,“ pravila. „Nemůže býti spravedlivo, ne, nemůže, že vede tolik lidí život tak bídný. Viz jen ty malé, nedopustily se zajisté viny nižádné — ach, při pohledu na tu bídu se stane člověk špatným a bezbožným. Kdo je s to pomoci všem! — Prosí-li kněz v kostele za všecky, kdo jsou

chudí a bídní, bývá mi tak žalno, tak žalno okolo srdce — budeme laskavi ke všem, kdo jsou v neštěstí postaveni, slyšíš — ale půjdeme daleko odtud."

Vzlykání udusilo poslední slova. Plakala sice po tichu, ale tak prudce, až se po celém těle třásla a chvěla jako osyka. Elina se snadno nerozplakala; dosud jsem neviděl slzí v jejích očích. Snad nebývala nikdy klidnější, než když býval zármutek její nejhlubší. Tím více mne dojalo, když tato dívka, která dovedla pohnutí své lépe opanovati než kterýkoli muž, štkala a vzlykala, jakoby se chtěla na celý svůj život vyplakati.

Ve mně se zmáhalo čím dále tím podivnější rozčilení; s úzkostí jsem poslouchal její slova, jimiž se mi vyjasnilo, jakou bouři jsem řečí svou v nitru jejím roznítil. Pravil jsem si ovšem, že poměr její ku strýci musil v srdci jejím vzbuditi bol, jejž umírní toliko smír s Holtem. Ale zármutek její byl tak přílišný, tak prudký a trvalý, že měl jistě zhola jinou příčinu nežli bolest nad tím, že se v Holtovi tak dlouho mýlila.

Prosil jsem ji, zapřisáhal, aby mi věnovala důvěru, aby upřímně hovořila o zármutku, který ji snad dlouho již trápil.

Zavrtěla hlavou.

„Nerozumím sobě samé, nemohla jsem jinak, je to velmi pošetilé, ale —" mdle se na mne usmívajíc, doložila: „Měj se mnou shovění, nadála jsem se, že ti budu ženou lepší."

Snažil jsem se obrátiti to v žert, avšak ona kroutila hlavou a hledíc truchlivě dolů do hloubky mořské, začala: „Ne, já —" pak se najednou odmlčela a vstavši pravila rychle: „Nyní pojeďme domů."

Cestou opakovala často: „Budeme se věrně držeti jeden druhého, ať se stane co stane," a jednou si šeptala: „Je-li dobrá vůle, můžeme býti druh druhu vším. Sice by to bylo děsné!"

U dvířek zahradních se zase zastavila.

„Zde to bylo," ujala se znovu slova, „zde jsme tehdáž stáli. Kdybys byl tak nemluvil, nikdy by mně to nebylo napadlo. Zdálo se mi, jakobych tě nikdy nebyla viděla. Zprvu jsem se opravdu hněvala. Zdálo se mi příliš pošetilým, že mi něco takového povídáš. — — Jak divně se sbíhají věci na světě," přidala v zamyšlení. „Nebýti tvých slov, nikdy bych si na tebe nebyla vzpomněla."

„Tuším, že ti, kdo jsou sobě souzeni, i beze slov si porozumějí."

„Kdo jsou sobě souzeni? — — Snad," řekla na to. „Víš-li pak, jaks jednou mluvil o lásce?"

„A pamatuješ se, co's odpověděla? ‚Jsi hlupák', řekla jsi."

Smála se.

„Snad tomu ani tak nebylo. Spřízněné duše —"

„Tvoje píseň byla tuším lepší než moje filosofie, jmenovitě pak ta jedna:

„Přichází jak listí na jaře,
přichází jak slzy a úsměv."

Ubírala se domů dosud za ruku mne držíc.

„Nesměl bych jíti s tebou do vnitř?“ tázal jsem se.

„Ne, dnes večer ne,“ odvětila chvatně. „Zítra ráno přijdu k vám,“ doložila, dvéře za sebou zavírajíc.

VIII.

Proč se nechtěla Elina po tomto dni již dotknouti žádné knihy? Proč jí bylo vše lhostejným, co se dálo venku v širošírém světě a co dříve tak mocně myšlenky její zaujímalo, že se jí zdála býti vlast obtížnou a dusnou? Říkávala, že není v dobré míře. Ale přes to se bývalá její láska k údolí a obyvatelům jeho nevrátila. Chudé ostatně navštěvovala pilněji a doma pracovala s pílí neúmornou.

Nikdy si nehověla, ba zdálo se, že odpočinku ani potřebí nemá. Zmocnila se jí zimničná pracovitost i podobalo se, že toliko činnost od časného rána až pozdě do noci trvající dovede jí zachovati klidnou mysl.

K ujci se chovala stejně; ba snad se mu ještě více vyhýbala než dříve. Místo smíru docílil jsem jen toho, že se bývalý hněv proměnil v zármutek.

Elina, jíž se zdával jindy život čarokrásným, pozbývala vší jarosti a stávala se den ode dne bledší a štíhlejší.

„Člověk stárne,“ říkávala žertovně, slyšela-li od někoho, že špatně vypadá.

Čím dále, tím pevnější stával se můj úmysl, vynaložiti vše, abych se dle přání jejího dostal daleko odtud, pryč z domácích poměrův, v nichž jí bylo tolik snášeti.

Bývalý jeden přítel universitní mi kdys vypravoval, že jsou v jeho otčině vyhlídky pro mladého lékaře velmi příznivé.

Když jsem s Elinou o tom rozmlouval, že bych se tam usadil, rozjasnila se jí tvář pableskem bývalé radosti — poprvé od památné oné rozmluvy. Odhodila práci stranou, vyskočila, vzala mne za obě ruce a zvolala zářic: „Šel bys tam skutečně? Díky tisíceré! Poslední dobou jsem se obírala jenom tou myšlenkou: Jen kdybys mohl pryč! Zde to nevydržíš!“

Psal jsem neprodleně příteli a dostalo se mi za nějaký čas odpovědi mnohoslibné. —

Bylo léto, když jsem seděl, přichystán na cestu, v naší zahradě vedle Eliny.

Rodičové moji a Holt byli přítomni a všickni pozdvihli číše, aby si ťukli na šťastný výsledek mého podniku.

Pak se hovor nesl dále a brzy rozpředla se debatta o příběhu, který v malém kruhu našich známých vzbudil ohromnou sensaci.

Elina se dříve stýkala často s dcerou sudího, Hanou Strömovou. Najednou se přítelkyně rozdvojily, vídaly se řidčeji a teprve poslední dobou navštěvovala Hana opět mou nevěstu. Byla to osůbka ostýchavá, malá, s očima polo sklopenýma, které však velmi bystře kolem slídily.

Zdálo se vždy, jakoby se chtěla skrýti v koutku, a právě proto obracela na sebe pozornost. Kdo ji spatřil, vzpomněl si bezděky na jaro a prvosenky; taková něžnost a panenskost obestírala její bytost.

Nářečím mluvila tvrdým a cizím; snad přispívala také tato protiva, aby roztomilost její tím spíše vynikla.

Avšak dle toho, co si lidé o ní povídali, byla Hana zcela jiná; nebyla to květinka ostýchavá, něžná, naopak dívka bezohledná, drsná a svévolná.

Většina lidí ostatně připouštěla, že nesnadno jest v ní se vyznati, a Elina, jediná její důvěrnice, byla toho daleka, aby něco z tajností jejích vyzradila.

Ještě jako děvče velmi mladé zasnoubila se Hana se vzdáleným příbuzným, jenž trávíval v otcovském jejím domě prázdniny. Ženich její se stal znamenitým přírodozpytcem a obdržel hned po odbytých zkouškách místo, na které se mohl oženiti.

Svatba byla ustanovena — tu však se najednou rozneslo, že Hana zasnoubení své zrušila.

O tomto případě se dnes mluvilo. Otec můj Hanu na dobro odsuzoval. Dala prý ženichovi slovo a tomu má dostáti, ať se děje co děje. Matka litovala ubohé, „že se dopustila takového poblouzení!“

Já jsem se stal jejím obhajcem i mluvil jsem horlivě v její prospěch.

„Sliby? Co si lidé všecko neslibují! Milují se a mluví o tom v domnění, že tyto city věčně potrvají. Jsou-li však tyto city závislé pouze na vůli jejich? Či sobě slibují, že budou spolu za jedno, i když láska uhasne? Co řekneme těm, kdo sliby podobné učiní a přijmou? Zakrývati, že se city změnily, je podvodem, a zachová-li se přes tuto změnu ono spojení, stane se jen zdrojem nevýslovné bídy. Láska jest jedině pravým základem zasnoubení a všeobecný náhled o tomto poměru povrchní a bezcenný.“

„Nemravné“ tyto náhledy vzbudily bouřlivé zděšení.

„Pěkná náuka, jež oprávňuje kteréhokoli záletníka, aby brzy tu, brzy tam se zasnoubil a hned na to slib zase zrušil.“

„K tomu je oprávněn každý. Lehkomyslností jest toliko, uzavře-li kdo takové spojení, aniž sebe dříve zpytoval, nikoli však, zruší-li svazek ten, když poznal jeho nesrovnalost. Kdož by si také přál, aby svazek z příčin toliko zevních obstál? Tím by se staly obě strany nešťastnými!“

„Co myslíš, Holte? Není to hrozné?“ zvolal otec, kroutě hlavou.

Holt hleděl za hovoru našeho stále na jedno místo a nyní sebou začal na židli vrtěti.

Konečně pozvedl hlavu, usmál se a pravil rychle: „Hendrik má tušim pravdu.“

Po té se obrátil, začervenav se až po uši.

„Pro pána krále — ty smýšlíš také tak?“

„Myslím, že nemusí být právě člověkem lehkomyslným, kdo se v citech svých zmýlil. On nebo ona mohou býti povahy pevné a věrné a s to oblažiti jiného!“ — Obrátil jsem se k Holtovi, jakožto svému pomocníkovi; zdálo se však, že není se mnou mysli tak veskrze stejné.

Kresle polo mechanicky čáry do písku větvicí, odvětil váhavě: „Nevím — bylo-li by pro každého radno — býti druhým.“

Vstav rychle, vsadil si klobouk na hlavu, odhodil ratolest stranou a přidružil se k mému otci, aby jej provázel při vycházce do polí.

„Co myslíte?“ Neoslovil jsem Holta nikdy jinak, ačkoliv mi on již od dětství tykal.

Pohlédnuv vzhůru k oblakům, řekl toliko: „Ano, nevím ani — —“

„Rozumím velmi dobře, co Holt myslí,“ pravila matka a začala vypravovati dlouhý příběh, jímž se měla věc vysvětliti.

Starší muž, její známý, se oženil s mladou dívkou, dříve již zasnoubenou. Na to nemohl nikdy zapomenouti. V sebe nevinnějších věcech spatřoval znamení, že se v ní staré city probouzejí. Ustavičně mu tanulo na mysli, že ho porovnává s dřívějším ženichem a že při tom zůstává zastíněn. Ustavičným dumáním a nedůvěrou věčně otravující stárnul a strpčoval své choti život tou měrou, že konečně začala vskutku po idealu své mladosti toužiti a že stárla žalem jako on ustavičným pochybováním.

„Ne, každý není k tomu, aby byl teprve druhým.“

Holt kýval hlavou, matka moje mu rozuměla.

Elina, sedíc trochu stranou, rozškubávala listí polo svadlého keře růžového, hovoru se nesúčastňujíc. Zrakové její dleli bez ustání na třpytícím se fjordu a teprve když se rodiče ubírali s Holtem domů, obrátila se ke mně všecka rozčilena: „Není možno, abys věřil, cos tuto pravil?“

Dosud mi nebyla nikdy změna její tak nápadna, jako v té chvíli. Červené líce byly vpadlé, rty bez krve a sevřeny, oči byly ještě větší a měly pohled bolestný, palčivý.

Pohled ten působil na mne tak mocně, že jsem nebyl s to odvětiti.

„Nevěříš, že může i v onom případě býti vše dobře, má-li jen člověk dobrou vůli?“ vedla svou dále.

„Ne, pravím z plného přesvědčení: zde nezmůže nic vůle sebe pevnější.“

„Což když se o tom ten druhý nikdy nedoví, když konáme všecko, seč jsme — —“ zvolala v zimničném rozčilení.

„Domníváš se, Elino“, pravil jsem, přistoupiv k ní, „že bys byla s to po boku muže ztráviti celý život, aniž bys poznala, že láska jeho není ničím jiným, než vážností a přátelstvím, jaké chová ke kterékoli osobě cizí?“

Chvíli mne pozorovala nejistě, nato sklopila oči a kousala se do rtů.

„A kdybys najednou zpozorovala, že jsem tě den ode dne klamal, že jsem citů tvých nesplácel, nýbrž jen trýzeň snášel, když jsi se domnívala, že mi způsobuješ blaho nejsladší — odpustila bys mi pak, že jsem tě při zdravém vědomí uvrhl do neštěstí? Nikoli, zdravý bol, byť byl sebe těžší, zasluhuje tisícerou přednost před chorobným blahem!“

Neodpovídala nic, ruka její pálila a chvěla se prudce v mé dlani.

„Co si to béřeš všecko k srdci? Co je ti v té příčině po Haně Strömové?“

„Haně?“ opakovala, jsouc duševně nepřítomna. „Ano, ta mluví právě jako ty. Ó, blaze tomu, kdo může umříti, aby učinil vší té bídě rázem konec!“

„Elino! —“

„Ach, kdybys jen věděl — kdybys věděl — —“ Odmlčela se, ani se otec s Holtem zase přibližovali, a usedla na lávce.

Později jsem se pokoušel rozpřádati hovor dále; zdálo se mi však, jakoby se vyhýbala každé příležitosti býti se mnou o samotě.

Když pak jsem ji a Holta večer domů doprovázel, podala mi ruku, pravíc na rozloučenou: „Až půjdeš ráno na paroloď, budu zde na tebe čekati.“

Zdálo se však, že na slib svůj zapomněla, neboť když jsem se nazejtří kolem Holtova domu ubíral, nebylo nikoho viděti. Pospíchal jsem dovnitř, ale tam mi Holt oznamoval, že je Elina již dole na mostě.

Chvátal jsem jak jen moha dolů k mostu, kde již loď stála přichystána.

Elina mi přicházela vstříc bledá a nevyspalá.

„Přicházíš pozdě,“ pravila, táhnouc mne za sebou.

„Jakž se mi může chtíti do odjezdu, když tě vidím churavou!“

„Nejsem churavá — nemohla jsem toliko v noci spáti,“ odpovídala prudce, urychlujíc kroky.

Zdržoval jsem ji.

„Elino, odpověz mi, nežli odjedu: Co máš na srdci a co tě tak trápí? — Je to snad jen poměr k ujci nebo něco jiného?“

Z parolodi zaznělo druhé znamení k odjezdu.

„Honem, honem!“ zvolala, chtějíc utéci, „nezbývá ti času.“ Tváře její byly zsinalé, rty vyschlé a oči napjaté, úzkostlivé.

„Dnes tedy neodjedu,“ pravil jsem.

„Ne, ne, nesmíš zůstati,“ zvolala netrpělivě, pomateně kolem se ohlédajíc, jakoby hledala pomoc.

„Tak pak mi odpověz — —“

„Ó, nech mne odejíti,“ prosila. „Netaž se — nyní se netaž — budoucně — dnes nejsem s to — jsem tak —“ Zaznělo třetí znamení.

Pozoroval jsem ji. Setkal jsem se s pohledem tak úpěnlivým, tak palčivým, že jsem si nevěděl rady.

Vstoupil jsem na parník, dým vířil vzhůru čistým vzduchem, šroub se otáčel a my pomalu odjížděli.

Jak jsem se dříve na cestu těšil! Nenáviděl jsem nečinnost, k níž jsem byl poslední dobou odsouzen, toužil jsem zbudovati si vlastní útulek domácí — a nyní jsem stál na palubě, tak skleslý a zaražený, jako bych plul bez cíle a konce, muž osamocený, ven do světa širého!

Odjezd pojednou zdál se mi nápadem nesmyslným, odloučení naše nekonečným — bylo mi, jakobych zanechával Elinu v plen moci nepřátelské.

Pokud jsem mohl k mostu dohlédnouti, stála tam. Ostatní odešli všickni, ona tam zůstala.

Jak osamělou a opuštěnou se mi jevila — dnešního dne snad tím více, poněvadž bylo v údolí světlo a jako v létě.

Celou cestu mne trápila myšlenka: tak tedy má přece tajemství, jež ti zakrývá. Jaká je to asi věc, která dovedla svěží líce na bledo

zbarviti, zářící úsměv zahnati a jasné oko plachým a úzkostlivým učiniti?

Měl jsem se co přemáhati, abych se ihned nenavrátil a rozřešení hádanky té se nedomáhal.

Pohled na dědinu, která mi měla býti novou otčinou, nevalně přispěl k zapuzení trudné nálady. Lze-li pak si pomysliti co smutnějšího nad úzké dolinky východního Norska, po obou stranách černými lesy jedlovými vroubené? Všady je výhled uzavřen, nikde není krajina oživena ani hučící řekou ani lesknoucím se jezírkem.

Za to byly poměry zcela uspokojivé. Přičinlivý muž nalezal zde široké působiště, a co bylo při tom nejlepší, mohl jsem započíti hned!

Tyto vyhlídky mne naplňovaly novou odvahou. Ať je Elině cokoli, nejlepším lékem pro ni bude vzdáliti ji otčiny a poskytnouti jí zde novou. Co na tom, nebudou-li se nám pod okny lámati vlny mořské a neukáže-li se žádná bílá plachta na obzoru?

Psal jsem Elině i rodičům vše, co jsem zde viděl, prose, aby mi obšírně odpověděli. Do podzimku že se pobyt můj zde prodlouží, pak že doufám nabýti pevné půdy.

Elině jsem vypravoval o obyvatelstvu, o svém konání, o svých záměrech.

Psal jsem vícekráte, ale na žádný list nedostalo se mi odpovědi. Neděle míjela za nedělí a zprávy posud žádné.

Jsa netrpěliv, umínil jsem si konečně dojeti na nejbližší stanici telegrafickou a vyčkati zde odpověď. Tu konečně přišel od otce list. Elina prý delší dobu stonala, psal krátce. Učiním prý nejlépe, vydám-li se neprodleně na cestu k domovu.

Když mne list došel, byl tu již podzimek. Parolodi změnily větším dílem toury a teprve po dlouhé unavující cestě spatřil jsem v dálce známý fjord.

Zabočili jsme kolem posledního mysu; přede mnou se prostíralo údolí s mostem, kde Elina tehdáž stála, hledíc za lodí, která mne od ní unášela.

Z našich lidí jsem neviděl nikoho.

Nastoupil jsem hned známou cestu a brzy jsem stál před domem Holtovým.

Když jsem odjížděl, bylo v zahradě všecko v plném květu. Stromoví se stkvělo v zeleném, svěžím listí, a keře růžové byly posety květy červenými a bílými. Vše vonělo a kvetlo, záhony se prostíraly jako koberce pestré po zeleném pažitě. Nyní bylo listí žluté a suché, růže dávno odkvetly a květiny skláněly svadlé hlavinky k zemi — mně se v té chvíli zdálo, že tyto změny nezpůsobila jeseň, nýbrž hlodavá nemoc, otravující trudnomyslnost.

Chvátám po schodech vzhůru. V domě panuje hrobový klid, slyším toliko, jak mi srdce buší.

Vstoupil jsem do komnaty. Bylo tu prázdno. Květiny v hrncích byly uschlé a na stole trčela svadlá kytice. Podobalo se, jakoby byly obyvatelé dům dávno opustili, a jakoby vše klesalo v trosky. Také

v písárně Holtově bylo prázdno. Klepám na dveře jeho ložnice, zdálo se, že mne neslyší. Když jsem otevřel, zdvihl pomalu hlavu z podušek a volal ještě všecek ospalý: „Co se děje?“

Poněvadž jsem neodpovídal, pozoroval mne chvilku zrakem ku podivu tupým — pak mne najednou poznal i podával mi ruku:

„Přišel's?“ pravil mdle.

„Elina —“ s těží jsem ze sebe vypravil; byl bych se málem udusil.

„Ano, byla tu nemoc, cos odešel,“ řekl a přejel si dlaní čelo. „Bděli jsme všickni — ve mně to ještě vězí.“

„Avšak — Elina — je zde —?“

Hleděl na mne. „Není, jsi na omylu — ona to přestála.“

Byl bych radostí málem vykřikl. Rád bych byl padl Holtovi kolem krku; nemohl jsem však pochopiti, že mi to oznamuje jako věc nejlhostejnější. Chápal-li pak, co řekl, nebo nechápal? Ona žije, přestála nemoc! Celé údolí mělo radostí zajásati! Avšak jemu a údolu to nebylo žádnou novinou a on bděl — bděl mnoho, věrný ten muž, vždyť to bylo na něm viděti.

„Doma jsi dosud nebyl?“ ptal se.

„Nebyl!“

„A tak!“ pravil pomalu, rozpačitě se ohlížeje.

„Jest nebezpečí již to tam?“

„Ano.“

„Jest již vzhůru?“

Mlčel dlouho. Pak pravil tiše, ani na mne nepohlednuv: „Je pryč!“

„Pryč? — — Pryč — — —“ Nerozumněl jsem naprosto té odpovědi.

„Ano — zachtělo se jí najednou cestovati — a —“

„Cestovati? Kam pak?“

„Do Bergův.“

„Do — —?“

„Je u mé sestry. Matka tvá má zajisté pro tebe psaní,“ dodal rychle, jakoby chtěl další vyzvídání přetrhnouti.

Když jsme se rozcházeli, pravil ještě: „Nerozumím tomu — přišlo to tak najednou. Musilo se něco přihoditi — není tomu ještě dávno, teprve několik dní, co jsme se o život její tak strachovali! — Ve psaní uvedla zajisté, proč tak rychle odjíždí.“

Chvátal jsem domů; na schodech spatřil jsem matku toužebně na mne čekající.

„Žes konečně přišel — co jsem se po tomto shledání natoužila a nyní —“, pohlížela na mne zrakem ku podivu pátravým a smutným a táhla mne za sebou do komnaty. „Byls — byl-lis pak již u Holtů?“ tázala se.

„Ano. Vím. Jest pryč. — Máš po ruce psaní?“

Přinesla je. Holt měl pravdu, v listě psala, proč se jí zachtělo odtud.

„Mezi námi budiž po všem. Nemohu ti býti, čím jsem chtěla. Nemohla jsem vyčkati, až se vrátíš.“

— — — — — — — — — — — — — — —

Četl a četl jsem několik těch řádkův a pořád jsem nemohl ještě obsahu porozuměti. Zdálo se mi, jakoby se mne to ani netýkalo.

V pokoji panovalo úplné ticho. Cítil jsem, že na mně spočívá dvé laskavých očí, ale neodvažoval jsem se vzhlédnouti. Mlčeli jsme oba. Kdo by byl také nalezl vhodného slova!

Konečně pravila matka: „Byla velmi churavá.“ — Prosil jsem, aby mi o tom vypravovala.

Den po mém odjezdu vyjela si Elina na lodi v průvodu toliko malého hocha. Venku na fjordě ji zastihly bouře a dešť. Elina si vzpoměla na návrat teprve, když hoch plakal a naříkal, že se nikdy již domů nevrátí. Dala si konečně říci a dospěla s nouzí přístavu.

Všecka promoklá a promrzlá vrátila se domů a již nazejtří vypukla nemoc, která ji tak dlouho na lože poutala. Pokud se o její život obávali, nechtěl mi nikdo psáti, a když se opět vzpamatovala, prosila, aby mi nic neříkali. Když pak se dověděla, že otec pro mne přece psal, nebylo moci lidské, která by ji byla zdržela. Chtěla pryč stůj co stůj a stála na mostě připravena na cestu, než loď ještě přistála, ač byla teprve po nemoci.

„Věděla jsem, že není vše v pořádku, hned když jsem u ní bděla,“ pravila matka, „a než odešla, svěřila se mi s tím, co v listě stojí.“

Ze slov matčiných jsem chápal lépe, než ze všeho jiného, že se vše to stalo ve skutečnosti a ne ve snách. A přec — tiše, tiše zaznívala pořád ještě v uchu mém divuplná slova lásky . . .

IX.

Po několika dnech jsem stál před bílým nízkým domkem v jedné z méně živých ulic Bergenských. Zde bydlela Holtova sestra. Trvalo to hezky dlouho než zvonění mé uslyšeli. Konečně se ozývaly kroky dolů po schodech, a za dveřmi zavřenými tázal se ženský hlas: „Kdo jest?“ —

„Někdo, jenž si přeje s Elinou Holtovou mluviti.“

Opět kroky po schodech nahoru a dolů. Konečně mi bylo týmž spůsobem oznámeno, že není Elina doma, že také nevědí, kam odešla a kdy se vrátí.

Procházel jsem se po břehu, dobře věda, že bych Elinu v široké ulici nenalezl. Dlouho jsem se tu potuloval, vystoupil jsem na všecka okolní návrší, pátraje kolem po známé postavě.

Příroda byla táž jako v mé domovině, zdála se mi však dnes ku podivu cizí! Šedé mohutné vrchy pohlížely na mne zrakem vyhaslým, lhostejným. Tisíce let pozíraly tímto spůsobem na bídu a zoufání zhynuvších pokolení — tisíce let minou a ještě se budou dívati dramatu, jež se nikdy nedohraje, pokud bude lidstvo žíti. Moře, vlhkým větříkem zmítané, jevilo se mi v té chvíli jako veliký chladný hřbitov, kde rok co rok tisíce stkvoucích nadějí věčnému zapomenutí propadávají. A přec to byla táž příroda, kterou jsem znal a miloval — příroda, jež byla v úzkém styku s tím, co jsem nejkrásnějšího snil a zažil.

Pěšina olšemi posázená vinula se jako hádě vlhkými močály kolem nízkých, kvetoucím vřesem posetých občin. Vystoupil jsem na vyční-

vající skálu, ale i odtud rozhlížel jsem se marně po drahé bytosti. Zemdlen uvrhnul jsem se na zem. Jak daleko jsem putoval, týmiž myšlenkami pronásledován! Jak zoufalou se mi jevila tato pustina s šerým jezerem a lysými skalami!

Chtěje se již vrátiti, spatřil jsem nedaleko známou postavu. Byla to Elina.

Seděla, jak jsem ji často vídal, s hlavou o dlaň podepřenou a s očima na hladinu mořskou upjatýma.

Slyšíc kroky, pomalu se ohlédla. Nikdy nezapomenu úzkosti, již bylo viděti na její tváři; vyskočila jako vyplašené ptáče a učinila pohyb, jakoby chtěla prchnouti. Teprve když jsem stanul u ní, vzhlédla a mechanicky poděkovala za mé pozdravení.

Jak byla změněna! Po nemoci musila špatně vypadati — již dříve nežli jsem odjel, nebyla někdejší tak zářící Elinou. Odkud však pocházel ten mdlý, skoro tupý hled? Bylo na ní viděti, nejen že je smutná a zasmušilá — ale že má na sobě, abych tak řekl, cosi podzimního. Bezděky mi připadly na mysl opadlé květiny, které na pobřeží vadly před zimou dlouhou, trapnou.

„Tys přišel?“ pravila. „Věděla jsem, že přijdeš, a přece mi nebylo možno, očekávati tě. Vím dobře, že jsem jednala zbaběle — ale nemohla jsem jinak.“

Sedla si zase vedle mne do vřesu a skryla hlavu do dlaní. Dlouho jsme seděli spolu mlčíce. Najednou se vzpřímila a začala mluviti prudce, jakoby se hněvala na sebe samu, jakoby si činila výčitky nejtrpčí:

„Neměla jsem přicházeti, když jsi nám večer předčítával. To bylo tuším to, co mne pomátlo. Nikdy jsem neslyšela něco podobného. Probděla jsem celé noci přemýšlejíc o tom i byla bych vše za to dala, abych doběhla tam, kde se dělo, co stálo v oněch knihách. Myslím, že jsem krásnějších hodin dosud nikdy nezažila. A přec — vlastně nemám pro všecko to žádného smyslu. Také nemám k tomu vychování. Nikdy jsem neměla zapomínati, že jsem přece jen dívka selská. Četba ta mne neblažila. Počala jsem považovati všecko v otčině za malicherné a hloupé, daleký, cizí svět pak usmíval se na mne v kráse zářící. Lidé, s nimiž jsem den jak den obcovala, stali se mi nudnými. Tys byl jediný, jenž se podobal lidem, o nichž jsem ve knihách čítala.

Tak se stalo, že jsem se domnívala, jakobych tě milovala, jako má choť manžela milovati. Nelhala jsem ti — ne, tenkrát jsem nelhala. Pořád a pořád jsem o tom hloubala, přemítala! Nemohla jsem žíti, jak to činí mnozí, bez předmětu, jemuž bych mohla vše obětovati.

Čarokrásným se mi zdálo, že jsem nalezla někoho, kdo mne nade vše miluje, jako já jeho. A žádná pochybnost nekalila mé štěstí: myslila jsem si, že nebude nikdo tak věrně jako já při tobě státi za dnů dobrých i zlých!

Měla jsem se lépe poznati, měla jsem věděti, jak nestálé je mé srdce, jak vrtkavá všecka bytost moje! Po čase shledala jsem však přece, že se myšlenky mé po tobě více tak nesháněly jako dříve, že byla moje touha, moje chuť poznati daleký svět marným klamem a mamem.

Ty sám strhl's mi bělmo s očí! Vždycky jsem se divila tomu, že hodláš zůstati v otčině. Čekala jsem den jak den, že přijdeš dát mi s bohem a v cizině si dobývat nové říše.

Ano, byla to myšlenka pošetilá, dětská. Nemohla jsem zapomenouti na staré pověsti a zkazky o předcích, kteří neměli stání ani pokoje, pokud nevstoupili na loď, která je daleko, daleko zanesla — až tam, kde udatným kynuly sláva a vítězství. Tomu jsem rozuměla.

Kdybych byla mužem, byla bych totéž učinila! A tebe se mi zdálo škoda, abys zůstal klidně doma a podobal se druhým. Čekala jsem a čekala, až zvoláš: Nyní to zde již déle nesnesu!

Stalo se jinak. Pravils, že všude jest cíl, jehož se domoci stojí za namahání, že všady je třeba pracovati a bojovati. Mně bylo, jakobych byla dlouho, dlouho bývala pryč a nyní se vracela domů a opět se všeho chápala, co jsem kdy poznala a milovala. Porozuměla jsem, jak jsem byla ješitná a pošetilá, jaké neštěstí by mne bylo stihlo, kdyby se byla tužba má vyplnila. Druhdy jsem myslívala jako ty. A touž dobou se mi také vyjasnilo, že jsem se dopustila jiného trestuhodnějšího omylu.

Zprvu jsem to nechtěla vyznati. Mínila jsem, chci-li, že musí zůstati vše, jak bývalo. Modlila jsem se a plakala, vzpírala se a zápolila s vlastním srdcem — nic, nic mi vše to nepomohlo. A přece jsem si pevně umínila, že nesmíš tušiti, co se ve mně dálo. Tu nadešel onen večer — pamatuješ se ještě? — kdes pravil, takové věci že nelze po celý život tajiti; že podvodem jest o to se jen pokoušeti a že bys klamu takového nikdy neodpustil.

Byla to nejtěžší hodina mého života. Ach, vše bych byla snesla, abych si mohla jen zakoupiti dovolení k mlčení! Nevěřila jsem, že to myslíš opravdu, i doufala jsem stále, že se něco musí státi, abych nebyla nucena mínění své ti pověděti.

Rozloučivši se s tebou, nebyla jsem s to jíti domů. Vstoupila jsem do člunu nevědouc ani, co chci. Přála jsem si tuším, aby nastala bouře a učinila všemu konec. Ale konečně jsem spatřila hocha, na jehož přítomnost jsem docela zapomněla, jak trpce pláče. Také jsem si myslila, že by snad bylo hříšné pokoušeti boha tímto spůsobem — nevím již ani. V rozčilení mi bylo konečně jedno, co se stane — nedoufala jsem, že se po té ráně osudu kdy opět vzpamatuju."

Za trpké té obžaloby byla nucena nejednou se přemáhati, aby se nedala do pláče. Nyní však nedovedla se již opanovati a opět jsem ji viděl plakati, tak tiše, tak lítostně jako druhdy — jenže jsem tomu pláči nyní lépe rozuměl než tehdáž.

Věděl jsem, že rozmluva tato ničeho nezmění, že je veta po všem mezi námi, ale stěží jen dovedl jsem pochopiti myšlenku, že mám býti Elině nadále cizincem.

Bylo mi, jakobych byl dosud pohlížel na život báječným závojem, jenž se najednou roztrhl. Rozprchnulo se všecko, co se mi zdálo hodno života, co jsem považoval za krásné a veliké. Daleko, daleko prchaly ode mne všechny naděje a tuchy o štěstí, mizely s klamnou tkaninou, jež obestírala svět leskem a smavou, žhavou pestrostí. A na místo všeho toho nastoupila šedá, příšerná, chladná mlha.

Kam se poděl ten vroucí, krásný, pestrý svět, jak se nám objevuje v blaženém okamžiku? — V chladném moři mlhovém jsem viděl pouze rozbitinu, která jsouc na tvrdé skalisko vmetena, usiluje snésti se do hlubiny, ale není s to. — Ach, tenkráte jsem nemyslil, že život dále snesu!

— — — — — — — — — — — — — — —

Přestala plakati, seděla však bez pohnutí upírajíc mdlé, beznadějné oči před sebe. Konečně vstala — očekávajíc patrně ode mne odpověď.

Jedna otázka mne pálila na jazyku. Musil jsem stůj co stůj promluviti.

„Miluješ jiného, Elino?“ tázal jsem se.

Neodpověděla hned a že ode mne hlavu odvrátila, nebyl jsem s to pozorovati výraz její tváře.

„Myslíš, že by mi snad po tomto dni někdo uvěřil? A dejme tomu, směla bych důvěřovati sobě samé?“ pravila konečně hlasem bolestným a trpkým.

Dosud ještě stála s hlavou odvrácenou. V tom jsem ji zaslechl po tichu šeptati, hlasem tak měkkým, tak úzkostlivým, že bys byl ani neuvěřil, že je to týž hlas, jenž právě tak tvrdě dozněl: „Můžeš mi kdy odpustiti, čeho jsem se na tobě dopustila?“

Kolik krásných upomínek vzbudil ten hlas v paměti mé — a slyšel jsem jej naposled.

„Že se tak můžeš ptáti? Jsem sobě předobře vědom, jak velice jsem ti nedostačoval — a pak: Stalo se vinou tvojí, že — že — není vše, jak bývalo?“

„Ano, měla jsem se lépe poznati. Vím, že mi nikdy, nikdy nepřinese štěstí, co se stalo.“

„Nemluv tak!“

Obrátila se kvapně ke mně, pojala mne za ruku a pravila pohlížejíc na mne: „Musíme se rozejíti i bude lépe, stane-li se tak nyní. Dříve však věz, že ač jsem sklamala tebe — i sebe, že byly hodiny a dni, které jsme pospolu strávili, nejkrásnějšími v životě mém.“

Vstala rychle a pospíchala do města. Jak často jsem pohlédal za tou malou štíhlou, ale statnou postavou! Jak dobře jsem znal její rychlý, hbitý krok!

V tomto okamžení jsem viděl v duchu zase, jak vypadala, než se jí dotekly zármutek a nemoc: jasné hnědé oči s výrazem střídavým, brzy tak klidné, rozumné, brzy mocně se lesknoucí rozčilením. Široké, odhodlané čelo, kolem něhož se kučery kroužily, a něžná ústa se svěžím, zářícím úsměvem, jež se někdy tak chladně a přísně zavírala.

Opět jsem slyšel ten jasný, bujarý smích a ten vřelý zvuk jejího hlasu, mluvila-li o věcech, jež se dotýkaly jejího srdce.

Nemohl jsem pochopiti, že mi navždy uniknouti má poklad, který jsem již zval svým; že mi bude navždy, kdykoli ji spatřím, kdykoli zaslechnu její hlas, chovati se k ní jako k cizí, ač jí srdce mé nikdy neustane bušiti vstříc.

Jak dlouho jsem tu ještě seděl, nevím. Přemýšleti déle jsem nebyl s to. Zmocnil se mne cit nekonečné slabosti, zemdlenosti, otu-

pělosti. Pak jsem zase cítil v prsou palčivou bolest. — Padl jsem na zem, jakobych mohl hlodavou trýzeň pohřbíti ve vřesu. Zavřel jsem oči, abych neviděl svět, jenž se mi nyní proměnil v pustinu; toužil jsem propadnouti se do země a sníti, sníti.

Den míjel za dnem a opět se prostíralo otcovské údolí přede mnou. V upomínkách mých zářilo vždy leskem blahé naděje a nikdy jsem ho nespatřil, aby mne jásotem nevítalo tisíc myšlenek milované půdy! —

Šedě se klenula obloha nad podzimní zemí. Vzduch byl tichý a těžký, vše dýchalo stářím, mdlobou, prázdnotou a opuštěností. Bylo mi, jakoby hodlala celá příroda skřehnouti; bylo ticho jako při pohřbu.

Navštěvoval jsem drahá místa, která jsme nazývali „svými". Sedal jsem si na lávky, na skály, s nichž jsme se na moře a po údolí rozhlíželi. Zprvu jsem necítil nic, bylo mi, jakobych byl pozbyl citu. Pak přišla jedna myšlenka a za ní myšlenek zástup. Cítil jsem, jak mne Elina objímá, zdálo se mi, jakobych zase tiskl první polibek na její rty, oči její pak jakoby mi povídaly: „Tys můj!" Všecka ta milá, krásná slova, jež si láska vymýšlí a jež zvláštní mocí opatřuje, zaznívala mi zase v uších a duši mou obechvěla ještě jednou všecka ta lahoda, jež se zachvívá v hlase, je-li srdce plno touhy.

Šeřilo se již, když jsem vkročil do domu otcovského. S ledovým chladem se obírala myšlenka přítomností a opět jsem kráčel samoten velikým, nekonečným pohřebním průvodem životním.

V síni byla úplná tma. Již jsem si chtěl vyhledati svůj pokojík, v tom objalo mne kolem krku dvé rukou a hlas mi šeptal: „Může býti zas dobře?"

„Ne." —

Usadil jsem se u okna. Měsíc vrhal mdlý namodralý stín po šerých stromech a holých nivách. Tu stály dvě olše, mé přítelkyně, očekávajíce oddaně zimu a jsouce zbaveny své ozdoby listnaté. Domy se zdály černými, nejasnými hmotami, v dáli se třpytilo moře jako šedolesklý pruh.

Ze stodoly zaznívalo mlácení, upomínajíc mne na tiché večery zimní při svitu lampy.

Nikde nepokoj, nikde ani známky, že by se bylo něco přihodilo, co přineslo zármutek a zmatek!

Vzpomněl jsem si na onen večer blahostný, kdy jsem hleděl do noci a shledal, že je život tak „čarokrásný". Hlavně pak mi tanulo na mysli s trapnou jasností následující jitro. „Šťastné svátky" to znělo, když mi přinesli kávu. Oknem viděl jsem zasněžené stromy s vranami, jež si tam byly hnízda vystavěly. V dálce se třpytily horské ledovce v ranním lesku slunečním a lehké, zčeřené obláčky pluly po obloze.

Všecko ve mně jásalo „veselé svátky" a otec, otvíraje dvéře, volal totéž.

„Veselé svátky" přála mi také matka, usedajíc na židli vedle mé postele, aby mi vypravovala, co se všecko za mé nepřítomnosti událo;

A všecko, co jsem tehdáž viděl a slyšel, zdálo se mi tak podivné, tak mnohoslibné. Bylo mi, jakobych dříve nikdy nebyl věděl, jak velice miluji to údolí, ten dům a ty lidi a jak krásným je přec ten život, plný blaha báječného. Na to všechno zpomínal jsem nyní s bolestí.

X.

Uplynulo mnoho, mnoho let a otcovského údolí jsem již nikdy nespatřil. Listy rodičů přicházely řídčeji, o Elině v nich ani zmínky. Tu čtu jednoho dne v novinách: „Neštěstí na moři. Za poslední bouře stala se nehoda, jež vzbudí zajisté v nejširších kruzích soustrasť. Kupec Holt, provázen jsa neteří, plavil se domů. Člun se překotil, Holt s neteří zahynuli, advokát Wank a jeden hoch, již se na člunu nalézali, zachráněni. Holt byl řádný, poctivý, vlídný muž a jako jeho tak i neteře pohřeší mnozí, jimž radou i skutkem pomáhali."

Kdo sám podobnou věc nezažil, nepochopí, jak na mne působila nenadálá tato zvěst.

Psal jsem neprodleně vlastenci i dostalo se mi následující odpovědi:

Rozmilý!

Smutná událost, o níž píšete, se přihodila cestou, již podnikl Holt za obchodem a Elina aby navštívila Hanu Strömovu. Víte, že je Hana dávno provdána. — Skončiv své záležitosti, chtěl se Holt vrátiti domů. Povětrnost byla velmi bouřlivá a každý měl za to, že jest podnikem krkolomným, při takovém větru vydati se na vodu. Holt však nechtěl o vyčkání lepší povětrnosti ani slyšeti. Měli jsme člun šestiveslový a mimo mne a Holta byl s námi toliko nedospělý hoch. Holt býval vždy plavcem odvážlivým a čím byl starši, tím šílenější stávala se tato odvážlivost. Hoch byl právě takovým odvážlivcem a nechtěl o nebezpečí ani slyšeti.

Nikdy toho dne nezapomenu. Vánice, cesty rozbředlé, počasí chladné. Ve dvoře, kde jsme prodlévali, odbývalo se jako vždy tou dobou úřadní jednání. Veškery dvéře byly zotvírány, lidé přicházeli a odcházeli, jsouce celí promoklí a hledajíce známých, a od břehu se lid v zástupech přibližoval. Všichni měli co dělati, s nikým nebylo možno promluviti rozumného slova, a nikde nebylo lze nalézti koutku, kam by nevnikaly průvan, vlhkost a zápach rybiny. Ano, nic není s to člověka naplniti větší omrzelostí života jako takové místo úřadní.

Holt nemaje celý den stání, přecházel nepokojně sem a tam. Konečně byl hotov, hoch snesl zavazadla dolů do člunu a také já jsem se chystal na cestu. „Kam půjdeš?" tázal se Holt, když jsem se k němu přidružoval.

„Patrně domů."

„Nesmysl, sudí tě vezme zítra s Elinou na svou loď."

„Sám nesmíš za takové sloty odjeti."

„Děkuji, myslím však, že jsem dosti stár, abych se uhájil. Vezmu si jen veslaře."

„Pojedeš-li dnes, pojedu s tebou. Myslím, že mám svobodnou vůli."

„Ty mi jen překážíš," pravil urputně.

Chtěl jsem odpověděti, ale v tom se k nám přidružila Elina. Holt na ni hleděl strnule.

„Povídal jsem ti, že jsem vyjednal se sudím —"

„Pojedu dnes," pravila krátce.

Holt se zdál kolísati. „Počasí je čím dále tím horší," pravil nejistě.

„Pojedu; nebudu vám překážeti," pravila rozhodně. Holt neřekl ničeho: výraz očí jeho, když na ni pohledl, byl mi hádankou.

Jeli jsme tedy. Byl na polo obrácen k Elině, nedaleko na lavici sedící. Mluvil s ní. Ke mně pronikala jen jednotlivá slova a přece jsem se nemohl ubrániti myšlenky: Konečně se tedy dorozumějí.

Slyšel jsem ho praviti: „Jak jsem se mohl v těchto létech nadíti a důvěřovati —" ostatnímu jsem neporozuměl. Ona stále opakovala: „Neměl's toho tajiti." Pak mluvil o „zasnoubení", že se „neodvažoval". A jasně zněla její odpověď: „Ne, nyní bys mi nebyl mohl důvěřovati a já tobě". Kam slovy těmi mířili, nevěděl jsem.

Viděl jsem, jak Holt často mění barvu a jak se mu třese ruka, jindy veslem tak bezpečně vládnoucí. Byl duševně nepřítomen; nehleděl ani na vlny, jež se úprkem na nás hnaly. Najednou se kolem zatmělo. Holt neznamenal ničeho. Zavolal jsem naň; sebral se dle možnosti a počal rozkazovati.

Totéž stalo se ještě jednou.

„Vesluješ dnes jako šílený," pravil jsem mu. — Neodpovídal, chvilku však byl pozornější.

Zdá se, že se bouře tiší, Holt mluví opět po tichu s Elinou a já jsa zamyšlen, nevšímám si veslování. V tom volá hoch: „Přichází —!" Hlas jeho ohlušen byl děsným řevem, stožár prasknul, — cítím, jak mi syčící vlna odnímá dech a neslyším, nevidím již ničeho.

Když nabývám zase vědomí, chytám se mechanicky zvrhlého člunu, Holt pak mne vytahuje za límec. V náručí drží Elinu a ona se mu opírá o prsa, jsouc na smrt bleda a oči majíc přimknuté. Hoch seděl na svém místě.

Poroučeli jsme se vůli boží; nikde nebylo pomoci. Pozoroval jsem Holta, seděl tu jako muž — v tom zazněla strašná rána, člun se mi nad hlavou obrátil, držel jsem se křečovitě — když jsem zase oči otevřel, ti tam byli oba dva. Vzkřikl jsem, ale pronikavé volání zaniklo jako dětský žvast v divoké vřavě rozbouřeného moře!

Kdo takových chvil zažil, nikdy jich nezapomene!

Oba nás, již jsme zbyli, zahnala bouře ku břehu — vyvázli jsme životem.

Co mám dále vypravovati? Rodiče vaši truchlili se mnou, avšak matka vaše prohodila slôvo, na něž jsem dosud nezapomněl: „Snad se stalo tak nejlépe." Při sobě jsem si myslil totéž. Naučili se druh druhu rozuměti, když bylo již pozdě — a přec byla ona ženou nejšlechetnější, srdce nejvřelejšího, jakou jsem kdy poznal — a on byl jediným mým přítelem, nejvěrnějším, nejlepším mužem.

V děsném onom okamžiku, kdy spočívala polo bez sebe v jeho náruči, slyšel jsem ho praviti: „Elino, seber se — jde o život." —

„Nech mne býti,“ odvětila, „co na tom?“ — A druhdy říkávala: „Jak krásný, jak velebný jest život!“ —

O sobě mám jen málo co říci. Mne stále mrazí a nikdy se z prsou nezbudu té tísně. Nač také žíti? V domě tamo nenalézám již dvé dobrých věrných duší. Všeobecné zájmy a idee jsou společností chladnou, když člověk sestárne. Upřímně řečeno: „Nemáme-li v životě nic jiného, cítíváme se časem tak osamělými a opuštěnými, že bychom nevím co dali za to, abychom měli člověka, jehož bychom milovali.“

Ve všech listech, jež jsi mi tato léta psal, opakuje se táž otázka: Jak je možno žíti spokojeně v osamělém údolí a nemíti jiného úkolu životního, než napravovati chyby a zlořády selské? Dostojí to životu tvému? Co tě smiřuje se životem? Netoužíš ven do širého světa, kde bydlí lidé, kde se žije, kde se vykonávají hrdinské skutky, kde se myslí a bájí?

Odpověď jest obsažena v této povídce. Přijal jsem Elinina slova za svoje: „Nezapomínejme mnohých, kteří jsou chudí a bídní.“ — Kdo má vůli uchopiti se práce v oboru tom, tomu poskytne život ohromné množství úkolův velikých; chudí a bídní tvoří velikou rodinu, již lze všady na zemi nalézti.

Osud můj se podobá v nejednom obláčkům: chvíli hoří a plápolají v lesku západním, pak pozbývají najednou slunečního žáru a plynou šedé a smutné dále. A přec, kdo vše ztratil, čeho kdy nabyl, poznal aspoň na okamžik plnou velebnost, kterou v sobě život ukrývá — přesvědčil se na sobě, že stojí život za bolesť, kterou jej vykupujeme.

Znám také touhu — ale ne onu po velikém světě s pestrým shonem. Mám své illuse.

Časem pohlížím dlouho na západ, když barevný žár večera zmizel, a zatoužím po dalekém údolí pobřežním, jakoby se tam nalezala všecka krása světa.

Zde je mi vše cizí, jako když jsem sem zavítal. Ty jasné, sychravé zimy s hvězdnatou oblohou nemají pro mne půvabu žádného. Nemiluji a neznám jich, těch suchých, horkých let bez vůně květinné. Krev se mi žene žilami v divém trysku a hlodavá touha naplňuje mi ňádra, pomním-li pěnivých bystřin, svěžího pažitu a černých lesův otcovského údolu.

Toužím spatřiti opět vysoké sněžky, viděti a slyšeti vlny pomalu ke břehu dorážející, bílé plachty a rákosinu tiše za vánku večerního se klátící. Spatřil bych rád úzký, pestrý pruh na nebi a houpající se čluny, naplněné špýchary! Toužím po lidech, kteří hovoří o rybolovu a cestách po moři — ano, po začoudlém vzduchu chatek a starosvětském zpěvu v malých chrámích!

Palčivá, úmorná touha spatřiti vše to ještě jednou, prodělati poznovu ten plný, vábný život, jímá mne časem tak mocně — a přece vím, že je vše to pošetilostí, že bych tam byl od kýženého cíle ještě více vzdálen nežli zde.

Vždyť jest pohroben onen kus života, ponořen do chladné hloubky, jemuž říkáme minulost.

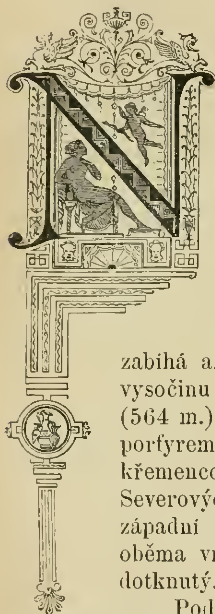
Hledím na západ i zdá se mi, že tyto daleké růžné obláčky vyplynuly z niv, kde vládne věčné jaro, a že mi přinášejí pozdrav od oné velebnosti, jež nikdy neumírá.

Brda, pohoří středočeské.

Nástin orograficko-geologický.

Sepsal Prof. Dr. **Jan Krejčí.**

(Pokračování.)

Nejsevernější osamotnělá kra křemenců objevuje se na hřebenu, jenž severně za silnicí, vedoucí ze Zbirova přes Lhotu do Radnic, se zdvihá, a sice tam, kde se od ní pobočná silnice do Vejvanova odbočuje. Výběžek kamenouhelného pískovce Radnické pánve zabíhá až sem mezi Skomelnem a Chomlí přes starobřidličnou vysočinu k porfyrovému hřbetu Číhadlo a Babská skála (564 m.) zvanému, jenž nad Vejvanovem se zdvihá. Za tímto porfyrem a též na porfyrové podloze vystupuje lesnatý hřeben křemencový, asi 6 kilom. dlouhý, ve směru severovýchodním. Severovýchodní část jeho slove Bílá skála (597 m.), jihozápadní část slove „na Solech" (576 m.); v prohybu mezi oběma vrcholy leží onen pruh uhelného pískovce, výše podotknutý.

Pod křemencem leží tmavé břidlice a železné rudy, jež byly dolováním pod nejvyšší kupou nad vsí Sebečice odkryty.

Jižně od tohoto hřebenu zdvihá se jiný velký lesnatý hřeben, jenž slove Radeč neb Rač, a sice nad vsí Lhotou, kteráž již leží na porfyrovém pruhu, jehož celou šířku od té vsi až k hřebenu křemencovému na Solech silnice dříve zmíněná překročuje.

Vystupujíce na vrchol Radče, nazvaný Brno (715 m., 2261 stop), nalezneme do půl hory samý porfyr a teprve výše balvany křemencové, až se octneme na ostrém hřebeně, od východu k západu v délce 5 klm. protaženém, kterýž z bílého, silně krystallického křemence (d_2) se skládá a v němž hojné trubičky (Scolithus) se vyskytují. Na východním konci toho hřebene viděti stopy rozsáhlého kamenného valu.

Velkolepá vyhlídka otvírá se odtud přes ploskou vysočinu starobřidličnou a kamenouhelnou západního Plzenska až k čedičovým kupám u Manetína (Vladař, Chlum), jakož i přes chlumy silurské až k hřebenům Třemošenským, a zejmena na bližší lesnaté okolí, jehož orografické rozčlenění odtud nejlépe lze přehlédnouti.

Pod křemenci leží zde všude břidlice tmavá a pak na samém porfyru silné lože železné rudy, kteréž dolováním na východní, severní a západní straně hřebene jsou otevřeny.

Směr křemencových vrstev jde k východu a úklon k jihu (pod 10—15°), dole na jižním úbočí příkrejší, i viděti na tom úbočí na skalách z lesa vynikajících, křemencové skály dle směru severovýchodního kolmo rozpukané a na puklinách hlazené a rýhované.

Ještě níže u jižní paty Radče vychází břidlice (d_1 γ) pod porostem lesním na den i vyplňuje odtud celou lesní úvalní krajinu vedle silnice a železnice za Holoubkovem až k patě slepencových hřbetů Trhoně a Žďáru, pokud není osamělými porfyrovými kupami prolomena nebo zbytky křemencových vrstev pokryta.

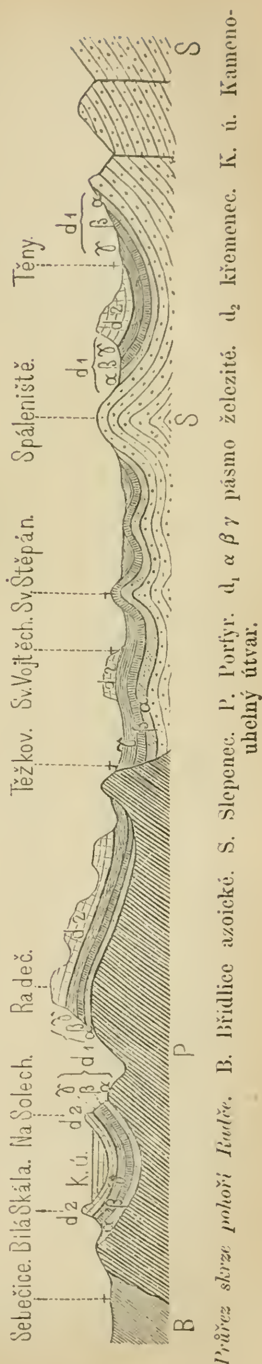
Nižší křemencový výběžek, přes nějž vede nad vsí Skelná Huť silnice z Holoubkova, spojuje hřeben Radče s jiným souběžným, o něco nižším hřebenem, jenž počíná nad zámkem Březinou, druhdy to sídlem slavného hraběte Kašpara Sternberka, kdežto v oboře lesní se zdvihá ve směru východním vrchol Hradiště (619 m.) se zbořeným hradem, s vrstvami křemencovými příkře k jihu skloněnými, ba i kolmo stojícími. Východní konec toho lesního hřebene na skalách k zbořenému hradu podobných slove Rumpal (635 m.).

Také pod Hradištěm viděti na západním úpatí toho hřebene nad Březinou porfyr a nad ním lože železných rud a tmavých břidlic (d_1 γ), dolováním odkrytých, delší úpatí k Bezděkovu zaujímá však stará břidlice s buližníkem.

Jižně od Hradiště a východně nad silnicí vedoucí ze Svejkovic okolo Volduch do Březiny rozšiřuje se křemenec (d_2) nad porfyrovou podlohou, pásmem železných rud a břidlic (d_2 γ) provázenou, ještě až na lesní kupu zvanou Plecháč (538 m.)

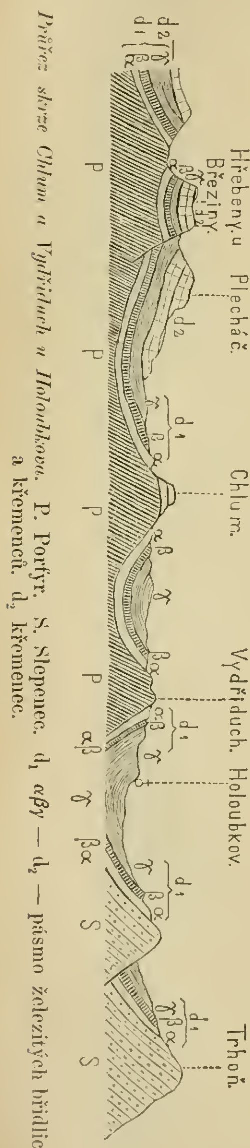
Ostatní lesní krajinu mezi pohořím Radče a mezi údolím pod Holoubkovem, jímž vede železnice, půvabně prostupují tři podélná údolí k severovýchodu směřující a malými potůčky oživená, z nichž jeden spěchá přes Osek ke Klabavě, druhý se spojuje nad Svejkovicemi s Hamerským potokem, a třetí jest Hamerský potok sám, již dříve podotknutý, odvádějící vodu z rybníků u Mejta a Holoubkova.

Mezi prvním a druhým údolím zdvihá se z břidlic okolních (d_1 γ), porfyrový vrchol Chlum (560 m.) na úbočích drobou (d_1 α)

Průřez skrze pohoří Radče. B. Břidlice azoické. S. Slepenec. P. Porfyr. d_1 α β γ pásmo železité. d_2 křemenec. K. ú. Kamenouhelný útvar.

a na severní straně i zbytkem křemencových vrstev (d_2) lemovaný. V pokračování jeho dále na východ vynořuje se z břidlic (d_1 γ) u Těžkova opět porfyr, kterýž však již souvisí s velkým porfyrovým pruhem Zbirovských lesů. Mezi druhým a třetím údolím, totiž severně podél silnice a železnice Plzeňské, zdvihá se z břidlic (d_1 γ) rovnoběžně s Chlumem porfyrový hřbet zvaný V y d ř i d u c h (540 metrů), na svém jižním konci velkým lomem otevřený a na severní straně pásmem drobových vrstev (d_1 α) a břidlicemi pokrytý. V pokračování toho pásma jest v lesním údolí, zvaném „v O u z k é m“ dolováním odkryt pěkný krevel — plný mušlí (Orthis soror Barr.).

Průřez skrze Chlum a Vydřiduch u Holoubkova. P. Porfyr. S. Slepenec. d_1 $\alpha\beta\gamma$ — d_2 — pásmo železitých břidlic a křemenců. d_2 křemenec.

V dalším pokračování jeho jest jeden prohyb jeho před samým Holoubkovem severně od silnice zaujat malou pánvičkou kamenouhelného pískovce (na Pískách). Na břidlice (d_1 γ) toho pásma přikládá se pak dále ve směru severovýchodním pruh křemenců (d_2), kterýž se táhne podél silnice Plzeňské severně nad ní lesem C h e j l o v e m na M e j t s k ý v r c h (539 m.) a dále na holý táhlý kopec nad Mejtem (516 m.), kdežto stojí z daleka viditelná kaple sv. Vojtěcha. Poslední výběžek toho křemence sáhá až na kopec C h m e l i š t č (520 m.) a jeho výběžky jihozápadně od Čekovského rybníka.

Jiný osamotnělý pruh křemenců (d_2) viděti pak ještě v oboru břidlic (d_1 γ) na severním kraji jejich podél cesty z Těžkova do Sirého, kdežto skládá vrchol tak zvané S i r e c k é h o r y (589 m.). Protější kupa, Farářský vrch zvaná, u Těžkova náleží však již k souvislému pruhu Zbirovských porfyrů. Také u Sirého vyniká malá porfyrová kupa ze starých azoických břidlic, jež odtud a od východní paty pohoří Radče kolem Zbirova a Točníka vlastní silurskou pánev od severu ohraničují.

Poslední úryvek křemence (d_2) nachází se na lesním vrchu B u k o v zvaném (569 m.) mezi Lhotou a Zbirovem, kdežto pod ním leží břidlice (d_1 γ) s ložem železné rudy, jež dolováním jest otevřeno a nejspodněji droby (d_1 α), porfyry a staré břidlice s buližníkem.

Pruh droby pásma železitého ležící bezprostředně na starých břidlicích azoických táhne se od paty té hory, od myslivny Bukovské na příč přes Zbirovský potok, a skládá ve směru severovýchodním táhlý kopec K v á s e k (502 m.) a v pokračování jeho C e r h o v s k o u h o r u (500 m. až ke Třenicům protaženou. V lomech na těchto kopcích,

kde se stavivo i štěrk dobývá, jest známé naleziště Cerhovského Wavelitu a mušle Lingula Feistmanteli.

Krajina na jih od křemencových kopců nad Mýtem a od drobových vrstev na Kvásku až k slepencovým, výše vystupujícím chlumům (Pískový a Ostrý vrch) za Medovým Oujezdem a Chesnovicemi, obsahuje pláň, složenou z mírně zvlněných břidlic (d_1 γ), místem s hojnými koulemi a peckami se zkamenělinami tak jako u Oseku blíže Rokycan, zejmena kolem Sv. Štěpánského rybníka. Na kopci, na němž stojí kostel sv. Štěpána, a mezi tím kostelem a městem Mýtem vyniká z těch břidlic zelenokamen (Diabas), taktéž u železnice jihovýchodně za rybníkem sv. Štěpánským, pak jihovýchodně od Velkého rybníka u Chesnovic. Na západním okraji té břidličné pláně u Medového Oujezdu vystupují u paty slepencových hřbetů opět droby železitého pásma na den, provázeny jsouce železnými rudami, jež na Janovce a na Žlebci dolováním jsou odkryty.

Od nádraží Zbirovského vinula se tou krajinou velkými rybníky a četnými hamry druhdy oživenou, přes Kařez, Olešnou a dále na Zaječov, Strašice, Dobřiv a Mirošov železnice od Strousberka založená, nyní již dávno zrušená, avšak podle nasypaných tarasů posud znatná.

Šeredné sříceniny železářských hutí a dělnických domků u Borku pod Zbirovem, v Kařízku, v Holoubkově, v Strašicích, jakož i holé, vymýtěné plochy v lesích Zbirovských upomínají posud na zhoubnou činnost toho dobrodruha. Pohříchu přidružily se k zbrklým podnikům toho cizince, v našich poměrech zcela neznalého, i hlubší národohospodářské příčiny, totiž nepřemožitelná konkurence světového trhu, jež způsobily ochabení, ba místem i zaniknutí železářského průmyslu a s ním souvislého čilého dolování rud železných, jež druhdy celou tuto krajinu tak vesele oživovalo. Pro nedostatek paliva není totiž možno surovou litinu tak lacino vyráběti, jak ji nabízí světový trh anglický a německý, i nezbývá na ten čas nic, než trpělivě vyčkati nové pokroky v železářství, jež by výnosnou výrobu železa i v našich poměrech učinily znovu možnou. —

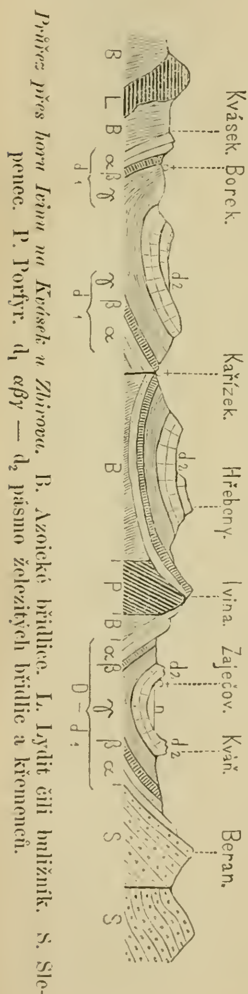
Východní strana naší břidlicové pláně jest nad Kařezem a Olešnou obstoupena vyššími křemitými a drobovými chlumy, jež však již přísluší k soustavě Brdských hřebenů, o nichž jedná se ve stati následující.

Západní konec popsané krajiny náleží v topografickém ohledu k okresu Plzenskému, obsahuje půvabné dominium Šťáhlavské (majitel hrabě Arnošt Waldstein); pak následuje okres Rokycanský s rozsáhlým majetkem kr. města Rokycan a s částí statku Mirošovského a Oseckého (kníže Colloredo). Hora Radeč a krajina až za Kařez přísluší do okresu Zbirovského a jest co část bývalého dominium Zbirovského z největšího dílu majetkem kn. Colloredo. Západní sklon hory Radeč a chlumy kolem Březiny přináleží k dominium Radnickému (majitel hrabě Zdenko Sternberg).

2. Brdské hřebeny.

K Brdským hřebenům přísluší ony řady křemencových hřbetů, kteréž z okolí Jinec podél slepenců soustavy Třemošenské nepřetržitě

ve směru severovýchodním kolem Mníšku až k Zbraslavi se táhnou a nad onou úvalní krajinou drobovou břidlicí (d_4) vyplněnou panují, jíž se ty hřebeny od vápenné vysočiny Zdicko-Berounské dělí. Hřebeny Brdské jsou vyzdviženým jižním krajem křemité pánve středního Siluru, kdežto severní obdobný kraj naproti u Berouna obsahuje křemenné hřebeny tak zvaných Brdatek.

Průřez přes horu Ivinu na Kvásek u Zbirova. B. Azoické břidlice. L. Lydit čili buližník. S. Slepenec. P. Porfyr. d_1 $\alpha\beta\gamma$ — d_2 pásmo železitých břidlic a křemenců.

Na západním konci drobových břidlic (d_4) u Podluh a Oujezda na Hořovsku, vystupují křemence (d_2) taktéž na den, i vytvořují příčný povýšený lesnatý val, jímž se pánev těch břidlic na jihozápadě uzavírá. Na této západní straně u Kařez zapadají hlubší břidlice železité (d_1 γ) okolí Mejtského pod tento křemitý val.

Zvláštní zajímavá antiklinalní stavba toho valu způsobuje, že spodnější železité droby na hoře Ivině, jako klenba jsou vydmuty, čímž okolí té hory nabývá zvláštního orografického rázu.

Taktéž jest řada křemencových vrchů nad Mrtníkem, začínajíc s Jedovou horou a končíc vrchem Ostrým nad Felbabkou, pro sebe vyznačena svou zvláštní podobou; ještě nápadnější orografickou individualitu jeví hora Plešivec mezi Jinci a Hostomicemi, odkud teprve nepřetržitá řada hřebenů křemencových nad Vosovským údolím počíná, kteráž před Zbraslaví se končí.

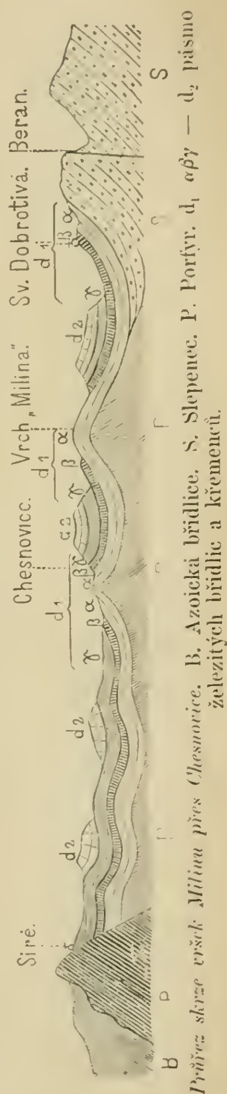
Na pravém břehu Vltavy u Zbraslavi jsou výchozy křemencových vrstev velkým převratem vrstevním ukryty, i vycházejí zřetelněji na den teprve v Kunratickém háji u Prahy, odkud se přes Hostivaře a Dubeč až přes Ouvaly stopovati dají, vynikajíce v podobě skalnatých kopců nad mírně zvlněnou břidličnou krajinu, zde namnoze hlínou a štěrkem z rozsypaných kvadrových pískovců pokrytou.

Řadu Brdských křemencových hřbetů lze tedy rozčleniti v následující orografické skupeniny:

a) Hora Ivina a její okolí.
b) Jedová hora a Ostrý.
c) Plešivec Hostomický.
d) Hřebeny Brdské nad Vosovem a Řevnicemi.
e) Výběžky Brdských křemenců za pravým břehem Vltavy.

a) Hora Ivina a její okolí. Jedeme-li po silnici z Kařez u nádraží Zbirovského k jihu k sv. Dobrotivé, provázejí nás v levo na východ křemencové hřebeny nad železité břidlice (d_1 γ) povýšené. Před Olešnou jsou tyto hřebeny odděleny prohybem lesním, přes nějž vede cesta do Komárova, od oblé osamotnělé hory, svou podobou ná-

padné. Jest to hora **Ivina** s vesnicí stejného jmena u severní a s vesnicí Olešnou u západní její paty; kdežto na jihu a na východě odděluje ji údolí Kváňské u sv. Dobrotivé od jiných křemitých vrchů, jež prostor mezi potokem Červeným u Mrtníku a mezi potokem Kváňským zaujímají. (Viz. obr. na str. 536.)

Průřez skrze vršek Milina přes Chesnovice. B. Azoická břidlice. S. Slepenec. P. Porfyr. d_1 $\alpha\beta\gamma$ — d_2 pásmo železitých břidlic a křemenců.

Hora **Ivina** jest zvláště pěkným příkladem, jak podoba orografická s geologickým slohem skal souvisí. Ona totiž povstala silným antiklinalním vydmutím spodních vrstev drobových železitého pásma (d_1 γ), jež ve směru severovýchodním jsou protaženy. Již na jihovýchodním výběžku té hory jižně od Olešny na holé hůrce **Milina** zvané (563 metrů), viděti jest zřetelně, jak vrstvy drobové (d_1 α) z břidlic a je provázejících loží železných rud v antiklinalní postavě z hloubky se vynořují, kdežto nedaleko odtud na západ k pruhu oněch drob se připojují, jež se přikládají na slepence Holoubkovských vrchů (Spáleniště, Písečný).

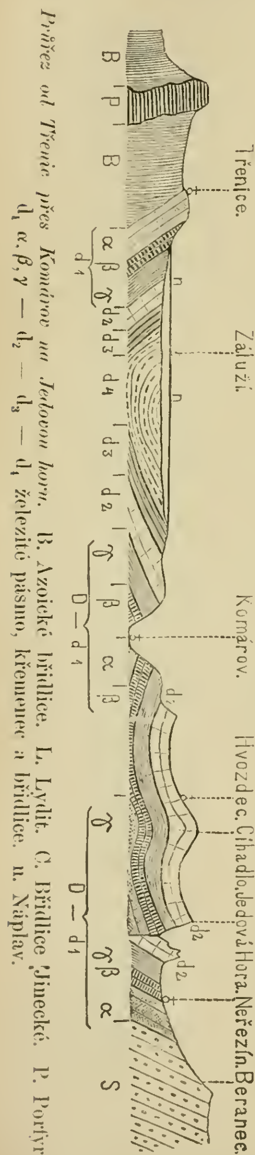
Vystoupneme-li na horu Ivinu samu, shledáme na vrcholu jejím (609 m.) porfyr, z něhož se skládá jádro její a kterýž svým vystoupením z hlubin patrně její antiklinalní sloh, k severozápadu a jihovýchodu skloněný, způsobil. Hora jest na třech stranách lesem pokryta a jen na severní straně nade vsí Ivinou holá, i poskytuje se svého vrcholu jednu z nejpěknějších vyhlídek, zejmena na rovnou úvalní krajinu kolem Hořovic horami kolkolem obstoupenou, na zbořený hrad Valdek s velkými horskými slepencovými hvozdy v pozadí, od Plešivce a Koníčku až na hřebeny nad Příbramí.

Kolkolem hory Iviny jakož i hůrky Miliny, vycházejí u paty její lože železných rud se svými zelenokameny a břidlicemi na den a jsou zde na mnohých místech dolováním (na Milině i lomem) odkryty.

Křemenec (d_2) zmíněných výšin nad Kařezem, jenž břidlice železité (d_1) pokrývá, prostírá se v širokém lesnatém površí od prohybu severně za horou Ivinou až k silnici Pražsko-Plzeňské u nádraží Zbirovského, i vytvořuje zde dvě mírně prohnuté pánve antiklinalním vystoupením spodnějších vrstev železitých v malém údolí u Kařízku od sebe oddělených.

Příkrý jižní kraj toho křemencového površí naproti hoře Ivině severně nad Olešnou slove **Hřebeny** (564 m.); jiné vynikající vrcholy jsou **Kařízká hora** (561 m.) nad údolím u Kařízku, v niž dolováním ruda železná jest odkryta, a **Hrobiště** (513 m.) nad Oujezdem na

severním kraji toho površí. Malá osamotnělá kupa křemence (d_2) jest Hůrka (517 m.) západně od silnice u Chesnovic. Také prostor jižně od hory Iviny u Zaječova, mezi tou horou a mezi slepencovými hřbety nad Kvání (Sv. Dobrotivou) jest zaujat synklinalní pánví pásma železitého s drobou (d_1 α) u spodu a se zelenokameny a železitými ložemi a břidlicemi u prostřed, hojným dolováním otevřenou, kdežto svršek té pánve obsahuje vrstvy křemencové (d_2).

Průřez od Třenic přes Komárov na Jedovou horu. B. Azoické břidlice. L. Lydit. C. Břidlice Jinecké. P. Porfyr. d_1 α, β, γ — d_2 — d_3 — d_4 železité pásmo, křemenec a břidlice. n. Náplav.

Západní, hojnými zelenokameny a železnými rudami vyznamenaný konec této úzké pánve zabíhá do údolního chobotu slepenců, až k Strašicům; středem pak té pánve táhne se křemencový hřeben (d_2) Kopaniny zvaný (585 m.) nad vesnicí Těny, jehož severovýchodní pokračování, silnicí Zbirovskou mezi Chesnovicemi a Kvání přestoupené a potokem Kváňským na příč od jihu k severu přetržené, vrcholí v pěkné lesnaté hoře Hlava zvané (512 m.) mezi údolím potoka Kváňského a údolím potoka Červeného u Mrtníku.

Také tento vrch, jehož úpatí a úbočí jest roztroušenými dvorci a chýšemi obcí Kleštěnice, Kozojedy, Kváň, Malá Víska a Neřežín pokryto, obsahuje pod křemencovým temenem (d_2) břidlice a pod nimi mohutné lože železných rud (d_1), jež poskytly velmi zajímavé zkameněliny (trilobity Amphion Lindaueri, Orthis desiderata). Nejbohatším nalezištěm výborně zachovaných skamenělin jsou však břidlice (d_1 γ) v štole u Kozojed blíže Kváně na jižní straně hory Hlava.

V topografickém ohledu náleží Ivina a její okolí k okresu a k bývalému dominium Zbirovskému.

b) Jedová hora a Ostrý. Červený potok, vznikající na hřebenech slepencových u myslivny Baštiny, vine se příčným údolím od jihu k severu pod zříceninou Valdek i vniká nad Neřežínem do droby železitého pásma (d_1 α) a do zelenokamenů a břidlic je provázejících (d_1 β, γ).

Mezi Neřežínem a Mrtníkem prolamuje křemence (d_2), nad nimi uložené, načež níže v úbočích údolních pod Mrtníkem až za Komárov opět zelenokameny a břidlice (d_1 γ) na den vycházejí. Tento křemenec jest pokračováním vrstevní soustavy hory Hlava, i táhne se odtud z údolí ve směru severovýchodním na vrchol Jedové hory, jakož i na skalnaté vrcholy Podlužské hory a vrchu Ostrého nad Felbabkou. Zají-

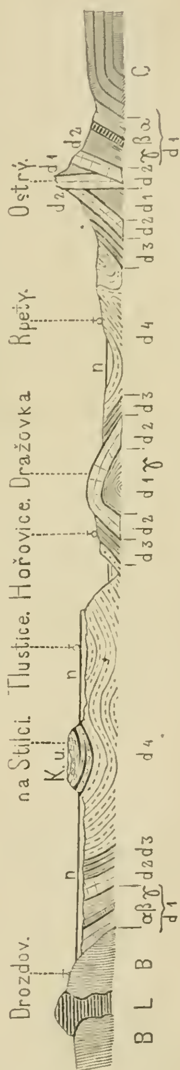
mavé jest příkré vyzdvižení těchto křemencových vrstev (d_2) na jižní jejich hranici, kdež se se železitým pásmem (d_1 α) stýkají; i naznačuje tento příkrý sklon patrně velký zlom vrstev, kterýž zde hranici dvou vrstevních pásem provází.

Malebné útesy křemence, sem příslušného, viděti v údolí mezi Neřežínem a Mrtníkem; jiné podobné útesy křemence vystupují v lesním údolí, jež sestupuje ze slepencové vysočiny na Koberově dolů k Podluhu, i dá se odtud příkré postavení křemenných vrstev stopovati až na vrch Ostrý nad Felbabkou. Podložené pásmo železitých břidlic a zelenokamenných tufů nespočívá na Podlužské hoře a na Ostrém, na slepencích Třemošenských, nýbrž na břidlicích Jineckých, jež zde u Felbabky vystupují na den v mírné antiklinalní klenbě.

Jedová čili Dědová hora (530 m., nikoliv Jedovatá, an něm. název Giftberg jest špatný úřednický překlad starého dobrého českého názvu) vyzdvihuje se co úhledný chlum nad údolím u Mrtníku, v pokračování křemenného pásma protilehlé hory Hlava. Na jižní její straně nacházejí se staré doly, kde se druhdy pěkná železná ruda (krevel a ocelek) pro pece Hořovské v Komárově živě dobývala.

Na rozsedlinách té rudy objevovala se rumělka, baryt a jiné mineraly, pro něž tato hora byla pověstným nalezištěm.

Od Jedové hory rozšiřuje se křemenec nejenom k severovýchodu, nýbrž i k severu podél příčného údolí Červeného potoka až na Komárov, jsa příčným vyzdvižením a zborcením vrstev vyšinut na vrchol chlumu Číhadlo (540 m.) u vsi Hvozdec, odkud pak do směru severovýchodního se zatáčí a ploský hřeben vytvořuje, jenž se odtud k Hořovicům táhne a tam kopcem Dražovkou (441 m.), pěkným hájem ověnčeným, se končí. Břidlice drobová (d_4) pokrývá odtud a od Podluhu na východ křemencové vrstvy do hloubky zapadající.

Průřez přes Hořovice na vrch Ostrý. B. azoické břidlice. L. Lydit. C. břidlice Jinecké. d_1 $\alpha\beta\gamma$ — d_2 — d_3 — pásmo železité a břidlice. K. u. Kamenouhelný útvar. n. Náplav.

Jedová hora sama co část jižního pokrajního pruhu křemenců (d_2), podél pásma železitého (d_1) vyzdviženého, splývá se slepencovou lesní vysočinou u Hrachoviště (530 m.), sklonující se na severozápad k břidličnému údolí u Podluh, a teprve za příčným údolíčkem, již zmíněným, v němž strmé útesy křemencové vynikají, zdvihá se nad tou vsí vrch Podlužský (452 m.) se svým skalnatým vrcholem a příkrým úbočím co nápadnější vrchol. Pěkná silnice vede skrze lesy přes zdejší výšiny od Hořovic až k Val-

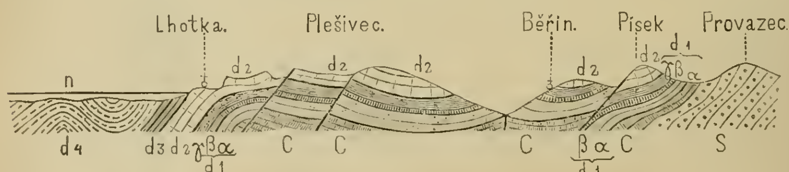
deku. U Felbabky vyniká pak za tou silnicí pěkný vrch Ostrý (581 metrů), jenž svým severovýchodním bokem příkře do údolí řeky Litavy padá a se svého vrcholu, starými valy věnčeného, výbornou vyhlídku na velký protilehlý Plešivec a na údolí Jinecké, jakož i na půvabnou nižší krajinu Hořovskou otvírá.

Křemenec, jenž se z Podlužského vrchu na hřeben vrchu Ostrého táhne, vychází tam na den v příkře postavených a ostrými oklikami zohybaných vrstvách, k nimž se ke vsi Rpety u jihozápadní paty toho vrchu zborcené břidlice drobové (d_4) přikládají, kdežto pod křemencem následují břidlice se železnými rudami, též příkře postavené a silným ložem zelenokamenů provázené. Hlouběji následuje droba železitá a slepenec (d_1 α), pod nějž Jinecké břidlice (C) od Felbabky zapadají.

Dolováním jsou rudy a poměry jejich uložení zřetelně odkryty, pod vrcholem hory vycházejí pak na den, jsouce starými lomy otevřené. Také na příkrých úbočích nad Litavkou u Zeleného mlýna jest zřetelně viděti sled vrstev zde naznačených.

Topograficky přísluší popsaná krajina, jakož i následující Plešivec k okresu a bývalému panství Hořovskému.

c) Plešivec Hostomický. Jméno Plešivec má několik vrchů v naší krajině silurské; největší z nich jest Plešivec Hostomický, kterýž mohutně mezi údolím Litavky u Jinec a Rejkovic a mezi širokým úvalem se zdvihá, v němž leží město Hostomice. Údolí říčky Litavy, jímž se dělí od vrchu Ostrého, jest hluboká horská puklina od jihu k severu jdoucí, kteráž zde nejenom zasahuje až do podložených břidlic Jineckých s primordialní Faunou, nýbrž podle níž i celá vrstevní soustava nad údolní puklinou jest ve směru od jihu k severu vyzdvižena. Jiná horská puklina čili zlom vrstev, dle níž jsou křemence (d_2) na vrchu Ostrém ve směru severovýchodním příkře vyzdviženy, interferuje čili prostupuje se se soustavou puklin Litavky, a výsledek té interference jest právě podoba vynikající hory Plešivec.

Průřez skrze Plešivec podél Litavky. S. Slepenec. C. břidlice Jinecké. d_1 α β γ — d_2 — d_3 — d_4 pásmo železité, křemenec a břidlice. n. Náplav.

Hora ta neprostírá se jako jiné naše silurské hory od jihozápadu k severovýchodu, nýbrž kolmo na ten směr k severozápadu a objímá tím spůsobem spolu s hřebeny křemencovými nad Běhčínem velký úval Hostomický, břidlicí drobovou (d_4) pokrytý; Plešivec uzavírá tudíž na této straně našeho Siluru Křemencovou pánev, kdežto druhý severnější výběžek té pánve, jak z předešlých popisů vysvítá, až na křemencové vrcholy kolem hory Iviny zasahuje.

Na severní patě Plešivce leží z daleka viditelná ves Lhotka; na jižním konci dělí ji horský prohyb, jímž vede silnice z Jinec do Ho-

stomic, od hřebenů Brdských, i obnáší délka její 4 kilom. Vystoupivše z údolí Litavy přes Lhotku na vrchol, octneme se na vysoké od severu k jihu protažené pláni, i pozorujeme na cestě, jak příkře vyzdvižené křemencové vrstvy u paty k severovýchodu směřující, ve vyšších úbočích hory se přehýbají pod mírnějším úklonem na vrchol její.

Jsouce v několik záhybů složené, nebo několikráte zlomené, pokrývají celý vrchol hory i část východních a severních boků, zachovávajíce při tom stále směr k severovýchodu a úklon k severozápadu. Ostrý kraj těch křemencových vrstev (d_2), zlomem od jihu k severu zřetelně odkrytý, vytvořuje příkré stěny nad údolím Litavy; pod nimi pak vycházejí postupně břidlice se železným pásmem, zelenokamennými tufy a drobami (d_1) a nejníže v údolí Jineckém i břidlice (C) s primordialní Faunou na den, kdežto k nižším bokům ke straně Hostomické, drobová břidlice (d_3, d_4) se přikládá. Po úbočí lesním nad Litavou vede od Lhotky do Jinec tak zvaná francouzská cesta od Francouzů r. 1740, když tou krajinou ku Praze táhli, založená.

Na temenu křemencovém, vesměs lesem zarostlém, viděti rozsáhlé, předhistorické kamenné valy. Nejvyšši vrchol (636 m. = 2011 st.) nachází se na útesu křemencovém, jímž jeden z vrstevních zlomů jest naznačen.

Znamenitá vyhlídka na hřebeny Brdské a Příbramské, na úvalní krajiny kolem Hořovic, Žebráka a Berouna, za nimiž se hřbety a výšiny silurské v malebném obrazu seřaďují, činí výstup na tuto horu i v pouhém turistickém ohledu velmi zajímavým.

d) Hřebeny Brdské nad Vosovem a Řevnicemi.

Prohyb horský čili průsmyk, kterýmž na jižní straně Plešivce vede silnice z údolí Litavy u Jinec do Hostomic, dělí tu horu od souvislé řady křemencových lesních hřebenů, kteréž s horou Písek zvanou, nad Čenkovem počínají, a nepřetržitě až nad Zbraslav směrem severovýchodním se táhnou.

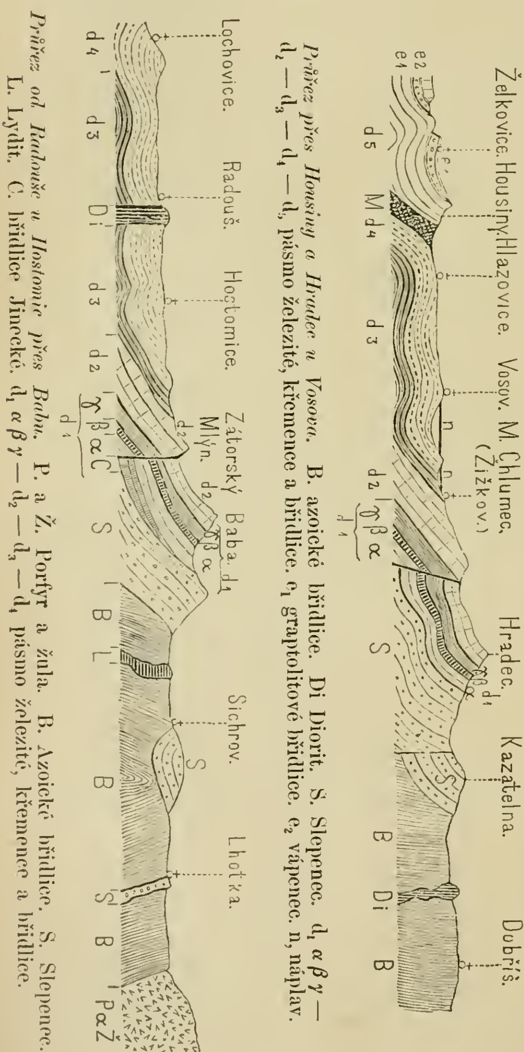
Sestupujíce dolů po úbočích Plešivce k tomuto průsmyku, překročíme železité pásmo s jeho břidlicemi, tufy zelenokamennými a drobami (d_1), i jdouce pak na protější straně vzhůru výbornou lesní silnicí k myslivně na Komorsku, pozorujeme opět křemenec (d_2) a sice v několikráte se opakujícím zlomu vrstev. Nepochybně souvisí ten křemenec na temeně průsmyku s křemencem Plešivce, avšak hustý les nepřipouští bližší a zevrubnější ustanovení těch poměrů.

Vystoupíme-li pak na nejvyšší, z lesů vynikající hřeben, na horu Písek zvanou (viz obrazec na str. 540.), octneme se na nejvyšším vrcholu celého pásma Brdských hřebenů, ve výšce totiž 688 metrů (= 2176 st.). Vychází zde na den bílý, neb světle žlutavý křemenec slohu drobnězrnitého, částečně v písek se rozsypávající, odkud patrně jméno té hory. Bílý křemen i písek dováží se odtud do skláren.

Směr vrstev jde k severovýchodu (hod. 5), úklon mírný (20°) k severozápadu. Hned pod křemencem leží břidlice ($d_1 \gamma$), pak železné rudy (hnědel, krevel, ocelek) v zelenokamenném tufu ($d_1 \beta$) a droby zelenavé ($d_1 \alpha$), v celkové mocnosti dle odhadu asi 80—100 metrů, anoť několikeré přelomení vrstev vadí zevrubnému ustanovení mocnosti vrstev.

Také křemence (d_2) jsou zde jako jinde sotva mocnější než 80 m.; však následkem zlomu a zborcení vrstev mnohonásobně opakovaného, zdají se býti na pohled ovšem mnohem mocnější.

Rudy železné jsou zde nedaleko od myslivny „na Komorsku" dolováním odkryty a posud se těží. Pod pásmem jejich leží zde nepochybně břidlice Jinecké (C), poněvadž jak v údolí Litavy u Čenkova, tak i v údolí nad Zátorským mlýnem (nad Hostomicemi) v tom pruhu na den vycházejí, avšak rozsypané kamení křemité a hustý porost lesní pokrývá výchozy jejich.

Průřez přes Housiny a Hradec u Vosova. B. azoické břidlice. Di Diorit. Š. Slepenec. d_1 $\alpha\ \beta\ \gamma$ — d_2 — d_3 — d_4 — d_5 pásmo železité, křemence a břidlice. e_1 graptolitové břidlice. e_2 vápenec. n, náplav.

Průřez od Radouše u Hostomic přes Babu. P. a Ž. Porfyr a žula. B. Azoické břidlice. Š. Slepenec. L. Lydit. C. břidlice Jinecké. d_1 $\alpha\ \beta\ \gamma$ — d_2 — d_3 — d_4 pásmo železité, křemence a břidlice.

Hned první následující hřbet na západě přísluší již k podloženým vrstvám, totiž ku slepencům soustavy Třemošenské; jest to hřbet zvaný Provazec a Kuchyňka v lesích Hlubošských, již dříve uvedený.

Křemencový hřeben Písek pokračuje, provázen jsa na své jihozápadní straně pásmem železných rud a ve větší vzdálenosti pásmem slepencových vrstev, ve směru severovýchodním až k prohybu, přes nějž vede silnice z Hostomic a Vosova do Dobříše. Vrcholy vynikající toho hřebene jsou Velká Baba (611 m.) a Studený (659 m.), mezi nimiž oběma jde pěšina lesem dolů do Běhčína. Jeden výběžek vrchu Studeného slove Malá Baba, kdežto se též železná ruda těží. Pěkné lesní údolíčko, zpočátku podélné, pak příčné (k severozápadu) vede pod velkou Babou dolů k Zátorskému mlýnu, nad nímž v oboru pásma železných rud blízko výchozu břidlic

Jineckých u paty Studeného, v lese Hostomickém, vzniká silný pramen výborné pitné vody, jenž dává počátek potoku Chumava.

Silnice již zmíněná z Hostomic do Dobříše, vede prohybem (561 m.) mezi Malou Babou a vrcholem, nazvaným Hradec (623 m.). Již Žižka použil toho přechodu se svým vojskem, načež prý upomíná jméno Žižkov obce jinak Malý Chlumec nazvané, kteráž leží pod tím přechodem u Vosova. Křemenec vyniká na Hradci v úhledném útesu, na němž se nacházejí staré valy; i jde odtud v podobě hřebene zponenáhla se snižujícího, nepřetržitě až na Skalku u Mníšku a k příčnému údolíčku mezi Všenory a Černolicemi. Výborná lesní silnice vede zde po hřebenu rozsáhlými lesy Dobříšskými, jež oba boky hor pokrývají. Lze po ní jeti od Bukové u Pičína až do myslivny Rochoty blíže Řevnic. Vynikající vrcholy vedle této silnice jsou Charvát (625 m.) nad Vosovem, Brdo (608 m.) (s dolováním na železné rudy) nad Vížinou, Boží vrážka (588 m.) u pěšinky, vedoucí na příč přes hřebeny ze Lhotky u Mníšku do myslivny Rochoty nad Hodyní, Skalka (549 m.) s daleko viditelným kostelem sv. Maří Majdaleny a klášterem Františkanským.

Příkřejší svah hřebenů jest zde vůbec na jižní straně, i provázen jest blíže temene pásmem železitých vrstev, jež i pod Skalkou u Mníšku jest dolováním otevřeno. Mohutné boky hřebenů na této, k Dobříši skloněné straně, dmoucí se v nižší, s nimi rovnoběžné hřbety (Kazatelna 524 m., Spálený 554 m., Točka 503 m.), náležejí již vesměs k pásmu Třemošenských slepenců, jež u Kytína se končí.

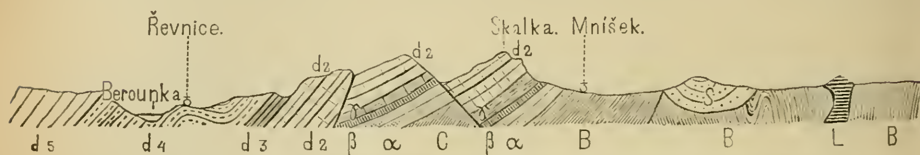
Severní svah hřebenů jest taktéž dosti příkrý, i jsa pokryt rozsypaným křemitým kamením a níže u paty hlinou splavenou a břidlicí drobovou (d_3, d_4) nepřipouští bližší poznání svého slohu. Místem připomínají mohútné násypy kamení a hlíny u paty hor na kamenné násypy v Alpách horským ledem povstalé; i možno, že skutečně v době ledové (diluvialní) počátek svůj vzaly, kdežto tyto hory byly vyšší a po dlouhou dobu roční sněhem ba místy snad i ledem pokryté. Z jednotlivých vynikajících útesů křemenných lze však poznati, že křemencové vrstvy (d_2) jsou několikerým vržením zlomeny a následkem toho v několik souběžných pruhů rozděleny, z nichž pruh nejvíce pošinutý v podobě skalek a útesů na úbočích hřebenů vyniká.

Takové útesy viděti v oboře u Chlumce nad Vosovem, u myslivny Skalky (462 m.) nad Drahlovicemi, u myslivny Rochoty (491 m.) nad Hodyní. Odtud dále k severovýchodu dělí se křemité temeno Brd patrně ve dva souběžné hřebeny, z nichž jižnější jde od kostela Sv. Majdaleny na Skalce na vrchol zvaný Brdavý (514 m.) nad Řidkou a na Červenou hlínu (465 m.) nad Černolicemi, kde pod křemencem železité břidlice na den vycházejí a povrchní půdu na červeno barví.

Severnější hřeben však táhne se od myslivny Rochoty na Babku (506 m.) a Strážný vrch (506 m.) nad Řevnicemi a odtud (jsa otevřen na více místech v lomech, kde dlažební kámen se dobývá) dále lesy Řevnickými a Dobřichovskými až ke Všenorům, kde příčné údolíčko hřebeny přetrhuje. Pěkná nová okresní silnice vede z Mníšku okolo dolů na železnou rudu přes hřebeny a lesy do Řevnic. Podle té silnice viděti jest pod Babkou rozpoltění křemenného pásma (d_2) ve dva hře-

beny velmi zřetelně, anyť v rozsedlině mezi oběma vycházejí i břidlice a zelenokameny železitého pásma (d_1) na den.

Na severní straně provází celé to lesní úbočí Brdských hřebenů velký úval, na protější straně Housinami a vrchem Mramorem ohrani-

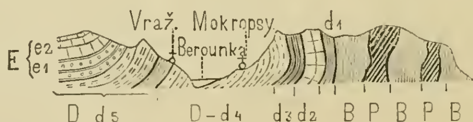

Průřez od Řevnic přes Skalku u Mníšku. B. Azoické břidlice. L. Lydit. P. Porfyr. d_1 — d_2 — d_3 — d_4 — d_5 železité pásmo, křemence a břidlice.

čený, v pozadí pak na západě velkým chlumem Plešivec uzavřený. Město Hostomice, zámek a ves Vosov se svými pěknými dvory, hájemi a stromořadími (majetek kníž. Karla Schwarzenberga), dědiny Neumětely, Všeradice, velký Liteňský dvůr Skuhrov, Hodyně, v půvabném háji ukryté Svinaře a konečně městys Řevnice nad Berounkou oživují tuto úvalní krajinu.

Od Řevnic až k Zbraslavi prostírá se podél paty Brdských hřebenů neméně půvabné údolí Berounky.

K patě křemencových hor (d_2) přikládá se od Řevnic k Dobřichovicům černá tenkolupenná břidlice (d_3), dále pak od Všenor přes Mokropsy, Lipenec, Zbraslav viděti příkře vyzdvižené drobové břidlice (d_4) nad Berounkou, kdežto křemenec (d_2) od Všenor, kde ještě v pří-

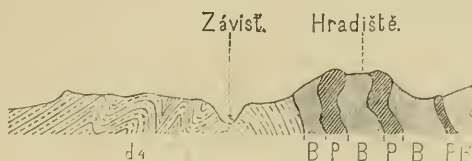

Průřez přes Mokropsy nad Berounkou. B. Azoické břidlice. P. Porfyr. d_1 — d_2 — d_3 — d_4 — d_5 břidlice a křemence. e_1 graptolithové břidlice — e_2 vápenec.

krých, opakovaným zlomem a sborcením vrstev zmohútnělých ložích se jeví, sponenáhla se súžuje. Křemenný pruh vyniká mezi Všenory a Mokropsy ještě co úhledný útes (377 m.) u Jeptišky zvaný, nad Berounku; dále v lesích u Jiloviště jest vyšší (411 m.), ač méně nápadný; pak vystupuje ještě v malých stěnách příkrého, ba překloněného slohu u Báně (351 m.) a ztrácí se v rokli nad Záběhlicemi. Křemencové pásmo sprovázeno jest zde proměněnými břidlicemi (d_1) a pak dále k Báni a Záběhlicům staršími břidlicemi azoickými, v nichž u Jiloviště tkví pruh buližníku a na skalách nadvltavských nad Vírem a Strnadem felsitový porfyr, jehož pruh se prostírá na příč přes Vltavu na lesnaté kupy Hradiště (389 m.) a Číhadlo (383 m.) na pravém břehu Vltavy nad myslivnou v Závisti. Na obou těchto kupách viděti zbytky rozsáhlých starých kamenných valů, jež činí malebné skupeniny těchto

vrchů, z mostů Pražských viditelné, nejenom v krajinářském, nýbrž i v archaeologickém ohledu zajímavé.

U Jiloviště (359 m.) leží na povrchu skal jíly a štěrky pocházející z rozsypaných vrstev (Peruckých) křídového útvaru; na kopci nad Zbraslaví, kde kolem kostela sv. Havla viděti také staré valy (snad to bývalý hrad Kazín), jakož i na pobřežních kopcích u Komořan a Modřan, objevuje se náplav písečný; stopa to bývalého vypnutí hladiny říční, když Vltava vápennými skalami u Bráníka zastavena, u Zbraslavi v podobě říčného jezera se rozšiřovala, a odtok její u Bráníka přes skalní prahy do nižšího stupně údolního padal.

Břidlice drobová (d_4) vlnitými záhyby zborcena, zapadá na skalních stráních u Závisti pod metamorfické břidlice, porfyrem prostoupené, při čemž křemenný pruh zůstává zcela ukryt. Tyto zvláštní poměry v uložení

Průřez skrze Hradišť u Závisti naproti Zbraslavi. B. Břidlice azoická. P. Porfyr. d_4 břidlice drobové.

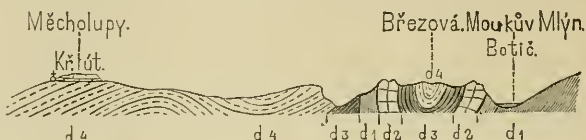
křemenců jsou způsobeny velkým zlomem vrstevní silurské soustavy, kterýž jde skrz celé Brdské hřebeny, a pak u Záběhlic nad Zbraslaví přes Vltavu zabíhá a kolem Hradiště a Čihadla přes rokli u Modřan do Kunratického háje a dále k Dubči, Kolodějům a Úvalům se táhne a všude velké nepravidelnosti v uložení křemenců (d_2) způsobuje.

Topograficky přísluší hřebeny Brdské do okresu Hořovského, Dobříšského a Zbraslavského, zaujímajíce lesy stejně jmenovaných panství, jakož i statků Mníšek (majitelka hraběnka Pachtová), Řidka (rytíř Klaudy), Dobřichovice (řád křižovníků) a Všenory (Nolč).

e) Výběžky Brdských křemenců na pravém břehu Vltavy. Krajina na pravém břehu Vltavy, v krajině Zbraslavské, severně za vrcholy porfyrovými (Hradišť a Čihadlo) jest celkem jednotvárná vysočina, k východu zponenáhla stoupající (od 250 do 300 m.), kdež se u Škvorce a Strančic k žulám středočeským přikládá.

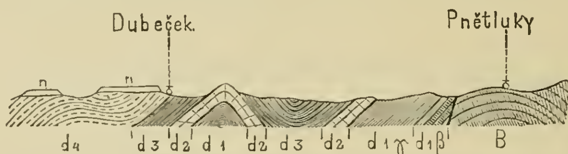
Křemenné pásmo (d_2), kteréž po přestávce nad Zbraslaví až za rokli Modřanskou, teprv u Nových Dvorů blíže Kunratic podle velkého zlomu silurských vrstev opět na den stoupá, nevyniká v té krajině již nikde ve vyšších a nápadnějších hřbetech neb hřebenech, nýbrž naznačeno jest jenom řadou menších kopců, jejichž zajímavý sloh v příčných údolích, do té vysočiny zarytých, lze poznati. Nejdříve vystupuje křemité pásmo (d_2) na den v lomech na štěrk u Nových Dvorů (295 m.) na vysočině štěrkem a pískem rozsypaných spodních vrstev našeho křídového útvaru pokryté, pak vynikají zřetelněji na den ve velkém lomu v háji Kunratickém, jsouc převratem vrstevním překloněno k jihovýchodu.

Od toho lomu táhne se kamenitý hřbet (300 m.), málo nad okolí vynikající, severovýchodně přes Litochleby k potoku Botiči, jenž v příčném údolí nad Hostivaří křemité to pásmo prolamuje a zajímavé ostře synklinalní uložení jeho, jakož i zlom vrstev odkrývá. Odtud pokračuje

Průřez skrze údolí Botiče od Měcholup na Hostivaře. d_1 — d_2 — d_3 — d_4 břidlice a křemence. Kř. ú. Křídový útvar.

pásmo křemité v podobě málo vynikající vlny stále ve směru severovýchodním, v břidličné, pískem a štěrkem křídového útvaru pokryté polní pláni přes kopec K o z i n e c (312 m.) u Horních Měcholup (kdežto zbytky křid. útvaru v balvanech železitého pískovce se jeví) k dolejší hrázi Podleského rybníka, i viděti je na stráních kopce J a n k o v a (293 m.) mezi Podleským mlýnem a obcí Dubeček ve dvojím ohybu a sice v jednom antiklinalním a jednom synklinalním na povrch vystupovati, čímž se ve dva pruhy dělí.

Průřez skrze Dubeček na Pnětluky. B. Břidlice azoické d_1 $\beta\gamma$ — d_2 — d_3 — d_4 břidlice a křemence. n. Náplav z křídového útvaru.

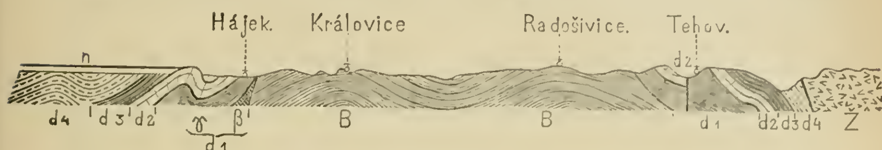
Křemité pásmo jde pak na příč přes potok Rokytnici, nad oborou Kolodějskou a spojivši se opět v jeden pruh, jde dále mezi Sibřínem a Koloději, kdež naznačeno jest kopcem k severovýchodu protáhlým, na S k a l c e (299 m.) zvaným, a pak jde na příč přes Vídeňskou silnici, kolem Ouval a Hodovského mlýna do Tlustovous, kde opět v nápadnějším skalním útesu (285 m.) na den vystupuje, až konečně u obcí Břežany a Černíky (247 m.) pod vodorovnými vrstvami kvádrového pískovce se ukrývá.

Knížecí Lichtensteinský zámek Koloděje s parkem a oborou, pak z daleka viditelný kostel sv. Markéty u Kralovic s valy staré tvrze, les Vydrholec u Ouval, a na východě výše vystupující žulové vrcholy u H r a d e š í n a (399 m.) a na P l a c h t ě (388 m.), nad Střebohosticemi, způsobují jakousi krajinnou rozmanitost v této jinak jednotvárné, mírně zvlněné polní pláni.

Pásmo břidlic s okrouhlými peckami a koulemi, v nichž se objevují skameněliny ($d_1\gamma$), provází křemencové vrstvy (d_2) od Modřanské rokle až do Ouval, kdežto se i zelenokamenné tufy s ložemi železných rud připojují, jež druhdy zavdaly podnět k dolování.

Jinak objevují se všude na východ za tím pruhem břidlice nápadně podobné břidlici Jinecké, avšak zcela azoické, jejichž mírně zvlněná vrstevní pásma příční břidličnatostí jsou prostoupena. V rokli nad Modřany a u obce Kuří blíž Říčan leží v té břidlici mocné lože slepenců, zcela podobné k oněm, jež byly z okolí Dobříše vytknuty.

Na západní straně křemencového pásma prostírá se zvlněné souvrství břidlic drobových (d_3 a d_4), na mnoze úrodnou hlinou nebo pískem a štěrkem rozsypaných vrstev kvadrového pískovce pokrytých.

Průřez od Královic na Tehov. Ž. Žula. B. Břidlice azoické. d_1 $\beta\gamma$ — d_2 — d_3 -- d_4 břidlice a křemence. n. náplav.

Připomenouti ještě sluší, že značně daleko na východ od silurského pásma křemenců a břidlic (D), u kraje žulových kopců a dílem na nich od vesnice Břeží přes Tehov, Strančice až k Velkým Popovicům na žule spočívá velká kra břidlic, s vloženými do nich křemenci (d_2 na Tehovském vrchu), jež jsou vlastně odtržená a azoickou břidlicí od pásma křemenců (d_2) oddělená část středosilurského pásma (D). Nelze pochybovati, že tato znamenitá dislokace souvisí s vystoupením středočeské žuly.

Topograficky rozkládá se vytknutá krajina z okresu Zbraslavského, přes okres Vinohradský a Říčanský do Českobrodského, na bývalých panstvích Dolní Břežany (kníže arcibiskup), Kunratice (baron Weidenheim), Ouřiněves a Škvorce (kníže Lichtenstein).

3. Brdatka a jejich výběžky.

Jmeno Brdatka přísluší v nejužším smyslu lesnatému údolíčku a vrchům s několika chalupami severozápadně od Berouna, jež se nacházejí v pásmu křemencových hřbetů, vystupujících zde na severní straně silurské pánve co povýšený kraj její naproti jižnímu kraji, jenž má jmeno Brda. Pro přiměřenost toho názvu, an již svým zněním připomíná orografickou obdobu obou těch horských obrub silurské pánve, používám ho k naznačení celého, Brdám protilehlého křemencového pásma, jež z okolí Berouna až do okolí Pražského se prostírá, a v geologickém smyslu ovšem nic jiného není, nežli na den vycházející, severní tvrdý okraj křemenné pánve (d_2), do níž jsou vloženy drobové břidlice (d_3, d_4, d_5) středního Siluru a vyšší vápenné vrstvy svrchního Siluru.

Převraty vrstevní soustavy našeho Siluru, kteréž po době toho útvaru nastaly, utrpělo severní pásmo křemenců, zde pod jmenem Brdatek zaujaté, ještě většího porušení, než obdobné jižní pásmo hřebenů Brdských.

Zejmena vyšinuly se podložené azoické břidlice se svými buližníky, již v době železitého pásma felsitovým porfyrem prostoupené, do značné

výše a roztrhly tím vyzdvižením křemencové pásmo (d_2) na pokraji silurské pánve ve dva pruhy.

Jeden ten pruh, jsa zpočátku rozptýlen v jednotlivé osamotnělé úryvky křemenců (d_2) s podloženým pásmem železitým (d_1), počíná na vysočině u Kublova, a vytvořuje vrcholy chlumů značně nad okolní břidlici azoickou, na níž spočívá, povýšené, zejmena vrchol Krušné Hory. U Stradonic nad Berounem překročuje řeku Berounku, i vystupuje na skalním hřebenu Kamenina zvaným, nad Chyňavou, načež se táhne přes Libečov a dále pod opukou křídového útvaru až do okolí Pražského a k Polabí.

Druhý pruh vytvořuje vlastní severní pokraj silurské pánve, i počínaje u Žebráka a Točníka, táhne se přes vrch Děd a Brdatka na příč přes Berounku na Plešivec Berounský, kdežto se s předešlým pruhem setká, avšak opět brzo od něho se oddělí a pak přes Hořelice a Košíře a přes Prahu až k vysočině kříd. útvaru u Chval se prostírá, pod nížto se ztrácí.

Podél obou těchto pruhů křemenných jest celá naše pánev silurská několikkráte zlomena a objevuje řadu mohútných dislokací vrstevních, kteréž i v krajinném rázu středních Čech a zejmena v okolí Pražském se jeví.

Pásmo Brdatek rozčleňuje se tedy ve dvě řady křemitých hřebenů, jež naznačuji jmeny vynikajících vrcholů:

a) Krušná Hora a Kamenina,

b) Děd a Plešivec Berounský.

a) Krušná Hora a Kamenina. Pruh křemenců (d_2), k němuž náleží Krušná Hora, obsahuje na pravém břehu Berounky šest osamotnělých, ve směru severovýchodním seřaděných ostrovů křemencových, na podsilurských azoických břidlicích a na buližníku spočívajících. Není pochybnosti, že tyto ostrovy jednou spolu souvisely a k nepřetržitému příkrovu křemitému náležely, jenž se přes celé, nyní obnažené azoické břidlice mezi Krušnou Horou a Dědem prostíral. Mohútné převraty vrstevní způsobily přelámání a rozdrcení velké části křemencových a je sprovázejících železitých vrstev, jež byly pak zponenáhla odplaveny, až zbyly jen nynější úryvky jejich, v podobě úhledných vrcholů nad severním krajem silurským vynikající.

Nejzápadnější z těch křemenných ostrovů jest onen, kterýž jižně vedle silnice, vedoucí ze Zbirova přes Lišné a Svatou do Berouna, v podobě nevysokého lesního hřebene se jeví, podle čehož i své jméno Hřebeny (536 m.) má. Křemenec (d_2), jenž vrchol toho vrchu skládá, má uložení malé synklinalní pánve, i odkryto jest starým dolováním na železnou rudu pod ním celé pásmo železité (d_1), s břidlicemi (γ), se zelenokamennými tufy a železnými rudami (β) a s drobami a slepenci s Lingulami (α).

Druhý křemencový ostrov vyniká nedaleko odtud severovýchodně za silnicí, opět v podobě křemitého lesního hřebene, jenž slove Dlouhá skála (561 metrů); i pod ním byl týž sled vrstev železitého pásma (d, α, β, γ) dolováním na železnou rudu odkryt, jako na Hřebenech.

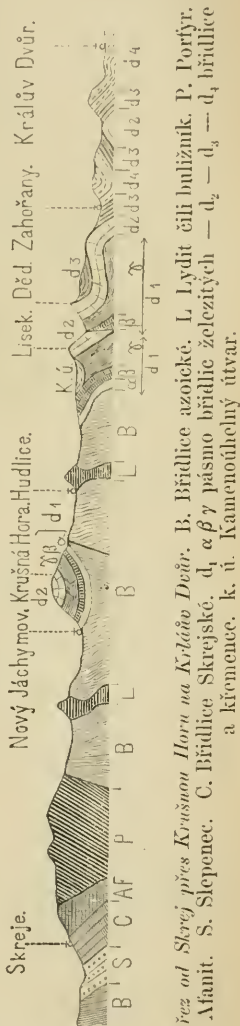
Třetí, ještě vyšší vrchol křemencový vytvořuje nade vsí Kublovem skalnatý Velis (585 m.), s kostelem sv. Jana Křtitele zdaleka viditelným, od vévody Jaromíra (1012) založeným.

S vrcholu otvírá se odtud vyhlídka na velké porfyrové chlumy Křivoklátské a Zbirovské, z nichž zejmena Vlastec (609 m.) vyniká; na jihu těká zrak přes buližníkové útesy z azoických břidlic vynikající, z nichž zejmena Vraní skála (536 m.) u Svaté jest znatná, k hřebenům křemenným nad Zdicemi a dále přes vápennou vysočinu až k protilehlým Brdám, jež co dlouhá lesní stěna jižní obzor lemují.

Také zde jeví se uložení vrstev co synklinalní pánev, v níž pod křemencem (d_2) leží břidlice (d_1), zelenokamenné tufy se železnými rudami a drobami jako v předešlých pánvicích.

Čtvrtý a nejvyšší vrchol křemenný, jímž tento pruh křemenců se zvláště vyznačuje, zaujímá podlouhlé temeno Krušné Hory (606 metrů), mezi Novým Jáchymovem na severní a Hudlicemi na jižní patě. Zde zvláště jest sloh v podobě synklinalní pánve vyvinut a sled železitých vrstev (d, α, β, γ) zřetelně odkryt v starých dolech na železnou rudu, jež druhdy velkou železnou pec v Novém Jáchymově, nyní již opuštěnou, zásobovaly.

Z pasek na vrcholu otvírá se jedna z nejznamenitějších a nejpoučnějších vyhlídek na naši středočeskou silurskou pánev, jako reliefní mapa pod námi rozloženou. Rozeznáváme zřetelně oba křemité kraje té pánve, Brda a Brdatka, pak vápennou vysočinu u Zdic a Berouna mezi nimi, a mohútné, ve změklých břidlicích vybrázděné úvaly u Vosova a Králového Dvora; v bližším okolí pak seřaďují se v půvabné směsi nesčetné menší chlumy, útesy a malebně vystupující vrchy, zejmena utkví zrak na velké černé, buližníkové skále nad Hudlicemi (480 m.), rodiště to našeho patriarchy Mladoně, kterýž ve svých mladých letech z těchto míst také nivy české vlasti obzíral.

Průřez od Skřej přes Krušnou Horu na Králův Dvůr. B. Břidlice azoické. L. Lydit čili buližník. P. Porfyr. Af. Afanit. S. Slepenec. C. Břidlice Skrejské. d_1 $\alpha\beta\gamma$ pásmo břidlic železitých — d_2 — d_3 — d_4 břidlice a křemence. k. ú. Kamenoúhelný útvar.

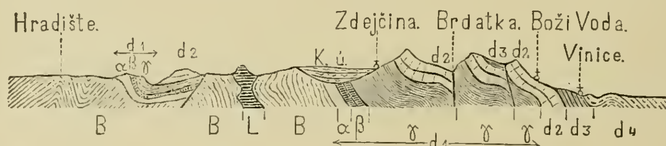
Dva poslední úryvky křemence (d_2) objevují se na počátku železitého pásma ($d_1\beta$), kteréž, jsouc vloženo do záhybu nebo do rozsedliny azoických břidlic a buližníku na jižním úbočí Hradiště (585 m.) u Nové Huti, pro své starožitnosti památného, mezi novou Hutí a Stradonicemi přes řeku Berounku se táhne. Na skalnatých stráních, zejmena na levém břehu Berounky vedle železnice dá se ten pruh poznati velmi zřetelně. Nad tufovými a železitými vrstvami zelenokamennými, jest jeden malý úryvek křemence (d_2) uložen u počátku toho pruhu zrovna u zá-

hybu potoka Habrovského pod Otročínem, kdež se ten potok ze svého směru východního k severu k Nové Huti obrací; druhý úryvek viděti jest na kupě (333 m.) severozápadně nad Stradonicemi.

Tento pruh železitý a zelenokamenný spojuje se za řekou, totiž na levém břehu Berounky u Hyskova s druhým pruhem železito-tufovitým, jenž Berounská Brdatka provází a zde taktéž napříč přes tu řeku se táhne.

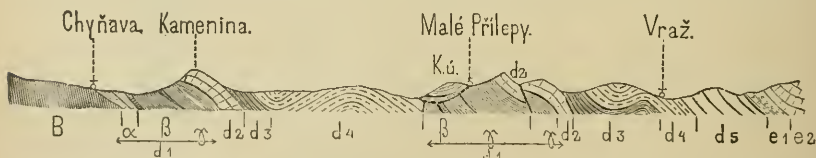
Malá a úzká pánev kamenouhelných pískovců se slabými flecemi uhlí, pokrývá výšiny na Lísku u vsi Zdejčiny, táhnouc se přes železité pásmo Brdatek ($d_1 \beta$) dolů k řece Berounce naproti Hýskovu a zde na levém břehu až nad tu ves pod vrch zvaný Kluk.

Jdouce od Berouna vzhůru po kopcích nad Berounkou k Nové Huti, spatříme tedy za křemenci (d_2) pásma Brdatek, nejdříve železitě tufovité pásmo ($d_1 \beta$), pak překročíme pískovce a slepence uhelné, načež spatříme azoické břidlice s buližníky, v jejichž záhybu vrstevním tkví ono pásmo železité a tufovité, jež nad Stradonicemi řeku překročuje.

Průřez skrze Brdatka u Berouna. B. Břidlice azoické. L. Lydit. d_1 $\alpha \beta \gamma$ pásmo železité. d_2 — d_3 — d_4 břidlice a křemence. K. ú. Kamenouhelný útvar.

V pokračování osamotnělých křemencových ostrovů na pravém břehu Berounky objevuje se zde nad železito-tufovým pásmem křemenec (d_2) nejdříve na vrchu K l u k (385 m.) nad Hýskovem, pak na táhlém kopci v tak zvaných J a k o b i n k á c h (434 m.), jehož pokračování jest holý a nápadný křemitý hřeben, zvaný K a m e n i n a (457 m.), přes nějž vede cesta ze Železné do Chyňavy. Odtud rozevírá se široký rozhled k severu na lesy Křivoklátské (v oboru azoických břidlic a buližníků, Duchonín 479 m.) a k jihu na Berounský Plešivec (458 m.) a jeho okolí četnými roklemi rozryté. Křemence (d_2) dávají zdejší kra-

Průřez od Chyňavy přes Malé Přílepy k Vraži u Berouna. B. Břidlice azoické. d_1 $\alpha \beta \gamma$ pásmo železité. d_1 — d_2 — d_4 — d_5 břidlice a křemence. e_1 graptolithové. břidlice a Diabas. e_2 vápenec. K. ú. kamenouhelný útvar.

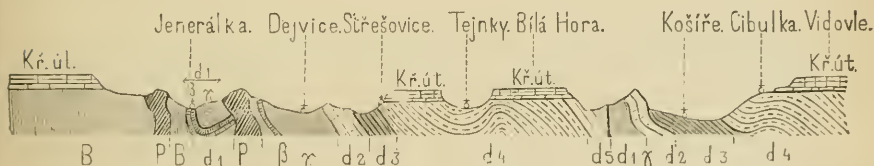
jině určitou tvářnost, zejmena v dalším pokračování svém na vrchu H ů r k a (455 m.) u Libečova, pak na lesním hřbetu, zvaném C h r b i n a (451 m.), za nímž východně údolí Kačáka u Rejnovského mlýna, do skalních vrstev hluboko se zarývá a sloh jejich odkrývá. Lesní vrchy

ty viděti již z výšin u Prahy co chlumy, na západním obžoru za pláněmi opukovými, vynikající. Jižně vedle vrchu Karabinského (437 metrů) u Horních Ptic, ukrývá se křemenec (d_2) i se svými podloženými břidličnými a tufovými vrstvami (d_1) pod vodorovným uložením kvadrových pískovců a opuk křídového útvaru.

Lože železných rud jsou ve zdejším tufovém pásmu pod křemenci na mnohých místech odkryty, i viděti na mnohých místech, jak azoické břidlice v odchylném sklonu pod nimi leží. Zelenokamenné tufy střídají se zde i se samými křemenci, nepochybně podél vedlejších rozsedlin rovnoběžných s oním mohútným převratem vrstevní soustavy, jež tyto křemence od pruhu křemenců hory Plešivce oddělují.

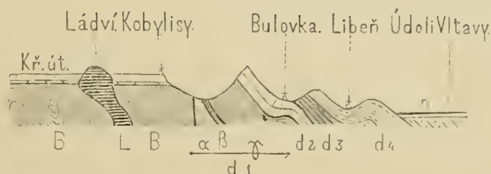
Křemenec (d_2) vystupuje pak v dalším pokračování svém severovýchodním na den pod pískovcem křídového útvaru, teprve v mělkém údolí u Hostivic vedle železnice Buštěhradské, kdežto na dně údolí viděti jej v malých útesech a lomech a spolu i příslušné tufovité pásmo ($d_1\beta$); vyšší boky údolní obsahují kvadrový pískovec a opuku, jež opět to pásmo křemité pokrývají až za Bílou Horou u Prahy. Znovu vychází křemenec (d_2) na den u vesnic Liboc a Vokovice a sice u hořejšího konce divoké Šárky pod velkými buližníkovými skalami, jsa provázen i zde pásmem spodnějších břidlic ($d_1\gamma$), jakož i zelenokamenných tufů s železnými rudami (d_1 β).

Malé útesy křemence viděti také u železnice nad vsí Dejvice a u dvorce Ořechovky, blíže nádraží Bubenečského, a pak v parku Bubenečském, vesměs však bez orografického významu.

Průřez přes Šárku, Bílou Horu a Vidovle u Prahy. B. Břidlice azoické. P. Porfyr. d_1 $\beta\gamma$ pásmo železité. d_2 — d_3 — d_4 — d_5 břidlice a křemence. Kř. út. Křídový útvar.

Teprve na protějším břehu Vltavy, naproti Holešovicům objevuje se křemenec v značnějších skalách a sice zejmena na velké skalní stěně (267 m.) u Bulovky blíže Libně, 90 m. nad hladinu Vltavy vynikající,

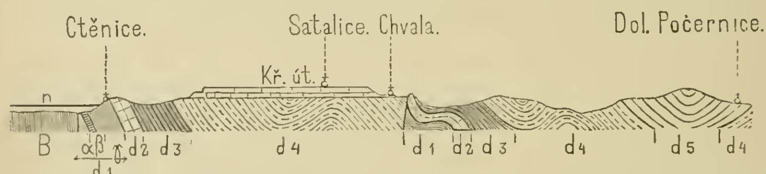

Průřez přes Ladví a Bulovku u Libně. B. Břidlice azoické. L. Lydit čili buližník. d_1 $\alpha\beta\gamma$ pásmo železité. d_2 — d_3 — d_4 — břidlice a křemence. n. Náplav údolní. Kř. út. Křídový útvar.

kterážto skalní stěna s okolními příkrými stráněmi dává této krajině okolí Pražského zvláštní malebný ráz. Břidlice s okrouhlými peckami ($d_1\gamma$) a hlouběji rudé tufy s ložemi železných rud provázejí ve spod tyto křemence, a pod nimi dále na vysočině Kobylisské objevují se v odchylném uložení azoické břidlice, z nichž na Velké Skále (311 m.), na Tenetišti (329 m.) u Bohnic a na Ladvích (356 m.) u Dablic vynikají buližníkové útesy, se znamenitými vyhlídkami na Prahu a její bližší okolí. Vrcholy tyto jsou charakteristické pro severní obzor krajiny Pražské. — Pásmo křemence (d_2) táhne se od Bulovky vzhůru na výšinu k Nové Libni, a vyniká ještě ve skalce, na níž stojí zámeček „u ztracené Stráže“, načež se pod vodorovnými vrstvami kvadrového pískovce a opuky vysočiny Prosické (290 m.) ukryje.

Silnice z Prahy do Brandýsa jde rovnoběžně se směrem toho křemitého pásma, totiž k severovýchodu, pročež se v mělkých údolích opukové vysočiny, kde údolní brázdy až na podložený Silur zasahují, objevuje pokračování toho křemitého pruhu (d_2) spolu i se železitým pásmem (d_1).

Tak zejmena u Myškovic na kopci, zvaném „na Zabitém“ (261 m.), viděti vedle buližníku zelenokamenné tufy a rudé tufovité droby v postavení kolmém. U Ctěnic a Přezletic vycházejí pod kvadrovým pískovcem tmavé břidlice s křemitými peckami ($d_1\gamma$) na den, na nichž mezi Vinořem a Podolánkou severně podél silnice leží křemenec (d_2) v úklonu

Průřez skrze Chvala a Počernice. B. Břidlice azoické. d_1 $\alpha\beta\gamma$ pásmo železité. d_2 — d_3 — d_4 — d_5 břidlice a křemence. Kř. út. Křídový útvar. n. Náplav z křídového útvaru.

jihovýchodním; severozápadně od Popovic objevují se drobové slepence ($d_1\alpha$) a vedle nich buližník na kopci Kuchyňka (241 m.), a pak tmavé břidlice ($d_1\gamma$) v poloze převrácené, totiž k severozápadu nakloněné, což ukazuje na převrat vrstevní. V údolíčku mezi Dřevčicemi a Popovicemi viděti opět tyto břidlice a spolu s nimi křemence (d_2) vycházeti na den v podobě vrstevního přehybu, jehož antiklinalní část a sice křemencová objevuje se ještě v lomech na štěrk u Vrabí a u Brandýsa nad Labem.

Zámek Brandýský stojí zrovna na hranicích příkře vyzdviženého pásma břidlic (d_1) a křemenců (d_2) zde z kvadrových pískovců se vynořujících.

Za Labem na pravém břehu zmizí pak již každá stopa Siluru, anoť celé Zálabí náleží k propadlině druhdy křídovým mořem zalité, jehož usazeniny všechny starší útvary mohútnými vrstvami pískovců a opuk pokryly. Topograficky prostírá se popsaná krajina okresem a bý-

valým panstvím Křivoklátským, pak přes okres Unhošťský na císařském panství Tachlovickém a Hostivickém, dále v okresu Smíchovském, Karlínském a Brandýském.

b) Děd a Berounský Plešivec. Pásmo křemenců (d_2), jež naznačuji podle obou zvláště nápadných vrcholů krajiny Berounské, podle Děda a Plešivce, jest, jak již podotknuto, severní obruba souvislé silurské pánve středočeské. Onoť počíná zřetelně vystupovati teprve u Žebráka a Točníka, anoť v prostoru mezi Cerhovicemi a Žebrákem pod mladší drobové břidlice (d_4) a pod hlinitým náplavem zmizí, jenž pokrývá celou polní krajinu zdejší až k patě vrchu Obiše nad Drozdovem, z azoických břidlic a v pozadí z buližníku (Holý vrch 570 m.) složeného.

Také tento křemencový pruh (d_2) činí s pruhem podloženého železitého pásma (d_1) jeden orografický celek, tak že k oběma nutno současně obraceti zřetel.

Pruh droby a drobového slepence, jehož příslušnost k železitému pásmu (d_1) hojnými Lingulami (L. Feistmanteli Barr.) jest vyznačena, opustili jsme při popisu východních výběžků pohoří Radče, i poznali jsme, že zaujímá táhlé hřbety: Kvásek (502 m.) a Cerhovskou horu (500 m.) u Borku a Třenic, blíže Zbirova.

Břidlice ($d_1\gamma$) přikládají se v slohu synklinalním (k jihovýchodu) na drobové kamení těch hřbetů, a na břidlicích těch spočívá pak jižně proti Kvásku nad hospodou Bouchalkou u silnice Plzeňské, lesem pokryté pásmo křemenců (d_2) s vrcholem Hrobiště (513 m.), jiż dříve zmíněným, jímž jihozápadní okraj středosilurské pánve se uzavírá.

Křemenec ten ztrácí se však mezi Oujezdem a Cerhovicemi zcela pod drobovou břidlicí (d_4) a vyniká na den teprve u města Žebráka (345 m.), kdežto v podobě nevysokého holého hřbetu, zvaného na Kraví Hůrce (400 m.), rovnoběžně se silnicí k severovýchodu se táhne.

Jdouce od Žebráka k Točníku údolím po pravém břehu Mlýnského potoka, spatříme na stráních na pravo sled železitého pásma (d_1) se svými břidlicemi (γ) a zelenokamennými tufy (β) i železnými rudami křemenci podloženými, v několikráte opakovaných přehybech a zlomech,

Průřez skrze Točník a Žebrák. B. Břidlice azoické. d_1 $\alpha\beta\gamma$ pásmo železitých břidlic a droby. d_2 — d_3 — d_4 břidlice a křemence.

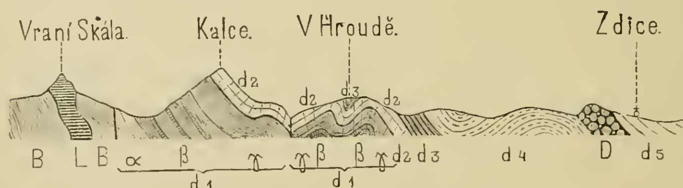
až z těch železitých, červeně zbarvených vrstev náhle vystoupí ostrý, malebný hřeben, na němž stojí hrad Točník (450 m.).

Jižní polovina toho hřebene i s vrcholem náleží drobovým slepencům ($d_1\alpha$), severní polovina azoickým břidlicím, odchylně uloženým.

Také skalní útes na západní straně Točníku, na němž stojí zbytky staršího hradu Žebráku, náleží k slepencům.

Totéž kamení, totiž droba a slepenec na jižní a azoická břidlice na severní straně, nachází se v severovýchodním pokračování toho hřebene na Zámecké hoře (451 m.), jež značně nad křemencový hřbet u Žebráka vystupuje. Potok mlýnský (Strupinský), od Žebráka plynoucí, druhdy pod hradem Žebrákem v půvabný rybník napnutý, prorývá se roklinou těch skal a vine se, přijímaje přítok z výšin azoických břidlic a buližníku, kolem severní paty Zámecké hory, načež se obrací nazpět do příčného hlubokého údolí k Hředlům. Hřbet Točnický, jenž za tímto údolím k severovýchodu pokračuje, mění mezi tím svou geologickou povahu. Droba ($d_1 \alpha$) totiž se vykrojí a lesní hřeben, vystupující k vrcholu Plešivec (494 m.) nad Hředly, obsahuje vrstvy křemencové (d_2), na břidlicích železitých a zelenokamenných tufech spočívající (d, β, γ), kdežto západně od něho malým podélným údolím oddělený chlum, zvaný Mrzský (459 m.), jenž k severovýchodu k vysokému skupení buližníkovému, tak zvaným Vraním Skalám (536 m.) pokračuje, z azoických břidlic se skládá.

Mohútný křemenný hřbet Hředelského Plešivce, panující nad úvalní krajinou Zdicskou, pokračuje pak směrem severovýchodním na Hřebeny (507 m.) a na lesní vrchol Kalce (504 m.) zvaný, mezi nímž a tak zvanou Pravou Horou (454 m.) průsmykem vede silnice od Zdic přes Černín do vsi Svaté. Pak se lesní hřeben o něco snižuje

Průřez od Vraní Skály na Zdice. B. Břidlice azoické. L. Lydit. d_2 $\alpha\,\beta\,\gamma$ pásmo břidlic železitých. d_2 — d_3 — d_4 — d_5 břidlice a křemence drobové. D. Diabas.

(445 m.) a přechází mezi Trubínem a Trubskem v širší hřbet, polmi pokrytý (408 m.), jenž až k příčnému údolí sahá, jež pod Hudlicemi mezi mlýnem v Dybří a mezi Zahořany ten hřbet prolamuje.

Křemenné pásmo (d_2), na nižším hřbetu u Žebráka ještě co jednoduché souvrství se objevující, rozpolťuje se na vyšších hřebenech Hředelského Plešivce a Kalce, podélným přelomem ve dva pruhy a nad to přehýbá se u paty hřebenů v antiklinalní záhyb, pod nímž v tak zvané Hroudě blíže Černína železná ruda se dobývá.

Také břidlice drobové (d_4) od paty těch hřebenů dolů k Zdicům se prostírající, jsou zvraštěny ve vlnitých synklinalních a antiklinalních záhybech, což již orograficky se jeví, anyť záhyby antiklinalní naznačeny jsou řadou osamotnělých kopců, od Zdic k Zahořanům a Berounu seřaděných.

Bezprostředně ke křemencům (d_2) u jižní paty jejich přiléhá neširoký pruh černých tenkolupenných břidlic, jež se od Žebráka kolem

Knížkovic, Černína a Trubína (kdež jsou mohútným shlukem zelenokamenu proraženy) k Berounu a dále k Vraži táhnou. Břidlice ty jsou v palaeontologickém ohledu velmi zajímavé, an je Barrande dle jejich skamenělin co zvláštní vrstevní stupeň (d_3) rozeznává.

Obsahujíť 18 trilobitů, 1 Cefalopoda, 10 Pteropodů, 18 Brachiopodů, 16 Acefalů, něco graptolithů a jiných vzácných skamenělin.

Hlavní naleziště jsou: Vinice a Trubín u Berouna.

Na jiných místech, kde skameněliny v těch břidlicích jsou vzácnější, dají se nesnadno od vyšších břidlic drobových (d_4) rozeznati; v orografickém ohledu činí se však na některých místech tím znatnými, že v nich, anyť jsou měkčí než okolní křemení, rokle neb údolíčka bývají vybrázděny.

Nad údolím v Dybři, jímž vede silnice od Králova Dvora přes Zahořany, na výšinu azoických břidlic a buližníkových útesů, do Hudlic, zdvihá se co pokračování křemenců Trubínských úhledný chlum Děd (492 m.), (viz obr. na str. 549.) i pokračuje severovýchodně v lesní hřeben, na němž vedle myslivny, na Drabově zvané, jest jedno z nejvydatnějších nalezišť skamenělin pásma křemencového (d_2), jinde v tom ohledu dosti chudého.

Barrande uvádí z toho pásma 21 trilobitů, 1 Cefalopoda, 9 Pteropodů, 11 Brachiopodů, 11 Acefalů, několik Gasteropodů, Krinoidů a mořských chaluh; a co hlavní naleziště vyznačuje Drabov, Veselou a Trubsko, tedy vesměs místa k vrstevní soustavě Brdatek příslušná.

Jižní stráně Děda a Drabovského hřebene, sporým lesem a kopaninami pokryté, nad severním okolím města Berouna značně vynikající, jsou u své paty provázeny týmiž černými břidlicemi (d_3) jako u Trubína, i jesti zde kolem chalup „na Vinici“ zvaných, jedno z hlavních nalezišť pěkně zachovalých skamenělin vrstevního stupně jejich.

Severně nad Berounem vede úzké příčné údolíčko (Průhon) pod kapličkou u Boží vody (352 m.) do lesní polohy zvané v Brdatkách, dle níž jsme to celé pásmo křemenců na severní straně silurské pánve pojmenovali, a křemenec vrcholí zde nad vsí Zdejčinou v úhledném temenu (424 m.). Mezi Brdatkami a dvorem Ptákem u Berounky zdvihá se nevysoký avšak příkrý chlum, nazvaný Ostrý (376 m.). Viz obraz na str. 550.

Sloh křemencových vrstev na Dědu a vůbec na této části Brdatek vyznamenává se týmž podélným zlomem, jako na temenech nad Trubínem, a jest jako tam tím zlomem vlastně ve dva hřebeny rozpoltěn, níže pak v antiklinalní záhyb zborcen.

Severně za Brdatkami leží pod křemencem pásmo břidlic, zelenokamenných tufů a železitých loží, jež pod Zdejčinou naproti Staré Huti na západních stráních Berounky zřetelně na den vycházejí, kdežto na výšinách na vrchu Lejsek (482 m.) jsou pokryty zmíněným již pruhem uhelných pískovců, kterýž blíže Hudlic nad Dybřím počíná a kolem Zdejčiny dolů k Stradonicům a pak dále na levém břehu Berounky až za Hýskov pod křemitý vrchol Kluk se prostírá.

Dále na sever za tím železitým pruhem panuje azoická břidlice se svými buližníky, a na ní leží ony úryvky křemencového pruhu Krušné Hory již dříve uvedené.

Nad městem Berounem prostupuje údolí Berounky napříč celou vrstevní soustavu Brdatek i odkrývá na svých vysokých skalnatých úbočích nejenom sloh vrstevní a všechny jeho zlomy a ohyby, nýbrž dodává svým seřaděním lesnatých vrcholů celé krajině Berounské zvláštního malebného rázu.

Průřez skrze Plešivec Berounský od Hýskove Herynku. B. Břidlice azoické. d_1 $\alpha\,\beta\,\gamma$ břidlice a droby železitého pásma. d_2 křemence. d_3 břidlice tmavé tenkolupenné. d_4 břidlice drobové. d_5 břidlice měkké a křemence. e_1 břidlice graptolithové. Di Diabas čili zelenokamen. K. útv. Kamenouhelný útvar.

Jak již dříve podotknuto, spojují se v tom údolí u Staré Huti a Hýskova oba pruhy železitého pásma (d_1) se svými zelenokamennými tufy, totiž pruh Krušnohorský a pruh Děda, v jedno pásmo. Avšak pruhy křemenců (d_2), nad železité pásmo uložené, zůstávají od sebe odděleny.

Kdežto severnější a užší pruh postupuje na Kameninu a Chrbinu nad Chyňavou, sestavuje se z jižnějšího a mocnějšího pruhu, co pokračování Děda, mohútný vrch Plešivec, jenž svými příkrými, světlými boky křemennými a svým dvojitým lesnatým vrcholem Velký Plešivec (458 m.) a Malý Plešivec (434 m.) nad údolím Berounky panuje.

U paty toho vrchu na levém břehu Berounky, jest viděti několikráte se opakující zlom vrstev křemenných. Jeden z hlavních zlomů, vystoupením zelenokamenů způsobený, jeví se u Staré Huti, kde se rokle k Hýskovu vedoucí otvírá, a jímž zejmena vyzdvižení křemence nad své okolí jest provázeno. Druhý zlom pozorovati jest v údolíčku a roklích vedoucích od Berounky naproti dvoru Ptáku, nahoru k usedlosti „Veselá“ zvané, zvláště bohatému to nalezišti skamenělin křemenného pásma (d_2).

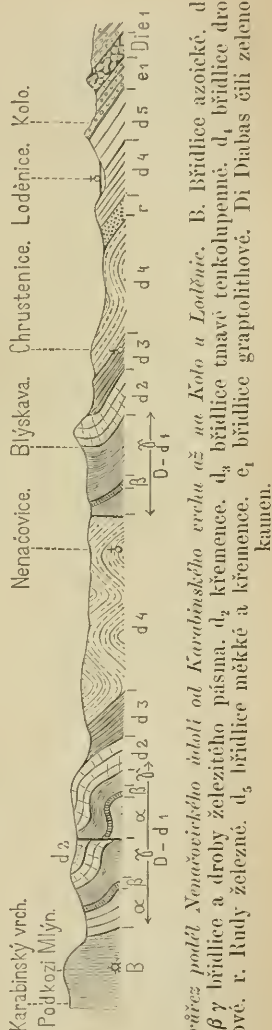
Podélným rozlámáním a zohybáním vrstev jest na úbočích Plešivce vyvinuto množství menších údolíček a roklí, jež bokům toho vrchu dávají ráz zvláštně rozrytý.

V brázdách údolních takto vyvinutých zachovala se zde na severním úbočí Plešivce malá pánev kamenouhelná u Malých Přílep a Železné s flecemi uhlí již vybranými, (viz obr. na str. 550.) pamětihodná tím, že se o ní děje v listinách zmínka již r. 1463, co nejstarším nalezišti kamenného uhlí v Čechách. Také úryvek útvaru křídového a sice v podobě měkkého pískovce, písku a štěrku zachoval se v rokli pod Lhotkou; a k témuž útvaru přísluší i nános hlinitý a písčitý u Vápenice zvaný, na cestě ze Železné do Hýskova, s velkými ostrohrannými balvany nejenom křemence a břidlice, nýbrž i silurského vápence (F), v nichž se druhdy vápno pro blízké hutě lámalo.

Severní část zlomených vrstev křemencových, od Plešivce vybíhajících, ztratí se brzo pod příkrovem břidlic drobových (d_4) a pod uhel-

nými pískovci; jižní odlomená část jich, jsouc vyznačena ostrými hřebeny, táhne se však nepřetržitě kolem Lhotky po lesním hřbetu, zvaném Březová (400 m.), k údolí potoka Kačáka nad Chrustenicemi.

Údolí to, prorývajíc napříč celou vrstevní soustavu břidlic a křemenců, od Podkozí až k Loděnicům, poskytuje na svých skalnatých stráních velmi vhodnou příležitost proskoumati sled vrstev mezi oběma pruhy křemencovými, an severní pruh pod Karabinským vrchem to údolí prostupuje, jižní pruh mezi Chrustenicemi a Nenačovicemi. Mezi oběma pruhy leží 4 kilom. široké pásmo drobových břidlic (d_4) v rozmanitých prohybech a přelomech; u jižního pruhu pak vynořují se z hloubky dle hlavního podélného zlomu břidlice a zelenokameny pásma železitého (d_1) se železnými rudami (zde dolováním odkrytými) a na nich spočívá pak křemenec (d_2) pruhu jižního, jenž táhne se odtud severovýchodně přes les zvaný Blyskava, ke vsi Hořelice (377). Zde přetíná silnici Pražsko-Berounskou a táhne se rovnoběžně s ní co nevysoký, avšak dobře znatný skalní hřeben (392 m.) jižně okolo Dušník a jeho staré mohyly, kostel sv. Jiří nesoucí, pak okolo Chrašťan na Třebonice, kdež pod kvadrovým pískovcem vysočiny opukové zmizí.

Průřez podél Nenačovického údolí od Karabinského vrchu až na Kolo u Loděnic. B. Břidlice azoické. d_1 $\alpha\beta\gamma$ břidlice a droby železitého pásma. d_2 křemence. d_3 břidlice tmavé tenkolupenné. d_4 břidlice drobové. r. Rudy železné. d_5 břidlice měkké a křemence. e_1 břidlice graptolithové. Di Diabas čili zelenokamen.

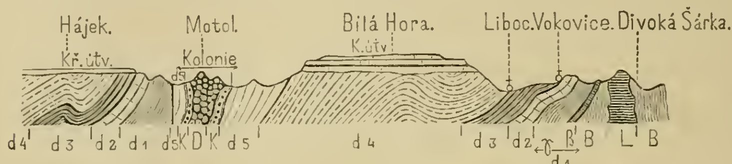
Na stráních pod dvorem Hájkem u Motol vychází ten pruh křemence (d_2), provázen spodnějšími břidlicemi ($d_1\gamma$), opět na den. U hospody Poštové jde napříč přes železnici a silnici, a vyniká pak v údolí Košířském v podobě malebných skalních útesů a letohrádky posázených kopců, až se u paty Petřína na Smíchově ztratí.

Podél mohútného zlomu vrstev, útesy křemencovými naznačeného, prostírá se na severní straně jejich u paty Bílé Hory, od vápenné vysočiny odtržené pásmo vyšších břidlic (d_5) s jejich křemenci, jakož i s ložemi graptolithových břidlic a se zelenokameny (Barrandova kolonie Motol), stýkajíc se bezprostředně s podkřemennými břidlicemi.

Tato zvláštnost Košířského údolí, jehož křemennými skalinami naplněné dno jest údolní brázda podle zlomu vrstev vymletá, činí to údolí v geotektonickém smyslu zvláště zajímavé, anyť se zde stýkají bezprostředně vyšší a nižší břidlice středosilurské (d_5 a d_1), což skameněliny, porůznu se vyskytující, nevyvratně dosvědčují. Poslední výběžek křemenců na levém břehu Vltavy viděti jest na Skalce

za parním mlýnem Smíchovským, kdežto v antiklinalní klenbě u paty vyšších břidličných kopců (d_4) na den vychází.

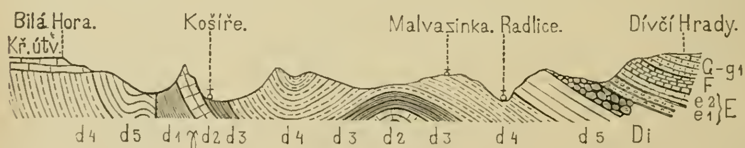
Mohútný zlom vrstevní soustavy silurské, v Košířském údolí tak zřetelně vyznačený, postupuje i na pravý břeh Vltavy a jde skrze samu

Průřez od Motol přes Bílou Horu do Divoké Šárky. B. Břidlice azoické. L. Lydit čili buližník. d_1 $\alpha \beta \gamma$ břidlice a droby železitého pásma. d_3 břidlice tmavé tenkolupenné. d_4 břidlice drobové. d_5 břidlice měkké a křemence. k. kolonie Motolská. Di Diabas čili zelenokamen. Kř. útv. Křídový útvar.

Prahu, jejíž malebná rozloha způsobena jest právě interferencí toho zlomu s údolní rozsedlinou Vltavskou. Vrstevní soustava jest jižně od hlavního, k severovýchodu namířeného zlomu povýšena, severně od něho dolů sešinuta; v této části nacházejí se totiž břidlice drobové mladší (d_4); v oné, jíž skládají výšiny hořejšího Nového Města, panují břidlice starší (d_1) a křemence (d_2).

Zlom vrstev jde přímou čarou od paty Petřína na Smíchově přes Slovanský vrch (Emausy) a novoměstskou radnici k patě Žižkova v Karlíně. Křemence (d_2) na jižní straně zlomu spolu s podloženými břidlicemi (d_1) na den vycházející, objevují se na Žižkově a u Kříže nad

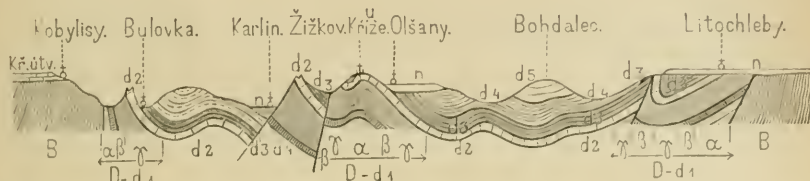

Průřez skrze Košířské údolí od Bílé Hory na Dívčí Hrady. d_1 γ břidlice pásma železitého. d_2 křemence. d_3 břidlice tmavé tenkolupenné. d_4 břidlice drobové. d_5 břidlice měkké a křemence. Di Diabas čili zelenokamen. e. břidlice graptolithové. e_2 vápenec tmavý. F. vápenec mramorový. G g. vápenec šedý peckovitý. Kř. út. křídový útvar.

Olšany ve dvou pruzích, antiklinalním zborcením a vedlejším zlomem způsobených. (Viz obr. na str. 559.)

Severnější pruh křemenců počíná u bývalé Nové Brány a jde přes Hrabovku na vrchol historicky památného Žižkova (267 m.). Příkré úbočí ke Karlínu obsahuje spodní břidlice ($d_1\gamma$), na nichž na hřebenu leží křemenec, k jihozápadu skloněný. S vrcholu dá se přehlednouti velkolepý zlom vrstev od paty Žižkova k protilehlé křemencové stěně u Bulovky. Křemenný hřeben Žižkova pokračuje pak k severovýchodu na plošší polní hřbet, zvaný Strahov (284 m.) nad strojnickou továrnou česko-moravskou, pak na ostrý hřbet u Hrdlořez a končí útesem uprostřed Hloubětína.

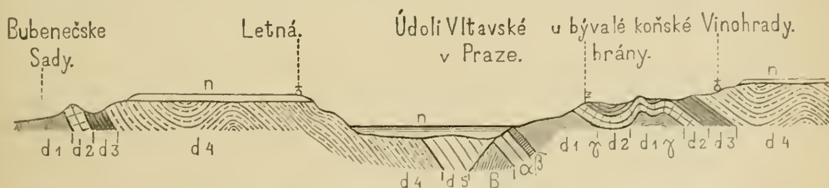
Jižnější, od předešlého odtržený pruh křemenců objevuje se v samé Praze, a sice na kopcích, na nichž stojí klášter Emausský, kostel Sv. Jana na Skalce a všeobecná nemocnice.

Také tento pruh křemenců (d_2) jest vyzdvižen podél zlomu vrstev, anyť pod ním ve sklepích pivovaru Šárovského a při zakládání stavby

Průřez skrze Žižkov a Bohdalec u Prahy od Kobylis až na Litochleby u Kunratic. B. Břidlice azoické. d_1 $\alpha \beta \gamma$ břidlice a droby pásma železitého. d_2 křemenec. d_3 břidlice tmavé, tenkolupenné. d_4 břidlice drobové. d_5 břidlice měkké a křemenec. kř. út. křídový útvar. n. náplav.

české techniky objeveny byly spodní břidlice ($d_1\gamma$); i viděti jej bylo druhdy zřetelně při zakládání nových domů v bývalé knížecí Salmovské zahradě, pak při odklizení hradeb u bývalé Koňské brány, jakož i na počátku tunelu železničného. Zde jevil ten pruh sloh antiklinalně zborcených vrstev s pozdviženým krajem severním, pod nímž vycházejí na den břidlice ($d_1\gamma$) u nádraží dráhy císaře Františka Josefa.

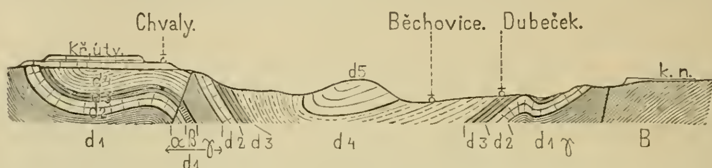

Průřez skrze Prahu od Letné na Vinohrady. d_1 $\alpha \beta \gamma$ břidlice a droby pásma železitého. d_2 křemenec. d_3 břidlice tmavé tenkolupenné. d_4 břidlice drobové. d_5 břidlice měkké. n. náplav.

Jižně nad těmito křemenci leží pak břidlice drobové (d_3, d_4), jejichž zborcený antiklinalní sloh v pokračování jich na Vyšehradě zřetelně jest viděti.

Křemencový pruh pokračuje přes výšiny Kanálky (kde zbytkem pískovců kvadrových rozsypaných jest pokryt) ke Sklenářce, a v podobě zřetelné klenby antiklinalní na vrchol u Kříže (274 m.) nad Olšany, pak na kamenitý kopec popraviště, zvaný na Barborkách (279 m.) a na Smetanku (247 m.) u Hrdlořez, kdež jej potok Rokytnice napříč proráží. Dále se prostírá na hřeben Lahovice mezi Hloubětínem a Kejským rybníkem, kde jej státní dráha přetíná, a končí v zářezech (259 m.) obou železnic (Turnovské a severozápadní) západně od Chval, ukrývaje se pod kvadrovým pískovcem a opukou vysočiny Kbelské (285 m.).

Obrysy a krajinná rozmanitost nejbližšího okolí Pražského podmíněny jsou, jak z tohoto vylíčení vychází, oběma křemencovými pruhy soustavy Brdatek, proti sobě zlomem vrstev značně pošinutými a široké

Průřez přes Běchovice od Chval na Dubeček. B. Břidlice azoické. d_1 $\alpha\,\beta\,\gamma$ břidlice s droby pásma železitého. d_2 křemenec. d_3 břidlice tmavé tenkolupenné. d_4 břidlice drobové. d_5 břidlice měkké a křemenec. kř. út. křídový útvar. k. n. náplav z křid. útvaru.

pásmo drobových břidlic (d_4) mezi sebou zaujímajícími. Údolí Vltavské vybrazďuje si pod Prahou široký svůj úval mezi oběma pruhy křemenců, nad nimiž na sever vysočina azoických břidlic se svými buližníky, a na západ na Petříně vysočina, kvadrovým pískovcem a opukou pokrytá, obrysy krajinné ustanovuje.

Topograficky zasahuje pásmo Děda a jeho pokračování z okresu Berounského do Unhošťského, a pak dále přes okres Smíchovský do Karlínského, kde, jak podotknuto, u Chval se ukončuje. (Dokončení.)

Elegie.

še drahé zašlo. Každým okamžikem
já s tím se loučil s bolu divým vzkřikem,
a stonem smrtným má kdy vřela hruď,
já volal: „Tedy věčně s bohem buď!“

Vše mrtvo již . . . A duše ta, jež znovu
by mohla vzkřísit ony mrtvé z rovů,
spí, hlucha k nářku mému, v středu jich
jak mrtvá kněžka v troskách model svých . . .

Aug. Eug. Mužík.

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokrač. a dokonč.)

XXIV.

Nejednou teď na Chodsku na letošní jaro si vzpomněli! Jak se toho času na polích pracovalo, jak volně, bez robot, bez panského strachu! A všude ještě naděje kvetla, že o žních bude teprve jak náleží dobře, že tou dobou bude po soudu, vyhráno a že pak jistě, bez obav užijí žádané svobody. A než žně nastaly! Jaká to bouře, jež naději, ba jistotu všech Chodů v lepší, volné časy zdrtila. Již dohlučela; než jak je po ní!

Tam u Pocinovic dosti krve vyteklo a nadarmo! A ještě dobře těm, kteří tam v poli zůstali, jako Matěj Přibek, i těm všem, kteří na rány tam utržené skonali. Nejeden také z Přibkova odhodlaného houfu se probil a zachránil. Než jaké to živobytí na delší dobu v lesích nebo v sousední cizí zemi bavorské! Kdož z těch uprchlíků tam dlouho vydrží? Nedonutí-li ho nouze a tesknota, ta zlá „domácí nemoc“, aby se navrátil, aby prosil jako ti tam u Hamrů? Těm to Matěj Přibek dobře prorokoval.

Přijali je na milost, ale jak! Přes sedmdesát jich rozestrkali v poutech po vězeních v Plzni, v Týně a ve Stříbře. A jak tam s nimi nakládali, jak je bili jako zloděje a tuláky!

Zatím dozrálo obilí v polích, a žně nadešly. To však nebyly ty, na něž se na Chodsku tak těšili. Tenkráte, když se jaro otevřelo, naposledy Chodové volnosti užili, naposled bez roboty a panského karabáče pracovali, jenom na svém, o vrchnostenské se nestarajíce. Aspoň budou míti, nač by vzpomínali, aspoň budou moci dětem a vnukům svým, v porobě již vyrostlým, vypravovati o zlaté, krátké svobodě. Ale za to jim teď tím trpčí poddanství, jehož se nenadáli, za to tím krušnější nucená, těžká práce na panském. A jak si je vrchnost všechny zajistila!

Před samými žněmi voláni sedláci na kancelář do Trhanova; ne však všichni najednou, nýbrž ves po vsi, a tam musili všichni ať sedláci ať chalupníci na svaté evangelium odpřisáhnouti, že jsou a zůstávají oni i jejich potomkové poddanými a robotnými lidmi J. M. urozeného pana Maxmiliana Lammingera z Albenreuthu a dědiců jeho, že slibují zachovávati věrně a poslušně poddanství, poslušenství a člověčenství této své nejmilostivější vrchnosti.

A když přísahu tu doříkali, přečetli jim ještě listinu, ve které bylo napsáno, že Chodové všichni uznávají neplatnost svých bývalých práv a majestatů a že nebudou nikdy již, jak to také nejvyšší cís.

patent přikazuje a poroučí, s vrchností svou processírovati, nýbrž nařízené jim „perpetuum silentium“ zachovávati.

Tiše, bez hluku chodili Chodové na kancelář a před ním tiše, zamlklí a zaraženi čekali, až je tam zavolají. Nebylo již žádného Brychty divokého mezi nimi, žádného Šerlovského ani Matěje Příbka. Mnohý byl už na mysli skrušen, a kdo nebyli, ti dobře věděli, že není nic na plat — —

Temným hlasem odříkali přísahu; nejeden se také při tom zajíkl a zatřásl, jakož pak i těžká, upracovaná pravice se nejednomu zachvěla, když podpisovala onu listinu, kterou si ústa sami ucpávali, ruce sami vázali, kterou se sami ubíjeli!

Nejeden hluboký, třesoucí se povzdech dral se z prsou statných mužů chodských, když ven z kanceláře vycházeli. Teď už byli poddaní, s tělem, s duší majetkem nenáviděné vrchnosti.

Pomyšlení to bylo skličující — ale přece ještě to tak necítili, jako pak, když musili vykonávati to, co na kanceláři slíbili! Hned jak žně nastaly, užila vrchnost svého práva a honila Chody na robotu. Již před tím k takovým prácem byli nuceni, oni i otcové jejich. Než jaký rozdíl v práci, v počtu robotných dnů, v jednání všem a s nimi nakládání!

Nejpřednější a nejváženější sedláci, kteří byli tam v Hamrech, musili do nejtěžší a nejhorší práce. Přivedli je z vesnic i z vězení, ve kterém dosud seděli, a hnali je na robotu v okovech!

To nebylo slýcháno! Syka „prokurator“, starý Psůtka postřekovský, Pajdar pocínovský a nejeden soused, jemuž hlava v poctivosti sešedivěla, pracovali na panském, majíce na nohou řetězy jako lotři a zločincové! Každý, kdo jen poněkud na té bouřce podílu měl, kdo se jen dříve ozval, byl nyní pokutován. Na toho domažlického souseda, toho Justa, také nezapomněli a dali jej zavříti, že Chody popichoval a rozněcoval. I samého prokuratora, tak sem až z Prahy doneseno, dali do vězení, a nic mu nepomohlo, že byl šlechtického rodu a měl urozené příbuzné, kteří se za něj přimlouvali.

O poslech pak, o starém Hrubém, Kozinovi, Čtverákovi, Němci medákovském, Pečovi chodovském a jeho dvou druzích nic se neproslýchalo, nežli že jsou dosud u vězení.

Nejlepší, nejodhodlanější z Chodů pozavíráni nebo v okovech na robotě — jak by po všem chodském kraji nebylo zamlklo a smutno? Žně šly před se, ale tiše, beze zpěvu; smutně minuly a jen trud zůstal. Jeseň žádala novou práci a vrchnost nové roboty. A Chodové je konali, zasmušile, zamlkle a nehlesli, když správcové a panská čeleď hruběji je okřikovala a surověji s nimi jednala, nežli kdy jindy. Leda stranou zakleli, zuby zaskřípěli a ti, kdož byli srdce mdlejšího, ti počínali na ty toužiti, kterým dříve nadšeně a horlivě přizvukovali, na Příbka nebožtíka, Syku, Hrubého a Kozinu, že si ty věci začínali, nadarmo a na škodu všech.

Jen starý Příbek, otec nebožtíka Matěje, mlčel. Ubohý, bělovlasý stařec!

Od té doby, co u Hamrů a Pocínovic vše tak smutně dopadlo, co jediný syn mu zahynul, všecken se změnil. Těch osmdesát let a více,

co přečkal, počalo ho pojednou tížiti. Však nebyla to léta, ale starost a žal, co ho tak skličovaly.

Jako by o nic teď nedbal; nic ho netěšilo. Po celé hodiny sedal doma ve světnici u lipového špalku, nebo na posteli, nebo, když slunéčko hodně hřálo, na sadě, vždycky sám a sám, s hlavou pochylenou, zamyšlenou, se zrakem do země upřeným. Několikráte již Manka myslila, že si sedřiml, ale jak tiše k němu přistoupila, zaslechla, že dědeček polo na hlas sám s sebou rozmlouvá, a že má na mysli jejího nebožtíka otce. — A jednou zrovna když za ním stála, pozvedl oči svých a jako by před se na někoho hleděl, promluvil:

„Tuta chometa — jak jsom prál —“ A zakroutiv hlavou náhle ji sklonil a tišeji dodal:

„Té spravedlnosť?! Ha je-li spravedlnosť?“ —

Vnučka porozuměla, nač myslí. O, z hlavy mu to nejde, o nic jiného nedbá. Kolikrát se ho již ptala v lecčem o radu, on však sotva odpověděl, jako by neslyšel, nebo nerozuměl. On, takový někdy hospodář! Teď ta mladá dívčí všecko musila obstarati a ještě o něj, jako o dětinu pečovati. A jak pečovala! Dobře jí utkvělo, co jí táta řekl, když jí před tou bitvou s pánembohem dával. Dobře plnila jeho slova, tak že líp o děda se starati nemohla. Jak otce pochovali, hned děda domů zavedla. Oh, byl to tenkráte návrat! Jaký zármutek si to nesla a jak všecko na statku shledala! Bylotˊ u nich, jako všude v Oujezdě, vydrancováno.

Ale byla to Matěje Přibka dcera. Jiná by sobě rady nevěděla, Manka však lopotila od úsvitu do šírání, kdežto čeládka většinou na panském robotila. Než což o tu těžkou práci, což o namahání! Ale na tátu nemohla zapomenouti a pak té starosti! Starý Šerlovský se probil i se synem, ale pak se na podzim přece domů vrátil a chodil také v řetězích na panské. Syn však zůstal v Bavořích, poněvadž mu vzkázali, že vrchnost se po něm zvláště shání a jistě těžký trest mu chystá. Jak bude dále? Kdy se navrátí a bude-li možná, aby přišel?

To Přibkovu statnou dívčí soužilo nejvíce.

Dudy Řehůřka Jiskry i housle slepého jeho otce visely na kolíku nerušeně a nikdy teď nezazvučely. Ani učeníci již nepřicházeli. Kdo pak ten čas na hudbu vzpomněl! Dudáček teď dělal šafáře u Kozinů. Tam ho také byla potřeba, a štěstí, že Jiskra na přítelovu a kmotříčkovu rodinu tak pamatoval. Stará Kozinová sic i Hančí pracovaly dost a dost, ale přece tu tam síla jejich nestačila. Od té chvíle, jak jim Jiskra při útěku pomohl, již jich neopustil. Z lesa Zelenova uvedl je zpět na statek a pak většinu dne u nich prodlel. Jen několikráte byl vyrušen a to zvláště, když musil na zámek, kdež ho mušketýr zase liskovkou silně vyplatil a pak, když musil také na robotu.

Kdykoliv přišel do statku, mladé hospodyni se uvolnilo. Mělať Jiskru dudáka ráda, že byl mužův nejlepší kamarád, že si s ním mohla o Janovi ze srdce pohovořiti a sobě postesknouti. S Janovou matkou mnoho neměla. Výměnice se jí skoro vyhýbala, dobře cítíc, že ji nevěsta v duchu obviňuje, že ona je všeho příčinou. Kdyby ona Jana nebyla pobouzela, kdyby oněch nešťastných listin nebyla zachránila, Jan by se jistě nepustil do sporu s pány, aspoň tak ne.

Jiskrovi se ovšem někdy podařilo skormoucenou Hanči potěšiti, zasmušilé líce její vyjasniti; za nedlouho však upadala zase v těžkou svou zamyšlenost. Pracovala, starala se, všude byla nejpřednější, ale někdy se pojednou i z nejtužší práce ztratila a za dlouhou chvíli se neukázala. Čeládka pak už jí nesháněla, dobře vědouc, že hospodyně nemohla se již přemoci a že si odběhla na komoru nebo na srub se vyplakat.

* * *

Hned u soudu appelačního žádali na chodské deputaci, aby vyznala neplatnost starých svobod a slíbila panu Lammingerovi poddanost a člověčenství. Tenkráte všichni do jednoho odepřeli, mužně a svorně, a též i pak odepírali, když je odvedli do vězení v novoměstské radnici. Tu však je dlouho pospolu nenechali. Starého Hrubého a Kozinu od nich odloučili, jelikož hlavy jejich a přední podněcovatele k odporu, jak se u soudu domnívali, a každého z nich zvláště uvěznili.

Pak se krajané ještě jednou uviděli a to zase před soudem, kdež jim rozsudek ohlásili. Starý Hrubý a Kozina uznáni nejvíce vinnými a odsouzeni na rok do vězení. Ostatním oznámeno, že budou beze všeho na svobodu propuštěni, ač podepíšou-li revers, že uznávají svou poddanost. A tu jeden z pánů radů zároveň jim připomenul nešťastný konec toho povstání tam v domově, jakož i to, že všechny vesnice se již poddaly a člověčenství své že všichni podpisem stvrdili.

To rozhodlo u kolísajících Chodů, jež vězení tížilo, a touha po domovu a rodinách soužila. Nač již další odpor?

Němec medakovský první podepsal, za ním Peč, pak jeden po druhém, až Ecl, Čtverák, jenž o voračkách měl tak pěknou řeč o mrtvém panském karabáči, poslední své jméno k ostatním připsal — A bylo po všem! Byli puštěni, byli jako pták volni, a přece nikdo z nich se nezaradoval. Volným krokem, jako od hrobu odestoupili od listiny na stole ležící.

Jeden z pánů appelačních radů pak Hrubého i Kozinu ještě jednou vyzval, aby také podepsali. Bělovlasý však rychtář dražinovský zakroutil hlavou a synovec jeho vážně, pánům v líce hledě, odvětil:

„Lomikar nás může donutit, habysme robotovali; hale kerak mám říct, že naše práva neplatí? Proč sme tuto všecko huďáli, proč sme se súdili, do Vídně, haž ke dvoru chodili, proč tu v harestě sedíli, proč teky kreu huž tekla? Ha níčkon bych mil říct: Tuto všecko pro nic ha za nic, tuto bulo všecko bláznové? Šak som si všecko dobře rozmyslil ha huvážil, nežli som začál. Naše právo platí. Dáme to huž na boha —“

A tu krajané všichni, podepsavší, zrak za té řeči klopili a když ven za úředním sluhou, kolem Hrubého a Koziny šli, sotva pozvedli svých zraků. Odešli — dražinovský pak rychtář a jeho synovec odvedeni zase do vězení, aby je pak opustili, leda na tu dobu, když by je vedli v železích na káznickou práci.

Svět se za Kozinou zavřel. Byl opět sám se svou zmařenou nadějí, se svou starostí a bázní o milou rodinu. Také těžce nesl, že ho od starého strýce odloučili. Všichni byli tak slábi, jen on, ten vetchý,

chorý kmet vydržel! Kdyby aspoň mohl býti u něho, aby ho opatroval! Prosil za to, nadarmo však.

Tak míjel den za dnem, jeden delší druhého a každý trudný a smutný. Když krajané na svobodu puštění odcházeli, hnulo se cosi v prsou mladého sedláka. I teď častěji na ně vzpomenul, že jsou u svých, u ženy, u dětí! U těch v duchu nejvíce prodléval. Vzpomínal na ženu a viděl ji, jak se souží a trápí, viděl i starou matku, jak ji znal, zasmušilou, nehořekující, ale se zármutkem dvojím. Hanči pro něj naříká, ale stará matka rmoutí se také pro ten nešťastný zápas, že naděje jejich jsou zmařeny. Ach, již se nedočká té zlaté svobody, pro kterou staré majestaty jako poklad ukrývala, a pro kterou i dopustila, aby její syn byl trápen a trpěl. A Pavlík a Hanálka! Srdce se mu chvělo i když pomyslil, jak jsou opuštěny a ubohy, i když si mámil ducha obrazy minulých časů, když se rozpomínal na dětí svých veselí, na jejich smích, přítulnost, když v duchu zase zaslechl jejich hlasy, jejich drobné krůčky, jak mu naproti běhávaly.

Vzpomínal na Hanči, jak teď asi do Klenče letěla, když uslyšela, že se Čtverák navrátil, jak se po něm, muži svém, vyptávala, jak se asi smutná domů vracela, když zaslechla, že tak hned ještě nepřijde!

Co si doma bez něho počnou, jaké bude míti Hanči starosti a klopoty! A on! Nikoho neuvidí, jako za živa pochovaný! Kdyby aspoň zprávy se mu dostalo, jak doma, jak na Chodsku je.

Jak! Kozina vraštil čelo a bezděky pěstě zatínal, když všecko to bezpráví na Chodech i na něm páchané uvážil.

Do nebe volalo, ale nikde zastání, nikde spravedlnosti! A jak bude, až on se domů navrátí, až pak půjde na robotu a bude mu mlčeti při panském tupení a výsměchu! O kdyby nebožtík táta a ti staří vstali, což by tu teprve bědovali! — —

V duchu se nadál, že někdo za ním sem do Prahy přijde — a nejspíše Hanči očekával. Den za dnem však míjel, týdny již uplynuly, zima byla přede dveřmi, a nikdo! Kozina byl sklamán a kormoutilo jej to. Či by snad nikoho k němu nepustili? A tu se nemýlil. Kdyby aspoň věděl, že tu Hanči, nemohouc pro práce a starosti sama přijíti, poslala sem věrného kamaráda, Jiskru Řehůřka, dudáka a jak se ten vynasnažil, aby směl krajana navštíviti, jak běhal od Pontia k Pilatu, jak prosil, žaronil, jak kolik dnů kolem vězení se potloukal a znovu a znovu prosil, až jej konečně odehnali mocí! Ale ani toho se Kozina nedověděl!

Ploužívá zima nadešla.

Mladý vězeň neustal se ptáti po starém strýcovi, a prositi, aby k němu byl puštěn. Že starý rychtář stůně, že mu je spíše hůř, nežli lépe, to Kozinovi řekli; jinak jeho žádost odmítli. Mladý sedlák dobře pozoroval, že s ním nakládají jako s nějakým zločincem zle a přísně, že jiní, skuteční zlosynové, hůře se nemají. Roztrpčená mysl jeho hledala toho příčinu v původu všeho jeho a všech Chodů neštěstí — v Lamingerovi. I hořkla mysl jeho tím více, a když pomyslil, že, kdyby tak trhanovský pán z nenadání sem k němu vstoupil a svobodu mu nabídl, kdyby odvolal a uznal, že bloudil, že stará jejich práva již neplatí, tu cítil, jak by se Lamingerovi do očí podíval a rozhodné „ne“

tomu katanu do tváře řekl, a vydržel i jeho bodavý, hrozebný pohled jako tenkráte, když si přišel na Houvězdo pro staré majestaty.

XXV.

Za jasného, teplého odpoledne března měsíce vyvedl strážník Krištofa Hrubého ze šatlavy ven do vězenského nádvoří. Starý Kozinův strýc byl velmi sláb a nedal se ani do procházky jemu povolené, nýbrž ihned usedl na hrubou lavičku, stojící na výsluní. Dražinovský rychtář se valně přepadl. Od té doby, jak počal za výslechu při soudu appelačním postonávati, nic se mu neulevilo. Vězení mu neposloužilo, a ty noviny z Chodska došlé a pak starost, co se děje v domově, o němž od té doby nic se nedověděl, ty mu dodaly. Teď nohy vytáhl hodně na sluníčko, na kolena ruce položil, a hleděl k jasným, ozářeným nebesům, na něž patřiti nebylo mu tak dlouho přáno. Za chvilku však sklopil unavený, sesláblý zrak a také bělovlasá hlava sklonila se. Tak seděl nehnutě, v zamyšlení, a chvilkou se jen pohnul, když kašel ho vyrušil. Pak pojednou pozvedl ustaranou hlavu. Spatřilť před sebou na zemi stín, jenž se u něho zastavil.

„Nu jak je, starý?“ otázal se Hrubého vážný pán, ve hřebíčkovém tmavém kabátě, v černých nohavicích a v černých punčochách, drže v pravici rovnou hůl se stříbrným kováním.

„Zrouna dost zle, jemnostpane,“ odpověděl starý Chod, obraceje hlavu k doktorovi nad ním stojícímu. „Sotva nohoma pletu. Mám síly kerak vody. Prvá jsom haspoň míl spaní, hale níčkon — Ha tuto trolení v húdech; vod toho teky chudnu —“

„Mlč, starý, dám ti prášek.“

„Uj, jemnostpane, pro mně huž hapatyka není. Tuto jaro mne sdrhne — ha lepší bude —“

„Nu, starý, že se ti toho mření tak chce. Svět neomrzí.“

„Toť je rozum, jemnostpane, hdyž je čouku dobře — hale našinci —“

„Neboj se, vždyť to přestojíš.“

„Nemyslím, ha kdyby, jemnostpane — Hať by to huž bulo se mnú, kerak by chtíli, jen haby nám naše práva dali. Ha to nedají — ha t u t o je, jemnostpane —“ Stařec mávl mdle rukou. V tom se počal kašlem dusiti. Doktor hleděl na něj ne bez útrpnosti. Když pak Hrubý přestal kašlati, upřel na doktora zrak a pravil:

„Ha jemnostpane, hdyž ráčíte být té lásky, kerak prosím tuten náš chlapec, jako ten Kozina?“

„Ten? Stojí na svém. Je vidět, že máte příbuznou krev. Bláhoví, co myslíte? Proč se nepodáte?“

Hrubý zakroutil bělovlasou hlavou.

„Ne, ne, pane dochtore — škoda mluvit — Ha je-li mu dobře, není-li chorlavý?“

„Kozina? Není,“ odvětil lékař ostřeji, poněkud jsa popuzen pevností Chodovou a měl se k odchodu.

„Ešče něco prosim, jemnostpane!“ tak jej Hrubý zadržel. „Kerú stranú je naše město, Domažlice?“

Doktor udiveně pohledl na starce.

„Nač to chceš?“

„Nu tak, habych vidíl nebe, co je v naši stranu, nad naším krajem — “

Doktor se rozhledl po slunci, mávl pak rukou a řekl:

„Tady v tu stranu jsou Domažlice a ten váš nešťastný kraj, hlaváči. —“

Hlas jeho však nezněl už tak drsně a odcházeje ohledl se ještě jednou po starém Chodovi. Ten opět upřel oči v tu stranu nebes, pod nimiž vypínaly se šumavské hory, rozkládal se jeho nešťastný domov, pro nějž trpěl a jejž měl neustále na mysli.

Doktor, sotva že vyšel pod novoměstskou radnici, potkal appelačního radu Paroubka, a ten jej zastavil, tázaje se, kde chodil.

Doktor pověděl, a také to, že se zastavil u toho starého Choda.

Rada Paroubek zamžoural svým něco šilhavým okem a pravil: „Víte-li, co o něm a jeho synovci řekl náš rada Knecht? Echter böhmischer Dickschädel — ale díval se na mne,“ a Paroubek se usklíbl, až se mu u levého, šilhavého oka všecky vrásky shrnuly. „Ale také jsou“ — pokračoval, „aby odvolali, to co o svých právech tvrdí, to by se snad koňmi dali roztrhat. Ten Kozina posledně řekl, že nač ho nutíme, když práva jejich neplatí. Že mluví podle svědomí a jinak že nemůže.“

„A ještě dost mírně jste s nimi naložili,“ mínil doktor.

„Haha, vy jste čekal šibenici a kolo! — Ale nezapomínejte, že ti ubožáci byli svedeni. Ten urozený advokát jejich, to je urozený šarlatan, šibal. Co peněz na nich vymámil, na koně, na kočár a jinak. A že nemohou zapomenout, co někdy bylo, jaká mívali privilegia, divme se. Ostatně dají teď pokoj. Člověčenství slíbili — až na ty dva —“

„Nu a do roka Kozina také změkne. Ten starý sotva vydrží —“

„Hm, nevím — a kdyby —“

„Jak to?“

„Proto. Lammingra jsme svým rozsudkem tuze nepotěšili. Jak slyším, podá odvolání. Chce celou věc dostati od appelací k soudu hrdelnímu.“

„A pořídí to?“

„Hm, je to Lamminger. Těm Chodům to ve Vídni šlo z počátku dost pěkně a ten prokurator Štraus zavedl jim process na dobrou cestu. A Lamminger přece všecko zvrátil. Má mnoho přátel, a pak ví, že selské soudy a vzpoury nejsou nahoře oblíbeny.“

„A přijde-li to ku hrdelnímu soudu?“ vpadl mu doktor do řeči.

„Pak to vezmou za rebellio a —“

„Pak se najde paragraf za paragrafem, až z toho bude šibenice,“ doplnil doktor.

„Ano, ano, zrovna jako když hledáte vodičku za vodičkou, až nemocného spravíte na věčnost. Je to učenost, co ta doktorská?“ — —

* * *

Manka Přibkova pořád ještě sama hospodařila. Pro jméno tu byl ovšem starý Přibek, její děd, ale ten se po hospodářství sotva po-

ohledl, nemoha se vyplésti z té své podivné zamyšlenosti. Na ženskou, a na takovou mladou, bylo těch starostí dost a dost. A ke všemu se statné dívčí ani neuvolnilo. Ženich pořád ještě u vyhnanství, v Bavořích meškal.

Po domově již toužil a přes čas k rodičům posla poslal, může-li se již navrátit. Ale starý otec jeho pokaždé mu vzkázal, aby jenom ještě zůstal, že není jisto a po něm že se páni dosud shánějí. A tak trávil mladý Chod nevolné, trudné dny ve službě na osamělém, německém dvorci v lesích nedaleko hranic.

Za ten čas, již pomalu rok docházel, dvakráte potěšil sebe i svou nevěstu: Tajně, přes lesy do Čech přišel a za noci až na Oujezd se odvážil, a za noci zas, tajně odtud zmizel. Posledně, bylo před červenými vejci *), se již zaklínal, že tam v Bavořích už nevydrží a že si raději rok v arestě odsedí a bude třeba v řetězích na robotu chodit, nežli by déle zůstal tam v cizině mezi cizími lidmi.

Manka ho těšila, chlácholila i prosila, aby se pamatoval, až jí konečně slíbil, že nějaký čas ještě počká. Nicméně nebyla upokojena, obávajíc se, že milý její chlapec touze své po domově přece neodolá. — Jak ráda by ho doma, jak ráda by ho již svým mužem měla, tak přece zamítla radu staré sousedky, mínící, aby Manka, až vrchnost přijede do Trhanova, aby tam šla za ženicha prosit.

„Táta by na mne přišli — ne, tuto nihdyž nebudělám.“

Za to Hančí den co den přezvídala, přijela-li již vrchnost. Mladá selka, hned jak se jaro bylo otevřelo, vydala se na cestu do Prahy, aby navštívila svého Jana a starého strýce ve vězení. Jak do Prahy pospíchala, jak chvátala, jak se těšila i zase lekala toho okamžiku, až muže svého uvidí! Napadalo jí ovšem, že na podzim Jiskru k Janovi nepustili.

Ale dudáček je cizí, ona pak ženou a matkou vězňových dětí, a nikdo snad nebude tak urputný a bez citu, aby ji ode dveří odehnal! A přece se tak stalo. Pořídila zrovna tolik, jako Řehůřek Jiskra. Nadarmo prosila, nadarmo plakala a všecko co u sebe měla na penězích strážcům nabízela. Nepustili ji a jenom tolik vymohla, že alespoň Janovi řekli, že tu byla.

Kozina dost už navyklý na přísné s ním nakládání, nechtěl nicméně ani uvěřiti, že by mu ani té chvíle rozhovoru s ženou nepopřáli. Tak blízko mu byla! Nitro jeho sevřelo se, ale hned hněvem vzkypělo; a zase v myšlenkách sledoval ubohou Hančí, jak od vězení odcházela, s jakou se domů vrací. O kdyby ji viděl, jak byla sklíčena, jak celou skoro cestu plakala a znovu v pláč vypukla, když jí přišly děti s bábou naproti, aby uvítaly matku, aby uslyšely, co jim táta vzkazuje.

Proto teď, když máj už přišel, když všecko na dole i na stráních se jen zelenalo a krásně kvetlo, vyzvídala, přijela-li vrchnost. Jiná léta tou dobou již meškala na trhanovském zámku, letos však se nějak omeškala. Snad Lomikar ještě pokořenému lidu nevěří, snad se bojí nové bouřky, až by přišel, — tak tu tam mužští uvažovali. Nikdo však nelitoval, že urozený pán nejede. Byltě horší ještě, nežli jeho úředníci.

*) Velikonoce.

Jen Hančí by ráda byla uslyšela, že vrchnost přijela. Ujednalať si v duchu, a nikomu se s tím nesvěřila, že si dojde na zámek k urozené paní, aby se za Jana přimluvila, aby ho nyní již propustili. Mělať k ní důvěru, neboť slýchala, že není tak tvrdého srdce jako pán; a pak doufala, věřila v její cit. Bylať urozená paní také ženou a matkou — A kdyby nevymohla, aby Jan byl dříve z vězení propuštěn, než-li jak mu bylo usouzeno, to na jisto doufala, že by jí vymohla alespoň k němu přístup do vězení. Bylať nebohá odhodlána, že by se ihned zase na cestu do Prahy vydala a že by, muži pro radost, vzala Pavlíka s sebou.

Než jaro minulo, i čas žatvy přešel, a vrchnost na zámek trhanovský nepřijela. Hančí již pak na ni nemyslila, protože nyní počítala, že brzo bude tomu rok, kdy byl Jan odsouzen, a že už se brzo vrátí. Sklíčenost dřevnější povolovala, líce mladé hospodyně se jasnilo, a s Jiskrou a s Dorlou o jiném teď nemluvila, než o příchodu Janově. A ti když odešli, vypravovala zase Pavlíkovi a Hanálce o tátovi, že už brzo přijde z Prahy, vypravovala jim o něm, když byla v neděli odpoledne s nimi sama, a každé volné chvíle, zvláště když je ukládala a vybízela, aby se za něj modlily.

Pak už žádaná doba přišla. Denně pak, každou hodinu ho čekala na jisto, nedočkavě rozechvěná, často mu naproti chodíc sama i s dětmi. Zatím už zase podzim nastal, a bylo již přes rok, co Jan z domova odešel, i přes rok už, co byl odsouzen. Tu pevná, blahá naděje její počala se viklati a bývalý strach a dřívější ouzkost vracely se jí do srdce, nadějí sotva pookřávšího. — —

Bylo na večer nevlídného dne podzimního, když se do rodné vsi vracela z města, kamž byla odešla za hospodářskou záležitostí i s tajnou nadějí, že by se snad s Janem potkala.

Nyní, kdy sama přicházela, kdy smutek jí na duši ulehl jako trudný soumrak toho podzimního podvečera na všecku kolem krajinu, zahlédla hned na kraji vesnice sběh lidí, kteří poslouchali nějakou novinu.

„Lomikaroji není tutoho dost — harest mu málo!“ ozýval se hlas ze zástupu. „Ešče jedmú bude súd. Slyšili ste? Hin v Klenči buli ze zámku ha huž Čtveráka s sebú vzeli jako Syku — Povedú je hin do Plzně —“

Hančí zbledla a v ten okamžik se jí srdce stišilo. O muži jejím nemluvili a přece ji ta novina tak polekala, poděsila! —

A druhého dne, když už došly zevrubnější zprávy, jak přišli najednou, z nenadání nejen pro Syku a Čtveráka, ale také pro Pajdara pocínovského, starého Šerlovského, pro Peče chodovského, a Němce medákovského, a pro všechny, kteří byli ve Vídeňských poselstvích a v Praze a jak je spoutané do Plzně zavezli, tu Hančí rukama lomící již věděla, proč jí muž nepřišel, ač rok ve vězení, jak mu přisouzen, byl uplynul, a všecka od sebe vykřikla, an Jiskra Řehůřek, všecken zaražen, jako s bázní do světnice vstoupil:

„Jiskro! von se huž nevrátí!“ — —

XXVI.

Bylo v polovici února r. 1695.

Tou dobou jednou odpoledne vyváděli žalářník a voják Jana Kozinu z jeho vězení do jiného. Venku hučel vichr, a sténání jeho zalehalo až sem do pusté vězenské chodby. Kozina, vešed do nové celly, zastavil se na okamžik u dveří a rozhledl se. Pojednou prudce vykročil, až mu řetěz na nohou zařinčel, a již stál u tvrdého lože, jen slamou vystlaného, na němž odpočíval dražinovský Kristof Hrubý. Stařec, když loňského jara s doktorem na nádvoří mluvil, tušil sobě na jisto blízkou smrť. Nepřišla však a druhou již zimu trávil ve vězení. Na žlutavé, ssinalé tváři a na mdlém oku ovšem bylo znáti, že sil mu za tu dobu nepřibylo. Sešel tak, že synovec jeho jej na první pohled nepoznal.

Kde byl ten dražinovský rychtář, starý sice, ale svěží tváře, očí jasných a jiskrných, statný ten stařec rázu zemanského? Tu ležel mdlý a přepadlý. Dlouhé vlasy, jindy silně prokvetlé, zbělaly mu za vazby jako sníh.

Jakmile Kozina k němu přistoupil, stařec si ho na okamžik prohlížel. Pak svitlo ve vyhublé jeho tváři a mdlý úsměv kmitl se na jeho rtech. Neviděl Hrubý synovce svého od té doby, co jim u soudu appelačního rozsudek ohlásili, jak tenkráte krajané jejich ten revers nešťastný podepsali a pak domů, do pokořeného Chodska, odešli.

„Teky jsi huž jinakší, hale ne tulik, kerak já," oslovil synovce, zraku svého neodvraceje od jeho pohublé, bledé tváře. Byl patrně potěšen jeho návštěvou, o níž byl po čas vazby několikráte, a také nadarmo, žádal. Ještě více se pak potěšil, když žalářník oznámil, že mladý vězeň zůstane tu s ním. Strážcové odešli, dveře zapadly, klíč zarachotil, a Chodové byli sami. Kozina usedl ku strýci na lože. Mdlé, zimní světlo padalo na vězňův chodský, bílý župan, teď už chatrný a vetchý. Bez ozdoby však nebyl. Na prsa mladého Choda dosud splývaly s dírky rudé fábory, dar někdy Hančin, památka šťastné, veselé svatby.

Synovec ptal se strýce po zdraví a ten když sobě postěžoval, otázal se Kozina, hledě bádavě, soucitně na nemocného:

„Rok huž preč, ha my tu ešče. Víte-li, strejčku, proč?"

Stařec, jenž zatím pozvednuv se poněkud, na loži usedl, přisvědčil. Věděltě, že Lamminger podal odvolání z rozsudku soudu appelačního a žaloval ku hrdelnímu. Proto oba Chodové zůstali ve vězení. Hrubý zmiňuje se o původci toho, dodal: „Haby černý chodil —"

„Huž tuto teky pořídil. Bul jsom huž hu súdu. Hale hu jinakšího. Zasejc mne vyslýchali ha práli, že jsom všecko svú řečí huďál —" a tu se zamlčel.

„Hu mne teky buli, tu v harestě. Nemůžu na nohy."

„Dyk jsom si myslil," odvětil synovec a dodal, že Syka, Čtverák, Šerlovský a Pajdar a všickni z poselstev Vídenského a Pražského znovu byli zatčeni a že již také stáli před hrdelním soudem.

Stařec pokývl hlavou a přejev rukou spánky, pravil:

„Vím, vím — Já myslil, že jen mi nebo nebo nás dva chrtí, ha

voni teky ty. Uj, tuten Jidáš tranovský, ten by rád kreu pil, ten by rád všechny Chodováky pomordovál. Panenko Marja! Ti to rozsúdili!“

„Teký huž víte?!“

„Vědět? Vím. Tuti páni vod hrdelního súdu buli hu mne. Nu vám histě teky tak čtáli.“

Stařec se zamlčev, upřel zakalený zrak na synovce, jenž tu seděl mlčky, nehnutě, maje bledou tvář k prsům pochýlenou. Zdálo se, že je zabrán v trapné myšlení. Nepozvedl ji ani, když strýc povídal obsah rozsudku, který mu dnes oznámili: že Čtverák, on, Krištof Hrubý a Kozina, jelikož hlavní a nejpřednější buřici mají býti oběšeni, Ecl pak, Syka a Brychta aby stáli po dvou hodinách denně na pranýři, načež aby byli ze země vypověženi. O ostatních, bylať jich veliká řada, stařec si všecko nepamatoval, jen tolik, že někteří byli na dvě léta, jiní na rok a někteří na tři měsíce do tuhého vězení odsouzeni.

Teď teprve, když Hrubý umlkl, pozvedl Kozina hlavu a pravil z myšlenek se probíraje:

„Jau, tak nám tuto teky čtáli.“

„Nu, chlapče, tuto nám dali za naše práva. Majestaty nám vzeli ha dali nám voprátku — Hale to by chtil jen Lomikar. Ve Vídni tuto tak nenechají — Nemožú! Co jsme huďáli?“

Kozina zakroutil vážně hlavou.

„Nevím, strejko.“

„Hale toť volá do nebe. Císař tuto nepodepše — ne, ne — Ha, hdyž tuten tranovský vlk musí mít život, hať mi vemú, starýho, stúnavýho chlapa. Co se mnú — ha nevidíl bych ty zlý časy,“ dodal stařec mdlejším hlasem, a v tom kašel přerušil mu řeč.

Kozina vstav, přešel vězením a pravil: „Znám ho — von nehulevi. O, my se huž dym nevrátíme.“

„Já ne, chlapče, hale ty — Necintuj se. Není možná, máš ženu, děti —“

Mladý sedlák sebou trhl. Slova starcova dotekla se toho, nač prve již i teď myslil. Mocná jeho prsa neutajila teskného povzdechu

„Strejčku, tuto je to nejhorší. Hanči ha děti, my děti, pořád na ně myslím. Hdyby jich nebulo. Hať by mi voběsili, nic bych se necintoval, nic bych neprosil —“

„Ha ty bys chtil Lomikara prosit?!“

„Nihdyž, ha hdybych vopraudu stál huž pod šibencí.“

Pak se zamlčeli oba; když po té zase počali hovořiti, nic se již o krvavém rozsudku, nemilosrdně krutém, nezmínili. Na domov vzpomínali, na pěkný chodský kraj, na rodiny své. Jen jednou ještě starý Hrubý zatoužil nad panskou tvrdostí, a to když uslyšel, že Jiskru dudáka a pak ani Hanči k synovcovi nepustili. — Bylo to smutné obou shledání, než oba přece potěšilo velice. Dávnoť si ho přáli a po něm toužili. Trapné samoty a odloučenosti, plné smutných a mučivých myšlenek, aspoň z části se zbavily. Kozina ošetřoval starého strýce, jak bylo ve vězení, jemu vězni, jen možná.

Starcovým jediným potěšením byla rozmluva o domově, a synovec jeho také tam v duchu s ním zabíhal nejraději. O rozsudku již se

nezmínili, ačkoliv oba kolikráte za den, když se zamlčeli, i za hovoru i v noci sobě vzpomněli, potvrdí-li jej u dvora. — —

Starý rychtář smrti se nelekal. Kolikráte se o ní zmínil, na jisto ji čekaje. Cítiltě, že sil jeho ubývá. Třetího dne, co Kozina s ním ve vězení meškal, o kněze poprosil. Když přišel a na cestu do věčnosti ho opatřil, prosil ho stařec, aby mu napsal do domova psaní. Když žádosti jeho kněz směl vyhověti, sám Kozina se zaradoval: vzpomnělť, že tak dojde také zpráva k jeho rodině, že bude možná několik slov jim vzkázati. Již to pomyšlení oblažilo otce po rodině své práhnoucího.

Kněz oznámil Hrubého rodině do Dražinova, jak je s hospodářem, i jeho poslední vůli, když by se více domů nevrátil. Oznámil všem jeho zármutek, že nikoho již nevidí, i jeho poslední požehnání. Na konci pak podotekl, že je s ním teď Kozina, a ten že u nich v Dražinově a doma v Oujezdě všechny, ženu, děti a matku na stokrát pozdravuje, a to aby v Oujezdě na jisto vyřídili. Více nesmělo býti připsáno. —

Starý, vlídný kněz, prve nežli z vězení odešel, těšil Hrubého, zvláště pak, aby se nelekal smrti, že se ještě snad pozdraví.

Hrubý však nedal mu ani domluviti.

„Dyk voni ti páni teky dobře vědí, že je se mnú huž hamen —“ proto mi sem tutoho chlapce pustíli. —“

Hdyž kněz odešel, obrátil mdlé své oči po synovcovi a pravil:

„Hdyby tak pánbů dal, chlapče, ha já vědíl, že ty tomu hujdeš! Kerak kámen mám to na prsou — Bulo by to jinakší humírání —“ Zamlčel se, hleděl před se do prázdna, až pak opět se obrátil po synovci, jenž mu seděl u nohou.

„Ha hdyby pánbů dopustil, ha hdyby tě vopraudu vodsúdili, Jene, nepros!“

„Nebudu, strejčku, huž jsom prál.“

„My nic nespravjíli, hale nadarmo přece nehumřeme —“ a tu ve starcově zraku jakoby svitlo. „Ha hdyby hin hu nás podepsáli ha vodvolali, ha my ne, právo nebude ztraceno. Co po nás budú, mohú se zasejc hlásit, haž bude, dá pánbů, lepší čas.“

Pak umlkl unaven a sepjal ruce, jakoby se modlil. Odpoledne chvilku dřímal, a po té se opět za chvíli modlil. Ustanuv, s Kozinou rozmlouval; než hovor ho již unavoval a často se zamlkal, odpočívaje si. Byl opět na Chodsku, vzpomínal na své a těžko nesl, že nebude v rodné, domovské půdě odpočívati. Pak sáhl po Kozinově ruce.

„Jene, pro pána boha ponejprv, po druhy ha po třetí tě prosím, vodpusť mi — ty bys tu snad nebul, hdyby já — — vodpusť mi —“

Mladý Chod sevřel starcovu studenou ruku.

„Bul, teky bych bul, strejko — ničím jste mi nehublížili — ničím“ a hlas mladého Choda se třásl. — —

Když se vězením první soumrak ukládal, ozval se opět starý dražinovský rychtář: „Pořád se modlím ha pána boha prosím, haby se nad našima dyma smiloval ha nejvíc nad tebú, Jene — haby nedopustil, habys bul nevinně hutracenej. Ha doufám, že je ešče boží spravedlnost.“

Když žalářník pak mísku polévky nemocnému přinesl, ani se jí nedotekl. Kozina prosil, aby jim tu světlo bylo ponecháno a žalářník

prosbě té vyhověl. Po celou noc Kozina ani oka nezamhouřil, poněvadž už sám viděl, že se strýc neklame, tuše blížící se smrť. Starý Chod do poslední chvíle zachoval jasnou mysl. K ránu, když kahan skoro již dohoříval, žádal synovce, aby se nahlas modlil. Kozina klekl u lože a říkal modlitbu za modlitbou, zraků svých se strýce nespouštěje. Pojednou se v modlení zarazil. Vztáhlť strýc prudce ruku, hlavou pohnul, po tváři se mu rázem smrtelná bledost rozestřela. — —

Bledý zásvit denní padal do smutného vězení, kdež ozýval se křečovitý mužský pláč. Když pak později žalářník vešel, nesa vězňům snídaní, zastal Kozinu u mrtvoly strýcovy sedícího. Mladý Chod již neplakal. Seděl tu bled a nehnutě jako socha s rukama sepjatýma, modle se za strýce, jehož duše vznesla se do volnějších končin.

Když mrtvolu starého Hrubého vynášeli, prosil Kozina, aby ji směl ke hrobu sprovoditi. Nedovolili mu toho a jen mu na jeho otázku udali, že bude druhého dne odpoledne pohřbena. Jinou prosbu však mu splnili: nezavedli ho do jeho dřevnějšího vězení, nýbrž nechali jej po jeho žádosti v tomto, v němž strýc dokonal. Toho a příštího dne měl skoro jen nebožtíka na mysli. Uvažoval, kde skončil nejváženější ten na Chodsku rychtář a kam mrtvolu jeho asi zanesou. Nikoho tu nebohý neměl ze své rodiny, aby nad jeho mrtvolou zaplakali, ba ani nevědí, že jim starý hospodář odešel na věky. Což by tam v dražinovském jeho dvorci naříkali, synové i čeládka, ne tu chvíli, co zemřel, ale po všecky tři dny; po všecken ten čas by se ze dvorce nářek rozléhal, i vyčítání všeho toho, co zesnulý dobrého udělal, jak měl rodinu rád i čeládku, jak byl moudrý, štědrý a ochotný ke všem. A tu v té komoře umrlčí, do které ho zanesli, nenechají ho ani do třetího dne. Hned druhého jej vynesou a nepřijdou tři staří zpěváci vesničtí, kteří by nad otevřenou rakví smutně zazpívali žalostnou píseň o duše rozloučení — nepřijdou ani sousedé mrtvého vyprovodit. Nikdo s ním nepůjde, nezazvoní mu ani, zanesou ho ven, do hrobu spustí — Kdyby aspoň jemu bylo dovoleno shlednouti to nešťastné místo posledního odpočinku, a pamatovat si je. Pamatovat? On?! Což se vrátí, aby doma mohl říci —?

Kozina se bezděky zachvěl.

Po celé odpoledne, kterého, jak věděl, byl starého strýce pohřeb, se modlil. Než v nejupřímnější modlitbu vtíraly se mu divné myšlénky, tak že pro ně až na chvíle ustával v modlení. — Jak smutno tak v cizině, ve vězení zemříti!

Vzpomněl na sebe, na ženu a děti — A což on! — Snad něco horšího jej čeká — Potvrdí-li tam ve Vídni ten rozsudek. — Myšlénky se mu zarážely, cítil, jako by se mu srdce zastavilo — až pak sebou trhl a jal se zas modlitbu odříkávati, rychleji, vroucněji, aby tu děsnou myšlénku zapudil.

Nyní zase nastali mu dnové trapné samoty a odloučenosti, plní smutných a mučivých myšlének. Čas zvolna ubíhal, plížil se; konečně dostalo se mladému vězňovi zase vyrušení.

Jednou ráno žalářník, když mu byl snídani dodal, zastavil se u samých dveří, an již odcházel, a upíral na okamžik oči své na vězně. Konečně, jakoby se rozmyslil, pravil:

„Slyšíš, sedláče, něco ti povím. Ale neříkej to, že to máš ode mne. Ty se toho lekáš, že to ve Vídni všechno potvrdí — a takhle se ti přece uleví —“

Kozina vztýčil kvapně hlavu a napjatě poslouchal.

„Včera to přišlo z Vídně — dověděl jsem se jen tak — rozumíš, ale mlčet budeš,“ mluvil žalářník. „Císař všecko nepodepsal —“

Vězeň sebou trhl a cítil, že na líci mu červeň proskočila. Ale již zmizela. Oči jeho tkvěly na rtech žalářníkových.

„Císař potvrdil, aby jenom jeden z vás byl — víš, oběšen —“

„Ha který?“ vpadl mu Kozina do řeči.

„To nevím. To teprve tam ti mají rozhodnout —“ a žalářník ukázal prstem nad sebe, míně tím rady hrdelního soudu. „Ten starý tomu ušel. Teď jste jenom dva — koho si z vás vyberou — ten — To jim je ponecháno. — Ale tys na tom líp. Toho Čtveráka dali do Vídně na první místo, protože měl takové potupné řeči, nebožtíka na druhé a tys byl na třetím. Tak snad tomu nejspíše ujdeš.“

„Ha hdyby mi neodsúdili?“

Žalářník rozuměl.

„Domů také nepůjdeš. Toho, koho pustí, pošlou na deset let do Uher, do Komárna. — Tak to včera přišlo. Na deset let na pevnosti je také něco — ale přece uběhnou. Z Komárna se vrátíš — ale odtamtud —“ Žalářník se zamlčel.

„Pozdrav vás pánbů,“ děkoval mu Kozina temným hlasem.

„Ale mlč! Přál bych ti to, máš ženu a děti —“

Žalářník odešel. Zpráva jeho byla paprskem naděje, jenž se temnem žalářovým zamihl. Jedno bylo v něm jasno: všichni, teď už oba, on a Čtverák neumrou tou potupnou smrtí. Jednomu z nich kyne život. Kterému? Paprslek se mihal: tu slaběji a mdle, tu zase jej úvahy oživily, zaleskl se a na chvilku vězně potěšil. Ten byl mlád, měl milou ženu, děti, nerad by umíral. A neměl proč, byl o své nevině přesvědčen. On jen se domáhal spravedlivé věci, a když ostatní vyváděli Lomikarovi a jeho úředníkům schválnosti, on je varoval, zdržoval. On jen na pravdu a právo své spoléhal a na spravedlnost. Teď má býti oběšen, on nebo Čtverák. Ten měl to říkání v Klenči o panském karabáči, a utopil jej. — Potupil Lomikara. Ten mu nemůže zapomenout. A on, Kozina, Čtveráka zdržoval a pro boha prosil, aby na zámek nechodil. A teď je s ním vinen a souzen! Ani Čtverák si toho trestu nezasloužil, nikdo, nikdo z Chodů, jen on, Lomikar, jenž všechny naschvál popichoval a dráždil. O povedlo se mu! — Koho by on volil? Koho by on určil na smrt, Čtveráka nebo jej, Kozinu, jenž mu tolikrát směle se v oči podíval a směle vždycky za všechny odpověděl. A tu vždycky v duchu mu znělo: „Tebe, tebe!“

Než Lomikar neurčuje, nýbrž soud. Vězeň si vydechl, ale již jako chmura těžká připadlo mu pomyšlení: „Ale co on zmůže! Zrušil ortel soudu appelačního, přiměje i soudce, aby po jeho rozhodli.“ —

Ať rozhodne! Toho se však nedočká, aby on se mu podal, nedočká se, aby on, Kozina, odvolal a řekl: „Všecko to bylo nepravé, čeho jsem hájil a lež, co jsem tvrdil.“ Aby ještě Lomikar ke vší nepravosti své

s posměchem na něj ukázal a řekl: „Hle, jak skrotl, jak se podává! —“ Ne, tolik už zkusit a ještě té hanby a potupy se dočkati?!

Oh, to nebožtík táta nemyslil, když prorokoval, jak ještě pro chodskou svobodu krev poteče, že jeho vlastní syn — A on tenkráte pod lípou, když ho tranovský správce se svými do krve ranil, také se mýlil. Děj se vůle boží! Umře-li, bude to za pravou věc. — —

Byly však zase okamžiky, kdy ho ta pevná odhodlanost opouštěla, a to, když se na ženu a malé děti rozpomínal. Nejednou, když o všem uvažoval, a začal na poslední chvíle a věčné rozloučení pomýšleti, zpotilo se mu čelo.

Nejistota, ten ustavičný boj naděje s obavou, mučily jej nejvíce, a nejednou se už žalářníka otázal, jeli rozhodnuto. Ten mu vždy odpovídal, že není, a posléze, že snad už je, ale že jistotu neví, a kdyby bylo, že soud rozhodnutí své ještě jednou pošle nahoru ku schválení, a to že zase nějaký týden mine.

Hrozní lidé! Nač těch průtahů, nač to mučení? Ale nikdo Kozinovi neodpověděl, nikdo jeho nedbal.

Jednou v bezsenné noci sedě na loži zase rozmýšlel, bude-li on nebo Čtverák na smrt odsouzen. Kdy se toho doví? Kdo by mu pověděl? Tu se mu mihlo hlavou: Ptej se! Znamení! Počtu sudého a lichého. Liché číslo bude tvá smrt — Vstal a zašel ku zdi. Za okamžik stál, pak vykročil a kráčel přímo ku dveřím, kroky tiše počítaje. Tmou bylo slyšeti řinčící řetěz na jeho nohou. Najednou utichl. Kozina došel ku dveřím, dopočítal. Sedm kroků! Nešťastné znamení! — A přece ještě jednou je zkoumal. Přikročiv k loži, sáhl do něho a vytáhl hrsť slámy. Pak přistoupiv k okénku, 'jal se stébla počítati. Jedno po druhém odpočítáno, padalo na zemi. Čtrnácté — už jen dvě má v hrsti — patnáct, šestnáct, oh, a tu se mu namihlo ještě jedno, poslední, sedmnácté!

Té noci již neusnul; ale znamení také nezkoumal.

XXVII.

Bylo již druhé léto po té nešťastné bouři Chodské.

Všecko zase pěkně kvetlo, a v poli obilí hustě se vlnící již srpu zrálo. V ten čas přijela vrchnost na trhanovský zámek, poprvé od oněch neblahých událostí. Svobodná paní Lammingerová z Albenreuthu ani teď ještě ráda nejela. Loni již chtěl manžel její sem se odebrati, ale tu ještě zmohla jeho vůli. Letos pak už nebyla s to.

„Nebojte se, má milá,“ pravil klidně a chladně. „To již nejsou ti staří Chodové. Podivíte se, jak jsem je zkrotil. Jako ovečky jsou.“

Svobodná paní manželi svému uvěřila na slovo; než to právě ji hnětlo. Lekala se hrobového, smutného ticha v tom pěkném kraji šumavském, i toho, že pán její strunu trpělivosti toho lidu až přepíná. Proto když se ocitla v bílém zámku trhanovském, jejž nyní pro husté stromoví sotva bylo viděti, málo kam si vyjela, trávíc skoro všecken čas ve stinné zahradě. Meškala tu sotva několik málo dnů a již se jí tu stýskalo. Jindy bylo přece veseleji, dokud měla tu dcery. Teď i druhá, nejmladší, se jí provdala a letos záhy z jara odebrala se na statky svého manžela, hraběte z Vrtby a Freudenthalu.

O přála jí to. Nejednou si již teď na ni vzpomněla, jak se mladé, veselé dívce tu na osamělém zámku vždycky stýskalo. Jak teprve nyní by odtud toužila!

Dnes, bylo v neděli odpoledne, meškala svobodná paní z Albenreuthu zase v zámecké zahradě. Sedíc pod klenbou, přistřiženou z husté habřiny, četla list. Došel dnes dopoledne; od té doby již několikráte ho přečetla. Teď opět sledovala napjatě řádek za řádkem, a jak ho ráno v radostné nedočkavosti chvatně zrakem přelétla, tak nyní všímala si každého slůvka, vážíc jeho význam. Vážná tvář urozené paní se za čtení vyjasnila zásvitem srdečné tiché radosti. Ale teď, ana již dočítala, rázem přestala, a držíc list v pravici, obrátila se v tu stranu, odkud kroky se ozývaly.

Očekávala manžela, než v tom z uličky přistřižených houštin starý Petr, komorník páně, vystoupil.

„Ah, tys to, Petře!" promluvila paní vlídně. „Co dělá pán?"

„Ještě pracuje."

„Stalo-li se něco?"

„Nic, Milosti, brána je zavřena, ale divná věc, nějaká selka se přece tam dostala. To vyčíhala asi, kdy branku otevřeli —"

„A co chtěla?"

„Ptala se po Vás, Milosti. Hnali ji pryč. Teď se jdu podívat, je-li také zahradní branka —"

Trhl sebou, nedomluviv. Kroky, jež se ozvaly za arkadami na stezce, vysypané drobným pískem, starého hrdinu vyrušily. Paní Lammingerová tam také se obrátila, a hle již viděti — totě ta selka, jistě. Ve smutkové sukni*), v bělostné zástěře, majíc kolem hlavy uměle uvázaný šátek vyšívaný, bělounký jako křída. A dvě děti s ní, chlapec a holčička, obě svátečně vystrojené, s vlásky pěkně učesanými.

Urozená paní zvědavě si prohlížela mladou, hezkou selku. To však jí hned do oka padlo, že příchozí je nějak bledá, usoužená. Petr vzpamatovav se, chtěl už jí vstříc jíti a pryč ji odvésti, ale na pokyn své velitelky toho nechal. Selka, spatřivši dámu krásně a bohatě oděnou, zarazila se. Ale již sklání se k dětem a něco jim povídá, a v tom hošík její se rozběhl a nežli se kdo nadál, políbil urozené paní ruku. Sestřička však, děvčátko asi čtyřleté, krásných, zlatých vlásků, zardívajíc se jako planý mák, sotva že k dámě poposla, již stanula, se stydíc. Teď už také starý Petr hleděl ne bez zalíbení na smělého chlapce a stydlavou, hezkou jeho sestřičku, jež se šlechtičně patrně zalíbila. Ta nyní zase na selku zrak upřela.

„Kdo jsi a odkud?" ptala se jí.

„Z Houvězda, Kozinová."

Stín přeletl bílým čelem urozené paní. Starý Petr sebou trhl.

„Co chceš?" ptala se šlechtična.

Ale v tom už se mladé selce zalily oči slzami a nemohouc promluviti, padla před paní na kolena.

„Milosť, hurozená paní!" vyrazila teď ze sebe. „Milosť!"

„Vstaň a pověz, co chceš."

*) Bývá tmavá fialová.

„Dyk snad víte, hurozená paní. Huž druhý rok je můj muž v harestě. Von je v tom nejhůř ha nejmíň huďál. Dycky chlapy krotil ha bránil jim, ha prosil je, haby tutěch lermů neďáli. Ha při tuté leberii teky nebul, to huž bul zavřínej. Hurozená paní, přimluvte se hu svýho pána, haby ho huž pustili. Sme tak dlúho sami, všecko hu nás chudne, ha von chudák! — Ha tuty děti, hurozená paní! Šak víte sama, co té děti mít! Ha esli sedlák něco huďál, dyk sedíme šichni při hříšný vodě, ha je haž dost huž potrestán. Pro boha živýho, hurozená paní —“

Šlechtična nepřerušila řeč nebohé prosebnice. Slova její i slze paní Lammingerovou dojímaly; více však ji dojalo a srdce jí sevřelo, ana si v ten okamžik vzpomněla, co jí řekl včera manžel mluvě o soudu: že Kozina oujezdský bude bezpochyby na smrt odsouzen. Div, že se jí zrak nezkalil, an nyní utkvěl na pěkném hošíčku boubelatém, na sestře jeho zlatovlásce, na nevinných těch dětech, jež nechápajíce své a rodičů svých neštěstí, plny úžasu a s bázní zároveň hleděly s plačící matky na vznešenou, krásně oděnou paní.

„Neplač, ubohá!“ oslovila šlechtična selku. „Je mně tě líto, ráda bych ti pomohla a přála bych ti a dětem, abyste nebyli bez otce, ale já nic nemohu —“

„Hale hurozený pán váš —“

„Mýlíš se, on nesoudí tvého muže, ale soud v Praze, na tom všechno záleží. Uvidím, co bude možná —“

Trhla sebou, nedomluvila. Blížící se kroky ji zarazily. Petr se také zalekl a bezděky ustoupil hloub ke křovinám. Tušiltě jako paní, kdo se blíží. A tu již stanul Lamminger! Přehlíží svým chladným, pronikavým zrakem neočekávanou skupinu. Hanči, naslouchajíc slovům jeho paní, nevšímla si ho, až teď on promluvil:

„Kdo ji sem pustil?“ Ptal se tak, na selku se ani neohlednuv, klidně, ledově ale zároveň káravě. Hanči zrovna píchlo, jak ho spatřila a uslyšela. K té vznešené paní měla důvěru, nic se jí nebála, ale tu před tím! To je on, Lamminger! Jako by se byl ostříž zjevil. Hrdlo se jí stáhlo a bezděky přitulila k sobě malou Hanálku, tisknoucí se jako plaché kuřátko do záhybů její sukně. Ale v tom kmitla se Hanči myšlenka na Jana, a ta jí síly dodala.

„Hurozený pane!“ zvolala třesoucím se hlasem.

„Co chceš?“ otázal se Lamminger.

„To je Kozinová —“ pravila jeho paní, úzkostlivě hledíc na oba.

„Tak? A co chce?“ tázal se lhostejně.

Hanči místo šlechtičny odpověděla.

„Milosť, hurozený pane! Můj Jan je huž tak dlúho v harestě —“

„Poslal tě *on* prosit?“

„Ach, já nemohla s ním mluvit, hurozený pane. Bula jsom hu něho, hale nepustíli mi.“

„A kdyby pustili, sotva by ti řekl, abys sem šla. Ostatně, mohlas také doma zůstat. Já ho nesoudím, ale soud v Praze.“

„Milostivý pane, hdybyste chtíli, vy všecko můžete. Na váše slovo se tuto stálo, na váše slovo ho pustí. Milostivý pane, pro boha ha pro tuty děti!“

„Na ty měl *on* myslit, než začal svrhovat vrchnost,“ odvětil Lamminger ledově. Na okamžik nastalo trapné ticho. Krutá slova ta odňala Hančí řeč; paní Lammingerová trnula.

„Ha hdy, milostivý pane, pustí Jana?“ ptala se Hančí pak tichým, skormouceným hlasem, neodvažujíc se více za milost prositi.

Podivný úsměv přelétl přes bledé rty šlechticovy. Ale než na tu otázku odpověděl, kvapně ozvala se jeho paní, pohnutým, třesoucím se hlasem po francouzku:

„Pro bůh, pane, nic jí neříkejte, nesnesla bych toho — ušetřte mne!“ A všecka vzrušená hleděla na rty manželovy, co pronesou.

„Nejsem soudce, nic nevím — leda jen tolik, že co nevidět, těchto dnů bude ohlášen rozsudek. Ale abys nebyla sklamána, povím ti, že bude dost přísný. To není jen bouřit se proti vrchnosti. Třeba příkladu, aby na věčné časy nikomu nenapadlo shazovati vrchnost. A zvláště u tvého muže potřeba přísnosti. Ten všechny rozpálil. Dnes bychom ho pustili a zítra by všechny zase pobouřil. Toho by dovedl svou řečí. Proto že je nebezpečný, musí pykati. Jdi s bohem!“

Slova ta tvrdou výslovností německou pronešená, tvrdá, necitelná sama o sobě, mladou selku zdrtila. Neodvažujíc se již ani hlesnouti, ani k němu vzhlédnouti, vstala a brala své vyděšené děti za ruku. Jak se obracela, setkal se její pohled s lítostným pohledem svobodné paní.

Hančí, sotva krok učinivši, dala se do hořkého, usedavého pláče.

Tak odcházela. Lamminger, po ní se neohlednuv, upřel chladný zrak na svou paní a pravil:

„Podruhé mne, prosím, takovými audiencemi ušetřte!“

A odešel druhou stezkou a záhy zanikl mezi stromy a křovinami. Paní jeho, všecka ještě rozechvělá, nemohouc ani slova pronésti, upřela za ním lesknoucí se rozčilením oči, a v pobouřené duši se jí mocně ozvalo:

„Tyrane! —“

* * *

Nebe bylo všecko mraky zaklopeno. Stín jejich uložil se na pohorský kraj, jenž utichnuv, očekával jejich vláhu. Bylo zrovna v neděli odpoledne, týden po tom, co byla Hančí Kozinova prosit u vrchnosti. Oujezdem vládlo hluboké ticho. Bylo by, kdyby se ani bouře neblížila. Všecko bylo zamlklo, zaraženo. Všichni tu, jako všude na Chodsku, teskně a dychtivě očekávali, jak rozhodnou o těch nově zavřených i o těch, kteří tak dlouho již vězněni, o Kozinovi a Čtverákovi. Jak o těch dvou má býti rozhodnuto, nikde nevěděli, ani netušili. Kdož by se také nadál tak hrozného trestu?

Jen o starém Hrubém rozlétla se všude zpráva, jak domů, jsa na smrt nemocen, psaní zaslal, a jak po té brzo odešel na pravdu boží. Zrovna o něm u Kozinů také mluvili.

Pod lipou na dvoře seděly Hančí s tchyní, Řehůřek Jiskra, a host, nebožtíka Hrubého nejstarší syn, jenž přišel příbuzné navštívit a oznámit, že se půjde do Prahy na všechno přeptat, jak s nebožtíkem tátou bylo, a že se vynasnaží, aby se k Janovi, ku Kozinovi, dostal. Hančí zprávou tou oživla. Prve seděla tu zamlklá, zamyšlená. — Od oné Trhanovské

cesty nemohla se vzpamatovati. Pomyšlení, že muž bude na dlouho odsouzen, že třeba ještě několik let bude u vězení, to ji skličovalo, a nikdo ji nemohl potěšiti, ani Jiskra ne, jenž tvrdil, že Lomikar jen tak hrozil, aby se ještě i Janově ženě pomstil. Veselý jindy, nyní vážný dudáček dokládal své mínění tím, jak že by to mohlo býti, když ani Jan čakany nebo pušky v ruce neměl. —

Jak tenkráte to pozdravení Janovo v listě nebožtíka Hrubého Hanči a všechny potěšilo! Teď v duchu se zaradovala, že snad mladý Hrubý také nějaké noviny přinese, a jestli že ho k Janovi do vězení pustí, to se pak znova také ona vydá na cestu do Prahy; tak si to nyní v duchu umiňovala. Ale pojednou sebou všichni trhli. Temný rachot se ozval, a všem připadlo, že náhle zahřmělo. Bouři čekali, že by však tak na blízku byla, toho se nenadáli. Ale, ne, to nebyl rachot bouře, ale bubnování — ještě bubnují!

Jiskra kvapně vstal a chtěl ku vratům, an jimi malý Pavlík vběhl a jako šipka zrovna k lípě letěl, oznamuje již cestou, že na návsi bubnují a že tam jsou na koních.

Všichni kvapili ven. První jejich pomyšlení bylo, že to vojsko. A tak asi všichni se domnívali, kteří ze stavení, ze sadů, z pod stromů, kde na trávníku sobě hověli, teď ven na náves kvapili.

Ale ne vojsko, jenom dva jezdce a známé tam shlédli. Písař z trhanovského zámku a mušketýr, jenž bez únavy bubnoval, jakoby chtěl svolati celý svět. Všecku ves sehnal, to se mu podařilo. Byliť oba jezdci za chvilku lidem, mladým i starým, obklopeni. Dychtiltě každý zvěděti, co ti panští poslové zase přinášejí, co oznámí tímto neobyčejným způsobem. Jistě nic dobrého. Ticho, mušketýr ustal. Písař z pod kabátu papír vytahuje, rozbaluje, již počíná čísti:

Z M. Cís. nařízení královští heitmané kraje Plzeňského nařizují a poroučejí, aby, jakož v hlavním městě Praze a v král. krajském městě Plzni i ve všech krajských městech v království Českém publicirován byl nebo bude rozsudek nejvyššího hrdelního soudu, jak jej J. M. Cís. potvrditi ráčila, aby také jmenovaný již ortel v příčině neposlušných a bouřících se Chodů ve všech vesnicích chodovských na panstvích J. Excell. urozeného pána Max. Lammingera z Albenreuthu obzvláštně byl ohlášen a veřejně čten, jakož se tímto činí.“

Šum hlasů, jejž bylo ještě slyšeti, an písař čísti počínal, záhy umlkl; jak udal, co bude oznamovati, sotva že se nějaký výkřik překvapení a úžasu ozval, a již hluboké ticho nastalo kolem. Každý pln dychtivosti upíral oči na rety hlasatelovy. Stařičký, bělovlasý Příbek skoro až k jeho koni se protlačiv, naslouchal, hlavu maje pochýlenu. Manka opodál dychtivostí hořela, zároveň trnouc úzkostí, jak rozsouzeno o jejím ženichovi.

Na pokraji houfu stál Řehůřek Jiskra, vedle něho Hanči blednouc a se zachvívajíc. Na všecko kolem zapomněla, na děti, na hosta, očekávajíc v trýzni duševní osudnou tu zprávu, jíž za své vezme trapná nejistota. Držíc Pavlíka za ruku stála opodál stará Kozinová. — Vráskovitá tvář její, poslední dobu požloutlá, nějak v tu chvíli sesinala; oči stařeniny hořely vnitřním rozčilením.

Povýšeným hlasem četl písař obšírný rozsudek, v němž místem i důvody byly udány a uznané viny naznačeni. I ohlásil, že hrdelní soud uznal tři nejhlavnější a nejnebezpečnější původce rebellie a odbojníky a sice Čtveráka z Klenče, Hrubého z Dražinova a Jana Sladkého z Oujezda, že hrdlo propadli, nicméně že J. M. C ve své klemencí a milosti ustanoviti ráčila, aby toliko jeden z nich byl popraven, a tu že soud, an jmenovaný Krištof Hrubý smrtí přirozenou sešel, rozhodl, aby Jan Sladký z Oujezda, příjmím Kozina, byl oběšen, a že slavný hrdelní soud proto se tak rozhodl, an jmenovaný Sladký či Kozina je sedlák velice výmluvný a tudíž nebezpečný a ze všech nejvíce zatvrzelý, nechtěje o pardon prositi. —

Divného, ano hrozného toho motivování Hančí již neslyšela. Jak zaslechla prve o trestu smrti, počala se třásti jako osyka, a než hlasatel o muži jejím dočetl, vykřikla a jakoby ji podťal, na zemi se skácela.

Nehoda ta na okamžik přerušila čtení rozsudku. Všichni tlačili se ku nešťastné Kozinové. Ženy jaly se bědovati a naříkati a s nářkem tím pojil se křik Pavlíkův a Hanálčin, kteří se k matce bez sebe ležící tlačili. Jiskra Řehůřek vzal Hanči pod paždí, sousedka jedna mu pomohla, a tak zanesli nebohou do nejbližšího stavení, aby ji tu vzkřísili. Za nimi mdlým nejistým krokem kráčela stará Kozinová. Mžitky se jí dělaly před očima, prsa i hrdlo se jí křečovitě svírala a nemohla ani výkřikem ani bědováním si uvolniti, jsouc nenadálou, děsnou ranou jakoby hlasu zbavena, omráčena.

Hlasatel pak dále četl hrozný svůj seznam, počínaje Čtverákem z Klenče, jenž takto smrti uniknuv, odsouzen na deset let do pevnosti Komárenské, nepřítomný Brychta pak do Rábu na dvě leta těžké práce, Syka, Šerlovský mladý na rok do tuhého vězení, ostatním pak, které hrdelní soud na několik měsíců do těžkého vězení odsoudil, a těch byla řada veliká, dána císařským rozhodnutím milost.

Tak byl Lamminger přesvědčen, že Chodové jsou zastrašeni a zkroceni, že s tímto hrozným rozsudkem poslal písaře beze všeho průvodu, s jediným toliko mušketýrem. A hle — ani jediná pěsť z davu, rozsudek ten vyslechnuvšího, se nepozvedla a panští hlasatelé, jak volně přijeli, tak bez překážky a ourazu odjíždějí. Jednotlivci jako strnulí hledí za nimi, beze zvuku, jiní však teprve nyní našli hlas a výkřiky ulevují ohromené mysli. Většina však chvátá ku stavení, kam odnesli Kozinovou. Nešťastná žena! Nešťastná matka!

Všecky ženské se nad ní rozplakaly a také mužští dojati a plni litosti hledí na mladou ženu, probírající se z mrákot do hrozné skutečnosti. A jiní tam nedošli ani do světnice a zastavili se na síni, kde na schodech sklesla stará Kozinová, hledíc před se do země, nevidouc, neslyšíc, co se kolem ní děje.

Uslzená vracela se ze stavení Manka Přibkova. Ještě jednou se teď ohlédla za smutným průvodem. Dvě selky vedou mladou Kozinovou a její matku do statku a vedle Jiskra Řehůřek nese Hanálku v náručí, veda plačícího Pavlíka za ruku.

O což je ten rok jejího ženicha proti tomu, co usouzeno Kozinovi! Nešťastný člověk, nešťastní jeho lidé!

Tak smutně uvažujíc, došla domů. V tu chvíli počalo poprchávati, na sadě vítr lomcoval stromy a hřímání, jež prve z daleka zaznělo, zarachotilo již nade vsí. Manka vstoupivši do světnice, hned se po dědovi ohlédla. Nebylo ho tu, ani na dvoře, ani u souseda. V tom, jak se po něm ve bránce ptala, řekl jí kdosi, že šel tudy, a ukázal zároveň rukou k Trhanovu.

Kam by tam šel?! Vždyť sotva nyní ze stavení, ledva k nejbližšímu sousedovi vyjde. A do Trhanova?! Ku komu? Chvatem se za dědem pustila. Daleko nešla. Na výšině, odkud bylo viděti ku Trhanovu, stál starý Přibek v bílé šerce, do předu poněkud shrbený, o čekanu se opíraje. Vítr zmítal křovinou vedle něho na mezi rostoucí a rozvíval starcovy dlouhé, bílé vlasy. On však toho nedbal, ani krůpějí dešťových; a hřímání jako by neslyšel.

Jen když blesk rudé ssinalým světlem prošlehl zášeřím bouře, hnul sebou, jako by ho stopoval. Teď Manka k němu přichvátala.

„Co tu děláte?“ zvolala.

Stařec se po ní ohlédl, pak ukázal zvadlou, žilovatou rukou k Trhanovu.

„Čekám, hin haž boží posel hudeří. Hin musí hrom hudeřit, do tutoho zlosyna tranovskýho —“

„Hale dědečku!“

„Snad ešče pámbů je, dívči, snad je ešče spravedlnosť na nebi, hdyž ne na světě!“

Manka se až lekla. O rozuměla mu, co mu tak na mysl ulehlo, co ho souží a nitro jeho bouří — ale aby se mu od toho v mysli nepopudilo! Čekala u něho. Bouře se hnala nad nimi, blesk za bleskem míhal se temným vzduchem, ale žádný z nich nezasáhl tam to bílé sídlo panské na dole, na úpatí někdy volných hvozdů chodských! —

XXVIII.

Podzim už nastal, a trhanovská vrchnost ještě meškala na svém zámku. Proč tak dlouho? Jiná léta bývalo tu v tento čas veselo a hlučno, když se hosté na hony sem sjížděli. Letos však ještě ani jediný neodbýván. Nač pán tu prodlévá, v tom tichém sídle svém, jež nyní jako klášter i pevnost?

Ticho ve všech jeho prostorách i v panských komnatách i ve přízemí a v nádvoří, a všecko všude uzamykáno jako před nepřítelem. Vrátný po celý den se ze svého místa ani nehne a v noci hlídačů teď několik. Paní z Albenreuthu ze zámku již na dlouhý čas nevyšla, meškajíc skoro neustále ve svých pokojích nebo v zámecké kapli. Pán častěji vyjíždí, do Kouta nejvíce, ale nikdy teď sám nebo s jediným sluhou, jako jindy, nýbrž vždycky ve průvodu několika jezdců. Strachu však na tváři jeho neviděti. Byla klidná, chladná, jako vždy, i když meškal na zámku, i když ven vyjížděl. Ano, skoro se zdála ještě veselejší a jakási spokojenost se v ní zračila.

A jak by ne! Druhé žně již dobře a šťastně dopadly, na druhý rok již Chodové v nové, tužší robotě a ticho všude. Zvykají. Letošního roku nebylo již nikde, v žádné vsi, tužšího se vzpírání nebo ne-

poslušnosti, jako loni ještě. O ta bouře se mu vyplatí, a ty tresty dobré ovoce vydají. Hrdý ten lid zkrotne a bude jako všude jinde, na všech panstvích. Bez bouře vyslechli ortel hrdelního soudu a za nedlouho sami se přihlásili i ti, kteří do Bavor prchli a byli odsouzeni! Přišel i Brychta, přihlásil se i mladý Šerlovský, oba tvrdé palice. A teď již pykají; teď už ví Brychta, co je shazovati karabáč s valby, jakož také ví ten drzý Čtverák, jenž tu pod samými zámeckými okny o něm posměšně řečnil. Ti asi, řetězy na nohou zvoníce, vzpomínají tam v Rábu a v Komárně na ty divoké voračky!

A Kozina! Dobře tam v Praze rozhodli, dobře, jemu zrovna vděk. Ten sedlák byl ze všech nejnebezpečnější a nejhrdější. Ten míti tak právnické vzdělání! A jak ho rádi mají! Ze všech vesnic přišli nejstarší sem na trhanovský zámek za něj prosit, aby mu dán byl pardon. Jak žebronili, jak se ponížili!

Pustil je do zámku, ale jak jim, ani prosili, do duše promluvil, jak jsou ještě zaslepeni a toho nejhoršího, jenž je do všeho zavedl, se zastávají.

A dříve nežli ti se na zámek dostavili, přišla také stará Kozinová. I ta stanula před branou, chtíc za syna prositi. Ale vrátný ji nepustil na rozkaz svého pána. Kozinová stála jako socha, od rána do poledne, chvílemi úpíc a zvadlé ruce k panským oknům vztahujíc. Stála dopoledne, stála před branou i odpoledne, a tu ještě přišla, o ní nevědouc, její nevěsta, mladá Kozinová.

Lítostné bylo podívání na ty dvě nebohé prosebnice. Sám otrlý vrátný, touže na tvrdého pána, nemohl se již ani ven podívati; a přece pak musil ven, aby, jak pán mu poručil, je vyhnal. Sluha však domlouval, prosil, aby odešly, že je všecko marno.

V tu chvíli nahoře v pokoji urozená paní plakala, an pán její rozhněván pokojem přecházel. Popudilyť jej ty neodbytné selky, podráždila jej manželka, jež odvážila se za ně prositi, nemohouc patřiti na ty žalostící ženy, neštěstím tak stížené. — —

Pak už nikdo nepřišel ku trhanovskému zámku. Ticho jím opět vládlo jako prve, nic se nezměnilo. Jen pán byl nějak ostražitější, an o to dbal, aby noční hlídky byly zvláště bdělé a bedlivé. To bylo od té doby, co byl ustanoven den popravy Kozinovy. Pan z Albenreuthu přece asi Chodům nedůvěřuje a obává se, že by se snad za Kozinu na něm vymstili, zvláště co jim poručil, aby osm a šedesát jich ze všech vesnic, každý s malými dětmi svými, přišlo do Plzně podívat se na popravu Kozinovu, aby si pamatovali oni i děti jejich, aby se vypravovalo do kolikátého kolena, jak potrestány odpor a rebellie proti trhanovské vrchnosti. — —

* * *

Znamení, jichž se Kozina oné noci po dvakráte tázal, nemaje dost odvahy, aby je zkoumal do třetice, neselhala, dobře věštila. Nejistotě mladého Choda bylo konec. Hrdelní soud usoudil tak, jak se vězeň častěji nadál nežli nenadál, když naděje s bázní v jeho nitru zápolily. Rozhodnutí to otřáslo jeho duší, ohromilo jej přece. Ale to

nebylo na dlouho; jakýsi tupý klid se ho pak zmocnil. Uvolnilo se mu; byltě zbaven mučivé nejistoty, v níž zemdlel a jež přece bodati a mučiti ho nepřestávala, ve dne i v noci.

Když po té za nedlouho žalářník pro něj přišel a jemu oznámil, že ho odvezou do Plzně, Kozina se potěšil. Tušiltě sice, proč ho do jeho krajského města dopraví: aby trestem svým byl výstrahou a postrachem zvláště svým krajanům, na něž poprava v Plzni bude více účinkovati nežli v Praze. Než i tomu byl rád. Aspoň každý doma u nich i jinde pozná, jak Lomikar s nimi jednal a jedná; a každý ví, že Kozina z Oujezda není ani lotr ani vrah, každý ví, proč mu tu potupnou smrt usoudili. Nebude ani jemu, ani jeho rodu hanbou a Chodové také nezapomenou, že umřel pro jejich práva, a tak nezapomenou také na ně i na Lomikara, jenž ho křivě obvinil a dal nespravedlivě odsouditi. On, on! Proti němu nebylo dovolání, pro něj právo a spravedlnost zrušeny. To všude vědí, to všude uznají. Proto se Kozina nelekl zprávy, že má jít mezi své umřít potupnou smrtí. A pak se zaradoval, že uvidí ženu, děti, matku. — —

Kolik dnů ho vezli z Prahy do Plzně. O byla to smutná, trapná cesta v okovech, na bídném voze za těch zamračených, deštivých a větrných dnů počátkem listopadu. Ale za týden pak, když už seděl ve vězení plzeňské radnice, vyplnilo se mu netušeně jeho nejvroucnější přání. Záhy odpoledne otevřely se v neobyčejný čas dvéře žalářní a jimi vstupovali — Panenko Marja! — Hančí s Hanálkou a matka s Pavlíkem — —

Temným sklepením zněly výkřiky žalu i radosti, pláč, jednotlivá slova, urvaná řeč, nemohoucí stihnouti citů, jež se střídaly v rozbouřeném nitru všech. Matka i žena pověsily se statnému Chodu na prsa a plakaly — on je objímal, tiskl k prsům, a již se opět po dětech shýbá, jež ho neznají. Udivené, zaleknuté hledí na bledého muže v sešlé šerce, jemuž řetěz na nohou rachotí a je děsí. Matka je beře jedno po druhém, k otci pozdvihuje, dětem hlasem třesoucím se, pláčem sytým vykládá, připomíná, že to táta, a on je horoucně k sobě vine a líbá —

A tu z temného pozadí někdo vystupuje, na nějž vstupující zapomněli, a jehož si Kozina v návalu radosti své ani nevšiml. Totě poctivá tvář dudáčkova, to tě Řehůřek Jiskra, jenž za svobody s ním nejedno šelmovství provedl, jenž byl prostředníkem, když si Kozina Hančí namlouval. Teď vidí jejich shledání. Přistoupil, ruku vězňovi podávaje. A tomu, jak starého, věrného kamarada spatřil, znovu se oči slzami zalévají. — —

Usedl na chudé své lože, maje obě děti na klínu. Již mu přivykují, již se ho nebojí a Pavlík jako by se na tátu rozpomínal. Hladí je, ptá se jich, a zase již obrací se po Hančí, po matce, jež u nich stojí. Na okamžik se mladá selka utišila. Řetěz sedícímu muži neřinčí, a nad ním, děti k sobě tulícím, v nazírání na něj zapomíná na vězení, na vše — Ale teď ji zas bodlo; strašná myšlénka jako uspalá bolest znovu ji srdce pronikla — pamatujíc ji, že je muž na smrt — A již zase Hančí běduje a s pláčem jejím ozval se nářek staré matky. — —

Žalářník stranou, v koutě stojící upomíná, že již čas, že povolená hodina minula. Všichni žasnou. Sotva že se uviděli, sotva pro-

mluvili, a již je rozvádí! — A tolik si chtěli toho říci! Sotva že ženské jako letem mu pověděly, jak je doma, jak se pro něj soužily, jak nadarmo za něj u Lomikara prosily — a on sotva že jen několika slovy pověděl, jak jemu bylo, jak starý strýc umíral — a sotva jen Jiskra an se přítel po nešťastném vzbouření zeptal, v krátkosti udal nešťastný odboje konec i Matěje Přibka smrť, tu již se měli rozejíti —

Jedinou útěchu měli, že zítra jim bude zase dovoleno, aby se shledali. — — Vězeň opět osamotněl. A tu, když ty milé duše nestály po jeho boku, když nechoval na klíně drahých těch dětí, na něž se prve nemohl do syta nadívati, když zase obklopilo jej pusté temno smutného žaláře, tu hrůza ho pojala a teprve teď ucítil plnou silou, co mu nastává. Kdyby viděl, jak v tu chvíli žena i matka, jako zdrceny, pro pláč sotva na cestu vidouce, ven z radnice vycházejí, jak věrný Jiskra, všecek skormoucen, je u jeho dětí, netušících neštěstí své i rodičů. — —

Druhého dne spatřil Kozina své milé zas — a zase jim povolený čas tak uběhl, že se nenadáli. Pak se s ním žehnali, poněvadž domů musili, a poněvadž páni tomu chtěli. O jak se bolestně všichni loučili, ačkoliv věděli, že se ještě jednou uvidí. To bude, až — oh — Těžko pomysliti! — — —

Tak den za dnem ubíhal a již se blížil ten neblahý dvacátý osmý měsíce listopadu.

Nejživěji na něj byl připomenut, když pojednou k němu do vězení kněz vstoupil a jal se ho na dalekou cestu připravovati. Přijal ho uctivě a ve slovích jeho našel mladý, pobožný Chod mnoho útěchy. Poslouchal ho pozorně a ve všem jemu vyhověl, ale když se kněz zmínil o vrchnosti, tu bezděky potřásl hlavou a schmuřil čelo.

„Hdo, velem pane, je vinej, tuten co svý práva brání, nebo tuten, co sta lidí vokrádá, hudluje ha votroky z nich dělá, ha morduje ženám muže ha dětom tátu?“

Kněz vida skálopevnou přesvědčenost vězňovu, více nedomlouval, než toliko pravil:

„Přenech, synu milý, všecko pánu bohu; ten je nejlepší a nejspravedlnější soudce.“

„Jau, pámbů tuto rozsúdí — —“ odvětil pevně zachmuřený Chod.

XXIX.

O Plzeňské ty náměstí!
Nám v žilách tuhla krev! —
— — — — — — — — —
Šel, buben zněl, o jak se tměl
skrz černé sukno zvuk!
Šel, hrdý, vzpřímen, nám však vřel
ve srdcích ještěr muk. —

Vrchlický.

„Po čtyřech ze Lhoty, Kýčova, Tlumačova a Stráže, po šesti z Pocínovic, Medákova, Chodova a Postřekova, osm z Klenče, a po desíti z Dražinova a Oujezda půjdou do Plzně, aby viděli, jak potrestán bude ten buřič Kozina. A každý ať vezme s sebou své děti, chlapce i děvčata, ty, které by si, co v Plzni uvidí, na do smrti mohly pamatovati.“

Tak zněl rozkaz trhanovského pána, jenž všechny rychtáře přísně zavázal, aby v jejich vsích nařízení to jak náleží bylo vykonáno.

Lamminger váhal, nežli tento krutý rozkaz vydal. Nyní, kdy řada chodských vozů vjížděla tmavou branou do Plzně, mohl si každý pomysliti, že je jak náleží naučil poslouchati. Jak nařídil, všichni se sjeli v Domažlicích, odkud provázeni jsouce úředníky panskými z Kouta a z Trhanova vydali se záhy po půlnoci na smutnou tu cestu. Bylo odpoledne, mrazivo a pochmurno, když do krajského města dorazili, a přece ze všech domů vybíhali lidé na ulici, zvědavými bez toho už plnou, aby se podívali na nucené ty svědky, jež pověst už ohlásila. Zvědavě a tu tam soucitně hleděli na statné Chody v kožiších, v pláštích a v beranicích, kteří zachmuření, zamlkle na vozích seděli majíce vedle sebe dítky své, chlapce i děvčátka. Děti ty z odlehlých, pohorských vesnic zvědavě i plny úžasu kolem hleděly na věci jim neobyčejné, na výstavné domy, na shromážděný, pestrý lid, jenž si na ně ukazoval.

Trhanovský pán mohl býti věru spokojen. Ale kdyby byl slyšel ty řeči po všech chodských dvorcích i chatách, kdež rozkaz jeho oznámili, kdyby byl slyšel ty kletby a ta zlořečení! A kdyby se nyní těm na vozích sedícím mohl do duše podívati, co o něm myslí, a proč ho poslechli! Jeli, ale duch jejich o rozkazu jeho nic nevěděl. Jeli, aby ještě jednou spatřili toho statečného obhajce svých práv, aby se s tím mučedlníkem rozžehnali. A kdyby byl Lamminger slyšel, jak celou cestu o nikom jiném nemluvili, nežli o Kozinovi, litujíce ho, velebíce jej a obdivujíce se mu! — Však koutský správce Koš a purkrabí, kterého někdy věznili, dobře to pozorovali, ale když koně svého těsně k vozům přitočili, utichl všechen hovor, a Chodové hleděli jako němí zamračeně do země a žádný z nich se po úřednících ani neohlédl.

Na posledním voze, kde seděl starý Šerlovský s Pajdarem, vzpomněli také na Syku, mladého Šerlovského, i na divokého Brychtu a veselého Čtveráka, kterým v tu chvíli v okovech je jistě lépe, nežli jim všem. To Pajdar vyslovil, a starý Šerlovský dodal, že nejlíp je Matěji Přibkovi — A zhluboka povzdechnuv, v duchu litoval, že s ním tam v té šarvátce nezůstal.

V Plzni bylo nad obyčej živo. Se všech stran sjelo se a sešlo veliké množství lidu, aby viděli popravu chodského sedláka, ohlášenou všude, v Praze i ve všech krajských městech po celém království. Ulice se hemžily lidem, jehož davy se probleskovala zbraň a prokmitával se oděv vojákův, procházejících k vůli bezpečnosti městem. Ouředníci Lammingerovi zavedli Chody do hospody pro ně již objednané. Starý Šerlovský, sotva že něco pojedl, chtěl vyjíti do města, ale hned se vrátil, a všecek popuzen oznámil, že ho nepustili, že je vojáci hlídají.

Když po té s Pajdarem a s několika staršími požádal koutského správce Koše, jenž s nimi tam v jizbě hospodské seděl a je pozoroval, aby jim bylo dovoleno vyjíti, že by si rádi vyprosili přístup do vězení, kdež by rádi dali Kozinovi poslední s pánem bohem, zle se na ně utrhl.

„Však ho zítra uvidíte. K němu nemusíte. To vy tak —! Aby vám ještě naposledy kázal a vás svou řečí pobláznil, jak to již udělal. Nemáte ještě dost, ještě byste si rádi s něčím začali a posvítili? Nesmíte odtud, mám tak poručeno. —“

Nitro se jim bouřilo — ale což činiti? Jsou jako v kleci a holou pěstí co by pořídili? Sedli zas a posupně mlčeli, a teprve po chvíli, když správce Koš ven odešel, řeč se jim uvolnila. A zase o Kozinovi mluvili a také na jeho ženu a matku vzpomínali, jak těm ubohým asi je — Ty dříve, před třemi dny, se na smutnou tu cestu vypravily. Jiskra Řehůřek zapřáhl pěkný pár hnědáků, které si Kozina sám vypěstoval, a na vůz usedla nešťastná hospodářova rodina a Dorla. Starý Vlk běžel za nimi a na prosbu Pavlíkovu vzali starého, věrného strážce také na vůz.

„Míl ho rád," pravil Jiskra, dělaje vedle sebe místečko starému huňáči, z dobrého ještě plemene chodských hlídačů. Za vozem Kozinovým vyjel druhý z Oujezda, na němž sedělo několik sousedek starších ve smutkových sukních jako Hančí a stará Kozinová a ve smutkových, bílých plachetkách.

Vyjely, aby Kozinovy ženské nebyly tak opuštěny a samy v těch hrozných chvílích. Na tom voze seděl také starý Přibek, nebožtíka Matěje otec, kterého Manka marně doma zdržovala.

Ani tak Šerlovský a Pajdar s ostatními o nich rozmlouvali, vkročil mezi ně z nenadání — Řehůřek Jiskra. Tuze rádi ho uviděli a k němu se tlačili, vyptávajíce se ho. Pozorně se kolem ohlédnuv, pověděl, že se s těží k nim dostal a že jen vojáka venku svým chodováckým šatem oklamal. Vypravoval, že Hančí s dětmi a s matkou smějí teď dvakráte za den do žaláře, a že on už tam s nimi také byl. Pověděl, že je Kozina klidný a že ještě ženu a matku těší.

„Ha jak má tuty děti rád! Tu to je k pláči, kerak na ně mluví, kerak je hladí ha hubičkuje — ha kerak Hančí domlúvá, haby je jak se patří vychovála, ha by je teký na něj pamatovala, haby nezapomíly na tátu — haby Pavlík bul jak se patří Chodovák."

Všichni byli dojati, a dudáček také na okamžik se zamlčel a pak zase začal:

„Teký vo vás mluvjíl ha prosí vás, habyste mu vodpustíli, esli komu hublížil, habyste teký pamatovali na stará chodovská práva — Ptal se teký jeli tu v městě Lomikar, ha když jsom prál, že předevčírom přijíl zrouna kerak my, tu si povídá: „Přijíl se na mi podívat. Pane bože posilni mi zejtra, haby se mi tuten ešče nesmíl! —"

A tu si dudáček vzpomněl na příhodu, která se stala, když předevčírem do Plzně přijížděli. Pověděl, že tu zrovna u samé brány potkali Lammingera, také dojíždějícího, a že když starý Přibek uslyšel, kdo tu je na blízku, že najednou ve voze vstal jako mladík a že zaťatou pěstí Lammingerovi hroze, jal se mu spílati, a že měla Manka a ženské co dělat, aby starocha udrželi a uchlácholili, a ještě štěstí, že si toho ten trhanovský kat nevšiml. —

A tu rozechvěnému dudákovi připadlo také, jak vešli ku Kozinovi do vězení, a že ho starý Vlk hned poznal.

„Míli ste ho vidět, kerak radostí vrčíl ha skákal, ha Kozinu lízal; ha když jsme preč vodcházeli, nemohli sme tu němú tvář z harestu dostát. Vlk si leh' ha nešel, ne ha ne — ha tak tam vostál —"

„Půjdešli ešče hin do harestu?" ptal se Šerlovský. Jiskra přisvědčil, že se tam jistě ještě dostane, a tu všichni jako o překot jali

se ho žádati, aby vyřídil od každého pozdravení a jak je to rmoutí, že se nemohou s ním rozloučiti — Ale v tom vešel koutský správce a zahlédnuv dudáka, zle se na něj obořil, co tu dělá. A když Jiskra mínil odejíti, Koš ho zdržoval; dudáček však ho přesvědčil, že musí odejít, že je tu s Kozinovou. A tak správce konečně polevil, marně se vyptávav, co dudák chtěl a povídal. —

* * *

Šero listopadového večera zahalilo královské město Plzeň. Bylo mrazivo a vítr pohvizdoval. Náměstí jako vymřelé, všude ticho a pusto. Venku nebylo nikde světla; domy, tmavá, vysoká radnice, na proti mohutný chrám, stojící prostřed náměstí, vše bylo zahaleno černými stíny. Smutně prorážel gothickými okny chrámovými mihavý svit věčné lampy. Před radnicí přecházel stráží voják pláštěm zahalený. Opodál stálo několik žen v hnědých chodských kožiších. Mlčely, a sotva sebou hnuly, upírajíce zraky své ku kostelu, nad nímž černá, špičatá věž trčela ku tmavým nebesům. Ale teď jako na dané znamení, v pravo, ku radnici se obrátily, kdež vrata vrzla. Vyšly odtud dvě ženské, a každá z nich děcko nese. Chodky, mezi nimiž Manka Přibkova byla, pustily se přímo k nim, ku Hanči a staré Kozinové. Obě se vracely z vězení, kdež dnes poslední večer trávily s mužem a synem. Poslední večer! A již nikdy více! Již nikdy se nevrátí ty večery, kdy všichni doma pěkně pospolu sedali, kdy Hanči u hejčedla zpívala a Jan s Pavlíkem dováděl, kdy byli tak spokojeni a šťastni!

Na to vše jistě teď Hanči pomýšlela a bylo to také na ní viděti. Jak je všecka od sebe, jak hledí na ženské jako vyjevená! Však věru by nebyl div, stará Buršíková v duchu pomyslila, kdyby se těm ženským Kozinovým v hlavách popudilo!

Chodky je teď obklopily, aby je do bytu zavedly, a děti, jež v náruči usnuly, jim pomohly nésti. Hanči nechtěla do bytu, že by tam nevydržela úzkostí, že tam všechno na ni padá. Dost jí domlouvaly, až pak dvě ji nezbytně vzaly pod paždí, neustále ji těšíce. A jak kolem kostela šly, stará Kozinová pojednou se jim vytrhla a padnuvši u dveří na kolena, jala se plakati a modliti se. A již také Hanči vedle ní klečela a Chodky nad nimi stojíce, smutně a soucitně na ně hleděly, v duchu se také modlíce, aby je pán bůh potěšil. —

V tu chvílí bylo ticho v žaláři, ozářeném dvěma voskovicemi u kříže na pokrytém stolku stojícími. Na stěnách vězení mihal se stín mladého Choda, jenž zamyšleně přecházel. Byl bled, ale kliden. Slyšel o přípravách, slyšel o účastenství svých krajanů, jak mu o něm skrze matku Jiskra byl zvěstoval. Bylo mu útěchou — Cítil, že Lamminger úplně nezvítězil a že zítřejší den mu také nepomůže, třeba dosáhl toho, čeho chtěl, jeho, Kozinovy smrti.

Ale jak bude dále na Chodsku? Jak bude s rodinou?

Těžké dvě myšlenky, na něž neměl odpovědi, a jež tesknotou ho naplňovaly. Sepjal ruce a jal se modliti. Usedl na lože. Záhy však unavení přišlo. Unavení z myšlení, z dojmů a mocných citů. Položil

hlavu a hned usnul. A spal dobře až do úsvitu, kdy se ihned probudil, jak uslyšel ve dveřích klíč zarachotit.

Přinesli mu snídaní, lepší nežli kdy jindy. Sotva že se jí dotekl a trochu vína upil.

Pak přišly — matka a žena s dětmi i Jiskra. Píchlo ho, když je zahlédl. Naposled! Ty poslední dny se mohl ještě těšit, když z vězení odcházeli: přijdou zas odpoledne, zítra, a zítra ještě jednou. Teď už neměl žádného zítra. Pomyšlení hrozné! Vida však ty bledé, vyděšené tváře matky své i ženy, opanoval se a jal se je těšiti.

„Dá pámbů, že nadarmo nehumírám — že to bude pro všecky lepší. Třeba se tutoho dočkáte ha budú pak šichni vzpomínat. Lomikar hu světskýho súdu vyhrál, hale hin hu božího vyhrám já — protože naše věc bula pravá ha já nevinně musím humřít —“

Tu stará matka jeho rukama zalomila.

„Ha já tuto všecko huďála — Dobře má Hančí, já jsom tutoho vina — Hdyby tu těch majestatů jsom nechala — O můj chlapče, vodpusť mi ha ty teky, dívčí!“

Každým, kdo znal tuto pevnou stařenu, jež se tak ovládati dovedla, byl by tento projev zoufalého bolu, ten výkřik mateřského srdce, otřásl. Syn k ní kvapně přistoupiv, těšil ji a pak obrátiv se ku ženě své pravil pohnutým hlasem:

„Esli tak Hančí myslíš, prosím tě, nemysli huž, ha mámě nic za zlé neměj. Vona za nic nemůže — Co jsom huďál, bul bych i bez ní huďál, šak víš, že jsom to dávno huž míl v myšlínkách —“

A již opět se k dětem chýlil, a na ně mluvil a je hladil. Pak jakoby si vzpomněl, k matce se obrátil a prosil ji jakož i ženu, aby mu odpustily, že jim tolik zármutku způsobil.

„Pámbů vám voplať všecku vaši lásku — ha tu Hančí, vem —“ a sňal rudé fábory ze svého „ženícího“, nyní již sešlého županu. „Tuty jsom pořád vopatroval ha schovával, to bula má jediná památka na demů, na vás — Muži ji berú s sebú do hrobu, hale tytu nesmí pod —“ Nedořekl, že nechce tu milou památku a milý dar donésti pod šibenici —

Dveře se otevřely, žalářník vešel a za ním dva vojáci po zuby ozbrojení. Jak je ženské shlédly, daly se do křiku a pláče a Hančí skoro omdlévala. Kozina ji zachytl, objal ji, matku, pak děti, nejdéle. Líbal je, žehnal jim krátkými, třesoucími se slovy, v nichž zněla všecka jeho láska i žal. —

Na náměstí shlukly se lidu nesčetné houfy; hlava na hlavě, že hnutí nebylo, že každý, kde stanul, byl jako zaražen, sotva dýchaje. V oknech, ve vikýřích samá hlava, i na střechy mnozí zvědavci vylezli. Nejhůře bylo před radnicí, kdež vojsko ve zbrani sotva udrželo lid, jenž se ku vratům tlačil a valil, aby zahlédl odsouzence. Vrat poblíže, před vojáky stála skupina Chodů. Osmašedesát, většinou vysokých, statných mužů, starých i mladších stálo tu bez čekan, vážně, zasmušile. Zraky všech na ně hleděly, na malé jejich děti, jež na ruce drželi, a na větší výrostky i na několik těch zasmušilých Chodek v dlouhých kožiších. Lidé si na ně ukazovali, mluvili o nich, Chodové však do lidu nepohlédli, zraky své po průjezdu radnice obracejíce.

Teď sebou trhli. V radnici se kroky a nářek ozvaly. Již vojáci vyšli ven, a za nimi — to on! Kozina! Srdce se jim sevřelo. To je ten statný muž, jenž býval jako krev a mléko. Jak se přepadl, jak je bledý — O ubohý Kozino! Ale jak pevně jde, jak nese hlavu rovně! Všichni měli jednu myšlénku, všichni Chodové vykročili, aby ho pozdravili, aby mu ruku naposled stiskli. Ale vojsko je zadrželo, nesměli se ani hnouti. Jen to zahlédli, že Kozina spatřiv je, na ně se usmál. Teď zastavili před samou radnicí. Vězeň se rozhlédl po nebi, jež tak dávno neviděl. Bylo jasné a modré. V tom žalářník Hanči a staré Kozinové domlouval, aby se utišily, že bude čten ortel.

Zraky všech na náměstí upřely se na balkon radnice, kamž vstoupilo několik úředníků a jeden z nich jal se znovu čísti rozsudek hrdelního soudu, aby všichni tu shromáždění zvěděli, čeho se odsouzený dopustil.

Jak dočetl, dáno znamení a smutný průvod jal se dále bráti. V ten okamžik jeden z Chodů, byl to starý Přibek, smekl svou huňatku a vztáhnuv pravici směrem ku Kozinovi, zvolal:

„S pánem bohem, ty náš mučenníku!“

Slova jeho však zanikla v šumu a hluku zástupů, a jen nejbližší zaslechli ten stařecký hlas. I Kozina, neboť se po něm obrátil a Chodům ještě jednou hlavou pokynul, naposledy. Pak kráčel, maje po boku kněze a blízko starou matku a ženu, jež vedla Pavla a Hanálku za ruce. Za nimi kráčeli Chodové a Chodky a blízko za starou Kozinovou bral se Řehůřek Jiskra. V pravo, v levo vojáci, lid zdržující. Ti, kdož z davů odsouzence, matku jeho a ženu v němém bolu, a malé ty nevinné dítky uviděli, slzám se neubránili.

Průvod se jen zvolna před se bral. V předu oddělení vojska, klestící cestu zástupy, a odtud zněl temný, stlumený rachot zastřeného bubnu. Kráčeli od radnice do pražské ulice. S věže ozval se žalostivý hlas umíráčku. Když Kozinová a Hanči jeho první zvuky zaslechli, rukama zalomily. Co se kolem dálo, nevěděly.

Hanči se všecko kolem mlhou zastíralo. V ní všecko splývalo a z ní jen slyšela pustý jakýsi šum, a temný rachot — jen děsný hlas umíráčku ji pronásledoval jasně. Srdce jí usedalo, křeč jí sevřela prsa, plakati již nemohla. A teď se jí nohy počaly silněji třásti, kolena se chvěla, a těžká mdloba počala jí smysly zastírati. Sousedky chodské dobře si jí všimly, jak zavrávorala.

Kozina se zastavil a s ním všecken průvod. Byli právě v pražské ulici. — Všichni se ohlíželi co se děje; a již šel hlas kolem i dále zástupy, že ta selka omdlévá. Všichni jí litovali i ti kolem v zástupu i měšťané z oken hledící — A hle — co se to vzduchem mihlo? Stříbrný peníz, za ním druhý, třetí, teď zlaťák se zastkvěl a spadl za jinými do klína Hanči, již posadili na kamennou lávku před domem. Chtěli dáti tak útrpnost na jevo, či myslili dáti náhradu ubohé selce? Hle, jak po penězích prudce sáhla! A již je vyhodila jako řeřavé uhlí nebo ošklivý hmyz a vykřikla:

„Dejte mi mýho muže! —“

Chtěli, aby zůstala, aby dále nechodila. Ale jako by nové síly nabyla, vstala zas a kráčela dále smutnou cestou. Vyšli pražskou branou

ven, kráčeli nynějším předměstím, tenkráte skoro samými zahradami. Byl jasný, studený den. Průvod ohromného množství lidu, nabyv volnosti, rozproudil se v šíř a mnozí chvátali napřed tam ku výšině, kde se již vypínala šibenice. Kolem ní se vojsko rozestavilo, a čtverhran utvořilo. V prostoře té, zrovna proti šibenici, v čele šiku vojanského stáli radní pánové, úřadníci, na koních tu seděli důstojníci a mezi nimi krajský hejtman Hora, maje po boku pana Lammingera, svobodného pana z Albenreuthu. Šlechtic, zahalen jsa tmavošedým pláštěm, rozmlouval s panem hejtmanem krajským. Pihovatá tvář trhanovského pána byla jako jindy, přibledlá, klidná. Ale teď prudčeji zamrkaly jeho světlé řasy, an tam do čtverhranu vstoupil odsouzenec — Lamminger ho bystře pozoroval a s něho oka nespustil. Kozina kráčí pevně, nic není zničen — tvrdá hlava! Klidně vyslechl rozsudek znovu čtěný. Teď nadešla chvíle rozloučení. Objímá ženu, matku, děti, líbá je — Lammingerovi se ani sval ve tváři nehnul, an pohlížel na ten srdcelomný výjev, na zármutek těch chodských žen, an pláč těch malých dětí až sem, k němu dorážel.

On jen Kozinu pozoroval a bedlivým zrakem stopoval jej, an se od své rodiny odtrhnuv, kráčí teď ku šibenici. Krok mu nevázne, neklesá, mužně a vzpřímeně jde, a teď kříž knězem mu podaný políbiv, stoupá pevnou nohou na žebřík, tam, kdež na něj kat a smrt už čekají. Kol kolem zavládlo hluboké, děsné ticho. Tisícové lidí hledí tam upřeně, sotva dýchají. Studený vítr vane a čepejří pánům peří na kloboukách a teď přinesl odtamtud, kde dvě Chodky děti Kozinovy odnášejí, srdcervoucí výkřik. O starou matku se tam mdloba pokouší — Než pojednou se stařena vztyčuje, jako by zpružena a hledí tam —

Hle, odsouzenec stanuv pod šibenicí kolem pohlédl, po městě dole a dál krajem se zrak jeho mihem otočiv, spočinul na nesčetném množství lidu, jež jako živé jezero obklopuje ten smutný vršek — Umdlévá snad odsouzenec, slábne? Ne. Hledá snad krajany, kteří tam stojí ve čtverhranu u vojska bledí, zarmoucení, z nichž přemnohý pěstě zatíná a jimž všem se oči kalí a z nichž nejeden vzlyká hlasem jako Jiskra? Zahlédl je, zahlédl i ženu, matku, ale teď — co pro bůh — hledí tam k pánům — Poznal tam toho na vraném koni, poznal Lammingera, jenž se žebříku očí nespouští. Kozina se vzpřímil — podíval se mu do tváře, jako tenkráte na rychtě u Syků — a slyš! Všemi to trhlo, páni, kat, všichni byli překvapeni.. —

„Lōmikare!“ zvolal Kozina jasným, daleko zvučným hlasem, jenž zachvívajė se, v tu chvíli zněl hrozně.

Naposled mihla se mu červeň bledým lícem, naposled oko zaplanulo.

„Lòmikare! Do roka budeme spolu stát před súdnú stolicí boží, hin se ukáže, hdo z nás —“

V tom se velící důstojník vzpamatoval. Obnažený kord jeho se zaleskl vzduchem, kat podtrhl, a Kozinův hlas umlkl. Jana Sladkého, nazvaného „Kozina“, nebylo na živu.

Krajský hejtman všecek popuzen tím, co se stalo, promlouval k panu Lammingerovi. Ten, jsa na smrt bledý, naslouchal, sotva však co z hejtmanovy řeči věděl. Na jeho rtech bylo viděti podivný úsměv.

A teprve když krajský hejtman podotekl, že všechen lid na ně své zraky upírá, trhl sebou trhanovský pán.

Oko jeho pohlédlo na šibenici.

„Visí,“ pravil a vydechl sobě; pak koně otočil. Kolem tisícové klečeli a modlili se s knězem za nebožtíka. Nejen tam ze čtverhranu, kde byli krajané popraveného, ale i ze zástupu bylo slyšeti pláč a vzlykání. A jak páni zástupy zpět ku městu se vraceli, zaslechl Lamminger divné věci. Slyšel i viděl, jak si na něj ukazovali, jak ze zástupu výkřiky se ozývaly:

„To je on! To je ten katan! Ten ho dal popraviti!“

„Jak tam dopadne, kam ho Kozina zval!“

„Za rok a den! — Slyšeli jste? Do roka, urozený pane!“

Páni bezděky pobízeli své koně do kroku.

XXX.

> Vším zní ta smutná novina,
> ji zná už každá ves,
> že dobrý náš Jan Kozina
> pod rukou kata kles! —
>
> Však rok a den to pouze jen.
> Bůh tak to nenechá. — —
>
> *Vrchlický.*

Do slunce západu viselo mrtvé tělo Kozinovo.

Krajané jeho byli tou dobou již z města. Musili, a nemohli ani, jak zamýšleli, pomodliti se u mrtvoly svého zastance. Krajský nařídil, aby ihned se vydali domů na cestu a na kus je dal vojskem vyprovoditi. Rozhořčeni vstupovali do svých vozů. Hněv jejich však ne hejtmana, ale Lammingera stihal. Bylť všichni přesvědčeni, že on toho rozkazu příčinou. Vraceli se domů smutným, zimním krajem, sami zaraženi a zarmouceni. Chtěl-li Lomikar, aby si dnešní den pamatovali, toho dosáhl. O kdož by z Chodů mohl zapomenout na dvacátý osmý den měsíce listopadu? Budou na něj pamatovati do smrti, budou na něj pamatovati od pokolení do pokolení, byť ani tu těch mladých nedospělých svědků nebylo. Nejeden chodský muž se cestou nachýlil ku svému synkovi a napomínal ho, aby si pamatoval, jak Kozina pro chodská práva trpěl a hrdinsky umíral, aby nikdy nezapomněl, že to všechno Lomikar udělal a tomu aby nikdo neodpouštěl, aby nikdo s ním a s jeho rodem se nesmiřoval.

Chodsko trnulo. Znovu mužům, kteří byli v Plzni a doma teď vypravovali, kalil se zrak a hlas vázl, ani posluchači jejich plakali. Kolik dnů bylo po všech vesnicích chodských, jakoby byly pohřeb vypravily. Nikdo nešel na robotu, a ze dvorů panských také nikdo se neodvážil Chody doháněti a nutit, jakoby jindy hned byli učinili. Netroufali si toho v tu chvíli, aniž Chodům bránili, když se sešli v Domažlicích a putovali muži, starci, ženy ve smutkových šatech i děti za město tam ku chodskému kostelu, kdež kněz sloužil mši svatou za mrtvého Kozinu. Ve starobylém, gothickém chrámu, jehož stěny staré malby zdobily, v jehož dlaždicích mnoho náhrobních kamenů se zašlými nápisy a erby bylo zapuštěno, sešlo se lidí množství veliké, nejen Chodů,

ale i měšťanů, aby uctili památku popraveného. V předu v lavicích klečely matka, žena a děti Kozinovy, modlíce se za duši svého drahého, u jehož hrobu nemohou pokleknouti, jehož tělo daleko odtud odpočívá. V koutku kostelním pod kůrem klečel soused jakýsi a modlil se. Když po mši Kozinovi kolem šli, hloub hlavu naklonil, aby ho neviděli. Byl to Just, soustružník, jenž odbyv sobě trest pro pobuřování, jak v rozsudku znělo, nedávno teprve se z vězení navrátil. —

V tu dobu Lammingera již na Trhanově nebylo. Z Plzně ani domů nepřijel, nýbrž poslal rychlého posla ku paní své, aby se za ním vypravila na cestu, že ji v Plzni bude očekávati.

„Strach a zlé svědomí ho pryč žene,“ povídali si všude, po vsích i ve městě.

Pak sníh napadal. Letošní zima byla více nežli kdy jindy smutná, zvláště na Oujezdě. Starý Přibek zase byl jako před tím; ba ještě více se oddával svému strnulému zamyšlení, a nerozveselil se ani, když se jaro otevřelo, ani pak, když po žních mladý Šerlovský vězení přestav k nim do Oujezda přišel a řekl mu o Manku. Stařec svolil a že hospodáře bylo nutno, ustanovena svatba brzo, na podzim. Ale pak dědeček Přibků se nějak probíral a spíše ven vyšel a často si zašel tam na návrší, odkud bylo viděti ku Trhanovu. Byloť to počátkem podzimu, v tu dobu, kdy Lamminger z nenadání přijel na Trhanov. To dědeček jistě vyhlíží, stihne-li boží trest toho nelítostného pána. Věru že staroch vyhlížel tam na návrší a často za bouře, jakoby byl přesvědčen, že do Trhanovského hrom jistě udeří. A když se strhla bouře, an právě doma meškal a Manka ho ven nepustila, tu bedlivě naslouchal, hlavou chvílemi pokyvuje, a často ku dveřím pohledl, jakoby snad čekal zprávu, že blesk už našel tu ryšavou hlavu. Ale pak, když tužší chlad pozdního podzimu nadešel a bouře již nebylo slýchati, tu starý Přibek zase jakoby tuhl a jako pavouk zapřádal se do svých myšlenek.

Pan z Albenreuthu letos pozdě přijel do Trhanova. Jindy tu býval hned na jaře, letos už pozdě po žních. Že na hony přijel si, povídali. Ale již meškal kolikátý týden a teprve byl jednou v lese. Nějak málo ho to těšilo. Nezměnil se nic, byl jako jindy chladný, přísný, ba ještě přísnější, ale také nějak úzkostlivější. Sám nikdy nevyjížděl, a starý komorník Petr také pozoroval, že pán často, jsa osamotě, přechází a přemýšlí. Také zdraví počalo mu nějak váznouti. Petr komorník už několikráte spozoroval, že pán jda komnatou z ničeho nic se stolu nebo křesla chytl, a když se za okamžik sebral, na závrať zaklel Také si pak paní své, jež byla smutnější nežli loni, někdy postěžoval na zrak, že často vidí na okamžik všechny věci jako v duhových barvách a v noci že se mu časem, když se ze spaní vytrhne, dělají jiskry a blesky před očima. Postěžoval si, ne žalně, ale zkrátka, zamračeně, to však neřekl, že mívá často děsivé sny. Ale starý Petr, jenž vedle jeho komnaty, v předsíni spal, často slyšel, jak pán ze spaní sténá a křičí a nejednou, když portieru tiše odslonil, viděl ho v záři noční lampy na posteli hrůzou snu zbuzeného, vytřeštěným okem kolem sebe hledícího. Jednou v noci, bylo koncem září, kdy venku harašil dešť a vítr vál, probudilo starého Petra zase pánovo sténání. A tento-

kráte ho také volal. Když k němu vešel, žádal pán, všecek jsa zpocený, mdlým hlasem:

„Podej mi minucí —“

„Minucí, Milosti?! Nyní? —“

„Ano — teď — chci vědět, kolikátého je —“ pravil pán nemoha se vzpamatovati.

„Zítra je osmadvacátého — vím to, Milosti, z paměti.“

Pán sebou trhl, ale hned dodal:

„Jakého?“

„Září měsíce — Milosti.“

„Ah tak — Ten sen mne nějak popletl, a také zpotil. Podej mi košili —“

Starý komorník vrátil se pln strachu na lože. Co se to plete pánovi? Osm a dvacátého! A tu se zarazil — Ano, to byla v Plzni ta — „O věřím, že mu to z mysli nejde,“ pomyslil staroch a jal se říkati modlitbu za duše v očistci.

Všecky ty chorobné záchvaty trvaly vždycky jenom na krátko. Pan z Albenreuthu pak opět se zotavil; čím dále však, tím častěji se opakovaly, a pán byl teď mrzutější, málomluvnější, víc a více do sebe zabrán. Manželka se ho marně dotazovala, co mu je, nadarmo radila, aby lékaře se zeptal. Měla teď smutné živobytí. Hostů nezvali, s nevlídným, zamlklým manželem nebylo skoro řeči. Ale pak se pojednou potěšila. Došloť z nenadání psaní od nejmladší dcery, že brzo s manželem svým přijedou do Trhanova. Všecka rozradována šla s tou novinou vstříc Lammingerovi, jenž právě z Kouta přijel. Vyslechl klidně tu zprávu; pak se divně usmál a pravil:

„Dočkám-li se jich —“

„A proč?!“ tázala se s úžasem paní Lammingerová.

„Což jste zapomněla, že mne ten sedlák, ten Kozina pozval na boží soud?“ A zasmál se. Paní jeho však mráz pojal při tom smíchu.

Pak uhodil sychravý, mlhavý čas a pršelo skoro bez ustání. V tu dobu pan z Albenreuthu byl zase nějak chorý; měl hukot v uších a často zdálo se mu, že slyší zvonění tenkého hlasu, „jako umíráčku“, jak paní své s úsměškem pravil. Zdálo se, že na smrt často myslí, že se však tomu brání a smrti se směje, ale že se jí přece bojí. Nejmladší jeho dcera Marie, nyní hraběnka z Vrtby, často naříkala na ty nekonečné, smutné večery na zámku trhanovském u přítomnosti zamlklého, přísného otce. Což by nyní říkala, kdy by viděla matku s ním ještě podivnějším a nad to nad obyčej podrážděným? Za takového dlouhého smutného večera, bylo tak v polovici měsíce října, seděla paní z Albenreuthu v jídelně se svým mužem. Vyšívala něco, aby čas si ukrátila; muž pak četl. Pojednou pozvedla hlavu, neboť se jí zdálo, že manžel sebou v křesle nějak prudce hnul. Jak zbledl, a co se mu ruka chvěje? A již hodil knihu na stůl, a hledí před se strnulým zrakem jako bez ducha.

Nastalo trapné ticho a teprve po chvíli odvážila se ulekaná paní jemně se zeptati, co se stalo. Hlas její ho probudil. Trhl sebou, pak sáhl po knížce na stole rozchliplé a tam otevřené, kde prve četl, a mdlým hlasem řekl:

„Přečtěte si to —“

Paní četla udané místo francouzského toho spisu:

„Tu velmistr templářský, Jakub Molay, stoje na hranici, an ji kat už podpaloval, volal hlasem velikým papeže Klimenta i krále Filippa a zval je do roka a do dne na boží soud, jelikož původce nevinné smrti své a sta jiných bratří řádových. A toho divu! Rok než uplynul, odešli na věčnost oba i papež i král, jenž skonal l. 1314 dne 29. měsíce listopadu. —“

Již přečetla a ještě upírala zrak svůj do knížky. Bálať se na muže svého vzhlednouti. A musila přece. Upíral na ni své chladné, nyní jako zamlžené oči.

„Četla jste? Co tomu říkáte?“ pravil a pokoušel se svůj úsměšek na rty vylouditi. „Můžete si chystati vdovské šaty —“ dodal, ale bezděky se zamlčel a sáhl si po čele. Marně se ho jala paní těšiti a jemu domlouvati.

„Snad abyste jim nějaké dobrodiní prokázal —“ maně jí v tu chvíli z úst vyklouzlo. Byloť to její srdečné přání, často na to myslila, ale nikdy se neodvážila to vysloviti.

„Komu! Jim, těm Chodům?!“ zvolal jako uštknut, jen že to vyslovila. „Jim, těm rebellům, rozumím vám. Vy jste byla vždycky při nich.“

„Ne, ne, jim ne —“ odmítala postrašená paní.

„A komu tedy — Komu, pravím!“ doléhal Lamminger víc a víc se rozčiluje.

„Já myslila — jen — té vdově —“

„Dost! Kozinové?! Za to všecko, co mně její muž udělal? Snad nemyslíte také jako hloupý lid, že byl nevinný. To hle všecko od něho mám, — z jeho bláznivé řeči,“ vyhrkl najednou.

Té noci již ani oka nezamhouřil a několik dnů po té byl zase churavějším. Na hlavu si Petrovi postěžoval a že má ruce a nohy pořád studené. Ale pak, když se nebe vybralo a přišly jasné slunné dny pozdní jeseni, tu se mu uvolnilo, a v ten čas přijela jeho mladší dcera, hraběnka z Vrtby. A tu se také na trhanovském zámku vyjasnilo. Tiché jeho prostory oživly přibylými hostmi a jejich družinou i hostmi jinými pozvanými na hony. Paní Lammingerová byla blažena příchodem své dcery, svého miláčka, a také její manžel nemračil už tak čelo. Byl hovornějším a horlivě se honů účastnil. Jednou za hovoru se zetěm svým si liboval, že mu je nyní volněji a také že trochu lépe spí. Ale dcera, která ho již dlouho neviděla, shledala, že se valně změnil a přepadl. Řekla o tom matce. Paní z Albenreuthu povzdechla a pravila:

„Ach, milé dítě, teď je zas lepší, to vy jste ho pozdravili. Ale jak s ním bylo před tím! To dělá také jeho osamělost, že se společnosti vyhýbá, a melancholie, z níž má takové divné myšlení —“

„Ano, a divné pak řeči,“ dcera dodala. „Včera ráno, když se chystali do lesa, povídal hraběti: Dnes je prvního — listopadu. Tedy jsem se ho přece dočkal. A když jsem se toho dočkal! — Mně se zdá, že ten —“ ale nedomluvil, a jen se zasmál. Hleděli na něj, nerozuměli mu, on však už o jiném zavedl hovor.“ Paní z Albenreuthu se zasmušila. Věděla, co manžel myslil, že mu napadla zase ta lhůta,

kterou mu dal ten nešťastný sedlák. O by ten měsíc už minul. Pak bude rok a pak by se jistě pozdravil!

Mladá hraběnka těšila svou matku trudně se zamyslivší, toho se dovolávajíc, že otci již lépe, že je veselejší, nevědouc, že se matce ani ta podivná veselost jeho nelíbí. Mělať ráz zvláštní podrážděnosti a nezdála se jí býti upřímnou a přirozenou. Obě dámy zašly pak do jídelny, aby přehlédly tabuli hostům na večer chystanou.

Pozdě odpoledne se páni z honu vrátili a s hojnou kořistí. Kolik jelenů a také medvěda složili na zámeckém nádvoří. Všude bylo hlučno a veselo, dole i nahoře v panských komnatách. Všecken zámek byl osvětlen a zář jeho oken proudila jasně do tmy časného večera listopadového. Po lopotách lovu, po celodenním honu v hlubokých hvozdech byla jídelna panská zvláště milá a příjemna. Oheň ve velkém krbu vesele praskal, ale hlas jeho přerušován hlučným hovorem hostí pana z Albenreuthu, většinou to okolních šlechticů. Panstvo již za stolem hojně pokrytým sedělo, v čele paní domu, jí po boku manžel zrovna proti oknu, hledícímu do zahrady a dál ku lesu Křižinovci a ku Oujezdské hoře a Hrádku, jež boky svými zakrývaly nebohé Houvězdo.

Líbezná krmí vůně naplňovala jídelnu, kterouž cinkot pohárů příjemně zvonil. A zvonil dál i pak, kdy mísy a talíře odneseny. Víno zlaté i rudé perlilo se ve křišťálových pohárech; stateční lovci statečně popíjeli. Hovor prve klidný stával se živějším, obecnějším a již bzukotem a směsí hlasů ozval se začasté hlasitý smích. Pan z Albenreuthu hovořil více nežli kdy jindy, usmál se také, ale také pil více nežli kdy jindy, jak si toho paní jeho velmi dobře všimla. To se poslední čas stávalo velmi často. Hovor nejvíce o lovu veden, o rozmanitých příhodách, nesnázích.

„A jaké tu statné honce ráčíte mít,“ oslovil Lammingera jeden z hostí, cizí hrabě, jenž s hrabětem z Vrtby přijel.

Lamminger, jenž právě dopil plný pohár rudého, jiskrného vína, usmál se a pravil:

„Statné, ano, ale tvrdé. Musil jsem si je vycvičit. A dalo to, nežli velmožní páni Chodové si zvykli —“

„To byli samí Chodové? Ti —“ ptal se hrabě.

„Ano, ti rebellové. — Pan krajský hejtman by vám pověděl, pane hrabě, kolik kumpanií vojska na ně musilo —“

Paní Lammingerová nerada ten hovor slyšela, pozorujíc, jak manžel její pitím už rozčilen ve tváři teď rudne.

„A dosud nevím, jak to se mnou dopadne,“ dodal pojednou posměšně a zachechtal se. „To se divíte, pane hrabě. Dali mně lhůtu — do dne do roka. Ten vůdce jejich — O té pýchy, tvrdosti selské! Stojí vám už na žebříku —“

Paní, pozorujíc naběhlé žíly manželovy, jemně se dotekla jeho ruky, prosíc, aby ustál. On však nedbaje pokračoval hlasem o velkém rozčilení svědčícím:

„— oprátku má již na krku, a ještě si troufá mne zváti na boží soud. O Kozino, špatný proroku! Rok už tu, ty tam a já dosud tu —“

Rázem umlkl a rázem sklesl zpět do křesla. Výkřiky dam i pánů rozlehly se komnatou, několik křesel se překotilo, jak hosté je ve

zmatku opouštěli, aby přiskočili ku křeslu hostitele svého. Lamminger polo leže, polo sedě v rudém křesle svém, byl bez sebe. Oči měl otevřeny, zřetelnice jejich roztaženy; nehnuly však sebou a byly jako v sloupu. Ještě několikráte zdlouha, z hluboka vzdechl, z hrdla chrapot se mu dral, ale jen na okamžik. Nežli se všichni hosté vyděšeni a zmateni kolem shlukli, již nedýchal. Hrabě z Vrtby sáhl mu na čelo. Ucítil lepkavý pot a pak když ku srdci ruku položil, neozvalo se. Darmo křísili pana z Albenreuthu, darmo vyděšené dámy naříkaly, darmo do města pro lékaře poslali. Trhanovský pán odešel tam, kam ho Kozina vyzval.

A to bylo také, co všechny přítomné zvláště hrůzou naplňovalo. Přivolaný lékař, kterého všichni vyčkali až přijel, potvrdil to, co mezi hostmi šeptem se mluvilo. „Není pomoci — Mrtvice —“ Ano, mrtvice, ale přece všichni myslili na to, o čem nebožtík sám vypravoval, a zaraženi, vyděšeni, a mnozí i se strachem do svých komnat se rozešli.

Na zámku trhanovském přestal kvas, umlklo veselí. Zář v oknech pohasla a jen tam v těch dvou se kmitá, kde hoří světla u hlav svobodného pána z Albenreuthu. V předsíni sedí starý Petr a všecek od sebe ruce spíná a šeptá si: „Boží soud! Boží soud!“ — —

Ráno, když starý Příbek bělovlasý, o čekanu se opíraje, vycházel ze dvorce, zastavoval ho už z daleka, křiče naň, Řehůřek Jiskra. A když doběhl, vyrazil ze sebe, sotva dechu popadaje:

„Lomikar humřil!“

A když stručně, urvaně pověděl, jak Kozinu vyzývaje skonal, tu stařec sepjal ruce a nemoha slova vypraviti, pohlédl k nebesům, až pak promluvil: „Je spravedlnost, je ešče pámbů. Nínčkon hať humřu —“

V tu chvíli ve dvorci u Kozinů, kdež tu novinu již věděli, Hančí a stará matka se rozplakaly, vzpomínajíce vroucně na nešťastného Jana, nevinně popraveného.

A dál letěla ta zpráva širým Chodskem a všude boha spravedlivého velebili a na Kozinu vzpomínali. A zpráva v pověst rostla, jak tam na trhanovském zámku Laminger se rouhal a jak náhle se bouře strhla, jak okna i dvéře rázem se otevřely, řinčíce a praskajíce a jak tlumem vyděšených hostí brala se jídelnou zvolna bledá postava. — —

Tam v Klenečském kostelíku uložili v kryptu pana z Albenreuthu, a kletby Chodův šly za ním. Když mu vyzváněli, do hrobu jej ukládajíce, stál starý Šerlovský, jsa návštěvou u syna, na statek Příbkův šťastně se přiženivšího, na návrší, kde stával a nyní také stál starý Příbek s mnohými sousedy, a tu bývalý pocínovský rychtář, nebo po tom odboji byl s rychtářství složen, ukazuje ku Klenči pravil:

„Kozina vyhrál ha my s ním — Co má níčkon tuta šelma? —“ a myslil Lammingera. —

Hned po pohřbu odjela urozená vdova s rodinou a vícekráte se na Trhanov nevrátila. Do roka jej prodala i Kout a Ryzmberk.

Ze statku Kozinova smutek neodešel. Teprve pak se tam poněkud vyjasnilo, když Pavlík a Hanálka dorostli, když Pavlík se ujal hospodářství. Ale aby staré majestaty obnovil, o to se nepokusil ani on, aniž kdo jiný. Teď opravdu nastalo perpetuum silentium. Bylo smutno na Chodsku, ale přece volněji, poněvadž Lamminger jim už nevládl.

Ze staré slávy Chodské zbyla jen zář upomínek, jež posilovala statný Chodů rod, kdy všude lid úpěl v porobě a ve tmách poníženosti. A na Jana Sladkého, Kozinu, a na jeho smrt také nezapomněli. Od pokolení do pokolení šla o něm zvěst a zachová se, dokud v krásném Pošumaví, dokud v těch končinách u Domažlic nám na věky památných, také krví chodskou hojně skropených, bude statečný, řeči, mravu a kroji svých pradědů věrný lid bulácký, potomci Psohlavců.

Doslov.

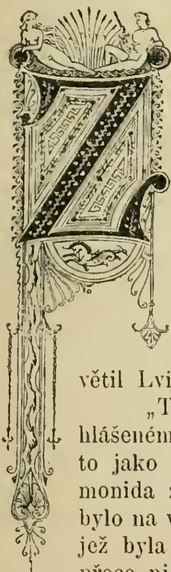
Chodě v těch končinách, stanul jsem také v Oujezdě před statkem někdy Kozinovým. Potkal jsem tu stařenu, vetchou a prostičkou a za hovoru ptal jsem se jí na Jana Sladkého.

Podívala se na mne a snad mi nedůvěřujíc, takto jen odvětila:

„Já nic nevím, to pan děkan mají vo tom písma. Já jen vím tolik, že Kozina bul nevinně hutracenej ha že je svatým. —“

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Zdá se mi, Viktore Andrejeviči, že pochybnosti vaše žádného kořene ani nemají,“ namítl jsem, ale jenom z důvodu dialektického, aby hovor neuvázl; „vy pochybujete, nevěda vlastně, proč. Či máte snad nějakou příčinu?“

„Moje pochybnosti jsou s dostatek odůvodněny okolností, že byla Salomonida tři léta . . . vzdálena a že po celou tu dobu ani jednou na mne nevzpomněla,“ odvětil Lvickij.

„Tříletá přestávka v milostném poměru a to ještě po vyhlášeném zasnoubení jest ovšem věc povážlivá,“ pravil jsem na to jako s rostoucím interessem; „avšak nemyslím, že by Salomonida zrovna v této příčině zasluhovala výčitky. Soudím, že bylo na vás, abyste dal dámě svého srdce na vědomí, že pohroma, jež byla kněžnu stihla, poměr váš nezrušila. Salomonida sama přece nic toho spůsobu učiniti nesměla! Neuznáváte?“ Lvickij se na chvilku zamyslil a přisvědčil pak:

„Máte pravdu! Já měl jsem činiti projev, já měl jsem jí oznámit, že události mou lásku nezvrátily . . . Salomonida, považujíc se za poraženu a potupenu, zoufala asi nad naším poměrem a vzdala se vší naděje . . . Ostatně nebyla tak docela na omylu: její vypovězení ohromilo mne, zachvělo mnou v hlubinách duše a já — přiznávám se — uznal jsem za nemožné, aby milostný poměr náš dále potrval aneb dokonce

sňatkem se dovršil. Odhodlal jsem se, že na ni zapomenu . . . jak špatně zná mnohdy člověk své srdce! Jakmile jsem ji zase spatřil, vzplanula ve mně znovu dřívější láska, ba co dím dřívější — nová, prvního záchvatu prudší, vřelejší a mocnější! Cítím živěji, než dříve, že bez ní nemohu žíti . . . avšak je-li pak možné, abych s ní žil? . . . . Řekl jsem již, že jsem odhodlán učinit všechno, co jen se šlechtickou ctí se srovnává, abych všeliké překážky odstranil, ale což ona? Zdaž nezanevřela na mne proto, že jsem ji v pohromě opustil? Aneb aspoň, vidouc se opuštěnu, zdaž nezadala srdce muži jinému, kterýž jí ve vyhnanství byl třeba přítelem a ochrancem? — Vidíte, příteli, věc není ani tak jasná ani tak snadná, jak se vám zdála, nahlížíte nyní vy?"

„Nahlížím úplně," odpověděl jsem, „avšak myslím nyní, jako dříve, že jest zbytečno na pouhou domněnku nebo pochybnost se znepokojovat, a že také žádným toliko přemítáním jistoty se nedoděláte. Zde třeba prostě jednat, a poněvadž je vaše položení mnohem příznivější a výhodnějši, než situace dámy vašeho srdce, potřebí jednat klidně a s důvěrou. Nezapomínejte, že nabídna Salomonidě Platonovně svou ruku, nabídnete jí to nejvyšší, co ženě poskytnouti se může: očistu před světem, rehabilitaci přede všemi ženami a jasné, neporušené jméno! Salomonida je dáma duchaplná a dovede tedy nabídnutí vaše ihned ocenit; však ona je žena cti a slávy chtivá a proto oběť vaši také s radostí přijme! Uznáváte-li kněžnu Sachalinovou vůbec za sebe hodnu, můžete ji už také považovati za svou — to jest mé přesvědčení."

„Myslíte?" zvolal radostně Lvickij, ale ihned se jaksi zarazil a doložil váhavě: „Avšak co znamená vaše poznámka, uznávám-li Salomonidu vůbec za sebe hodnu? Máte snad nějakou pochybnost v té příčině?"

„Kdybych, co této věci se týče, i sebe větší měl pochybnost, bylo by to po událostech, kteréž se takřka před našima očima sběhly, a vůbec za trvajících okolností zcela přirozeno . . . zvláště považíte-li, že jsem plebejec a že tudíž nemohu vědět, na kolik kavalír vašeho řádu smí a může býti lhostejným," odpověděl jsem mdle a beze všeho důrazu, aby pochybnost má ihned příliš ostře nepůsobila. Avšak Lvickij ucítil proto přece plnou měrou osten mé narážky a pravil nervosně:

„To jest, vy myslíte, že Salomonida není ženou zcela čestnou?"

„Nemám práva takto soudit," odtušil jsem klidně, „a kdybych i měl, chránil bych se učiniti více, než mysleti."

„To není žádná odpověď," namítal s patrným nepokojem Lvickij, „vlastně mohlo by to býti odpovědí až příliš srozumitelnou, ale já nechci prozatím ještě vaše slova klásti na zlaté vážky . . ."

„Učiníte velmi dobře," vpadl jsem mu chladně do řeči, nechtě ho přes potřebu rozčilit, „neboť jich sám jako zlata nevážím. Chtěl jsem vám toliko připomenouti jisté okolnosti, abych si nemusil pak sám vyčítati, že jsem neučinil — vzhledem k důvěře, kterou jste mi osvědčil — zcela svou povinnost."

„Sergěji Antonoviči," otázal se s trpkým úsměvem Lvickij, „vy smýšlíte o Salomonidě Platonovně také tak nepříznivě, jako její sokyně a závistnice?"

„Viktore Andrejeviči,“ odpověděl jsem vroucně, „snad nikdo na světě nebyl by radši, než já, kdyby skvěle vyvráceny byly všechny domněnky o vzdálenější i nedávné minulosti kněžnině, kdyby se jakožto stvůry zlovolné fantasie v jasu zlaté pravdy rozplynuly všechny ty šeptem i hlasitě o ní šířené klevety, kdyby Salomonida Platonovna na potupu svých odpůrců v záři nejvyšší ženské ctnosti se zaskvěla .... neboť žena ta okouzlila mne hned na první setkání před třema lety svou krásou i duchem svým tak mocně, že jsem v ní viděti se domníval vtělený ideal ženskosti. Byl jsem jejím zjevem oslněn a v luzném těle tom předpokládal jsem také čackého ducha i zlaté srdce. Měl jsem o ní mínění veliké a ujišťuju vás, že bych dosud z plna srdce zajásal, kdyby můj tehdejší ideal Salomonidy pravdivým se ukázal ... Zkrátka a střízlivě řečeno, přál bych už jako člověk galantní a krásným dámám stranící, aby o Salomonidě Platonovně nemohlo býti jiné řeči, než lichotné a chvalné; avšak slyšel jsem příliš mnoho, abych mohl ještě doufat, že se můj ideál zaskví v čistém lesku ...“

„To jest, upřímně řečeno, vy Salomonidu Platonovnu odsuzujete?“

„Nikoliv, jasnosti; k tomu nemám práva, ba ani dostatečných důvodů ...“

„Proč tedy snažíte se rozjitřiti ve mně nedůvěru a podezření?“

„Chci jenom povzbudit vaši ostražitost, aby vedle lásky činným zůstal také rozum! Naprostá, slepá důvěra mohla by zde býti chybou třebas osudnou. Učiniv mne aspoň na tuto chvíli důvěrníkem, musíte již dovolit, abych mluvil přímo, jak mi velí svědomí. Za mého pobytu v Moskvě před třemi lety bylo mi — proti mé vůli — vypravováno ze života Salomonidy Platonovny, kněžny Sachalinové, několik věcí, kteréž kdyby pravdivy byly, zhola nemožným by činily, aby kavalír vašeho druhu svou čest a své skvělé jméno upoutal na takovou minulost! Přeju si, ujišťuju opětně, aby ony pověsti a klepy jakožto plané výmysly se osvědčily, avšak i z toho důvodu mám za svou povinnost, učiniti vás na ně pozorna ... Vy chtěje podati Salomonidě svou ruku, máte právo vyšetřiti podstatu oněch slechů; svým postavením pak, svým vlivem i jměním máte také možnost zjistiti pravdu. Nuže objevte ji; žádá toho prospěch váš vlastní i prospěch dámy vašeho srdce, je-li vás skutečně hodna!“

„Vyť tváříte se,“ prohodil pichlavě Lvickij, „jakobyste byl pronikl nějaká netušená tajemství a nepochybně nevíte nic více, než co již dávno bylo vyvráceno!“

„Možná,“ odpověděl jsem klidně, „a byl bych šťasten, kdyby tomu tak bylo; avšak musím, bohužel se domnívat, že více vím, než tušíte ...“

„Nuž tedy povídejte!“ vpadl mi poněkud ostře do řeči Lvickij. „Avšak podávejte jenom kratinké narážky, abychom snad nemluvili obšírně o věcech nám oběma známých.“

„Není-li vám to, Jasnosti, snad po chuti,“ řekl jsem úsečně, popuzen tónem, jímž byl Lvickij poslední slova pronesl, „nebudu mluvit už vůbec nic o tom! Mně konečně po tom nic není — co si uděláte, budete míti!“

„Snad se nehoršíte, že mluvím bez obalu, jako s přítelem?“ odtušil chlácholivě Lvickij. „Uznávám vděčně váš dobrý úmysl, ačkoliv pochybností vašich nesdílím. Avšak věc je dosti vážná a protož prosím: domluvme!“

„Nuž tedy, Viktore Andrejeviči, neslyšel jste mluvit v Moskvě o pověstné francouzké dobrodruhyni, hraběnce Lamothe-Valois, původkyni historického dvorního skandálu z roku 1785?“

„Slyšel. Říkají, že je Salomonida Platonovna její vnučka; avšak to by mi nevadilo, neboť což může vnučka za poklesky své babičky? Ostatně není to dokázáno a já, nepřikládaje tomu rozhodující důletosti, nehodlám ani po tom pátrat. Za mé přítomnosti mluvilo se jednou před Salomonidou Platonovnou o hraběnce Lamothe-Valois, a Salomonida nejevila ani nejmenšího rozpaku; ba ona sama súčastnila se v rozhovoru a zastávala nejnovější mínění historikův našich, čerpané z vypravování baronky Bodeové, že hraběnka Lamothe-Valois nezahynula r. 1791 v Londýně skokem se třetího patra na dlažbu, nýbrž že zemřela klidně v letech dvacátých ve Starém Krymu jakožto hraběnka Gachetová. Kdyby byla její vnučkou, musila by o tom vědět, a kdyby o tom věděla, musila by se ocítit pokaždé na rozpacích, kdykoliv se jméno to jen vyslovuje a zastávala by zajisté dosavadní, starší dějepisné mínění, že veliká dobrodruhyně z doby Cagliostrovy ještě v minulém století v Londýně bezdětna zemřela. Salomonida činí opak toho a nemá tudíž zajisté ani tušení, že ji vydávají za vnučku pověstné Jeanny de Valois. V tom ohledu jsem tedy zcela upokojen a nebojím se žádného odhalení.“

„Tím lépe pro vás i pro ni. Avšak bohužel nejsme ještě u konce. Zda-li pak znáte, Jasnosti, historku o krasojezdkyni miss Serafině?“

Lvickij se zasmál, jako činíme, když nám chce někdo vypravovat starou, známou anekdotu, a pravil:

„Také to jsem už slyšel a sice přišla mi s tím v Moskvě, několik dní po mém zasnoubení se Salomonidou, francouzská baba jakási . . . Bůh ví, kdo ji na mne poslal! Chtěli patrně zmařiti naše spojení, což se jim také podařilo, ale jiným způsobem . . . Pověděl jsem to tehdá bez meškání Salomonidě, a ona se mi s jasnou a klidnou tváří — vysmála. Pak ukázala mi všechny své papíry a pravila: „Myslíte, že byl zesnulý general kníže Sachalin dobrý šlechtic a kavalír?“ . . . . Co jsem odpověděl, nemusím ani vypravovat. Dáma, kteráž je vdovou po knížeti Sachalinovi, nemá věru zapotřebí, aby se teprv o svém mládí legitimovala. Nezapomínejte, příteli, že je Salomonida Platonovna ruskou kněžnou!“

„Vím,“ odpověděl jsem pichlavě, „že se musí ruské kněžně lecos prominouti, a nebudu vás už tedy déle znepokojovat. Jen ještě jednu otázku, aby bylo všeho dobrého do třetice: slyšel jste už někdy jméno William Backer?“

Lvickij spráskl ruce, jakoby se nějaké mé naivnosti divil a zvolal:

„Ani tím mne nechcete ušetřit? . . . Vy tedy naposledy také myslíte a věříte, že byl šašek William Backer z cirku Hinnéova milencem slečny Serafiny a že tato Serafina či Salomonida má po něm dcerušku?“

„Věřím,“ odpověděl jsem pevně.

„A o jaký důvod opíráte své domnění?“

„O ten, že není vysvětleno, čí by jinak bylo děvčátko, jež Salomonida Platonovna v Moskvě u cizích lidí skrývala a nyní zde už veřejně ukazuje.“

„Mám vám to vysvětlit?“ tázal se vesele Lvickij. „Kýváte hlavou, nuže dobrá, povím vám to! Děvče, kteréž ona francouzská megéra za dceru Salomonidy Platonovny vyhlašuje a jež Salomonida, jak pravíte, zde s sebou má, jest sirotek po jistém polském šlechticovi, s nímž Salomonida byla spřízněna. Kněžna ujala se velkodušně toho dítěte a má za to nyní pomluvy. Salomonida chybila jenom, že dítě sama a zcela veřejně jakožto adoptovanou dceru nevychovávala . . . ona tajila se s dobrým skutkem svým jenom ze strachu před utrhačností lidských jazyků, a přece jí neušla. Však to jsou ženské klepy a mezi námi muži nemělo by být o těch věcech ani řeči!“

„Souhlasím, abychom řeč o nich ukončili. Pozoruji, že jste byl už od jiných lidí o všem poučen, co o Salomonidě Platonovně se vypravuje aneb aspoň druhdy vypravovalo, a vida, že jste v hlavních punktech upokojen, pouštím také stranou všelikou pochybnost. Věc je především vaše a nabyl-li jste vy přesvědčení, že jenom kleveta o kněžnu se otírala, nezbývá ostatním lidem dobré vůle, než aby se tomu z plna srdce radovali. Nemáte mi přec za zlé, že jsem se těch věcí dotekl?“

„Nikterak!“ ujišťoval Lvickij. „Podal jste tím jenom důkaz, že nejste lichotník a že máte spůsobilost státi se mi opravdivým přítelem. Avšak nejen mně, ale i Salomonidě Platonovně, neboť poznal jsem s potěšením, že jste přese všechny . . . nu řekněme jenom: pochybnosti Salomonidě vroucně oddán . . .“

„Byl bych, a to s pravou rozkoší,“ vpadl jsem mu do řeči, „kdyby . . .“

„Vím, vím,“ přerušil zase Lvickij mne; „buďte jist, že se Salomonida zaskví v tom čistém jasu, ve kterémž by jste ji rád viděl zářící! Ona musí se státi hvězdou naší společnosti . . . jen jestli —“

„Nuže, na jakou to podmínku vážete své proroctví?“

„Předně na podmínku, bude-li Salomonida úplně amnestována, neboť jakožto žena ve vyhnanství nemohla by se státi hvězdou ruské společnosti; a za druhé . . . a tu vracím se ku své prvotní nejistotě a pochybnosti, o kteréž jsme hovor zahájili . . . jestli mne Salomonida miluje. Řekl jsem vám již prve, že jsem ani před třemi lety neměl úplné jistoty, zda-li mne kněžna miluje; ona přijala sice mé nabídnutí a dala se prohlásiti za mou snoubenku, avšak před tím nebylo mezi námi žádného vlastního milostného poměru, ze kteréhož bych byl mohl nabyti jistoty, zda-li mne miluje, a potom — nadešla brzy katastrofa, dříve ještě, než mi bylo lze v tom ohledu se ubezpečit . . . Setkav se dnes ráno s vámi, vzpomněl jsem si, že jste byl důvěrným přítelem druhdy kapitána Anatola Vasiljeviče Bogdanova a tím také přítelem slečny a později paní Caesariny Dimitrevny, a že jste jako častý host v domě pana Dimitrija Ivanoviče Sokolova, paní Caesariny čackého otce, kdež i Salomonida Platonovna ráda bývala hostem, lépe než já mohl zvědět, jab o mně kněžna smýšlí a cítí.“

„V tom ohledu budu vám, Jasnosti, špatným zpravodajem,“ odpověděl jsem, krče rameny. „Pokud vím, soudilo se obecně, že jste měl s kněžnou Salomonidou dlouho tajný poměr a že jste se z pravé a vyzkoumané lásky odhodlali, státi se mužem a ženou. Na jinou pohnutku u vás ani u Salomonidy Platonovny nikdo ani nepomyslil; kdyby nebyla kněžna vlastnicí velikého jmění aneb kdybyste nebyl vy, Jasnosti, muž nejlepších let býval — což ostatně dosud jste — statný a mužně krásného vzezření, bylo by se snad mohlo u ní soudit na jinou pohnutku, než lásku, ale za okolností, jež tehdá trvaly, bylo by se všeliké toho druhu domnění považovalo za zpozdilost. Krom toho obrácena byla záhy pozornost tehdejšího našeho kruhu na události rázu, abych tak řekl, politického, na rozličné podniky nihilistů, stíhání jich i osob nevinných, zkrátka na příběhy, jejichž zakončením bylo právě vypovězení kněžny do Sibíře, a takž stalo se, že o vašem zasnoubení jen kratinkou dobu a celkem dosti lhostejně se mluvilo — aspoň v kruzích, ve kterýchž jsem se já pohyboval. Odpůrcové a nepřátelé Salomonidy Platonovny odloučili se tou dobou od nás a začali, jak se později ukázalo, operovat zcela tiše a potají.“

„Avšak vy jste opět hostem Bogdanových ....“

„To jest, byl jsem jím tyto dni a hodlám jím po návratu do Jalty opět býti; avšak vám z toho nekyne žádný prospěch.“

„Kdož ví?“ namítl zkoumavě Lvickij. „Salomonida Platonovna navštívila přece paní Caesarinu?“

„Divím se velice této otázce, Jasnosti!“

„A co jest na ní divného?“

„Všechno! . . . Viktore Andrejeviči, neráčíte nic vědět o jakémsi — řekněme nedorozumění, kteréž se událo mezi Salomonidou Platonovnou a paní Caesarinou před samou katastrofou?“

„Slyším o něm poprvé. Nechtěl byste býti tak laskav?“

„Hm . . . Věc je poněkud choulostivá, ale budiž! Paní Caesarině bylo totiž doneseno, že Salomonida Platonovna, ačkoli veřejně s vámi zasnoubena, přece Bogdanovu milostné úklady strojila, chtíc ho od ní odloudit, a že jenom kněžnina tehdejší katastrofa odvrátila pohromu, kteráž jí — paní Caesarině — a jejímu manželství byla strojena. Salomonida Platonovna chtěla prý se paní Caesarině pomstit za to, že jí Bogdanova odloudila, neboť ona byla prý do něho sama zamilována. Bogdanov dal prý se skutečně oslnit a byl prý by jistě v růžových, slastiplných tenatech krásné svůdkyně uvázl, kdyby nebylo vypovězení kněžnino všem jejím piklům konec učinilo . . . . Co na tom všem pravdy bylo, nejsem s to posoudit; vím jenom, že se od té doby u Bogdanových nikdy o Salomonidě Platonovně nemluví.“

„A věříte tomu všemu?“ otázal se jaksi zhurta Lvickij.

„Upřímně řečeno,“ odvětil jsem rozpačitě, „ani jsem o tom mnoho nepřemýšlel. Salomonida zapadla, schůzky naše v Moskvě přestaly a já sám za nedlouho na to jsem odejel. Co mi bylo vypravováno, zachoval jsem si prostě v paměti, nepátraje nikterak po skutečné pravdě či nepravdě. Ostatně neměl jsem k tomu ani práva a odjezdem z Ruska ochabl dokonce i všechen můj interes na osobních pletkách tohoto způsobu.“

„Věřím a chápu,“ na to zase Lvickij, „avšak pro sebe máte přec nějaké mínění?“

„Mně stačí v tom ohledu chování se Bogdanova a paní Caesariny — dotčená již okolnost, že se u nich o Salomonidě nemluví, nasvědčuje, že aspoň paní Caesarina tomu věří.“

„Vidíte, příteli,“ vykládal zase Lvickij, „celá věc, o kteréž jste prve vypravoval, jest mi novinkou, a bude vám zajisté s podivením, že mne zůstala tajna. Kdyby byla pravdiva, myslím, že by mne byli nepřátelé Salomonidy Platonovny o všem zevrubně zpravili již proto, aby poměr náš úplně rozrušili ....“

„Možná, že zvědělo o tom jen několik nejbližších přátel Bogdanových a ti že z povinné šetrnosti k nim přísné mlčení si uložili. Avšak uznávám také možnost, že i zde zavládlo jakési nedorozumění ...“

„Nedorozumění,“ přisvědčoval Lvickij, „nic než nedorozumění. Možná, že se stala paní Caesarina, jak u mladých paniček již bývá, pro nějaký bezděčný úsměv, pro nějakou poklonu nebo něco podobného na kněžnu žárlivou, že byla proto mezi manželi mrzutost a že od té doby, aby se nemilé výjevy toho druhu neopakovaly, Bogdanov a paní Caesarina o kněžně spolu nemluví.“

„Nechci odmlouvat, neboť vaše skálopevná důvěra naplňuje mne respektem ...“

„Vy sám nemáte asi také příčiny, býti méně důvěřivým,“ prohodil na to Lvickij, nabývaje své dřívější chladnosti. „Však nechme již té plané rozmluvy ... Dle všeho, co jste dosud u Bogdanových zpozoroval, nemyslíte tedy, že by Salomonida zase mohla bývat jejich hostem?“

„Aspoň na ten čas nikterak,“ odpověděl jsem určitě; „stane-li se však kněžnou Lvickou“, — doložil jsem s úsměvem — „změní se ovšem celý poměr mezi osobnostmi a nepochybuji, že paní Caesarina, kteráž je vtělená dobrota a něžnost, kněžnu s otevřenou náručí uvítá.“

Lvickij chtěl něco odpovědět, avšak tu ozval se venku hlučný hovor několika osob a v tu chvíli přišel nám mladý klášterní bratr oznámit, že přijelo jakési panstvo kláštera navštívit a jeho znamenitostí si prohlednout. Událostí tou byli jsme upozorněni, že nadešel čas, abychom se zvedli a dále klusali: odměnivše tedy rychle klášterníka za podané nám občerstvení, opustili jsme refektář.

Společnost, jejíž hlasitý hovor několikerou ozvěnou tichými kobkami skalního kláštera se rozléhal, sestávala ze dvou dam a tří pánů. Dámy byly jedna patrně stará a druhá mladá, ale obě měly přes tváře spuštěny bílé závoje — aspoň v tu chvíli, když jsme kolem nich kráčeli; z pánů pak byli dva v občanském obleku a jeden v důstojnické uniformě čerkesské. Stáří byli všichni tři muži nestejného, ale starým nebyl z nich vlastně nikdo. Všichni byli dobré mysli.

„Pane plukovníče,“ pravila mladší dáma se smíchem čerkesskému důstojníkovi, „vyhledejte si tu nějakou celu! Stáváte se poslední dobou vždy vážnějším a vážnějším, svět a jeho marnosti už vás skoro nebaví — jdi do kláštera, Ofelie, jdi do kláštera!“

Co dále oslovený „plukovník“ odpověděl, nezaslechli jsme již, neboť jsme tím časem zahnuli za roh zevnější klášterní chodby, abychom po stupních dolů sestoupili.

„Znáte ty lidi?“ otázal se mne Lvickij mezi tím, co jsme opatrně slézali.

„Neznám,“ odpověděl jsem, „ale hlas té mladší dámy jest mi jaksi povědomý.“

„Ten důstojník jmenuje se Mamontov,“ sděloval mi, jako nějaké tajemství Lvickij, „je dle uniformy plukovníkem carských Čerkesů, vlastně ale jedním z prvních výkonných organů tajné státní policie . . .“

„Ah!“ vpadl jsem mu do řeči rozpomenuv se najednou. „Pak jest ta mladší dáma Alexandra Sergějevna, baronka nebo cosi, známá v Petrohradě a v Moskvě pod jménem „dáma s hvězdou . . .“

„Ano, tak jest,“ přisvědčil Lvickij; „Alexandra Sergějevna, první hetéra našich vysokých úřadních kruhů, malá Messalina, mocná protektorka všech, kdož se pod její ochranu uchýlí, mocné rámě tajné policie . . .“

„A úhlavní nepřítelkyně Salomonidy Platonovny!“ doložil jsem já.

„Ano, tak jest,“ pravil Lvickij a trochu se zamyslil. „Zdá se mi,“ pokračoval pak po chvíli, „že se to panstvo sem nesjelo jen tak pro zábavu . . . mám jakési tušení, že Mamontov a Alexandra Sergějevna k vůli Salomonidě přišli . . . Dostali nepochybně důvěrnou depeši, že je Salomonida u dvora rehabilitována, že neschází mnoho, aby se stala mocnější a jim tudíž nebezpečnější, než kdykoli dříve byla, a šlechetné ty duše přikvapily, aby carovi ruku zadrželi a Salomonidě podruhé nohy podrazily . . . Nepochybuji o tom . . . ano, tak tomu jistě! . . . Salomonida Platonovna zkusila mnoho a poznala asi mnoho věcí, o nichž dvorní kruhy nemají ani tušení . . . to mohl by býti strašný nepřítel! . . . Vidíte, příteli, nad Salomonidou, kteráž se byla genialně osvobodila a carovi jakožto strážný anděl zavděčila, slétají se krkavci . . . její nepřátelé chystají se, aby jí zasadili rozhodnou a poslední ránu . . . mé tušení mne neklame, uvidíte! Avšak tentokráte nebude Salomonida bez spojence! . . . Já, kterýž jsem dosud zcela nečinně se choval, vstupuju s těmi krkavci do boje, a nepřátelé mé milenky musili by s čertem býti spolčeni, aby nad námi zvítězili! . . . Mladíku, je rozhodnuto! Již ať mi nedělá nikdo žádných námitek, ať si nikdo již neláme mou hlavu, ať nikdo již nezkoumá, utrpí-li tím má důstojnost čili nic . . . Salomonida Platonovna bude mou ženou, bude-li totiž chtíti . . . půjdu k ní sám a nabídnu jí sebe i všechno, což mého jest, a odmítne-li mne, nabídnu jí aspoň spojenství k boji proti jejím odpůrcům, provedu s ní ten boj, rozšlápnu hlavu její nepřítelkyni a pak — pak se zastřelím! . . . Však doufám, že Salomonida pro mne se rozhodne . . . praví mi to zase mé tušení, které mne dosud nikdy ještě nesklamalo! . . . Příteli z ciziny . . . na nejbližší poštovní stanici mám svou ekypáž a dále všude podložené koně. Popilme si — musíme ještě večeřet v Jaltě a víte kde? U Bogdanových! Pojedu tam s vámi . . . co se stalo, odčiním — snad nikdy ještě necítil jsem v sobě tolik energie — paní Caesarina se musí smířit, má-li ještě nějaký hněv na Salomonidu . . .

Ještě dnes požádám o dovolení, abych směl kněžnu uvésti . . . A nyní jeďme s větrem o závod!“

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

O půl desáté stanuli zpocení koně naši v nádvoří villy plukovníka Bogdanova a v několika minutách byli jsme v jasně osvětleném večeřadle. Paní Caesarina hostila tam malou společnost a byla naším příchodem radostně překvapena . . . jovialní té dámě bylo totiž vždy s velikým potěšením, když nějaký neočekávaný host přibyl. „To oživuje společnost,“ říkávala, „a dodává zábavě ohně!“ — Uvítala nás srdečně, uhostila jako matka a představila nás jedinému hosti, s kterýmž jsme se neznali, státnímu radovi Arbatovskému „z kanceláře jeho veličenstva císaře.“ Byly přítomny také stařičká madame Anna Semenovna Gončarova, kteréž sanice vypadávaly, a její neť Olga Nikolajevna, což Lvickij ihned prohlásil za šťastnou náhodu. Proč, nebylo mi zcela jasno.

Po odbyté večeři otázala se nás s důležitou tváří stařičká madame Anna Semenovna:

„Víte-li pak, pánové, co se tu za vaší nepřítomnosti stalo?“

„Prosili bychom, milostivá paní,“ odpověděl Lvickij.

„Přijela sem kněžna Salomonida Platonovna!“ vece stará paní.

„Slyšeli jsme již, a bylo nám také zevrubně vypravováno, za jakým účelem sem přijela . . . zachránila carovi život a získala si tím vděk celého národa,“ doložil Lvickij.

„Ale, co se potom stalo, nemůžete přec ještě vědět!“ zvolal důstojně a přec důvěrně pan státní rada z kanceláře jeho veličenstva.

„Nuže? To by bylo?“

„Salomonida Platonovna měla předevčírem dlouhou audienci u císaře . . . Co mu všechno vypravovala, nevím a nepotřebujete také vědět: zajímavý je pouze konec audience: kněžna obdržela úplnou milost, její odsouzení i se všemi právními následky je zrušeno, ba ona smí se zase do Petrohradu i Moskvy navrátit — ale s podmínkou . . .“

„S jakou podmínkou?“ vpadl mu netrpělivě do řeči Lvickij.

„S podmínkou, že se slušně provdá. Dokud by se neprovdala, musí zůstati na Krymu. Car tázal prý se kněžny, nemá-li snad od dřívějška nějaký poměr, kterýž by jí dával naději na slušný sňatek, a kněžna odpověděla, že byla před třemi lety zasnoubena s kavalírem vzácné šlechtické krve . . . ten jestli prý na ni nezanevřel . . .“

„Nezanevřel, pánové a dámy!“ zvolal jásavě Lvickij: „Ten kavalír zvedá nyní pohár a prosí vás, abyste s ním připili na zdraví jeho snoubenky!“

To prohlásiv, přistoupil Lvickij k paní Caesarině a pravil prosebně:

„Vy, milostivá paní, musíte první připit . . .“

Paní Caesarina podívala se mu pevně do očí, usmála se, vzala pohár, povstala a zašeptala:

„Kde Caesar odpustil, zapomíná i Caesarina!“

Co dále následovalo, netřeba již líčit. Setrvali jsme ještě asi hodinu pohromadě, a když jsme posléz k rozchodu byli povstali, oznámila nám paní Caesarina, že byla dožádána pozvati nás, budeme-li v Jaltě, na pozejtří k večerní slavnosti na oslavu carova zachránění,

kteráž se konati bude v zámeckém parku pana Fundukleye v Gurzufu. A nachýlivši se ku Lvickému, dodala s úsměvem:

„Zejtra očekávám Salomonidu Platonovnu, abych ji také mohla pozvati!“

Lvickij neodpověděl, ale poklonil se hluboko a políbil paní Caesarině ruku.

V.

Bylo záhy po poledni. Hleděl jsem s balkonu Bogdanova villy na Jaltu, kterak v lůně nejkrasšího amfitheatru přemalebných hor Jailských, v záři kolmých paprsků červencového slunce a před zrcadlinou čistého moře tak klidně po šťavnatých pahorcích se rozkládala, jakoby se svými obyvateli „siestu“ držela, paty v lehounce zpěněném příboji koupajíc a horké čelo čerstvému vánku od moře nastavujíc. Ani na rozkošných pahrbcích, ani v sadech okolo prostých dřevěných domků, ani na pavlanech sličných letohrádků, nikde nebylo človíčka — všechno hovělo si při spuštěných jalousiích v domácím chladu, a já čekal jsem netrpělivě, kdy přijede před dům Tatar s dvěma koni. Již chtěl jsem nevrle zaklíti, avšak zloba uvázla mi na jazyku, neboť právě vystoupil ke mně na pavlán Mongol, jako z národopisného musea vypůjčený. „Jsou již koně připraveni?“ tážu se důvěřivě. „Nikoli, pane,“ odpovídá. „Hospodář si to rozmyslil. Nebudete prý asi valný jezdec — posílá tedy dva krásné mezky, zvířata krotká a rozumná, jakoby je byla žena kojila. Sejděte, prosím; já pojedu s vámi!“

Vyjeli jsme. Mezci, párek vzácných flegmatiků starého vydání, dřevěná sedla, bílý slunečník, v torbě u sedla baňku vína a dvě mokrou plstí obložené láhve selterské vody, trochu ovoce a krabici papirosů, toť všechno, čím jsem se na cestu vyzbrojil. Jedeme vzhůru na severovýchod, přímo do hor a lesů; za námi mizí modré, stříbrolesklé moře, a rajské údolí Jalty se svými rozsetými letohrádky a sady, před námi pak rozstupují se pozvolna titanské hradby Jailských hřbetů. Příjemný chlad vítá nás a hluboké ticho. Žádný obzor a jen jako brázdami vyhlídka ku předu mezi roztouplými chlumy. Hory s pyramidalním průčelím, listnatým lesem i jehličím hojně porostlé, strmí vzhůru na pravo i na levo a splývají vzadu s prorvanými skalami, v jejichž obrovské tváři člověk tak malinkým se cítí, jakoby v niveč se rozplýval. Na hřbetě jednoho z nejnižších vrchů sedí tatarská vesnička Aútka, něžné, milounké hnízdečko z dřevěných domků s rovnými prkennými střechami — musíme jí projet. Ulice, již Aútka tvoří, je úzká, hrbolatá a drobivé půdy; rozšafní mezci naši odkopávají si z cesty kameny a obkročují ty, jichž odkopnouti nemohou. Ve vesnici je také ticho a na pohled pusto; jen tu a tam leží na zápraží umdlený Tatar, hledí do modrého nebe a kouří k tomu papirosku. Sivá tatarčata s velkými hlavami válí se tiše v prachu jako slepice. Za vesnicí zahýbáme do majestátní rokliny a vcházíme do velebné střední tišiny hor a lesů, kdež mrtvý panuje klid a nerušené mlčení. Jedeme volným, opatrným krokem stále vzhůru po hřebenu příkře spadajících vrchů: jednotvárně a přec tak mile duní a rozléhají se jemnou ozvěnou houští kroky mezků,

jinak všude ticho; ani průvodčí můj již nežvastá. Někdy zdá se, že les si oddychuje, a časem vskutku zašumí smutně jehličné lesiny, když tak vrcholy do sebe se shrnují. Každým téměř krokem stává se okolí divočejším: v rozměrech vždy velkolepějších a úžasnějších kupí se balvany a trolivé kameny na sebe, tvoříce stráně, vrchy a hradby tak smělého vzletu, jakoby narovnati chtěly hory až k samým nebesům; jinde a mezi těmito útvary zejí od sebe klikaté lesklé skály, jakoby je soustředěná síla světa rázem byla roztrhla; staré neproniknutelné hory pokrývají temena jejich, boky a mírnější svahy, a hluboké, snad bezedné propasti rozevírají se tam dole ve tmách, vrchem téměř zastřené obrubou lesa do vnitř nachýlenou.

Domníváš se býti v horském pralese. A uprostřed toho lesa, na osamělé skále, takřka na ohromném balvaně, stojí jako zkamenělá starověká báchorka, malebné a romantické rozvaliny dávné jakési pevnosti. Málo které opevnění „jižního břehu“ zachovalo se tak, jako tyto trosky: z daleka rozeznáváš ještě veřeje vysoké brány, obrysy bašt a rozměry kolmých nad srázem hradeb. Trosky tyto, jež nepochybně pocházejí z dob Řeků a Janovských, nazývají nyní Tataři „Učan-su-Isar“ t. j. pevnost vodopádu. Za Isarem stoupá cesta prudce do výše a les nabývá neobyčejné malebnosti a krásy. Obrovské, jak stožáry vysoké sosny obstupují tě, kamkoli kročíš a vztahují svalovitá ramena, jakoby tě od dalšího postupu chtěly odvrátit. Na žádnou stranu nevidíš východu, všude jen sosny — velikány, a pohledneš-li vzhůru, jest ti, jakoby obloha spočívala na jejich korunách. Místy je poloha taková, že se ti zdá, jakoby sosny na jedné straně po příkrém svahu k tobě sbíhaly, a na druhé od tebe do strašné propasti utíkaly; ale na pravo i na levo stojí ty sosny hrdě, přímo a pevně v nachýlených skalách, jakoby pád těchto chtěly zadržet. Jinde zase je houšť stromů taková, jakoby všechen ten les byl mořem a ty v středních jeho hlubinách; nebe se téměř ani nedohledáš a také zem vidíš jenom na několik kroků. Pohledneš-li vzhůru, uvidíš toliko nachýlené hřebeny hor a spletenou klenbu sosnových korun; pohledneš-li stranou: svah hory zmizel v sosnách; pohledneš-li dolů do roklí a propastí: jsou zarostlé tisíci sosnových velikánů. Čím více se blížíme k hlavní stěně Jaily, tím více rostou velkolepého lesa krása i půvab, a nádhera jeho jest u samého kmene Jaily zrovna okouzlující. Sosny sestupují se ve skupiny úchvatně grandiosní, a rovnými, jako vyměřenými kolonádami jejich vidíme již šedou, lesem skvostně porostlou stěnu hlavního kmene hor Jailských. Zde šumí již vrcholy sosen obecnou tišinou — snad šeptají si o překvapení, které tě čeká. Do šumu jejich mísí se pojednou harmonické hučení, mumlání a šplýchání, jakéž toliko na vodách bývá slýchati; avšak záhy ustupuje mumlání a šplýchání rostoucímu hukotu, a za nedlouho rozléhá se lesem a skalami mocný ryk vodopádu, jakoby na blízku ve skřipci řvala nějaká litá bestie.

Popojeli jsme za roh ostré skály, i objal nás prášný oblak roztříštěné vody. Stojíme nad úžasnou prohlubní, na kraji gigantské skalní trhliny, kteráž tam začíná, kde šedý oblak na zvětralé koruně rozštípené hory usedá, a tam končí, kde v nedohledných hlubinách šumné lesy věčná tma obestírá. A ze závratné výše skalní trhliny, jako z krovů

nebes klenby, řítí se bouřné spousty vody, letí smělým obloukem nad hlavami našimi, jako vzteklá moře dcera, a pádí s rykem pekelných příšer do nedosáhlé prohlubně lesů. Zpěněna valí se již voda z chrlícího chřtánu hory a ve skleněný, vzduchem letící oblouk se slévajíc, odhazuje co zpocený oř stranou zhouštlou pěnu a skrápí celé okolí jemnou prškou. Ohlušující řev vody splývá v mohutný akkord, sesílený ustavičně hulákající ozvěnou boru a skalních štítů: v jícnu hory rachotí jak krupobití, přes okraj se řítíc řve, jako když zbouřené moře do skal bije, obloukem letíc hučí, jako rozvlněná řeka a šumí jako zhoubná průtrž mračen, od tarasu k tarasu padajíc, houká co rány hromové, pěníc se znovu a v mocné vlny se sbalujíc, ječí pak, syčí a klokotá, jakoby na žhavém železe vřela, a mizíc posléz v temných hlubinách skučí, jako když vichr smutnou stepí sloupy písku prohání. Úžasné divadlo: s výše zajisté 900 stop letí ohromná spousta vody do skalních útesů, vyhloubá tvrdé tarasy, brousí do kulata jejich hrany, hladí a podemílá balvany, trolí a prohání kameny a unáší je v divém víru do bezedna mořských přítoků. Při tom mizí několikrát ve vyhloubaných slujích a pod vyčnivajícími útesy, vynořuje se opět z kamení a oblaků vodního prachu a spadá konečně co kaskáda do lesnaté propasti.

Vodopád tento nazývají Tataři Učan-su t. j. letící voda. Nejvelkolepější bývá z jara, když pod sluncem a v teplém větru sněhy v horských sedlech kvapně se rozplývají, a pak v létě po velkém lijáku. Jinak obnáší za suché letní povětrnosti výška jeho oblouku asi 300 stop, však i tu zůstává obraz jeho velkolepým a úchvatným. Před naším výletem byly v horách den a noc prudké deště, proto objevil se nám vodopád snad v plné své jarní síle. Učan-su není civilisovaný vodopád evropský, překlenutý můstkem a vroubený snad besídkami a lavicemi: onť prostý divoch, syn tiché horské samoty, nezkažené dítě prosté přírody — odtud jeho poesie a půvab.

Okolí jeho jest samá velkolepá, abych tak řekl, alpská partie s divokými lesy a houštinami, ale bez zvěře a ptactva, tedy mrtvá a zádumčivá. — Na malé lučině slezli jsme s mezků, jimž potřebí bylo dopřáti oddechu a posilnění. Tatar lehl si u nich do trávy, já pak odvážil jsem se malé procházky, znamenaje křidou stromy, abych zpáteční cestou nezabloudil. Přišed na veselejší mýtinu, usedl jsem na balvan naproti světlé vysoké stráni. Byla to zajisté už nejvyšší poloha Jaily, neboť stráň byla polou sluncem osvětlena. Na stráni nic, než tráva, divoké kvítí a trochu pestrých křovin; celý svah její složen ze stupňovitých tarasů, jejichž čáry vrchem do sebe splývaly. Mimo roje much a včel nikde ani stopy zvířecího života.

Však pojednou zařehtal asi v polovici stráně koníček, a na koníčku jela — snad nějaká lesní panenka, vkusně oblečená a vysoko podkasaná, že bylo vidět v třemeni krásnou nožku. Koník hnědý a žínka na něm v trikoloře: sukně jako ze sněhu, šat jako z růží a kabátec ze tmavé chrpy. Byl to líbezný obrázek a malinký ve výši, jako sličné zjevení z říše Liliputánských. Žínka vedla si cudně, ale nenuceně, jakoby za jisté měla, že ji nikdo nevidí. Zatroubila si na lovecký růžek, jakoby někomu znamení dávala, ale odpověď dala jí toliko ozvěna. Pak švihla žínka koníka a zmizela rychle ve mlází směrem k Isaru. Hleděl jsem

dlouho v tu stranu, kudy byla zmizela — eh, snad byl to jenom přelud fantasie, kteráž si ke krajině přibásnila stafáž!

Za půl hodiny klusali jsme kolem Isaru nazpět k Aútce a odbočili východním směrem ku břehu moře, na cestu vedoucí do Gurzufu. Již dorazili jsme k moři a jedeme směrem severovýchodním. Klikami a oblouky stáčí se široká cesta sklonem převelebných gigantských skal, vroubí holé šedé útesy, prolézá houštím vavřínů, zakrsalých cypřiší, granátů a plným ořeším, ruší malé vodopády, trhá skupiny pinií, tře se o rozložité jalovce a hájky bílých růží, obíhá netvorné a přec tak malebné kořeny polosetlelých dubů, a ztrácí se tam dole v čarovném stínu pyramidalních cypřiší, buků a cedrů. Na levo pne se vzhůru skála, jako bašta proti celému světu, zde hustě, tam řídce, tu bujně, tam nuzně porostlá, tu lesklá jako hlazený taras rudého mramoru, tam oblá a šedá jako vous starého muezina, tu nálevkovitými propastmi prorvaná, vrchem pak, kde ostřím svého temene oblaky trhá, klikatá jako hřeben odvěké trhliny, do něhož od počátku hromy a blesky třískají. A ten hřeben, ta zubovitá koruna přímořské hradby, vine a protahuje se v průzračných téměř čarách a tvarech od dohledu k dohledu, zde ustupujíc dle břehů zátok a tvoříc hluboká sedla, tam zase v obrazcích roztříštěného blesku ostré, hranaté spousty porfyru do předu metajíc.

A na pravo dolů? Spadá úpatí hor ostře i zvolna, tu náznými stěnami propastí, z jejichž otvorů vzhůru srší okouzlující bujnost jižních lesů a sadů, tam nenáhlým svahem vinic, že kůň by mohl sběhnout, a onde opět majestatným spádem obrovských stupňů, plných nejkrásnějšího rostlinstva a stromoví, jakéž jen šťastně zmírněné teplé ponebí s úrodnou prstí dovede zplodit, vždy níže a níže, až k písečnému břehu, o nějž kadeřavé vlnky Černého moře laškovně se pokoušejí. Dále pak, až ku konci obzoru ocean, to nevýzkumné Černé moře, klidné na pohled a v pravdě zuřivé, lákavé a přece děsné, líbezné a přec tak úkladné! Ze zdálí se bělá, čím blíže však, tím více se modrá, až pak břeh jako roztok modré skalice oblévá. A takž míhá se obraz za obrazem, a každý záhyb cesty ukazuje nové tvary, nový rozhled, novou krásu.

Slunce pere nám do zad jako dech horoucích pekel. „Můj pane, že nemáme ovčích kožichů!“ lituje za mnou Mongol, a mezci naši klušou se svislými hlavami, jako vrtohlavé bahnice. Jazyky klátí se jim ze tlam jako cáry vybledlého červeného sukna. „Pane! Tři fontány a jednu bystřinu jsme již minuli, a nikde jste nezastavil zvířat napojit!“ . . . . Za chvíli hrčí z porfyrové rozsedliny pramen: chlad mrazu, čistota křišťálu a lahodnost rajské mízy. Můj mezek vypil toho nektaru zajisté vědro, a druhý aspoň půl druhého; pak zvedli oba chvosty a uháněli cestou zvolna spadající, jako dvě mladé lvice, a frkání jejich nebylo konce.

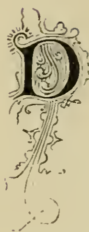
(Dokončení.)

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Díky, hochu můj! Než jaká tvoje zpráva?“

„Ač nás řetěz bdělých stráží obetkává,
zbraňujíc nám východ z toho hradu, přece
unikl jsem odtud,“ panoš ticho vece.
„S košem velikým a kytlí vyžebranou
hocha kuchyňského, proklouznul jsem branou.
Tu hned přede hradem znamenal jsem péči,
jakou chudina ti za tvou lásku vděčí.
Stál tam zástup chudých, volal bez ustání:
Proč nám přístup k matce halapartny brání?
Kde je dobrá Dagmar? Jaký mrak nám halí
vlídnou tvář, jež z duší plašila nám žaly?
Proč se ruce tají, z nichž jak z liljí ráje
rosa blahonosná dštila v bídy kraje?
Takto bědujíce tlačili se k bráně,
stěží zapudily dav ten drábů zbraně.

A když dál jsem kráčel, zasléchal jsem všady
hlasy rozjitření z biskupovy zrady
po ulicích města. Šel jsem neprodleně
k domu Globově, bych donesl mu zvěsti
o příkořích, jež ti od biskupa nésti.
Našel jsem ho v síni, an meč na koleně
starožitný, dávno netasený k válce,
čistil, ostří jeho zkoumal hmatem palce.
Když mě poznal, radost zjasnila mu líce,
dotazů po tobě klad' mi na tisíce.
A jak vyprávěl jsem o tvém trudném stavu,
znovu čelo chmuřil, okem zlobně blýskal,
křečovitě pěstí jilec meče stiskal,
a tak promluvil, když dokončil jsem zprávu:
Však již hromonosná pomsty bouř se blíží, —
s blesky jejími i tento meč se skříží.
Vzdáliv odtud vše, co věrně k trůnu stojí,
mne tu jediného nechal na pokoji,
soudě as, že Globe jenom sleďů lovu
rozumí, zná zvonit jenom stříbrem, zlatem;
brzy bohdá zví, že znám ve hněvu svatém
rozzvučeti hudbu jiného též kovu —
hudbu strašlivou; že nejsem žokem tuku,
ale bystrý hled mám, k tomu křepkou ruku,

abych prohledl tu přízi piklů zrádnou
a v čas zahromoval do ni ranou pádnou.

Nato promlouval, že doufá biskup darmo
na bezbrannou zemi vložit mrzké jarmo.
Nechť král s vojskem v dálce modly Čudů sráží,
dosti zbylo v zemi boje schopných paží.
Selský voj se zdvihá z domácího luhu
na ochranu kněžny, která s jejich pluhů
sňala těžké platy; jižtě místo kleče
věrní bondové se vděčně chápou meče
dobrodějku svoji vyvést ze zajetí;
heslo po všech krajích, s výspy k výspě letí:
nežli srpem zlatý luny štít se stane,
že vlasť širošírá žárem pomsty vzplane
proti zrádci tomu. Lidu svaté hněvy
nejpevnější hradby rozkotají hravě,
vojsko odbojcovo rozmetou jak plevy.

Tak mi věstil Globe, ku závěrku pravě:
Snad se zdaří kněžnu vymknout z jeho spárů,
dřív než hrad ten vzplane ve válečném žáru.
Ty jsi v zakuklení sklamal strážců zraky —
snad i královně vhod bude způsob taký.
A hned zítra, kněžna přijme-li tu radu,
sděl mi dobu, směr a přestrojení v listě,
jejž luk tajně s šípem sešle za ohradu
severní, kde ve křích na ukrytém místě
důvěrník můj sečká za prvního tmění.
Já však uchystám vše, aby bez prodlení
Dagmar ve průvodu bezpečném se dala
na cestu, kam zrádce moc by nesahala.
Však nechť její mysl kamkoli se skloní,
to jí sděl, že chví se tisíc věrných o ni —
a že mezi nimi touží nejvřeleji
Globe cedit krev svou na ochranu její.“

V tom chřest klíčů zazněl, zaskřípěly dveře.
Pochůzkou to klíčník obvyklou se béře.
Dnes však stařec tento, jenž se jindy plížil
něm a zamračen, k nim chvátavě se blížil
do komnaty vešed. Schýliv hlavu starou
s hustých vlasů sněhem nízko před Dagmarou,
klekaje k ní zdvihl úctyplnou líci
a hled oddanost jí vřelou tlumočící.

Po té mluvil tiše: „Hlavu moji bělem
péče pokryly pod trojím velitelem

z rodu Knutova, jimž byl jsem věrným sluhou.
S radostí jsem viděl na královském kmeni
Valdemara vzrůstat slibnou haluz druhou,
viděl jsem ji kvésti v okotěšném skvění.
Nejednou jsem šťasten houpal na koleni
sličné pachole, jež ke mně starci lnulo,
mohutněti zřel jsem krásnou postať junou,
a jak radostně mé oko zaplanulo,
když pak mužná skráň se vzpjala pod korunou!
Štěstí plným bylo, když ku jeho boku
choť se vinula, jas nebešťanky v oku,
ty, ó jemná kněžno, jejíž líce milá,
rázem srdce moje cele podmanila —
Viděl jsem pak truchlé rozloučení obou,
viděl jsem i strýce nevděčného změnu,
tebe strádající jeho lstí a zlobou,
nedůstojně moci jeho podrobenu.
A teď přiložit mám v pomoc vetchou ruku,
aby schystal tobě trpčí ještě muku,
té, k níž připoután jsem úctou, láskou, díkem,
královně své mám se státi žalářníkem?!

Rozhodl se biskup, že tvou vazbu ztuží,
že od tebe vzdálí panoše i druži,
chtě již dovršiti zjevně svoji zradu.
Však dá bůh, že marně žalář chystá tobě.
Známť já jediný zde tajnou chodbu z hradu,
jejíž vchod se skrývá právě v této kobě.
Viz tam na stěně ten obraz kněžny Emmy,
jejž rám pozlacený jímá řezeb lemy;
veliký ten obraz, k podlaze až dolů,
ke zdi zdá se přikut, ale vskutku tvoří
veřej otvoru, jenž v tuto zeď se noří;
dotkneš-li se v rámu květového stvolu,
odskočí ten obraz, zjeví otvor stěny,
za nímž stupeň četný šnekem zatočený
vede do hlubiny, pod základy hradu,
tam pak pod zemí se táhne ku západu
chodba, ústíc v kapli staré o samotě,
k níž teď leda pastýř prchá v bouřné zlotě.
Tamo desku v půdě snadno sochor zvedne,
z otvoru vystouplé nikdo nezahledne.
Odtud blízko k moři — vejdem' v lodi nitro —
na bezpečném břehu pozdraví nás jitro.

Nuže bez prodlení do tajného vchodu,
jenž tě vrátí věrným v bezpeč, na svobodu!
Za námi zas obraz do stěny se vklopí.
Užaslý se tyran rozhlížeti bude

po zajatcích marně prázdnou kobou všude,
kudy unikli mu, nezví, nepochopí."

Překvapení, radost zračila se v lících
postav tří, ta slova mlčky vnímajících;
všichni povstali teď, u zápětí kmetu
setmělou již kobou blížili se stěně.
Stařec ruku vztáhl po zlaceném květu
v rámci obrazu — V tom couvnul postrašeně.

V chodbě ozvaly se rychlé kroky, zbraně,
záclona se zdvihla prudkým hmatem dlaně
a zář pochodní se vlila do komnaty.
V čele ozbrojenců vešel chvatným krokem
biskup Valdemar, teď přímo, hrdě vzpjatý,
s lící posupnou a pánovitým okem.
Změněny jsou zcela jeho postať, rysy —
zda to kmet, jenž skroušen šíji hrbil kdysi?
Drsný šat ustoupil nádhernému havu,
drahokamů záři, kmentu, zlatohlavu;
sporé na něm znaky misí úřad svatý
s válečnickou strůjí: noha škorní blýská,
prsa obepíná pancíř šupinatý,
ruka s prstenem kříž v jilci meče stiská.

Takto ke skupině kráčí polekané
s řečí jizlivou, z níž výsměch krutý vane:
„Aj, zde porada se koná důležitá,
k níž i šedý klíčník zrnka vtipu skytá.
Čas byl věru spolek rozvázat, kde kuly
vzdory se a pikle na odpor mé vůli.
Nuže, do podzemí, kam jste měli vsadit
panoše, s ním starce toho veďte dolů —
tam pout chřestem mohou baviti se spolu,
o podnicích zrádných poklidně se radit.
Pannu Kristinu však slušná koba zove,
v níž jen prosta bude jasné společnosti;
předsíň zaujmou pak statní žoldnéřové,
by sny dívčí tamo předla v bezpečnosti."

Kynul zbrojnošům; ti shrnuli se mžikem
kolem hocha, starce; kmet se podal chvějně;
ale smělý hoch se bránil s hněvným křikem,
dýkou oháněl se v útočníků hejně,
až po krátkém vzdoru, odzbrojen byv jimi,
stál tu sevřen, spoután, s šaty zedranými.

K násilníku kněžna prosíc ruku vzpíná:
„Proč má hoch ten trpět? Jaká jeho vina?

Jakou jeho volnost přinese ti škodu?
Nesmí-li být při mně, pusť jej na svobodu.
Pusť i toho starce. Vyslyš, oč tě prosím,
nech, ať sama tíhu hněvů tvojich nosím.“
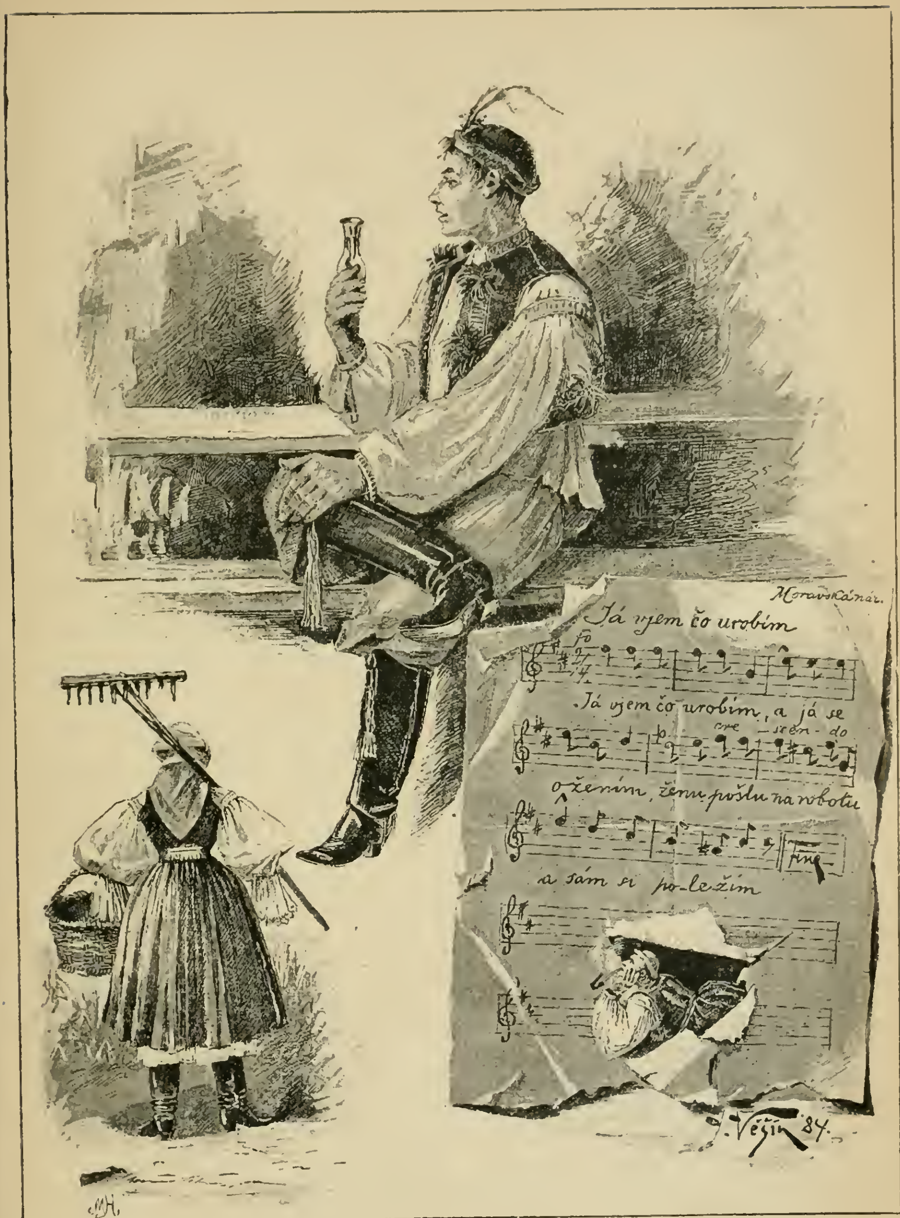
Avšak onen tvrdě odbyl prosbu tuto:
„Zde má vůle platí. Již-tě rozhodnuto.
Ať po vhodnou dobu s šedohlavcem sdílí
brloh podzemní ten hošík rozmařilý.
Nechať zkouší na čas drsné ruby štěstí,
nechať nahledne v ty sluje žalů tmavé,
kde na místě loutny těžké pouto chřestí
a jen rmutu krůpěj chladí témě žhavé.
I já poznat musil —, zkoušet leta — leta —
hrůzu těchto běd — a neznal žádné viny —
Vzpomínkou se pění krev — O, věži kletá! —
Pryč, vy černé, děsné Oringsborské stíny!
Odveďte již, stráže, do vězení oba,
pannu tam, kde čeká přichystaná koba.“

Odchází tlum drábů, hocha, starce vleka.
Ale Kristina před velitelkou kleká,
kolena jí chvějnou rukou objímajíc,
v její roucho kryjíc tvář a hlasně štkajíc.

„Povstaň, sestro moje,“ laskavě jí děla
Dagmar hlasem, v němž se bolésť duše chvěla.
„Povstaň, klidně jdi, kam násilí ti káže.
Nechť nás pevné stěny, stráže, zámky dělí,
srdcí našich spolek nikdo nerozváže,
a ten, v jehož dlani tento hrad, svět celý
spočívá jak hříčka, v každý čas a všude
okem nebeským nad námi bdíti bude.“

K těmto slovům děva utichla i vstala.
K ruce kněžny shýbla ret; než Dagmar jala
v lokty milou družku. Nato bez odporu
Kristina ven vyšla v ozbrojenců sboru.

(Dokončení.)

Illustrace k moravské národní písni: „Já vjem čo urobím.“ Nakreslil Jaroslav Věšín.

Večery na vsi.

Obrázky z moravského Slovácka. Nastínil **Otakar Bystřina.**

I.

Hleděl jsem v nekonečné modro oblohy. Květy voněly, zeleň kypěla svěžestí, v loubí zkvětlého šeříku jásala slavičí píseň.

Jaká rozkoš poležeti v koberci trávy, zřít na žlutavý západ a ssát jarní, jemný vzduch! Vrcholky hor jsou o polovic bližší a jasné jako hluboké modro dívčího oka. Z potoka, kroužícího kolem plotu zahrady, stoupá sotva znatelná pára a mizí ihned ve vlhkém vzduchu.

Slyšeti táhlé bučení a křaplavé zvuky zvonců, praskání bičů a hovor mladých pasáků, výkřiky a smích .... Písně trávnic, zpívané drsnými, silnými hlasy. Též vrzání dřevěných plužních koleček rozeznávám, a jak šplounají koně, plavící se v potoce. —

Však čím více tma padá na hory, na kalenice doškových střech a na vrcholy stromů, tím tišším je večer. Hovor těch, kteří se na poli opozdili a již za tmy se vracejí, je jednou z nejpozdnějších známek života. Za chvíli slyším již jen basové bručení chroustů a sopránové sípění komárů. Nanejvýš že některá ze sousedek při dojení kravku okřikne; upozorněn slyším pak zcela jasně srčeti mléko ze stříků do hliněných krajáčů ...

Jak vzácný je nyní vzduch! Chlad rosy je tím příjemnější, čím více vůně s její vlhkostí vláká do plic dlouhý dech. —

Onomu Polákovi-otci v Nerudově arabesce nemohlo býti na Prinkipu volněji, než je mně, zřícímu na tichou, vlídnou slováckou ves, usínající v klínu hor. Ba mně snad je ještě lépe — mně chybí upír!

Slyším hrkot vozu, blížícího se vsi. Namáhám zrak, abych sítí stromů zahledl, kdo se tak opozdil: bylo to zbytečným. Asi pět mladých hrdel spustilo krásnou vojanskou píseň. Jak dojemně a jak smutně nesou se ty molové zvuky večerním tichem!

Rozeznávám široky s bílými kosírky, ověnčené pentlemi a voničkami — ubozí hoši, nováčci! — — Snad jednomu z nich teď právě cestou ponejprv ten stesk, jejž s takovým citem přednášejí, zachvěl hrudí, snad cítil, jak je o něj škoda, až se vrátí po letech místo kvetoucího jemného šohaje sesláblý na těle i na duchu, s modrou čepicí na hlavě, s pohrdou pro všechnu domácí krásu pod ní, s „panským kabátem" na otrávené hrudi ...

A jak se tratily ve tmě ty žalující tóny, tak mně prchala z duše volnost a ze srdce klid. Ta píseň byla mi upírem.

II.

Bylo dusno; obloha byla zatažena sinými mraky, věštícími bouři. Stmívalo se velmi náhle. Tušil jsem, že promoknu, a přece jsem ne-

mohl odolati touze, schladiti skráň, parnem srpnovým sžehnutou, omamujícím výparem blízkého jedlového háje.

Na návsi nikde živé duše. Sotva vlašťovku lze shlednouti, jak střelhbitě kolem se kmitne nad samou zemí. U jedněch vrat zahlednul jsem huňatého psa se schlíplýma ušima a otevřenou tlamou; dýchal jako kovářský měch.

Vzdor námaze, jakou mi působil v tom horku každý krok, urychloval jsem chůzi, abych se dříve dostal z mračna komárů, kteří se na mne u louže v prostřed vsi zavěsili a nesnesitelně štípali.

Byl jsem už na samém konci vesnice; chtěl jsem přejít přes cestu, abych se dostal na stezku, vedoucí k lesu, když jsem mimovolně jako přimrazen stanul u zahrádky, dýšící silnou vůní resedy.

Zaslechl jsem výkřik. Jaký to bol, jaké zoufalství vytrysklo tímto jediným zvukem!

Okénko malé, vedoucí na zahrádku, bylo otevřeno. Za malou chvilku po výkřiku následoval nepřetržitý nářek; hned jakby vichřice divoce šlehala do spletených větví klenby lesní, hned jakby struna napjatá zalkala a pukla, pak zase tichounký ševel, jak na širé pláni vodní, a pouhý tlumený vzlykot . . .

Táhlo mne to mocně blíže, abych nahlédnul v srdce, jež pukalo.

Vráščitou, hubenou tvář chudičké matky jsem zahlédl a démanty nejčistších slz. Držela v náručí bezduché tílko dětské. —

Potácel jsem se jako omámen od okna zpět. U východu z vesnice pod křížem tmící se postava kamenná zdála se mi v záblescích bouře a v náhlém návalu větru též tak šíleně lkát a stejně zoufale lomiti rukama. — Ach, jak mně bylo dusno!

III.

Byla tma, že ji mohl krájet. Zatměl jsem věru notně; kdybych nebyl znal tak dobře stezku, po níž jsem šel, mohl jsem směle pořizovat o všem, co nemám, a dědicům svým mohl jsem spůsobiti překvapení velmi příjemné.

Zapomněl jsem, vycházeje pochmurného, podzimního odpůldne na jarmark do nejbližšího městečka, přesvědčit se, není-li snad již nový měsíc. A byl; nejčernější, nejošklivější nový měsíc, jenž mne vyhnal tak záhy z teplé, hostinské jizby, ze společnosti mnoha dobrých lidí, z nichž jeden myslil, že je nejlepším hudebníkem v celém mocnářství, protože uměl hrát na tahací harmoniku (mne jeho talent přiváděl v zoufalství!), a druhý do mne tvrdošijně cpal, jak výtečným lékem je „hořká jetelina“ proti zkaženému žaludku, zácpě a tuším též proti oznobeninám . . .

Byli jsme pohromadě „samá intelligence“, jak někdo trefně podotknul. Co tu moudrých a rozšafných řečí! Kantor lhotský tvrdil, že nikdo neměl většího práva, státi se inspektorem pro národní školy, než on, a že je nejvzdělanější muž celého okresu; mluvil, jakoby měl patent na moudrost v kapse — musil mít nejméně už desátou!

Pan Anekdota, jak jsem přezdil v.-skému mlynáři Lehajovi, pletl již takovou zmatu, že jej počal okřikovati i sám jeho sok v tom ohledu, filipský farář, a to už něco znamenalo!

„Jede mladík na svém koni“ přezpíváno svorně již aspoň 27křát; poštmistr, rudý vínem, jenž ji právě po osm a dvacáté navrhoval, byl pln radosti — byla to jeho jediná zásluha za celého půldne. Pil blaženě a svítil jako úplněk začazenou jizbou. Již mne počal hubičkovati i pan Baček, arcizlobivec, jehož jsem při nejmenším stokrát na smrt dopálil, že mi pokaždé věčnou pomstu přísahal, — věru, nedalo se už na nic více čekat. Šel jsem.

Ačkoliv jsem tomu dobrákovi s hořkou jetelinou tvrdil zuřivě, že jsem zdráv jako ryba, nedal, abych nešel s ním a nenacpal si plné kapsy této vzácné byliny, jíž si na centy objednával. Měl jsem celou cestu co vyhazovat.

Stmívalo se již hodně, když jsem přelízal přes potok hned za městečkem, na cestě k domovu. Oteplilo se. Z luk stoupala mlha, a činila absurdní každou pravidelnou chůzi po cestě či po chodníku. Zaměřil jsem na příč lukami.

Pokud jsem nepřišel do háje, šlo se to jakž takž. Hůř bylo, když se nedalo více rozeznati, co je pruh mlhy, a co kmen bukový. Byl jsem rád, když jsem dosáhl vrcholu kopce a měl les za zády. Tuze příjemnější však nebyla druhá část té bolestné pouti. Svah k dědině příkrý jako se střechy; tu brkneš o kámen, až se ti v očích zajiskří, tu zapadneš nohou do prohlubně, až se ti mozek v hlavě otřese. Chvála bohu — jsem už u zahrad. Utřel jsem si s čela pot, oddechl si a šel volně podél humen.

Ze vsi se ozývá pouze štěkot psů. Bude již k deváté. Dával jsem pozor, aby mi některá převislá větev oko nevyšlehla.

Z nenadání mihne se mi kol zraků jakás postava; běžela dobře, a přece jsem se domníval poznávati sousedova Jurku, přímého to a milého hocha; byli jsme kamarádi. Vykládával jsem mu o vojně, — odvedli jej, a měl před tím strach.

„Jurku! — Juro!!“ volám na něj. Nemýlil jsem se, zastavil se. „Počkej, kam tak na náhlo teď, v noci?“

Blížil jsem se mu pomalu. Stál jako přibitý. Co to? Ubohý, štká jako dítě!

„Co je ti? — No mluv přece, odkud letíš?“

— „Byl jsem u Mariny.“

„A co se stalo?“

— „Zastal jsem ji s tím židem!“ vzlykl si z hluboka.

„A jdi, blázne, mýlíš se!“ chlácholím jej.

— „Nemýlím; slyšel jsem, jak jí dával „jarmarku“ šátek a jak ji přemlouval.“

„No, Marina je hodné děvče, není ještě tak zle. Pojď, půjdem spolu.“

Zabočili jsme v pravo do zahrady. Plotu nebylo, šli jsme tedy velmi tiše kolem stodoly ke dvoru.

Vskutku, někdo stál s děvčetem u vrátek; mluvil zticha.

— „že zavolám, nedáte-li pokoj! — —“

Jurka přiskočil jako kočka, a už jej svíral v kleštích svých pevných prstů. Já šel blíže.

Třepal se jak osyka; byl to ten padouch, syn krčmáře žida, študent z Vídně . . .

„Hleďme jej," zahřměl jsem mu do tváře, „nenávist ke Slovákům jest tedy jen relativní, — až po smavá líce —."

Přál jsem si míti v tu chvíli oko Bystrozrakého, aby se rozskočil tím pohledem plným záště, jejž jsem mu vmetl pod nízké, posupné čelo...

IV.

Řídký host v deštivé a blátivé zimě: pěkný příjemný večer. Kdo by odolal, nesetřást se sebe trud začazené jizby v ostrém vzduchu horském!

Vyšel jsem provázen Ořechem. Bláto bylo zamrzlé, cesty hrbolaté — věru, dnes bych se nechtěl odevzdat do vůle Slováckého vozky s divokými koníky! V kolejích led, snad první letošní nepěkné zimy; ale sněhu nikde. Na rozryté, holé stráni nad vesnicí se černají ty rýhy jak bolavé rány. Když napadne na ně sněhu, nebo za leta, když se zazelenají sporou travou, není pohled na ně tak příšerný, jako nyní; obzvláště později, když je osvítí měsíc.

Stmívalo se pomalu. Jindy k páté hodině bývá již hotová noc; dnes rozeznat ještě dobře člověka na dvě stě kroků. —

Jdu vesnicí nahoru; nepotkávám nikoho, právě tuším v celé dědině večeřejí. U nás v chudém kraji se večeřívá záhy, protože oběd bývá velmi skrovný. Však ani večeře nebývá mnohem skvělejší: trochu fizolové polévky a kaše kukuřicové, nebo šišky s kyselem — a je po hostině. Masa nevidět ani na největší svátky v domě. Skoro víře nepodobno, že při vší té bídě přece tak statným je ten bodrý lid; šohaji jako jedle, a děvčata krev a mléko.

Míje ta malá okénka, spoře osvětlená, nahlédnu sem tam v některé. Kol velikého stolu v jednom koutě pohromadě celá četná rodina. Krmě je na jedné míse uprostřed; starší členové sedí na lávkách při stěně, mladši stojí na druhých dvou stranách nebo spočívají v klíně matky či báby. Všichni dosahují lžicemi do mísy.

V koutě druhém stojí veliká postel, ve třetím ohromná hliněná kamna s pecí a „přístěnkem", noclehem to mladšího pokolení.

Je-li rodina příliš četna, že by se tam nesměstnala (což bývá dosti často, protože se žije dosud větším dílem v zádruze), spí odrostlejší mladí po lavicích při stěnách, po případě na hliněné zemi.

Místa zbytečného mnoho nemají, to je pravda; vzduch též není příliš svěží v takové jizbě. Je to na obyvatelích jejich dobře pozorovat, všichni jsou ubledlí — obzvláště děti, které v létě bývají růžovy a skotačivy, v zimě zamlknou a jsou smutny. Očka jim ani z polovice tak nehrají radostí, když jim podáš krejcar nebo nějaké „jablúško".

Říkávám jim: „Proč si neotevřete oken nebo dveří, ať vám trochu vzduchu dovnitř najde?" — „A kdo by to potom vytopil?" řeknou mi. Věru, mají též pravdu, uznávám to sám, vida je s takovou námahou a strachem vléci kus dřeva z panského lesa. Sami mají svého každý jako dlaň, kam to stačí v horské zimě!?

Ani když staví v nově, nedají se přiměti, aby postavili větší jizbu, nebo aby aspoň okna zvětšili — snad z téže příčiny. — — Ta bída, těžký s ní boj!

Jsem na konci vsi. Jdu ještě kousek po chodníku vzhůru, abych něco uhlídal. Však již se setmělo, a vidím jen ještě chvilku stoupat sloupy kouře z doškových chalup. Pak jen zimní, jasnou oblohu, plničkou jiskrných hvězd. —

Zastaviv se, tru si důkladně ruce a libuji si, že tak pěkně mrzne. Chrupou kroky. Ohlížím se — Šmahaj! Statný vysoký muž, asi čtyřicátník, s ušlechtilými tahy ve tváři; z oka zírá klid, rozvaha a rozumná mysl. Zkušený člověk, jenž leckde byl a leccos ve světě pochytil; milé s ním pohovoření.

Stál již při mně; nesl na zádech otep haluzí, že by jí nehnuli takoví, jako já jsem, ani tři.

— „Z lesa?“ ptám se.

„A byl jsem trochu na drvách.“

— „Chudáku, máte co vléct. Jak se máte?“

„Když dá pán bůh zdraví, dobře. Nemám si na co stěžovat.“

— „Ale máte tu v horách přece jen těžké živobytí,“ míním.

„Hm, to se vám jen zdá. Dvakrát za den se najíme, na tu halenu si též nějak vyrobíme, a dokud nám krovy neletí nad hlavu, nač si ji zbytečně lámat? — Vy páni si myslíte, dokud člověk hrstí peníze nemůže rozhazovat, že je chudák. Ej, věřte mi, já bych nezaměnil své živobytí se žádným pánem; víc peněz — víc starostí. Vidíte, v naší dědince nebylo slyšet, co pamatuju, že by si sám byl vzal někdo život, který si nedal!!“ — —

Stál jsem před ním jako zahanbený školák. Myslil jsem si: Vy všeci, co stonáte na „osud“, „tíži života“ a jak se těm „bolům“ ostatním říká, sem! Pohleďte na ten mír a na to štěstí poctivé, pracovité, ustarané hrudi!

V.

Vracel jsem se k vesnici. Pod rozkvětlou třešní jsem se zastavil a pozoroval hnízdo mravenčí; nebyl jsem slézaje s kopce dosti pozorným a zavadil jsem holí o jich společné bydliště. Hned jich bylo černo na poškozeném místě, a běhali o překot se stébelky, kousky prsti a malými dřívky, aby škodu nahradili. Je vskutku zajímavá podívaná na to soustavné víření a hemžení.

Náhodou upadnul chroust s větve zrovna do prostřed mraveniště. Mravenci, majíce jej za pravého škůdce, vrhli se naň vší zuřivostí; probrán ze spánku, počal se jim sice vydírati, však nadarmo. Již jich sedělo sto na něm; jeden kousal do nohy, druhý si obral tykadla, třetí oko, a kterého nohou smetl, byl hned nahražen dvacíti jinými.

Počal rozvírati krovky, aby mohl rozepnout křídla, a to bylo teprv jeho pravou zhoubou. Páni bratří rychle pod ně, a už to praskalo. Za chvíli ležel na mraveništi holý trup; nohy ukousány, křídla ukousána — chvíli se ještě chroust pohyboval, a bylo po něm.

Nastalo dělení a nosení do spižírny..

Nevím, jak dlouho bych se byl obdivoval odvaze a síle těch drobných bojovníků, kdybych nebyl býval vyrušen pozdravem. Obrátil jsem se.

Zůstal jsem oslněn. Dvé tak čistých, andělsky krásných líček, dvé tak jasných, zářících očí se na mne smálo, že jsem zapomněl i na pozdrav odpověď dáti.

„Jdu dobře do Lhotek?“ ptalo se děvčátko asi patnáctileté nesměle. —

— „Ó ano, dobře!“ —

Obrátila se a šla dále chodníkem. Díval jsem se chvíli za ní, neschopen myšlenky; tolik krásy jsem snad doposud na světě nespatřil soustředěné v malé, oblé tváři! — Učinila asi sto kroků, a již mne to počínalo mrzeti, že jsem ji kousek nedoprovodil.

„Děvuško!“ — Nic. — „Počkejte, děvčátko, já jdu též!“

Zastavila se. „A jste vy ze Lhotek?“

— „Ano,“ zalhal jsem si.

„No aspoň nezbloudím,“ libovala si.

A šli jsme. Ptal jsem se jí po jméně — Evička! — odkud jde, za jakou příčinou; ale cítím podnes, že se jí musil zdáti směšným ten chvějný tón, jakým jsem mluvil; usmívala se potutelně po celou cestu.

Zašel jsem si hodně daleko. Přišli jsme konečně k chodníku, jenž se dvojil od našeho a vedl k lesu.

— „Musím tudy, Evičko, ještě do lesa; však již nezbloudíte. Jděte jen stále rovno, za půl hodiny jste tam!“ loučil jsem se.

„Vy jste si snad schválně zašel, když nejdete na Lhotky — to jsem vám za to stála! — Kdy vám to oplatím?“

„Třebas hned,“ míním. „Něco mi dejte na památku!“

Rozmýšlela chvíli, pak se sehnula a v malé chvíli měla kytici z petrklíčů hotovou. Podávala mi ji s takovým úsměvem, že mi šla hlava kolem . . .

„Milejší by mně byla jediná hubička od vás, Evičko, než sto těch nejpěknějších květů,“ pravil jsem, váhaje vzíti kytici.

Sklopila oči a mlčela; zaplanula do ruda, jako nad ní ten západ.

„Dostanu?“

„Nemohu — nesmím, mám už — galána,“ zašeptla.

Když jsem se vzpamatoval, držel jsem kytici v ruce, a Evička byla už bůh ví kde.

Myslil jsem bezděky na rozdíl mezi takovýmto samorostlým veským poupětem a umělou růží městských, uhlazených salonů . . .

Šťastný lide! Šťastné hory!

VI.

Poslední večer mám prožíti ve vašem klínu, ó modravé hory! Naposled zřít, jak mlha stoupá s lesnatých strání, naposled cítit mohútnost a sílu vát s vašich tvrdých temen, naposled dýchat vůni a svěžest! —

Došel jsem k vám za chmurného, zimního dne; cesty byly zavátý, stráně se kladly v rubáše sněhové, studený dech vál mi vstříc s vašich

hřbetů — a v duši mé bylo tak teskno, tak ledově teskno. — Loučím se s vámi v plné síle léta; louky samá zeleň, samý květ, lesy plny vůně, na polích v žloutnoucím obilí jeden smavý skřivánčí ples!

Ó kdo by nezaměnil, zároveň s vámi, chlad za vroucnost, tesknotu za úsměv, ztrnulost za jásot a nadšení?

Přemlouvali mne, že hostíte ve svém klíně spustlost a nevědomost — já našel duše čisté jak horský pramen, našel jsem poctivost a cit. — A viděl jsem, co připisují zkáze a špatnosti, že nemá jiné příčiny než chudobu vašich rozrytých strání, a necitelnost těch, kteří vaše děti pro ni odsuzují a tupí...

Ó lide ubohý, spoutaný železnými okovy bídy! Nemáš přítele na tom šírém světě. Ani ti, kteří žijí ve tvém kruhu, kteří tebe vyssávají a z tebe tyjí, nemají pro tebe než úsměv útrpnosti a potupu a zášť! — Majíť srdce z kamene a hlavy z bláta, že neumí čísti ve tvých měkkých, poctivých tvářích.

Přišel jsem lhostejný, necítě pro tebe více, než legie těch, kteří tě neznají — odcházím s láskou v srdci a se slzou v oku.

Jsem tvým, ó dobrý lide, v časech zlých, budu vždy s tebou ve tvém strádání, ve tvých žalech!... Z mé duše nikdy nevymizí vroucnost a něha tvých písní, nikdy hluboký žal těch sklíčených a nesmělých zraků!...

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

IX.

Na svojí dráze ocitl se umělecký náš ústav u prvního mezníku. Rok práce ukončen, začíná druhý. Není jen zajímavo, ale do jisté míry i záhodno a potřebno obrátiti zraky na zad, uvědomiti si, jaký kus cesty uražen, nepochybeno-li valně směrem a jakých zkušeností nabyto na cestu další. Když se před rokem divadlo otevíralo, bylo sice všude plno nadšení a mnoho dobré vůle, ale valně neb dokonce všestranně a dokonale připraveni jsme do nového, smělejšího letu nebyli. Hned kolísavost a neurčitosti repertoiru, které vyznačovaly téměř celý průběh saisony, byly toho svědectvím. A na podstatný nějaký obrat v uměleckém smýšlení a kvalifikaci výkonného apparátu nebylo beztoho pomyšlení. Takové věci nerodí a nezaměňují se přes noc, na zavolání neb na povel. Připraviti dům a šat na řadu slavnostních, veselých dnův je za jeden, dva měsíce možno a vydaří se snad skvěle, ale umělecký ústav není strojem na železných kolesách, který lze jediným stiskem páky na desce otáčecí zvrátiti ve směr zcela nový. Zabočovati lze tu jen

znenáhla, zatáčkou rozmyslně podle jistých zákonů připravovanou a prováděnou, která předpokládá dostatek času i pevné, dobře upěchované půdy. Čehož se do žádoucí reformace divadelních poměrů našich arci nedostávalo. Půl roku před otevřením divadla zvolen nový ředitel, jmenován dramaturg a objednány nové dekorace a garderoba, ostatek spoléháno na dobré hvězdy a šťastné ruce a s takovým vyzbrojením vyšlo se hrdě a bez rozpaků na čestný zápol.

Že tedy za první krátký rok činnosti nejsme se svým uměním ještě na výši doby, že do ní máme ještě hodně daleko, není na podiv, rozpomeneme-li se jen, jaké úmysly a záměry takměř ve předvečer „nové doby" naším ústavem ještě zavládaly. Po létech libé bezstarostnosti a sladkých návyků těžko náhle obléci přísný mrav a podniknouti soustavnou práci. Kde vešlo v oblibu nazývati repertoirem co namítl rozmar, přinesla náhoda nebo přivál obchodní vítr, tam těžko uvěřiti, že se najde hned smysl pro soustavnost a její pěstění; kde tytéž síly v jednom dechu proháněny feeriemi, operetami, fraškami a tragediemi nakvap určenými, kde postačovalo dosud memorovati úlohy přes noc a nuda zkoušek zaháněna toliko vtipy, kolegiálním škádlením a laškováním, tam těžko mluviti o silách pro vyšší cíle již odchovaných, připravených a pečlivého studia schopných. Záleží na zřeteli a měřítku, za jakým kdo přihlíží. Dvornímu divadlu vídeňskému jisté nikdo neupře značnou kvalifikaci, ba řídkou výtečnost uměleckou, jakou slynulo odedávna a dosud slyne, ač uzavřeno podnes v úzký, starozachovalý stánek v pobočním křídle císařského hradu. Nová budova na Okružní třídě teprve se staví a teprve na rok 1886 ustanoveno zahájení her na novém místě a přece už l o n i zapředena diskusse o projektech repertoirních, o zámyslech uměleckých, jež mají tam na počátku oné epochální saisony dojíti uskutečnění. Neklame-li mne paměť, nebylo u nás *tři neděle* před otevřením Národního divadla ještě na určito postaveno, jak složen bude první slavnostní týden, které práci domácí Musy dramatické dostane se cti, aby zahájila řadu her v nové budově, o hotovém, uváženém a propraveném repertoiru na celý měsíc nebo dva ani nemluvě. Jde-li o stanovení pokroku, pokud a jaký učiněn v ohledu uměleckém od zahájení her v novém domě, a má-li soud v přítomné situaci zůstati střízlivým a spolehlivým — dlužno tudíž bedlivě prve uvážiti, pokud byl pokrok vůbec možný a do jaké míry bylo lze od krátkého trvání nově nastalých, příznivějších okolností již nějaké nápravy se naditi.

Při očekávání takto umírněném objeví se dosti značný počet dosažených na pochvalu výsledků. Prozatím zahrnují téměř výhradně činitele zevnější. Vliv nového ředitelstva učinil se patrným hlavně zavládnutím rozhodné, nezbytné discipliny v členstvu, jakéž druhdy citelně postrádáno, a jistým konsolidováním apparátu, ve spojení pak s ostatními činiteli artistického vedení docílením jistého nepopíratelného vzletu v činnosti ústavu, patrné pečlivosti u volbě repertoiru a jisté noblessy smýšlení i snah, jakou lze stopovati na rozdíl od bývalé nonchalance a lhostejnosti, na každém téměř představení v Národním divadle. Neposlední příčina ovšem vězí ve příznivé záměně zevních a hmotných okolností. Zde platí: nový kabát, nový mrav a bylo by zlé znamení, aby ve skvěle upravené místnosti a za splendidně poskytnutých prostředků nevjel také

do lidí, pokud schopnost a vychování stačí, lepší tón, čilejší, slavnostnější ruch. Se přízní podmínek zevních roste chuť do díla; čím je úřad složitější, strojnější, nalehavější, tím hravěji koná se povinnost. Veliký dům, mnoho lidí, mnoho funkcí, přesný rozdíl požadavků a času, pravidelnost úkonů a zvýšený dozor uvnitř i z obecenstva a veřejnosti: vše přispívá, aby zvedlo a povzbudilo se sebevědomí zaměstnaných sil, aby jich působnosti dodalo se vzletu. Kde není tvůrčího ducha, neb třpytného měňavého talentu, tam se ovšem neobjeví ani po vyzlacení stěn budovy, po vypestření dekorací a opatření látek hedbávných i aksamitových a krumplovaných hávů: některé podmínky zdaru však přece dostati lze za tu cenu. Lepší vůli, pozornost a píli, následkem toho pak větší úpravnost a uhlazenost celku. Tyto vlastnosti hlavně tvoří, co dosud umělecky v novém bydle vyzískáno. Hra jde opravdověji, je propracovanější, vykazuje méně trhlin a hran a v celku ladněji, přívětivěji se nese.

Příznivý ten obrat nemohl zůstati bez příznivého účinku na obecenstvo. Doklady jsou na bíle dni. Čilejší zájem a valnější návštěva. Ze zájmu klíčí porozumění a láska k umění. Za nejpyšnější výsledek, na jaký lze prvnímu obročí Národního divadla ukázati, pokládám, že naučilo už z části obecenstvo ke hrám se *vraceti*. Kdo přichází po druhé, cení a kdo cení, už se vyšinul nad omam trpného dívání. Seriósní hry, jaké druhdy dočkávaly se sotva druhého, třetího představení, dávají se už pět-, šestkrát u rychlém po sobě sledu; ba i desetkráte a s četnou návštěvou viděli jsme opětovati se představení v krátkém údobí. A tento interess, jakož i množství uvědomělého obecenstva stále poroste, čím více se bude hra prohlubovati.

Velikostí úlohy tuží se síla, a vykonavatel se povznáší. Ve složitém, z různých živlů intelektních sestávajícím stroji, jakým je ústav divadelní, pobídka je vzájemná. Horlivost a úspěch mají nakažlivou moc, jako lenost a hovivost. Zasaďte doprostřed rozpadající se, indolentní, znechucené společnosti silného, samostatného ducha, se zdravou ctižádostí a vlastní initiativou, jako čerstvou sněť doprostřed hnijícího klestí a za krátko se začnou vůkol zelenat a kypřet hlavy, jež považovány už za ztracené. Příkladem a ušlechtilou snahou jednotlivců pošine se rázem společnost o celý stupeň. Engagement u divadla snad už nyní přestal pokládati se toliko za pohodlné, veselé opatření výživy, a znenáhla si dobude jména ústavu vážné práce. Od zevního pak, jaksi mechanického snažení po dokonalosti a okrouhlosti ku zceňování a dražení, produševňování a hloubení výkonů jednotlivých jde se krok za krokem. Vždy se najde bystřejší duch, který razí cestu a strhuje druhy mocně příkladem za sebou a způsobuje, že se každý pro sebe zdokonaluje. Ctižádost i závist mají zde úlohu nemalou a namnoze blahodárnou. Druhové a družky sočí, předstihují se a ten poměr závodivé nepřejnosti jistou je zárukou neustálého postupu k metě, kterouž zde představuje umělecký ideál.

Úlohu rozhodčích hraje obecenstvo a úkol úředních vyvolavatelů jaksi, oznamujících mezníky a ceny, veřejná kritika.

Otevřením Národního divadla také kritika naše mohla se převléci do nového spůsobu. Změněné poměry jí dovolují býti bedlivější a opravdo-

vější. Nejde už o pouhé hotovení čmýravých a lehtavých referátků, které měly druhdy silám výkonným i obecenstvu dávat zapomínati na ostatní truchlé a zbědované poměry umělecké, duševní i hmotné. Dnes už může kritika pohlížeti k věci, upozorňovati a odhadovati cenu. Má povinnost stejně přísnou, jako výkonné síly, a jediný účel: ukazovati směr za ideálem, za nímž se všickni béřeme, k němuž ale je dosud daleko. Kritika má vychovávati: oceňovati zásluhu a zdar a vytýkati poklesky. Také jen ideál kritiky! Kde je ta smělá a mocná hlava rozsudčí, aby ji ochotně poslouchalo umění i obecenstvo? K vědomí své nedostatečnosti nezbývá kritice než obmeziti se skromně na působnost nepřímou. Ne zalézati za slaďounká slovce a vytáčivě obcházeti věc, leč také ne hotoviti desatera a očekávati slepé poslušenství. Zřídka zachytí a uzná se učiněná výtka, kam namířena byla. Sobělibost a hrdost původčí, otecká, nedopouští, abychom se spřátelili se zlehčením naší práci, našemu dítku učiněným. V těch místech máme slabinu všickni, jak kritisovaní tak kritikové. Z řady výtek herci učiněných vyberou si podle potřeby leda páni kollegové, on sám odhodlá se sotva k čemu více, nežli ohrnouti nos a pysk a má zcela dobře, neboť dojde podruhé řada na něho, aby z kollegialní škodolibosti těžil. Nejvíce může z kritiky, je-li dobrá, získati obecenstvo, co nejchladnější účastník a pro ně určena je vlastně kritika. Kritika nemá poučovati autora, poněvadž by to nebylo nic platné, poněvadž si naproti její rozumům zalepuje vždy uši voskem, ale má instruovati a vychovávati obecenstvo, jehož zušlechtěnému vkusu a jehož příkazům co vychovatele a konsumenta snadněji podvolí se závislý na něm umělec. Jen dovede-li kritika přesvědčivostí a opatrností ovládnouti obecenstvo, nabývá jeho mocí, jeho autoritou a jaksi jeho jménem teprve žádoucího vlivu na činnost uměleckou. Jinak zůstává chlubnou samozvankou bez vážnosti a váhy.

První saisonu má Národní divadlo za sebou a spokojeně můžeme si pověděti, kterak příznivě se základní podmínky dalšího vývoje upravily. Aby umělecké hodnoty čím dále více přibývalo, bude úkolem společného úsilí umělců, ředitelstva, obecenstva a kritiky — v saisonách příštích.

Dosud provozované novinky letošní saisony prozrazují stejnou tendenci repertoiru jako výbor kusů lonského roku předvedený; jakousi dramatickou všehochuť různých věků a národů s vyloučením německé literatury. Na jevišti onoho uměleckého i hmotného postavení, jaké zaujímá naše první a jediné velké divadlo, jinak ani býti nemůže. Předpisovati Národnímu divadlu výhradně repertoir domácí snáze lze říci, než provésti. A kdyby se správa hned na takový vlastenecký heroism odhodlala a důsledně na něm setrvala: rázem by mohl a musel vedle domácího ústavu vyrůsti ze země podnik nový, konkurrenční, který by co nejbezohledněji vlasteneckou neposkvrněnost tuto využitkoval. Tak mocný a nezbytný je dosud vliv západu na poli dramatickém. Nezbývá tedy než moudře se uskrovniti a — s náležitou ovšem úctou ke produkci domácí — rozšířiti okres dodavatelský i za hranice českého písemnictví. Uznán-li tento směr za pravý — a sotva kdo by to mohl vážně popírati — pak je vždy ještě od případu do případu možna hádka, učiněna-li šťastná *volba* čili nic, neboť počet kusů, které se samy

buď svým literárním významem, anebo časovostí, aneb jakkoli nabízejí, je přímo nezměrný, a námitky jsou vždy možné. Vždy se může naskytnouti mudrc, písem a zákonů znalý, který nespokojen prohlásí, že měla volba dopadnouti jinak a že by věděl o výboru lepším. Když Molière, proč ne Racine? Když Beaumarchais, proč ne Diderot? Když de la Vigne, proč ne Dumas père? de Musset? Když Scribe, proč ne George Sand atd. Ale i správa ústavu má výmluvu lehkou. Po škváru tak ničemném se sotva sáhne, aby nebylo lze poukázati na nějaký jeho „význam“ v té které literatuře a neodvolati se na snahu, podle níž má býti obecenstvo se zajímavostmi cizokrajnými seznamováno. Šlo by tedy vlastně o spor: má-li u volbě repertoiru zavládnouti zásada „seznamovací“, aneb-li má být ohled brán výhradně na stránku zábavnou a vybírány jen kusy absolutně působivé, osvědčené, uznané.

Oba zřetele jsou vlastně v podstatě tak srostlé, že je nelze téměř o sobě ani uvažovati.

Dosavad provozovány tyto „novinky“: *„Marion Delorme“* od Viktora Hugona, Molièrovy *„Směšné koketky“*, Pippichovo *„Ve veřejném životě“*, Scribeova *„Sklenice vody“* a Zeyerova *„Sulamit“*.

Původní Pippichovo *„Ve veřejném životě“* je jednoaktová drobotina, jaká nečiní zvláštních nárokův ani literarních, ani divadelních. Je prací nadaného i zkušeného ochotníka, jenž těžiště své působnosti spatřuje jinde než na působišti literárním a který jen ve prázdné chvíli, sobě a jiným pro zábavu, ukládá na papír šťastný nápad, dovedně smyšlenou hříčku a tutam i škádlivou pro své okolí poznámku. Znalost jeviště i literatury bývá tu spisovateli ochotníku výhodně na ruku a činívá, že se drobotina pro určitou, obmezenější veřejnost ustanovená dostává i před širší obecenstvo a uznání dochází. *„Ve veřejném životě“* líbila se i v Praze a vzbudila zvědavost, jaký by byl asi výsledek, kdyby se spisovatel pokusil o práci větších rozměrův.

Téhož večera dávány i Molièrovy *„Směšné koketky“*, (les Précieuses ridicules). V sedmnáctém století tvořily se ve Francii společnosti, které scházely se za účelem jakési vyšší zábavy, vyměňování náhledů o veřejných, uměleckých a literárních záležitostech, pěstování uhlazených způsobů a pečlivé, volené mluvy. Tyto „vzácné“ (précieuses) společnosti nezůstaly bez blahodárného vlivu na rozvoj jazyka, ale vybíhaly po čase i do jistých výstředností, jež nezůstaly bez výsměchu. Způsoby i výrazy „vzácných“ přišly v brzku do módy a méně duchaplní nohsledové je důkladně sdiskreditovali. Francouzská literatura oné doby vykazuje celé slovníky povstalých tehdy, přejemnělých, přefintěných slov a obratů. Molière svojí satyrou na tuto tehdy moderní slabůstku stropil ohromnou sensaci, bouři smíchu a nevole. Naše doba a zvlášť mimofrancouzské obecenstvo nemá pro finessy a význam kusu smyslu. Také je překlad archaistických zvláštnůstek slohových do jazyka jiného zcela nemožný, poněvadž jsou ony výrazy zjevem zcela osobitým, osamoceným, historickým. Souhra pak ovšem žádá obzvláštní péče o pichlavý přednes dikce takto zúmysla prošpikované. Tato zajímavá stránka u nás při provedení téměř zmizela, zejmena obě „vzácné“ dámy (nikoli „koketky“) nevěděly sobě s kuriósním dialogem patrně rady. Také obecenstvo pro

nedostatečné porozumění chovalo se cize a tak osvědčila se volba Molièrovy časové satyry nikoliv šťastnou pro repertoir Národního divadla.

Proti volbám Hugonovy *„Marion Delorme“* a Scribeovy *„Sklenice vody“* nelze nic podstatného namítat. Po „Sklenici vody“ sáhnuto asi par renomée, poněvadž byla doba, kdy tuto veselohru nazývali nejlepší na repertoiru světovém a takové slovo rádo se opakuje do dálky a nerado mizí a „nejlepší“ veselohra pak ovšem nesměla scházet ani na repertoiru Národního divadla. Péče u provedení byla ostatně povrchnější, než by se vůči řečené pietě k zachovanému titulu bylo očekávati dalo. Veliká scéna druhého jednání, kdy Bolingbroke před celým shromážděným dvorem pronáší fulminantní stížnost ke královně za příčinou vraždy svého ujce, minula se jakož i mnohé jiné finessy ostatní hry zcela s účinkem a zdá se, že i režií zůstala neoceněna. Také proti obsazení kusu dalo se ledacos namítati, načež poukázáno už v referátech listů denních. Hugonově „Marion Delorme“ věnována pozornost asi z téže sensační choutky, jako loni Delavigne-ovu Ludvíku XI. Šlo o stvoření veliké role a slečna Pospíšilova dala si vskutku nemalou práci. Jenže je Marion Delorme nepoměrně namáhavější nežli vděčná, a co do své divadelní osobnosti daleko není tak zajímavá, jako patalogicko-karakterní nestvůra Ludvík XI.

Také je drama Delavigne-vo mnohem solidnější stavby, než Hugonova divoce romantická hra, v níž spisovatel k vůli několika napínavým scénám bez okolků se pouští v křížek s logikou skutečnosti, násilím spřáhá rozlehlé události a bez ohledu na nemožnost postavy živoucí idealisuje i přelamuje jim hnáty. Jako každý předmět romantický předpokládají i dramata Hugonova jistou duševní disposici v diváctvu. Většina obecenstva ovšem bývá s rozkoší přístupna všeho druhu divadelním hrůzám a vítá je vděčně bez rozdílu ceny a podstaty.

S nemalou ctí obstálo původní biblické drama *„Sulamit“* od Julia Zeyera. Dramatická báseň velikého slohu a jadrné stavby. Ačkoli se v ní nacházejí místa čistě knihová, jež povážlivě ohrožují dojem scénický, pronikl dramatický obsah přece šťastně k živému a pro úspěch každého kusu na divadle nezbytnému soucítění obecenstva. Zvlášť pak účinnost velikých scén, jimiž končí oba poslední akty, myslím že má největši zásluhu o zevnější příznivý dojem celkový, jakého se nová práce na slovo vzatého básníka dočinila. Jako všecky básně Zeyerovy vyniká i „Sulamit“ ladným veršem, plným ohnivých barev, vůně a šťávy, jehož úctyplný přednes činí snesitelnými na jevišti i scény méně dramaticky živé, nepohnuté, a zejmena v prvním a na počátku druhého aktu platnosti docházel.

Česká literatura.

André Theuriet: „Lesní stezka.“ Přeložili *Lad. Arietto* a *Václav Černý.* (Výboru cizojazyčných děl básnických svazek I. Tiskem a nákladem Jos. R. Vilímka. V Praze 1884.)

Básnické práce Andréa Theurieta jsou plny lesní poesie. Kdo miluje temné hvozdy, tiché mýtiny, hluboká, opuštěná údolí, kdo rád naslouchá zpěvu ptáků a těm zvláštním, tajemným hlasům, ozývajícím

se v přírodě za vlahých letních nocí, komu prostý život venkova se svým skromným štěstím a nehledanou, upřímnou radostí nepřestal mluviti k srdci, každý ten přečte si „Lesní stezku“ s rozkoší. Jest to dílko nepopíratelně interessantní. Theuriet není pouhým krajinářem popisným, jeho kresby dýchají životem. Z čarovné lesní scenerie vyrůstá hned půvabná idylka, hned nadšený hymnus, mnohdy opět zavzní i hlubší tón balladní. Není tu hledání pouhého hříčkového effektu, tím méně pak odporné přisládlosti, básněmi těmi vane zdravý realismus, který neodmítá akkordů silnějšch. Ani tehdá, když se zvláštní zálibou pracuje do detailu, nestává se autor malicherným. Tomuto úskalí obratně umí se vyhnouti a některé z jeho přírodních obrázků jsou pravé kabinetní kousky. Přečtěme si jen roztomilou kresbu „Dvorec“, baladu „Na čekání“ aneb „Kukačku“ a uvěříme, že k nám mluví skutečný básník přírody. Bohatým koloritem lesním neméně okouzluje „Sylvina“, ač bychom této pěkné povídce veršem přáli větší prohloubenosti a pravdivosti karakterů. Nejslabší je sám rek povídky Lazar, za to však Jan Křemen je výborný.

Výběr, který z „Lesní stezky“ učinili překladatelé, sluší nazvati šťastným. Překlad sám až na některá nedopatření a dosti zhusta se vyskytující rhytmické nesprávnosti zdařil se nad očekávání, jest básnický a svěží. Zejmena povedlo se zachytiti kolorit originalu, což na místě prvním vážiti třeba. Neradi zde ovšem postrádáme cyklu „Paysages et portraits“. Snad časem jej, jakož i jiné básnické práce téhož autora bude ještě možno seznati v českém rouše. Počátek učiněn dobrý, a jak se dovídáme, k „Lesní stezce“ záhy přidruží se rozkošní „Ptáci“ v pečlivých překladech Lad. Tesaře. — Nový podnik Vilímkův vítáme velmi vřele, doufajíce, že bude vhodnou náhradou za „Poesii světovou“, která, jak se zdá, uvázla na písku nepříznivých poměrů. Úprava knížky je velice vkusná. *F. Kvapil.*

Polská literatura.

Píše *Fr. Kvapil.*

(Pokrač.)

Třetí sbírka prací Wilczyńského obsahuje povídky *„Za grošem“*, *„Potěcha Umělců“* a *„Zemanský zeť“*. Každá z nich týká se jiné společenské vrstvy. V první jest hlavní osobou Franěk Podkova, syn ekonoma. Do čtrnácti let svého věku lenošil, ale tu kdysi natrhal si v zahradě pánově broskví a melounů, začež dostal od otce výprask a byl dán do školy v Piňčově. Na cestě ukradl strýci Vavřincovi tolar a jím začíná nový život. Učí se pilně, učí jiné a půjčuje jim peníze na dobrý úrok. Konečně stane se vychovatelem u paní Modliszewské. I tu podporuje i zakládá, až konečně si získá znamenité jmění a má se státi její — zetěm. Leč na neštěstí onemocněl v té době strýc jeho Vavřinec, člověk zámožný, a chce před smrtí ještě jednou spatřiti svého dědice. Franěk odjíždí na rychlo k němu, opatřen jsa proti zimě medvědím kožichem. Nastane plískanice, sníh a dešť, jemu líto jest kožichu, pročež jej uschová a zahalen v lehkou pokrývku jede dále. To bylo jeho zkázou — nachladil se, ochuravěl a zemřel. Žití ztracené vlastní vinou,

bez jediného dobrého skutku od začátku až do konce. Morálka vyplývá sama sebou.

Veselejší jest „*Potěcha umělců*“, kde Wilczyński předvádí nám bezstarostný umělecký život, více si hledící žertů a zábavy nežli vytrvalé práce. Avšak rok za rokem prchá a talent je na témž místě, kde byl při počátku. Bohemy toho druhu líčí spisovatel velmi zručně a s humorem, postava Klapy, potěchy umělců, kreslena drsně, ale rázovitě. — V jinou opět sféru unáší nás „*Zemanský zeť*“. Professor gymnasialní oženil se s zemanskou dcerkou, ale na místě věna obdržel pouhé sliby. Tchán o jiné se nestará, než aby žil vesele a svými častými návštěvami v městě i svému zeti spůsobuje množství zbytečných vydání. Ten trpělivě vše snáší, nechtěje bolestně dotknouti se ženy, která však očividně miluje více své rodiče nežli manžela. Konečně vše dospěje k tomu, že zeť musí za tchána podpisovati směnky a je i spláceti. Nastane katastrofa, zrušení všech přátelských styků, ale tím zbaven zeť dalších nesnází a jde vstříc budoucnosti utěšenější. Patrno, že tyto tři práce jsou spíše společenskými satyrami než humoreskami. Kdo zná polské domácí poměry, shledá, že je v nich mnoho břitké pravdy, která jen proto do laškovného roucha se zahaluje, aby spíše všude pronikla a nezdravý pýr vykořenila.

Touž tendencí se nesou „*Gavendy v listech*“ od *Jordana*. Autor má vzácný smysl pozorovatelský, jeho práce vynikají individuelním pojetím a zdařilou charakteristikou. Humor, který je prochvívá, jest spíše lahodný než trpký. Jordan vysmívá se slabostem a nedostatkům a kreslí s vervou typické profily různých lidí v okamžiku, když činem aneb jen slovem, myšlenkou odhalí mu na okamžik své pravé jádro. Život na vsi i v městě jest obsahem jeho obrázků a črt, které na mnoze stávají se výraznými a smělými silhouettami souvěké společnosti. Tím, že většinou staví nám před oči duševní prázdnotu a indolenci, jsou v jisté míře podobného rázu, ač v jednotlivých motivech vládne velmi pestrá rozmanitost. V „Gavendách“ jest moralních nedochůdčat celá řada. Pan Fulgenty na příklad žije toliko honbou a protože může loviti pouze půl roku, v druhé polovici se trápí nad tím, že honiti nesmí. Takový jest jeho celý život a že časem něco řekne, co zrovna není pošetilé, má pověsť chytráka a mudrlanta. Zatím však zajímají ho lidé a svět jenom potud, pokud se žití jejich podobá honbě a štvanici s chrty. Ještě duchem obmezenější jest pan Pavel, veliký „amator preference“, beze smyslu při každé vhodné i nevhodné příležitosti žvastající a Franěk, dobrý jinak hoch, protože hloupý, a hloupý, protože příliš dobrý. K nim druží se Filípek, který lačný nic nemůže dělat a když se nají, není k ničemu. Poměrně nejčilejší jest parvenu, pan Nestor Tirtalski. Plno v něm ruchu, života a energie, stále je vzhůru, maje dobrý pozor na to, co se děje in publicis. Obchází všecky dvory v okresu, vybízeje k činům a napomínaje, avšak činnost jeho je bezplodná, neboť neumí své energie zužitkovat přiměřeně a nadšen bývá pro lecjaký nesmysl. Nedostalo se mu potřebného vzdělání a tak utrácí své síly v marném křiku a maličkostech. Celá kniha pak jest neveselým obrazem polského venkova, v němž marně hledáme lahodnější, světlejší perspektivy.

(Dokončení.)

Úmrtí.

MDr. Filip Stanislav Kodym, jeden z nejzasloužilejších vlastenců a spisovatelů českých, zemřel dne 4. října t. r. v Šárce u Prahy. Narodil se r. 1811 v Opočně. Zesnulý byl mistrem slohu prostonárodního, pomocí jehož rozšiřoval hojnými výbornými spisy rozličné užitečné vědomosti ve všech vrstvách národa. Zvláště o stav rolnický dobyl sobě svými popularními spisy hospodářskými zásluh velikých. Z prací jeho jmenujeme: „Naučení o živlech", „Lučbu rolnickou", „Navedení k lučebnictví", „Hospodářský klíč", „Hospodářskou knihu", „Knihu včelařskou", „Včelaření v úlech dzierzonských", „O pěstování ovocného stromoví", „O pěstování lnu", „Zdravovědu", „Úvod do zemězpytu", „Úvod do tělovědy člověka" a spis „Mladá matka". Kodym účastnil se také ruchu politického a odbyl si v době pronásledování českého časopisectva v r. 1869 co redaktor „Hlasu" trest čtyřměsíčního žaláře. Památka horlivého šlechetného toho vlastence nevymizí ze srdcí vděčného lidu.

Petr Maixner, na slovo vzatý malíř český, zvláště v obnovování starobylých fresek nad jiné výtečný, narozen r. 1832 v Hořicích nad Bystřicí, zemřel dne 22. října t. r. v Praze. Z četných jeho obrazů buďtež uvedeny: „Záviš v žaláři", „Původ malířství", „Karel IV. co dítě v žaláři", „Vjezd Jana Lucemburského do Prahy", „Odvezení královny Kunhuty na Bezděz", „Šárka přelstí Ctirada", „Episoda z třicetileté války", „Sedm žíznivých bratří", „Tlupa dělnická se dělí o mzdu" a „Poutníci na odpočinku". Maixner ozdobil také malbami vnitřek chrámu Karlínského, namaloval četné obrazy v kostele ruském a obnovil fresky v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře, historické obrazy v obou zasedacích síních na Staroměstské radnici, pak na obou mosteckých věžích v Praze, jakož i některé starožitné malby na Zvíkově.

Dědeček.

Na lávce pod lipou rád zamyšlený sedá
a sčítá myšlenky, jež z mladých let mu zbyly;
a hlava šedivá, jež mnohou trudnou chvíli
již v žití přečkala, si odpočinku hledá.

Tak dlouho vysedí, a jenom časem zvedá
zrak chorý k hřbitovu, kde kostelíček bílý —
tam dřímá babička — jak spolu šťastni byli!
A při vzpomínce té mu vlhne brva šedá.

V těch trudných myšlenkách však často cítí, kdosi
že náhle ze zadu mu potahuje šosy,
se v kapsy dobývá, při tom na špičky stoupá —

Však již jest dopaden — a s usměvavou tváří,
z níž smutek vymizel, dědeček blahem září
a vnuka malého v tvář celuje a houpá . . .

Rudolf J. Bort.

Žena.

Báseň od **Barryho-Cornwalla.**

Přel. Aug. Eug. Mužík.

Jí s tváří již opadal růžový květ,
a smutně svadnul dřív vonný ret,
teď bílý je druhdy zlatý tak vlas,
a bledá je tvář, jíž krásu vzal čas.

A oheň, jenž plál dřív z modrého zraku,
již utuchnul v stáří šedivém mraku,
sladkého smíchu zaniknul zvuk,
a zdlouhavý srdce a tepen je tluk.

Kdo za máje žití k ní lnul jak rob,
opustil nyní ji za zimných dob,
kdo lásku ji přisáhal, odešel v dál
a poslední vzdech její slyšet se bál,
muž byl — a tak jí v přísaze stál!

Jen žena samotna, s čistotou v duši
můž' vidět, jak všickni k ní tvrdi jsou, hluši,
a milovat více a žehnání růže
v své bídě sypati na hlavu muže!

Brda, pohoří středočeské.

Nástin orograficko-geologický.

Sepsal Prof. Dr. Jan Krejčí.

(Dokončení.)

Úvaly Podbrdské.

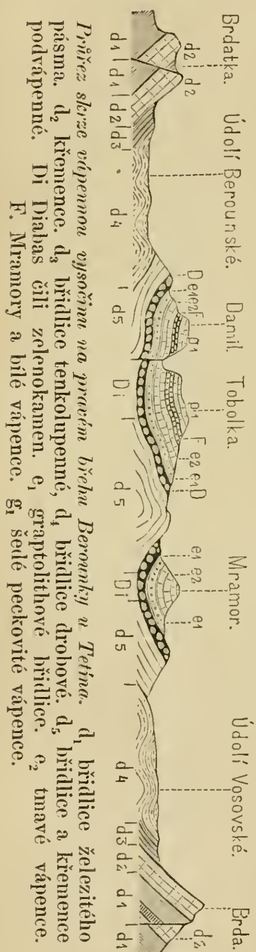

Pod názvem úvaly Podbrdské vyrozumívají se zde ony široké úvalní krajiny, které od paty Brd a Brdatek vápennou vysočinu Zdicko-Pražskou kolkolem objímají, a spolu s křemennými hřbety, před tím vylíčenými, středním Čechám jejich individualní orografický ráz dodávají. V geologickém smyslu náleží sem obor drobových břidlic (d_3, d_4), anať právě pro poměrnou měkkost a porušitelnost těch břidlic povrchní část jich jest rozbrázděna a odplavena. Uložení těch břidlic má podobu velké synklinalní pánve mezi Brdy a Brdatkami, ovšem s přemnohými ohyby a zlomy, které však jen na příkřejších stráních údolních se jeví, kdežto větší díl povrchu jest polní hlinou z břidlic povstalou neb nánosem písčitým neb i pískovci a opukami křídového útvaru pokryt.

Břidlice drobová (d_4) zasahuje na jihozápadním konci středosilurské pánve až ke křemencovým chlumcům u Oujezda a Podluh blíže Hořovic a až k patě Hostomického Plešivce u Běhčína, kterýžto svou výškou a podobou znamenitý vrch, spolu s vrchem Ostrým nad Rpety tyto břidlice ve dva široké pruhy rozděluje. Jižní pruh vyplňuje velký úval u Hostomic a Vosova u paty Brd; severní počíná u Podluh a Oujezda a provází patu Brdatek.

Údolí Vosovské náleží k nejpěknějším údolním krajinám středních Čech. Na jihu obmezeno jest křemennými Brdy s rounem velkých, bujných lesů; na severu malebnými boky vápenné vysočiny, křemitými Housinami a vápennými chlumy Telín, Šamor a Mramor; v luně údolí mezi pěknými polmi a lukami, hájemi a stromořadím ovocných stromů viděti půvabný sled úhledných osad: město Hostomice, pamětihodné Neumětely, Hlazovice (308 m.) bohaté to naleziště skamenělin (d_4), Vosov neb vlastně Osov (349 m.) se zámkem a cukrovarem knížete Karla Schwarzenberga, Všeradice, Drahlovice u kraje Brdského lesa a Skuhrov s velkým Liteňským dvorem, Hodyně, Svinaře v stínu půvabného háje ukryté; i neschází k dovršení krajinného půvabu nic než větší řeka. Půda údolní jest dosti plochá, ač sloh břidlice jest dosti rozmanitě zborcený, což však jen v úvozech a malých zářezech pobočních se jeví; jen kopec Chlumek (442 m.) u Běhčína a Šiberna (450 m.) mezi Hostomicemi a Chlumcem, jakož i lesní kopec nad Hatí naznačují blíže paty Brd vyniklejší zborcení vrstev břidličných. U Radouše vystupuje ze sborcených břidlic malý kopec zelenokamenu (Diabasu), avšak bez zvláštního orografického významu. Sotva znatelné vyzdvižení (338 m.) údolní půdy mezi Všeradicemi a Vížinou způsobuje

rozdělení potoční vody. Na západní straně toho údolního sedla vine se potok Chumava, vznikající v lese Hostomickém nad Zátorským mlýnem v bohaté studánce, přes Hostomice k Neumětelům a Libomyšli, kde se s Litavou spojí. Na východní straně vzniká pod Šamorem v živé studánce potok, zvaný Velice i vine se lučinami přes Leč do Svinařských hájů. Kopce, jež mezi Svinaři a Řevnicemi úval vyplňují, súžují vlastní dno údolní v skalnatou brázdu, jíž potok Velice u Zadní Třebáně do Berounky spěchá.

Průřez skrze vápennou vysočinu na pravém břehu Berounky u Tetína. d_1 břidlice železitého pásma. d_2 křemence. d_3 břidlice tenkolupenné, d_4 břidlice drobové. d_5 břidlice a křemence podvápenné. Di Diabas čili zelenokamen. e_1 graptolithové břidlice. e_2 tmavé vápence. F. Mramory a bílé vápence. g_1 šedé peckovité vápence.

U Třebáně vstupuje řeka Berounka do pokračování podélného úvalu Podbrdského, i oživuje tento mohútný a pěkný, velkými osadami Řevnice, Dobřichovice, Všenory, Mokropsy, Lipany, Radotín posázený úval až ke Zbraslavi. Zde prostupuje velká údolní prorva Vltavy od jihu k severu úvalní brázdu Podbrdskou, kteráž v ní takřka zcela se ztratí.

Břidlice drobové (d_4) táhnou se z údolí Vltavského na kopce pravého břehu řeky, i jdou neširokým pruhem mezi Závistí a Modřany na výšiny u Lhotky a podél křemenného pásma Brdského, na němž leží Horní Krč, po stráních mezi Kunratickým lesem a Roztyly, na plosce zvlněnou krajinu u Štěrbohol a Běchovic až do plání lesa Vydrholce, jsouce zde částečně pískem a štěrkem rozsypaných pískovců kvadrových pokryty. Konečně zabíhají tyto břidlice do údolí pod jižním krajem kvadrové a opukové vysočiny u Horoušan a Vyšeřovic a ztrácejí se u Vykaně a Černíků pod kvadrovým pískovcem. Severní ohraničení toho břidličného pruhu (d_4) naznačuje u Hodkoviček, Záběhlic, Štěrbohol a Počernic řada nízkých kopců, jež náležejí k pořadí břidlic a křemenců (d_5) pod vápence vysočiny Zdicko-Pražské podložených a až sem vybíhajících.

Vraťme se nyní k počátku úvalu u paty Brdatek v Krajině Hořovské.

Krajina u Hořovic, pokud ji mezi okolními vyššími vrchy zaujímá břidlice drobová (d_4), má podobu mírně zvlněné pláně (366 m.), do níž jen Červený potok ve směru severovýchodním hlouběji jest vybrázděn. Severně za tímto potokem, začínajíc od Hořovského nádraží, mezi Tlusticemi, Zálužím a dvorem Hrádkem viděti jest nad břidličnou půdou naplavený písek a štěrk, jenž není nic jiného než spodní rozsypaný kvadrový pískovec křídového útvaru. Také úrodné hlíny, jež kolem Tlustic a Sedlec až k Žebráku na polích se objevují, pocházejí z útvaru křídového; ba chobot toho útvaru zabíhal údolím od Žebráka přes Točník až k Bzové a Březové (na azoické břidlici), anyť u těchto dvou obcí nacházejí se

plastické bílé jíly s balvany slepencových pískovců, jež úplně souhlasí s podobnými jíly u Zbuzan, Chuchle a Holína blíže Prahy, kdež příslušnost jejich ke křídovému útvaru dle otisků bylin (Credneria) nade všechnu pochybnost jest ujištěna.

Na kopci zvaném na Štilci mezi Tlusticemi a Žebrákem a na příč přes silnici nachází se malá kamenouhelná pánev, obsahující pod měkkým kaolinickým pískovcem flece uhelné, nyní však již skoro zcela vybrané.

Křemenec (d_2) v podobě antiklinalní klenby vydmutý, vychází mezi Podlužským a Červeným potokem z drobových břidlic (d_4) na den a vytvořuje ploský hřeben, začínající na Číhadle (540 m.) u Hvozdec a táhnoucí se po výšinách zvaných Kamenný vrch (474 m.) a na Šibenici (462 m.) až na háj Dražovku (441 m.), kdež se opět pod břidlicemi ztratí. Město Hořovice rozloženo jest malebně na severní patě toho háje na stráních údolních potoka Červeného.

Při bližším ohledání sledu vrstev pozná se, že údolí toho potoka není pouhý výmol v měkčích břidlicích (d_4), nýbrž že jest rozsedlinou, způsobenou zlomem vrstev, takže na jižní straně jeho starší vrstvy (d_2, d_3), na severní straně mladší vrstvy (d_4) na den vycházejí a tyto zdánlivě pod ony padají. Tento zlom vrstev dá se stopovati ve směru severovýchodním od severní paty hory Iviny přes Komárov, Hořovice, Praskolesy až do údolí Litavky u Zdic. Vedle zlomu toho vycházejí na den úhledné shluky a lože zelenokamenu (Diabas), z nichž zejmena kupa lesíkem zarostlá (399 m.) u Otmič svou podobou značně nad břidlice okolní vyniká. Značné lože zelenokamenu vystupují na den také severně od Netolic (411 m.), v hájích na tak zvaných Koncipudech nad Lochovicemi, a pak u Stašova a Bavoryně, jakož i u samých Zdic a mezi Levínem a Černínem, konečně mezi Počáply a Trubínem; i způsobují, zdvihajíce okolní břidlice, větší rozmanitost v úvalní krajině. Vlnité zborcení drobových břidlic (d_4) již dříve zmíněné a s ložemi těch zelenokamenů souvislé, vytvořuje v údolí Litavky řadu osamotnělých kopců zejmena u Zdic, Levína, Počápel, Zahořan (309 m.) a Berouna, jež i dále ke Vraži a Loděnicům pokračují a celé té úvalní krajině mezi Brdatkami a vápennou vysočinou zvláštní půvabné rozmanitosti dodávají. —

V těchto kopcích, zejmena u Zahořan, pak též u Praskoles jest nejbohatší naleziště skamenělin břidličných (d_4). Barrande z nich uvádí 24 trilobitů, 6 Cefalopodů, 17 Pteropodů, 40 Brachiopodů, 31 listožábrých mušlí, pak řadu Gasteropodů, 5 Cystideí, mořské hvězdy a Graptolithy, též jeden fukoid jest hojný. Hlavní naleziště jsou: Zahořany, Praskolesy, Hlazovice u Vosova, Libeň a Vršovice u Prahy.

Od Berouna táhne se pruh břidlic drobových (d_4) prohybem mezi vápennou vysočinou a křemencovými hřebeny přes sedlo u Vraže a pak dolů k Lodenicům k příčnému údolí Kačáka, potom dále k Hořelicům k příčnému údolí Radotínského potoka. Také tato úvalní krajina, jíž vede silnice Pražsko-Berounská, obsahuje řadu nízkých osamotnělých kopců u Vraže a Loděnic, kteréž až k Hořelicům postupují (Holý

vrch 431 m., Krahulov 388 m.) a vesměs jižnější pruh křemenců od Plešivce Berounského vybíhající provázejí.

Jiné širší pásmo drobových břidlic (d_4) jest zaujato mezi oběma pruhy křemenců (d_2) přelomem vrstev od sebe oddělených, jež jsme co k soustavě Brdatek příslušné již poznali. Toto pásmo jest prostoupeno příčným údolím Kačáka a vytvořuje vršinatou, lesy pokrytou krajinu mezi Podkozím a Nenačovicemi. U Horních Ptic a Drahelčic ukrývá se to pásmo břidlic (d_4) pod vodorovnými vrstvami kvadrového pískovce a vychází na den teprve v údolí Hostivickém severně pod Bílou Horou, pak okolo Liboce a Dejvic, i provází rozšířeným údolím Vltavským pod Prahou přes Letnou a Libeň křemencové pruhy až pod vysočinu opukovou, kde se pod kvadrovými pískovci ztrácí.

Druhý jižnější pruh břidlic (d_4), podél vápenné vysočiny táhne se od Hořelic úvalním výmolem na Nučice a Zbuzany. Zde obsahuje velké lože křemité železné rudy slohu čočkového (Chamoisit), jež se ve velkých lomech pro hutě Kladenské a Králodvorské dobývají. Nad Nučicemi v „Háječku" vycházejí ty lože rudní v podobě kopce (385 m.) na den, výběžky jejich zasahují však k jihu až ke Vraži a k severu až ke Stodůlkám.

Ve svém dalším pokračování zaujímají břidlice drobové (d_4) dno údolí Košířského a kopce pod opukovými Vidovlemi až na Smichov, a jdou pak na pravý břeh Vltavy, táhnouce se mezi křemenci Olšanskými (d_2) přes Malešice, Hrdlořezy (kopec Tábor 258 m.), Kej, Svépravice až k patě vysočiny kvadrové a opukové pod Chvaly a Jirny, kde se s jižnějším pruhem břidlic drobových (d_4), pásmo křemenců Brdských provázejících, spojují a pod rozsypanými kvadrovými pískovci lesa Vydrholce ztrácejí.

V krajině zdejší, kteráž má podobu mírně zvlněné pláně, splývají vlnité výstupky břidlic s nízkými a táhlými hřbety křemencovými, jež zde severovýchodní konec silurské pánve naznačují.

Mocnost drobových břidlic (d_4) dá se nesnadno ustanoviti, any vrstvy její jsou příliš přelámány a zborceny. Dle uložení jejího v údolí Vosovském, jakož i dle okolí Pražského páčím ji však nejméně na 1 kilom.

V topografickém ohledu prostírají se úvaly Podbrdské z okresu Hořovského přes okres Berounský, Zbraslavský, Vinohradský, Karlínský až do Brandýského, a pak přes Smíchovský a Unhoštský nazpět do Berounského.

III. Vápenná vysočina Pražsko-Berounská.

Vysočina tato zaujímá střed silurské pánve, i jsouc úvalní krajinou Podbrdskou v břidlicích drobových (d_3) vybrázděnou kolkolem objata, vyniká s individualním rázem orografickým nad své okolí co-podélné, 5 mil dlouhé a 1 míli široké ploské površí mezi Zdicemi a Prahou. (Viz obrazec na str. 634.

V palaeontologickém smyslu zaujímá celý svrchní Silur s vrstevními vápennými stupni E, F, G a s nejvyšším břidličným stupněm H,

avšak v orografickém ohledu nutno k ní přidružiti i nejvyšší vrstevní stupeň břidlic a křemenců středosilurských (d_5), anyť zejmena křemence toho vrstevního stupně vytvořují ostře vyznačený kraj vápenné vysočiny, a sice v podobě táhlých hřebenů a kopců.

Dle toho lze vysočinu Pražsko-Berounskou rozděliti ve dva orografické oddíly, z nichž jeden vytkneme dle nejnápadnějších vrcholů břdličně křemenných na okraji vysočiny, názvem: Housiny, Kolo a Bohdalec, kdežto druhý zaujímá vlastní vápennou vysočinu.

I. Housiny, Kolo a Bohdalec.

Vrstevní stupeň bezprostředně pod vápenci hornosilurskými uložený obsahuje měkké, hlinité břidlice dílem žlutohnědé, dílem i šedočerné (d_5), do nichž se vkládají vrstvy křemité droby nebo křemence, velmi podobné ke křemencům Brdským (d_2) pásma hlubšího, a sice ke svahu tohoto vrstevního stupně (d_5) vždy hojněji, až konečně na pokrajních vrcholech vápenné vysočiny co převládající kámen se jeví.

Do břidlic těch vloženy jsou na mnohých místech shluky a lože zelenokamenu a tufu jeho, jakož porůznu i pruhy tenkolupenné břidlice s vápenitými peckami, hojnými graptolithy a jinými do třetí Fauny (E) příslušnými skamenělinami vyznačené.

Pruhy těchto graptolithových břidlic s Faunou třetí, vložených do břidlic (d_5) příslušných ještě do oboru Fauny druhé, vytknul Barrande pod jmenem Kolonii. Zdá se, že tyto kolonie rozděleny jsou vesměs ve dva pruhy, jeden hlubší a jeden vyšší, a že geneticky souvisí s vyvřením zelenokamenu, jelikož i v oboru vrstevního stupně nejspodnějšího vápence (e_1), kde nejmohútněji jsou vyvinuty, zelenokameny také všude je provázejí.

Barrande sice uvádí také v oboru drobových břidlic (d_4) a sice v Brusce v obvodu Prahy, zvláštní kolonii; ta jest však nyní za zdmi a stromovým porostem ukryta a pro bližší skoumání nepřístupná, tak že se rozhodnouti nedá, nachází-li se také v oboru pásma Motolských břidlic (d_5), jež dle velkého zlomu vrstev Košířským údolím až k patě Petřína dají se stopovati, odkud by proužek jejich až na Brusku mohl zasahovati.

Nechť tomu jakkoliv, tolik jest jisto, že již v oboru břidlic podvápenných objevují se první stopy třetí silurské Fauny, čímž i v palaeontologickém ohledu přidružení břidlic a křemenců (d_3) toho pásma k vysočině hornosilurské jest i palaeontologicky jaksi odůvodněno.

Barrande uvádí v pásmu podvápenných břidlic (d_5) 55 trilobitů, 7 skořepatých ráčkův, 10 Cefalopodů, 10 Pteropodů, 40 Brachiopodů, 43 Acefalů, pak řadu Gasteropodů a několik Graptolithů. Hlavní naleziště jsou: Králův Dvůr, Lejškov, Nusle, Velké Chuchle. Mocnost toho vrstevního stupně páčím na 200 m., na místech však, kde zelenokameny do ní se vkládají, jest mnohem větši, nejméně totiž až na 500 m.

Pásmo břidlic podvápenných (d_5) vybíhá za jihozápadním koncem vápenné vysočiny až na výšinu Kočvary zvanou (375 m.) mezi Litavkou a Červeným potokem, kdežto s břidlicemi drobovými (d_4) bez

nápadných orografických známek se stýká, leda že na hranicích obou břidlic zelenokameny v háji Koncipudech a u Otmič a Stašova na den vystupují.

Vlastní vápenná vysočina se svým břidličným a křemenným okrajem počíná však teprve nad spojením potoka Chumavy s Litavkou u Libomyšle, kterážto obec leží v příčném údolí mezi Kočvarskou výšinou a okrajem vápenné vysočiny. Z daleka viděna na př. s vrchu Ostrého nad Felbabkou, má vápenná vysočina nad Libomyšlí vystupující, podobu úhledného površí, plného okrouhlých kup namnoze lysých, jež svým tvarem nápadně od okolních táhlých kopců břidličných i hřebenů křemenných se liší.

Zrovna nad Libomyšlí (266 m.) zdvihají se co okraj vápenné vysočiny břidličné, příkré, mladým lesem porostlé boky výšiny zvané „na Vyšebohách" (441 m.) s vrcholem křemenným. Od Libomyšle vede kolem okrouhlého kopečku, z téže hmoty břidličné složeného a na vrcholu valem bývalé tvrze ověnčeného, silnice k Želkovicům, a sice mělkým údolním výmolem, jímž se dělí od Vyšeboh táhlý lesnatý hřeben směrem východním. Hřeben ten slove Housiny (458 m.) a zaujímá kraj vysočiny mezi Libomyšlí a Všeradicemi. (Viz obr. na str. 643.) U jižní paty jeho viděti holé skalnaté kopce podél potoka Chumavy, na nichž jednom „na Košíku" stojí pomník slovútného ökonoma Gassaura, druhdy ředitele panství Vosovského, jenž okolní před tím pusté stráně v pole a ovocné háje proměnil.

V blízkých Neumětelích (319 m.) měl dle pověsti sídlo Horymír a posud leží uprostřed té obce balvan křemence (d_5), pod nímž prý kůň Šemík byl pochován.

Kámen zmíněných holých kopců u Neumětel jest zvláštní tuhý živcově slídnatý porfyr (Minette), z něhož se schody a pilíře tesají. Hřeben Housin (na němž nad Neumětely viděti zbytky valů) obsahuje křemencové vrstvy, na úbočích panují měkké břidlice, vesměs ve směru východním a s úklonem příkrým k severu. Nad křemencem leží u Želkovic již graptolithové břidlice zelenokamenem prostoupené (e_1), jimiž počíná řada vápenných vrstev hornosilurských.

U Všeradic sníží se křemitý hřeben Housin a přechází v kopcovité terasy (400 m.) na jižním úbočí výše vystupujících vrchů vápenných, zvaných Telín (481 m.), Šamor (484 m.) a Mramor (464 m.). Od Nesvačil, kde v břidlicích viděti pěkný krystallický Diabas, táhne se křemito-břidličný taras dle paty vrchu Mramoru k chaloupkám „na Poušti" (366 m.) u Leče, s ložemi zelenokamenu, pak dle poloporostlé stráně do háje u Svinař, kde tkví malá kolonie graptolithová.

Ves Lhotka leží na kopcích s tím tarasem souvislých, i vede zde přes něj silnice ze Zadní Třebáně do Litně. Potok u Bělče, sbírající vody na vápenné vysočině nad Litní, zarývá se do hlubšího údolíčka té kopcoviny, a mezi ním a Berounkou zdvihá se vrch Voškov (366 m.), jehož porostlé stráně příkře k Berounce padají. Údolí té řeky proráží zde skalní vrstvy napříč kolmo na směr, i objevuje mezi Klučicemi a Zadní Třebání velmi zřetelně sloh tohoto podvápencového pásma (d_5). Viděti, jak břidlice i křemence toho pásma jsou zborceny a zohýbány a jak dva pruhy zelenokamenů a graptolithových břidlic

(dvě to kolonie), z nichž každé z několik loží se skládá, do těch břidlic (d_5) jsou vetkány. Vyšší pruh zelenokamenů a graptolithových břidlic jde přes Berounku u Klučic, hlubší u Zadní Třebáně, kdežto zelenokamen v břidlici (d_5) zaujatý vytvořuje na obou březích Berounky příkré skaliny.

Táhlé nižší kopce, jež vápennou vysočinu na levém břehu Berounky mezi Lety a Mořinkami až ke Karlíku a Vonoklasům provázejí, jsou pokračováním Voškovského pásma břidlic (d_5) s jejich oběma kolonialními pruhy; i jsouť oba pruhy tyto podélným údolíčkem od Přední Třebáně k tak zvaným Chaloupkám se táhnoucím znatelně od sebe odděleny. Klučický čili severní pruh prostírá se na lesnatý vrchol zvaný Políčko (356 m.); jižnější pruh, nesoucí dědinu Rovina zvanou, vytvořuje holé skalnaté kopce (se zelenokamenem) na levém břehu Berounky naproti Zadní Třebáni. Kdežto severní pruh u Mořinky s boky vápenné vysočiny splývá, prodlužuje se jižnější pruh co skalnatý zelenokamenný hřeben Čabrak zvaný (305 m.) ke Karlíku, kde jej tak zvaný Studený Potok, s vápenné vysočiny od Trno-Újezdu dolů k Berounce spěchající, napříč proráží.

Skalnatý tento hřeben se svým kostrbatým zelenokamenem postupuje dále směrem severovýchodním až k Vonoklasům a tu se ztrácí ve výše vystupujících břidličných úbočích na okraji vápenné vysočiny. Hlubší drobová břidlice (d_4), jež zde u dědiny Vraž i na levý břeh Berounky zasahuje, lemuje ten břeh příkrými skalnatými stráněmi, do nichž jest pak silnice okresní zaříznuta. Potok Kluček u Vonoklas a potok Švarcava nad Černošicemi prolamují na příč toto pokrajní pásmo břidličné (d_3), takže poměr jeho k vyšším i nižším vrstvám silurským všude zůstává zřetelný.

Od Černošic nad ústím potoka Švarcavy vyvyšuje se opět břidličně-křemenný okraj (d_5) vápenné vysočiny, i vytvořuje lesnatý vrchol Babku (362 m.), pak rozsypaným kvadrovým pískem pokrytý vrchol Sulava zvaný (358 m.) s holými stráněmi nad Berounkou a konečně lesnatý hřeben Klapici a Velký Háj (348 m.) nad Radotínem, kudy jde cesta vzhůru k Třebotovu. Zde přetrhuje příčné údolí potoka Radotínského souvislost pokrajního břidličného pásma. Pokračování jeho jsou stráně višněmi posázené, tak zvané Lahovsko (327 m.) naproti Lahovicům u ousti Berounky do Vltavy. Zde opět viděti oba kolonialní pruhy (kolonie Lahovsko, kolonie Haidinger a kolonie Krejčí).

U Velké Chuchle proráží údolí Vltavské pásmo podvápenných břidlic a křemenců (d_5), objevujíc i zde na pravém svém břehu oba pruhy kolonií (u vinice Modřanské a v Hodkovičkách) a zaujímajíc kopce po obou stranách Krčského údolí mezi vápenci Branickými a hájem Krčským u Roztyl, Michle a Záběhlic. Malý útes zelenokamenu uprostřed údolí Krčského blíže Braníka naznačuje pokračování kolonie Hodkovičské.

Pásmo břidlic podvápenných (d_5) vybíhá pak na severovýchodním konci vápenných vrstev ve slohu synklinalní pánve ještě značně dále do oboru břidlic drobových (d_4); zejmena vytvořuje význačný kopec Bohdalec (270 m.) mezi Michlemi a Vršovicemi (viz stranu 559.), v němž viděti pod křemenným vrcholem lože slídnatého porfyru, zcela

podobného onomu u Neumětel, i pokračuje dále přes ploské kopce Homole zvané (260 m.) mezi Strašnicemi a Štěrboholy až na křemitý kopec nad rybníkem Počernickým u Běchovic, jímž se pásmo toto (d_5) na severovýchodu ukončuje. Porůznu vycházející lože slídnatého porfyru čili Minetty (u Starých Strašnic, Dolních Počernic) naznačují zde souvislost Bohdalce s kopcem Počernickým.

Na severní straně vápenné vysočiny jde pruh břidličně křemenný, podvápenný (d_5) zpátečním směrem, totiž k jihozápadu pod Bohdalec, u Michle potokem Botičem napříč proražený, na výšinu mezi Vyšehradem a Pankrací, jejíž povrch jest pokryt štěrkem a pískem z rozsypaných pískovců kvadrových, kdežto pod tím příkrovem na stráních Podolských ukrývá se zlomem a zborcením vrstev mnohonásobně porušený sloh skalní. Na levém břehu Vltavy, kteráž v mohutné rozsedlině údolní od jihu k severu celou soustavu silurskou prolamuje, objevují se co pokračování pokrajního pásma podvápenného (d_5), břidličné a křemité kopce mezi Radlickým údolím a vápennými skalami „u Ctirada" (284 m.), i táhne se, vytvořujíc severní boky vápenné vysočiny „na Dívčích Hradech" kolem Radlic, Butovic, Jinonic a Ohrádky na Řeporyje, kdež opět pruhy graptolithových břidlic (kolonie Archiac) na den vycházejí a provázející je zelenokamen na úhledných skalních úbočích neb v malých skalnatých kopcích se jeví. Dále vyplňuje pásmo podvápenné (d_5) mělkou údolní brázdu u dvora Miřešice zvaného pod Zbuzany a u Nučic, kdežto na stráních příčného údolí Radotínského potoka blíže Tachlovic vycházejí zase na den graptolithové pruhy se zelenokamenem (kolonie). Údolní ta brázda pokračuje mezi vápennou vysočinou a drobovými břidlicemi (d_4), zde lože železných rud obsahujícími, k Loděnicům, nad kteroužto obcí vyvinuje se břidličný okraj podvápenný v ostře vyznačený hřeben, zvaný Kolo (405 m.) Na cestě vedoucí z Loděnic vzhůru na vysočinu vápennou k Bubovicům, viděti výchozy žil čedičových, jimiž se graptolithové břidlice prostupují.

Celé to pásmo podvápenných břidlic (d_5), jest zde přetrženo hlubokým příčným údolím Kačáku, za nímž pak pokračuje podél prohybu, jímž jde silnice přes Vraž do Berouna, i vytvořuje pod vápenným chlumem, Herynek zvaným, řadu táhlých, lesem pokrytých kopců, jejichž hmota i sloh souklonný dobře odkryt jest na příkrých stráních Berounky naproti Tetínu.

Na pravém břehu Berounky objevuje se břidličné pásmo pod vápenným Damilem u Tetína a Jarova jen v úbočích bez zvláštního orografického významu, a teprve nad železnou hutí naproti Královu Dvoru vytvořují křemité jeho vrstvy opět značnější vrchol, zvaný Kosov (358 m.). Potok Litohlavský zarývá se zde hluboko do severních boků vápenné vysočiny, odkrývaje sloh její; i viděti dále za tím potokem, jak břidlice a křemence (d_5) podvápenné skládají příkré boky hory Koukolové (478 m.) a vrchu zvaného „na Smutném" (453 m.) naproti Zdicům, jichž obou vrcholy však kryje vápenec (e_2).

Za Smutným přidružuje se k té řadé vrcholů nad Chodounem homolitý vrch Studený (417 m.) a ten se konečně dělí malým údolíčkem, vedoucím vzhůru ke vsi Malkovu od výšin zvaných Vyšebohy, od nichž jsme při této obchůzce kolem vápenné vysočiny byli vyšli.

Také osamotnělé kopce na pravém břehu Litavy, Kníhov (368 m.) u Zdic a vrch Lucký (327 m.) u Levína, zelenokamenem prostoupený, náležejí do oboru podvápenných břidlic a křemenců (d_5).

Pruhy graptolithu a úhledné lože zelenokamenů viděti v břidlicích (d_5) jak pod Koukolovou horou, tak i pod vrchem Smutným a Studeným, z čehož lze poznati, že tak zvané kolonie veškerý okraj vápenné vysočiny provázejí.

2. Vlastní vápenná vysočina Pražsko-Berounská.

Vysočina tato obsahuje svrchní oddělení českého silurského útvaru se svými vrstevními stupněmi E, F, G, H, již z předu stručně vyznačenými. Onať zaujímá mezi Zdicemi a Prahou prostor asi 5 mil dlouhý a 1 míli široký, majíc na povrchu podobu mírně zvlněné pláně, na níž teprve blíže jihovýchodního konce vyšší vrcholy vystupují, ač i ty nad průměrnou výši celé pláně jen málo vynikají.

Tím malebnější a rozmanitější jeví se však ráz krajinný v příčných údolích, kteráž hluboko celou vysočinu prostupují a nejenom velezajímavý sloh skalních vrstev s veškerým jejich skroucením a sborcením objevují, nýbrž i půvabné skupeniny skalních stěn vytvořují, jež upomínají, ovšem v míře velmi zmenšené, na krajinné výjevy ve vápenných Alpách štýrsko-rakouských. Proto poskytují pěší procházky ve vápenné naší hornosilurské vysočině každému, kdo jen poněkud se sledem vrstevních stupňů se seznámí, nejzajímavější zábavy; pro geologa a palaeontologa jest však zde klassická půda, jíž se v Evropě nižádný okres palaeozoický nevyrovná.

Bohatost palaeontologická v hornosilurských vrstvách našich jest jak co do počtu druhů a individuí, tak i co do hojnosti nalezišť znamenitá. Některé vápenné vrstvy (zvláště e_2, f_2) neskládají se z ničeho jiného, než z pouhých skamenělých tvorů. V pásmu graptolithu a spodních vápenců (e_2) uvádí Barrande 16 trilobitů, 6 Fyllopodů, 17 Eurypterid, 149 Cefalopodů, 5 Pteropodů, 32 Brachiopodů, 57 Acefalů a mimo to hojné Gasteropody a korály, zejmena graptolithy. Typické naleziště jsou Malá Chuchle a Butovice u Prahy.

V pásmu tmavošedého, smrdutého vápence (e_2) uvádí Barrande 81 trilobitů, 17 fyllopodů, 10 skořepatých ráčků, 5 Eurypterid, 11 Pteropodů, velmi četné Gasteropody, 293 Brachiopodů, 769 mušlí listožabrých (Acefalů), pak krinoidy a některé korály i graptolithy.

Hlavní naleziště jsou Lochkov a Kosoř u Zbraslavi, Budňany u Karlsteina, Tachlovice a Dlouhá hora u Berouna.

V pásmu tmavých vápenců (f_1), zvláště na jižním okraji vápenné pánve od Dvorce až ke Karlsteinu vyvinutých, uvádí Barrande 11 trilobitů, 31 Cefalopodů, 2 Pteropody (první Tentakulity), některé Gasteropody, 23 Brachiopodů, 42 Acefalů a graptolithy v posledních stopách.

Hlavní naleziště jsou Lochkov, údolí pod Slivencem a Dvorec u Prahy.

V pásmu světlých krystallických vápenců a červených mramorů, zvláště kolem Koněprus u Mněňan vyvinutých (f_2), uvádí Barrande 2 ryby (první v Čechách), 84 trilobitů, 1 fyllopoda, 19 skořepatých ráčků,

17 Eurypterid, 60 Cefalopodů (ponejprve 6 Goniatitů), 15 Pteropodů, hojné Gasteropody, 223 Brachiopodů, 85 Acefalů a hojné korály.

Hlavní naleziště jsou Koněprusy, Mněňany, Sv. Ivan, pro červený mramor Slivenec a Tetín.

V pásmu šedého, peckovitého vápence (g_1), jehož vzorem jest vápenec Branický, uvádí Barrande 5 ryb, 58 trilobitů, 55 Cefalopodů (2 Goniatity), 10 Pteropodů, něco Gasteropodů, 55 Brachiopodů, 77 Acefalů a několik korálů.

Hlavní naleziště jsou Hlubočepy, Choteč, Tetín, Braník, Lochkov, Kosoř.

V pásmu tentakulitových břidlic (g_2) uvádí Barrande 7 trilobitů, 12 Cefalopodů (1 Goniatit), 3 Pteropody (2 Tentakulity velmi hojné), 10 Brachiopodů, 21 Acefalů, některé krinoidy a korály.

Hlavní naleziště jsou údolí Daleje u Hlubočep, Choteč, Karlstein, Třebotov.

V pásmu nejvyšších peckovitých vápenců (g_3) uvádí Barrande 3 trilobity, 86 Cefalopodů, 2 Pteropody (Tentakulity), několik Gasteropodů, 9 Brachiopodů, 180 Acefalů a několik korálů.

Hlavní naleziště jsou Hlubočepy, Choteč.

V pásmu břidlic (h_1), jež pokrývají vápence, uvádí Barrande 2 trilobity, 13 Cefalopodů (3 Goniatity), 3 Pteropody (Tentakulity), 6 Brachiopodů, 11 Acefalů. Mimo to se zde objevují (zvláště u vsi Srbska) hojné otisky bylin, jež Štur počítá k mořským fukoidám, kteréž ale částečně na pozemní byliny (Lepidodendron) upomínají.

Nejvyšší pásma břidlic (h_2, h_3) jsou bez skamenělin.

Co do mocnosti jest pásmo graptolithových břidlic a vápenců (e_1 e_2), kde mohutným zelenokamenem jest prostoupeno, nejmocnější; páčím je na několik set metrů (200—500 m.).

Pásmo f_1, f_2 dosahuje mocnosti až 100 m., sužuje se však až na 40—50 m.

Pásmo g_1 má mocnost 150—200 m.

Pásmo g_2 sesiluje se od 20 až do 150 m.

Pásmo g_3 zaujímá mocnost 50—100 m.

Pásmo H namnoze odplavené zaujímá mocnost od 20 až na 250 m. —

Údolí Berounky, kteréž mezi Berounem a Zadní Třebání celou vápennou vysočinu od severozápadu k jihovýchodu napříč prostupuje, dělí ji ve dvě nestejné části, z nichž část za Berounkou naznačíme dle starožitného Tetína, co vysočinu Tetínskou, a část před Berounkou dle slavného hradu Karlotýna (nebo Karlsteina) co vysočinu Karlotýnskou.

a) Vysočina Tetínská. Vysočina ta zaujata jest mezi břidličně křemenným okrajem Housin a Kosova a mezi skalnatým údolím Berounky, nad jehož pravým břehem na malebném skalním tarasu pod vrchem Damilem leží obec Tetín.

Základní obrysy té vysočiny, v průměru asi 150—180 m. nad okolní údolí povýšené, pocházejí od podvápenných břidlic a křemenců (d_5), kteréž nejenom okraj a boky její zaujímají, nýbrž i synklinalním a antiklinalním zvlněním svých vrstev, uvnitř hornosilurské pánve, ono roz-

manité zčeření povrchu jejího způsobují, jímž od jednotvárnější vysočiny na levém břehu Berounky se rozeznává.

Jedna taková antiklinalní vlna břidličných podvápenných vrstev (d_5) vychází na Voškově nad Berounkou (366 m.) a jde odtud dle směru silurské pánve k jihozápadu podél údolní stráně mezi Vlenci a Krupnou až za Mněňany, kdež se pod vápennými vrstvami ukrývá. (Viz obr. na str. 634.) Pokračování té vrstevní vlny břidlic (d_5) vychází však opět na den, na holém kopci (427 m.) mezi Suchomasty a Bykoší i jde přes obec Borek na kopec Chlum mezi Malkovem a Želkovicemi, spojujíc se zde s pokrajní výšinou, zvanou Vyšebohy.

Podélné zvlnění vrstev silurské pánve (dle směru jihozápadního) takto naznačené, prostoupeno jest napříč (k severozápadu) dvěma úvalními prohyby, jimiž oběma vedou silnice, a sice jedna z Litně na Koněprusy a Králův Dvůr, druhá od Všeradic na Bykoš, Suchomasty, Tmáň taktéž na Králův Dvůr. Na západní straně této druhé silnice zdvihají se tři osamotnělé vápenné vrchy, kteréž odpovídají třem malým pánvím vápenným v synklinalních záhybech břidlic (d_5) uložené.

Průřez skrze Koukolovou horu a Lejškov u Tmáně. d_4 d_5 břidlice a křemence podvápenné. Di Diabas čili zelenokamen. e_1 graptolithové břidlice. e_2 vápenec.

Nejvyšší z těch vrchů, Lejškov zvaný (485 m.), má podobu hřbetu k severovýchodu protaženého, na severní straně nad Tmání a Louninem olesněného, kdežto na druhé, totiž jižní straně jest polmi pokryt.

Prohybem, jímž vede cesta z Lounína do Malkova, dělí se ten hřeben na dva vrcholy, jež z krajiny Hořovické a Točnické dobře jsou viditelné. U paty toho vrchu, zejmena na západní straně, vycházejí měkké hlinité břidlice na den, co bohaté naleziště pěkných skamenělin (d_5); na nich pak spočívají graptolithové břidlice a lože zelenokamenu (e_1) a nejvýše na vrcholu vápenné vrstvy (e_2), kdež jsou lomem otevřeny.

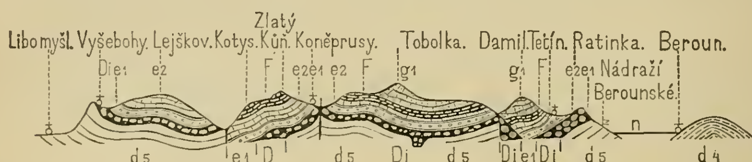
Zcela podobný jest druhý vrch, západně od předešlého, mezi dvorem Slavíkem a obcí Tmáň, kteráž příjemně leží v údolí mezi oběma vrchy. Hřbet toho vrchu, na severní straně lesíkem porostlého, prodlužuje se k jihozápadu, i má nejvyšší temeno, zvané „ve Smutném“ (453 m.) dříve již zmíněné.

Také zde leží u spodu na hlinitých břidlicích (d_5) graptolithové břidlice a zelenokameny (e_1), pak výše vápenné vrstvy, jež s temena na severovýchod až za osamotnělý kostel sv. Jiří u Tmaně zabíhají.

Třetí osamotnělý vápencový vrch jest Koukolová hora (470 m.), jejíž vrchol vyznačený kaplí sv. Blažeje, z daleka viditelnou, na kraji vápenné vysočiny malebně nad údolím Litavky u Popovic vyniká. Příkré lesní boky k Litavce ukazují zřetelně sled vrstev břidličných (d_5), graptolithových (e_1) se zelenokamenem a vrstev vápenných (e_2), jež te-

meno skládají, jsouce velkými lomy již z velké části odklizeny, takže kaple zmíněná již jen na pozůstalém pilíři vápenném stojí.

Východně od Tmáňské silnice vyzdvihuje se delší a širší vápenný hřbet ve směru severozápadním, i provázen jest rovnoběžně se silnicí Tmáňskou hlubokým údolím, kteréž není nic jiného, než velká puklina, jíž se celá soustava hornosilurských vrstev prostupuje. Hřbet ten jest zaujat mezi oběma silnicemi, Tmaňskou a Liteňskou, jež údolními brázdami té krajiny vedou, i jsa pokryt namnoze lesem listnatým a prorván příčnými roklemi, jakož i skláněje se příkrými skalami do údolí u Suchomast a Tmáně, má podobu malého osamotnělého površí. Naznačíme je dle vynikajících vrcholů co površí Mramoru a Zlatého Koně.

Průřez přes Kotys a Zlatý Kůň u Koněprus. d_4 d_5 břidlice a křemence podvápenné. Di Diabas čili zelenokamen. e_1 graptolithové břidlice. e_2 F g_2 vápence hornosilurské.

Směr toho površí, jdoucí k severozápadu, stojí kolmo na směru vrstev, jež jdou k severovýchodu, z čehož patrno, že převraty, jež způsobily nynější podobu té krajiny, jsou mnohem mladší, než původní uložení vrstev silurských.

Površí počíná západně nad Litní, kdež se vyzdvihuje lesnatý vrch zvaný Mramor (464 m.) Vrchol jeho skládá se z vápence (e_2), v synklinalním uložení na graptolithových břidlicích (e_2) spočívajícího a mocnými ložemi zelenokamenu prostoupeného.

Graptolithové břidlice tyto prodlužují se u paty Mramora v synklinalním záhybu břidlic a křemenců podvápenných (d_5) polní krajinou jednak k severovýchodu přes Vlence až za Běleč, kdež v těchto břidlicích tkví kolonialní pásmo Voškova, již dříve vytknuté; jinak vyplňují synklinalní vrstevní záhyb břidlic (d_5) mezi Borkem a Housinami u Všeradic přes Bykoš až za Želkovice.

Vápenný vrchol Mramoru souvisí na západ s vyššími vrcholy, zvanými Šamor (484 m.) a Bacín (497 m.), k němuž se u Vinařic přidružuje ještě lesní kupa, zvaná Telín (481 m.). Tyto tři posléze jmenované vrcholy jsou vůbec nejvyšší vrcholy celé hornosilurské pánve. Zejmena zaujímá vrchol Bacín (1572 stop), co do výšky první místo.

Vrchy Šamor a Telín skládají se tak jako Mramor, z vápenců spodních (e_2), na vrcholu Bacína přikládá se však na ně střední vápenec (F), v této krajině co světlý krystallický vápenec nebo co rudý mramor vyvinutý a velkou hojností skamenělin vyznamenaný.

Sedlo, jímž vede okresní silnice ze Suchomast do Mněňan, dělí Bacín od jiné řady lesnatých vrcholů, z tohotéž středního vápence (F) složených; jsou to zejmena vrchol v tak zvaném Dlouhém Lese (452 m.), nad Liteňskou myslivnou, vrchol zvaný Oujezdec (470 m.)

a vrchol Kobyla (470 m.) v lesích Suchomastských. V lomu mramorovém, kterýž na temeně Kobyly otevřen jest, objevena nedávno větší jeskyně, jejíž vchod byl hlinou diluvialní (s kostmi a zuby medvědů) zasypán. V pokračování na západ zdvihá se skalní hřeben, zvaný Zlatý Kůň (466 m.) nad Koněprusy. Kámen toho hřebene, jen částečně zalesněného, jest pěkný, světlý krystallický vápenec, plný skamenělin, zejmena korálů a ramenonohých mušlí, nyní četnými lomy otevřený, v nichž se tak zvané saturační vápno dobývá. Na jižní straně hřebene otvírá se vchod do nevelíké jeskyně; západní pak jeho část, zvaná Kotys, zabíhající k údolí pod Tmání, kdež příkrými stěnami se končí, nese na sobě zbytky rozsáhlých kamenných valů, a nad údolím samým otvírá se ve skále jeskyně s propadlým stropem, podobná skalní bráně; říká se zde „ve vratech“. Krajina jest zde velmi malebná, zvláště v hlubokém a úzkém údolí, které mezi Kotysem a Koukolovou horou směrem severním kolem několika osamotnělých mlýnů, od Suchomast k železné huti Královdvorské vede, a celý sled vrstev silurských od vápenců ($f_1 e_2$) a graptolithových břidlic a zelenokamenů (e_1) až do podvápenných břidlic (d_5) objevuje. U mlýna Litohlav zvaného jest jedno z nejvydatnějších nalezišť pěkných graptolithů, a v břidlicích za železnou hutí vzácnějších druhů trilobitů (d_5).

V lomech na severní straně hřebene Zlatokoňského u Koněprus jest viděti zlom vrstev, dle něhož graptolithové břidlice (e_1) se svými zelenokameny pošinuty jsou do výše, až ke krystallickým vápencům (f).

Graptolithová břidlice a zelenokameny vyplňují malý povýšený úval, jímž se dělí hřeben Zlatého Koně a souvislá s ním temena Kobyly, Bacína a Mramoru od severní části Tetínské vysočiny, za níž vystupuje vrch Tobolka (465 m.) u vesnice stejného jmena, nad pěkným listnatým lesem, zvaným Kodský háj.

Tato vysočina s vrcholem Tobolkou padá svými jižními boky do údolního prohbí Liteňského, jímž vede již zmíněná silnice z Litně přes Mněňany a Koněprusy do Králova Dvora a do Berouna. Od Voškova nad Berounkou, až do Mněňan, zdvihá se zde u paty té vysočiny, z graptolithových břidlic a zelenokamenů antiklinalní vlna podvápenných břidlic a křemenců (d_5); vyšší pak kraj vysočiny nese řadu lesnatých kopců, z nichž Stražiště (443 m.) u Korna svou tupě homolitou podobou vyniká.

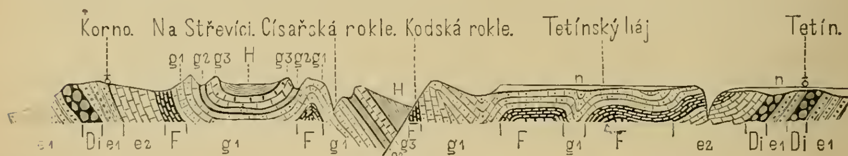
Naproti Koněprusům nad Bítovem zdvihá se ten kraj vysočiny v podobě táhlého polního vrchu, Dlouhá Hora zvaného (443 m.), i splývá zde s vrchem Kosovem (d_5) nad Královým Dvorem. Celý tento kraj vysočiny obsahuje nad graptolithovými břidlicemi a zelenokamenem (e_1) spodní vápenec (e_2), kterýž z Dlouhé Hory přes kopce u Koledníku (402 m.) a dále na severních úbočích té vysočiny, nad údolím Litavy až k patě Damila a na skály nad Berounkou pod Tetínem stopovati se dá. Graptolithová břidlice a zelenokamen vytvořují zde nižší stupeň toho úbočí; zejmena se skládá ze zelenokamenu okrouhlý holý kopec (352 m.) u Hvížďalky blíže Jarova a skalní stěna nad nádražím Berounským, nad nímž se rozkládá polní plocha Ratinka zvaná, s podložkou graptolithových břidlic.

Dále od kraje vysočiny ukládá se nad šedý vápenec spodní (e_2), světlý krystallický vápenec střední (f) porůznu v rudý mramor přecházející, a zaujímá prostor mezi Kornem a Tobolkou, pak pruh vápenců v Kodském háji, až k bokům Damila u Tetína. Nejlépe viděti jest ten vápenec (f) v hlouběji zarytých roklích u Tetína, pak na skalních stěnách Berounky mezi Tetínem a Srbskem, kdež i zelenokamen až do středního vápence (f) vniká, pak v tak zvaných Ivanovicích, totiž v kolmých skalách nad Berounkou pod Kornem, jejichž vrchol (390 m.) má název „na Střevíci“.

Ještě dále od jižního kraje vysočiny rozkládá se šedý, peckovitý vápenec (g_1), i zaujímá povrch v háji Kodském, jakož i tři nápadnější jeho vrcholy Tobolku (465 m.), Damil (395 m.) a Kodský vrch (390 m.), jehož příkré boky hluboké údolí pod Kodou zdobí.

Zajímavo jest, že až do výše Kodského háje zasahují štěrky a písky z rozsypaných spodních pískovců našeho křídového útvaru; také taras vápenný pod Damilem, na němž leží obec Tetín uvnitř starožitných valů, částečně ještě zachovaných, jest pokryt podobným štěrkem.

Ještě zajímavější jest však sloh vápenných vrstev (e_2, f, g_1), jejichž zvlnění, zborcení a přelomení stopovati se dá jak na skalních stěnách Berounky, do nichž zaříznuta jest železnice, tak i v pobočných hlubokých roklích pod Tetínem a Kodou.

Průřez na pravém břehu Berounky od Korna na Tetín. e_1 graptolithové břidlice. Di Diabas čili zelenokamen. e_3 F g_1 g_3 vápence. g_2 H. Břidlice hornosilurské. n. náplav.

Největší zlom vrstev a nejnápadnější antiklinalní a synklinalní vlny jejich viděti jest v Kodské rokli a na stěnách pod vrcholem Střevícem nad Berounkou.

Do synklinalního záhybu spodních a středních vrstev vápenných těchto stěn zabíhá od protějšího břehu Berounky i pásmo nejvyšších vrstevních stupňů, břidlice (g_2) a vápenec (g_3), ba i proužek nejvyšších břidlic (H), a ukončuje se na výšinách mezi Kornem a myslivnou Kodskou.

Druhý parallelní, avšak antiklinalní přehyb toho pásma padá do rokle Kodské, kdež jest obmezen znamenitým zlomem vrstev, tak že severní strana té rokle z vápenců středních (f, g_1) jest složena, jižní však strana z vápenců vyšších a břidlic (g_2, g_3, H), jež zdánlivě pod ony zapadají.

V oboru vápenců nejvyšších (g_3) otvírá se zde nad Kodskou myslivnou pěkná jeskyně, „v capouchu“ zvaná; u myslivny Kodské pak prýští se živá studánka, jejíž odtok ihned mlýnek žene, a množství tak zvané vápenné pěny (tufu vápenného) sráží. Podobná vápenitá voda,

usazující ze sebe vápennou pěnu, oživuje divokou rokli zvanou rokle císařská, kteráž není nic jiného, než obrovská puklina v antiklinalní klenbě vápenných vrstev.

V topografickém ohledu přísluší vysočina Tetínská k okresu Berounskému i zaujímá řadu pěkných zemských statků: Želkovice, Králův Dvůr, Tmáň, Suchomasty, Liteň, Tetín, kdežto Kodský háj přináleží k panství Karlsteinskému.

b) Vysočina Karlotýnská. Pod tím názvem vyrozumívá se zde celý prostor na levém břehu Berounky, hornosilurským vápencem zaujatý, od Srbska a Karlštýna (čili Karlotýna) až ke stráním Vltavského údolí nad Zlíchovem u Prahy.

Povrch té vysočiny jest jednotvárnější než onen na vysočině Tetínské na pravém břehu Berounky, jelikož vápenné vrstvy nezaujímají jen osamotnělé kupy, nýbrž souvisle po celé vysočině se prostírají. Vyšší a malebnější vrcholy objevují se jen nad hluboce zarytými údolími, jež tuto vysočinu prostupují a zborcený sloh vápenných vrstev velezajímavým způsobem odkrývají.

Jedno z nejmalebnějších takových údolí oživuje potok Kačák, jenž počínaje v permských a kamenouhelných pískovcích, pod opukovým Žbánem u Renčova kolem Kačic plyne (odkud má své jméno) a pak do Siluru v Podkozí vstoupá, a hornosilurskou pánev od Loděnic až do středu jejího mezi Tetínem a Srbskem od severu k jihu prostupuje.

Podle starodávné poustevny, jejíž místo zrušený benediktinský klášter (Sv. Jan pod Skálou) zaujímá, má část toho údolí název u Sv. Ivana. Vršinatý a lesnatý prostor mezi tím údolím a mezi Berounkou a údolním prohbím, jímž vede silnice z Berouna do Prahy, slove dle myslivny Berounské „na Herynkách“ (vrchol 436 m.); úbočí k Berounce má dle osamotnělého dvorce název „na Lištici“.

Pěkná pěšinka, poskytující malebné rozhledy na Berounskou a Tetínskou krajinu, vede z Berouna přes vrchol Herynk k Sv. Ivanu; i překročíme, jdouce po ní, nejdříve podvápenné břidlice a křemence (d_5), pak kráčíme přes velké lože a shluky zelenokamenů a jejich tufů, s pruhy graptolithových břidlic (e_1), v jejichž oboru na temenu vrchu překvapí nás čedič, jenž zde v malých žilách se objevuje. Z tohoto sledu vrstev skládá se celá západní a severní část Herynku, anyť teprve k jižním úbočím toho vrchu, k obci Hostínu se skloňujícím, vyšší vápenné vrstvy se přikládají. Mnohem zřetelněji lze však stopovati sled vrstev podlé údolí Kačáku. Od Nové Hospody u Loděnic k Sedlci kráčíme z břidlic podvápenných (d_5) přes mohútně vyvinuté lože krystallického zelenokamenu až k bývalému klášteru a nyní zámku a kostelu Sv. Janskému čili u Sv. Ivana, před nímž se potok v ostrém ohybu do vyšších skal zarývá. Na východní straně strmí zde vysoká vápenná skála, křížem naznačená (F), a lesnatý vrchol nad ní (438 m.), v němž jeskyně se ukrývá, panuje nad celou krajinou. Místo toto nazývá se „v stydlých vodách“. Vysoké vápenné stěny alpského rázu obstupují úzké údolí z obou stran, od Sv. Ivana až k úhledné obci Hostín, kdež se údolí poněkud rozevírá; i sledovati lze na těch stěnách vápenné vrstvy (e_2, f, g_1, g_2, g_3) příkře vyzdvižené a údolní puklinou šikmo proříznuté. U Hostína přikládá se na vápence nejvyšší vrstevní

stupeň silurský, břidlice hlinité (H), kteréž šikmo přes údolí zde poněkud rozšířené, směrem severovýchodním, co neširoký pruh na lesní vrchol Doutnáč (428 m.) severně za vápennou vysočinou „Panská hora“ zvanou, na vysočinu u obce Bubovic a dále mezi Kozolupy a Lužcem až k Vysokému Oujezdu se prostírají. Zde je na vysočině až ke Kuchařům a Chýnici pokrývá hlína, písek a štěrk, pocházející ze spodních sladkovodních vrstev křídového našeho útvaru, i objevují se ty břidlice v záhybech vrstevních teprve v údolí Radotínském, mezi Chejnicemi a Chotčem, a pak konečně na stráních sv. Prokopského údolí u Holína, Klukovic a Hlubočep.

Pod Hostínem vstupuje potok Kačák do úzké skalní prorvy, pukliny to údolní v oboru antiklinalního a synklinalního zborcení vápenných vrstev, nyní v opáčném pořadí (g_3, g_2, g_1, f) po sobě následujících, ana tato část vrstev již přináleží k protilehlé polovině silurské pánve. Při ústí potoka „v říkách“ strmí pod zborcenými vrstvami šedého peckovitého vápence (g_1), stěny pěkného mramoru (f), jež oba břehy Berounky až ke vsi Srbsku provázejí. Skála nad ústím Kačáka, k hlubšímu vápenci (e_2) příslušná a zelenokamenem podložená, slove Kozel.

Východně za údolím sv. Ivana až k příčnému údolí potoka Radotínského, má vápenná vysočina podobu mírně zvlněné pláně, s povýšeným severním krajem, kdežto vápenné vrstvy přiléhají k břidličné podloze (d_5), na hřebenu Kolo zvaném zvláště zřetelně vyvinuté, odkud co táhlé holé kopce (443 m.) nad vysočinou u Bubovic, Lužce a Vysokého Oujezda vynikají. Hlína, štěrk a písek (z křídového útvaru) pokrývají rovnější plochy té vysočiny, zakrývajíce zborcení a zlomy skalních vrstev. Od tohoto povýšeného kraje sbíhá dolů k Berounu směrem jižním neb jihovýchodním čtvero příčných údolí.

První, rovnoběžné s údolím Sv. Ivana, malým potůčkem oživené, počíná na výšinách u Bubovic v oboru nejvyšších břidlic (H), i majíc povahu divoké lesní rokle, prostupuje vápenné souvrství (f, g_1, g_2, g_3), v záhyby synklinalní a antiklinalní zkroucené, až se mezi malebným skupením skal u Srbska naproti Kodské rokli do údolí Berounky otvírá. Zde překročuje pruh nejvyšších břidlic (H), jejž jsme pod Tobolkou a na východních stráních Kodské rokle poznali, řeku Berounku a táhne se k severovýchodu přes Srbsko na Mořiny, Roblín až za Třebotov, kdež pod hlinou, pískem a štěrkem (křídového útvaru) se ztrácí. Pruh těchto břidlic (H), spočívaje na nejvyšších vápencích (g_3), porůznu v skalních hřbetech vystupujících, jest na své severní straně sprovázen velkým zlomem vrstev, kterýž z Kodské rokle přes Srbsko až na výšiny nad Mořinami „v Barvínku“ zvané, a dále do údolí Radotínského stopovati se dá, zejmena v roklích a údolích, jež na příč prostupuje.

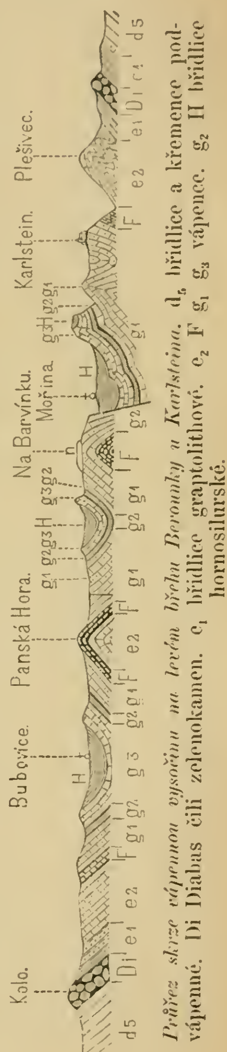
V oboru těchto břidlic (H) počíná u Mořin druhé kratší údolí, zvané „Hluboké“, jež brzo vstoupí do malebné, vysokými vápennými skalami obstoupené rokle, kteráž u Budňan pod Karlsteinem k Berounce se otvírá.

Jiná kratší rokle, též do vápenných skal zarytá, spojuje se s onou od Mořin sbíhající, a na skalním výstupku (f, g_1) mezi oběma strmí velebný hrad Karlův Týn čili Karlstein (319 m.). Lesnaté vrcholy Javorka (385 m.) na západní straně, Plešivec na jižní, Kněží hora,

Bučina a **Haknova** na východní straně obstupují a převyšují hrad, kterýž jen k jihu, k údolí Berounky má volnější vyhlídku. Malebné obrysy vrcholů a skal, zejmena v hluboké rokli, pocházejí od příkré postavy vápenných vrstev (e_2, f, g_1, g_2, g_3) a také od toho, že malé břidličné pásmo (g_2) mezi tvrdými vápenci (g_1 a g_2) jest vybrázděno.

Z těchto vyšších vápenců (g_3) skládají se lesní kupy **Víška** (421 m.) a u **Lip** (416 m.), mezi nimiž vede silnice od hradu do Mořin.

Ještě vyšší než tyto lesní kupy jest vápenná vysočina mezi Karlotýnem a roklí pod Bubovicemi, dříve zmíněnou, která jsouc dílem lesem, dílem polmi pokryta, malými údolními prohyby jest vybrázděna. Zvláště vysoká jest polní poloha, zvaná **na Barvínku** (443 m.) nad Mořiny a dvorec zvaný **Amerika** (427 m.) na cestě do Bubovic. Pěkná lesní pěšina vede severně za Javorkou od cihelny Mořinské, okolo **Královské studánky** do rokle nad Srbskem a odtud do Hostína a Sv. Ivana. V geologickém ohledu jest však zvláště zajímavá cesta ze Srbska do Budňan podle levého břehu Berounky, an zde viděti sled vápenných vrstev s jejich převraty, od nejvyšších vápenců (g_3) postupně přes střední vápence (g_2, g_1, f) až do spodních (e_2), jež v klikatě schoulených tmavých vrstvách, plných krinoidů, nad Berounkou u mostu Karlotýnského se jeví. Na protějším pravém břehu jest neméně zajímavý sloh těch vrstev viděti na příkrých stěnách „pod Střevícem“.

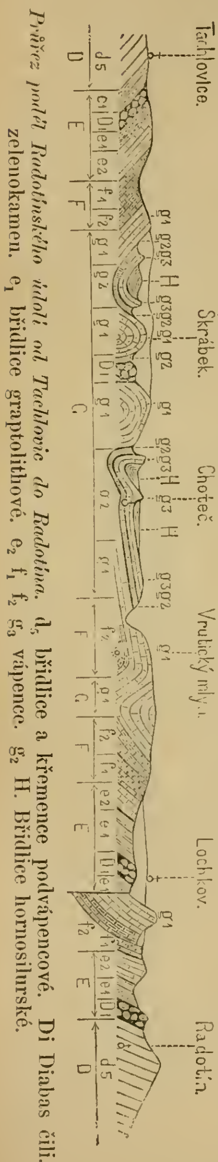
Průřez skrze vápennou vysočinu na levém břehu Berounky u Karlsteina. d_5 břidlice a křemence podvápenné. Di Diabas čili zelenokamen. e_1 břidlice graptolithové. e_2 F g_1 g_3 vápenec. g_2 H břidlice hornosilurské.

Třetí údolí do vysočiny Karlotýnské zaryté počíná u severního kraje, u Lužce, a táhnouc se k jihovýchodu na příč skrze vápenné vrstvy, zarývá se hlouběji do nich mezi lesnatými vrchy pod Roblínem, i otvírá se k Berounce u Karlíka. Potok, zvaný Studený, protéká tímto osamotnělým a jen několika malými mlýny oživeným údolím, v němž ovšem všechny vrstevní stupně a převraty té vysočiny lze vystopovati.

Podobný ráz má údolíčko čtvrté, počínající u dvora Kuchaříku a oživené potokem, zvaným Švarcava. Pod mlýnem u Frantů zarývá se hlouběji do skalních vrstev i objevuje synklinalní a antiklinalní záhyby, jakož i zlom jejich (h, g_3, g_2, g_1, f, e_2), což zejmena na cestě podle mlýnců u Pekárků a Trousilků a pod vsí Solopisky výborně jest viděti. Ústí lesního toho údolíčka jest v oboru břidlic podvápenných (d_5) u Černošic.

Jižní kraj vysočiny nad Vonoklasy, mezi oběma údolíčky, třetím a čtvrtým, poněkud povýšený a lesem pokrytý, má jmeno **Hradinovský**

kopec (399 m.). Pokračování toho lesa přes Solopisky vrcholí na temeně, zvaném Kulivá hora (386 m.) nad obcí Třebotovem, kdež se vápence k břidličné své podloze (d_5) na Sulavě u jižního kraje hornosilurské pánve přikládají.

Průřez podél Radotínského údolí od Tachlovic do Radotína. d_5 břidlice a křemence podvápencové. Di Diabas čili zelenokamen. e_1 břidlice graptolithové. e_2 f_1 f_2 g_3 vápence. g_2 H. Břidlice hornosilurské.

Ostatní díl vysočiny mezi Třebotovem, Kuchařem a Vysokým Oujezdem, přes niž vede silnice Karlotýnská, jest jednotvárná, mírně zvlněná polní pláň (380—400 m.), hlinou, pískem a štěrkem (kříd. útvaru) pokrytá, kteráž tímto svým povrchem ovšem ani tušení nevzbuzuje o slohu tak rozmanitém skalních vrstev v ní ukrytých.

Způsobem nejzajímavějším a nejpoučnějším poznati lze tento sloh v údolí Radotínského potoka, jež celou vysočinu a tedy celou hornosilurskou pánev mnohými oklikami, celkem ve směru jihovýchodním proráží.

Potok ten počíná u kraje opukové vysočiny (kříd. útvaru) u Horních Ptic, kde tato vysočina ke Karabínskému vrchu, z azoických břidlic složenému, přiléhá. Spěchaje přes Hořelice a Nučice kolem loží železných rud v břidlicích drobových (d_4), vstupuje u Tachlovic do oboru horního Siluru, a u Radotína vystupuje z něho.

Cesta podél toho potoka jest pro stratigrafického geologa ta nejzajímavější v celém vyšším Siluru, anať na skalních stráních potok provázejících objevuje až do nejmenších podrobností zvlněný sloh vrstevní soustavy.

Minouce u Tachlovic pásmo graptolithových břidlic a zelenokamenů (e_1), dostihneme na počátku vápenných vrstev (e_2) lomy pro železné hutě Kladenské a štolu, z níž se těžila železná ruda (Limonit a Siderit) mezi vápencem (e_2) a zelenokamenem uložená; pak jdouce dále, poznáme u Chejnic, kde silnice od Ořecha napříč přes údolí do Kuchař a do Karlotýna vede, pravidelnou synklinalní pánev, obsahující celé pořadí vrstev hornosilurských (e_2, f, g_1, g_2, g_3, h). Hned za tou pánví u mlýna Doubeckého překloňuje se souvrství vyšších vápenců (g_1, g_2, g_3) v klenbu antiklinalní, jíž však vystoupení zelenokamenů a jejich tufů (mezi g_2 a g_3) u paty Chotečského lesa, zvaného Škrábek (351 m.), náhle přetrhuje. Od lesa tohoto až za Choteč opakuje se podruhé synklinalní pánev (g_1, g_2, g_3, h) a silnice z Ořecha dolů do Chotče vedoucí jde zrovna výmolem v břidlicích (g_2) mezi oběma vápenci (g_1 a g_3) vymletým. U Chotče nacházíme se ve středu hornosilurské pánve a spatříme, jak nejvyšší břidlice (H) mezi příkře vyzdvi-

ženými kraji vápenných vrstev (g_3), na způsob skalních útesů vynikajících, jsou zaujaty.

Nyní následuje v delším prostoru údolí, mezi holými stěnami na severní a lesními stráněmi na jižní straně, plošší antiklinalní a synklinalní zvlnění vrstev (g_1, g_2, g_3), dvěma velkými roklemi, Panáčkovou roklí pod Ořechem a Kopaninskou roklí pod Přední Kopaninou prolomených, až konečně u Vrutického mlýna v nejmalebnější části údolí, vysokými skalami a lesními úbočími zdobené, objevuje se velká antiklinalní klenba rudého mramoru (f_2) a uloženého nad ním peckovitého vápence (g_1). Velký lom na mramor nachází se v úbočí údolním na půdě Slivenecké, pročež se zdejší mramor (na chodníky v Praze užívaný), obyčejně Sliveneckým nazývá.

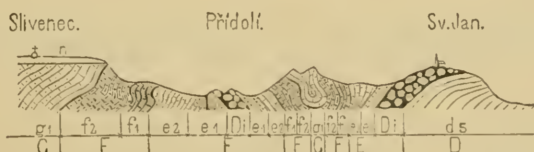
Souvrství vápenné prohne se pod Vrutickým mlýnem ještě jednou v synklinalní pánev, na jejíž východní straně pod Lochkovem za peckovitým vápencem (g_1), opět mramory (f), tmavošedé vápence (e_2) a graptolithové břidlice se zelenokamenem (e_1) na den vycházejí.

Velký zlom vrstev způsobuje, že se za tímto pásmem graptolithových břidlic ještě jednou šedé peckovité vápence (g_1) v mohútné skále (350 m.) pod Lochkovem objevují. Podél toho zlomu jde jedna rokle vzhůru k Lochkovu a na druhé straně údolí vzhůru ke Kosoři.

Vápenci středními a spodními (f, e_2) a graptolithovými břidlicemi a zelenokamenem (e_1), na podvápenných břidlicích (d_5) spočívajícími, ukončuje se posléze při ústí údolí, u Radotína, pamětihodný sled vrstev hornosilurské pánve.

Sledovali jsme podél toho údolí čtyři synklinalní prohyby a tři antiklinalní klenby, pak dva velké zlomy vrstevní soustavy, totiž jeden mezi Chejnicemi a Chotčem v lese Š k r á b e k, a druhý pod Lochkovem, čímž asi v podstatě sloh celé Karlotýnské vysočiny jest naznačen.

Na severní straně za Radotínským údolím pokračuje vysočina hornosilurská v podobě plosce zvlněné polní pláně, úrodnou hlinou a místem i pískem a štěrkem (křid. útvaru) pokryté, s úhlednými obcemi Ořech (362 m.) a Slivenec (365 m.). Od Slivence zarývá se směrem východním rokle „v Přídolí“ zvaná, a odkrývá opět sled vrstev vápenných (od g_1 přes f, e_2, e_1) až do graptolithových břidlic a zelenokamenů, jakož i velký zlom vrstevní, patrně to pokračování onoho zlomu, pod

Průřez v Přídolí pod Slivencem. d_2 břidlice a křemence podvápenné. Di Diabas čili zelenokamen. e_1 břidlice graptolithové. e_2 e_1 e_2 vapence. n. náplav.

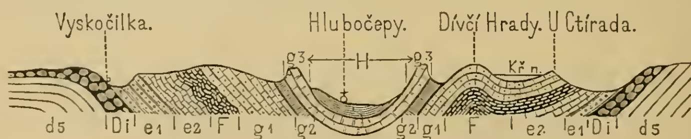
Lochkovem uvedeného. U Velké Chuchle, kde podvápenné brdlice a křemence (d_5) na den vystupují, otvírá se ta rokle do údolí Vltavského.

Poslední údolí naší hornosilurské vysočiny jest ono, které ji od Řeporyj až za Hlubočepy prostupuje a dle osamotnělého kostela údolí

Sv. Prokopské slove: střední část jeho nazývá se také v „Dalejích". Železnice Pražsko-Duchcovská jest tímto údolím vedena. První počátek toho údolí jsou příčné výmoly v oboru drobových břidlic (d_4) u osamotnělého kostela, „v Krtni" zvaného, pod vysočinou kvadrovou u Chab. U Řeporyj prorývá to údolí kolonie graptolithových břidlic a zelenokamenů v oboru podvápenných břidlic (d_5) a vstupuje pak do oboru hornosilurské pánve, již zpočátku napříč prostupuje v pásmu graptolithových břidlic a zelenokamenů (e_1), jakož i v pásmu spodních a středních vápenců (e_2, f), načež sleduje hlavně podélné vrstevní záhyby v oboru vyšších vápenců (g_1, g_2, g_3) a břidlic (h), pokrývajících jednotvárné skalní stráně, jen naproti kostelu Sv. Prokopa hájem listnatého stromoví oživené. Malé příčné údolí prolamuje severní boky Dalejí u Nové Vsi v oboru spodních vápenců (e_2) a graptolithových břidlic se zelenokamenem (e_1); jiné dvě menší rokle na jižní straně prostupují u Holína a Klukovic nejvyšší vápence (g_3) a břidlice (h), jež zde jižní boky údolí až k Hlubočepům zaujímají.

Nejzajímavější v orograficko-geologickém ohledu jest dolejší konec toho údolí u Hlubočep. Zde se totiž souvrství hornosilurských vápenných vrstev a břidlic na způsob úzké protržené pánve ukončuje a sice tak, že v koncentrických obrysech nejvyšší vápenec (g_3) na okraji pánve, kolem břidlic (h) jako nějaký val vystupuje, načež následuje úzké pásmo tentakulitových břidlic (g_2) hlouběji vymleté a dále teprve na vyšších úbocích údolí vyzdvižené vrstvy šedých peckovitých vápenců (g_1), jež až na pravý břeh Vltavy do Braníka se prostírají, kdežto obě vnitřní koncentrická pásma (g_2, g_3) Vltavu nepřekračují. Nejmalebněji vyniká u Hlubočep nejvyšší vápenec (g_3) v podobě příkrých útesů, nyní železnicí a velkými lomy pohříchu již značně porušených. Tyto útesy (na Žvahově) souvisí s tarasem nad dvorcem Slovankou, jímž se údolí Hlubočepské napříč uzavírá, a s řadou skalek, jež vzhůru k vysočině Slivenecké se táhnou. Potok Dalejský proráží tento skalní taras zrovna pod viaduktem Buštěhradské dráhy.

Velezajímavý jest také sled vrstev na příkrých skalnatých stráních od ústí Hlubočepského potoka až k Velké Chuchli. Boky vysočiny u ústí

Průřez při ústí Hlubočepského údolí. d_5 břidlice a křemence podvápenné. Di Diabas čili zelenokamen. e_1 břidlice graptolithové a vápenec tmavý. e_2 F g_1 g_3 vápence. g_2 břidlice tentakulitové. H. Břidlice hornosilurské. Kř. n. náplav z křídového útvaru.

toho potoka obsahují hladké skalní tabule vápenné (g_1), jako protější boky na Dívčích Hradech, pak následují pod nimi na skalách nad Vltavou vrstvy rudého mramoru (f_2) a pod nimi přepodivně zkroucené černošedé vápence (f_1) nyní zlatoskvoucím jmenem Barranda naznačené, a konečně vápence šedé (e_2), plny skamenělin, a graptolithové břidlice

a zelenokameny, jež porostlé stráně u Malé Chuchle skládají až ke skalnímu výstupku nad Velkou Chuchlí, kdež stojí zdaleka viditelný kostel sv. Jana. Čertová rokle u Vyskočilky a příčné údolíčko u Malé Chuchle, zarývají se do těch skalnatých boků, i odkrývají podrobnosti jejich slohu. Vycházka z Prahy do Chuchel jest jak pro půvab krajinný tak i pro tuto rozmanitost skal jedna z nejpěknějších v okolí Pražském.

Severně za Dalejemi čili za údolím Sv. Prokopským zdvihá se co poslední výběžek Karlotýnské vysočiny, plocha tak zvaných Dívčích Hradů (330 m.) mezi Zlíchovem a Butovicemi. Příkrý a malebně nad ústím Hlubočepského údolí vystupující kraj té vysočiny, na němž druhdy Děvín stál, obsahuje pěknou antiklinalní klenbu šedých peckovitých vápenců (g_1), kteréž odtud synklinalním prohybem až na skalní výstupek nad Zlíchovem, „u Ctirada" zvaný, se táhnou, pokrývajíce světlý vápenec (f) v tak zvané „bílé skále" otevřený. Železnice Buštěhradská zarývá se zde do těch boků. Hlouběji leží tmavošedé vápence (e_2) a graptolithové břidlice se zelenokamenem (e_1), zapadajíce pod Zlíchovskou osamotnělou skalku (vápenec f), kteráž se svým kostelíkem nad hladinou řeky Vltavy mezi skalními stráněmi Braníka a Dívčích Hradů a s pozadím lesnatých hřebenů nad Zbraslaví, k nejmalebnější stafaži údolí Vltavského nad Prahou náleží.

Severní boky vysočiny u Butovic jsou vyznačeny skalami zelenokamenů s břidlicí graptolithovou; vysočina pak sama pokryta jest hlínou, pískem a štěrkem, z něhož nad Radlicemi vyniká několik malých skalek pískovce, co zbytky odplaveného křídového útvaru, jenž na okolních výšinách, na Vidovlech (365 m.) a na Bílé Hoře v souvislejších ostrovech se udržel.

Poslední výběžek hornosilurských vápenců vyniká v podobě dvou mohútných skal na pravém břehu Vltavy u vsí Braník a Dvorce. Ta

Průřez podél pravého břehu Vltavy od Braníka přes Vyšehrad. d_1 břidlice pásma železitého. d_2 křemence. d_3 d_4 d_5 břidlice. Kol. Kolonie s graptolithovou břidlicí. Di Diabas čili zelenokamen. e_2 F g_1 vápence. n. náplav.

jižnější, totiž skála Branická, obrací svou velkou skalní plochu ku Praze, přispívajíc k malebnosti povltavské krajiny. Pod vápencem šedým peckovitým (g_1), velkými a starými lomy značně umenšeným, leží zde ostatní vrstvy vápenné (f, e_2, e_1) až do graptolithových břidlic a zelenokamenů. Druhá severnější skála, totiž skála Dvorecká, vynikala druhdy jako velký hrad nad Vltavou, nyní jest však až na malé zbytky lámáním kamene odklizena a její místo zaujímají nepěkné haldy drobných úlomků. Také tato skála obsahuje ke svrchu peckovitý vápenec (g_1) a pod ním spodnější vápenné vrstvy (f, g e_2, e_1) a zelenokamen a sice v témž severozápadním úklonu jako na skále Branické ač v podstatě má též synklinalní

sloh. Mezi oběma skalami, v údolíčku mezi Braníkem a Dvorcem, jest totiž velký zlom vrstevní soustavy, jenž vrstvy tak hluboko přesmykuje, že na úbočích naproti Branické vápenné skále (g_1), podvápenné břidlice (d_5) na den vycházejí a zdánlivě pod vápence Branické zapadají.

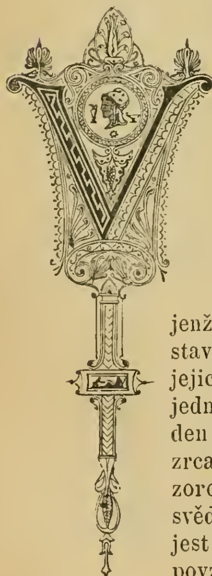
Další pokračování vápenných vrstev jest ukryto pod nánosem písčitým a štěrkovým na výšině Pankracské (263 m.), pod nímž, jakož i pod ornicí na plochých stráních nad Nuslemi a Michlemi hornosilurské vápence dosahují svého severovýchodního konce.

Topograficky přísluší Karlotýnská vysočina k okresům Berounskému, Unhošťskému, Zbraslavskému a Smíchovskému, zaujímajíc mimo panství Karlotýnské i lesy obce Berounské a zemské statky Sv. Ivan, Vysoký Oujezd, Choteč, Kosoř, Lochkov, Slivenec, Ořech, Radlice, jakož i část panství Zbraslavského.

Rozpravu o skalních rozsedlinách Brdských hor a o souvislé s tím soustavě údolí a tekoucího vodstva uveřejníme jindy.

O vousech.

Napsal **Bedřich Katzer.**

ousy jsou poněkud neobvyklý předmět poučného pojednání, ale zasluhují zvláštního článečku již proto, že mají uznanou důležitost pro oboje pohlaví lidské, dosvědčenou s dostatek výroky jako „bez knírů žádná hubička“ a p., a vedle toho význam méně známý, jenž následujícími řádky do pravého světla má býti postaven. Nehodláme v nich sledovati vousy v ponenáhlém jejich vývoji a vzrůstu, aniž věnovati pozornost každému jednotlivému vlásku. Víme, že lopotnou práci tu vykonává den co den řada mladých reků, kterým v ten čas žádné zrcadlo dobře neukazuje. Bývá to jediné přírodnické pozorování, jež mnohý v celém životě svém vykonává se svědomitostí a pečlivostí tak vzornou, že věru zasloužena jest sladká odměna, které dostane se mu jednoho dne povznášejícím uvědoměním, že tváře a brada jeho jsou dostatečně úrodnou půdou k založení pralesovitého plnovousu à la Robinson. — Přijmeme vousy hned jako věc hotovou, jíž bez dalšího otálení budeme se zaměstnávati.

Tu jest především nápadno, že vousy jsou charakteristickým příznakem jen mužského pohlaví. Černý nálet nad kyprým rtem u brunetek jest arci dost obyčejný a mnohou skutečně krášlí, dodávaje jí jakéhosi pikantního vzhledu. Hůře ovšem, když nálet přechází postupem času v tuze nápadný výrost, jenž činností břitvy bývá přeměněn ve strniště se záleskem posledních barev vidma. Takový příliš upřímný oznak amazonské povahy mívá pro nositelku jeho za následek hroznou antipatii

všech lidí, často docela neodůvodněnou. — Ale to jsou přece jen výminky. Pravidlem pohlaví ženské vyniká nedostatkem vousů, čehož příčina není zjevnou a objasnění zasluhuje.

K tomu konci potřeba nahlédnouti do vývojepisu člověka. Že pán přírody netvoří žádnou zvláštní říši na zemi, nýbrž že souvisí neodlučitelně se zvířectvem ostatním, jest faktum, kterého dnes není třeba ničím dokazovati. Vždyť už Abraham Milius kolem r. 1650 ve svém „podivném diškursu o původu zvířat“ mluví na tehdejší dobu dost neomaleně jen o „člověku a ostatních zvířatech“. Páska, která nás k těmto ostatním živokům víže, jest velmi tuhá. Nepocházíme sice od opice, jak zní jalová fráze, která se ujala v nejširších kruzích jako tak mnoho jiného zpozdilého; ale pradědy své máme někde mezi zvířaty a zdá se, že bezprostřední předkové naši byli nějací vyhynulí živočichové, kteří nebyli opicím snad ani podobni a snad vypadali mnohem hůře. Není v tom pranic ponižujícího, naopak má to jakousi obdobu s tím, když pravnukové chudičkého děda svou a svých otců pílí dodělají se značného jmění. Ostatně nechť si onen hypothetický pračlověk vypadal jakkoli, předpokládati nutno, že byl zahalen v přirozený kožich. Darwin jej popisuje asi následovně: „Byl srstí pokryt a oboje pohlaví mělo vousy. Uši byly příšpičatělé a schopné pohybu a tělo bylo opatřeno ohonem se vším příslušným svalstvem. Žil na stromech a obýval teplý, lesnatý kraj. Samečkové opatřeni byli velikými tesáky, jež sloužily jim za hroznou zbraň“. (Descent of Man, I. 180.)

Nás z celého popisu zajímají hlavně vousy a srsť. Nynější lidstvo jest skoro úplně nahé — až na vzácné výminky, jakými byli: Miss Julia Pastrana, srstnatí lidé na Rusi, v Siamu, Japanu a j. —; bylo tudy Darwinovi objasniti, kterak postupným vývojem o své přirozené šaty přišlo. Vypovíme hned, že věc ta náležitě se mu nepovedla. Soudíť následovně: Samičky ztratily srst nejdříve a to jen na omezených částech těla, asi jako opice dosud na tváři a — jak on se vyjádřuje — „na velikých místech na zadním konci těla“. Zvláštnost ta samcům se zalíbila a vyvolili si nejraději takové samice, u nichž lysiny byly největší a nejvýznačnější. Následek tohoto pohlavního výběru byl, že postupem času vyvinul se skoro holý pračlověk a sice nejdříve ženského rodu. Zachovaným zbytkem srsti původní byly mimo jiné také vousy, z počátku oběma pohlavím společné, jichž praženy pozbyly podobně tím, že jednou některá s hladkou tváří samcům více se líbila než ostatní vousaté, které tomu ve vlastním prospěchu, aby na ocet nezbyly, také musily se přizpůsobiti. Ale mužům vousy zůstaly. Anebo možno hypothesu o pohlavním výběru využitkovati jinak a říci, že když už oboje pohlaví bylo holé, muži vyrostly vousy jako okrasný prostředek, jímž ženy si naklonil, pročež ve všem pohlaví mužském se ujaly.

Řekli jsme již, že tento výklad původu vousů jest slabý a dokládáme, že sotva která jiná věc v Darwinově díle „O původu člověka“ jest tak málo odůvodněnou a pravděpodobnou jako tato. Neškodí však ji znáti, jmenovitě když víme, že zcela správný výklad srstnatosti vůbec bude teprve možný, až náležitě bude poznán fysiologický význam vlasů organismus zvířecí. Neboť že význam takový mají, plyne z toho, že jednak srstnatost na jednotlivých místech těla jest zvláště vyvinuta,

a dále že souvisí podivuhodným způsobem s pathologickými zjevy. Vždyť stalo se, že lidé pozbyvše vlasů, následkem toho oslepli.

Vousy mají jistě také fysiologický význam, což jest dobrým důvodem, aby každý, kdo jimi jest obdařen, si jich vážil. Však toho zasluhují ještě z jiných příčin, pro které bychom je označiti mohli jako přirozené opatření zdravotní. Kníry účinkují jako respirator, jenž při vdechování očisťuje vzduch od mechanického prachu a miasmů, a při vydechování zadrží teplo, jímž při následujicím vdechu vzduch se ohřívá. Že vzduch ten pro plíce jest velmi blahodějný, toho máme empirické důkazy, neboť bylo pozorováno, že kameníci, brusiči a j. řemeslníci, kteří v zaprášené atmosféře se zdržují, měli-li kníry, žili (v průměru) déle nežli jejich soudruzi bezvousí. — Plný vous pak chrání tvář a krk proti nastuzení, drží ústa a jmenovitě slinové žlázy v teple, čímž nepřímo podporuje dobré trávení a žádoucí obnovu krve. Proto jsou vousy seveřanů hustější a teplejší než naše, any klimatické poměry domoviny jejich podmiňují zvláště důkladnou a mocnou činnost ústrojů žvýkacích a zažívacích, aby k udržení tělesného tepla potřebné množství krve bylo připraveno. Plný vous také ochraňuje před bolením a vyžíráním se zubů, v chladu hřeje obličej a sice dle svědectví cestovatelů, na př. Livingstona, lépe než jakékoli zahalení, a v horku zase účinkuje jako chladič, protože pot v něm se rozptylující ujímá obličeji teplo k vypaření potřebné.

Jest tedy, bychom na tom přestali, vous ze zdravotních ohledů velice dobré zařízení přírody, kterého všichni muži by měli dbáti stejnou měrou jako vlasů na hlavě. Jsou však proto ještě důvody jiné. Celá historie vousů jest jediná řada důkazů o významu ba posvátnosti jich. Z bible možno vybrati hromadu citátů tomu nasvědčujících a celé žalmy zbásněné s patrnou zálibou pro ten předmět. Kněží levitští směli si vousy přistřihovati jen za jistých podmínek a podnes na východě u Mohamedánů jest dlouhá brada chloubou a ctí mužův a není pohanění většího, jako býti o ně připraven. Staří Řekové a Římané byli vousatí a velebné, mocné bohy své také s vousem si představovali. Mužní Řekové dle Homera dobře se vyznali v pěstění vousů a on sám byl kmet, jemuž z brady na prsa splývaly bílé vousy jako sníh sta zim. Mudrci řečtí vynikali vedle dlouhého rozumu také dlouhou bradou a dle Luciana dokonce délka vousu byla měřítkem způsobilosti vyučovatelské. Jinoši první chmýří, jakožto své nejdražší, obětovali bohům. Teprve za Alexandra Velikého počínali se Řekové holiti, protože u vojínů svých dlouhé brady nestrpěl, aby je v boji nepřátelé za ni nemohli popadnouti. — Římané až do 2. století před Kr. holení neznali. Aspoň Plinius ve svém přírodopise tvrdí, že tehdy teprve holiči ze Sicilie přišli do Říma. Dle něho odstraňování vousů ujalo se mlčky mezinárodním dohodnutím, tak jako užívání jonického písma. První, jenž denně dal se holiti, byl mladší Scipio Africanus, dobyvatel Karthaga. Výbojní národové, kteří říši římskou ztroskotali, byli vesměs vousatí a Germáni měli k tomu ještě hřívu jako lvi. Také u mírumilovných Slovanů dlouhé vlasy a vousy vždy bývaly ve vážnosti, jmenovitě u Rusů, kteří ani za Petra Velikého se jich nezřekli, ačkoli ohromné daně na ně byly uvaleny. Podobně Němci si zakládávali silně na dlouhých

vousech a vypravuje se, že za Maxmiliana I. jistý rytíř Rauber — jestli se jen tak jmenoval, nebo také byl? nejspíš oboje — měl vousy mnohem delší než byl sám, takže obvinuv je kolem tyče, jako vlající korouhev je nosil. Francouzové ode dávna chovali pro vousy stejnou zálibu jako podnes a z prachistorických nálezů bylo dovozeno, že dokonce už staří Gallové, které César tolik haní, vousy slušně opatrovali. Teprve za nedospělých Ludvíků patolízalstvím dvořanů přišly dětsky hladké tváře do obyčeje a vousy zůstaly v klatbě po doby copařské až do času, kdy na mužné tváři staly se odznakem svobodomyslnosti. Tomu není ještě tak dávno.

A ještě jeden důvod ve prospěch vousů musíme uvesti, jenž není nejhorší. Vousy jsou okrasou mužů zrovna tak, jako dlouhé vlasy jsou okrasou žen. Co mužného, velkého, silného a rázného, vždy v umění bylo vyobrazeno vousatou postavou mužskou! Ergo: važme si vousů! Vždyť holení není nic příjemného, leda ještě ve Švédsku, kde prý děvčata, když člověka v lázních pořádně byla odrhnula, jej oholí se vší něhou ženskou. Starý pán, který vrátiv se odtamtud, o tom vypravoval, byl všecek v nadšení — jakživ prý tak slušně a vybraně nebyl oholen. Ale od některých našich učňů holičských — zvláště když mají na kvap, přímo krvelačných — dáti se „oškrabat“ jest trampota, kterou Martinus Scriblerus označil dost dobře tím, že prý Adamovi vyrostly vousy až po prohřešení, aby svízelem holení jemu i potomkům připravena byla muka ve svém součtu rovná bolestem, které snášejí ženy při jiné příležitosti najednou. — Arci majitelé některých vousů mohou býti rádi, že holení jest ve zvyku, na př. těch ježatých, hřebíkovitých a duhově zabarvených, nebo těch příslovečných s pěti vlasy v devíti řadách, kterých není nikdy škoda.

Máme ještě lecos na jazyku, ale budiž toho dosti, aby konečně někdo se nedomýšlel, že nám jde o doporučení nějaké cibule nebo masti. Končíme s vědomím, že už takto vousů pořádně jsme se ujali a připojíme jen, nač jsme při tom stále myslili: že více než vousů jest třeba, aby našemu dorostu přibylo mužnosti.

Básníci francouzští.

Překlady **J. Vrchlického.**

VII.

Maurice Bouchor.

Bach.

Já věřím, duše tvoje v roztoužení
že stoupá k soudci světa a jej zkojí!
On nenechá mřít srdce naše v boji,
jdeť za hříchem vždy božské odpuštění.

Krev, která tekla dvě stě let, se pění
bez vyčerpání s kříže v stálém zdroji,
ty sebral's ji, na hřeby nohou dvojí
tys odvážil se vtisknout políbení.

Ó mistře! Půjdu za tvou vírou prostou,
i pro mne z krve Krista růže rostou,
syn jeho smrti, doufám v jeho slávu.

Kéž hudba nese k nebi naše lkání,
vždyť v Krista slitovníka lidském hávu
bůh v člověčenstvu trpí bez ustání.

Händel.

Dál nebe rozpni se, ty ustup, moře!
Mé srdce neobsáhne vesmír celý,
já vstoupám v síle, v pyšném smíchu smělý
v žár Herakla, zkad božství vzplála zoře.

Já prch, by nestihlo mne noci hoře,
šel stezkou příkrou, kde plá Olymp skvělý,
já vstoupil, bozi vlídně na mne zřeli,
číš nesmrtelná krouží v nebes dvoře.

A duše houslí, oboe a flétny
se mísí ve sbor hluboký a četný,
jenž pěje lásku čistou, souzvuk dávný.

Co trouby jek fanfarou zvučnou jásá,
pln ducha tvého, silný mistře slavný,
kol spravedlnost bohů v pýše hlásá.

Beethoven.

Tys propad lásky nenasytné kvasu
a bičován byls železnými pruty,
hruď bez těchy, duch tvůj byl nedotknutý,
tys nepropadl smrti ku pospasu.

Tys oči přírody zulíbal, v jasu
lán v křepelky kde písni kynul žlutý;
že každý štěstí zdroj měl pro tě rmuty,
tož uprchnul jsi ve budoucna krásu.

Tys poznal ticho jako žárem zkoušku,
tys k srdci tísknul zvednuv božství roušku
to celé lidstvo, které světy plní,

A nezhojen v svém žalu a v svém hněvu
když věčnou radost zřel's, jak tam se vlní,
své duši v děsném odlehčil jsi řevu.

Wagner.

Skal srázy, které moře ohně chrání,
sluj tajemná či palác okouzlený
ať kdekoli spí rozkoš, rozhorlený
rek vzbudí ji a něžně k ní se sklání.

Leč tajný, silný hlas jej v duchu haní,
od prsu rve jej, tak jenž vytoužený,
a žene dál jej, aby opojený
znal štěstí duší čistých v odříkání.

Bůh, jenž v něm válčí, vítězí již zvolna
nad chtíčem těla, srdce snů druž volná
se rozprchne před ctnosti slunnou výší.

Až duch jest volný, srdce nespoutané,
smrt hříchy lásky smyje slzou v tíši,
rek v Nirvany jde ticho nepoznané.

Přírodě.

Svá mocná ramena, ó bohyně,
ó přírodo, mněs v lásce otevřela,
hvězd miliony, jež jsi rozházela
jak třpytící prach v moře hlubině.

Tys řekla mi: Tvá duše nevinně
pro lásky lehounký sen krvácela,
chceš milovat mne? já přemožen zcela:
„Chci mladost věčnou pít ti na klíně!“

A srdce své jsem takou láskou cvičil,
že kdo vidí můj smutek, jenž mne sklíčil,
mne moudrým zve a z dálky se mne straní.

Já nevím, jestli nelžeš, vždyť jsi žena,
tvých vzdechů žárem tvář má popálena,
div neudusíš mne v svém objímání.

Nová doba.

Já na mši jsem druhdy chodil,
má minulosti, dodělej,
teď mlád já jsem se znovu zrodil.
Spi na vždy a mně pokoj dej!

Na starý čas, jenž stále pláče,
sem závoj hoďte po tichu,
má dobrá hvězda nechať skáče
na moři v tanci, ve smíchu!

Ó budoucnosti v nebes výši,
zřím, jak tvůj úsměv začíná,
své pero nyní, dřív než píši,
starého smočím do vína.

A potom věčné kouzlo ženy! —
Sem, lásko, s plným douškem tvým,
ve víru tvém jsem potopený,
i duší svou i tělem svým.

Básníka sny se pojí hravě
v rej pojíce se v rozkvětu
a sta snů klíčí v mojí hlavě
svůj sabat v děsném přeletu.

Má duše okouzlena řítí
se nekonečnem bez hrází
a zlaté slunce na zdar žití
jí žehnající provází.

Ó směj se, osude ty mstící!
těm číš, kdo smějí se tvým tmám,
já rubíny mám ve sklenici
a růže na svém čele mám!

Ať z varyta strun v ryčném spěchu
veselá zazní ballada!
ať ožije zas v našem vzdechu
veselá stará Hellada!

Vše prchá, mizí, bratři, tiše
by zkojilo se hrobu tmou,
ó pijme proto z plné číše,
co nebesa tak sličná jsou!

Pak až jen pouhým prachem budu,
až volným krokem tich a bled
ve zapomnění snů a trudů
podsvětí kalný uzřím svět,-

Po orgii až v klidu líném
tam usnu, kde spí otec náš:
kus ubrusu, jenž polit vínem,
mně ustřihněte na rubáš!

Substitut.

Idylla z trati od **Irmy Geisslovy.**

Stírajíce si pot s čela, všichni v korrespondenčním coupé potichu kleli nebo aspoň bručeli — jistě by byl teploměr ukazoval 30 R. — a to minuly sotva první hodiny denní.

Za růžového jitra, když kohouti na zahrádkách železničních strážníků vesele kokrhali, že se to hlučně rozléhalo po dalekém kraji, byl vzduch tak čerstvě chladící, že tak obrovského vedra nebylo lze ani tušiti.

Úřadník od dopravy v X . . . V. Vysočanský byl výjimkou mezi klejícími a bručícími: stál u okna tich a vážný. Rád by se byl sice pohodlně natáhnul — ku příkladu, na hladkém, koženém sedadle druhé třídy, pouštěl obláčky z cigaretty, a se zalíbením sledoval mušku lezoucí po svítilně na stropě vaggonu; avšak nebylo to předně možné, a za druhé by to byl dnes sotva dovedl.

Vlak zastavoval na stanicích, jejichž jména provolávali konduktéři dosti nesrozumitelně, a kdež se ozýval věčný tikot telegrafu, donikající ve sluch pasažérů ještě chvíli, když už rachotila znovu rozjetá kola vozův.

Vlak uháněl dále osluněným krajem, nad nímž šveholili skřivani a dole v obilí pěli cvrčkové, a tyto dva hlasy překonávaly vítězně i lomoz parního draka a jeho hřmotného ohonu.

Arci, mnozí přednostové stanic, obcházející v červené čepici po perroně nadutě jako holubi, kazili usmiřující obraz vlídné letní přírody kolem; avšak obraťme se raději ku protějšímu oknu, vyložme se z něho ven a přijímejme vděčně pryskyřičnaté pozdravy lesův a vonné vzdechy květoucích luk

Požitek tento bývá ovšem mnohdy zkalen, když vlak zajíždí oklikou nebo když se vítr obrátí a hustý dým, z komína lokomotivy se valící, zahalí vlak po celé jedné straně, tak že dychtivě otevřená ústa obdivovatele přírody a nadšené jeho oči naplní se aromatem pramálo vítaným; avšak přece znám osobnost, jíž tento šedivý oblak je milejším kadidla.

„Jak dlouho s námi ještě pojedete, pane Vysočanský?“ ozval se jeden člen úřadnického personálu v korrespondenčním coupé.

„Opustili jsme poslední stanici před M . . .“

„Už! A co tam? Prosím, já jsem to zaspal.“

„Jedu na substituci do M . . . za přednostu Erika.“

„Co se mu přihodilo?“

„Onemocněl náhle. Doktor Hydrant jel k němu ještě večer.“

„No, potěš vás tam bůh. M . . . je osamělé hnízdo —“

„Výletní, prosím.“

„Když tam někdo, nebo něco přiletí totiž; jinak nebudete mít ani tolik co Adam —“

„Ale ráj dojista, M . . . má polohu božský půvabnou.“

„Nu dejme tomu.“

Vlak stanul. „Má ty Evo, to je vše?!“ žasnul skeptický člen personalu, obzíraje staniční budovu v M . . . a vedle ní — skorem už pranic.

„S bohem, pánové.“

„Gratulujeme k tomu ráji, ať tam nemáte zapovězeného ovoce, je-li Erik ženat — ani žádných hadův!“

„Děkuji.“

Vysočanský, pokynuv ještě vzdalujícímu se vlaku, rozhlížel se vůkol. — Zátiší. — Samota. — Osada po stráni zaběhla stromovím kdo ví kam a skryla se zelení. — Bor černá se nad samou budovou. Opodál hučí řeka, překlenutá železničním mostem, nad ní strmí ostré skaliny, pod jejichž zubatou ohradou vine se opadlým květem křovin zasypaná stezka nahoru ku zříceninám. Také pro hospodu zbyl tu koutek; hostinec „u dráhy“ číhá, aby pohltil obsah výletnických kapes. A nad tím vším spočívá úsměvný mír, jako hřející pohled tiché věrné lásky. — —

Nemocný přednosta M . . ský, Erik, oslovil substituta, když se mu představil, zmatenými dotazy o rozměrech karambolu, jenž se před půl hodinou jistojistě udál tady na mostě — blouznil důkladně.

„Doktor Hydrant tvrdí, že zánětem mozku vinen je nynější úpal sluneční, jehož se bratr nikterak nechránil,“ pravila šeptem dívka s uplakanýma očima. — V pokoji chvělo se zelenavé šero, způsobené nesčíslnými listy břečťanovými, kterýmiž okna zarůstala; ve vedlejší síni cukrovaly hrdličky, a nějaká velká moucha bzučela kdesi u stropu.

„Doufám, slečno, že bude zase dobře,“ pravil Vysočanský ku podivu dojat; „co budu zde, račte mne považovat za svého sluhu.“

„Děkuju vám, pane, a vy nás za své hostitely. Je třeba útěchy stařičké naší matičce, chvějící se o život synův."

„Učiním vše, co bude v mé moci."

„Děkuju. Račte dále," pravila, otvírajíc dvéře do kanceláře, „pokoj tento snad nejspíše vám vyhoví, okna vedou na perron, je to zároveň pracovna bratrova. Dovolte, abych vás představila naší matince — — Zde je pan substitut našeho Erika, matinko, pan Vysočanský."

Stařenka tam poklízela. — „Ach máme to smutné časy," zabědovala. Byla jako „věchýtek" vetchá, ubledlá, usláblá, pohybovala se pomalu a skoro s třesením; potřebovala zajisté sama bedlivé obsluhy.

„Až budu hotova s nejnutnějším," pravila dívka, „přijdu ještě sem, abych vám řekla, kde se co nalézá; děsím se pomyšlením na možné neštěstí, ode včírka jsem tím všecka chora — víc ještě než starostí o našeho Erika."

„Račte se upokojit, slečno."

„Jdi jen už, Delfino, jdi! — Ach milý pane," rozpovídala se stařenka, „Delfina je naším andělem strážcem; ale nebudu ji chválit, nesluší se to. Jak soudíte, pane, o nemoci mého zlatého Erika? Není nebezpečí tak příliš veliké? Můj bože, mám o něho strach; je tak pečlivý ve svém povolání — ovšem, nechci syna vychvalovat. Ale jaký div; kdo má svědomí, musí být pečlivým v tak důležitém úřadě; vždyť odpovídá za lidské životy! Oni ubožáci s důvěrou sedají do vozův, a pak by se mělo stát — ach, pane, jsou to smutné upomínky; byla jsem jednou přítomna, když vytahovali těla ze trosek po takové srážce, ti lidé byli nevinni a tak umírali — do smrti na to nezapomenu."

Když hovorná stařenka své sdílnosti ulevila, vzdálila se tiše a zdvořile. Vysočanský stál v Erikově pracovně jaksi rozčilen.

Ta trojice bytostí v osamělém zátiší zajala duši jeho zvláštním nezvyklým dojmem.

A kouzlo toho dojmu se ještě stupňovalo, když Delfina vešedši do bratrovy kanceláře, odevzdala mu klíčky od tajných přihrádek a obeznamovala jej s lokálními zvláštnostmi, o nichž nikdo nebyl by mu mohl něco říci, když Erik ležel bez vědomí.

Delfina jevila neobyčejnou znalost všeho, co se bratrových úředních povinností a služby nádražní týkalo.

„Ráčíte být dítětem nádražním?" uklouzlo Vysočanskému.

„Nikoli; pak by mi byla železnice všední věcí a sotva by mne tak zajímala jako nyní. Dobrý Erik náš byl tak hodným, že se svatou shovívavostí trpěl, když jsem se mu do všeho pletla, ano zvyknul si vše se mnou studovat, tak že jsem mu za krátko už mohla vypomáhati. Kdyby slavná správa dráhy byla se už vyzula z předsudků proti ženám, byl — byste se sem nedostal."

Vysočanský pocítil cosi jako bodnutí při této poznámce.

S večerním vlakem přijel do M . . . Dr. Hydrant. Byl pověstný svou nezdvořilostí, budil pozornost ráznými, prudkými pohyby, mluvil rychle a hřmotně, a v oděvu jeho vždycky něco scházelo, buď kravata, či knoflík, nebo i vesta, tak že byl pak nucen upnout se do kabátu, kterýž jindy jen přes ramena přehozený nosil.

„Dr. Hydrant vždy něco zapomene," tvrdili zlí jazykové nehledaně, „pouze hubu má pokaždé s sebou." — Choulostivým dámám úřadnickým ovšem se nelíbil; nenavlékalť si nikdy rukaviček k vůli nim, a hovořil s nimi stejně zpříma jako s každým dělníkem. — „Ale hlava, ta je z drahokamů," říkali rozumní a dodávali, že léčí rázně a dobře.

Avšak Delfinu to přece bolelo, když vrazil do dveří, až se Erik uděšeně ze sna vyrušil, když jej uchvátil za ruku, jakoby ji chtěl vymknouti, a když naň houknul, div mu duši z těla nevyplašil.

„Věřte mi, že se vždy třesu, když jej očekávám," odpověděla Vysočanskému, když se u večeře tázal po jejím úsudku o něm. „Mám za to, že vznešený pojem lékaře jako spasitele drsnými, surovými způsoby velice je skalen. Ano ohledy k nervům chorých vymáhají chování mnohem šetrnějšího než salon, poněvadž tam je diktuje galantnost, ale zde humanita, jež opět má být nejprvnějším zákonem lékařův." —

Odcházeje nakázal dr. Hydrant Delfině drsnými slovy, aby zachovávala bedlivě jeho nařízení, jinak že za nic neručí, a dodal: „A vy se mějte také na pozoru! Vidím na vás, že nespíte ani hodinu za noc, z nějaké přepjaté obětavosti; je v tom rozum? Padnete někde slabotou, a fantasující Eriček třeba zatím oknem skočí — pak to bude moci být. — Dobrou noc!"

Delfina, ač se zdála silnou dívkou, rozplakala se po odchodu lékaře jako dítě; vešla k nemocnému a nehnula se od něho po celou noc ani krokem.

Stará Eriková, dokud neklímala, hovořila ještě trochu s Vysočanským po večeři. „Ptáte se, pane, nestýská-li se Delfině v té samotě? O nikoli, vždyť má milé upomínky. Pan inženýr v Praze vodil nás ze zábavy do zábavy — bože, byly to veselé časy! On se jako ucházel o naši Delfinu, a ona —"

„A ona?" otázal se Vysočanský rychle.

„Ona — to víte, které pak děvče zůstane lhostejno! Žili bychom dosud v Praze, kdyby Erika nebyli přesadili do M . . . Co by si tu sám počal, chudák? Dát si sloužit, to je drahé, a ještě to nevyhoví, a hospoda, to už je nejhorší; ženiti se bude teprve v příštím masopustě — tak si to ujednali; nevěstu má také v Praze — ani chudák o tom nic neví, že Erik stůně. Delfina řekla, že jej do té doby neopustí, a to víte, co si jednou umíní —"

Ale Vysočanský nenaslouchal již posledním slovům. Jakási chmůra střela se skloněným jeho čelem.

* * *

„Ach, to jsem dlouho spal! — Kde je Delfina?" pravil nemocný po dlouhé řadě dnů, jednou v nedělní odpoledne. Byla rajská pohoda, pootevřeným oknem řinul se do pokoje proud vonného vzduchu, a od hostince „u dráhy" zaznívala hlučná hudba.

„Můj zlatý synáčku, už vidím, že ti je lépe, jsi růžový jako děťátko. To jsi dlouho stonal, chudáčku; ale doktor Hydrant je kos, ten to s tebou uměl. Nu zaplať bůh, zase bude vše dobře."

„Dlouho jsem nepracoval — je tady někdo?“

„Dali sem za tebe substituta; je to velmi spořádaný muž, a svědomitý jako málo kdo; nemusíš se bát, nic ti tady nepokazí.“

„Jak se jmenuje?“

„Vysočanský. Pořád se na tebe ptával; je to citlivá duše, navštěvoval tě, několikrát jsi s ním také mluvil v horečce — o tom asi sotva víš.“

„Nic, pranic! — Tedy Vysočanský. To jsem rád; znám ho dle pověsti, je prý to roztomilý muž.“

„To je, synáčku, to mohu říci.“

„Je doma?“

„Dnes poprvé si vyšel — že je tak krásně, a je prý tak daleko vidět. Vyšel si tam do zřícenin. A Delfina —“

„Co dělá Delfina?“

„Dřímá v komůrce. Ta špatně vypadá; měla s tebou mnoho starostí. Ale něco se mi na ní nelíbí: je nějak zádumčiva v posledních dnech, nějak zamlklá, jak nikdy nebývala.“

Tu vstoupila ta, o níž rozmlouvali, jako na zavolání do pokoje.

„To je mi dobře, sestro; můžeš říci dru. Hydrantovi, aby si tam už zůstal.“

Dalfina zasvítila radostně očima a byla dojata až k slzám.

„Ale Kordulce jsi o tom nepsala?“

„Můj bože, — ne, zcela jsem zapomněla.“

„To je dobře, byla by se lekla; teď jí to mohu sdělit aspoň sám a trochu jí to humorem pocukrovat. — Ale teď se už dlouho nebudu válet — musím zase pracovat.“

Při posledních slovech bratrových změnil se rázem radostný výraz jejího obličeje; jaksi se zamyslila a zasmušila. — Tu se ozvalo známé vrznutí dveří. „Pan Vysočanský se vrací z procházky,“ pravila stařenka.

Nemocný je požádal, aby pozvali substituta k němu do pokoje.

„Ah, pozdrav bůh, pane Eriku, těší mne srdečně,“ zvolal ve chvilce potom Vysočanský, tiskna pravici Erikovu.

Rozhovořili se velmi nenuceně, bavíce se ovšem nejvíce záležitostmi železničními.

„Jak se Vám líbí v M . . ., pane Vysočanský?“

„Rád bych tu zůstal do smrti . . . .“

„Jako já. Jiného snad by lekala ta odloučenost, ale já tu jsem šťasten, vřavy světa vzdálen, pozoruje přírodu, tu věčně krásnou! Těším se nesmírně na to, až budu opět ve své pracovně sedět nebo vlaky vítat — bude to už brzo.“

„Nikoliv, musíte se šetřit; ještě dlouho vás nepřipustím k úřadování —“ zvolal Vysočanský téměř nervosně.

„Chcete mne zbavovat mého práva, pane Vysočanský? Nedám si bránit — nedovolí mi to ostatně ani svědomí —“

Vysočanský svěsil hlavu a zamlčel se.

* * *

Minula zase dlouhá řada dnů. Erik se přece tak brzy k úřední své činnosti nevrátil, jak po šťastném onom obratu nemoci zamýšlel.

Leto chýlilo se pomalu k jeseni . . . Stromoví žloutlo. Delfina byla jaksi mdlá, nemocná.

Pan Vysočanský byl také nějak přepadlý. „Mně se zdá, že si spolu vyměníte funkce — či jak to říkáš,“ pravila Eriková svému synovi. A jednou při večeři řekl Erik: „Nic platno, užil jsem odpočinku již přes míru; déle nesrovnal bych to se svým svědomím;“ a stalo se. Přestal si už hověti v nejbližších dnech. Uzdraven převzal od substituta svého opět úřadování. Vysočanský měl odejet večerním vlakem . . . . Byl už podzim, ale v ten den rozkošně teploučko. Vysočanský vyšel z budovy, aby se s milou krajinou rozloučil. Delfina zalévala květiny.

Spatřiv ji, Vysočanský stanul. Chvilku váhal; pak přistoupil k ní a pravil chvějícím se hlasem: „Slečno, nesměl bych vás prositi o krátkou společnou procházku?“

Delfina trhla sebou při jeho oslovení jako leknutím. Ale pak vyhověla mlčky jeho vyzvání. Vyšli spolu. Zabočili k mostu železničnímu, a pak dále po trati.

„Nezapomenu nikdy na tuto svoji substituci,“ začal Vysočanský, „byl jsem zde šťasten, tak hluboce šťasten! — Zda-li pak si na mne, slečno, někdy vzpomenete?“

„Řcete spíše, pane Vysočanský, kterak zapomenu . . . Tuším, že mi bude v zimě nesmírně teskno.“

„Mně hůře; tak jsem si tu zvyknul — je tu vše tak krásné — — usoužím se touhou. Vím, že nemám práva mluviti takto k vám, ale cítím, že nemohu odsud odejíti, aniž bych vám vyznal vše. Jak se mám odloučiti od vás — od vás!“

„Nechoďte —“ zašeptala blouznivě Delfina, a z očí jí vyhrkly slzy.

„Komu věřit,“ zalomil Vysočanský rukama, „když už jsem utýrán vědomím, že srdce vaše, slečno, náleží jinému!“

„Mé srdce — jinému? Koho myslíte?“

„Inženýr —“

„Ten —! nevím, jestli na to kdy pomýšlel, nebo snad matka, ale já — já nikdy.“

„Ach, opravdu? Jaké náhlé štěstí!“ zajásal Vysočanský, a chopiv se ruky její, líbal ji vášnivě. „Jaké štěstí! A budete vskutku na mne zpomínat — často? — často?“

„Nepřipomínejte mi svého odchodu — umru žalem —“

Zatím stalo se něco, co se neudává sice často, ale v době lásky velice snadno. Zapomněli totiž oba, že od západu musí teď už co nejdříve přiharašit rychlík, a že se nalezali na vysokém železničním náspu, kamž se láskou opojení zatoulali. Když to zpozorovali, zarděli se oba jako ten západ, jenž okolní vrchy v růžové moře stápěl. — Pak řekl on: „Kdybych věděl, že tato naše cesta je pouhým sladkým snem, že až odjedu, na mne zapomenete — nehnul bych se odtud!“

„A já — dovím-li se někdy — že — — —“

„Ach, Delfino,“ zvolal Vysočanský vroucně, „je těžko pojednou uvěřiti v štěstí tak veliké, tak nesmírné!“

„Zahynete,“ zdál se k nim mluviti kouř blížícího se kurýrního vlaku, ale oběma bylo to velmi nevhod; nemohliť se odhodlat, aby opustili ten drahý, památný násep, byli by líbali ty koleje; avšak rychlík se blížil. „Dovolte,“ pravil on konečně, bera ji za ruku, „a prosím vás, dejte pozor.“ A tak seběhli spolu po náspu dolů vonnou hladkou travou jako dvě šťastné děti. — Stanuli na lučině a vzhlíželi k tomu bouřícímu bleskorychlému zjevu, jenž se zdál poměrně tak nepatrným, a přece byl by mžikem zničil jejich snivé hlavy, jejich lásky plná srdce.

„Než nyní oklikou domů dojdeme, bude noc, a můj vlak dávno přes hory a doly.“

„Ten hodný!“

„Jaký to krásný večer!“ vzdychnul Vysočanský, a skutečně: líbeznějšího větříku nelze si pomyslit, ani luznějšího zbarvení, v jakém tonula večerní krajina. Vrchy a hvozdy zamyšleně usmívaly se na zlatém obzoru, v poli pělo na tisíce cvrčků své hezounké, ještě letní dumky, se stromů slétaly šelestivě růměné lístky, a blízká řeka šuměla rozkošně, jako by vypravovala pohádky o věčné lásce . . . Kolem vládlo ticho, a z osady, již nebylo viděti, zaznělo klekání. Osamělí chodci, jejichž duše byly nadšeny a jejichž srdce překypovala vděčností — modlili se.

Myslím, že modlitba šťastných je čistší nežli modlitba nešťastných, protože méně sobecká; trpící prosí, aby mu bylo ulehčeno, šťastný však ničehož nežádá . . . .

Velice dlouho trvala ta cesta oklikou, poněvadž si ji samovolně ještě prodlužovali. — Než dospěli ku staniční budově M . . . ské, luna už svítila jako nový den, a přece v duši Delfininu vcházel soumrak. Vysočanský jí rozuměl.

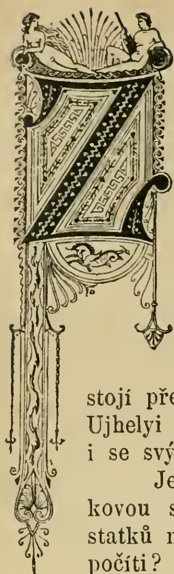
„Netruchlete, i mně je třeba zmužilosti; neloučíme se na dlouho, vrátím se záhy. — Mám slib svůj spečetiti přísahou?“

„Nežádám toho.“

„Pravda, slovo mé stačí.“

Podali si ruce, a nikdy nebylo vážnější přísahy nad toto prosté slovo substitutovo ku přednostově sestře, jež s ním idyllu své lásky prožila na trati.

Milostivý pán Štěpán Konyáry.

Novella **Arnolda Vertessiho.** *)

Z maďarského přel. Pavel Krumlovský.

Zpropadeně nešťastný den měl dnes milostivý pán Štěpán Konyáry. A již od božího rána to začalo. Pan Laczi Ujhelyi mu vzkázal ze Szeghaloma, že mu nemůže přepustiti Démanta, jízdného koně, ač již minulý týden se shodli o cenu pěti set zlatých a smlouvu rukou dáním utvrdili. Což se snad ošemetný padouch bojí, že přijde u pana Štěpána Konyáry-ho o svých bídných pět set zlatých? Nu, čest pana Štěpána Konyáry-ho stojí přece snad za více než za pět set zlatých. A dá-li Laczi Ujhelyi jen tolik na přátelství, nuže ať si nechá svého koně i se svým přátelstvím. Ani pes mu o ně nestojí . . .

Jenom kdyby nebyl tou příhodou nucen, přáteliti se s takovou sprostou čeládkou, jako je ten správec metropolitních statků na Seregélyeské pustě. Ale co si měl milostivý pán honem počíti? Nechtěl-li, aby jeho synek Pista zůstal bez jízdeckého koně, musil tam ať si rád nebo nerad dojíti, správci ruku tisknouti, s ním si požvástati a zalichotiti trochu i jeho choti, jejíž matka kdysi bývala pokojskou v šlechtickém domě pánů z Konyárych.

Kdysi! Ach kdysi bylo mnoho jinak než nyní! Lesk jména Konyáry daleko zářil; letopisy komitátu jsou plny jejich slávy; jeden z nich byl místožupanem, druhý stoličním sudím a opět jiný poslancem na prešpurském sněmu.

Ovšem, dnes nemá ani úřad místožupana velké ceny; lecjaká poběhlá čeládka nasadila se do úřadů. Ve čtyřspřežném kočáře jezdí nyní člověk, jehož děd ještě po dvou krejcařích prodával pepř a šafrán. — Klesáme, klesáme, brouká milostivý pán a hlouběji v čelo tiskne usmolený, starý klobouk, s něhož visí volavčí péro, jakoby truchlilo nad úpadkem starých šlechtických rodů.

Mezi ohromně rozsáhlými lány rolí, jichž délky a šířky oku sotva postihnouti lze, ubírá se milostivý pán. Již zelená se na nich ozim jako samet v krásných hustých řadách. Tělnatí voli s tučnými laloky potkávají ho na polní cestě táhnouce vozy s těžkým nákladem; vysoko narovnané pytle pšenice vypínají se na vozích. Milostivý pán Štěpán Konyáry neptá se, komu patří vozy, komu voli, komu pole; jemu samému musilo by vše toto náležeti, kdyby jenom jiskřičky nějaké spravedlnosti bylo na světě.

Jeho vlastním předkům náleželo vše, kam až oko může dohlédnouti; na nich to vymámili, vyšidili a vyloudili. Cizí pochlebníci a neodbytní cizopásníci vloudili se do dědictví jeho otců a nyní se jím honosí a vychloubají. Ale nechť se vypínají, jak chtějí, nechť se dávají titulovati „Vaše Milosti“, nechť milostslečny své dcery odívají v samet

*) Při konkursu první cenou poctěna.

a hedvábí; nechť svůj žlutý zámek vystaví do výše babylonské věže: Štěpán Konyáry přece viděl na své oči, kterak vlastní otec nynějšího tak zvaného milostpána Kövi-ho býval jakýms takýms poslíčkem na panském sídle Konyárych a jak si naň nebožtík otec jeho pan Tomáš Konyáry po stole zahoukl:

„Podej mi dýmku, Náczi."

A Náczi vyskočil, nacpal velikou pěnovku a přinesl mu ji s úlisnou poníženostÍ.

A když pan Tomáš měl dobrou hodinu, zatahal jej za ucho řka:

„Hle, jsi přece kus prohnaného dareby, Náczi."

Načež Náczi chechtaje se odpověděl: „Vaše Milosť ráčí vždy se mnou jen žertovati."

Přišla však doba, kdy byl konec těmto žertům, kdy pan Tomáš vzplanul hrozným hněvem a Náczi-mu Steinerovi pohrozil, že ho dá z domu vypráskati.

„Jak Vám libo, ale dříve mi račte zaplatiti svůj dluh," odpověděl drze nestyda.

Ještě dnes staví se živě před oči pana Štěpána Konyáry-ho ohyzdně se šklebící obličej Náczi-ho; nezapomněl na to, ačkoli tehdy byl ještě dítětem, aniž kdy zapomene.

„Bůh ví," pomýšlí sám u sebe potřásaje šedivou hlavou, „kdyby ho byl otec tehdy z domu vypráskal, snad by se bylo vše ještě obrátilo k lepšímu."

Ale měkkým srdcem pana Tomáše bylo snadno pohnouti, jmenovitě potřeboval-li peněz, a on potřeboval peněz často, Náczi pak dovedl vždy nějakých opatřiti. I ze země je vyhrabal, když milostivý pán poručil.

A on hrabal a hrabal, až konečně všecku půdu a pozemky pod nohama pana Tomáše Konyáry-ho podehrabal.

Věřitelé naléhali a hrozili; Náczi pobíhal od jednoho ke druhému vyjednávaje, přimlouvaje se a prostředkuje v pravo i v levo, na všechny strany. A milostivý pán povzbuzoval jeho horlivost slibem: „Však se ti vděčně odměním, Náczi, milý synu."

S velkými obtížemi a s namáháním dosaženo vyrovnání. Náczi se zaručil za milostivého pána a přísahal, že jest ochoten poslední krejcar pro svého milostivého dobroděje nasaditi.

Ale již po krátké době zahudl jinou. Chtěl si nestyda i poroučeti. On že své závazky plní, nechť prý také milostivý pán svým dostojí. Tyto výdeje, toto utrácení, ten neustálý šum a ples že musí přestati. On prý nechce přijíti o své trpce vydělané groše lehkomyslností jiných.

„Bídný chlap!" bručí rozhořčeně pan Štěpán Konyáry, „jako by vše, co zove svým, nebyl sobě získal u nás!"

Trpký žal naplňuje jeho srdce, když si vzpomíná na nebožtika otce, na toho z té duše dobrého, velkomyslného, pravého šlechtice, a představí-li si, kterak urozený stařec téměř sepjatýma rukama bídáka prosil, aby mu aspoň ještě jednou pomohl z tísně, a jak mu padouch odpověděl: Že si již jednou prsty popálil a že prý nemá chuti podruhé toho učiniti; jak si kdo ustele, tak že si lehne.

Sám bůh ví, kolikráte po sobě člověk ten, jenž se stavěl do očí tak upřímným, změnil barvu. Ale v ústech měl neustále jen dobro a prospěch pána svého. Koupil sice ve dražbě za babku nejkrásnější část Konyárovského majetku; ale i při tom předstíral, že se to děje jen ve prospěch milostivého pána; neboť kdyby prý jednou poměry milostivého pána se zlepšily, nu, pak že každé chvíle může vše zase od něho nazpět koupiti.

Ale poměry milostivého pána se nelepšily nikterak; spíše se stále horšily. Z krásného statku jeho odprodávalo se znenáhla více a více, a v zámku Konyárych bydlí a vládne nyní potomek Náczi-ho Steinera, Jeho Milosť pan Vilmoš Kövi. O, že se nepřižene vichřice a nesmete ho odtamtud i s celou jeho čeládkou!

Nevrle odvrátil pan Štěpán Konyáry hlavu. Ani pohlédnouti již nechce k zámku svých dědů. A přece mu není možno, aby ho neviděl. Hrdě a vznešeně vypínají se žluté jeho zdi; veliká okna září v ohnivě rudé záplavě paprsků zapadajícího slunce; veselé hlaholy z dětskych úst rozléhají se z nitra a štíhlá mladistvá dívka objevuje se na sloupovém tarase. Očím se tu jeví obraz rodinného štěstí: lesk, veselá mysl, okázalost, zámožnost.

„A já mám nedostatek,“ vyrazil ze sebe Štěpán Konyáry, skřípaje zuby.

Skvostná čtverospřež zastavila před zámkem. Panstvo hodlá asi vyjeti na procházku, kdežto on na míle cesty v okolí ploužiti se musí, aby pro syna na pozejtřek k velké honbě s chrty sehnal jezdeckého koně.

Také se musí cestou zastaviti u žida, Jakuba, neboť zítra přijde jeho proslulý a vážený host, pan Ondřej Sajo a pozejtří obědvá u něho celá lovecká společnost. Je třeba po pansku je uhostiti, večer pak se uspořádá malá hra v karty a k tomu také potřebí peněz.

Jakub konejší již po celý týden milostivého pána sliby, ale den ode dne s menšími vyhlídkami. Arci, vždyť na počátku týdne ujišťoval: „Vše se opatří, prosím, jen se neračte starati.“ Včera však řekl jen asi tolik: „Uhlídám, co se dá dělati.“

„Nu, Jakube, nyní zajisté nepřicházím marně,“ s těmi slovy vrazil poněkud hlučně pan Štěpán Konyáry do dveří, zakrývaje hřmotným smíchem svou úzkost.

Ale pronikavé, ostré oko židovo čte zřetelně v ustarané duši stísněného muže.

„Ovšem jest mi velice líto, milostivý pane,“ vece Jakub, pokrčuje při tom neustále rameny, „ale nemám peněz.“

„Nu, zanech šašků, Jakube, však dobře víš, že peněz potřebuji.“

A neustále při tom ještě se usmívá, ale koutky úst škubají sebou křečovitě a jeho široká ruka spočívá třesouc se na vyhublém rameni židově.

„Však to víš velmi dobře,“ opakuje zajíkavě.

„Vím to, prosím poníženě, vím to, ale kde nic není, ani smrť nebeře. Jakub za to nemůže. Račte mu jen uvěřiti, milostivý pane, pán bůh ví, byl by vám od srdce rád k službám, ale časy jsou tuze, tuze zlé; nemá sám ničeho. Ale Jakub se podívá, takhle as padesát, šedesát zlatých mohl by snad ještě sehnati. Ale pán bůh ví, i to je

mu velmi nesnadno; račte tomu milostivě uvěřiti, jak hrozné nesnáze mu to působí.“

Milostivý pán by tomu konečně věřil, ale co s padesáti — šedesáti zlatými?

„Nu, snad by se dalo také sedmdesát až osmdesát zlatých stlouci,“ ujišťoval velkomyslně žid; „ale pán bůh ví, jen z pouhého přátelství pro milostivého pána, jinak pro žádného jiného.“

Konyáry tiskne špinavou ruku lichvářovu a lichotí mu tak dlouho, až ještě deset zlatých přidává.

„Ale teď neračte již ani slova zmařiti, neboť pán bůh ví, ani krejcaru více.“

Milostivý pán schoval devadesát zlatých do kapsy a dal za ně směnku, která zněla na tři sta zlatých.

„Račte mi býti dlužen také za několik čtvrtcí ovsa ještě od minulého roku; súčtujeme to zároveň do toho,“ upokojuje ho Jakub.

A milostivý pán netroufá si věc blíže zkoumati, neboť by mohlo ještě mnoho jiného na boží světlo vyjíti, zač za vše ještě je dlužen.

Jede nyní dále k domovu, tam na druhý konec vesnice. Tuší sice, že ho Jakub opět hanebně napálil a že ani oves ani nic jiného neodpočítá. Ale co si má počíti? Jinde nesežene zcela nic. Vezmi čert tři sta zlatých, ty ho ještě nezabijí.

Jen aby se mu pozejtří „Vlašťovka“ dobře držela! K tomu předmětu obrací se nyní celá jeho mysl. „Větřík“ jest sice také překrásný chrt, ani s tím neutrží hany. Ale „Vlašťovka“, té může s klidnou myslí dovoliti, aby se měřila s vyhlášenými chrty pana Ondřeje Sajo. Zvítězí nade všemi.

„Aby mne bůh a toho . . .,“ takto pádným slovem přetrhl svou samomluvu.

Naděje na kynoucí mu triumf ukonejšila znenáhla jeho rozhořčené srdce. Také devět desítek v kapse dodávalo mu valné útěchy: „netruchli, nestýskej si, buď dobré mysli!“ a rozveselily i rozehřály srdce pana Štěpána Konyáryho tak velice, že konečně na vše záští a celý hněv zapomněl. Hbitě udeřil patama o sebe, když s koně seskočil.

„Nu, synáčku, kůň pro tebe bude zde zítra pohotově. Aneb je-li ti to milejší, vezmi si mého starého „Janičára“ a já vsednu na druhého.“

Mladý muž odvětil klidně a lhostejně se usmívaje:

„Jak ti libo, tatíčku.“

Není na něm pozorovati zvláštní radosti, ani nejeví horlivého účastenství se slavným dnem zkoušky „Vlašťovčiny“ pozejtří. Jen klidně pokyvuje hlavou, an se starý vychloubá: taková a taková že jest „Vlaštovka“, taková a taková zase není, nýbrž „Vlašťovka“ jest prý zcela jiná; chrta jí rovného vůbec ani není na světě a před ní musí i vyhlášený „Vítěz“ pana Ondřeje Sajo schovati se do kouta.

„Však uhlídáš, že bude první.“

Oči starochovy jen hrají, tak šťastným se cítí a objímá syna volaje:

„Vsadím se, Pisto, že bude první!“

Zářící jeho oči vidí již jenom triumf, jehož se pozejtří dožije. Paprslek starodávné vznešenosti a slávy padne na jeho snížený, zachmuřený život a obklopí jej se všech stran růžovou září. Znovu probudí

se v něm upomínka na zašlé, vesele ztrávené doby; hluk a vřava popíjejících druhů zazní v jeho uších. V těchto myšlenkách cítí se opět býti pánem. Nevidí zchátralých zdí svého bídného domku, jenž je na zboření, s něhož malta ve velkých kusech opadává. Nevidí, jak dvůr téměř až ku prahu zarostl plevelem a. že kráčející tudy noha do kalu se boří; kostí leží plno sem a tam po předsíni a na trošce drchaniny zívají tři vyhublí chrti.

„Kde je Vlašťovka?“ táže se milostivý pán.

„Není možná ji najíti.“

„Což jsem neřekl, abyste mi na ni měli bedlivé oko a nedali se jí toulati?“

Pacholek zpurně pohlížející odpověděl:

„Vloudila se asi zase do panské kuchyně u Kövich. Nejmladší slečna ji tam vždy krmila a nyní se jí nemohou zbýti ani klackem. Vezme si maso i z vroucího hrnce. Teprve nedávno jí kuchařka pohrozila, že jí nohy useká, přijde-li ještě jednou.“

„Potom useknu já babě krk!“ zahřměl milostivý pán.

A v duši jeho vzplanula znovu všecka zášť, jež za tolik let proti rodině vetřelcově, celému jeho příbuzenstvu i jeho čeledi u něho se nashromáždila.

V tom okamžiku bylo slyšeti se silnice žalostné vytí psí. O třech nohách přikulhala Vlašťovka domů; čtvrtá noha její byla zbrocena krví.

Pana Štěpána Konyáryho popadl hrozný vztek. Každá kapka krve v něm hraje a vře. Pocit všech nesčetných útisků a křivd, jež na něm byly spáchány, zachvátil jako přívalem jeho srdce a jeho smysly. Nebyl si již vědom toho, co činí. Vrazil do světnice a strhnul se stěny dvojku. —

„Všechny je postřílím, aby ani jediného potomka nezbylo,“ řval jako zběsilý.

Třesa se na celém těle, uchopil jej syn za rameno.

„Otče!“

„Nech mne!“ supal těžce oddychuje stařec a odstrčil syna od sebe.

Ale syn padl mu znovu kolem krku.

„Tatíčku!“

S tváří na smrt bledou sklopil zraky k zemi a ticho zahlesly jeho rty:

„Neubližuj jim, otče!“

S úžasem pohlížel naň stařec:

„Komu že nemám ublížiti?“

Syn neodpovídal.

„Komu nemám ubližovati? Neslyšíš?“ tázal se váhavě, nerozhodným hlasem otec a ledový chlad skličoval mu srdce. „Co je ti po té proklaté čeládce?“

Uděšeně utkvěly jeho zraky na bledé tváři synově. Nejasné a spletené myšlenky hučely mu v mozku. Tušil něco, ale neměl odvahy, aby tomu uvěřil.

„Neproklínej jich, otče!“ pravil syn přitlumeným hlasem, nepozvedaje zraků ze země.

„Já že jich nemám proklínati? A proč bych jim neměl klnouti?“

„Protože . . .“

Synovi selhal hlas.

I hlas starého muže se třásl.

„Protože?“

„Protože tato kletba se vrací a padá na mne . . . protože je tam někdo, jemuž nesmí nikdo ani vlásku na hlavě zkřiviti, nemá-li tisícerá bolest rozedrati mé srdce . . . protože . . . protože . . . nemohu za to, tatíčku, ale jsem velmi nešťasten!“

I tvář starcova nyní zbledla jako tvář mrtvoly. Ručnice vypadla mu z rukou; svěsil hlavu a kolena pod ním klesala.

„Otče!“ vzkřiknul syn a snažil se klesajícího starce podepříti.

Pan Štěpán Konyáry jej od sebe odstrčil.

„Nech mne,“ vyrazil ze sebe sípaje, „jen si běž za svou upejpavou loutkou a mne zde nech zahynouti!“

„Nespílej dívce té, otče!“ zvolal syn a hlas jeho zněl při tom spíše hrozivě než prosebně.

Stařec nemluvil ani slova; křečovitě tiskl obě pěsti ke skráním, jakoby chtěl rozmačkati svou starou lebku. Tak se potácel domů.

Syn neměl odvahy, aby ho následoval; chvěje se vyčkával, až by se hněv otcův ukonejšil.

Již nosili večeři, ale stařec nevycházel ze své světnice. Ani syn nedotekl se sousta. Jest mu, jakoby neviditelná ruka zadrhovala mu hrdlo, ona těžká ruka osudu, která již tak dlouho na rodinu jeho těžce doléhá. K chudobě přidružil se nyní také ještě rodinný svár.

Je to první roztržka mezi otcem a synem. Jest to poprvé, že místo otcovo je prázdné, že přívětivé staré tváře jeho není viděti s protější strany stolu a není slyšeti pobízejícího slova, jež synovi vždy domlouvalo:

„Nuže, jen ještě jez, Pisto, můj synáčku! Ještě okus toho a toho! Nu ještě aspoň jednu lžíci!“

Otcovská láska byla by ho ráda přecpala všemi lahůdkami světa. Neboť třeba by již nic jiného neměli, do syta mohou se dosud najísti.

Arci že by se mohla tato otcovská láska projeviti ještě jiným spůsobem. V duši synově vyskytla se častěji než jednou myšlenka, že se mohl snad něčemu naučiti; že mohlo z něho něco býti; že neměl svá mladá léta tak pustě promařiti jídlem, pitím, psy, koni, hrou v karty, pitkami a zahálkou. Vyrostl jako plevel tam venku na dvoře, bude nějaký čas živořiti jako onen, ale potom zanikne jako ten plevel v kalu a smetí.

Takové trudné myšlenky loudily se často do duše mladého muže a vrhaly chmurný stín na jeho mladistvé čelo. Ale nyní nemyslí na nic z toho všeho, jenom přemítá o lásce a dobrotě otcově. Vzpomíná si, jak jej malého ještě sirotka po brzké smrti matčině na svých loktech každého večera hýčkal a uspával. Kterak jej všude s sebou brával a s jakou pýchou jej ukazovával svým druhům z pitek. Jaké potěšení měl a jak oči jeho radostnými slzami div nepřetékaly, když Pista prvního zajíce ulovil. Ten hoch byl mu zřítelnicí oka. A nyní mu měl vraziti dýku do otcovského srdce?

Mrzel se na sebe a na celý svět. V rozdrážděném jeho mozku kroužily rozrůzněné myšlenky vírem. Dvakráte nebo třikráte šel ke dveřím otcovým a opět se vrátil. Snad bude lépe, ponechá-li starce sobě samému. Ať by mluvil otci, co by mluvil, rozryl by jenom opět ránu, kterou snad čas zahojí — a snad ani tento ji vyléčiti nedovede.

Ulehnul k odpočinku, ale není mu možno usnouti. Mučen trapnými pocity obrací se na loži se strany na stranu. V duši jinochově je tak temno jako je noc, která jej obklopuje. Nikde paprsku světla, nikde zásvitu naděje.

Mohlo býti již asi po půlnoci, když se ozvalo slabé zaťukání na okno. Mladý muž vyskočil z postele a šel, aby se podíval, co to. V mrákotách nočních nemohl nic očima rozeznati, ale zdálo se mu přece, že slyší otcův hlas:

„Nespíš ještě, Pisto?“

Syn otevřel okno.

„Jsi to ty, tatíčku? Nikoli, ještě nespím.“

„Já také nemohu spáti,“ odpověděl stařec. „I usmyslil jsem si, že dojdu k tobě, abych s tebou ještě trochu pohovořil.“

Syn rozsvítil a vpustil otce do světnice. Nějakou chvíli nepromluvil žádný, jenom syn tisknul ruku otcovu dlouho ke svým rtům.

„Nu, jen nech, vždyť je vše dobře; ty jsi již dospělým mužem a nikoli dítětem,“ promluvil konečně stařec a pokoušel se vyprostiti ruku svou z ruky synovy.

Ale syn jí nepouštěl.

„Jen si ulehni zase do postele, já se posadím zde na okraj,“ řekl otec.

Potom umlkli opět oba. Stařec hmatal kolem sebe, jakoby hledal dýmku a tabák. Pista podal mu pytlík ozdobený řeménkovým třapcem a staroch si vyhledal zvolna jednu z dýmek synových, nacpal ji, zapálil si a s vážnou zdlouhavostí dýmaje, odfukoval od sebe kouř. Tvář jeho posud jest neobyčejně bledá, ale oči, z nichž dříve prchlivý hněv probleskoval, září nyní zase jen dobrotou a láskou.

Když nějakou chvíli tak beze slova pokuřoval, promluvil:

„Chtěl jsem ti jenom říci, když věc již postoupila tak daleko, budiž a staň se po tvém přání.“

Vzdech se vydral z prsou starého muže a s tímto vzdechem unikla stará, po celý lidský věk chovaná zášť. Pan Štěpán Konyáry utíral si oči. Mínil, že ho štípe tabákový kouř. Proto také odložil dýmku. Nachýlil se nad lože synovo a položil obě ruce žehnaje na hlavu mladého muže, jako tehdy, kdy ještě byl maličkým děckem.

Léta prchají během jednoho okamžiku před ním. Jenom dítě vidí před sebou otec, jenom svého malého, roztomilého synáčka, jak svýma krásnýma očkama prosebně k němu vzhlíží, když si nějaké hračky přeje.

„Opatřím to, můj synáčku, dostaneš to,“ šeptá mu stařec, „jen teď klidně spi!“

Zhasil světlo a odešel.

„Že to opatříš? Že to dostanu?“ vzdychnul syn pln žalné trpkosti. „Ach ubohý, drahý otče, kdybys jen věděl!“

Druhého dne nepromluvil pan Štěpán Konyáry slova. Byl poněkud zaražen, trochu smuten a nějak roztržit. Nezmiňoval se o včerejších událostech, ani nemluvil o svých plánech pro budoucnost; jenom k Joskovi, sluhovi domácímu, jenž byl také štolbou a zároveň i drvoštěpem v jedné osobě a mimo to ještě tajným radou rodinným milostivého pána, prohodil několik slov:

„Je nám zde třeba ženy. Když jsem já byl v letech Pistových, byl jsem již dávno ženat."

„I hlehle!" zvolal Joska jevě přízvukem hlasu podiv svůj, což u něho zároveň značilo i výraz hluboké úcty.

Nedal však na jevo, čemu se diví, a milostivý pán se také po tom neptal.

Téhož dopoledne přivedli také koně ze Seregélyese.

„Nechceš ho zkusiti?" tázal se milostivý pán syna.

Pista odejel. Potom vyňal milostivý pán ze skříně svou starou černou attilu, kterou již nejméně deset let neměl na sobě. Bylať arci již poněkud ošumělá; také ji moli již tu i tam načali, ale přes to přese všecko, až ji Joska řádně vykartáčuje, bude dosud slušným oděvem.

„Také onu mastnou skvrnu na rukávě odstraň, Josko, milý hochu!"

A tak vyčíděnou a vykartáčovanou přinesl ji Joska a milostivý pán ji oblekl bez prodlení. Jeho třesoucí se prsty nemohly nic svésti s knoflíky, ale konečně byl přece se zapínáním šťastně hotov, a vydal se na cestu. Celá ves dívala se s úžasem, kam asi míří.

Vidí, kterak kráčí přímo do dvora žlutavého zámku a vše žasne tím více. Co tam jen as milostivý pán Štěpán Konyáry hledá?

Také služebnictvo v zámku se diví a ulehčuje si otázkami: Tisíc čertů, což ten; co as má za lubem? Komorná upozornila ještě v čas domácího sluhu, aby pro všecko na světě toho člověka nepředpouštěl, jinak že uhlídá, kterak z toho brzy povstane hrozné neštěstí.

A v skutku vypadá velmi podezřele starý sešlý muž, jenž posud ani krokem o tento nenáviděný práh nezavadil. Vždyť není tajemstvím a častěji bylo slyšeti jeho hrozbu, že přece jednou přijde den súčtování a odvety. Toto zimničné rozechvění, jež na něm již z daleka pozorovati lze, neznamená nic dobrého. Před schody na taras vedoucími se starý pán zastavil, jakoby byl na rozpacích, má-li vejíti aneb se raději vrátiti. Tvář jeho střídavě brzy bledne a hned zase ohněm rudne. Oči maje k zemi sklopeny, zápasí krutě sám s sebou.

Tu nahnula se z jednoho okna rusá dívčí hlavinka. Jen na okamžik bylo ji viděti a potom opět se ukryla; ale zdálo se, jakoby tu byla po sobě zanechala přívětivý pohled svých krásných očí a jakoby traviny, květiny, země i vzduch, zkrátka vše kolem dokola bylo obdrželo z toho svůj podíl. I neblahé žlutavé stěny zámku jakoby se pojednou lahodněji a útulněji byly zbarvily.

Starý pán se pro sebe usmál.

„Čertův hoch, jak si dobře umí vybrati." Pan Štěpán Konyáry chvíli o tom přemítá. To by bylo v pořádku; neboť, svatá pravda, krásný je to květ — myslí si pro sebe — člověk by ji od srdce rád přijal za snachu, do své rodiny, jen kdyby nepocházela z toho ohavného plemene. Není mu to přece nikterak snadno, že on sám, jeden

z Konyárych, osobně jakožto námluvčí sem bráti se musí, aby příbuzenský svazek uzavřel s těmi, kteří jej o dědictví otcovské připravili. Ale ubohá dívka za to přece nemůže, ta jest v tom zcela nevinnou.

Arci že jest nevinnou. Ale nicméně je to hanba, že rodina Konyárych se má spřízniti s takovou odkudsi přiběhlou čeládkou. Panu Štěpánovi téměř se zdá, jakoby nebožtík otec povstával z hrobu a hrozivě zvedal ruku proti němu. Chladné mrazení přejelo mu přes záda. Ale již v nejbližším okamžení objevila se rusá hlavinka u okna a pan Štěpán Konyáry déle neváhal. Spěšně stoupal vzhůru na schody.

Domácí sluha zastoupil mu cestu. Milostpán prý není doma. Starý šlechtic postavil si však hlavu a tvrdošijně se pokoušel o to, aby si zjednal přístup třeba násilím.

„Ale když pravím, že milostpán není doma,“ snažil se sluha dotíravce odbyti.

„Přesvědčím se o tom sám,“ odvětil pan Štěpán Konyáry a kráčel přímo ku dveřím.

Ale když mu sluha ještě jednou cestu zastoupil, tu pozdvihl starý pán hůl.

„Kliď se mi již z cesty, anebo tě skolím jako psa!“

Na ten hřmot otevřely se dvéře a vyšel majitel zámku. V polovičném temnu nemohl na okamžik nic viděti než cizího člověka, jenž se rve se sluhou.

„Co chcete? Jaká to drzost?“ rozkřikl se naň.

Ale v nejbližším okamžiku poznal pana Štěpána Konyáryho.

„Račte odpustiti,“ promluvil mrazivým tonem, nemoha posud svou rozmrzelost opanovati. „Čím vám mohu býti k službám?“

Stařec nebyl hněvem a hanbou slova mocen a oddychoval jen těžce. Jeho obličej zrudl jako oheň, ve rvačce uveden byl oděv jeho v nepořádek, a nákrčník se mu přetrhl. To vše zdálo se nasvědčovati domněnce, že jest tu jednati s člověkem opilým.

„Čím mohu posloužiti?“ opakoval ještě ledovitějším, ještě nadutějším hlasem pan Vilmoš Kövi svou otázku a měřil potácejícího se starce zrakem od hlavy až do paty.

Ten porozuměl velmi dobře tomu pohledu a žal i vztek pojaly s obnovenou silou jeho srdce. Vše, co od těchto lidí již vytrpěl, oživlo v jeho paměti. Připadnul mu na mysl onen den, kdy jeho otec s pláčem opouštěl tento dům, jejž mu prodali v dražbě. Tam na korridoru stojí ještě staromodní hodiny se svými vyzdobenými měděnými ručičkami a svými podivnými řezbami v dubovém dřevě.

I to je ukradeným majetkem. Vše jest nakradeno, i samo jméno, které si tito lidé dávají.

Kdo a čím byli tito lidé, než sem zabloudili? Než se vykrmili chlebem z milosti u stolu Konyárych?

A nyní opovažují se urážeti jej, jej, pravého a vlastního pána zámku. Jeho urážeti v okamžiku, kdy právě hodlá zapomenouti na vše staré příkoří! kdy přichází, aby jim nabídl mír!

Kdybych jej mohl zardousiti, kdybych jej mohl skoliti, kdybych se mohl nyní vypořádati s tím plemenem hadím! projelo náhle rozjitřeným mozkem Štěpána Konyáryho.

Cítí, že ho strašlivý osud dohání na pokraj propasti. Oči metají blesky, svaly trhají sebou prudce. Na celém těle až do nehtů cítí toto trhání. Vztek rozrývá jeho mozek a celý svět zapadá před ním do mrákot.

Ví-li ještě, kde jest a co činí? Nyní snad ještě, ale již v nejbližším okamžiku nebude o tom věděti ničeho. Pryč! rychle pryč odsud! Zahodil hůl daleko od sebe a obrátil se k rychlému odchodu.

„Dejž bůh, abychom se vícekráte nesetkali," vyrazil ze sebe odcházeje a neuznal polekaného domácího pána za hodna dalšího slova.

Již se dostal až na dolejší taras, když tu zaslechl za sebou úšklebný výsměch. S pozdviženou pěstí obrátil se a s očima krví podlitýma hledal vysměvače.

S hora bylo viděti, kterak nejistou nohou vstupuje na nejbližší schod, kterak potom klesl a hlavou o vyčnívající ostrou hranu mramorovou tak prudce udeřil, že se okamžitě schody zbarvily proudem krve.

Zdvihli bezvládné tělo; nikdo nemohl říci, zda ještě žije, zda je již mrtev.

* *
*

Pan Ondřej Sajo a ostatní hosté nemohli jinak, než vrátiti se hned domů i se svými chrty. Ze zábavy honební nebylo nic. Štěpán Konyáry jest na smrtelném loži. Může mluviti o štěstí, bude-li to s ním ještě chvilku trvati. Bezděčné puštění žilou zachránilo jej sice před mrtvicí, ale rána na hlavě jest velmi nebezpečná; lékař má velmi skrovnou naději, že se vyhojí. U starého muže je to stav povážlivý. Lékař nechce Pistu Konyáryho klamati. Má-li se ještě něco spořádati, bylo by radno, aby s tím pospíšil.

I stařec tuší, že je třeba spěchu. Věci velmi vážné probíhají jeho hlavou, neboť nemluví ani slova, jen v sebe zahloubán a úzkostlivě přemýšleje, prosedí celé hodiny na loži. Žíly mu nabíhají v silných prouhách na čele; tu a tam vystupují krůpěje potu jako perly a padají na vpadlou tvář.

Již dlouho asi zápasí v nitru s nějakou trapnou myšlenkou. Žádá za papír, inkoust a pero; chce psáti. Snad poslední vůli?

„Ach, tatíčku, nedělej toho!" úpí prosebně syn.

Oči starochovy upírají se polekaně na něho:

„A co ty víš, co hodlám dělati?"

A obrátil zardělý obličej ke zdi.

Potom nezmínil se po celé tři dni o papíru, inkoustu a peru. Ale myšlenka, s kterou zápasil, jej neopouštěla: ustavičně vířila mu v hlavě a stále mu cosi šeptala. Zemřeš. Co ti pomůže pýcha? Obrátíš se v prach a budeš pokrmem červů; tak neb onak — vše jest jedno!

Ba že, k čemu byla by tu ještě pýcha?! Avšak aspoň toho nemají bídáci spatřiti, aby se Konyáry před nimi ponížil. O jeho majetek jej mohou oloupiti, nikoli však o jeho čest. Ani s žebráckou mošnou v ruce nešel by nikdy žádný Konyáry o pomoc prositi k nim. Nestojím o jejich bohatství, ať se v něm udusí. I tulákovi může Štěpán Konyáry ještě spíše ruku stisknouti, ale tak daleco se nesníží, aby kdy opět svou ruku podal onomu člověku na zámku.

„Bůh mne potrestal, poněvadž jsem se chystal uvaliti na svůj rod takovou hanbu!“ broukal tiše pro sebe.

A rozčilená obrazotvornost ukazuje mu znovu hrozící ruku jeho mrtvého otce, jak víko u rakve pozdvihuje, jakoby chtěl říci:. Mezi námi a mezi nimi není smíru, jen kletba, věčná kletba.

„Ano; věčná kletba,“ hučí temně stařec a zakrývá svou tvář oběma rukama.

O tom, co se s ním v zámku událo, nezmínil se synovi ani slovem. Syn pak také po tom nepátral.

Hned prvního dne přišel sluha ze zámku. Vyřídil pozdrav od milostivé vrchnosti a přinesl několik sklenic zavařeného ovoce a dvé krásných kapounů. Zároveň se vrchnost dotazovala, jak se milostivému pánu daří.

Ale když sluha i s kapouny a se zavařeným ovocem do zámku se vrátil, nemohl Jeho Milost pan Vilmoš Kövi svou mrzutost ukrýti.

„Neřekl jsem ti to hned, Leontino, že nejsou hodni, aby člověk s nimi něco začal? Nadutá žebrota! Nemohou nám toho zapomenouti, že píle mého otce si vyziskala, co oni ve své lehkomyslnosti promarnili.“

„Ale což kdybys snad ty sám tam zašel, otče?“ odvětila dívka.

„Abych se vydal v šanc jejich hrubostem? Mohla jsi to přece již z toho seznati, když sem opilý přišel.“

„Ale ubohého starce potkalo tuze mnoho strastí,“ omlouvala jej dívka. —

„Tomu ty nerozumíš, dítě,“ odvětil příkře pan Kövi. „Co jej potkalo, musí sám sobě přičísti. Nedbalým a marnotratným člověkem byl po celý svůj život jako jeho otec a veškeren jeho rod. Když to již s nimi přes míru s kopce šlo, poštěstilo se jim jednou a podruhé s bohatou nevěstou se oženiti a tím se poněkud vyšinuli. Ale nyní, myslím, jsou s tím také již u konce . . . leda bys snad ty nad nimi se smilovala!“

Pan Kövi vypukl v hlasitý smích. Ale krásné, něžné Leontině bylo těžko kolem srdce, když pozorovala, že její otec z tak politování hodných lidí posměch si tropí.

„Já je nevydávám v posměch, milé dítě, nýbrž oni to činí sami s sebou, poněvadž vedou život o tři století opozdilý proti tomu, jejž my ostatní vedeme vedle nich. Domnívají se, že jsou ještě dnes pány tvorstva a jako by to byla veliká milost od nich, sníží-li se k tobě, to jest ku tvým penězům.“

„Ale jak se můžeš něčeho takového domýšleti, otče? Ubohý, prostomyslný mladík. Ten jistě na cos takového nepomýšlí.“

Ach nikoli, ubožák ten jistě ani si nevzpomene, že by se mohl někdy odvážiti ucházeti se o krásnou, bohatou, hrdou dívku. Jen z dáli na ni zbožně vzpomíná, jako pozorujeme obraz na oltáři, jejž vzývati, ale nikdy svým zváti nemůžeme.

Ale starý Štěpán Konyáry nezná dívky, pro niž by nebylo velkým štěstím, pojme-li ji jeden z Konyárych za choť. A když byl již celý týden touto velikou myšlenkou tvrdošijně se obíral, jež ho tolik hrozných duševních zápasů stála, a když nyní znamenal, že smrt již nemůže býti daleko, tu dal si znovu podati papír, inkoust a péro, přemohl

pýchu své duše, zapomněl na všecku trpkost, všecka příkoří, všecku bídu a všecku hanbu, kteréž příčinou byli oni lidé, zapomněl na svého otce, jenž s kletbou na rtech umíral, a napsal třesoucí se rukou list panu Vilmoši Kövimu.

V tomto listě prosil za ruku dcery pana Kövi-ho pro svého syna.

Ještě jednou vzbouřilo se jeho nitro proti tomu, co právě učinil. Jako věčně žijící svědkové jeho hanby zdvihaly se proti němu písmeny. Chvíli držel list ve třesoucích se rukou. Má jej roztrhati? Nikoli, neroztrhá jej, schová jej toliko pod polštář. Pokud žije, nesmí tento list nikomu přijíti do rukou.

„Až zemru, sáhni jen sem, synáčku, a vezmi si, co tu leží.“

Úsměv ozářil bledou líci starého muže.

„Postaral jsem se ti o všechno, synu můj. Budeš šťasten.“

Syn nechápe, co míní. Domnívá se, že otec mluví v blouznění.

A stařec mluví v skutku divné věci, páté přes deváté, jako:

„Svého prvorozence pokřtěte jménem Štěpán. Bude-li to však děvče, dejte mu jméno Marie, po tvé nebožce matce! Vlašťovky si važte a dobře ji chovejte, byť i kulhala. Zajíců již s ní sice neuhoníš, ale jsi jí povinován díkem za svou krásnou malou paní.“

Nyní počínal vskutku pomateně mluviti. Obracel se s řečí svou k neviditelné, nepřítomné osobě.

„Měj ho jen vždycky hodně ráda, toho hocha, moje drahá dceruško! Konyáry-ové nebyli nikdy špatní lidé. My všichni máme měkké srdce; rozumná žena může z nás učiniti, co se jí líbí. Nepouštěj muže příliš často z domova. Víno a karty uvádějí velmi záhy člověka do škody a ve zkázu. Bůh vás žehnej oba, buďte šťastni.“

A dvakráte pozdvihl ruku, jakoby ji žehnaje položiti chtěl na něčí hlavu, toho však zde nebylo. Potom se obrátil a nebylo již slyšeti než tiché broukání a chroptivé vzdechy. Lékař sáhl mu na tepnu a zavrtěl hlavou. Do rána skonal.

Když druhého dne paprsky ranního slunce vnikly do světnice, byl duch jeho již opustil ztuhlé tělo.

Syn vyňal list z pod podušky a spálil jej nad plamenem svíčky; nechtěl, aby snad ubohý, dobromyslný otec, jenž tamto na úmrtním loži odpočíval, byl někomu na posměch.

„Co mne čeká, milený drahý otče, jest bída a zápas; snad již zítra zvím, že i tento chatrný domek nezůstane mým, a potom nezbývá mi než beznadějná pouť do širého světa; ale přes to vše nepřestanu nikdy žehnati tvému laskavému srdci.“

Políbil vychladlou ruku zesnulého a dlouho, dlouho pohlížel v jeho strnulý obličej, jenž posud tak přívětivě vypadal, jakoby luzné hříčky, obrazy a představy z jeho snění a horečného blouznění v posledních hodinách života klidně jako dechem po tváři se mu rozložily. Je tam vtisknut zašlý věk se všemi svými slabými stránkami, svými předsudky, svými dětinskými nápady a pošetilostmi, a syn, žijící, stojí zde na rozhraní přítomnosti, pohlížeje do temné budoucnosti a nikterak se neklame, že beze vší naděje pochyben je směr zmařeného jeho života.

Na útěku. Kreslil H. Schüllinger.

Na útěku.

Koní dvé klusá soumrakem buků,
měkký mech tlumí podkovy ruch;
chví se dvé srdcí v úzkostném tluku
a přece plno blažených tuch.

Nadarmo přísné pohledy bděly —
přes hlubou propasť předsudků všech
přenesl děvu skok jeden smělý
na tajné lásky zakletý břeh.

S miláčkem ráda zříká se všeho,
opouští zámku rodného lesk —
Chudobu raděj po boku jeho,
nežli tam věčný v nádheře stesk!

Rychle jen dále ve družném honě! —
Hle, co tam stranou? Jaký to zvuk?
V leknutí ruka zaráží koně,
v úzkosti srdce tají se tluk . . .

Nic! — Jenom srna v poskoku hbitém —
slyšet jen háje lahodný dech,
Dále, jen dále pod lásky štítem
na věrné družby bezpečný břeh!

J. D.

Přibislav.

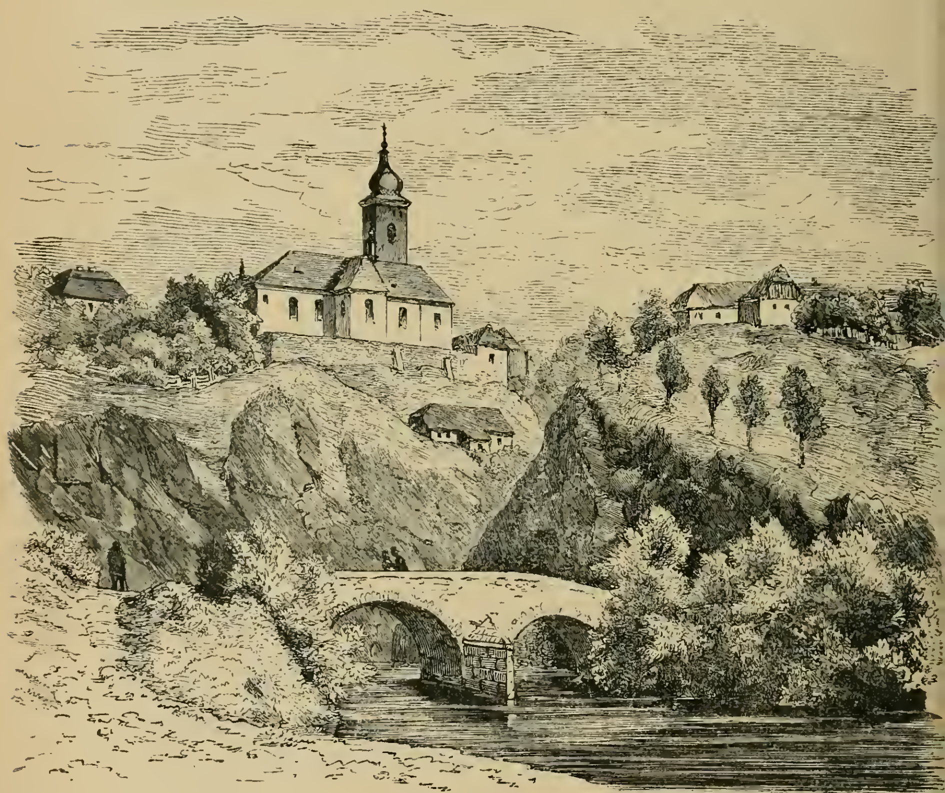
Z »Malebných procházek po bojištích Žižkových«.

Líčí a kreslí Ed. Herold.

V dubnovém sešitě „Květů“ provázel mne čtenář na bojiště Malešovské, kde slepý hrdina uchystal spojeným pánům a Pražanům porážku nad jiné strašlivou. Dnes ukončím své procházky po bojištích Žižkových výletem na místo, kde vítězný vojevůdce podlehl jedinému nepříteli, proti němuž nestačilo válečnické jeho umění, — vše hubící smrti.

Vlak unáší nás letem ke Kutné Hoře a odtud dále k Čáslavi a Golčovu Jeníkovu. Úrodná rovina, táhnoucí se od břehů Labe až k Železným horám, poskytuje obraz rozkošný, jemuž za minulých bouřlivějších dob vysoké věže četných hradů přidávaly romantický půvab. Jasně zářila tehdáž s modravého Železného pohoří pyšná Lichnice, jejíž rozvaliny dosud širým krajem teskně se rozhlížejí. Za Golčovým Jeníkovem, — který se nazýval druhdy prostě Jeníkovem a nynější své

jmeno má po generálu Martinu Maxm. Golčovi, jemuž byl od Ferdinanda III. darován —, stoupá dráha temnými lesy, jimiž se tu a tam otvírá vyhlídka do půvabného údolí. Za stanicí Leštinou stává se krajina plošší; po vlnité, z části lesnaté pahorkatině roztroušeny jsou přívětivé dědiny. Pak spatřujeme krásné Josefské údolí s továrnami a stříbrnou stuhu Sázavy, u níž leží město Světlá se starým, nevkusně přestavěným hradem pánů Trčků z Lípy. Dále pozdravuje nás malebná zřícenina hradu Lipnice, vévodící s výšiny své dalekému okolí. Na hradě

Přibislav. Kreslil Edv. Herold. Ryl J. Patočka.

tom světil r. 1417 Heřman, biskup Nikopolský, kněze táborské, které však později za lotry prohlásil; byl za to r. 1420 po dobytí Přibenic od Táborů utopen.

Německý Brod, v němž vůz železniční opouštíme, jest prastaré město na pravém břehu Sázavy, které si zachovalo dosud zbytky dávných zdí a věží. Odtud ubíráme se na pravo silnicí ku Přibislavi. Cestou spatřujeme malebný Pohled, bývalý to klášter cistercianek, se zajímavým gotickým kostelem. Kdežto Sázava v táhlých záhybech půvabným údolím

plyne, vede nás silnice přes výšinu, v níž bývaly někdy stříbrné doly; z těch časů zachoval se zde na skalním výstupku starý hornický kostel sv. Kateřiny.

Dostihli jsme konečně Přibislavi. Jest to město prastaré, ale nic neupomíná teď na dávný jeho původ, nežli poloha na skalnaté výšině, jejíž patu svlažuje tichá Sázava. Marně ohlížíme se po nějaké stopě starých staveb; i kostel, stojící vysoko na skále, oděn je nelepým rouchem z doby copové. Jen podání vypravuje, že stával hrad na oné trochu vyvýšené skále, kterou viděti jest na vyobrazení našem v levo a na níž stojí nyní jen několik chatrčí.

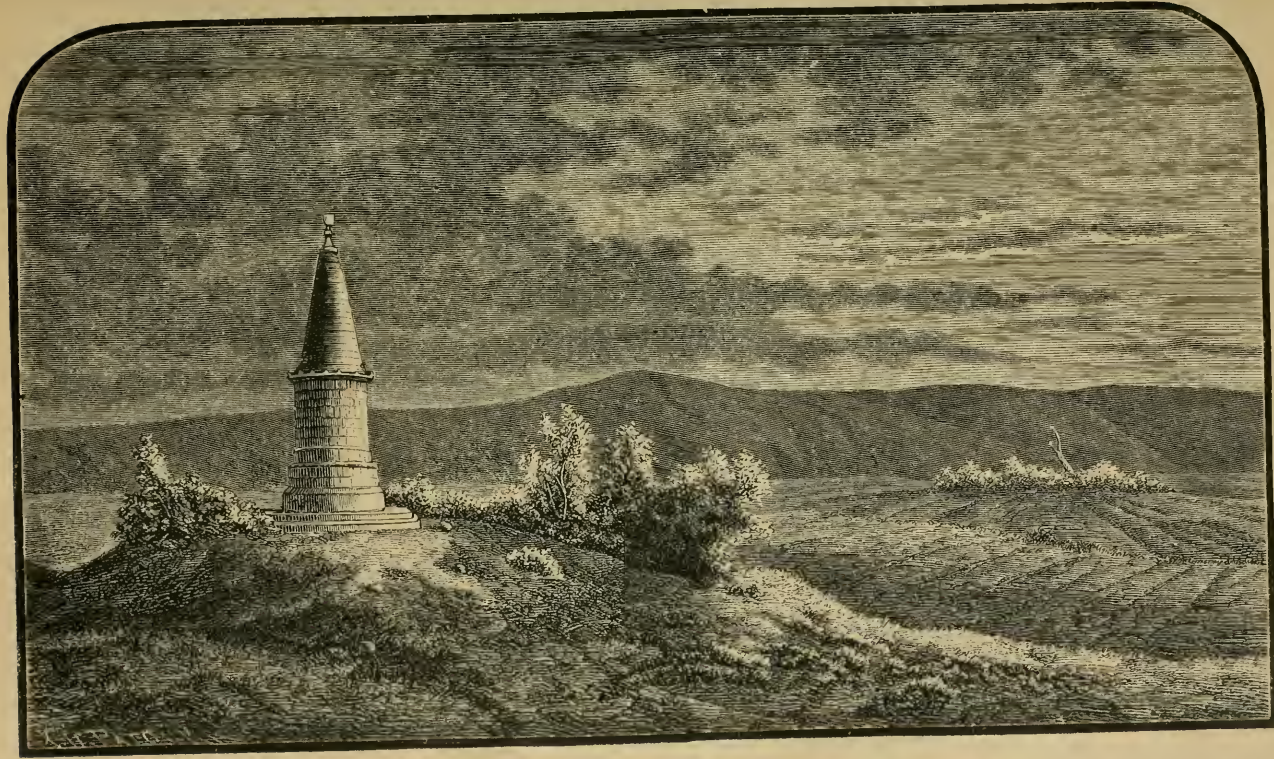
Hrad přibislavský náležel za dob Žižkových Čeňku z Ronova, horlivému odpůrci kalicha. Proto rozpadl se i hrad tento v rum a popel pod tím živým „kladivem božím", jež dopadalo hromem na skalní hnízda zpupného panstva a jehož dílo hlásají podnes nesčetné zříceniny po krajích českých.

Žižka trval ještě nějaký čas po bitvě u Malešova v nepřátelství s Pražany a panstvem pod obojí a přitrhnul v září 1424 ku Praze, aby dobytím hlavního města učinil konec vnitřním pletichám a zdrtil své odpůrce na straně husitské; ale výmluvnosti kněze Rokycany podařilo se ukrotiti jeho hněv a zjednati nový smír mezi všemi stranami pod obojí. Umluvena zde také společná výprava válečná do Moravy proti králi Sigmundovi a jeho zeti Albrechtovi rakouskému; vrchní velitelství při podniknutí tom připadlo zajisté Žižkovi, ač kníže Sigmund Korybut, — který v červnu téhož roku proti vůli svého strýce, polského krále Vladislava, do Čech se vrátil a od Pražanů jakož i šlechty pod obojí za vladaře přijat jest — při vojsku osobně se nalezal a v odpovědném listě Sigmundovi zaslaném již „králem českým požádaným a voleným" se nazýval.

Spojená síla Husitů táhla přes Kutnou Horu a Čáslav k Německému Brodu, odkud přední voj pod Divišem Bořkem z Miletínka zamířil přímo k hranicím moravským; ostatní však vojsko oblehlo Přibislav, aby jim nezůstala v zádech žádná tvrz nepřátelská. Žižka s lidem svým položil se táborem v polích severně od města. Ale tu zachvátila jej nemoc morová, které podlehl dne 11. října 1424. Umíral na klíně svého písaře Michala Koudele z Žitenic, obklopen svými věrnými, z nichž jmenují se zvláště pan Viktorin z Kunštatu, Jan Bzdinka a Kuneš z Bělovic. „A Žižka poručenství učinil svým milým, věrným bratřím a Čechům, aby se milého boha bojíce stále a věrně bránili pravdy boží pro věčnou odplatu. A tu již bratr Žižka, poručiv se milému bohu, život svůj dokonal."

Smrt milovaného vůdce rozplamenila mysli vojínů jeho k šílené zuřivosti. Bez odkladu vrhli se prudkým útokem na hrad i město a rudá zář plamenů, šlehajících ze spousty zřícenin, zahrála brzy nato — naposled po bledé tváři mrtvého hrdiny.

Zatím co Korybut s vojskem do Moravy chvátal, dopravili někteří věrní mrtvolu Žižkovu do Hradce nad Labem, kdež pochována s velikou slávou v kostele sv. Ducha před hlavním oltářem. Ale velikán, jenž za

Pomník Žižkův u Přibislavi. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

živa jako bouřlivý mrak z kraje do kraje burácel, nedošel ani v hrobě pokdidu. Z neznámých příčin přeneseno později, ještě v 15. století, tělo jeho z Hradce do Čáslavě, kdež uloženo v kostele sv. Petra a Pavla při jednom sloupu u postranního oltáře. Do dřevěné rakve vložili vedle jiných památných věcí, nalezených ve hrobě Hradeckém, železný palcát Žižkův a kamennou misku, o níž vyprávěli jedni, že z ní Žižka jídal, jiní, že na ní kněz míval svátost oltářní pod obojí způsobou. Na kamenu náhrobním vytesán byl obraz Žižkův v plném brnění, s otevřenou přilbou na hlavě, s palcátem v pravé ruce, s mečem a erbem kalichovým po levici a s kalichem u nohou na pravé straně. Za velkého požáru v Čáslavi roku 1522, jenž i kostel sv. Petra a Pavla zničil, zmařeny jsou památné věci v hrobě Žižkově kromě palcátu a misky; obojí bylo pak po obnovení kostela a náhrobku na řetízcích nad hrobem zavěšeno.

Žižkův hrob v Čáslavi.

Někteří staří spisovatelé se ostatně přeli, kde by vlastně Žižka odpočíval; jedni tvrdili, že zůstala mrtvola v Hradci Králové, druzí však, že byla hned původně v Čáslavi pohřbena a Hradeckým že byla podvržena mrtvola nějakého německého pána. Spor tento zakládal se patrně na pouhém nedorozumění.

Když Ferdinand I. Čáslav navštívil, zděsil prý se hrobu Žižkova; sveřepé vojsko valonské znectilo pak r. 1598 náhrobek a vzalo palcát nad ním zavěšený; ale teprve fanatismus Viléma z Vřesovic, tehdejšího mincmistra Kutnohorského, vnikl roku 1622 do hrobu samého, dal náhrobek roztlouci a zbytky kostí s popelem z kostela vyhoditi.

Stará mince s Žižkovou hlavou.

Zato zůstalo místo, kde Žižka velikého ducha svého vypustil, neporušeno až na dni naše. S posvátnou úctou vyhýbal se pluh prostoře té, na níž rostl planý bez a kde stála až do 18. století planá hruška, pod níž prý slavný hrdina skonal. Cestou, která vede z Přibislavi přes vesnici Dobrou a podél řetězu pahorků, s něhož otvírá se vyhlídka na moravské pohoří, dojdeme asi za hodinu k místu tomu, v polích ležícímu, kde vypíná se od r. 1874 důstojný pomník. V podstavci jeho napsány jsou dni, roky a místa všech vítězných bitev Žižkových na kamenech, které sem byly z bojišť

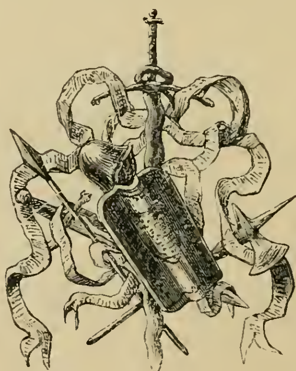
samých dopraveny Obraz mohutné povahy Žižkovy jeví se zřetelně z jeho světodějné činnosti; ale určitý, věrný obraz jeho tělesné podoby nezachoval se potomstvu.

Děje se sice zmínka o vyobrazeních Žižky, které byly hned nebo krátce po jeho smrti zhotoveny, jako na korouhvi Hradeckých, na jedné věži v Táboře, na jednom domě v Praze a jinde; ale malby ty se nezachovaly; obrazy pak zachované v rukopise knihovny Jenenské, ve starém kancionále Táborském a ve starobylé řezbě na radnici Táborské jsou příliš neurčité.

Obraz na korouhvi Hradecké představoval Žižku na bílém koni, s palcátem v ruce; stejně vypodobněn jest v rukopise Jenenském. V kancionále Táborském má v pravé ruce palcát, v levici korouhev, na hlavě polskou čepici; vlasy jeho jsou tu dlouhé, vousy krátké.

Slovy líčí nejpodrobněji podobu Žižkovu německý dějepisec Theobald dle obrazu, jejž páni Grispekové na začátku sedmnáctého století chovali a za věrnou podobiznu slavného vojevůdce prohlašovali. Žižka měl prý dle obrazu toho obličej více kulatý než podlouhlý, pleti snědé, ústa dosti veliká, nos orličí, silné čelo se svislým obočím; vlasy i vousy na bradě krátce zastřižené; kníry ryšavé. Oděv jeho podobal prý se polskému.

Balbin praví, že se tento popis Theobaldův srovnává s obrazem Žižkovým na jedné věži v Táboře, a dodává, že byl Žižka prostřední velikosti, postavy silné a složité.

Sv. Helena.

Z cyklu »César« od **Otakara Červinky.**

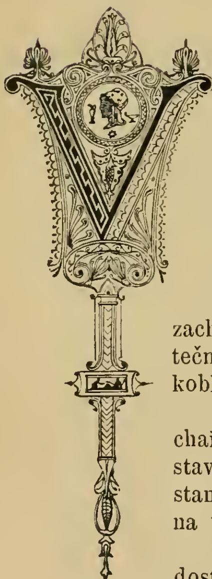

ragan poušť vodní divé oře:
vlna za vlnou se s řevem tříští
o výspu, jež z nedohledna moře
jako Sybilla zří v časů příští — —

Do tichého tamo pokojíka
bouře šum jak bitevní hluk vniká:
zdá se, k útoku že trouba hlásá,
že to bubny bijí „k předu ještě!“
vítězný že hlahol vojů jásá —
v okno bubnují to kapky deště — —
Skromný pokojík a v zadu lože,
na něm tělo, chladnoucí již v smrti,
kolem přátely ten pohled drtí,
kněz se modlí: „Vysvoboď jej, bože!“

Uhasíná záře toho oka,
které prohlédajíc světem celým,
nenalezlo po Evropě soka:
„Se mnou měřit se, kdo jest tak smělým?“

Jeho žár, jenž tisícům v boj svítil
nebeská jak Promethea záře,
hasne v boji velebné té tváře
nad propastí, v niž se César sřítil.
To jest César — vítěz nad Evropou!
Titán opouští tu bídnou zemi,
v říši stínů kráčí smutný, němý:
Hleďte za ním lesklou jeho stopou!
Hleďte, jak se skvoucí aureola
za ním nese všehomírem celým,
hleďte za tím ducha zjevem skvělým,
zpola člověkem a bohem zpola —
Kolem hlavy šumí Pyramidy,
Marengo a Slavkov, Borodino
šumí hlavou opojné jak víno —
zář jich padá na to lože — bídy — —
Alexander, César, vládci světa
nenabyli nikdy větší slávy
jako plane kolem této hlavy —
kol níž posud jako růže zkvétá,
vůni jiným — trny jemu vplétá.

Přec! tu dech svůj utajili kolem —
César ústa bledá, spjatá bolem,
pootevřel nyní — mluví ze sna:
„Syn můj — armáda má — Desaix — hlava —“
ztichnul zase v bezvědomí klesna —
Marenga jej obletuje vřava —
římský král — a bitvy slavná vesna —
vůkol jenom sláva — sláva — sláva —
Dech svůj kolem utajilo všecko —
potlačilo štkání, slzí vláhu —
Titan shrocený na smrti prahu
stal se člověkem zas, řka: mé děcko —

Koblihy.

Drobotina od **Fr. Stránecké.**

V pohodlně zařízeném bytu paní Taláčkové sešlo se několik paniček na kávu. Úprava tabule byla vzorná, pečivo nejchutnější, káva výborná — dnes jako vždycky. To u paní Taláčkové ani jinak býti nemohlo; neboť na ničem jí tak nezáleželo, jako na tom, aby svou dobrou pověsť v tomto oboru nezkalenu zachovala. Dosvědčila to i dnes tím, že mezi ostatní výtečné zákusky, na tabuli nakupené, na konec ještě mísu koblih postavila.

Právě převýborné koblihy byly věhlas mistrné kuchařky nejen na Hos-ské stanici (manžel její byl představeným poboční stanice železniční), než i na vůkolních stanicích, na sousedních dvorech i v blízkém městečku na vždy zjistily.

„Ah! koblihy! — Vaše koblihy!“ zazvučelo v radostném překvapení ze všech úst.

„To je pravda, jako malované, vždycky jako malované,“ chválila jedna paní.

„A k tomu jako když je vysoustruhuje, kulovaté jako míšenská jablíčka, bílé pásky vejpůlí, a jeden jako druhý,“ prohodila druhá.

„Což o to!“ dodala třetí; „ale ta chuť, ta jemnost těsta, vždyť se zrovna v ústech rozplývají. Vy jste pravá kouzelnice, paní Taláčková.“

„Tak zle není,“ mínila oslovená; „ale opatrnosti je k tomu třeba, trochu opatrnosti.“

„Mohla byste nás přec jednou svým čárům přiučiti, byly bychom vám velmi povděčny.“

„Proč ne?“ pousmála se paní Taláčková; ale v tom úsměvu zračilo se zřejmě trochu sebevědomí, ba hrdosti. Úsměv ten patrně pravil:

„Však vy to přece nesvedete.“

Kusý nosík paní Taláčkové vztýčil se poněkud výše, kulatá bradička vnořila se hloub do bělostného podbradku, očka modrá, neveliká se přimhuřovala a těkala kolem tabule s družky na družku.

„Těsto obyčejné, jak na dobré koblihy náleží," začala pak hostitelka, „tři čtvrtě libry čerstvého másla v míse utřené až do zpěnění, šest žejdlíků prohřáté mouky, šestnáct žloutků, několik lžic čerstvých kvasnic, lžíce tlučeného cukru, něco mandlí na drobno skrájených, limonková kůra, vlažná smetana k zadělání a čtvrt žejdlíku vína, aby koblihy při smažení máslo nepily, toť vše!"

„To se vše najednou promíchá?" zeptala se nejmladší z přítomných.

„I Bože chraň!" odvětila paní Taláčková, a úsměv na její tváři stával se útrpným. „Když je máslo utřeno, žloutek po žloutku dobře a pilně se do něho zatírá, pak přidáte mouku, kvasnice a to ostatní kromě vína; těsto pořádně vařečkou stlučete, až se samo od ní odlupuje, a k tomu pak teprve víno přimícháte."

„Já to zkusila podle vzácné vaší rady již několikráte a přece se mi nikdy takhle nepovedly," přiznávala se přitloustlá starší paní zcela upřímně.

„Pak byla chyba v kysání," rozhodovala paní Taláčková s přesností znaleckou.

„Kvasnice byly dobré," namítala paní dále; „přesvědčila jsem se tím spůsobem, že jsem jimi touž dobou zadělala těsto čeledi na koláče, a ty byly jako pýchavice."

„Třeba jste koblihy nevložila při kysání na prohřátou desku, nebo je patřičně neukryla —"

„I tak jsem učinila."

„Jak jsem dříve již pravila, na dobré koblihy opatrnosti je třeba; kdož pak ví, z jakého nedopatřeníčka se nepovedly. Já si nemohu stěžovati; již po tolik let je tak zadělávám a vždycky se podařily, kromě —"

Hned se sice zarazila; avšak osudné slovo bylo již venku a přitloustlá panička je opáčila:

„Kromě —?"

„Kromě jednou —" pravila paní Taláčková poněkud rozpačitě, ale pak se již zase rozpovídala: „Ostatně, jak jsem již pravila, mně se povedly vždycky, a když se mi jednou to neštěstí přihodilo, že jsem byla přinucena z jemňoučkého, nejpovedenějšího těsta koblivého upéci sprosté buchty, nebylo to zajisté vinou mojí. Však ale také na tu neslýchanou nehodu do nejdelší smrti nezapomenu; z koblihového těsta, z těsta zrovna k odfouknutí lehynkého muset napéci buchty!"

„Ale zajisté že ty buchty také byly chutné, z tak povedeného těsta," ozvala se opět mladá panička, teprve nedlouho do tohoto kroužku náležející. „Jen když jste je ve zdraví zažili."

„Zažili? Snad nemyslíte, že bych byla sousto pozřela? Nemohla jsem se samou rozmrzelostí, ba lítostí na ty zlověstné buchty ani podívati. Až hlava mne z toho rozbolela, a nemohla jsem ani na stůl pohlednouti, pokud manžel můj ty nešťastné buchty neodklidil."

„A z jaké příčiny vás potkala taková nehoda?" vyzvídaly paní

„Prosím vás, kdož pak jiný zavdá v rodině a v domácnosti příčinu k mrzutosti než děti a služky; ani tenkráte jinak nebylo. — Než povím vám to z kraje. Bylo to před půl třetím rokem, zrovna než manžela mého povýšili za představeného zdejší stanice, když se jednou za podzimní doby vracela chůva s Rudolfkem, s Aninkou a s Otokárkem ještě v L-ské stanici ze zahrady. Víte, že se tam přechází k zahradě přes koleje, tak že je pozoru a ostražitosti třeba zvláště s malými dětmi, ale co pak takový Boží dárek, jako již ty chůvy bývají, o děti dbá! Jde tedy s těmi dětmi ze zahrady a když se přiblíží ku kolejím, právě sestavují vlak. Zastaví se tedy chůva a praví Rudolfkovi a Anince, aby se jí chytily za sukně — myslela prý, že takto bude jista, že se ty větší s místa nehnou — a opravuje Otynkovi, kteréhož v náručí držela, cosi na šatičkách. V tom vykročí manžel můj z čekárny, Aninka — tenkráte tři roky stará — jej zahledne, zavolá „tatí!“, pustí se sukně a již běží, co dech stačí, ku kolejím. Právě v tu dobu hne se stroj s přivěšeným vozem, manžel volá na dítě, aby zůstalo státi, ono se otáčí v tu stranu, kde slyší sykot stroje, zahlédne ty ohnivé oči, zalekne se, padne, narazí v pádu hlavičkou o kolej, zůstane omráčeno v krvi ležeti, a stroj se žene s rychlostí blesku přes ně.“

„Tohle je hrozné!“ zvolala tlustá paní a zastřela si v rozechvění tvář.

„Toť věru štěstí od pána boha,“ řekla jiná, „že to dítě ještě takhle šťastně padlo; že se v pádu nezabilo, ani stroj mu neuškodil.“

„Ale jak bylo pokrváceno! Hlavičku mělo potlučenu, a polomrtvé je přinesl manžel domů. A já tenkráte hosty čekala, a považte jen — na koblihy měla zaděláno! Ale takových radostí dožije se člověk s těmi služkami; však také dostávala tenkráte ta chůva ode mne co proto! A nastojte, počne se jí tehdá ještě manžel ujímati, že prý jí asi náhlé uleknutí spoutalo nohy, že za Aninkou nedoběhla. Byla bych tenkráte nad tím těstem splakala. Tak krásně kysalo, až se třáslo, a já musela u dítěte sedět a obklady na hlavu ždímat. Více než dvacetkráte hleděla jsem se vyloudat do kuchyně, abych přece nějak ty koblihy svedla, ale kde! Toť víte, když si malé děcko něco umíní, neupustí. Jak jsem se od lůžka hnula, jen pořád se mne dovolávalo. Nebylo nic naplat, musela jsem vytrvati u ní, až manžel přišel, a to jsem se mohla jen na chvíli odtrhnouti, abych z tak kyprého, nad míru povedeného koblihového těsta udělala — mizerné buchty! Nezapomenu na to do nejdelší smrti — místo koblih buchty!“

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Dokončení.)

ůstala tu Dagmar sama proti svaku,
jenž k ní krutě mluvil, velitelsky vztýčen,
s ohněm pekel samých v baziliščím zraku:
„I stvol byliny, byv těžkou nohou sklíčen,
někdy pozvolna zas týčí k nebi kalich —
však i po letech, byť hor je kruší tíha,
právo utištěné ruka boží zdvihá.
Pohřben za živa, já v mukách neskonalých
hynul násilnictvím nelidského brata,
který rozsápav ta pouta krve svatá,
potupiv i berlu posvátnou v mé ruce,
na pospas mne hodil beznadějné muce,
z koruny že dánské, z valné skvostů řady
za úděl mé ruce po slušnosti braly,
jeden bledý kámen, Sönderjylland malý;
právo přirozené pokřtil jménem zrady.
Křivda sestárla, já mrtev byl již světu;
než tu vůle svatá ztýranému kmetu
žalář otevřela za velikým dílem:
aby pomstil křivdu, ztrestal černou vinu
bratra bezcitného aspoň v jeho synu.
Již se nespokojím s říše skrovným dílem:
daloť v ruce moje spravedlivé nebe
synovcovu moc i korunu i — tebe.
Ale že jsi nástroj, kterým se mne sňala
nebesa pout břímě, nezkřivím ti vlasu;
jen, by piklů příze tebe neotkala,
ponechám tě ve své stráži do těch časů,
ažtě na základech pevných pyšně stane
velké dílo, k Dánska blahu zosnované.“

Jakby obludná saň před ní rozvíjela
jedovatých příšer tvary, barvy všecky
v děsném souboru, tak vládkyně se chvěla,
an řeč tuto syčel zloduch pokrytecký;
stála s duší hnusem, děsem rozrušenou
před tou propastí zla nikdy netušenou.
Než pak na biskupa tiše upjalo se
čisté v slzách oko, blankytný květ v rose.
Divnou mocí jímal tento pohled němý
odpůrce, že zmaten oči sklopil k zemi.

Chvíli dlel tak před ní v pochodňovém svitě
zraky mžouraje, s ohyzdným retů škubem,
a pak odvrátiv líc zrudlou rozpačitě
odtud plížil se jak démon před cherubem.

Za clonu též vyšli zbrojnošové zbylí,
tam se ve předsíni za stráž uhostili.
Záclon mezerou, jíž pochodňová záře
do komnaty stmělé prouhu světlou roní,
viděti jich divé postavy a tváře
i lesk halaparten, jež tam chvilkou zvoní.
Dagmar na kolena klesla, tiskla čelo
k okna chladné mříži; oko vlhké spělo
vzhůru k obloze, kde boží lampy věčné
již se zažíhaly kolem dráhy mléčné . . .

Dnové míjeli, co Dagmar u zajetí
nehodném se chvěla v bolných citů změti.
Nejednou květ zlatý v rámu staré malby,
v oko svitnul jí, jak uhnětenou zval by,
že si otevříti může odhodlaně
cestu na svobodu pouhým stiskem dlaně;
ale vždycky coufla od vábného stvolu:
Kdyby dostihly ji na útěku stráže?
Kdyby k nepřátelům jiným spěla dolů?
A pak družka milá ke hradu ji váže;
zdaž by nepomstili věznitelé krutí
na Kristině, hochu kněžny vyváznutí?
V myšlenek těch stráži odolala svodu —
bůh-li ráčí, čestně vyjde na svobodu. — —

Zatím širým Jutskem, na ostrovech všade
mocný ruch a zápal chvátí staré, mladé.
Jméno „Dagmar“ letí po všem dánském kraji
od vesnice k vísce, přes vody a lada,
jako ve troud jiskra v každé srdce padá,
heslem zaznívá tu hlasitě, tam v taji.
Vše se bouří z míru kouzelným tím slovem:
rolník zaměňuje rádlo smrtným kovem,
klidný měšťan myslí bojovnou se nítí,
rybák oštěpu se chápe místo sítí,
lovec na hon lidí chystá břitké střely —
v jeden hrozný voj se mění národ celý.

Žár ten jitří, nese v nejdalnější kraje,
trudem cest a bouří zlobou pohrdaje,
neznámý muž jakýs, jemuž pod přilbicí
obličej se kryje v bohatýrskou roušku,
upletenou jemně ze železných kroužků;

ta jak závoj halí tahy jeho lící,
nechávajíc pouze zrakům úzkou spáru,
odkud jako hledím svítí v mutném žáru.
Lepou postavu šat obestírá chudý;
jenom na srdci mu skvostnou září plane
přitknut na kabátci klénot žhavorudý,
roven hvězdě z jisker krvobarvých tkané.
Muž ten heslo dává, bouří, sbírá davy
uznáván jsa mlčky vůdcem příští vřavy.

A již lodí, člunů hejna bělokřídlá
jako ptactvo v jeseň, když se sbírá k pouti,
viděti je letem k Jutské straně plouti
od ostrovů všech, kde Dáni mají sídla,
od Sjaellandu, Falstru, Laalandu a Fýnů
spousta plachtoví se bělá v moře klínu.
Různo vystupují ozbrojení muži
na břeh, kde k nim nadšen Jutský lid se druží,
a ta spousta ze všad k Ribe míří chvatem.
A v den umluvený, když kol města zoře
svitla valnou plání, s hnědým vřesu šatem,
vlnily se živé mraky na obzoře,
rychle valily se v temném, hrozném věnci
zevšad nesčíslní k Ribe ozbrojenci.

Ale také z města nyní odboj šíří
proti hradu. V poplach srdce zvonů bije,
bojovný ruch dole ulicemi víří:
měšťané se chápou meče, mlatu, kyje,
biskupovy dráby tepou; města brány
zvou mrak blížících se bondů zotvírány.
Měšťanstvu pan Globe stal se velitelem,
oblíben jsa v lidu. Podivně se snoubí
úbor válečnický s tučným jeho tělem:
přilba rytířská, jež rudé čelo vroubí
nad kynoucím, širým terčem obličeje,
s něhož ruka velká stírat neustává
pot, jenž perlami ke dvojné bradě spěje;
starožitný meč, jímž rámě tlusté mává;
z kovu pás, jenž v předu dvojí hlavou dračí
požehnané břicho sepnout jedva stačí.
„Sousede!“ a „strýče!“ všechny oslovuje,
s vojenskými slova námořnická míchá,
a přec ochotně mu každý vyhovuje —
měšťanstva onť všeho miláček a pýcha.

Jakby ostrovan, jenž na vysoké hoře
prostřed ostrova byl usnul, spatřil náhle
z jitra pod sebou kol kolem širé moře,
kamo zrakem těká, vodstvo neobsáhlé:

onoť přes noc hráze zdolalo a dyny,
zevšad vylilo se bouřně do pevniny,
ostrov shltilo, jen vrch ten strmí z vody,
dole místo luk a rolí vírné brody,
vlny, s rachotem jež bijí k hory boku:
Takto z rána biskup, stoje na cimbuří,
rozhlíží se vůkol, poděšení v oku,
po nesmírných davech, jimiž kraj se chmuří
odevšad, po moři lidu, z něhož zbraně
probleskují, nad nímž jako plachty lodní
četné prapory se chvějí v ranním vaně;
ke tvrzi to moře šumí a již pod ní
burácejí přední vlny sterohlasně,
„Dagmar!“ zní tam, „Dagmar“ v ryku hromovitém
a již na korouhvích vidčti lze jasně
obraz kněžny, jitřním zanícený svitem.

Stírá biskup s čela tesklivého znoje
krůpěje; než smělý vzdor se vrací brzy:
Rolníci to, kupci, nezkušení boje!
Důvěří své síle branné, pevné tvrzi
a pak nadějně do jižních krajů shlíží,
zda již z Holštýnu se vojsko Němců blíží
v pomoc vyzvané; též v lodích od západu
spojenci v čas přijdou ku pomoci hradu.

Za hlaholu trub na hradby hlasatele
vyslal k zástupům, co zatím vypjat v pýše
na cimbuří hradu, se závratné výše
shlížel ve třpytivém rouchu, mitře skvělé,
berlu drahocennou objímaje dlaní,
jak zjev nadzemský tam plana v záři ranní.

„Jaká vůle vaše?“ hlasatel se táže.

„Dagmar chceme! Dagmar!“ hlučí hromem zdola
a zbraň lesklou zdvihá tisíceré páže.

„Volna, v bezpečí tu kněžna,“ hlasač volá.

„Nuž ať vyjde volně ku věrnému lidu;
rozkáže-li ona, rozejdem’ se v klidu!“
křičí v popředí pan Globe hlasem tuřím.

Hlasač odchází; též biskup nad cimbuřím
ztratil se. Lid čekal s nepokojným šumem,
„Dagmar!“ blíž i dále znělo valným tlumem,
až pak hlasatel na hradby vyšel znova,
odvět biskupův jim hlásaje v ta slova:

„Biskup Valdemar, muž rodem v Dánsku prvý,
králi vzdálenému nejbližším jsa krví,
za něho jal otěž vlády, jak se sluší;
královnu též chrání. Nevydá ji zvůli
buřičů, co zpupně poklid země ruší —“

Přetrhla řeč jeho bouře hněvu zdůli;
však muž se zastřeným lícem ztišil rukou
davů hluk a zvolal řečí hlasnozvukou:
„Zřetelna tím vzkazem, biskupe, tvá zráda.
Kdo ti zemi svěřil? Kým ti v ruce dány
hrad a královna? Jí jenom patří vláda.
Vzdej se! Marný vzdor tvůj. Otevři své brány!
Proti našim hněvům zeď ta slabou hrází,
kněžny vydání jen uchrání tě zkázy.“

Ale za odpověď hlasač jenom s hradby
řeč svou ukončuje: „Vari ode tvrze,
pokuta sic krutá s děsným hromem klatby
všechny zastihne, kdož vypjali se drze
proti mocnosti, jíž správa země sluší,
jež i posvěcenou třímá berlu duší.“

Hlasač odešel za hněvné lidu vřavy.
A hned zuřivostí zaslepené davy,
nedbajíce hlasů rozvážnějších, k hradu
vrhali se rovni lítých vlků stádu.
V dešti střel, jenž s hůry odvážlivce vítal,
ztřeštěnců těch nával proudil dravým tokem,
do příkopů hlubých pršel pádem, skokem,
vodou tam se brodil k prsům; již se chytal
smělec nejeden zdi výstupků a rohů,
do pukliny zdiva chvatně šinul nohu,
povzbuzován zadních ohlušivým rykem —
Ale výjevy ty příštím okamžikem
zastřel jako dýmem valný oblak prašný,
z něhož rachot zněl a křik a ropot strašný:
Sřítilyť se shora, náhle převaleny
přes zubatý okraj srázné hradeb stěny
hrozné balvany a třeskutými rázy
vše, co ve příkopech, topí, drtí, tříští —
zděšen prchá lid — roj střel mu v patách sviští —
nepřátel jej ryčný výsměch doprovází.

Než teď nezkušenou tuto sílu selskou
tajemný muž onen, bouře původ pravý,
v otěže jal řádné rukou velitelskou.
Vhodně uspořádal, rozestavil davy,

zřizovati kázal náspy pro záštitu,
za střelby čet zadních, v širých pavez krytu
vyplňovat příkop kamením a hlinou;
stroje přivlečené blíže k hradu šinou,
jiné naspěch robí; kamenné z nich koule,
pakou vymrštěny, ve svištivém bzuku
pilně lítají jak hrozné včely z oule;
k tomu z pilných tetiv nesčíslných luků
do hradu se nesou husté šípů mraky,
spoustu kamení tam loučí hojné praky.
Ale také hradeb střílny, chodby kryté
bez ustání sypou střely rozmanité.

Jenom jedné hrany rozlehlého sídla
zhouba straní se, jež z kuší, praků letí:
v okna mřežoví tam spousta lidu shlídla
sličnou tvář, jak lunu v temných větví spleti.

Takto dva dni prošli. Den kdy svitnul třetí,
k útoku se chystal obléhačů vůdce.
Stroje spoustu kulí vychrlily prudce;
přes příkop, již místy zasypaný zcela,
jiné šinuly se ku hradbám a branám
a v nich těžké klády okovaná čela
rozhoupaly k děsným, vševbořícím ranám.
Jako beranové obrovští ty stroje
trkají, že chví se brány, drobí stěny;
kolem nich se hemží mravenčí jak roje
tlupy bojovníků, štíty nad temeny,
na něž se hradeb a věží, podsebití,
šípů liják chřestí prudký, nechabnoucí,
kamenů se řítí těžké krupobití,
voda horoucí se lije, smola žhoucí.

A když slunce přešlo přes oblohy témě,
pod úprkem davů zachvěla se země,
zevšad pádících ke hradu s divým rykem;
zdí se zachytává žebřík za žebříkem,
po nich muž za mužem chvatně stoupá dále,
proti střelám, jež se s hůry sypou stále,
nad hlavami pnouce štíty ku ochraně,
že je shora hrůzně krásný pohled na ně,
jakby povznášely šíré terče z hloubi
železné bez počtu obrovité houby.
Třeskutě v ty terče zní střel krupobití;
někdy velký kámen s rachotem se řítí,
sražen štít i lezec, pod ním druhů řada,
a vše s křikem, hřmotem do hlubiny padá

s kusy žebříku a dole pak se kupí
pod balvanem štíty, zkrvácené trupy;
však již zase jiný žebřík tam se vzpíná,
konce hákovité v puklé zdivo vtíná,
po něm vzhůru kvapí útočníci noví.
Jinde odrážejí branci biskupovi
žebřík, jehož hák již hřebene se chápe;
s ním řad mužů nazad kácí se. Tam tepou
vztekle ruku, která na vrch zdi se drápe,
nedbajíc ran strašných, s dychtivostí slepou . . .

Co tak vůkol hradeb divoký boj zuří,
biskup vystupuje znovu na cimbuří.
Krajem, nad nímž v západ slunce již se chýlí,
starostlivé oko k jihu chtivě pílí.
Oj, což divým plesem náhle zraky vzplály,
jásavý zvuk ze rtů vydral se. Pláň šírá
tamo podivným se mrakem vlní v dáli —
Pomoc. — Němců voj! — Teď v západ k moři zírá —
zřetelně tam svítí vody prouha skvělá;
leč jen plachta jedna v přístavě se bělá.

Chvátá na pavlán, jenž obepíná kruhem
v půli věž, by svojim v zápolení tuhém
novou odvahu a síly vdechl svíží
zprávou radostnou, že posila se blíží.
Avšak nastojte! Ký zvláštní ruch se vzmáhá
v davech nepřátel, jak vlna rostouc v letu
od západu blíž a blíž ke hradu sáhá.
I boj ustal chvíli. Ze sterých teď retů
dole jásot hřmí. Již zřejmě slyšet z něho:
„Král! Král Valdemar se vrací s vojskem celým,
vítězstvím tam v dáli ověnčiv se skvělým.
Ku Ribskému břehu valné loďstvo jeho
přirazí dnes ještě. Radostné ty zvěsti
přináší pan Lykke, napřed vyslán králem —
Hle! tam právě cestu zástupem si klestí!“

Biskup leknutím se náhlým skácel málem,
chvějnou rukou chyť se zábradelních mříží;
až pak z ohromy se probrav, zvolal dolů:
„Nevěřte jim! Lež to! Nám se pomoc blíží.
Už voj Němců zřít, an z jihu semo měře
udeřit se chystá v záda selské sběře.
Ještě chvíli statně napínejte síly!“

Řeč ta v obležencích svěží zápal zžíhá;
však též útočníkům nový žár se sdílí
z dolních zástupů. Již na hradby se zdvihá

vůdce s lící krytou, s rudým v ňadru skvostem,
v mečů blýskavici ční, jak byl by čárem
jakýms obrněn v tom kabátci svém prostém.
Švarná postava plá mroucím slunce žárem.

Zatím biskup znovu na vrch věže spěchá.
V západ zří. Tam ajta! plachty bílé šíří
loďstvo přátel z jihu. Však již mizí těcha:
V severu, kde moře nachově se pýří
v lescích večerních, tlum valný jiných lodí
z lůna vodního se mračnem bílým rodí:
cos jak bílý kříž na purpurovém lánu
ve vzduchu tam vlá — To jistě loďstvo Dánů.
Zdrcen biskup chvíli stál se svislou lebí;
zuby zaskřípal; zdvih' líce na smrť bledé;
pěstí zaťatou pak vzhůru zatřás' k nebi,
kde již večera se stlalo roucho hnědé. —

Na modlitbách kněžna klečí ve své kobě,
s hrůzou naslouchajíc boje hlučné zlobě,
která blíž a blíže ozývá se z hloubi.
V ní třesk mečů s rykem strašlivým se snoubí,
jásot vítězný a chropot smrtných stonů;
teď sem biskupova znějí slova vzteklá:
„Zrazen! Opuštěn! Ó shlť vás jícen pekla!“
Kněžna v rozčilení chvátá před záclonu.
Předsíň opustila drábů strážných četa,
kvapíc do vřavy. Jen pochodní dvé v koutě,
zastrčeno na zdi ve železném poutě,
prázdným prostorem své plaché svity metá.

Slyšeti hřmot chodbou, zařinčely dvéře
prudce otevřeny, zjevila se jimi
divá biskupova postať v pološeře
s vyděšenou tváří, šaty změtenými,
s holou hlavou; v ruce svítila mu dýka.
Zavříti chtěl rychle; než tu za ním prudce
vrazila již lepá postať bojovníka,
jenž ho stíhal s mečem napřaženým v ruce.
Muži tomu rouška železná líc kryla;
z ní jen spára úzká zraků blesky dštila.
Na kněžnu v tom žhoucí upjaly se hledy;
žár jich pohasnul; jen zřely neodvratně
na obličej krásný, liliově bledý.
Užil toho biskup; rozehnal se chvatně
dýkou; zarazil ji rázem ve hruď soku
po jilec až skvostný. Kněžna hrůzou vzkřikla,
s rukou vztaženou k nim spěla v rychlém skoku —
avšak podruhé již smrtná čepel vnikla

ve hruď raněnému, jemuž ve ston muky
„Dagmar" ze rtů hleslo — meč mu klesl z ruky —
na prsa dlaň tiskl — potácel se chvíli —
a kles' právě k nohám královny — lem bílý
roucha jejího se oděl do purpuru
krví ubožce, jenž kles' ve věčnou chmůru.

Biskup zkrvavělou dýku znovu vznesl
a „Jsem ztracen — avšak tebe nedostanou!"
zuby skřípaje, rtem popěněným hlesl.
Ale nedopadla čepel smrtnou ranou,
vyrvána mu z ruky. V rozhodné to chvíli
panoš Dagmařin jí v pomoc dospěl k cíli.
Lidem okovů byv sproštěn, vzhůru pádě
dostih' komnaty, kdy biskup napřáh' dýku,
bleskem vymrštil se k němu jako hádě
a kov břitký hbitě vymknuv útočníku,
an vrah ustrnulý stál tu změněn v sochu,
blýštícím se hrotem zamáv k jeho hrudi.

„Ustaň!" prudce Dagmar vzkřikla. „Ustaň, hochu!
Chraň se hrozné viny! Jediný mu sudí
spravedlivý bůh. Zde přenech ortel nebi!
Nebes posvátná kol něho zář se stele;
byť ten oděv hostil světa vyvrhele,
nesmí tknout se ruka posvěcené lebi.
Ta, jež chmurnou oblasť pozemskou mi zjásá,
ducha nad nicoty bezdnem vznáší: víra
chránivě plášť hvězdný před ním rozestírá.
Biskupe, spěš se mnou, kde ti kyne spása."

Jednu z pochodní vytrhla z kruhu chvatně,
jala biskupovo rámě jemnou dlaní;
on jak bezduch, krokem vrátkým bral se za ní
do komnaty tam, kde povyzíral matně
z rámu nádherného obraz starožitný.
Stiskla v řezbách rámu květový stvol třpytný
a hle! jako veřej ze stěny se šinul
obraz, jevě hloub', jíž schodů šnek se vinul.

Pochodeň mu vtiskla do třesavé dlaně:
„Sestup rychle dolů! Podzemní tam stezka
od hradu se táhne ku západní straně.
V jejím konci sochor — v chodby stropě deska —
odstraň ji a vystup v kapli osamělou,
odkud uniknout se zdaří nivou stmělou.
Zde bych trestu sotva uchránila tebe.
Nuže, sestup rychle! provázej tě nebe!"

Než jak bez vědomí, s vytřeštěným zrakem
stál tu stařec. Dagmar jemným ruky tlakem
pobídla jej v otvor — bezděky tam kročil;
za ním obraz nazpět do stěny se vtočil.
Naslouchajíc kněžna stála v chodbě tmavé,
až za stěnou dozněl kročejů zvuk slední,
a v tom ucítila na ruce rty žhavé
panoše, jenž klesl na kolena před ní.

„Nevyzraď ni slovem, co jsi tuto zočil,"
řekla mu a vyšla nazpět do předsíně.
Za ní hoch. Tu náhle ku mrtvole kročil,
jíž skvost na prsou se kmital v polostíně.
Schvátil pochodeň a k padlému ji nahnul —
vzkřikl — železnou mu roušku s líce stáhnul —
a vzkřik' mocněji: „Pan Strange! Ach, pan Strange!"

„Co že díš?" tu Dagmar zděšena. „Pan Strange?"

„Viz, ach královno!"

A s tváří hrůzy plnou
Dagmar na podlahu zírá, kde se jeví
pod přilbou a vlasů hebkou rusou vlnou
líce bledá, hladká, krásy málem děví.
Rty jsou zsinalé; než kolem nich cos hraje
jako blahý úsměv; z víček oči sklenné
hledí ztrnule, jak v dumě roztoužené
v zem by nazpět zřely z posmrtného taje.

Kněžna vzlykajíc tvář skryla v roucha řasu.
Pamětí se mihl Strange zašlých časů,
panic jarobujný, jenž na pražském hradě
jako zlatý motýl těkal v panen sadě . . .

Klekla k padlému a křížem čelo chladné
požehnala slzíc; jedna krůpěj sletla
na rty zemřelého s žalné líce vnadné
jako na květ zvadlý jitřní rosa světlá.

„Jaký tuto klénot?" náhle zavolala
ukazujíc tam, kde nad krvavou ranou
s jeho ňader látkou chudou, rozedranou
hvězda drahokamů rudých plápolala.

„Můj to klénot," panoš pronesl; „vše povím.
V Gurre za urvané kdysi vodní kvítí
obdařila jsi mne skvostem granátovým.
Spatřil jej pan Strange — žádal sponu míti —

a když pohrdnul jsem zlatem, šperků směnou,
mocí urval mi tu hvězdu drahocennou.“

„Věděl Strange, že jsem já ti sponu dala?“

„Věděl, že's ji pro mne s ňader vlastních sňala.“

Duma hluboká na chvíli obepředla
kněžny líc. Pak znovu v oči mrtvé shledla.
A tu mněla, jak by na ni v matném jase
zřely toužebně pod jemnou řasou stinnou.
Mocné pohnutí se třáslo v jejím hlase:
„Ponech mu ten šperk; dám náhradu ti jinou. —
Však co to?“

Zvuk mečů, kroků z venčí chřestil.
Panoš chvátal v chodbu, „Přátelé!“ jí věstil.
Vyšla. Chodbou dlouhou světla, zbraně nesa,
pospíchá sem zástup; vstříc jí bouřně plesá.
Z davu Kristina k ní s lící jasnou letí;
Dagmar laskavě ji vine do objetí.

„Ó jak změnilo se všechno jednou noci!“
radostně dí panna. „Hrad ten v naší moci
a sto pomstychtivých mečů hledá zrádce —“

„Noc ta,“ Dagmar vpadla, „hrůzou, krví syta.“

„Ale přeradostné po ní jitro svitá:
S vojskem vítězným se vrátil jasný vládce —“

„Choť můj —? Smím-li věřit velikému štěstí?“

„Lykke k večeru ty přines' blahé zvěsti.“

„Díky nebesům! Ach, za vše vroucí díky!
A kde Lykke dlí?“

„On táhl s bojovníky,
které z korábů král vyslal proti voji,
jenž se blížil z jihu, co sám zatím kníže
lodím nepřátelským smělá křídla stříže —
ta noc jistě přidá vítězství nám dvojí!“

Hlásal takto Globe, vyšinuv se z davu.
Stěží poznala jej, svědka svatby svojí,
Dagmar v nezvyklém tom bohatýrském havu,
pocuchaném, krví potřísněném v boji,

jenž tak divně slušel rozšafnému brachu,
tělu obšírnému, tučných tváří nachu.
„Jakou odměnu," dí kněžna, „mám ti dáti
za tvé služby velké, muži obětavý!"

„Služby nepatrné —" v tísni Globe praví,
neuměje pásmo řeči zdobné tkáti.
„Dobře našinci jde k duhu, takou melou
časem obodřiti zmalátnělé oudy,
slušně rozjařiti krve líné proudy.
Chvíle ta je za vše odměnou mi skvělou,
kdy zas mohu pohled oblažený vznésti
k anděli, jenž Dánskem sype hvězdy štěstí —"
Cit mu dusí slova; na kulatých lících
plá dvé slzí velkých, zvolna splývajících.
Chce je setříti; než prsty krví syté
kudy obličejem rozložitým spějí
zůstavují rudé prouhy rozmanité,
že je nalíčen jak maska při mumreji.

„Dagmar!" hlučí zdola, „Dagmar!" v síle nové
výš a výš se nese bouřném ve hlaholu.

„Odměny tam stejné ždají tisícové,"
Globe děl. „Ó kněžno, k lidu sestup dolů!"

Královna se béře bojovníků davy,
které v chodbách, síních nadšeně ji zdraví,
níže na pavlán. Den jasný málem tvoří
velké, plápolavé ohně po nádvoří,
kolem nichž se vlní pestrá spousta lidu.
A když v pochodňovém svitu na pavlaně
zjevila se sličná postať jejich vidu,
zableskly se vzhůru nesčíslné zbraně
a bouř zahučela, duní, neustává:
„Zdráva Dagmar! Hvězdo spanilá, buď zdráva!"

Však již opět Globe velitelce sdílí,
že pan Lykke přines' blahou zvěst. S ním pílí
v bohatýrskou síň. Ve smolnic plachém svitu
viděti tam spoustu rohů, zbraní, štítů.
Lykke, čekaje tu, hrdě k síně krovu
postavu pne mocnou, šupinami kovu
od hlavy až k patě obrněnou, prachem
hojně pokrytou a děsným krve nachem.
Koleno před knéžnou shýbnuv na podlahu,
hlásal vítězství:

„Jak v bouři plaché bravy
v útěk obrátil se nával jižních vrahů,
když jsme zavichřili vztekle v jejich davy.

I na moři jistě sláva pyšně zkvetla
králi našemu, jenž cizí loďstvo stíhá;
vždyť tam nad koráby dánskými se zdvihá
svatá korouhev, jež s výšin hvězdných sletla
a vítězství navždy k dánským zbraním váže.“

„Prapor s nebe sletlý?“ královna se táže.

„Ano, prapor prsty andělskými tkaný,
seslaný nám bohem v pomoc na pohany.
Nech, ó královno, ať líčí slovo chudé
děj ten velebný, jenž navždy zapsán bude
v desky dějin dánských nesmrtelnou runou,
věčně oslavován pěvců zlatou strunou!

Vojsko naše táhlo divou lesní pouští.
Duby obrovské tu spletí mocných suků
předly hustý soumrak, v němž na kmenech buků
zpola mechem krytých, nevídané tloušti,
míhaly se skvrny bělavé. Jak plémě
hadů hroznotvárných plísní vlhké země
tlusté kořeny se v uzly zaplítaly,
tiplic oblak visel nad močálem tmavým,
z šera hnijícího býlí prosvítaly
jenom jedovaté houby nachem žhavým.
Pošmurno vše bylo v tomto lesním hluchu,
bez ptačího zpěvu, bez žití a ruchu,
stesk se v duši plížil, jakby klín těch lesů
plnilo zlé kouzlo, hejno tajných běsů.

Dostihli jsme posléz' kraje houšti divé.
Před námi tu pustá planina se střela,
za níž opět lesů valná hluš se tměla.
Na pláni nesčetné davy bojechtivé
postav divokých, ve škárách lesních šelem,
s oštěpy a kyji, surovými luky,
vstříc nám zaduněly zuřivými hluky.
Uprostřed té pláně na prestolu skvělém
ohněm velikým, jenž hořel u noh její,
socha obrovité modly rudě plála.
Hrozivě k nám s hůry hleděti se zdála
s děsným úšklebkem na zlatém obličeji.
Před ní otáčí se divým tancem v kole
postava, kol níž se při poskoku zmítá
valná třáseň žíní, ceta rozmanitá,
mávajíc nad hlavou stříbrem tenké hole.
Byl to podvodný kněz pohanského bludu,
kouzelník, jenž slova pronášeje tejná,
přivolával v pomoc lichá božstva Čudů.
Vzýval Jumalu a volal Vejnemejna,

Runu příšernou, jež hrom a blesky rodí,
Ilmarajna, který smečku vichrů vodí
volal nesčíslné roje vzdušných běsů.

Pohledl jsem bezděk jeho hůlky směrem.
A hle! kraj tam za ním hustším, hustším šerem
halil se a z vlny počernalých lesů
nad obzor se pjaly různotvárné chmůry —
mním, že nebyly to pouhé mračen stvůry:
Zřel jsem obrys hlavy nesmírné a výše
kladivo, po širém nebi protažené,
v ruce obrovské nad hlavou napřažené;
rychle vznášela se do větrné říše
titanská ta postať — vedle druhá — třetí —
a již vichřicí po nebi spousta letí
podob gigantických — roucha z černých mraků
vlají příšernými třásněmi a cípy —
míhají se tvary vzdušných palic, praků,
stíny oštěpů a touly mračné s šípy —
vše to schumeleno temnou, vírnou směsí
valí se jak příšer honba pod nebesy.
A z té mrakavy se rodí na sta zvuků:
Jako svištění střel z nesčíslných luků,
jako šumot valných korouhví, jak hrkot
koles ohromných a koní dusot, frkot,
nadzemský jek, ropot, smích a vřava vzteklá,
jako zlobný sykot nesčíslných hadů,
jak fen sterých štěkot, jak řev šelem pekla.
Kladivo teď duchů třesklo při dopadu
na štít země strašnou, ohlušivou ranou,
že vše zatřáslo se nivou polekanou,
a již rána hřímá za ranou, již třaská
všechno vůkol, duní, skřípá, šumí, praská.

Vše to událo se v mihorychlém sledu
a tma čirá náhle zastřela vše hledu.
Jakby nezdolný třas letěl celým šikem,
vojsko naše couvlo v neladu a děsu;
za ním Čudů nával se zuřivým rykem
silou vítěznou se řítil ve klín lesů.
Však ne pouze jejich palice a hroty
v našich řádily. Když biskup do temnoty
klikatě se vzňalo blesků světlo sírné,
zřel jsem, kterak dubů korunami shůry
skláněly se temné ruce, přenesmírné,
kterak chápaly do křivých prstů chmůry
Dánů poletavý vlas a třeskem hromů
rozrážely těla jejich o pně stromů —

ba že divochů nás zloba nedrtila:
to moc nadlidská, msta běsů temných byla.

Mnoho shltila nás tehdy smrti tlama.
Již pod mlatem čudským ocitla se sama
Berengarie. To, kněžno, jihu růže
luzně spanilá, než s hrdou myslí muže,
vzácná perla z dalných Portugal, kde háje
citrýnů a mandlí září vonným květem.
Královská ta dcera jako kněžic báje
na pouť dobrodružnou vydala se světem
ve družině skrovné. K severu až vzletla
smělou perutí, kde s výpravou se střetla
krále našeho. Hned přidala se k němu;
podíl majíc na všech svízelích a trudech;
jako bohatýr na koni jela v temu
s drsným brněním na vděkuplných údech
a dlaň bílá mnohdy do nejprudší seče
zasršela smrtnou blýskavicí meče.

Ale tehdáž v lese, rozbouřeném ďasy,
ovála ji smrt. Již čudská ruka krutá
chopila ji kleslou za hedbávné vlasy,
palice se vznesla k ráně napřáhnutá;
leč sám kníže přispěl ku pomoci panně,
útočníka skolil jedním rázem zbraně,
kněžnu zdvih' a vyrval z nebezpečí hbitě —
zočil jsem ten výjev v siném blesků svitě.

Zdálo se mi, kněžno, v osudné té chvíli,
že v tom lese strašném potrou běsné síly
voj náš rozplašený, chabý, rozdrobený.
Už jen Viclav, Ranský kníže podrobený,
vzdoroval; ta četa Vendů jako skála
ve příboji vzteklém sama ještě stála,
však již bortila se i ta slední dyna —
Tu kles' arcibiskup Ondřej, s vojskem jdoucí,
na kolena vetchá ku modlitbě vroucí,
úpěnlivým hlasem vzýval Hospodina:
„Popatři, ó shledni na své vojsko věrné,
pane zástupů! Ach, vyslyš kvilné hlasy!
Vytrhni nás, bože, z drápů moci černé,
nevydej nás rabům pekla na pospasy!
Zázrak, Hospodine, učiň! Sešli shůry
bojovníků světlých okřídlené kůry,
rozplaš vojsko temna, zlobohy a ďasy
mečů cherubínských nebeskými jasy!“

Hle! tu růžově se cosi zavlnilo
ve pletivu suků černých, kostrbatých
a jak z rajských září liliově vzňatých
utkáno, všech oči náhle oslnilo
kříže znamení, jež — velké — větví shlukem
zázračně tu plálo v temném bouřném vzduchu;
zjev ten do srdcí nám linul blahou tuchu,
sluch se naplnil jak rajských zvonků zvukem,
květů houšť se zdála v pustém lesním lůně
vábně prokvetat a dýchat libé vůně.

A kříž mír a záři kolem sebe šířil:
Zřetelně již bylo zřít, že do praporu
skvostného je vetkán, jenž se nachem pýřil;
a dál jeho světlo ve vítězném sporu
plašilo tmu kolem s buků, dubů, dřínů:
Směsice chmur divých, hroznotvárných stínů
choulila se v útěk plachý mezi kmeny —
zloduchů a běsů voj to poražený.
Hvozd se jasnil; ustal hrom a vichr z náhla;
s reptem neškodným za lesy bouře táhla;
mraky zmizely a nebe, blankyt samý,
tu a tam prosvitlo dubů korunami.

A nám do srdcí se s toho kříže vlila
jarost zázračná i odvaha i síla.
S jásotem se hrnul na Čudy voj celý
za korouhví svatou, kterou povznášely
ruce královy, v nichž bez vědomí jeho
žerď se ocitnula daru nebeského.
Pohané teď, boží ohromeni ranou,
klesali jak žito srpem požínáno;
na poli, kde slavné vítězství nám dáno,
kříž jsme vztýčili nad modlou rozkotanou.

Prapor zázračný vlál s námi v rodné strany
a v čas přiletěl, by zmařil rajským jasem
i zde přástvo temné, upředené ďasem;
a ten prapor prsty serafínů tkaný,
svatý Danebrog, vždy Dánsko bude vésti
za svým křížem bílým ku slávě a štěstí.“

„Díky nebesům,“ královna zašeptala,
„že choť navrácen mi drahý!“ Chvíli němě
čelo klonila, jež vraštilo se jemně
chmůrou lehýnkou; pak váhavě se ptala:
„A což ona kněžna z Portugal?“

„Ta míří,“
odvětil pan Lykke, „k Ribe s loďstvem vládce —“

Posel věstí v tom: Král, potýkav se krátce,
cizí loďstvo mořem rozprášil jak chmýří.
Na břeh vyšel již a k Ribe jede spěchem.

„V ústrety mu půjdu!“ Dagmar s libým vzdechem
dí a s Kristinou hned z komnaty se béře;
za ní ostatní: jen Globe napřed pílí,
pokud stačí tloušť. Krok Dagmařin se chýlí
k nádvoří, kde lid se vlní v ranním šeře.

S jásotem zas novým zástupy ji zdraví.
Než co její kroky na zápraží staví,
s něhož řada stupňů do nádvoří sbíhá?
Hle! pan Globe na těch stupních dole klečí
a štít oblý, velký ku zápraží zdvihá.
Královnu teď žádá prostou, vroucí řečí:
„Kněžno milostná, ó přej mi toho štěstí,
abych mohl s Lykkem starožitným zvykem
na tom štítě v náruč královu tě nésti!
Hle, to štít je lidu, který odbil právě
od tebe, své modly, nepřátelskou zlobu —
Nuže, přej, ať lid ten ve vítězné slávě
vznese štítu svého nejkrásnější zdobu!“

Kněžna váhá, na štít rozpačitě zírá.
Ze středu té plochy oblé za okrasu
k obrubě, jež plá ve hřebů zlatých jasu,
hvězda stříbrná své prysky rozestírá.

Po váhání krátkém do té hvězdy spěla
nohou zefýrovou Dagmar uzardělá
za plesání lidu. Globe s Lykkem snadně
štít pak na ramena zvedli svalovitá,
na němž jitřním vzduchem vzpínala se vnadně
sličná postava, bělostnou řízou krytá,
jako nad okrouhlým listem leknín zkvítá.

Tak ji nesou z hradu. Svítá v ranní mlze,
hvězda poslední se v modru matně blyští,
zahnědlými den se zžíhá vřesovišti,
zlatí na nesčetných tvářích slasti slze,
zlatí šumné davy, jež se nivou rojí,
nad nimiž zjev luzný září svitem zoře
na blýskavém štítu, jakby plesné moře
na želvím si terči neslo kněžnu svoji.

A vstříc zástupům se valí vřesem blíže
třpytný voj. Jak oblak, jenž se jitrem pýří,
prapor nachový se nad ním skvostně šíří
s velkým, jasným znakem bělostného kříže.
Pod korouhví svatou jede švarný kníže.
na komoni sněžném. Na vraníku vedle
půvab čarovný se chví na skvostném sedle.
Zpola muž, půl dívka. V lehký pancíř skvoucí
z šupin stříbrných jsou plece vábné spjaty;
na něm jak dvé sluncí dvojitý kruh zlatý
chrání ňader vnadu, lahodně se dmoucí;
roucho ze stříbrných kroužků jemně tkané
oblá ramena i nožku halí drobnou,
která ve třemenů zlato rozhoupané
chýlí se pod vlnou stříbrohlavu zdobnou.
S líbezného líčka, které snoubí sněhy
s květem granátů, dvě oči divné krásy
zírají hvězd jižních opojnými žehy
pod hedbávem černým dlouhé stinné řásy.
Nad bělostným čelem stříbro přilby září,
kol níž kruhem trčí hrotů řada zlatá
z něžné koruny, jíž přilba obepjata.
Pod ní rozkošně se linou kolem tváří
na ramena, plece vlasů vlny jemné
jako kolem luny husté mračno temné.

Dagmar na jezdkyni chvilku zrakem dlela
a zas upjala zor blahý na manžela;
libý stud jí tváře ztápěl do červánků
pod kadeří, jež se chvěla v jitřním vánku.

Kníže, zjev ten zočiv na blýskavém štítě,
z vojska vyjel tryskem; blahou záři v oku,
s terče uchvátil ji do náruče hbitě,
uzardělou těsně přivinul si k boku,
usadiv ji k sobě na bílého oře;
chovaje ji v klíně, líbal zas i zase
její rty a líce, slzy v cudné řase —
kolem burácelo plesně lidu moře,
zbraně zněly, čapky do povětří letly —
Takto znovu jasní manželé se střetli. —

VI. Mořská žena.

Útlý střevíček ze zlaté látky,
na níž blýská velký drahokam,
nádherné kolébky oblouk vrátký
bez únavy houpá sem a tam.
A máť zírá láskyplným zrakem
pod záhyby kmentu sněžného,

kde jak andělíček pod oblakem
pachole sní lička něžného;
při tom jedva slyšně rtové její
kolébavku prostomilou pějí —
cizí slov je zvuk i nápěv sladký,
neznají tu píseň dánské matky.

Ale tato píseň tichozvuká
line se jak balšám v duše muka
matce královské. Na křídlech zpěvných
truchlivý duch v dálku zalétá
do lahodných krajů, do úsměvných,
kde květ báji zlatě rozkvetá,
ovívá ji luhů rodných vůně,
štěstí, dob kdy v matky hebkém lůně
písně ty zrak zavíraly dítku
jako jemná prška zlatých kvítků.
Sladší vláha na obličej bledý
roní se, kde trpkých slzí sledy.

Jakýs démon temnou rukou sahá
v osud její stále, hubič blaha.
Kdysi zrádce nevděčného dlaní
rozpoutal hrozného běsa války;
a když utišil se řinkot zbraní,
když choť milený se vrátil z dálky
a jich lásky zlatý kvítek skvostný
vzpučel před mateřským okem blahým:
tu zas onen démon nelítostný
stanul mezi ní a mužem drahým.

Než teď lahodnou se oděl vnadou:
Spoutalť krále rozkošnými čáry
z temných očí luzné Berengáry,
v ústkách smavých skvostnou perel řadou.
Tato hrdá krasavice mužná
složila teď branný hav i meč
a prst její předl pouta různá,
zatahoval srdcí zlatou léč.
Opojilo krále kouzlo tajné
ohnivé té růže cizokrajné.

Nejednou se budil ze snů hříšných,
střásal záhubné ty očary,
do loktů se vracel blahodyšných
svojí dobré, tiché Dagmary;
ale brzy v kouzelnice sluj
zpět jej táhla neúdolná síla
a zas před vítězný povoz svůj
růžemi ho spjala jižní víla.

Znovu třepetá se v její síti
Valdemar ve Skanderborgu hradu,
kde ta čarodějka jižní kvítí
vkouzlila do severního sadu,
kde prst něžný rozvívati zná
do slavičích tluků mandolinu
a kde vane píseň opojná
noci vonné do stříbrných stínů.
Tamo růží úpony se kloní
nad bujarý hodovníků tlum,
vína rujného poháry zvoní
v rozmařilý rej a smích a šum:
tamo bujnou vřavou znívá les,
rozlehá se lovců hlučný ples,
zastihne-li z toulce víly střela
do bělostné hrudi plachou laň —
co zde zatím matka osamělá
nad kolébkou chýlí smutnou skráň.

Dětský hlásek zbudil kněžnu z dumy.
Rychle uklání se v kolíbku
a pláč ústek rubínových tlumí
hustým deštěm vřelých polibků,
do náručí bere pacholíčka.
k srdci vine jej a hladí, hýčká;
rusou hlavičku jí utišen
klade na rameno; ale sen
sklížiti mu nechce bílá víčka.

Dagmar píseň miláčkovi pěje,
spěchá pro květy a pro pochoutky,
do klína mu snáší třpytné loutky;
ale jiného si děcko přeje:
pohádka jen chová pro ně vnadu.

Matka z duhového bájí sadu
v malé chvilce svému poupátku
přináší tu prostou pohádku:

„V šerém hvozdu, plném květné vůně,
kníže Hřib vlád' na mechovém trůně.
Moudře kraloval on v říši hub
a po čase Ryzci, svému synku,
slavně zajel pod sousední dub
pro nevěstu, kněžnu Holubinku.

Kněžic ztepilý ve zlatém havu
skvěl se hrdě ve dvořanů davu;

Holubinka tichá, skromná, milá
k jeho boku blaženě se vila.

Ale srdce Ryzce bohatýra
zmítalo se prudkým nepokojem:
vábila ho cizí dálka širá,
toužil proslavit se chrabrým bojem.
Vyjel dobývati cizí říše.
Komonstvo jej provázelo skvělé:
Oříš zástup manů vedl v pýše;
štíhlý Kozák s temnou přilbou v čele
statně kráčel; za bronzovým štítem
Borovík plál havu zlatým třpytem;
Žampion též v jasném oruží,
kolem šíje řásné okruží,
s Klouzkem, Chorošem si vedli švárně —
ale těžko říci jmena všech,
již tu v řásných pláštích, biretech,
bílých, modrých, pýřících se žárně,
v různotvárných přilbách, různém havu
vydali se s princem na výpravu.

V zámku Holubinka utírá si
krůpěj za krůpějí s bílé řasy,
ale králevič se vesel beře
po hebounkém mechu v lesním šeře.

Motýl udiven po vojsku točí
křídel zlatotkaných pestré oči,
jahůdka si plaše lupen stele
před panenské líčko uzardělé,
ale ptáček na bělostné břízce
varuje svým zpěvem prince Ryzce:
Nejeď dále, vrať se, králeviči!
Kněžny velemocné říš tu širá,
valný voj se proti tobě sbírá,
zajme tebe, vojsko tvoje zničí.
Již se proti tobě v zápas litý
vojsko kněžny Muchomůrky žene,
mají přilby krvavé a štíty,
v toulech šípy jedem napuštěné.

Neposlechnul ptáčka kníže smělý,
v bitvu letěl s bohatýrským plesem;
marny byly jedovaté šípy,
rozprášil voj hrozný širým lesem.
Kroky v sídlo Muchomůrky spějí,
ztrestati chce zpupnou pýchu její.

Kapradiny smaragdové stonky
vějířů svých jemných oblouk řásný
setkávají v palác čarokrásný,
ozdobený lazurnými zvonky,
a v tom vzdušném zámku zakletém
kněžna trůní ve měňavém šatu
z nejdražšího kmentu, ze šarlatu,
drahokamy hojně posetém.
Koruna jí rubínová září
s čela bílého a půvab tváří
svítá pavučinou muselínu.
Otrokyně Čirůvka a Špička
vějířem jí ovívají líčka.
linouce k ní libé pršky stínu
parasolů zlatých jemným kyvem.
Stál tu Ryzec v luzném polostínu,
v sterých vůní dechu opojivém
a když vysvitly mu z pod závoje
nachy lící, hvězdné oči z řásy,
povzdechl si: „Jaké divné krásy!
Takých nemá Holubinka moje.“

Kouzlo tajné zevšad vane k němu,
čarovná jej opoutala síla,
sklání hlavu k jejích šatů lemu
a zlá pěje Muchomůrka víla:

V suchopáru
září nachem zhoubných žárů,
předu nitě
mocných čárů,
polapí tě
a můj dech
skolébá tě v luzných snech.
Polož hlavu do podušky,
rytíři můj spanilý —
chytám, lapám zlaté mušky,
pestrá křídla motýlí.

V čarném spěchu
uspím všechno kouzlem dechu,
srdce štěstí,
duše těchu,
hvězdné zvěsti,
viny stín —
všechno uhýčká můj klín.
Z těžkého snu neprocitne,
kdo se ke mně nachýlí —
chytám, lapám vážky třpytné,
pestrá křídla motýlí.

Hravé třpyty
čaruje můj proutek hbitý;
na mém retu
svaté city
křídla vzletu
a bůh sám
kouzelné jen hůlky klam.
Málo Muchomůrku mate,
kdo z té hříčky zakvílí —
chytám, lapám mušky zlaté,
pestrá křídla motýlí.

Kněžic v šeru kapraďové síně
pevně spí na Muchomůrky klíně
snad již nikdy z čárů neprocitne.
A když zajdeš v lesa stinnou hloubi,
uvidíš, jak rosné slzy třpytné
bílou řasu Holubinky vroubí.“

„Smutná, divná pohádka — chci jinou,“
k matce ručky prosebně se vinou.

„Ah, ty's poslouchalo, zlaté robě,
do konce? — Nuž jinou povím tobě —“

V tom se zdola ozval ryk a šum,
Dagmar oknem vidí lidstva tlum.
Sličná Kristina se jeví v kobě,
věstíc kněžně o podivném plenu:
Lid sem vleče v radosti a zlobě
polapenou v moři vodní ženu.

Žasnouc, tázavě k ní Dagmar vzhlédá.

Družka vypravuje: „Mořem plula
na lodici kouzelnice šedá.
Nad ní plachta tříhranná se dmula,
jevíc čarodějné znaky steré,
vetkané do příze plátna šeré:
květy, báječný jež rodí luh,
hvězdy, luny srp a slunce kruh.
Divné řezby plnily bok lodi
a příď nesla obraz čtyrhlavý
hroznotvárné jakés ohavy,
jaké pekelná jen tůně plodí.

Dánští lodníci ji v dálce shlídli
a hned za ní pustili se v let.
Ona prchala jak běsů křídly,
ale náhodou jí na ústret

jiné loďky pluly. Mořská žena
zevšad stihately obklíčena,
hrozivě zatřásla pěstí na ně
a jak bleskem slétla v zápětí,
s jakous divnou soškou v objetí,
s hrozným chechtem do kypící sláně.
Avšak lodníci za bílé kštice
vytáhli ji z vody na palubu
a nechť bránila se jako lvice
ostřím drápů strašlivých a zubů,
připjali ji ke stožáru lanem.
A tu žena bezmocnými vzteky,
s děsnou jiskrou v oku potrhaném,
slova neznámá i hrozné skřeky
vyrážela ze rtů, plných pěny.
A hle! vlhký živel spřátelený
poslušen byl vědmy zaklínání:
Spokojenou dotud mořskou plání
vzepjaly se vlny nestvůrné,
zahalil mrak nebe lazurné,
hromem zaburácel v mořskou vřavu
a blesk sršel dráhou klikatou —
Námořníci s vědmou zajatou
stěží spasili se do přístavu.

A lid nyní do hradu ji smýká,
zlostnici chce míti upálenu.
Slyš ten křik!“

„Chci vidět mořskou ženu!“
chtivě zaznělo z úst pacholíka.

Dagmar s ním se brala na terasu.
Vstříc jí zazněl hlahol divých hlasů:
„Lapili jsme čarodějku v moři,
která bouřky černým kouzlem plodí
na zmar našich rybáků a lodí —
nechať vidma na hranici shoří!
Vytáhli jsme schráň zlé moci tejné,
loďku pitvornou, na blízký břeh —
ta své velitelce čarodějné
nejlépe se hodí na zážeh.
Rozštípáme pekelnou tu stvůru,
ženu vmetem' v prken klatých žár —
rozprchne se v temnou kouře chmůru
stopa všeliká těch škůdných čar!“

V rozlíceném davu chátravá
královně se jeví postava;

zdá se vskutku zjevem z běsné říše.
Tělo vyzáblé, stín těla spíše,
s pletí do bronzova kalenou
sluncem, nepohodou, povyhlédá
rozedranou vetchou halenou,
v níž se jeví mnohá stopa bledá
vyšívané zdoby zvetšelé;
hvězdy, květy, lístky jetele,
jiné tvary divné, rozmanité,
nití peřestou kdys v látku všité.
V pustém neladu kol vpadlých skrání
na ramena vychrtlá se sklání
bílý vlas, tu v copů zbytky spleten,
tu jak v bouři sněhy horské změten;
uschlá haluz lípy věnčí jej.
Podivně od bělostné té změti
odráží se scvrklý obličej
tahů příšerných, brunátné pleti,
do něhož jsou vryty strastí spárem
hlubých, ostrých vrásek tisíce
jako runy na kamenu starém.
Hustá obočí, na čele charém
jak dvě hrstky sněhu visíce,
stíní zraky, jež se děsně koulí
v ohni zlobném. Tak před kněžny videm
divná postať zmítá se a choulí
v poutech těsných, obklíčena lidem,
který vztekle odevšad ji svírá,
sem tam vláčí, škube, tupí, týrá.

„Pusťte, rozvažte ji!“ Dagmar velí.
Rozkazu když strážci vyhověli,
z davu jako lvice mořská žena
vyskočila. Stojí před tarasem
v plné příšernosti vytýčena,
v cizí řeči laje dutým hlasem,
jako když proud slují zašumí —
přece smyslu kněžna rozumí.
Ční tu starucha — zrak bleskem srší:
a dešť kleteb ze rtů siných prší:

„Kleta budiž půda, na níž stojím,
prokleta i s mrzkým lidem svojím!
Dravci hnusní, buďte kleti, kleti —
všichni vy a vašich dětí děti!

Klet buď, rode zlodějů a vrahů,
jenž's mi zhubil bratry, dítky, vnuky,
a mne vyštval s domácího prahu
do vichru a deště, hanby, muky!

Klet buď, národe, jenž's pouští hrobů
učinil mou vlasť, můj národ milý
bídným stádem proradců a robů;
jehož ruce v popel obrátily
háje, v nichž nám svatý šepot zníval,
bohy skrušily, jež praděd ctíval,
s nebem na rtech proklály nám hruď
meči pekelnými — Proklet buď!

Jak jsem žila šťastna v rodné chýži!
Než ach! v naše luhy cizí roj
přívalil se s oštěpy a kříži.
Muže naše shltil marný boj,
v naši zem se řítil vítěz klatý
žehaje a vraždě, bohy tříště.
Tu jsem vzpomněla na obraz svatý,
který shlížel v lesní obětiště
mnohé věky; pokolení mnohá
žertvy skládala tu k nohám boha.
Ten se nesměl za potupné vřavy
skácet pod kladivem cizí láje!
Chvátala jsem do svatého háje,
kde ten zlatý būžek čtverohlavý
trůnil na omšeném balvanu
v šerém taji lesních titanů.
V dutý kmen jsem svatou sošku skryla
a krok obrátila v rodnou ves;
ale hrozná zář mne zarazila:
ve plamenech praskal svatý les,
rukou vrahů zažehnut. Já spěla
nazpět k úkrytu. Dál šerem lesů
obraz posvátný jsem unášela,
řekou bředla, skalním na útesu
v ukrytou se vydrápala sluj.
Odtuď skulinami větví spjatých
těkal zoufající pohled můj
po plamenném moři hvozdů svatých,
viděl rodné vísky plápoly,
smrt a hrůzu v širém okolí.

Ó těch roků neskonalé strasti!
Cizince jsem zpupné zřela vlásti
krajem drahým, v porobu a bídu
vrhat chudé zbytky mého lidu.
Zmlkal otců hlahol. Slávským dětem
šuměla řeč cizí zvrhlým retem,
tupícím svých otců mrav a bohy —
zmíral v hanbě národ přeubohý.

Klášter vzpínal hrdé svity kříže
tam, kde stávala kdys moje chýže
a mne v lesích jako plachou zvěř
ukrývala skalní sluje šeř,
já z té skrýše jenom z večera
plížila se v okruh lidských sídel
a kol známých lánů, stromů, zřídel
těkala jak noční příšera.
Několik jen starců v nočním stíně
vkrádalo se časem do jeskyně,
by se poklonili modle dědů.
Ti však pomřeli a sama s ní
zůstala jsem v sluji ku posledu —
božství toho kněžka poslední.

Ale vyslídili krutí mniši
i tu nebohou ve skalní skrýši —
v patách biřiců mi hlučel hon,
až mě ukryl skály mořské sklon
a tam, v chobotu jsa tichém skryt,
stěžeň slávské lodice mi kynul —
v ochranný svůj plášť ji tady vinul,
osiřelou, pro mne Svantovít.
Svěřila jsem příští sudbu svoji
zvůli mořských vln a větrů vanu;
zanesly mne v tuto kletou stranu,
klesám trýzní v dávných vrahů roji.
Nedopřáli, abych svoje hoře
navždy pohroužila ke dnu moře,
socha posvátná jen tam se kryje
a mně vzteklý vrah své drápy ryje
v bídnou, na smrť utýranou hruď,
plvá do mých tváří. — Proklet buď!“

Na královnu nyní bledou, chvějnou
obrátila prsty kostnaté,
zraky, blyštící se mocí tejnou,
věšteckým jak ohněm rozžaté,
a hlas její duněl z tůně hněvů
jako dálný ohlas hromných řevů:

„Ty jsi královna té kleté země,
budiž kleta s ní i tvoje plémě!
Před mým okem, jež se kmity plní
z věšteckého žáru Svantovíta,
budoucnosti mrak se vlní, vlní —
hrůzný obraz za obrazem svítá:
Vidím strašnou Moranu — je blízka
mladé krásy tvé — již dlaní chladnou

tvoji teplou, měkkou ručku svírá —
šij si rubáš, žertvo její vnadná!
A to pachole, jež tiskneš k sobě,
hle! jak vzrůstá v libých cností zdobě,
již se koruna mu v čele blýští —
tu vše smrti kladivo zas tříští,
tělo mladistvé tlí v temném hrobě.
Vidím na tvém místě litici
v loktech muže tvého; jeho sláva
jak se v bídné trosky rozpadává;
slyším okov jeho chřestící —
Ha, jak děsným žárem zem' ta vzňata!
Otce vraždí syn a bratr bratra — —"

„Ustaň!" kněžna volá. Do té chvíle
stála něma, hrůzou ztrnulá,
jako břízka ve své říze bílé
chvějíc se. Teď družce kynula,
by zpět nesla do komnaty dítě,
které ustrašeno ženy křikem
k matce tulilo se s hořkým vzlykem.

„Ustaň již! Proč na mne hřímáš lítě?"
k zajaté pak promluvila jemně
„Pravda, královnou jsem této země,
ale zrozena jsem v jiném kraji,
v luhu vltavském, jenž národ chová
tvému spřízněný. — Zdaž moje slova
zvukem svým ti sestru nehlásají?"

Chvíli mlčky vzírala k ní žena,
příbuznými zvuky překvapena;
ale již se znovu zloba nítí
a proud hrozných slov se dále řítí:
„Ha, lid bratrský! On s katany
pokrevenců svých se chtivě přízní,
chladně zírá v pohled ztrhaný
bratrů svých a mlčí k jejich trýzni.
Proti nim se staví po bok vraha. —
Ženo zhoubce mého plemene,
v čelo, polibkem tím znectěné,
již ti ledový prst pomsty sahá!

Však i národ tvůj zlou sudbu pozná.
Vidím slávy jeho žalný skon.
Krve záplava se valí hrozná,
z nížto hučí stotisíců ston;
vidím jej, an s šíjí pod sekyrou
marně rozhlíží se zemí širou,

kde dlaň družná spěje na pomoc —
děsná, dlouhá zahalí jej noc —
troska pohynulých sil a krás
z moře, které pohltilo nás,
bude smutně čnít ostrůvkem bědným —
a pak s trpkým žalem vzpomene
nešťastného bratrů plemene,
v jehož zkázu zíral okem ledným.

Moje kletby, jek mých hněvů, bolů
slyšela's . . Nuž, vel již drábům svým,
ať má bytosť sirá ve plápolu
rozplyne se v šerý, lehký dým,
nad tou zemí, kde mi rodná chata
vlasť a bratři, těcha víry vzata,
vzhůru povylétne na oblohu,
ve blankytné sídlo mojich bohů.“

Dagmar sestupuje s tarasu
k ubohé. Zří zástup v úžasu,
kterak ruce vztahuje k ní obě,
a též sama divá postava
žasnouc vzírá sličné ku podobě,
jež k ní mluví slova laskavá:
„Věř, že sdílím duše ve hluboku,
ženo nešťastná, tvé hořké strasti —
viz ty němé svědkyně v mém oku!
I mé srdce spjato pevně s vlastí,
i mně svatá dědů závěť drahá.
Věř, že strašný osud tvého lidu,
žhavým spárem do nitra mi sahá.
Umenšit jsem chtěla jeho bídu,
vronit krůpěj těchy v žalů moře,
paprsk blaha do propasti hoře.
A co lásky hlas na vůli muže,
co dlaň slabá v kole dějin zmůže,
vykonala jsem. Ach, těžko zvrátí
ženy sval běh toho kolesa,
které v bezedno tvůj národ chvátí —
zde ruk svatých přejte nebesa!

Dokud budu žít — Ach! tvoje ústa
věstila mi blízký skon a v duchu
stín mi tajemný se plíží zhusta,
hrouží srdce v lednou smrti tuchu,
ale všechno skládám v boží dlaň —
chci být lidu tvému přímluvkyní,
v lásce vždycky pamatovat naň.

Chmůra pohanství tvou duši stíní,
ale spravedlivý je tvůj hněv,
křesťanské an vaše zhoubce viní.
Kdyby božské lásky blahý zjev
byl k vám svítal z láskyplných zraků,
šťastni hledíce k té lásky znaku,
dleli byste v církve svatém lůně,
jak my péčí bratrů ze Soluně.
Láska jesti přední zákon víry,
který ze rtů Kristových k nám vane:
láska k bytosti té svrchované,
ježto neviditelná svět širý
vine v pláště blankytného lemy;
láska k lidem, bratřím na té zemi;
A kdo přináší tu lásku dvojí,
sám jsa křestěn v jejich svatém zdroji,
ty dvě čarovonné rajské růže:
zdaž mu srdce odolati může?
Kam šli s mečem vaši křestitelé,
plemen zhaslých mohyla se zvedá,
spousta trosek nivami se stele —
však ti s láskou nepřišli — ó běda!

Ženo ubohá, mou přijmi ruku,
nech, ať zmírním soucitně tvou muku!
Chceš-li, zůstaň zde, pod mojí péčí.
Snad tu zapomeneš zašlých běd
a žal pro vlasť ztracenou se zléčí,
Snad tu duch tvůj usmířen si zvykne,
snad i ve tvůj ocloněný hled
znenáhla svit víry pravé vnikne.

Aneb chceš-li, pod mou záštitou
vrať se v domov, je-li v této říši.
Tam ti zříditi dám tichou chýši
a v ní života pouť trnitou
můžeš skončit v bezpečí a míru,
chovajíc svých otců mrav a víru
pod mou ochranou. Nuž ukoj hněv,
přijmi ruku mou, své přání zjev!“

Za té řeči žena tváře chmurné
zprvu odvracela, na mluvící
pohledy jen upírala zpurné;
ale brzy výraz těchto lící
změnil se; již zvolna tály, jihly,
svit se kradl v obličej i zrak
a teď na nich temný hněvu mrak

zcela rozplynul se v dešti vláhy,
z oka pršící na drsné tahy.

„Přijímám tvou ruku, dobrá paní,
polibek bych vroucí vtiskla na ni.
Ty jsi jasné dítko hvězd. A tobě
metala jsem v dobrotivou líc
kletby nejstrašnější v divé zlobě,
věštbou hrůzyplnou hlaholíc!
Ne, ta věštba byla klamným videm —
dlouho žíti musíš k těše lidem!

Kdybys ty se byla objevila
místo lítých vojsk u našich prahů,
snad by nyní v poklidu a blahu
Slávů rodina tam Krista ctila.
Řeči tvojí nerozumím zcela,
ač je naší podobna. Však duši
jímá to, co chápu; sladce v uši
znějí lahodná ta slova vřelá.
Ale šedým vlasům v pohanu
nestopím svou skráň ve křestném zdroji;
bohům starým věrna zůstanu,
půjdu tam, kam předkové šli moji.

Cizinkou jsem zde a v rodné straně
nemám přátel již; jsem bez vlasti.
Dovol však, bych pod štítem tvé dlaně
stan si našla v Ranské oblasti.
Pod Arkony troskou skalní sluj
poslední ať slyší povzdech můj
tam, kde křídová ta skála bílá
s hrobem našich těch a nadějí
chmůrou smutku skráň si obestýlá
nad pěnivou mořskou peřejí.
Budu zřít jen hvězdy na nebesku,
moře bude v moje dumy hřmít
a ve svitu blesku, hromů třesku
unese svou kněžku Svantovít!

Klnula jsem, nyní žehnám tobě:
Nech ti osud zlatou přede nit,
mnohá leta v libých cností zdobě,
hvězdo bílá, této zemi svit,
přízeň bohů nejkrásnější růže
v kadeře ti stále zapletej,
budiž šťastna v loktech svého muže,
poupě tvoje skvostně rozkvétej,

moře citů sladkých plň ti hruď,
strasti nepoznávej — Zdráva buď!“

VII. Dagmar umírá.

Jaká divoká to honba vichří plání?
Valdemar to letí, za ním dánští páni,
jeho plášť se zdvihá jako peruť běsů,
zoufalý zrak šlehem cípu zastírá;
s ním hoch letí, jenž do Skanderborských plesů
zprávu děsnou přines': Dagmar umírá.

Jarní luhy chmůrou zastřely se králi,
vše se halí smutkem, kam jen pozírá,
lesy teskně šumí, vodou pláč se valí,
jarní vítr kvílí: Dagmar umírá.

Před chvílí jej vnadil úsměv děvy cizí,
vínem přetékalo číše zlato ryzí,
kostky chřestěly a zněla mandolína —
lítosť palčivá teď srdce rozdírá,
neht se zoufale do nahých prsou vtíná
a ret úpí k nebi: Dagmar umírá.

Nestačí mu páni; přes most u Gredstedu
panoš Dagmařin jen letěl v jeho sledu
a když míhali se ve střelhbitém honě
tam, kde Randbölská se niva prostírá,
panoš k zemi klesl s uštvaného koně,
král jen letí dále — Dagmar umírá.

K Ribskému již hradu vichřicí se blíží,
černě pozastřené město v žal se hříží,
zvony lkají temně: Dagmar umírá;
husté proudy lidu ke hradu se valí,
na všech lících slzy, smutek neskonalý,
a zní valný nářek: Dagmar umírá!

Dagmar umírá. Líc její v dumách leží,
bílá jak ten polštář, jenž se kolem sněží;
jedna ruka hlavu synka k ňadrům vine,
druhá na Kristiny smutnou dlaň se šine;
oko hasnouc hledí na zrosené růže,
jimiž obetkán je družky světlý vlas —
poslední to pozdrav krásný jarní čas
poslal Dagmaře na smutné smrti lůže.
Podál dvořané si zastírají líce,
dvořanky se modlí, tiše vzlykajíce.

I pan Lykke tady křečovitě svírá
bolem jilec meče v obrněnou ruku,
za ním Globe slzy s tučných lící stírá
a rtů divným škubem jeví srdce muku.

Pojednou se tlupa žalná rozstupuje
a zří s úžasem, jak přes práh do komnaty
na kolenou vetchý kmet se pošupuje,
s nepokrytou hlavou, oděn v bídné laty,
kolem nichž se v bocích hrubý provaz vije.
Do vyzáblých rukou svislá tvář se kryje,
zřít jen lysou leb a kolem vpadlých skrání
vlasy sněhobílé; slyšet prudké štkání.

Tak se šine k loži Dagmařina skonu;
před ním klečí mlčky, v bolestném jen stonu.
„Kdo jsi —?“ Dagmar šeptá. „Čeho žádáš kmete?“
Odkryl tvář. V ní chvilku bádá kněžny zrak . . .
„Ty jsi —?“ náhle v žasu dí. — „„To slovo kleté
nevyslov! Nechť zajde v nepaměti mrak!
Tento ret, lží sterých doupě, hoden není
rozvlniti vzduch ten svatý. Budiž něm!
Jednoho jen slova přej mu: odpuštění!
a pak zulíbat dej roucha svého lem.““

Prosí královna, by nechali ji v kobě
samu se starcem, pak vstříc mu ruce obě
vztahuje a dí: „Vše z plna srdce ráda
jsem již odpustila. Ty však vyplníš,
biskupe, oč ret můj vadnoucí tě žádá —
Bůh tě semo vedl: zpověď moji slyš!“

„„Já tvou zpověď? Já? Ó kněžno! hladov, žízně,
bídný kajícník se skrývám do pustin;
stěží poznala's mou líc pod znakem trýzně —
a přec nelze střásti s duše tíhu vin.
Tvůj zjev nebeský mi teprv zažeh víru
v nitra temnotách, již hlásati jsem měl,
a já nejbídnější tvor ve světa šíru,
mám být knězem tvým — já světla vyvrhel?!““

„Viny sproštěn jsi. Než byť tvé nitro vřelo
kvasem nepravostí, jenom svatý třpyt
víra moje vidí, jenž ti věnčí čelo:
velikou tu moc, práh nebes otevřít.“

Zpověď biskupovi ševelil ret bledý,
vinu největší mu vyznal naposledy;

„Nejvíce mou duši tíží jeden hřích:
Lásku k manželi jsem zachovala stále,
on vždy jedinou byl hvězdou v ňadrech mých,
ale někdy přece za obrazem krále
míhal se v mé duši jiný muže zjev . . .
Na obličej mrtvý pohledla jsem kdysi,
na tvář panice, jenž cedil za mne krev,
a ty zhaslé oči, smutné tyto rysy
mnohdy ach! se mihly náhle přede mnou.
Mnohdy mrtvý Strange chvěl se před mým zrakem,
plašila jsem zjev ten; ale noci mrakem
ke mně nachýlil se mocí tajemnou — —
Ach, ta vina tísní duši nejvíce.“

„„Anděl jsi,““ kmet vece; „vzlétáš k nebes týnu
křídlem křišťálovým, v němžto není stínu.“

„Zůstaň, biskupe, ať poznovu tě smíří
mroucí ret můj s králem.“

„„Nech mne jíti jen!
Nazpět v pustinu chod kajícníka míří.
Požehnej mi jen! Jdu šťasten, očistěn.““

Jedva odešel, král vstoupil v kobu chvatem,
s licí rozrůzněnou, s pocuchaným šatem.

Valdemar spjal ruce: „Odpusť, Dagmar drahá!
Celá duše na rtu mém se tetelí:
Ty's jen mojí hvězdou, čistým zdrojem blaha —
a teď ulétáš mi, strážný anděli?!
Klnu vášni liché, v ňadru žhavou lítost,
zůstaň mi, ach zůstaň, jediná ty's bytost,
která démona z mé duše zaplaší!“

Dagmar obejímá klečícího krále,
slábnoucí jej rukou k sobě povznáší.
Polibek vtisk retů bledé na korále,
líbá ruku, s tváří bledých slzí třpyt.
Kněžna šepce k němu: „Jestli na tvou dráhu
z mojich očí padl blaha slabý kmit,
dosti mám. A tobě já na smrti práhu
za každý zjev lásky vroucí skládám dík.
Mého sirotka veď ku pravdě a cnosti,
ať je šťastný člověk, moudrý panovník.
Berengaru — ach! zlou tuchu duch můj hostí,
že strasť přinese tvé říši do vínku —,
zkoumej, zda vděk těla chová duše krásu,
učiň pak po radě ducha, srdce hlasu —
a mně zachovej vždy tichou vzpomínku.

A teď — cítím, že se smysly moje kalí —
vládni v míru zlatém — miluj chudý lid —
a buď —“ náhle smrtná bledost tvář jí halí,
ret se třese, mlhou zastírá se vid;
ale silou duše přemahá tu mdlobu
a hlas její zvučně, dojímavě zní:
„Jediné jen slovo, posílám je z hrobu,
svoji úpěnlivou prosbu poslední:
Nad ostatky Slávů vznášej vlídnou ruku —
nad ubohým —“ zmlkla, z prsou dral se ston,
ještě „otec“, „matka“, „vlasti“ v matném zvuku
zaznělo a ruka z řásných ňadra clon
vyňala dar matčin, křížek v jemné zdobě,
vroucně přitiskla jej na třesavý ret;
ke vchodu pak ruku vztáhla, přejíc sobě
všechny milé tváře v posled uvidět.

A když vrátili se všichni do komnaty
Dagmar vznesla ruce, jak by žehnat chtěla;
poklesly však mdlobou těžkou obepjaty,
bledost smrtelná se lícem rozestřela.
Ale v jasné rysy milokrásné tváře
cosi vkrádalo se jak hvězd jarních záře,
jako zlatý motýl úsměv na rty sed';
kamsi do daleka v libé ztrnulosti
upíral se sladce zamlžený hled,
viděl růžné stíny blahé minulosti:
viděl údol známý, věží valné davy,
v jitřní mlze řeky stříbroskvoucí pruh;
nad ní klonily se milené dvě hlavy
a zvuk řeči sladké zvonil v její sluch.

Protrhla se zase z líbezného snění,
matný její pohled ke vchodu se pjal:
ozvalo se tamo chvatných kroků znění
a hoch štíhlý, sličný přes práh vrávoral.
V Randbölském on luhu klesl k trupu koně,
pěšky k Ribe spěchal ve zběsilém honě.
Poprášen a zedrán, lapaje dech stíží,
panoš Dagmařin se tlupou prodírá,
k loži zdrcen klesá, v pelesť čelo níží
a štká usedavě — Dagmar umírá.

Dagmar umírá. Zas tajemný sen blahý
kmitem hvězdojasným zdobí její tahy,
ale zraky spjaty, brva jen se chví.
Ticho v komnatě; vzdech jenom vůkol vane —
máj v tom z venčí, s větve květem obsypané
růži mroucí poslal zpěvné poselství.

V perličkách těch zvuků celá duše taje,
neslyšel tak nikdo ptačí hrdlo pět,
rokotá ten ptáček, jakby s větvic ráje
hvězdnatých byl sletěl na ten bídný svět.
Utichnul. Než poslyš! Zdá se, jak by nyní
zašumělo velké křídlo anděla
a zvuk čarovný zní tiše, libě síní
jako zvonky rajské — Dagmar umřela.

Ještě jednou prokmit oka modrý jas,
zachvívá se ruka ve smrtelné křeči
a pak panoši, jenž vedle lože klečí
ztuhlá klesá v měkký, zlatorusý vlas.
Na rty korálové, na bělostná víčka
s libým úsměvem se snesl věčný klid;
odletěla bílá, tichá holubička,
po níž toužit bude věčně dánský lid.

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.

(Dokončení.)

Stáčíme se do oblouku gurzufské zátoky. Rychle odstupují na levo stínivé skály, vzduch se mírní, rostlinstvo se jemní a z přímořských sadů dýše nevýslovná vůně kvetoucích cedrů, mandlovníků, citrýnů, pomerančů, ananasů a broskví. Již ujeli jsme až k panskému parku; celá gurzufská partie rozložena tu před námi v úchvatné nádheře, v plném rozkvětu a barev souladu. Jedna z nejoriginalnějších krajin Evropy! Základní forma její je prostá, avšak stavba velkolepá až k úžasu: do skal kosmo vykrojený rondell; dno jeho tvoří z polovice tichý záliv moře, z polovice šťavnatě porostlý břeh a ohradu do oblouku ohromný diadem nejmalebnějších skal, jež od vody pozvolna až téměř k oblakům vystupují, a jedna v druhou splývajíce, obraz jednolitého, fantasticky romantického a při tom rajsky líbezného náspu poskytují: obloukový amfitheatr divokých skal, kvetoucích luhů, kadeřavých houštin, šťavnatých hájů, nádherných lesů a samorostlých sadů až k vrchní obrubě kolmých skal, šedých a narudlých, z jejichž rozsedlin zakrsalé sosny strmí, a v jejichž klikatých zubech jasné oblaky usedají.

Sleduj ten horský éden od základů v mořské hladině vzhůru, a bude ti, jako bys obláčkem byl, jenž vnadami té nedostihlé přírody váben, s čerstvým mořským vzduchem letmo do výše se povznáší. Pak nechť sestupuje zrak tvůj s temene velebných skal nazpět, a pojmeš teprve jasně všechnu plastiku velkolepých tarasů, svahů a spádů, jimiž Jaila rychle a přec tak něžně k třaslavému pontu se sklání. Na to pusť očím uzdu, nechť co vlašťovice kříž na kříž těkavě poletují, všechno množství rozsetých krás i půvabů sbírají a v povznešenou duši obrazně převádějí.

Oblouk, jenž pozadí gurzufského amfitheatru tvoří, vybíhá na severovýchodním konci do moře ostrým mysem, jejž tvoří ohromná, zakulacená šedá skála, kteréž „hora Medvěd“ říkají; před ní jako balvan Titany do moře svalený, stojí v samé již vodě menší „Medvěd“, kolkolem až po břicho vlnami zatopený, „medvídě“, jež u nohou matky v oceanu se koupá. I k většímu „Medvědu“ stoupá od zálivu amfitheatralně břeh nádherný vzhůru, plný čackého stromoví a jižního rostlinstva. V boku „Medvěda“, kde měkká půda se skalou mělké tvoří sedlo, rozkládá se betlemická, na pohled rozkošná tatarská vesnička Gurzuf. Jako hnízda mořských ptáků, nalepeny jsou ty něžné dřevěné domky s plochými střechami na svahu pravěké skály, ulička nad uličkou a domek nad domkem, jakoby jedny z druhých, vždy domek ze střechy, vyrůstaly. Každá taková tatarská klícka usmívá se blaženě ze stínu vlašských kaštanů, fíků, jižních topolů a cypřiší, a celá ta osadička

podává, jako stafáž grandiosního okolí a pozadí, obrázek k zulíbání krásný. Jakoby vyhlídce rozuměl, zastavil se sám od sebe můj mezek — však byl bych ho jistě zastavil! Osada vypadá odsud malinká, jakoby jen modelem tatarské vesnice byla a sídlem Liliputánů, a přec rozeznáváš jasně každé okénko, každou pavláčku na řadě štíhlých dřevěných sloupečků, a každý balvánek, jimiž vesnička je prostoupena, každý mongolský vozík ve vratech, každou hranici dříví, každou žerď, každé hříbě na vemenu oslice. Musíš závidět šťastným potomkům strašného druhdy národa, že taková sídla mají, takový vzduch a takové kolem panorama.

Sjeli jsme dolů do parku, jenž kolem letohradu pana Fundukleye se rozkládá. Jaký to park, jaká vegetace! Nevyrovná se ovšem umělou nádherou nedostižným parkům v Oriandě a Alupce, ale za to jest mi milejší, než světoznámý park v Livadii. Bezprostřední, prostě přirozená líbeznost a velkolepost všeho, co příroda zde zplodila, působí tak jímavě, že by se člověk do každého keře, do každého stromu, do každé hromady kamení zamiloval. Celý jižní břeh Krymu je neobyčejně líbezný a krásný, avšak tři jsou na něm body, kde Krym sama sebe překonal: Jalta, Alušta, Gurzuf. Gurzuf je nejvíce romantický. Není možná, aby si srdce ještě více přálo — od přírody. Neobyčejně příznivá povětrnost a především zvláštní mořská atmosféra podporují tak vzrůst všeho rostlinstva, že zejmena stromy velikostí a krásou všechny stromy jižního břehu předstihují. Cypřiše, tyto neodolatelné minarety krymských sadů, rostou zde až na 60 stop výšky, do překrásných, na pohled jako aksamit měkkých, temně zelených kuželů; oranže a citrýny, jako v Italii, magnolie, kamelie, růže a heliotropy největší bujnosti, platana orientalis až dvacíti palců průměrů, a nade vším stromovím nejkrásnější cedry, jež v Evropě lze vidět: vynikají neobyčejnou silou větví jakož i báječnou hojností a bujností listí; veliké pak šišky splývají s řasnatých haluzí jako mohutné střapce opon.

Jedeme k zámku. Duby šelestí, buky šeptají a jehličí vydychuje vůni, že až se rozkoší prsa šíří. Z pozdálí hučí příboj moře. Mezci naši jdou tiše, jakoby po koberci kráčeli, a všude nalezají něco ku smlsání. Bez myšlenek v půvab přírody pohřížen, hledím do šťavnaté zeleni stromů a keřů.

Zašustilo něco na pravo pod cedrem: dívka mladá a svěží, jako růže, když se rozpuká; oči žhavé, jako sova, ňádra jako Kleopatra; tváře jako broskev v zápalu, rty jako nalité višně a vlas jako hříva trakhenského hřebce. Fialová kamizolka, plná zlatého třepení a předem rozevřená — ostatní zastíral dlouhý bílý závoj. Vzpamatovala se z leknutí, zahalila závojem hlavinku, přeběhla nám přes cestu směrem k vesnici a zmizela v čarovném stromořadí cypřiší. — „Znáte tu děvu?" tážu se Tatara. „Ovšem že znám!" odpovídá mi. „Jest ona Aliké, dcera Ali Rusjára, velkého kupce v Bachčisaraji. Zamiloval se do ní mladý murza (šlechtic), jemuž říkají Gildirim (blesk), a starý, aby vyšla z pokušení, dal ji sem k příbuzným. Ale příbuzní jsou lakotní, porušují za murzovy peníze zákon proroků a pouštějí svěřenku do lesů, jakoby byla křesťanka. Pak přijíždí murza, a oba scházejí se, pokaždé ovšem jinde." — „A což starý Rusjár o tom neví?" — „Kdož

by mu to donášel! Nedbá sám proroka, a takž říkáme, že ho prorok trestá na dceři.“ —

Sjiždíme do gurzufského parku a se všech stran vítá nás veselý slavnostní hlahol. Konáť se tam dnes slavnost za příčinou šťastného carova zachránění, uspořádaná panstvem ruským, sídlícím na letohrádcích jižního břehu krymského, a neklamou-li všechny známky, jsou pozvaní účastníci již vesměs pohromadě. Dostaveníčko pro všechny, kdož ve slavnosti činně súčastniti se hodlali, určeno bylo již na 10. hodinu ranní, a poněvadž málo kdo pouhým divákem zůstati chtěl, přesídlila se všechna letní společnost krymská hned dopoledne do Gurzufu. Odpoledne trousili se již toliko hosté druhé a třetí řady, a já byl jsem zajisté jedním z posledních.

Na trávnících, ve stromořadích i v houštinách šumělo všude slavnostní veselí, ozývaly se smích, hudba a střelba. Triumfalní oblouky, pyramidy z kvetoucích rostlin, festóny, stožáry s mohutnými prapory, fantastické vodotrysky a kvítím veskrze ověšená lešení pro večerní ohňostroje — to vše a ještě mnoho jiných věcí označovalo vlastní jeviště slavnosti uprostřed parku. Kdo nebyl zaměstnán přípravami ku slavnostním aktům, hověl si na některém vršku pod majestátními cedry a kochal se pohledem na Gurzuf a park ve slavnostním rouše, anebo přisedal obchůzkou k veselým malým společnostem, kteréž ve stínu pinií, fíků nebo mohutných vavřínů tu a tam rozloženy byly kolem praskavých ohýnků, u nichž lesklé samovary hučely a ve křišťálových číškách zlatoskvoucí, vonný odvar čínského čaje se jiskřil. V nejvyšších pak lesních polohách tábořily tlupy vesnického lidu z okolí, v malebném svátečním kroji, pálily veliké ohně, pily čaj, jedly zákusky, kouřily papirosy a tančily podle melodií, kteréž jim pištělo několik italských pifferarů. Tu a tam vypalovali junáci „panstvu na počest“ bambitky a vztyčovali na špicích nejvyšších stromů trojbarevné vlajky.

V zámku a ve všech k němu příslušných budovách panoval všude takový ruch přípravní, že si druh druha ani nevšímal. To bylo obzvláště vítané mně, kterýž jsem jenom s několika účastníky slavnosti se znal; i šel jsem tedy a vyhledal si bez všelikých okolků plukovníka Bogdanova. Seděl či vlastně ležel u nohou paní Caesariny, kteráž byla se stařičkou paní Annou Semenovnou Gončarovou a její pravnučkou, slečnou Olgou Nikolajevnou, pod obrovským vlašským kaštanem na mírném svahu s překrásnou vyhlídkou se usadila, a vypravoval jí cosi s neobyčejným interessem. Uvítali mne srdečně, podali ihned také čaje a zákusek, a paní Caesarina dovolila pak, abych se na druhou stranu k jejím nohám posadil. Byla roztomilá, jako vždy, a zářila radostí.

„Proč pak jste nepřijel hned ráno?“ plísnila mne žertovně. „Mohl jste také pomáhat. Snad se znáte trochu v rytířských zbrojích a úborech? . . . Neznáte? Ubohý! Můj muž říká, že není nic krásnějšího na světě, než takový rytířský turnaj — rozumějte: jako druhdy bývaly, že byl rytířský oblek jedině malebný, rytířský meč a krunýř jedině mužů důstojný, rytířský hold kráse jedině poetický a tak dále; zkrátka on stal se v posledních letech nadšeným ctitelem středověkého rytířstva, a proto zvolili si ho zde také, aby uspořádal rytířskou hru na koních, caroussel tomu u vás na západě říkají. Právě pak vypra-

vuje mi, jaké měli dnes živé rokování a hádání ohledně volby královny ku dnešní slavnosti. Dvůr nepřijede, sice by musila býti královnou slavnosti buď sama carevna nebo některá z velkých kněžen, ale takto odbude se slavnost jen mezi námi a tím stala se volba královny choulostivou otázkou. Prosím vás — ale nesmějte se dříve, než dopovím — která pak z nás zde přítomných paní anebo která z našich slečen nemohla by býti královnou, hahaha! A doložme: která pak by jí býti nechtěla? Pánové ocítili se ve velmi trapné situaci: jednu musí nade všechny vyznamenat a žádnou nesmí urazit. Toť přece úkol, hodný největšího diplomata našeho věku!“

„Caesarina se směje,“ ujal se na to slova Bogdanov, „ale ujišťuju vás, že to není žádný žert. Program slavnosti byl rychle sestaven v pevné důvěře, že aspoň někdo z carské rodiny sem zavítá, a nyní nedá se už nic změnit; královnu musíme míti, sice by bylo všechno zkaženo, ale odkud ji vzíti, aby ostatní naše dámy nebyly pohoršeny? Vyznamenáme-li některou paní nebo slečnu volbou, urazíme aneb aspoň snížíme tím ostatní, a kdybychom náhodě volbu zůstavili a prostě některé jméno vylosovali, nepřijala by nám asi žádná z našich dam hodnost královny, poněvadž by tato nebyla žádným vyznamenáním, žádnou skutečnou poctou. Co tedy počíti? . . . Pánové v dnešní ranní schůzi nevěděli si rady ani pomoci. Tu povstal kníže Lvickij a promluvil asi v tato slova: „Jsme, pánové milí, v nesnázi, ze kteréž nás vyvésti může jenom smělé, nad obyčejný názor a utkvělý předsudek povznešené rozhodnutí. Ohlížejme se v kruhu našich, zde přítomných děv a paní jak chceme — nenalezneme žádnou, kteráž by krásou, duchem, bohatstvím nebo rodem tak nad ostatní vynikala, abychom ji v čelo dnešní slavnosti mohli postavit, neponižujíce tím ostatních. Avšak kdybychom měli dámu krásnou, duchaplnou a bohatou, kteráž by, nepatříc do užšího kruhu letních obyvatelů jižního břehu, zde právě hostem byla a ode všech nás, dam i pánů, zvláštního jakéhosi ohledu žádati právo měla . . . zdaž nebyla by tu pomoc snadná?“ — „Ovšem že,“ odpovězeno mu se všech stran, „ale víte o takové dámě?“ — „Vím,“ zvolal poněkud rozechvělým hlasem Lvickij a tvář jeho se při tom hluboce zarděla, „vím a vy znáte ji také. Co do zjevu nemá zde sobě rovné a také ku dnešní slavnosti naší má vztah velice významný: dáma ta zachovala carovi život, ona spůsobila radostný obrat, kterýž dnes oslaviti se chystáme, a zasloužila si takto díky všech upřímných Rusů. Navrhuji tedy, abychom zvolili za královnu dnešní slavnosti kněžnu Salomonidu Platonovnu Sachalinovou!“ — Shromáždění bylo tímto návrhem velice překvapeno a nikdo nevěděl z počátku, co by odpověděl. Zdálo se, že rozpaky tím dostoupily svého vrcholu. Trapnou přestávku, kteráž po řeči knížete Lvického nastala, přerušil náš zdejší hostitel řka: „Co mne se týče, souhlasil bych úplně s návrhem knížete Lvického, ale bojím se, aby tím dámy naše ještě více nebyly pohoršeny . . . ne snad proto, že je Salomonida Platonovna zde jaksi cizinkou, nýbrž . . . nu však vy mi, pánové, porozumíte!“ — „Co tím chcete říci?“ zvolal popuzen Lvickij. — „Náš laskavý hostitel myslí,“ zvolal kdosi v pozadí, „že jsou snad jakési pochybnosti etiketní, že snad dobré jméno kněžnino poslední dobou anebo snad již dříve trochu

utrpělo, tak že by naše přísné dámy snad mohly nám míti za zlé . . .“ Řečník nedomluvil, neboť po těchto slovech vpadl mu mocným hlasem do řeči Lvickij a zvolal: „Můžete, pánové, návrh můj zamítnouti, ale podobných pochybností pronášeti nesmíte, aspoň za mé přítomnosti, neboť Salomonida Platonovna — slyšte to dobře — jest mojí nevěstou!“ — „Bravo, výborně, sláva!“ rozlehlo se jásavě kolem, a bylo vidět, s jak opravdovou radostí většina přítomných pánů vyslechla zprávu, že budou moci Salomonidu Platonovnu zase zbožňovat; hostitel náš pak povstal opět a pravil: „Prohlášením knížete Lvického, jež s upřímnou radostí vítám, rozptýleny ovšem na dobro všechny pochybnosti, kterých jsem se prve osmělil dotknouti a já navrhuji sám nyní, abychom nevěstě našeho vzácného přítele první hold vzdali tím, že ji zvolíme za královnu dnešní slavnosti. Nechť žije tedy královna Salomonida!“ — A takž zvolena byla Salomonida Platonovna akklamací za královnu slavnosti.“

„Anatol Vasiljevič nepodal vám zprávu úplnou,“ prohodila škádlivě ale s dobráckým úsměvem paní Caesarina; „zapomněl vám totiž vypravovat, jak horlivě se on sám o to zasazoval, aby Salomonida byla zvolena.“

„Nebylo té horlivosti tak mnoho,“ odpověděl klidně Bogdanov, „jen co rozum a slušnost kázaly. Avšak lhal bych, kdybych zapíral, že mne to vyznamenání Salomonidy Platonovny srdečně těší — již k vůli příteli Lvickému a pak také proto, že je Salomonida přítelkyní mé rozmilé choti.“

„Šermujete dobře, pane plukovníku,“ zasmála se paní Caesarina, „což mne tím více těší, poněvadž s vámi úplně souhlasím.“

„A nebudou vaše dámy opravdu tou volbou pohoršeny?“ otázal jsem se jaksi nedůvěřivě Bogdanova.

„Nebudou, příteli, jistě nebudou,“ odpověděl plukovník; „neboť Salomonida byla přijata od cara, je opět v carské milosti a jakmile prohlášeno heslo, že dlužno Salomonidu, jakožto carovu ochranitelku vyznamenávat, bude se to obecně považovat za povinný akt loyality a ta je u nás, jak víte, nezměrná.“

„Zvolením za královnu dnešní slavnosti bude tedy Salomonida Platonovna také společensky úplně rehabilitována?“ tázal jsem se dále.

„Zajisté,“ odpověděl Bogdanov, „co by ještě k naprosté rehabilitaci scházelo, doplní sňatek s knížetem Lvickým.“

„Lze tedy říci, že slaví kněžna dokonalý triumf nad svými odpůrci,“ připomenul jsem zkoumavě.

„Dokonalý!“ odpověděl určitě Bogdanov.

„To jest,“ namítla paní Caesarina, „doufáme, že dokonalého triumfu docílí; avšak prozatím nemá ještě zcela vyhráno. Přijeli sem někteří hosté z Petrohradu, a lidé, kteří mnoho vědí, aneb aspoň výborně hádat umějí, tvrdí, že tito hosté nic dobrého nezamýšlejí — jsouť prý to nejúhlavnější nepřátelé Salomonidy Platonovny, kteří tuto jaksi poslední a rozhodný boj s ní chtějí svésti.“

„Ale co pak mohou ti lidé dokázat, když sám císař ku kněžně milostivě se nachýlil a společnost ji do svého středu zase přijala?“ otázala se s jakýmsi podivením stařičká paní Anna Semenovna Gončarová.

„Odpusťte, madame,“ poučovala paní Caesarina, „ti lidé by ovšem nezmohli nic, kdyby nebyli vynikajícími nástroji tajné státní policie.“

„Ale státní policie nemůže a nesmí se přece bouřit proti majestatu?“ namítala už s jakýmsi rozhorlením stoletá matrona.

„Přímo se vůli mocnářově arci protiviti nesmí,“ vykládala zase paní Caesarina, „avšak vynikající členové její mohou svůj odboj zastříti nejloyalnější maskou starostlivé pečlivosti o blaho státu a bezpečnost majestátu a provésti takto největší hanebnost.“

„A proč by to činili?“ na to zase Anna Semenovna.

„Jste příliš šlechetná, madame, a nemůžete tudíž často pohnutek lidské zloby ani pochopit,“ odtušila paní Caesarina; „avšak pochopíte zajisté, uslyšíte-li, že sem přijela také pověstná baronka Alexandra Sergějevna, nazvaná „dáma s hvězdou“ a že tato hetéra Salomonidu Platonovnu jako furie stíhá za to, že Salomonida druhdy v lásce nad ní zvítězila . . . Alexandra Sergějevna dělala si druhdy naděje na knížete Sachalina . . .“

„A myslíte opravdu, že sem tato furie přišla, aby Salomonidu opět zničila? . . . Pravím opět, neboť rozpomínám se právě, že Alexandra Sergějevna byla původkyní processu a vypovězení kněžny Sachalinové.“ pravila s rostoucím interessem matrona.

„Nepochybuji o tom ani dost málo, madame,“ ujišťovala paní Caesarina, „neboť zaslechla jsem, že Alexandra Sergějevna tu a tam na Salomonidu se vyptává a od prostých lidí všelicos v tom smyslu vyzvídá. Uvážíme-li tedy všechny okolnosti, nabudeme přesvědčení, že ona petrohradská policejní Messalina jenom za tím účelem sem přijela, aby rehabilitaci Salomonidy Platonovny zmařila, a v přesvědčení tom utvrdí nás ještě další okolnost, že přijel s Alexandrou neméně pověstný, za čerkesského důstojníka stále převlečený výtečník tajné policie Mamontov, hlavní pomocník Alexandřin při první výpravě proti Salomonidě.“

„Tak, tak!“ přisvědčila stařičká paní a zamyslila se, jakoby o něčem rozhodnouti se chtěla.

„Sám Lvickij, jemuž asi nikdo nebude vyčítati přílišnou bojácnost, pokládá za jisté, že bude provedena velká intriga proti Salomonidě a považuje svůj sňatek — aspoň zde na Rusi — za vážně ohrožený,“ doložila po chvíli paní Caesarina.

„Tak, tedy i Lvickij,“ pravila z myšlenek se probírajíc Anna Semenovna . . . „bylo by mi velice líto! Mám Lvického velmi ráda — jeť on kavalír každým coulem . . . a také Salomonida Platonovna se mi líbí. Nevěřila jsem nikdy klevetám, jež o ní druhdy byly roztrušovány, a včera, když jsem se s ní u vás po letech opět sešla, učinila na mne dojem co nejpříznivější. Ta dáma má řeč, spůsoby a pohyby dokonalé šlechtičny a nikde nevyzrazuje se ani stopa žádné trivialnosti . . . V tom ohledu pak mám přesvědčení stoletou zkušeností získané, že žena nízkého smýšlení aneb podlé povahy nikdy si nedovede osvojiti chování tak ušlechtilé, aby učinila milý dojem na dámu, kteráž — jak jsme druhdy říkaly — vysokou školu společenského brusu prodělala. Nízkost obráží se vždy v některé nuanci mluvy nebo mravu a neujde nikdy oku bystrému a kriticky vycvičenému. Proto myslím, že by neměla naše společnost Salomonidu opouštět . . . A kdyby ji všechno opustilo,

já ji neopustím!... Již k vůli Lvickému... A pak — vždyť mne prosila, abych jí byla ochranitelkou... a jak způsobně to učinila, s jakou něžností a důvěrou!... Ano je rozhodnuto, já ji představím — možná, že to bude dobré!"

„Nesměli bychom, milostivá paní, prosit: komu že hodláte Salomonidu představit?" ptal se s líčenou ostýchavostí Bogdanov.

Stařičká dáma rozhledla se úzkostlivě kolem, jakoby se bála, že ji nepovolané uši poslouchají, a odpověděla s jakousi tajuplnou opatrností:

„To je věc choulostivá.... to by se nemělo nikomu říci! — Avšak vám, přátelé, mohu to asi svěřit... vy zachováte se zajisté diskretně již ze šetrnosti ke mně!... Nuž tedy vězte: Salomonida Platonovna žádala mne na procházce před polednem důtklivě, abych ji představila a odporučila — kněžně Kateřině Dolgoruké. Že císařova přítelkyně zde na Krymu mešká, bude vám nepochybně již známo, ačkoli je tu přísně na zapřenou... Salomonida Platonovna sešla prý se s ní už jednou a mluvila prý s ní také; ale tehda neprohlásila se kněžna Dolgoruká a zůstala tudíž Salomonidě neznámou... Věc je choulostivá, jak praveno, a mimo mne nemohl by Salomonidě zde aspoň nikdo posloužit... Nikdo nemá totiž ani vědět, že je kněžna zde; ona jezdí a chodí tu stále zastřena a incognito zachovává se tak přísně, že ani služebnictvo v Alupce neví, kdo by jejich tajemný host byl — to jest neví anebo tváří se aspoň, jakoby nevědělo... Kněžna Katinka váží si mne velice, promine mi mnoho a učiní mi mnoho k vůli. Proto uvedu k ní Salomonidu a povím jí sama, jaké pikle se kují... Ano, ukážeme jejím nepřátelům, že jsme ještě všechno z mládí nezapomněly, že dovedeme ještě mnohou intrigu zmařit! S té strany se odporu jistě nenadějou!"

Ctihodná matrona pronesla poslední tato slova tak živě, že se jí sanice vymkla a na čele drobounké krůpěje potu vystoupily. Když pak byla slečna Olga Nikolajevna obvyklým úderem sanici opět zarazila a stařence pot s čela setřela, doložila Anna Semenovna umdleným hlasem:

„Vidíte, přátelé, jak se dovedu ještě rozhorlit... Myslím, že jsem byla před půl stoletím usedlejší a chladnější, než nyní; je vidět, že se stávám již nervosní. Ale není také divu, když člověk tolik zloby stále vidí... někdy si myslívám, že byli ještě před padesáti, šedesáti lety lidé celkem přece hodnější, než teď... je to arci domněnka zpozdilá, ale ubraňte se jí!"

Matrona odmlčela se opět a paní Caesarina použila té přestávky, aby položila otázku:

„Vy tedy, madame, pojedete zejtra se Salomonidou do Alupky? Dovolíte-li, nabídneme vám svou ekypáž — koně jsou, jak víte, krotké a to je zde hlavní věc. Budete tak dobrá a přijmete naše nabídnutí?"

„Přijímám velmi ráda, ježto zde vlastních koní nemám a při najatých nikdy zcela klidna nejsem," odpověděla Anna Semenovna.

„V který čas poroučíte, aby byl povoz připraven?"

„V devět, smím-li prosit!"

„Dobrá! V devět bude vás kočár u vrat očekávat."

Předmět byl takto vyčerpán a hovor náš obrátil se v jinou stranu; avšak volná rozprávka, do kteréž jsme se šťastně dostali, nepotrvala dlouho, neboť již ozvaly se táhlé signály, volající rytíře k turnaji. Bogdanov odkvapil co nejrychleji, a také my zvedli jsme se brzy po něm a odebrali se dolů do parku.

Čas k zahájení slavnosti určený již se blížil a všech v Gurzufu přítomných seveřanů zmocňovalo se při podobných událostech obvyklé rozčilení. Teprve nyní spozorovali jsme totiž, že provedeny skutečně přípravy velkolepé a že slavnost nepochybně bude tak skvělá, jak jen čas a vzdálenost od velkého světa vůbec dovolují. Dle plánu od Bogdanova navrženého, měla slavnost sestávati ze tří oddělení: z turnaje čili karousselu pod širým nebem odbývaného, a také širšímu obecenstvu přístupného, pak z cyklu allegorických živých obrazů v divadelním sále zámeckém a posléze z krátkého plesu v sále redoutním.

Rozsáhlé prostranství před zámkem, kdež turnaj odbývati se měl, bylo kolkolem ohraničeno vysokými ballustradami, róžemi pro zvané hosty a tribunami pro širší obecenstvo a vysokými stožáry s vlajkami i dlouhými prapory. Ballustrady, lože i tribuny byly ověšeny purpurovými přikrývkami se zlatým vyšíváním a třepením, festóny ze šťavnatého listoví a řetězy z nádherného kvítí. Uprostřed lóží, proti zámku, stál na zvýšené tribuně pod modrým aksamitovým, zlatem bohatě vyšívaným baldachýnem trůn pro královnu slavnosti, a z dola, z rejdiště, vedla ke trůnu tomu řada širokých, perskými koberci obložených a bílými růžemi posetých stupňů.

Udeřením sedmé hodiny, za úplného ještě denního jasu, zazněly fanfáry trub a víření bubnů na znamení, že královna slavnosti se blíží. A v tutéž chvíli vyšla také ze zámecké branky kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová, provázena dvěma mladými dámami ve středověkém kroji, několika rytíři v lesklé zbroji z téže doby a řadou červeně oděných pážat. Kněžna byla oblečena v bílé atlasové šaty, pošité perlami a diamanty a měla na hlavě diadém z drobných bílých růží. Mladé družky její měly šaty barvité, jedna růžové a druhá modré, obě pak na prsou i ve vlasech bílé růže. Salomonida Platonovna zářila štěstím a vypadala překrásně — tak graciosně, majestátně a půvabně že oči všech diváků s úžasem na ní utkvěly a obecný lid v nadšený jásot propukl. Za hřímavé hudby vystoupila po stupních vzhůru pod baldachýn a posadila se na trůn; u jejích nohou pak zasedly do nízkých křesel obě mladé družky, kdežto pážata po obou stranách širokých stupňů malebně se rozložila. Na to ustala hudba a kolem rozložilo se hluboké, napjaté ticho. Bylo slyšet, jak lidé dychají.

Tu zazněly z dálky znovu třepotavé fanfáry s temným vířením bubnů. Zazněly dvakráte a vše se opět ztišilo. Nastala druhá přestávka několika minut. Ale pojednou zahřímaly plnou silou zvuky veselého slavnostního pochodu, branka do rejdiště se otevřela a do vnitř vjel „král — štítonoš“ s dvěma hlasateli, stanul u stupňů trůnových a vzdav královně rytířský hold prosil vzletnými verši, aby ostatní rytíři a pánové přijeti a královně povinnou poctu vzdáti směli. Když byla Salomonida pokynutím ruky svolení udělila, dali hlasatelé znamení a v tu chvíli objevila se před zámkem špice průvodu neobyčejně malebného a skvě-

lého. Napřed jelo oddělení rytířů a panošů; všichni rytíři měli lehká, stříbrná a zlatá šupinová brnění a přilbice z téhož kovu, ozdobené chocholy a péry. Po rytířském oddělení přijelo osm amazonek na koních a jiných osm v překrásných, pozlacených a postříbřených vozících, jež aksamitem bohatě obloženy a velkými zlatými střapci ověšeny byly. Amazonky měly, jako rytíři prvního oddělení, lehounké zlaté a stříbrné krunýře, takovétéž přilbice s věnci bílých růží a vesměs rozpuštěné vlasy. — Za amazonkami následovalo velké oddělení lovců se sokoly, chrty a všemi druhy loveckého náčiní, na koních i vozmo, a pak zase oddělení ženské, velká toura na saních. Tato byla vrcholem průvodu a o sobě malým divem, neboť sáně závodily spolu nádherou, zářily a skvěly se zlatými ornamenty, skvostnými figurami, amorettami, orly, poprsími mouřenínů a Turků, lvy, ptáky a arabeskami všeho druhu. Všechny sáně měly podobu mušle a v každých seděla bohatě vystrojená dáma. Vzadu stál kavalír ve slavnostním kostymu, s kordem po boku a baretem na hlavě, a řídil zapřažené koně, kteříž skvostně vyšívanými přikrývkami, draperiemi, rolničkami a střapci jakož i pestrými chocholy na hlavách i hřbetech ozdobeni byli a hřívy vysoko načechrané měli. Vedle koní klusali dva běhouni a práskali biči, v čele pak toury jeli na koních dva štolbové s dlouhými bílými holemi. Konec průvodu tvořil dav jízdných panošů, myslivců, pážat, podkoních a vůbec rytířských družin.

Celý průvod objel dvakráte jízdní dráhu, vzdávaje královně všelikým spůsobem nejvyšší poctu. Na to slezli s koní soudcové a usadili se do vysokých gothických židlí po obou stranách královniny lóže, dámy vystoupily z vozů i saní a odebraly se do svých tribun, vozy a sáně opustily arénu a pořadatelé dali znamení, aby se jízdní dráha upravila. Úprava záležela v tom, že rozestaveny v určitých vzdálenostech sloupy hedbávnými látkami potažené a zelenými festóny ověšené; terčové kruhy těchto sloupů měly tvar růží a kdykoli do terče bylo bodnuto, vyskočila všude bílá růže. Když byly sloupy postaveny, zahájeny jezdecké quadrilly s bodáním do terčů, prováděna figurová cvičení a konány umělé jízdy všeho druhu.

V osm hodin dal maršálek turnaje znamení, že hry jsou skončeny a poprosil královnu, aby udělila od soudců vyznamenaným jezdcům odměny a čestné dary. Mladistvé družky královniny sestoupily do arény, přijaly od maršálka odměny a vystoupivše s nimi zase vzhůru postavily se po stranách trůnu tak, aby královna po darech volně mohla sáhati. Na to vystupovali vyznamenaní rytíři ke trůnu, klekali před královnou a přijímali z jejích rukou odměny — řetězy, pokály a zbraně. Rytíř, který první cenou byl vyznamenán, obdržel od královny stříbrnou růži, a když byl hledí nadzvedl, pozdravila v něm Salomonida svého ženicha.

Mezi tím, co královna odměny udílela, ozval se ze zámku rozkošný zpěv „duchů, střehoucích čarovné zrcadlo“, chorál, zvoucí královnu, dámy a rytíře jakož i ostatní hosty, aby jeho zvukův následovali a do zámku se odebrali.

Druhé oddělení slavnosti obsahovalo živé obrazy v „čarovném zrcadle. Divadelní sál, kdež představení se odbývalo, byl bohatě a vkusně vyzdoben guirlandami z růží a grandiosních květů magnolie, volně se

vznášejícími genii a vlajkami s ruskou trikolorou. Když se byli hosté usadili, zahájil střídavý čtverhlasný zpěv neviditelných duchů obrazy, jež v čarovném zrcadle znázorniti měly hlavní momenty ze života carova. Ve velikém černém zrcadle objevila se nejprv allegorická postava upomínky; postava mluvila poetická slova a zvláštní, z neviditelného pramene pocházející hudba ji doprovázela. Mezi tím, co hudba dohrávala, objevil se v zrcadle obraz Petrohradu. Pak následovaly zase sbory se solovými hlasy strážných duchů, vysvětlujícími zpěvem i veršem, co obrazy znamenají, a tím časem objevovaly a rozplývaly se v zrcadle po sobě: allegorické obrazy čtyř ročních počasí, Peterhof, Sevastopol a Malachov kurgan, ruské vojsko vracející se s novým carem z Krymské války, holdovací poselstva asijských knížat a vladařů, svatba carova a výjevy z venkovského života po zrušení nevolnictva; pak zatmělo se zrcadlo temnými oblaky a blesky křižovaly se v něm za burácení větru a hřímání hromu; příšerné páry rozplynuly se, objevilo se jasné nebe, vzduch naplnil se postavami hrdin, vavřínem ověnčených a vítězoslavný hymnus otřásl sálem; když pak hymnus dozníval, objevil se obraz matušky Moskvy, nad níž Aurora se vznášela, obklopená létacími světlými postavami se zlatými harfami v rukách a pějícími hymnus míru a neskonalého blaha. Těžká, zlatem protkaná záclona spustila se na to od stropu a zastřela zrcadlo, a touž dobou ozval se v sousedním sále veselý menuet, zvoucí hosty ku třetímu oddělení slavnosti, do plesu.

Ples uspořádán byl na způsob dvorních plesů, jakožto ples u královny turnaje. Salomonida Platonovna uvedena do tanečního sálu zcela jako královna: napřed kráčel maršálek turnaje s desíti pážaty v červeném obleku s širokými, vlnitými límci, barety na hlavách a kordy po stranách; pak následovaly náčelnice obou ženských quadril z turnaje, amazonek a sáňové, potom náčelníci skupin rytířských a loveckých. Na to malá přestávka — na rameni domácího pána kráčela královna plesu, v bílých atlasových šatech s několika brillantovými růžicemi, s bledě růžovou, perlami posetou vlečkou, velkými diamanty ve vlasech a bílými růžemi na prsou. Za královnou následovaly její mladistvé společnice, pak zase několik pážat a posléz smíšený zástup dam a pánů v moderních toilettách.

Pohled na plný téměř taneční sál byl rozkošný: ze tří velkých křišťálových lustrů rozlévala se mocná záře bílého světla, kteréž se od lesklých mramorových stěn ostře odráželo; do tohoto jasu mísil se jiskřivý lesk zlatých a stříbrných šupinových brnění jakož i skvostných zbraní, jež netančící zástupcové turnajového rytířstva na sobě podrželi, dále oheň skvostných drahokamů, jež dámám ve vlasech, na šíji a hrudi svítily a posléz magické sálání tolika velkých, krásných očí . . . K tomu elegance a vkusná nádhera historických, fantastických i moderních damských obleků, líbezná lahoda tváří a oslňující půvab kvetoucích dívčin — obraz to plný poetického kouzla a povznášející krásy. — Salomonida Platonovna usedla na estradě hořejšího konce sálu na pozlacené, trůnu podobné křeslo a panstvo utvořilo před ní kruh dle turnajového pořadu; usadivši se, učinila na všechny strany úsměvem provázenou poklonu, načež pánové a dámy kolem hlubokými poklonami odpověděli. Tím bylo holdování odbyto, a královna zahájila cercle;

promluvivši několik slov s nejblíže stojícími dámami a pány, obešla Salomonida Platonovna, provázena domácím pánem a maršálkem turnaje, zvolna celý kruh, dala si představiti všechny čelnější hosty a poctivši každého nějakou vlídnou poznámkou, vrátila se na trůn a dala znamení, aby tance začaly. První tanec byl valčík, druhý contredanse a teprve při třetím, menuetu, odvedena byla Salomonida od knížete Lvického a maršálka turnaje do kola a tanečního rejc, kterýž potom už jenom vždy na okamžik opouštěla. Po menuetu tančila se polka, pak následoval druhý contredanse, potom zase valčík, na to lancier a když byly zvuky třetího valčiku dozněly, ohlášena večeře, kteráž se ve všech okolních komnatách podávala. Večeří byla celá slavnost ukončena a většina hostů rozejela se za svitu plného měsíce a lahodné, ambrosické noci. Hosté pak, kteří v Gurzufu přenocovati měli, uchýlili se do svých komnat.

Také já učinil jsem tak, ale usnouti lze nebylo. Dojmy skvělé, pestré slavnosti a zejmena netušeného vyznamenání, jehož se tu Salomonidě Platonovně bylo dostalo, rozechvěly mne v samých útrobách, a co slavnost nezmohla, dočinila hostina.

Španělské víno v krvi, sedm vybraných krasavic ve zlacených rámcích na stěnách — k tomu patří ještě noc benátská! Uzřel jsem ji. Nedalo mi meškat v uzavřených stěnách komnaty; ven pudil mne všechen smysl, znovu ven do opojného kouzla jižní noci přímořské. Roztouženě kráčím vysokým loubím nádherných stromů. Zář měsíce, jako veletok etherického stříbra rozlévá se v korunách cedrů, vlašských sosen a ořechů, rozptyluje se v lesklém listí a dopadá tenkými pásmy dolů, kdež v houštinách vavřínu a v křoviskách květem překypujících fantastické maluje stíny. Sad spí a dechu jeho, ambry všech kořenitých vůní, neuslyšíš, leda co slabounké chvění v nepohnutých haluzích, jako kdyby duchové tichými větvemi se prosmýkali. Ticho na nebi i na zemi; jen moře v zátoce jako ve snách štěbetá. Mořský vánek dovedl mne stezkou nejkratší k zátoce. Převelebný obraze, dosud kořím se tvému zjevu! Okrouhlý, do vysokých břehů hluboce zakrojený záliv tetelí se v měsíčné záři jako jezero rtuti a rozplývá se pozvolna v širém oceanu, jehož hřbet na obzoru milliardami křišťalových šupin se míhá. Černé stíny křivolakých břehů vroubí lesklou, slabounce zvlněnou hladinu zátoky, a kde jaká pěnka se utvoří, zajiskří se tisícem různobarvých jisker. Na levo strmí zasmušile mračný „Medvěd“, pod ním choulí se k vodě „Medvídě“, a několik vlnami a větrem ku podivu vyhryzených skalisk, odpadky to starého mysu, krčí se kolem nich obou jaksi přítulně a přec bojácně. — Mezi skalisky provlékají se, že spící vlny sotva o tom zvídají, ploužívé lodičky rybáků, a na kostrbatých hlavách těch skalisk nocují hejna mořských ptáků, mezi nimiž bílé čajky jako lysiny se odlišují. Od východu na jih přeletují obzorem lodi s rozvinutými plachtami, plovoucí k rannímu trhu do Jalty. Zmizely lodi kupčíků i kocábky rybářů.

Pojednou rozlil se po hladině zátoky jasný, třaslavý zpěv ženy, a roj vyplašených čajek zatleskal zděšeně vzduchem. Odkud přichází hlas roztoužené pěnice, klokotající, jakoby do objetí volal miláčka?... Tam za „Medvídkem“ vyčnívá půl malé loďky a na šíji balvanu stanula

děva prostovlasá, bílý závoj k bokům spustivší. Pěje chvíli — pak opřevši hlavu o loket pozírá tiše k bledé luně. Je zase ticho kolem, jako na poušti. Vlnka vlnku mlčky houpá a stíny na vodě přestaly se kymácet. Pojednou ozvalo se tleskání dvou silných vesel, a kolem mysu vjela do zátoky, jako střela, bílá loďka se svislou plachtou. Rýhuje prudce slanou vodu, k „Medvídku“ se stáčí .... již je u něho. „Aliké“ — „Gildiriim!“ ozvaly se dva mladé hlasy a děva zmizela s balvanu. Zdálo se mi, že slyším horoucí celování. Za chvíli kolébala se bílá loďka zvolna ze zátoky a v ní dvě těsně k sobě přitulené postavy.

— — — — — — — — — — — — — — —

Zvolna vracel jsem se k zámeckému parku. Stíny řídkého majestátního stromoví prostíraly se křivolakými tvary po šťavnaté zeleni trávníků, stříbrné světlo luny třepotalo se mezi nimi a jiskřilo se v rosných krůpějích na stéblech trávy a tyčinkách květových kalíšků, moře v dáli tajemně šumělo a v koruně obrovského cedru tloukl unyle slavík. Ulehl jsem do stínu velebného stromu a naslouchal opojným zvukům té nedostižné písně lásky. Jaké to kouzlo v přírodě, jak posvátný kolem klid a pokoj!... Mysl má ponořila se v luzné snění a v polojasných vidinách těch ukonejšeny čivy mé až ku spaní. Však neusnul jsem, neboť pojednou vyrušily mne lidské kroky a hlasy — muž jakýsi kráčel kolem s dámou, kterouž něžně a pevně kolem pasu držel.

„Nuže, věříš tedy, že láska má nevychladla, že tě dosud zbožňuji, jako tehda, když tvůj slib jsem obdržel?“

„Věřím, můj Viktore!“

„A miluješ mne také?“

„Viktore, ty pochybuješ?“

„Již nepochybuji, nýbrž jásám! Salomonido, jsi tedy mou, mou na věky?“

„Tvou, Viktore, pokud vůle tvá bude, tvou pokornou ženou!“

Muž a žena se prudce objali a dlouho vroucně celovali. Pak, když slavík dopěl, odešli.

Se sklopenou hlavou a zase pln podivných myšlének vracel jsem se do zámku.

VI.

Bachčisaraj má jméno, abych tak řekl, poeticky zvučné. Při jeho vyslovení slyšíme zvuk starobylé harfy, píseň alkoránu a táhlé volání s minaretů; fantasie vidí obrazy z neporušeného mohamedánstva, v kámen vtělené arabské myšlénky, slavný pomník přemocného druhdy Tatarstva, luxus a rozkošnictví velmožných chánů a na konec — vězení Marie Potocké. Ani kdyby nebylo historie „krymskotatarské hordy“, sama poesie nesmrtelného Puškina byla by Bachčisaraj slavným učinila po celém světě. Ale právě proto, že každý do Bachčisaraje vjíždí pln poetických představ, s rozčeřenou fantasií a v očekávání věcí nádherně lesklých, působí skutečnost nemalé sklamání.

Bachčisaraj je prototyp a vzor měst tatarských. Krym náleží sice k Rusku, ale Rusko zachovalo přísně a věrně ráz i tradice tohoto

historicky poetického zákoutí. Nač se podíváš a čeho se dotkneš, všechno je dokonale tatarské a mohamedánské. Vstoupiv do města, jsi zcela v Asii, a ni nejmenší věc nevyruší tě z této zajímavé illuse. Člověk dýchá zcela nový vzduch a oči musí všemu teprve uvykat.

Bachčisaraj rozkládá se podél hlubokého a úzkého údolí, velké kamenité rokle, s obou stran ohražené obrovskými skalami, kteréž nad okrajinami města hrozivě visí, jakoby je každou chvíli chtěly rozdrtit. Bachčisarajská roklina má asi pět verst (pět sedmin míle) délky a na nejširším místě sotva jednu verstu šířky; jí probíhá nepatrná říčka, kteréž se říká „Čurjuk-su" to jest „shnilá čili smrdutá voda", název to skoro případný, neboť voda tohoto potoku jest přímou protivou k ostatním pramenům, jejichž křišťálová a lahodná voda ze sto a devatenácti fontánů se řine.

Bachčisaraj vypadá, jakoby byl do té rokle vysypán. Z daleka vidíš domy na sobě, vrstvu na vrstvě; jedny sbíhají s té, druhé s oné strany a v dolinách jest jich nejvíce nasypáno. Celé město je mimo to jaksi k zemi přikrčeno, čímž ale originalnost a malebnost jeho se ještě zvyšuje. Mně zdálo se, jakoby se celé město kořilo před velkolepým, druhdy nádherným a bohatým „palácem zahrad", v němž síla Tatarstva se obrazila a v němž dlouho sídlili chánové krymské hordy v přepychu a lůně rozmařilých, sladkých rozkoší, na chloubu a pýchu svých národů.

Hlavní, dlouhá ulice, kteráž na dvě versty rovnoběžně s údolím na sklonu hory se vine, zahrnuje v sobě celý charakter města. Tato „třída" je dlážděná, ale tak, že vůz ustavičně na pravo a na levo sebou hází a zmítá, jako kocábka na rozbouřeném moři; jen hodinu takto jeti, a člověk musil by dostat mořskou nemoc. Jeda touto třídou, měl jsem opravdu strach, že si z nenadání jazyk překousnu, anebo že z vozu vyletím do některého otevřeného krámu. Ustavičně hrozilo nebezpečí, že vůz, jak zběsile sebou házel, nějaký krám rozbije anebo že sám se rozsype. — Hlavní třída je od začátku až do konce plna kramářských bud a otevřených dílen, v nichž se tatarský průmysl zrovna tak primitivně provozuje, jako před stalety; na tatarská řemesla a jejich výrobky neměly zde dosud ani nejmenšího vlivu móda a novověké vynálezy. Jen tu a tam vyrábí se lecos s tureckým uhlazeným vkusem, ale skoro jen pro cizince; věci pro praktickou potřebu nezlepšily a nezměnily se od chánských dob ani dost málo. Kupecké boudy a řemeslnické dílny jsou vesměs otevřené kůlny na dřevěných sloupcích, bez dveří a oken; zde sedí na podezděné krámské tabuli kupec mezi svým zbožím a prodává; zde pracuje před očima kolem jdoucích řemeslník do zásoby i na zakázku. — Trepky a střevíčky z barevných koží, známých orientalských forem, rozličné věci z maroquinu a hedbávu, hrubé hrnčířské zboží, nože a zbraně, sedla, opasky, sáčky na peníze a na tabák a jiné toho druhu pestré drobotiny jsou zde hlavním zbožím kramářským. Nejzajímavější jsou dílny, v nichž z pravidla také zároveň obchod se provozuje. Zde vidíte na příklad vyložené pekařské zboží, na druhé polovici krámské tabule válí pekař těsto, vzadu ze stěny zeje řada vytopených pecí, do nichž pomocník vykynuté pečivo vsází, anebo z nichž vřelé chleby vytahuje. Jinde je

kuchyně: řady mis a talířů s rozmanitými krměmi a hned za nimi vidíte názorně, jak se lačnému obecenstvu potrava připravuje . . . máte-li dobrý žaludek, studujte nějakou chvíli tatarské veřejné kuchařství! Tamo v těch kolnách okovávají voly, valchují kůže, šijou boty; onde zase předou bavlnu, vedle pak sekají řezníci maso a opodál pekou paštiky; jinde sedí s velikými brejlemi a s výrazem dokonalé autority vážní bradýři, udílejí audience a rady anebo maltretují otupělými břitvami hlavy svých „pacientů", až těmto bolestí slzy z očí kanou, a opět jinde vrtají soustružníci se stoickou trpělivostí dýmkové troubele z višňových nebo jasmínových prutů atd.

Větší domy této třídy nemají mimo přepodivné balkóny a pavlače nic zvláštního; nejvíce nápadné jsou komíny, jež malé vížky tvoří, a okna, která často docela scházejí. Mnohý velký dům má v průčelí toliko dvě, tři okna, menší domky jsou často zcela bez oken, místo skleněných tabulí je velmi zhusta zasazena do oken pouze železná mřížka. Od místa k místu rozstupují se špinavé kramářské boudy, a tu uvidíte úzkou, stočenou rokli, která na pohled do nějaké propasti sbíhá — jest to příční ulička, vedoucí v dolejší část města. Tam, hluboko pod sebou, vidíte mezi kvetoucími mandlemi a broskvemi ploské střechy domků, z nichž vzhůru strmí minarety a jejich živý pravzor, nádherné vlašské topoly. Hledíte-li odtud dolů, zdá se vám, jakoby dvě, tři vrstvy domků na sobě stály, jeden na střeše druhého; pohled to velice zajímavý — ale jaká to asi jízda dolů po těchto „čertových schodech?" A přece jezdí tudy nahoru a dolů tatarští jezdci i vozkové jako na posměch fysikalním zákonům o pádu a nakloněné ploše. Jděte o něco dále a scéna se docela převrátí: místo abyste pod sebou viděli propasť naplněnou stromovím a střechami, jste sami na dně propasti, od něhož vzhůru vystupují řady domků: jedny vyrůstají ze střech druhých a přese všechny přehýbá se strašná skála, jakoby se již již dolů řítila, aby rozdrtila domy i lidi.

Jako všechna mohamedánská a vůbec orientalská města je i Bachčisaraj velice nečistý: na ulicích je plno smetí a prachu a každý vylévá na ulici, co se mu jen líbí! Židovské pak město jest tu „skvěle" nahraženo předměstím cigánským. Tento výběžek města je pasořitní hnízdo pustých divochů, nezřízená obec troglodytů. Podivná, kalem přetékající směsice znešvařené, polonahé sběře peleší se tu ve špinavých slujích, jež buď příroda sama nebo největší nedbalost do skal vydlabala, v nečinnosti a mravní hnilobě. Kolonie samovolných pariův! Šeredné hadry a cáry odívají ten lid polou zvířecí, jiné vlají s bidel a suší se na skalách, po nichž se vzhůru plouží modravý smrdutý kouř, jakoby se v těch cikánských brlohách mrchy pálily. Jakmile vůz cizincův zarachotí, vylízají z děr, jako opice a štěňata, nahé umouněné děti a ženy, jež v těle více kostí mají, než ryby, obstupují cestu a vymáhají skuhravě poplatek. Ale i v této kalužině a rozedranosti lze vidět lidskou krásu: objevil jsem mladé dívky nádherných orientalských forem a ztepilosti opravdu klassické; není jich těžko nalézti, neboť jsou ze zdařilých tvarů svého těla hrdé a ukazují je proto směle a chlubně . . . Můj vůz uvítala tlupa kluků, zamračených, s pohledem jestřábů a s vlasy jako zježené peří havranní, s orlími nosy a bezúhonnými tvářemi; jeden

zvedl kus bláta, hodil mlčky po mně, a v jakémsi němém hněvu házeli za mnou blátem i ostatní, až jsem z dostřelu jim vyjel.

Bachčisaraj je město eminentně tatarské, tak tatarské, že je až člověku úzko. Nikde nevidíš evropské tváře, všude jen ostře vyvinuté typy mongolo-tatarské; neuslyšíš hlaholu jiného, než tatarského, neuzříš oděvu než nohajského nebo tureckého. Turecký mrav je „dobrým tónem“ tříd vznešenějších; lidé, kteří si způsob života uhlazují a civilisují, dělají ze sebe Turky. Turci jsou jejich Francouzové. Chtějí-li nějakou věc jakožto výtečnou a vybranou poznamenat, říkají, že je turecká. Proti tomu nedá se nic namítat, neboť turecký živel hodí se k tatarskému velmi harmonicky; Tatar v turbanu a květnatém „bagdadském“ kaftanu je zjev velmi zajímavý. Já aspoň díval jsem se s velikým zalíbením na bachčisarajské aristokraty, kterak s dlouhým plnovousem a v úplném tureckém kroji, s podloženýma nohama na balkónech sedali, z malých číšek černou kávu pili, ze dlouhých čibuků kouřili a zcela bezohledně přes zábradlí do ulice plivali. Pouhá nenucenost!

Obyvatelstvo Bachčisaraje páčí se na 15 až 20.000 duší ve 3000 domů; v tom čísle jsou prý zahrnuty asi 3000 Rusů a cizinců, avšak pochybuji o tom. Tatarský živel je zde tak rozhodně, ba výhradně panující, že by člověk ani nevěřil, že je to město v říši ruské; neuvidíš nikde vojáka, ani žandarma nebo policajta ruského; jak zde žili za dob chánů, žijí Bachčisarajští i nyní. Ruský nápis je tu velikou vzácností, jakož vůbec Tataři krymští ruského jazyka užívají jenom v čas nezbytné potřeby. — Obecný předsudek má za to, že jsou Tataři naprosto nevzdělaní a že žádných škol nemají, pokud jim ruská vláda jich nevnucuje; zatím však ukazuje statistika, že je v prostém lidu tatarském počátečné vzdělání (čtení a psaní) rozšířenější, než průměrně ve Francii. Tataři, jakožto synové stepi a nezjemnělá děcka přírody, mají ovšem způsob života primitivní a celkem surový, ale nikdo nesmí říci, že by byli obmezení nebo nejapní; pobuď jen několik dní mezi nimi a poznáš jejich bystrou, rychle chápající mysl a břitkou soudnost, kteráž zajisté velkého vzdělání schopna i hodna jest. Dosud má Bachčisaraj jenom dva druhy škol: elementární čili dětské, a tak zvané medresy, v nichž vědám se vyučuje; do těchto medres chodí tatarští mladíci, kteří se veřejným úřadům nebo službě v mešitách chtějí věnovat. Rozliční chánové založili je a měli v nich svou největší chloubu, tak že si v nich někteří i hroby a pomníky vymínili. Mimo náboženství, jemuž effendi vyučuje, přednáší se v medresách dějepis, počtářství a hvězdářství. Mešit je v Bachčisaraji 35 a krom toho jeden chrám řecký, jeden arménský a jedna karaimská synagoga.

Připomenul jsem už na jiném místě, že jsou Tataři aspoň zevně lidé střídmí a přísných mravů. Vína nepijou a to je velká škoda, neboť se rodí na Krymu tak výborné; ženy jejich žijou takřka v hermetickém uzavření a to je zase velká chyba, neboť rodí se Bachčisarajským děvy velmi půvabné. Bachčisaraj má slavné ovoce, jemuž také velká péče se věnuje; rodí se ho množství až úžasné a také se ho úžasná spousta pojídá. Tak ostrý lid a jí tolik sladkého ovoce! Nesluší mu a myslím, že mu nejsou ani na prospěch ty obrovské melouny, broskve, meruňky, fíky a granáty. Kdyby Tataři víno přijali a místo ovoce více masitých

krmí požívali, změnila by se zajisté všechna tvářnost města. Také kdyby tatarské ženy více se světem obcovaly, byla by tvář Bachčisaraje zajímavější a pestřejší; ale takto je na ulicích veliká jednotvárnost: samý muž a samý muž, a k vůli změně trochu kluků osmáhlých jako uzenina a rozčepejřených jako jestřábi. I těm cáravým uličníkům je smutno bez děvčat, což teprve cizinci! Člověk by z pohledu soudil, že je někde v ústřední obci skopců, a ono zatím zrovna naopak. Ženská na ulici je vskutku bílá vrána. Musí-li nezbytně vyjít, je celá bílým rouchem zahalena, a také tvář má složeným bílým závojem převázanou, tak že jen nos a oči jsou volny, a zvědavec nikdy ani vypátrat nedovede, je-li hezká nebo šeredná. To jsou už na jižním břehu přece jiné Tatarky!

Kdo Bachčisaraj navštíviti hodlá, učiní nejlépe, když si u některého ruského gubernatora vezme písemné dovolení, že smí se ubytovat v chánském paláci. Takovým listem kdo se vykáže, obdrží po evropsku zařízený pokojík, a vrátný obstará mu všechno jen možné. Jinak musí se cizinec ubytovat v některém „chanu“ čili zájezdním domě anebo u některého Tatara, nechce-li se spokojiti komnatkou v „kavárně.“ — Tatarská kavárna čili restaurace není zvenčí znamenaná, ale každý vám ji hned ukáže. Vystoupíte do prvního patra: velký, čtverhranný, jasný salón úpravy zcela orientalské, překvapí vás velmi příjemně. V oknech jsou místo skel řídké mříže. Na straně, kudy se vchází, je salón přepažen žlutě lakovaným nízkým zábradlím, a tím je vyznačena cesta k pokojíkům; stěny salónu jsou pestře vymalované a prosté všech okras až na veliké, růžovým závojem zastřené zrcadlo ve zlatém rámci. Podél stěn salónu a podél řečeného zábradlí jsou rozestaveny nízké divany, a počet míst je vyznačen malými, ke zdi nebo k zábradlí přiloženými opíracími polštáři. Zde hoví si, po turecku sedíce, Tataři, popíjejí černou kávu nebo čaj a kouří. Cizinec může jíti do pokojíku, kdež nalezne čistě prostřený stůl, slaměné židle a železnou, úpravně ustlanou postel. Kávy se podává číška pramalinká, ale za to výborné, silné a vonné.

* * *

Nedočkavě spěchá cizinec, sotva že byl kvapným pohledem pojal povšechný obraz města, ku slavnému chánskému dvorci. Zde je střed města, zde vlastní Bachčisaraj, neboť „bachči-saraj“ čili „baghče-saraj“ znamená „palác zahrad“ a chánský dvorec byl druhdy vskutku palácem zahrad. Rozkládalyť se nad jeho střechami a přízemními sady vrchní čili vzdušné zahrady, jako druhdy v Babyloně; věčná škoda, že jich nebylo ušetřeno; vojsko maršálka Minicha strhalo je roku 1736 po dobytí Bachčisaraje a jen divokou révou bujně propletené schody ukazují nyní, kudy se za dob krymské hordy vstupovalo k oněm umělým rájům, kdež největší nádhera rostlin, rozkošný vzduch a překrásná vyhlídka oslazovaly rozkoše lásky. Bohatý a velice lidnatý býval Bachčisaraj, a palác jeho byl korunou tohoto bohatství a výstavou tatarsko-orientalské nádhery. V čas války s ruskými vojsky uchvátil jej dvakráte požár a chánský palác už nikdy se úplně neobnovil. Jen hlavní část jeho, vlastní sídlo chánů se zachovalo.

Do chánského dvorce vchází se přes malý kamenný most a elegantní pestrou branou. Bránu, jakož i všechny stěny paláců a všechny dvéře uvnitř i zevnitř zdobí nesčíslné tatarské nápisy, kouzelné šifry ve zlatě a stříbře, protkané křiklavými malbami, vyobrazujícími skupiny skutečných i idealních květin a rozličných druhů ovoce, cizokrajné a fantasticky netvorné ptáky, pak všeho druhu arabesky a kudrlinky. Křídla paláců tvoří jaksi hradby kolem zahrad a dvorů a ze střech jejich strmí vzhůru minarety a malebné mauretanské komíny. Celý chánský dvorec připadá mi jako architektonicky provedený sen Tatara, meškajícího v Arabii, co arabská poesie ve hlavě mongolské. Všechno je orientalské a mahomedánské a přece nevřadíš to do žádného určitého slohu.

Chánský dvorec je nyní tichý jako hrob; mimo intendanta, kněze palácové mešity a několika sluhů nebydlí v něm nikdo. Ticho je tam a smutno, jako ve hrobce, a přece tak příjemno! Vejdi branou, a máš před sebou napolo sice pustý, ale přec líbezný dvůr, prostranný, plný slunečního jasu a zelený co břečťan: krásné jižní stromy ze starých dob obstupují rozmanité pavillony a zastiňují sedátka, na nichž teď nikdo nesedá. Jak mile se tu dýchá! Jakési lehounké teplo probíhá žilami a všechen nerv cítí slabé rozechvění: jest mi, jakoby zde byl zůstal duch věčně překypující orientalské lásky, a jakoby rozehřívající dech jeho vanul ze všech stěn, ze stromů i ze vzduchu. Tam na vyvýšeném krytém tarasu, jejž pozlacená mříž uzavírá, sedal po obědě chán krymské hordy se svými ženami a pil černou kávu, a v popředí tarasu, v suchém nyní mramorovém vodojemu, jejž stinné vrby malebně vroubí, koupaly se rozmarné odalisky. Bezděky vyplňuje fantasie tato místa obrazem života, jaký zde druhdy býval, a přeludy její jsou tak živé, že se ucho slyšeti domnívá šplýchání vody a veselé laškování vil harému. Po pravé straně vidíš obydlí chánů, harém, lázně, oddělené zahrady a vysokou věž, kteráž onu pozlacenou mříži uzavírá; na levé straně stojí velká mešita se štíhlými minarety, a vedle ní prostírá se hřbitov dvořanů a knížat tatarských mezi dvěma velkými náhrobními pavillony; na protějším konci nádvoří stojí kiosk a před ním uprostřed stinných vrb nový turecký fontán, na němž tureckým písmem je vytesáno jméno cara Alexandra I. A to všeckno je obstoupeno řadou amfitheatralně rozložených zahrad, přiléhajících k obrovské ohradě skal, jež město obmykají.

Působí-li už genialní stavba jednotlivých budov paláců dojem velmi příjemný, naplňují navštěvovatele ještě lahodnějším pocitem přečetné fontány, z nichž věčně bublavá voda prýští. „Palác zahrad" mohl se právem také nazývati „palácem fontánů". Zde proskakuje všude ledová voda: na hřbitově, v zahradách, v komnatách i v předsíních, jakoby byl ten starý palác protkán žilami, v nichž živá voda koluje.

Ale žádný z těchto živých fontánů nezajímá cizince; onť pátravě se ohlíží a hledá proslulý „bachčisarajský fontán" Puškinův, fontán slz, fontán Marie Potocké, a jeho blížence: fontán zlatý, fontán chánův. Hledá je někde v nádherném stromoví, v poeticky krásném koutě sadu, a nenachází jich. Zatím uvádí ho průvodčí hlavním vchodem do obydlí chánova a ukazuje hned na začátku polotemné klenuté předsíně: „Zde

fontán Marie Potocké, a zde zlatý fontán chánův". — Jako u hrobu milenky stanul jsem u tohoto pomníku nadšeně opěvaného idealu: zde tedy slzela krásná Marie, rozkošná dcera hrdé Polsky, zajatá a nejprudším ohněm orientalské lásky kochaná milenka nejšlechetnějšího ale také nejbujnějšího vladaře krymské hordy! Kdo nezná zlatých veršů slavného Rusův poety, jenž tuto nešťastnou lásku nesmrtelnou písní zvěčnil? Ty verše vdechnuly mu tento fontán, ona sousední klenba, v níž Marie Potocká vězněna byla, a ona zvláštní komnata nahoře v harému, kteráž jí, otrokyni a přece královně harému byla vyhražena.

„I kaplet chladnými slezami,
Ně umolkaja nikogda,"

chladnými slzami pláče a nikdy neustává, pěje básník o fontánu; avšak nyní už tak říci nelze: fontán Marie Potocké už ani nepláče, zdroj jeho vyschnul naprosto. Sousední, chánův fontán, roní ještě velké slzy, ale vyschne asi také co nevidět.

Fontány, o nichž tuto řeč, jsou něžné pomníky starého orientalského vkusu, elegantní a půvabné vzory asijského výtvarnictví. Ze stěny vystupuje čtverhranný výstupek, zakrytý mramorovou deskou; deska tato je poseta lehkými vypouklými arabeskami a nápisy, dílem pozlacenými, dílem harmonicky obarvenými. Z čela desky vyčnívá kolmo konec malého žlábku, z něhož (u „zlatého fontánu") voda padá na krátký vodorovný žlábek; z tohoto přetýká na obou koncích do spodního, delšího žlábku, odtud dále ještě do několika vždy delších rovnoběžných žlábků a konečně do malého vodojemu. Tyto a podobné fontány jsou pouhé ozdoby stěn a komnat; u fontánů pro praktickou potřebu schází žebřík žlábků a voda řine se z hořejší trubice přímo do vodojemu. Na fontánu Marie Potocké nalezají se mezi arabeskami tyto tatarské průpovědi:

„Tvář Bachčisaraje raduje se z blahodárné péče Krymu Gheraje Osvíceného! Jeho ochranná ruka ukojila žízeň země.

Je-li kde studnice, jako tato, nechť se ukáže!

Damaskus a Bagdad viděly mnoho věcí, ale žádnou tak krásnou studnici.

Roku 1167."

Na druhém fontánu vyzývá chan Kaplan-Gheraj milosrdenství boží, aby milostivo bylo jemu a hříšníkům z jeho národa.

Sály a komnaty chánského paláce jsou nestejné výšky; jedny leží výše, druhé níže, tvoří zcela nepravidelné skupiny, jakoby beze všeho plánu byly zbudovány; spojení jedněch s druhými je přepodivně klikaté, až téměř fantastické, tak že cizinec průvodčího následuje skoro pomaten, brzy na pravo a na levo, brzy nahoru a dolů stoupá a při tom přece jen do sousedních komnat přechází. S nečetnými výminkami jsou všechny komnaty stinné, jaksi pošmurné a chladné, a v tom právě jeví se zvláštnost krymského stavitelství; na Krymu hledí stavitel přede vším, aby obydlí poskytovala útulek proti žáru a lesku slunce. V komnatách paláců rozkládá se z pravidla pošmurno barvité; barevná skla v oknech připravují smíšený a přidušený barvitý polosvit, jenž na nervy tu chlácholivě, tam popudlivě působí. Toto zařízení komnat nebylo asi žádnou

libůstkou okamžitého rozmaru, nýbrž sloužilo účelům fysiologickým: zde konejšilo smyslné rozčilení, tam podněcovalo chtíče a onde zase dávalo povšechné dráždivosti určitý směr místní — zcela jak toho orientalské rozkošnictví vyžaduje. V uměle řezaných alabastrových rámcích jeví tato okna podivné, bizarrní tvary, někde také lehké růžice ale většinou nesrozumitelné figury; prostých oken je velmi málo. Za obzvláštní chladidla a stinné útulky dlužno považovati tak zvané mřížové komůrky, kteréž nic jiného nejsou, než balkóny, na způsob klecí, místo stěnami, hustými pěknými mřížemi uzavřené.

Áčkoliv od posledního restaurování vliv času úpravu těchto druhdy chánských příbytků valně ohlodal, jest přece ještě všude vidna bývalá půvabná nádhera. Všechny komnaty jsou vyzdobeny skvostnými (ovšem již značně vybledlými) látkami, podél stěn vinou se kypré turecké divany a na podlaze jsou rozloženy cařihradské koberce; v některých jizbách jsou lesklé lakované stěny a podlahy, vyzdobené perletí, zlatem, stříbrem a křišťálem, a starobylé orientalské nářadí. Podivný duch vane v tomto bludišti síní a komnat; zde — ukazují vám — hověl si po tabuli chán, když venku bylo nepříjemno; zde pracoval a vyslýchal zprávy svých vladařů a dvořanů; zde udílel audience, zde spával, zde se strojil. Vedou vás dále chladnými mramorovými předsíněmi kolem stříkavých fontánů, skrze lázně a koupelny; jste v někdejším harému: je zde prázdno a smutno, a chladně pohlížejí na vás němí svědkové asijské smyslnosti, stěny s vymřelými okrasami, zbytky starého nábytku, dosud úplné pohovky, na nichž ve svůdné nedbalosti si odpočívaly vybrané krasavice, a naproti na stěnách zbytky benátských zrcadel, v nichž se bujné, kypré tvary jejich věrně obrážely. Jako na památku bývalých obyčejů napájejí vzduch těchto komnat lahodnou vůní.

Pak navštivte hrobku krymských chánů; není to podzemní klenba ani hřbitov dle obecného vzoru, nýbrž prostranný a světlý klenutý sál, v němž řadami rozestaveny jsou náhrobky chánů: kamenné, v hlavách značně vyvýšené rakve, přikryté těžkými hedbávnými příkrovy světlých barev. V hlavách těchto rakví stojí kamenné sloupky s kamennými turbany; tu a tam visí na nich více méně zetlelé „vlastní" turbany chánů. — Hrobka prvních žen chánů nalezá se v jiném klenutém rondellu; hroby žen liší se od mužských jen zvláštními čepicemi v hlavách, místo turbanů. Zvláštní pohřebiště; člověk ani nechce věřit, že by to opravdu byla hrobka. Hrdí chánové nechtěli, aby těla jejich, jako obyčejných smrtelníků, do země se ukládala, aneb aby ve tmavých klenbách práchnivěla; v jasném sálu, uprostřed všeho bujného života, chtěli dlíti i po smrti. Nyní leží zde na ukázku cizincům.

Vyjdete ven a přes nádvoří na hřbitov dvořanů a velmožů, jenž k velké mešitě přimyká. Malá, utěšená zahrada mrtvých: mezi cypřišemi, akáty a jižními vrbami naseto žulových, mramorových a porfyrových sarkofágů a náhrobků, prostých i s vypouklými okrasami a reliefy tatarského způsobu. Mulla (kněz) chánský provádí vás a vykládá, kde který slavný hrdina jeho národa odpočívá; ale což zajímá to cizince, kterýž jmen těch nikdy ani neslyšel? Jeho láká více bublavé šplýchání fontánu, jenž mezi starými hroby ze země rozkošnou vodu vyváží: jest to černý, tuším mramorový, na délku vztýčený sud, z jehož ozředla

48*

bohaté vřeteno jak křišťál jasné a při tom mrazivé vody překypuje. Vedle stojí křišťálová nádoba, aby každý, kdo na to místo zavítá, tím spíše okusil vody, nad kterouž lahodnější nikde nenajde.

Zbývá ještě jedna návštěva: chánské mešity. Na minaretu odhlásil si už muezín svou povinnost táhlým jednotvárným zpěvem, kterýmž věřící ze všech konců k bohoslužbě svolával. Maje povolení, vešel jsem ihned do mešity, a již přicházeli také zbožní moslemíni. V okamžiku stála na koberci v předsíni řada třepek a střevíců; moje prosaické boty hodil některý kostelník do kouta. — Před vlastní předsíní je vysoký klenutý sál, a uprostřed sálu krásná stříkací studnice; proud vody spadá nazpět do velké mramorové mísy, odkudž skrze četné drobné dírky oddělenými pruhy do spodního vodojemu vytéká, tak že se mnoho věřících zároveň může mýti. Když se dle předpisu omyli, vcházejí moslemíni do předsíně a odtud teprv do vlastní mešity. Mešita je vysoký sál s rovným stropem a několika modrými okny; naproti dveřím nalezá se kulatý výklenek, ku kterémuž se všechna pozornost modlících obrací; uprostřed stropu visí velký dřevěný lustr, složený z trojhranů, jež dohromady tvoří hvězdu o šestnácti rozích; s každého rohu visí lampa s dlouhým hedbávným střapcem. Mimo pestře pomalované stěny nemá tento chrám skoro žádných okras, ale za to je v něm hojnost silných, křiklavě obarvených svící. Pak ještě několik knih, na podlaze koberce a rohožky a nic více.

* * *

Na estradě před nádherným letohradem knížete Voroncova v Alupce sedí krásná, ještě mladá dáma a hledí v myšlenkách do širého, lazurového moře, kteréž se tam dole, hluboko pod Alupkou, až k obzoru tiše rozkládá. Je poledne a slunce jasně svítí. Dáma je samotna uprostřed ráje, kterýž ji kolem obstupuje, samotna s rojem nádherných motýlů, lesklých much a divných brouků. Nikde není slyšet lidského kročeje a také ptáci mlčí, jakoby drželi polední siestu. Ticho, teplo a vůně kvetoucích kolem rostlin spůsobily, že dáma knihu, ve kteréž byla dosud četla, do klínu spustila a snivě do modrého oceanu se zadívala. Na silnici, která kolem parku vede, zarachotil kočár. Dáma ohledla se, ale zamyslila se ihned opět, jakoby se nic nebylo událo — bylať už patrně zvyklá tomu, že časem kočáry kolem jezdily. A vskutku rozložilo se na to zase ticho na nebi i na zemi, že slyšeti bylo bzučení každé mušky ve vzduchu a lehýnké harašení broučků v sypkém křemelovém písku. Ale pojednou rozlehly se od pozadí zámku těžké mužské kroky a na estradě objevil se správčík zámku Nikofor Vasiljevič Kabakov. Dáma zastřela rychle tvář hustým bílým závojem a obrátila se.

„Prosím pokorně za odpuštění," volal už zdaleka správčík, mačkaje v rukou veliký slaměný širák, „že osměluji se vyrušovat. Dáma jakási stařičká, že od oka nejméně sto let jí čítám, přijela sem a prosí o krátké slyšení. Nedala se nikterak odbyti, řkouc, že vaše milost ji zná a ráda uvidí — zde posýlá kartičku."

„Dej sem!" pravila jasným, líbezným hlasem dáma, a pohlednuvši na navštívenku, kterouž jí byl zatím správčík podal, usmála se, jako činíme při vzpomínce na starého dobrého známého, jehož jsme dávno již

neviděli, a prohodila s jakýmsi podivením: „Aj! Anna Semenovna Gončarova — stín starých časů, snad poslední už svědek té veliké doby!... Co ji sem asi vede?... Nikoli, té nemohu prosbu odepříti... uveď sem, Nikofore, tu starou dámu, snad bude jí příjemno zde posedět!“

Za chvíli přivedl správčík pomalu, s největší pozorností a úctou, Annu Semenovnu do besídky, divokou révou a kvetoucím chmelem obrostlé, kamž se byla mladá dáma uchýlila, a vykonav takto úkol svůj rychle odešel.

„Anno Semenovno, matuško moje, jaké to překvapení!“ zvolala s okouzlující srdečností mladá dáma dříve, než stařenka s to byla promluvit.

„Princezno má jasná,“ odtušila rovněž srdečně, ačkoliv uctivě Anna Semenovna, „odpusťte, že vás přepadám a že ruším vaše inkognito...“

„Nehněvám se, nehněvám, matičko,“ vpadla jí do řeči kněžna; „jeť zajisté velmi vážná příčina, kteráž mi spůsobila potěšení vaší návštěvy... ostatně kdyby ani nebylo žádné jiné příčiny, než že jste si na mne vzpomněla — tak stará a vzácná přítelkyně mé rodiny, která už matku mou na rukou nosila a mně pak druhou matkou byla, jest a musí mi býti vždycky vítána.“

„Jste příliš dobrotiva, kněžno,“ pravila na to Anna Semenovna; „však kdybych této vaší andělské dobroty neznala, nebyla bych se ani odvážila předstoupiti před Vás s věcí, k vůli níž jsem dnes přijela...“

„Je-li možná?“ zasmála se kněžna. „Matuška Anna Semenovna přichází snad s nějakou žádostí! To by bylo rozkošné! Vždycky jsem si přávala, abych mohla splniti tak nějakou velkou tužbu mé drahé, milované babičky — vy dovolíte již, abych vás tak nazývala, neboť matkou byla jste již mé matce — a nyní snad se mi naskytuje příležitost... žehnala bych věru té náhodě!“

„Neukvapujte se, má kněžno,“ varovala polou žertovně a polou vážně stařičká matrona, „a neslibujte napřed! Prosba má je veliká a smělá... kdož ví, jak těžko vám bude a nemilo jí vyhovět...“

„Aj, aj,“ zasmála se opět bezstarostně kněžna, „toť bude asi nějaká strašná záhada, hahaha! Matuško Anno Semenovno, vaše žádost mne děsí, ačkoliv jí ani ještě neznám! Nechtěla byste býti tak dobrou a přednésti beze všech oklik tu velikánskou, úžasnou prosbu?“

„Nesmějte se, má kněžno, abyste se potom snad nezlobila! Má prosba je skutečně smělá...“

„Nuž tedy mluvte, matuško, mluvte,“ domlouvala kněžna co nejvlídněji stařence, „a neznepokujujte se pochybností, zda-li budu chtět vašemu přání vyhovět. Zde mějte mé slovo: je-li věc, o kterou mne požádáte, mně vůbec možnou, učiním dle vašeho přání, nechť si je to cokoli!“

„Tisíceré díky již napřed, aspoň za dobrou vůli! Vy poroučíte, abych prostě a krátce prosbu svou přednesla...“

„Tak jest, abychom věc brzy odbyly a pak volněji si pohovořiti mohly.“

„Poslouchám, kněžno! Slyšte tedy, že přicházím vás prosit, abyste se ujala velkodušně šlechetné, pronásledované ženy.“

„Mileráda! Avšak rcete kde a u koho?“

„U jeho veličenstva císaře!“

„U císaře!“ zvolala překvapena kněžna Dolgoruká a doložila pak přemýšlejíc: „Toho jsem se věru nenadála! A musí to být? Nedalo by se pomoci jinou cestou?“

„Zde nepomůže nikdo, než sám car!“ odpověděla pevně Anna Semenovna, „neboť nepřátelé, kteří onu ženu stíhají a zničit chtějí, jsou mocní a pracují o její zkáze zrovna u císaře.“

„Tak! Tu ovšem nebude zbytí, musíme se o to pokusit. Avšak kdo jest ona žena?“

„Salomonida Platonovna Sachalinová!“

„Salomonida!“ zvolala svrchovaně překvapena kněžna Dolgoruká. „Salomonida, táž, která cara od záhuby zachránila? Toť nemožné, tu chrání carova vděčnost, kdož mohl by se odvážit?“

„Již se odvážili, šlechetná kněžno, a usilují, aby carská milost od ní zase byla odvrácena, aby Salomonida zase poslána byla do vyhnanství.“

„To se jim, matuško, nepodaří, císař své slovo neodvolá!“

„Ani když bude tajná státní policie žádat, aby slovo to bylo zrušeno? Ani když bude dokazovat, že Salomonida nepřestala býti nebezpečnou, ani když bude odstranění Salomonidy Platonovny žádat jménem bezpečnosti carovy?“

„Ani pak, neboť kdo cara zachránil, nemůže býti považován za jeho vraha!“

„Máte pravdu, kněžno, ale což, když se smyšlenými průkazy dokáže, že nezachránila cara z vůle upřímné, nýbrž že jest to jen nový způsob lsti? A což když se očerní z nějakých zlých skutků, kteréž se ani carovu ochranci zcela odpustiti nemohou?“

„A vy myslíte, madame, opravdu, že nepřátelé vaší chráněnky takto o její čest a blaho ukládají? A proč by to činili?“

„Činí tak, kněžno má, ale nikoli z ohledů politických, ani aby spravedlnosti bylo zadost učiněno, nýbrž z nízké řevnivosti a mstivosti osobní. Salomonida Platonovna je nevěstou knížete Lvického, svatba má býti co nejdříve . . . Salomonida má se vrátit nejen v carské milosti, nýbrž také jako šťastná žena do sídelního města, ona má opět zaujati místo v předních kruzích naší společnosti, z něhož před třemi lety ďábelskou intrigou byla zapuzena . . . a to chtějí nepřátelé její překazit. Salomonida získala si velkou zásluhu o cara a celé Rusko, ona má velké jmění a je žena krásného vzezření . . . odpůrcové její vědí tedy, že ji v obecném slova smyslu sotva zničí . . . avšak oni vědí, že všechno pozemské štěstí té ženy závisí na její cti, na jejím jménu a na — jejím sňatku s knížetem Lvickým. Proto chtějí ji zneuctít, očernit, zase v nemilost uvalit, aby kavalír tak skvělého jména, jako Lvickij, od svého úmyslu musil upustit, a kdyby neupustil, aby aspoň se Salomonidou žíti musil v cizině “

„Totě hanebné!“ zvolala prudce kněžna, „ale máte o tom důkazy?“

„Mám, kněžno, a jsem ochotna ihned vám všechno blíže vysvětlit. Dříve však dovolím si ještě připomenouti, že ochráníte-li Salomonidu od jejích nepřátel, také blaho a štěstí knížete Lvického spasíte.“

„Spasím, spolehněte se na mne!“ zvolala energicky kněžna. „Avšak odejděme tamo do oranžerie, abyste se dříve občerstvila, než mi všechno znovu a zevrubně vyložíte. Pojďme, prosím!“

Na to vzala kněžna Annu Semenovnu pod paži, odvedla ji zvolna do oranžerie a nařídila přikvapivším na dané znamení sluhům, aby podali snídani. Asi za půl hodiny pak vystoupily obě dámy zase z oranžerie a kněžna Dolgoruká pravila:

„Nenamáhejte se dále, matuško, mne přesvědčovat; už je mi všechno jasné. Seznala jsem, že činí se Salomonidě zlomyslné úklady a jsem odhodlána, ku pomoci jí přispěti. Setkala jsem se s vaši chráněnkou arci jenom jednou v celém svém životě, a to nedávno, zde na Krymu, avšak hned při tomto jediném setkání spozorovala jsem, že jest to žena dobrého srdce — odvezla mi opuštěné děvčátko, o kteréž jsem se chtěla postarati, řkouc, že prý má na ten dobrý skutek starší právo. Zůstavila jsem jí právo, ale podaří-li se mi, jí vydatně pomoci, požádám za to, aby mi přenechala to dítě — Salomonida se vdá, a tu by jí beztoho ani neslušelo, aby pečovala o dítě, jehož rodičův nikdo nezná . . . Krom toho je Salomonida Platonovna přítelkyní paní Caesariny a jejího chotě, kterýmž díkem zavázána jsem za velkou službu, kterouž mně prokázali, ačkoli jsem jim ani jména svého říci ani tváře své ukázati nechtěla. Prokázali něžnou přátelskou službu neznámé, ale pronásledované ženě a podali tím důkaz velké šlechetnosti. — O milá matuško, já jsem byla již také policií stíhána! — Manželé Bogdanovi mají právo žádati ode mne vzájemné úsluhy, oni jí žádají a já ji ochotně vykonám. A posléz, kdyby ani toho všeho nebylo — má drahá matuška Anna Semenovna za to žádá a to stačí úplně. Je rozhodnuto! Odjedu ihned do Bachčisaraje, kdež car právě mešká . . .“

„Jakže,“ zvolala udivena Anna Semenovna, „císař není v Livadii?“

„Nikoliv, má drahá,“ vece kněžna, „od včerejška mešká v hlavním městě krymských Tatarů a bydlí v bývalém chánském dvorci.“

„Ale to je chyba,“ namítla s povzdechem matrona, „když je car na cestách, bývá k němu těžký přístup . . .“

„Je pravda,“ odpověděla již energicky kněžna, „není sice obyčejem, aby někdo k vůli protekci za císařem se vypravil, avšak já mohu se toho odvážit . . . snad jenom já, a já musím se k tomu odhodlat, neboť zdá se mi nyní vskutku, že je nebezpečí v průtahu, neboť přijel sem a je také v Bachčisaraji náčelník třetího oddělení tajné státní policie, hrabě Daškov, o němž pravíte, že náleží k úhlavním nepřátelům Salomonidy Platonovny . . .“

„Avšak je tam také ministr carského dvora, kníže Jelagin, a ten přeje Salomonidě,“ vpadla kněžně do řeči Anna Semenovna.

„Opravdu? Totě výborné!“ zvolala vesele kněžna. „O přístup k carovi nebude tedy zle a za ostatní už ručím. A nyní vzhůru! S bohem, matuško, na shledanou!“

Kněžna odkvapila a za chvíli vyhrčel z branky její lehký cestovní kočár, k němuž zapřaženi byli čtyři bílí arabští valaši, a letěl silnicí k Bachčisaraji. Vedle kočáru klusali na hnědých anglických klisnách dva parádně uniformovaní myslivci, kněžnina tělesní stráž, a v pozadí

kočáru seděl se založenýma rukama mladý mouřenín v bohaté lokajské livreji. Kněžna měla na sobě elegantní cestovní roucho z režných krajek, na hlavě široký slaměný klobouk rokokové formy a přes obličej hustý závoj. —

Mezi čtvrtou a pátou hodinou stavěli se lidé na hlavní třídě Bachčisaraje, obdivujíce se nádhernému spřežení neznámé kněžny, její tělesné stráži a jejímu švarnému mouřenínu, a krátce na to vjel kněžnin kočár do nádvoří chánského paláců. Kněžna vystoupivši z kočáru dala se ihned ohlásiti u ministra carského dvora pod jménem, jehož na cestách často užívala a kteréž ministrovi bylo známo.

Jelagin byl velice překvapen žádostí kněžninou, aby okamžitě jejím jménem požádal o krátkou audienci u cara.

„Jasná paní," odpověděl krče rameny, „lituji velice . . . jeho veličenstvo má právě velmi důvěrnou poradu s náčelníkem třetího oddělení a tu nemohu se odvážit . . ."

„Ale musí to být!" zvolala nervosně kněžna, „neboť jest nebezpečí v průtahu. Povězte mi upřímně: nejedná se právě o Salomonidu Platonovnu?"

Jelagin upjal na kněžnu tázavě oči a pravil:

„Chcete snad, Jasnosti, Salomonidu obžalovat? Není toho potřebí. Hrabě Daškov má zde celý štáb tajné státní policie a žádá na základě celé řady různých obvinění, aby Salomonidě nebyla amnestie udělena, nýbrž aby v odměnu za vyzrazení nihilistického attentatu vypovězena byla místo do Sibiře, vůbec do ciziny."

„A má Daškov důkazy?" tázala se kněžna.

„Důkazův nemá žádných," odtušil sarkasticky Jelagin; „on žádá, aby císař jeho podezřením se spokojil, neboť jest neomylný, totiž Daškov."

„Pak musíte mne bez prodlení ohlásit," zvolala prudce kněžna, „neboť přijela jsem, abych ty úklady zmařila! Vy jste prý přítel Salomonidy Platonovny, nuže učiňte, co přátelství žádá!"

„Opravdu?" otázal se radostně překvapen Jelagin. „Pak spěchám již a přeju toliko, aby slovo vaše, Jasnosti, bylo vítězné!"

Jelagin odkvapil a již v následující chvíli oznamoval carovi, že prosí dáma jakási o krátké, neodkladné slyšení.

„Ať čeká!" zvolal nevrle car.

„Ale ona tvrdí, Vaše Veličenstvo, že je nebezpečí v průtahu a prosí důtklivě . . ."

„A kdo jest ona dáma?" otázal se dosud ještě nevrle car.

Jelagin podal carovi kněžninu navštívenku.

„Ona?" zvolal s podivením car. „Uveďte ji do audienční síně naproti! Přijdu ihned."

„Vaše Veličenstvo," pravil prosebně a úlisně hrabě Daškov, „zpráva má je u konce, nesměl bych pokorně prosit o nejvyšší rozhodnutí?"

„Čekej!" odpověděl ostře car a povstav odešel. Za půl hodiny pak se vrátil, vzal dekret, kterýž mu byl Daškov ku podepsání před-

ložil, roztrhal jej na několik kusů a hodil tyto náčelníku tajné policie pod nohy a zvolal:

„Jdi! Záležitost je vyřízena!“

— — — — — — — — — — — — — — —

Za týden byla v řeckém kostele v Bachčisaraji slavná svatba: kníže Viktor Andrejevič odváděl si krásnou, v hedbávu a drahokamech zářící ženu. Tak skončilo vyhnanství kněžny Salomonidy Platonovny Sachalinové.

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Polská literatura.

Píše *Fr. Kvapil.*

(Dokonč.)

Jiří Myriel pověstí *„Syn podloudníkův“* vzbudil nemalé naděje. Ač jednotlivé úsudky kritiky značně od sebe se liší, ač většina jich zní snad méně příznivě, upříti se nedá, že jedním rázem dovedl k sobě upoutati všeobecnou pozornost a že právem řadí se k nejlepším ż mladších sil. Jak nadpis již napovídá, jest bohatýrem pověsti syn podloudníkův. Dle vůle otcovy neužívá nikdy svého rodného jména, a jsa jediným dědicem obrovského jmění, nazývá se ve velkém světě Zawiejski. Příležitost a hmotné prostředky svedly ho k různým přečinům a vinám. Hněten výčitkami svědomí, chce spáchané přestupky pykati životem, plným odříkání se a trudu. V nemocnici klade na své lůžko umírajícího souchotináře Jana Werku a nabyv jeho papírů, jakožto prostý dělník začíná v žití svém novou epochu. Majetek, jehož nabyl spůsobem ne zcela čestným, míní odkázati účelům dobročinným a všeobecně prospěšným. Proto nastalých bouří, které před jedenácti lety zachvěly celou Polskou, činně se účastnil, nelituje statků ani své vlastní osoby. Když pak vše neblaze se skončilo, stal se opět dělníkem, jediným cílem svých snah učiniv vyhledání dcery Lucie, dítěte lásky. Matku její byl opustil, zabiv jí v souboji muže, načež obě ztratil s očí. Po dlouhém pátrání nalezá Lucii v poměrech ne valně utěšených. Jest provdána za hr. Wierzejského, člověka povahy ničemné, který jí stojí v cestě, aby došla v životě opravdového, touženého štěstí. Werka se obětuje a hraběte ubíjí. Aby pak zakryl vlastní účel svého činu, udává se sám, tvrdě, že ho zavraždil, aby se zmocnil jeho jmění. Odsouzen jest k doživotnímu těžkému žaláři, avšak rád se trestu tomuto podrobuje, neboť jeho dítěti otvírá se nová, krásnější budoucnost. — Již z tohoto stručného obsahu patrno, že idea pověsti, obětování se za blaho cizí, v těch poměrech, do nichž autor svého hrdinu postavil, nezní čistě ethicky. Pokud se týče stránky psychologické, vadí vůbec v povaze Zawiejského nedostatek náležitého

motivování. Situace bývají zhusta effektní a na mnoze i dramatické, leč souvisí vespolek jen zcela lehce. Pásmo umělých, mnohdy nenadálých zápletek a událostí ruší časem nedostatek realní pravdy, hojnost věcí, které k vypravování nutně nenáležejí, a pak nepříliš zdařené dialogy, v nichž vystupuje v popředí přesvědčení autorovo, ne však povaha jednajících osob. Důsledněji než Zawiejski kreslen jest charakter Luciin, dobře podány jsou též některé osoby vedlejší, jako na příklad starý archivář Dühl, paní Przecławska a její syn Jindřich, lichvář Putzgold, společnost zlaté mládeže, přátelé Wierzejského a j.

Stavba pověsti je zručná, napjetí neslábne, ale až ke konci přiměřeně se stupňuje. Této řídké a o vloze umělecké svědčící vlastnosti nelze již přičísti pověsti *„Bohatá duše"* od *M. Synoradzkého.* Nicméně ani tato práce není bez jistých předností. Hlavní myšlenku, komposici rychle se rozvíjející a několik zdařilých charakterů dlužno uvésti na místě prvním. Zejmena hlavní postava, Stanislav Trzciński, jejž provádí spisovatel po rozličných cestách života, jest charakter pěkný, čistý, poctivý, a při tom zajímavý. Zdařile pojata je též povaha Anušky Witecké. Ostatní z osob jsou rysů buď nevýrazných, všedních neb také psychologicky nemožných, jako na př. podkomořina Iłowiecká. Zakončení nelze nazvati šťastným, zdá se, že autor unaven chaosem různých příhod, nebyl s to podati vhodného a harmonického rozluštění.

Prosté, jednoduché, bez pretensí, ne však bez půvabu jsou *„Arabesky" Czesława Jankowského.* Pouhé črty novelistické, ale mnohdy obestřené dechem skutečné poesie, která, naskrz proniknuta jsouc autorovým individualismem, mile lahodí duchu a mimoděk zmocňuje se srdce. Zdá se, že netoliko smyšleným, ale i skutečným hrdinou větší části z nich jest spisovatel sám. A v pravdě arabesky *„Opály", „Břízka", „První zkouška", „Holubi"* a *„Parasol"* čtou se jako episody ze života, jimž autor snad přidal několik výraznějších tahů, avšak nepozbavil jich kouzla, jež dýchá toliko ze zažitých dojmů subjektivních. I tam, kde chce psáti objektivněji, jako na příklad v arabeskách *„Píseň beze slov"* a *„Za soumraku"*, proniká z delikátního líčení jemných duševních záchvěvů vlastní jeho osobnost a teprv tehdá, když se byl uchýlil ku kresbě lidských utrpení a běd, nabývají obrázky jeho koloritu reálnějšího. Týče se to hlavně obrázku *„U stop kariatidy",* který jest ze všech nejoriginalnějším a nejsmělejším. Předvádí se nám tu poctivý zedník Ździebło, který nouzí a nedostatkem výdělku téměř k zoufalství přiveden podléhá pokušení a přisvojuje si tobolku, jež byla náhodou z kočáru vypadla. Dlouho, nerozhodnut, odpírá svůdným myšlenkám, konečně vzpomínkou na krutou svoji bídu ohlušuje výčitky svědomí a sám nad svým úpadkem se stydě otvírá váček, v němž na místě peněz nachází — několik visitek s uschlým kvítkem. Neméně zdařilé jak obsahem tak formou jsou *„Opály".* V nich vypravuje autor jakési půvabné posluchačce, že se byl kdys šíleně zamiloval do ženštiny, kterou v životě svém viděl toliko třikrát a s níž byl nepromluvil ani jediného slova. Spatřil ji na plese v osamělém budoiru, krásnou, v nádherném oděvu, avšak zamyšlenou a smutnou. Dověděl se, že jest chotí starého, bohatého bankéře a jeho fantasie ihned si z ní učinila oběť krutých, sobeckých rodičů, bytosť vyšší, idealní, mučednici novověkých společenských

zlořádů. Úsilovně touží seznámiti se s ní blíže. Dojde na konec k návštěvě, kdež z úst manželových se dovídá, že příčinou její tehdejšího smutku byla ztráta opálového nákrčníku. Tím kouzlo mizí a u hrdiny dostavuje se vystřízlivění. Celek podán delikátně a přec s vervou, ples u barona Schleifa nakreslen velmi živě.

V arabesce „*Za soumraku*“ setkáváme se s novým refrainem známé sentence, že manželství bývá hrobem lásky. Pessimismus, který z toho vzniká, zdá se nám, že je poněkud vynucený a v těch okolnostech, jež autor nám předvádí, trudno mu uvěřiti. Zajímavější a psychologicky hlubší jest „*Píseň beze slov*“. Rekem novelky této jest Roman, typ chorobného snílka, který honí se vždy za tím, čeho dosíci nemůže. Když náhodou dospěl k cíli, pozbývá tento najednou pro něho půvabu a ustupuje opět jinému, jenž zdá se mu býti nedostihlejším. Zamilovav se před časem do paní Ireny a též její přízeň si získav, nemohl odolati touze po nových dojmech a pustil se daleko do širého světa. Po svém návratu spatřuje ji jakožto choť přítele svého Jindřicha. Tiché, nezkalené jejich štěstí probouzí v něm žal nad životem vlastním.. Vyčítá si, že tak blaženým mohl býti sám a že pouze v Ireně by byl nalezl skutečný ideal všech svojich mladých snů. Zdá se, že ani Irena dosud úplně nezapomněla na dobu první své lásky. Jednou v podvečer, jsouc s ním o samotě, již byla by snad podlehla dávným vzpomínkám, avšak pláč z vedlejšího pokoje ji upamatuje na její povinnost a Roman odchází na vždy, cítě, že tu déle zůstati nemůže a nesmí. — Také ostatní „Arabesky“ mají nemálo stránek interessantních. Největším půvabem všech jest bez odporu ono jemné odstiňování citových nálad, které i veršovaným pracím Jankowského dodává zvláštní vnady. Do podrobnějších psychologických analysí spisovatel se nepouští, ač tato vlastnost sdružena s ostřejší charakteristikou, by byla dodala jeho pracím ceny hlubší a trvalejší. Mnohým, jako na příklad obrázkům „Pod řeckým nebem“, „Holubi“, „Na zamrzlém okně“ a j. snad příslušel by lépe název pouhých črt.

Jestliže v „Arabeskách“ převládá živel subjektivní, tož v jiné sbírce drobnějších obrázků a novel, a sice v „*Různých lidech*“ od *Zygmunta Sarneckého* nalezáme toho opak — objektivnost v pojmutí i provedení.

Sarnecki předvádí nám zde řadu lidí, kteří vespolek naprosto nejsou sobě podobni, rovněž však ničím zvláštním, neočekávaným se nevyznačují. Jsou to zjevy obyčejné, všední, potkáváme se s nimi v životě velmi často, ale tak, jak autor prismem svého psychologického rozboru nám na ně hleděti dává, stávají se rázem zajímavými. Skutečný život dýše k nám z každé té drobné studie, lidské slabosti, vášně i přestupky objevují se před námi nezastřené, bez vylhaných omluv, ale též bez vynucených barev křiklavých. V tom, že Sarnecki dovedně a s pravým uměleckým taktem rozděliti zná světlo a stín, spočívá nemalá zásluha. Nad to spisovatel nikde se svým míněním v popředí nevystupuje: lidské bludy a nedostatky samy se odhalují, satira vězí v situacích a v kontrastech jednotlivých povah, čímž břitký časem sarkasmus jeho bývá zbraní vzácně kalenou. Neméně i to zasluhuje povšimnutí, že každá ze sedmi ve sbírce umístěných prací má pevnou společenskou půdu a že děj koná se v jisté, určité době. „Různí lidé“ znázorňují rozmanité

symptony souvěké a tak k ceně čistě umělecké přistupuje i nemalé váhy cena kulturní. Tato vlastnost nikde však neměni se v pouhou tendenci — jest jí jen potud, pokud ovzduší vypravování a děj sám toho nezbytně vyžaduje. Nejlepšími ze všech zdají se nám býti obrázky *„Marta“*, *„Saluška“*, *„Franěček“* a *„Tereňa“*. První dvě povídky známy jsou již českému čtenářstvu překladem. V třetí vykreslen je typ čirého egoisty, který chytrostí a podlízavostí dobývá si úspěchů a jmění. Své politické přesvědčení mění Franěček dle situace veřejných událostí. Aby pak nabyl širšího pole pro své spekulace, vchází v milostný poměr s dívkou z dobrého domu, s pannou Cecilií. Získal si její přízeň, ale nezamýšlí vejíti s ní v sňatek — nicméně přinucen k tomu příbuznými podrobuje se nutnosti a loví v kalné vodě naskytnuvších se zmatků revolučních. Když přítel jeho Zbigněv před prchnutím do ciziny mu svěřil veškerý svůj majetek, nechal ubožáka zhynouti nedostatkem a bídou a jeho jmění si přivlastnil. Nikdo netuší, vlastní jeho ženu nevyjímaje, že jest boháčem. Ale to mu nestačí — chce též míti odměnu za svoje namáhání a přetvářku, chce užívati. K tomu cíli, když byl našel bohatou „pivoňku“, záletnou, otylou vdovičku, jako její plenipotent navštěvuje tajně lázeňská místa a Paříž, kde si získal příjmení „le petit comte“ a proslul svou hýřivostí. Kdysi z podobného výletu navrátil se domů nemocen. Podlehl horečce a v ní náhodou, omylem sám vydal do rukou manželky důkazy o své ničemnosti — listy nešťastného Zbigněva, milostné korrespondence, účty pařížských výdajů. Před smrtí probudiv se na okamžik k vědomí, poznal, že maska jeho je stržena. — Povaha odporná, nesympatická, ale kolik podobných lidí lze poznati v životě! Jiného druhu jest *„Tereňa“*. Nebyla hezká, ale dobrá. Jako sirotka ujala se jí paní plukovníková a ustanovila ji dědičkou svých rozsáhlých statků. Ve starém, zpola pobořeném zámku pořádaly časem ochotnické divadlo. Tereňa hrála hrdinky, pan Leon přední role mužské. Jaký div, že brzy viděla v něm dívka ideal svých snů, a když teta, která ho nemilovala, chtěla zakročiti, bylo již pozdě. Pan Leon požádal o ruku a nebyl odmrštěn. Mladým manželům po krátké době štěstí se začalo nebe chmuřit. Nehoda stíhala je za nehodou, ztráty na majetku pak hleděl si Leon nahraditi — hrou. I dcerka jejich stala se jim zdrojem smutku, bylať idiotkou. Tereňa záhy shledala, že ji choť zanedbává a sama náhodou byla svědkem milostné scény s mladou bohatou sousedkou. Vzkřikla a omdlela, nedala však ani slovem na jevo, že vše spatřila. Zatím bylo u nich čím dál tím hůře. Musili prodati ves a zakoupiti se kdesi jinde. Tu Leon chopil se číle hospodářství a syn, kterého mu žena povila, zdál se dovršovati jejich nově rozkvétající blaho. V jedné noci však nalezli Tereňu u rozevřených dveří čeledníku mrtvou. Vědomost o novém přestupku manželově ji zabil. Umřela náhle, k odpuštění nezbylo jí času.

